TIKĖJIMO GYNĖJAS

Vysk. Pranciškaus Petro Būčio, MIC, gyvenimas ir raštai

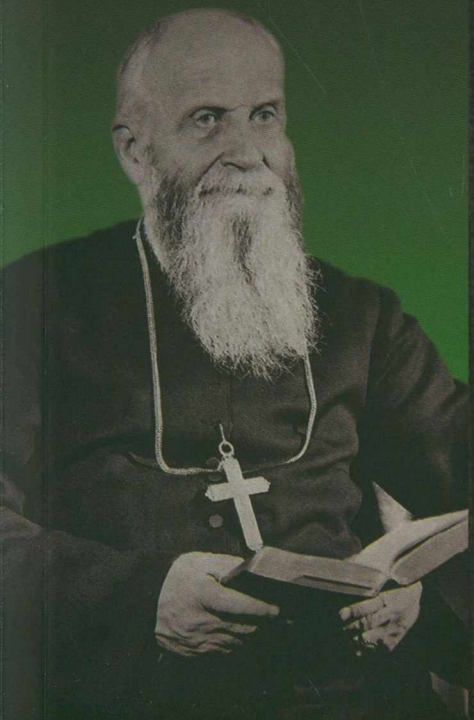

Už Tradiciją

TIKĖJIMO GYNĖJAS

Vysk. Pranciškaus Petro Būčio, MIC, gyvenimas ir raštai

Sudarė kun. Edmundas Naujokaitis, FSSPX

Už Tradiciją
2020

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

ISBN 978-9955-670-25-4

© VšĮ „Laetitia“, 2020.
© Edmundas Naujokaitis, 2020.

Kun. Edmundas Naujokaitis

VYSKUPO BŪČIO GYVENIMAS IR RAŠTAI[1]

Vyskupas Pranciškus Petras Būčys (1872–1951) priklauso žinomiausių ir daugiausiai Lietuvai nuveikusių praėjusio amžiaus lietuvių būriui, tačiau lieka šio būrio antrose eilėse, nustelbtas tokių asmenybių kaip pal. arkivysk. Jurgis Matulaitis, kun. Juozas Tumas-Vaižgantas ir kt. Jo veikalai nebuvo perleidžiami nei pokario išeivijos, nei atgavusios nepriklausomybę Lietuvos leidėjų, nesusilaukė jis ir mokslinės biografijos. Pagrindinė šios „pagarbios užmarštіes" priežastis, be abejo, yra gilėjanti lietuvių visuomenės sekuliarizacija, nutolimas nuo savo protėvių tikėjimo. Būčys yra „nebeaktualus". Jis sąmoningai pasirinko ne kultūros ar politikos, bet griežtai religinės veiklos kelią, atstovavo tradicinį katalikišką idėjinį pasaulį, vis menkiau suprantamą šiais laikais. Net jei veikė kultūrinėje, politinėje, visuomeninėje srityse, Būčys visuomet liko *vir Dei* – Dievo vyras (plg. 2 Kar 1, 10), Kristaus karalystės atstovas ir gynėjas.

Šiame straipsnyje pabandysime apžvelgti svarbiausius įvykius Būčio gyvenime, išnaudodami nesunkiai prieinamus publikuotus (antrinius) šaltinius. Ši apžvalga galėtų pasitarnauti kuriam nors istorikui, kuris imtųsi pirminių šaltinių archyvuose Marijampolėje, Vilniuje, Čikagoje, Romoje tyrimo. Taip pat papildysime ir patikslinsime Z. Ivinskio 1966 m. sudarytą Būčio bibliografiją.

1. Vardas ir pavardė

Būčio krikšto šventasis globėjas yra žymusis jėzuitų misionierius Pranciškus Ksaveras (VBA I, p. 25). Sutrumpinta vardo forma Pranas vartojama labai retai, pats Būčys jos niekad nenaudojo.

Pranciškus Būčys periodinėje spaudoje pasirašinėti pavarde pradėjo nuo 1905 metų. Iki tol pasirašydavo slapyvardžiais arba inicialais, kurių nevengė ir vėliau. Pirmieji slapyvardžiai buvo: Pulvis (lot. *pulvis* – dulkė; panaudotas ir 1929 m.), Czernizina (rus. *černizina* – juodulys, juoda dėmė), Cz. Pasak Vaižganto (Tumas 1927), Czernizinos slapyvardį Būčiui davė A. Milukas, pagal žodį iš kažkokios rusiškos pasakos. Nuo 1894 iki pat 1935 m. Būčys pasirašinėja

[1] Edmundas Naujokaitis, „Vyskupo Būčio gyvenimas ir raštai", in: *Iš Slavikų krašto praeities* / sudarė Zigmas Naujokaitis, Edmundas Naujokaitis, Kaunas: [E. Naujokaitis], 2019, p. 845–946. Bibliografija papildyta ir pataisyta.

inicialais P. B., nors viename 1907 m. straipsnyje nurodė jų nebevartosiąs. Kitos šių inicialų formos: Kun. P. B., K. P. B., Pr. B., K. Pr. B., P. P. B., P. Pr. B., P. Bč., Pr. Bč. Sutinkami ir slapyvardžiai Bernys, Studentas, Kunigas, Žemaičių Prietelis.[2]

Neiškart nusistovi pavardės rašyba. 1905–1915 metais formos Bučys ir Būčys vartojamos maždaug vienodai dažnai. 1916–1921 metais kunigas beveik visuomet pasirašo Bučys. Nuo 1922 m. nusistovi forma Būčys, bet Bučys pasitaiko iki pat 1936 m.

P. Būčys, pagarsėjęs kaip poliglotas, rašė lietuvių, lotynų, lenkų ir kartais rusų kalbomis. Skaitė prancūzų, vokiečių ir anglų k., yra jo tekstų prancūzų ir anglų k.; vokiškai, atrodo, nėra rašęs.[3] Pradėjęs dirbti Romoje, turėjo pramokti italų, o tapęs bizantinių apeigų vyskupu – bažnytinės slavų kalbos. Yra studijavęs sen. graikų, hebrajų ir arabų kalbas. Lotynų kalba jis pasirašo Petrus Franciscus Buczys/Bučys/Būčys, lenkų k. – Piotr Franciszek Buczys, rusų k. – Piotr Francisk/František Bučis.

Vienuolinius įžadus davę marijonai negauna naujo vienuoliško vardo. 1909 m. tapęs marijonu, šio ordino santrumpą M.I.C. prie savo pavardės Būčys ima vartoti tik nuo 1922 m. 1930 m. Būčys buvo konsekruotas tituliniu Olimpo vyskupu bizantinėms slavų apeigoms ir prisiėmė naują vienuolišką vardą Petras. Bizantinės liturgijos vyskupai, kuriais gali tapti tik vienuoliai, tradiciškai pasirašo tokia forma: vysk.vienuolinis vardas (pavardė), tad turėtų būti: vysk.-Petras (Būčys). Būčys skliaustelių nevartojo, dažnai pasirašinėjo vysk.Petras Būčys, prieš tai kartais pridėdamas kryželį, kuris žymi vyskupo rangą. Tačiau dažniausiai pasirašo išlaikydamas ir krikšto vardą: vysk.Petras Pranciškus Būčys. Taip jį vadina ir visi senesnieji biografai. Tačiau 1936 ir 1954 m. enciklopedijos jau įveda chronologinę vardų eilės tvarką: Pranciškus Petras. 1961 m. S. Matulis jau rašo apie „vyskupą Pranciškų Petrą Būčį, M.I.C.". Šią vardo formą įtvirtina visi vėlesni enciklopediniai leidiniai, ji įsigali spaudoje. Galime pagrįstai kelti klausimą, ar nevertėtų grįžti prie tikslesnės ir paties vyskupo nuosekliai vartotos jo vardo formos: Petras Pranciškus Būčys.

2. Gyvenimas

Moksleivis Slavikuose ir Marijampolėje, 1880–1889

P. Būčio gimtinė Šilgaliai – nedidelis kaimas dab. Šakių rajone, prie sienos su Kaliningrado sritimi. Jo gimimo metais ši vietovė buvo Rusijos imperijos

[2] Žr. „Būčys, Pranciškus Petras (1872–1951)", http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/198a6da7b90c4039bc31c98c6131db44.

[3] 1923 m. Kaune vykusios Lietuvos katalikų blaivininkų konferencijos metu P. Būčys ir J. Eretas vertė svečių iš užsienio pranešimus iš prancūzų ir vokiečių kalbų, vertėjavo svečiams. Žr. *Draugas*, 1923.10.05, Nr. 234, p. 4.

Pavyslio krašto (t. y. Lenkijos) Suvalkų gubernijos Vladislavovo (žmonių vadinto Naumiesčiu) apskrities Šilgalių valsčiaus centras. Šilgalių bažnytinė priklausomybė: Varšuvos metropolijos Augustavo, arba Seinų vyskupija, Vladislavovo dekanatas, Slavikų parapija.

Būčys gimė 1872 m. rugpjūčio 20 d. (senuoju stiliumi rugpjūčio 8 d.). Jis buvo vyriausias iš 8 vaikų. Tėvas Jonas Būčys[4] ir motina Ona Povilaitytė-Būčienė[5] susilaukė trijų sūnų: Pranciškaus, Juozo[6] ir Andriaus Stanislovo[7], bei 5 dukterų. Marijai pašvęstos marijonų kongregacijos vienuolis Būčys rašo: „Man dar gimnazijoje esant, mano motina buvo man pasakiusi, jog, prieš man užgemant, ji buvo mane paaukojusi Marijai" (VBA I p. 174).

Būčio prisiminimuose (VBA I p. 28–29) aprašytą jo vaikystę trumpai atpasakoja kun. Račiūnas:

> „Sulaukęs penkerių metų, Pranukas jau buvo motinos mokomas skaityti iš elementoriaus, o vėliau – iš maldaknygės. Lietuviškų knygų Būčių namuose netrūko, nes jie stengėsi įsigyti kiekvieną pasirodžiusią naują knygą. Skaityti buvo mokomi ne tik savi vaikai, bet ir samdiniai.
>
> 1880 m. Slavikuose buvo atidaryta pradinė mokykla, kurią lankė ir Būčių Pranukas. Mokydamasis pradinėje mokykloje, jis patarnaudavo šv. Mišioms. Jau tada pasižymėjo gera atmintimi. Lengvai įsimindavo ir grįžęs iš bažnyčios kartodavo kun. Andriaus Dobilaičio[8] pamokslus namiškiams, negalėjusiems dalyvauti pamaldose. 1883 m., baigęs pradinę mokyklą, įstojo į Marijampolės gimnaziją. Iki ketvirtos klasės mokslas sekėsi neblogai. Mokydamasis penktoje klasėje Pranukas išgyveno sunkią vidinę krizę, apsileido moksle ir liko antriems metams. Tačiau ir vėl nesimokė. Paaiškėjus, kad nėra jokios vilties pereiti į šeštą klasę, grįžo namo. Nors tėvai nepriekaištavo dėl veltui sugaišto laiko ir nepateisintų vilčių, jautrus berniukas skaudžiai išgyveno šią nesėkmę.
>
> Per vasarą padirbėjęs ūkyje, rudenį rengėsi stoti į Seinų kunigų seminariją. Egzaminus išlaikė, bet nebuvo priimtas. Priežastis greičiausiai buvo Marijampolės gimnazijos išduotas liudijimas, kuriame parašyta, kad dėl gabumų stokos iš gimnazijos pašalintas. Teko vėl grįžti namo. Sunkūs ūkio darbai, griežtas gyvenimo būdas grūdino jaunuolį. Jis ėmė rimtai galvoti apie savo pašaukimą. Daug skaitė.

---

[4] Gyv. 1844–1904, Jono Būčio-Švelniabūčio sūnus ir jo turtingo ūkio Šilgaliuose paveldėtojas, kun. Pranciškaus Būčio (1850–1923) brolis.

[5] Gyv. 1848–1908, kilusi iš Šunkarių (dab. Šakių r.). Jos brolis Jonas Povilaitis (1855–1910) yra šio str. autoriaus tėvo Z. Naujokaičio motinos Marcelės Povilaitytės-Naujokaitienės (1889–1988) tėvas. Tad vysk. Būčys – autoriaus močiutės pusbrolis.

[6] Gyv. 1873–1927, Šilgalių ūkio paveldėtojas, knygnešys.

[7] Gyv. 1875–1900, kunigas.

[8] Tuo metu Slavikų klebonu buvo prel. Pranciškus Andriukaitis. Realiai parapiją valdė vikaras, vėliau administratorius kun. Andriejus Dobilaitis. – E. N.

Knygų gaudavo iš Slavikų vikaro kun. Juozo Bacevičiaus. Šis išsilavinęs kunigas sugebėjo parinkti tinkamų knygų, kurios Praną vis labiau skatino domėtis mokslu, siekti žinių. Rimtas fizinis ir protinis darbas padėjo jaunuoliui atstatyti dvasinę pusiausvyrą. Jis nusprendė tapti kunigu" (Račiūnas 1992, p. 7).

– * –

Į Marijampolės gimnaziją – 1867 m. įkurtą svarbų Užnemunės švietimo centrą – Būčys įstojo 1883 m. rugpjūtį. Jos penkias klases baigė 1889 m. vasarą. Gimnazijoje ir caro laikais buvo mokoma lietuvių kalbos – jos mokytoju tuomet buvo Juozas Jasiulaitis (1857–1918), padaręs įtakos Būčio tautiniam sąmoningumui. Jau gimnazijos laikais Pranciškus pramoko rusiškai ir lenkiškai, mokėsi lotynų, prancūzų ir vokiečių kalbų pagrindų.

Marijampolės gimnazijoje tuo metu mokėsi ir Matulaičių Jurgis – būsimasis Būčio bendražygis atkuriant marijonų vienuoliją. Pranciškus ir Jurgis mokėsi skirtingose klasėse, tad tuomet nesusidraugavo. Matulaitis įstojo į Kelcų seminariją, Būčys – į Seinų. Jų draugystė užsimezgė tik Peterburgo Akademijoje.

Beje, Marijampolės gimnaziją buvo baigęs ir varpininkas Vincas Kudirka. Tėvo verčiamas, jis porą metų mokėsi Seinų seminarijoje, bet 1881 m. išvyko Varšuvon studijuoti medicinos. 1897 m. pradėjo leisti *Varpą*. Šio laikraščio antiklerikalinis tonas paskatino Seinų seminaristą Būčį gilintis į apologetiką – tikėjimo gynimo mokslą, bei planuoti katalikiško laikraščio leidybą. Būčys kaip apologetas pirmiausia pasirodė polemikoje su Kudirka 1895 metais.

Būčys rašo (VBA I p. 31): „Iš gimnazijos aš turėjau įsitikinimą, kad jėzuitai yra nedori, niekšų organizacija, visiems pavojinga." Tačiau kartą jis išgirdo marijono t. Vincento Senkaus pamokslą, giriantį jėzuitus. Perskaitė kun. Bacevičiaus paskolintą knygą apie jėzuitus[9] ir suprato, kad kalbos prieš šį ordiną yra netiesa, tikėjimo priešų šmeižtas. „Iš to kilo mintis: eisiu į kunigus, kad kovočiau su istorijos falsifikatoriais." Tėvas Senkus suvaidins svarbų vaidmenį Pranciškaus gyvenime. Tiesa, Pranciškus buvo įsitikinęs, kad Senkus jo nemėgo dar nuo gimnazijos laikų (VBA II p. 113).

Seminaristas Seinuose, 1890–1895

1889 m. birželio pabaigoje tėvas nuvežė sūnų Pranciškų į Seinus laikyti stojamųjų egzaminų. Tačiau pagarsinus priimtųjų sąrašą, P. Būčio pavardės jame nebuvo. Teko dar visus metus dirbti namie ūkio darbus. Kitų metų liepos mėn. Pranciškus jau pats vienas išvyko į seminariją. „Egzaminavo seminarijos vicerektorius Eliziejus Strimavičius. Egzaminas buvo nesunkus: reikėjo skaityti lotyniškai Tomo Kempiečio „De immitatione Christi" ir išversti lenkiškai. Po egzaminų buvo pagarsintas priimtųjų sąrašas, kuriame buvau ir aš" (VBA I

[9] *Jezuici* / Jan Kazimierz Corwin-Piotrowski [1855–1922], t. 1, Kraków: nakładem Autora, 1883.

p. 77). Šitaip 1890 m. rugsėjo 15 d. Pranciškus apsivilko sutana ir pradėjo „eiti į kunigus".

Kunigų seminarija Seinuose veikė 1826–1926 metais.[10] (Jos veiklą tęsė iki 2005 m. gyvavusi Vilkaviškio Pal. J. Matulaičio seminarija.[11]) Per visus seminarijos veikimo metus dauguma klierikų buvo lietuviai. Iš Būčio kurso draugų 3 buvo lenkai ir 12 lietuvių. Jie buvo baigę Marijampolės, kiek rečiau Suvalkų ar Lomžos gimnazijas. Mokslas seminarijoje truko 5 metus. Paskaitos vyko lotynų ir lenkų kalbomis (lietuvių kalbos mokymas įvestas tik 1904 m.).

Seminarijos rektoriumi iki 1893 m. buvo kanauninkas kun. Pawełas Krajewskis, vėliau tapęs Seinų vyskupijos administratoriumi. Jis dėstė liturgiką. Seminarijos vicerektorius – kanauninkas kun. Eliziejus Strimavičius (1843–1901), vėliau tapęs Slavikų klebonu. Dėstė lotynų kalbą, kanonų teisę ir lenkų literatūrą. Savo asketišku gyvenimu, teisingumu, aukšta vidine kultūra jis darė seminaristams didžiulę įtaką, visų amžininkų buvo laikomas šventuoju. Eliziejaus brolis kanauninkas kun. Matas Strimavičius (1836–1903) mokė moralinės teologijos ir Šv. Rašto. Filosofiją dėstė kun. Vincas Blaževičius-Blažys (1857–1929), būsimasis prelatas ir seminarijos rektorius. Dvasingumo paskaitas lenkiškai skaitė kun. Antanas Staniulis – jis buvo seminaristo Būčio nuodėmklausys.

1891 m. rugsėjo 21 d. Būčys iš tuometinio Seinų vyskupo Piotro Pawełо Wierzbowskio (1818–1893) gavo pirmąją tonzūrą (tapo klieriku) ir 4 žemuosius šventimus.

Mokslai Būčiui sekėsi daug geriau nei Marijampolėje. Sunkiausios buvo giedojimo pamokos: „Aš ne giesmininkas", – rašė jis. Šis trūkumas turėjo būti ypač skaudus vėliau, perėjus prie bizantinių apeigų, kurių beveik visos dalys giedamos. Netrūko vidinių konfliktų. Būčys prisipažįsta (VBA I p. 94), kad jį keliskart buvo apėmusios abejonės dėl pašaukimo, net dėl tikėjimo, jis norėjo mesti mokslus. Neįtiko jis ir bažnytinei vyresnybei: būdamas jau V kurse nugirdo, kad kanauninkas, būsimas vyskupijos valdytojas kun. Juozapas Antanavičius (1853–1916) siūlė jį išmesti iš seminarijos. Sunkumai užgrūdino jo charakterį: sustiprėjo valia, susidarė dvasinio gyvenimo įgūdžiai. Pranciškus atprato meluoti (gimnazijoje vadintas „drūtmelagiu"), pasižadėjo laikytis abstinencijos nuo alkoholio.

– * –

Seminarijoje jau veikė lietuvių klierikų pogrindinė patriotinė draugija.[12] Ją įsteigė 1888 m. Antanas Staniukynas (1865–1918), mokęsis seminarijoje

---

[10] Plg. *Katalikų dvasininkijos rengimas Seinų kunigų seminarijoje (XIX a. – XX a. pradžia)* / Algimantas Katilius [g. 1959], Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2009; Kęstutis Žemaitis [g. 1960], „Seminarija Seinuose: darbai ir veidai", *Aušra*, 2011, Nr. 18, p. 21.

[11] Plg. *Prie Viešpaties daigyno: atsiminimų žiupsnys apie grynai lietuviškąją Seinų kunigų seminariją ir apie Vilkaviškio kunigų seminariją* / F. Bartkus [Feliksas Bartkus, 1894–1973], Chicago (Ill.): „Draugo" sp., 1969.

[12] *Vardai ir veidai mūsų kultūros istorijoje: nuo Mažvydo ligi Skvirecko* / Stasys Yla [1908–1983], Chicago, Ill.: Lietuviškos knygos klubas, 1973, p. 171. Yla praminė draugiją „Vilties sambūriu", „viltininkais".

1884–1889 m., būsimasis Būčio bendradarbis Čikagoje. Jos pirmasis pirmininkas buvo 1890 m. mokslus baigęs Tomas Žilinskas, antrasis (jau įstojus Būčiui) – Jonas Kriščiukaitis, po to Vincas Dargis, P. Būčys, Kazys Urbonavičius-Kmitas, Antanas Civinskas. Draugijos tikslas: pažinti Lietuvos praeitį, mokytis taisyklingos lietuvių kalbos, platinti lietuvišką spaudą.[13] Seinų seminarija tapo svarbiu knygnešystės centru. Nariai rengė referatus, kuriuos skaitydavo susirinkimuose, geriausi tekstai buvo siunčiami į *Varpą* ir kt. Rytprūsiuose leidžiamus lietuviškus laikraščius. Aktyviai domėtasi socialiniais klausimais, kooperacijos idėja (sociologijos kurso seminarijoje nebuvo).[14]

Į draugiją buvo kviečiami tik vyresnių kursų klierikai, bet nepamiršti ir likę lietuviai. Būčiui pradėjus mokslus, už naujokus buvo atsakingas draugijos dalyvis dzūkas Antanas Milukas (1871–1943), III kurso klierikas. Iš pradžių temperamentingasis Milukas šaipėsi iš kiek mieguisto Pranciškaus, braukdamas jam per nosį ir sakydamas: „Knapt!", suprask, tuoj užmigsi. Bet kartą pavedė naujokui parašyti referatą ir turėjo jį pagirti: Pranciškus rašė turiningai, taisyklinga ir sklandžia kalba. Pranciškus ėmė skaityti daugiau referatų, Milukas nutarė pavesti jam 1891 m. įsteigto draugijos laikraštėlio redagavimą. Laikraštėlis pavadintas *Knapt*, o redaktoriui Milukas davė slapyvardį Czernizina – Juodulys. Būčys naudojosi šiuo slapyvardžiu, bet labiau mėgo savo sugalvotą Pulvis, pabrėžiantį jo asmens menkumą.[15]

Būčys redagavo *Knapt* (vėliau vadintą *Visko po biskį* ir *Viltis*) iki pat seminarijos užbaigimo.[16] Kaip ir kiti draugijos nariai, pabandė siųsti savo rašinius į lietuviškus laikraščius. 1891 m. rugpjūtį Ragainėje varpininkų leidžiamas *Ukinįkas* publikavo Pulvio pasirašytą „Žodį i Lietuvos ukininkus". Jame autorius smerkia ūkininkų pamėgimą puoštis ir nenorą skaityti lietuvišką spaudą. Būčys pabrėžia, kad tai pirmoji jo publikacija, 60 metų trukusios publicisto ir rašytojo karjeros pradžia. *Ukinįko* numeris pasiekė Būčį tėviškėje, atostogų metu. „Pakišau tą straipsnį savo tėvui paskaityti. Jis nežinojo, kad tai mano darbas ir nuoširdžiai ištarė savo nuomonę: „rašė kvailys". Taip buvo įvertintas mano pirmagimis literatūroje vaikas" (VBA I p. 82).

1893 m. kovo 22 d. caro įsakymu policija atliko reviziją Kelcų seminarijoje, kurioje nuo 1891 m. mokėsi Jurgis Matulaitis. Dėl nustatytos antivalstybinės veiklos seminarija buvo keturiems metams uždaryta, visi profesoriai areštuoti

[13] Plg. *Lietuvių kalbos kelias į kunigų seminarijas* / Juozapas Stakauskas [1900–1972], Kaunas, 1938, atspausta iš „Tiesos kelio".

[14] Plg. *Socialinė katalikybė Lietuvoje: laiko iššūkiai ir atsako trajektorijos (XIX a. antroji pusė – XX a. pradžia): monografija* / Valdas Pruskus [1950–2016], Vilnius: Technika, 2008, p. 95.

[15] Lotyniškas žodis *pulvis* – „dulkė" skamba Pelenų dienos liturgijoje, kunigui beriant ant galvos pelenus: „Dulkė esi ir į dulkę sugrįši" (Pr 3, 19).

[16] Tik tapęs *Viltimi* laikraštėlis ėmė išeiti reguliariai šeštadieniais. Iš pradžių jo dydis buvo 8 psl., vėliau 6 lapai po 4 psl. „Vienas lapas to laikraštuko buvo atspausdintas Amerikoje." Būčys sudarė ir į tvirtus viršelius įrišo jo komplektą, kuris buvo saugomas Gelgaudiškio klebonijoje, bet buvo šeimininkės sudegintas gresiant žandarų kratai.

ir gruodį ištremti į Sibirą. Matulaitis mokslus turėjo tęsti Varšuvos seminarijoje. Kelcų tragedija sukrėtė Seinų seminarijos bendruomenę. Tuoj atsistatydino jos rektorius Krajewskis, naujuoju rektoriumi tapo kun. Jonas Giedraitis (1859–1910), kuris ėmė drausti seminaristams kalbėtis lietuviškai. Baiminantis policijos kratų, paties rektoriaus iniciatyva buvo atlikta revizija, tačiau draudžiamos lietuviškos spaudos bibliotekėlė (paslėpta išvietėje) nebuvo rasta. Buvo pašalinti trys klierikai, tarp jų – IV kurso seminaristas Milukas.

Lietuvių draugijos veiklą prisiminęs Milukas rašo: „Rasi nuo tų baisių Seinuose laikų klierikas Būčys liovėsi lošęs agitatoriaus rolę ir pašventė visus savo gabumus mokslui ir asketikai."[17] Tačiau Būčio prisiminimai rodo ką kita: jis tiesiog išmoko atsargumo, bet į lietuvišką veiklą tik dar labiau įsitraukė.[18]

Klierikų draugija nutarė užmegzti ryšius su kitomis lietuviškomis seminarijomis ir tam reikalui delegavo Pranciškų Būčį. Susitikimus organizavo Peterburgo Akademijos studentas Andrius Dubinskas[19]. 1893 m. vasarą Būčys pirmąkart lankėsi Vilniuje, apžiūrėjo miesto bažnyčias, kalbėjosi su Vilniaus seminarijos klierikais lietuviais dėl rimto lietuviško katalikiško laikraščio leidybos. Po to nuvyko į Kauną, bendravo su Kauno seminaristais, tarp jų su Juozu Tumu, taip pat su seminarijos rektoriumi Jonu Mačiuliu-Maironiu. Leidybos suorganizuoti nepavyko, toliau vienintelis katalikiškos krypties laikraštis buvo nuo 1890 m. Tilžėje leidžiama *Žemaiczių ir Lietuvos apžvalga*.[20] Susitikimas turėjo įtakos J. Tumui, šis 1896 m. įsteigė *Tėvynės sargą*. Profesionalesnis, politiškai nuosaikus, bet katalikiškos ir tautiškos linijos besilaikantis *Tėvynės sargas* greitai perėmė *Apžvalgos* bendradarbius, *Apžvalga* užsidarė. Būčys, tuo metu jau studijuojantis Peterburge, tapo *Tėvynės sargo* bendradarbiu.

1893 m. rudenį naujuoju lietuvių draugijos pirmininku tapo penktakursis Vincas Dargis (1870–1945), *Knapt* ir *Vilties* perrašinėtojas, būsimas marijonas. Dargio pavaduotoju išrinktas Būčys. 1894 m. Būčys vedė draugijos nariams lietuvių k. mokyklėlę, kurioje mokė sunormintos ortografijos („statrašos")[21], taip pat gramatikos ir literatūros. Toliau rašė į *Ukinįką*, *Varpą*, *Žemaiczių ir Lietuvos apžvalgą*, *Vienybę lietuvnikų*, taip pat į *Przegląd Katolicki* ir kt. lenkų laikraščius. Klierikai A. Milukas, A. T. Žilinskas ir kiti yra dalyvavę varpininkų suvažiavimuose. *Varpe* pasirodo pirmasis Būčio tekstas, kurį galima priskirti apologetikos sričiai: „Audiatur et altera pars", ginantis kunigus

---

[17] Kun. A. Milukas [Antanas Milukas, 1871–1943], „Naujas projektas", *Draugas*, 1921.07.23, Nr. 172, p. 3.

[18] Plg. Būčio prisiminimus: „Iš spaudos uždraudimo laiko", *Draugas*, 1917.04.24, Nr. 97, p. 2.

[19] Gyv. 1868–1945. Nepriėmęs šventimų, toliau studijavo teisę, dirbo valdininku Peterburge.

[20] Redaktorius: kun. Kazimieras Pakalniškis – Dėdė Atanazas (1866–1933). Būčį, kaip ir kitus užnemuniečius, erzino pasenusi *Apžvalgos* rašyba.

[21] J. Jablonskio sunormintos rašybos mokytasi iš Petro Kriaučiūno (1850–1916) rankraštinio vadovėlio *Lietuvių kalbos statraša*. Žr. Juozas Stakauskas [1871–1944], „Lietuviškoji sąmonė Seinų seminarijoje", *Tiesos kelias*, 1939, Nr. 11, p. 790.

nuo J. Kriaučiūno užsipuolimų. 1892 m. Būčys prisidėjo prie lietuviško *Lietuvos ūkininko kalendorius* leidybos, 1892 ar 1894 m. išvertė šv. Alfonso Liguorio *Kaip mylėti Jėzų* ir *Kryžiaus kelią* (išleisti nepavyko). Redagavo K. Fischerio pamokslų vertimą, iš kurio buvo išleistas tik I tomas (1894 m.).

1894 m. kovo 19 d. popiežius Leonas XIII paskelbė encikliką lenkų vyskupams *Caritatis Providentiaeque*. Popiežius ragina lenkus katalikus, gyvenančius Rusijos, Austrijos ir Prūsijos valdose, tvirtai laikytis tikėjimo, bet ir gerbti valstybinę valdžią. Vincas Kudirka liepos mėn. *Varpe* sukritikuoja encikliką, tuo sukeldamas Seinų seminaristų pasipiktinimą. Jų vardu Būčys rašo atsikirtimą, kurį *Varpas* paskelbia tik 1895 m. sausį. Diskusija kurį laiką tęsiasi, bet galiausiai seiniškių bendradarbiavimas su *Varpu* pasibaigia.[22]

Straipsnyje „Keli žodžiai apie mūsų vargus" klierikas Būčys pirmąkart išsamiai rašo stačiatikių cerkvės tema: smerkia jos pasidavimą carinės valdžios diktatui. Sovietiniai autoriai vėliau čia įžvelgs „klerikalų" bandymą suartinti katalikų ir stačiatikių politines pozicijas kovoje prieš carizmą...[23] Kitame straipsnyje: „Keli žodžiai apie mūsų vargus ir nelaimes", Būčys įspėja šioje kovoje nenaudoti prievartinių, revoliucinių priemonių:

> „Nedorėlis tas būtų, kurs katalikystę mūs kraszte norėtų ginti nuo pravoslavijos su ginklais, kurs žudytų prieszus maskolius. Mūsų tikėjimas Kristaus tikėjimas, o V. Jezus draudžia Savo tikėjimą platinti su ginklais ir lasdomis. Todėl kas su ginklu naikintų pravoslaviją, tas griautų savo tikėjimą. Krikszczionys pargali neprietelius liedami ne neprietelių kraują, o savąjį. Bet neduokime jiems savo tikėjimą iszplėszti."

1895 m. gegužę Būčys išlaikė egzaminus ir seminariją baigė. Rektorius pranešė, kad jis kol kas negaus aukštesniųjų šventimų, bet su Vincu Dvaranausku[24] yra siunčiamas į Peterburgo Akademiją. Tad Būčys buvo pripažintas vienu iš geriausių kurso studentų. Būčys gauna A. Miluko laišką su pasiūlymu tapti *Vienybės lietuvnikų* redaktoriumi, tačiau pasiūlymo priimti jau nebegali.

Studentas Peterburge ir Fribūre, 1895–1901

1895 m. rudenį 23 metų klierikas Būčys leidžiasi į savo pirmąją kelionę už Lietuvos ribų – į imperijos sostinę Sankt Peterburgą, lietuvių vadintą „Petrapiliu". Kelionei traukiniu pinigų skyrė vyskupija. Iš 79 savo gyvenimo metų 42 metus Būčys praleis užsienyje ir tik 37 Lietuvoje. Savo kelionėse jis aplankys visus penkis žemynus (tiesa, Azijoje tik trumpai apsilankė Ceilono saloje, bet

---

[22] Plg. Būčio straipsnį „Prieš senajam „Tėvynės Sargui" užgemant", *Tėvynės sargas*, 1947, Nr. 1, p. 2.

[23] *Lietuvos katalikų dvasininkija ir visuomeninis judėjimas: (XIX a. antroji pusė)* / Rimantas Vėbra [1931–1999], Vilnius: Mintis, 1968, p. 152.

[24] Gyv. 1871–1966, būsimas Seinų seminarijos vicerektorius, marijonas, leidėjas.

prisidėjo prie misijos Mandžiūrijoje), tapdamas vienu aktyviausių to meto Lietuvos ambasadorių pasaulyje.

Peterburgo Akademijos [25] studentai buvo išlaikomi valstybės, mokslas truko 4 metus. 1884–1897 m. rektoriumi buvo sulenkėjęs ukrainietis vysk.-Franciszekas Albinas Symon'as (1841–1918), dėl Mogiliovo arkivyskupo ligos faktiškai valdęs Rusijos Katalikų Bažnyčią. 1897 m. jis pateko į caro nemalonę, jam neleista perimti Plocko vyskupijos, turėjo gyventi tremtyje Odesoje. 1897–1901 m. Akademijai vadovavo vysk.Antonius Karolis Niedziałkowskis (1846–1911).

1895 m. rugsėjo 13 d. mokslus Akademijoje pradėjo 26 studentai – didžiausias kursas mokyklos istorijoje. Dauguma pirmakursių buvo lietuviai, tarp jų – ir J. Matulaitis iš Varšuvos. Iš 73 Akademijos studentų lietuvių buvo 30, jie susibūrė į slaptą patriotinę draugiją „Lituania". Svarbiausia jos narių užduotis buvo per metus parašyti bent po straipsnį į J. Tumo pradėtą leisti *Tėvynės sargą*.[26]

Visos paskaitos vyko lotynų kalba. Rektorius Symonas dėstė Šv. Raštą. Inspektorius (prorektorius) ir Bažnyčios istorijos dėstytojas – vysk.Bolesławas Hieronimas Kłopotowskis (1848–1903). Studentų prefektas kun. Jonas Mačiulis-Maironis (1862–1932) mokė moralinės teologijos. Graikų k. profesorius – žymusis kalbininkas kun. Kazimieras Jaunius (1848–1908). Dogmatiką ir fundamentinę teologiją dėstė kun. Janas Feliksas Cieplakas (1857–1926), būsimasis Vilniaus vyskupas nominatas, paskelbtas Dievo tarnu (kandidatu į beatifikaciją). Jis buvo ir seminaristų dvasios tėvas, Būčio nuodėmklausys. Giedojimo, liturgikos ir hebrajų k. profesorius – zanavykas kun. Justinas Bonaventūra Pranaitis (1861–1917), jau sulaukęs tarptautinės šlovės dėl savo veikalo apie Talmudą *Christianus in Talmude Iudaeorum* (1892). Filosofiją dėstė kun. Feliksas Drzewieckis, kanonų teisę ir patrologiją – kun. Andrzejus Retke.

Būčys nepasitenkino privalomomis paskaitomis, savarankiškai studijavo prancūzų ir vokiečių kalbas, teodicėją, Šv. Rašto įvadą, kriteriologiją. Prancūzų k. jam sekėsi geriau nei vokiečių. 1896 m. bibliotekoje atsitiktinai rado populiarią knygą apie Švč. Mergelės Marijos apsireiškimus Lurde, Prancūzijoje.[27]

---

[25] Po 1832 m. sukilimo buvo uždarytas Vilniaus universitetas. VU Teologijos fakulteto pagrindu caro Nikolajaus I dekretu 1833 m. Vilniuje įkurta Romos katalikų dvasinė akademija. 1842 m. ji perkelta į sostinę ir tapo Sankt Peterburgo katalikų dvasine akademija (rus. *Imperatorskaja rimsko-katoličeskaja duchovnaja akademija*). Įkurta rūmuose 1-ja Linija Vasiljevskogo Ostrova 52. 1918 m. bolševikams Akademiją uždarius, jos pagrindu Lenkijoje sukurtas Liublino katalikiškasis universitetas (lenk. *Katolicki Uniwersytet Lubelski*).

[26] Lietuviai dar prieš 1864 m. sukilimą Akademijoje įkūrė draugiją „Baublio respublika". Po sukilimo jos veikla nutrūko, draugija atkurta 1875 m., jai priklausė J. Pranaitis, A. Dambrauskas ir kt. Nuo 1895 m. ėmė veikti „Lituania". Žr. *Vardai ir veidai mūsų kultūros istorijoje...*, p. 184.

[27] *Notre-Dame de Lourdes* / Joseph-Henri Lasserre de Monzie [1828–1900], Paris: 1869. 1858 m. mergaitė Bernadette Soubirous (1933 m. paskelbta šventąja) regėjo Nekaltai Pradėtosios Švč. Mergelės Marijos apsireiškimus. 1860 m. jų tikrumą pripažino vietos vyskupas. 1861 m. apsireiškimų grota tapo populiaria šventove, grotoje trykštančio šaltinio vanduo išgarsėjo gydančia galia. 1876 m. pašventinta Nekaltojo Prasidėjimo bazilika.

Būčys ją išsivertė į lietuvių k., ėmė gilintis į jos šaltinius. Taip prasidėjo ilgametis Būčio darbas Lurdo tematika. Lurde įvykę modernaus mokslo patvirtinti stebuklai tapo svarbiu to meto katalikybės gynimo – apologetikos argumentu. Jau tuomet Būčys nusprendė specializuotis apologetikos moksle.

1896 m. vasarą – pirmosios atostogos Lietuvoje. Birželio mėn. Būčys susipažįsta su žemaite Sofija Jasienskyte. Pranciškus įveikė pagundą dėl jos mesti dvasinį pašaukimą (VBA I p. 171). Grįžus, 1896 m. rudenį – policijos krata pas studentą J. Matulaitį, įskųstą Marijampolės žandarų viršininko Andrejaus Vonsiackio, praminto „lietuvių ėdiku".[28] Draudžiamų raštų nebuvo rasta.

1897 m. gavėnios metu Peterburgo Šv. Kotrynos bažnyčioje rektorius vysk.Symonas suteikia Būčiui subdiakono šventimus. Tai reiškia įsipareigojimą ligi mirties laikytis celibato ir kasdien kalbėti brevijorių. 1897 m. rugpjūtį Šilgaliuose Būčys kratomas paties Vonsiackio, nieko draudžiamo nerasta. Grįžęs į Peterburgą, jis kviečiamas apklausai į žandarmeriją, kaltinamas vadovavęs klierikų būreliui Seinuose, bet ir šįkart išsisuka. 1898 m. iš naujojo rektoriaus vysk.Niedziałkowskio gauna diakono šventimus.

Pirmaisiais ir antraisiais metais svarbiausios buvo filosofijos studijos, likusiais dviem metais – teologijos. II kurso pabaigoje išlaikius egzaminus buvo suteikiamas tikrojo studento statusas, III kurso pabaigoje – teologijos kandidato laipsnis, IV kurso pabaigoje – teologijos magistro laipsnis.

1898 m. pavasarį Būčys parašė rašinį apie popiežių Honorijų ir tapo teologijos kandidatu. Grįžęs atostogų, Slavikų parapijoje jau vedė katekizmo pamokas. Kartu su juo Slavikuose darbavosi ir diak. Jurgis Matulaitis:

> „Slavikų parapijos (Šakių apskr.) žmonės dar ir šiandien atsimena dijakono J. Matulevičiaus pamokslą apie tikrą ir netikrą maldingumą. Tą pamokslą jis pasakė tenai 1898 metų vasarą. Marijampolėje tokių pamokslų jis yra pasakęs daugiau, ir žmonės šnekėdavo, kad dėl tų pamokslų verta iš toli eiti į bažnyčią."[29]

1899 m. kovo 25 d.[30] P. Būčys vysk.Niedziałkowskio įšventinamas kunigu – Seinų vyskupija gauna naują sielų ganytoją.

Ketvirtame kurse Būčys rašo mokslo darbus, kurių temas ištraukė burtų keliu: lotynišką teologinį apie lenkų šv. vyskupą Stanislovą ir rusišką valstybinį apie rusų rašytojus. 1899 m. birželio 1 d. šiuos darbus sėkmingai apgina. Už rusišką darbą gavo trejetą, nes rašytojų kūrinius nagrinėja moralinės teologijos, o ne literatūros požiūriu.

Gavęs Akademijos diplomą, Būčys grįžta į tėviškę atostogų. 1899 m. rugpjūčio 15 d. – iškilmingos primicijos Gelgaudiškuje, kur klebonauja dėdė

---

[28] Gal būt tai Andrejus Nikolajevičius Vonsiackis, kilęs iš vokiečių-lenkų bajorų, vėliau vadovavęs Radomo žandarmerijai ir ten 1910 m. nužudytas teroristo. Jo sūnus Anastasijus Andreevičius Vonsiackis (1898–1965) – garsusis Visos Rusijos fašistų partijos vadas.

[29] Vysk.Dr. P. Būčys, „Bažnyčios ir tautos darbininkas", in: *Arkivyskupas Jurgis Matulevičius* / red. Kazimieras Čibiras, Marijampolė: Marijonų sp., 1933, p. 22.

[30] Ne kovo 15 d., kaip rašo VBA I p. 213.

P. Būčys. Po primicijų neopresbiteris Būčys aplankė žymųjį knygnešį Sudargo kleboną kun. Martyną Sederevičių (1829–1907).

– * –

Būčys rašo: „Man rodėsi, kad mano gyvenimo uždavinys tapti lietuviško katalikiško laikraščio redaktorium ir gyventi Tilžėje" (VBA I p. 217). Savo kunigystę jis norėjo realizuoti raštu gindamas katalikų tikėjimą. Tam ypač reikėjo apologetikos žinių. 1896 m. nusprendęs specializuotis apologetikos srityje, jis planuoja vykti mokytis pas vieną garsiausių to mokslo profesorių – A. Weissą. Tad dar būdamas Akademijoje pasistengė kartu su Matulaičiu gauti užsienio pasą ir iškeliavo į Šveicarijos Fribūrą (vok. Freiburgą).

1899 m. rugsėjo pradžioje, menkai tesuprasdamas vokiškai, Būčys leidžiasi į ilgą kelionę: iš Sudargo į Jurbarką, iš ten garlaiviu į Tilžę, iš čia traukiniu į Karaliaučių, iš jo – į Berlyną, iš čia į Lindau, keltu per Bodeno ežerą iki Konstancos, traukiniu iki Berno, iš ten iki Fribūro. Aplankė kun. A. Civinską Aigle miestelyje, 1899 m. spalio 10 d. įsikūrė studentų bendrabutyje (konvikte) „Canisianum" Fribūre[31]. Kaip ir visi studentai iš Rusijos imperijos, įsiregistravo slapyvardžiu: Bernys (nuo Šveicarijos miesto Bernas). Teologijos fakulteto dekanas, žymusis šveicarų sociologas kun. Josephas Beckas (1858–1943) įrašė jį į studentus.

Šveicarijos Fribūras 1888 m. teturėjo 12 000 gyventojų – maždaug tiek, kiek Marijampolė. Tačiau visame katalikiškame pasaulyje išgarsėjo savo aukštąja mokykla.[32] Vienas iš universiteto profesorių buvo bavaras Albertas Maria Weissas, O.P. (1844–1925), Teologijos fakultete dėstęs sociologiją ir apologetiką. Jis išgarsėjo[33] visoje Europoje kaip liberalizmo ir modernizmo priešas,

[31] Bendrabutis taip pavadintas žymiojo kontrreformatoriaus šv. Petro Kanizijaus garbei. Vėliau, kaip matysime, jis taps marijonų noviciatu.

[32] Lozanos, Ženevos ir Fribūro vysk. Gaspard'as Mermillod 1884 m. pasiūlė sukurti tarptautinį centrą, kuris vienytų tuo metu aktualių socialinių klausimų studijų ratelius, jau veikiančius Vokietijoje, Austrijoje-Vengrijoje ir Prancūzijoje. Jį nutarta įkurdinti Šveicarijos katalikiško Fribūro kantono sostinėje, tad centras pavadintas „Union de Fribourg". Skatinant popiežiui Leonui XIII, konservatyvaus kataliko, kantono švietimo ministro Georges'o Pythono pastangų dėka 1889 m. kantono Didžioji Taryba įsteigė dvikalbį katalikišką universitetą – Université de Fribourg. Universitetas tapo Fribūro Unijos akademine baze, Unija turėjo didelę įtaką Leonui XIII rengiant žymiąją socialinę encikliką *Rerum novarum* (1891).

Beje, Fribūro universitete prasidėjo ir arkivysk. Marcelio Lefebvre'o (1905–1991) įkurtos Šv. Pijaus X kunigų brolijos (kuriai priklauso šio str. autorius) istorija. Tuo metu arkivyskupas gyveno lietuvių Šv. Kazimiero kolegijoje Romoje. Spaudžiamas klierikų, prašančių įsteigti jiems tradicinę seminariją, jis 1969 m. birželio 6 d. lankosi pas Lozanos, Ženevos ir Fribūro vyskupą François Charrière'ą ir gauna leidimą steigti seminariją. Spalio 13 d. seminarija Fribūre pradeda veikti, seminaristai mokosi universitete. 1970 m. lapkričio 1 d. vysk. Charrière'as patvirtina Brolijos įsteigimą. 1971 m. seminarija perkelta į Écône'ą Valais kantone. Žr. *Marcel Lefebvre: The Biography* / Bernard Tissier de Mallerais, Kansas City: Angelus Press, 2004, p. 375, 411–433.

[33] Pirmiausia dėka savo veikalo *Apologie des Christenthums vom Standpunkte der Sitte und Cultur*, Freiburg i.B.: Herder, 1888–1892, 5 tomai.

ultramontanizmo (konservatyviosios politinės katalikybės) ideologas. Tai[34] ir patraukė į Fribūrą lietuvius klierikus. Bene pirmasis čia atvyko kun. Juozas Stankevičius iš Seinų seminarijos (1895 m.). Katalikų socialinės doktrinos ir politinės katalikybės principų visa lietuvių kunigų karta sėmėsi tiesiai iš vieno svarbiausių šaltinių.

Fribūro specializacija – sociologija – pirmiausia domino J. Matulaitį. Būčiui svarbiausia buvo apologetika, kurią dėstė Weissas. Weissas paskaitas skaitė vokiškai, todėl Būčys iš pradžių jas sunkiai suprasdavo. Studentams didelį įspūdį darė asketiška profesoriaus asmenybė, jo giliai teologinė, antgamtinė argumentacija. Būčys pripažįsta (VBA I p. 243): „Aš ne visai esu tėvo Weisso sistemos ištikimas mokinys, nors savo mokytoją labai gerbiu ir branginu." Studijų metais Weissas buvo Pranciškaus nuodėmklausiu.

Būčys papildomai studijavo teologiją pagal šv. Tomo *Teologijos sumą*. Dogmatiką dėstė ispanas Norberto del Prado, O.P. (1853–1918), moralinę teologiją – prancūzas Joachimas Josephas Berthier, O.P. (1848–1924). Klausė ir kitų kursų: Šv. Rašto pas čeką Vincentą Zapletalį, O.P. (1867–1938), su Šv. Rašto studijomis susijusių hebrajų ir arabų kalbų, Bažnyčios istorijos pas prancūzą Pierre'ą Mandonnet, O.P. (1858–1936) ir liuksemburgietį Johanną Peterį Kirsch'ą (1861–1941), kanonų teisės šaltinių pas princą kun. Maxą von Sachseną (1870–1951). Būčys savo atsiminimuose tik išvardija tuos žymius katalikų mąstytojus, daugiausia dominikonus, bet neparodo didelio susidomėjimo tomistine mokykla. Savo apologetiniuose raštuose jis retai remiasi Šv. Tomu Akviniečiu, nenaudoja scholastinio argumentacijos metodo.

Weisso mokykla įskiepijo Būčiui neįveikiamą atsparumą tuo metu išpopuliarėjusioms vadinamojo modernizmo teorijoms. Visoje savo raštijoje jis nuosekliai gina tradicinę katalikybę (gal išskyrus kai kuriais politiniais klausimais, kaip matysime vėliau). Tiesa, neplėtoja ir polemikos prieš modernizmą, nes šis nebuvo paplitęs tarp lietuvių teologų ir nekėlė didesnės grėsmės paprastiems tikintiesiems, kuriems buvo skiriami Būčio tekstai. Galima pritarti V. Pruskui[35], kad modernistinė įtaka aiškiai jaučiama kun. A. Jakšto kritikoje prieš Lurdo apsireiškimus.[36] Būčys ryžtingai atmetė šią kritiką, pabrėždamas esminę stebuklų reikšmę katalikų tikėjimui, stebuklo kaip apologetinio argumento vertę.[37]

Dar Būčiui neatvykus į Fribūrą, 1899 m. gegužės 7 d., buvo įkurta šio miesto lietuvių studentų korporacija „Rūta".[38] Būčys įsitraukė į jos veiklą, su būsimu

---

[34] O taip pat galimybė registruotis slapyvardžiais, nes rusų valdžia leisdavo vykti į Šveicariją tik gydytis, o ne studijuoti.

[35] *Socialinė katalikybė Lietuvoje...*, p. 115.

[36] „Musų literatura apie Lourdes'ą", *Draugija*, 1910.12, Nr. 48, p. 429.

[37] „Apie Lourdes'o stebuklus (atsakymas kritikui p. Jakštui)", *Draugija*, 1911.04, Nr. 52, p. 325.

[38] Korporacija „Rūta" (1909–1915) vėliau veikė kaip „Lituania" (1915–1919). „Lituania" vardą čia perkėlė iš Peterburgo atvykę studentai. Žr. *Vardai ir veidai mūsų kultūros istorijoje...*, p. 186.

marijonu istoriku kun. Jonu Totoraičiu (1872–1941) ėmė vesti *Friburgo lietuvių kroniką*[39], rinkti Rytprūsiuose leidžiamos lietuvių literatūros biblioteką ir archyvą. 1900 m. šios bibliotekos pagrindu Būčys parengė ir Paryžiuje išleido lietuviškų knygų katalogą. Archyvas dar prieš II pasaulinį karą buvo parvežtas į Lietuvą ir teko Ateitininkų federacijos archyvui Kaune, Laisvės al. 3. Jo tolesnis likimas nežinomas.

Vienas iš studentų kun. Kazimieras Matulaitis (1868–1944)[40] „Rūtos" susitikimuose pasakojo, kaip nyksta marijonų vienuolija. Matulaitis 1891 ir 1895 m. bandė įstoti pas Marijampolės marijonus, bet negavo valdžios leidimo. Jurgis Matulaitis, Būčys, Totoraitis klausėsi tų pasakojimų, bet ta tema kol kas nesidomėjo.

„Rūta" nuomojosi salę viešbutyje „Hotel Suisse" kartu su dviem lenkų studentų korporacijomis: katalikiška „Filarecia" ir socialistine „Unia". Tarp lietuvių ir lenkų neišvengiamai kildavo diskusijų politinėmis temomis. Būčys stengėsi palaikyti draugiškus kontaktus, lankydavosi lenkų susirinkimuose, skaitydavo pranešimus. Lenkai pakvietė jį apsilankyti savo muziejuje Rapperswilio pilyje ir ėmė kalbinti lietuvius jungtis prie slaptos organizacijos „Liga Narodowa".[41] Greitai išaiškėjo, kad lenkų ir lietuvių politiniai interesai nesuderinami. Nepaisant ilgamečių Būčio pastangų išlaikyti draugiškus santykius su lenkais, šie laikė jį lietuvių šovinistu ir ne kartą bandė jam pakenkti.

Šiaip studentiškas Būčio gyvenimas buvo sunkus. Studijos buvo nemokamos, bet už būstą „Canisianum" konvikte reikėjo mokėti 115 frankų per mėnesį, tad Pranciškus lėšų pragyvenimui pelnėsi šventadieniais traukiniu važinėdamas laikyti Mišių į Authigny parapiją. Kurį laiką Būčys buvo mergaičių ūkio mokyklos Orsonense kapelionu.

Būčys savo Peterburgo magistro darbą apie šv. Stanislovą praplėtė ir jo pagrindu parašė istorinę-apologetinę daktaro disertaciją. 1901 m. liepos 25–27 d. įvyko disertacijos ir 100 teologijos tezių gynimas. Liepos 27 d. gavo teologijos daktaro laipsnį. 1901 m. spalį per Vieną išvyko į Krokuvą, iš ten į Seinus. Kun. Martynui Čepulevičiui paskolinus 400 rub., Būčys 1902 m. išspausdino savo disertaciją Krokuvoje. Teko pačiam ją išversti iš lotynų į lenkų k. Knyga

---

[39] Publikuota straipsnyje: Algimantas Katilius [g. 1959], „Fribūro universiteto lietuvių studentų „Rūtos" draugijos kronika", *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 39, Vilnius, 2016, p. 225, http://lkma.lt/site/archive/metrastis/XXXIX/lkma-metrastis_t39_Katilius%20pub.pdf.

[40] 1891–1896 m. buvęs Marijampolės vikaras, vėliau klebonas Londone. Nepainioti su marijonu kun. Kazimieru Aloyzu Matulaičiu (1894–1976).

[41] Vilnietis grafas Władysławas Plateris (1808–1889), 1831 ir 1863 m. sukilimų veteranas, emigravęs į Šveicariją, 1869 m. išsinuomojo gotikinę Rapperswilio pilį prie Ciuricho ežero ir įrengė ten Lenkų tautinį muziejų (gyvuojantį iki šiol). 1879 m. verslininkas Ludwigas Michalskis (1836–1888) įsigijo netoliese esančią Hilfikono pilį. 1887 m. Michalskis su kitais emigrantais čia įsteigė slaptą politinę organizaciją „Liga Polska". 1893 m. kontrolę joje perėmė jaunieji nariai, 1894 m. ji virto radikalia „Liga Narodowa". Lygos lyderiu tapo Romanas Dmowskis (1864–1939) – lenkų tautininkų („narodowcy") vadas.

tuoj susilaukė lenkų kritikos, Būčys net buvo apšauktas „eretiku", nes suabejojo kai kurių šv. Stanislovui priskiriamų stebuklų autentiškumu...

– * –

Gavęs audienciją pas tuometinį Seinų vyskupą Antaną Baranauską (1835–1902), dr. Būčys išdėstė savo planą dėl laikraščio Tilžėje redagavimo. Baranauskas planą, visa laimė, atmetė: netrukus buvo atgauta spaudos laisvė, Būčys buvo reikalingas kitiems darbams.

Nuo 1901 m. lapkričio iki 1902 m. kovo 31 d. kun. Būčys darbavosi savo gimtojoje parapijoje Slavikuose. Jos klebonas kun. Jonas Strimavičius tuo metu profesoriavo Seinuose, parapiją valdė vikaras kun. Pranciškus Krūvelis. Būčys buvo vikaro pagalbininkas *ad interim*. Vaižgantas rašo:

> „Naujas Teologijos daktaras veikiai pagarsėjo savo apylinkėje. Suvalkiečiai, net kaimiečiai, ėmė skelbti jo gloriją žodžiais: „Mokytesnis už patį vyskupą Baranauską", tuomet Seinų ganytoją" (Tumas 1927).

1905 m. straipsnyje „Kaip aš rengiausi parašyti vieną veikalą, o neparašiau" Būčys smagiai pasišaipys iš šių pagyrų ir atvirai išjuoks savo to meto svajones greitai išgarsėti kaip rašytojui...

To tarpu gautas valdžios leidimas skirti Būčį vikaru į Punsko parapiją. Tačiau 1902 m. balandžio 1 d. jis perkeltas į Seinų seminariją dėstyti filosofijos ir lenkų kalbos. Būčys dirbo Seinuose iki rugpjūčio 31 d.

Profesorius marijonas Peterburge, 1902–1915

1902 m. rugpjūčio 1 d. kun. Būčys paskirtas Peterburgo Akademijos ekstraordinariniu profesorium (adjunktu) fundamentinei teologijai dėstyti bei alumnų prefektu.[42] Darbą pradėjo rugsėjo mėnesį. Tuo metu Akademijos rektoriumi buvo kun. Longinas Žarnowieckis (1842–1915), būsimasis Lucko vyskupas.

Būčys dėstė remdamasis privalomu Hugono Hurterio, S.J., vadovėliu. Jo paskaitų konspektai pasirodo tik nuo 1911 m. Vėliau ėmė dėstyti specializuotus kursus apie popiežiaus instituciją ir apologetikos istoriją. Būdamas alumnų prefektu, buvo mėgstamas nuodėmklausys, labai rūpinosi klierikų lavinimu, per paskaitas stengdavosi pasiekti jų širdis, dėl to, o gal dėl savo veido išraiškos gavo pravardę *Doctor lacrimabilis* – Ašaringasis daktaras. Įvedė specialų seminarą, kad studentai išmoktų teisingos mokslinio darbo metodikos. Egzaminuose reikalaudavo logiško protavimo, bet vėliau ėmė manyti, jog geriau buvo reikalauti faktų įsiminimo – būtent šie faktai labiausiai praverčia ateityje. Būčio paskaitų Peterburge yra klausę J. Vailokaitis, M. Reinys, P. Kuraitis, M. Krupavičius, J. Purickis, V. Jurgutis, latvis J. Rancāns ir kiti.

---

[42] Žr. „Dvasiškojoj akademijoj didžios profesorių permainos, vieni atsitrauks, kiti užims jų vietą", *Tėvynės sargas*, 1902, Nr. 9A, p. 30; „Kunigai Bučius ir Dambrauskis jau užtvirtinti į Dvasiškos akademijos profesorius", *Tėvynės sargas*, 1902, Nr. 10/11A, p. 51.

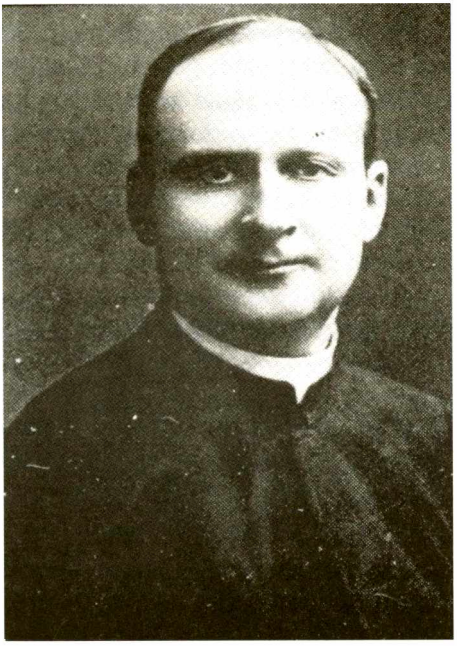

Kun. P. Būčys apie 1909 m.

Prof. Būčio veikla negalėjo užsisklęsti tarp Akademijos sienų. Jis „dirbo patį sunkųjį darbą, organizavo leidinius, ieškojo raštų ir raštininkų, padėdavo lietuviams mokslus eiti, dalyvavo susirinkimuose ir posėdžiuose, – na, visam kam rasdavo laiko ir visiems luomams buvo – savas žmogus – patarėjas ir vadas“ (Tumas 1927). Skaitė viešas paskaitas.[43] Vos ne kas savaitę savo bute darydavo įv. tautybių studentų susitikimus, stengėsi atremti jų keliamus priekaištus prieš tikėjimą. M. Vaitkus prisimena:

„Prof. Būčys buvo Petrapily mėgstamas ir kaip viešas paskaitininkas bei diskusininkas. Pačiam man neteko girdėti jo tokioj rolėj; bet teko girdėti kitus pasakojant: buvę ruošiami moksleivių bei inteligentų pobūviai su paskaitomis bei sekančiais ginčais; žinoma, ateidavo ir kairiųjų, ir dešiniųjų, tikinčių ir netikinčių; po Būčio paskaitų iš pradžių kaikas kaip gaigalas išplaukdavo aikštėn pasiginčyti; Būčys, kaip visuomet, lėtai, ramiai, kukliai, neva negudriai, bet paslėptai gudriai bei klastingai, imdavo priešą klausinėti, kaip jis manąs apie tai ir tai; šis, dar nesusivokdamas, kad oponentas gudriai veda jį į šunkelius, naiviai atsakinėja, manydamasis labai protingai bei mokslingai kalbąs, ir nė pastebėte nepastebi, kai pagaliau pateigia nuomonę, kuri griežtai priešinga tam, ką jis pradžioj teigė, ir visa baigias visuotiniu juoku, kuriam nepritaria vien Būčys, vos jaučiamai bešypsąs, ir jo oponentas, nes jam visai nelinksma“ (Vaitkus 1960, p. 163).

Ikirevoliuciniais dešimtmečiais St. Peterburge klestėjo aristokratų ir miestiečių dosniai remiama karitatyvinė veikla. 1901 m. gegužės 15 d. kun. J. Pranaitis tapo vienu iš steigėjų bendrijos, vadintos „Asmeniniu darbu išsilaikančių vaikų ir paauglių globa“.[44] Pagrindinė steigėja: imperatorienės Marijos

[43] Kursistė M. D. [Magdalena Draugelytė-Galdikienė, 1891–1979], „Prof. kun. Bučys žada įtaisyti Piteryj visą eilę paskaitų aiškinimui „Tikėjimo protinių pamatų““, *Ateitis*, 1912, Nr. 10, p. 429.

[44] Žr. *Enciklopedija blagotvoritelnosti Sankt-Peterburg*,

Fiodorovnos kamer-freilina Jekaterina Sergeevna Ozerova. Valdyba veikė Aničkovo rūmuose Fontankos g. 33. Bendrija kūrė vaikų prieglaudas, kuriose būdavo rūpinamasi jų auklėjimu. Iš jų vaikai eidavo į amatininkų dirbtuves, kur mokėsi amato. 1902–1906 m. Būčys buvo kapelionu, auklėtoju ir dvasios vadovu vienoje iš šios draugijos prieglaudų mergaitėms, kuriai vadovavo E. I. Koževnikova, slapta katalikė.[45] Katalikėms globotinėms dėstė tikybą. Greitai pastebėjo, kad visos Ozerovos prižiūrimos įstaigos vykdo katalikų rusifikaciją, todėl dviems našlaitėms katalikėms daug mėnesių iš savo algos mokėjo stipendiją, apgyvendino jas katalikų labdaros draugijos prie Šv. Kotrynos bažnyčios išlaikomoje Marijos Šeimos prieglaudoje 14 linija Vasiljevskogo ostrova gatvėje.[46]

Būčys taip pat teikė pagalbą Šventosios Šeimynos ir pranciškonių prieglaudose Peterburge. Buvo nuodėmklausiu slaptuose uršuliečių ir Marijos dukterų vienuolynuose. Dažnai sakydavo pamokslus daugelyje bažnyčių[47], pašventino naują bažnyčią Terioki mieste.[48] Kartą visą vasarą pavadavo Carskoje Selo kleboną. Būčys privačiai dėstė tikybą dviem Petro Vileišio sūnums gimnazistams, vieno lenkų grafo vaikams ir kt. Jis buvo VIII Peterburgo gimnazijos katalikų kapelionas, dėstė tikybą katalikėms bajoraičių Šv. Elenos institute.

1902 m. Būčys įsirašė į Petrapilio Lietuvių ir žemaičių labdaringąją draugiją[49], buvo Mažturčių lietuvių savitarpinės pagalbos draugijos[50] valdybos narys ir net Lietuvių katalikių moterų draugijos narys. Organizavo Katalikų pedagogų draugiją, kuri savo posėdžius rengdavo gimnazijoje prie Šv. Kotrynos bažnyčios. Į dukart per mėnesį vykstančius susirinkimus ateidavo apie 30 žmonių, jiems pirmininkaudavo Būčys. Skaitė paskaitas apie naujas sroves pedagogikoje, apie vaikų estetinį lavinimą.[51] Rėmė kauniškes „Motinėlės" ir Šv. Vincento a Paulo draugijas, įv. prieglaudas, lietuvius gimnazistus, vaikų vasaros stovyklas, labdaringas loterijas, parodas ir koncertus. Asmeninių daiktų

---

http://encblago.lfond.spb.ru/start.do: „Popečitelstvo o suščestvujuščich ličnym trudom detiach i podrostkach".

[45] „Vyskupas Bučys italų spaudoje", *Draugas*, 1930.07.25, Nr. 174, p. 2; VBA II p. 57.

[46] *Katolicka działalność dobroczynna w Rosji w latach 1860–1918* / ks. Bronisław Czaplicki, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała S. Wyszyńskiego 2008. Cit. pagal: *Katoličeskaja blagotvoritelnost v Rossii v 1860–1988 gg.* / Bronislav Čaplickij, Gatčina: SCDB, 2009, p. 78.

[47] Plg. J. Skaudžiūnas [Jonas Stalioraitis, 1887–1949], „Nedėldienyj, liepos 2 (15) d. kun. profes. Bučys sakė pamokslą ...", [dėl kunigo požiūrio į laikraštį *Naujoji gadynė*], *Vilniaus žinios*, 1906.07.11, Nr. 148, p. 4.

[48] Suom. Terijoki, nuo 1948 m. Leningrado m. rajonas Zelinogorskas.

[49] „Litovsko-Žmudskoe Blagotvoritelnoe Obščestvo", žr. http://encblago.lfond.spb.ru/showObject.do?object=2811804665. Veikė 1892–1918 m. Teikė pašalpas ir paskolas moksleiviams, rengė tautinius vakarus. 1904–1906 m. leido *Lietuvių laikraštį* – tai buvo pirmasis legalus lietuviškas laikraštis Rusijoje.

[50] Veikė 1903–1918 m. Sankt Peterburge. Turėjo darbo paieškų biurą, chorą, organizavo vaidinimus, koncertus, įkūrė keturias pradžios mokyklas.

[51] „Pedagogičeskoe katoličeskoe obščestvo Mogiliovskoj archijeparchii" įsteigta 1908 m. Žr. *Katoličeskaja blagotvoritelnost...*, p. 43.

sąrašai ir pirkimo dokumentai liudija, kad buvo labai taupus sau, stengėsi kuo daugiau lėšų skirti labdarai (Vasiliauskienė 2001, p. 154).

Kun. Būčys apaštalavo ir tarp lenkų bei rusų, padėdavo jiems išsiaiškinti moderniųjų ideologijų sukeltus sunkumus, slaptiems katalikams dėstė tikybą, buvo žymių konvertitų nuodėmklausiu. Jo darbas atvertė į Katalikų Bažnyčią keletą garbingų stačiatikių šeimynų. Būčys atidžiai sekė ir gerai susipažino su stačiatikių gyvenimu, kaip apologetas išstudijavo rusų religinę literatūrą. Rašė į rusų laikraščius *Novoe vremia*, *Rus'*, *Reč'*, lenkų leidinius *Ateneum kapłańskie*, *Wiadomości Archidiecezyalne* (nuo 1911 m. vad. *Wiadomości Kościelne*), *Pod Znakiem Krzyża* (buvo redakcijos nariu). Dalyvavo ir lenkų bei rusų draugijų veikloje, skaitė filosofinio turinio paskaitas rusų mokslininkų draugijose. Lietuviams sakydavo lietuviškus, lenkams lenkiškus pamokslus. „Būdamas labai švelnaus būdo (Švelnabūčio anūkas!), jis visada stengėsi sugyventi su įvairių tautybių žmonėmis. Be to, nebuvo linkęs veltis į tautiškai-politinius ginčus" (Ivinskis 1952).

Būsimasis bizantinių slavų apeigų katalikų egzarchas Rusijoje palaimintasis kun. Leonidas Ivanovičius Fiodorovas (1879–1935) savo laiške arkivysk. A. Šeptyckiui mini Būčį tarp „visiškai svetimų šovinizmui" kunigų, kuriuos sutiko Peterburge.[52] Fiodorovas rašo:

> „Kalbant apie Būčį, tai retas kunigas, tiek savo dorumu, tiek nuostabiai suvaldytu charakteriu. Būdamas inspektoriumi, jis tuo pat metu dėsto apologetiką ir išsiskiria solidžiomis žiniomis šioje srityje. Puikiai moka rusų kalbą, uoliai studijuoja rusų stačiatikių teologiją ir stengiasi apie ją informuoti savo studentus. Į mūsų misijos reikalą žiūri rimtai ir prijaučia jai, kaip šventam reikalui. Mane priėmė labai mielai. Parodė Akademiją, bažnyčią, biblioteką ir dar ilgai kalbėjomės apie rusų teologiją, uniją, Velehrado suvažiavimus ir mūsų misiją. „Pasitikėkite manimi, – kalbėjo atsisveikindamas, – aš visuomet pasirengęs padėti Jūsų reikalui. Perduokite mano gilią ir atsidavusią pagarbą metropolitui Andrejui!"."[53]

Pasak Fiodorovo, Būčys yra, „kaip Jūsų Ekscelencija žinote, šventas žmogus: *vir rectus et justus*".[54]

– * –

Profesorius Būčys reikšmingai prisidėjo prie lietuviškų rašmenų draudimo panaikinimo (Totoraitis 1927, p. 20). Jau 1903 m. carinės valdžios sferose

---

[52] Dok. Nr. 185: O. Leonid Fedorov, „Otčet o poezdke v Rossiju 1911–1912 goda, nojabr-aprel", Kamenica (Bosnija), 1912.05.17, in: *Mytropolyt Andrej Šeptyckij: žyttia i dijalnist. Dokumenty i materialy*, 1899–1944, t. III: *Mytropolyt Andrej Šeptyckij i hreko-katoliki v Rosii*, kn. 1: *Dokumenty i materialy*, 1899–1917 / uporiadkuvaly Jurij Avvakumov i Oksana Hajova, Lviv: Vydavnyctvo Ukrainskoho Katolickoho Universytetu, 2004, p. 473.

[53] Ten pat, p. 488.

[54] Dok. Nr. 220: O. Leonid Fedorov, „Otčet o 5-oj poezdke v Rossiju dat. 9.VI.1914", 1914.06.09, in: *Mytropolyt Andrej Šeptyckij* ..., p. 680.

buvo jaučiama, kad spaudos draudimas vaisių neatnešė ir reikėtų jį atšaukti. Minėtasis teisininkas A. Dubinskas artimai bendravo su Vidaus reikalų ministerijos valdininku K. A. Strolmanu, kuriam buvo pavesta ruošti medžiagą tuo reikalu. Ministerija buvo numačiusi leisti lotyniškus rašmenis tik maldaknygėms ir kalendoriams spausdinti. Norėdamas užbėgti už akių tokiam daliniam sprendimui, Dubinskas įprašė Strolmaną pristatymą Ministrų komitetui pristabdyti ir paieškoti preteksto surinkti papildomos medžiagos.

Vidaus reikalų ministras sugalvojo planą: paprašyti konsultacijos didžiausio lietuvių k. specialisto K. Jauniaus, žinodamas, kad uždaro būdo Jaunius į jokius laiškus neatsakinėja. Negavus atsakymo, būtų galima draudimą pratęsti. Iš E. Volterio sužinojęs apie šį planą, Būčys įsiprašė pas Jaunių ir verste privertė jį parašyti atsakymą ministrui.[55] Pats Būčys laišką nunešė į paštą ir išsiuntė ministerijai. Po dviejų mėnesių, 1904 m. gegužės 7 d., spaudos draudimas buvo atšauktas, neįvedus jokių suvaržymų.[56] Šis įvykis turėjo milžiniškos svarbos lietuvių tautinio judėjimo plėtrai.

Valdžiai leidus lietuvišką spaudą, buvęs klierikų laikraštuko *Viltis* redaktorius Būčys nusprendė išbandyti jėgas tikroje leidyboje. 1905 m. jis įsteigė ir dvejus metus leido Lietuvių ir žemaičių labdaringosios draugijos *Metraštį, arba Kalendorjų*. Teko didžiulis darbas rasti autorių straipsniams, pačiam rašyti tekstus, rūpintis leidyba ir platinimu. Užgriuvo ir skaitytojų kritika[57]: niekas nepritarė Būčio bandymui laikytis Jauniaus rašybos taisyklės minkštinančią balsę i rašyti raide j: ne „gražiosios", o „gražjosjos".[58] O ypač piktintasi, kad kalendoriuje nėra žinių apie Katalikų Bažnyčios dalykus. Būčys ginasi: taip esą todėl, kad „Lietuvių inteligentija toli nevienokią tur nuomonę apie tikėjimą", o Labdaringoji draugija turinti remti visus lietuvius. Tačiau peršasi klausimas: kodėl tokį kalendorių redaguoja katalikų kunigas? Vėliau Būčys imsis redaguoti tik aiškiai katalikiškus laikraščius, pats rašys juose daugiausia religine tematika.

Metraštyje, arba Kalendorjuje pasirodė bene pirmas publikuotas Būčio beletristinis kūrinėlis: „Šoksju ir perplėšsju" (1905, p. 111). „Poezija man niekad nesisekė ir eilėraščių nepajėgiau parašyti, – prisipažįsta Būčys. – Bet prozoje esu bandęs smulkių literatūrinių dalykėlių" (VBA II p. 50).[59]

---

[55] 1908 m. kun. K. Jaunius mirė. Būčys tapo viso jo palikimo savininku, rūpinosi jo raštų leidimu ir atminimo įamžinimu, jo kalbotyros biblioteką perdavė K. Būgai ir Žemaičių seminarijos bibliotekai.

[56] Plg. išlikusį Būčio laišką, cit. Vasiliauskienė 2001, p. 170.

[57] *Apie kalendorių 1906 metams* ..., 1905.06.01.

[58] Plg. *Grammatika litovskago jazyka: litovskij original i russkij perevod*, 1908; *Lietuvjų kalbos gramatika*, 1911.

[59] Dar pavyko rasti šiuos grožinius kūrinius (ar dialogo forma pateiktus apologetinius tekstus): „Ateik karalystė Tavo", *Šaltinis*, 1906; „Ilinkė: (pasaka)", *„Žiburio" kalendorius*, 1909; „Kristinas: (legenda, liuosai versta iš prancūzų kalbos)" *„Žiburio" kalendorius*, 1910; „Aukspirtos velnias", *Petrogrado kalendorius*, 1915; „Laimingai Ištekėjo", *Lietuvių darbininkų kalendo-*

– * –

1905 metais Būčys tampa Akademijos ordinariniu profesoriumi. Pedagoginio darbo padaugėja, tačiau kunigas randa laiko įsitraukti į naują veiklos sritį – politiką. Visus Rusijos imperijos gyventojus įtraukia neramumai, vėliau istorikų pavadinti 1905–1907 m. revoliucijos vardu.

Nuo Prancūzų revoliucijos iki šių dienų Katalikų Bažnyčia bando rasti savo vietą moderniajame politiniame pasaulyje, išlaikyti įtaką sekuliarėjančiame viešajame gyvenime. Šie bandymai apibendrinami „politinės katalikybės" sąvoka. Politinė katalikybė apima platų idėjų ir judėjimų spektrą: nuo monarchistinio tradicionalizmo, ultramontanizmo, katalikiško aristokratinio konservatizmo bei katalikų socialinio judėjimo iki Kristaus Karaliaus judėjimo ir Katalikų Veikimo, katalikiškojo nacionalizmo, krikščioniškosios demokratijos, liberaliosios katalikybės, krikščioniškojo socializmo ir neomarksistinės išlaisvinimo teologijos. Visos šios kryptys turėjo nemažą įtaką Europos politiniame gyvenime, tik kai kurios susilaukė oficialaus popiežių palaikymo, o kitos buvo jų pasmerktos.

Lietuvoje dėl daugelio priežasčių reikšminga tapo tik viena politinės katalikybės forma: krikščioniškoji demokratija.[60] P. Būčys priskiriamas prie jos pionierių, tačiau netrukus turėjo išvykti į JAV, kur ši politinė kryptis beveik visai nežinoma. Grįžęs į Lietuvą, Būčys nuosekliai palaikė krikdemus, tačiau nuo politinės veiklos laikėsi atokiai.

Dar Fribūre susipažinęs su krikščioniškosios demokratijos idėjomis, „iniciatyvos ėmėsi P. Būčys, pritraukdamas prie šio darbo kitus Petrapilio dvasinės akademijos profesorius – A. Jakštą ir Maironį. Ši trijulė 1904 m. vasarą parengė būsimosios Lietuvių krikščionių demokratų partijos pirmosios programos projektą".[61] Būčys pradėjo derinti projektą su Lietuvos vyskupais. Jam pritarė vyskupai G. Cirtautas ir M. Paliulionis. 1905 m. Velykų atostogų metu Būčys projektą nuvežė į Vilnių, Vilniaus vyskupas Eduardas von der Roppas (1851–1939) jo nei gyrė, nei peikė, tik pateikė savo pastabų. Atsižvelgęs į Roppo kritiką, 1905 m. Būčys programą gerokai pakoregavo, susirašinėjo šiuo klausimu su kitais kunigais. Kun. Juozas Bikinas supažindino su ja kitus lietuvius kunigus, pasiūlė vietoj žodžio „partija" naudoti neutralesnį „susivienijimas".

1904 m. pabaigoje Vilniuje pradėjo eiti Petro Vileišio laikraštis *Vilniaus žinios*. Jo redakcijoje gimė idėja sušaukti visuotinį lietuvių suvažiavimą. Pavyko

---

rius, 1917; *Katra neišmane?: (vienos veiksmės vaizdelis teatrui)*, 1918; „Rapukus kaupiant", *Šaltinis*, 1929; „Pasikalbėjimas apie sielą", *Šaltinis*, 1929; „Trys jaunos Turburbo [t. y. Tuburbo] kankinės", *Šaltinis*, 1930.

[60] Plg. *Krikščioniškoji demokratija nepriklausomoje Lietuvoje (1918–1940): politinė galia ir jos ribos* / Artūras Svarauskas [g. 1981], Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2014; Regina Laukaitytė, „Bandymai įkurti LKDP 1905–1906 metais", *Lituanistica*, 1992, Nr. 2, p. 29; M. J. [?], „A. A. vysk. P. Bučys – L. K. D. promotorius", *Tėvynės sargas*, 1952, Nr. 2 (9), p. 287–290.

[61] *Socialinė katalikybė Lietuvoje...*, p. 132.

gauti neoficialų valdžios leidimą surengti suvažiavimą Vilniaus Miesto salėje (dab. Filharmonija). Idėjos sėkmė nustebino pačius organizatorius, „Didysis Vilniaus Seimas" tapo reikšmingiausiu 1905 m. revoliucijos įvykiu Lietuvoje.

Lietuvių ir žemaičių labdaringoji draugija, gavusi kvietimą į Seimą, Peterburgo Šv. Kotrynos parapijos salėje surengė sostinės lietuvių susirinkimą. Būčys rašo: „Šis susirinkimas įgaliojo mane atstovauti Petrapilio lietuvius Vilniaus seime, reikalauti Lietuvai autonomijos, lietuviškų mokyklų, spaudos laisvės ir kitų stambiųjų kultūrinių teisių" (VBA II p. 208). Tad Būčys gavo aiškius įgaliojimus atstovauti nuosaikiai autonomijos idėjai, propaguotai *Tėvynės sarge.*

> „Kai kas yra padaręs vysk.Bučiui priekaištų, kam jis prieš I Pasaulinį Karą nėra atvirai reikalavęs Lietuvai nepriklausomybės, o tik autonomijos. Bet Jubiliatas nėra iš tų, kurie užbėga neprotingai įvykiams už akių ir neapgalvotu skubotumu pakenkia bendrajam tikslui. Vysk.Bučio savybė - bereikalingai neįsišokti ir tausoti savo jėgas kūrybiniam darbui" (Vaišnora 1949).

Seimas įvyko 1905 m. gruodžio 4–5 d. (sen. stiliumi lapkričio 21–22 d.). Būčys nuvyko į Vilnių. Delegatų susirinko virš 2000, jų tarpe virš 50 kunigų.[62] Pirmajame posėdyje kun. V. Mironas paskelbė krikščionių demokratų reikalavimą, kad į prezidiumą būtų įtrauktas ir jų atstovas. Juo tapo Būčys. Prezidiumo pirmininkas dr. J. Basanavičius niekad nepasiūlė Būčiui pavadovauti posėdžiui, kai jis pats negalėdavo. Kalbėtojų buvo daugybė ir iš kairiųjų, ir iš dešiniųjų, jų laisvė nebuvo varžoma.

Būčys prisimena (VBA II p. 211):

> „S. Kairys[63] iš vieno anglų kultūros istoriko pacitavo sakinį, smerkiantį Bažnyčią, bet, man paneigus tą citatą, neįrodė jos. Kačergius iš Pilviškių[64] kunigus vadino pilvūzais. Aš pakviečiau jį pasimieruoti pilvu su manim. Už tatai jis man drėbė žodį, kurio spausdinti negalima. Jo pilvo periferijos būta didesnės už manąją. [...] Kunigas Stakelė[65] atsistojo ir balso nesiprašęs, ąsloje tebebūdamas, ištiesė ranką, pirštu rodydamas į mane, stovintį palaipoje, ir trenksmingu balsu suriko: „Neklausykit to velnio. Lenkams parsidavęs!"".[66]

Iš P. Klimačio prisiminimų:

> „Kun. Tumas kalbėjo apie nekruvinos revoliucijos kelius, ragindamas tevartoti tik streiką ir valdžios įstaigų boikotą. Kun. Tumo mintis dar

---

[62] Žr. „Katalikai ir Revoliucija", *Draugas*, 1917.04.04, Nr. 80, p. 2.

[63] Socialdemokratas Steponas Tumasonis-Kairys (1879–1964), Seimo vicepirmininkas.

[64] Knygnešys, buvęs seminaristas Seinuose Juozas Kačergius (1862–1943).

[65] Knygnešys kun. Stasys Stakelė (1862–1930).

[66] Plg. Kun. T. L. [?], „Plato amicus, sed magis amica est veritas", [dėl P. Būčio prolenkiškų pasisakymų Didžiajame Vilniaus Seime], *Šviesa*, 1908, Nr. 11/12, p. 82. Kitaip konfliktas su Kairiu ir Stakele aprašytas str.: Buvęs Vilniaus Seime, „Kun. Bučio pažadai", *Mokykla ir gyvenimas*, 1923, Nr. 4/5, p. 26.

pakartojo prof. kun. Būčys, o paskui socialdemokratų vadas Domaševičius [Jonas Andrius Domaševičius, 1865–1935] pradėjo himną revoliuciniam Rusijos proletariatui ir pabaigė Lietuvos kunigų plūdimu. Savo kalbos jam nepavyko pabaigti, kadangi klausytojai pakėlė didelį triukšmą ir privertė oratorių nutilti."[67]

„Daktaras Domaševičius, gelbėdamas bajoriškai-demokratiškos Seimo dalies garbę, mėgino paliesti principinę mokyklų klausimo pusę. Čia jis, kaipo socialdemokratas, žinoma, neišvengė išsišokimų prieš kunigiją, bažnyčią ir tikybą. Kun. prof. Būčys užprotestavo, reikalaudamas neužgaulioti tikinčiųjų jausmų. Seimo dauguma trenksmingai pritarė kun. Būčiui, bet atsirado gana daug ir Domaševičiaus šalininkų. Pakilo didelis triukšmas, kurs tęsėsi daugiau nei pusvalandį. Seimo atstovai, kuriems tokios rietenos buvo jau įgrisusios iki gyvam kaului, pradėjo spjaudydami skirstytis iš salės. Tą pastebėjęs, Povilas Višinskis palypėjo į estradą, pradėjo šaukti, verkti ir maldauti, kad Seimas nustotų rietis, susivaldytų ir neišsiskirstytų be jokių nutarimų."[68]

Kelias dienas vyko vien diskusijos, nebuvo jokių nutarimų. Pabaigoje Basanavičius atnešė rezoliucijos projektą, su kuriuo buvo susipažinę visi prezidiumo nariai, išskyrus Būčį. Rezoliucijoje kviečiama į žūtbūtinę revoliuciją. Būčys paskelbė protestą ir, pasitaręs su jį delegavusiais kunigais, pasiūlė pataisas: „pašalinti kraujo ir smurto dėsnius". Rezoliucija pataisyta, bet išliko labai griežta. Ji prasideda žodžiais: „Pripažindami, jog dabartinė caro valdžia yra pikčiausias mūsų priešas..."

1905 m. gruodžio 6 d. Seime dalyvavę dvasininkai susirinko Šv. Mikalojaus bažnyčios parapijos salėje ir formaliai įkūrė katalikišką partiją – Lietuvių krikščionių demokratų sąjungą (LKDS)[69]. Išrinktas centro komitetas (Būčys į jį nepateko), kun. J. Tumas įsteigė vienintelę kuopą provincijoje (Vadaktuose). Programos Sąjunga dar neturėjo.

Kunigai dejavo, kad rezoliucija nebuvo katalikiškos dvasios ir gali išprovokuoti valdžios represijas. Buvo svarstoma Vilniuje leisti rimtą katalikišką savaitraštį visai Lietuvai, remiamą visų trijų lietuviškų vyskupijų. Bet kun. Juozas Laukaitis netikėtai perdavė prel. Antanavičiaus sprendimą Seinų vyskupijoje leisti savą laikraštį. Tad vieningo leidinio projektas žlugo. Netrukus Dubinskas išsirūpino valdžios leidimą leisti lietuvišką laikraštį, kurį, kun. P. Būčiui tarpininkaujant, perleido kun. J. Totoraičiui. Pastarasis, 1906 m.

---

[67] „Didysis Vilniaus Seimas: Atsiminimai apie to Seimo rengimą, jo eigą ir padarinius" / Pranas Klimaitis [1885–1945], Buv. D. V. Seimo I sekretorius, *Židinys*, 1931.02, Nr. 2, p. 146. – Kt. laida.: *Parlamento studijos*, 2016, Nr. 20, p. 194, http://www.parlamentostudijos.lt/Nr20/files/169-220.pdf.

[68] Ten pat, p. 208.

[69] *Krikščioniškoji demokratija nepriklausomoje Lietuvoje...*, p. 62. Keista, bet Būčys atsiminimuose apie tai neužsimena.

grįžęs į Seinus, pradėjo leisti *Šaltinį*. Šis laikraštis, pasiskelbęs LKDS organu, išpopuliarėjo visoje Lietuvoje. Tad Seinų vyskupijos planas pavyko.

Lietuvių kalbos parapijose klausimu Šv. Mikalojaus salėje susirinkę kunigai nutarė reikalauti, kad būtų laikomasi principo: kiek kuri kalba parapijoje turi tūkstančių tikinčiųjų, tiek sekmadienių jai skiriama giedoti ir pamokslams sakyti. Jei parapijoje yra bent 1000 lietuvių, klebonas ar vikaras privalo mokėti lietuviškai.

Visi šie kunigai gavo audienciją pas vysk.Roppą, kuris pasikvietė ir miesto kunigus lenkus. Susidarė savotiškas kongresas kalbos reikalams svarstyti (revoliucijos demokratinė dvasia įsiskverbė ir į Bažnyčią!). Būčys leidosi į diskusiją su vienu lenkų kunigu. Vysk.Roppas priėmė lietuvių pasiūlymą, pakvietė Būčį pietums, bet nenorėjo kalbėti apie lietuvišką krikščioniškąją demokratiją, nes jau kūrė savą – Lietuvos ir Baltarusijos katalikų konstitucinę partiją (lenk. *Stronnictwo Konstytucyjno-Katolickie na Litwę i Białoruś*).[70] Dėl partijos lenkiškos orientacijos prie jos, žinoma, neprisidėjo nei lietuviai, nei baltarusiai.

Tuo tarpu išaiškėjo, kad Vilniaus generalgubernatorius Aleksandras Aleksandrovičius Freze'ė labai susirūpino Seimo rezoliucija, žadėjo suimti prezidiumo narius. Tad Būčys kuo greičiau grįžo į Peterburgą. P. Būčio brolis Juozas, Slavikuose platinęs Seimo rezoliuciją, išgirdo apie gresiantį suėmimą ir pabėgo į Prūsiją.

1907 m. sausį *Draugijoje* pagaliau paskelbtas „Lietuvių Krikščionių Demokratų susivienijimo programo[71] projektas", galutinai suredaguotas Būčio, pasirašytas jo, J. Mačiulio-Maironio ir A. Dambrausko-Jakšto. Žlugus Roppo projektui ir po revoliucijos prasidėjus carinei reakcijai, bažnytinė vyriausybė, žinoma, nebenorėjo nė girdėti apie naują partiją. Krikščioniškoji demokratija ir toliau liko neformaliu judėjimu.[72]

Kokia buvo šio projekto politinė vizija? Susivienijimas vadinasi demokratais, nes „daugiausiai rupinasi prastų žmonių reikalais". Krikščionimis – nes žada laikytis Jėzaus mokslo ir įsakymų. „Gįsime visur ir visada tikėjimo reikalus." Lietuviais, nes pirmiausia gins lietuvių tautos teises. Niekad nenaudos prievartos, revoliucinių metodų. „Aiškiai pasakome, kad nuo Rosijos skirties neketiname." Artimiausia sau laiko Roppo partiją (skiriasi tik kalbos klausimas) bei rusų kadetų partiją, priešininkais laiko socialdemokratus ir liberalius

---

[70] *Socialinė katalikybė Lietuvoje...*, p. 137: ši partija turėjo atverti Roppui duris į Valstybės Dūmą. 1906 m. sausį Žemaičių vysk. Mečislovas Leonardas Paliulionis parėmė Roppo projektą, tad sutrukdė Peterburgo lietuviams įkurti katalikišką partiją. Nepaisant stačiatikių opozicijos ir paties caro papeikimo, Roppas 1906 m. kovą buvo išrinktas į Dūmą ir joje dirbo iki jos paleidimo liepos 8 d. Supykęs caras nebeleido Roppui grįžti į Vilnių.

[71] Nuo vyr. giminės žodžio „programas".

[72] [Mykolas Krupavičius, 1885–1970], „Mykolas Krupavičius apie pirmąją krikščionių demokratų programą", *Tėvynės sargas*, 1984, Nr. 2, p. 38. Plg. Regina Laukaitytė, „Pirmoji Lietuvos krikščionių demokratų partijos programa", *Lituanistica*, 1993, Nr. 2, p. 14. Pasak Laukaitytės, programos projektas surašytas tik po Vilniaus Seimo, kun. Būčys jį derinęs su vyskupais 1906 m. sausį.

demokratus. Remia kadetų konstitucinės monarchijos siekį. Reikalauja Lietuvai autonomijos etnografinėse ribose su lietuvišku Seimu. Tarp reikalavimų: „Tikėjimo ir jo viešo ir privatiško apeigų atlikimo [...] liuosybė". Pasisakoma už lietuviškas mokyklas, prieš rusifikaciją ir polonizaciją, prieš jos vykdytojus lenkų inteligentus ir dvarininkus, už valstybinių žemių išdalijimą bežemiams. Susivienijimas rūpinsis kredito ir vartotojų draugijų steigimu ūkininkams, kovos prieš girtuoklystę. Nieko nekalbama apie miestų darbininkijos teises. Pasisakoma už visišką Bažnyčios laisvę, bažnytinių turtų sugrąžinimą, už dvasinės akademijos perkėlimą iš Peterburgo atgal į Vilnių...

Vienas iš krikdemų lyderių buvo J. Matulaitis. Svarbiausia praūžusios revoliucijos priežastis buvo caro valdžios nesprendžiamas socialinis klausimas. 1907 m. Matulaitis Varšuvoje organizavo socialinius kursus enciklikos *Rerum novarum* dvasioje. Dalyvavo per 700 kunigų, tarp jų ir lietuvių. Nagrinėti opūs socialiniai klausimai, negailėta kritikos Bažnyčios dignitoriams. 1907 m. Peterburgo akademijoje įsteigta sociologijos katedra, Matulaitis pakviestas jai vadovauti.[73]

Kaune, remiant vysk.sufraganui G. Cirtautui, 1908 m. sausio 3 d. sudarytas sociologinių kursų organizacinis komitetas. 1909 m. sausio 2–4 d. Kaune, Liaudies namuose įvyko pirmieji lietuviški socialiniai kursai. Paskaitas skaitė kunigai J. Matulaitis, P. Būčys[74], J. Staugaitis, J. Mačiulis-Maironis, A. Dambrauskas-Jakštas. Krikščioniškoji demokratija pristatyta kaip vidurio kelias tarp socializmo ir liberalizmo. Pabrėžta, kad Bažnyčios socialinis mokymas kyla ne iš krikščioniško gailestingumo, bet iš socialinio teisingumo. Kursai turėjo didelį atgarsį. 1909 m. Kazimieras Steponas Šaulys ėmė skaityti sociologijos kursą Kauno seminarijoje, 1910 m. išleido vadovėlį *Sociologija.*

Būtent dėl šios sociologinės veiklos Matulaitis buvo konservatyvių lenkų dvasininkų įskųstas Romos kurijai. Nuo 1909 iki 1921 m. visoje Europoje veikė šv. popiežiaus Pijaus X palaiminta organizacija „Sodalitium Pianum", vadovaujama monsinjoro Umberto Benigni (1862–1934). Jos tikslas buvo universitetuose, vyskupijose, redakcijose demaskuoti modernistinių idėjų skleidėjus, skelbti antimodernistinius tekstus. Sodalicija nuveikė daug gero, realiai pristabdė modernizmo sklaidą Bažnyčioje. Tačiau ne visuomet objektyviai vertino iš visų kraštų plaukiančius įskundimus, tad Matulaitis buvo nepagrįstai įtrauktas į „juoduosius sąrašus" kaip „vienas iš pavojingiausių modernistų pasaulyje".[75] Matulaitį įskundė grafas Juliuszas Karolis Ostrowskis (1854–1917)[76], beje, pats aktyviai veikęs socialinėje srityje. Romos kurija mokėjo skirti pelus nuo grūdų, skundai nesutrukdė Matulaičiui gauti popiežiaus

[73] *Socialinė katalikybė Lietuvoje...*, p. 117, 162.

[74] „Bažnyčia ir socïologija", *Draugija*, 1909.07–08, Nr. 31–32, p. 270.

[75] *Intégrisme et catholicisme intégral: Un réseau secret international antimoderniste: la « Sapinière » (1909–1921)* / Émile Poulat [1920–2014], Paris: Casterman, 1969, p. 190.

[76] *Arkivyskupas Jurgis Matulaitis Matulevičius: gyvosios krikščionybės apaštalas* / Antanas Kučas [1900–1988], Chicago, Ill.: Marian Fathers of St. Casimir Province, 1979, p. 96.

palaiminimą tapti Vilniaus vyskupu. Vatikanas jo nelaikė modernistu, tokiu jis iš tiesų ir nebuvo.

- * -

Nesėkmės politinėje srityje tapo Apvaizdos įrankiu grąžinti profesorių Būčį prie jo pirminio pašaukimo – būti katalikybės apologetu. Jau minėjome, kad dar būdamas studentu 1896 m. Būčys atrado Švč. Mergelės Marijos apsireiškimų Lurde istoriją ir pradėjo gilintis į Lurdo stebuklus kaip į stulbinantį apologetinį katalikybės teisingumo argumentą. Išlikę kvitai liudija Būčio keliones į Prancūziją 1904 ir 1907 m. (Vasiliauskienė 2001). Galbūt jis ir anksčiau ten lankėsi iš Fribūro.

Lurdas jau buvo žinomas Lietuvoje. 1876 m. išėjo pirmoji knygelė apie šią šventovę.[77] 1893 m. grafas Feliksas Tiškevičius (1869–1933) su žmona Antanina Sofija leidosi į povestuvinę kelionę, kurios metu aplankė ir Lurdą. Šventovė jiems padarė didžiulį įspūdį. Tiškevičius, įrengęs parką prie savo rūmų Palangoje, 1898 m. Birutės kalno papėdėje įrengė Lurdo grotos imitaciją – pirmąją Lietuvoje.[78]

Paskutinio Plungės dvaro valdytojo grafo Mykolo Mikalojaus Oginskio žmona Marija Skuževska-Oginskienė (1857–1945) ir jos pasikviesta Švč. Jėzaus Širdies seserų kongregacijos vienuolė Zofia Zakrzewska organizavo Lurdo grotos įrengimą Plungėje 1908 m. 1928 m. vysk.J. Staugaitis Plungės Lurdą perdavė vienuoliams kapucinams. Jų rūpesčiu Plungė tapo Lurdo pamaldumo centru Lietuvoje. 1936 m. Kauno kapucinai ėmė leisti mėnesinį žurnalą *Lurdas*.[79]

Tad nei Būčys, nei marijonai nebuvo Lurdo dvasingumo populiarinimo Lietuvoje iniciatoriai. Tačiau Būčys giliausiai iš lietuvių autorių išstudijavo Lurdo apsireiškimus apologetiniu požiūriu. Šiose studijose jis stengiasi tikėjimo gynybai pasitelkti tą patį A. Comte'o skelbtą pozityvizmo metodą, kurį prieš tikėjimą buvo panaudojęs V. Kudirka.[80] Prof. Būčio populiarūs tekstai apie Lurdą daug prisidėjo prie marijinio pamaldumo sklaidos Lietuvoje.

Jau 1907 m. spalį, tikriausiai grįžus iš Lurdo, pasirodė Būčio recenzija apie šmeižikišką J.-K. Huysmanso knygą. Tais pačiais metais Peterburge išleista lotyniška studija apie Lurdo apsireiškimų vertę įrodinėjant katalikų tikėjimo tikrumą. 1908 m. rudenį *Šaltinis* publikavo seriją straipsnių „Liurdo stebūklai". 1909 m. pasirodė Būčio knygos *Švenčiausiosios Panelės apsireiškimai Liurde* pirmoji laida. Tikriausiai ne be Būčio paskatinimo pasirodė ir J. Pranaitytės

[77] *Trumpas apsakimas ape apsirejszkima Szwencziausios pannos Marijos Lourde* / X. F. Gondeks [Feliks Gondek, 1821–1892]; [iš lenkų k. vertė kun. Juozapas Antanavičius, 1853–1916], Krokawo, 1876 [iš tikrųjų: Karaliaučius: M. Sederavičiaus lėšos, 1876].

[78] http://www.pgm.lt/parkas/lurdas.htm.

[79] https://lt.wikipedia.org/wiki/Plungės_Lurdas; plg. *Marijos garbinimas Lietuvoje* / J. Vaišnora [Juozas Vaišnora, 1905–1987], Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 1958, p. 409.

[80] *Švenč. P. Marijos apsireiškimai Liurde*, 1943, p. 8.

knygelė.[81] 1910–1911 m. *Draugijoje* Būčys gina Lurdo stebuklų autentiškumą nuo A. Jakšto užsipuolimų. Plataus atgarsio sulaukė 1911 m. lapkričio 27 d. ta tema skaityta paskaita.[82]

Apie savo pastangas tiriant ir populiarinant Lurdo šventovę Būčys vėliau pasakojo vienos paskaitos Amerikoje metu[83]:

> „Reikia žinoti, kad gerb. profesorius to dalyko nuodugniau ištirimui pašventė apie 20 metų, apie du šimtu knygų įvairaus didumo, aprašančių apie Liurdo nuotikius, perskaitė ir nuvažiavo į Prancuziją, į Liurdą ir Paryžių, kad ant vietos ištirti. Tiems visiems dalykams išleido tūkstantį rublių. Liurde išbuvo 18 dienų; apveizėjo tą vietą, bažnyčią; išklausinėjo žmonių, kurie buvo stebuklingai išgydyti. Žodžiu sakant, viską suvartojo, kad tą dalyką geriaus pažinus, ištyrus ir paskui aprašius veikalėlyje, kurį užvadino: „Švenčiausios Marijos Apsireiškimas Liurde". Tas veikalėlis paliko atspauzdintas „Šaltinio" redakcijoj trijų tukstančių knygose ir gerb. autoriaus paaukoti, atėmus išlaidas, Saulės Draugijos naudai. Galima drąsiai sakyti, kad iš lietuvių gerb. Profesorius yra pirmas tyrinėtojas ir žinovas Liurdo stebuklų."

Kitas apologetinės veiklos laukas: publicistika. 1907 m. Būčys pradeda reguliariai rašyti knygų recenzijas ir apologetikos straipsnius į seniškį *Šaltinį* ir kauniškę *Draugiją*. Sausio 31 d. *Šaltinio* numeryje Būčys pradeda apologetinių klausimų-atsakymų seriją „Tikėjimo dalykai". Daugelį metų jis veda rubriką „Klausimai ir Atsakymai" *Tikyboje ir Doroje*, *Drauge*, *Šaltinyje*, skirdamas tiesioginiam bendravimui su skaitytojais ir populiariajai apologetikai daugiau energijos nei mokslišku veiklų rašymui. Recenzuoti taip pat imasi daugiausia apologetines arba tikėjimui pavojingas knygas, tokias kaip Vydūno *Slaptinga žmogaus didîbê* (1907). 1911 m. Būčys pradeda trejus metus *Vadovo* puslapiuose truksiantį disputą apologetinėmis temomis su viltininkų ideologu Rusijos Dūmos deputatu Juozu Kubiliumi.

Veiksminga apologetinė veikla šiais mokslų reikšmę taip pabrėžiančiais laikais neįmanoma be mokslinio darbo, o tam reikalinga katalikiškų pozicijų besilaikančių mokslininkų bendradarbiavimo, bendros korporacijos. Savo 1907 m. enciklikoje prieš modernizmą *Pascendi dominici gregis* šv. pop.Pijus X užsiminė apie tokią instituciją.

Primindamas šį raginimą, prof. Būčys 1908 m. parašė reikšmingą straipsnį „Tarptautinis katalikų mokslui augštyn kelti susivienijimas ir Lietuva". Dėl šio

---

[81] *Lourdes'o Švenčiausios Panelės Marijos mėnuo* / pagal prancuziską lietuviškai parašė Pranaičiu Jule [Julė Pranaitytė, 1881–1944], Shenandoah, Pa.: kun. A. Miluko iszleidimas, 1908.

[82] Žr. J. El. [Jurgis Elisonas, 1889–1946], „Paskaita apie Liurdo stebuklus", *Lietuvos žinios*, 1911.12.08, Nr. 143, p. 3; A. N. [Antanas Naujokaitis, 1889–1952], „Porą savaičių atgal Peterburge ... kun. P. Būčys pasakojo apie Liurdo stebuklus", *Lietuvos ūkininkas*, 1911.12.21, Nr. 51/52, p. 482.

[83] Paskaita Sheboygane 1918 m. sausio 20 d. Žr. Ten buvęs, „Apsireiškimas Panelės Švenč. Liurde", *Draugas*, 1918.01.25, Nr. 21, p. 2.

teksto būtent Būčys laikomas Lietuvių katalikų mokslo akademijos (LKMA) idėjos autoriumi. Pripažindamas jo svarbą LKMA istorijoje, kun. Stasys Yla 1961 m. 5-jame LKMA suvažiavime kalbėjo: „P. Būčys buvo pirmasis Katalikų akademijos ideologas, derinęs mokslų visuotinumą su tautinių mokslų partikuliarumu ir nubrėžęs to derinio gaires." LKMA susikūrė 1922 metais.[84]

Minėtame straipsnyje prof. Būčys kritikuoja 1907 m. balandžio 4 d. Jono Basanavičiaus iniciatyva įkurtą Lietuvių mokslo draugiją. Ji esanti pernelyg priklausoma nuo Basanavičiaus asmens ir pasaulietiškų pažiūrų, nepripažįsta teologijos kaip mokslo, „tiktai mėgdžioja didžiąsias mokslų tradicijas". Tad būtina atskira katalikų mokslininkų organizacija, kurios baze galėtų tapti žurnalas *Draugija*. Lietuvių mokslo draugija nepiktai atsako į šiuos priekaištus.[85]

– * –

Kitas vaisius, dieviškosios Apvaizdos sprendimu gautas iš politinio aktyvizmo nesėkmių: Peterburgo profesorių Matulaičio ir Būčio susidomėjimas vienuoliniu gyvenimu.

Būčys prisimena (VBA II, p. 107), kad jau 1905–1906 m. kun. J. Matulaitis Lenkijoje susipažino su slapta nuo caro valdžios veikiančių vienuolijų[86] veikla. Vos pradėjęs dirbti Akademijoje 1907 m., J. Matulaitis priminė Būčiui K. Matulaičio kalbas Fribūre apie vienintelį gyvą marijoną t. Senkų.[87] Kilo mintis išgelbėti marijonų vienuoliją. Tačiau dar 1906 m. mirė Būčio sesers Marijos vyras Juozas Kačarauskas. Brolis jautėsi įpareigotas jai padėti ir suprato tai kaip kliūtį duoti neturto įžadus. Bet Matulaitis atidavė jam visas savo santaupas ir gautų lėšų užteko Kačarauskienės šeimos išlaikymui.

Marijonų ordiną[88] 1673 m. spalio 24 d. Puszcza Korabiewska (Poznanės

---

[84] Aldona Vasiliauskienė, „Katalikų mokslininkų susivienijimo idėjai – 100 metų", *XXI amžius*, 2008.01.30, Nr. 8, http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2008/01/30/darb_01.html.

[85] Liet. mokslo draugijos komitetas, „Lietuvių mokslo draugijos atsiliepimas", *Draugija*, 1908, Nr. 17, p. 96. J. Basanavičius atsakė Būčiui, aiškiai išdėstė Lietuvių mokslo draugijos tikslus. Žr. Algirdas Grigaravičius, „Dygusis daktaras", *Metai*, 2016, Nr. 2, p. 134. Draugiją gina ir A. Smetona: A. Sm. [Antanas Smetona, 1874–1944], „Į „nešlovės stulpą" Mokslo Draugiją rišant", *Viltis*, 1910.11.26, Nr. 136, p. 1. Persp.: *Raštai* / Antanas Smetona, Kaunas, 1930–1931, 4 tomai. T. 1: *Vienybės gairėmis*, 1930, p. 174.

[86] Tas vienuolijas steigė palaimintasis kapucinas t. Honoratas Koźmińskis (1829–1916).

[87] Genovaitė Gustaitė [1925–2017], „Vieno Jurgio Matulaičio laiško pėdsakais", [Apie Matulaičio 1907 m. balandžio 24 d. laišką P. Būčiui], 2008.01.27, http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/73053.

[88] Marijonų istorija aprašyta: Matulis 1996, p. 7 ir toliau. Pirmieji marijonai laikėsi Šv. Augustino regulos ir 1687 m. Papčinskio sudarytų *Normae vitae Clericorum Recollectorum B. M. V. sine labe Conceptae*. Popiežius patvirtino ordiną 1699 m. lapkričio 24 d. ir suteikė pranciškonišką Dešimties Marijos dorybių regulą. Sprendžiant iš 1723 m. rugsėjo 3 d. patvirtintų statutų, vienuolija vadinosi „Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo vardo tėvų marijonų ordinas". Matulaičio atgaivintoji vienuolija iš pradžių vadovavosi 1787 m. kovo 27 d. patvirtintomis konstitucijomis, jos pavadinimas: „Regulinių klierikų marijonų Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo ordinas". Tarpukariu kongregacija lietuviškai vadinta „Nekaltai Pradėtosios Švenčiausios Panos Marijos vardo Brolių Marijonų vienuolija" (plg. *Constitutiones Congregationis Clericorum Regularium Marianorum sub titulo Immaculatae Conceptionis Beatissimae Virginis*

vyskupijoje) įsteigė šv. kun. Stanislovas Papčinskis, M.I.C.[89] Iš Lenkijos ordinas paplito Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, Čekijoje, Portugalijoje ir Italijoje (Romoje). 1750 m. Prienų seniūnė grafienė Pranciška Ščiukaitė-Butlerienė (apie 1693–1769), rūpindamasi savo pavaldinių sielovada, atsikvietė marijonus į Pašešupio (Starapolės) kaimą. Jau 1756 m. kaimas vadinamas Marijampole, ilgainiui išaugo į miestą. 1758 m. ji pastatė vienuoliams medinę Šv. Kryžiaus bažnyčią ir šalia jos – medinį vienuolyną. 1824 m. marijonai pasistatė dab. mūrinę Šv. Arkangelo Mykolo bažnyčią.

XIX a. ordinas veikė tik Rusijos valdomose Lenkijos ir Lietuvos žemėse. 1862 m. buvo likę 26 lietuviai ir 20 lenkų kunigų, taip pat broliai, naujokai ir seminaristai. Už pagalbą 1864 m. sukilėliams 10 marijonų buvo ištremti į Sibirą. 1864 m. lapkričio 8 d. caro dekretu septyni iš aštuonių marijonų vienuolynų uždaryti, visi likę vienuoliai suvežti į Marijampolę, uždrausta priimti naujokus. 1891 m. liko 7 vienuoliai. 1892 m. lapkričio 24 d. senųjų, „baltųjų" marijonų 24-uoju generolu išrinktas tėvas dr. Vincentas Senkus, M.I.C. (lenk. Wincenty Sękowski, 1840–1911). 1904 m. rugsėjo 14 d. Marijampolės vienuolynas uždarytas. Senkus tapo Marijampolės parapijos klebonu. 1905 m. du iš trijų marijonų mirė, beliko vienas Senkus. Viename laiške, ruošdamasis mirti, jis rašo, kad jo laidotuvėms reikės dviejų karstų – vieno vienuolijai, o kito jam pačiam. Bet 1909 m. J. Matulaičio ir P. Būčio pastangomis ordinas atgijo. Jis tapo „juodaisiais" marijonais – aktyvia kunigų vienuolių kongregacija, dėvinčia paprastas juodas sutanas vietoj baltų abitų. Senkus jai vadovavo iki savo mirties.

1908 m. vasaros atostogas profesoriai Matulaitis ir Būčys praleido Marijampolės parapijoje su 68 metų sulaukusiu tėvu Senkumi. Šis negavo rusų Tikybos departamento leidimo priimti į vienuoliją naujų narių. Aptartos galimybės atgaivinti vienuoliją slaptai. 1909 m. Matulaitis iš akademijos gavo užsienio pasą ir, nuvykęs į Romą, Senkaus įgaliotas, pristatė idėją Vienuolių kongregacijos prefektui kard. José Vives y Tuto, O.F.M. Cap., bei Valstybės sekretoriui vysk.Rafaeliui Merry del Val, O.L.[90] Gavo privačią audienciją pas popiežių Pijų X, kuris karštai pritarė šiam planui.

Mariae, Romae, 1930). Dabar ji vadinama „Švenčiausiosios Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo kunigų marijonų vienuolija" (*Congregatio Clericorum Marianorum ab Immaculata Conceptione Beatissimae Virginis Mariae*).

[89] Lenk. Stanisław od Jezusa i Maryi Papczyński (pasaul. Jan Papczyński), gyv. 1631–1701, kanonizuotas 2016 m.

[90] 1909 m. rugpjūčio 2 d. Vienuolių kongregacijos dekretu Matulaičiui leista duoti pirmuosius įžadus be noviciato, jis gali steigti noviciatą Peterburge, į kurį priimamas novicijumi Būčys, leidžiant jam tęsti profesoriaus darbą. Leista priimti kitus naujokus slaptai nuo caro valdžios. Leista reformuoti Konstituciją: vietoj iškilmingų įžadų bus duodami trys paprastieji per 6 metus, po to amžinieji; baltas abitas keičiamas į paprastą juodą sutaną. Bendras brevijoriaus kalbėjimas nebeprivalomas. Atsisakius iškilmingų įžadų, vienuolinis ordinas virsta reguliniu, t. y. pagal regulą gyvenančių, dvasininkų kongregacija.

1909 m. rugpjūčio vidury Matulaitis grįžo į Varšuvą. Švč. Jėzaus Širdies Tarnaičių kapelianijoje (ul. Piękna 24/26) su Būčiu atliko 8 dienų rekolekcijas. Būčys rašo:

> „Šventasis Tėvas sumanymą karštai pagyrė ir patvirtino, suteikė Matulevičiui teisę padaryti įžadus be noviciato, o man davė leidimą atlikti noviciatą nepertraukiant profesoriaus pareigų ir gyvenant savo privačiame bute. [...] Taigi 1909 m. rugpiūčio 27 d. Varšuvoje prie Krakowskie Przedmiescie, Šv. Kryžiaus parapijos klebonijoje, privatinėje vyskupo koplytėlėje, Matulevičius, o paskui ir aš, atlikę išpažintį, kurios klausė vysk.Ruškevičius[91], atlikome marijonų atnaujinimo apeigas: marijonų generolas tėvas Vincentas Senkus vysk.-Ruškevičiaus akivaizdoje priėmė kun. Jurgio Matulevičiaus pirmuosius įžadus, o mane įskaitė į novicijus. [...] Matulevičius po savo įžadų mane naujoką parsivežė į Petrapilį, į akademiją. Trumpai po to prie mudviejų prisidėjo Petrapilio universiteto gamtos fakulteto studentas Konstantinas Sungaila" (VBA II p. 109–110).

Atsiminimų redaktoriai čia įvėlė klaidą: ši marijonų atgaivinimo akcija įvyko 1909 m. rugpjūčio 29 d. Nuo to laiko kun. P. Būčio gyvenimas yra vienuolio marijono gyvenimas, nors išorėje jis turėjo likti nežinomas. Matulaitis dėstė dogmatiką, sociologiją, ėjo inspektoriaus pareigas ir slapta vadovavo noviciatui. Apie marijonų atgaivinimą buvo informuotas arkivysk. Kliučinskis.[92] Būčys prisimena:

> „Per žiemą, man atlikinėjant noviciato uždavinius ir abiem einant profesorių pareigas, Matulevičius rašė naujos marijonų konstitucijos projektą, kiekvieną punktą aptardamas su manim. [...] Atėjus 1910 m. vasarai, nusisamdėme iš Liksnos grafo Platerio vilą jo kurorte Pohulankoj ant Daugavos kranto, apie 6 km. nuo Daugavpilio.[93] Didžiausiame tos vilos kambaryje, arkivyskupui leidus, įkūrėme viešą koplyčią, kurioje sekmadieniais laikydavome bemažko parapines pamaldas kurorto ir apylinkės katalikams, sakydami pamokslus. Šiaip jau kasdien toje koplyčioje atlikinėdavome vienuoliams tinkamas dvasines pratybas ir pamaldas. [...] Tikri marijonai buvome keturi: Matulevičius, aš, kun. J. Totoraitis, kuris buvo pradėjęs noviciatą, ir Sungaila[94]" (VBA II p. 110–112).

---

[91] Kazimieras Rūškys-Ruškevičius (1836–1925), Varšuvos vyskupas sufraganas, delegatas vienuolijų reikalams visoje Rusijoje.

[92] Dievo tarnas Vincentas Adolfavičius Kliučynskis (lenk. Wincenty Kluczyński, 1847–1917), sulenkėjęs baltarusis, 1910–1914 Mogiliovo arkivyskupas (tad visos Rusijos katalikų vadovas), palaidotas Vilniaus katedroje.

[93] Grafas Janas Kazimierzas Plater-Zyberk z Broelu (1850–1922), gimęs Lixteno (latv. Līksna) dvare prie Daugpilio. Kurortas Pohulanka (latv. Mežciems) dabar yra Daugpilio miesto dalis.

[94] Sungaila nutraukė noviciatą 1910 m. žiemą ir sukūrė šeimą.

Būčys prisimena nemalonų incidentą, kurį galima laikyti velnio puolimu prieš atgaivintą kongregaciją: 1910 m. vasarą Pohulankoje vasarojo vyras su žmona, neseniai praradę vaiką. Būčys juos lankė, padėjo gedinčiai motinai atgauti tikėjimą. Lankydavo visuomet tik esant vyrui. 1912 m. moteriai gimė kitas vaikas. Buvo paskleistas gandas, kad vaiko tėvas esąs Būčys. „Tas gandas skundo formoje tikriausiai buvo pasiųstas Romon tų, kurie bijojo, kad aš netapčiau akademijos rektorium ar vyskupu" (VBA II p. 112).

1910 m. per vasaros atostogas Žemaičių vyskupas Gasparas Cirtautas pasiūlė Būčiui tapti Žemaičių diecezijos vyskupu sufraganu. Būčys, pasiryžęs visas jėgas skirti marijonams, pasiūlymo atsisakė. 1910 m. rugsėjo 15 d. Būčys, baigęs noviciatą, davė pirmuosius vienuolinius įžadus.

1909 m. Matulaitis parašė naujos Konstitucijos projektą, aptardamas su Būčiu. 1910 m. sausį projektas Marijampolėje aptartas su Senkumi. Vasario 6 d. jis atspausdintas[95] ir su vyskupų rekomendacijomis bei kt. dokumentais nusiųstas į Romą. 1910 m. rugsėjo 15 d. projektui pritarė pop.Pijus X, lapkričio 28 d. Konstitucija patvirtinta Vienuolių kongregacijos dekretu.[96] Po 1910 m. Kalėdų Matulaitis Marijampolėje pristatė Konstituciją generolui t. Senkui ir kt. naujiems vienuolijos nariams. Senojo ordino kontempliatyvų pobūdį Matulaitis pakeitė naujiems laikams reikalinga akcija – „baltieji" marijonai tapo „juodaisiais".

Noviciato nebebuvo galima nuslėpti Peterburge, vis daugiau žmonių juo domėjosi. Tad nutarta jį perkelti į Fribūrą. Generolas Senkus jo vadovu paskyrė Matulaitį. Senkus atsiminė Būčį dar iš gimnazijos Marijampolėje laikų „ir iš rimtų faktų turėjo susidaręs apie mane blogą nuomonę. Žinoma, toks žmogus, jo nuomone, negalėjo būti kandidatu į naujokų vedėjus" (VBA II p. 113). 1911 m. vasarą Matulaitis atsistatydino iš inspektoriaus pareigų ir paliko Akademiją. 1912 m. arkivysk. Kliučinskis paskyrė Akademijos inspektoriumi Būčį. Dar 1910 m. rektoriumi vietoj L. Žarnowieckio tapo kun. Aleksanderis Kakowskis (1862–1938).

1911 m. balandžio 10 d. Marijampolėje mirė Marijampolės klebonas ir marijonų generolas t. V. Senkus. Būčys dalyvavo jo laidotuvėse, sakė lenkišką pamokslą. Liepos 27 d. trys marijonai Matulaitis, Būčys ir Totoraitis susirinko pas Būčio dėdę kleboną P. Būčį ir Gelgaudiškio bažnyčios zakristijoje sušaukė generalinę kapitulą. Pirmiausia kun. Totoraitis, baigęs noviciatą, davė pirmuosius įžadus. Po to – generolo rinkimai. Dviem balsais prieš vieną generolu išrinktas kun. Matulaitis.

> „Jį išrinkę, mudu su Totoraičiu atlikome obedienciją (pareiškėme paklusnumą), pabučiuodami jam ranką, ir sukalbėjome „Te Deum laudamus". Visa kapitula su visomis apeigomis tęsėsi apie 10 minučių. Joje išrinktas generolas valdė marijonų vienuoliją nuo 1911 m. liepos 27 d. iki 1927 m. sausio 27 dienos – iki savo mirties" (VBA II p. 115).

---

[95] *Institutum Fratrum Marianorum sub titulo Immaculatae Conceptionis Beatissimae Virginis Mariae*, Petrapoli: Typis C. Birkenfeld, 1910.02.

[96] *Arkivyskupas Jurgis Matulaitis Matulevičius...*, p. 556.

Kapitulos dokumentai, kad nebūtų perimti žandarų, išsiųsti į Peterburgą šv. seseriai Urszulai Ledóchowskai (1865–1939), tolesnis jų likimas nežinomas.

Generolas nusprendė pats vadovauti noviciatui Fribūre. Rugpjūtį nuvykęs ten, jis išsinuomojo gerai pažįstamą konvikto „Canisianum" pastatą Père Girard g. 8. 1911 m. rugpjūtį į jį išvyko pirmieji naujokai: kun. Feliksas Kudirka, kun. Justinas Novickas, Ignas Česaitis ir kt. – iš viso apsigyveno 7 kunigai, 1 klierikas ir 2 broliai postulantai. Būčys liko Peterburge, kas mėnesį rašydavo generolui savo veiklos ataskaitą, visus po išlaidų atlikusius algos pinigus dėl neturto įžado siųsdavo į Fribūrą. Noviciatas (oficialiai: studijų namai) Fribūre veikė iki 1919 m., priimti 32 kandidatai, ištvėrė 21.

– * –

Pirmąsias rekolekcijas Žemaičių vyskupijos kunigams Kaune lietuvių kalba vedė kun. Matulaitis 1911 m. vasarą (dveji kursai birželį ir liepą). Tais metais Būčys vedė lenkų k. rekolekcijas Vilniaus seminarijoje Vilniaus vyskupijos kunigams, po to Polocke daliai Mogiliovo arkivyskupijos kunigų. 1912 m. vasarą Būčys apsilankė Fribūre, ten vedė 8 dienų rekolekcijų kunigams kursą. Grįžęs tą kursą skaitė kunigams Kaune, vėliau Vilniuje ir Peterburge. Kaune taip pat skaitė paskaitas plačiajai visuomenei.[97] 1913 m. vasarą Būčys vėl lankosi Fribūre, vėl veda rekolekcijas kunigams Kaune.

1913 m. gegužę rektorius A. Kakowskis tampa Varšuvos vyskupu. Nuo 1913 m. gegužės iki 1914 m. prof. Būčys, būdamas Akademijos inspektoriumi (vicerektoriumi), ėjo rektoriaus pareigas.[98] Rektoriumi nebuvo skirtas dėl lietuviškos kilmės ir nusistatymo. Metropolitas Kliučinskis pasiklausė visų Rusijos vyskupų nuomonės, visi atsiliepė neigiamai, išskyrus Žemaičių, Vilniaus, Seinų ir Saratovo vyskupus, nors Būčys visuomet stengėsi palaikyti gerus santykius su lenkais. Vienas lenkų profesorius jį, einantį rektoriaus pareigas, paskundė Tikybų departamentui, kad jis klastoja rusų k. egzaminus raštu. Kiti lenkai paskundė jį Romai, kad jis kartą vizituojančiam Akademiją rusų archierėjui pabučiavo ranką. Dėl susidariusios nepakenčiamos atmosferos 1913 m. spalio 17 d. Būčys norėjo pasitraukti iš Akademijos, bet mokslo metai buvo jau prasidėję, tad jam liepta pasilikti.

1914 m. vasarą Būčys kaip pamokslininkas dalyvauja Seinų vysk.A. Karoso vizitacinėje kelionėje, visoje Suvalkijoje sako pamokslus.[99] Po šios kelionės besiilsint Filipave pas kun. Dvaranauską, 1914 m. liepos 28 d. prasidėjo I pasaulinis karas. Tuoj teko laidoti apylinkėje žuvusius karius. Rugpjūtį Būčys

---

[97] „Profesoriaus kun. Bučio paskaitos apie Jėzų Kristų, laikytos Kaune ... turėjo didelį pasisekimą", *Vienybė*, 1912.08.28, Nr. 35, p. 555.

[98] „Visą pusmetį Katalikų akademijoje laikinai rektoriauna tos pačios akademijos inspektorius kun. Būčys", *Aušra*, 1913.12.25, Nr. 26, p. 409.

[99] Sent-Kleras [?], „Vyskupo apsilankymas; Profesoriaus Būčio pamokslai, Sintautai", *Viltis*, 1914.06.19, Nr. 133, p. 2.

išvyko į Petrogradą[100]. Tuo tarpu 1915 m. Vokietija užėmė Rusijai priklausiusią Lenkijos dalį, Lietuvą, vakarinę Latviją.

Naujuoju (ir paskutiniu) Petrogrado Akademijos rektoriumi skirtas kun. Idzis Benedyktas Radziszewskis (1871–1922), laikraščio *Ateneum Kapłańskie* steigėjas. Jam dėl kilusio karo negalėjus atvykti, prof. Būčys Akademijos rektoriaus pareigas ėjo antrąkart nuo 1914 m. rugsėjo 13 d. iki 1915 m. kovo 1 d. Marijonų generolas kun. Matulaitis, protestuodamas, kad nelenkiška Būčio kilmė vertinama kaip kliūtis tapti rektoriumi, jį iš Akademijos atšaukė. Po Spalio revoliucijos 1917 m. Akademija uždaryta ir perkelta į Lenkiją.

Baigęs profesoriavimą, 1915 m. pavasarį Būčys su visais daiktais ir biblioteka nuvyko į Varšuvą, kur tuo metu buvo kun. Matulaitis (VBA II p. 121). Vokiečiai jau buvo užėmę Marijampolę, todėl negalėjo vykti ten. Būčys apsigyveno pas marijoną kun. Leoną Kulvietį vienos prieglaudos kapelianijoje. Čia Būčys sužinojo apie lenkų karo pabėgėlių vargus Rusijoje, tad išvyko į Lugą (dab. Leningrado sr. pietuose), kur buvo mergaičių mokykla, susijusi su jo globotąja prieglauda Peterburge. Mokyklą vedė pranciškonės Marijos misionierės (VBA II p. 59). Ten jau buvo kapelionas kun. Jonas Kriščiukaitis, tad vienuolės paprašė Būčio padėti jų kongregacijos seserims kitoje stovykloje prie Maskvos.

1915 m. lapkritį Būčys išvyko į lenkų koloniją Maskvos priemiestyje Izmailovskaja Rošča[101]. Čia kapelionavo ir mokė pradžios mokykloje, sekmadieniais laikė Mišias trijose stovyklose. Per žiemą turėjo gyventi nekūrenamame vasarnamyje. Vaikščiodamas apledėjusiomis gatvėmis, gavo trūkį (VBA II p. 61). 1916 m. vasarį grįžo į Petrogradą, buvo operuotas Maksimiliano ligoninėje.

Valstybės Dūmos deputatas Martynas Yčas (1885–1941) davė Būčiui darbo: jis tapo Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti Centro komiteto nariu, Dvasios reikalų sekcijos vedėju, ėmė gauti algą. 1916 m. po Velykų Būčys nuvyko ilsėtis po operacijos į Sortavala kaimą prie Suomių įlankos (dab. Volkovo, Leningrado sr.), kur nuo 1910 m. veikė minėtos ses. U. Ledóchowskos įsteigta mokykla-internatas „Merentähti" (lenk. „Gwiazda Morza"). Ten atliko ir kapeliono pareigas. Sortavaloje gavo generolo Matulaičio telegramą, kad važiuotų į marijonų namus Čikagoje (VBA II p. 62).

Lietuvių organizacijos JAV ir Rusijoje stengėsi, kad belgų, lenkų ir kt. tautų pavyzdžiu būtų paskelbta „lietuvių diena" pasaulio bažnyčiose aukoms nukentėjusiems dėl karo rinkti. Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti Petrogrado Centrinis komitetas 1916 m. vasarą bandė dėl to kreiptis į Šv. Sostą. Tuo klausimu stengėsi J. Gabrys, M. Yčas, bet jie tegavo bendro pobūdžio pažadą. Tad Yčas paprašė Būčį apsilankyti Romoje, nes sužinojo, jog Būčys rengiasi vykti į Ameriką.

---

[100] Taip nuo 1914 m. rugpjūčio 31 d. iki 1924 m. vadintas Sankt Peterburgas.

[101] 1922 m. *curriculum vitae* Būčys patikslina: tai Izmailovskij Zverinec, dab. Izmailovo parkas Maskvos š.r. dalyje.

Būčys 1916 m. rugpjūčio 24 d. leidosi į karo sąlygomis ypač varginančią kelionę: Petrogradas, Tornio (Suomija), Stokholmas (Švedija), Bergenas (Norvegija), Newcastle, Londonas, Southampton (Anglija), Havre (Prancūzija), Roma. Čia praleido visą mėnesį. M. Yčas per Banco d'Italia pervedė Būčio misijai 70 000 rub., bet Būčiui pinigų banke nedavė dėl Rusijos konsulato Romoje intervencijos. Taip įvyko, nes rusai perėmė minėtą Matulaičio telegramą: „Generolas liepia važiuoti į Chicago". Įtarta, kad tas „generolas" – ses. Ledóchowskos brolis Włodzimierzas Ledóchowskis, S.J., jėzuitų ordino vadovas nuo 1915 m., susijęs su karo priešu Vokietija.

Monsinjorai Eugenio Pacellis (būsimasis pop.Pijus XII) ir Federico Tedeschini (būsimasis kardinolas) Būčiui buvo nepalankūs, asmeninės audiencijos lietuvių dienos reikalu pas pop.Benediktą XV jis negavo. Būčys mano, kad Romoje juo nepasitikėta dėl lenkų ir prelato Kazimiero Skirmunto (1861–1931) skundų, kad jis bendraująs su stačiatikiais. Būčys tik sudalyvavo bendrojoje audiencijoje pas popiežių, pabučiavo jo ranką, po to išvyko į Neapolį ir Ameriką.[102]

– * –

Čia galėtume prisiminti tuo tarpu generolo Matulaičio nuveiktus darbus.

Matėme, kad atkurti marijonai iš pradžių veikė Lietuvoje (Marijampolė), Rusijoje (Peterburgas), Latvijoje (Pohulanka) ir Šveicarijoje (Fribūras). Vienuolija įsteigė savo pirmuosius namus: 1913 m. JAV, 1915 m. Lenkijoje, 1918 m. Lietuvoje, 1923 m. Baltarusijoje, 1924 m. Latvijoje, 1926 m. Italijoje, 1934 m. D. Britanijoje, 1939 m. Argentinoje.

1913 m. prasidėjo marijonų istorija Amerikoje.[103] 1912 m. kovą mirė Čikagoje gyvenęs buv. „baltasis" marijonas kun. Jurgis Kolesinskis. Kazimieriečių kapelionas kun. Antanas Staniukynas jau seniai su juo kalbėjo apie marijonų atgaivinimą. Sužinojęs, kad vienuolija jau atgaivinta, paprašė Matulaičio jį priimti. 1913 m. liepos 10 d. generolas J. Matulaitis, kun. Feliksas Kudirka (1870–1932) ir Julijonas Kazakas išvyko iš Fribūro, liepos 19 d. pasiekė Niujorką. Iš čia nuvyko į Čikagą, buvo priimti kun. Staniukyno ir Čikagos arkivyskupo Jameso E. Quigley'o. Šis suteikė marijonams leidimą įsikurti. 1913 m. lapkričio 13 d. kun. Kudirka tapo Šv. Mykolo Arkangelo lietuvių bažnyčios klebonu[104],

---

[102] Lietuvių diena įvyko tik kun. K. Olšausko pastangomis 1917 m. gegužės 20 d. Iki 1918 m. vasario mėn. viso pasaulio bažnyčiose surinkta 402 000 frankų. Draugija lėšas skirstė lietuvių bažnyčioms, mokykloms, kursams, prieglaudoms steigti ir išlaikyti.

[103] Marijonų įsikūrimą JAV ir Būčio vaidmenį šiame darbe aprašo: Kun. Pr. J. Vaitukaitis [Pranciškus J. Vaitukaitis, 1888–1938], „Minint 20 metų Marijonų Kongregacijos darbuotę Amerikoje", *Draugas*, 1933.07.19, Nr. 169, p. 3; Kun. V. Kulikauskas, M.I.C. [Vincentas Kulikauskas, 1878–1936], „Trumpa Amerikos Marijonų Istorija", *Draugas*, 1934.05.26, Nr. 125, p. 5; 1934.05.28, Nr. 126, p. 2.

[104] 1913–1920 metais marijonai klebonavo Šv. Mykolo parapijoje bei misijoje Melrose Park, Ill. Nuo 1917–1918 m. – Sheboygan, Wis., nuo 1918 m. gegužės – Waukegan, Ill., nuo 1918 m. liepos – Aušros Vartų parapijoje Čikagoje.

tuoj sulaukta pašaukimų, kandidatu tapo Staniukynas. 1914 m. įsteigtas noviciatas, pirmoji parapinė pradinė mokykla. 1914 m. gruodžio 1 d. pradėtas leisti laikraštis *Tikyba ir Dora*. Nuo 1916 m. Būčys bus vienas aktyviausių publicistų šiame leidinyje. 1920 m. marijonų vienuolynas Čikagoje įsikūrė 2334 So. Oakley Ave., 1922 m. įsigytas ūkis Clarendon Hills, Ill., ten perkeltas noviciatas.

Karo metais marijonai pradėjo darbą ir Lenkijoje. Dar 1912 m. iš Fribūro į Lenkiją dirbti atvyko pirmasis marijonas lenkas kun. Kazimierzas Bronikowskis (1877–1950). 1915 m. rugsėjį Varšuvos arkivyskupas jam perdavė buv. kamaldulių vienuolyną Bielany prie Varšuvos. Grįžęs iš Amerikos į Varšuvą, Matulaitis nebegalėjo vykti į noviciatą Fribūre. Bielanuose jis įsteigė pirmuosius marijonų namus Lenkijoje (noviciatas, prieglauda, vėliau – gimnazija). 1915 m. namai įkurti ir prie Švč. Jėzaus Vardo bažnyčios Varšuvoje (ul. S. Moniuszki 3), kurios rektoriumi buvo marijonas kun. Leonas Kulvietis. 1917 m. marijonai perėmė berniukų mokyklą ir prieglaudą Varšuvoje Pragoje (ul. Wileńska 63). Greitai Lenkijoje dirbo jau 14 kunigų ir 10 klierikų. 1920 m. lapkričio 9 d. Vilniaus vysk.Matulaitis marijonams grąžino seniau jiems priklausiusį vienuolyną su bažnyčia ir žeme Rasnoje[105]. Čia perkeltas noviciatas iš Bielanų. 1921 m. marijonai atgavo ir vienuolyną Skórzec'e (Mazovijoje). Lenkų užimtame Vilniuje vysk.Matulaitis savo rezidenciją buvo pavertęs vos ne vienuolynu, iki 1925 m. šiame mieste patraukė į vienuoliją 20 kandidatų, tačiau Vilniuje vienuolynas nebuvo neįsteigtas.

Redaktorius Čikagoje, 1917–1921

Po nesėkmingos misijos Romoje 1916 m. spalio 16 d. Būčys iš Neapolio laivu išplaukė į Ameriką. Per Palermą (Italija), Orange (Prancūzija), Gibraltarą, lapkričio 3 d. atplaukė į Brukliną. Pakeliui atsinaujino trūkis. Lapkričio 3 d. traukiniu pasiekė Čikagą – neseniai įkurtus marijonų namus.[106] Septynias savaites teko praleisti Aleksionų ligoninėje, 1917 m. sausio 6 d. – vėl operacija.

Būčys tapo marijonų Šv. Mykolo parapijos trečiuoju vikaru, marijonų noviciato vedėju. Sakydavo pamokslus Šv. Mykolo bažnyčioje, taisė vienuolijos Konstitucijos lietuvišką vertimą, tvarkė vienuolyno biblioteką, važinėjo su misijomis į lietuvių parapijas. 1917 m. birželio 11 d. kun. Būčys davė amžinuosius vienuolinius įžadus.

Nuo 1917 m. vasario 1 d. ligi liepos 31 d. (ar rugpjūčio 15 d.) Būčys redagavo *Draugo* dienraštį.

Tai seniausias iki šiol einantis lietuviškas periodinis leidinys.[107] *Draugas*, gimęs kaip katalikų savaitinis laikraštis, pradėjo eiti 1909 m. liepos 12 d. Wilkes Barre, Pensilvanijoje, anglies kasyklų rajone, kur tuo metu buvo gausu

[105] Lenk. Raśna, dab. Baltarusijos Bresto sr. Kamianeco raj.

[106] Žr. *Draugas*, 1916.11.09, Nr. 45, p. 1. Būčio darbus JAV aprašo pirmasis jo biografas Ignas Česaitis (Česaitis 1921).

[107] Žr. dienraščio istoriją: *„Draugui" – 100: už tikėjimą ir lietuvybę* / Lietuvių katalikų spaudos draugija; sudarytoja Marija Bareikaitė-Remienė [g. 1930], Vilnius: Baltijos kopija, 2009.

lietuvių ateivių. Laikraštį įsteigė 1909 m. gegužės 5 d. susikūrusi Amerikos lietuvių Rymo katalikų kunigų sąjunga. Perkeltas į Čikagą, 1916 m. jis tapo dienraščiu, naujas redaktorius – kun. Antanas Maliauskis. Dienraštis persikėlė į patalpas 1800 West 46 Street, prie Šv. Kryžiaus parapijos – čia ir keliaudavo kas rytą tramvajumi naujasis redaktorius Būčys.

Kun. Būčys bendrauja su seserų kazimieriečių kapelionu kun. A. Staniukynu, redaguoja jo parengtas knygas.[108] Dievo Apvaizdos parapijoje skaito paskaitų seriją, surinktas aukas skiria parapijai ir ALRK Labdaringajai Sąjungai. 1917 m. liepą Būčys skaito pranešimą Kunigų vienybės seime Niagara Falls, N.Y., čia suserga skrandžio liga. Dėl sveikatos ir dėl nesutarimų su netikusia laikraščio administracija atsistatydina iš *Draugo* redaktoriaus pareigų. Redaktoriumi tampa kun. Fabijonas Kemėšis (1880–1954).

– * –

Patekęs į Ameriką, Būčys lieka nuošalyje nuo didžiųjų įvykių, I pasaulinio karo pabaigoje sukrėtusių pasaulį ir Lietuvą. Priminsime tik svarbiausius iš jų.

1917 m. kovą (sen. stiliumi vasarį) Rusijoje kilo Vasario revoliucija. Imperatorius Nikolajus II atsisakė sosto ir perdavė valdžią Laikinajai vyriausybei. Ši nesiūlė Lietuvai net autonomijos. Kaip tik tuomet susidarė sąlygos atgaivinti krikščionių demokratų politinį projektą, prie kurio, kaip matėme, buvo prisidėjęs ir Būčys.[109] Dar 1915 m., Lietuvą okupavus Vokietijai, lietuvių atstovai, susibūrę Vilniuje, išrinko vykdomąjį komitetą, kurio pastangomis 1917 m. rugsėjo 18–22 d. įvyko Vilniaus konferencija. Joje pareikštas siekis atkurti nepriklausomą Lietuvos valstybę etnografinėse ribose, išrinkta Lietuvos Taryba. 1917 m. lapkričio 7 d. (sen. stiliumi spalio 25 d.) Rusijoje prasidėjo bolševikinė

---

[108] *Trečioji skaitymų knyga*, *Ketvirtoji skaitymų knyga*, *Didesnysis katalikų tikėjimo katekizmas*, *Mažasis katalikų tikėjimo katekizmas* (visos 1917 m.).

[109] 1917 m. kovo 22 d. įsisteigė LKDP kuopa Maskvoje, balandžio 4 d. – Voroneže, tarp lietuvių karo pabėgėlių. „Rusiškųjų", radikaliųjų krikdemų vadu tapo kun. Mykolas Krupavičius. 1917 m. susikūrė ir 1907 m. programą palaikanti konservatyvi Lietuvių katalikų tautos sąjunga (LKTS), bet ji sekančiais metais išnyko. 1917 m. rugsėjo 23 d. nuosaikūs „lietuviškieji" krikdemai Vilniuje įsteigė kitą LKDP, kurios pirmininku tapo Aleksandras Stulginskis. Jos atstovai dalyvavo Lietuvos Valstybės tarybos veikloje. 1918 m. lapkričio 20 d. „rusiškieji" ir „lietuviškieji" krikdemai susijungė į vieną LKDP, jos pirmininku tapo M. Krupavičius, įsigalėjo radikaliosios idėjos, kurias tuo metu rėmė ir J. Matulaitis. Atkurtoje Lietuvos valstybėje krikdemai tapo viena stipriausių politinių jėgų. M. Krupavičius vadovavo 1922 m. žemės reformai, A. Stulginskis 1922 m. lapkričio 13 d. išrinktas prezidentu. Žr. *Krikščioniškoji demokratija nepriklausomoje Lietuvoje*...

P. Būčys yra padėjęs Krupavičiui dar jam studijuojant Peterburgo akademijoje (*Mykolas Krupavičius* / P. Maldeikis [Petras Maldeikis, 1904–1993], Chicago, Ill.: Lietuvių krikščionių demokratų sąjunga, 1975, p. 54), 1917 m. parašė rekomendaciją Krupavičiui, jam siekiant paskyrimo Voronežo gimnazijos kapelionu ir auklėtoju (p. 71). Tačiau 1919 m. jį išrinkus LKDP Centro komiteto pirmininku, Būčys *Draugo* vedamajame išreiškia nepritarimą ir nuogąstavimus dėl jo radikalumo žemės reformos klausimu (p. 121; „Kun. M. Krupavičius", *Draugas*, 1919.03.08, Nr. 57, p. 2). Tad atrodo, kad dėl žemės reformos principų Būčys nesutarė ir su Matulaičiu. Būčys laikė ekspropriaciją (žemę išperkant iš dvarininkų) suderinama su katalikų moraline teologija, gi neatlygininą konfiskaciją (kaip siūlė Krupavičius) – ne.

Spalio revoliucija. Gruodžio 11 d. Taryba paskelbė nepriklausomybės aktą, kuriame numatyta glaudi Lietuvos ir Vokietijos sąjunga. Šis aktas sukėlė daugelio pasipiktinimą. 1918 m. vasario 16 d. Taryba paskelbė visišką Lietuvos nepriklausomybę. Kovo 23 d. ją pripažino Vokietija, tačiau gruodžio 11 d. akto pagrindu. 1918 m. liepos 11 d. Taryba paskelbė Lietuvą konstitucine monarchija ir išrinko Viurtembergo hercogą Wilhelmą von Urachą (1864–1928) Lietuvos karaliumi Mindaugu II. Liepos 17 d. Rusijoje bolševikai sušaudė buv. carą Nikolajų II ir jo šeimą. Lapkričio 2 d. Taryba atšaukė monarchijos paskelbimą ir priėmė pirmąją laikinąją Konstituciją. 1918 m. lapkričio 9 d. sosto atsisakė Vokietijos kaizeris Vilhelmas II, lapkričio 11 d. baigėsi I pas. karas. Tą dieną sudaryta pirmoji Lietuvos vyriausybė, vadovaujama A. Voldemaro. 1919 m. vasarį prasidėjo nepriklausomybės gynimo karas, balandį išrinktas prezidentas A. Smetona. 1920 m. išrinktas Steigiamasis Seimas, nepriklausomybę pripažino sovietinė Rusija...

Kaip į šį įvykių sūkurį reaguoja dienraščio redaktorius Būčys? Kokia jo politinė pozicija?

Pirmiausia kun. Būčys rašė apie karą (str. „Karių priežastįs", „Karė ir Tiesa" ir kt.), rėmė visuotinį judėjimą už jo greitesnį užbaigimą. Po to užsiėmė nuožmia polemika prieš „pirmeivius" – liberalus ir socialistus, kurie pretendavo į valdžią būsimoje Lietuvos valstybėje. Skyrė seriją straipsnių prieš bandymą supriešinti tautiškumą su katalikybės universalumu – vadinamųjų „nezaležninkų" judėjimą.[110]

Didžiausią polemiką sukėlė 1917 m. Būčio tęstinis straipsnis *Tikyboje ir Doroje*, pavadintas „Lietuvos ateitis". Jame kunigas užima politinio realizmo, jei ne pesimizmo poziciją: „Lietuva ne teip galinga, kad pajiegtų priversti šių laikų viešpatijas gerbti savo teises, bet ji teipgi nėra tiek paika, kad nepajiegtų aiškiai pasisakyti, ko jijė geidžia." Tad nepriklausomybė yra graži deklaracija, kurios pasaulio galingieji tikriausiai nepaisys. Lietuva galėtų tapti autonomine valstybe, pavaldžia Vokietijai, Rusijai ar Anglijai, arba nominaliai nepriklausoma „viešpatija-nykštuku". Bet kuriuo atveju atrodo, kad valdžią šioje valstybėje perims protestantų, žydų ir pirmeivių sąjunga, kuri tuoj ims persekioti Bažnyčią. Būčys girdi, kad Lietuvą okupavę vokiečiai jau siūlo sukurti Lietuvos karalystę, bet kas iš to? „Jeigu vokiečių peršamoji Lietuvai neprigulmybė įvyktų, tai susyk pasidarytų žymu kovoje tarp katalikų ir jų priešų." Būčiui

[110] Tai pastangos, sekant „Amerikos lenkų tautinės katalikų bažnyčios" pavyzdžiu, sukurti lietuvišką senkatalikių bendriją. 1917 m. birželio 17 d. Lawrence, Penn., Stasys B. Mickevičius (nuo 1901 m. lenkų tautinės bažnyčios kunigas) surengia tikinčiųjų sinodą, kuriame įsteigia „Lietuvių Tautiškai-Katalikišką Bažnyčią Amerikoje". Italas jansenistų vysk. Rudolfo de Roche suteikia jam vyskupo šventimus. LTKB gyvavo iki pat II pas. karo, kūrė savo parapijas ten, kur ir lietuviai katalikai: Čikagoje, Wilkes Barre, Penn., Shenandoah, Penn. ir kt. Žr. Ilona Strumickienė [g. 1978], „Lietuvių tautinė katalikų bažnyčia (LTKB) Amerikoje: religinės ir tautinės tapatybės bruožai", *Oikos*, 2012, Nr. 14, p. 43, https://eltalpykla.vdu.lt/bitstream/handle/1/32744/ISSN2351-6461_2012_N_2_14.PG_43-51.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

svarbus ne formalus valstybingumas, o jo turinys: ar neiškils pavojus tikėjimui? Tad nors Būčys to ir nepasako, mažiausia blogybe jis laiko (Vasario revoliucijos išvakarėse!) *status quo* išlaikymą: pasilikimą carinės Rusijos valdiniais. Čia jis iškelia religinį argumentą – priesaikos šventumą:

> „Visi Didžiosios Lietuvos žmonės, buvusieji pilnų arba netoli pilnų metų 1894 metais yra prisiekę Rusijai, kad bus jos pavaldiniai. Nors mūs laikų politikai nežiuri prisiekų, kad ji jiems nepatogi, nors ir pati Rusija savo iškilmingiausias priedermes nemikčiodama laužo, tečiau mes katalikai turime apseiti ne sulyg blogųjų svetimų pavyzdžių, o sulyg savo doros mokslo. [...] Rusija buvo musų prispaudėjas, jai metas tai žinoti; bet ji gali buti rami: mes ne niekšai."[111]

Priesaika Nikolajui II išties buvo duota.[112] Ją prisiminė ne vienas lietuvis, pvz., krikdemų politikas K. Jokantas.[113] Šis Būčio priminimas tapo vienu iš pagrindinių kaltinimų jam sovietinėje istoriografijoje.[114] Čia negalime leistis į moralinės teologijos svarstymus dėl šios priesaikos galiojimo Rusijos pavergtiems lietuviams. Jau pats tokio argumento iškėlimas supykdė ne vieną *Tikybos ir Doros* skaitytoją...

Straipsnio tęsinyje kt. žurnalo numeriuose Būčys bando teisintis, kad ir jis trokšta Lietuvai nepriklausomybės. Tačiau tik nori ją suderinti „su dora ir tikyba" bei įvertinti realias galimybes šį troškimą įgyvendinti. „Nebūdama viešpatija mus tauta netūri painiotis ten, kur viešpatijų politika verda. Kiekvienas pasaulio galinčius griebs Lietuvą į saują ir tėkš ją savo priešui į galvą." Suprask: nereikia pasiduoti entuziazmui ir besąlygiškai remti Vokietijos siūlymus. Kita vertus, reikia reikalauti ne tik kultūrinės autonomijos lietuvių tautai, bet ir politinių teisių Lietuvai. „Lietuva turi būti suvienyta" iš Rusijos užvaldytos Didžiosios Lietuvos, vasalinei Lenkijos karalystei priskirtos Užnemunės ir prūsų valdomos Mažosios Lietuvos. Nežinia, kas Lietuvą užvaldys po karo, bet iš visų reikia reikalauti tos teisės. „Ar busime priskirti vieniems ar kitiems, mes būsime jiems ištikimi, bet ir nuo jų reikalausime, kad mūs tautos neskriaustų, tai

---

[111] „Lietuvos ateitis", *Tikyba ir Dora*, 1917.01.01, Nr. 1, p. 1.

[112] Rusijoje naujo imperatoriaus intronizacijos dieną visi valdininkai ir kariškiai duodavo Pavaldumo priesaiką (*Prisiaga poddanstva*) imperatoriui ir jo įpėdiniui. 1881 m. priesaikos davimas tapo privalomas visiems pavaldiniams, net valstiečiams. Pasak įstatymo (*Svod zakonov Rossijskoj imperii*, t. 1, d. 1, sk. 4, str. 53–56, Sankt Peterburg: Izd. Vestnik Znanija, 1912, p. 16), visi 12 metų amžiaus sulaukę vyrai, susirinkę cerkvėse ar kitur, turėjo perskaityti ir pasirašyti (jei buvo raštingi) priesaikos tekstą. 1894 m. spalio 7 (20) d. prisiekta imp. Nikolajui II. Nepavyko rasti liudijimų, kaip priesaika buvo duodama Lietuvoje.

[113] *S. Kalvarijoje vokiečių okupacijos metu (1914–1918)* / K. Jokantas [Kazimieras Jokantas, 1880–1942], Kaunas, 1937, p. 35: „Aš esu ištikimas savo carui." Cit. pagal: Juozas Žiugžda [1893–1979], „Buržuazinių nacionalistų falsifikacijos Lietuvos valstybingumo atkūrimo 1918–1919 metais klausimu", *Rinktiniai raštai* / Juozas Žiugžda; redkol.: H. Šadžius (ats. red.), Vilnius: Mokslas, 1986, 2 tomai. T. 2, p. 203, http://ldiena.lt/straipsnis/4634/juozas-ziugzda-apie-vasario-16-osios-lietuva.

[114] Plg. „Būčys Pranciškus Petras", in: *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija*, t. 2, 1977, p. 294: „1917 revoliucijos išvakarėse ragino katalikus likti ištikimais 1894 Rusijos carui duotai priesaikai."

yra, kad toje viešpatijoje *lietuviai turėtų pilnas piliečių teises, o Lietuva turėtų tautos teises*" (1917.01.15, Nr. 2, p. 1). „Mes galime pasilikti kad ir tos pačios Rusijos gubernijomis, bet mums butinai reikia, kad *visi valdininkai Lietuvoje nuo žemsargio iki gubernatoriaus visuose dikasterijose butų savo krašto žmonės.*" Tačiau jei tautos teisių paisys Lietuvą užvaldžiusi Vokietija, Lietuva pakryps į jos pusę. „Jeigu mes teksim kokiai nors viešpatijai, tai busime ištikima jos dalis. Jei mes gausime savystovybę, mes busime sąžiningas viešpatijų bendrijos sąnaris" (1917.02.01, Nr. 3, p. 1). Būčys, užsipultas dėl savo spekuliacijų ir išvadintas Rasputinu, teisinasi: žinoma, su visais lietuviais jis nori Lietuvos nepriklausomybės, bet norai turi būti susiję su politine tikrove. „Istoriją valdo evoliucija. Ji nestrakaluoja." Tad Būčiui sunku įsivaizduoti, kaip lietuviai galėtų sukurti ir išlaikyti savarankišką valstybę, jei neturi net savivaldos pradmenų, yra susiskaldę tarpusavy (1917.02.15, Nr. 4, p. 1).

Šiuos straipsnius vėliau publikuoja V. Bartuška[115], juos pasmerkia Z. Ivinskis (Ivinskis 1952). Atsiminimuose (VBA II p. 70) Būčys ginasi, kad savo svarstymuose rėmėsi Petro Leono posakiu: būti visų mindžiojamam, nors juridiškai ir nepriklausomam kraštui, yra daug skaudžiau, negu gyventi prisiglaudus prie stiprios kultūrą remiančios ir laisvę garantuojančios tarptautinės galybės... Reikia pripažinti, kad yra šiek tiek anachronistiška smerkti Būčio laikymąsi 1905 m. Seimo nurodytos autonomizmo linijos. Iki Vasario revoliucijos mažai kas tikėjo nepriklausomos ir suverenios Lietuvos atkūrimo stebuklu. Prisiminkime kad ir 1914 m. rugpjūčio 17 d. „Gintarinę deklaraciją", priimtą J. Basanavičiaus vadovaujamame lietuvių susirinkime Vilniuje. Joje reiškiamas lietuvių tautos lojalumas Rusijos imperijai prasidėjusiame kare ir tik nuolankiai prašoma autonomijos... P. Leonas 1916 m. yra pasiūlęs Lietuvai „Autonomijos Konstitucijos" projektą.

1917 m. vasarą, po Vasario revoliucijos, nuvertusios carą, Būčys jau nebeprisimena jam duotų priesaikų. Bet savo straipsniuose *Drauge* („Kur atrasti neprigulmybę", „Lietuvos rupeščiai" ir kt.) jis toliau laikosi skeptiško realizmo linijos. Jis cituoja M. Yčo teiginį *Lietuvių balse*: „Galima drąsiai sakyti, kad lietuvių dauguomenės politiškas tikslas tai neprigulminga Lietuva. Tokį obalsį mes ir privalome skelbti pasauliui." Tačiau Vokietija tesiūlo Lietuvai protektoratą, o Rusijos Laikinoji vyriausybė nekalba net apie autonomiją. Būčys svarsto Lietuvos karalystės su vokiečiu monarchu galimybę, bet prieina išvados: „Taigi mus karaliaus dvaras Lietuvoje butų grynai vokiškas. Pamažėli į jį įsiskverbtų kaskart skaitlingesni lietuviški karjeristai." Germanizacijos pavojus esąs didžiulis. Lygiai taip pat būtų blogai tapti atkurtos Lenkijos valstybės dalimi.[116] Pavaldumas D. Britanijai tėra teorinė galimybė. Galų gale, atrodo, kad karą laimės Rusija. Tad peršasi išvada: „Iš keturių priegulmybių [rusų,

[115] *Lietuvos nepriklausomybės kryžiaus keliais: kritiškas 1914–1919 m. įvykių ir asmenų įvertinimas* / kun. dr. V. Bartuška [Vincas Bartuška, 1881–1956], Klaipėda, 1937, p. 283.

[116] Straipsnyje „Lietuva ir Lenkija" (*Draugas*, 1918.12) Būčys išdėsto visus argumentus, kodėl Lietuva jokiu būdu neturėtų sudaryti sąjungos su Lenkija.

anglų, vokiečių ar lenkų] lengviausia mums butų rusiškoji. [...] Taigi reikalaukime neprigulmybės, rengkimės buti autonomiška Rusijos dalimi, bet apsieikime atsargiai, kad neįkliutume į nelaimę" (1917.07.20, Nr. 170, p. 2.).

Įdomu, bet *Draugo* redaktorius net nepastebi, kad 1918 m. vasario 16 d. Vilniuje buvo paskelbta Lietuvos nepriklausomybė ir net spėta išsirinkti karalių. Tų metų lapkritį Būčys, žvelgdamas ne iš vokiečiams pavaldaus Vilniaus, o iš visame plačiajame pasaulyje pasklidusių lietuvių taško, tik konstatuoja, kad JAV gyvuoja dvi lietuvių Tarybos, Petrograde, Vilniuje ir Šveicarijoje – po vieną. Visos jos reikalauja nepriklausomos Lietuvos, bet į vilniškę likusios žvelgia įtariai kaip į provokišką. Tad ir jos skelbiami aktai (kaip matėme, dažnai labai prieštaringi) nevertinami kaip galutinis visos tautos žodis. Būčio nuomone, valstybę gali atkurti ir ją tarptautinėse konferencijose įtikinamai atstovauti tik vieninga visos tautos Taryba.[117]

_ * _

Dr. Būčys tapo įtakingiausio JAV lietuvių dienraščio redaktoriumi. Be abejo, jis visa širdimi diegė skaitytojams tradicinę katalikybę, tačiau ar kartais pats nepasidavė tų skaitytojų jau perimtai laiko dvasiai (*Zeitgeist*) politinėje srityje? Iškyla Būčio santykio su amerikanizmu klausimas. Jis reikalauja žymiai gilesnio tyrimo, čia apsiribosime keliomis pastabomis.

XIX amžiuje Jungtinėse Valstijose susiformavo tam tikra ideologija (kitų vadinama net „civiline religija"), kurią imta vadinti amerikanizmu. Jo svarbiausios idėjos yra tikėjimas šios šalies išskirtinumu, nesustabdoma civilizacijos pažanga, demokratija kaip tobuliausia valdymo forma, individo laisve, ypač religine, taip pat providencine Amerikos misija šias idėjas skleisti visame pasaulyje. Nors šios ideologijos šaknys slypi puritonizme ir masonerijoje, jai nejučia pasidavė daugelis katalikų. Imta kalbėti apie „amerikanizmo ereziją", kurios esmė: Bažnyčios atskyrimo nuo valstybės kaip siektino idealo ir religinės laisvės pripažinimas. Amerikanizmą – modernizmo ankstyvąją formą – ryžtingai pasmerkė pop.Leonas XIII enciklikoje *Longinqua oceani* (1895) ir laiške *Testem benevolentiae* (1899).

Vysk. Būčys buvo kilęs iš liaudies; visas lietuvių tautinis judėjimas buvo liaudiškas, priešiškas sulenkėjusiai aristokratijai ir rusų monarchijai; madingiausia politinės katalikybės forma Būčio studijų laikais buvo krikščioniškoji demokratija; greitai tapo aišku, kad atkurtoji Lietuvos valstybė realiai gali būti tik demokratinė respublika. Tad nieko nuostabaus, jog Būčys rėmė demokratiją ir būtiną jos principą: Bažnyčios atskyrimą nuo valstybės. Jis tik visomis jėgomis stengėsi, kad tautos dauguma išliktų katalikiška ir kad demokratinė daugumos valia kurtų katalikybei palankią valstybę. Amerikoje jis rado religinės laisvės sąlygomis klestinčias lietuvių katalikų bendruomenes – tai viliojantis pavyzdys ir būsimai Lietuvai.

1917 m. rugpjūtį, jau nebebūdamas *Draugo* redaktoriumi, kun. Būčys šiame laikraštyje paskelbė seriją straipsnių apie švietimo sistemą būsimoje

[117] „Lietuvių Tautos Taryba", *Draugas*, 1918.11.30, Nr. 280, p. 2.

Lietuvos valstybėje. 1918 m. juos atskira knygele *Apie apšvietą* išleido kun. F. Kemėšis. Nepriklausomoje Lietuvoje tuoj buvo atkreiptas dėmesys į Būčio mintis.[118] Jos po karo susiejamos su S. Šalkauskio ir K. Pakšto idėjomis.[119] Galiausiai A. Maceina paskelbia Būčį Lietuvių fronto bičiulių skelbiamos „pilnutinės demokratijos" ideologijos pirmtaku.[120] XXI a. pradžioje „pilnutinės demokratijos" idėjas vėl prisimena ir Būčio *Apie apšvietą* cituoja apie *Naująjį Židinį-Aidus* susibūrę katalikai (ar greičiau liberalieji postkatalikai).[121]

Ką gi rašo visą savo gyvenimą švietimo reikalais besirūpinęs kun. Būčys? Pirmiausia jis pasisako už visuotinį privalomą pradinį (bent trejų metų) mokymą būsimoje Lietuvoje – visuotinis raštingumas būtinas kultūrai ir valstybingumui stiprinti. Valstybės požiūris į vaikus kaip į valstybės nuosavybę esąs vergijos liekana: taip buvo carinėje Rusijoje, to dabar siekia socialistai. Su šiomis mintimis negalima nesutikti.

Tačiau švietimo reikalą Būčys tuoj susieja su fundamentaliais valstybės santvarkos ir valdžios bei religijos santykio klausimais. „Į busiančios Lietuvos teisdavystės ir valdymo pamatą mes turime padėti mintį, kad kiekvienas pilietis yra laisvas asmuo, kad viešpatija yra laisvų asmenų sutartis aprupinti bendrus reikalus" (p. 14). Švietimas yra bendras reikalas, valstybė turi juo pasitarnauti visuomenei (tad Būčys priima moderniąją valstybės ir visuomenės skirtį). „Ji turi patarnauti visuomenės mokslui, o ne visuomenės mokslas jai turi tarnauti." Švietimas turi būti atskirtas nuo partijų politikos. Būčys rodo Anglijos (mokyklos privačios, ne valstybinės) ir Šveicarijos (vietos savivalda papildo privatų švietimą) pavyzdį, kritikuoja JAV ir Prancūzijos modelį (valstybinės mokyklos, tariamai tikybiškai neutralios). Būčys pasisako prieš valstybinį švietimo monopolį, kuris šioje srityje kenksmingas tiek pat kiek ir prekyboje. Reikia konkurencijos tarp privačių mokyklų. Kiekviena tikyba gali įsisteigti tiek mokyklų, kiek yra jos išpažinėjų, tad valstybei nėra reikalo kištis į tikybos sritį. Neutrali, netikybinė mokykla yra neįmanoma, nes visais klausimais gyvuoja skirtingos pažiūros, neįmanoma mokyti nesilaikant kokios nors pasaulėžiūros.

Valstybė turėtų prižiūrėti mokyklų programas, kad nebūtų už pinigus dalijami diplomai nemokytiems, kad nebūtų mokoma prieš valstybės konstituciją, prieš dorą, kad jose nebūtų kiršinama prieš kitas tikybas, kad jos nekenktų vaikų sveikatai. Lietuvos valstybė turėtų versti kitataučių mokyklose mokytis lietuvių kalbos, kad jos nevykdytų nutautinimo darbo (p. 49).

---

[118] J. Grinius [Jonas Grinius, 1902–1980], „Kun. prof. Pr. Būčio pažiūros į privatinių mokyklų sistemą", *Lietuvos mokykla*, 1923.11, Nr. 11, p. 458–464.

[119] A. [?], „Mokykla ir valstybė", *Aidai*, 1949, Nr. 24, p. 139, http://www.aidai.eu/index.php?view=article&catid=169%3A24-rugsjis&id=2088%3Apo&option=com_content&Itemid=197. Dar žr. Ivinskis 1952.

[120] *Į pilnutinę demokratiją: svarstymai apie valstybės pagrindus*, Detroitas: L. Fronto Bičiulių sambūris, 1958 (kt. laidos 1992, 1999). Žr. *Lietuva, kurios nebuvo...*

[121] Plg.: Kęstutis Girnius, Algimantas Jankauskas, Laurynas Peluritis, „Pilnutinė demokratija: kūrėjai, pamatinės idėjos, vertinimai", in: *Lietuva, kurios nebuvo*, p. 11.

Būčys probėkšmiais pasisako prieš „Bažnyčios atidalinimą nuo viešpatijos" kaip principą (p. 37). Bet čia pat rašo: „Gerai sutvarkyta viešpatija turi taip padaryti, kad jos piliečiai neturėtų kentėti sunkenybių už savo tikėjiminius įsitikinimus" (p. 26), o taip pat:

> „Vakaruose XVI šimtmetyje sustiprėjo taisyklė „cuius regio eius religio" (keno karalija to ir tikyba). Tečiaus vakaruose ta barbariška taisyklė gana greitai žuvo. Jos vietą užėmė tikėjimo laisvės principas. Jis sako: „Viešpatija neturi kištis į religinius žmogaus įsitikinimus. Ji neplatina tikėjimų nei netrukdo jiems." Ta sveikoji mintis yra ir Suvienytų Valstijų konstitucijoje. [...] Viešpatija turi teisę aprupinti žmonių kuno gyvenimo reikalus, o neturi teisės kištis į dvasios, pažiurų ir tikėjimo reikalų aprupinimą. Tą daro kiekvienas sau arba skyrium, arba susitarę su kitais. [...] Visos dabartinės kulturingos viešpatijos pripažįsta tris laisves: tikėjimo, spaudos ir draugijų. Negalima nepripažinti tų trijų laisvių pamato, butent, principo, kad viešpatija neturi kištis į idėjų, įsitikinimų, pažiurų srytį, nes toje srytyje viešpatija neturi kompetencijos" (p. 36).

Matome, kad kun. Būčio argumentacija veikale *Apie apšvietą* yra grynai politinė, be jokių teologinių nuorodų. Jis besąlygiškai priima amerikietiškos liberaliosios demokratijos modelį (net remiasi JAV Konstitucija); kalba apie valstybę kaip apie individų („laisvų asmenų"), o ne šeimų ar bendruomenių sąjungą; nekalba apie šeimos prigimtinę teisę auklėti vaikus kaip visos švietimo sistemos išeities tašką. Nepaisydamas daugelio XIX a. popiežių pasmerkimų, jis priima religinės laisvės principą; nekalba, kad valstybė iš principo turėtų būti katalikiška, o švietimas visais amžiais buvo Bažnyčios domenas.

Nedarome skubotų išvadų dėl kun. Būčio sąsajų su amerikanizmu. Tegalime spėti, kad Būčio intencija buvo tiesiog padaryti savo idėjas priimtinas ir netikintiems skaitytojams. Jis tikriausiai vylėsi, jog ši „laisvos mokyklos, laisvoje žemėje" (p. 39) programa Lietuvoje, kur dauguma gyventojų yra katalikai, *de facto* sudarys geriausias sąlygas katalikiškų mokyklų dominavimui ir apsaugos jas nuo tikėjimui priešingų partijų politikos. Tačiau tai nėra toliaregiška vizija: ar ilgai tokias mokyklas toleruos sekuliarizuota, esą religijos reikaluose nekompetentinga valstybė?

Katalikišku požiūriu, valstybės ir visuomenės supriešinimas nepriimtinas: valstybė yra ne visuomenę varžanti išorinė biurokratinė galia, o pačios visuomenės forma, pilietinė bendrija. Bažnyčia ir valstybė yra skirtingos bendrijos, autonomiškos kiekviena savo srityje, bet neturėtų būti atskirtos viena nuo kitos, o kaip tik glaudžiai bendradarbiauti, nes jų abiejų nariai – tie patys žmonės. Kaip kiekvienas individas gali ir privalo atpažinti tikrąją (katalikų) religiją, taip ir valstybė, todėl valstybė turi ją oficialiai išpažinti, remti ir ginti, bet, žinoma, negali imtis jos reguliuoti – tai Bažnyčios kompetencija. Kitos religijos (ir jų mokyklos) gali būti toleruojamos, jei kitatikiai sudaro didelį gyventojų skaičių ir yra lojalūs katalikiškai valstybei. Vaikų švietimas yra pirmiausiai tėvų kompetencija. Žinoma, kad negali būti valstybinio mokyklų monopolio:

tėvai turi turėti laisvę mokyti vaikus namie, steigti privačias mokyklas, šalia jų gali veikti savivaldybių, parapijų, vienuolijų, universitetinės, valstybinės mokyklos. Tačiau, kaip ir visa visuomenė ir valstybė, jos visos turi būti katalikiškos ir prižiūrimos Bažnyčios-Mokytojos. Religinės laisvės sistemą Bažnyčia gali tylomis priimti kaip šių laikų realiją, bet negali jos pripažinti kaip idealo ar principo, nes ji prieštarauja neatimamoms Kristaus Karaliaus teisėms viešpatauti visose privataus ir viešojo gyvenimo srityse. Kristaus socialinio karališkumo doktriną vėliau primins popiežius Pijus XI savo enciklikoje *Quas primas* (1925.12.11).

Taigi, katalikiškas idealas visais amžiais buvo ne laisva konkurencija idėjų rinkoje, reguliuojamoje neutralaus valstybės-arbitro, o katalikybės monopolis visose srityse, palaikomas ir ginamas katalikiškos valstybės (išlaikant toleranciją kitatikių atžvilgiu).[122] Tokia valstybė yra subsidiari pagalba šeimoms ir Bažnyčiai, kuriems prigimties ir dieviškąja teise priklauso švietimo sritis.

Savo svarstymus Būčys vėliau tęsia straipsnyje „Tėvų teisė ir pareiga auklėti vaikus mokykloje ir namie".[123] Čia jis iškelia esminį teologinį principą: „Pagrindinį auklėjimo dalyką, būtent žmogaus tikslo pažinimą, tėvai turi imti iš tikybos" (p. 20). Žmogaus egzistencija turi tik vieną tikslą – antgamtinį (amžinasis išganymas); į jį veda tik viena tikyba – katalikų. Švietimas, kaip ir visi kiti dalykai, privalo padėti žmogui šį tikslą pasiekti, o ne nuo jo vesti. Todėl, pasak Būčio, atmestinos liberalizmo ir socializmo teorijos apie švietimo sistemą. „Jeigu jau kas turėtų teisę ir pareigą auklėti, kas turi daugiausiai geriausių specialistų [žinančių aukščiausią žmogaus tikslą], tai Bažnyčiai tektų ta teisė ir pareiga" (p. 8). Auklėjimas yra gimdymo tąsa, tad vaikų mokymas ir auklėjimas yra tėvų teisė ir pareiga (p. 18), Bažnyčios ir valstybės vaidmuo čia padedantis – subsidiarus.

Tačiau toliau, prieštaraudamas savo teologiniam principui, Būčys teigia: „Valstybės uždavinys yra aprūpinti medžiaginę auklėjimo darbo dalį, paliekant patiems tėvams galimybę parinkti savo vaikams mokyklą sulig savo įsitikinimais arba pasaulėžiūra. Tokiu būdu: katalikams katalikišką, evangelikams evangelišką, žydams žydišką, netikintiems betikybinę mokyklas" (p. 18); „Norėdama pilnai išlaikyti sąžinės laisvės dėsnį, valstybė turi leisti visų tikybų ir visų pažiūrų žmonėms aprūpinti savo vaikus mokyklomis sulig tikybomis ir pažiūromis" (p. 20). Kaip žmogų į jo amžinąjį tikslą gali vesti mokyklos, kuriose skiepijami klaidingi „įsitikinimai arba pasaulėžiūros"? Ir kodėl valstybė turėtų sudaryti tam sąlygas?

Būčys rašo: „Valstybė nėra tikybos dėstytoja nė teisėja [...]. Valstybė neturi pasaulėžiūros ir negali jos tiekti pavaldiniams, o mokykla negali būti be pasaulėžiūros" (p. 20). Žinoma, pati valstybė negali dėstyti tikybos ir teisti jos klau-

[122] Plg. Kard. Alfredo Ottaviani, „Bažnyčia, valstybė ir religinės laisvės klausimas", *Pulkim ant kelių*, 2008.01, Nr. 28, p. 7; *Jie Jį nukarūnavo: nuo liberalizmo prie apostazės. Susirinkimo tragedija* / Marcel Lefebvre [1905–1991], Kaunas: Už Tradiciją, 2017.

[123] *Šaltinis*, 1927.10–11; atskira knygelė 1928 m.

simais, bet ji turi remti ir ginti tikrąją Bažnyčią, kuri dėsto ir teisia. Jeigu mokykla negali būti neutrali, nepasaulėžiūrinė (nes visa žinija susijusi su kokiu nors požiūriu į tikrovę, teisingu ar klaidingu), tai kodėl valstybė gali būti be pasaulėžiūros, nors ji privalo tvarkyti visus žemiškus reikalus, neatsiejamus nuo pasaulėžiūrų? „Neutrali" valstybė būtinai pareikalaus „neutralių", tai yra sekuliaristinių, ateistinių mokyklų visiems savo piliečiams... Tai tapo akivaizdu jau pirmaisiais atkurtos Lietuvos metais – mokyklų kontrolės klausimas tapo vienu svarbiausių politinėje dienotvarkėje.

Keista, bet šiuo klausimu nuoseklaus liberalizmo pozicijų besilaikantį Būčį savo „patriarchu" padaro „kultūrinės autonomijos" (K. Pakštas), „organinės demokratijos" (S. Šalkauskis) ir „pilnutinės demokratijos" (A. Maceina, LF bičiuliai) šalininkai, kurie kaip tik liberaliam individualizmui priešpastato labiau korporatyvinę, tarpines bendrijas tarp valstybės ir individų pabrėžiančią santvarką. Būčį su jaunąja (post)katalikų mąstytojų karta suartina priešiškumas valstybės (tautininkų) autoritarizmui, siekis užtikrinti švietimo autonomiją, kuri galų gale katalikiškoje visuomenėje turėtų pasitarnauti katalikybei. Tačiau valstybės sekuliarumo pripažinimas verčia daryti vis daugiau kompromisų ir skatina pačios katalikybės vidinę sekuliarizaciją. Iš tiesų, matome nuoseklią supasaulėjimo tendenciją: konservatyvi politinė katalikybė (*Tėvynės sargas*) – krikščioniškoji (jau ne *explicite* katalikiška) demokratija (Būčio karta) – „pilnutinė demokratija" (jau be žodžio „krikščioniškoji") – tiesiog liberalioji demokratija (*Naujasis Židinys-Aidai*)...

– * –

Nuo 1917 m. rugpjūčio 24 d. iki 1918 m. gegužės 31 d. kun. Būčys klebonauja Sheboygan'e, Wis., Nekaltai Pradėtosios Švč. M. Marijos lietuvių parapijoje. Kartu aptarnauja Port Washingtono, Wis., misiją.

Parapija, turinti tik 110 lietuvių katalikų šeimų, buvo labai varginga. Būčys pasirūpina jos skolų padengimu, liturginiais rūbais aprūpina zakristiją. Tikintieji dėkingi už jo tarnystę:

> „Visai netikėtai, taip kaip ūkanotoj dienoj pasirodo šviesiausi saulutė, Sheboygano lietuviai susilaukė linksmesnių dienų. Sheboyganan atvažiavo didžiai gerbiamasis ir mūsų, kaip amerikiečių, taip ir Tėvynės, kun. Prof. Pr. Bučys. Nuo tos dienos Sheboygane prasidėjo naujoji gadynė. Rukai liko išblaškyti. Su viena diena ten viskas atsimainė. Kaip lietuvių jaunimui, taip ir senesniems atsirado noras veikti ir darbuoties Bažnyčios ir Tėvynės naudai. Jojo prakilnųs žodžiai ir moksliškos mintys sužadino visus. [...]
>
> Nors trumputis laikas, kaip gerb. kun. Prof. Pr. Bučys Sheboygane apsigyveno, bet jo nuopelnai ir nuveiktų darbų vaisiai yra milžiniški. Nes jo pastangomis jau nemažai surinkta aukų nukentėjusiai

Lietuvai, nemažai išplatinta katalikiškų laikraščių ir gerų raštų ir nemažai buvo pagaminta moksliškų prakalbų."[124]

Sheboyganas – pirmoji Būčio klebonavimo vieta. Iki šiol tiesioginėje parapinėje sielovadoje jam teko darbuotis tik kaip vikarui (Slavikai, Čikaga). Atrodo, kad būtent Sheboygane kun. Būčys tampa tarp paprastų tikinčiųjų populiaria asmenybe, iki 1921 m. jis iškyla kaip neabejotinas JAV lietuvių dvasinis lyderis ir su triumfu išlydimas į Lietuvą. Būčio veikla Peterburge lieka daugiau jo bendradarbių atmintyje, o Amerikoje pasiekta šlove remiasi visa jo vėlesnė įtaka Lietuvos Bažnyčios reikaluose.

Tik dabar *Draugo* valdytojai suvokė, ko neteko. Jie vėl kreipiasi į Būčį pagalbos. 1917 m. gruodį skaitome:

„Musų dienraštis pastaromis dienomis pergyveno svarbių vidujinių perversmių gadynę. [...]
Gerbiamieji kun. Prof. Pr. Bučys, kun. F. Kemėšis, inžinierius M. Žaldokas ir P. Tumasonis buvo pakviesti atidaryti Redakcijos komitetą. Tam komitetui palikta visai autonomiškai tvarkyties ir pasidalyti darbus.
Ypač malonu mums pranešti visuomenei, kad gerb. kun. Prof. Pr. Bučys Bendrovės direktorių prašomas apsiėmė vėl buti „Draugo" Redakcijos nariu. Tad ir vėl galėsime visi džiaugtis jo raštais, kaip džiaugėmės pirma."[125]

Kitų metų sausį pasirodo skelbimas:

„NUO Sausio mėnesio 1918 metų „Draugo" bendrovė pradeda leisti mėnesinį literaturos, mokslo, politikos ir visuomenės žurnalą „PAŽANGĄ"
„Pažanga" eis tuo pačiu formatu, kaip ir ligšiol, tik gal kiek padidinta. Ją redaguos kun. Prof. PR. BUČYS. Bendradarbiais apsiėmė buti žymiausi mūsų literatai ir publicistai. [...]
Pirmas numeris jau spaudoje. Išeis apie pabaigą sausio, kiti eis reguleriai pirmoje pusėje kiekvieno mėnesio."[126]

Būčys į *Draugą* tuomet negrįžo, *Pažanga*[127] atgaivinta nebuvo. Šis epizodas nutylėtas Būčio atsiminimuose.

Nuo 1918 m. birželio 2 d. iki lapkričio Būčys klebonauja Waukegan'e, Ill., Šv. Baltramiejaus parapijoje – perima keliskart didesnę bendruomenę nei Sheboyganas. Čia Būčys remontuoja klebonijos stogą, organizuoja daug tvarkymo darbų. Būčys parašo ir išspausdina nedidelį vaizdelį teatrui *Katra neišmane?*, organizuoja jo vaidinimą parapijos salėje.

---

[124] Svečias iš Sheboygan, Wis. [?], „Iš Sheboygan'o, Wis., padangės", *Draugas*, 1918.01.07, Nr. 4, p. 2.

[125] „Draugo" Redakcija, „Žodis į visuomenę", *Draugas*, 1917.12.08, Nr. 289, p. 1.

[126] „Užsisakykite „Pažangą"", *Draugas*, 1918.01.12, Nr. 10, p. 1.

[127] *Pažanga = The progress: literatūros, mokslo, politikos ir visuomenės mėnesinis žurnalas*, Chicago: „Draugo" spauda, 1915–1917.

1918 m. spalį parapiją užpuola ispaniškojo gripo epidemija, kaip manoma, nusinešusi visame pasaulyje daugiau aukų nei I pasaulinis karas. Daug Būčio parapijiečių mirė, klebonas persirgo laimingai.

– * –

Čikagos arkivyskupas George'as Mundelein'as, matydamas apverktiną lietuvių katalikų dienraščio *Draugas* padėtį, paragina marijonų vienuolyno vyresnįjį kun. Feliksą Kudirką perimti jo leidybą.

1918 m. lapkričio 11 d. pasveikęs Būčys grįžta į Čikagą, apsigyvena marijonų vienuolyne. Lapkričio 25 d. grįžta dirbti į redakciją.[128] 1918 m. gruodžio 1 d. *Draugo* perėmimas iš „Draugo akcinės bendrovės" buvo sutartas, 1919 m. sausio 29 d. įvykdytas. Tą dieną Būčys vėl tampa dienraščio redaktoriumi. 1918 m. gruodžio 15 d. nustota leisti laikraštį *Tikyba ir Dora*.

Marijonai perėmė menką redakcijos turtą ir didžiules skolas. Būčys visas jėgas skiria dienraščio skilčių pripildymui. „Nekartą man dalykus žiną kalbėjo, kad „Draugas" beveik išimtinai vieno redaktoriaus buvo prirašytas" (Česaitis 1921). Atlaikyta stipri socialistų *Naujienų* ir tautininkų *Lietuvos* daroma konkurencija. Marijonai darbavosi redakcijoje ir spaustuvėje be jokių algų. Sugebėta ne tik išmokėti skolas, bet ir įsigyti naujas patalpas redakcijai ir spaustuvei: 2334 So. Oakley Ave, prie Aušros Vartų bažnyčios. 1920 m. liepos 1 d. *Draugas* persikėlė čia. J. Jakaitis apibendrina:

> „Jo redagavimo nuopelnus lengva patėmyti palyginus pastarųjų laikų „Draugą" su keletos metų atgal, kuomet tasai dienraštis turėjo šauktis Tėvų Marijonų pagelbos. Tiek laikraščio turinys, tiek jo tonas, tiek pagerėjo, kad jų skirtumas matomas kaip tarp saulės ir mėnulio. Po musų akimis Amerikos laikraštininkų tarpe, „Draugas" išnaujo užima vadovaujančią rolę. Skaitytojų skaičius daugiau negu dvigubai užaugo. Lietuvių katalikų dienraščio pozicija užtikrinta, jo ateitimi nustota sielvartoti: prie „Draugo" vėl grįžta atgrasinti bendradarbiai, prieteliai, rėmėjai, platintojai" (Jakaitis 1921).

– * –

Kunigui Būčiui netrūksta ir kitokios veiklos.

1918 m. gruodžio 15 d. miršta kun. Staniukynas. Gruodžio 18 d. Būčys apsigyvena kazimieriečių vienuolyno kapelianijoje 2643 W. Marquette Road ir perima Šv. Kazimiero seserų kapeliono pareigas, kurias eina nuo 1918 m. gruodžio 16 d. iki 1921 m. liepos 11 d.[129] Parengia Staniukyno *Maldų knygelės* antrą laidą. Po sunkaus darbo redakcijoje vakarais dėsto tikybą, apologetiką bei lietuvių literatūrą seserų vedamoje Šv. Kazimiero mergaičių akademijoje. Akademijai išlaikyti 1919 m. kovo 4 d. įsteigta Šv. Kazimiero akademijos rė-

[128] *Draugas*, 1918.12.02, Nr. 281, p. 2.
[129] Žr. 1922 m. *curriculum vitae*.

mėjų draugija. Idėją iškėlė Teodora Andriuškevičiūtė, iniciatorius – kun. F. Kemėšis, jam talkino kun. Būčys.[130] Būčys vienuolėms skaito konferencijas, padeda tvarkyti jų įstatus ir instrukcijas.

J. Jakaitis rašo:

> „Jo kapelionavimo metu vienuolija žymiai paaugo: ir narių skaičiumi, ir užimtų misijų-mokyklų, ir padidėjimu motiniškojo namo, ir net vienuolijos šakos persimetimo anapus okeano, būtent, atidaryme Šv. Kazimiero Seserų novicijato Lietuvoje, Pažaislyje [1920 m.]" (Jakaitis 1921).

Dar 1917 m. pabaigoje Šv. Mykolo bažnyčioje Čikagoje Būčys vedė apologetikos paskaitas Amerikos lietuvių jaunimo draugijai „Vyčiai". 1918 m. rudenį paskaitų kursas pakartotas Čikagos Dievo Apvaizdos mokykloje bei 1919 m. rugsėjį „Vyčių" kursuose Šv. Kryžiaus parapijoje Town of Lake (dab. miesto Milwaukee, Wis., dalis). Paskaitų konspektai naudoti ir pamokose mergaičių akademijoje. 1922 m. tų paskaitų pagrindu išleista bene populiariausia Būčio knyga *Trumpa apologetika*.

Būčio paskaitose nuolat lankosi ateistai, gaišina laiką užduodami provokacinius klausimus. Būčys turi prašyti net budinčio policininko įsikišimo. Skleidžiami gandai, kad Čikagos kunigai tariasi, kaip pavesti lietuvių tautą lenkų globai ir t. t.[131] Laikraštis *Lietuva* pasinaudojo vieno jaunuolio Tulelio disputu su Būčiu, kad išjuoktų Būčio priešinimąsi „mokslinei" darvinizmo teorijai, esą įrodžiusiai žmogaus kilmę iš beždžionės.[132]

Viešos paskaitos daro didžiulį įspūdį Amerikos lietuviams:

> „Kovo 9 d. Tautos Fondo 25 skyrius apvaikščiojo Šv. Kazimiero dieną. [...] Kalbėjo gerb. kun. prof. Bučys. Waukeganiečiai buvo išsiilgę gerbiamo kun. prof. Bučio, nes vos perstačius jį kalbėti, tuojau pasipylė didelis delnų plojimas. Kun. prof. Bučys pasakė, kad nors ir turėjo atsiskirt, bet jausmai pasiliko ant visados. Toliau gerb. kalbėtojas papasakojo, kad jau keturi šimtai metų kaip apvaikščiojama yra ta šventė, kuri šimet yra viena iš linksmiausių švenčių del lietuvių, nes Lietuva yra laisva. Paskui papasakojo apie reikalingumą lietuviams kariuomenės, kuri galėtų apginti tėvynę nuo priešų ir nurodė taip-gi kokia ta kariuomenė turėtų būti. Visa kalba publikai labai patiko."[133]

---

[130] Aleksas Ambrose, *Chicagos lietuvių istorija, 1869–1959*, Chicago, Ill., 1967, p. 386. *Draugas*, 1930.07.31, Nr. 179, p. 4: Draugija tebeveikia, jos susirinkime nutarta surinkti auką Būčiui vyskupiškoms insignijoms pirkti.

[131] Žr. *Draugas*, 1919.05.23, Nr. 121, p. 2; 1919.06.02, Nr. 129, p. 2, 4.

[132] Žr. Tulelis [Antanas Tulys, 1898–1977], [Kun. Būčio 1919.09.01 paskaitos „Mūsų dūšia yra nemari" kritika], *Lietuva*, 1919.09.21, Nr. 207 (str. rasti nepavyko). Apie paskaitą žr. *Draugas*, 1919.09.05, Nr. 209, p. 2; 1919.09.15, Nr. 217, p. 2.

[133] P. J. P. [?], „Waukegan, Ill. Lietuvių diena", *Draugas*, 1919.03.19, Nr. 66, p. 3.

JAV lietuvių katalikų gyvenimui nuo 1906 m. vadovauja Amerikos lietuvių Rymo katalikų federacija (ALRKF). Federacijos tarybos suvažiavime Pitsburge, Penn., 1920 m. vasario 11 d. jos pirmininku išrinktas kun. Būčys. Jis parengia naują Federacijos konstituciją, tampa ALRK Labdaringos sąjungos iždininku ir dvasios vadovu. Būčys aktyviai veikia 1910 m. įsteigtoje Amerikos lietuvių Rymo katalikų kunigų sąjungoje, rengia jos naują konstituciją.[134] Taip pat yra Amerikos lietuvių tautos tarybos narys.

Tuo tarpu kun. J. Matulaitis, kaip matėme, įsteigęs marijonų centrus JAV ir Lenkijoje, grįžo į Lietuvą. 1918 m. kovą atkurtas marijonų vienuolynas Marijampolėje, kuriam vadovauja pats generolas. Čia spalio 14 d. įsteigtas noviciatas (vad. J. Totoraitis), tuoj atsirado 3 kunigai kandidatai. Spalio 15 d. Matulaitis įkūrė Vargdienių seserų Švč. M. Marijos Nekaltojo Prasidėjimo vienuoliją, parašė jai Konstituciją. Spalio 23 d. Matulaitis paskirtas Vilniaus vyskupu, gruodžio 8 d. įvyko jo ingresas į Vilniaus katedrą. Marijampolės vyresniuoju tapo kun. V. Dvaranauskas. 1921 m. Marijampolėje įkurta marijonų gimnazija. 1922 m. įsteigtas antras vienuolynas – Kaune, prie Šv. Gertrūdos bažnyčios, 1925 m. – Ukmergėje, 1927 m. – Panevėžyje ir Žemaičių Kalvarijoje. 1926 m. kovo 14 d. atgaivintas laikraštis *Šaltinis*.

– * –

Daugybės įsipareigojimų apkrautas, kun. Būčys vis labiau atsitolino nuo pasaulietinio pobūdžio tekstų rengimo *Drauge*. 1920 m. lapkritį jis įsteigė *Draugo* religinės tematikos priedą *Laivas*. 1921 m. liepą *Laivas* tapo savarankišku marijonų savaitraščiu[135], kuris ėjo iki 1990 m. (1934–1965 m. vadinosi *Kristaus Karaliaus laivas*). Jame Būčys bendradarbiavo ligi mirties.

Dar 1920 m. Lietuvos vyskupų įgaliotinis Romoje kun. Jurgis Narjauskas iškėlė Lietuvių kolegijos Romoje idėją ir ėmė rūpintis jos įgyvendinimu. Apie tai rašyta Būčiui.[136] Reikalu rūpinosi ir vysk.P. Karevičius[137], kolegiją įsteigti 1945 m. padės Būčys. 1921 m. Būčys šį klausimą pateikė Amerikos kunigams straipsnyje „Lietuvių Kolegija Ryme". Jame aptariamas ir universiteto steigimo Lietuvoje klausimas. Būčys pasisako už nekatalikų profesorių priėmimą į būsimą katalikišką universitetą, nes jų kompetencija prisidėtų prie katalikų ugdymo.

Tampa akivaizdu, jog Būčio jėgų vis labiau reikia atsikuriančioje Lietuvoje, ypač universiteto steigimo darbe. Tad marijonų generolas liepia kunigui grįžti į Lietuvą.

Tuo tarpu JAV sostinėje Vašingtone 1921 m. gegužės 30–31 d. vyksta Antrasis Amerikos lietuvių organizacijų atstovų suvažiavimas.[138] Jį organizavo teisininkas, Nepriklausomybės Akto signataras, liaudininkas Jonas Vileišis

---

[134] *Draugas*, 1920.05.18, Nr. 118, p. 2.

[135] „Laivas", *Draugas*, 1921.07.07, Nr. 158, p. 3.

[136] LCVA, f. 1674, ap. 5, b. 85, l. 5.

[137] *Katalikų dvasininkijos rengimas Seinų kunigų seminarijoje...*, p. 283.

[138] *Draugas*, 1921.06.03, Nr. 130, p. 1; 1921.06.18, Nr. 143, p. 3.

(1872–1942), Lietuvos atstovas JAV nuo 1919 m. Svarbiausias jo tikslas buvo gauti Lietuvos pripažinimą *de jure*, užmegzti nuolatinius finansinius ir prekybinius ryšius, organizuoti Lietuvos Laisvės paskolos bonų platinimą.

Būčys nuvyksta į suvažiavimą kaip ALRKF delegatas. Iškart pamato, kad renginyje dominuoja kairieji liaudininkai ir liberalūs tautininkai, katalikų organizacijos ignoruojamos, rūpinamasi daugiau Vileišio politiniais planais, o ne Lietuvos reikalais. Jau registruojantis kiti delegatai tyčiojasi iš Būčio kaip kunigo. Būčiui buvo leista pakalbėti, bet jo pasiūlymai sutikti atvirai priešiškai. Nepaisant to, ALRKF kai kuriuos projektus pažadėjo remti. Būčys griežtai supeikė suvažiavimą ir apskritai Vileišio atstovavimą JAV – tai negalėjo neatsiliepti jų vėlesniems santykiams, Vileišiui dirbant Kauno meru. Būčys prisiminimuose nerašo, ar dalyvavo suvažiavimo išrinktoje delegacijoje, kuri gegužės 31 d. JAV prezidentui Warrenui G. Hardingui įteikė peticiją su milijonu parašų, prašant pripažinti Lietuvos nepriklausomybę.

Suvažiavime Būčys pateko į Juozo Elijošiaus (Joseph Elias)[139] nemalonę. Jis užsipuolė marijonų kunigą: Būčys esąs „prakeiktas Lenkų išgama, slakeris[140], vyskupo Karevičiaus špiegas".[141] Ši kritika buvo tikrai nepagrįsta, Būčys atvirai gynė jaunos Lietuvos valstybės interesus. Štai jo žodžiai ALRKF Tarybos posėdyje:

> „Kun. Bučys pasiulo, kad Federacija išreikštų, jog Amerikos Lietuvių Katalikų Visuomenė nekuomet nepasitikės ta Lietuvos valdžia, kuri nesugebės padaryti, kad Vilnius butų Lietuvos dalis nekuomi nesiskirianti nuo kitų Lietuvos dalių."[142]

– * –

Šie nemalonūs įvykiai tik dar labiau sutelkė katalikus apie Būčio asmenį. Surengtos įspūdingos kunigo redaktoriaus išleistuvės.

1921 m. birželio 16 d. įvyksta atsisveikinimas su ALRK Federacija Šv. Antano parapijoje Cicero, Ill. Federacijos Čikagos apskrities valdyba įsteigė „Kun. Prof. P. Bučio Vardu Fondą", skirtą rinkti aukoms Lietuvos universiteto Teologijos fakulteto steigimui.[143] Birželio 30 d. – išleistuvių vakarienė kazimieriečių vienuolyne Čikagoje. Dail. Jonas Šileika (1883–1960) liepą nutapė Būčio portretą.[144]

---

[139] Verslininkas, Cook County komisionierius, 1922 m. įsteigtų Lietuvos-Amerikos prekybos rūmų pirmininkas, vienas aktyviausių Čikagos lietuvių veikėjų.

[140] Angl. *slacker* – besislapstantis nuo karo tarnybos, bendresne prasme: žmogus neinąs savo pilietinių pareigų.

[141] *Draugas*, 1921.06.29, Nr. 152, p. 3; 1921.06.30, Nr. 153, p. 6.

[142] *Draugas*, 1921.03.11, Nr. 59, p. 2.

[143] „Kun. Prof. Pr. Bučio vardu fondas", *Draugas*, 1921.07.06, Nr. 157, p. 2; „Kun. Prof. Pr. Bučio vardu fondas prie Lietuvos Universiteto, aukotojų sąrašas", *Draugas*, 1921.07.07, Nr. 158, p. 3.

[144] *Draugas*, 1921.07.16, Nr. 166, p. 2; žr. reprodukciją knygoje Vysk.*Pranciškus Petras Būčys* ..., 1992.

1921 m. liepos 11 d. *Draugas* visą Nr. 161 skiria Būčio išleistuvėms paminėti. Jonas J. Jakaitis taikliai apibendrina visas Būčio veiklos sritis:

> „Prie trumpos Bučio pavardės daug titulų pridėtina. Teisingai, užpelnytai ir su pagarba jisai yra: kunigas, profesorius, kapelionas, redaktorius, apologetas, publicistas, beletristas, diplomatas, lietuvių visuomenės vadas, vienuolis" (Jakaitis 1921).

Tarp keleto paskelbtų eilėraščių Būčio garbei yra ir toks:

> „Jis visažinantis žmogus! / Enciklopediją suvalgęs! / Ir koks prieinams, mandagus. / Bet, – kuomet logikos jo dalgis / Minties klaidas kapoti ima, / Pelus numesdamas šalin, / O varpas kraudam's į klojimą, / Tuomet jis aug' didyn, didyn, / Kol nenuvyksta ton sritin, / Kur jo[ks] žmogus negal pasiekti: / Jis ten sau vienas pasiliekti. / Ir kaipo aras virš kalnų / Pažiūri į klaidas žmonių."[145]

Kun. F. Kemėšis straipsnyje „Nebegalima atidėlioti" (p. 3) primena, kad jau 1918 m. ALRKF kongrese Pitsburge buvo iškelta mintis steigti vidurinę mokyklą (kolegiją) lietuviams berniukams. Mergaitės jau turi Šv. Kazimiero akademiją, o berniukų mokyklos vis dar nėra. Projektas atidėtas, nes visos aukos kreipiamos į Lietuvos atkūrimą.[146]

1921 m. liepos 16 d. Būčys belgų garlaiviu iš Niujorko išplaukė į Antverpeną, iš jo per Vokietiją grįžo į Lietuvą.

> „Jo dideliu troškimu buvo prieš išvažiuojant iš Amerikos [...] sutvarkyti ir išleisti Apologetikos enciklopedijėlę iš klausimų ir atsakymų, kurie tilpo Draugo ir Laivo skiltyse. Beto manė suspėsiąs parašyti apie dvidešimts pasakėlių paidagogiškai-psichologinio turinio. Nesuspėjo. [...]
> Jo mylimiausia svajonė, kaip pats išsireiškė, užsidaryti į vienuolyno keturių sienų kambarėlį, apsistatyti nuo grindų ligi lubų knygų lentynomis ir rišti ligi šiol kriteriologijos neišpainiotą pažinimo teoriją. Graži svajonėlė ir tiek!" (Česaitis 1921).

Profesorius marijonas Kaune, 1921–1927

1921 m. liepą prof. P. Būčys grįžo į Lietuvą. Grįždamas pargabeno kun. Aleksandro Burbos ir kun. Jono Žiliaus-Jonilos lituanistinę kolekciją, kurią perdavė Lietuvos universiteto bibliotekai. Apsigyveno Kaune, vyskupijai priklausančios Šv. Gertrūdos (buv. Šaričių) bažnytėlės klebonijoje (Laisvės al.

---

[145] Jonas Kmitas [Prel. Kazimieras Urbonavičius, 1874–1952], „Kun. Profesorius Bučys", [eilėraštis], *Draugas*, 1921.07.11, Nr. 161, p. 2.

[146] 1926 m. liepos 5 d. vysk. J. Matulaitis pašventino Švč. M. Marijos Nekaltojo Prasidėjimo berniukų kolegiją Hinsdale Hills, Ill. 220 akrų ploto nuosavybė buvo nupirkta dar 1922 m. rugpjūčio 24 d., 1924 m. čia pastatytame name įsikūrė naujokynas. Vietovė imta vadinti Marian Hills. 1930 m. gimnazija perkelta į Thompson, Conn., naują pastatą pašventino vysk. Būčys. Marian Hills 1934 m. virto marijonų seminarija.

61, dab. 101a), „mažyčiam kambarėly, kaip kokiam rūsely" (Vaitkus 1960). Žemaičių vysk.Pranciškus Karevičius rugsėjo 15 d. paskyrė Būčį bažnytėlės rektoriumi, nes jau planavo ją skirti marijonams.[147]

1922 m. vasario 23 d. Žemaičių vyskupijos Bažnyčios turtų valdymo taryba su vyskupo ir Apaštalų Sosto leidimu nutarė perduoti buv. Šaričių bažnyčią marijonų vienuolijai. 1922 m. balandžio 19 d. bažnyčia su žeme, mūrinis rektoriaus namas ir dar keli pastatai buvo perduoti. Balandžio 29 d. vysk.Karevičius leido prie bažnyčios steigti vienuolyną. Būčys jo vyresniuoju buvo iki 1923 m. Jo rūpesčiu 1922 m. prie Laisvės alėjos buvo pastatytas naujas trijų aukštų namas, jame įsikūrė keturi kunigai (Būčys, J. Vaitkevičius ir I. Česaitis dėstė universitete), trys broliai ir vienas postulantas, veikė bendrabutis Teologijos-filosofijos fakulteto studentams. Bažnytėlėje sekmadieniais šv. Komuniją priimdavo apie 500 tikinčiųjų, jų skaičius nuolat didėjo.

1922 m. kovo 19 d. Būčys sakė pamokslą apie girtuoklystės pasekmes Garliavoje, per šv. Juozapo atlaidus. Tuo metu gatvėje girtuokliai sukėlė triukšmą, juos teko tramdyti šauliams.[148]

Į Lietuvą grįžęs kun. Būčys tuojau susisiekė su Lietuvos krikščionių demokratų partija (LKDP). Dar 1919 m. pavasarį ji pradėjo Kaune leisti savo dienraštį *Laisvė*. 1921 m. spalį *Laisvės* redaktoriumi apsiėmė dirbti Būčys. Jo padėjėjai – gyd. Eliziejus Draugelis (1888–1981) (toliau pasirašinėjantis kaip atsakingasis redaktorius) ir J. Bikinas.[149] Būčys tęsė jau anksčiau prasidėjusią šio laikraščio polemiką prieš tautininkų A. Smetonos ir A. Voldemaro leidžiamą *Lietuvos balsą*.[150] Redagavo šį laikraštį iki 1922 m. balandžio.

– * –

Lietuvai neapibrėžtam laikui netekus Vilniaus ir jo istorinio universiteto, iškilo būtinybė steigti savą aukštąją mokyklą laikinojoje sostinėje Kaune. 1920 m. sausio 27 d. dab. Kauno Maironio gimnazijos pastate (Gimnazijos g. 3) atidaryti Aukštieji kursai – jie taps Lietuvos universiteto (nuo 1930 m. – Vytauto Didžiojo universiteto) pagrindu.

Būčys prisimena (VBA II p. 36):

> „1921 m. liepos mėn. parvažiavau iš Amerikos į Lietuvą. Švietimo ministeris Kazys Bizauskas, pasikvietęs mane, kalbėjo apie būsimą Lietuvos universitetą ir sakė, kad turėčiau prisidėti prie darbo jį kuriant. Žemaičių vyskupas Pranciškus Karevičius [...] mane paskyrė

[147] J. Grigonis, „Prieškario marijonų pastoracinė veikla bažnyčioje", http://www.gertrudos-baznycia.lt/marijonu-pastoracine-veikla-sv-gertrudos-baznycioje.

[148] Pijokėlis, „Laisvė girtuokliam ir šunim", *Tėvynės sargas*, 1922.05.05, Nr. 18, p. 189.

[149] A. Maliauskis [Antanas Maliauskis, 1877–1941], „Linksma žinia „Laisvės" skaitytojams", *Laisvė*, 1921.10.04, Nr. 222, p. 1; *Draugas*, 1921.11.03, Nr. 258, p. 2.

[150] Prof. A. Voldemaras, „Politika ir katekyzmas", *Lietuvos balsas*, 1921.10.13–14, Nr. 73, p. 1.

teologijos fakulteto ir bažnytinio mokslo reikalų sekretorium. Pritariant Seinų vyskupui Antanui Karosui, sustačiau teologijos fakulteto statuto projektą ir būsimų profesorių sąrašą."

Su abiejų nepriklausomos Lietuvos vyskupų įgaliojimais Būčys 1921 m. išvyko Romon.

Pakeliui krikdemų įgaliotas sustojo Paryžiuje ir dalyvavo gruodžio 4–11 d. vykusiame Demokratiniame kongrese (*Premier Congres Democratique International*), kurį organizavo Marcas Sangnier, Paryžiaus miesto atstovas Prancūzijos parlamente.[151] Dalyvauja delegacijos iš 21 šalies. Ar tai ženklas, kad kun. Būčys prijaučia Bažnyčios pasmerktajam sijonizmui? Tikriausiai ne, Būčys labiausiai rūpinosi Lietuvos tarptautiniu pripažinimu. Simpatiją lietuvių valstybingumui parodė belgų, vokiečių, italų delegatai ir pats Sangnier. Kongresas pabrėžė tarptautinės taikos reikalą, kalbėta apie švietimą, socialines problemas, esperanto kalbą. Kongresas nusiuntė sveikinimą Šv. Tėvui, gavo jo atsakymą. Kun. Būčys dalyvavo kongreso delegacijoje pas nuncijų Paryžiuje arkivysk. Bonaventurą Cerretti. Būčys dar apsilankė Paryžiaus katalikų universitete, jo rektorius ir profesoriai irgi parėmė Lietuvos nepriklausomybės reikalą. Jau buvo gimęs planas, kad Teologijos fakulteto pagrindu reikėtų sukurti atskirą Lietuvos katalikų universitetą (panašų į šį prancūzų ar į lenkų KUL).

Gruodžio 16 d. Būčys su neoficialiu Lietuvos įgaliotiniu Vatikane kun. Jurgiu Narjausku popiežiaus Studijų Kongregacijai (kard. Gaetano Bisletti) įteikė fakulteto planą bei kandidatus profesūrai. Gavo šios kongregacijos ir Valstybės sekretoriaus kard. Pietro Gasparrio pritarimą.

Gruodžio 19 d. juodu privačiai audiencijai priėmė pop.Benediktas XV. „Šv. Tėvas pasisodino kun. Bučį šale savęs, klausinėjo apie buvusią Petrogrado Akademiją, apie busimą Lietuvos universitetą, apie Marijonų kongregaciją." Gruodžio 20 d. apie visa tai rašė *L'Osservatore Romano* ir *Corriere d'Italia*. Būčys tą dieną išvyko į Lietuvą.[152]

Per Kalėdas grįžęs Lietuvon, Būčys įsitraukė į krikdemų Seimo komisiją, rengiančią Lietuvos universiteto statutą. Nedalyvavo jį svarstančiuose Seimo posėdžiuose. Lietuvių katalikų veikimo centro[153] valdyba 1922 m. sausio 3–5

---

[151] *Draugas*, 1922.01.03, Nr. 1, p. 2. Marcas Sangnier (1873–1950), siekdamas sutaikyti katalikybę su Prancūzų revoliucijos idealais, 1894 m. įsteigė judėjimą *Le Sillon*. 1910 m. šv. pop.-Pijus X apaštaliniu laišku *Notre charge apostolique* pasmerkė vad. sijonistų idėjas. Sangnier susitaikė su tuo, judėjimą paleido, vėliau palaikė ryšius su pop.Benediktu XV. Tačiau tolesnė jo veikla buvo skirta ne tiek Bažnyčios socialiniam mokymui įgyvendinti, kiek skleisti demokratijos, moterų teisių, pacifizmo idėjoms.

[152] *Draugas*, 1922.01.11, Nr. 7, p. 2.

[153] Dar 1874 m. įsteigta Italijos pasauliečių organizacija „Opera dei Congressi", skatinusi katalikų socialinį veikimą ir katalikišką politiką. Dėl joje įsiskverbusio modernizmo šv. pop.Pijus X organizaciją paleido ir vietoj jos įsteigė visas Italijos pasauliečių organizacijas vienijančią „Azione Cattolica". 1905 m. jis paskelbė encikliką *Il fermo proposito*, kuria ragina visuose kraštuose vienytis į Katalikų veikimo judėjimą. 1919 m. gruodį įsteigtas Lietuvių katalikų veikimo centras, nuo 1927 m. vadinamas tiesiog Katalikų veikimo centru (KVC).

d. Kauno Rotušėje surengė Antrąjį lietuvių katalikų kongresą. Prof. Būčys jame skaitė pranešimą „Katalikai ir Augštasis Mokslas Lietuvoje".[154] Būčys atvirai agitavo steigti Lietuvoje atskirą katalikų universitetą, dėl ko kilo polemika su A. Voldemaru. Kongreso rezoliucijoje deklaruojamas noras turėti Lietuvoje katalikišką universitetą, kun. Būčys kongreso deleguojamas tartis su įv. asmenimis ir organizacijomis dėl profesorių šiam universitetui rengimo.[155]

1922 m. sausio 15 d. socialdemokratų, žydų, įv. profesinių sąjungų atstovai pareikalavo Steigiamojo Seimo nepasiduoti „klerikalų" spaudimui pajungti Filosofijos fakultetą Teologijos fakulteto kontrolei. Vasario 7 d. ta tema nuskambėjo ir socialdemokratų frakcijos Seime pareiškimas.[156]

Tikriausiai šiam politinių rietenų laikotarpiui priklauso vienas prisiminimas:

> „Per vieną iškilmingą pobūvį greta sėdintys A. Smetona ir prof. Būčys įsileido į aštrų ideologinį ginčą. Tuo tarpu kai kiti pobūvio dalyviai ramiai sau stebėjo, kuo tas ginčas gali pasibaigti, Maironis atsistojo, paėmė taurę šampano ir, vaišindamas bei dalindamas komplimentus vienai ir kitai besiginčijančiai pusei, greitai ginčą likvidavo. Visi buvo patenkinti."[157]

Krikdemų projektas su kai kuriais pataisymais buvo Seimo priimtas, kol kas kalbos apie atskirą katalikų universitetą nurimo. Būčio suplanuotas Teologijos fakultetas virto Teologijos-filosofijos fakultetu.[158] Jo pirmuoju dekanu tapo prof. J. Mačiulis-Maironis.[159]

1922 m. vasario 16 d. Lietuvos universitetas iškilmingai įsteigtas. Dekanas kun. Būčį paskyrė Fundamentalinės teologijos katedros vedėju ir ordinariniu fundamentalinės teologijos profesorium. Būčys dėstė fundamentinę teologiją pagal Peterburge parengtą kursą, bet jau be Hurterio vadovėlio. Pirmąjį paskaitų kursą Kaune užrašė klier. Daukantas, II pasaulinio karo metu miręs Varšuvoje. Vėlesni užrašai platesni bet, pasak Būčio, ne tokie tikslūs. Dar dėstė teologijos įvadą bei neprivalomą teologijos enciklopedijos kursą, kuris 1925 m. virto vadovėliu. 1922 m. kovą Būčys buvo rimtai susirgęs, bet pasveikęs

---

[154] *Laisvė*, 1922.01.08, Nr. 6, p. 1.

[155] *Tėvynės sargas*, 1922.01.23, Nr. 4, p. 33; 1922.01.30, Nr. 5, p. 45.

[156] Žr. *Lietuvos archyvai: straipsnių rinkinys* / Lietuvos TSR centriniai valstybiniai archyvai, Vilnius: Mokslas, 1988–2001, 14 tomų. Kn. 4: *Prie Lietuvos universiteto ištakų* / parengė Laimutė Breslavskienė, 1992, p. 43, 46.

[157] Stanislovas Gruodis, „Mano santykiai su Maironiu...", in: *Literatūra ir kalba* / Lietuvos TSR mokslų akademija, Vilnius: Valstybinė grožinė literatūros leidykla. T. 21: *Maironis*, 1990, p. 504.

[158] Žr. J. Grinius [Jonas Grinius, 1902–1980], „Teologijos-filosofijos fakultetas", in: *Lietuvos Universitetas, 1579–1803–1922* / redagavo Pranas Čepėnas [1899–1980], Chicago, Ill.: Lietuvių profesorių draugija Amerikoje, 1972, p. 365.

[159] Apie Teologijos-filosofijos fakulteto įsteigimą žr.: *Katalikų kunigų seminarija Kaune: 150-ies metų istorijos bruožai: mokslo monografija* / Artūras Grickevičius [g. 1960], Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2016, p. 137.

1922 m. balandį išrinktas to fakulteto dekanu vietoj Maironio.[160] Profesūroje Būčys išbuvo iki 1928 m. pavasario, mokslo metų pabaigos.

Kun. Aliulis, nenurodydamas šaltinio, rašo: „Užbėgdamas laikams į priekį, [Būčys] parodė toleranciją ir ekumenišką nusistatymą: pritarė, kad šalia katalikų teologijos-filosofijos fakulteto būtų įkurtas ir evangelikų teologijos fakultetas. Čia jis buvo pažangesnis už Matulaitį, kuris pritarė iš Romos atėjusiam pabarimui už tai."[161] Evangelikų teologijos fakultetas įkurtas 1925 m. kovo 31 d.

Prof. Būčys, didelis moterų reikalų rėmėjas Peterburge ir JAV, išreiškia nuomonę, kad moterims nėra reikalo studijuoti teologiją – jos tik keltų pagundas ten studijuojantiems klierikams.[162] Už tai susilaukia išsilavinusių Kauno moterų pasmerkimo[163], bet nenusileidžia.

– * –

Kun. Būčio veikla neapsiribojo vienuolyno Kaune kūrimu, laikraščio redagavimu ir profesoriavimu.

1921 m. vasario 1 d. Lietuvos vyriausybė gavo teisę turėti savo atstovą prie Šventojo Sosto. Juo tapo jaunas lietuvių diplomatas Kazimieras Bizauskas. Jis pakeitė neoficialų atstovą kun. Narjauską. 1921 m. gruodžio 12 d. Vatikanas Lietuvai paskyrė pirmąjį įgaliotąjį vizitatorių kun. Antonio Zecchini, S.J. (1864–1935). Šis Vatikano žingsnis iš esmės reiškė, kad Lietuvos valstybė pripažįstama *de facto*. 1922 m. lapkričio 10 d. Šventasis Sostas Lietuvos Respubliką pripažino ir *de jure*.

1922 m. sausį vizitatoriui Zecchiniui atvykus į Kauną, Būčiui tenka jam talkininkauti. Teko kaip vertėjui lydėti jį į Kauno benediktinių vienuolyną, kur virė konfliktas tarp lenkių ir lietuvių seserų. Sutarta, kad lenkės seserys išsikels į Lenkiją, suderintas kraičių perkėlimas.

1922 m. gegužės 8–9 d. Kaune įvyko nuncijaus Zecchinio sukviesta pirmoji Lietuvos vyskupų konferencija. Nuncijus ėmė priekaištauti dėl, jo nuomone, pernelyg radikalios žemės reformos. Būčys, atstovaudamas negalėjusį atvykti Vilniaus vysk.Matulaitį, gynė reformą:

> „Aš pareiškiau, kad Lietuvos vyriausybės padėtis esamuoju laiku turi rinktis vieną dalyką iš dviejų: arba apginti dvarininkų teises į jų nuosavybę, arba apginti Lietuvos liaudį nuo bedieviškojo komunizmo. Tas mano pareiškimas patiko krikščionims demokratams, bet nepatiko vizitatoriui Zecchini" (VBA II p. 78).[164]

---

[160] Pats Maironis rekomendavo Būčį į savo vietą, žr. *Lietuvos archyvai...*, p. 65.

[161] „Lietuvis Rytų apeigų vyskupas: Vysk.Pranciškaus Petro Būčio MIC 120-osioms gimimo metinėms", *Katalikų pasaulis*, 1992.10, Nr. 15, p. 6.

[162] Kun. P. Būčys, „Teologija ir Moterys", *Laisvė*, 1922.03.02, Nr. 26, p. 2.

[163] A. Samulytė, „Del straipsnio „Teologija ir Moterys"", *Laisvė*, 1922.04.06, Nr. 55, p. 2. Protestavo ir Lietuvių katalikių moterų draugijos pirmininkė Magdalena Galdikienė.

[164] Šių žodžių necituoja P. Karevičius, žr.: B. Ž. [?], „Žemės reformos klausimas pirmoje Lietuvos vyskupų konferencijoje: (iš arkivysk. Pr. Karevičiaus atsiminimų)", *Tėvynės sargas*,

Būčys argumentavo: dvarininkai toli gražu nėra skriaudžiami. Daugumos dvarai yra beviltiškai praskolinti. Reforma palieka dvarininkui 80 ha žemės ir išmoka kompensaciją už nusavintąją. Dvarininkai nesugeba apdirbti didžiulių žemės plotų, atstatyti karo sugriautų statinių. O daugybė bežemių bei daugelis savanorių, kovojusių už Lietuvos laisvę, neturi pragyvenimo šaltinio. Be to, jei būtų buvęs priimtas socialistų siūlytas reformos įstatymas, tai dvarininkai būtų nuskriausti dar labiau.[165]

1922 m. spalio 22 d. įsteigta Lietuvių katalikų mokslo akademija. Kaip jau minėta, Būčys dar 1908 m. iškėlė katalikus mokslininkus vienijančios organizacijos idėją – dabar ji buvo įgyvendinta. 1922–1925 m. prof. Būčys buvo LKMA Centro valdybos narių. Žlugus planui įsteigti atskirą katalikišką universitetą, Būčys pasirūpino, kad ALRK Federacijos šiam tikslui surinktos lėšos atitektų LKMA (VBA II p. 72). Tai įgalino Akademiją per 18 metų paruošti visą būrį katalikų mokslo darbuotojų.[166]

1922 m. sausį red. Būčys *Laivėje* parašo apie K. Griniaus vyriausybės krizę ir neramumus kariuomenėje. Ragina krikdemus nepasiduoti katalikiško švietimo srityje.[167] Lietuvoje tebegaliojo karo stovis ir karo cenzūros įstatymai. Kauno komendanto Jono Mačiulaičio įsakymu už tą straipsnį dienraštis gavo dvi bausmes, numeris buvo konfiskuotas, dienraštis uždarytas vienam mėnesiui (nuo sausio 21 d. iki vasario 21 d.).[168] 1923 m. kovo 12 d. dėl kairiųjų spaudimo paleidus Pirmąjį Lietuvos Respublikos Seimą, *Laisvės* numeris pradedamas P. Būčio šūkiu: „Rankos išdrįsusios reikšti nepasitikėjimo valdžiai, prie kurios Klaipėda susivienijo su Lietuva, netur turėti teisės spręsti mūs Tėvynės likimo!"[169]

Prof. Būčys yra laikomas Kauno Prisikėlimo bažnyčios iniciatoriumi. 1922 m. vasarį jis pirmasis iškėlė idėją Lietuvos atgimimą pažymėti ne kokiu nors monumentu, o didinga paminkline bažnyčia, kaip prancūzų Sacré-Coeur bazilika Monmartre.[170] Bažnyčia taptų atgautos laisvės simboliu. Šią idėją tuojau paremia J. Tumas-Vaižgantas, pasiūlydamas ją sujungti su planuojamos Kauno Žaliakalnio bažnyčios projektu.[171]

1987.01, Nr. 1, p. 97.

[165] *Justinas Staugaitis: vyskupas, politikas, tautos dvasios ir valstybės puoselėtojas* / Stasys Vaitekūnas [1941–2016], Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2011, p. 328.

[166] Aldona Vasiliauskienė [g. 1945], „Vyskupo Pranciškaus Petro Būčio nuopelnai Lietuvių katalikų mokslo akademijai", *Vakarinės naujienos*, 1992.09.09, Nr. 184, p. 5; Aldona Vasiliauskienė, „Lietuvių katalikų mokslo akademija ir jos nariai diplomatijos tarnyboje", in: *Mokslinė konferencija „Iš Lietuvos diplomatijos istorijos": pranešimai* / Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, Kaunas: [Vytauto Didžiojo karo muziejus], 1999, p. 43.

[167] Kun. Pr. Būčys, „Kabineto Kryzis", *Laisvė*, 1922.01.17, Nr. 13, p. 1.

[168] *Draugas*, 1922.04.03, Nr. 78, p. 2.

[169] *Laisvė*, 1923.03.14, Nr. 60, p. 1. Plg. *Justinas Staugaitis...*, p. 301.

[170] Kun. Pr. Būčys, „Pasimokykim iš prancūzų", *Laisvė*, 1922.02.28, Nr. 24, p. 1.

[171] Kan. J. Tumas-Vaižgantas, „Atgimimo paminklas šventykla", *Laisvė*, 1923.09.02, Nr. 196, p. 2.

XX a. pradžioje tuometiniame Kauno priemiestyje Žaliakalnyje nuolat gausėjo gyventojų, bet nebuvo katalikų bažnyčios. 1917 m. įrengta Žaliojo kalno oratorija veikiai nebesutalpino tikinčiųjų. 1920 m. Žaliakalnio katalikai susibūrė į komitetą, siekdami įkurti parapiją. 1922 m. vysk.P. Karevičius tam reikalui paskyrė kun. Petrą Vaitiekūną. 1922 m. gruodžio 22 d. šiam projektui dovanotas sklypas prie Ukmergės plento.

Pirma Viešpaties Jėzaus Kristaus Prisikėlimo bažnytėlė buvo įrengta buvusiame gyvenamajame name, surėstame iš eglinių rąstų. 1923 m. rugsėjo 23 d. ją pašventino kun. P. Būčys.[172] 1926 m. vysk.J. Skvirecko iniciatyva sušauktame valstybės, visuomenės veikėjų bei kūrėjų susirinkime pritarta Būčio idėjai dėl paminklinės bažnyčios statybos. Kaip žinia, projekto įgyvendinimas gerokai pavėlavo: Prisikėlimo bažnyčia konsekruota tik 2004 m. gruodžio 26 d.[173]

Šv. Vincento Pauliečio draugijos Prisikėlimo skyrius 1937–1938 m. prie mažosios Prisikėlimo bažnyčios Kaune, Aukštaičių g. pastatė modernią senelių prieglaudą. Pastatas kainavo apie 400–450 tūkst. litų. „Kauno žydų bendruomenė suaukojo 10 000 lt. Auka buvo skirta bendram valgomajam įrengti. Taip siekta įamžinti popiežiaus Pijaus XI atminimą."[174] Žydai šią auką perdavė per vysk.Būčio rankas.[175]

Būčio straipsnių *Laivėje* randame iki 1922 m. balandžio. Gali būti, kad tuomet jis nustojo redaguoti šį dienraštį. Karo cenzorius (liaudininkų kandidatas į Seimą) dėl vieno straipsnio apie karo valdininkus 1923 m. rugsėjo 11 d. įsakė laikraštį uždaryti. Po to krikdemai ėmė leisti labiau politizuotą dienraštį *Rytas* (1923–1936), o šį tautininkų vyriausybei uždarius – *XX amžių* (1936–1940).

– * –

1923 m. liepos 15–19 d. Danzige (lenk. *Gdańsk*), pas seną Matulaičio ir Būčio draugą iš Peterburgo laikų vysk.Edwardą O'Rourke, įvyksta marijonų kongregacijos gen. kapitula. Generolu vėl išrinktas J. Matulaitis, jau Vilniaus vyskupas. Pirmuoju generolo patarėju ir Lietuvos bei Amerikos lietuvių marijonų generaliniu vikaru tampa P. Būčys. Konstitucija pakoreguota pagal 1917

---

[172] *Kauno Žaliakalnis: metraštis, antra dalis* / Medžiagą surinko Aldona Jankauskienė, Kaunas: Žaliakalnio bendruomenės centras „Žaliasis Ąžuolynas", 2008, p. 77. Dab. mažoji Prisikėlimo bažnyčia pašventinta 1928 m. gruodžio 23 d.

[173] http://www.prisikelimas.lt; Lina Klusaitė [g. 1971], „Prisikėlimo bažnyčios likimas, užstrigęs prie dvasinio tautos atgimimo slenksčio", *XXI amžius*, 2003.04.18, Nr. 31, http://www.xxiamzius.lt/archyvas/xxiamzius/20030418/aktu_04.html; Angelė Buškevičienė, „Laikinoji Kauno Kristaus Prisikėlimo bažnytėlė pratęs savo gyvavimą", *XXI amžius*, 2006.06.02, Nr. 42, http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2006/06/02/ora_02.html.

[174] Mindaugas Balkus, „Kauno Kristaus Prisikėlimo parapijos kūrimasis ir raida 1923–1944 m.", [Pranešimas mokslinėje konferencijoje „Mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus Prisikėlimo bažnyčia 1934–2004–2014 m.", 2014.11.14, Kaune], http://www.prisikelimas.lt/files/File/kalbos/2014%2011%2014%20Mindaugo_Balkaus%20_pranesimas_konferencijoje_Prisikelimo_baznycioje.doc.

[175] J. Vaišnora MIC, „Vyskupo P. Būčio vieta lietuvių tautoje: (Jo pirmųjų mirties metinių sukakties proga)", *Draugas*, 1952.10.24, Nr. 250, p. 3.

m. Kanonų teisės kodekso normas. Danzigo kapitula nutarė plėstis į Latviją[176], Baltarusiją[177] ir Romą. 1923 m. vienuolijoje buvo 69 nariai po įžadų, 25 naujokai ir 113 postulantai. Vienuoliai gyveno 6 namuose ir 2 rezidencijose, aptarnavo 3 parapijas su 26 000 tikinčiųjų, 3 neparapines bažnyčias ir 2 koplyčias. Vedė 2 gimnazijas, 3 bendrabučius, 2 pradines mokyklas, 3 prieglaudas.

1924 m. vasarą gen. vikaras Būčys vyksta į JAV vizituoti marijonų namų Čikagoje ir Hinsdale, Ill.

Nuo 1923 m. rugsėjo 1 d. iki 1924 m. rugsėjo 1 d. prof. Būčys – Lietuvos universiteto prorektorius. Nuo 1924 m. rugsėjo 1 d. iki 1925 m. rugsėjo 1 d. Būčys – trečiasis Lietuvos universiteto rektorius, vienintelis rektorius teologas per visą universiteto istoriją.[178] Apie tai buvo sužinota dar prieš Būčio kelionę į JAV:

> „Lietuvos Universiteto rektorium išrinktas kuone vienbalsiai kun. prof. Dr. P. Bučys. Universiteto rektorių renka patys profesoriai, kurių tarpe yra katalikų, bet dar daugiau socialistinių bedievukų. Ir jeigu kunigas ir vienuolis vienok tapo išrinktas net bedievukų balsais vadovauti vyriausiai Lietuvos mokslo įstaigai, tai tur būt tas vienuolis ir kunigas tikrai yra visa galva už juos pačius vyresnis."[179]

Nuo 1925 m. rugsėjo 1 d. iki 1926 m. rugsėjo 1 d. prof. Būčys – vėl Teologijos-filosofijos fakulteto dekanas. Dėsto fundamentinę teologiją iki 1928 m. gegužės.

1925 spalio 11 d. „Lietuvos" viešbučio salėje įvyko vakarienė dėkojant prof. Būčiui už jo rektoriavimą. Visi profesoriai kalbose pabrėžė Būčio mokėjimą bešališkai rūpintis visų fakultetų reikalais, jo taktą ir toleranciją bendraujant su kitų įsitikinimų dėstytojais. Naujasis rektorius prof. Petras Avižonis (laisvamanis socialdemokratas) kalbėjo: „Tamsta busi vadinamas vienu didžiųjų Lietuvos Universiteto tėvų."[180]

---

[176] 1920 m. Rygos vyskupu tapęs Antonijs Springovičs (1876–1958) nuolat prašė Matulaitį steigti vienuolyną Latvijoje. 1921 m. liepą Krāslava'os miestelyje (prie Baltarusijos sienos, netoli Drujos) įvyko rekolekcijos kunigams, jas vedė marijonas kun. J. Vaitkevičius. 1923 m. į Marijampolės noviciatą įstojo pirmieji du latviai. 1924 m. perimtas buv. bernardinų vienuolynas Viļāni mieste, jis tampa latvių marijonų centru.

[177] Dar 1918 m. vysk. Matulaitis pastebėjo Maladečinos kleboną „baltgudį" Dievo tarną kun. Andrejų Cikotą (lenk. Andrzej Cikoto, 1891–1952). 1920 m. jis įstojo į marijonus, noviciate Marijampolėje pramoko lietuviškai. 1923 m. liepos 23 d. Matulaičio rūpesčiu vienuolijai atiduotas buv. bernardinų vienuolynas Drujoje (Lenkijos okupuotame Vilniaus krašte, dab. Baltarusijoje, prie sienos su Latvija). 1924 m. čia įsteigtas vienuolynas su noviciatu marijonams baltarusiams, jo vadovu tampa Cikota. Šis vienuolynas taps misijos bizantinėmis slavų apeigomis centru. 1933–1939 m. Cikota bus marijonų generolu, 1939–1948 m. – Charbino vienuolyno archimandritu ir Mandžiūrijos Rytų apeigų katalikų egzarchu. Mirs kaip tremtinys Sibire.

[178] A. Smailys [Alfredas Smailys (1928–1995)], „Vytauto Didžiojo universiteto rektoriai", in: *Vytauto Didžiojo universiteto ir Lietuvių katalikų mokslo akademijos 70-metis* / sudaryt. J. Čepinskis; ats. red. A. Tyla, Kaunas: Litera Univ. Vytauti Magni, 1993, p. 99.

[179] *Draugas*, 1924.06.18, Nr. 144, p. 2.

[180] *Draugas*, 1925.11.05, Nr. 360, p. 2.

– * –

Dar būdamas Vilniaus vyskupu J. Matulaitis turėjo įgaliojimus pasirinkti lotynų apeigų kunigus, kurie galėtų pereiti į bizantines slavų apeigas ir imtis stačiatikių atvertimo (neounijos) darbo. Matulaitis labai rūpinosi šiuo reikalu, tačiau pernelyg optimistiškai manė, kad tarp stačiatikių ir katalikų nėra dogminių skirtumų (tad nereikia iš jų reikalauti klaidų išsižadėjimo) ir kad nereikėtų vartoti žodžių „atsivertimas" bei „unija". Vysk.Matulaitis paskyrė keletą kunigų Rytų apeigoms, rūpinosi baltarusių unitų cerkvių, kadaise caro valdžios atiduotų stačiatikiams, grąžinimu, rusų misijai rengė marijonus Drujos vienuolyne.[181]

Jau čia paminėsime dvi institucijas, daug metų lėmusias Būčio veiklą.

Seniau popiežiaus valdžią pripažįstančių Rytų katalikų Bažnyčių reikalus tvarkė Šv. Tikėjimo propagandos kongregacija. 1917 m. gegužės 1 d. pop.Benediktas XV savo dekretu motu proprio *Dei providentis* įsteigė atskirą Šv. Rytų Bažnyčių kongregaciją (*S. Congregatio pro Ecclesiis Orientalibus*). Jos prefektu tapo pats popiežius, trečiuoju sekretoriumi (1927–1936 m.) buvo kard. Luigis Sincero.

1925 m. birželio 20 d. iš Šv. Konsistorijos kongregacijos buvo išskirta Popiežiškoji komisija Rusijai (*Pontificia Commissio Pro Russia*). Nuo 1926 m. vasario 11 d. iki 1934 m. kovo 31 d. jai vadovavo jėzuitas Michelis-Josephas Bourguignonas d'Herbigny, S.J. (1880–1957).[182] Jėzuitai vedė ir 1929 m. įsteigtą Popiežiškąją šv. Kūdikėlio Jėzaus Teresės rusų kolegiją (vad. *Russicum*).

1925 m. vasario 10 d. pasirašytas Šv. Sosto konkordatas su Lenkija, Vilnius pripažintas jai. Lietuva pareiškė protestą, konfliktas su Vatikanu pasiekė viršūnę. 1925 m. liepos 14 d. J. Matulaitis atsistatydino iš Vilniaus vyskupo pareigų. Rugpjūčio 5 d. atvyko į Romą, rugpjūčio 13 d. gavo audienciją pas popiežių, kuris leido marijonams kurtis Romoje.[183] Matulaitis išsikvietė Būčį į Romą, pradėta rūpintis vienuolijos centrinių namų steigimu – jie būtini, nes lenkams dėl politinės įtampos sunku susisiekti su centriniais namais Marijampolėje. 1926 m. gruodžio 1 d. atidaryti namai Corso Vittorio Emanuele 284.

---

[181] *Palaimintasis Jurgis Matulaitis...*, p. 296.

[182] Prancūzas jėzuitų kunigas, parašęs darbą apie rusų filosofą V. Solovjovą, nuo 1922 m. vadovaujantis Popiežiškajam Rytų studijų institutui Romoje. 1926 m. kovo 26 d., pakeliui į sovietų Rusiją, tuometinio Berlyno nuncijaus arkivysk. Eugenio Pacellio slapta konsekruotas tituliniu Iliono vyskupu. (Ilium – lotyniškas antikinės Trojos pavadinimas.) Lyg Trojos arklys, d'Herbigny įvežė apaštalinę sukcesiją į Rusiją, slapta konsekravo 4 vyskupus ir paskyrė juos apaštaliniais administratoriais. Katalikų hierarchijos atkūrimas nepavyko: sovietai demaskavo ir pražudė visus keturis ganytojus. Skatinamas pop.Pijaus XI, d'Herbigny toliau darbavosi Rusų apostolate. 1932 m. kilus skandalui dėl jo sekretoriaus kun. Deubnerio, kuris pasirodė esąs sovietų agentas, d'Herbigny turėjo pasitraukti iš posto. Komisija *Pro Russia* panaikinta 1993 m.

[183] 1779–1798 m. Romoje gyvavo „baltųjų" marijonų vienuolynas. Jau 1923 m. gegužės 1 d. laiške Matulaitis išreiškia norą jį atgaivinti.

1925 m. gruodį pop.Pijus XI padarė vysk.Matulaitį tituliniu Adulijos arkivyskupu ir apaštališkuoju vizitatoriumi Lietuvai. Jis apsigyveno Kaune, marijonų vienuolyne. Vizitavo visus marijonų namus, rūpinosi Lietuvos bažnytinės provincijos steigimu. Būčys kruopščiai talkininkavo jam šiuose darbuose. Lietuvos užsienio reikalų ministerija, rūpindamasi konkordato sudarymu, buvo sudariusi komisiją, kurioje dalyvavo ir prof. Būčys. Jis surinko daug teisinės medžiagos, kitų konkordatų pavyzdžių. Siūlė, kad vienuolijų provincijolai būtų Lietuvos piliečiai, už tai ant jo pyko jėzuitai (VBA II p. 75).

Komisijos Rusijai 1925 m. gruodžio 15 d. posėdyje M. d'Herbigny siūlė J. Matulaitį skirti Rytų apeigų vyskupu rusams Europoje. Šią nuomonę d'Herbigny išreiškė ir 1926 m. spalio 20 d. laiške. Nėra žinoma, ar Matulaitis buvo informuotas apie šiuos planus. 1927 m. Matulaičiui mirus, dėmesys nukreiptas į vysk.Karevičių, o dar vėliau – į Būčį.[184]

1926 m. kovą Matulaitis grįžo į Romą. Į marijonų centrinius namus Romoje išvyko ir vysk.Pranciškus Karevičius (1861–1945). Jis atsistatydino iš Žemaičių vyskupo sosto, buvo paskirtas tituliniu Skytopolio arkivyskupu, įstojo į marijonų vienuoliją. Matulaitis leido jam duoti pirmuosius įžadus be noviciato. Vėliau Karevičius grįžo į Kauną ir apsigyveno marijonų vienuolyne.

Romoje Matulaitis pristato vizitacijos rezultatus ir Lietuvos vyriausybės sutikimą. 1926 m. balandžio 3 d. pop.Pijus XI paskelbia Apaštališkąją konstituciją *Lituanorum gente*, kuria įsteigia Lietuvos bažnytinę provinciją, sudarytą iš metropolijos Kaune, 4 vyskupijų (Telšių, Vilkaviškio, Kaišiadorių ir Panevėžio) bei Klaipėdos prelatūros. Būčys prisimena: „Buvo kalbama ir apie mano kandidatūrą" į vyskupus (VBA II p. 74).

> „Vysk. P. Būčys daug jėgų yra paaukojęs ir besikuriančiai Lietuvai. [...] Jam siūlo paimti užsienių reikalų ministerio portfelį, o vėliau siūlo vykti ambasadoriumi į Paryžių, bet jis nuo tų visų garbingų vietų atsisako. Daugelis pirmųjų ministerių su vysk.P. Būčiu palaikydavo glaudų kontaktą ir naudodavosi jo patarimais. Jo įtaka visuomenė tarpe buvo labai didelė" (Z-kas 1932).

1926 m. vasarą Matulaitis su Būčiu išvyksta į JAV. Cicero, Ill., mieste arkivysk. Matulaitis konsekruoja lietuvių Šv. Antano bažnyčią. 1926 m. liepą Mundeleine, Ill., Čikagos arkivyskupijos seminarijoje, abu dalyvauja Eucharistiniame kongrese. Čia Matulaitis skaito referatą apie misijas tarp stačiatikių rusų. Po kongreso abudu lanko lietuvių parapijas visose Jungtinėse Valstijose. 1926 m. rugpjūtį išplaukia į Angliją, vieši Šv. Kazimiero parapijoje Londone, kur klebonavo kun. Kazimieras Matulaitis, jų abiejų bendramokslis Fribūre.

Rugsėjį Matulaitis ir Būčys grįžta į Kauną. Būčys, tęsdamas profesoriaus darbus, padeda Matulaičiui reguliuoti moterų vienuolijų veiklą, rūpintis Teologijos-filosofijos fakultetu, atlaikyti naujos liaudininkų ir socialdemokratų vyriausybės spaudimą. Būčys tampa 1926 m. gruodžio 10 d. išrinktos Katalikų veikimo centro valdybos nariu, eina sunkias generalinio sekretoriaus

[184] *Palaimintasis Jurgis Matulaitis...*, p. 303.

pareigas. Būtent KVC nuo 1928 m. organizavo eucharistinius kongresus įv. vyskupijose. Būčys protestuoja prieš tautininkų valdžios kišimąsi į katalikiškų draugijų, taip pat KVC, veiklą, tuo tarpu nevaržant „Rotary" klubo, masonų ir protestantų sektų veikimo.[185] Kita vertus, Būčys nepritaria krikdemų ir vysk.-M. Reinio griežtai pozicijai vyriausybės atžvilgiu, priešinasi KVC pajungimui krikdemų partinei politikai.[186]

Politinė padėtis blogėja, Lietuvai gresia socialistinis sukilimas. Spalį įvyksta incidentas, kurį Būčys nutyli savo prisiminimuose:

> „Pirmoji bedievių auka turėjo buti kun. prof. d-ras Pr. Bučys, buvusis Lietuvos Universiteto rektorius. Jam sėdint savo kambaryje prie stalo, paleista į jį trys šūviai. Viena kulka pramušė dvilypio lango abudu stiklu ir prazvimbė pro pat kunigą Bučį. Jeigu kun. Pr. Bučys butų sėdėjęs savo paprastoje vietoje, o ne į šoną, truputį kiek arčiau prie sienos, – šiandie Lietuvos laisvamaniai, veidmainingai pasmerkę įvykį, džiaugtųsi žmogžudystę papildę; visai-gi Katalikų Bažnyčiai Lietuvoje butų gedulo diena. Nežinia, ar surastume tarp visų lietuvių tiek Lietuvoje, tiek išeivijoje populiariškesnį žmogų už kun. prof. Pr. Bučį. Rodos, antro tokio Lietuva neturi. [...] Kun. Prof.Pr. Bučys savo asmeninių priešų negali turėti, – jų jisai neturėjo iki šiam laikui. Ir štai į prof. Bučį paleista kulka."[187]

Siekiant išgelbėti valstybę, 1926 m. gruodžio 17 d. įvyko tautininkų surengtas perversmas, remiamas ir krikdemų. To, ko nepajėgė valdžią turėję krikščionys demokratai, padarė tautininkai: A. Smetona ir A. Voldemaras pareiškė norą su Šv. Sostu sudaryti konkordatą. Jo projektą parengia pats J. Matulaitis, tardamasis su Būčiu.[188] 1927 m. sausio 22 d. kun. Pranciškus atlieka paskutinį vizitatoriaus arkivyskupo Jurgio pavedimą – nusiunčia projektą į Romą. Rugsėjo 27 d. konkordatas tarp Šv. Sosto ir Lietuvos Respublikos buvo sudarytas.

Dėl komplikacijų po pavėluotos apendicito operacijos prof. Aleksandro Hagentorno klinikoje Kaune, arkivysk. Jurgis Matulaitis, gavęs iš Būčio viatiką ir paskutinį patepimą, 1927 m. sausio 27 d. mirė.

Pagal marijonų Konstituciją kun. Būčys, kaip generolo pirmasis patarėjas, perėmė jo pareigas, ėmėsi organizuoti naujo generolo rinkimus. 1927 m. per Velykų atostogas nuvyko į Romą, kur gavo privačią audienciją pas pop.Pijų XI.

---

[185] „73. I. Faidutti raportas kard. P. Gasparri apie katalikiškų organizacijų veiklos varžymą", 1929.01.11, in: *Lietuva ir Šventasis Sostas (1922–1938): Slaptojo Vatikano archyvo dokumentai* / sud. Arūnas Streikus, Vilnius: LKMA, 2010, p. 260.

[186] „64. I. Faidutti raportas apie Katalikų Veikimo Centro konferenciją [1928.04.12]", 1928.04.17, in: ten pat, p. 235.

[187] „Neramu Lietuvoje", *Draugas*, 1926.10.09, Nr. 237, p. 2.

[188] Paulius Subačius [g. 1968], „Šventojo Sosto ir Lietuvos Respublikos konkordato (1927 m.) rengimo refleksija pal. arkivysk. Jurgio Matulaičio ir vysk. Pranciškaus Būčio korespondencijoje", in: *Bažnyčios istorijos studijos* / Liudas Jovaiša (vyr. redaktorius), Vilnius: LKMA leidykla, nuo 2007. T. 1: *Katalikai ir valdžios XX amžiuje* / tomo sudarytojas Arūnas Streikus, 2007, p. 33–41.

Šv. Tėvas pasako: marijonai turi būti pasiruošę imtis misijos tarp rusų stačiatikių. Prasideda Būčio rūpesčiai vadinamojo Rusų apostolato darbe.

Marijonų generolas ir vyskupas Romoje, 1927–1933

1927 m. liepos 12 d. nepaprastame ordino kapitulos susirinkime Viļāni (Latvija) kun. Būčys išrinktas trečiuoju atnaujintų marijonų generolu.[189] Būčys ėjo šias pareigas 1927–1933 ir 1939–1951 metais. Kapituloje patvirtintas Matulaičio koreguotas Konstitucijos tekstas. Tuo metu marijonai turėjo 12 vienuolynų ir 1 misiją, 319 narių (1 arkivyskupas, 54 kunigai).

1928 m. prof. Būčys apdovanotas Gedimino 2 laipsnio ordinu. 1928 m. gegužę jis atsistatydino iš profesoriaus pareigų universitete ir išvyko į Romą. Gegužės 23 d. apsigyveno Romoje, marijonų nuomojamame name Via Ramni 39. Laikraštis *Draugas*[190] atmeta *Vienybės*[191] šmeižtą, esą Būčys buvo bažnytinės vyresnybės priverstas išvykti į Romą, nes „politikavo prieš dabartinę valdžią".

Kun. Būčys (dirbęs KVC, kuris rengė eucharistinius kongresus Lietuvoje) yra išrenkamas Tarptautinių eucharistinių kongresų komiteto nuolatiniu nariu.[192] Būčys dalyvauja XXIX Eucharistiniame kongrese Sydney'uje (Australija), keliaudamas ten laivu apiplaukia visą Žemės rutulį. Kelionė truko nuo 1928 m. liepos 20 d. iki spalio 31 d.: Roma, Sueco kanalas, Raudonoji jūra, Ceilonas (šį vienintelį kartą lankėsi Azijos žemyne), Sidnėjus, Havajai, San Franciskas, Čikaga, Niujorkas, Neapolis, Roma. Amerikos lietuvių Rymo katalikų federacija įgaliojo Būčį Sidnėjaus kongrese atstovauti JAV lietuvius ir apmokėjo kelionės išlaidas.[193] Būčys aprašo kelionę ilgoje straipsnių serijoje *Laive, Drauge, Šaltinyje*, 1929 m. ta tema išleidžia knygą.

Jungtinėse Valstijose Būčys vykdo trijų marijonų namų vizitaciją: dviejų Čikagoje (*Draugo* spaustuvė S. Oakley Ave. ir Aušros Vartų parapijos klebonija) ir vieno Hinsdale, Ill. Lapkritį laivu plaukia į Neapolį, iš ten į Romą. Čia vyksta vienuolijos vadovų pasitarimas, nutarta pirkti pastatą Romoje. Būčys parašo referatą apie įv. tautybių (lietuvių, lenkų, gudų, rusų, latvių ir amerikiečių) vienuolių sugyvenimą vienoje kongregacijoje: *Amor patriae, virtus et vitium*. Tėvynės meilė gali būti ir dorybė, ir yda, tad reikia protingo saiko. 1932 m. įsigytas nuosavas namas centrinei būstinei – Via Corsica 1.

Nuo 1929 m. sausio iki kovo generolas Būčys atlieka vizitaciją vienuolijos namuose Lenkijoje bei baltarusių vienuolyne Drujoje, prie kurio įsteigta marijonų gimnazija.

---

[189] *Draugas*, 1927.07.15, Nr. 164, p. 2.

[190] *Draugas*, 1928.10.26, Nr. 254, p. 2.

[191] *Vienybė*, 1928.10.25, Nr. 127, p. ?.

[192] M. Mažvydo bibliotekos Rankraščių skyriuje (F 160 – 22) išlikęs Būčio 1928–1932 m. susirašinėjimas dėl Eucharistinių kongresų, jame 19 Būčio laiškų, rašytų anglų bei prancūzų kalbomis (Vasiliauskienė 2001).

[193] *Draugas*, 1930.07.16, Nr. 166, p. 2.

– * –

Buvusi Rusijos imperijos dalis Lietuva, Lietuvoje atgimusi marijonų vienuolija, jos generolas – buvęs profesorius Rusijos sostinėje, puikiai pažįstąs stačiatikybę... Visa tai natūraliai atkreipė Šv. Sosto dėmesį į Būčio asmenį, pop.Pijui XI ėmus energingai organizuoti Rusų apostolatą. Vėliau sovietinė enciklopedija apie Būčį rašys: „Popiežiaus pavestas, rūpinosi pravoslavų pajungimu katalikų bažnyčiai [...]. Atkaklus ateizmo ir komunizmo priešas; reiškėsi antitarybine veikla".[194]

Su rusų stačiatikių reikalais prof. Būčys susidūrė iškart grįžęs į Lietuvą.

Atkurtoje Lietuvos valstybėje (be Vilniaus krašto) 1923 m. surašymo duomenimis gyveno 32 149 (1,59%) rusų sentikių ir 22 925 (1,13%) stačiatikių, daugiausia rusų ir baltarusių.[195] Tuoj iškilo klausimas, koks bus jų santykis su Lietuvos valdžia.[196] 1922 m. Vidaus reikalų ministerijos Tikybų reikalų departamento vadovas kun. Kazimieras Prapuolenis pirmiausia siūlė pajungti Lietuvos stačiatikius bažnytinei tarybai, panašiai kaip yra pas sentikius ir protestantus. Tačiau P. Būčys ir K. Olšauskas „pripažino reikalą turėti stačiatikių vyskupą", nes jų bažnyčios struktūra iš esmės episkopalinė. Vėliau Prapuolenis planavo sukurti autokefalinę Lietuvos stačiatikių bažnyčią, nepriklausomą nuo Maskvos patriarchato – tokį projektą forsavo ir Lenkijos vyriausybė. Nežinome Būčio nuomonės šiuo klausimu.

1923 m. vasarį iš Lenkijos kalėjimo į Lietuvą atvyko stačiatikių Vilniaus arkivysk. Jelevferijus (Bogojavlenskis) (1868–1940), lietuvių vadinamas Eleuterijumi. Buvo kalinamas, nes nepritarė Varšuvos planui Baltijos šalių stačiatikius pajungti Lenkijos autokefalinei stačiatikių cerkvei, liko ištikimas Maskvos patriarchui. Kaune sušauktas vyskupijos susirinkimas, jai tapo pavaldūs stačiatikiai visoje Lietuvoje ir Užnemunėje. Eleuterijus neatsisakė kanoninių teisių okupuotame Vilniaus krašte atsidūrusioms parapijoms, tad buvo labai naudingas Lietuvai. Lietuvos vyriausybė skyrė Eleuterijui algą, rėmė įv. statybos projektus, klierikų mokyklą. Kita vertus, Eleuterijus pareiškė ištikimybę prosovietiniam Maskvos patriarchui Sergijui. 1928 m. Eleuterijus pakeltas metropolitu, 1931 m. paskirtas Maskvos patriarchijos egzarchu Vakarų Europai, tačiau neturėjo įtakos didžiajai daliai 2 mln. rusų Europoje, nepripažinusių Sergijaus. Lietuvos stačiatikiai buvo politiškai lojalūs tautininkų vyriausybei. Ši savo ruožtu, taip pat dėl konflikto su Vatikanu, nerėmė Būčio misijos Lietuvoje, neskatino stačiatikių tapti unitais.[197]

---

[194] „Būčys Pranas Petras", in: *Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija*, t. 1, 1966, p. 272.

[195] *Lietuvos gyventojai: pirmojo 1923 m. rugsėjo 17 d. visuotino gyventojų surašymo duomenys*, Kaunas: Centralinis statistikos biuras, 1924, p. XL. Plg. Regina Laukaitytė, „Lietuvos religinės mažumos 1918–1940 m. valstybės globoje", in: *Bažnyčios istorijos studijos* / Liudas Jovaiša (vyr. redaktorius), Vilnius: LKMA leidykla, nuo 2007. T. 3: *Religija ir visuomenė nepriklausomoje Lietuvoje (1918–1940 m.)* / sudarytojas Arūnas Streikus, 2010, p. 243.

[196] *Stačiatikių bažnyčia Lietuvoje XX amžiuje* / Regina Laukaitytė [g. 1959], Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2003, p. 26.

[197] Ten pat, p. 40.

Yra žinių, kad 1927 m. marijonai rinko cerkvių inventorių, knygas apie stačiatikių ir unitų liturgiją.[198] Kaip minėta, 1927 m. pavasarį pop.Pijus XI paragino marijonus būti pasiruošusius imtis stačiatikių atvertimo. Baltarusių marijonų vienuolynas Drujoje paprašė popiežiaus leidimo priimti bizantines apeigas ir pradėti baltarusių unijos atkūrimo darbą. 1928 m. gegužės 20 d. įsteigtas rytų apeigų ordinariatas Charbine, Drujos baltarusis kun. Fabijanas Abrantovičius (lenk. Fabian Abrantowicz, 1884–1946) įšventintas Rytų apeigų vyskupu ir tapo Rytų apeigų egzarchu Mandžiūrijoje.[199]

Kaip pasakoja keliautojas Matas Šalčius, 1932 m. rusų katalikų misija buvo Charbino rajone, vadinamame Ma-Tsia-Kou (Baltųjų rusų tvirtovė). Ją sudarė cerkvė, gimnazija (40 moksleivių), moksleivių bendrabutis, misijos raštinė. Misijai vadovavo archimandritas F. Abrantovičius, kiti darbuotojai: jeromonachas Hermanovičius[200], kun. Kovaliovas, diakonas iš Besarabijos, trys novicijai, trys psalmistai, seserys uršulietės. Buvo bandoma plėsti veiklą į Šanchajų ir kt. Kinijos miestus.[201] Būčys labai rūpinosi misijos reikalais.

1927 m. rugpjūtį nunciatūros Kaune sekretorius kun. Luigis Faiduttis (1861–1931) susitiko su premjeru A. Voldemaru dėl būsimo konkordato. Ta proga jis pasiūlė apaštalavimo Rytų apeigomis Rusijoje ir Lietuvoje perspektyvą. Voldemaras apaštalavimo idėjai pritarė - jo nuomone, Lietuva tokiai misijai tiko kaip maža valstybė, palaikanti gerus santykius su Rusija. Jis pažadėjo vyriausybės paramą, jei Šv. Sostas steigtų Lietuvoje institutą Rusijos misionieriams rengti. Faiduttis apie tai kalbėjo ir su prezidentu A. Smetona. Šis pasakęs: „Žinoma, būtų džiugu, jei mano šalis Apvaizdos būtų išrinkta tokiam šventam uždaviniui, ir mes kaip įmanydami stengsimės parodyti gerą valią".[202]

1928 m. Vatikane buvo apsispręsta išjudinti misiją tarp Lietuvos rusų stačiatikių. Minėtasis Rytų Bažnyčių kongregacijos sekretorius kard. Luigis Sincero suteikė naujai į Lietuvą paskirtam nuncijui Riccardo Bartoloniui „visus

---

[198] Ten pat, p. 67.

[199] Kinijos regionas Vidinė Mandžiūrija (dab. Šiaurės Rytų Kinija, kin. *Dongbei*), pateko į Rusijos priklausomybę 1896 m., kai Kinija suteikė Rusijai koncesiją tiesti Kinijos-Rytų geležinkelį. Pagrindinis geležinkelio mazgas – rusų įkurtas Charbino miestas. 1904–1905 m. karo su Japonija metu Rusija prarado tvirtovę Port-Arturą ir pietinę geležinkelio šaką. 1917 m. iš 100 000 Charbino gyventojų pusė buvo rusai. Po Spalio revoliucijos Charbinas bei rusiškoji geležinkelio šaka liko baltųjų valdžioje. Charbinas ir kt. R. Kinijos miestai tapo baltųjų rusų ir ukrainiečių emigrantų priebėga – 1934 m. jų čia buvo apie 200 000. 1932–1945 m. Vidinė Mandžiūrija buvo Japonijos protektoratu Mandžiukuo, vėliau okupuota sovietų ir perduota komunistinei Kinijai. Charbino rusų bendruomenė buvo išblaškyta, tad žlugo ir katalikų misija.

[200] Baltarusis kun. Jazepas Stanislavavičius Hermanovičius, M.I.C. (lenk. Józef Hermanowicz, 1890–1978), tėvynėje žinomas kaip rašytojas Vincuk Advažny.

[201] M. Š. [Matas Šalčius, 1890–1940], „Rusų katalikų misija ir jos veikimas Charbine", *Tiesos kelias*, 1934, Nr. 9, p. 495 („Šitas straipsnis yra peržiūrėtas ir rekomenduotas Jo Ekscel. Vysk.P. Būčio. *Red.*"); Michał Wojciechowicz, M.I.C., „Placówka wschodnia w Harbinie", in: *Marianie 1673–1973* / Praca zbiorowa pod redakcją Jana Bukowicza i Tadeusza Górskiego, Rzym: Marianorum Immaculatae Conceptionis, 1975, p. 244.

[202] „52. L. Faidutti raportas apie pokalbį su prezidentu A. Smetona dėl konkordato projekto", 1927.09.14, in: *Lietuva ir Šventasis Sostas...*, p. 196.

įgaliojimus pradėti ir aktyvinti dvasinį Lietuvoje gyvenančių rusų aptarnavimą".[203]

P. Būčys buvo parengęs tokios veiklos projektą, pagal kurį Rytų apeigoms turėjo būti perduota Šv. Arkangelo Mykolo Įgulos bažnyčia Kaune – buvęs rusų Kauno tvirtovės įgulos Šv. Petro ir Povilo soboras (*Petropavlovskij sobor*). Pasigirdo prieštaravimų: pastatui reikėtų brangios restauracijos, geriausia jį būtų visai nugriauti kaip carinės valdžios simbolį... A. Voldemaras nepalankiai žiūrėjo į P. Būčio asmenį, todėl R. Bartolonis Rytų apeigų misiją 1929 m. vasarį patikėjo marijonams arkivysk. P. Karevičiui ir kun. Vladislovui Mažonui MIC. Voldemaras tam pritarė, leido naudotis Įgulos bažnyčia, net žadėjo slapta parūpinti lėšų bei rezidenciją P. Karevičiui, jei jis taptų unitų vyskupu. Kita vertus, suvokta, kad slavų ordinariato steigimas būtų per ankstyvas: tėra virš šimto į katalikybę perėjusių rusų, jie išsibarstę visoje Lietuvoje, daugumas perėmę lotynų apeigas. Be to, nenorima sukelti įtampos su vietos stačiatikiais ir sovietų Rusija, tad reikia veikti tyliai.[204]

Comissio pro Russia skatino Kauno arkivysk. J. Skvirecką rūpintis stačiatikių šventikų patraukimu į uniją. Skvirecko tam paskirtas Kolainių klebonas Polikarpas Maciejauskas lankė stačiatikių kunigus, zondavo jų nuotaikas. 1929 m. pavasarį, marijonų paragintas, šiaulietis valdininkas Vytautas Daugėla (planavęs tapti Rytų apeigų kunigu) rusų laikraštyje *Echo* išspausdino skelbimą, kviečiantį atsiliepti katalikų Rytų apeigomis besidominčius asmenis. Į skelbimą niekas neatsiliepė. Stačiatikiai konvertitai toliau lankė lotynų apeigų pamaldas.

Komisijos Rusijai nurodymu 1929 m. vasarą generolas Būčys paragino P. Karevičių ir V. Mažoną mokytis rytų apeigų. Kard. Gasparrio 1929 m. rugsėjo 22 d. sprendimu Romoje apsigyvenęs Būčys skiriamas komisijos Rusijai konsultantu.[205] Kartu jis konsultavo ir Rytų Bažnyčių kongregaciją. Vysk. d'Herbigny nuolat kviesdavosi Būčį pas save, siuntinėjo jam raštus, klausdamas nuomonės.

68 metų amžiaus Karevičius 1929 m. lapkričio 18 d. išvyko į Kroatijos miestą Križevcį, kuriame buvo visos Jugoslavijos Rytų apeigų katalikų vyskupijos centras. Jo kelionę ir liturginius reikmenis sutiko finansuoti Lietuvos vyriausybė, skyrusi tam 5000 Lt. Karevičius čia mokėsi bizantinių apeigų.

1929 m. rugsėjį A. Voldemaras neteko ministro pirmininko pareigų, įtampa tarp Lietuvos ir Vatikano neslūgo. 1930 m. sausį užsienio reikalų ministras Dovas Zaunius parašė kard. Gasparriui, kad aktyvus lietuvių dvasininkų dalyvavimas propaguojant tarp rusų katalikybę galėtų turėti šaliai nepageidaujamų politinių pasekmių. Marijonų misijos Įgulos bažnyčioje projektas žlugo. Kun. Mažonas su dviem broliais buvo išsiųstas į Charbiną. 1930 m. vasarį savo

[203] „76. Kard. L. Sincero raštas R. Bartoloni dėl misijų tarp slavų organizavimo", 1929.03.16, in: *Lietuva ir Šventasis Sostas*..., p. 267.

[204] „75. R. Bartolini raštas kard. L. Sincero dėl P. Būčio pasiūlyto plano, kaip organizuoti misijas tarp stačiatikių", 1929.02.22, in: *Lietuva ir Šventasis Sostas*..., p. 264–266.

[205] *Draugas*, 1929.11.02, Nr. 260, p. 1.

pokalbyje su nuncijumi Karevičius atsisakė rašyti apie Rytų apeigų grožį ir šventumą lietuvių spaudoje, nes tos apeigos esą reikalingos rusams, o ne lietuviams. Nuncijus suprato, kad senuką Karevičių reikia palikti ramybėje.

Tolesnę įvykių eigą aprašo Būčys:

> „Sumanymas arkiv. Pr. Karevičių padaryti rytų apeigų vyskupu nesiseka, nes marijonų provinciolas kun. J. Kriščiukaitis neleidžiąs arkivyskupui marijonui laikyti Marijampolės bažnyčioje pamaldų rytų apeigomis. Bet ir pats Karevičius tik iš klusnumo, visai nenorėdamas, buvo besimokinąs rytų apeigų pas vysk.Najardį Kryžovcuose, netoli Zagrebo (Jugoslavijoje). Ta proga vysk.D'Herbigny man pasakė, kad pop.Pijus XI norįs man pavesti svarbų uždavinį rytų apeigose ir popiežiaus vardu liepė man nesiskusti barzdos. O už poros dienų pasakė, kad esu skiriamas rytų apeigų vyskupu. Tai buvo 1930 m. gegužės mėn. pabaiga ar birželio mėn. pradžia. Kai man pasakė, kad aš skiriamas vyskupu, atsakiau, kad esu padaręs įžadą ne tik nesirūpinti tapti kanauninku ar vyskupu, bet net ir skiriamas nesutikti. D'Herbigny man atsakė klausimu: ar aš esu padaręs įžadą neklausyti popiežiaus. Aš atsakiau, kad ne. Tų pačių metų birželio 15 d. mons. Filippe Giobbe man atnešė pranešimą raštu, kad esu skiriamas tituliniu Olimpo vyskupu rytų apeigose. Konsekracijai buvo paskirta liepos 6 diena. Aš buvau užprašęs, kad man duotų pakankamai laiko išmokti apeigas, bet tas mano prašymas nebuvo patenkintas" (VBA II p. 87).

*

Bet neužbėkime įvykiams už akių.

1930 m. sausio 27 d. Vienuolių kongregacija patvirtino naują marijonų Konstituciją. Remiantis ja, generolas Būčys suskirstė vienuoliją į 3 provincijas: Lietuvos, Lenkijos ir Amerikos. Nors vienuolija jau rėmėsi ne iškilmingais, o paprastais įžadais ir nebuvo ordinas, bet išlaikyta egzempcija, t. y. vietos vyskupų jurisdikcijos jos atžvilgiu susiaurinimas.

Eucharistinių kongresų komiteto narys kun. Būčys 1930 m. gegužės 7–11 dienomis dalyvauja XXX Tarptautiniame eucharistiniame kongrese Kartaže – buv. senovinėje Š. Afrikos sostinėje Kartaginoje (prie dab. Tuniso miesto). Tunisas tuo metu buvo Prancūzijos kolonija. Kongrese dalyvauja apie 80 kunigų ir tikinčiųjų lietuvių iš Lietuvos ir JAV.

> „Kongrese buvo atstovautos visos Lietuvos vyskupijos. Paskaitų paruošta keturios: kun. K. Juškos – „Šv. Augustinas"; kun. A. Sabaliausko – „Realaus Esamumo Dogma"; Vyskupas Būčys – „Šv. Augustinas Tikėjimo Gynėjas" ir kun. dr. J. Navicko – „Šv. Ciprijonas, Kartagos Vyskupas"."[206]

[206] *Draugas*, 1930.02.11, Nr. 35, p. 2.

Būčio rūpesčiu lietuvių dalyvavimas pristatytas Kongreso aktuose.[207] Po kongreso Būčys su piligrimais iš Lietuvos nuvyko į Prancūzijos šventovę Lurdą, pasakė pamokslą apsireiškimų grotoje. Grįžęs į Romą, kaip minėta, gauna žinią apie skyrimą vyskupu.

Kun. Būčys iš lotynų apeigų pereina į bizantines slavų.[208] Pop.Pijus XI 1930 m. liepos 2 d. Konsistorijoje pakelia kun. Būčį tituliniu (t. y. jurisdikcijos neturinčiu) Olimpo[209] vyskupu. Rytų apeigų papročiu Pranciškus Būčys prisiima naują vienuolišką vardą Petras. Vyskupiškame herbe vaizduojamas kryžius ir du kedrai, devizas: *Ascendit de deserto*.[210]

1930 m. liepos 6 d. Šv. pop.Klemenso bazilikoje Romoje (kur saugomos slavų apaštalo šv. Kirilo relikvijos) Būčys konsekruojamas vyskupu.[211] Naują vyskupą visuomet šventina trys vyskupai. Pagrindinis konsekratorius - bulgarų unitų egzarchas Sofijoje Briula'os titulinis vyskupas Kirilas Stefanas (Nikola) Kurtevas (1891–1971). Ķokonsekratoriai: melkitų Homso arkivyskupas Basilios Khoury bei Graikijos unitų egzarchas Gratianopolio titulinis vyskupas Isaias Papadopoulos.[212] Konsekracijos apeigose giedojo stačiatikių choras (!), nes Romos ukrainiečiai atsisakė, sužinoję, kad Tikėjimo išpažinime bus praleidžiamas stačiatikius piktinantis žodelis *Filioque*.[213] Liepos 8 d. vysk.Būčį audiencijoje priėmė pop.Pijus XI.

Reikia paminėti, kad liepos 6-ąją įvyko ir kitas svarbus įvykis:

> „Po šventinimų priėmimo, vyskupas Būčys savo pirmąją vyskupiškos valdžios pareigą atliko suteikdamas kunigo šventinimus kunigaikščiui Aleksandrui Volkonskiui, 63 metų. Pačiam vyskupui Būčiui

---

[207] *XXXe Congrès Eucharistique International de Carthage (du 7 au 11 Mai 1930): Actes et documents*, Tunis: Brami, 1931. Žr. *Draugas*, 1931.11.30, Nr. 281, p. 2.

[208] Senovės Bažnyčioje buvo trys svarbiausi centrai: Roma, Antiochija (dab. Turkijoje, jos įtakoje buvo krikščionybės lopšys Jeruzalė) ir Aleksandrija (dab. Egipte), vėliau prisidėjo imperijos sostinė Konstantinopolis (Bizantija, dab. Turkijoje). Susiformavo keturi ritai: lotynų, sirų, egiptiečių (koptų) ir graikų kalbomis. Sirų ritas pasidalijo į Rytų sirų ir Vakarų sirų, iš jo kilo atskiras armėnų ritas. Iš koptų rito kilo etiopų ritas giizo kalba. Bizantinis ritas šalia graikų ėmė vartoti bažnytinę slavų, sen. gruzinų, arabų (melkitai), rumunų kalbas. Būčio veikla susijusi tik su Rytų katalikais, naudojančiais bizantinį ritą bažn. slavų kalba (rusais, baltarusiais, ukrainiečiais, Užkarpatės rusinais, bulgarais, serbais ir kt.).

[209] Olimpas buvo senovinė vyskupija Likijos provincijoje (dab. Çıralı P. Turkijoje).

[210] Marijonas Būčys pasirenka devizu žodžius iš Giesmių giesmės (8, 5), taikomus Švč. Mergelei Marijai: „Kas yra ta, kuri ateina iš dykumos, pasirėmusi į mylimąjį?"

[211] Apeigos išsamiai aprašytos str.: Matęs [?], „J.E. vysk. Pr. Būčio konsekracija", *Šaltinis*, 1930.07.26, Nr. 30, p. 378.

[212] Plg. *Bishop Michel d'Herbigny SJ and Russia* / Léon Tretjakewitsch [Lev Viktorovič Tretjakevič, g. 1934], Würzburg: Augustinus-Verlag, 1990, p. 241. Remdamasis *Catholic Daily Tribune*, apie konsekraciją rašo *Draugas*, 1930.07.05, Nr. 157, p. 2; 1930.07.10, Nr. 161, p. 2. Plg. *Kitež*, 1930, Nr. ?, p. 31.

[213] Bažnyčia visuomet pabrėžė dogmą, kad Šv. Dvasia kilo iš Dievo Tėvo ir Sūnaus (lot. *Filioque*), tačiau sutinka, kad šio žodelio įterpimas į Tikėjimo išpažinimą yra vėlesnė Lotynų Bažnyčios tradicija ir bizantinėse apeigose nėra privalomas.

vyskupo šventinimai suteikti pirm šv. Mišių. Gi pasibaigus šv. Mišioms naujas vyskupas kunigu įšventino kunigaikštį. [...] Kun. kunigaikštis Aleksandras Volkonskis katalikybėn perėjo 1912 metais, jam esant Romoje rusų ambasados palydovu. Pirm septynerių metų mirė jo žmona ir jis tuojaus išsprendė eiti mokslus į kunigus. To savo žygio jis niekam nesakė ir niekas apie tai nežinojo, išėmus katalikų bažnytinę valdžią. Tik po praeitų Velykų jis pranešė savo trims sūnums, kurie yra stačiatikiais, kad artimoj ateity jis priimsiąs kunigo šventinimus. Įspūdingose jo šventinimo iškilmėse, be daugelio kitų įžymiųjų rusų, buvo jo dvi dukterys ir sesuo. Pastaroji yra įžymi katalikė darbuotoja."[214]

Būčio konsekraciją ne visi sutiko draugiškai:

„Po to kai [...] Būčys [...] gavo vyskupo šventimus [...] lenkai pradėjo nerimauti. Į šventimus buvo susirinkę daug žmonių. Jų tarpe matėsi J. E. arkiv. Derbigny, keli vyskupai, Lietuvos atstovas prie Kvirinalio p. Čarneckis ir kiti lietuviai gyvenantieji Romoje. Bet ypač gausus būrys lenkų teikėsi atsilankyti. [...] Kadangi nemažas unitų skaičius gyvena Lenkijoje, tai visai suprantamas lenkų susirūpinimas, kad lietuvis (o ne lenkas) yra tapęs unitų dvasiškuoju vadovu. Blogos valios vedami, lenkai skleidžia Romoje apie J. E. Vyskup. Pr. Būčį pikčiausius šmeižtus, vadindami jį „heretiku". Girdi rašydamas apie Šv. Stanislovą J. E. Būčys „herezijų" prirašęs."[215]

Stačiatikių bažnyčios Lenkijoje teisininkas Nikolaevas[216] liudija lenkų nuomonę, kad Būčys esąs „karštas lietuvių nacionalistas", „prisiekęs Lenkijos priešas". Lenkai buvo labai nepatenkinti d'Herbigny, kad jis Rusų apostolatą perdavė į nelenkų rankas. Korespondentas iš Romos kun. dr. A. Z. skundėsi, kad Būčio iškilimas esąs didelė neteisybė lenkų atžvilgiu.[217]

---

[214] „Pirmutinė Jo Eksc. Vyskupo Būčio atlikta pareiga", *Draugas*, 1930.07.31, Nr. 179, p. 2. Plg. „Posviaščenie v russkoj katoličeskoj cerkvi", *Blagovest*, 1930, Nr. 2/3, p. 129. Kiti šaltiniai klaidingai rašo, kad Volkonskį įšventino vysk. Kurtevas. Mirė 1934 m. spalio 18 d. Romoje, palaidotas Graikų kolegijos kriptoje Campo Verano kapinėse (kur vėliau amžinojo poilsio atguls ir Būčys).

[215] „J. E. Vyskupas Pr. Būčys „heretikas"!? (Taip skelbia lenkai)", *Rytas*, 1930.07.11, Nr. 155, p. 1; „Vyskupas Pr. Bučys dėkoja Federacijai ... Pirmieji eršketčiai", *Draugas*, 1930.07.24, Nr. 173, p. 1. Plg. Būčys, *Švenč. P. Marijos apsireiškimai Liurde*, 1943, p. 8: „Nesu aklas stebuklų skelbėjas. Daugelis žmonių ant manęs pyko, ne vienas ir apie mano tikėjimą abejojo, kai aš 1902 metais išspausdinau savo knygą „Sw. Stanislaw, biskup Krakowski" ir joje išrodžiau, kad nėra pamato tikėti į Piotrowino prikėlimo stebuklą. [...] Piotrowino atsikėlimo iš numirusių nepripažinau dėl to, kad neradau pakankamai įrodymų. Liurdo stebuklus pripažinau dėl to, kad įrodymų radau iki valiai."

[216] *Vostočnyj obriad* / K. N. Nikolaev [Konstantin Nikolaevič Nikolaev, 1884–1965], Paryž: YMCA-press, Cop., 1950. – Kt. laida: *Ekspansija Rima v Rossiju: Vostočnyj obriad (Rim – Polša – Rossija)* / K. N. Nikolaev, Moskva, 2005, p. 149.

[217] *Voskresnoe čtenie*, 1930, Nr. ?.

Vysk. Būčys paskirtas apaštaliniu vizitatoriumi bizantinių slavų apeigų katalikams visoje Centrinėje ir Vakarų Europoje. Tad jis tapo jų ordinaru su ekstrateritorine jurisdikcija. Dėl politinių priežasčių faktiškai negalėjo rūpintis unitais Lenkijoje.

Būčys prisimena, kad jo namiškiai nebuvo sužavėti jo archierėjiška barzda. Jo teta su ašaromis pasakiusi: „Sugadino mūsų kunigėlį." O viena jo sesuo iš viso „nenorėjo tokio mano episkopato pripažinti" (Ivinskis 1952).

– * –

Rugpjūčio viduryje vysk.Būčys, dar nespėjęs gerai pramokti Rytų apeigų, leidžiasi į vizitacinę kelionę, aplanko unitus (rusų emigrantų kolonijas) Prancūzijoje, Belgijoje, Liuksemburge, Vokietijoje, Čekoslovakijoje, Austrijoje ir Jugoslavijoje (Serbijoje). Iš vizitacijos grįžo 1930 m. spalio 4 d., parašė ataskaitą Rusijos komisijai. Būčys su kartėliu prisimena:

„Naudos iš tos kelionės nebuvo. [...] Visur pasirodžiau su aukštu apaštališkojo vizitatoriaus titulu, su visai nepatenkinamu rytų apeigų mokėjimu ir su menku, net menkučiu, asmenišku autoritetu. Neturėjau nė tarno lagaminams nešioti. O tų lagaminų buvo daug: vienas su mitra, kitas su pastoralu, trečias su asmeniškais daiktais. Juk reikėjo su savim beveik visą zakristiją vežiotis" (VBA II p. 90).

Sugrįžęs į Romą, spalio mėn. Būčys sušaukė Rusų katalikų dvasininkų suvažiavimą. Jame sudaryta Būčio vadovaujama komisija, kurios tikslas buvo suvienodinti įv. bizantinių katalikų apeigas. Suvažiavime vyskupas dėkojo kun. Volkonskiui už jo parašytą studiją *Katoličestvo i sviaščennoe predanie Vostoka*. Ji išleista 1933 m. su Būčio įžanginiu žodžiu. Suvažiavime Būčys palietė ir patriotizmo bei monarchizmo temą:

> „Nederėtų neigti šiandieninių rusų emigrantų patriotizmo dėl to, kad jie leidžia savo gyvenimą ar jau jį užbaigė užsienyje. Gyvenimas užsienyje nėra jų valios vaisius, bet išimtinės būklės, kuri susidarė Rusijoje, pasekmė. [...] Daugelis rusų katalikų buvo ir pasiliko [...] nuoširdžiais ir karštais patvaldystės (*samoderžavie*) šalininkais. [...] Tačiau negalima manyti, kad patvaldystė yra tikėjimo ar doros dalykas rusui katalikui. Patvaldystė gali būti politinių įsitikinimų objektas, bet ji tikrai nėra tikėjimo dogma."[218]

Pravoslavie, samoderžavie, narodnost' – XIX a. carizmo ideologinė santrauka, suformuluota 1833 m. Rusijos švietimo ministro Sergejaus Semionovičiaus Uvarovo. *Samoderžavie* – tai ne tradicinė rusų monarchija (kuri iki XI a. ar net iki Florencijos Susirinkimo buvo iš esmės katalikiška), bet Konstantinopolio bizantinizmo, azijietiško despotizmo ir Apšvietos absoliutinės monarchijos derinys, visuomet priešiškas katalikybei. Nors rusai katalikai, ypač Rytų apeigų, visais amžiais buvo represijų aukos, daugelis iš jų, norėdami išvengti

[218] Ep. Piotr, „Russkie katoliki i ich patriotizm". *Blagovest*, 1931, Nr. 3, p. 16.

kaltinimo nepatriotiškumu ir savo tautos išdavyste, rodė dvigubą uolumą gindami carizmą. Būčio žodžiai pirmiausia adresuoti taip mąstančiam Volkonskiui, kuris yra parašęs paskvilį prieš ukrainiečių tautinį judėjimą.[219]

1931 m. vasario 8 d. vysk.Būčys Romoje dalyvauja ukrainiečio redemptoristo pal. kun. Mykolajaus Oleksandrovičiaus Čarneckyj'o, C.SS.R. (1884–1959) konsekracijoje vyskupu. Konsekraciją atliko pal. vysk.Hryhorijus Lukyčius Chomyšynas (1867–1947) ir Italijos albanų Rytų apeigų vyskupas Giovannis Mele (1919–1979). Čarneckyj skiriamas Rytų apeigų katalikų vizitatoriumi Lenkijoje, į kurią Būčys nebuvo įleistas.

1931 m. vasarą marijonų generolas vysk.Būčys vizituoja vienuolijos Amerikos provinciją. Birželio 5 d. atvyksta į JAV.[220] Birželio 28 d. lankosi lietuvių parapijoje Patersone, N.J.:

> „Mūsų bažnyčioje Vyskupas P. Būčys atlaikė šv. Mišias Rytų Apeigomis; per jas dalijo šv. Komuniją dviem pavidalais, kas žmonėms darė nepaprasto įspūdžio; Mišioms tarnavo kun. Pr. Garnius.
> Ekscelencija pasakė pamokslą apie katalikų Bažnyčios valdžią ir jos tvarką.

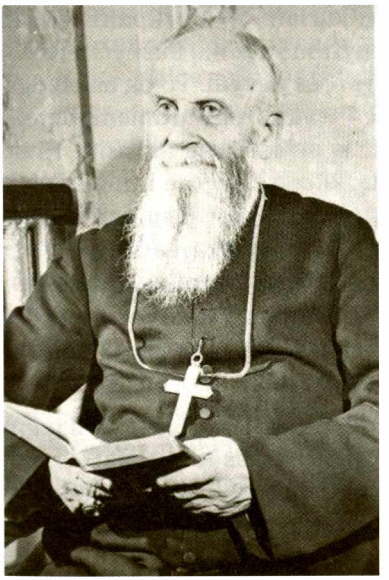

Vysk. Būčys Čikagoje 1946 m.

> Kadangi buvo atsilankiusių į bažnyčią rusų, tai Vyskupas pasakė keletą žodžių ir rusų kalba. Klebonas, pristatydamas mums Vyskupo Būčio asmenybę, iškėlė Jo kilnių darbų ir nuopelnų vertę Katalikų Bažnyčiai ir liet. tautai. Šv. Tėvas, Popiežius Pijus XI, įvertindamas kunigo Pr. Bučio asmenį ir darbus p. m. pašvenčia Jį Vyskupu Rytų Apeigomis ir skiria sunkiai misijai grąžinti rusų tautą katalikų bažnyčiai."[221]

1931 m. rugpjūčio 24 d. Bostone kaip garbės pirmininkas dalyvauja ALRK Federacijos kongrese. Rugsėjo 8 d. pašventina naują Nekaltai

---

[219] *Istoričeskaja pravda i ukrainofilskaja propaganda* / Kn. A. M. Volkonskij, Turin: V. Bona, 1920. Kt. laidos 1947, 1981, 2016 ir 2017 m.

[220] Rap. [?], „Vyskupo Būčio žingsniai Amerikoj", *Draugas*, 1931.06.11, Nr. 137, p. 2.

[221] *Draugas*, 1931.07.10, Nr. 161, p. 4.

Pradėtosios Švč. M. Marijos kolegijos berniukams pastatą Thompsone, Conn. Kolegija čia atkelta iš Marian Hills.[222]

> „J. E. vyskupo Būčio lankymosi [t. y. lankymasis] Amerikoje ir visai mūsų tautai bendrai buvo naudingas. Nebuvo to katalikų laikraščio Amerikoje, anglų ir kitose kalbose leidžiamų, kurie nebūtų plačiai rašę apie mūsų mylimą asmenį J. E. vyskupą Petrą, pabrėžiant jo tautybę ir aukštą paskyrimą. Rašė apie jį ne vien tik katalikų laikraščiai, bet taip pat ir didžiulių miestų dienraščiai. Tuo būdu mūsų tautos vardas dar kartą plačiai buvo pagarsintas šioje šalyje."[223]

Philadelphia, Pa., tikintieji išleido net atvirukus su vysk.Būčio fotografija ir eilėmis jo garbei lietuvių bei esperanto kalba.[224] Čikagoje iškilmingai prisiminta net tokia data kaip 40 m. nuo pirmosios Būčio publikacijos 1891 metais. Ta proga nuskambėjo tikrai pompastiška kalba:

> „Dabar, kada ant jo pečių Jo Šventenybė Popiežius Pijus uždėjo taip svarbią ir kilnią misiją – atvesti paklydusią rusų tautą prie Katalikų Bažnyčios, J. E. Vyskupas Petras pasidaro pasauliniu žmogumi ir mūsų visą tautą išveda į platesnius horizontus. Garbė mūsų tautai, kad joje galėjo išaugti toks sūnus, kuriam tenka rūpintis pusantro šimto milijonų žmonių tautą suvienyti su katalikų Bažnyčia. Aš žinau, kad yra žmonių, kurie mums tos garbės pavydi. Tokia aukšta garbė tenka antram mūsų tautos sūnui. Vytautui pirmutiniam popežiaus buvo pavesta globoti rusų tautą ir ją atvesti prie tikrosios Kristaus Baž. Tai buvo prieš 500 m. Žinoma, kitose sąlygose ir kitokia forma. J. E. tęs toliau Vytauto Didžiojo pradėtą darbą. Mūsų tautos maldos, linkėjimai ir visos pastangos turi būti nukreipta, kad J. E. Vyskupui Būčiui pasisektų realizuoti gyveniman tas, ko nespėjo realizuoti Vytautas. Tuo atžvilgiu Vyskupą Būčį aš vadinu Vytautu Antruoju."[225]

Vysk. Būčiui besiklausant tikriausiai norėjosi verkti. Kaip toli buvo šis idealas nuo tikrovės... Kartą jis yra prisipažinęs:

> „Nemanykite, kalbėjo kartą, kad keičiant apeigas, užsiauginant barzdą, mainant pamaldų kalbą, rūbus, viskas taip pigiai atsiėjo. Ką aš jaučiau, gali suprasti tik trisdešimtį metų kunigavęs asmuo. Daug kas virto jau papročiu. O papročių atsisakyti nelengva. Tačiau, jei to

---

[222] Žr. „Amerikos lietuvių kolegijos pašventinimas", *Draugas*, 1931.09.16, Nr. 218, p. 2. Būčio vaidmuo kolegijos įsteigime išsamiai aprašytas: Kun. Jonas Navickas, M.I.C. [1895–1941], „Marijonai – Jaunuomenės Auklėtojai", *Draugas*, 1934.05.26, Nr. 125, p. 3.

[223] „J. E. Vyskupui P. Būčiui išvažiuojant", *Draugas*, 1931.09.22, Nr. 223, p. 2.

[224] Kazys Vidikauskas, „Dr. Prof. P. Pr. Bučys, katalikų vyskupas Rytų apeigoms", *Garsas*, 1931.12.24, Nr. 52, p. 2.

[225] Leonardas Šimutis [1892–1975], „J. E. Vyskupo Petro darbai", [L. Šimučio, „Draugo" Red., kalba, pasakyta J. B. Vyskupo Petro Būčio 40 m. kūrybinio darbo sukakties paminėjimo puotoj, Chicagoje], *Draugas*, 1931.06.19, Nr. 144, p. 2.

Dievas iš manęs norėjo, aš Jam nuoširdžiai paaukoju. Noriu, kad visa tai Dievas priimtų už mano tautos padarytas klaidas".[226]

1931 m. spalio 15–21 dienomis Būčys veda dvasines rekolekcijas benediktinų abatijoje Solesmes (Prancūzija) 14-kai rusų katalikų dvasininkų.[227] 1932 m. Būčys dalyvauja XXXI Tarptautiniame Eucharistiniame Kongrese Dubline (Airija), skaito jame pranešimą. 1932 m. spalio 20 d. vysk.Būčys pašventina rusų katalikų Šv. Antano Didžiojo bažnyčią Romoje, Eskviline.

„J. E. vysk.P. Būčys dabar yra paskirtas visų Vakarų Europos unitų Vizitatoriumi. Šis darbas nepaprastai sunkus. Praeitais metais savo pavaldiniams jis parašė 417 laiškų, o per šį pusmetį [iki 1932 m. rugpjūčio] jau parašė 311. Kai kurią dieną turi atsakyti į 50 laiškų. Be to, įvairiuose miestuose veda unitams rekolekcijas, ruošia konferencijas, sako pamokslus. Viso šio veikimo tikslas – sujungti išblaškytus unitus ir paruošti kelią tikrajai pravoslavijos unijai su Katalikų Bažnyčia" (Z-kas 1932).

„Šią vasarą būdamas Dublino eucharistiniame Kongrese sužinojo, kad kur tai toli yra viena rusė, kuri nemokėdama kalbų negali jau keli metai prieiti išpažinties. Vysk.Būčys meta viską ir pusę dienos važiuoja traukiniu, kol suranda tą vargšę. Išklauso jos išpažinties, aprūpina jos sielos reikalus ir vėlai vakare grįžta į Dubliną. Nors buvo pavargęs, bet niekuomet nemačiau jo taip patenkinto, kaip tada. Gero Ganytojo paveikslas!"[228]

Komisijos Rusijai pavedimu 1932 m. lapkričio 28 d. Būčys vėl išvyksta į Jungtines Valstijas. Vizituoja Užkarpatės rusinų vyskupo Vasylio Takačo (1879–1948) vadovaujamą JAV rusinų egzarchatą Munhall, Penn. (prie Pitsburgo). Būčys bando gesinti konfliktą, kilusį daliai egzarchato kunigų atmetus pop.Pijaus XI 1929 m. dekretą *Cum data fuerit*, kuriame reikalaujama laikytis celibato. Jam nepavyksta, didelė dalis klero ir tikinčiųjų atkrenta nuo katalikybės ir sukuria Amerikos Karpatų rusinų stačiatikių vyskupiją.

Po to Būčys vizituoja JAV ukrainiečių egzarchatą Filadelfijoje, Penn., vadovaujamą vyskupo Kostiantyno Bohačevskio (1884–1961), būsimo Filadelfijos ukrainiečių vyskupijos metropolito. Taip pat ieško kontaktų su rusais emigrantais JAV.

Gruodžio 19 d. Lietuvos įgaliotojo ministro JAV Broniaus K. Balučio iniciatyva vysk.Būčys gauna 15 min. audienciją pas JAV prezidentą Herbertą C. Hooverį. Kitą dieną Lietuvos pasiuntinybėje įvyksta iškilmingi pietūs Būčio garbei, juose dalyvauja „apaštališkasis delegatas, Jo Eksc. arkivyskupas Biondi-Fumasoni, Suomijos, Airijos, Albanijos ir Čekoslovakijos atstovai, Amerikos Katalikų

---

[226] Dr. V. Mar. [?], „J.E. vysk. P. Būčys: 60 metų amžiaus sukakus", *Šaltinis*, 1932.09.10, Nr. 37, p. 519.

[227] Sviaščennik A. Sipiagin, „Benediktincy i obitel Solem", *Blagovest*, 1932, Nr. 6, p. 60.

[228] „J.E. vysk. P. Būčys: 60 metų amžiaus sukakus"...

universiteto rektorius monsign. J. H. Ryan, Georgetown universiteto prezidentas kun. Coleman Nevils, S.J., monsignoras Bernardini (kardinolo Gasparri giminaitis), senatorius Walsh ir eilė kitų įžymiųjų svečių"[229].

1933 m. kovo mėn. Būčys toliau darbuojasi bandydamas užkirsti kelią rusinų schizmai. Po to 7 mėnesius gyvena pranciškonų tretininkų vienuolyne Graymoor, N.Y., kur moko teologijos kun. Vladimirą Vladimirovičių Aleksandrovą.[230] Po to Būčys grįžta į Romą, pateikia Šv. Sostui 90 psl. raportą su 14 priedų.

1933 m. liepą Romoje įvyksta marijonų vienuolijos generalinė kapitula. Liepos 19 d. renkant generolą, Būčys gauna 12 balsų iš 15, tačiau Vienuolių kongregacija nedavė sutikimo jam priimti šias pareigas. Tada liepos 21 d. generolu išrenkamas baltarusis kun. Andrejus Cikota. Tai ketvirtasis atnaujintų marijonų generolas (po Senkaus, Matulionio ir Būčio).

P. Dovydaitis apibendrina Būčio nuveiktus darbus:

> „Generolo pareigas ėjo 6 metus 5 mėn. ir 22 d. Per šį laiką O. Marijonų ordino narių skaičius nuo 319 pakilo ligi 431, namų skaičius nuo 13 ligi 18; nauji namai buvo inkurti Panevėžyje, Žemaičių Kalvarijoje, Rezeknėje (Latvijoje) ir Washingtone bei Thompsone, Conn. (Amerikoje). Patvirtinti ordino statutai, patsai ordinas buvo oficialiai suskirstytas į 3 provincijas - Lietuvos, Lenkijos ir Amerikos; treji namai Romoje (nuo 1928) yra tiesioginėje vyriausios kapitulos valdžioje. Šiuo pat laiku B. parašė instrukcijas ordino nariams parapijose, auklybos statutus, pasaulionių brolių apaštalavimo taisykles ir kt. Buvo sutvarkytos ir padidėjo taippat medžiaginės ordino pozicijos Marijampolėje ir Kaune, Drujoje ir Rezeknėje, Bielanuose (ž.) ir Marrian Hills Ill. (Amerikoje)" (Dovydaitis 1935).

1933 m. spalį Būčys kartu su vyskupais Boļeslavsu Sloskānsu (1893-1981) ir Mykolajum Čarneckiu dalyvauja Romos rusų katalikų dvasininkų suvažiavime. 1933 m. spalio 5 d. gauna audienciją pas popiežių, vėliau išvyksta toliau organizuoti Rytų apeigų misijos JAV (iš Neapolio išplaukė spalio 27 d., Niujorke išlipo iš laivo lapkričio 19 d.). Graymoore toliau dirba su rusais ir rusėnais. Kun. V. Aleksandrovas, nepaisydamas Būčio draudimo, apsigyveno Baltimorės vyskupijos seminarijoje ir ėmė celebruoti Rytų apeigomis anglų kalba, ką Šv. Sostas yra uždraudęs.

1934 m. gegužės 26 d. išvykęs iš Amerikos, vysk.Būčys grįžo į Romą, bet jo raportai Šv. Sosto jau nebedomina. Aleksandrovo ir kiti panašūs incidentai, Būčio nesėkmė su rusinais, neigiamos ukrainiečių reakcijos nuvilia Šv. Sostą. Tačiau blogiausia, kad 1934 m. kovą iš Komisijos Rusijai nušalinamas vysk.-d'Herbigny. Buvęs jo artimu bendradarbiu, Būčys irgi patenka nemalonėn.

---

[229] „Vyskupas P. Būčys lankėsi pas prezidentą Hooverį", *Draugas*, 1932.12.22, Nr. 301, p. 1.

[230] Stačiatikių kunigas JAV, 1923 m. perėjęs į „obnovlencų" (modernistų) atskalą. Jam nepavyko tapti jos vyskupu Aliaskoje, todėl 1933 m. jis perėjo į katalikybę. Būčio pamokos nedaug tepadėjo, 1944 m. jis vėl tapo stačiatikiu.

1934 m. birželio 8 d. Būčys gauna audienciją pas pop.Pijų XI, jam pranešama kad jo pareigos Komisijoje Rusijai baigėsi. 1934 m. birželio 27 d. vysk.Būčys grįžta į Kauną.

Vyskupas Kaune ir Telšiuose, 1934–1939

Vos grįžęs, vyskupas Būčys dalyvauja KVC organizuotame I Lietuvos tautiniame eucharistiniame kongrese, kuris įvyko Kaune 1934 m. birželio 29 – liepos 1 dienomis. Kongrese dalyvauja aukščiausia bažnytinė ir valstybinė vyresnybė, gauta popiežiaus sveikinimo telegrama, lietuvių tauta paaukota Švč. Jėzaus Širdžiai. Išlikusios nuotraukos, kuriose Būčys sėdi šalia Kauno arkivyskupo J. Skvirecko ir prezidento A. Smetonos. Būčys skaito paskaitą apie katalikybės būklę užsienio kraštuose.[231]

Būčys apsigyvena Marijampolės vienuolyne, vadovauja vienuolių mąstymams, planuoja parašyti visų metų mąstymų vadovėlį. KVC savaitraštyje *Mūsų laikraštis* Būčys paskelbė „moralinę anketą" dėl santuokos ir šeimos sociologinės būklės Lietuvoje. Gautus duomenis pristatė KVC pastoraciniuose kursuose, rašė apie šeimos moralinę krizę.[232]

Maždaug 1933 m. katalikų intelektualų tarpe kyla judėjimas, istorikų vadinamas Jaunųjų katalikų sąjūdžiu (JKS). Jo dvasinis lyderis buvo filosofas Stasys Šalkauskis (1886–1941), jaunieji, vad. „kultūriniai" katalikai, „atvirosios katalikybės" ir „organinės demokratijos" šalininkai būrėsi aplink 1931 m. įsteigtą žurnalą *Naujoji Romuva*. P. Būčys neretai laikomas vienu iš JKS pirmtakų[233], teigiama, kad būtent 1926 m., kai Katalikų veikimo centro sekretoriumi tapo Būčys, jaunieji katalikai perėmė šios organizacijos valdymą[234]. Jų lyderiai J. Eretas (su Būčio rekomendacija tapęs Lietuvos universiteto dėstytoju[235]), P. Kuraitis ir kiti tardavosi su prof. Būčiu įv. klausimais[236], Būčys kartu su jaunaisiais katalikais buvo patekęs į Kauno arkivyskupijos Budrumo (Vigilancijos) tarybos, sudarytos iš tradicionalistų dvasininkų, nemalonę[237].

Reikėtų detalesnių tyrimų, norint tiksliau apibūdinti vysk.P. Būčio santykį su JKS veikla ir ideologija. Tik atkreipsime dėmesį į Būčio atvirą paramą 1938 m. vasarį S. Šalkauskio iškeltai „Gyvosios dvasios sąjūdžio" idėjai[238]: raginimui

---

[231] *Draugas*, 1934.07.24, Nr. 173, p. 2.

[232] „Šeimos irimas Lietuvoje", *Tiesos kelias*, 1934.10, Nr. 10, p. 557.

[233] Ramūnas Labanauskas [g. 1970], *Jaunųjų katalikų sąjūdžio genezė, ideologiniai principai ir jų realizavimo praktika (1919–1940): Daktaro disertacija*, Vilnius: Vilniaus Universitetas, 2011, http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1898308/datastreams/MAIN/content, p. 14. Plg. aukščiau aptartą Būčio 1918 m. knygelę *Apie apšvietą*.

[234] Ten pat, p. 87.

[235] Ten pat, p. 83.

[236] Ten pat, p. 133, 139, 147.

[237] Ten pat, p. 55, 130. Žr. „„Eretikų" gamintojai", *Naujoji Romuva*, 1933.12.24, Nr. 156, p. 1054.

[238] Stasys Šalkauskis, „Gyvosios dvasios reikalu", *Tiesos kelias*, 1938.02, Nr. 2, p. 112; Petras Pr. Būčys, M.I.C., „Gyvosios Dvasios veikla", *Tiesos kelias*, 1938.06, Nr. 6, p. 415.

katalikų šviesuolius žadinti katalikišką „gyvąją dvasią", nekuriant naujos formalios organizacijos. Sąjūdžio iniciatoriai buriasi P. Būčio bute.[239] Iš Būčio straipsnio atrodo, kad jis stengėsi nukreipti jaunųjų katalikų mintis nuo gan migloto (ir potencialiai teologiškai pavojingo) idealizmo link konkretaus darbo moralės srityje – Būčys, skirtingai nuo Šalkauskio, suvokia sąjūdį kaip dorovinio tautos atgimimo žadintoją. J. Eretas bandė diegti sąjūdžio idėją „Pavasario" organizacijoje, tačiau didesnio pasisekimo ji neturėjo.

– * –

1934 m. spalio 24 d. įvyko Būčio bendražygio J. Matulaičio palaikų iškilmingas perkėlimas iš Kauno katedros kriptos į Marijampolės bažnyčią. Vieną iš pamokslų sakė vysk.Būčys.[240] 1953 m. Romoje pradėtas Matulaičio beatifikacijos procesas, kuriame panaudoti ir Būčio prisiminimai. 1987 m. birželio 28 d. pop.Jonas Paulius II paskelbė Matulaitį palaimintuoju.

Minėjome Matulaičio ir Būčio vizitą Londone 1926 m. Nuo 1931 m. šiame mieste dirba kunigai marijonai. 1934 m. gruodį įsteigti marijonų namai, kurie priskirti Lietuvos provincijai. Taip vienuolija įsikuria ir D. Britanijoje.[241]

Nepaisant alinančios, bet visiškai nesėkmingos misijos Amerikoje, Būčys nenuleidžia rankų ir klusniai darbuojasi stačiatikių neounijai Lietuvoje. Tai bene nuodugniausiai ištirta Būčio biografijos atkarpa (Laukaitytė 2011).

Jau nuo 1933 m. Komisija Rusijai ragina Kauno arkivyskupijos kuriją suaktyvinti misiją tarp rusų Lietuvoje ir visame regione. Todėl arkivysk. Skvireckas pakviečia Būčį į Kauną. Nuo 1935 m. balandžio 28 d. jis gyvena marijonų vienuolyne Laisvės al. 61, prie Šv. Gertrūdos bažnytėlės. Kauno vienuolynas ima šefuoti marijonų misiją Charbine. Nuo 1934 m. vysk.Būčys Lietuvoje leidžia Charbino misijos laikraštį *Katoličeskij vestnik*, įsteigtą 1931 m. Tačiau prisimindamas šlovingus laikus JAV, svajoja grįžti ten: 1934 m. vasarą prašo generolo Cikotos skirti jį marijonų seminarijos Hinsdale, Ill., rektoriumi.

1934 m. liepą Būčys lankėsi Užpaliuose (dab. Utenos r.), laikė pamaldas ses. Antonijos (Eugenijos Kazlauskaitės) nuomojamame name. Liturgijoje dalyvavo daug žmonių, ta proga 4 stačiatikiai priėmė katalikybę. Regina Laukaitytė detaliai aprašo Kazlauskaitės istoriją. 1931 m. pašalinta iš kazimieriečių vienuolyno Pažaislyje, ji užmezga kontaktą su Būčiu, kurio padedama tampa vienuole Romoje besikuriančioje Šv. Petro ir Pauliaus vienuolijoje. 1932 m. ses. Antonija grįžta į Lietuvą, įsikuria Užpaliuose ir imasi misijos tarp skurdžiai gyvenančių vietos stačiatikių. Jai pavyksta atversti Ivankovų šeimą. Antonijai bando padėti kanauninkas Pranciškus Strakšys, su kuriuo 1934 m. susitinka Būčys. Nekantraudama Antonija kreipiasi į Lietuvos vyskupus, į nuncijų, į vysk.d'Herbigny, prašydama atsiųsti į Užpalius Rytų apeigų kunigą. Tai sukelia

---

[239] *Jaunųjų katalikų sąjūdžio genezė...*, p. 150.

[240] *Palaimintasis Jurgis Matulaitis* / Tadeusz Górski, Kaunas: Marijonų talkininkų centro leidykla, 2009, p. 478.

[241] Kęstas Raškauskas, „Londono lietuvių katalikų bendruomenė ir marijonai 1931–1946 m.", *Oikos*, 2014, Nr. 1 (17), p. 53.

stačiatikių arkivysk. Eleuterijaus rūpestį, jis ima labiau rūpintis suvargusia parapija. Būčys turi net stabdyti uolią seserį: „Bet, Gerbiamoji, neskaityk, kiek žmonių atversi į katalikus, o skaityk, kiek sergančių moterų aprūpinsi", – rašė jai primindamas, jog ji siųsta tik plėšinį plėšti, o „į rugiapjūtę Dievas vėliau, kada ateis laikas, pasiųs kunigus. Tie skaitys žmones, grįžtančius į katalikus".[242]

Būčys svajoja ateityje įkurti misijoms tarp rusų pasišventusią moterų kongregaciją. Ses. Antonija pradeda ieškoti kandidačių. Švč. Jėzaus Širdies tarnaičių vienuolija pasisiūlo imtis misijos tarp sentikių. Tačiau netikėtai 1934 m. rugpjūtį Komisija Rusijai panaikina Šv. Petro ir Pauliaus vienuoliją. Būčys veltui mėgina Kazlauskaitę įtaisyti kokiame nors vienuolyne, tolesnis jos likimas nežinomas.

1934 m. spalio 21 d. vysk.Būčys laikė pirmąsias pamaldas Rytų apeigomis Kauno Jėzuitų bažnyčioje, jose dalyvavo daug stačiatikių inteligentų, nepritariančių arkivysk. Eleuterijaus promaskvietiškai pozicijai. Būčys mezgė su jais ryšius.[243] Tačiau jėzuitai nepalankiai žiūrėjo į Rytų apeigas savo bažnyčioje.

Nuo 1934 m. Kalėdų Būčys ėmė kas sekmadienį laikyti pamaldas Rytų apeigomis Kauno Įgulos bažnyčioje, kur dar buvo likę šoninių altorių ikonostasai. Deja, susidomėjimas jomis buvo menkas. Netrukus ikonostasai buvo perkelti į naująją stačiatikių katedrą (dab. Ramybės parke), pamaldų nebeliko. 1935 m. kovą Būčys vėl prašo leisti vykti į Ameriką, tačiau Rytų Bažnyčių kongregacija liepia jam tęsti misiją Lietuvoje.

– * –

Telšių vysk.J. Staugaitis pasikvietė vysk.Būčį į savo dieceziją. 1935 m. rugsėjo 10 d. Būčys tapo fundamentinės teologijos profesoriumi ir seminaristų dvasios vadovu Telšių kunigų seminarijoje. Pavyko keletą seminaristų išmokyti giedoti Rytų apeigų šv. Liturgijoje. Būčys prisimena:

> „Klebonų kviečiamas, aš lankydavausi į jų parapijas Gadunavoje, Sedoje, Ušpaliuose ir kitur, laikydamas Rytų apeigų pamaldas slaviškai, sakydamas pamokslus lietuviškai, aiškindamas apeigų įvairumą Bažnyčioje, reikalą rūpintis, kad Rusija grįžtų į tikėjimo vienybę" (VBA II p. 97).

Stačiatikių ir sentikių grąžinimo Bažnyčion reikalu jis nuolat rašinėjo į *Žemaičių prietelių*. Jo straipsniai būdavo spausdinami atskiromis brošiūromis ir platinami ten, kur gyveno daugiau stačiatikių, tikintis, kad šie tekstai pasieks ir juos. 1936 m. sausį vėl nesėkmingai bando gauti leidimą vykti Amerikon.

1935 m. vasario 9 d. arkivysk. J. Skvireckas išsiuntinėjo visiems Lietuvos klebonams anketas, liepdamas pateikti duomenų apie jų parapijose gyvenančius katalikus ir kitatikius. 1936 m. lapkritį vysk.Būčys paskelbė studiją, api-

---

[242] P. Būčio raštas E. Kazlauskaitei, 1933.07.30, LCVA, f. 1674, ap. 1, b. 81, l. 46.

[243] *Stačiatikių bažnyčia Lietuvoje XX amžiuje...*

bendrinančią gautų anketų duomenis apie stačiatikius ir sentikius Lietuvoje.[244] Pats autorius pripažįsta, kad jo statistikos mokslinė vertė nedidelė, nes duomenys rinkti nesistemingai. Tačiau darbe pateikta daug įdomių pastebėjimų apie rusus tarpukario Lietuvoje. 1923 m. surašymo duomenimis, 522 rusai nurodė esą katalikai, 1747 lietuviai - stačiatikiai. Vėlesnė statistika nežinoma. Būčys mini 1930 m. buvus 700 rusų konvertitų, o vėliau rašo, kad 1905-1937 m. Lietuvoje iš viso buvo 1104 konvertitai iš stačiatikių ir sentikių tikybų.[245] Kauno lietuviai inteligentai kartais rinkdavosi pereiti į stačiatikybę, nes norėdavo išsituokti. Mišrių santuokų sudarymas irgi ne visuomet reiškė perėjimą į katalikybę. Tad neaišku, kuri konfesija pritraukė daugiau atsivertimų. Težinome faktą, kad 1923 m. stačiatikių Lietuvoje būta 23 000, o 1937 m. - jau virš 28 000.[246]

1936 m. birželio 11-14 d. Kretingoje vyko III Telšių vyskupijos eucharistinis kongresas, prie kurio rengimo prisidėjo ir vysk.Būčys.[247]

1936 m. gruodžio 27 d. Būčys dalyvauja Dievo tarno mons. Eduardo Profittlich'o, S.J. (1890-1942) įšventinimo į vyskupus iškilmėse Taline. Profittlichas buvo Estijos apaštalinis administratorius nuo 1931 m. iki kankinio mirties 1942 m.

* -

Minėtoje studijoje vysk.Būčys pabrėžia sentikių konservatyvumą ir nenorą kalbėtis su katalikais. Tačiau yra žinių, kad Būčiui pavyko ir juos pasiekti. Išlikusi nuotrauka, vaizduojanti vyskupo vizitą pas sentikius Luoboje (dab. Skuodo r.) 1936 metais.[248] Tais metais Būčys parašė lotynišką straipsnį, ginantį sentikių krikšto galiojimą. 1937 m. susitikinėjo su sentikių atstovais Panevėžio apylinkėje. Būčys ypač stengėsi sudominti unijos idėja sentikių jaunimą ir inteligentus, tačiau beveik nieko nepasiekė.

Būčys ieškojo pagalbininkų tarp pasauliečių, kurie galėtų įsiskverbti į bendruomenes ir bent teikti žinių apie jas. Tokia stebėtoja buvo I. Rutkauskaitė, trejus metus gyvenusi tarp sentikių ir 1939 m. parašiusi P. Būčiui solidų piešiniais bei fotografijomis iliustruotą tekstą apie jų istoriją, dvasinės valdžios funkcionavimą, kultūrinį gyvenimą ir papročius.[249] Kitas stebėtojas buvo įtakingo sentikių dvasiškio, karo kapeliono Agafono Pankratjevo sūnus Agafonas, 1937 m. užrašinėjęs sentikių pamokslų turinį. 1938 m. P. Būčys norėjo pasiųsti

---

[244] *Rusai stačiatikiai ir sentikiai Lietuvoje*. Stačiatikių komentaras: A. Svetlov, „Jepiskop vostočnovo obriada o pravoslavnych v Litve", *Golos Litovskoj pravoslavnoj jeparchii*, 1937, Nr. 1/2, p. 3.

[245] P. Būčio pranešimas apie misijos tarp rusų veiklą 1937 m., LCVA, f. 1674, ap. 1, b. 29, l. 18.

[246] *Stačiatikių bažnyčia Lietuvoje XX amžiuje...*

[247] „Eucharistinį kongresą Kretingoje prisiminus", *Žemaičių prietelius*, 1936.06.21, Nr. 23, p. 1.

[248] VBA II p. 99; Vysk.*Pranciškus Petras Būčys*..., 1992, iliustracija Nr. 17.

[249] I. Rutkauskaitė, *Sentikiai Lietuvoje*, LCVA, f. 1674, ap. 1, b. 254, 252 l.

į Romą studijuoti sentikių dvasiškių sūnus Georgijų Pankratjevą ir S. Terentjevą, kad sustiprintų jų palankumą katalikybei, tačiau Vatikane atsisakyta juos lavinti, nesant garantijų, kad jie taps katalikais.

Kaune vysk.Būčys priėmė sentikio Dorofejaus Bezčastnovo (1906–1973) atsivertimą į katalikybę. Jis tapo marijonu, Būčio skirtomis lėšomis studijavo marijonų namuose Romoje ir *Russicume*, įšventintas kunigu. Dėl blogo elgesio buvo suspenduotas, Vokietijoje bandė dirbti tarp lietuvių pabėgėlių, už vagystes buvo patekęs į kalėjimą. Grįžęs į Lietuvą, pasivadino Dorotėjumi Besčastnu, vedė, dirbo mokytoju, Vilniaus Respublikinės bibliotekos retų spaudinių skyriaus moksliniu bendradarbiu, pasakojo buvęs Italijos pasipriešinimo judėjimo dalyviu. Parašė daug straipsnių ir brošiūrą[250], šlykščiai puldamas vysk.-Būčį (VBA II p. 103).

– * –

Marijonų kongregacijos Generalinė taryba Romoje gavo visų Amerikos marijonų provincijos kunigų 1936 m. sausio 18 d. pasirašytą *Memorijalą*[251], kuriame piktinamasi, kad toks kongregacijai nusipelnęs asmuo, kaip P. Būčys, artimiausias arkivyskupo J. Matulaičio bendradarbis, yra „saviškių neįvertintas, atstumtas, dirba svetimiems". Reikalaujama sudaryti sąlygas jam darbuotis savajai vienuolijai, antraip „būtų nusikaltimas Marijonų Kongregacijai, lietuvių tautai ir Katalikų Bažnyčiai".

1936 m. rugpjūčio 20 d. Būčys rašo laišką generolui Cikotai[252]: dirbo Lietuvoje kiek galėjo, mano, kad jo misija baigta. Skųsdamasis prasta sveikata, prašo leisti jam dar likusius metus praleisti vienuolyne (geriau lotynų apeigų), net tvirtina norįs atsisakyti vyskupo titulo ir teisių, kad galėtų pasirengti Viešpaties teismui.

Cikota nuoširdžiai stengėsi padėti Būčiui. 1936 m. lapkritį jis įteikė popiežiui P. Būčio ir savo prašymus leisti jam dirbti marijonų vienuolijoje. Nežiūrint Pijaus XI asmeninės padėkos žodžių, buvo gautas kategoriškas Rytų Bažnyčių kongregacijos atsakymas, kad „prašymo patenkinti negalima dėl Vyskupo ir paties reikalo prestižo".[253]

1937 m. Rytų Bažnyčių kongregacijos naujasis sekretorius kard. Eugène'as Tisserant'as (1884–1972) įsteigė Popiežiškąją dvasinės pagalbos Lietuvos rusams misiją Kaune ir jos pirmininku skyrė vysk.Būčį. 1937 m. vasarą Būčys grįžo iš Telšių į Kauną, apsigyveno marijonų name Ugniagesių g.

Kaune buvo atnaujintos sekmadieninės pamaldos Įgulos bažnyčioje. Būčys organizavo apologetinius pasikalbėjimus, apaštalavo šeimose. Rugsėjį jam į pagalbą atsiųsti du Rytų apeigų dvasininkai: olandas kun. Josephas Franzas

---

[250] *Vatikanas, kokį mačiau* / D. Besčastnas, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1964, p. 23; *Watykan, jakim go widziałem* / Dorofej Bieszczastnyj, Vilnius: Mintis, 1965, 27 p.

[251] LCVA, f. 1674, ap. 1, b. 51, l. 18–21.

[252] LCVA, f. 1674, ap. 1, b. 51, l. 26–27.

[253] A. Cikotos raštas P. Būčiui, 1936.11.30, LCVA, f. 1674, ap. 1, b. 51, l. 29–30.

Hellwegenas ir rusas diakonas Romanas Kiprianovičius. Marijonai išleido dvi Kiprianovičiaus knygeles apie uniją[254]. Būčys ėmė įtarti, kad diak. Romanas atkalbinėja rusus nuo perėjimo į katalikybę ir net slapčia siekia tapti vysk.-Eleuterijaus įpėdiniu! Todėl 1938 m. pavasarį Romaną pakeitė ukrainietis diakonas Ivanas Chomenko[255]. 1938 m. prie Rytų apeigų misijos prisijungė buvęs *Šaltinio* redaktorius kun. Vladas Mažonas-Mažonavičius, M.I.C. (1881–1945) ir Semionas Bryzgalovas – unitu tapęs Užpalių cerkvės psalmistas. 1939 m. Būčys, Hellwegenas ir Chomenko paliko Lietuvą, misijai toliau vadovavo rusas kun. Michailas Nedtočinas, ji gyvavo ir vokiečių okupacijos metais.

Kun. Hellwegenas kasdien celebravo Įgulos bažnyčioje, Būčys tik sekmadieniais rusiškai sakydavo pamokslus. Tose Liturgijose dalyvaudavo 200–300 tikinčiųjų, daugiausia katalikai, pasivėlinę į rytines lotyniškas Mišias ar smalsuoliai. Apie 80 žmonių, vėlgi daugiausia katalikų, ateidavo į rusiškas apologetines paskaitas Įgulos bažnyčios požemyje, vėliau marijonų salėje. Atsivertimų buvo mažai. Kauno arkivyskupijos kurijos archyve yra išlikę dokumentų apie užverbuotų rusų emigrantų įšventinimą ir jų siuntimą į Sovietų Sąjungą.[256]

Rygos arkivyskupas metropolitas Antonijs Springovičs (1876–1958) 1937 m. gruodį suteikė vysk.Būčiui įgaliojimą rūpintis Rytų apeigų katalikais Rygos arkivyskupijoje ir Liepojos vyskupijoje. Čia būta 10–15 tūkstančių rusų katalikų, priklausančių lotynų ir bizantinėms slavų apeigoms. Būčys daug kartų lankėsi Latvijoje, skaitė paskaitas, laikė šv. Liturgiją, ieškojo misionierių tarp katalikų kunigų ir stačiatikių bei sentikių, mėgino organizuoti sielovadą. Gruodžio 26 d. Būčys laikė šv. Liturgiją katalikų Sopulingosios Dievo Motinos bažnyčioje Rygoje, gruodžio 27 d. – Šv. Petro bažnyčioje Daugpilyje. Įkalbėjo latvį marijoną prof. Broņislavs'ą Valpitrs'ą, M.I.C. (1899–1976) prisijungti prie misijos – jis mokėsi *Russicume* ir 1939 m. rugsėjį grįžo dirbti į Latviją. Patyrusi didelį rusų stačiatikių spaudimą, Latvijos vyriausybė buvo priversta 1938 m. lapkritį uždrausti Būčiui lankytis Latvijoje.

Būčys rašo: iš stačiatikių vyskupo Eleuterijaus pusės „man buvo daromi priekaištai, kad aš už akių gaudąs jo aveles. Aš atsakiau, kad ne už akių gaudau" (VBA II p. 101). 1938 m. sausio 19 d. laišku Būčys pakvietė vysk.Eleuterijų susitikti: rašė norįs betarpiškai sužinoti, kaip metropolitas žiūri į „kaip niekada aktualią būtinybę vienytis tikintiems į Dievą ir Vienatinį Jo Sūnų Jėzų Kristų".[257] Šis sutiko, pokalbis įvyko 1938 m. sausio 27 d. pas Eleuterijų dviejų šventikų ir trijų pasauliečių akivaizdoje. Rygos rusų laikraštyje *Segodnia* pasirodė tendencingas straipsnis apie šį susitikimą.[258] Pasak jo, Būčys kalbėjo apie

---

[254] *Rimskie papy i vselenskie sobory*, Mariampol, 1938; *Sviaščennoe predanie o glavenstve sv. Petra i jevo preemnikov*, Mariampol, 1938.

[255] Įšventintas diakonu Būčio 1938 m. gruodį, mokėjęs jidiš kalbą ir bendravęs su Kauno žydais.

[256] LCVA, f. 388, ap. 2, b. 91, l. 63, 119 ir kt.

[257] LCVA, f. 1674, ap. 1, b. 194, l. 1.

[258] „Mitr. Jelevferij otklonil predloženie ob unii s katoličeskoj cerkovju", *Segodnia*, 1938.03.13, Nr. 73, p. 3. Jį perspausdino Amerikoje *Novaja zaria*, 1938.03.26, Nr. ?. Žr. *Ekspansija Rima v Rossiju...*, p. 58.

reikalą vienytis ateizmo akivaizdoje, priminė, kiek Roma yra padariusi rusų emigracijai, pabrėžė, kad jis pats nuolat gina bizantinių slavų apeigų būtinumą nuo lotynizavimo šalininkų. Eleuterijus šaltai atsakė: be tikėjimo vienybės nėra dirvos bažnyčių vienybei; popiežius negali pretenduoti į viršenybę; Florencijos susirinkimas buvęs eretiškas. Pasikeista argumentais dėl popiežiaus primato. Tada Būčys pasiūlė „civilinę bendriją" (*štatskoe sodružestvo*) kovoje su bedieviais – tiesiog taktinę sąjungą, savitarpio paramą, bet ir tai nedomino metropolito. Tuomet Būčys paklausė: „Tai ko tikisi stačiatikių cerkvė, palikta vien savo jėgoms?" Eleuterijus atsakė: „Nepaisant silpnų žmonių, pats Viešpats Jėzus Kristus veda kovą už savo cerkvę, Jis pats ją ir apgins." Būčys: „Kristus? Negaliu užduoti to klausimo Kristui ir todėl paklausiau Jūsų, Ekscelencija. Abejoju, kad Kristus pagelbėtų tiems, kas nevykdo Jo vienybės įsakymo." Tuo pokalbis ir baigėsi.

Būčys nesutiko su tuo aprašymu, parašė į laikraštį atitaisymą. Objektyvus šio susitikimo reportažas pasirodęs Paryžiaus jėzuitų žurnale *Études* (VBA II p. 101).

Laikraštis *Svet* (1938.05.12) perspausdino straipsnį iš *Golos Litovskoj pravoslavnoj jeparchii*, kuriame pateiktas į redakcijos rankas patekęs Būčio 1938 m. balandžio 7 d. laiškas vienam stačiatikiui, panorėjusiam tapti kataliku. Jame Būčys esą rašė, kad pripažindamas Petro primatą Bažnyčioje ir „pasiduodamas Pijaus XI, šv. Petro įpėdinio, valdžiai, jūs jau tampate kataliku". Išaiškėjo, kad tą stačiatikį domino tik finansinė parama. Būčys pareiškė, kad nebus skiriama lėšų cerkvei, nes popiežius pinigų neturįs. Neturime laiško originalo, tad negalime atsekti, kokie Būčio žodžiai ir kaip buvo iškraipyti.

Stačiatikiai buvo susirūpinę dėl Būčio viešų apologetinių paskaitų.[259] Šv. Nikolajaus brolija Kauno rusų gimnazijoje ėmė rengti sekmadienines paskaitas kaip atsvarą šiai katalikų misijai.

Visos Būčio misionieriškos pastangos neatnešė vaisių, neįsteigta nei viena unitų parapija, neatsirado pašaukimų. Neskaitlingi konvertitai toliau lankė lotynų apeigų parapijas. Būčys apibendrina:

> „Jų [stačiatikių] pažiūros pakitėjo tik tiek, kad Lietuvos vardo jau nebenaikina, bet į Lietuvos katalikų ištiestą ranką nežiūri ir į kvietimą vienytis krikščionims, suderinus abiems savo jėgas išvien kovoti su gresiančia bedievyste, griežtai atsako: „Ne!"."[260]
>
> „Negalima pykti ant tų, kurie mano pastangas, sukelti rusuose susidomėjimą Bažnyčios vienybės reikalu, laiko tuščiu darbu. Visai nepykdamas, aš savotiškai didžiuojuosi esąs paikas dėl Kristaus (1 Kor. 4, 10)."[261]

Būčys dėl neounijos Lietuvoje nesėkmės ne kartą yra kaltinęs tautininkų vyriausybę. Savo studijoje jis be užuolankų rašo:

---

[259] „Kratkij otčiot o publičnych čtenijach pri Kafedralnom Blagoveščenskom Sobore", *Golos Litovskoj pravoslavnoj jeparchii*, 1938, Nr. 6/7, p. 23.

[260] „Rusijos krikšto jubiliejus", *Draugija*, 1938, Nr. 23, p. 836.

[261] *Rusai stačiatikiai ir sentikiai Lietuvoje...*, p. 4.

„Lietuvos Vyriausybės palankumas stačiatikiams pasireiškia dar ir tuomi, kad valstybės tarnyboje, žiūrint konfesinio gyventojų santykio, kur kas didesnis nuošimtis yra stačiatikių negu katalikų. Tai nėra sistemos uždavinių vykdymas, bet tai lengvai suprantamas minčių giminystės reiškinys. Beveik visi rusai inteligentai Lietuvoje yra veiklūs tautininkų partijos ir jos organizacijų nariai. Jiems visiems bendra pažiūra: pirma tautybė, paskui tikyba ir dvasios reikalai."[262]

1939 m. vasario 10 d. miršta popiežius Pijus XI. Jo pastangos palenkti rusus stačiatikius link unijos su Roma, prie kurių prisidėjo ir vysk.Būčys, patyrė visišką nesėkmę – Rusų apostolatas faktiškai žlugo. Žinoma, nepateisinami bandymai dėl to kaltinti popiežiaus 1928 m. sausio 6 d. encikliką *Mortalium animos*, pasmerkusią ekumeninį judėjimą. Ekumenizmas yra idėja, priešinga bet kokioms pastangoms atversti kitatikius į katalikų tikėjimą ar pasiekti bažnytinę uniją, t. y. stačiatikių vietinių bažnyčių pasidavimą Šv. Sosto autoritetui. Pasak ekumenistų, tereikia begalinio draugiško dialogo proceso, taikos ir santarvės be atsivertimo į katalikybę. Visos konfesijos esančios savyje geros ir vedančios savo tikinčiuosius į išganymą. Be abejo, visas Būčio gyvenimo darbas yra priešingas ekumenizmui. Bet kaip tuomet pasiekti Rusijos atsivertimo? Be dieviškos intervencijos tai, regis, neįmanoma. Daugelis įsitikinę, kad tereikėjo paklusti Fatimoje 1917 m. apsireiškusios Dievo Motinos reikalavimui, kad popiežius su visais pasaulio vyskupais pašvęstų Rusiją Nekaltajai Jos Širdžiai. Popiežius ligi šiol to nėra padaręs...

– * –

Gyvendamas Kaune, vysk.Būčys yra ėmęsis ir kitų darbų.

1936 m. Būčys dalyvauja II LKMA suvažiavime Kaune, skaito pranešimą „Mūsų dorovės atgaivinimo reikalu". Labiau mokslui nusipelniusiems LKMA nariams būdavo iškilmingai suteikiamas akademiko vardas. Tais metais akademikais tapo P. Būčys, B. Čėsnys ir J. Eretas.[263]

Seminarijų ir universitetų kongregacijos sekretorius kunigas (būsimasis kardinolas) Ernesto Ruffinis 1938 m. išsikvietė Būčį į Romą Lietuvos seminarijų reikalais. Būčys derino su mons. Ruffiniu ir arkivysk. Skvirecku Kauno seminarijos reformos projektą, siūlė seminarijų vizitatorių t. Pijų Pelletierą, O.P., skirti apaštaliniu vizitatoriumi Lietuvoje ir įšventinti vyskupu. Kalbėjo mons. Ruffiniui apie pagrindines blogybes Lietuvos Bažnyčioje: „prastas dvasininkų pasirengimas, dvasininkų nedisciplinuotumas, liaudies tikėjimo ir moralės

[262] *Rusai stačiatikiai ir sentikiai Lietuvoje...*, p. 5.

[263] Ramūnas Labanauskas, „Istorinė apžvalga", in: *Lietuvių katalikų mokslo akademija, 1922–2012: istorinė apžvalga ir bibliografija* / [bibliografiją parengė Ramūnas Labanauskas], Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2012, p. 5; Aldona Vasiliauskienė, „Vyskupas P. P. Būčys MIC: Dorovės problema", in: *Dvidešimtojo amžiaus pirmosios pusės asmenybių įtaka moderninant Lietuvos mokyklą* / sudarytojas K. Balickas, Marijampolė: MK Leidybos centras, 2002, p. 61; Aldona Vasiliauskienė, „Lietuvos katalikų mokslo akademijos šviečiamoji veikla: doros problema (1922–2002)", *Tiltai. Priedas*, 2007, Nr. 36, p. 74.

nuosmukis, antikatalikiška dvasia, kuri yra skleidžiama valstybės leidžiamuose įstatymuose, intelektualų, kurie išpažįsta katalikybę, nuomonių ir elgesio praktinis ir teorinis nenuoseklumas, nesutarimai episkopato narių, kurie yra visas ankstesnes blogybes sutvirtinanti priežastis".[264]

„Esant Šv. Sosto nunciatūrai Kaune, ne kartą esu išpildęs jos pavestuosius uždavinius" (VBA II p. 74). 1938 m. nunciatūros pavedimu Būčys atliko kanoninę vizitaciją pas seseris kazimierietes Lietuvoje (kaip matėme, yra padėjęs joms jau Amerikoje). Vizitaciją užbaigė 1939 m. sausį. Dievo tarnaitės Marijos Rusteikaitės (1892–1949) prašomas, parašė Konstitucijos projektą jos įsteigtai Dievo Apvaizdos seserų kongregacijai. Perredagavo J. Matulaičio įkurtos Švč. M. Marijos Nekaltojo Prasidėjimo vargdienių seserų vienuolijos įstatus.

1938 m. rugsėjo 8 d. vysk.Būčys Slavikų bažnyčioje palaimino neseniai mirusio savo brolio Juozo dukters santuoką, gimtuosiuose Šilgaliuose dalyvavo vestuvėse. Tai buvo jo paskutinis apsilankymas tėviškėje.[265]

Marijonų generolas Romoje, 1939–1951

Kun. Andrejaus Cikotos generolavimo kadencija (1933–1939) išsiskyrė ypatinga įtampa, kuri paralyžiavo marijonų vienuolijos plėtrą ir vidaus santarvę. Cikota daug važinėjo po vienuolynus, stengėsi stiprinti drausmę ir dvasinį gyvenimą. Provincijų tarybų nariai nebuvo nusistatę prieš reformas, nes pašaukimo neturinčių vienuolių skaičiaus augimas buvo tapęs problema. Bet jie priešinosi generolo tvirtos rankos politikai, nes manė, jog pozityvios reformos yra sumišusios su siekiu apriboti provincijų finansinę autonomiją. Ypač stipriai susipykta su Lietuvos provincija. Cikota kaip tuštybės apraišką atkakliai blokavo Lietuvos marijonų planus tapti matomesniais Kaune (Šv. Gertrūdos bažnytėlė buvo aiškiai per menka). Cikotos susirūpinimas dėl disciplinos nebuvo perdėtas: 1938 m. pavasarį Lietuvos provincijoje buvo demaskuota keletas homoseksualų. Tačiau visos pastangos nuėjo veltui. 1937 m. pats generolas skaičiavo, jog per šešerius metus kongregacija prarado 65% narių. Pagal tarp opozicionierių pasklidusią informaciją 1938 m. Lietuvos provinciją apleido 50 vienuolių, o novicijų atsirado tik du. Amerikos provincijoje nuo 1933 iki 1939 m. vienuolių sumažėjo nuo 100 iki 64, o klierikų – nuo 34 iki 17.[266]

---

[264] Žr. „208. Šv. Sosto atstovybės Kaune sekretoriaus mons. Abbo pokalbių su vysk. P. Būčiu apie jo kaip Šv. Sosto konsultanto veiklą užrašai", 1938.07, in: *Lietuva ir Šventasis Sostas...*, p. 622–623.

[265] Jon[as] Ramonas, „Aukštas dvasininkas dalyvavo ūkininkų tarpe", *Ūkininko patarėjas*, 1938.09.15, Nr. 37, p. 12.

[266] „Londono lietuvių katalikų bendruomenė...", p. 56. Plg. Paweł Chudzik [g. 1967], „Kryzys wśród braci mariańskich na Litwie 1933–1938 = Brolių marijonų krizė Lietuvoje 1933–1938 m.", *Soter*, 2009, Nr. 30, p. 115.

1939 m. liepą Romoje vyko marijonų generalinė kapitula. Nieko nuostabaus, kad liepos 22 d. vietoj kun. A. Cikotos vienuolijos generolu antrąkart išrinktas nuosaikus jo kritikas vysk.Būčys. Būčys gavo audienciją pas naująjį popiežių Pijų XII. Grįžęs į Lietuvą, jis dar vedė 8 dienų rekolekcijas marijonų klierikams Žemaičių Kalvarijoje. 1939 m. rugpjūčio 15 d., per Žolinę, Būčys dalyvavo vysk.K. Paltarokui šventinant naują marijonų Švč. M. Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčią ir vienuolyną.

Rugpjūčio 25 d. Būčys iš Kauno išvyksta į Romą, nežinodamas, kad Tėvynės jau nebepamatys. 1939 m. rugsėjo 1 d. prasideda II pasaulinis karas, 1940 m. birželio 15 d. Lietuvą okupuoja sovietų armija. Būčiui nepavyksta gauti italų valdžios leidimo į Romą atvykti iš Lietuvos dėl karo pabėgusiems marijonams...

Prieš išvykdamas iš Lietuvos, Būčys palieka joje liekančiai jaunuomenei savo testamentą[267]: „Šitą lyg testamentą rašydamas jaunajai Lietuvos kartai, tikiu ir pasitikiu jos protu, širdimi ir sąžine" (p. 651). Tarp blogybių, kurias ši karta turės įveikti, yra „politikos hipertrofija" – čia galima įžvelgti krikdemišką kritiką autoritarinei tautininkų valdžiai:

> „Antras vargas, kurs mus dabar slegia, tai politikos hipertrofija. Nė viena valstybė negali apsieiti be politikos, nė mes negalime be jos gyventi; bet ir patys geriausieji dalykai ima kenkti visumai, kai perdaug išbujoja. Visa mūsų šviesuomenė rūpinasi gyventi iš valstybės kišeniaus. Valstybė turi gerai apmokamų vietų, bet ne tiek, kiek yra norinčių jas gauti.
>
> Politika moka dalykus nukreipti nuo jų įgimtųjų tikslų ir pasinaudoti jais trumpo laiko sumetimams. Kai politika įsigali tikyboje, moksle ir teisybės vykdyme, tai tauta lieka be tiesos ir be teisybės, be dviejų brangenybių, sudarančių tautos stiprybę ir tėvynės meilės židinį. Tuo atveju pasiaukojančio, kūrybinio patriotizmo vietoje stoja triukšmingoji beširdė savimeilė. [...]
>
> Šiandien mes negalime kalbėti apie visus tuos blogumus, kurie susidaro, politikai užviešpatavus tiesos ir teisybės sritis ir atitinkamas įstaigas: teismus, mokyklas, bažnyčias. Kas teisybę pripranta nukreipti nuo jos įgimtojo tikslo, tas nebūva ir negali būti sąžiningas. Taigi būsimosios kartos uždavinys yra sudaryti Lietuvai sąžiningą valdininkiją ir taip ją išvaduoti iš politinės hipertrofijos" (p. 650).

– * –

Vysk. Būčys apsigyvena marijonų namuose Via Corsica 1. 1940 m., prieš pat okupaciją, sudaryta ketvirtoji – Latvijos marijonų provincija. 1940 m. balandžio 16 d. vysk.Būčys išplaukė vizitacijai į marijonų namus Jungtinėse Valstijose. Aplankė lietuvių gimnaziją Thompsone (pavadintą Marianapoliu), naujai

[267] Petras Pr. Būčys, M.I.C., „Lietuva ir jaunoji jos karta", *Židinys*, 1938.05, Nr. 5–6, p. 645.

įkurtus namus Kenosha'oje, Wis., bei Milwaukee'yje, Wis. Amerikoje Būčį pasiekė žinia apie Lietuvos okupaciją. Shenandoah, Penn., pas Šv. Jurgio parapijos kleboną Karalių įvyko kunigų pasitarimas, ką daryti. Būčys važiavo į Vašingtoną pas apaštalinį delegatą arkivysk. Amleto Giovanni Cicognanį. Italijai dar nepaskelbus karo JAV, 1940 m. liepos 29 d. lėktuvu Būčys grįžo į Romą.

Romos marijonai priglaudė dalį baldų, išvežtų iš Lietuvos ambasados Villa Lituania, kurią fašistų vyriausybė perdavė sovietams. Marijonų vienuolyne slėpėsi fašistų ieškomi žydai, anglų karininkai, pabėgę iš belaisvių stovyklos.

1940 m. lapkričio 27 d. nuskambėjo pirmoji laida lietuvių kalba per Vatikano radiją (įsteigtą 1931 m. pop.Pijaus XI). Pirmasis į okupuotą Lietuvą kreipėsi vysk.Būčys.[268] Vatikano radijas kartą per savaitę lietuviškai kalbėjo iki 1942-ųjų pabaigos (transliacijos atnaujintos tik po karo), daugelį laidų vedė marijonų generolas. Būčiui teko skaityti paskaitas ir Vatikano radijo lenkų k. laidose (apie marijoną kun. Władysławą Lewandowicz'ių, šv. Urszulą Ledóchowską ir kt.).

Karo metais marijonų veikla tęsiasi visuose kraštuose, tačiau nutrūksta beveik visi ryšiai su pagrindiniais namais Romoje, tad žymiai sumažėja raštinės darbo. Tačiau vysk.Būčys nesėdi rankų sudėjęs. Darbuojasi kaip dvasios vadovas *Russicume*, lenkių seserų nazaretiečių (Švč. Šeimos Nazarete seserų kongregacija) ir prisikėliečių (Viešpaties Prisikėlimo seserų kongregacija) vienuolynuose. Taip pat užsiima rašymu:

> „Parašiau studiją apie rytų apeigų rožinį „čiotki", vartojamą Rusijoje. Pasiūliau taip sutvarkyti tą „čiotki" vartojimą, kad rytų apeigų kunigams atstotų brevioriaus kalbėjimą. Tas dalykas, parašytas lotyniškai, buvo įteiktas Rytų Bažnyčios kongregacijai, kuri jį ištyrė, aprobavo ir iš Penitenciarijos gavo gana gausių atlaidų tiek lotynų, tiek rytų apeigoms, vartojant tą pamaldumo formą. Tasai mano raštas tebėra nespausdintas. Kitados Marijampolėje pradėtas rašyti meditacijas ėmiau tvarkyti ir vieną jų dalį, būtent apie gerą elgesį, susidedančią iš 125 mąstymų, esu galutinai atbaigęs. Per kelerius metus (1942–45) parašiau kun. Justino Pranaičio biografiją, kuri taip pat nespausdinta" (VBA II p. 156).

1945 m. dėl karo nėra galimybių sušaukti marijonų generalinės kapitulos. Todėl Šv. Sosto Vienuolių kongregacija pratęsė Būčio kaip generolo įgaliojimus nenustatytam laikui.

1945 m. spalio 11 d. Romoje įvyko lietuvių dvasininkų pasitarimas, kuriame nutarta kurti lietuvių kolegiją Romoje. Pasitarime dalyvavo ir vysk.Būčys, kuris, kaip minėjome, šią idėją kėlė dar 1921 m. Gavus pop.Pijaus XII pritarimą, spalio 19 d. kolegija atidaryta Pietų Amerikos kolegijos patalpose, atvyko pirmieji kunigai ir seminaristai. Įsikurti padėjo marijonai, pirmiausia vysk.Būčys, 1946 m. kelionės į JAV metu rinkęs aukas, parašęs memorandumą

---

[268] Romas Bacevičius [g. 1963], „Vatikano radijo balsą prisiminus", *XXI amžius*, 2010.12.31, Nr. 95, http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2010/12/31/darb_01.html.

ta tema („Considerationes..."). 1946 m. lapkričio 5 d. kolegija įsikūrė naujai įsigytose patalpose Via Casalmonferrato 20. 1948 m. Seminarijų ir studijų reikalų kongregacija Kolegiją pripažino.[269] Ilgametis Kolegijos vadovas prel. Tulaba rašo:

> „Žavėjausi vyskupu P. Būčiu [...]. Vysk.P. Būčiui kartą pareiškiau, jog jaučiu norą tapti marijonu, jei tik būčiau priimtas. Ekscelencija, kiek pagalvojęs, patarė: „Geriau pasilik ten, kur dabar esi. Kolegijai esi reikalingas. Čia būsi naudingas ir Bažnyčiai, ir mūsų Lietuvai"."[270]

1946 m., pasibaigus karui, Būčys iškeliauja vizitacijai į Ameriką. Vasario mėn. išplaukia iš Genujos, kovo 6 d. pasiekia Niujorką. Kovo 8 d. vieši Marianapolio kolegijoje Thompsone, renka aukas kolegijai, vizituoja lietuvių ir lenkų marijonų namus.[271] Z. Ivinskis rašo:

> „Šv. Kazimiero kolegijos Romoje rektoriaus prel. L. Tulabos liudijimu, vysk.Būčio Amerikoje iškeltoji kolegijos steigimo mintis ir jo surinktieji pinigai buvo pagrindas, ant kurio vyko konkretus kolegijos įkūrimas Romoje. Jis subrandino kolegijos reikalo mintį, jis pažadino pirmuosius aukotojus, todėl teisingai gali būti laikomas tikruoju kolegijos steigėju" (Ivinskis 1952).

Kovo 17 d. vysk.Būčys dalyvauja Lietuvių katalikų konferencijoje Čikagoje, Šv. Jurgio parapijos salėje.[272] 1946 m. rugpjūčio 28–31 d. lėktuvu per Braziliją nuskrenda į Argentiną, vizituoja 1939 m. įkurtą vienuolyną Avellaneda mieste prie Buenos Airių. Spalio 1 d. išvyko iš Buenos Airių, skrisdamas per Rio de Žaneirą ir Recifę (Brazilija), Dakarą (Senegalas) (antras apsilankymas Afrikoje) ir Lisaboną (Portugalija), sugrįžta į Romą.

1948 m. pradžioje marijonų vienuolijos Amerikos provincija padalinta į lietuvių Šv. Kazimiero ir lenkų Šv. Stanislovo Kostkos provincijas. (2008 m. jos bus vėl sujungtos į vieną.) Generolas Būčys organizuoja sielovadą lenkams ir baltarusiams Anglijoje. Ateina žinia, kad 1948 m. kinai komunistai likvidavo marijonų namus Charbine, du marijonus kunigus – minėtąjį Jazepą Hermanovičių ir Tamašą Padziavą (lenk. Tomasz Podziawo, 1906–1975) – perdavė sovietams, kurie ištrėmė juos į Sibirą.[273]

1949 m. vasarį vysk.Būčys vėl aplanko marijonų namus Avellanedoje (Argentina) ir sutaria dėl vienuolynų Berisso ir Rosario miestuose steigimo. Argentina jam taip patinka, kad jis net planuoja čia apsigyventi iki gyvenimo pabaigos. Kovo 25 d. Būčys, švenčiantis savo kunigystės 50-metį, gauna pop.-Pijaus XII laišką, kuriame giriami jo nuopelnai Bažnyčiai. Po to vizituoja abi provincijas JAV, šventina kunigais marijonų klierikus. Ta proga aplanko į JAV

---

[269] *Romos popiežiškoji Šv. Kazimiero Lietuvių Kolegija (1948–1998)* / Ladas Tulaba [1912–2002], Vilnius: Katalikų akademija, 1998, p. 15; *Popiežiškoji šv. Kazimiero kolegija, Roma (1945–1970)*, Roma: Lietuvių šv. Kazimiero kolegija, 1971, p. 20.

[270] Ten pat, p. 61.

[271] *Draugas*, 1946.03.09, Nr. 57, p. 1.

[272] *Draugas*, 1946.03.19, Nr. 65, p. 4.

[273] Vysk.*Pranciškus Petras Būčys...*, 1992, p. 49.

emigravusią savo sesers Petronėlės Bagdanavičienės šeimą. Rugpjūtį vizituoja namus Londone, veda rekolekcijas kunigams Birmingeme. Vieši Lisabonoje, apžiūri buvusį „baltųjų" marijonų vienuolyną Balsamão, aplanko šventovę Fatimoje. Iš Portugalijos grįžta į Romą.

Tuo tarpu 1949 m. birželio 4 d. Lietuvoje sovietai suima kun. Praną Račiūną, M.I.C. (1919–1997). 1950 m. jis Ypatingojo pasitarimo nuteistas 25 metams lagerio, kalėjo Vorkutoje, Taišete ir Mordovijoje. Už ką represuotas Račiūnas? Už tai, kad esą 1945 m. pradžioje Vatikano valstybės sekretoriaus kard. Giovannio Battista'os Montinio (vėliau pop.Paulius VI) paragintas vysk.-Būčys pavedęs jam rinkti žvalgybines žinias apie Raudonąją armiją. Račiūnas surinktą informaciją turėjęs perduoti Maskvoje buvusiam Vatikano šnipui Georges'ui Antonio Laberge'ui (JAV ambasados kapelionui), šis Vatikanui, o Vatikanas – JAV žvalgybai.[274]

1950 m. per 47 posėdžius prof. Zenonas Ivinskis užrašo vysk.Būčio atsiminimus (VBA) – svarbų dokumentą Katalikų Bažnyčios Lietuvoje istorijai. 1966 m. atsiminimai, redaguoti marijono kun. Juozo Vaišnoros, publikuoti Čikagoje.

Apie tuos metus Romoje Būčys rašo: „Šiaip mano veikla rytų apeigose Romoje reiškiasi tik tuo, kad nueinu į iškilmingas popiežiaus Mišias (Capella Pontificia) rytietiškais rūbais apsirengęs" (VBA II p. 104). Taip išties buvo, pvz., 1950 m. lapkričio 1 d., kai vysk.Būčys su šimtais kitų vyskupų dalyvavo Švč. M. Marijos Dangun Ėmimo dogmatizavimo iškilmėse. Tačiau Būčys dalyvauja ir Katalikų dvasininkų, dirbančių su rusais, suvažiavime Romoje 1950 m. lapkričio 22–27 d. Savo kalboje išreiškia įsitikinimą: „Rusų tauta pakankamai stipri, kad apsirūpintų savais dvasininkais."[275]

1951 m. gegužės 13 d. Šv. Kazimiero kolegijos koplyčioje Romoje arkivysk. J. Skvireckas, vyskupai P. Būčys, V. Brizgys ir V. Padolskis paaukojo Lietuvą Marijos Nekalčiausiai Širdžiai. Taip paminėta 25 metų nuo Lietuvos bažnytinės provincijos įsteigimo ir 700 metų nuo Mindaugo krikšto sukaktis. Gegužės 13-oji – pirmojo Dievo Motinos apsireiškimo Fatimoje diena. Pasiaukojimo aktą pasirašė ir civilinės valdžios tremtyje atstovai: Lietuvos diplomatinės tarnybos šefas S. Lozoraitis, įgaliotas ministras prie Šv. Sosto S. Girdvainis, istorikas Z. Ivinskis ir kt.[276]

Ivinskis netrukus, norėdamas pateikti Būčio užsispyrimo ir nerealistiškumo pavyzdį, parašys: „Jis buvo įsikalęs, kad kai kieno sutrukdytas jo planuo-

---

[274] Kun. Pr. Račiūnas, „Atviras laiškas", Paluobiai, 1974.03.20, publ. in: Bernardas Aleknavičius [g. 1930], „Iš Paluobių tyruose nuaidėjęs balsas: Kun. Prano Račiūno, MIC, gimimo 90-osioms metinėms", *XXI amžius*, 2009.04.03, Nr. 27, http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2009/04/03/atmi_01.html.

[275] „Protokol Sjezda ...", *Naš prichod*, Paryž, 1951, Nr. 10, p. 3.

[276] *Marijos garbinimas Lietuvoje...*, p. 152; *Piligrimo vadovas: po stebuklingas Marijos vietas* / Robertas Gedvydas Skrinskas [g. 1960], Kaunas: UAB „Judex" l-kla, 1999, p. 445. Šį įvykį kaip juokingą kuriozą pamini: J. Aničas [Jonas Aničas, g. 1928], „Romos lietuvių klerikalų židinio antiliaudinė veikla", in: *Katalikybė ir šiuolaikinė ideologinė kova: [straipsnių rinkinys]* / sudarytojas B. Kuzmickas [Bronislavas Juozas Kuzmickas, g. 1935], Vilnius: Mintis, 1978, p. 142.

tas pasiaukojimas Švč. Marijos širdžiai (1939) užnešė tėvynės didžiąsias nelaimes" (Ivinskis 1952). Garbusis istorikas nesuprato, kad bėgant metams, Švč. M. Marijai pašvęsto ordino vadovas turėjo išsiugdyti gilų pamaldumą Dievo Motinai; daugelio išbandymų blaškomas turėjo išmokti į visus įvykius žvelgti antgamtiniu žvilgsniu. Tad nieko nuostabaus, jog vysk.Būčys buvo įsitikinęs, kad Fatimos apsireiškimų iškeltas Nekaltosios Marijos Širdies kultas turi tikrą galią sieloms ir tautoms. Jis tikėjo, kad iškilmingas pasiaukojimo šiai Širdžiai aktas būtų galėjęs įvykdyti panašų stebuklą Lietuvai, kokį įvykdė, pvz., Dievo tarno t. Petruso Pavliceko, O.F.M., organizuotas Rožančiaus kryžiaus žygis 1955 m., privertęs raudonąją armiją palikti okupacinę zoną Austrijoje.

1900 m. Būčys organizuoja knygos *Marijos mėnuo* vertimą ir išleidimą. Daugelį metų studijuoja Lurdo stebuklus. Gyvenimo pabaigoje palieka rankraštį *Švenčiausios Marijos Loretto Litanija*, kuris po jo mirties dalimis publikuojamas *Kristaus Karaliaus laive*. Būčys, be jokios abejonės, buvo marijinis kunigas ir vyskupas.

– * –

Stiprus apkurtimas (vyskupas galėjo girdėti tik su klausos aparatu) trukdė eiti pareigas, kuriose Būčys visada norėjo būti labai sąžiningas. Todėl 1951 m. gegužės 14 d. Būčys atsistatydino iš vienuolijos generolo posto. 1951 m. rugsėjo 17 d. Vienuolių kongregacija, padariusi anketinę apklausą, paskyrė naują generolą – lenką kun. Władysławą Mroczeką (1890–1976).

Rugsėjo 28 d. ryte atėjęs į koplyčią laikyti Mišių, vyskupas apalpo. Atgavęs sąmonę, priėmė viatiką ir paskutinį patepimą. Diagnozuotas prasidedantis kraujo išsiliejimas smegenyse. Popiežius, informuotas apie vyskupo ligą, atsiuntė telegrama specialų apaštališkąjį palaiminimą. Tai ligonį labai sujaudino, jis vis rūpinosi, kaip čia tinkamai popiežiui padėkojus už tokią malonę ir prielankumą. Kiek pasitaisęs, vyskupas tvarkė rankraščius, planavo darbus, rašė laiškus, perdavinėjo įpėdiniui Mrocezkui raštus ir pareigas. Spalio 24 d. nuvyko į Rytų Bažnyčių kongregaciją, kur pristatė naują generolą ir gavo leidimą vėl laikyti Mišias lotynų apeigomis (gerokai trumpesnėmis nei Rytų). Vyskupas džiaugėsi, kad tą leidimą pavyko gauti, ir vakare su savo pusbroliu kun. Andriumi Povilaičiu (1876–1953) juokavo, kad bent gyvenimo pabaigai pagaliau vėl virs „kataliku". Kun. Povilaitis juokais siūlė nusikirpti barzdą ir padėti po stiklu muziejuje.[277]

1951 m. spalio 25 d. įvyko naujas kraujo išsiliejimas smegenyse. Dar gavęs iš Vatikano popiežiaus palaiminimą, vysk.Pranciškus Petras Būčys mirė. Kūnas pašarvotas marijonų namuose Romoje, Via Corsica 1, gedulinės šv. Mišios įvyko S. Giuseppe in Via Nomentana bažnyčioje. Vysk.Vincentas Brizgys

[277] Juozas Vaišnora, M.I.C. [1905–1987], „Paskutinės vysk. P. Būčio dienos", *Draugas*, 1951.11.30, Nr. 280, p. 2, 7.

palaidojo karstą Romos Campo Verano kapinėse, bendroje marijonų kapavietėje, šalia kun. Jono Kriščiukaičio, M.I.C.[278]

> „Su mirtimi vyskupo Būčio nusirito į amžinybę žymiausias atstovas lietuviško katalikiškumo ištisos pusės dvidešimtojo amžiaus. Jis buvo kaip ąžuolas išdygęs ir įsišaknijęs lietuviškose tradicijose 19 amžiaus, o išsišakojęs taip plačiai, kaip ir visa tauta, noromis ir nenoromis prasiplėtus per visą pasaulį" (Urbanavičius 1951).

\- * -

LKMA visuotiniame narių susirinkime Vilniuje, Šv. Jonų bažnyčioje 1991 m. rugsėjo 9 d. kun. P. Račiūnas skaitė paskaitą apie vysk.Būčį. 1992 m. rugsėjo 5 d. iškilmingai paminėtos Būčio gimimo 120-osios metinės, paskaitas skaitė V. Aliulis, P. Račiūnas, dr. A. Vasiliauskaitė. Vyskupo Būčio atminimas paminėtas ir po penkių metų:

> „Š. m. spalio 17 d. Slavikuose minėjome vyskupo P. P. Bučio 125-ąjį gimtadienį. Suvažiavo daug svečių, tarp jų ir krikščionys demokratai iš Vilniaus – Seimo pirmininko pavaduotojas F. Palubinskas ir šių eilučių autorius. Pranešimus skaitė kultūros istorikas Albinas Vaičiūnas, literatūrologas iš Marijampolės Z. Šileris. Lankėmės Šilgalių kaime. Čia buvo atidengtas koplytstulpis, pašventinta atminimo lenta Slavikų bažnyčioje. Šilgalių kaime dar tebestovi 200 metų sulaukęs gyvenamasis namas. Padėjome gėlių ant vyskupo tėvo, senelio kapų."[279]

2001 m. spalio 25 d. VDU Katalikų teologijos fakultete įvyko Būčio mirties 50-ųjų metinių minėjimas. Jame dalyvavo Kauno arkivyskupas Sigitas Tamkevičius, VDU rektorius Vytautas Kaminskas ir kt. Laikytos šv. Mišios marijonams grąžintoje Šv. Gertrūdos bažnyčioje. VDU Katalikų teologijos fakulteto didžioji aula pavadinta vysk.P. Būčio vardu. 2001 m. gruodžio 16 d. įvyko iškilmingos pamaldos Telšių katedroje, o Telšių Teatro salėje – P. Būčiui skirta konferencija.[280]

3. Asmenybė

Vyskupas Būčys nesutinka būti vadinamas „katalikiškosios Lietuvos patriarchu" – toks tėra vysk.M. Valančius ir galėtų būti pripažintas arkivysk. J. Matulaitis (VBA II p. 187).

---

[278] Plg. Algirdas Jokūbaitis, „Aplankytas Kauno universiteto rektoriaus Petro Pranciškaus Būčio kapas Romoje", *Universitas Vytauti Magni*, 2010.09, Nr. 6, p. 11.

[279] Rimvydas S. Butautas, „Mokslininkui, vyskupui Pranciškui Petrui Būčiui – 125", *Voruta*, 1997.10.25–31, Nr. 40, p. 5.

[280] „Paminėtas vysk. P. Būčio, MIC, (1872–1951) atminimas", *Draugas*, 2002.01.08, Nr. 4, p. 4; Aldona Vasiliauskienė, „Renginiai, minint vysk. Pranciškaus Petro Būčio, MIC, 50-ąsias mirties metines", *Draugas*, 2002.01.11, Nr. 7, p. 3.

„Aš pats buvau pasišovęs būti Kristaus Bažnyčios apologetu Lietuvoje. Toje srityje esu šį tą paskelbęs lietuvių kalba. [...] Į tarptautinį katalikų apologetikos mokslą nieko nesu įnešęs. Ne aš vienas rašinėdavau lietuviškos apologetikos straipsnius. Nelengvas uždavinys būtų išspręsti, kam tenka pirmoji vieta juos rašinėjusių. [...] Kai šiandien žiūriu į savo litografuotas ar šapirografuotas paskaitas, tai liūdna man darosi, nes matau, kad tie raštai visai nepatvirtina gana palankios nuomonės, susidariusios apie mano profesoriavimą ir mokslinę jo vertę. Trumpai sakant, yra dokumentuotų įrodymų, kad neturiu teisės vadintis patriarchu ne tik bendrame Lietuvos katalikų gyvenime, bet nė apologetikos srityje."

Išties, prof. Būčys tėra vienas iš daugelio lietuvių apologetų, paminėtų S. Ylos sudarytoje bibliografijoje.[281] Jokioje kitoje teologijos srityje lietuvių autoriai nėra tiek prirašę, kaip apologetikos. Tačiau Būčio indėlis yra didžiulis.

Amžininkai aukštai vertino Būčį pirmiausia kaip rašto darbininką. K. Čibiras apibendrina:

„Koks Jo Ekscelencijos raštų pobūdis ir jų reikšmė? – Religija – Kultūra – Gyvenimas, tai vis gerb. Jubiliato raštų temos. Koks būdavo svarbiausias Bažnyčios rūpestis, koks iškildavo visuomenėj stambesnis klausimas, tokiom temom Gerb. Jubiliatas rašė. Stovėdamas amžinųjų tiesų sargyboje ir rašė viską jų šviesoje. Jo straipsniuose nėra dienos karščio, nė paviršutiniškumo. Atvirai žiūrima į gyvenimą, matomi visi jo reiškiniai, bet viskas peržiūrima plačiu sintetiniu žvilgsniu. Iš visų autoriaus raštų dvelkte dvelkia ne vien aukštas moksliškumas, bet taip pat didelė dvasios kultūra. Net ir tada, kai taisydavo klaidas, ar susidurdavo su idėjinio priešo puolimu, jis visuomet rodydavo aukštą žmoniškumą bei artimo meilę. Pagal šv. Augustino taisyklę: mylėti priešus, neapkęsti jų klaidų" (Čibiras 1931).

Tumas-Vaižgantas, su kuriuo Būčys dažnai nesutardavo dėl jo tiesmukos paramos tautininkų valdžiai, pripažįsta Būčio pažiūrų nuoseklumą:

„Prof. dr. Pranciškaus Būčio raštai apibendrinti labai lengva. Jis – Weiss'o mokinys ir jo pasekėjas, mokytas teologas-apologetas, visokeriopų klaidžių nuomonių taisytojas. Pr. B. tiek vientisas rašytojas, kokio kito vargu rasti mūsų literatūroje. Visai nedideliu kriptelėjimu į pasaulinių reikalų sritis, Pr. B. dideliuose ir mažuose savo darbuose vis tas pats religinės ir moralės tiesos skelbėjas. [...] Nei kompromiso, nei nusileidimo. Mokslą jis tepripažįsta, amžinosiomis Apreiškimo tiesomis pagrįstą; politinį ir visuomeninį veikimą tik sutinkantį su visuotinės Bažnyčios, kurios Galva-Vadas yra Rymo Popiežius, taktika. Už tai Pr. B. senai yra vadinamas „ultramontanu" arba „popiežininku", kaip kam patinka, ir tai deda jam in minus. Kas gi deda tai jam

[281] *Lietuvių apologetinės literatūros bibliografija, 1904–1914* / Stasys Yla [1908–1983], Kaunas, 1935.

didžiausiu pliusu, Krikščionys Katalikai, tie turi džiaugdamies konstatuoti, jog dabartinė aiškiai krikščioniška didžiumos mūsų inteligentijos nuotaika yra pamažu susidariusi per šiuos 35 metus, daugiausia veikiant raštu prof. Pr. Būčiui. Tai daugelio dabartinių mūsų valstybinio gyvenimo pasireiškimų pradžios gauname paieškoti Pr. Būčio asmenyje. Jis ir jo darbai jokiu atžvilgiu dar nėra įvertinti, o prie to anksčiau ar vėliau teks prieiti, taip teologams taip ir politikams" (Tumas 1927, p. 16).

Stasys Yla, kaip ir daugumas su Būčio tekstais ar paskaitomis susidūrusiųjų, pabrėžia jo mokytumą ir gilią išmintį:

„Būčys stebino trim savybėm, reikšmingom akademikui: nepaprasta atmintim, enciklopediniu žinojimu ir išskirtine dovana kalbom. Mokėjo daugiau kaip dešimt kalbų ir šešiom iš jų galėjo gana tobulai rašyti. [...]

Būčys daugelį domino būdingom teigiamybėm - ramiu, blaiviu galvojimu, minties perteikimu paprastai ir suglaustai, patvarumu dirbti, nesijaudinimu sunkesniais momentais, pareigingumu ir orumu, o ypač atvirumu bendriesiems reikalams.

Ieškant visų savybių suvestinės, gal tektų jam taikyti šiuos šv. Rašto žodžius: *Sapientia est major super omnia* - išmintis aukščiau visko[282]: paprasta, kukli, nuoširdi būčinė išmintis. Protas žiūri *sub specie veri* (tiesos požiūriu), o išmintis *sub specie boni* (gėrio požiūriu). Būčys buvo jautrus tiesai ir dar labiau gėriui. Teoretiškas ir analitiškas protas „mėsinėja" tiesą kaip laboratorijos objektą, o išmintis tiesą atskleidžia organiškoje visumoje, susietą su gyvenimu ir žmogaus buitim. Toks buvo Būčys, dėstydamas apologetiką, rašydamas veikalus, vesdamas polemikas. Iš visų mūsų apologetų ir paskaitininkų turbūt vienas Būčys neliko niekam ir niekuo neaiškus. Protas dėsto, o išmintis moko. Būčys buvo mokytojas plačia prasme visoj savo veikloj, net administravimo pareigose" (Yla 1981).

Tikra išmintis yra skaidri, paprasta, suprantama:

„Jis rašo labai populiariai ir todėl visų su malonumu skaitomas. Retas teturi tokią brangią dovaną taip aiškiai kad ir sunkiausius dalykus išdėstyti, kaip vysk.Būčys" (Z-kas 1932).

Senatvėje vyskupas dažnai skųsdavosi, kad dešinioji ranka jam skaudanti, ir baiminosi, kad gali nebepajėgti ja naudotis rašymui. „Tuomet likčiau kaip be galvos", - sakydavo (Ivinskis 1952).

\- * -

Kokio temperamento buvo vysk.Būčys? Pasak Vaitkaus, jis sangvinikas, Ylai jis atrodo esąs flegmatikas. Vaitkus rašo:

---

[282] Plg. Sabos karalienės žodžius karaliui Saliamonui: „Tavo išmintis ir gerovė smarkiai pralenkia kalbas, kurias buvau girdėjusi" (1 Kar 10, 7).

„Būčys, kaip žmogus, buvo normalus sangvinikas, vadinas, ne per lėtas, bet ne per karštas, ne kovotojo tipas, bet sugebąs ir gyvai bei mikliai gintis, tačiau žaibais ir perkūnais nesišvaistąs; žmogus be nepaprastų zigzagų, lūžių, kraštutinumų; žmogus gana šviesiai žiūrįs į pasaulį bei žmones, pozityviai įvertinąs Dievo apsčiai paskleistas pasauly gėrybes ir jomis saikingai pasigėrįs: mėgstąs žmonių draugiją, pobūvį, pasižmonėjimą, šviesią jų draugėje nuotaiką, pajuokavimą, sąmojus, anekdotus.

Tos ypatybes savaip atsispindi ir Būčio atsiminimų pasakojime ir jam padeda sukurt būčišką stilių: Būčys pasakoja senoliškai atsidėjęs, sodietiškai neskubėdamas, maloniai, ramiai, nė su kuo nesiginčydamas, vengdamas dramatizmo (viena išimtis - Peterburgo akademijoj egzamino laukimo scena), išlaikydamas pusiausvyrą, nieko neperdėdamas; nemalonius ar malonius įvykius savo vidine giedra peršviesdamas, savo šneka pats skonėdamasis ir klausytojus tuo skoniu apkrėsdamas, nevengdamas anekdotų, juokelių ir pasakojimą persunkdamas švelniu humoru" (Vaitkus 1960).

Stasio Ylos nuomone, Būčio aktyvumas gimė įveikus prigimtinį flegmatiškumą:

„Jis įdomus daugeliu atžvilgių. Įdomiausias jo išjudėjimas, prašokęs prigimtinį inertiškumą. Žmogus atrodė lėtas, nejudrus, apykūnis, niekur nepersiskubinęs, niekad nepagreitinęs nei žingsnio, nei žodžio, o tačiau visur buvo jo pilna, ypač jo žodžio ir rašto, ir visokios veiklos - pareiginės ir savanoriškos. Nesuvokiamas ir jo posūkis į dvasines gelmes. Flegmatikai būna praktiški, gaspadoriški, o Būčys pasidarė dvasinis judintojas plačiąja prasme" (Yla 1981).

V. Aliulis bando jungti šias nuomones:

„Pagal tradicinę temperamentų schemą turbūt galima sakyti, kad Jurgis Matulaitis turėjo melancholiko ir flegmatiko savybių, o Pranciškus Būčys - flegmatiko ir sangviniko. [...] Būčys - solidus zanavykas, su labai stipriomis liaudiškomis šaknimis ir lakiu humoro jausmu, labai vaizdinga ir originalia kalbėsena. Realių ir ne itin realių, sangviniškų sumanymų apstybė, bet galiausiai daromi ramūs sprendimai. Pamėgimas populiarinti tikėjimo žinias ir gyvenimiškus pastebėjimus. Nenuvargstantis flegmatiko darbštumas. Atsidavimas Bažnyčiai, Lietuvai ir vienuolijai, intensyvus mokslo, rašto ir žodžio apaštalavimas."[283]

Daugelis tarp vyskupo įvairių dorybių pabrėžia jo nuolankumą ir kuklumą:

„Nors ir būdamas taip aukšto mokslo ir eidamas tokias pareigas, jis buvo labai nuolankus. Tą parodo šis atsitikimas, kurio tikrumą

[283] Vaclovas Aliulis, „Du Bažnyčios šulai - sūduviai marijonai: Jurgis Matulaitis (1871–1927), Pranciškus Petras Būčys (1872–1951)", *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 19, 2001, p. 608.

patvirtino man viename pasikalbėjime patsai vysk.Būčys: kartą jisai iš akademijos buvo parvažiavęs į Lietuvą. Nuvyko į bažnyčią. Buvo kažkokios iškilmės ir kunigas kurs jas tvarkė, pamatęs prof. Būčį, pamanė kad tai koks klierikas (Būčys mažo ūgio) ir pasakė, kad jis turįs [su] žvake eiti patarnauti prie altoriaus (pabūti akolitu). Būčys nieko nesakydamas išpildė, ko iš jo norėjo. Koks visų buvo nustebimas, kai sužinojo, kad tai Petrapilio dvasinės akademijos profesorius" (Prunskis 1942).

„Kaip žmogus buvo asketas, tvirto nusistatymo ir neinąs į kompromisus. Dirbdamas buvo labai nuoseklus, viską dirbo gana iš lėto, bet pastoviai. Visą laiką buvo kuo nors užsiėmęs. Pirmoje vietoje statė pareigą, o ne malonumą. To reikalavo taip pat ir iš kitų. [...]

[Atsiminimuose] jis nevengė prisipažinti prie savo gyvenime padarytų klaidų, netikslių sprendimų ir nenorėjo savo parodyti kitokį, pateisintą, kaip kad daro daugelis kitų autorių. Atrodo, kai kur yra pergriežtas pats sau, bet tai jis darė iš savo įsitikinimo, iš savo vienuoliško žvilgsnio į gyvenimą. Užtat jį pažinojęs vienas ukrainietis vyskupas kartą prasitarė, kad jei marijonai rūpinasi padaryti šventuoju arkiv. Jurgį Matulaitį, kodėl nepradėjo ruošti kelio pakelti į šventuosius vyskupą Būčį" (Duoba 1979, p. 208).

Prisiklausęs nemažai pagyrimo žodžių ir tikrų panegirikų apie vyskupą, jo atsiminimų užrašytojas Ivinskis nevengia ir stiprokos Būčio charakterio kritikos, kurią tuojau supina su dorybių pripažinimu:

„Iš to, kas buvo pasakyta, jau yra išryškėjusios kai kurios vyskupo būdo ypatybės: darbštumas, rūpestingumas, tolerancija, atsidėjimas pasiimtam darbui. Tai buvo tikėjimo gynėjas, apologetas visa širdimi, jakštiškai dovydaitiško tipo enciklopedistas. Tosios kartos jis buvo paskutinis mohikanas. Nesiekė Būčys tapti anokiu užsidariusiu teologu mokslininku, išsirausiusiu gilų specialybės šulinį, kuriame lemta vienam trokšti. Gyvenimas mėtė jį į visokius vandenis, ir jis plaukė, kaip tik sugebėdamas, pradedant vikaru, profesorium, redaktorium, baigiant vyskupu ir vienuolių generolu. Dievo duotosios prigimtosios dovanos: gilus protas, puiki atmintis, gera sveikata padarė iš jo produktingą mokslininką. Gilus tikėjimas, pamaldumas, vienuoliškas nuolankumas ir paprastumas iškėlė jį iki Apaštalų įpėdinio – vyskupo. Žmogaus meilė, mandagumas išugdė plataus masto tolerantą. O Zanavykų žemė davė tikrą savo sūnų su visais ano krašto savumais: patriotiškumu, užsispyrimu, ištverme ir savo vertės pajautimu. [...]

Jei tačiau žodžio ir rašto tarnyboje Būčys buvo vienas iš pačių didžiausių lietuvių, tai vis tik jo kontaktai su realiu gyvenimu buvo mažiau sėkmingi. Prisiimtas pareigas jis nešdavo su dideliu atsakomybės pajautimu, tačiau kai reikėdavo keisti taktika, ar veikimo būdas, jis to nepadarydavo ir tol kankindavosi, kol galutinai įsitikindavo,

kad jau toliau eiti nebegalima. Dėl savo gero būdo jis buvo linkęs iš karto ir kiekvieną kitą laikyti geru, greitai pasitikėti svetimu, nepažįstamu žmogumi. Iš to einąs žmonių nepažinimas ir nemokėjimas pasirinkti tinkamų bendradarbių darė jam sunkenybių visą gyvenimą. Ypač tai skaudžiai atsiliepė, kai jis organizavo rytų katalikų misijas Amerikoje tarp rusų emigrantų, ar kai apaštalavo Lietuvoje po 1934 m. Žmonės išnaudodavo jo gerumą, ir tie, kuriais jis bandydavo remtis, skaudžiai jį apvildavo.

Teorijoje jis turėjo daug ir gražių planų. Kontaktai su realybe tačiau dažnai juos nublankindavo. Iš čia suprantama, kodėl Bučiui nesisekdavo administraciniai reikalai. Tai krito jau į akis tada, kai jis išėjo Akademijoje į prorektorius. Studentai sakydavo: „Professor fein, Administrator kein"[284]. Prof.B. Česnys savo atsiminimuose pasakoja, kad iš dėstytojams natūraliai pasitaikančių nesusipratimų su savo auditorija jis „darydavo per toli einančias išvadas ir keldavo net savo dimisijos klausimą" („Tiesos Kelias", 1927, 25 p.).

Daugelyje dalykų nesimatė realaus gyvenimo įžvelgimo. Tai galima aiškinti jo dideliu teoretiniu išsilavinimu, atitrauktu deduktyviu gyvenimo klausimų svarstymu. Nežiūrėdamas, kokios yra faktinos gyvenimo aplinkybės, jis tik iš principų deduktyviu būdu nusileisdavo į gyvenimo praktiką. Šitaip klausimus statant, dažnai, praktiškame reikalų sprendime, jis pats kankindavosi ir kankindavo kitus. Jausdamas savo gilų intelektą ir gausų žinojimą, Būčys dažnai užsispirdavo savo profesoriškai moksliškuose mintijimuose ir, kai kiti pareikšdavo kitokių pažiūrų, reikalaudavo gilių motyvų-argumentų, kurie nusvertų jo turimuosius. Tai kilo ne iš blogos valios, bet iš švento įsitikinimo. O apologetikos profesoriaus bet kuo neįtikinsi. Įsitikinęs, jog jo pusėje yra tiesa, kai pajusdavo, kad kiti turi kitokią nuomonę, imdavo manyti, kad tie kiti yra ne jo argumentų, bet jo asmens priešai.[285] Ypačiai į senatvę, vis labiau atitrukdamas nuo gyvenimo tikrovės, jei kas bandydavo kalbėti prieš jo argumentaciją, arba nušviesti klausimą iš kitos pusės, senelis paimdavo tai į širdį manydamas, kad kalbama prieš jį. Tokių kompleksų, kad esama prieš jį visur nusistatymo, pasitaikydavo dažnai. Kai kartą per klaidą neįspėtas, Velykų sekmadienį nuvykęs kalbėti per Vatikano radiją, rado dėl šventės radijofoną uždarytą, buvo nesugriaunamai įsitikinęs, kad Vatikano radijo vadovybė yra prieš jį nusistačiusi. [...]

Iš kitos pusės kiekvienam imponuodavo, kaip tas dvasios aristokratas ir taurus džentelmenas santykiaudavo su žmogum, su svečiu. Svečią jis tuojau užkariaudavo. Kas tik į jį turėdavo reikalo, visada

---

[284] Vok. „Puikus profesorius, joks administratorius".

[285] Plg. J. Matulaičio 1913 m. vasario 11 d. laišką Bučiui: „Man rodos, kad gal per jautrus esi kai kuriems mažmožiams, pergreit užpyksti ir įsižeidi" (*Užrašai* / Arkivyskupas Jurgis Matulaitis-Matulevičius, London: Tėvai Marijonai, 1953, p. 115).

maloniai priimdavo. Nesvarbu, ar jis pats užimtas, ar ne, bet viską dėdavo į šalį, ir dažną lankytoją vaišindavo kava. Jeigu kas jam padarė vizitą, tai – tikras dalykas – bus tuoj revizituotas. Romos geležinkelio stotyje vyskupas nuolat labai rūpestingai pasitikdavo ir išlydėdavo ne tik daug jaunesnius už save dignitorius, bet ir šiaip kunigus, Amerikos lietuvius, draugus. [...]
Kūnas jam taip pakluso, kad tas aštuntą dešimtį bebaigiąs senelis koplyčioje klūpodavo kaip žvakė, keldavosi prieš 5 val. ryto, o po pietų niekada nepriguldavo, nors tai Italijoje laikoma būtina. Savo gyvenime labai kuklus ir santūrus, senatvėje neragaująs nė lašelio vyno, ir savo kambaryje visus apyvokos ir rašomojo stalo daiktelius turėjo kuo paprasčiausius. Jis tenkinosi kuo mažiausiu, buvo iki smulkmeniškumo pavyzdingas ir neturtingas vienuolis. Likosi jame tiktai zanavykiškai žemaitiško užsispyrimo, kitais nepasitikėjimo. Dėl to mėgdavo sprendimus daryti vienas, už pasekmes atsakomybę pasiimdamas sau" (Ivinskis 1952).

– * –

Juozas Vaišnora trumpai apibendrina vysk.Būčio darbus ir nuopelnus įvairiose srityse:

„Kas yra gerb. Jubiliatas? Vieni jį vadina iš pašaukimo apologetu. Ši sritis jam yra artimiausia. Jis dėstė apologetiką aukštosiose mokyklose, jo stambiausi veikalai yra apologetinio turinio. Bet jis yra apologetas ne teoretikas, sausos tradicinės doktrinos dėstytojas ar su įsivaizduotomis klaidomis polemizuotojas; jis yra apologetas praktikas. Jo raštai, paskaitos, gyvasis žodis yra praktiškoji apologetika – tikėjimo gynimas, jo saugojimas, tiesos jieškojimas, jos nuo klaidų saugojimas. Jis yra apologetas ir savo visu gyvenimu. Teko girdėti iš kunigų, kuriems jis yra vedęs daugelį kartų rekolekcijas, kad jiems daugiausia įspūdžio darydavo ne tiek jo išvedžiojimai, kiek jo asmenybė, kurioje jie matė ir jautė išgyventą tiesą. [...]
Viena sričių, kuriai J. E. vysk.Bučys yra pašventęs didelę savo gyvenimo dalį, yra jaunuomenės auklėjimas. [...] Tai nebuvo sausas, šaltas profesorius, bet gyvas, nuolatiniame kontakte su jaunimu, pedagogas. Sunku būtų pasakyti, kur jis yra daugiau padaręs jaunimui įtakos: iš profesoriaus katedros ar asmeniniu kontaktu su jaunimu, kuris jo asmenyje visada rasdavo nuoširdų mokytoją ir patarėją. [...] Prisimenu, kaip jis, jau būdamas Marijonų Vienuolijos Vyr. Vadovu ir Rytų apeigų vyskupu, rasdavo laiko mus jaunus klierikus ir studentus laisvu laiku pavedžioti po Romos muziejus ir meno galerijas bei parodos. Tie pasivaikščiojimai ir lankymai buvo mums gražiausios meno istorijos pamokos ir dvasinė puota. Mes stebėdavomės, iš kur pas jį toks gilus meno pažinimas ir skonis. Jubiliatas ir visu savo gyvenimu yra didelis estetas, griežtas etiketo ir mandagumo taisyklių

saugotojas, bet drauge natūralus ir kuklus džentelmenas. Tai greitai pastebėdavo aukšti diplomatai ir paprasti jo lankytojai. [...]
Ilgus metus išbuvęs Vakarų Bažnyčios prieglobstyje, savo jaunystėje kovojęs su barzdotais plačiarankoviais Lietuvos provoslavintojais, vien iš klusnumo Šv. Sostui pereina į Rytų apeigas, užsiaugina barzdą, užsivelka rytietišką dvasininko drabužį ir už tai iš neišmanėlių susilaukia aštrios pašaipos ir kritikos. [...]
Jubiliato nepaprastą išmintį yra pastebėję visi, kurie su juo susitiko. Jos garsas plačiai paplito žmonių tarpe ir todėl į jį, lyg į kokį orakulą yra kreipęsi visi be išimties. Gyvenant Kaune, su Jubiliatu po vienu stogu, teko matyti, kad J. E. vysk.Bučį lanko visi: tikintieji ir bedieviai, mokslo vyrai ir liaudies vaikai, vyrai ir moterys, dvasininkai ir pasauliečiai, politikai ir pirkliai, artistai ir menininkai. Kiekvienas su savo skirtingais rūpesčiais ir reikalais, jieškodami patarimo, pagalbos. Ir visiems jis rasdavo tikslų patarimo, paguodos, supratimo žodį. [...]
Dvasinių vertybių didelis brangintojas, jis vis dėlto neniekina ir materialinių, bet tik tų, kurios turi mokslinės ar kitokios aukštesnės vertės. Dėl to iš kiekvienos kelionės jis grįždavo apsikrovęs muziejiniais eksponatais, retų mineralų rinkiniais ir vis rengėsi sudėti juos į gražų muziejų Lietuvoje, kur jaunuomenė, neturinti progos platesnį pasaulį išvysti, galėtų bent tuo būdu pasimokyti. Buvo surinkęs retą didelių žmonių autografų rinkinį. Būdamas Lietuvoje, yra išlandžiojęs nevienos bažnyčios senų atmestų daiktų sandėlį ir, ką įdomesnio suradęs, gabeno į muziejų. Šituo būdu Marijampolės vienuolyne susirinko nemaža vertingos ir įdomios istorinės, liturginės, numizmatinės, mineralogines medžiagos. Deja, jo ilgų metų pastangų vaisius Rytų barbaras yra sunaikinęs, išbarstęs. Tačiau dvasinės vertybės, kurių jis per savo ilgą amžių lietuvių tautai yra surinkęs ir perteikęs, pasiliks amžinai" (Vaišnora 1949).

IŠ VYSK. BŪČIO RAŠTŲ

ŠVENČ. P. MARIJOS APSIREIŠKIMAI LIURDE (ištraukos)[1]

Kun. Būčys daug rašė 1858 m. Lurde (Lourdes, Hautes-Pyrénées dep.) įvykusių Nekaltosios Švč. Mergelės Marijos apsireiškimų tema. Svarbiausias veikalas apie Lurdą ir gal net pati žinomiausia Būčio knyga apskritai yra *Švenč. P. Marijos Apsireiškimai Liurde*. Sunku apibrėžti šios knygos žanrą, nes autorius siekė parengti veikalą, tinkantį tiek inteligentui, siekiančiam įsitikinti Lurdo apreiškimų ir stebuklų tikrumu, tiek paprastam tikinčiajam, kuriam labiau tinka beletrizuotas istorijos pasakojimas. Beletristika žymiai nusvėrė moksliškumą ir tai gerokai pakenkė apologetiniam knygos aspektui.

Apologetui Būčiui, be abejo, svarbiausias knygos tikslas buvo parodyti empirinio, mokslinio stebuklų patvirtinimo galimybę. Tad šioje rinktinėje publikuojame tik kelias knygos ištraukas, kuriose ir imamasi stebuklų patvirtinimo temos. Praleidžiame šv. Bernadetos (Bernadette Soubirous, 1844–1879) gyvenimą, pačių apsireiškimų ir Lurdo šventovės istoriją – apie tai galima paskaityti kitur.[2]

Skelbiame tekstą iš trečiosios knygos laidos 1943 m. (perspausdinta iš antrosios 1934 m. laidos). Čia kalba stipriai taisyta lyginant su pirmąja 1909 m. laida, tad mūsų padaryti pakeitimai šioje publikacijoje minimalūs.

Pirmojo leidimo prakalba

Šiandien Lietuvoje mokslus išėjusieji žmonės skiriasi į dvi dali. Iš tų pačių ūkininkų rankpelnių išėję vaikai vieni tampa katalikų tikėjimo gynėjais, kiti jo priešininkais. Juk neretai pasitaiko, kad vienas brolis yra kunigas, viską atiduodąs už katalikų tikėjimą, o antras tų pačių tėvų sūnus išjuokia savo seseris už škaplierių nešiojimą, burnoja prieš Dievą ir nieko nesigaili, kad tik tikėjimą išgriautų. [...]

---

[1] *Švenč. P. Marijos Apsireiškimai Liurde* / parašė Vyskupas Petras Būčys, M. I. C., Trečioji sterotipinė laida, South Boston, Mass.: „Darbininko" leidinys, 1943, p. 7–10, 105–108, 124–129, 158–166, 194–197, 220–227, 234–243, 339–357, 372–421, 482–483.

[2] Kad ir žymiojo mariologo kun. René Laurentino (1917–2017) knygoje *Bernadetos gyvenimas* (Vilnius, Aidai, 2000) arba kun. E. Naujokaičio straipsnyje „Lurdo Dievo Motina ir jos regėtoja" (*Pulkim ant kelių*, 2008.07–09, Nr. 3 (30), p. 11–15, https://fsspx.lt/straipsniai/svc-mergele-marija/lurdo-dievo-motina-ir-jos-regetoja).

Visi suprantame, kad reikia vienybės, bet ne visi vienaip išmanome, kaip ją padaryti. Greičiausias būdas vienybei padaryti yra skirtumo atmetimas. Skirtumą mums daro tikėjimas, taigi sakoma, reikia atmesti tikėjimą. Jeigu tikintieji atmestų tikėjimą, tai jie pasidarytų netikinčiais. Bet netikinčiųjų Lietuvoje maža, o tikinčiųjų daug. Veikiau tad tektų netikintiesiems pereiti į tikėjimą, negu atvirkščiai. Matome, kad šituo būdu nieko nepelnysime.

Vienybės mums reikia, tad ieškokime tiesos. Tiesa yra viena, ji suvienija ją randančius. Užtat ir skyla Lietuva pusiau, kad vieni jos vaikai sako: „tikėjimas yra tiesa", o kiti atverčia: „tikėjimas yra klaida". Vieni savo žodį paėmė iš vienokių mokyklų, kiti – iš kitokių. Laikas mums būtų patiems įžiūrėti, kame pagaliau tiesa.

Reikia tad klausti, kodėl vieni mums sako, kad tikėjimas yra tiesa, o kiti priešingai. Skirtumo priežastis ta, kad vieniems atrodo, jog nėra nė jokios galybės aukštesnės už gamtą, o kiti išranda, kad yra galybė už gamtą didesnė, vadinama Dievu, ir galinti pakeisti gamtos dėsnius.

Gamtos dėsnių pakeitimas vienam kartui vadinasi stebuklas. Jeigu tad yra stebuklų, tai tikėjimas yra tiesa, jei nėra, tai klaida. Kaip gi pažinti stebuklų buvimą? Dr. V. Kudirka, kurį šiandien lietuviai labai gerbia, 1893 metais man kalbėjo apie skirtumą dviejų srovių Lietuvoje. Savo pakraipos žmones jis pasigėrėdamas pavadino pozityvistais,[3] o manąją pakraipą jis niekaip nepavadino, tik sakė, ji nepozityviška. Man buvo aišku, kad jisai tiki, jog dėl pozityviškumo stokos krikščioniškoje pakraipoje prie jos negalįs priklausyti žmogus, kuris rūpinasi savo proto šviesumu. Aš norėčiau, kad Dr. V. Kudirka tebebūtų gyvas. Jam pirmam siųsčiau savo raštą.

Kas stebuklais netiki vien dėl to, kad jie, girdi, esą negalimi, tas skrajoja po savo minčių dausas. Visiems, kurie save pozityvistais vadina ir pozityvizmo vardu stebuklų nepripažįsta, o pozityviškus tiesos ieškojimo būdus gerbia, tiems visiems sakau: *ką tuščiai besiginčyti, ar galimi stebuklai, ar ne, verčiau pažiūrėkime, ar jų yra, ar ne. Tai būsim nors pozityvistai ne žodžiu, bet darbu.*

Nesu aklas stebuklų skelbėjas. Daugelis žmonių ant manęs pyko, ne vienas ir apie mano tikėjimą abejojo, kai aš 1902 metais išspausdinau savo knygą „Św. Stanisław, biskup Krakowski" ir joje išrodžiau, kad nėra pamato tikėti į Piotrowino prikėlimo stebuklą. Per šešerius metus nuo anos knygos pasirodymo nei mano protas nesusilpnėjo, nei pažiūrų pakraipa nepersimainė. O betgi šiandien leidžiu į žmones knygą, vienų stebuklų pilną. Tai vis dėl to, kad, kaip ir anuomet, taip ir dabar prisilaikau to paties pozityviško tiesos ieškojimo. Užuot besiginčijęs, ar stebuklai galimi, ar ne, ėjau ir važiavau ieškoti, ar yra jų tenai, kur sakoma. Piotrowino atsikėlimo iš numirusių nepripažinau dėl

[3] Pozityvistais vadinami tie mokslininkai, kurie netiki aukštais proto išvedžiojimais, o labiau laikosi to, kas akimis matoma ir kitais jausmais pasiekiama. Pozityvistų pradėtojas buvo prancūzas Augustas Komtas (Comte). Kaip visos filosofų pakraipos, taip ir pozityvistai turi savo gerumų ir blogumų. Didžiausia jų klaida, kad jie Dievo nepripažįsta. Didžiausias jų nuopelnas, kad proto palaidą lakstymą suvaldo, priversdami atsižiūrėti į tai, kas šalia žmogaus dedasi. Jeigu pozityvistai šito savo gerumo pilnai prisilaikytų, jie anos klaidos netektų. Gerai įsižiūrėję į žmogaus gyvenimą ir į gamtos jėgas, turėtų pažinti Dievą. – Aut. past.

to, kad neradau pakankamai įrodymų. Liurdo stebuklus pripažinau dėl to, kad įrodymų radau iki valiai.

Ir Liurdo ne visų įvykių įrodymus giliai išbandžiau. Buoortuko, Burjeto, Rizanienės ir Bisketuko išgijimus ištyriau iki pačiam dugnui. Gilyn jau nebuvo kur eiti. Neliko mokslo reikalavimų neišpildytų. Negana to, kad dokumentus savo akimis peržiūrėjau, bet dar ir jų tikrumą ištyriau. Truvaitės, Liamaršandaitės, Liabranšytės, Ruderio, Dėantaitės, Rušelienės ir Gargamo išgijimus tiek išbandžiau, kad apie jų tikrumą neabejoju ir jų stebuklingumą pripažįstu. Tų septynių atsitikimų bandymą galima būtų dar truputį giliau nuvesti. Bet iš šiandienio dalykų pažinimo jau matau, kad tas tyrinėjimo vedimas gilyn tik tiek naujo teparodytų, kad žmonės, tų įvykių bandymą pirma manęs vedusieji iki dugnui, nebuvo sukčiai ir melagiai.

Be šitų ištirtų stebuklų, mano knygoje minėta daugelis kitų lygiai stebuklingai išrodančių įvykių. Už šituos aš neimu tokios atsakomybės, kaip už minėtuosius. Juos papasakojau dėl to, kad draug su ištirtais ir jie atrodė labai tikėtini. Neabejojant, kad Liurde veikia Galybė, stebuklingai grąžinanti žmonėms sveikatą, nesvarbu buvo spręsti, ar ta galybė pasirodė tik vienuolika kartų, ar ir daugiau.

Ši knyga neturi mokslinės knygos išvaizdos. Nesurašiau dokumentų, kuriais naudojausi, neparodžiau knygų vardų ir vietų, iš kurių žinias ar žodžius ėmiau. Savo raštą rašiau sąžiningai, bet ne mokslininkams, o šiaip skaitančiai visuomenei. Mano tikslas buvo sutraukti didelę prancūzų raštiją apie Liurdą į vieną nestorą lietuvišką knygą.

Labai norėjau apsieiti be sunkokų ir nuobodžių vietų, bet negalėjau. [...] Mano knygos nuobodumas dar labiau padidėjo ir dėl to, kad reikėjo ne tik stebuklai aprašyti, bet ir paminėti įrodymus, dėl kurių tikime į juos. Daugeliui paprastų žmonių tie įrodymai nerūpės, o trukdys. Bet kas pasakys, kur yra riba tarp paprasto žmogaus ir šviesuolio proto? Esu matęs paprastų žmonių, kurie nori tikėti ir žinoti savo tikėjimo protingumą. Visa širdimi girdamas tokį norą, negalėjau palikti jo nepatenkinęs. [...]

Kun. P. Bučys

Peterburgas,
1909 m. spalių 9 (22) d.
[...]

Šaltinio vanduo išgydo pusiau aklų žmogų

Liurde gyveno senas darbininkas, akmenų skaldytojas ir kalinėtojas, Liudvikas Burijetas[4]. Jis buvo nesveikas. 1838 metais, tai yra prieš dvidešimt vasarų, jam buvo atsitikusi nelaimė. Su broliu skaldė kalnuose marmurą. Užtaisę parako į akmenis, juodu pasitraukė į šalį, bet šūvio neišgirdo. Šūvis Juozą užmušė vietoj, o Liudviką parbloškė ant brolio lavono ir skaudžiai sužeidė. Dvi valandas Liudvikas išgulėjo kaip negyvas. Rankos ir veidas buvo smarkiai apdegę. Po dviejų valandų atsigaivelėjo, bet prasidėjo smarki liga, vadinama *baisiuoju meningitu*. Ta liga suserga tada, kada dėl kokios priežasties užeina smegenų plėvės uždegimas. Liudviko protas buvo sumišęs. Jis daužėsi ir draskėsi.

Ligonį gydė tuomet jaunas daktaras Dozus[5]. Jo gydymo dėka po trijų mėnesių Burijetui protas sugrįžo, bet dirgsniai (nervai) dar liko sugedę. Rankas, kojas ir kitus sąnarius lyg traukyte traukydavo. Ligonis nenurimdavo vietoje. Dveji metai praėjo, kol išsigydė.

Tikėdamasis esąs sveikas, Burijetas panorėjo pradėti savo darbus dirbti. Jis mokėdavo iš marmuro iškalinėti visokių gražių daiktelių. Nusitvėręs įrankius, pasijuto, kad akimis neprimato, negali dirbti, nors iš tolo atrodė, kad akys nesugedusios. Nieko nelaukdamas, eina pas daktarą Dozų ir tikisi, jog galėsiąs panaikinti ligos likučius tas, kurs išgelbėjo nuo mirties ir dviejų baisių ligų.

Gydytojas, gerai apžiūrėjęs akis, rado, kad dešinės akies pagadyta raginio[6] apvalkalo apačia toje vietoje, kur ji susiduria su sklerotika[7]. (*Gydytojai supranta tuos žodžius*). Lėlutė[8] buvo pasidariusi labai didelė ir beveik visai nejautė šviesos. Smarkiausius ir skaisčiausius spindulius, kokius daktaras leido į tą akį, ji matė tik tiek, kiek sveiki žmonės, kada akis užmerkia. Daktaras visaip bandė tą akį atgriebti, bet galutinai pats pamatė ir Burijetui pasakė, kad dešinioji akis amžinai liks akla. Mokslo seniai pripažinta, kad jei kietas daiktelis, parako metamas nors truputėlį nugrendžia akies apvalkalą, tai ta akis turi žūti. Nėra vaistų, galinčių ją išgelbėti. O Burijeto akį skeveldra taip siekė, kad antakį įlaužė. Taip dešine akim nieko nebematydamas, Burijetas išgyveno apie 20 metų.

1858 metų vasario mėn. gale, turbūt paskutinį mėnesio ketvirtadienį ar penktadienį, jis sužinojo, kad Masabielio urve[9] Bernadeta atkasusi šaltinėlį. Nors pats niekad nebuvo buvęs pas urvą, jis tikėjo į apsireiškimus ir spėliojo, kad šaltinėlis turįs būti stebuklingas. Kitiems namiškiams rytmetį išeinant į darbą, jauniausiajai dukteriai Liudvikas liepė liktis namie. Padavęs bonkutę, jis tarė:

---

[4] Louis Bouriette (g. 1804). Būčys nieko nerašo apie Catherine Latapie (g. 1820) išgydymą 1858 m. kovo 1 d., šiandien laikomą pirmuoju Lurdo stebuklu. – **Jei kitaip nenurodyta, išnašos sudarytojo.**

[5] Dr. Pierre-Romain Dozous (1799–1883).

[6] Ragenos (lot. *cornea*).

[7] Odena (lot. *sclera*).

[8] Vyzdys (lot. *pupilla*).

[9] Grotte de Massabielle.

– Bėk, dukrele, parnešk man to vandenėlio. Švenčiausioji Panelė, jei tai tikrai Ji ten apsireiškia, be abejo, sugrąžins man sveikatą.

Pusvalandis truko, kol Burijetaitė suvaikščiojo. Parnešusi, paduodama bonką, tarė:

– Tėte, tas vanduo drumstas ir žemėtas. Akims nuo jo pasidarys dar blogiau.

– Tai nieko, – atsakė tėvas.

Jo širdis smarkiai plakė. Karštai atsidusęs ir pasimeldęs, Burijetas pamirkė skarelę į tą drumstą vandenį ir, uždėjęs ją prie akių, pamatė, kad viskas nušvito.

– Dievulėliau! štai jau regiu! – sušuko jis, pilnas džiaugsmo. Atsistojęs linksmas dairėsi aplinkui. Bet išgijęs dar nebuvo tiek, kiek jis norėjo. Bestebėdamas matomus daiktus, pajuto, kad jie išrodo lyg per miglas. Dar karščiau melsdamasis, ėmė dėtis tą skarelę prie akių, ir tikrai, akys vis ėjo šviesyn ir šviesyn.

Kada galėjo aiškiai visus daiktus matyti, jo džiaugsmas pasidarė neapsakomas. Aiški maloni dienos šviesa jį iš visur siautė. Saldu buvo tą šviesą, per 20 metų nematytą, dabar aiškiai matyti. Koks linksmumas senam žmogui pajusti, kad akys jaunos pasidarė! Atsiklaupęs Burijetas ilgai ir karštai meldėsi, dėkodamas Dievui už išgijimą, o Švenčiausiajai Panelei už užtarimą.

Tą pačią dieną Burijetas gyrėsi visiems savo džiaugsmu ir laime. Rytojaus dieną, eidamas per miestą, Burijetas pamatė susispietusi žmonių būrelį. Buvo koki 25 žmonės, visi vyrai. Jų tarpe išvydo daktarą Dozų. Priėjęs patyrė, kad vyrai pasakoja, jog Liurde ėmę darytis stebuklų, o gydytojas jais netikįs.

– Aš galiu daktarą greitai įtikinti, – tarė Burijetas, – nes pats esmi visai sveikas ir dešine akim gerai matau.

– Na, tai pažiūrėsime, – atsakė gydytojas.

– Gerai, žiūrėkite! – pritarė Burijetas.

Gydytojas aprišo Burijetui galvą taip, kad kairiąja akim nieko negalėtų matyti, ir, atsitraukęs 20 žingsnių, ėmė mosuoti rankomis, liepdamas Burijetui sakyti, ką daraš. Burijetas pasakė kiekvieną rankos krustelėjimą. Nustebęs Dozus priėjo artyn, parašė porą žodžių pieštuku į savo kišeninę knygelę ir davė perskaityti. Burijetas perskaitė lyg iš išspausdintų knygų. Gydytojas dar labiau nustebo. Prie visų anų 25 vyrų daktaras klausinėjo Burijeto, kokiu būdu akis pasveiko. Tas viską išpasakojo. Išklausęs ligi galo, gydytojas dar kartą ėmė žiūrinėti Burijeto akis. Rado jiedvi sveikas, tik ant dešiniosios, apačioje, buvo žymu užgijimo rėžis, kokio pusės colio, arba centimetro, ilgumo.

Šitą atsitikimą ir visą Burijeto ligą su išgijimu, su visomis čia paminėtomis smulkmenomis aprašė pats gydytojas Dozus. Burijeto išgijimas padarė didelę permainą daktaro gyvenime. Pirma jis tikėjimo visai nepripažindavo, o paskui tapo dievobaimingu kataliku. Jis parašė knygą apie apreiškimus[10] ir stebuklus Liurde ir žymiausioje jos vietoje padėjo antraštę: „Įtikėjau dėl to, kad pats mačiau, todėl ir kalbu." Nors tie žodžiai imti iš Šventojo Rašto, bet pritaikinti pačiam gydytojui.

---

[10] *La grotte de Lourdes : sa fontaine, ses guérisons*, 1874.

Toli ne visi apreiškimų priešininkai taip sąžiningai kaip Dozus tyrinėjo ir stebėjosi, kas dedasi. Nenueidami į vietą, neįsitikindami liudijimų teisingumu, iš tolo jie skelbė, kad visi stebuklai esą prietarai ir bobų burtai. [...]

Mirštančio kūdikio išgijimas

Liurde gyveno Jonas Buortas ir jo žmona vardu Kruazina, iš tėvų Dikontaitė. Ji turėjo antrų metų kūdikį Justinuką[11]. Tas vaikelis nuo pat užgimimo buvo nesveikas. Jis buvo išdžiūvęs kaip šipulys, veidukas pamėlynavęs; atrodė lyg numirėlio lavonas. Motina rūpinosi išgydyti berniuką. Ji daug kartų jį buvo rodžiusi gydytojui Peiriui, ir pati prižiūrėjo kaip galėdama, bet liga nemažėjo.

Sekmadienį po pietų į Buortus atėjo kaimynė Pranciška Gozosienė. Ji matė, kad Kruazina iš gailesčio kaip nesava. Justinukas taip sumenko, jog visi suprato, kad veikiai mirs. Skaudu buvo žiūrėti į mirštantį vaikutį, dar skaudžiau – į jo motiną. Pranciška bandė nuraminti Buortienę, bet veltui. Neįšnekindama Kruazinos, Pranciška ėmė rengti berniukui įkapes.

Justinuko akelės pasidarė lyg stiklinės, rankutės ir kojytės paliovė judėjusios, nė kvėpavimo nebuvo jaučiama. Tėvas priėjo prie lopšio, pažiūrėjo ir tarė:

– Jau numiręs.

– Gal dar nenumiręs, – pridėjo Pranciška, – bet greit numirs. Eik, sesele, – tarė ji motinai, – ten sau raudoki prie ugniakuro, aš aptaisysiu ir pašarvosiu.

Kruazina stovėjo lyg stabo ištikta. Sausomis akimis veizėjo į sūnelį. Ji negalėjo verkti. Tik staiga kažin kas jai pasidarė – kaip sušuks:

– Tai nenumirė! Bėgsiu pas urvą, švenčiausioji Panelė tikrai ten apsireiškia. Ji man išgydys Justinuką.

Tėvą tie žodžiai nudiegė. Jis pamanė, kad jo žmonelei iš gailesčio protas sumišęs. Vyras tik patraukė pečiais ir pasakė, ką buvo manęs. Tuo tarpu motina pagriebė pusnuogį kūdikį iš lopšio, susivyniojo į prijuostę ir sprūdo pro duris taip ūmai, jog Jonas su Pranciška nė nesuskubo suprasti, ką ji daro.

– Bėgu pas Švenčiausiąją Panelę! – ištarė ji bėgdama pro duris.

– Palauk! – sušuko vyras. – Jei kūdikis dar nenumirė, tai tu jam galą padarysi.

Bet Kruazina to negirdėjo ar nenorėjo girdėti. Tekina atbėgusi su kūdikiu pas urvą, nebesimeldė, o šaukte šaukė, kad Dievo Motina gelbėtų. Pirma buvo iš tolo atsiklaupusi, paskui ėmė keliais eiti artyn prie šaltinio. Duobutė jau buvo iškalta ir pilna vandens.

Visi žmonės sužiuro į tą nelaimingą motiną. Jos akys buvo paraudonavusios, veidas įkaitęs. Į ją buvo baugu ir gaila veizėti: išrodė lyg nepilno proto. Prislinkus klūpsčia prie duobutės, staiga išsivyniojo nuogutėlį kūdikį, persižegnojo pati, peržegnojo vaikelį ir staiga įkišo jį į vandenį. Tik galvutė liko

[11] Justin Bouhort (g. 1856).

lauke. Žmonės net garkštelėjo iš nustebimo. Vienas prišoko atimti kūdikį, motina nedavė. Tas atsitraukė supratęs, kad jau po visko.

Bet kas tik buvo tenai, visi stebėjosi tos motinos paikumu. Tik viena žmona, kuri gerai pažino Kruaziną, kalbėjo:

- Eė, duokit jai valią, vargšei trūksta kantrumo sulaukti, kol kūdikis pats numirs.

Taip Buortienė išlaikė savo sūnelį vandenyje, kaip visi sako, kokią penkiolika minučių. Vanduo buvo šaltas kaip ledas.[12] Bet Kruazina nebuvo išėjusi iš proto. Jos galvoje tada, tiesa, tebuvo tik viena mintis, bet tokia didi ir stipri, kad niekieno prote tokių stiprių minčių nebūva. Sugelta motinos širdis suprato, kad nėr ko kito šauktis, nes ją gali suprasti tik ta viena Motina, kuri stovėjo po savo mirštančio Sūnaus kryžium. Kruazinos tikėjimas į Dievo Gimdytojos pagalbą buvo taip tvirtas, kaip tas tikėjimas, kuriam V. Jėzus žadėjo, kad galės kalnus kilnoti.

Belaikant kūdikį šaltame vandenyje, tartum ir motinos gailestis su tikėjimu ataušo. Ji išsitraukė Justinuką iš vandens ir susivyniojo, kiek galėjo, stipriau į prijuostę. Paskui leidosi tekina namo. Parnešus, kūdikis buvo šaltas kaip ką tik išimtas iš vandens. Motina guldė jį į lopšį, o vyras draudė, sakydamas, kad reikia šarvoti.

- Matai, juk negyvas.

- Tai ne, - atsakė Kruazina, - jis gyvas ir bus sveikas. Švenčiausioji Panelė jį išgydys.

Buortienė šiltai užklostė kūdikį lopšyje ir paliko gulėti. Po valandėlės ir ji pati ėmė abejoti, kad Justinukas gal jau ir numiręs. Priėjusi pasilenkė, paklausė ir - nudžiugo, išgirdusi Justinėlį kvėpuojant. Pasišaukė vyrą.

- Iš tikro kvėpuoja! - tarė stebėdamasis vyras.

Justinukas kvėpavo visai tvirtai. Akutes užmerkęs, jis ramiai miegojo. Motina per kiaurą naktį akių nesudėjo. Tolydžio eidavo pas lopšį žiūrėti vaiko ir klausyti, kaip kvėpuoja. Tas kvėpavimas jai buvo džiaugsmas, laimė ir saldybė. Vaikelis kvėpavo kaskart stipriau. Motina nerimo laukdama Justinuko pabundant. Bešvintant, priėjusi prie lopšio, rado vaiką atsimerkusį. Akutės buvo šviesios ir linksmos. Nors veidelis tebebuvo sudžiūvęs, bet skruostukai lyg truputį buvo pradėję raudonuoti.

Motina išsiėmė berniuką iš lopšio ir papenėjo krūtimi. Justinukas rijo motinos pieną lyg išalkęs. Pažindęs ėmė ristis žemyn nuo motinos kelių, tarsi norėdamas pabėgioti po aslą. Kruazina neleido ant žemės, nes kūdikis dar nebuvo pradėjęs vaikščioti. Jos vakarykštis įtikėjimas į stebuklą buvo kažin kur dingęs. Bijodama, kad kas blogo nepasidarytų, ji paguldė vaiką kaip ligonį atgal į lopšį.

Justinukas kelis kartus tą dieną kilo. Motina vis jį žindė, bet iš lopšio neleido. Vaikutis pirma niekad nebuvo taip valgus, kaip tą dieną. Antrą naktį jis

---

[12] Aš maudžiausi to šaltinio vandenyje 1907 m. liepos 16 d. Diena buvo labai karšta, o tas vanduo taip buvo šaltas, kad tepakenčiau tik apie penkias sekundes, ir tai dar ne ištisai. - Aut. past.

permiegojo nė karto nepabudęs. Antradienio rytą Jonas su Kruazina išėjo į darbą, palikę kūdikį bemiegant. Pusryčiais sugrįždama į vidų, motina iš išgąsčio ko neparpuolė. Ji pamatė Justinuką stačią asloje. Lopšys buvo tuščias. Visos kėdės buvo sustumtos į vieną vietą; vaikutis dar čiupinėjo sunkesniuosius padargus, bet jų neįveikė pastumti iš vietos.

Iš didelio džiaugsmo motinai akyse net tamsu pasidarė. Ji tik suriko sūnui: „Saugokis, parpulsi!" o pati ką tik neparpuolė iš širdies apsalimo. Verkdama iš džiaugsmo, pasigriebė kūdikėlį ant rankų ir ilgai jį bučiavo ašarodama.

Parėjo ir vyras.

– Štai, Jonai! Matai, vaikas nebuvo numiręs. Ar nesakiau, kad Švenčiausioji Panelė jį išgydys!

Jonas, žinoma, nesiginčijo. Jųdviejų džiaugsmą neapipasakosiu! Atėjo ir Pranciška Gozosienė, kuri sekmadienį buvo bepradedanti Justinukui įkapes siūti. Ji negalėjo atsižiūrėti į vaiką. Visaip jį kraipydama, ji stebėjosi, tarsi netikėdama, ar tas pats.

Gerieji žmonės, visi trys, suklaupė pasimelsti. Motina pasistatė vaikutį šalia savęs ir sudėjo jam rankutes, mokydama melstis. Pati dėkodama, norėjo, kad ir sūnelis dėkotų Dievo Motinėlei už didelę malonę.

Justinukas paskui niekad neatkrito į tą ligą, su kuria buvo užgimęs. Dešimčiai metų praslinkus, Henrikas Liaseras[13] matė jį sveiką linksmą ir stiprą. Tik motina skundėsi tam ponui, kad Justinukas mėgstąs per daug lakstyti ir pabėgąs iš mokyklos nuo pamokų.

Šitą mirštančio kūdikio išgijimą ištyrė ir pripažino trys gydytojai: Peirys, Dozus ir profesorius Veržėsas[14]. Tam tikra komisija iš motinos žodžių ir liudininkų patvirtinimo surašė to stebuklo protokolą. Iš protokolo sužinojome, kad 1858 metais Justinuko motina ėjo 38 metus. Protokolą ir daktaro Veržėso raportą turėjau rankose ir keliskart perskaičiau. [...]

Tuo tarpu Liurde žmonės kaskart daugiau gerbė Masabielio urvą. Antradienį, [1858 m.] kovo 23 d., apie 600 susitarusių žmonių iškilmingai nunešė į Masabielio urvą Švenčiausiosios Panelės gipsinę statulą ir ją labai gražiai pastatė tam tikruose aptaisuose. Rytojaus dieną jie atgabeno kryžių ir pastatė altorėlį; paskui prinešė visokių paveikslų, medalikėlių ir kitokių pamaldumą išreiškiančių daiktų. Pagaliau kažin kas pastatė pintinę aukoms dėti.

Drauge su tuo, kas čia aprašyta, per tas tris savaites įvyko ir stebuklų. Viena ponia, Liurdo gyventoja, vardu Benedikta Kazo (Benoîte Cazeaux), buvo sirgusi trejus metus. Karštligė su diegliais šone ir sopėjimai ją kankinte kankino. Gydytojai, negalėdami vaistais sutūrėti ligos, išsiuntė sergančią ponią į šiltuosius vandenis. Šiltųjų vandenų yra netoli Liurdo vadinamoje Gazo vietoje. Bet ligonis nė ten nepasveiko. Sugrįžusi ji išgirdo iš gydytojų, kad geriau liautųsi

[13] Henri Lasserre de Monzie (1828–1900).

[14] Dr. Peyrus, dr. Pierre-Romain Dozous, prof. Henri Vergez.

išleidinėjusi pinigus, nes vis tiek neišgysianti. Nusiminusi sergančioji ponia susiprato gerti vandens iš Bernadetos atkastojo Masabielio šaltinėlio. Kovo 5 d., penktadienį, ji, išgėrusi keletą stiklų to vandens, netikėtai išgijo.

Blažė Supenaitė-Kazojienė[15], taip pat Liurdo gyventoja, apie 50 metų moteriškė, keletą metų sirgo akimis. Akys nuolat ašarodavo ir skaudėdavo, lyg adatomis kas jas badytų. Kartais ligonis tuos skausmus jausdavo vienoje, paskui kitoje, o kartais nusmelkdavo iš karto keliose vietose. Vokai, netekę blakstienų, pasidarė išvirkšti ir ant jų pasirodė raudonų taškų. Po akimis ėmė augti piktosios mėsos. Nei gydyklos, nei plovimas šaltu vandeniu, nei buvimas trejuose šiltuose vandenyse, Bareže, Koterėte ir Gazo, nieko negelbėjo. Gydytojai, ieškodami ligos priežasties, rado, kad akys serga ne iš kraujo subėgimo, o iš akies dalių sugedimo. Tokios ligos, sakė, be pjovimo negalima esą išgydyti. Kazojienė pabandė perplauti savo akis Masabielio stebuklingojo šaltinio vandeniu ir ūmai išgijo.

Po pirmo plovimo ji pasijuto, kad daug geriau pasidarė, kitą rytą ji vėl mazgojosi stebuklingu vandeniu skaudamas akis ir visai išgijo: ašaros nebebėgo, vokai atsitaisė, piktosios mėsos dingo. Kazojienė nesiliovė plovusi akių tuo stebuklingu vandeniu, nors jau buvo visai sveika. – Tai įvyko kovo mėnesį, bet protokoluose neužrašyta, kurią dieną.

Apsireiškusioji pasisako vardą

Kovo 24 d., trečiadienį, apyvakariais mieste plito šnekos, kad rytoj, Švč. Panelės Apreiškimą švenčiant, Bernadeta eisianti pas urvą. Jau iš ryto žmonėse buvo jaučiama didesnis širdžių pakilimas prie Dievo Motinos, negu paprastai, o toms šnekoms prasidėjus, sujudo visas miestas. Kas tik buvo laisvas, bėgo iš vakaro pas urvą. Policija tą naktį negavo užmigti. Gaidgyste Žakometas[16] su savo valdiniais jau buvo pas urvą. [...]

Bernadeta su teta Liucile ir su kitais atėjusi atsistojo savo klūpomoje vietoje. Atsiklaupusi Subirūtė išvydo Panelę. Aplink Apsireiškusiosios stuomenį spindėjo skaisti švelni šviesa be aiškių kraštų. Tos šviesos švelnumo negalima apsakyti. Ji buvo kaip amžinoji laimė su begaliniu ramumu, o taip aiški, kad, jai išnykus, Bernadeta trindavosi akis, kaip trinasi žmogus, iš saulėtos dienos staiga įėjęs į visai tamsią pirkaitę. Kas nori tos šviesos gražumą suprasti, tas turi pirma į dangų patekti.

Nors ne pirmąkart šitą gražybę Bernadeta išvydo 1858 m. Apreiškimo šventės rytą, bet jis vis dėlto pasijuto lyg ne žemėje esanti. Ji pajuto savyje norą klausti ir paklausė:

– Meldžiamoji Panele! Būk taip gera, pasakyk, kas esi ir kaip tave vadinti?

Panelė, klausimą išgirdus, pradėjo dar aiškiau spindėti, jos grožis pasidarė taip neapsakomai skaistus, kad beveik visa Bernadetos gyvybė sueijo akysna.

---

[15] Blaisette Cazenave, née Soupène (g. 1808).

[16] Dominique Jacomet.

Panelė meilingai nusišypsojo, bet nieko neatsakė. Ji tartum klausė iš tolo ateinančių Bažnyčios giesmių: „Šventoji ir skaisčioji Mergele! Nežinau kokiais žodžiais Tave garbinti. Iš tiesų nesumanau; juk Tu savo viduriais apėmusi nešiojai Tą, kurio nė dangus apimti negali!"[17]

Bernadeta pajuto dar karštesnį norą patirti vardą neapsakomai gražios Mergelės ir vėl užklausė:

- Mylimoji Panele, pasakyk, kas Tu esi ir kuo vardu?

Panelė tylėjo, bet jos veido skaistumas ėmė dar didėti ir taip patraukė Bernadetos sielą į save, kad mergaitės kūnas beveik apmirė. Žmonės, į ją sužiurę, nusigando. Bet Bernadetai dar išteko jėgų trečią kartą ištarti:

- Panele, teikis pasakyti, kas esi ir kaip vadiniesi?

Panelė kaip stovėjo, taip, nekrutindama ir neatlošdama galvos, tik akis pakėlė į dangų. Pirma laikė rankas delnais sudėjusi ant krūtinės, paskui, ištiesusi, nuleido jas žemyn, tartum mergaitei rodydama savo nekaltų rankų skaisčią malonių pilnybę, tartum ištiesdama jas piemenaitei. Paskui Ji vėl jas pakėlė aukštyn ir pažiūrėjo į dangų su tokiu dėkingumu, kokio nė vienas žmogus neapsakys. Pagaliau, sudėjus rankas, Ji aiškiai, palengva tarė:

- *Aš esu Nekaltas Prasidėjimas*; - anos šalies tarme: - *Que soy era Immaculado Conception.*[18]

Bernadeta, rasi, būtų numirusi iš džiaugsmo, gavus patirti seniai geidžiamą vardą, bet tas vardas jai buvo nesuprantamas, o Panelė dar nukreipė jos mintį į ką kitą. Dievo Motina tarė:

- *Nuėjus pasakyk kunigams, kad šičia pastatytų man koplyčią.*

Truputį palaukus, Švenčiausioji Panelė dar pridėjo, kad Bernadeta pastatytų savo žvakę urve ir paliktų ją ten degti. Žvakė buvo ne Bernadetos, o jos tetos Liucilės. Pasilenkus prie tetos, mergaitė paklausė, ar leis palikti čia žvakę. Teta, pilna džiaugsmo, kad Švenčiausioji Panelė to nori, leido. Regėtoja su žvake nuėjo urvan, pastatė žvakę ir sugrįžo atgal.

Švenčiausioji Panelė veikiai išnyko. Nors graži ir skaisti saulė jau buvo užtekėjusi, Bernadetai po regėtos gražybės žemės šviesa atrodė labai tamsi. Ji trynėsi akis, kad galėtų šį tą matyti. Ji stebėjosi, kad ji dar gyva kaip visi žmonės ir kad turi grįžti į savo paprastąjį gyvenimą.

Nors Bernadetai tai buvo nusiminimas, bet geros moters, matydamos, kad Subirūtė linksmesnė negu seniau būdavo, tuoj po apsireiškimo puolė prie jos. Uršulė Nikolytė pasilenkė, pabučiavo mergaitę ir paklausė pašnibždomis:

- Tu, turbūt, širdele, šiandien gavai ką nors žinoti?

Bernadeta taip pat pašnibždomis atsakė:

- Tik nesakyki niekam. Ji man pasisakė: „Aš esu Nekaltas Prasidėjimas."

---

[17] Lot. „*Sancta et immaculata virginitas, quibus te laudibus efferam nescio: Quia quem caeli capere non poterant tuo gremio contulisti*" (*Breviarium romanum*, Commune festorum B. Mariae V., In I nocturno, 1 resp.).

[18] Iš tikrųjų (oksitanų kalbos Gascon Béarnese dialektu): *Que soy era Immaculada Concepciou*. Prancūzų kalba: *Je suis l'Immaculée Conception*.

Uršulė parėjo namo (namai buvo netoli) ir rado Gervaniją Raval baltinius bekočiojančią. Žinoma, neištylėjo ir pasakė, kad Apsireiškusioji Panelė pasivadino Nekaltu Prasidėjimu. Gervanija pranešė tą naujieną Dominikai Kaznavaitei. Šioji turbūt gerokai išmanė tikėjimo mokslą ir samprotavo, kad Švenčiausioji Panelė negalėjo pasivadinti Nekaltu Prasidėjimu, o turėjo sakytis „Nekaltai Pradėtoji". Norėdama žinoti tiesą, ji atbėgo pas Bernadetą klaustis.

Kaznavaitė, žinodama, kad Bernadeta tą pasakymą slepia, neklausė jos prie kitų, o išsivadino laukan. Pasislėpusios į kamputį už vartų ėmė šnekėtis. Kaznavaitė klausė, kaip save pasivadino švenčiausioji Panelė? Bernadeta pirma stebėjosi, iš kur Kaznavaitė tą žinanti, kad ji niekam daugiau nesakiusi, tik Uršulei Nikolytei. Bernadeta pradžioje nenorėjo nieko Kaznavaitei sakyti, tvirtindama, pirma turinti pasakyti kunigui Pomianui[19]; bet šitai nenusileidžiant, ji pasakė tą pat, ką ir Uršulei.

Paskui Kaznavaitę ir kiti ėmė Bernadeta klausinėti. Kai tik ji gavo ištrūkti nuo klausinėjančių, tuoj su teta Bazile nuėjo pas kunigą Pomianą ir pasakė jam Apsireiškusios vardą. Vikaras, nieko aiškaus nesakęs, liepė eiti pas kleboną[20]. Klebonas išklausė ir tarė:

– Nekaltas Prasidėjimas? Ponia negali turėti tokio vardo.

Turbūt ir Pomianui keistai atrodė, kodėl Nekaltas Prasidėjimas, o ne Nekaltai Prasidėjusioji? Vėliau vienas mokytas kunigas, teologijos (t. y. tikėjimo dalykų mokslo) profesorius, sakė, kad Švenčiausiosios Panelės negalima esą vadinti Nekaltu Prasidėjimu, o reikią sakyti Nekaltai Prasidėjusioji.

Tikėjimo mokslininkai ir šią dieną gali dar ginčytis, ar tinka Švenčiausiajai Panelei vardas Nekaltas Prasidėjimas, ar geriau reikia sakyti anaip. Man rodosi, kad iš visų švenčiausiosios Panelės vardų Nekaltas Prasidėjimas Jai geriausiai tinka ir tai yra tikrasis amžinasis Jos vardas.

Ant žemės žmonės vadinasi tokiais vardais, kokiais pasitaiko netyčia arba pasikrikštyti, arba iš tėvų gauti. Amžiname gyvenime visi vadinsis pagal žymiausią savo asmens ypatybę. Dievas apreiškė Savo vardą Mozei. Pagal tą apreiškimą Dievo vardas lietuviškai turėtų būti Esąs, nes viskas, kas yra, iš Dievo yra. Tiktai vieno Dievo esimas eina iš Jo paties ir Jam vienam tepriklauso. Viešpats Jėzus, kol ant žemės gyveno, teisingai vadinosi, pagal Arkangelo apreiškimą, Jėzus (lietuviškai Išgelbėtojas), nes Jis vienas išgelbėjo žmones. Bet amžiname gyvenime Jis vadinsis taip, kaip dažniausiai mėgdavo Pats Save vadinti – Žmogaus Sūnus. Tas vardas reiškia, kad Jo pradžia ne iš žmogaus, o tik iš žmogaus Jis gimęs. Niekas kitas nėra toks ir tokio vardo neturės. Švenčiausioji Panelė daug turi vardų, bet nė viena ypatybe ji taip nesiskiria nuo kitų tvarinių, kaip Nekaltuoju Prasidėjimu. Todėl tas vardas yra Jos tikrasis vardas danguje. Nei „Marijos", nei „Dievo Motinos", nei „Mergelės" ir „Motinos", nei „be nuodėmės Prasidėjusiosios" žodžiuose nėra tiek grynos tiesos, kiek žodžiuose „Nekaltas Prasidėjimas". Juk nekaltai prasidėjo Ji vien dėl to, kad turėjo Jėzaus, t. y. Dievo, Motina tapti. Tad Nekalto Prasidėjimo varde yra visas Dievo Motinos

[19] Bertrand-Marie Pomian (1822–1893).

[20] Marie-Dominique Peyramale (1811–1877).

vardo teisingumas. Toliau, nekalto prasidėjimo dovana Jai buvo reikalinga vien dėl to, kad Ji tikras žmogus ir kad Jos pradžia buvo iš žmogaus. Prasidėjimo Nekaltybė taip pakėlė, išdailino ir aukštais padarė Jos kūną ir sielą, kad Ji nė negalėjo kitaip motina tapti, kaip tik likdama amžinai mergaite. Į Nekaltąjį Prasidėjimą sueina visos Jos tobulybės ir visas Jos gyvenimas. Antro tokio asmens negali būti; todėl Nekaltas Prasidėjimas yra tikrasis švenčiausiosios Panelės vardas. [...]

Pasakius klebonui Apsireiškiančiosios Masabielio urve Ponios vardą ir paprašius jos vardu, kad ten būtų pastatyta koplyčia, Bernadeta iš klebonijos išėjo. Nežinoma, ar ji nuėjo namo, ar, eidama iš klebono į namus, užsuko pas poną Estradą[21]. Muitinės viršininkas ir jo sesuo abudu buvo namie. Juodu jau iš žmonių buvo girdėję, kad tą dieną Švenčiausioji Panelė pasakė savo vardą. „Nors angelas būtų užėjęs pas mudu su seseria", rašo Estradas, „ir tai nebūtų buvę didesnio džiaugsmo negu iš Bernadetos atėjimo. Juk tikrai ta jaunutė regėtoja buvo taip pat angelėlis. Kàda ji užėjo pas mudu, ji dar tarsi tebekvepėjo dangiškuoju dvasiškos Radastos kvapu."

Estradas su seseria klausinėjo, o Bernadeta pasakojo, kaip kas buvę. Atsimindama tą valandą, kada Panelė ištarė savo vardą, Bernadeta susigraudino. Ji bandė ištarti gryna prancūzų kalba švenčiausiosios Panelės bearniškai pasakytus žodžius, bet nesisekė, labiausiai antrasis žodis. Prasidėjimas prancūziškai *konsepsion*, o ji vis švepluodama tarė *konšepsion*. Estradaitė pataisė, kaip reikia taisyklingai ištarti.

– Bet, panele, – tarė Bernadeta, – pasakykite man, ką tas reiškia: „Aš esu Nekaltas Prasidėjimas"? Aš to nesuprantu.

Bernadeta tiek numanė, kad nekaltu pradėjimu vadina Švenčiausiąją Panelę Mariją, tik ji nežinojo, kad prasidėjimo nekaltybė reiškia tą Marijos laimę, kad Jos niekuomet nesiekė gimtoji nuodėmė, kuri nuo pirmųjų tėvų Adomo ir Ievos eina ant visų žmonių.

Subirūtė nebūtų galėjusi šito vardo pramanyti, jei Švenčiausioji Panelė nebūtų jai tikrai pasakiusi; nes niekas nepramano daiktų, kurių pats nesupranta. Tas jos nežinojimo prisipažinimas buvo taip grynas, kad abu, brolis su seseria, aiškiai matė, jog Bernadeta neapsimeta nesuprantanti. Sukta apgavikė būtų galėjusi pramanyti pasakymą: „Aš esu nekaltai pra[166]dėta", bet kas žino, koks buvo teologijos mokslas 1858 metais, tas supras, kad nė sumaningiausias žmogus tuomet negalėjo pramanyti Dievo Motinos pasakymo: „Aš esu Nekaltas Prasidėjimas."[22] Dėl šito nepaprasto išsireiškimo visi taip įsidėmėjo Apsireiškusiosios žodžius, jog nė viena raidė juose neliko abejojama. [...]

---

[21] Jean-Baptiste Estrade (m. 1909), kleb. Peyramale įgaliotas, stebėjo Bernadetą ir yra vienas pagrindinių liudininkų tiriant jos apsireiškimų autentiškumą.

[22] Keista, kodėl autorius nepamini, jog prieš nepilnus 4 metus (1854 m. gruodžio 8 d.) pop.-Pijus IX bule *Ineffabilis Deus* dogmatizavo Švč. M. Marijos Nekaltąjį Prasidėjimą. Klebonas tikrai turėjo apie tai paskelbti pamoksle. Marijos titulas „Nekaltai Pradėtoji" buvo nuo seno žinomas – šio apsireiškimo naujovė buvo tik Marijos tapatinimasis su juo, vadinimasis „Nekaltuoju Prasidėjimu". Šis naujas titulas turi gilią teologinę prasmę, kurios, be abejo, nesuprato regėtoja, ir tai yra rimtas apreiškimų autentiškumo patvirtinimas.

Vaistininkas tiria stebuklingojo šaltinio vandenį

Liurdo atsitikimai rūpėjo ne tik prastiesiems jo gyventojams, bet ir mokslus išėjusiems ponams. Juo toliau, juo labiau tie ponai ginčydavosi tarp savęs, susieidami vakarais pasišnekėti į *Café-Français* viešbutį. Iš pradžių stebuklų šalininkai būdavo nedrąsūs. Žinodami keletą nepaprastų išgijimų nuo Masabielio šaltinio vandens, jie bijodavosi sakyti, kad tai tikri stebuklai, nes kartais ir be stebuklo pasitaiko, kad liga keletai dienų dingsta, lyg pasislepia, paskui sugrįžta dar smarkesnė. Bernadetos užtarėjai Liurdo ponai manė, kad taip pat gali pasidaryti ir Buortukui arba Burijetui ir kitiems.

Bet tokių išgijimų būdavo gana daug; žmonės apie juos ėmė šnekėti kaskart garsiau. Išgijusieji neatkrito nė dviem mėnesiam praėjus. Galutinai į tų išgijimų tikrumą ir pilnumą įtikėjo ne tik šiaip katalikai ir klebonas, bet juos tikrais pripažino ir patys gydytojai. Netoli Liurdo, Osėno[23] mieste, gyveno medicinos daktaras Liarys[24]. Pas jį ateidavo gydytis Galiopienė, kuri nevaldė kairiosios rankos pirštų. Visa ta ranka buvo sausgėlos sugelta. Galiopienė negalėdavo nei mezginio mazgotis, nei stiklo kairiąja ranka pasiimti. Jos šulinys buvo be svirties, norint pasisemti vandens, kibirą reikėdavo žemyn nuleisti virve. Galiopienei turėdavo kiti pasemti, nes kairioji ranka nė virvės prispausti prie rentinio negalėjo. Ištisus 8 mėnesius ji nė lovos pati nepasiklodavo, o apie verpimą negalėjo būti nė kalbos. Daktaras Liarys jos išgydyti negalėjo. Galiopienė nuėjo į Liurdą, atsigėrė iš stebuklingojo šaltinio vandens ir nusiplovė skaudamą ranką. Parėjusi džiaugėsi, kad galėjo visokį darbą dirbti ir verpti. Tik rankos judinimas buvo apysunkis. Liga buvo dingusi, bet savo ženklą palikusi. Galiopienė užėjo pas daktarą. Tas apžiūrėjo ir pripažino neabejotiną ligos sumažėjimą. Moteriškė rengėsi dar kartą eiti į Liurdą, kad ligos neliktų nė ženklo. Daktaras jai įdavė laišką nunešti savo pažįstamam daktarui į Liurdą. Tame laiške p. Liarys liudija apie Galiopienės ligą ir išgijimą, o pabaigoje rašo: „Jei pabandžius to vandens dar kartą, liga išnyks, tai bus vienu ženklu daugiau, jog tas vanduo tikrai alkalinis[25]." (Alkalis – tai vaistas, kurs sausgėlą gydo.) Liurdiškis gydytojas daktaro laišką parodė kitiems. Nuo to laiko stebuklų priešininkai Liurdo klube jau daugiau nebešnekėjo, kad išgijimų nesą, jie tik sakydavo, kad iš šaltinio drauge su vandeniu bėgą ir vaistai.

Stebuklų šalininkai į tai priešininkams atsakydavo:

– Jūs nuolat savo nuomones mainote. Pirma sakydavote, kad nesą nė šaltinio; paskui šaltinį pripažinote, bet ėmėte kalbėti, kad jis liausis bėgęs, kai sniegai nuo kalnų nutirps. Sniegai jau nutirpo, o šaltinis nė kiek ne mažesnis. Sakėte, kad niekas neišgijo, o dabar sakote, kad vandenyje yra vaistų. Kam tų vaistų ieškotumėte vandenyje, jei tikėtumėte, kad niekas nuo jo nebūtų išgijęs.

O priešininkai vėl atversdavo:

---

[23] Ossun.
[24] Dr. Lary.
[25] Šarminis.

– Ko čia stebėtis tais išgijimais. Juk aplinkui netoliese kalnuose yra gana daug gydančių šaltinių. Kaip čia toli Barežas, Koteretas arba Sen-Sovėras. Juk per Liurdą kasmet daugybė žmonių važiuoja į tas vietas gydytis. Atėjo laikas ir mūsų miestui pralobti, vaistingas šaltinis prasimušė pas mus. Juk dažnai toki šaltiniai vienoje vietoje išdžiūsta, kitoje prasimuša. Tik reikia, kad miesto valdyba nežiopsotų ir kuo greičiausiai duotų kokiam nors geram chemikui[26] ištirti tą vandenį. Žinant, koki vaistai jame yra, reikėtų pastatydinti tam tikras gydyklas.

Keletas taip šnekėjusių ponų buvo miesto valdybos nariai. Viename tos valdybos susirinkime jie iškėlė sumanymą leisti šaltinio vandenį išbandyti kokiam nors chemikui. Valdybos dauguma tą sumanymą priėmė, bet miesto viršininkas (meras) Liakadė[27] nedrįso jo vykdyti nepasiklausęs prefekto.

Baronas paklaustas kuo greičiausiai atsakė, labai pagirdamas miesto valdybą už tokį protingą sumanymą. Try[28] mieste gyveno vaistininkas Liatūras[29], prefekto geras pažįstamas ir artimas žmogus. Buvo sakoma, kad Aukštųjų Pirenėjų departamente niekas taip gerai nemokąs išbandyti vaistų, kaip ponas Liatūras. Prefektas patarė liurdiečiams, kad jie duotų Liatūrui išbandyti savo šaltinio vandenį. Liurdiečiai su mielu noru tą įvykdė ir į Try miestą nusiuntė Masabielio šaltinio vandens.

Gegužės šeštą dieną Liatūras jau rašė savo atsakymą Liurdo valdybai:

„Chemiškas bandymas. Liurdo urvo vanduo grynas, be kvapo ir be žymaus skonio. Jo sunkumas beveik toks, kaip destiliuotojo vandens; jame yra šitie elementai: 1) labai daug sodos, kalkių ir magnezijos klorurų[30], 2) kalkių ir magnezijos karbonatų, 3) kalkių ir aliuminijos silikatai, 4) geležies rūgštis, 5) sodos sulfatas, 6) fosfato tik ženklai, 7) organiškų medžiagų. Šitame vandenyje nėra nei kalkių sulfato, nei selenito. Todėl vanduo labai lengvas ir gerai sunaudojamas viduriuose. Jį geriant gyvybės spėkos turi atsistatyti. Todėl tas vanduo gali būti labai naudingas. Man rodos, kad ne per daug bus perdėta pasakant, kad, žiūrint į visą to vandens sudėtį, gydymo mokslas, turbūt, veikiai galės jam pripažinti ypatingą vaistingumo galią. Tokiu būdu tas šaltinis pateks į tų vandenų skaičių, kurie yra mineralinis mūsų departamento turtas. A. Liatūras, Try miesto vaistininkas."

Stebuklų priešininkai labai nudžiugo, kai tas atsakymas parėjo į Liurdą. Stebuklų užtarėjai, nors truputį nusiminė, gynėsi, sakydami:

– Dar nežinia, ar p. Liatūras nesuklydo, surasdamas tame vandenyje tokių daiktų. Juk jis pats abejoja rašydamas „turbūt". Tebūnie, pagaliau, ir taip, kaip jis rašo, tada dar reikės išaiškinti, kodėl šitas šaltinis gydo ūmai, o visi kiti mineraliniai šaltiniai – labai iš lengvo. Šitame išgyja kuo įvairiausios ligos, kituose tik viena kokia nors.

---

[26] Chemikai vadinasi vaistų ir kitokių sudėtinių, painiai išskiriamų medžiagų bandytojai-suskirstytojai. – Aut. past.

[27] Anselme Lacadé (1804–1866).

[28] Trie-sur-Baïse.

[29] A. Latour.

[30] Magnio chlorido.

Vis dėlto laimėjo stebuklų priešininkai. Liakadė Liatūro atsakymą nusiuntė į Tarbą prefektui. [...]

Profesoriaus Filiolio šaltinio vandens tyrimas

Žmonėms su vyresnybe ir vyresnybei su žmonėmis bekovojant už šaltinį ir urvą, stebuklų nebuvo. Per tris mėnesius – kovo, balandžio ir gegužės – staigių išgijimų nuo šaltinio vandens buvo užrašyta aštuoniolika. Tame skaičiuje buvo įvairiausių ligų. Per birželį, liepos ir rugpjūtį nei vieno išgijimo neužrašyta. Kuomet ėjo ginčai, žmonės į tai visai nekreipė dėmesio. Man rodos, tai Švenčiausiosios Panelės priminimas žmonėms, kad valdininkai turi rūpestingai prižiūrėti valdinių reikalus, o valdomieji turi vyresnybės įsakymus gerbti. Dievui netinka žmonių kovos – tiek ginkluotos, tiek be ginklų. Švenčiausioji Panelė yra Meilės Motina ir nori, kad žmonės vieni kitus mylėtų.

Liurdo ponams, sueinantiems vakarais į klubą, vadinamą *Kafe Fransė*, pasitaikydavo susiginčyti, bet tie ginčai būdavo be didelio piktumo. Gegužės mėnesį daugiausia buvo ginčo apie tai, ar Liatūras gerai išbandė šaltinio vandenį. Pažiūrėjus į to vaistininko raštą buvo pagrindo pradėti abejoti. Jis aiškiai nepasakė nei kiek to vandens bandė (analizavo), nei kiek ir kokių chemiškų dalių jame rado. Jis tik pranešė, kad vienų esą gausiai, kitų vos pėdsakai. Juk jeigu bandymas būtų buvęs tinkamai padarytas, tai nesunku būtų buvę atsakyme pažymėti: tokių dalių vandenyje yra tiek, o tokių – tiek.

Negana to, Tomas Pižo[31] taip pat mokėjo chemijos mokslo. Jis sau vienas pasisėmęs vandens iš Masabielio šaltinio ėmė jį bandyti, ir Liatūro minėtųjų vaistų nerado.

Ką tuščiai besiginčiję, visi Liurdo mokytesnieji gyventojai nutarė to šaltinio vandenį duoti antrą kartą išbandyti, ir tai tokiam mokslininkui, kad jau nebūtų mažiausio abejojimo apie jo ištarmės teisingumą. Šitam sumanymui pritarė visi, ir tikintieji, ir netikintieji. Abejiems rūpėjo, kad abejojimas greičiau pasibaigtų. Visi ėmė prašyti miesto viršininką, kad jis tą sumanymą duotų apsvarstyti miesto valdybai.

Viršininkas A. Liakadė buvo nepriešgina žmogus. Jis sušaukė miesto valdybą birželio 3 d. (1858 m.), lygiai tą pačią dieną, kada Bernadeta priėmė pirmąją Komuniją. Susirinko šie valdybą sudarantieji nariai: Normandas, Kapdeviejis, Kliaverys, Liatapys, Dipratas, Dipontas, Ruys, Rivas, Liabailis, Žesta, Kustė, Liapeiras ir Pažėsas. Visi nutarė, kad vandenį reik siųsti į Tulūzos miestą universiteto profesoriui Filioliui[32], o jam už darbą ir išlaidas užmokėti iš miesto kasos.

Liakadė jau pirma apie tai buvo klausęsis prefekto, o prefektas pats buvo pasakęs, kad tinkamiausias chemikas esąs Filiolis. Jis geriau už kitus Prancū-

[31] Thomas Pujo.

[32] Édouard Filhol (1814–1883).

zijos chemikus galėjo tą vandenį pažinti, nes jau buvo išbandęs kitus mineralinius šaltinius, bėgančius iš Pirenėjų kalnų. Visi Liurdo klubo nariai ir svečiai pasidžiaugė, kad miesto valdyba tokiam stambiam mokslininkui pavedė galutinai išbandyti Masabielio šaltinio vandenį.

Filiolis atsakymą parašė po dviejų mėnesių. Profesoriaus raštas labai ilgas; jis aprašo ne tiktai ką rado vandenyje, bet ir kaip darė, kad jame surastų nematomas medžiagas. Iš 1,000 dalių to vandens 8 dalys buvo angliarūgšties (arba smalkių), 5 dalys naudingo žmogui deguonies ir 17 dalių azoto. Iš 1,000 gramų vandens buvo 134 miligramai įvairių mineralų, daugumas tų pačių, kuriuos buvo minėjęs Liatūras. Tik Liatūrui buvo pasirodę, kad tų mineralų yra daug, o Filiolis jų terado vos nepilnos pusantros dalies iš dešimties tūkstančių dalių viso vandens (134 miligramai viename kilograme).

Tulūzos profesoriaus atsakymas, rašytas 1858 m. rugpjūčio 7 d., baigiasi šitaip: „Iš bandymo aiškiai matyti, kad Liurdo urvo vanduo turi tokią prigimtį, kad jį galima vartoti gėrimui; šis vanduo yra toks pat, kaip ir daugumo kalnų šaltinių, tekančių per kalkėtą žemę. Tame vandenyje nėra nieko, kas jį galėtų padaryti tiek vaistingą, jog tai būtų galima pastebėti. Jį galima drąsiai gerti."[33] Prie oficialaus atsakymo profesorius parašė dar ir laišką Liurdo viršininkui sakydamas, kad to vandens prigimtis negali padaryti nė kokių išgijimų, jei tik jie įvyksta Liurde.

Šitas profesoriaus atsakymas buvo labai nepalankus stebuklų priešininkams. Per tris mėnesius jie buvo šnekėję ir pripažinę, kad žmonės nuo to vandens tikrai išgyja, o čia dabar pasirodė aiškiai, kad vanduo neturi gydančių dalių. Ir šią dieną galima daryti to vandens bandymą, bet kitko nerasi, kaip Filiolio rasta, o stebuklai nuo 1858 metų tenai nesiliovė iki šiai dienai.

Vyskupas paskiria komisiją stebuklams ištirti

Kol Filiolis Tulūzoje bandė naujojo šaltinio vandenį, į Liurdą atvažiavo paklausyti, kas čia dedasi, daugelis garsių žmonių. Du pasaulininku jau minėjome, tai buvo ponia Briantienė[34] ir Liudvikas Veijotas[35]. Apie atstovo Deresegijės apsilankymą dar aukščiau rašėme. Į stebuklus taip pat įtikėjo ir inspektorius visų Pirenėjuose esančių gydančių vandenų inžinierius Venas.

Visi tie žmonės plačiai šnekėjo apie Liurdo stebuklus, ir žinia apie juos sklido vis tolyn ir tolyn. Daugelis, grįždami iš vaistingųjų vandenų į savo gyvenamuosius miestus, turėdavo važiuoti per Liurdą. Čia apsistoję klausinėdavo apie stebuklus, patys susitikdavo su stebuklingai išgijusiais ir įtikėdavo. Įtikėję klausinėdavo, ką pagaliau daraą vyskupas, kad iki šiol tylįs. [...]

---

[33] Visą tos analizės tekstą galima matyti ne tik archyve, kur yra originalas, bet ir atspaustą G. Bertrėno (Bertrin) knygoje, pavadintoje „Histoire critique des évènements de Lourde", Paris 1905, p. 468. – Aut. past.

[34] M-me Bruant.

[35] Louis Veuillot (1813–1883).

1858 m. liepos 28 d. Jo Ekscelencija Severas Lioransas[36] paskyrė komisiją Liurdo stebuklams ištirti. Tos komisijos pirmininkas buvo vyriausias prelatas Nogaro, o nariais šitie: devyni Tarbo kapitulos kanauninkai, abu aukštosios ir žemosios seminarijos rektoriai, vienas diecezijos misionierių vyresnysis, du dogmatinės ir moralinės teologijos profesoriu, fizikos mokytojas ir, pagaliau, Liurdo klebonas. Komisija turėjo pati iš savo tarpo išsirinkti sekretorių ir du padėjėju.

Visiems dekanams buvo įsakyta pranešti komisijai tuos atsitikimus, kuriuos jų dekanatuose žmonės laiko stebuklingais. Komisijai duotas įsakymas perklausinėti žmones, išgijusius nuo Liurdo vandens, ir žmones, galinčius šį tą liudyti apie ligą ir išgijimą; ji turi klaustis mokslininkų: gydytojų, chemikų, geologų, fizikų ir kitų, išmanančių ir sužinančių prigimtą daiktų galią. Liudijimai tegaus vertės tiktai tuomet, kai pasakotojai sutiks priesaika patvirtinti savo žodžius. Prieš pripažįstant stebuklą, nors du komisijos nariu turi nuvažiuoti ten, kur stebuklas įvyko, gerai apžiūrinėti tą vietą ir išklausinėti žmones.

Kiekvieną atsitikimą komisijai buvo liepta ištirti skyrium ir sužinoti, ar ligonis išgijęs nuo Masabielio šaltinio vandens, ar nuo ko kito; ištirti, ar negalėjo nuo to vandens išgyti visai prigimtu būdu, be stebuklingos Dievo pagalbos. Toliau komisijai buvo liepta išklausinėti Bernadetą ir ją ištirti; ar jos regėjimai teisingi, tai yra, ar buvo kas nors iš dangaus toje vietoje, kur jai rodėsi Panelė, ar tai būta tik akių monų. Tai pačiai komisijai buvo liepta ištirti Bernadetos pasakymas apie koplyčios statymą ant Masabielio urvo. Pagaliau komisija turėjo sužinoti, kada tenai atsirado stebuklingasis šaltinis.

Vyskupo dekretas apie tą komisiją buvo perskaitytas žmonėms Liurdo parapijos bažnyčioje pirmą rugpjūčio sekmadienį. Kitose tos vyskupijos bažnyčiose tas dekretas buvo perskaitytas tuoj po gauto nuo vyskupo paliepimo. Juo ilgiau žmonės vyskupo žodžio buvo laukę, juo labiau pradžiugo jį išgirdę. [...]

Komisijos darbai

Kaip vyskupas nesiskubino paskirti komisiją, taip ta komisija nesiskubino žmonėms pasirodyti. Ji buvo išrinkta liepos 28 d., o į Liurdą, nors jis visai arti Tarbo, ji teatvyko tik lapkričio 17 d. Per tuos keturis nepilnus mėnesius komisija dirbo tylomis. Jos nariai, o ypač raštininkas kanauninkas Furkadas[37], rašinėjo laiškus į tas vietas, iš kur eidavo gandas, kad ten įvykę stebuklų. Reikėjo susaikstyti ne tik savo vyskupiją, bet ir svetimas. Rašymo buvo daug, o atsakymų kartais būdavo dar daugiau.

Būdavo tokių stebuklingais laikomų išgijimų, apie kuriuos komisija gaudavo tik vieną laišką ir daugiau nieko; o būdavo ir tokių, kuriuos aprašydavo keletas žmonių ir kiekvienas saviškai. Viename laiške būdavo minima viena

[36] Bertrand-Sévère Laurence (1790–1870).
[37] Marie-Antoine Fourcade (1807–1865).

atsitikimo dalis, kitame kita. Tie laiškai būdavo netvarkingi. Komisija pirmiausia juos sutvarkydavo. Sutvarkiusi ji pamatydavo, kad visų aprašytųjų laiškuose atsitikimų negalima ir neverta giliau tyrinėti; pirma, dėl to, kad tų stebuklingais vadinamų įvykių buvo labai daug, o antra, apie daugelį iš anksto buvo numanu, jog jų stebuklingumas liks abejotinas ir po tyrinėjimų. Nenorėdama gaišinti laiko nenaudingais tyrinėjimais, komisija iš anksto išbraukė iš stebuklingųjų skaičiaus tuos išgijimus, kurie gali būti išaiškinami gamtos jėgomis, ir tuos, kurie labai abejotini. Taip ji padarė, be kitų, ir su Nėjo pašto savininkės išgijimu, apie kurį komisijai pranešė Nėjo klebonas Batkavas. Šitaip tylomis sužinojusi įvykius ir juos apsvarsčiusi, komisija pasirinko iš jų nuodugniai ištirti tik 29. Jų pilnas ištyrimas tai buvo didelis darbas. Komisija nutarė tą darbą pasidalinti: vieni jos nariai surankios ir surašys žinias iš prisiekusių liudininkų lūpų, o kiti tas žinias perkratinės, žiūrėdami, ar galima iš jų matyti, kad tie išgijimai stebuklingi. 1858 m. lapkričio 15 dieną komisija liudininkams išklausinėti paskyrė šiuos asmenis: Nogaro, Baradėrą, Furkadą ir Peiramalį.

Po dviejų dienų tie komisijos pasiųstieji atkeliavo į Liurdą, niekam nieko nesakę. Susirinko Liurdo klebonijoje pas Peiramalį, jie tarėsi, kada patogiausias laikas apžiūrėti urvą ir išklausinėti Bernadetą apie apsireiškimus. Sutarė tą padaryti kuo greičiausiai, kad žmonės nesužinotų ir nesubėgtų, nes žmonių minioje sunku tokius darbus ramiai ir gerai atlikti.

Nors komisijos nariai taip slėpėsi, bet jiems pas kleboną besitariant, tuoj per miestą perėjo gandas, kad vyskupo komisija atvažiavusi ir kad ji skubinasi eiti pas urvą. Komisijos pasiųstieji taip skubinosi apžiūrėti urvą, kad prieš tai nei Bernadetos nenorėjo klausinėti. Jai liepė ten pat pas urvą ateiti vėliau. Kai tik jie iš miesto išėjo, bežiūrint susirinko apie 400 žmonių ir nulydėjo iki urvui.

Urvo apžiūrėjimas truko maždaug pusvalandį. Prelatas Nogaro klausinėjo žmonių apie šaltinį, bėgantį iš kairiojo urvo šono. Tarp susirinkusiųjų buvo keletas senų Liurdo gyventojų; tarp jų buvo kerdžius, kurs ten ganydavo miestiečių galvijus, ir kiti, kurie mėgdavo ten ateiti meškerioti. Jie visi vienaip sakė, kad prieš apsireiškimus šaltinis nebėgdavęs iš urvo. Klausiami, ar niekad ir seniau čia nebūdavę šaltinio, ne visi vienaip atsakė: vieni liudijo, kad būdavęs šaltinis po didelių lietų, tik paskui užskresdavęs, o kiti sakė, kad niekad jokio šaltinio čia nebūdavę. Turbūt tie nematydavo jo.

Beklausinėjant apie šaltinį, atbėgo ir Bernadeta. Žmonės prieš ją su pagarba persiskyrė, darydami jai taką prie kanauninkų. Mergaitė priėjo, pasisveikino ir atsakinėjo be baimės, bet su pagarba. Kalbėjo aiškiai ir teisingai. Kaip visiems liudininkams, taip ir jai reikėjo prisiekti. Tai buvo pirmutinė priesaika jos gyvenime. Visi sužiuro į ją ir visi pasigerėjo tos mergaitės priesaikos rimtumu.

Tą pačią dieną komisijos pasiųstieji dar išklausinėjo šešeto stebuklingų išgijimų liudininkus; jų liudijimus surašė į šešetą protokolų ir sugrįžo atgal į vyskupo sostinę apsvarstyti surinktųjų žinių. Jas laikinai per dvylika dienų sutvarkę, jie lapkričio 29 d. nuvažiavo į Bajonos vyskupiją, į Nėjo miestelį ir apsistojo pas kleboną Batkavą. Ten surašė keletą protokolų ir vėl grįžo atgal.

Komisijos pasiųstieji taip važinėjo iš viso septynias dienas, bet ne iš eilės. Jie rinko prisiekdintų liudininkų įrodymus ir juos užprotokolavo. Protokoluose pasirašydavo ir liudininkai ir komisijos siųstieji žinių rinkėjai.

Surinkus žinias beveik slapčia per laiškus, paskui išklausinėjus prisiekdintus liudininkus, nežinančius kas tuose laiškuose surašyta, ir suradus, kad abejos žinios sutinka, jau neabejotinai paaiškėdavo, kokia buvo liga ir kaip įvyko išgijimas. Bet iš to dar negalima buvo sakyti, ar tai stebuklas ar ne. Todėl, turėdama 29 nepaprastų išgijimų protokolus, komisija pradėjo gvildenti kiekvieną atsitikimą skyrium, kad sužinotų, ar tai tikras stebuklas, ar tiktai netikėtai laimingas atsitikimas. Iš pavyzdžio bus aiškiau matyti, kaip reikalinga, sužinojus įvykio eigą, dar apsvarstyti jo vertę. Blažys Momis[38] gyveno Liurde ir darydavo limonadą. Sunkiai kažką nutvėrus jam suskaudėjo ranką, o paskui toje vietoje pasidarė naujakaulis tokio didumo kaip riešutas. Tą gumbą Momiui labai skaudėdavo. Jis negalėdavo pakelti sunkesnių daiktų, bet pas gydytoją nėjo. Vieną sykį jis susitiko gatvėje daktarą Dozų ir jam parodė savo naujakaulį. Daktaras pažiūrėjo ir patarė pasiplauti stebuklingojo šaltinio vandeniu. Blažys nusiplovė ir pajuto, kad naujakaulis pasidarė minkštas. Rytojaus dieną jis vėl ranką apiplovė tuo vandeniu, ir naujakaulis visai prapuolė.

Rodosi, kad tai stebuklas, o tuo tarpu stebuklo nėra, nes ne viskas, ką žmogus vadina naujakaulis, taip ir yra. Iš didelio dirgsnių[39] įsitempimo po oda kai kada pasidaro didokas, kietas, labai skaudąs gumbas. Gumbas neišnyksta nė gydantis, nes jis smegenų įtaka laikosi dirgsnių. Nuo įtikėjimo į stebuklingojo šaltinio vandenį smegenys galėjo atsipalaiduoti, ir sutraukti dirgsniai išsitiesė. Tokis išgijimas labai netikėtai laimingas; kitoje vietoje jo nebūtų buvę; bet čionai jis nėra stebuklas dėl to, kad paties žmogaus jėgomis padarytas.

Kaip Blažio Momio, taip ir daugelį kitų iš tų 29 išgijimų komisija priskyrė prie nestebuklingų, nors laimingai netikėtų išgijimų. Buvo keletas ir tokių, dėl kurių komisija svyravo, nežinodama, ar juos į stebuklingųjų išgijimų skaičių skirti ar į nestebuklingųjų. Tuos ir pavadino abejotinai stebuklingais išgijimais. Prie abejotinų komisija priskyrė du aukščiau aprašytuosius Liudviko Burijeto ir Justinuko Buorto išgijimus. Pagaliau iš dvidešimties devynių išgijimų dvylika pripažino neabejotinai stebuklingais.

Atlikusi tą perkratinėjimo darbą, komisija parašė vyskupui raportą, kuriame aprašė išgijimus taip, kaip jie buvo, ir prie kiekvieno išgijimo aprašymo ji pridėjo savo išvedžiojimus, dėl ko ji jį priskiria prie tikrųjų stebuklų, arba prie abejotinų, arba visai išmeta iš stebuklų skaičiaus. Raportą skaitant galima aiškiai matyti, kad komisija pildė vyskupo paliepimą, tarėsi su gydytojais, nes vieni kunigai nebūtų galėję tiek mokėti medicinos (gydymo mokslo), kiek tai numanu iš raporto.

[38] Blaise Maumus.
[39] Nervų.

Komisijos raportą vyskupas nusiuntė Barežo vaistingųjų vandenų inspektoriui, medicinos daktarui Veržėsui, priskirtajam[40] prie Monpeljero universiteto profesoriui, kad jis dar kartą viską perkratinėtų. Daktaras tą vyskupo prašymą sąžiningai išpildė. Iš dvylikos neabejotinų stebuklų tepaliko tiktai šešis. Prie tų šešių pridėjo du išgijimu: Buorto ir Burijeto. Tuodu išgijimu komisija buvo iškaičiusi į abejotinai stebuklinguosius. Pasak Veržėso, juodu neabejotinai stebuklingi. Pagaliau profesorius sužinojo vieną naują atsitikimą, kurio komisija nebuvo girdėjusi, būtent Moro Marytės[41] išgijimą. Tą taip pat jis priskyrė prie neabejotinų stebuklų. Tokiu būdu raporte, kurį Veržėsas rašė Tarbo vyskupui, randame tiktai devynis neabejotinus stebuklus iš trisdešimties sužinotų atsitikimų.

Skaitydamas daktaro Veržėso raportą, radau vieną jo pripažintą stebuklą keliais brūkšniais perbrauktą, o šone parašyta vyskupo Lioranso ranka: *rejeté*, t. y. atmesta. Iš to numanu, kad vyskupas ir Veržėso raportą dar davė kam nors perkratinėti, bet jau ne raštu, o šiaip pašnekesyje; po to pašnekesio jis atmetė vieną profesoriaus pripažintą stebuklą. Galėjo būti ir kita kokia nors man nežinoma to atmetimo priežastis.

Išsijojęs Liurdo stebuklus per tokį tankų kritikos rėtį, Tarbo vyskupas vis dar neskelbė savo nuomonės pasauliui. Jis pats jau stipriai tikėjo į tuos stebuklus. Tai matyti iš jo elgesio, iš to, kad pirko Masabielio kalną ir pasamdė inžinierių būsiančios bažnyčios planams daryti. Vyskupo turbūt norėta, kad jam paskelbus Liurdo įvykių stebuklingumą, niekas jo rašte negalėtų surasti nė mažiausios priekabės. O jis gerai žinojo, kad nenorintieji pripažinti stebuklų, negalėdami nepripažinti staigaus išgijimo, pirmiausia sako, kad tas, ką visi vadina stebuklu, yra ligos laikinis pasislėpimas. Dėl to vyskupas laukė trejus metus, kad visos pasislėpusios ligos turėtų laiko išlysti. Kada nė vienas jo pripažintų stebuklingai išgijusiais neatkrito, vyskupas 1862 metais sausio 18 d. paskelbė savo ištarmę, jog Bernadetai Subirūtei tikrai apsireiškė Švenčiausioji Panelė ir tą Savo apsireiškimo tikrumą patvirtino neabejotinais stebuklais. Todėl reikią tikėti, kad ir paliepimas statyti koplyčią ir eiti procesijomis į apsireiškimų vietą taip pat ne Bernadetos pramanytas, o tikrai Dievo Motinos duotas.

Henriko Bisketuko išgijimas

Kad skaitytojai galėtų numanyti, kokius išgijimus vyskupo komisija, profesorius Veržėsas ir pagaliau pats vyskupas pripažino stebuklais, paduodu du

[40] [Henri Vergez.] Priskirtasis prie universiteto profesorius Prancūzijoje vadinasi toks žmogus, kuriam universitetas pripažino tiek mokslo, kad galėtų būti universiteto profesoriumi. Bet kada universitetui profesorių pakanka, tada šie naujai paskirtieji į profesorius sau pragyvenimą turi užsidirbti privačiu žmonių gydymu. – Aut. past.

[41] Marie Moreau (g. 1841).

pavyzdžiu: išgijimą jauno berniuko Henriko Bisketuko[42] ir išgijimą senos našlės Magdalenos Rizanienės[43]. Abudu gyveno Nėjo miestelyje, Bojonos[44] vyskupijoje.

Tuodu atsitikimu buvo daug kartų aprašyti. Skaitant Liasero aprašymą[45] sunku susilaikyti neverkus: taip sugraudina žmogų Dievo malonės stebuklingumas. Komisijos aprašymas šaltas ir sausas, dar ir su nuobodžiais pasikartojimais. Aš tuodu atsitikimu aprašysiu komisijos žodžiais, nes nenoriu Dievo darbus gražinti žmogiškos dailės papuošalais: noriu, kad skaitytojas žinią turėtų iš pirmųjų lūpų – iš komisijos, o ne iš antrųjų – iš Liasero, dešimtimi metų vėliau šnekėjusio su Bisketuku ir Rizaniene.

Vyskupo komisija, per laiškus surinkusi žinias apie stebuklus, nusiuntė kelis savo narius į Nėjo miestelį pas kleboną Batkavą. Ten ji ištyrė abu stebuklu: pirma Bisketuko, paskui Rizanienės. Bisketuko išgijimo protokolas komisijos knygoje pažymėtas 7-uoju numeriu. Raporte taip parašyta:

„1858 metų lapkričio mėnesį vaikutis Henrikas Bisketas, gyvenąs su savo tėvu ir motina Nėjo mieste, eidamas 13 metus, apsirgo šiltine.[46] Išgijusį iš tos pavojingos ligos jį ištiko kita nelaimė: ant kaklo jam iššoko didelis gumbas. Vaistai, kuriuos gydytojas liepė vartoti toje naujoje ligoje, tiek tepaveikė, kad gumbas iš tos vietos persimetė į krūtinės paviršių. Davė naujų vaistų, bet naudos nebuvo. Gydytojas pagaliau turėjo tą gumbą perdurti. Perdūrus išbėgo daugybė medžiagos; rytojaus dieną skylė užgijo. Perdūrimas padarė naudos. Apie keturis mėnesius Henrikas Bisketas buvo sveikas.

„Bet tiems keliems mėnesiams praėjus šiltinė sugrįžo[47], perdūrimo skylė atsivėrė, ir laikas nuo laiko aplinkui darėsi mažos skylutės, tartum leisdamos kur išeiti didžiam uždegimui.

„1857 metų spalių mėnesį žaizda užsiraukė ir apaugo šašu, bet šašo negalima buvo nukrapštyti, nes tuojau iš žaizdos imdavo bėgti kraujas ir darydavosi pūliai.

„Gydytojas siuntė važiuoti gydytis Koterto vandenimis. Bet po pirmojo išsimaudymo žaizda atsivėrė. Penkiolika dienų išbuvęs Koterte, Henrikas Bisketas grįžo į Nėjį nė trupučio nepagijęs. Taip jis iš buvo iki 1858 metų Verbos.

„Po Verbos žaizda užsičiaupė, o jos vietoje atsirado didelis baltas gumbas. Beveik be paliovos dedant garstyčiomis įteptus skudurėlius, pasidarė tiek naudos, kad pirmą Velykų dieną žaizda atsivėrė, pasidarė skylutės pūliams išeiti ir jaunam ligoniui žymiai palengvėjo.

„Bet tas palengvėjimas neilgai tetruko, nes balandžio 15 d. aukščiau negyjančios žaizdos pasidarė du gumbeliu[48]: vienas ant kaklo, antras kairėje pusėje

---

[42] Henri Busquet (g. 1842).
[43] Madeleine Rizan (g. 1800).
[44] Nay, Boyonne.
[45] Joseph-Henri Lasserre de Monzie (1828–1900), *Notre-Dame de Lourdes*, 1869.
[46] Fievre typhoide. – Aut. past.
[47] La fievre se declara de nouveau. – Aut. past.
[48] Deux glandes. – Aut. past.

šalia veido. Gydytojas pabūgo, kad pasidarys kita votis ir sugadins jaunam Bisketukui veidą.

„Taip tarp šitų įvairių vargų, tarp greit pranykstančių palengvėjimų ir neretų į ligą atkritimų, jaunam Henrikui Bisketukui kilo mintis pasinaudoti Masabielio urvo vandeniu, apie kurį jis buvo girdėjęs, kad esąs labai naudingas[49]. Tada jis patyręs vieną kaimynę ten einant, ją prašė parnešti vandens. Kaimynė parvažiavo iš Liurdo balandžio 28 d. ir tos pačios dienos vakare atnešė ligoniui vandens. Aštuntą valandą vakare vaikutis, eidamas gultų atsiklaupė ir ėmė karštai melstis. Abu tėvai ir visi vaikai meldėsi drauge.

„1858 metų balandžio 28 d., su visa šeimyna pasimeldęs prie Švenčiausiosios Panelės, jis išgėrė kelis gurkšnius to vandens, nusiėmė nuo žaizdos skudurėlius, ir, neatsižvelgdamas į smarkų daktaro uždraudimą neplauti skaudamosios vietos šaltu vandeniu, jis pasimirkė švarų skudurėlį Masabielio vandenyje, nusiplovė juo žaizdą ir gumbus ir dar užliejo to vandens tiek, kad net bėgte bėgo. Paskui ramiai užmigo.

„Balandžio 29 dienos rytą (ketvirtadienį) jis pasijuto esąs sveikas ir nebejautė jokio skaudėjimo. Žaizda ir gumbai buvo išnykę, bet motina su gydytoju tą pamatė tiktai trečią dieną. Gydytojas džiaugdamasis sveikino visą šeimyną ir vaiką, bet išreiškė abejojimą, sakydamas, kad liga turi atsinaujinti ir kad jaunasis Henrikas Bisketukas visiškai neišgis, kol nesukaks 18 metų.[50]

„Įvairios permainos, įvykusios Bisketuko sveikatoje nuo 1856 m. lapkričio mėn. iki 1858 m. balandžio 29 dienos, parodė, kad jame buvo vienas iš tokių liguistų sugedimų, kurie labiausiai nesibijo vaistų. Nepigiai išgijęs iš šiltinės, kuria sirgo 1856 m. lapkričio mėn., jis pajunta ant kaklo didelį gumbą ir negali išvengti perdūrimo, nes vaistai tik tiek tebuvo padarę, kad gumbas perėjo iš vienos vietos į kitą ir apsistojo krūtinės paviršiuje. Keletą mėnesių po to išgijimo šiltinė grįžta, senasis perdūrimas atsiveria drauge su daugeliu naujų skylučių. Iš to visko darosi viena žaizda.

„Ta žaizda čia apsitraukia šašais, čia vėl atsinaujina nuo Kotereto vandenų, ir vėl užsidaro ir persikeičia į didelį gumbą, o tas gumbas prakiūra nuo garstyčių tešlos. Nors pūliams išbėgus ligoniui pasidaro lengviau, bet neilgai, ir žaizda pasidaro dar bjauresnė, nes su ja atsiranda ir dvi garankštys: ant kaklo ir iš kairės pusės ant veido.

„Liga, kuri tęsiasi du metu, kuri per tą laiką taip įvairiai ir taip keistai keičiasi, kuri ant juoko palaiko nuolatinį plačiai žinomo gydytojo rūpestingumą ir jo vaistus, kuri ne tik nelengvėja, bet vis darosi sunkesnė dviejų garankščių prisidėjimu, duodančių gydytojui pagrindo manyti, kad vaikas neišgis, kol jam nesukaks 18 metų, tai yra be 5 metų, – ta liga dingo per vieną naktį ligoniui bemiegant. Uždegimas, žaizda, garankštys – viskas išnyko.

---

[49] Liaseras, kurs 1869 m. buvo klausinėjęs patį Bisketuką, rašo, kad ligonis pats norėjęs eiti į Liurdą, bet tėvai neleidę. – Aut. past.

[50] Raporte praleista gydytojo pavardė, bet ji minėta protokole (19 p.). Tai buvo daktaras Suberviejis. – Aut. past.

„Šitas išgijimas įvyko geriant ir mazgojantis grynu, paprastu, šaltu, neturinčiu savyje nė kokios gydančios jėgos, vandeniu. Padarinys visai nelygus priežasčiai. To vandens vartojimas ne tik negalėjo atnešti naudos, bet turėjo padaryti žalos, nes gydytojas griežtai buvo uždraudęs mazgoti šaltu vandeniu.

„Todėl ligos sunkumas, išgijimo staigumas, priemonė ne tik neatsakanti tikslui, bet dar pavojinga, tas viskas, turbūt, aiškiai įrodo, kad šitas išgijimas yra reiškinys, priešingas paprastiems gamtos dėsniams, padarytas be jų."

Protokole, iš kurio raportas ima savo žinias, pasirašė keturiolika žmonių: Dipontas, kun. L. Sanazansas, Nėjo klebonas kun. Batkavas, R. Donoras, Andrius Dipontas, išgijusiojo Henriko motina Marija Bisketienė, du jo broliai, sesuo Katarina ir jis pats, Liurdo klebonas kun. Peiramalis, komisijos pirmininkas Nogaro, Baradėras ir komisijos sekretorius kanauninkas Furkadas. Bisketuko tėvas nepasirašė, nes turbūt nemokėjo rašyti.

Iš to atsitikimo suprantame, dėl ko vyskupas laukė nepaskelbęs savo ištarmės. Daktaras buvo sakęs, kad liga visiškai nepranyks, kol vaikas nesulauks 18 metų. 1860 metais komisija klausė klebono, ar nepasikartojo Bisketuko liga. Tas laišku, rašytu balandžio 12 d., atsakė, kad vaikas stipresnis už savo sveikąjį brolį ir nuo stebuklingojo išgijimo nesirgęs. Aš skaičiau tą laišką ir turiu jį persirašęs. 1869 m. H. Liaseras matė Henriką ir patyrė, kad jis per 11 metų nesirgęs. 1878 m. jis buvo jau vedęs, turėjo 3 vaikus ir buvo visai sveikas jis ir jo vaikai. [...]

Julijos Furnijeraites išgijimas

Alensono mieste gyveno ponas Furnijeras su moteria ir su keturiolikos metų dukteria Julija. Mergaitė sirgo sunkia liga – chorėja[51]. Jai tąsydavo kojas, ir ji negalėdavo pastovėti ant vietos. 1870 metais, vokiečių kariuomenei užėmus Prancūziją, Furnijerai su vaikais iš Alensono persikraustė į didesnį Bordo miestą. Karui pasiliovus, tėvai sugrįžo į Alensoną, o Julija su dviem broliais pasiliko Bordo mieste. Jos liga vis sunkėjo, nes viduriai pradėjo nebeimti nė kokio valgio. Be to, jai sugedo tie raumenys, kurie judina plaučius; dėl to mergaitė gulėdama negalėdavo kvėpuoti. Pagaliau liga atėmė dešinę pusę.

Daktarai Konjetas, Denisė ir keletas kitų pasakė, kad Julijos liga labai giliai įsišaknijusi, kad iš tokios ligos šiaip labai retai teišgyja ir kad Julija negali tikėtis išgyti pirmiau, kol, baigusi vaikystės metus, visiškai nesubręs. Tuo tarpu gydytojai ligoniui davė gerti vaistų, liepė nevalgyti rūgšties ir padarė gydytis šaltu vandeniu. [...]

Furnijerienė, Julijos motina, iš tėvų buvo Arčiūtė. Jos brolis E. Artus atvažiavo į Alensoną ir nuėjo į viešąjį knygyną pasiimti knygų: žmona buvo pra-

[51] Juliette Fournier iš Alençon. Hantingtono liga (lot. *chorea major*, vad. šv. Vito šokis) – neurodegeneratyvinis genetinis sutrikimas, kuris paveikia raumenų veiklą, ligai progresuojant veda prie protinio pajėgumo mažėjimo ir kitų sutrikusio elgesio simptomų.

šiusi, kad parvežtų ką pasiskaityti. Netyčia jam į rankas pateko Liasero parašyta knyga apie Liurdo apsireiškimus ir stebuklus. Artuvienė, tą knygą perskaičiusi, pamatė, kad labai gera; ji patarė ir vyrui ją perskaityti. Artus paėmė, pasidėjo ant stalelio, bet skaityti neskaitė.

Vieną vakarą, atsigulęs, sumanė prieš užmigdamas pasižiūrėti į tą Liasero knygą. Knygos dažnai būna taip nuobodžios, kad greitai žmogų užmigdo. Bet čia pasitaikė visai priešingai. Pati pradžia buvo labai graži, o paskui juo tolyn, juo gražyn. Rytmečiui išaušus, Artuvienė, įėjusi į savo vyro kambarį, rado jį tebeskaitant; žvakės buvo belikęs tiktai pats galelis. Žiburys jau buvo nebereikalingas, nes diena buvo išaušusi. Artus sakosi nepadėjęs tos knygos, kol neperskaitęs iki galui.

Jis buvo karštuolis žmogus. Perskaitęs šoko rašyti savo seseriai Furnijerienei, kad ji mestų gydytojus, o šauktųsi savo sergančiai dukteriai Švenčiausiosios Panelės pagalbos. Kitą laišką tuo pačiu žygiu jis parašė į Liurdą, kad iš tenai Furnijerams tiesiog į Bordo būtų išsiųsta stebuklingojo vandens. O savo seseriai su laišku Artus nusiuntė ir tą Liasero knygą. Furnijierienė, Julija ir jaunesnysis sūnus Albertas perskaitė tą knygą ir džiaugėsi, o vyresnysis Ernestas ir pats tėvas Fumijeras nenorėjo skaityti, nes juodu netikėjo nei į stebuklus, nei į Dievą.

Iš Liurdo greitai atsiuntė vandens. Motina su sergančiąja dukteria ir jaunesniuoju sūnum meldėsi, kad Dievas padarytų stebuklą. Būtų galėję greitai išbandyti, bet bijojosi. Sakė, jeigu nepasiseks, tai neliks nė vilties. Buskato klebonas, dažnai ateidamas, labai sustiprino ligonies tikėjimą. Pagaliau buvo nutarta – kas bus, tas nebus – to stebuklingojo vandens gerti. Tam numatyta birželio 14 diena.

Tądien klebonas už Julytę atlaikė mišias. O ji drauge su motina ir broliu priėmė Komuniją. Į bažnyčią ligonis nepajėgė nueiti, tai ją nešte nunešė. Po Komunijos Furnijerienė drebančia ranka padavė dukteriai stebuklingojo vandens. Julija nurijo kelis gurkšnius ir smarkiai išbalo. Motina ir brolis valandą tylėjo, su baime žiūrėdamu į ligonį. Nesulaukdama žodžio iš dukteries, motina paklausė:

– Na ką, Julyte?

– Nieko, mamyte, aš sergu kaip sirgusi, – atsakė verkdama ligonis.

Stebuklui neįvykus, motinos širdis prisipildė kartumo. Ji rašė marčiai Artuvienei, skaudžiai dejuodama, kad Dievas neišklausė. Nei ligonis, nei Albertukas daugiau nebeužsiminė motinai nė žodžio apie stebuklų ieškojimą. Nė kokia šneka tikintiems Furnijerams tądien nesisekė. Visų trijų širdys buvo lyg akmenimis prislėgtos. Nusibodo, kol vakaras atėjo. Rengdamiesi gultų, visi tylėjo. Ką čia kalbėsi, kad paikybe pavirto pats karščiausias įtikėjimas!

Julija, priegalviais apsikamšius, sėdėjo lovoje, Albertukas atsiklaupė poteriauti. Tėvas, tat matydamas, išėjo rūstus į kitą kambarį. Jam buvo pikta, kad mylimieji žmonės: žmona ir vaikai, tiki į Dievą, į stebuklus ir dar meldžiasi, nors tie stebuklai jiems ir nesiseka. Tėvui išėjus ir motina atsiklaupė šalia sūnaus. Ligonis pritarė maldoms, sėdėdama lovoje. Visi taip meldėsi balsu. O tėvas savo kambaryje atsigulė į lovą skaityti laisvamanių dienraščio *Gironde*.

Šitiems trims pabaigus paprastąsias vakaro maldas, Julytė panoro sukalbėti dar vieną dalį rožančiaus. Brolis su motina sutiko. Bekalbant Julijos širdis labai pakilo prie Dievo; anuodu pamatė, kad jos veidas pasidarė kažin koks ypatingas. Sako, kad ligonims taip būna prieš karštį. Taip ir Julijai, kai ji baigė kalbėti paskutinę penktosios paslapties *Sveika Marija*, kraujas mušė į veidą.

Rožančių pabaigus, ligonis ištiesė savo perdžiūvusią lyg šeivą rankutę ir, rodydama į stebuklingojo vandens bonkelę, tarė:

– Mamyte, paduok man tą vandenį. Dabar aš jau išgysiu.

– Ne, širdele, neduosiu, – atsakė motina. – Jei Švenčiausioji Panelė būtų norėjusi padaryti stebuklą, tai būtų jau šį rytą tave išgydžiusi.

– Duok, matuše, ir gana! Pamatysi, kad išgysiu.

– Nei išgysi, nei nieko. Nori, tai palauk rytojaus. Pasiilsėk, Julyte, nors šią naktelę. Jei nepasiseks, tai vėl nerimas apims ir dar liga pasunkės. Palauk, ir gana.

– Ne, mama, aš žinau, kad šį vakarą išgysiu. Tik duok man to vandens.

Albertukas, susiėmęs rankeles ir žibančias akutes įbedęs į šventąjį paveikslą, vis dar tebeklūpojo. Berniuko veidelis buvo skaisčiai maldingas. Ir jis atsigręžęs padėjo seseriai prašyti:

– Duok, mamyte, jai to vandens. Ir man rodosi, kad ji išgis.

Furnijerienė paėmė bonką, įpylė į stiklą vandens ir padavė jį Julijai. Ligonis palengva persižegnojo ir išgėrė visą vandenį iki dugnui. Išgėrusi pastatė stiklą šalia lovos ant stalelio ir taip giliai atsiduso, kad net krūtinė pakilo ir tarsi platesnė pasidarė. Gausi oro srovė įplūdo į ištroškusius plaučius. O motina, pamačiusi šitokį dukters alsavimą, persigando. Bet Julija linksmu balsu tarė:

– Mamyte, duok man kokį nors skudurą: visa nusiprausiu, nusimazgosiu krūtinę ir visas skaudamas vietas. Švenčiausioji Panelė baigia mane gydyti.

Motina nežinojo nė ką daryti. Čia džiaugsmas, čia baimė, viskas drauge painiojasi širdyje ir mintyse. Julija ir vidurvasarį vis būdavo apsitaisiusi žiemos rūbais, tai Furnijerienė pabūgo, kad duktė, besiplaudama krūtinę, nenušaltų. Ir nedavė dukteriai vandens. Pagaliau duktė motiną perkalbėjo, apsiplovė tuo vandeniu visas skaudamas vietas, ir čia tuoj pasijuto sveika.

Nudžiugęs Albertukas bėgo pas tėvą šaukdamas, kad sesutė sveika. Tėvas per duris išgirdo balsą, bet žodžių nesuprato, ir nusigando. Jam pasirodė, kad dukteriai nelaimė atsitikusi. Jis šoko iš lovos ir atbėgo pas ligonį. Iš greitumo atsinešė ir savo dienraštį. Atbėgęs rado Julytę sveiką. Iš nustebimo ir džiaugsmo išskėtė rankas. Laikraštis nukrito ant grindų. Subėgo visa šeimyna žiūrėti, kas pasidarę. Visi matė, kad ligonis jau linksma ir sveika. Ji tėvui tarė:

– Matai, tėtuši, švenčiausioji Panelė ėmė ir išgydė mane.

Mergaitės balsas buvo aiškus ir skambėjo lyg varpelis. Seniai jau buvo taip skambėjęs. Nuostabai perėjus, tėvas pasiuntė šeimyną gultų, o pats su žmona pasiliko budėti pas dukterį. Jam atėjo baiminga mintis, ar tik nebus tas staigus išgijimas artimos mirties ženklas. Taip mąstydamas, jis dukteriai tarė:

– Dabar, mano Julyte, tu turi pirmiausia išsimiegoti. [...]

Daktaras Denise nebežinojo ką pradėti su tuo taip netikėtu išgijimu. Jis liepė ir toliau gerti vaistus, bet Furnijeraitė jo nepaklausė ir vaistų nebegėrė.

Tik gaila buvo palikti vandens gydyklą, nes pinigai buvo užmokėti iš anksto. Asilas taip pat buvo nupirktas, todėl motina liepė nesiliauti jodinėjus į gydyklą. [...]

Netrukus Furnijerai su dukteria ir su sūnum Albertuku nuvažiavo į Liurdą padėkoti Švenčiausiajai Panelei. Ten pat atvyko ir Furnijerienės brolis Artus, kuris buvo įkalbėjęs prašyti stebuklo. Vyriausias Furnijerienės sūnus Ernestas, gimęs nuo pirmojo jos vyro Manselio, į Liurdą neatvyko; bet ir jis, patyręs, kad sesuo stebuklingai išgijo, atliko išpažintį ir tapo geru kataliku.

Julija paskui buvo gera ir pavyzdinga mergaitė. Po to išgijimo ji gyveno septynerius metus. Dvidešimt pirmus metus eidama ji iš neatsargumo susirgo ir mirė. Ją palaidojo 1877 metais birželio 14 d.

Stebuklų priešininkas nedrįsta prisipažinti savo pavardės

Furnijerų Julijos dėdė Artus greitai aprašė jos išgijimą ir tą savo raštą nusiuntė į dienraštį *Univers*. Dienraštis, nors ir katalikiškas, bet ištisus metus tos žinios negarsino. Mat, jis bijojosi kitų dienraščių pajuokos. Tik įsitikinęs, kad tai tiesa, *Univers* tą raštą išspausdino 1871 m. balandžio 28 d. Kiti katalikų dienraščiai tą žinią pakartojo savo skaitytojams, o tikėjimui priešingieji ėmė iš jos tyčiotis. Artus skaitė visokius dienraščius ir rimte nerimo matydamas, kad tikėjimo priešininkai, nepaisydami tiesos, išjuokia jo raštą.

Jis buvo karštas žmogus: sumanė įtikinti tikėjimo priešininkus, šaukdamas juos eiti lažybų. Jie netikėjo jo pranešimu, sakydami, kad stebuklų nesą, nebuvę ir negali būti. Jis gi jiems atsakė: „Jeigu tikite, kad stebuklų nėra, tai eikite su manim lažybų. Aš sakau, kad yra."

Tada jis sėdo ir parašė į dienraštį *Univers*, kad Liurdo stebuklai yra aprašyti Henriko Liasero knygoje, pavadintoje *Notre-Dame de Lourdes*. Tegul kas nors įrodo, kad nors du ten aprašytu stebuklu yra netiesa, tai tuoj gaus 10 tūkstančių frankų (20 tūkstančių litų). Norintieji eiti lažybų turi tiek pat padėti pas notarą. Tas laiškas rašytas 1871 metais liepos 23 d. Po laišku padėta tikra Artaus pavardė ir adresas: Paryžius, Tronšeto g-vė, 5 nr.

Veikiai po to Artui atsiliepė laikraštis *Pyrénées*, išeinąs Koterete, ne per toliese nuo Liurdo. Tame dienraštyje Markado[52] rašė, kad visos kalbos apie Liurdo stebuklus esančios grynas melas, kad Masabielio šaltinis ne stebuklingas. Jo vanduo pirma bėgdavęs per daugybes plyšių, o dabar pasidaręs vieną skylę, todėl atrodąs didesnis. Toliau Markado Artui liepia tuos lažyboms skirtus pinigus padėti pas notarą Difūrą. Pastarojo adresas yra: Paryžius, Puasonijero g-vė, 15 nr. Jis pats žada nusiųsti tam notarui kitus 10 tūkstančių frankų, kai tik gaus nuo jo žinią, kad Artaus pinigai jau įnešti. Baigdamas laišką, Markado pavadino Artų melagium ir apgaviku. Po raštu padėjo parašą V. de Markado ir adresą: Koteretas, Rejiero g-vė, 1 nr.

[52] M. de Marcadeau.

Artus pradėjo tartis su Markado dėl lažybų teisėjų. Surašęs 60 garsiausiųjų Prancūzijos mokslininkų, jis liepė savo priešininkui iš jų pasirinkti keletą. Tiktai keturių garsiųjų prancūzų rašytojų Artus nepriėmė į teisėjus, būtent, Renano ir Litrės[53] dėl to, kad tuodu buvo vienšališku tikėjimo priešininku. Taip pat nepriėmė Veijoto ir Liasero dėl to, kad juodu jau buvo iš anksto pasisakę savo nuomones, kad jie tiki į Liurdo stebuklus. Artus rašė, kad lažybų teisėjams už kelionę ir darbą užmokės tas, kuris lažybas pralaimės. Pagaliau Artus prašo poną Markado, kad jis savo aprinktam notarui Difūrui atsiųstų teismo patvirtintą paliudijimą, jog jis yra tas pats, kurio pavarde pasirašo. Be to negalįs dėti pinigų.

Nors šitas Artaus laiškas buvo dvejopai išsiųstas: paprastame voke ir apdraustas, bet Markado ilgai nieko neatsakė. Atsakymo nesulaukdamas, Artus ėmė apdraustojo laiško kvitą ir paklausė pašto, ar tas laiškas pateko, kam jis buvo rašytas.

Ilgokam laikui praslinkus Artus nurašė vienam savo pažįstamam į Koteretą, prašydamas jį nueiti į Rejiero g-vę ir sužinoti, ar tikrai 1 nr. gyvena p. Markado ar ne. Pažįstamasis nuėjo ir išklausinėjęs atsakė, kad nė kokio Markado tenai visai nesą nei buvę.

Pridurmui Artus gavo laišką ir nuo Markado, kuris rašė nesutinkąs pripažinti liudininkais tų žmonių, kurie sakosi stebuklingai išgiję, giminių ir pažįstamųjų. Pasak jo, tie giminės ir pažįstamieji galį būti *padūkę atžagareiviai*. Taip pat nesutinkąs pripažinti teisėjais garsiausių Prancūzijos mokslininkų.

Žinodamas, kad Rejiero gatvėje nėra Markado, o vis dėlto gaudamas nuo jo tuo adresu rašytam laiškui atsakymą, Artus neišmanė, kas tai gali būti; todėl jis skundėsi pašto viršininkui, kad jo apdraustí laiškai atiduodami ne tam, kam rašyti, o nežinia kam už jį pasirašančiam. Pašto viršininkas veikiai viską ištyrė ir Artui atsakė, kad tuo adresu pažymėtoje vietoje gyvena ponas Kazo[54], ir kad jis paėmė laišką rašytą p. Markado. Iš to Artus suprato, kad tikroji jo priešininko pavardė yra Kazo, o Markado tai tik prasimanytoji jo slapyvardė. Nuo to laiko nei Kazo, nei Markado daugiau nebeatsiliepė.

Džiaugdamasis pirmutiniu pergalėjimu, Artus padavė išspausdinti visus savo laiškus drauge su p. Markado atsakymais ir pašto paaiškinimais.[55] Tas knygutes jis labai platino po visą Prancūziją ir skaudžiai tyčiojosi iš tokių tikėjimo priešininkų, kurie nedrįsta pasisakyti savo pavardžių.

Artus ne juokais siūlė savo 10 tūkstančių frankų. Jis buvo gana turtingas žmogus ir iš tikrųjų tuos pinigus padėjo Paryžiuje pas notarą Tirketą Honovero g-vėje, 6 nr. Prie jų jis pridėjo dar kitus 5 tūkstančius (10,000 litų), kad būtų kuo užmokėti lažybų teismo išlaidos. Tą padaręs, Artus laikraščiais ir

---

[53] Joseph Ernest Renan (1823–1892), Émile Littré (1801–1881).] Litrė vėliau pakeitė savo pažiūras ir mirė kataliku. – Aut. past.

[54] Cazeaux.

[55] E. Artus, *Les miracles de Notre-Dame de Lourdes : défi public à la libre pensée. Guérison de Juliette Fournier*, Paris, Victor Palmé, 1872.

knygutėmis visur ir visus šaukė dėl Liurdo stebuklų eiti lažybų; bet vis nelabai kas atsiliepdavo.

Labai mokyto profesoriaus apsirikimas

Septynioliktame šimtmetyje Prancūzijoje gyveno šv. Vincentas a Paulio. Jis rankiodavo miestuose tėvų pamestus kūdikius ir juos augindavo. Jis įsteigė mergaičių draugiją, kurios narės aukoja savo turtą, sveikatą ir gyvybę ligoniams aptarnauti. Jis taip pat įsteigė Paryžiuje be galo didelę ligoninę, kurioje maro metu buvo sunešami ūmai apsirgusieji žmonės, kad ant gatvių nesivoliotų. Ta ligoninė tebėra iki šiai dienai ir vadinasi Salpetrijėras[56], tai yra butas maro ištiktiesiems. Bet dabar toje ligoninėje telaikoma tik bepročiai ir dirgsniais sergantieji žmonės. Dvidešimtojo amžiaus pradžioje Prancūzijos valdžia labai kovojo su katalikų tikėjimu, o ypačiai naikino vienuolijas. Vyriausiais Salpetrijėro ligoninės gydytojais būdavo skiriami žmonės priešingų tikėjimui pažiūrų. 1908 m. tą ligoninę valdė Burnevilis, pirma jo buvo Šarkotas, o prieš Šarkotą buvo daktaras Vuazėnas[57]. Vyriausieji tos ligoninės daktarai čia pat prie ligonių moko jaunuosius gydytojus, skaitydami jiems paskaitas.

1870 metais ten skaitė paskaitas daktaras Vuazėnas. Jis kalbėjo apie haliucinaciją, tai yra apie tokią ligą, kada žmogui ima akyse rodytis tai, ko nėra. Kalbėdamas jis sakė jauniems gydytojams, kad pas vaikus ta liga atsiranda iš šlykščiosios nuodėmės ir kad apsirgusieji vaikai turi ilgainiui netekti proto.

„Vaikas negali apsirgti haliucinacija ir pasilikti nepamišęs, - kalbėjo daktaras. - Dėl tų vaikuose pasitaikančių haliucinacijų žmonėse taip dažnai atsiranda pasakų apie stebuklus. Štai ir Liurdo stebuklai yra paremti žodžiais vienos haliucinacija sergančios mergaitės. Ją dabar laiko uždarytą Uršulinių vienuolių namuose Neverso mieste. Aš savojoje ligoninės dalyje turiu iki šiai dienai vieną moteriškę, kuri iš jaunų dienų regi Švenčiausiąją Panelę danguje. Tai ji padarė tuos Saleto[58] stebuklus."

Visa daktaro paskaita su šitais jo žodžiais 1872 metais buvo atspausta laikraščio *Union médicale* 13 tome (pradžia 927 pusl.). Daktaras buvo labai mokytas ir plačiai gerbiamas, todėl jo žodžius visi įsidėmėjo. Bedievių dienraščiai, ypačiai *Siècle*, juo pasikliaudami rašė nebūtų dalykų apie Bernadetą. Katalikai už netiesą pyko.

Neverso vyskupas Augustinas Forkades[59] paskelbė laikraščiuose profesoriui atvirą laišką, kviesdamas jį atvažiuoti į Neversą ir pažiūrėti Bernadetos, kad ji sveiko proto. Vyskupas pranešė Vuazėnui, kad Bernadeta niekuomet nebuvusi Uršulinių vienuolių namuose, bet kad ji esanti Neversiškių seserų vienuolyne. Pagaliau, kad ji ten visai nesanti uždaryta, o įstojusi laisva valia, kaip ir visos kitos vienuolės.

---

[56] Hôpital de la Salpêtrière.

[57] Félix Voisin (1794–1872).

[58] La Salette-Fallavaux, kaimas Alpėse, kur 1846 m. buvo apsireiškusi Švč. Mergelė Marija.

[59] Théodore-Augustin Forcade (1816–1885).

Negana to, prieš profesorių Vuazėną pakilo dar ir daktaras Sen-Syras[60]. Šis gyveno Neverse ir buvo tos šalies gydytojų draugijos pirmininkas. Jis taip pat gydydavo visus ligonis tame vienuolyne, kur buvo Bernadeta. Jis ją puikiai pažino ne tik dėl to, kad ji dažnai sirgdavo, bet ir dėl to, kad ji buvo vienuolyno ligoninės tarnautoja. Daktaras Sen-Syras beveik kiekvienu žygiu, kada ateidavo į vienuolyną, vis susitikdavo Bernadetą. Taigi jis parašė Paryžiaus profesoriui ir į laikraščius, kad Bernadetos protas visai sveikas ir kad jos prigimtis yra taip rami, jog nėra nė iš ko atsirasti pamišimui.

Ant suklydusio profesoriaus užpuolė ir Artus. Jis, nesulaukdamas, kol tikėjimo priešininkai išdrįs užkabinti jo lažybinius tūkstančius, pats ėmė juos siūlyti. Daktarui Vuazėnui jis priminė jo žodžius apie Bernadetą, nusiuntė išspausdintus vyskupo ir daktaro Sen-Syro laiškus ir reikalavo atšaukti įsišokimą. Profesorius tylėjo, į Neversą nevažiavo, nors Artus siūlė užmokėti kelionės išlaidas, Vuazėnas savo klaidos neatšaukė.

Artus nenorėjo nusileisti. Jis įrodė, kad profesorius ir apie Saletą taip pat netiesą pasakė, kaip ir apie Liurdą. Saletas Prancūzijoje garsus tuo, kad Švč. Panelė taip pat ir tenai apsireiškė, tik keletą metų pirmiau, negu Liurde. Ją regėjo piemenaitė Melanija. Artus įrodė, kad ta Melanija niekuomet nė kojos neįkėlė į Salpetrijėro ligoninę ir kad profesorius Vuazėnas kaip gyvas niekuomet Saleto Melanijos nematė, kad ji niekad nesirgo proto pamišimu.

Betyrinėdamas, kokiu būdu mokytas profesorius galėjo pasakyti šitokią netiesą, Artus sužinojo, kad Salpetrijėro ligoninėje buvo beprotė Marė Bertotaitė. Iš smegenų skaudėjimo ji užsimiršdavo savo vardą, pavardę ir vadindavosi Melanija. Bet daktaras gerai žinojo, kad ji ne iš Saleto, o iš Morando, ir kad ji nėra ta, kieno vardu save vadina. Pagaliau, kada profesorius Vuazėnas skaitė paskaitas, Salpetrijėre jau nė Marės nebebuvo. Ji išėjo iš ligoninės 1869 metų kovo 9.

Šitas atsitikimas parodo, kad ir garsiausiems mokslininkams, profesoriams pasitaiko storą klaidą įvelti į tikrąjį mokslą.

Ko nedarė Artus, kad priverstų dr. Vuazėną šiaip ar taip atsiliepti, bet nieko nepešė. Profesorius tylėjo, ir gana. Artus siūlė jam tuos savo 10 tūkstančių frankų, jei profesorius įrodys tiesą, kalbėdamas apie Bernadetą ir Melaniją. Pagaliau Artus ir su juo taip pat padarė, kaip ir su Kazo: viso ginčo eigą išspausdino į pigias knygeles ir labai jas platino žmonėse.

Ir kitas medicinos profesorius ima ginčytis

Liono mieste išeidavo katalikų dienraštis *Courrier de Lyon*. To dienraščio 1872 metų spalių 12 d. numeryje buvo išspausdintas atvirasis Neverso vyskupo profesoriui Vuazėnui rašytas laiškas. Be to, dienraštyje beveik kasdien būdavo parašyta nors kiek apie Liurdą. Tuo tarpu buvo ką rašyti, nes 1872 m.

[60] Robert Saint-Cyr.

rudenį Prancūzijos katalikai susitarė padaryti labai iškilmingą maldininkų kelionę į Liurdą. Didelės ir gražios pamaldos tenai beveik nesiliovė; dešimtimis tūkstančių žmonių dalyvaudavo tose pamaldose. Tą viską aprašinėjo kiti laikraščiai; neatsiliko nė *Courrier de Lyon*. (Žiūrėk 16506, 16507, 16508 ir t. t. nr. nr.).

Tuo pačiu laiku ir tame pačiame mieste gyveno daktaras Didėjis[61]. Jis buvo medicinos profesorius Liono universitete ir rašinėdavo straipsnius į gydytojų laikraštį *Lyon Medical*. Tas mokytasis daktaras, nuolat rasdamas dienraštyje minimus Liurdo stebuklus, neiškentė ir parašė į dienraščio *Courrier de Lyon* redakciją laišką, kuriuo reikalavo, kad Liurdo stebuklų tikrumas būtų įrodytas taip, kaip istorijos mokslas įrodo kitų atsitikimų tikrumą. Paskui, kad būtų gydytojų paliudyta, jog stebuklingai išgijusiųjų ligos iš tiesų buvo neišgydomos prigimtu būdu. Pagaliau, jis pats nurodė, kaip reikia tokius atsitikimus tyrinėti ir aprašinėti.

Daktarui atsiliepė Artus. Jis pasiūlė savo 10 tūkstančių frankų, jei tiktai profesorius sutinka įrodyti trijų Liasero aprašytų, o Liurde įvykusių, stebuklų netikrumą. Daktaras Didėjis veikiai įsigijo Liasero knygą, ir perskaitęs tarė: „Iš tiesų ta knyga parašyta taip moksliškai ir pagal visus reikalavimus, jog nebegalėjo geriau nusipelnyti tokio didelio pasisekimo, kokį turėjo."[62]

Nors ir taip išgyręs Liasero knygą, profesorius vis dėlto netikėjo į aprašytus toje knygoje stebuklus. 1873 metų balandžio mėnesį jis paleido į žmones knygutę vardu „Liurdo stebuklų mediciniškas tyrimas".[63]

Tos knygos pradžioje parašyta, kad profesorius negalįs eiti lažybų su Artum. Didėjis pripažįsta, kad Liasero aprašytieji atsitikimai galėję būti, o nepripažįsta tik to, kad tuos atsitikimus galima vadinti stebuklais. Sako, kad galima esą eiti iš tūkstančio frankų (2000 litų), dešimt gi tūkstančių tai jau per daug. Lažybų teisėjai, matydami didelę nelaimę pralošiančiam, galį jo pasigailėti ir padaryti neteisingą sprendimą.

Toliau profesorius rašo apie tris dalykus: 1) apipasakoja Liurdo atsitikimus kaip buvę, 2) išrodinėja, kad Bernadeta sirgusi haliucinacija, t. y., kad jai iš ligos rodydavęsi nebūti daiktai ir 3) jis sako, kad Liurdo atsitikimai esą nestebuklingi.

Bernadetos haliucinacijas daktaras Didėjis išrodinėja remdamasis dr. Brijer-de-Buamonto 1845 metais išleistu raštu.[64] Tarp to rašto ir Liasero knygos profesorius matė panašumą. Užtat jis kaltino vyskupą Lioransą, kam jis pripažino Bernadetos regėjimus stebuklingais pirmiau nepaskaitęs Brijer-de-Buamonto raštų.

---

[61] Charles-Paul Diday (1813–1894).

[62] Žiūrėk žemiau minėtąją knygą, p. V. – Aut. past.

[63] Examen médical des miracles de Lourdes, par le docteur P. Diday. Paris, G. Masson, 1873, p. XXVIII+97 in 12. – Aut. past.

[64] Alexandre Brière de Boismont (1797–1881), *Des hallucinations, ou Histoire raisonnée des apparitions, des visions, des songes, de l'extase, du magnétisme et du somnambulisme*, Paris, G. Baillière, 1845.

Bekaltindamas kitus, pats Didėjis užmiršo paminėti, kad 1862 metais Brijer-de-Buamontas antrą kartą išleido savo raštą, kuris buvo jau daugelyje vietų pertaisytas. Nors Bernadetos regėjimai tada jau buvo visoje Prancūzijoje žinomi, tačiau Brijer-de-Buamontas nepriskaitė jos prie haliucinacija sergančių mergaičių. Išmetinėdamas vyskupui nežinojimą 1845 metais išleistų raštų, Didėjis nežinojo, ką kitas lygiai mokytas daktaras Vuazėnas buvo 1872 metais parašęs, būtent, kad maži haliucinacijomis apsirgę turi pamišti. Keliose vietose Didėjis tempte tempia Brijer-de-Buamonto ir Liasero aprašymus, kad vienas į kitą būtų panašūs ir kad išeitų, jog Bernadetos smegenys buvę nesveiki; vietomis daro stambias klaidas.

Paskutinėje dalyje profesorius perkratinėja keletą Liasero aprašytųjų stebuklų ir sako, kad tai buvę ne stebuklai, o tik netikėti išgijimai, įvykę dėl gydytojams nežinomų gamtos jėgų. Tie visi išgijimai, sako jis, galėję pasidaryti iš didelio jausmų sujudimo. Tiems žodžiams paremti profesorius papasakojo atsitikimą su Krezo sūnum. Karaliaus Krezo sūnus buvęs nebylys. Viename mūšyje jis pastebėjęs, kad priešai taikėsi užmušti jo tėvą, ir staiga prakalbėjęs. Daktaras sako, kaip Krezo sūnus, taip ir visi kiti staiga išgiję iš baimės. Daugelis galį išgyti ne tik Liurde, bet ir kitur visai be stebuklo, vien iš didelio įtikėjimo.

Negana to, kad Didėjis saviškai apsidirbo su Liurdo įvykiais, jis dar suminėjo daugelį juokingų pasakų, kurias rado neišmanėlių parašytuose apie šventųjų gyvenimą pasakojimuose. Tomis pasakomis jis ir vanojo katalikams per akis. Ant savo knygos viršaus Didėjis taip parašė: „Jūsų šneka dievobaiminga, bet aš prisipažįstu abejojąs, ar tik nebus visi tie pasakojimai pramanyti tam, kad pelnytumėt daugiau pinigų."

Šitą knygutę profesorius nusiuntė ir E. Artui. Tasai ją perskaitęs netvėrė pykčiu. Jam rodėsi, kad ir daktaras Didėjis neina lažybų vien dėl to, kad žino jų nelaimėsiąs, kad jis rašo prieš tiesą, žinodamas ją. Dėl to Artus ketino nubausti profesorių. Jis sėdo ir parašė ilgą atsakymą išrodydamas, kad dabar Didėjis šitoje savo knygutėje jau kitaip rašo, negu buvo rašęs rudenį dienraštyje *Courrier de Lyon*. Ten buvo reikalauta, kad atsitikimų teisingumas būtų įrodytas, o dabar jau sakoma, kad ginčuose apie stebuklus tas esą nereikalinga. Toliau Artus išjuokia profesorių už pasaką apie Krezo sūnų. Nuo Krezo ir jo sūnaus laikų praėjo jau daugiau kaip du tūkstančiai metų; be to, nežinia, kaip ta pasaka atsirado. Tos pasakos negalima lyginti su neseniai buvusiais, aiškiai įrodytais ir patikrintais įvykiais. Artus dar sako, kad iš jausmų sujudimo niekuomet staiga neužgyja iš ligos ar šiaip nelaimes kūne pasidariusi skylė; o Liurde yra užgijusi ne viena žaizda. Artus labiausiai užpuldinėja daktarą dėl to, kad šis aiškius Dievo darbus priskiria kažkokioms dar visai mokslui nežinomoms gamtos jėgoms. Taip galįs daryti tiktai tas, kas nori pasislėpti nuo tiesos, o ne tas, kas nori ją rasti.

Artus šitame laiške užkabina ne vien tik daktarą Didėjį: jis išmetinėja daugelio gydytojų ir profesorių sąžinei priešingas suktybes. Čia jis pamini profesorių Vuazėną ir kitus. Pagaliau jis vėl kviečia daktarą lažybų. Į 60 mokslininkų sąrašą jis įtraukia dar Liono gydytoją daktarą Teisijerą ir to miesto medicinos fakulteto dekaną Fėvrą. Iš tų Artus liepia Didėjui pasirinkti lažyboms teisėjus.

Visas šitas Artaus laiškas pasirodė dienraštyje *Courrier de Lyon*. Daktaras neiškentė ir tame pačiame dienraštyje atsakė sutinkąs eiti lažybų, bet ginčas turįs būti ne apie tai, ar Liurde staigių išgijimų buvo ar nebuvo, tik apie tai, ar tie išgijimai stebuklingi ar ne. Lažybų teisėjai tegalį būti tiktai aukščiausiosios gydytojų mokslo draugijos (Medicinos Akademijos) nariai ir tai tik tie, kurie dar neturi 60 ar bent 65 metų amžiaus.

Artus atsakė dar skaudžiau. Jis nenorįs liežuviu malti oro: jis norįs tiesos. Jo pinigai esą padėti pas notarą, jo sąlygos aiškios, jo pastatytasis klausimas aiškus. Nori – sutik, nenori – nesutik.

Taip Artui besiginčijant su profesorium, Liurdo gydytojas daktaras Dozus (tas pats, kurį tiek kartų minėjome) aprašė tai, ką savo akimis per Bernadetos regėjimus ir vėliau buvo matęs Liurde.[65] Tarp mokslininkų yra paprotys, kad naujai knygai pasirodžius kas nors iš to paties mokslo žinovų parašo į laikraštį apie tą knygą pranešimą, idant visi tos šakos mokslininkai žinotų, ko verta naujoji knyga. Taip padarė ir daktaras Didėjis. Jis apie Dozaus knygą parašė laikraštyje *Lyon Medical*. Rašydamas jis smarkiai ir neteisingai išpeikė. Baigdamas Didėjis pridėjo ir apie save, kad dėl Liurdo jis daug ginčijęsis su Artum, bandęs jį prikalbėti pakeisti lažybų sąlygas, bet, matydamas kieto žmogaus neperkalbėsiąs, sutikęs su jo pastatytomis sąlygomis, tačiau vietoje atsakymo jis sulaukęs tik pigių, bedievius išniekinančių knygučių. „Aš galėčiau eiti lažybų, – rašė Didėjis, – kad jo skaitytojai tiki, jog aš anų lažybų pabūgęs. Ir laimėčiau 10 tūkstančių žvakių." Tie žodžiai buvo išspausdinti 1874 m. rugpjūčio 30 d.

Artus juos perskaitęs parašė į tą patį *Lyon Medical*, kad Didėjis pasakė gryną netiesą, nes šis profesorius niekuomet nesutikęs eiti su juo lažybų. Artus sakosi sutinkąs, kad būtų padarytas žymesniųjų Liono valdininkų sąrašas ir kad Didėjis iš to sąrašo burtų keliu išsirinktų tris arba penkis asmenis, kurie turės perskaityti Didėjo laišką; paskui jie turės pasakyti, ar ten yra parašyta, kad jis sutikęs eiti su Artum lažybų. Jei pripažins, kad taip buvo, Artus sutinka sumokėti Didėjui 10 tūkstančių frankų. Prie to Artus savo priešininkui pasakė daug nereikalingų skaudžių žodžių. Kviesdamas Didėjį eiti lažybų, Artus rašė: „Jeigu tamsta neatsakysi į šį mano raštą, tai tamstos teisingumas bus sužeistas, tamstos, kaip laikraštininko, garbė bus paniekinta, ir bus matoma, kad, rašinėdamas į šį laikraštį, nepadoriai elgeisi."

Redakcija labai nenorėjo spausdinti Artaus laiško, bet visose šalyse laikraščiai priverstinai turi spausdinti atsiliepimus tų žmonių, kuriuos jie yra įvardiję. Artus baugino reikalausiąs per teismą, kad jo laiškas būtų išspausdintas, ir *Lyon Medical* jį išspausdino 1874 m. 26 numeryje, 500 pusl.

Šis kruvinai skaudus laiškas padare didelę permainą profesoriaus dvasioje. Iki šiol kas buvo jo rašyta apie Liurdą, tas buvo sakyta pusiau juokais, pusiau panieka, žodžiai vis būdavo gražių žibučių pilni, bet tiesa jam nerūpėjo. Vietomis būdavo sakinių, viens kitam stačiai priešingų. Po šito gi atsitikimo dakta-

[65] Tos Dozaus knygos pavadinimas šitoks: „La Grotte de Lourdes. Sa fontaine, ses guérisons." Paris, Guerin-Muiler et C-ie. [1874.] – Aut. past.

ras pats aiškiai pamatė netiesą parašęs, ir dar rimtame laikraštyje. Jis pats nebuvo pagalvojęs, kad žmogui nejučiomis gali išsprūsti viešas ir stambus melas. Nuo to laiko jo atsakymai pasidarė rimti. Per žodžius buvo matyti neišreiškiamas širdies skausmas. Pirmame 1875 m. *Lyon Medical* numeryje, atsakydamas Artui, Didėjis visa savo proto galybe užgula ant klausimo, ar iš tiesų yra Liurde stebuklų. Jis jų dar nepažįsta, bet numanu, kad jam tas dalykas jau iš tikrųjų parūpo. Antrame numeryje vėl buvo Artaus laiškas, visai nereikalingas. Kam jam reikėjo žeminti priešininką, kuriam skauda širdį? Redakcija ir pats Didėjis teisinosi, kad jie netvirtinę, jog profesorius sutikęs priimti lyginai visas Artaus sąlygas. Matyti laikraščio ir Didėjo noras, kad ginčas kuo greičiausiai pasibaigtų.

Artus priešininkų nesigailėjo. Jis dar parašė laišką į 18 to laikraščio numerį. Daktaras rimtai atsakė pataisydamas porą Artaus klaidų ir nesutikdamas eiti su juo lažybų, o redakcija pridėjo, kad ji daugiau nebedėsianti į laikraštį Artaus atsakymų. Jis vis dėlto nesiliovė. 1875 m. balandžio 29 d. jis parašė visą savo su Didėju ginčo eigą ir pareikalavo, kad *Lyon Medical* tą jo raštą išspausdintų. Redakcija nenorėjo. Tada Artus padavė ją į teismą. Teismo priverstas laikraštis išspausdino tą laišką 1875 m. gegužės mėn. 23 dieną (sekmadienį) 21 numeryje.

Kas ramiai įsižiūri į šitą Artaus su Didėju ginčą, tas gali matyti, kad nė kokiomis lažybomis negalima baigti tikybinio ginčo. Iš to pasidaro daug pikto, o šviesos maža.

1874 m. rugpjūčio 3 d. daktaras Didėjis pasityčiodamas išvadino Artų „gerbiamuoju tikinčiu žmogum". Ilgainiui ir jis pats tokiu tapo. Po kiek metų jis grįžo prie tikėjimo. Ne kartą Liono miestiečiai stebėjosi sutikę medicinos profesorių einant gatve ir kalbant rožančių. Jis mirė 1892 metais, gražiai priėmęs visus mirštančiųjų Sakramentus. Raštų rašytų prieš Liurdą neatšaukė, nes Liurdo stebuklai nėra privalomas tikėjimo dalykas. [...]

Liurdo išgijimai ne iš hipnotizmo

Miegodamas žmogus neturi pilnos sąmonės ir nesivaldo. Bet ir per miegus žmonėms pasitaiko šnekėti. Yra tokių, kad miegodami atsikelia ir vaikščioja. Baigiantis aštuonioliktam šimtmečiui vokietis gydytojas Mesmeris[66] iš Vienos miesto persikėlė į Paryžių ir ėmė rodinėti daug labai keistų dalykų, daromų su ypatingu būdu užmigdytų žmonių pagalba.

Mesmeris sakydavo, kad iš žmonių, gyvulių ir kitų daiktų einanti labai galinga jėga, kaip, pvz., šiluma eina iš liepsnos, ir kad su ta jėga galima esą daryti stebuklų. Gydytojai juokėsi iš Mesmerio ir netikėjo jo pasakoms. 1830 metais prancūzų Medicinos Akademija paniekino Mesmerio mokslą.

[66] Franz Mesmer (1734–1815).

Bet apie 1860 metus Anglijoje pasirodė daktaras Braidas[67]. Tas patyrė, kad galima esą užmigdyti visai išsimiegojusį žmogų, tik reikia, kad jis ilgai neatsitraukdamas žiūrėtų į kokį nors žibantį daiktą. Taip užmigęs žmogus netenka sąmonės, bet ir vaikščioja, ir šneka, ir viską, kas jam įsakoma, daro. Taip užmigdytasis negali nė pamanyti apie neįvykdymą to, kas jam įsakyta; jis daro kaip mašina, be savo valios, jis tik žodžius supranta ir įvykdo, vykdydamas kito įsakymą, jis nežino ką daręs, o įvykdęs, neatsimena ką padaręs.

Visoki bandymai su taip užmigdytais, tačiau viską pagal paliepimus darančiais žmonėmis, vadinasi hipnotizmas, nes *miegas* graikiškai vadinasi *hypnos*. Hipnotizmo mokslas buvo visų gydytojų niekinamas, kol nepagarsėjo Liurdo stebuklai. Daugumui gydytojų netikint į Dievą, o negalint nepripažinti to, kad Liurde nuolat įvyksta stebuklų, nebuvo kaip bepasilikti prie bedievybės; todėl reikėjo sakyti, kad Liurde ligonys išgyja hipnotizmo pagalba.

Mokslo apie hipnotizmą yra du didžiausiu praplatintoju. Vienas jų yra Vuazėno įpėdinis Salpetrijėro ligoninėje (Paryžiuje) profesorius Šarkotas[68], o kitas Nansio miesto medicinos fakulteto profesorius žydas Bernheimas[69]. Juodu rašė, kad Liurdo stebuklai remiasi hipnotizmu. Šarkotas parašė anglų ir prancūzų kalbomis tam tikrą knygutę, vardu *Gydančioji tikėjimo galia*.[70] Bernheimas išleido du veikalu, kuriuose jis kalba apie hipnotizmą, o Liurdo stebuklus jis užkabina lyg netyčia, ir sakosi tokių dalykų jis jau padaręs su hipnotizmo pagalba.

Norint sužinoti, kiek tame pasakyme gali būti tiesos, reikia gerai pažinti, ką hipnotizmas gali ir ko negali.

Neabejotina, kad galima žmogų užmigdyti prigimčiai priešingu būdu taip, kad jis viską daro, tačiau savo protu jau nebesivadovauja. Užmigdyti galima ne tik žiūrėjimu į spindintį daiktą – galima įpratinti užmigti, dažnai tą darant, tik nuo vieno žodžio „miegok".

Hipnoze užmigdytas žmogus gali padaryti tokių dalykų, kokių budėdamas jokiu būdu nepadarytų. Yra pasitaikę, kad kelios dešimtys žmonių užsimauna ant rankos po pirštinę ir po valandėlės vėl nusimauna. Vieną iš tų pirštinių paduoda hipnoze užmigdytam žmogui pauostyti ir liepia pasakyti, ant kieno rankos buvusi ta pirštinė. Užmigdytasai pauosto ir teisingai pasako. Kitą kartą hipnoze užmigdytam žmogui paduoda paragauti acto ir sako, kad tai saldus gėrimas. Žmogus ragauja, gėrisi saldumu ir pyksta, kad jam neduoda daugiau gerti. Hipnozė taip pat suklaidina ir akis: liepia nematyti vieno žmogaus, o kitus matyti. Užmigdytojo akys atsimerkusios, jos regi mažiausią daiktelį aplink save, o nemato žmogaus, nors tas jam lenda į akis. Padaro ir priešingai: liepia matyti einančių kareivių pulką, girdėti jų muziką, nors nėra nei kareivių, nei muzikos. Užmigdytasis žiūri į sieną ir džiaugiasi nesamais kareiviais, pasakoja koki jų drabužiai ir ginklai, niūniuoja tą tariamąją jų muziką. Bet nuostabiausia

[67] James Braid (1795–1860), škotas hipnoterapeutas.
[68] Jean-Martin Charcot (1825–1893).
[69] Hippolyte Bernheim (1840–1919).
[70] *La foi qui guérit*, Paris, F. Alcan, 1897.

hipnoze užmigdytame žmoguje yra štai kas. Jam paliepiama ištiesti ranką. Jis ją ištiesia. Bet tada jo rankos nė du vyru neįstengia per alkūnę sulenkti. Liepiama užmigdytajam nejausti dūrimo, po to perduriama kiaurai per mėsas, ir jis to nejaučia. Sakoma, kad ir peiliu pjaunami jie taip pat nejaučia skausmo. Iš pjovimo, kaip iš malonaus palytėjimo vien dėl to, kad jiems paliepta taip jausti, jie tik džiaugiasi. Hipnoze užmigdytieji sužino, kas darosi jų pačių kūno gilumoje, plaučiuose ar pilve. Kartais jie įspėja niekam nežinomus, randa pamestus, atsimena seniai užmirštus daiktus. Aš niekad nemačiau darant bandymų su hipnoze užmigdytuoju ir nelaiduoju už minėtųjų atsitikimų teisingumą; o tik sakau tą, ką pripažįsta šiandieninis hipnotizmo mokslas pagal Šarkotą, Bernheimą ir kitus.

Visų gydytojų pripažinta, kad hipnotizmu negalima išgydyti raumeninės arba kaulinės ligos. Kur yra skylė, kad raumens nesusisiekia su raumenimis, kur kaulas nulūžęs arba rūdija, kur nutrūkusi arba perplyšusi gyslelė ar dirgsnis[71], kur ligą sukelia vabaliukai, mikrobais vadinami – ten hipnotizmas negali išgydyti žmogaus. Nes hipnotizmas tegali tiktai kūno gyvybės jėgas suburti į vieną ir ten padaryti didelę jų galią, bet nieko negali prie kūno nei pridėti nei nuo jo atimti.

Hipnotizmo galia pasirodo tose ligose, kurių priežastis paties žmogaus prote. Netikėtum, kokią ligą žmogus, pats to nenorėdamas, gali sau įsivaryti vienu savo įsivaizdavimu. Yra buvę, kad žmogus daug metų vargo dėl kojos letenos[72] susitraukimo į kumščio pavidalą. Tas žmogus eidamas šlubuodavo, tokio darbo, kur reikia stipriai atsistoti, dirbti negalėdavo. Pagaliau apsirgo visai kita liga ir mirė. Mirusiam kojos letena pati savaime atsitiesė. Tai buvo ženklas, kad letenos pritraukimas buvo iš dirgsnių susiveržimo, o dirgsnių susiveržimo būta iš smegenų susimetimo, smegenų susimetimo būta iš įstrigusios į galvą minties. Atėjus mirčiai, mintys išnyko, smegenys atsileido, dirgsniai atsipalaidavo, ir letena atsitiesė.

Minčių susispietimas padaro ne tik tokių ligų kaip minėtoji, bet kartais visą pusę atima; kai kada dėl to ir visiškas stabas žmogų ištinka. Netikėtam išgąsčiui ar dideliam ūmam džiaugsmui pasitaiko išgydyti stabu ištiktą žmogų. Tai būva, kada liga kilusi ne iš raumenų sugedimo, o iš minčių susispietimo.

Ligos, kylančios iš minčių susispietimo, vadinasi nervinėmis. Atitaisyti liguistuosius minčių susispietimus dar nė patys garsiausieji gydytojai nelabai moka, nors hipnotizmą vartoti sugeba. Tačiau jiems pasitaiko daugelį išgydyti.[73]

Taigi Šarkotas, Bernheimas, Zolia, Litre ir daugelis kitų gydytojų bei negydytojų sako, kad Liurde išgyjančios vienos nervinės ligos dėl to, kad kelionė ir

---

[71] Nervas.

[72] Pėdos.

[73] Žinias apie hipnotizmo galią ir jo ribas iš ėmiau iš šitų veikalų: 1) Dr. Bernheim, De la suggestion, [1911]; 2) to paties autoriaus, Hypnotisme, Suggestion et Psychothérapie, [1891]; 3) M. T. Coconnier, L'hypnotisme franc, [1897]; 4) K. Wais, Dziwy hipnotyzmu, [1899]; 5) Charcot, Maladies nerveuses [t. y. Leçons sur les maladies du système nerveux, 1885–1887] ir iš keleto kitų smulkesniųjų. – Aut. past.

maldos žmogaus mintis atvaro į prigimtąją vietą. Ko kitur negalima esą padaryti, tas Liurde savaime pasidarą, nes pas urvą susispiečia kelios dešimtys tūkstančių žmonių, ir visi karštai tiki, karštai meldžiasi, vienas kito įtikėjimą stiprina.

Nebloga būtų, jei Liurde sveikatą atrastų vieni nerviniai ligonys: ir jie vargšai prisikankina. Bet Liurde išgyja ir vaikai, kurie neturi tikėjimo, nevaldo proto, negali pajusti savyje tikėjimo įtakos. Justinas Buortukas ne nervais sirgo ir minčių neturėjo, o išgijo, ilgokai pabuvęs neapsakomai šaltame vandenyje. Apie tai rašyta šios knygos 124–129 puslapiuose.

Liurde pasitaiko išgyti žmonėms, kurie į Dievą netiki, nesimeldžia, Švenčiausiąją Panelę ir žmonių pamaldumą išjuokia. Jei tokie išgyja, tai jau ne iš įtikėjimo ir jausmų sujudimo, o iš ko kito.

Prancūzijos žiemiuose, Lilio mieste, gyveno fabriko darbininkas audėjas Karolis Kersbilkas[74]. Kersbilkų padermė buvo nelaiminga: jie, kai tik užaugdavo, apsirgdavo akimis ir apakdavo. Karolio motina mirė akla, dvi seserys buvo žlibos, antrosios seseries sūnus, keturioliktus metus eidamas, taip pat akių neteko, pagaliau ir pats Karolius apsirgo akimis.

Sveikas būdamas jis uždirbdavo 8, kartais ir 10 frankų per dieną (apie 16–20 litų). Apsirgęs gavo eiti elgetauti. Iš pradžių bandė vienas krapinėti gatvėmis. Bet vieną kartą užėjo ant arklio, tas kažin kaip atbulas besitraukdamas partėškė Kersbilką aukštininką ant gatvės akmenų. Nuo tos dienos keliui rodyti reikėjo pradėti vedžiotis 8-tų metų sūnų. Ant krūtinės Karolius užsikabindavo parašą, kad aklas ir kad žmonės jo pasigailėtų. Pasigailinčių maža tebūdavo. Vaikas iš pradžių meilingai tėvui tarnavo, paskui palikęs pabėgdavo. Nelaimingasis tėvas šaltą ir lietingą dieną ilgas valandas prastovėdavo vienoje vietoje, bijodamas vienas žingsnį žengti.

Kersbilkas buvo socialdemokratas ir dažniausiai eidavo elgetauti pas tą smuklę, kur susirinkdavo socialdemokratai darbininkai. Draugai nepavydėdavo jam drauge išsigerti, bet pinigų neduodavo. Kai smuklę uždarydavo, savininkas Kersbilkui atiduodavo valgių likučius. Ir už tai būdavo jam dėkingas.

Nelaimingojo žmogaus vargą sužinojo vienuolės, kurios Feneliono gatvėje turėjo pavargėliams aprūpinti butą. Jos kas sekmadienį jam duodavo visai savaitei duonos.

Jis ėjo gydytis pas du daktaru, abudu to miesto universiteto profesorių. Dr. Tilijeras sakė, kad Kersbilko aklumas neišgydomas; dr. Bušodas bandė ištirti, ar ta liga ne iš liguisto minčių susimetimo, t. y. ar ne nervinė, ir surado, kad ji kūninė. Vilties išgyti nebeliko.

Netikint į Dievą, nebuvo iš kur imti kantrybės varge. Kersbilkas keikdavo save ir kitus, visus ir viską. Bet už jį tikėjo gerutės vienuolės. Prancūzijoje yra paprotys, kad beveik iš kiekvieno didesnio miesto kas metai važiuoja į Liurdą po kelis šimtus žmonių, nusisamdę tam tikslui vieną arba kelis traukinius. Sveikieji keliautojai su savim vis ima drauge ir vargdienių, neturtingų ligonių.

[74] Charles Keersbilck.

Kai 1901 metų vasarai besibaigiant Lilio katalikai rengėsi į Liurdą, vienuolės pasirūpino, kad jie ir Kersbilką nusivežtų dykai.

Jis važiavo, nes elgetauti jam vis tiek ar Lilio mieste, ar kitur. Kelionėje jį vedžiodavo vienuolė sesuo Paskalė. Liurde tai senai merginai labai įkyrėjo jos ligonis. Jis išjuokdavo šventus dalykus, ligonių nešiotojus vadindavo girių vagimis, nes prancūziškai ligonių nešiotojas vadinasi *brancardier*, o girių vagis *braconnier*. Stebuklingojo vandens maudyklių vardą jis taip iškreipdavo, kad moteriškom negalima būdavo nė klausyti.

Sesuo Paskalė jį atvedė pas vyrų maudyklą ir padavė į globą ten stovinčiam sargui vyrui. Sargas jį įvedė išmaudyti. Kersbilkas iš maudyklės išėjo aklas kaip buvęs. Tą pačią dieną (rugsėjo 17 d.) jį ir antrąsyk nuvedė į maudyklę. Besimaudant baisiai ėmė jam skaudėti galvą. Maudyklėj buvo gydytojas, kuris drauge su ligoniais ir maldininkais buvo atvažiavęs iš Lilio. Daktaras ėmė plauti Kersbilkui akis. Beplaujant kaip suriks Kersbilkas: *Ogi kryžius!*

Mat, ligonies akys atsidarė; jis pamatė, kad gydytojas turi prisisegęs prie trinyčių atlapo raudonai mėlyną kryželį. Tokį kryželį nešiojasi visi tikintieji daktarai, kurie keliauja su ligonimis į Liurdą.

Išėjęs iš maudyklės, kurią pirma jis taip bjauriai vadindavo, Kersbilkas jau daugiau nereikalavo, kad kas jį vedžiotų. Pats vienas nuėjo pas urvą pasimelsti. Kaip jis ten meldėsi, tai jo dalykas. Sesuo Paskalė jį sutiko pas Rožančiaus bažnyčią ir prašneko garsiai besistebėdama. Kersbilkas ją pažino iš balso, kad tai ta pati, kuri jį vedžiodavo. Ji jam liepė dabar eiti pasirodyti gydytojams, kad jie stebuklą užrašytų.

Šalia Rožančiaus bažnyčios yra įstaiga, kur nuolat sėdi du gydytoju; juodu sužiūri ir užrašo išgijimus. Į tą įstaigą galima įeiti visiems. Ten nuolat būna pilna žmonių. Kai kada pasitaiko tenai susirinkti kelioms dešimtims gydytojų. Per metus jų pereina kokie trys šimtai. Gydytojai apžiūrėjo Kersbilko akis ir rado, kad jos dar ne visai sveikos, bet jis jau lengvai skaitė stambiomis raidėmis išspausdintas laikraščio vietas.

Gydytojai liepė Kersbilkui ateiti dar rytojaus dieną. Taip jis pas gydytojus lankėsi iš eilės dar keletą dienų. Kiekvieną kartą gydytojai matė, kad akys greitai eina geryn.

Ligonis turėjo atsivežęs iš namų dviejų gydytojų su parašais liudijimus, kad jis aklas. Pirmas liudijimas buvo išduotas Lilio universiteto profesoriaus Dežardėno, o antras Paryžiaus universiteto profesoriaus Liapersono.

Kersbilkui išgijus, kiti Lilio keleiviai pasiuntė į savo miestą telegramą, kad įvyko stebuklas. Gandas greitai paplito tarp darbininkų. Keleiviams grįžtant namo, į Lilio stotį suėjo apie 1000 žmonių, daugiausia darbininkų, pažiūrėti, ar tikrai jų aklasis draugas išgijo.

Pamatę jį sveiką, vieni sakė, kad pirma jis turbūt apsimesdavęs aklu. Kiti, kurie ligonį geriau pažino, šnekėjo, kad tos kelionės į Liurdą – vis tiek kaip ten yra buvę – nėra blogas dalykas, nes aklieji išgyja. Šitie net tam tikrą dainą sukūrė.

Gydytojai dažnai apžiūrėdavo išgijusias Kersbilko akis. Jos nuolat ėjo geryn ir šviesyn. Kol akmuo guli ant žemės, po juo žolė neauga. Bet akmenį atėmus,

tuoj atsiranda toje vietoje sėklelių, jos dygsta ir dauginasi. Nors ilgokai trunka, kol akmens išgulėtoji vieta apauga žole, bet be baimės gali sakyti, kad ji, akmenį pašalinus, apaugs. Taip ir Kersbilko išgijimas. Jo aklumo priežastis pranyko maudyklėje, kada jam galva suskaudėjo. Ištisi metai truko, kol kūno gyvybė visiškai atitaisė ligos sugniužintąją vietą. Kol liga tebebuvo, atitaisymas nė prasidėti negalėjo.

Šitaip gyja tiktai tos ligos, kurių priežastis ne prote, ne dirgsniuose, o kūne. Taigi ne hipnotizmas Kersbilką išgydė. Negalima buvo jį tikėjimu hipnotizuoti, nes jis tikėjimo neturėjo.

Taip pat beveik be tikėjimo atvažiavo ir išgijo 1901 m. rugsėjo 20 d. Gabrielius Gargamas. Apie jį yra toliau šitoje knygoje. Neturėjo tikėjimo nei akloji Kurselienė. Tai buvo keista moteriškė. Ji gimė ir užaugo Paryžiuje, negirdėjusi apie Dievą. Ją pakrikštijo 1906 metais jau 43 metus einančią. Krikštytis ji sutiko tik dėl to, kad vyras nekrikštytos nenorėjo vesti, o ji neturėjo kur dingti neištekėjusi. Įsisenėjusi jos akių trachoma išgijo Liurde vienu akies mirksniu.

Gydytojai, kuriems vyskupas Lioransas buvo pavedęs ištirti pirmuosius Liurdo stebuklus, nors nežinojo hipnotizmo vardo, kuris tuomet dar nebuvo vartojamas, bet jau žinojo skirtumą nervinių ir kūninių ligų. Blažio Momio išgijimo gydytojai nepriskaitė prie stebuklų vien dėl to, kad abejojo, ar naujakaulis ant jo rankos buvo tikras, ar tik taip pasidaręs gumbas iš tam tikros nervinės priežasties (žiūr. 236 p.).

1904 m. rugpjūčio 20 d. į Liurdą atvažiavo daktaras Berijonas[75]. Jis pasauliui žinomas kaip laikraščio *Revue d'Hypnotisme* redaktorius. Tame laikraštyje nieko daugiau nerašoma, kaip tik apie hipnotizmą. Tas daktaras, viešėdamas Liurde keletą dienų, kasdien ateidavo į gydytojų biurą. Sužinojęs kokios ligos išgyja Liurde, jis išsitarė, kad hipnozas negali lyginti savo išgydytųjų ligonių su išgijusiais Liurde.

Dvejopų yra žmonių, kurie gali sakyti, kad Liurde išgyja hipnotizmu. Vieni, gerai žinodami hipnotizmą ir jo ribas, neturi aiškių žinių apie Liurdą. Antri, žinodami, kas Liurde atsitinka, nežino hipnotizmo ribų. Pirmųjų tarpe daugiausia pasitaiko rimtų mokslininkų, antrieji yra taip sau šnekėtojai. Dar yra ir trečioji, gausingiausioji rūšis, tai tie, kurie nei hipnotizmo nei Liurdo nežino.

Dr. Buasaris[76], prof. Bertrėnas ir medicinos mokytojas H. Liavrandas kuo geriausiai pažino ir Liurdą, ir hipnotizmą, ir visi vienaip liudija, kad Liurde darosi stebuklai, o ne hipnotizmas. Nėra nė vieno rimto moksliško rašto, suimančio visus tikruosius ir svarbiuosius Liurdo išgijimus ir sakančio, kad jie su hipnotizmo pagalba pasidarę.

Liurdas ir Zolia

Moksliškas knygas sunku rašyti: jas retas kas teskaito. Todėl jų tespausdinama tiktai koks vienas tūkstantis egzempliorių; tiesa dažnai būna nuobodi, o

[75] Edgar Bérillon (1859–1948).
[76] Gustave Boissarie (1836–1917).

žmonės nemėgsta nuobodžių knygų skaityti. Todėl pasaką galima taip gražiai pramanyti, kad žmogus tol ją skaitys, kol pabaigs. Pasakas prancūzų kalboje spausdina dešimtimis tūkstančių egzempliorių. O yra ir tokių, kurių išparduoda 100 tūkstančių per vienus metus.

Į pasaką galima įmaišyti tikrai buvusių atsitikimų. Tokios pasakos dar malonesnės skaityti. Tikrus ir pramanytus atsitikimus pasakoje galima taip supinti, kad širdyje liks giliai įsišaknijęs koks nors jausmas, o prote kokia nors mintis.

Ne visi vienoki ir pasakų rašytojai. Vieni pasakomis sėja į žmones gerus jausmus ir teisingas mintis, o kiti per jas bjauriais jausmais teršia žmonių širdis ir neteisingomis nuomonėmis temdo jų protus.

Devynioliktame šimtmetyje buvo paplitę Emilio Zolia[77] parašytos pasakos. Tas rašytojas jau miręs. Jis buvo žydas, bet prancūziškai puikiai mokėjo. Jis aprašinėdavo tai, kas yra bjauriausia ir šlykščiausią žmonių gyvenime. Jo pasakos skaitytojų širdyse sukelia paleistuviškų jausmų, o protuose palieka klaidą ar melą. Tiesos ir doros trupinėliai jo raštuose taip sudėlioti, kad dėl jų tų raštų skaitytojų sielai nuodingumas dar padidėja.

Tas žmogus atvažiavo į Liurdą su Paryžiaus maldininkais 1892 metais. Atvažiuodamas jis pažino keletą neišgydomų ligonių. Dvi jis pats matė sergančias ir paskui staiga išgijusias Liurde. Trečią jis pažino jau sveiką. Ji prieš metus buvo stebuklingai išgijusi, o dabar atėjusi pasirodyti, kad yra sveika.

1892 m. rugpjūčio 20 d. Zolia buvo toje įstaigoje, kurioje užrašomi stebuklai. Ten tą dieną buvo daug gydytojų ir keletas laikraštininkų. Tik štai atsidaro durys ir įeina jauna 15 metų mergaitė. Jos akys didelės ir mėlynos, jos veidas aiškus, o kakta aukšta ir protinga. Geltoni šviesūs plaukai veržiasi iš po baltos skaros. Daktaras Buasaris ją pažįsta, bet nori, kad ji pasipasakotų savo ligą ir išgijimą čia esantiems ponams.

Mergaitė vadinosi Klementina Truvaitė[78]. Ji sakė, kad jos kulnies kaulas puvęs ir negalėjusi paeiti. Matydama kitas sveikas, ji joms pavydėdavusi, o pati melsdavusis, kad išgytų, kad eidama į bažnyčią galėtų apsiauti kurputėmis. Kulnies žaizda buvo gili ir iš jos bėgdavo pūliai. Daktaras Subijelis kulnį pjovė, tačiau išgydyti jo negalėjo. Jis sakė, kad mergaitei reikia kaulas iš kulnies išimti, bet ji nesutiko. Jai buvo geriau sirgti, negu sutikti amžinai šlubai būti. 1891 m. rugpjūčio 20 d. ji atvažiavo į Liurdą; skaudamą koją įkišo į stebuklingąjį vandenį maudyklėje ir staiga išgijo. Viena ponia tą pat išgijimo dieną nupirko naujas kurputes. Buasaris liepė Klementinai parodyti koją. Ji nusiavė ir parodė. Kelios barzdotos galvos pasilenkė pažiūrėti kulnies. Ji buvo sveika. Tik oda buvo dar rausva, plona ir mėsos nepilnos. Šiaip ligos jau nelikę. Zolia, tai matydamas, kramtė galą odinės pirštinės, kurią laikė palaidą rankoje. Daktaras Buasaris paėmė ir perskaitė daktaro Sibijelio raštą, rašytą 1891 m. birželio 11 d. Liuzinjane. Rašte buvo pasakyta, kad Klementina Truvaitė iš Rujės kaimo

[77] Émile Zola (1840–1902).

[78] Clémentine Trouvé, vėliau tapo vienuole (vienuol. vardas Agnès-Marie).

serga kulnies minamąja osteaperiostita, kad ta liga nei pjovimu, nei vaistų įleidimu negalima buvo išgydyti. Kitaip ta liga negalinti išgyti, kaip tik dideliu pjovimu. Norint išgydyti be pjovimo, reikia sergamą vietą dar apsaugoti nuo užsikrėtimo, paskui visą kūną sustiprinti, kad daugiau įgautų jėgų. Greitu laiku tas negali būti. Taip rašė daktaras prieš stebuklą.

1891 m. rugsėjo 1 d. buvo išduotas antras to paties daktaro liudijimas, jame šitaip parašyta: „Žemiau pasirašęs gydytojas paliudija, kad mergaitė Klementina Truvaitė, kuri 1891 m. birželio 12 d. sirgo letenos kaulo puvimu, kilusiu iš periosteo-tuberkuliozinės priežasties, dabar yra sveika ir neturi kitokių senosios ligos ženklų kaip užgijusių žaizdų rumbelius ir truputį praplitusią pėdos apačią. Spaudžiant tą vietą jau neskauda ir mergaitė lengvai primina sirgusia koja." Pasirašė dr. Sibijelis, Liuzinjane.

Rujės klebonas norėjo, kad šitame rašte daktaras paminėtų, jog Klementina išgijo Liurde. Daktaras atsakė, kad tai ne jo darbas. Jis sakėsi matęs mergaitę sergančią ir išgijusią, tą ir rašąs. Jam nesą darbo, ar Dievas, ar velnias ją išgydęs. Prie to mergina papasakojo, kaip jos apylinkės žmonės, netikintieji į Švenčiausiąją Panelę, nenorėjo tikėti į jos išgijimą.

Čia įsikišo į kalbą Zolia. Jis tarė daktarui Buasariui:

– Tai čia jūs man rodote stebuklus! Gaila, kad čia pas mus nėra kokio nors medicinos profesoriaus iš Paryžiaus.

– Ir man taip pat gaila, – atsakė Buasaris, – bet tai ne mano kaltė. Mūsų durys atdaros. Tegul atvažiuoja.

Tiesą sakant, nebuvo ko per daug gailestauti, nes tą valandą tarp gydytojų Zolia ir Buasario buvo vienas chirurgas iš Paryžiaus, keletas Medicinos Akademijos narių korespondentų (nė Paryžiaus medicinos profesoriai ne visi jais yra) ir keletas universitetų medicinos profesorių, neskaitant kitų.

Bet Zolia klausinėjo daktarą toliau:

– Ar tamsta matei Klementinos koją prieš išgyjant?

– Nemačiau, – atsakė Buasaris. – Bet mačiau po valandos jai išgijus, kada oda dar vos tik užsitraukusi. Jos ligą matė daugelis kitų, pirmiausia gydytojas, kuris nėra stebuklų šalininkas, kaip tai matyt iš jo rašto.

– Būtų buvę geriau, jei tamsta būtum matęs, – atsakė Zolia.

– Mes negalime sužiūrėti visų ligonių, atkeliaujančių į Liurdą. Vakar jų atvažiavo visas tūkstantis. Kas gali tiek apeiti? Nors apeitume, kiekvienas galėtų sakyti, kad mes besiskubindami ligos nepažinome, o ne vienas dar pridėtų, kad mes meluojame. Todėl mes pasitikime daktarais, gydžiusiais ligonis prieš atvažiuojant į Liurdą. Jei pasitaiko stambus išgijimas, tai paskui mes jį dar vietoje tyrinėjame. Tokiu būdu dalykas tampa gana aiškus, o kitaip daryti nė negalima. Jei tamsta nori, eime ištirkime pagal medicinos mokslo reikalavimus šitos mergaitės žodžių teisingumą. Kaip teismas sužino, ar nusikaltimas buvo, ar nebuvo, taip ir mes, visai jos apie ligą neklausinėdami, sužinosime, ar ji buvo, ar ne. Paskui sužiūrėsime, kodėl ji šiandien sveika ir kada jos liga išnyko. Jei tik tamsta nori, aš greitai sutinku.

– Aš neturiu laiko tų tyrimų daryti, – atsakė Zolia. – Jei tamsta ligos nematei, tai man šitas atsitikimas yra abejotinas. Parodyk man, meldžiamasis, kokį nors aiškesnį stebuklą.

Zolia nesutiko sužinoti Klementinos Truvaitės ligos, bet vis dėlto ta liga buvo sužinota taip, kaip mokslas reikalauja, štai keletas papildomųjų žinių apie jos ligą ir išgijimą.

1890 metais Klementina jau taip sirgo, kad ją išvežė iš tėviškės į Liuzinjaną, kur buvo ligoninė. Ją tenai paliko balandžio 4 d. Ligoninę prižiūrėdavo vienuolė Delešelytė, kurios rašytasis liudijimas tebėra ir šiandien. Delešelytė sako, kad keturių mėnesių gydymas nė kiek nesumažino Klementinos ligos. Kai tik pasisekdavo daktarui užgydyti žaizdą vienoje vietoje, tai ji tuoj atsiverdavo kur nors šalia. Truvaitė, nė kiek nepasveikusi, apleido ligoninę tų pačių 1890 m. liepos 27.

1891 m. birželio 11 d. motina su Sardetiene nusivedė Klementiną pas gydytoją Sibijelį, kuris ligonį gerai pažino. Paprašius liudijimo, gydytojas dar kartą apžiūrėjo mergaitės ligą. Motina laikė dukterį ant kelių, prisispaudusi prie savęs, o Sardetiene priturėjo koją, kad Klementina nesispardytų. Daktarui kišant prietaisus į žaizdą, mergaitė iš skausmo klykė. Paskui gydytojas sutiko, kad Klementina pati kištų gydytojo įnagį į savo žaizdą iki dugnui. Prie to buvo antras gydytojas dr. Moro.

Rujės parapijoje buvo vienuolių, prižiūrinčių tos parapijos ligonis. Truvaitę prižiūrėdavo sesuo Marija Eugenija. Sergančią Klementinos koją jį matė paskutinį kartą 1891 m. liepos 23 d. Eugenijos liudijimas rašytas jos pačios ranka. Vienuolė mačiusi, kad mergaitės koja nė kiek nebuvo geresnė kaip tada, kada ją žiūrinėjo ir aprašė dr. Sibijelis. Rytojaus dieną Marija Eugenija gavo išvažiuoti iš Rujės, todėl Klementinos nematė iki ši sugrįžo iš Liurdo.

Rugpjūčio 17 d. tą koją matė ponia Delėnjienė. Klementina jau rengėsi važiuoti į Liurdą. Motina vežte atvežė ligonį pas Delėnjienę, nes mergaitė negalėjo ilgai eiti. Delėnjienė matė, kaip nuo bėgančių iš žaizdos pūlių buvo susitaršę skudurai. Skudurus nurišus, iš kulnies ėmė bėgti pūliai su kraujais.

Paskutiniu laiku Klementinos ligą kelis kartus matė Fuketienė. Dviem ar trim dienom prieš išvažiuojant į Liurdą ligonies ligą matė našlė Butėnienė; dviem dienom ją matė Joana Sardetienė, Nojienė ir Žamelienė; o paskutinę dieną ją matė Marė Butėnaitė. Jos visos pasakoja, kad Truvaitė žaizdą valydavosi šitaip: ji imdavusi ilgą mezgamąjį virbalą, prie jo pritaisydavusi kokių 1 ar 2 centimetrų pločio ir 10 arba 12 centimetrų ilgio skudurėlį ir paskui tą virbalą su skudurėliu sukišdavusi sau į kulnį. [...]

Lialijerienė neatsimena, kur buvo tie skudurėliai, bet jai rodosi, kad Truvaitė juos laikėsi rankose. Lialijerienė pasodino Truvaitę ant kėdės, paėmė jos skaudamą koją už blauzdos ir įtaikė žaizdą į pilną stebuklingo vandens indą. Laikant koją vandenyje sukalbėjo *Sveika Marija*, o paskui ėmė kalbėti maldelę *Garbė Nekaltajam Prasidėjimui.*

Bekalbant Truvaitė tik stūgt ir atsistojo, nelaukdama nė maldos galo. Pūliuoti skudurėliai sukrito į vandenį. Mergaitė ėmė šaukti: „Leiskit, aš jau sveika." Lialijerienė dirstelėjo į jos dešinę kulnį ir matė, kad mėsos su mėsomis

susiėjo ir ėmė darytis rumbelis. Ji savo akimis netikėjo, o Klementina lyg papaiko iš džiaugsmo. Šoko bėgti pas urvą pasimelsti ir padėkoti Švč. Panelei. Lialijerienė taip pat nustebo dėl to įvykio, bet ji nebėgo paskui greitą Truvaitę.

Kiek nusiraminusi ponia išėjo iš maudyklės ir susirado Truvaitę. Nelaukdama ji ją nusivedė į išgijimų užrašymo butą pas daktarus. Lialijerienės liudijimas taip pat ištisai jos pačios ranka rašytas.

Visa įvyko 1891 m. rugpjūčio 21 d. Tą pačią dieną grafienė Rėdererienė susitiko Klementiną Septynių Sopulių ligoninėje bešokinėjant laiptais vienu šuoliu per kelis laipsnius. Grafienė prakalbino mergaitę. Ta sakė: „Aš dabar ir bėgioti galiu, tik gaila, kad jau nemoku."

Klementina Truvaitė tebėra gyva. Ji gyvena Paryžiuje. Įstojusi į vienuoliją ji gavo vardą Agnietė Marija. 1908 m. vasario 11 d., Paryžiaus arkivyskupo liepiama, ji stojo į bažnytinį teismą ir prisiekusi liudijo, kad jos išgijimo aprašymas profesoriaus Bertrėno knygose ir Lialijerienės liudijime yra teisingas. [...]

Keturis atsitikimus aprašiau, kad žinotume, ką Zolia matė būdamas Liurde. Bet tai dar ne viskas. Jis matė, kaip ten žmonės meldžiasi, jis matė, kaip ponai, grafai ir kunigaikščiai, ant pečių užsikabinę šikšninius arba austinius diržus, nešioja nepažįstamus ir prastus negalinčius paeiti ligonis. Jis matė, kaip jauni turtingi vyrai, ką besivalkioję vasarą po pasilinksminimų vietas, atkeliavę Liurdan vežioja mažuose vežimėliuose ligonis arba dideliame minių susispietime daro tvarką, lyg būtų prasčiausi žmonės. Jis matė, kaip turtingos ponios, nė grafienių su kunigaikštienėmis neišskiriant, taip pasiaukoja vargšams ligonims, kad per naktis nemiega, kad prakaitas per veidus srovėmis bėga.

Dabar pažiūrėkime, kaip tą viską aprašė.[79]

Jis sukūrė pasaką apie kunigą Petrą, kuris netiki nei į Dievą, nei į Bažnyčios mokslą. Tas kunigas iš jaunų dienų turėjęs pažįstamą merginą Mariją Gersentaitę. Mergaitė labai mėgdavus raita jodinėti. Vieną kartą, eidama brendimo metus, Marytė nutiškusi nuo arklio ir daugiau nebekėlusi. Turtingi tėvai apvažinėję visus gydytojus. Gydytojai pripažinę, kad jos liga kūninė; tik vienas jaunas gydytojas užsispyręs tvirtinęs, kad ji nervinė.

Gersentaitę Zolia aprašo taip, kad žinantieji turi nenoroms atsiminti Gordetienę. Tik į vietą tikrosios pavardės padėta pramanytoji, į vietą jaunos moteriškės paminėta mergina, į vietą omnibuso rodiklio, kuris iš tiesų partėškė Gordetienę, pramanytas nukritimas nuo arklio. Bet ligos pradžia ta pati – didelis susitrenkimas; tas pats ligos ilgumas, ta pati daugybė gydytojų ir tas pats jų nesisekimas, tas pats ligos lizdas, tas pats kojų iš ligos nevaldymas.

Visai pramanytas tik jaunas gydytojas, kuris užsispyręs tvirtina, kad liga nervinė. Aiškiai matyti, kad tat pramanyta vien tik tais sumetimais, kad skaitytojams atrodytų, kad tas jaunasis gydytojas radęs tiesą, kad ligos priežastis buvusi liguistame minčių susispietime ir kad tas susispietimas pranykęs Liurde iš pamaldumo.

---

[79] *Les Trois Villes : Lourdes*, 1894.

Toliau Zolia rašo, kad kunigas Petras atlydėjęs Gersentaitę į Liurdą, o jos tėvas išvažiavęs į kalnus pasivažinėti, pažiūrėti gražių reginių; kunigas su mergina pasilikę vienudu. Taip pat aprašyta ir Gersentaitės išgijimas ties stebuklingu urvu. Zolia neiškentė nepramanęs, kad Gersentaitė tą patį rytą, kada išgijusi, sugrįžusi į viešbutį ir ėmusi su kunigu bučiuotis. Galiu galvą guldyti, kad Zolia tokių dalykų Liurde nematė. Jis tą pramanė, o pramanymo tikslas lengvai matyti, būtent, kad žmonės bjaurėtųsi kunigais ir pamaldžiomis merginomis.

Visoje Zolia knygoje pasakojama, kaip Gersentaitė sirgusi, kaip keliavusi, kaip išgijusi ir kaip atgal grįžusi. Kiti tos knygos asmens svarbios rolės nevaidina. Apie Truvaitę, kuriai buvo išgijusi kulnis, Zolia tik tiek terašo[80], kad ji, jam būnant gydytojų biure, atėjusi tenai pasirodyti savo sveikatos, nesumažėjusios per metus po stebuklo. Bet aprašyme išreikšta abejojimas: kažin ar Truvaitė neiškraipiusi tiesos per ilgą ir dažną savo išgijimo pasakojimąsi. Mes matėme, kad ji nieko neiškreipė, juk tai padaryti ji nė negalėjo. Jos ligą žinome ne tik iš jos, bet ir iš dr. Sibijelio rašto, kuris juk nekinta. Ji negalėjo pakeisti kitų liudininkų žodžių.

Liabranšytės[81] ligą ir išgijimą Zolia teisingai aprašė, bet paskui šitaip nukreipė. Jis sako, traukinys, grįždamas iš Liurdo į Paryžių, jau buvęs netoli Bordo. Pailsę keleiviai ir ligonys buvę bepradedą migti, tiktai Grivotaitė, t. y. Liabranšytė atsistojusi, išsitiesusi ir prisiglaudusi prie vagono sienos pilna nerimasčio. Neaiškioje žiburio šviesoje ji atrodžiusi vėl sudžiūvusi, veidas pamėlynavęs ir kupinas skausmo. Vienuolė Jacinta apkabinusi Grivotaitę.

Tą vargšę ėmęs tąsyti baisus kosulys, ji susmukusi ant suolo. Penketą minučių ji kosėjusi taip, kad visas kūnas braškėjęs. Paskui iš burnos pasirodę raudoni siūleliai – tai kraujas bėgęs iš gerklės. Vienuolė atsisėdusi, priglaudusi Grivotaitės galvą prie savo peties ir šluosčiusi jos kruvinas lūpas. Petras žiūrėjęs į ją susijaudinęs. Kiti to vagono keleiviai, matydami tokį baisų atkritimą, tarsi persigando. Daugelis, miegus nusikratę, žiūrėjo į ją nusigandę.

Toliau aprašyta, kad Grivotaitė sugrįžusi į Paryžių ir tenai ligoninėje mirusi. O iš tikrųjų buvo taip. Iš gydytojų biuro išgijusioji Liabranšytė nuėjo į Liurdo ligoninę, kurioje ji pasiliko sveika gyventi iki maldininkams išvažiuojant. Zolia atėjo į ligoninę jos pažiūrėti ir matė visai sveiką.

Maldininkų traukiniams grįžtant į Paryžių, grįžo ir Liabranšytė-Grivotaitė, o Zolia pasiliko Liurde. Sugrįžusi į Paryžių Marė nuėjo į Prancūzų Nyderlandiečių ligoninę ir ten, ieškodamosi darbo, pasiliko keletą dienų. Daktaras Markezys, pirmą kartą ateidamas pažiūrėti išgijusios neišgydomos ligonies, rado ją bevalgant gabalą jautienos.

– Ji visai gerai valgo, – tarė daktaras ligoninę prižiūrinčiai vienuolei, – aš ją vesiuos į miestą parodyti jos ėdrumą.

Markezys nusivedė Marę pas daktarą Pinjolį ir ten davė jai valgyti. Marė kirto net atsivedėdama. Paskui abu gydytoju, pridėję ausis jai prie krūtinės ir nugaros klausė plaučių šlamėjimo ir girdėjo, kad sveiki!

---

[80] Vadina ją Sophie Couteau.

[81] Marie Labranchu (Wuiplier).

Metams praslinkus, Liabranšytė sugrįžo į Liurdą padėkoti Švenčiausiajai Panelei. Ji tada pasirodė ir biuro gydytojams, kad tebesanti sveika. Ji gerai neatsimena, ar 20, ar 30 gydytojų, buvusių tuomet biure, klausė jos plaučių šlamėjimo ir pripažino jų sveikumą.

Daktaras Buasaris, matydamas ją gyvą ir sveiką, pasiketino sugėdinti Zolia už jos mirties pramanymą. 1893 m. lapkričio mėnesį Buasaris visame Paryžiuje apgarsino, kad 21 dieną jis kalbėsiąs apie Liurdo išgijimus ir parodysiąs tuos asmenis, kuriuos Zolia minėjo savo pasakoje.

Paskirtą dieną į katalikų salę, esančią Liuksemburgo gatvėje, prisirinko daugybė žmonių. Buasaris tarp kitko perskaitė iš Zolia knygos tą vietą, kur buvo parašyta, kad Grivotaitė atkrito ir mirė, o perskaitęs paprašė Marę, kad ji atsistotų ir pasirodytų visiems susirinkusiems. Marė atsistojo ir pasirodė. Paskui daktaras ėjo klausti Zolią, kodėl jis parašęs tokią aiškią netiesą. Zolia sakė, kad pasakose valia esą rašyti ką nori. Žinoma, valia, bet ko vertas tas žmogus, kuris netiesos nori?!

1894 metais Marė Liabranšytė ištekėjo už neturtingo žmogaus Vuiplijero. Su juo gyvendama, ji duonos užsidirbdavo tarnaudama *Bon Marche* krautuvėje. Vyras turbūt buvo paliegęs, todėl gyvenimas buvo sunkus.

Buasaris ir katalikų laikraščiai savo priekaištais dėl parašytos netiesos rašytojui Zolia labai įkyrėjo.

1896 metais jis ir beateinąs į Vuiplijerus. Pabarškinęs įėjo į vidų ir paklausė, ar čia gyvenanti Marė Liabranšytė.

– Čia, – atsakė jie ir pridėjo: – a, tai tamsta ponas Zolia!

Zolia stebėjosi, kad Vuiplijerienė jį pažįsta, o ši paaiškino, kad jis nepasikeitęs ir vis tebenešiojąs tokius pačius aukso akinius.

– Bet tamsta nebe tokia pati, – juokavo Zolia, – nuo to laiko, kai sirgai, pusėtinai nutukai.

Tat buvo tiesa. 1892 metais, tuoj po išgijimo, ji svėrė 77 pranc. svarus (38,5 kg). Praėjus aštuoniolikai mėnesių po išgijimo, daktaras Pinjolis ją vėl svėrė ir rado 129 pranc. svarus (64,5 kg) o 1908 metais ji svėrė 134 pranc. svarus (67 kg).

Pajuokavęs rašytojas ėmė skųstis, kad daktaras Buasaris dėl Marės mirties aprašymo neduodąs jam ramybės, ir ėmė prikalbinėti, kad Vuiplijerienė su vyru išvažiuotų į Belgiją. Zolia sakėsi ir pats tenai gyvenąs. Tik Vuiplijerams jis skyrė gyventi ne Briuselyje, Belgijos sostinėje ir ne kuriame kitame dideliame mieste, o kur nors sodžiuje. Jis žadėjo pasirūpinti, kad jiedviem nieko netrūktų ir išsiėmė iš kišenės pluoštą popierinių pinigų.

Marė nežino, kiek tų pinigų buvo, bet Prancūzijoje tik stambieji pinigai tuomet būdavo popieriniai. Duodamas Marei tą pluoštą, Zolia pasakė, kad tai pirmam mėnesiui jiedviem su vyru. Marė jau buvo beimanti. Bet jos vyras, žiūrėdamas iš šalies, perpyko, prišoko prie Zolia, nutvėrė jį už rankų ir, ištardamas negražų žodį, išstūmė su pinigais pro duris.

Taip Liabranšytė-Vuiplijerienė su savo vyru būtų galėję tapti turtingi, bet netapo. Netrukus jos vyras mirė. Su žmona jis tegyveno tik 2 metus ir 4 mėnesius. 1897 metais našlė Vuiplijerienė persikraustė iš Paryžiaus į Anžerso miestą, kuriame ji buvo užaugusi.

Gydytojai ją dažnai apžiūrėdavo. Liurde ji yra buvusi 1893, paskui 1895 ir 1897 metais. Nuvykusi į Liurdą, ji užeidavo ir į gydytojų biurą. Gydytojai ją žinojo iš Zolia pasakos, todėl jie nuolat klausydavo jos plaučių šlamėjimo. 1907 m. liepos 18 d. Anžerso gydytojas E. Žamelis (gyvenęs tuomet Ševrėjo gatvėje, 1 nr.) su savo draugu gydytoju Sarazėnu dar kartą tyrinėjo Marės sveikatą ir Rengeno spinduliais fotografavo jos plaučius.

1908 m. kovo 25 d. dr. Žamelis dar kartą tą pat padarė. Abu kartu fotografija parodė plaučių sveikumą, bet ant jų buvo matyti senosios, dabar jau išnykusios, ligos sunkumo ženklai.

1908 m. kovo 28 d. Paryžiaus arkivyskupas, pasiprašęs Anžerso vyskupo leidimo, šaukė Vuiplijerienę į dvasinį teismą. Teisme ją klausinėjo prof. Jurgis Bertrėnas. Per šiuos klausinėjimus teisme buvo Anžerso vyskupo Rimo atstovas, jo generalinis vikaras kun. J. Liabonas. Savo atsakymus, tarp kitko ir rašytojo Zolia išmetimą pro duris, Marė patvirtino priesaika.

1908 m. rugpjūčio mėn. Marė Liabranšytė-Vuiplijerienė, rašytojo Zolia pramintoji Grivotaitė, su pora šimtų kitų stebuklingai išgijusiųjų atvažiavo dar kartą į Liurdą padėkoti Švenčiausiajai Panelei. Zolia mirė 1902 metų rugsėjo 29 d.

Rašydamas apie Liamaršandaitės veido supuvimą, Zolia parašė tiesą. Rašydamas apie jos išgijimą, jis iškrypo iš tiesos. Jis parašė, kad ji nuo ryto plovusi savo veidą vandeniu, o iš tikrųjų ji tik vieną kartą įgulė į vonią ir išgijo. Jis išsitarė, kad rugpjūčio 21 d. jos veide „ėjo kurčias gijimo darbas", t. y. kad jos gijimas vyko iš lėto. O iš tiesų jos veido vilkas išnyko staiga. Ligos priežastis buvo aiškiai susekta. Tat buvo džiovos vabalėliai, arba tuberkulos, o jis pasakė, kad tai gal buvę koki nerviniai sugedimai kūno maitinime ir koks nors netikras veido vilkas.

Zolia keturis stebuklus matė Liurde, bet nė vieno teisingai neaprašė. Jis matė Truvaitę sveiką; iš pačios mergaitės lūpų ir iš jos gydytojo rašto jis sužinojo apie jos stebuklingai išnykusią ligą. Jis sakė, kad to jam maža esą, tačiau giliau ir tvirčiau to atsitikimo ištirti nenorėjo. Ne taip daro žmonės gerbiantieji tiesą. Truvaitės išgijimas hipnotizmu neišaiškinamas, o Zolia su juo pasielgė kaip su nebūtu.

To jis negalėjo padaryti su Liabranšytės ir Liamaršandaitės išgijimais. Jis pats buvo matęs jiedvi kuo smarkiausiai sergančias, o paskui per dvi dieni visai pasveikusias. Jis atmetė daktaro liudijimą, įrodantį, kad Liamaršandaitės liga iš mikrobų, nes mikrobinių ligų hipnotizmas negydo. Su Liabranšytės liga negalima buvo taip padaryti, nes keletas Paryžiaus ligoninių gydytojų buvo aiškiai matę jos ligos mikrobus. Tų vabaliukų jos kūne knibždėte knibždėjo. Todėl Zolia pramanė Liabranšytės mirtį, nors ji gyveno ilgiau už jį patį.

Pakeitęs Gordetienės pavardę į Gersentaitę, Zolia pakeitė daugelyje vietų ir jos ligos aplinkybes. Po tų pakeitimų liga jau pasidaro tokia, kuri gali būti išgydoma ir hipnotizmu. Todėl tą vieną išgijimą jis taip plačiai aprašo ir jį vieną tik tepripažįsta. Iš to aiškiai matome, kad visų pakeitimų tėra vienas tikslas, būtent, kad Liurdo stebuklingieji išgijimai galima būtų išaiškinti hipnotizmu, o hipnotizmas vėl reikalingas tam, kad nereikėtų stebuklų.

Bet jeigu Liurdo stebuklai būtų iš tiesų hipnotizmu padaromi, tai Zolia nebūtų reikėję atmesti buvusius atsitikimus ir prasimanyti nebuvusių, o tikruosius savotiškai perdirbti. Šituo tiesos perdirbinėjimu Zolia aiškiau už kitus parodė, kad Liurde ne hipnotizmas, o stebuklai žmones gydo.

Pasakų rašytojams valia pakeisti tikruosius vardus pramanytaisiais, valia prie to kas buvo pridėti pramanytų atsitikimų, valia ir buvusius savotiškai perpasakoti, bet nė vienam doram žmogui nevalia taip rašyti, kad skaitytojo galvoje galutinai liktų mintis, stačiai priešinga tiesai. Zolia geriau ir aiškiau už kitus matė, kad Liurde yra stebuklų, tačiau visa tai savo raštuose taip aprašė, kad skaitytojui atrodytų, jog ten nieko daugiau nėra, kaip tik hipnotizmas.

Nė vienam žmogui nevalia jėga veržtis į svetimą sąžinę. Todėl negalima sakyti, ar žinojo Zolia ką daręs, ar nežinojo. Iš šalies žiūrint, jo elgesys atrodo bjaurus ir nedoras, bet jo jausmai ir norai galėjo būti geresni. Rasi, jis, iš mažens tikėjimo neapykantoje augdamas, vienus Bažnyčios apkaltinimus beplatindamas, taip į juos įtikėjo, kad nė aiškiausios tiesos iš arti negalėjo matyti. Ji buvo priešinga jo protui, jo širdžiai ir jo gyvenimui.

Norėčiau, kad Zolia būtų teisus pas Dievą, bet lygiai norėčiau, kad nė vienas žmogus nesisemtų mokslo iš jo raštų, nes tuose raštuose teras tik klaidą ir sugedimą. Kaip nuodai pasilieka nuodais tiek žmogžudžio, tiek neatsargaus brolio rankoje, taip ir klaida knygose. Kelias dešimtis knygų perskaitęs apie Liurdą, aiškiai permačiau Zolia raštų pavojingumą. Kas tik vieną ar porą knygų teperskaito, tas to pavojaus matyti negali, tad negali jo nė išsisaugoti. Tam raštų nuodai kenksmingiausi.

Keturi didieji išgijimai

Petras Ruderis

Petras Ruderis[82] buvo paprasto luomo žmogus. Jis gimė 1822 m. liepos 2 d. Jabekės kaime, Flandrijos vakaruose. Ta šalis buvo Belgijos karalystėje. Keturiasdešimt penktus metus einant, jam atsitiko didelė nelaimė.

1867 m. vasario 16 d. eidamas per girią netoli grafo Bide-Gizinjo pilies, jis pamatė du vyru medžius bekertant. Jiedu varginosi prie vieno medžio, kuris pakirstas virto ne į girią, bet į neturtingo ūkininko sėjimus. Jiedu niekaip negalėjo to medžio suvaldyti. Petras, kaip geram žmogui pritinka, norėjo jiedviem padėti.

[82] Pieter De Rudder (1822–1898).

Visi trys matė, kad medžio kitaip iš sėjimų neiškeis, kaip tik iškirtę vieną šalia augantį krūmą. Kol Petras kirto tą krūmą, aniedu su kartimis bandė atkelti medį. Bekeliant rąstas nuo karčių nusprūdo ir krito Petrui ant kojų. Petras partiško vietoje. Kairioji jo koja buvo po medžiu ir neapsakomai sopėjo. Abu išvilko Petrą iš po medžio, bet jis nebegalėjo atsistoti, nes kairiosios kojos blauzdakaulis buvo nulaužtas žemiau kelio.

Ligonį nugabeno į dvarą. Ponas liepė kuo greičiausiai parvežti iš Udenburgo daktarą Afenaerį. Daktaras rado, kad nulaužta abu blauzdos kaulu, storasis ir laibasis. Jis koją kuo rūpestingiausiai suėmė ir įdėjo į luobus, kad sugytų.

Ruderis buvo stiprus vyras, bet sopuliai buvo taip smarkūs, kad jis jų nepakentė. Išgulėjęs kelias savaites ir nesulaukęs skausmų galo, jis vėl šaukėsi gydytojo. Dr. Afenaeris atvažiavo, nurišo luobus ir ant kojos rado didelę votį. Blauzdos viršuje buvo kita votis, pradėjusi pūti ir siekianti iki kaulo lūžimui.

Per keletą mėnesių dr. Afenaeris ligonį nuolat aplankydavo, bet jo blauzdos niekaip negalėjo sutvirtinti. Dr. Listerio raštas apie žaizdų apsaugojimą nuo puvimo tebuvo išėjęs tik tais pačiais 1867 metais, todėl retas gydytojas jį težinojo. Todėl Ruderio liga darėsi kaskart baisesnė. Ruderis kreipėsi į Varsėnaerės, paskui ir į Brižo miesto gydytoją. Tačiau ir tiedu, kaip Afenaeris, pasakė, kad Petro liga neišgydoma. Visi gydytojai Ruderiui įkalbinėjo leisti koją nupjauti.

Ruderis kojos pjauti neleido. Ištisus metus jis išgulėjo lovoje, baisiai kentėdamas. Paskui jis bandė atsikelti, o atsikėlęs vos paeidavo pasiramsčiuodamas dviem pažastinėm lazdom. Darbo dirbti negalėjo, todėl grafas Bi-de-Gizinjys prižadėjo jam duoti duoną iš savo dvaro iki gyvos jo galvos.

Taip Ruderis ir gyveno. Du tris kartus per dieną jis išvalydavo savo žaizdą ir aprišdavo naujais skudurais. Jokūbas Van-Osšėnas, grafo Bi-de-Gizinjo daržų prižiūrėtojas, kas savaitė atnešdavo iš dvaro Ruderiui paskirtą dalį. Jis daug kartų matė Ruderio blauzdą. Ligonis ją paimdavo į rankas ir užlenkdavo aukštyn, tada iš žaizdos išsikišdavo du sulūžusio kaulo galu. Ruderis lengvai atkreipdavo skaudamosios kojos kulnį į priešakį, o pirštus į užpakalį. 1872 m. jis taip padarydavo prie Jokūbo Frėjo ir prie kitų, tuo jiems parodydamas savo ligos didumą.

Daktaras Van-Hėstenbergė iš Stalilio gydydavo visus Jabekės valsčiaus beturčius. Jis nuolat būdavo pas Ruderį. Vieną 1874 metų pavasario dieną, eidamas per kiemą, jis pamatė Petrą besėdint pas namelius ant suolelio, Petras paprašė daktarą apžiūrėti jo koją. Daktaras įsivedė ligonį į vidų ir triūsė apie jį ištisą valandą.

Nurišus Petrui nuo žaizdos skareles, taip ėmė dvokti, kad daktaras turėjo atidaryti langą. Ligonis buvo išbalęs ir sudžiūvęs kaip šipulys. Ant kojos, ne per toliausiai nuo blauzdos viršaus, daktaras pamatė tokio didumo žaizdą, į kurią tilptų vištos kiaušinis. Iš skylės bėgo rudi ir šlykščiai dvokią pūliai.

Pasiėmęs šlapią skarelę, daktaras šiek tiek apvalė žaizdą. Paskui, paėmęs kairiąja ranka už pakinkio, o dešiniąja už blauzdos apačios, daktaras pasuko ligonies koją atbulai. Iš žaizdos išlindo keturi kaulo galai: du iš viršaus ir du iš

apačios. Nulūžusieji kaulų galai buvo šipulingi; perijostos[83] nebuvo matyti nė kiek.

Paskui daktaras paėmė kairiąja ranka už blauzdos viršaus, o dešiniąją už kulnies, ir visai lengvai atsuko kulnį į priešakį ir dar pakreipė truputį į šalį. Daktaras pamatė, kad ne kaulai laiko Ruderio koją, o tik mėsos. Pats Ruderis abiem rankom nusitvėrė už kojos žemiau kelio ir tvirtai laikė. Pėda ir apatinė blauzdos dalis tabalavo, lyg ant virvės parištas sunkus daiktas.

Ant letenos[84] viršaus, ten, kur koja yra kelčiausia, buvo kita žaizda[85]. Iš tos žaizdos bėgo toki pat pūliai, kaip ir iš anos blauzdinės. Daktarui ją apžiūrinėjant, Ruderis pasakė, kad keletą savaičių po nelaimės ant kojos buvo votis ir kad su pūliais iš tos voties išėjęs „virvutės galas". Gydytojai spėja, kad tai buvęs nervas, vadinamas didžiojo artelio pasaitu.

Daktaras Hėstenbergė, apžiūrėjęs Ruderį, pasakė, kaip ir anie, kad koją reikia duoti nupjauti. Bet Petras nė klausyti nenorėjo. Lyg pasiteisindamas jis pasakė, kad netrukus iš Briuselio atvažiuosiąs garsus daktaras Verriestas ir bandysiąs jį gydyti. Tą daktarą parkviečiąs grafas Bi-de-Gizinjys. [...]

Petras tikėjo į Dievą ir elgdavosi taip, kaip tinka tikinčiam žmogui. Jis buvo girdėjęs, kad Švenčiausioji Panelė daugeliui ligonių išmeldusi stebuklingą išgijimą, ir į tai tikėjo. Tuomet Belgijoje, šalia Ostakerio dvaro, buvo supilta kalvutė ir padarytas lyg Liurdo urvo panašumas.[86] Iš kalvutės bėgo šaltinis, o į dirbtinį urvą buvo įkelta Švenčiausiosios Panelės statula. Žmonės šnekėdavo, kad ir Ostakeryje įvyksta stebuklų, panašių į liurdiškius. Maldininkų į Ostakerį susirinkdavo gana daug.

Ruderis negalėjo nukakti į tolimą Liurdą, todėl sugalvojo nukeliauti nors į netolimą Ostakerį. Viena diena galima buvo suvažinėti.

1875 m. balandžio 7 d. Petras pakilo anksti, žmona ir duktė padėjo jam gražiai apsirišti skaudamą koją naujomis skarelėmis. Truputį prieš ketvirtą jis su žmona išėjo iš namų.

Sveikam žmogui iš Ruderio namų iki geležinkelio stoties nebūtų nė pusvalandžio kelio, nes tėra tik pustrečio kilometro. Ruderis ėjo daugiau kaip dvi valandi. Kelyje daug kartų ilsėjosi. Prie pat geležinkelio užėjo pasėdėti pas Petrą Bliomą. Bliomas buvo geležinkelio sargas. Besėdėdami jie įsišneko nuo kojos skaudėjimo. Bliomas matė, kad ji visai kadaruoja, ir sakė Ruderiui, kad geriau būtų sėdėti namie. [...]

Ostakeryje maldininkai eidavo tris kartus aplink kalvą melsdamiesi. Petras norėjo taip pat triskart apeiti. Dukart apėjo, o tretį kartą eidamas taip numenko, kone pargriuvo. Tik žmona jį sugriebė už dešinės rankos po pažastim, o kita moteriškė iš kairės pusės prilaikė. Taip už pažasčių laikydamos, jiedvi

---

[83] [Išorinis antkaulis (lot. *periosteum*).] Perijosta vadinasi kaulo plėvė. Ta plėvė maitina kaulą, kaip brazdas maitina medį. – Aut. past.

[84] Pėdos.

[85] Pirmos metatorsų (kojinių pirštakaulių) eilės susidūrime su tarsu (letenkauliu). – Aut. past.

[86] Oostakker (dab. miesto Gento dalis). 1873 m. čia įrengta Lurdo grotos kopija, 1877 m. pastatyta bažnyčia.

vedė jį atsisėsti ties kalvos priešakiu, kur buvo padarytas urvas, panašus į liurdiškį. Atvedusios jos jį pasodino ant antrojo suolelio, kad žmonės praeidami neužgautų jo skaudamos kojos.

Sėdėdamas Petras aiškiai matė Švenčiausiosios Panelės statulą. Ji buvo stačiai ties juo. *Jis ėmė karštai melstis. Atsiminė savo nuodėmes iš jaunų dienų* ir prašė Dievą, kad atleistų. Meldėsi, kad Švenčiausioji Panelė palengvintų vargus, kad jis galėtų uždirbti duoną žmonai ir vaikams. Besimeldžiant jį apėmė keistas jausmas, lyg neramybė, lyg drebulys.

Tik štai jis atsistoja, o lazdos lieka gulėti galais padėtos ant suolo. Jis išeina iš suolo tarpo, tvirtai pereina pro žmones ir atsiklaupia pas urvą šalia statulos. Valandėlę meldžiasi, o paskui pasijunta, kad neturi lazdų, kad klupsčias.

– Dievulėliau, kas su manim darosi?! – sušuko jisai.

Žmona persigandusi ima jį klausinėti, jis nieko neatsako. Kiti žmonės sužiuro: buvo ir verkiančių iš džiaugsmo. Jis nieko nematė, tik suprato, kad jau sveikas, ir garsiai sušuko:

– Marija Motinėle! Tai Tu tą padarei. Ačiū! Ačiū! Ačiū!

Paskui atsigręžė, pasiėmė savo lazdas ir atnešęs padėjo netoli statulos. Padėjęs iš naujo tris kartus apėjo kalvą ir karštai meldėsi.

Bematant kažin kas davė žinią į dvarą grafienei Kurtburnienei, kad pas Ostakerio urvą įvyko stebuklas. Jos pilis buvo visai netoli. Ruderis su žmona ir su keletu liudininkų gavo eiti į pilį pasirodyti grafienei. Prie grafienės jis pats pirmą kartą pamatė savo išgijusią koją. Kaulai ir mėsos buvo suaugę, žaizdos užgijusios, lūžimo vietoje buvo mėlynas ženklelis.

Iš pilies Ruderis vėl sugrįžo į stebuklingą vietą ir dar tris kartus ją apėjo melsdamasis. Paskui turėjo skubintis į omnibusą, nes tą pačią dieną reikėjo sugrįžti namo. Omnibusu grįžtančiam vežėjui buvo stebėjimosi, kai išvydo, jog Ruderis nepametė kojos, o rado.

Kai traukinys Jabeke sustojo, Petras išlipo drąsiai, kaip visi žmonės. Netoli stovėjo Bliomas. Pamatęs Ruderį, jis pats nežinojo, kaip stovįs. Apie Ruderį pasidarė žmonių krūva ir riksmas. Jonas Hutsegeris prieš 9 dienas yra buvęs pas Ruderį ir matęs jo koją. Ruderiui pareinant iš stoties, Jonas buvo taip sau išėjęs ant plento. Pamatęs riksmingą žmonių krūvą, jis paklausė, kas ten darosi. Jam atsakė, kad Ruderis sveikas parvažiavo; Hutsegeris greit priėjo artyn ir pamatė, kad taip iš tikrųjų yra.

Petras su žmonių krūva užėjo į bažnyčią pasimelsti. Paskui jis parėjo namo. Duktė Silvija nuo pat ryto žibino žvakes už tėvą ties Švenčiausiosios Panelės paveikslu. *Ji išgirdo, kad tėvas pareina sveikas. Iš džiaugsmo nežinodama ką* daryti, mergina verkė ir bučiavo tėvą. Sūnus Augustukas nedrįso eiti prie tėvo, nes kaip gyvas nebuvo matęs jo sveiko.

Klebonas bažnyčioje užsakė, jog per devynias dienas būsiančios giedotinės mišios, kad Dievui būtų padėkota už Ruderio išgijimą. Jabekas parapijoje iš viso buvo 2000 žmonių, o klausyti tų mišių šiokiomis dienomis susirinkdavo po 1500 beveik kasdien. Visa parapija džiaugėsi išgijimu.

Rytojaus dieną po stebuklo (balandžio 8 d.) pas Ruderį atsiskubino gydytojas Afenaeris. Ruderio neradęs namie, jis užėjo pas Karolį Roselį ir ten užtiko

Petrą. Apžiūrėjęs koją, daktaras netvėrė nuostaba. Žmogus net apsiverkė, o paskui tarė:

– Tamstos blauzda taip sveika, kaip neseniai užgimusio kūdikio. Žmonių vaistai negelbėjo, bet Marija galingesnė už gydytojus.

Gydytojas labiausiai stebėjosi tuo, kad kaulų galai suaugę be rumbelio, t. y. ne taip, kaip būna išgijus prigimtu būdu.

Daktaras Hėstenberge iš pradžių netikėjo žmonėms, pasakojantiems Ruderio išgijimą. Bet per dvi dienas nieko kitko nekalbėjo, kaip apie Ruderį. Daktaras pas jį nuėjo balandžio 9 d. ir rado darže bedirbant. Pamatęs labai nustebo, kad Petras nešlubuoja. Jis žinojo, kad du kaulų galai nesusisiekdavo trimis centimetrais. Apžiūrėjęs rado, kad abi kojos vienodo ilgio.

„Balandžio 15 d. susirinko žymiausieji Jabekės gyventojai ir surašė šitokį dokumentą:

„Mes žemiau pasirašiusieji, Jabekės parapijos žmones, tvirtiname, kad Petro Ruderio, čia gimusio ir gyvenančio, turinčio 52 metus amžiaus, koja 1867 m. vasario 16 d. taip buvo sulaužyta krintančio medžio, kad jis, išbandęs visas gydymo priemones, gydytojų buvo apleistas. Buvo pasakyta, kad jo liga neišgydoma, ir taip tikėjo visi, kurie jį pažino. Jis šaukėsi Švenčiausiosios Panelės, apsireiškusios Liurde ir garbinamos Ostakeryje, ir sugrįžo namo sveikas be lazdų. Dabar jis gali dirbti visus darbus taip, kaip dirbdavo prieš savo nelaimę. Mes tvirtiname, kad tas staigus ir nuostabus išgijimas įvyko 1875 m. balandžio 7 d. Jabekė, 1875 m. balandžio 15 d. Parašai: klebonas L. S. Slock, vikaras Aug. Rommeloere, burmistras D'Hoedt, miesto patarėjas Aug. Stuble, miesto pat. Maene, bažnyčios priežiūros pirmininkas Sanders, valsčiaus tarybos narys Karolis de Cloedt, bažnyčios iždininkas F. Demonie, sekretorius J. Callewaert, P. de Sorge, valsčiaus patarėjas I. de Sempel, L. Boutin Perloot, senatorius grafas Bus de Gisignies." Po protokolu padėtas valsčiaus antspaudas.

Iš pasirašiusiųjų P. de Sorge netikėjo į Dievą, mirė be išpažinties ir palaidotas be kunigo. [...]

Ruderis mirė 1898 m. kovo 22 d. eidamas septyniasdešimt šeštus metus. Po to, praslinkus metams su viršum, 1899 metų gegužės 24 dieną daktaras Hėstenbergė atkasė jo lavoną ir nupjovė kojas ligi kelių. Čia dedame abiejų blauzdakaulių fotografiją. Iš fotografijos matyti, kad abiejų kojų kaulai vienodo ilgumo. Kairiosios, t. y. nulūžusios ir išgijusios kojos blauzdakaulis viršuje kumpas. Toje kumpumoje 3 centimetrai yra naujo kaulo.

Kai kurie žmonės, nenorėdami tikėti į stebuklus ir matydami, kad hipnotizmu negalima padaryti tokių dalykų, kaip tie Liurdo išgijimai, ima šnekėti, kad, žmonėms susirinkus, iš minios kylanti kažkokia dar nežinoma jėga ir ta jėga stebuklingai gydanti.

Bet bažnyčioje per atlaidus visur būna didelių minių, tačiau stebuklų neįvyksta nei viduje nei šventoriuje. Ostakeryje nedaug žmonių, o Ruderis vis dėlto išgijo. Moro Marytė išgijo sau viena gulėdama lovutėje. Tam kambaryje tebuvo tik sesuo Morta. Rizanienė taip pat viena išgijo, tik duktė tebuvo. Prie Burijeto nieko nebuvo.

Rodos, nesunku tikėti, kad yra Dievas ir kad Jis gali sutverti sergančiame sveikatą, kaip sutvėrė visą pasaulį. Bet vis dėlto kai kurie į stebuklus netiki. Tas netikėjimas juose kilo dėl to, kad nuo pirmųjų mokslo dienų jiems buvo nuolat kartojama, kad stebuklai negalimi. Dėl ko jie negalimi, niekas nežino: nei tie, kurie klauso, nei tie, kurie šneka. Visi taip šneka ir visi taip tiki be įrodymų. Stebuklų nebuvimo mintis, nors yra klaidinga, bet stipriai įkalta žmonėms į protus. Yra patirta, kad žmogus stebuklo neregi, nors į jį ir žiūri. Minčių įkalimas į svetimą galvą vadinasi sugestija. Sugestiją galima pažinti tik iš įkalimo klaidingos minties. Iš kitų dalykų ne taip aiškiai matyti didelė sugestijos galia, kaip iš to, kad dabartinių laikų visuomenei įkalta viena aiškiai klaidinga mintis, jog stebuklų nesą. Laisvai paleisti protai niekuomet nebūtų galėję taip plačiai suklysti. [...]

Prieš pabaigiant

[...] Metai į metus Liurde išgyja daugiau kaip šimtas ligonių, šaukiančiųsi Dievo Motinos užtarimo. 1898 metais išgijo 236, o 1907-tais šimtas ir vienas. Rasi, ne visi tie išgijimai stebuklingi, bet visi iš Dievo Apvaizdos pasidarę per Marijos užtarimą.

Tačiau ne kūnų gydymas yra Liurdo stebuklų tikslas. Ne visi išgyja, kurie į Liurdą atvažiuoja arba kurie stebuklingojo šaltinio vandenį geria. Jei Dievas norėtų ligas panaikinti, rastų ligonis kiekvieną jo namuose. Viešpats Jėzus taip pat daugelį ligonių išgydė, gyvendamas žemėje, bet ne visus. Jis ir sakė: *Buvo daug našlių Izraelyje Elijo dienose, kuomet dangus buvo uždarytas trejus metus ir šešis mėnesius ir pasidarė didelis badas visoje šalyje. Bet nė pas vieną iš jų nebuvo atsiųstas Elijas, tik pas našlę Sidonijos Sareptoje. Taip pat daug buvo raupsuotų pranašo Eliziejaus laiku ir nė vienas iš jų nebuvo pagydytas, tik siras Naamanas* (Lk 4, 25–27).

Stebuklus Dievas daro, kad žmonės galėtų matyti, jog yra Galybė didesnė už prigimties teises, jog yra Dievas. Dievas žmonėms apreiškė, iš kur visų daiktų pradžia ir kokiam tikslui mes gyvename žemėje. Tas pats apreiškimas pamokė, kas bus su mumis, kada kūnas numirs, ir kaip reikia elgtis, kad iš mūs elgesio nesidaugintų vargai ir nelaimės. Tas visas Dievo pamokymas vadinasi tikėjimas. Darydamas stebuklus Dievas patvirtina ir dar kartą primena žmonėms, kad šitas tikėjimas yra iš Dangaus. Tiktai viena katalikų Bažnyčia tiki, kad Švenčiausioji Marija nekaltai pradėta. Tai tą Bažnyčią Dievas patvirtina, kada Liurde Nekalto Prasidėjimo vardu daro stebuklus.

Dievas stebuklais žadina tikėjimą žmonėse dėl to, kad iš tikėjimo dygsta dorybės, o be jo žemėje nekyla ir neplinta gero elgesio įpročiai. Dievas primena mums, kad nepaliktume tikėjimo be gerų darbų. *Nes kaip kūnas be dvasios, taip ir tikėjimas be darbų yra miręs* (Jok 2, 26).

Liurdo stebuklais Dievas sukėlė apmirusį Prancūzijos tikėjimą, o pabudęs tikėjimas ėmė nešti gražių ir gerų darbų vaisius. Miela žiūrėti kiek gero darosi

šiandien pas Masabielio urvą. Ten ponai ir ponios atsimena, kad jie vargingiausiems žmonėms broliai ir seserys. Ten grafienės ir kunigaikščiai tarnauja sergantiems elgetoms ir ūkininkų tarnaitėms; ligonys keletą metų skaudžius sopulius kentėję paaukoja sau paskirtą Dievo malonę nepažįstamam artimui, kad jis išgytų. [...]

DISKUSIJA DĖL KNYGŲ APIE LURDĄ

Rengęs knygą apie Lurdą, kad pabrėžtų stebuklo kaip apologetinio argumento svarbą skaitytojui – sekuliarizuotam inteligentui, kun. Būčys turėjo gerokai nustebti, kai stipriausias ginčas dėl stebuklo sampratos kilo... su kolega kunigu! Apologetika pasirodė reikalingiausia Bažnyčios viduje, o ne gynyboje nuo išorinių antpuolių.[1]

Kuriais klausimais teisus Būčys, o kuriais kun. Adomas Jakštas? Be abejo, Jakštas taikliai sukritikuoja Būčio pateiktą stebuklo apibrėžimą: „Gamtos teisių perkeitimas vienam kartui." Dievas, darydamas stebuklą, nekeičia savo įvestų gamtos dėsnių, tik tuo atveju veikia nepaisant jų, tuo pat metu nesuardydamas bendros harmonijos gamtoje. Keista, bet Būčys to sakinio nepataisė tolesnėse knygos laidose. Pagrįstas ir Jakšto pastebėjimas, kad Būčys labai daug dėmesio skiria istorinei reiškinių kritikai (skrupulingai tiria archyve rastus dokumentus), bet kiek per mažai – gamtamokslinei, filosofinei ir teologinei. Parodyti, kad reiškinys tikrai įvyko, dar nereiškia įrodyti jo stebuklingumo. Būčys nedalyvavo gydytojų komisijos darbe, neprašė medicininės analizės „virtuvės", per mažai dėmesio skyrė alternatyvioms medicinos teorijoms. Teisinga Jakšto kritika dėl to, kad Bernadetos rankos deginimo įvykis kategoriškai priskirtas stebuklų sričiai. Galima suabejoti ir Būčio pasakojimais apie keistus fenomenus prie Lurdo grotos – tiek šių įvykių istoriškumu, tiek jų priskyrimu demoniškai įtakai, nors daugelis detalių gerai pažįstamos egzorcistams.

Kun. Būčys keliskart pabrėžia, kad nelaiko Lurdo stebuklų dogma, reikalaujančia tikėjimo. Jis tenori pateikti tuos stebuklus kaip vieną iš apologetinių argumentų už „antgamtinės tikrovės egzistavimą" ir Katalikų Bažnyčios tikrumą (ne už Dievo buvimą), neneigdamas kitų argumentų svarbos. Apie oponentus Būčys sako: „Tie nepripažįstantieji nenusideda prieš Bažnyčią, o tik prieš tiesą, rimto tyrinėjimo rezultatą." Čia Jakštas taikliai pastebi, kad kova už gamtos mokslų tiesą nėra specifinė katalikų apologeto užduotis. Būčio metodika kiek paradoksali: siekiama sustiprinti antgamtinį tikėjimą, bet koncentruojamasi į argumentus, kurie yra iš pasaulietinių mokslų srities ir nereikalauja priėmimo tikėjimu. Tai pastebėjo kitas knygos recenzentas – Augustinas Voldemaras:

> „Grįžtam dabar prie kun. Būčio knygos. Prirodinėdamas, kad stebuklai yra, kun. B. pasiėmė onus probandi (prirodinėjimo naštą) ant savęs. Tikėjimo priešams lieka lengvesnis darbas – griauti jo prirodymus. Už tą darbo palengvinimą jie turėtų būti kun. Būčiui dėkingi. Bet dar svarbiau tai, kad imant tikėjimo klausimą taip, kaip jį deda kun. Būčys, priešai gali be baimės išpasakoti visus savo užmetimus. Dabar juk retas kuris bedievis drįsta parodyti savo argumentus, nes jie daugiausiai yra tikėjimo griovimas. Toliaus sarkastiško nusišypsojimo, toliaus pusiau sakinių, kurių prasmė: „hm, kad mes galėtum pasakyti atvirai, ką žinom, tai... tai..., bet mes turime tylėti" priešų

[1] Turime pastebėti, kad savo redaguojamoje „Draugijoje" A. Jakštas nesudaro lygių sąlygų diskusijoje sau ir Būčiui, redakcijos komentarai emocingi ir šališki Būčio nenaudai.

argumentacija nėjo. Bet iš to tylėjimo gimdavo pas juos įsitikinimas, kad jie tikrai žino tokį argumentą, nors iš tikrųjų nieko nežino. Dabar gi drąsiai jie gali griauti kun. Būčio prirodymus ir tai nebus prieš tikybą, kaip aiškiai pabrėžia pats kun. Būčys. Taigi lauksime dabar tikėjimo priešų žodžio: jų eilia. Jei jie panorės eiti tuo keliu, kuriuo kviečia kun. Būčys, tai neužilgo turėtų pas mus išnykti aštrumas tikėjimo ginčuose, kurį dabar matom."[2]

Tai gal Būčio metodika išties sekuliarizuoja teologiją, suteršia ją knaisiojimusi po „purvinas" medicinines detales, pastato apologetą į vieną lygmenį su nuolat madingas mokslines teorijas keičiančiais mokslininkais? Ne, kadangi empirinis šiais laikais vykstančių stebuklų tyrimas tėra pagalbinė priemonė apologetikai, neturinti lemiamos reikšmės nei vienu esminiu šio mokslo klausimu. Apologetika netampa gamtos mokslų įkaite.

Štai ką Būčys rašo, atsakydamas anoniminiam kritikui:

„Tuo gi tarpu malonėčiau atkreipti domą į šituos „Lietuvos Žinių" žodžius: „Kaip matome, nors vergiškai dar, bet stengiamasi parodyti, kad tikėjimas mokslui nesipriešina."[3] Šitas sakinys, parašytas dėl recenzijos, kritikuojančios mano knygą apie Lourdes'ą, reiškia du daiktu: 1, kad tikėjimas mokslui priešinasi, nežiūrint vergiškų kai kurių asmenų bandymų tą priešingumą sutaikinti, ir 2, kad Lourdes'o stebuklai yra vienas iš tų atsitikimų, dėl kurių mokslas negali sutikti su tikėjimu. Prieš šituo du daiktu aš ramiai ir stipriai statau tvirtinimą, jog pati aštriausia ir protingiausia istoriška kritika, atmindama visas neabejotinas dabartinių gamtos mokslų tiesas, tyrinėdama Lourdes'o atsitikimus, prieina prie aiškaus rezultato, būtent, kad Lourdes'e yra buvę stebuklų XIX ir XX amžiuose. Taigi tarp mokslo ir tikėjimo tik tada tebūtų nesutikimas šitame daikte, jeigu Bažnyčia kada nors tuos stebuklus pripažintų nebūtais, o į Bernadetės regėjimus taip pat uždraustų tikėti, kaip uždraudė pripažinti Dievo apsireiškimais tuos, kuriuos sakėsi turėjusi p. Franciszka Kozlowska."[4]

Kun. Jakštas tikrai neteisingai prikiša Būčiui, esą šis prilygina Lurdo stebuklus bibliniams, net Jėzaus prisikėlimui. Būčys to niekur nedaro. Šv. Rašte aprašyti stebuklai dėka šios knygos dieviško įkvėptumo ir neklaidingumo yra krikščionių tikėjimo fundamentas[5], gi bet kurie pobibliniais laikais įvykę stebuklai nėra privalomi tikėti, nors ir turi milžinišką įtaką Bažnyčios plitimui ir gyvastingumui.

Jakštas neteisus, plačiai įrodinėdamas, esą Būčys yra subjektyvistas. Lotyniškos paskaitos autoriaus kuklumą rodantys žodžiai *„mihi videtur* – man atrodo" Jakšto išpučiami kaip arogantiškas bandymas dogmatizuoti savo nuomonę. Visiškai nepateisinamas retoriškas Būčio gretinimas su Renanu ar Loisy, juo labiau, kad Jakštas čia pat pagarbiai cituoja modernisto Loisy mokinį Serre'ą. Būčys neturi nieko bendro su ypač

---

[2] A. Voldemaras, „Tikėjimo klausimas", *Viltis*, 1911.02.27, Nr. 24, p. 1.

[3] „Apžvalga... Tame pat „Draugijos" Nr. yra A. Jakšto straipsnis", *Lietuvos žinios*, 1911.01.25, Nr. 10, p. 3.

[4] Kun. Pranciškus Būčys, „Laiškas į redakciją", *Viltis*, 1911.02.27, Nr. 24, p. 4. Maria Franciszka Kozłowska (1862–1921) – mariavitų judėjimo pradininkė.

[5] „Jei Kristus nebuvo prikeltas, tai tuščias mūsų skelbimas ir tuščias jūsų tikėjimas" (1 Kor 15, 14).

XX a. antroje pusėje išplitusiu sentimentaliu aparicionizmu.[6] Būčio knygos tematika ir metodas niekuo nenusižengia šv. Tomo Akviniečio ir klasikinei naujųjų laikų apologetikai, kaip tai bando prikišti Jakštas. Priešingai, tomizmo esmė yra harmoningas teologijos, sveikos realistinės filosofijos ir tikro empirinio mokslo suderinimas. Ypač stiprus Būčio metodinis principas, į kurį neatkreipia dėmesio Jakštas:

> „Tuose atvejuose, kur stambus atsitikimas susideda iš daugelio pavieninių faktelių gerai sužinotų ir ištirtų su užrašytomis jų ypatingomis priežastimis ir pasekmėmis, tenai [...] reikia indukcijos keliu atskirąsias priežastis suvesti į bendrąją."

Ši indukcija suteikia didžiulę galią istoriniams faktams. Lurdas yra galingas apologetinis argumentas būtent kaip tūkstančių vienas kitą paremiančių faktų visuma: Bernadetos žodžiai, elgesys, daugybės skeptiškų stebėtojų vertinimai, nepaaiškinamų išgijimų koncentracija vienoje vietoje per trumpą laiką ir t. t. Jei galima skrupulingai kabinėtis prie kiekvienos atskiros detalės, jų visuma, nuolat augdama ir tarpusavyje derėdama, nesulaikomai didina įvykių antgamtinės kilmės tikėtinumą.

Jakšto moksliniai kontrargumentai prieš Būčio aprašytus stebuklus, ypač Rudderio išgijimą (spekuliatyvi pertraukiamybės gamtoje hipotezė, „bionų" teorija, masių psichologija, „isterijos" diagnozė ir pan.), neatlaiko jokios kritikos. Jakštas tokiais argumentais tiesiog žongliruoja, norėdamas pademonstruoti savo erudiciją ir iliustruoti savo paties racionalistinį skepticizmą. Jo cituojami autoriai, tokie kaip ateistas antiklerikalas Rouby, tikrai neturėtų pasirodyti diskusijose tarp katalikų.

Visiškai nepasiteisino Jakšto skepticizmas dėl Švč. Mergelės Marijos apsireiškimų Lurde poveikio Prancūzijos Bažnyčiai. Kaip ir rašo Būčys, Lurdas tapo vienu iš pagrindinių prancūzų katalikybės atgimimo amžių sandūroje veiksnių, niekas nesuskaičiuos, kiek sielų jo dėka buvo išplėšta iš pozityvizmo ir socializmo įtakos. Tai ne, Jakšto žodžiais, bejėgis „paliatyvas", o mažai analogų turinti antgamtės intervencija į Bažnyčios istoriją.

A. Jakštas

Mūsų literatūra apie Lourdes'ą[7]

I. Šv. *Panelės Apsireiškimas Liurde* [t. y. *Švenčiausiosios Panelės apsireiškimai Liurde*]. Parašė Kun. P. Bučys, Dvasiškosios Peterburgo Akademijos profesorius. Seinai 1909, in-8, psl. 51 [t. y. 362], kaina 1 r. 50 k.

II. *De Beatae Mariae [Virginis] in oppido Lourdes apparitionum valore ad vitam christianam renovandam et veritatem catholicam probandam.* Petropoli 1909 [t. y. 1907] in-8, p. 14.

1908 m. sukako 50 metų nuo garsių šv. Panelės apsireiškimų prastai 14 metų prancūzei mergaitei Bernadetei Soubirous Lourdes'o oloje. To atsitikimo paminėjimui gerb. kun. Pr. Bučys pernai išleido lietuviškai parašytą plačią

[6] Bažnyčios nepripažintų privačių apsireiškimų (*apparitio*) propagavimas, klaidingai manant, kad tai stiprina tikėjimą bedieviško pasaulio akivaizdoje. Plg. kunigų Jono Burkaus ir Kęstučio Trimako knygas.

[7] A. Jakštas [prel. Aleksandras Dambrauskas (Adomas Jakštas), 1860–1938], „Musų literatura apie Lourdes'ą", *Draugija*, 1910.12, Nr. 48, p. 429–440.

knygą ir trumputę lotynišką brošiūrėlę. Tariamės būsiant ne pro šalį supažindinus „Draugijos" skaitytojus su tądviejų veikalų turiniu ir davus keletą kritiškų pastebėjimų apie išreikštas juose autoriaus pažiūras. [...]

I. Būčio veikalų trūkumai[8]

Ir Bernadetės gyvenimas, ir visi „Gerutės panelės" apsireiškimai nupiešti taip išsamiai, kad ir vėlesnieji Lourdes'o istorikai vargiai bau galės dar ką čion bepridėti. Kiekvienam sąžiningam skaitytojui beliks tik su garsiu Bernheimu tarti:

> Lourdes'o faktai nuo šios dienos pridera mokslui. Mokslas juos priima, klasifikuoja ir tyrinėja; *gińčai tegalimi tik juos beaiškinant.*

Deja, to išaiškinimo Bučio veikale kaip ir nėra. Būdamas žmogum giliai tikinčiu, autorius maž tesirūpino netikėlių psichologija. Jis be jokių ilgesnių išvedžiojimų duoda skaitytojui suprasti, kad Lourdes'as yra *vieta stebuklų*, aiškiai, apčiuopiamai parodančių aukštesnės už gamtą galybės buvimą ir jos ant žemės veikimą. Jis drąsiai tvirtina, jog Lourdes'o stebuklais Dievas sukėlė Prancūzijos tikėjimą (psl. 350). Jis gana aštriai atsiliepia apie tuos žmones, „kurie Bernadetei netiki" (psl. 245). Visame tame pasirodė gyvas autoriaus tikėjimas ir didelis uolumas. Jei kas čia užmiršta, tai negut[9] teologiškas griežtumas, kurs stebuklų klausime palieka žmonėms kur kas daugiau laisvės negu gerbiamas autorius. Tikras katalikų teologas nesako: tu katalikas, tai ir turi *tikėti į visus stebuklus, kuriuos randi surašytus dvasiškose knygose.* Nesako gi dėl to, kad visų Mokytoja Katalikų Bažnyčia to nesako. Sulig Bažnyčios mokslo, nuo stebuklo, kad jis būtų tikėtinas, kiekvienas katalikas turi teisę reikalauti ne tiktai, kad jis iš tikrųjų įvyktų ir būtų tikras, bet dar ir to, kad jo tikrumas būtų aukščiausios Bažnytinės valdžios teisiškai ištirtas ir viešai pripažintas. Tuo tarpu ar su Lourdes'o stebuklais buvo taip padaryta, kun. B. veikale nieko apie tai nepasakyta. Galop kol kas nėra aiškaus Bažnyčios prisakymo, idant kiekvienas katalikas *tikėtų* į kiekvieną Bažnyčios ištirtą ir tikru pripažintą stebuklą. Atskyrus stebuklus šv. Rašte[10] ir dogmatiškose formulėse paminėtuosius – kiti visi, o tame skaitliuje ir Lourdes'iškiai pridera prie plačios srities bažnytinių dalykų, paliktų kiekvieno kataliko gerai valiai: nori – gali tikėti, nenori – gali ir netikėti. Kam gi tat žmonių laisvė varžyti, kam tas noras būti katalikiškesniu už pačią Bažnyčią?! Ypač tas noras nepritinka kun. Bučiui 1) kaipo teologui specialistui, o 2) kaipo autoriui, kurs ant 131–135 pusl.[11] prirašė tokių pasakų, kurios visai panėši į mūsiškes, užrašytąsias Basanavičiaus knygoje „Iš gyvenimo vėlių bei velnių".[12] Nes jei tos kun. Bučio pasakos „apie

[8] Visuose Jakšto ir Būčio laiškuose yra tik skyrių numeriai, mes pridedame jų pavadinimus.
[9] Tik.
[10] Ir čia toleruojamos įvairios interpretacijos. *Red.*
[11] Skyrius „Netikrieji regėjimai".
[12] *Iš gyvenimo vėlių bei velnių: sakmės ir padavimai* / surinko J. Basanavičius, Chicago, Ill., 1903.

piktosios dvasios darbus" yra tikresnės už Basanavičines ir jei velniai Lourdes'o oloje iš tikro tokiuos „šposus" darė, kaip kun. B. aprašo, tai kiekvienas katalikas skaitytojas turi pilną teisę abejoti ir apie Bernadetės regėjimus, ar jie iš tikrųjų dieviški, ar kartais ne velniški[13]. Todėl, mūsų nuomone, kun. B. stačiai sugadino savo veikalą dėdamas į jį dalykus, paimtus iš folkloro srities. Kur kas išmintingiau padarė „daugelis tų raštininkų", kurie tų pasakų, surinktų iš lūpų tamsių lourdes'iečių visai neminėjo.

Tiesa, pats autorius rašo: „Ne esmi aklas stebuklų skelbėjas" ir sakosi savo veikale „Św. Stanisław Biskup Krakowski" išrodęs, kad „nėra pamatų tikėti į Piotrowino prikėlimo stebuklą". Mes tuo galim vien tepasidžiaugti. Bet iš kitos pusės negalim praeiti nepagailistavę, kad autorius, tiek veikalų turėjęs apie Lourdes'ą, neperskaitė mažutės brošiūrėlės: *Les hypothèses sur Lourdes. Une conception nouvelle du Miracle et de la Nature*, par *Joseph Serre*. Lyon, 1908, in-8, 24 p.[14] Iš jos, tikimės, būtų supratęs, jog šiandieną jau nebegalima definijuoti stebuklas kaipo „gamtos teisių perkeitimas vienam kartui".[15] Ši definicija persenusi ir neišlaiko kritikos. Nes, po teisybei, stebukle nėra visai jokio „gamtos dėsnių perkeitimo", tik yra *tūlas sporadiškas aukštesnės galios gamtoje veikimas*. [...] Pvz., yra gamtos dėsnis – visuotinoji atrakcija. Jos veiksmas apsireiškia tame, jog ji visus daiktus traukia į tam tikrus centrus. Ačiū atrakcijai – visi daiktai ant žemės yra traukiami į žemės centrą ir todėl krinta žemėn. Bet jei žmogus laikys kokį daiktą (sunkesnį už orą) rankoje, tas daiktas *nekris*, nors atrakcija ir nepaliauja veikus. Rankos vietoj įsivaizdinkime tūlą nematomą esybę, laikančią tą patį daiktą ir neleidžiančią jam kristi žemėn; daiktas tuomet kabės ore be jokios paramos – bus tai stebuklas, bet, kaip matome, nei kiek *neperkeičiąs visuotinos atrakcijos dėsnio*. Taigi jau metas išmesti iš apologetikos pažiūrą į stebuklą kaipo į gamtos dėsnių perkeitimą vienam kartui. Ir juo tai bus greičiau padaryta, juo daugiau bus prašalinta ginčų tarp tikinčiųjų ir netikėlių stebuklų klausime. Stiprinant tikinčiuose tikėjimą apologetiškais priparodymais, reiktų vengti to viso, kas gimdo abejojimus apie tikėjimo tiesas. Tų gi abejojimų, be abejo, būtų kur kas mažiau, jei tikėjimas būtų ginamas teisingiau, moksliškiau, racionališkiau.

Turėdamas jautrią širdį, užjausdamas vargšams kūno sopuliuose, gerb. autorius, be abejo, supranta ir dvasios ligų pavojų. Tų ligų, deja, Lourdes'o vanduo negydo. Neišgydys jų nei šis kun. Bučio veikalas, parašytas daugiau „sodiečiams negu mokslininkams". Į šiuos pastaruosius reikia prabilti suvis

---

[13] Sulyg. S. Lagerlöf, *Antychryst. Powieść*. 1909 [Selma Lagerlöf, 1858–1940, *Dziwy Antychrysta: Powieść*], kur gana gerai parodyta, jog antikristo kultas labai lengvai gali būti sujungtas su paviršutinėmis religijinėmis katalikystės formomis ir *net su stebuklais*. – Aut. past.

[14] Joseph Serre (1860–1937), literatas Lione, simpatizavęs žymiojo modernisto Alfred Loisy (1857–1940) idėjoms. Visuose savo raštuose skatino Bažnyčią priimti „platų mąstymą" (*l'esprit large*), siekti sintezės su modernybe. Jo 1926 m. knygos *Au Large!* vertimą yra išleidusi ir Šv. Kazimiero draugija (*Juo plačiau, juo prie tiesos arčiau: visuotinio sutaikinamojo metodo ir pilnutinės intelektualybės eskizas*, Kaunas, 1934). Pasirėmimas šiuo „autoritetu" tik rodo, jog tuo metu A. Jakštas simpatizavo modernistinėms tendencijoms.

[15] Būčio knygoje p. 8 (1909 m. laidoje p. VI).

kitaip, *à la Serre*; pradėjus sykį darbą, reiktų jis ir privesti prie galo. Parodžius kritiškumą tyrinėjime šv. Stanislovo stebuklų, reiktų bent kiek kritiškiau ir į Lourdes'o istoriją atsinešti. Neneguodami Lourdes'o stebėtinų išgijimų *a priori* ir neatmesdami jų *kaipo fakto*, mes visgi manome, kad didesnis atsargumas kalbant apie Lourdes'o reiškinių charakterį būtų ne pro šalį. Paaiškinsime mūsų mintį tik vienu pavyzdžiu. Ant 123 psl. kalbėdamas apie XVI-jį apsireiškimą, autorius kategoriškai rašo, jog Bernadetė nebūtų galėjusi šito vardo (Aš esmi Nekaltas Prasidėjimas) pramanyti, jei Švenč. Panelė nebūtų jai tikrai pasakiusi, nes niekas nepramano daikto, kurio pats nesupranta... Sukta apgavikė būtų galėjusi pramanyti pasakymą: „Aš esmi Nekaltas Prasidėjimas"[16], bet kas žino teologiškojo mokslo stovį 1858 m., tas supras, kad nei sumaningiausias žmogus tuomet negalėjo pramanyti Dievo Motinos pasakymo: „Aš esmi Nekaltas prasidėjimas."

Tuo tarpu ant 11 psl. autorius pats aiškiai sako, jog Bernadetė be „Tėve mūsų", „Sveika Marija" ir „Tikiu" mokėjusi dar iš atminties maldelę: „Marija, *be nuodėmės pradėtoji*, melskis už mus, kad prie Tavęs šaukiamės."

Iš tų keturių maldelių, rašo toliau autorius, ji (Bernadetė) mokėjo sudėti ir rožančių. Todėl nuolatai tą rožančių kalbėdavo ir jį labai mėgdavo.

Jei Bernadetė *nuolatai* tą savo rožančių kalbėdavo, tai ir įvaizdas *Panelės be nuodėmės pradėtosios* buvo giliai Bernadetės sieloj įspaustas. Be to, 1854 m., kuomet *Nekalto šv. Panelės prasidėjimo dogmatas* tapo Bažnyčios apskelbtas, *Bernadetė turėjo jau 10 metų*, lankė Bažnyčią ir be abejo girdėjo sakomus apie „Nekaltą prasidėjimą" pamokslus. Taigi, mums matos, – kategoriškai tvirtinti, jog Bernadetė nebūtų galėjusi šito vardo pramanyti, yra tai pasielgti visai nekritiškai. Tas vardas *nebuvo jai visai nežinomas*, ji be abejo buvo jį girdėjusi, tatai ir galėjo *jį sau atminti* be jokios viršgamtinio veiksnio pagalbos. Bet pabrėždami vardan kritikos tą natūrališkąjį *„galėjimą"*, mes vardan tikėjimo neatmetam ir priešingo „galėjimo", t. y. viršgamtinio veiksnio įsikišimo Bernadetės regėjimuose. Visas klausimas tame, ar tas įsikišimas buvo iš tikrųjų, ar ne. Kun. Bučys – pilnai tiki, kad buvo. Mes gi tariamės būsią geriaus palaukti, kol Katalikų Bažnyčia ištars aiškų tame klausime žodį: ar būta Lourdes'e apsireiškimų, ar ne, ar yra ten stebuklų, ar ne. Tasai gi žodis, kaip pats kun. Bučys „Vadove" (№ 24 pusl. 50) pripažįsta, *kol kas da Bažnyčios neištarta.*

To pat kritiškumo autoriui trūksta ir antroje knygos dalyje. Tiesa, jis sakosi 4 stebuklus „ištyręs iki pačiam dugnui" (prakalba VII pusl.). Bet visas tas „tyrinėjimas" pasirodo buvęs tyrinėjimu ne pačių stebuklingų faktų, tiktai *dokumentų bei liudijimų apie tuos faktus.*

Lourdes'o archyve – tų dokumentų sukrauta didelės krūvos. Važiuojantieji Lourdes'an ligoniai vežasi paprastai su savim vietinių gydytojų paliudijimus apie savo ligos stovį ir būdą. Stebuklingai išgiję – praneša apie tatai taip vadinamam „Konstatavimo biurui", kurs ir sustato protokolą, sulygindamas ligonio stovį po išgijimui Lourdes'e ir prieš išgijimą. Kadangi „stebuklingus" išgijimus konstatuoja specialistai daktarai, vietiniai ir pašaliečiai, žmonės sąžiningi

[16] T. y. „aš esmi nekaltai pradėta" – žr. spaudos klaidos atitaisymą žemiau, orig. p. 368.

ir teisingi, tat aišku, jog jų *protokoluose suktybių negal būt.* Todėl visi kun. Bučio „tyrinėjimai" – nieko naujo nepasako. Kiekvienas inteligentas ir be to žino, jog rašyti melagingus protokolus Prancūzijoje, kur yra tiek bedievių ir didelė spaudos laisvė, nieks nedrįs. Taigi, mūsų nuomone, visai be reikalo gerb. autorius krūvą pinigų išmetė savo kelionei į Lourdes'ą ir savo „tyrinėjimams". Tokiuos pat tyrinėjimus galėjo padaryti ir savo kambaryje besėdėdamas. Nes tuos „dokumentus", kuriuos kun. Bučys savo rankomis pavartė, buvo jau prieš jį ne vienas autorius čiupinėjęs ir skaitęs ir tam tikruose veikaluose aprašęs. Visai tat būtų užtekę į tuos veikalus atsišaukti.

Paprastai sakoma, kad stebuklas yra faktas ir todėl jo ištyrimui užtenka jį tam tikrais paliudijimais konstatuoti. Deja, su tuo sunku sutikti. Istorija parodo, jog gan dažnai maišyta *stebėtinus*, nesuprantamus gamtos reiškinius su *stebuklais. Stebėtinumas* konstatuoti lengva, bet *stebuklingumas* labai sunku. Mūsų nuomone, visi Lourdes'o dokumentai konstatuoja vien Lourdes'iškių išgijimų *stebėtinumą*, bet jų stebuklingumo nei kun. Bučys, nei kiti autoriai pozityviškai kol kas *nepriparodė* ir vargiai bau kada priparodys.

II. Neįrodyta, kad reiškiniai Lurde yra stebuklai

Savo lotyniškoje prelekcijoje apie tą patį dalyką autorius išrodęs, kokių turėjęs keblumų berašydamas knygą apie Lourdes'ą, sakosi dėl to pasirinkęs šią temą, jog būdamas apologetikos profesorium, neradęs svarbesnės šioje gadynėje apologeto priedermės, kaip išparodyti buvimą „ordinis supernaturalis" [antgamtinės tvarkos]. Tą išparodymą geriausiai, girdi, remią stebuklai, *ypač lourdes'iškiai*, kurių faktiškas apipasakojimas tinkąs „omni mentis culturae omnique intellectus gradui" [kiekvienam išsilavinimui ir kiekvienam intelekto laipsniui]. Juo labiau, kad anot autoriaus:

> Vis autem eorum persuasiva tanta est, ut eam subeant etiam homines opinionis praeconceptae. Atque hoc apologiae genus mihi videtur esse maxime conveniens nostris regionibus, tum nostris temporibus. [Jų įtikinimo galia tokia, kad jai pasiduoda net iš anksto prieš nusistatę žmonės. Tokios rūšies apologija, man atrodo, labiausiai tinkama mūsų kraštuose ir mūsų laikams.]

Toliaus paduoda trumputę žinelę apie kilusį 1870 m. moksliškąjį ginčą tarp daktarų dėl Lourdes'o reiškinių ir apie kelias hipotezes tiems reiškiniams išaiškinti (haliucinacijos, nežinomos gamtos galios, autosugestija, hipnotizmas). Autorius trumpai atsikerta tvirtinimu, jog joks hipnotizmas neišgydo ūmai nei traumatiškųjų žaizdų, nei atgaivina sugedusiųjų organų (hypnotismo nihil creari posse – nec creari organa destructa). To priparodymui aprašo stebėtiną išgijimą Petro Rudderio ir Joachimos Dehant.

Kalbėdamas apie veikalus, išsamiai aprašančius Lourdes'o reiškinius, kun. B. ypatingą pagarbą atiduoda dviem autoriam: *H. Laserre'ui* ir *D-rui Dozous.* Iš pastarojo paduoda pasakojimą, kaip apsireiškime 21 vasario 1858 m.

Bernadetė dvasios pagavime priartino dešiniąją ranką prie žvakės ir kaip žvakės liepsna ėjusi per pirštus nepalikdama jokio sudegimo ženklo.

Galop papasakojęs apie Lourdes'iškį *Bureau de constatations médicales* ir nurodęs, jog kasmet apsilanko Lourdes'e apie 1,000,000 žmonių, autorius baigia tvirtinimu:

> Itaque Lourdes est fons regenerationis Galliae, Gallia autem per poenitentiam virtutis praeco redditur universo mundo. [Tad Lurdas yra Prancūzijos atgimimo šaltinis, o Prancūzija dėka savo atgailos tampa šaukliu visam pasauliui.]

Su visais gerb. autoriaus tvirtinimais – sunku sutikti. Pirmučiausiai Lourdes'o reiškiniai nors ir stebėtini, bet, kaip jau aukščiaus minėjome – kol kas aukščiausiu Bažnyčios autoritetu oficiališkai neištirti ir *stebuklais* tebėra da nepripažinti, todėl patys savyje, kaipo tokie, mūsų nuomone, jokios apologetiškos vertės neturi. Kam šis pasaulis su savo milijardais dangiškųjų kūnų ir stebėtina tarp jų tvarka nieko nesako apie Dievo buvimą, tam jokie Lourdes'ai buvimo viršprigimtinės tvarkos neįstengs priparodyti. Taigi „vis persuasiva" Lourdes'o „stebuklų" mums matos nekoki: žmogui tikinčiam jie gal turėti savo reikšmę ir padauginti jame tikėjimą, bet netikėlį pertikrinti – tegal negut *per accidens* [atsitiktinai]. Todėl autoriaus tvirtinimas, jog Lourdes'o reiškiniai ypatingą svarbą tur „mūsų kraštui ir mūsų gadynei", mums išrodo ne tik naiviški, bet stačiai juokingi. Mūsų gadynė serga, ji yra gadynė skepticizmo, pozityvizmo, kriticizmo etc. Kas tikisi išgydysiąs *tas dvasios ligas* Lourdes'o vandenėliu – menkas yra psichiatras. Ši gadynė gali atiduoti pagarbą Kneipo hidropatijai[17] – nes ji gydo *kūną*. Bet *dvasios gydymui* – reikia kitokių vaistų. Kas šiandieną tiki, tas tikės ir be Lourdes'o, kas netiki – jokiomis istorijomis apie Bernadetę Soubirous tikėti nepriversi. *Vesti šios gadynės žmogų prie tikėjimo tegali vien pažinimas absoliutiškos tiesos, o ne kokie reliatyviški paliatyvai*[18]. *Similis simili gaudet* [Žmogus džiaugiasi panašiais į save]. Kai žmogus taps panašesnis į Dievą, pasiekdamas aukštesnį proto ir valios išlavinimą – jis savaimi pakryps prie Dievo, jo ieškos, lyg paunksnėj išdygusi žolelė saulutės spindulių. Prancūzų gi Lourdes'as, kaip ir rusų Sarovas, lenkų Čenstakava ar mūsų Šilavas yra tai produktai liaudies „foi du charbonnier" [anglininko tikėjimas], jie turi savo svarbą gyvenime suvargusiųjų minių, galinčių užsidegti didžiu kolektyvišku jausmu, bet neįstengiančių logiškai galvoti. Ir todėl ieškoti čia apologetikai medžiagos, t. y. protiškų elementų tikėjimui apginti, mums išrodo – bergždžias darbas. Juo labiau, kad visų net ir geriausiai „ištirtų" Lourdes'o reiškinių – tėra tik vienai *viena rūšis: ūmi išgijimai*. Kitokių stebuklų nerandame: neatsitiko nei kad Lourdes'e numirėlis atsikeltų, nei kad kam nukirsta koja ataugtų, nei kad kas pagavime į orą būtų pakeltas ir t. t. Liepsna, einanti pro Bernadetės pirštus[19], jei nebuvo optiška iliuzija, kas labai galima iš

[17] Kun. Sebastian Anton Kneipp (1821–1897), propagavęs gydymąsi šaltu vandeniu.

[18] Palengvinančios priemonės.

[19] 1943 m. laidoje žr. p. 169–171.

šalies žiūrint – nieko stebuklingo irgi savyje netur. Indijos fakyrai – dar stebėtinesnius dalykus parodo. Vienas iš jų buvo net šiemet Kaune ir stebino žiūrovus. Lieka tat, kaip jau sakėme, vienai vieni *ūmi išgijimai*, t. y. tūli *stebėtini dėlei savo ūmumo fiziologiški procesai žmogaus kūne*. Tiesa, mokslas šiandiena daugiausiai užsiima *neūmais* procesais, bet jis žino ne vieną ir ūmą gamtoj procesą. Užteks čia paminėjus kad ir sprogimus, ūmą kristalizaciją, ūmą pražilimą nuo išgąsčio ir t. t. Tie įvairūs naturališki procesai parodo, kad tūloms sąlygoms susibėgus – gali susyk įvykti tūlas rezultatas, kurs prie kitų sąlygų įvyksta tik palengvėl po ilgam laikui arba ir visai neįvyksta. Taigi matome, jog moksle veikia du principu: 1) *nepertraukiamybės* (непрерывности, continuité), įvestas Descartes'o ir Leibniz'o ir 2) *pertraukiamybės* (прерывности, discontinuité), kurio skelbėju buvo geniališkas rusų matematikas Bugajevas[20]. Kaipo matematikas jis iliustravo tuodu principu matematiškomis funkcijomis. Nepertraukiamoji funkcija mainos palengvėl – *begaliniai mažomis permainomis*; pertraukiamoji gi – daro *ūmus, didelius peršokimus*. Jeigu mokslas turėtų išsidirbęs teoriją pertraukiamųjų funkcijų, jis, mažindamas jose kaskart labyn ūmus peršokimus, galėtų išvesti iš jų ir nepertraukiamųjų funkcijų dėsnius. Tuo tarpu iš nepertraukiamųjų funkcijų teorijos išvesti pertraukiamųjų niekaip negalima. Todėl pertraukiamybės principas maž dar moksle teprasiplatinęs; viešpataujančiu tebėra pirmasis.[21] Tas nepertraukiamybės principas viešpatauja nūn ne vien matematikoje, bet ir biologijoje, istorijoje ir kituose moksluose. Ant jo remiasi darvinizmas, evolucionizmas, modernizmas ir kitos šios gadynės minties srovės. Tyrinėjimai Bugajevo matematikoj, de Vries'o[22] botanikoj, tūli išradimai chemijoj, Lourdes'o reiškiniai – atkreipia akis į kitą, labai plačią, vos tepradėtą tyrinėti faktų sritį, kur viešpatauja *antrasis didysis pertraukiamybės bei šuolingumo principas*[23]. Ta sritis, be abejo, slepia savyje daug naujų reiškinių. Todėl taip ūmo pražilimo nuo baimės nieks nevadina stebuklu, taip ir ūmų Lourdes'o išgijimų katalikas

[20] Nikolaj Vasiljevič Bugaev (1837–1903).

[21] Matematiką studijavęs ir jos formulėmis besižavintis (šioje recenzijoje jas praleidome) Jakštas, atrodo, daro neleistiną šuolį iš matematikos srities į fiziką, chemiją ir kt. gamtos mokslus. Jei matematikoje žinomos pertraukiamosios funkcijos, tai nereiškia, kad tokių šuolių būna ir gamtos procesuose (ką savo atsakyme puikiai parodo Būčys). Pertraukiamumą galima teigti nebent kvantinėje mechanikoje, nors ir čia šuoliai tikriausiai nevyksta akimirksniu. Jakšto pertraukiamumas gamtoje primena XX a. emergentizmą – siekį parodyti staigų savaiminį aukštesnės tvarkos atsiradimą (*emergentia*) iš žemesnės, nesąmoningos materijos saviorganizaciją. Žemiau pateiktas bulvių sukratymo kibire pavyzdys tiktų chaoso teorijos (nelinijinės dinamikos) srityje – nežymūs atskirų dalių pokyčiai gali sukelti didžiulius pakitimus visoje fizinėje sistemoje. Tačiau čia veikia statistikos dėsniai, grąžinantys tyrėją į nepertraukiamumo logiką. Jakšto bandymas pertraukiamumo hipoteze aiškinti išgijimo stebuklus yra tikrai nepagrįstas.

[22] Hugo Marie de Vries (1848–1935).

[23] Principas pertraukiamybės – viešpatauja ne vien moksle ir gamtoj, bet ir paprastame kiekvieno žmogaus gyvenime. [...] – Aut. past.

tur teisę irgi prie stebuklų nepriskaityti, bent iki tol, kol Bažnyčia viešai neištars tame dalyke savo galutino žodžio.[24]

Kun. Pr. Bučys

Apie Lourdes'o stebuklus

***(Atsakymas mano kritikui p. Jakštui)*[25]**

Vardan principo: *audiatur et altera pars* – dedame čion šį kun. Bučio atsakymą, nors jis ir daugiau užima vietos negu galėjom tikėtis. Lourdes'as tai kun. Bučio mylimiausia tyrinėjimo sritis. Jis apie ją gali kalbėti antrą ir trečiąkart tiek. Bet „Draugija" nėra „Lourdes'o žinios", – jos skaitytojai mėgsta įvairumą, todėl, leidę kun. Bučiui būti ilgakalbiu, prašėme p. Jakšto, kad jis savo atsakyme būtų kuo trumpiausis, palengvindami jam tą darbą pridėtais prie šio straipsnio trumpais redakcijos paaiškinimais. *Red.*

Paskutiniame 1910 m. „Draugijos" sąsiuvinyje № 48 ant 429–440 puslapių p. Jakštas kritikuoja du mano raštu apie Lourdes'ą. Kritikos įžangoje pasakyta: „Tariamės būsiant ne pro šalį supažindinus „Draugijos" skaitytojus su tųdviejų veikalų turiniu" (p. 429). Tas skaitytojų supažindinimas su mano knygomis p. Jakštui nepavyko[26], nes kritikas mane peikia už tokius tvirtinimus, kokių mano knygose nėra. Jakštas sako, būk aš rašąs, kad visi katalikai turi būtinai tikėti ne tik į Lourdes'o, bet ir į visus stebuklus, kuriuos randa surašytus dvasiškose knygose (p. 432). O mano knygose „Šv. Panelės Apsireiškimai Liurde" ant 259 puslapio aiškiai atspausta: *„Visiems katalikams valia į tuos stebuklus tikėti arba netikėti."*[27]

„Draugijos" skaitytojams Jakštas priparodinėja, būk man trūkstą kritiškumo.[28] Viename daikte kritikas mane išvadina naivišku ir juokingu (Draugija, № 48 p. 439). Tas nekritiškumo primetimas man labai skaudus, nes savo kny-

---

[24] 1862 m. sausio 18 d. vysk. Betrand Severt Laurence pripažino, kad Bernadetos patirti regėjimai yra antgamtiniai (Bernadeta iš tikrųjų dieviškos intervencijos dėka regėjo Švč. Mergelę Mariją). Iki 2018 m. vietos vyskupai oficialiai pripažino 70 stebuklingų išgijimų Lurde. 1862 m. sausio 18 d. buvo pripažinti 7, 1907 m. vasario 11 d. 1, 1907 m. spalio 27 d. 1, per 1908 metus – 20 stebuklingų išgijimų (žr. https://www.lourdes-france.org/en/miraculous-healings). Privačių apsireiškimų ir stebuklų oficialus pripažinimas yra vietos vyskupų, ne aukščiausios bažnytinės valdžios kompetencija. Tad keista, kodėl autorius neigia tokio pripažinimo faktą. Be to, nebibliniai stebuklai niekad nedogmatizuojami neklystamo Bažnyčios Mokymo, netampa privalomi tikėti, ko Jakštas, atrodo, norėtų Lurdo stebuklų atveju, kad galėtų juos pripažinti.

[25] *Draugija*, 1911.04, Nr. 52, p. 325–350.

[26] *Nemo judex in propria causa* [Niekas nėra teisėjas savo byloje]. Apie tai tesprendžia skaitytojai. *Red.*

[27] Žiūr. žemiau p. Jakšto atsakymą. *Red.*

[28] P. Jakštas nesako apskritai, kun. B. trūksta kritiškumo. Jis tik nurodė kelias vietas, kur kun. B. savo veikale parodė per maž kritiškumo. *Red.*

gas rašydamas ypač rūpinausi būti kritišku. Mano darbo nauda visa pilnai priguli nuo kritiškumo. Jeigu aš, labai daug rūpesčio, laiko, darbo ir pinigo išdėjęs kritiškumui įgyti, būčiau likęs jo nebeįgijęs, tat reikėtų vilties netekti ir liautis rašinėjus spaudai. Todėl aš rūpestingai surinkau tuos priparodymus, ant kurių Jakštas stato mano nekritiškumo tvirtinimą. Tie priparodymai neįtikrino nei manęs, nei mano draugų, drįstančių man tiesą sakyti į akis. Man lengva būtų tuos Jakšto priparodymus išblaškyti, bet nenoriu vesti viešo ginčo už primetinėjimą man asmeninės silpnybės. Juk nekritiškumas, jei jis kame yra, yra visgi tik asmens silpnybė. Jei Jakštai iki šiai dienai tebetvirtina, kad mano raštas apie Lourdes'ą liudija mano nekritiškumą[29], tai aš palieku paties kritiko sąžinei peržiūrėti tuos faktus, ant kurių jis savo tvirtinimą rėmė.

Negana to, kad Jakštas mane kaltina už skelbimą nuomonės, kurią aš savo knygoje atmečiau, bet jis dar skelbia („Dr." № 48, p. 438–439), būk: *Lourdes'o stebuklai neturi ir negali turėti vertės logiškai mintijantiems žmonėms, norintiems priparodinėti tikėjimo teisingumą.*

Ta Jakšto tezė guli ant šešių smulkesnių tvirtinimų lyg ant priparodymų. Štai tie tvirtinimai: 1) Lourdes'as, Sarovas, Częstochowa ir Šilavas vis vien[30]; 2) tos stebuklingosios vietos yra vaisiumi suvargusiųjų minių nekritiškai tikinčios psichologijos; 3) Lourdes'o stebuklai neturi įtikrinančios vertės, tarp kitko ir dėl to, kad jie yra vienos rūšies – ūmi išgijimai; 4) ūmi Lourdes'o išgijimai nėra stebuklais, o tik ūmais fiziologiškais procesais žmogaus kūne; 5) tų procesų ūmumas išaiškinamas gamtos pertraukiamybės principu; 6) liepsnos ėjimas per tarpą Bernadetės pirštų galėjo būti arba iliuzija, arba reiškiniu panašiu į fakyrišką moną[31]. Pažiūrėkim gi, kiek yra tiesos tuose Jakšto tezės priparodymuose.

I. Skirtumai tarp stebuklais garsėjančių vietų

1° *Visas stebuklingąsias vietas Jakštas suplaka į vieną rūšį.* Tiesa, jis teminėjo tik keturias: Lourdes'ą, Sarovą, Częstochową ir Šilavą, bet nepasakė dėl ko negalima prie jų pridėti Žemaičių Kalvariją, Vilniaus Ašmenos Vartus[32], Loretto, Einsiedeln[33] ir t. t.

Tačiau ir keturių vietų suplakimas be tyrinėjimo į vieną krūvą yra stambus nusikaltimas prieš mokslo metodą. Juk Jakštas savo amžiuje netyrinėjo nei Lourdes'o, nei Sarovo, nei Częstochowo. Kodėl gi tat sako, kad tų vietų stebuklai vienokios vertės?[34] Sarovo ir Częstochowo nei aš netyrinėjau, todėl apie

[29] Ir kritiškiausis autorius gali kartais pasirodyti nekritišku. Jakštas neneguoja kun. B. kritiškumo, bet tvirtina, kad kun. B., nors ir stengės elgtis kritiškai, bet tai jam ne visur bepavyko. *Red.*

[30] To Jakštas visai netvirtina. *Red.*

[31] Burtas, apgaulė.

[32] Vert. iš lenkų *Ostra Brama.*

[33] Čia autorius baras, kam kitos stebuklingos vietos nepaminėtos, o kiek toliaus, kam tos keturios vietos suplaktos vienon vieton. P. Jakštas paminėjo keturias vien iliustravimui savo minties, bet neturėjo tikslo plačiai *ex professo* apie tas vietas kalbėti. *Red.*

[34] Jakštas to niekur nesako. *Red.*

tiedvi vieti nei kalbėti negaliu. Bet galiu kalbėti apie Lourdes'ą, Žemaičių Kalvariją ir Šilavą, nes visose tose vietose esmi buvęs.

Žemaičių Kalvarijoje klebonas 1896 metais man sakė, kad nesą nei jokių dokumentų, aprašančių ir patvirtinančių stebuklus, atsitikusius Kalvarijoje. Tuomi ir pasibaigė mano tyrinėjimai tenai. Šilave buvau tais pačiais 1896 m., bet nieko nepatyriau. Paskui, vėliaus, kunigui Jurgaičiui tapus Šilavo klebonu, kun. A. Dambrauskas, „Draugijos" redaktorius, man patarė kreiptis prie naujojo klebono ir pats už mane parašė jam laišką. Į kiek laiko gavau atsakymą, rašytą 23 rugpjūčio 1907 m., prasidedantį žodžiais:

> „Ant nelaimės šiandien nei kokių dokumentų apie stebuklus, nutikusius per užtarymą Panelės Švenčiausios Šilave, neturime."

Toliaus paminėtas dokumentas apie Šilavos infulatiją[35], išduotas popiežiaus Pijaus VI, esantis Kaune. Jogei tas dokumentas kalba apie infulatiją, o ne apie stebuklus ir jogei jis išduotas tarp 1775 ir 1799 metų, kuomet Šilavo stebuklai buvę pradžioje XVII šimtmečio, todėl ir Šilavo stebuklų tyrinėjimą negalima buvo vesti toliaus, nesant ką tyrinėti. Tačiau iš to pasirodė be galo didelis skirtumas tarp Lourdes'o iš vienos pusės ir Šilavo bei Žemaičių Kalvarijos iš kitos pusės. Lourdes'o stebuklai kritiškai ištirti ir istoriškai priparodyti. Dviejų minėtų Lietuvos vietų stebuklai neištirti ir istoriškai nepriparodyti.[36]

Šitas skirtumas tarp Lourdes'o ir Šilavo man labai nemielas. Vakarų Europoje žmonės kitaip apsieina su žymiais pas juos įvykusiais faktais negu mes lietuviai. Aš labai norėčiau, kad mano knyga apie Lourdes'ą primintų tautiečiams, jog stebuklai reikia užrašinėti ir užrašai reikia rūpestingai saugoti.

Nei vienas protingas žmogus nesakys, kad nebuvo tų faktų, kurie netapo užrašyti arba kurių dokumentai žuvo. Todėl ir aš nesakau, kad Šilave stebuklų nebuvo. Bet aš neapsiimu tvirtinti jų istoriškumą. Istorijoje aš netvirtinu nei neužginu to, ko nežinau. Lourdes'o stebuklų dokumentai liko; juos gali ištirti

---

[35] Parapiją, kurios klebonas gali liturgijos metu nešioti vyskupiškas insignijas.

[36] Stebuklus Žemaičių Kalvarijoje 1643 m. tyrė ir pripažino Žemaičių vyskupijos komisija (Jonas Totoraitis, *Lietuvos Jeruzalė*, Marijampolė, 1937, p. 10; bet plg. Dalia Vasiliūnienė, *Žemaičių Kalvarija: piligriminio centro istorija ir dailė XVII–XIX a.*, Vilnius, 2010, p. 127–128). Stebuklų knyga žuvo 1896 m. gaisro metu (Totoraitis, p. 12). Stebuklus Šiluvoje 1786 m. pripažino Žemaičių vyskupas Steponas Jonas Giedraitis. Jis rašo: „Atlikome tyrimą kruopščiai, pagal Bažnyčios nurodymus bei nuostatus, nevienašališkai, ne vaizduote tikėdami, bet pagal rimtų asmenybių pareiškimus bei mačiusiųjų liudijimus: teologų, daktarų ir visų tų, kuriuos prisiėjo tuo reikalu kvosti, ir pagaliau remdamiesi mokytų bei išmintingų tarėjų nuomone laipsniškai įsitikinome, kad amžinai visagalis Dievas nuo 1622 m. aiškiai teikiamomis malonėmis norėjo būti iš tikrųjų stebuklingas tame Šiluvos kilniausios Mergelės Marijos paveiksle" (Asta Petraitytė-Briedienė, *Šiluva: piligrimo vadovas*, Kaunas, 2006, p. 61). Tuo metu buvusi Šiluvos stebuklų knyga irgi pražuvo (Juozas Čerkeliauskas, *Balsas skurdas sunų ir dukterių Marijos Šidlavos bažnyčioje stebuklais garbingos*, Tilžėje, 1908, p. 17). Negalima reikalauti, kad stebuklų autentiškumo tyrime XVII ar XVIII a. būtų buvę naudoti tokio lygio moksliniai metodai kaip XIX a. pab. – XX a. pr. Tačiau Bažnyčios atstovai, be abejo, kritiškai patikrino tose dviejose šventovėse įvykusius išgijimus. Tik gaila, kad dingus pagrindiniams dokumentams šie stebuklai nebegali būti apologetiniu argumentu, prilygstančiu Lurdo stebuklams.

kiekvienas išmanantis žmogus, man taipgi tapo leista juos ištirti, todėl aš tvirtinau, kad stebuklų ten būta.

Jogei kiekvienas žmogus privalo pripažinti rimto tyrinėjimo rezultatus, todėl aš skaudžiai atsiliepiu apie tuos, kurie Lourdes'o stebuklų nepripažįsta. Bet tie nepripažįstantieji nenusideda prieš Bažnyčią, o tik prieš tiesą, rimto tyrinėjimo rezultatą. Ne aš vienas iš ne aš pirmutinis prie to rezultato priėjau. Lourdes'o *stebuklai*[37] nėra manaisiais tyrinėjimo rezultatais, o faktais, priklausančiais pasaulio mokslui.

Ne visi vienoki tie žmonės, kurie ištirtus ir priparodytus stebuklus stato vienon eilėn su nepriparodytais ir neištirtais. Kurie nepripažįsta istoriško tyrinėjimo reikalą, tie nori, kad visi šventai tikėtų į visus dievobaimingose knygose aprašytus stebuklus. Jakštas ir mane priskaitė prie tų žmonių, kurių pasielgimas atnešė daug blogo Bažnyčiai ir žmonėms. Nepripažinimas kritiško tyrinėjimo stebuklų ir vertimas tikėti į nepriparodytus stebuklus yra protų tironija, nes dažnai verčia tikėti į nebūtą daiktą.

Ne mažiaus klysta ir antroji rūšis žmonių, sumaišančių ištirtus stebuklus su neištirtais. Šita pakraipa atsirado iš pirmosios klaidų. Kai kurie, pripažįstantieji istoriškos kritikos reikalingumą, buvo verčiami tikėti į pasakas, nepastovinčias prieš istorijos reikalavimus. Jogei tos pasakos buvo skelbiamos kaipo stebuklai, pasakų priešininkai tapo stebuklų priešininkais. Jie ėmė tvirtinti, kad visi stebuklai yra pasakomis. Tokiuo būdu pasaulis įgijo vieną klaidą viršaus.

Kas myli tiesą ir nori palengvinti jos viešpatavimą, tas privalo kovoti su klaidomis; tas gerai padarys skelbdamas, jog yra skirtumas pasakojimuose apie stebuklus: *vieni stebuklai yra tikrai buvę, kiti žmonių pramanyti, treti abejotini, ketvirti nepriparodyti.* Bepig būtų, kad Jakštas padėtų kovoti su dvejopa tautiečių klaida, nepripažįstančia skirtumo tarp stebuklų![38]

II. Stebuklai - ne lengvatikės liaudies fantazija

Toliaus Jakštas sako, kad *stebuklingosios vietos esančios vaisium psichologiško produkto, pavadinto „foi du charbonnier".* Vargdieniai Prancūzijos miestų gyventojai, nemokantieji amato ir neturintieji gudrybės išrasti pelningą darbą, verčiasi pardavinėdami akmenines anglis patiems neturtingiemsiems darbininkams ir jų šeimynoms. Tie vargšai anglių pirkliai vadinasi *charbonnier'ais.* Jakštas pripažįsta, kad jiems naudinga tikėti į Lourdes'o stebuklus, nes nuo to tikėjimo juodas gyvenimas šiek tiek nušvinta. Vargšų tamsuolių minia, tikėdama į stebuklus, pagamina stebuklingąsias vietas, kurias aplankydama nusiramina ir nusilinksmina.

---

[37] Lourdes'o *faktai* taip, bet kad tie faktai *stebuklai*, tai reikia da priparodyt. To priparodymo niekas dar nedavė, net ir pats Lourdes'iškis „konstatavimų biuras", kurs, anot teisingo Ed. Le Roy pasakymo, yra vien „*police* de miracles, non pas étude" [stebuklų policija, ne tyrėjai]. *Red.*

[38] Jakštas to vien ir tenorėjo, kad mūsų visuomenėje paaiškėtų skirtumas tarp Evangelijos stebuklų ir Lourdes'o reiškinių, kad tuodu dalyku nebūtų suplakama vienon krūvon. *Red.*

Gražus protavimas, bet viena jame silpnybė, kad ne jis taikosi prie faktų, o faktus laužo, kad tilptų į jo išmintytas formas. Jakštas pasakė, kad Lietuvos įtikėjimas į Šilavo stebuklus yra kilęs iš vargo ir protinės tamsos[39] (foi du charbonnier) Nors raštinių dokumentų nėra, bet ir dėl to negalima būti per drąsum. Būsiantieji Lietuvos istorikai dar prieš priimsiant Jakšto pažvalgą turės giliaus už jį ištirti mūsų praeities atsitikimus. Šilavo stebuklų klausimas rišasi su platesniu istorijos klausimu: kodėl XVII amžiuje netikėtai atgijo katalikystė, o susilpnėjo Kalvino mokslas?

Tvirtinimas, kad Šilavo stebuklingumas yra vargo ir tamsos vaisiumi, yra tvirtinimu be pamatų; o tvirtinimas, kad Lourdes'o stebuklai yra kilę iš „foi du charbonnier", yra tvirtinimu priešingu daugybei kuo geriausiai žinomų faktų. Istorija iš visai neabejotinų šaltinių žino, kuria diena ir kuria valanda įvyko pirmutinis Bernadetės regėjimas. Yra ištirta pačios pirmutinės to regėjimo pasekmės: pasisakymas seseriai ir motinai, įspūdis į jiedvi, ėjimas į regėjimo vietą antrukart su švęstuoju vandeniu. Tebėra autografiški dokumentai, iš kurių matyt, kad regėjimais ūmai užsiinteresavo policija, spėdama juose suktybę ir norą išnaudoti duosnių žmonių tikėjimą. Iš dokumentų žinome dieną, kada prie regėjimų prisidėjo visiems matomi neišgydomų ligonių išgijimai ten pat ant vietos gydytojo konstatuojami. Žinomi visi veiksniai, kurie Lourdes'o stebuklingumo istoriją padarė: Bernadetės regėjimai, policijos ir prokuratūros užsipuolimas ant Bernadetės už suktybes, stebuklingi išgijimai, baimingas kunigijos nesikišimas į pavojingą anot jos dalyką. Žinoma taipgi kiek katras veiksnys turėjo pasekmių ir kaip tos pasekmės pynėsi tarp savęs. Žinia, kada prasidėjo pasaulietinės valdžios juridiškas tų atsitikimų tyrinėjimas, ir žinia, kada pradėjo dirbti vyskupo paskirtoji komisija tiems visai naujiems, o plačiai žinomiems atsitikimams ištirti. Iki šiol tebėra autentiški dokumentai abiejų juridiškų tyrinėjimų: pasaulietinio ir dvasiškojo. Iki šiol tebėra gamtininkų ekspertų ištarmės su parašais. Žinia, kokia diena prasidėjo istoriškas tyrinėjimas tų pačių faktų. Devynioliktojo šimto metų laikraštija, tikinti ir tikėjimui priešinga, žymėjo kiekvieną naujai prisidedantį prie Lourdes'o istorijos faktą. Tuos dienraščius ir savaitraščius, išėjusius 1858–1875 metais aš peržiūrėjau, o kur reikėjo perskaičiau ir persirašiau, kada 1907 metų vasarą dirbau Paryžiaus knygyne, vadinamame *Bibliotheque Nationale*. Nors rimtos istorijos mokslas nemėgsta aiškinti faktus taip dūmingomis priežastimis kaip „foi du charbonnier", tačiau nepeikia raštininku, išvedančių neaiškiai žinomus atsitikimus iš neaiškiai suimamų priežasčių. Bet tuose atvejuose, kur stambus atsitikimas susideda iš daugelio pavieninių faktelių gerai sužinotų ir ištirtų su užrašytomis jų ypatingomis priežastimis ir pasekmėmis, tenai jau negalima vartoti tokių bendrų žodžių kaip „foi du charbonnier", o reikia indukcijos keliu atskirąsias priežastis suvesti į bendrąją.

[39] Jakštas Šilavą tik paminėjo, konstatuodamas joje kolektyvinio jausimo veikimą ir nurodydamas, kad ne čia vieta apologetikai medžiagos ieškoti. *Red.*

Lourdes'as negali būti vadinamas vaisium kolektyvinio jausmo dėl to, kad prieš Bernadetės regėjimus niekas Lourdes'u nesirūpino. Ne jausmas pagamino regėjimus, o regėjimai jausmą. Prie regėjimų pirmąkart tebuvo tik trys mažos mergiotės ir visos teturėjo vieną jausmą, būtent: kad upelaitėje vanduo šaltas, o reikia bristi. Iš tokių jausmų nekyla įtikėjimas į stebuklus. Ne Bernadetės žodžiai sukėlė didžiuosius jausmus, nes tie, kuriems ji pasisakė, jai draudė vaikščioti tenai, kur buvo regėjimai, o kad vėliaus leido, tai su baime. Didžiųjų minių galingus tikėjiminius jausmus sukėlė šaltinio atsiradimas ir dar labiaus už tą atsiradimą sukėlė juos tankūs žmonių išgijimai nuo naujojo šaltinio vandens.

Jeigu Jakštas sako, kad Lourdes'as yra vaisium kolektyvinio jausmo „foi du charbonnier", tai aš galiu sakyti, kad Vilniaus general-gubernatorių Muravjovą pramanė kolektyvinė neapykanta. Tegul Jakštas man priparodo, kad Muravjovas nėra lenkų ir lietuvių vargo pramanyta pasaka, tai aš tokiais pačiais argumentais prirodysiu, kad Lourdes'as nėra kilęs iš „foi du charbonnier".

III. Įvairios išgijimų rūšys

Lourdes'o stebuklai esą *visi vienos rūšies*: ūmi išgijimai ir dėl to neturį įtikrinančios vertės. Rūšies vienodumas – labai plačiai ištempiamas žodis. Velnias ir višta abu vienos rūšies, nes abiejų vardai trumpi ir prasideda ta pačia raide.[40] Fiziologas ir patologas ne taip greitai išgijimus suveda į vieną rūšį. Vėžio išgijimas ir nosies slogos perėjimas bet gi skiriasi žymiai nuo kits kito. Kam gi būtų ta didėji gydytojų specialistų daugybė, jei visi išgijimai būtų vienos rūšies? Žmoguje yra begalės įvairiausiu daiktų, darosi begalės įvairiausių procesų, vedamų įvairiausiomis gamtos teisėmis. Žmonių išgijimų įvairumas būva taip didis, kaip didis yra skirtumas tarp kūno dalių ir jose veikiančių gamtos dėsnių.

Jakštas mane baudžia už neskaitymą vienos brošiūros,[41] o aš išreikšiu pasigailėjimą, kad jis prieš rašysiant tvirtinimą apie Lourdes'o stebuklų vienodumą, nepažiūrėjo į tų stebuklų statistiką. Tą statistiką būtų radęs veikale *G. Bertrin'o: Histoire critique des évènements de Lourdes*. Paris 1905, ant 461–463 pusl. Lourdes'o išgijimai padalinti į aštuoniolika kategorijų. Į devynioliktąją suvesti tie išgijimai, kurie netilpo aukščiaus. Nors visa devyniolika kategorijų yra išgijimai, bet jie taip įvairūs, kad juos į vieną rūšį tegalima suvesti tik tada, kada žodis rūšis imamas labai plačiai.

---

[40] Elementariškiausis sofizmas. *Red.*

[41] Kalbama apie *J. Serre, Les hypothèses sur Lourdes*. Une conception nouvelle du Miracle et de la nature. Tą brošiūrą skaičiau „Draugijos" redakcijoje, gavęs nuo kun. A. Dambrausko. Viena Serre'o mintis gera, nors ne pati naujausia. Apie tą mintį kalbėjova su redaktorium. Serre'o brošiūrėle nesinaudojau savo knygoje, nes, pavadinęs: „Les hypothèses sur Lourdes", autorius neperžiūri pirma jo buvusių hipotezių apie tą dalyką ir neima atidon jų argumentų. Serre'o hipotezės drąsios, bet nieku neparemtos. Jo pažvalga į stebuklus radikališkai nesutinka su mano pažvalgomis. Serre yra imanentistas, o aš pripažįstu objektyvinę vertę tiesai. – Aut. past.

Tačiau Jakšto klaidos branduolys ne tame, kad Lourdes'o išgijimų įvairumo nepripažįsta, o tame, kad to įvairumo reikalauja.[42] Pušyno pušys yra medžiais, nors tarp jų neatsirastų nei ąžuolo, nei uosio. Viena pušis ant lauko taipgi yra medžiu. Taip pat ir stebuklas yra stebuklu, nors tik vienas teįvyktų. Daiktų prigimtis nesimaino nuo to, ar yra kitų daiktų panašių į juos bei skirtingų, ar nėra.

Šitą aiškią tiesą pripažino net Émile Zola. Daktarui Boissarie jis sakėsi esąs pasirengęs pripažinti stebuklą, jei pamatytų, kad mažu peiliuku įdrėksta žaizdelė ant piršto ūmai užgyja. Gamtos mokslai, ypač fiziologija, yra gana nuodugniai ištyrusi gamtišką žaizdų išgijimo procesą: sugadintos žaizdoje akytės (cellulae)[43] turi atsinaujinti, nepritenkančios turi atsirasti.

Akytės atsiranda labai žinomu būdu: gyvosios dalinasi ir tokiuo būdu besidaugindamos užima žaizdos vietą. Idant akytės galėtų daugintis, jos turi maitintis, o akyčių maitinimasis yra procesu, susidedančiu iš pavieninių fiziologijos faktų, taip susikabinusių tarp savęs, kad vieni yra priežastimis kitiems, o tie tretiems ir t. t. Skaitlius tų priežastiškai-pasekminių susikabinimų yra labai didelis, iki kol maistas, patekęs į žmogų, patenka kūno audiniams kaipo jų akyčių maistas ir medžiaga, be kurios tos akytės negali daugintis. Kuomet žymi naujų akyčių daugybė ūmu laiku atsiranda sugedusiame žmogaus kūno daikte, tuomet aišku, kad jas pagamino ne maitinimosi procesas, o kita priežastis. Kitos priežasties žmogaus kūne nėra.[44] Taigi ūmo žaizdos išgijimo priežasčių reikia ieškoti ne kūne (extra corpus).

Priežastis, užgydžiusi žaizdą ūmai, turėjo pristatyti į reikalingą vietą ne vis vien kokį akyčių skaitlių, o tokį, koks ten buvo reikalingas. Be to ji turėjo pritaikinti reikalams ne vien skaitlių, o ir prigimtį tų akyčių. Ta priežastis turėjo atnaujinti sugedusias žaizdoje gyslų, nervų, kartais kaulų dalis. Tam tikslui reikia milžiniško mokslo ir išminties. Taigi priežastis, iš lauko[45] įstačiusi trūkstantį gabalą mėsos ar kauto į sugedusią vietą, turi būti protinga.

Žmogus pats protingiausias ant žemės. Jis negali ūmai išgydyti nei savo nei brolio žaizdos. Gyvuliai, augalai ir mineralai nei tiek negali padaryti, kiek žmogus. Tat aišku, kad ūmo žaizdos išgijimo negali padaryti nei vienas kūninis daiktas esantis ant žemės. Taigi tarp kūninių daiktų, esančių ant žemės[46] nėra priežasties, kurios ieškome.

Nors materialinė gamta nesibaigia ant žemės, bet ūmo žaizdos išgijimo priežasties ieškojimas ant mėnučio, ar saulės, ar marso, yra labai tamsiu prietaru.[47] Tačiau nežiūrėkime į jį kaip į prietarą, o kaip į hipotezę. Bet ir kaipo hipotezė tas prietaras nepastovi. Visa astronomijos plotų materialinė gamta negali pagaminti akyčių, reikalingų žaizdai užgydyti, nes neturi susidūrimo su

---

[42] Jakštas reikalauja ne tiek *įvairumo*, kiek *aiškumo* ir *neabejotinumo* stebuklų. *Red.*

[43] Ląstelės.

[44] Iš kur tai žinoma? *Red.*

[45] Visai ne iš lauko, bet iš vidaus. Įsivaizdinimas Dievo kaipo „įstatytojo gabalo mėsos ar kaulo" mums išrodo stačiai žeminąs Dievą kaipo tūlą kūno „lopytoją". *Red.*

[46] Kam ieškoti ant žemės? Kodėl neieškoti pačiame kūne, jo viduje jis aukščiausios išminties sykį sustatytas gali ir toliau pats veikti. *Red.*

[47] *Vaniloquium!* [Tuščiažodžiavimas] Kas gi ieško tos priežasties ant mėnulio ar marso? *Red.*

sergančia žaizda. Taigi visame materijos pasaulyje nėra priežasties, galinčios ūmai išgydyti žaizdą.

Monistai apodiktiškai tvirtina, kad šalia materialinio pasaulio daugiaus nieko nėra. Bet pripažinus ūmo žaizdos išgijimo faktą ir pripažinus, kad naujos akytės negali atsirasti be priežasties, monistų tvirtinimas tampa priešingu faktams. Tat reikia pripažinti, jog yra koki nors priežastis, galinti įstatyti[48] į sugedusį žmogaus kūną reikalingą daugybę reikalingos rūšies akyčių.

Ta priežastis, kaip matome,[49] yra nematerialinė, o akytės materialinės. Taigi ta priežastis turi turėti galybę, pajėgiančią iš nemedžiagos padaryti medžiagą. Taip galingą ir taip protingą priežastį žmonės vadina Dievu. Tikėjimas Dievo buvimą žino iš kitų šaltinių, bet ir stebuklas Dievo buvimą liudija. *Šis pasaulis su savo milijardais dangiškųjų kūnų ir stebėtina tarp jų tvarka* kiekvienam protingam žmogui ir be tikėjimo sako Dievo buvimą, o ūmas žaizdos išgijimas atkartoja pasaulio pasakymą.

Už ką gi tat Jakštas mane bara?[50] Ar jam nepatinka, kad tą pačią tiesą primenu žmonėms ne tais pačiais žodžiais? Aš pripažįstu, kad Jakšto minėtasis kosmologiškasis Dievo buvimo priparodymas moksle yra svarbesnis už taumaturgiškąjį[51]. Bet man valia rašyti ir apie tuos daiktus, kurie mažiaus turi svarbos ir mažiaus žinomi žmonėms.

IV. Stebuklai – ne staigūs prigimtiniai procesai

Toliaus Jakštas tvirtina, būk *Lourdes'e konstatuotieji stebuklai gali būti tiktai „tūli stebėtini dėl savo ūmumo fiziologiški procesai žmogaus kūne"* (p. 439). Tas Jakšto tvirtinimas grynai nieku neparemtas. Su tuščiomis afirmacijomis[52] nei ginčytis negalima. Negaliu gi aš imti ir rašyti šičionai fiziologijos pilnąjį kursą, aprašyti šalia jo Lourdes'o išgijimus ir padaryti išvedimą, kad Lourdes'o išgijimai nėra fiziologiniais procesais. Jei Jakštas būtų paėmęs nors vieną ar du iš mano aprašytųjų išgijimų ir būtų parodęs tuos fiziologiškus veiksnius[53], kurie galėjo išgydyti aprašytąsias stebuklo išdėjime ligas, tai aš būčiau galėjęs nors priparodinėti savo pažiūros teisingumą. Dabar gi man telieka priminti mokslo taisyklę: „Quod gratis asseritur, gratis negatur" (kas be priparodymų tvirtinama, tas be prirodymų užginama).

Ką besiginčyti tuščiomis plačiomis afirmacijomis, pažiūrėkime į konkretinius faktus. Mano knygoje ant 298–308 p.p. gana smulkiai aprašytas vienas atsitikimas, kurį čia paduodu sutrumpindamas.

---

[48] Galima kalbėti apie *užpildymą*, o ne apie *„įstatymą"*. *Red.*

[49] Tiesą pasakius, mes nieko nematome. *Red.*

[50] Apie tai žiūrėk žemiaus p. Jakšto atsakyme. *Red.*

[51] Iš gr. *thauma* – stebuklas.

[52] Tvirtinimais.

[53] Trumpoj veikalo recenzijoj negi galima buvo įsigilinti į atskirų išgijimų smulkų tyrinėjimą. Tam ne ten vieta. Žemiaus p. Jakšto atsakyme autorius ras ir apie tai plačiau paaiškinta. *Red.*

„16 vasario 1867 m. didelis rąstas užkrito Petrui de Rudder'iui aut kojos ir sugniužino ją. Gydytojai konstatavo, kad kaulas nulūžo žemiaus kelio. Trys centimetrai abejų blauzdikaulių: *os tibiae* ir *os fibulae* sutrupėję ilgainiu iškrito iš žaizdos. Kaulai negalėjo suaugti, nes nesusisiekė. Ligonis nedavė kojos nupjauti. Taip jis iškentėjo neužgydomą žaizdą aštuonerius metus, vieną mėnesį ir dvidešimts dienų. 7 Balandžio 1875 m. žaizda tebebuvo atvira ir skaudi kaip ir pirma. Ta pačia diena Rudder'iui besimeldžiant ūmai koja išgijo visai ir neliko nei kiek trumpesnė už sveikąją."

Aš meldžiu savo kritiką, kad jis man paminėtų tuos fiziologinius procesus, kurie gali į tris valandas pagaminti tris centimetrus kaulo pūvančioje žaizdoje. Sakau: į tris valandas, nors de Rudder'io išgijimas netruko taip ilgai. Kalbėsim tik apie kaulus, palikdami raumenų atsinaujinimą šalyje, kad ginčas išeitų trumpesnis.

Aš pažinau fiziologiją iš prof. *M. Duval*[54]*: Cours de physiologie*, VIII ed., Paris 1897. Tuomi veikalu naudodavosi gamtos fakultetai Šveicarijos universitetuose, kuomet aš mokinausi viename iš jų. Aš neišmanau kaip galima kėsintis de Rudder'io išgijimą aiškinti procesais, gana sąžiningai aprašytais Duval'io knygose. Sakyčiau, lauksiu, kol Jakštas aprašys fiziologiškus procesus, ūmai pagaminančius kaulą ir mėsas, reikalingas senai žaizdai užgydyti, bet tokis pasakymas būtų ironija. Nei mano kritikas, nei kokis nors kitas gamtininkas tokių procesų fiziologijoje neras.[55]

Pats Jakštas tą jautė: jis kalba ne apie tą fiziologiją, kuri dabar yra, o apie tą, kuri, anot jo, gali būti. Dabartiniai gamtos mokslai negalį išaiškinti Lourdes'o išgijimų dėl to, kad jie vis tebeužsiminėja neūmais gamtos procesais, o Lourdes'o išgijimų charakteristiškoji dėmė kaip tik ir esanti ta, kad jie ūmi.

Tegul mano kritikas nemintija, būk ūmumą ir stebuklingumą aš imu per vien. Anaiptol ne! Stebuklu aš vadinu faktą, kurį galimą patirti eksperimentaliniu būdu ir priparodyti, jog tas faktas neturi priežasties gamtoje, o yra padarytas paties Dievo galia.

Jogei gamtoje yra priežasčių, padarančių ūmas permainas, todėl vienas ūmumas nereiškia stebuklingumo. Stebuklingumą reiškia *priešingumas tarp gamtinių priežasčių* (aplinkybių) ir *pasekmės* (fakto). Jei gamtos dėsnis reikalauja, kad žinomose aplinkybėse permaina turi būti ūma, jei yra priparodyta, kad nėra gamtinių priežasčių, sutrukdančių permainos ūmumą, o permaina visgi darosi palengvėlei, tai yra ženklas, kad darosi stebuklas. Štai pavyzdys: fluoras paprastoje laboratorijos temperatūroje su vandengamiu[56] vienijasi taip ūmai, kad būva sprogimas. Jeigu toje temperatūroje ir *visose* tose pačiose aplinkybėse minėtu du elementu vienytųsi palengvėl, tai būtų žinia, kad tą procesą trukdo ne gamtinė galia ir kad tai yra stebuklas.

---

[54] Mathias-Marie Duval (1844–1907).

[55] Žiūrėk žemiau Jakšto atsakymą. *Red.*

[56] Vandeniliu.

Yra stabo ligų, paeinančių iš anatomijos priežasčių, ir yra sąnarių nevaldymas, paeinantis iš psichologijos priežasčių. Todėl ūmas stabo išgijimas nesiskaito stebuklu, kol nebūva priparodyta, kad stabo priežastis buvo anatomiška.

V. Stebuklai – ne fakyrų burtai

Liepsnos ėjimas per Bernadetės pirštus dėl to buvo stebuklu, kad buvo neūmu procesu. Jakštas nepriskaito prie stebuklų tą atsitikimą, kurs „jei nebuvo optiška iliuzija", tai tūlu reiškiniu, panašiu į fakyrišką moną. Ypač optiška iliuzija šitame atsitikime kritikui išrodo „labai galima iš šalies žiūrint".

Jakštas užmiršo fakto aplinkybes, aprašytas mano knygose, paimtas iš gydytojo D-ro Dozous aprašymo. Tas gydytojas kiekvieną rytą eidavo į tą vietą kur buvo regėjimai ir taip arti atsistodavo šalia Bernadetės, kad čiupinėdavo jos pulsą regėjimų laike. Kad Bernadetė, netyčia kilstelėjusi ranką ant liepsnos, nesusyk ją atitraukė, gydytojas buvo visai arti prie mergiotės. Minia, matydama, jog Soubirou'tė nesijusdama deginasi ranką, norėjo žvakę pataisyti. Daktaras buvo taip arti, kad neleido niekam pajudinti nei žvakę, nei Bernadetės ranką, o pats išsiėmė laikrodėlį ir žiūrėjo, kaip ilgai truks tas reiškinys. Jis konstatavo, kad liepsna ėjo per tarpą mergiotės pirštų ištisą penkiolika minučių. Gydytojui rūpėjo konstatuoti anestezijos (nejautrumo) laipsnis. Reiškiniui pasibaigus, kuomet mergiotė pasijudino ir ranką nuo liepsnos atitraukė, D-ras Dozous nustebo išvydęs, jog buvo ne vien anestezija, bet ir nesudegimas odos akyčių nuo liepsnos. Šitokiose aplinkybėse iliuzija negalima dėl dviejų priežasčių: pirma, atsitikimą matė daugelis žmonių, žiūrėjusių į jį iš įvairių šalių ir mačiusių vienaip, jog pirštai buvo tarpe liepsnos ir liepsna tarpe pirštų. Antra, gydytojas, kaipo gamtininkas observavo faktą stovėdamas šalia jo su laikrodėliu rankose.

Faktiškumą aplinkybių, nesutaikomų su iliuzijos hipoteze tvirtina tas pats D-ras Dozous. Jo tvirtinimą aš priimu kaipo neabejotiną istorišką liudijimą, viena, dėl to, kad tas faktiškumas paliudytas ir kitų ten buvusių žmonių, o antra, dėl to, kad Dozous prieš žvakės stebuklui atsitiksiant buvo netikinčiu žmogum. Kataliku jis tapo tuomet, kuomet kaskart ilgyn einanti Lourdes'o stebuklų eilė priparodė jam, jog ateizmo sistema nesutinka su faktais. Jei Jakštas nori ir toliaus prisilaikyti iliuzijos hipotezės šitame atsitikime, tai turi prisiimti ir išpildyti moksliško sąžiningumo reikalavimą, būtent, priparodyti, kad D-ro Dozous liudijimas neatsako istoriškos kritikos reikalavimams. Sąžiningai skaitęs daktaro knygą ir jo ranka rašytąsias pastabas ant Lourdes'o stebuklų tyrinėjimo aktų, aš galiu iš aukšto pasakyti, kad nei vienam žmogui niekuomet nepasiseks priparodyti daktaro Dozous liudijimo tuštybę.[57]

Pastatęs tvirtinimą, kad gyvos odos nedegimas liepsnoje „nieko stebuklingo irgi savyje neturi", Jakštas tą tvirtinimą paremia ne ant vienos, o ant

[57] Per drąsus pasakymas. Žiūr. žemiaus p. J. atsakymą. *Red.*

dviejų hipotezių. Iliuzijos hipotezei sugriuvus, lieka dar antroji: „Indijos fakyrai dar stebėtinesnius dalykus parodo."

Čia turiu priminti, kad stebėtinumas nėra būtinai reikalingas stebuklams. Lėtas susijungimas fluoro su vandengamiu šviesoje ir aukštoje temperatūroje visai nestebėtinas visiems nechemikams, tačiau būtų tikru stebuklu, jei kuomet nors taptų konstatuotas paprastose aplinkybėse. Nechemikai stebisi, kuomet tuodu minėtu gazu susyk smarkų sprogimą padaro, kaip tik atsiranda šalia kits kito. Taigi kas painioja nustebimą ir stebuklą, tas ne aiškina tiesą, o tamsina ją. Jei tas fakyras, kurs Kaune labai nustebino Jakštą, tevartojo tiktai neabejotinų, nors žiūrovams nežinomų, gamtos dėsnių reiškinius, tai prie mūsiškio klausimo jis tiktų tik tuomet, kuomet būtų atkartojęs tą atsitikimą, kurs buvo Lourdes'e pavasaryje 1858 m., t. y. jei būtų laikęs ranką ant liepsnos ir nesusideginęs odos. Tačiau Jakštas nei puse žodžio neprasitarė apie šitokį kauniškio fakyro moną.

Nemaža yra raštininkų, aiškinančių stebuklus fakyrų monais. Iš protiško ir moksliško atžvilgio tas aiškinimas neturi vertės, nes fakyrų menas nėra ištirtas. Jei sakysim, kad stebuklus išaiškinsime fakyrizmu, tai iš to naudos neturėsime, nes tada reikės ieškoti išaiškinimo fakyrizmui. Rimtas mokslas nemėgsta metodų, pakišančių problemos atitolinimų į vietą išrišimo.

Fakyrizmas apima tūkstančius faktų, kurių neištyrus paskyrium, negalima daryti ištarmės apie fakyrizmą apskritai. Pradėjęs kalbėti apie pavieninį faktą – nesudegimą gyvos odos liepsnoje, – Jakštas peršoka ant didelės faktų kategorijos – fakyrizmo, – kurią pažinti tegalėsime taipgi tiktai pažinę pavieninius jos faktus. Kas gi tat per nauda tiesai iš to šokinėjimo nuo faktų ant faktų, iš to pametimo tyrinėti vienus atsitikimus, o pradėti tyrinėti kitus?

Nors fakyrizmas nėra ištirtas taip giliai, kad juomi galima būtų aiškinti tyrinėjamuosius faktus, tačiau jau yra ištirta, kad fakyrai ne kartą naudojasi prigavimu tuose atsitikimuose, kuriuose jie labiausiai stebina žiūrovus. Štai pavyzdys.[58]

Vienas fakyras Indijoje žadėjo, kad išbus dešimtį mėnesių grabe palaidotas, o paskui atsikels gyvas. Tam tikslui tapo žemėje išmūrytas kapas. Paskirta diena pas mūro duobę susirinko maharadža, Sikhų tautos vadas, ir europietis generolas Ventura[59]. Jiems matant fakyras užsikimšo vašku ausis, nosis ir kitas skyles kūne, per kurias galėtų įeiti į jį oras. Tik burną tepaliko laisvą. Paskui fakyras nusirengė nuogas, o kiti jį suvyniojo į drobinį maišą. Liežuvį būsiančiam numirėliui užlenkė ir jo galu gerklę užkimšo. Fakyrą apėmė letargas. Liudininkai užtaisė maišą iš viršaus, o maharadža pridėjo prie jo savo antspaudą. Paskui maišą su kūnu įdėjo į medinę dėžę ir taipgi pažymėjo antspauda. Tą dėžę padėjo į kapą ir palaidojo. Ant kapo užpylė daugybę žemės ir sumyniojo

[58] Istoriją aprašė anglų kapitonas William Godolphin Osborne (1804–1888) knygoje *The Court and Camp of Runjeet Sing*, London, 1840. Ji įvyko sero William Hay Macnaghten misijos sikhų valdovo Maharaja Ranjit Singh dvare Lahore (Pendžabas, dab. Pakistanas) metu, 1838 m. birželį.

[59] Giovanni Battista Ventura (1794–1858).

smarkiai. Paskui ant tos vietos pasėjo avižas. Maharadža pastatė sargus, kad neatsitrauktų nei dieną, nei naktį. Pats Maharadža per dešimts mėnesių dukart atėjo pažiūrėti, ar viskas tvarkoje ant kapo. Dešimčiai mėnesių praslinkus, kapą atkasė. Prie europiečių akių nulaužė antspaudus nuo grabo ir išėmė maišą su fakyru. Tapo konstatuota, kad širdis neplakė, kvėpavimo nebuvo, tik viršugalvis tebuvo šiltas. Tuomet vienas žmogus atrišo fakyro burną ir palengvėl ištraukė liežuvį iš gerklės, paskui draugai ėmė fakyrą trinti ir pilti ant jo šiltą vandenį. Pamažėli fakyras ėmė kvėpuoti, pulsas pradėjo plakti, fakyras atsikėlė ir ėmė vaikščioti juokdamasis.

Kas žin ką būtų sakęs Jakštas, jei kauniškis fakyras būtų parodęs šitokį „stebuklą". Anglijos karininkai prisilaikė pozityvinio tyrinėjimo metodo ir susekė, kad fakyras prigavo visus palaidojimo ir atsikėlimo liudininkus. Patariu pasiskaityti *de Bonniot*[60]*: Le miracle et ses contrefaçons.* 5-e ed. Paris. Retaux 1895. Ant 468; 469 p. ten aprašytas labai prastas tyrinėjimo būdas, kurs parodė, jog fakyras buvo prigaviku.[61] Ten pat paduoti ir šaltiniai, iš kurių galima patirti visą atsitikimą.

Fakyrizmas, žinoma, nėra visas iš vienų prigavimų. Jame galima atskirti šitas rūšis: 1) yra pasakojimų labai stebuklingų apie fakyrus, bet tie pasakojimai neparemti ant dokumentų ir liudijimų, paeinančių nuo žmonių, kurie matę ką pasakoja, 2) prigavimai, 3) stebėtini gamtinių fizikos ir ypač psichologijos dėsnių išnaudojimai; 4) atsitikimai aukštesni už žmogaus ir negyvosios gamtos galybę, bet neturintieji savyje padarymo medžiagos iš nemedžiagos, t. y. nereikalaujantieji visagalingos, absoliutiškos priežasties, kurios veikimas pasirodo katalikiškame stebukle.

Su katra iš tų keturių fakyriškų faktų rūšių sustatysime Bernadetės odos nedegimą liepsnoje? Ne su pirmąją, nes liudijimą turime nuo daktaro Dozous, Estrade'žiutės ir kitų žmonių, mačiusių atsitikimą savo akimis ir pripažinusių jį po prisieka. Į trečiąją rūšį tyrinėjamasis faktas tinka tik tąja savo dalia, kuri mums nerūpi, būtent – nejautimu ugnies. Nors tas nejautimas yra retu psichologijoje daiktu, bet nieko stebuklingo tame nematome. Stebuklingumas tėra tik tame, kad oda liepsnoje nenudegė. Tuomi atžvilgiu fenomenas priklauso į fizikos sritį. Iš fizikos gi žinia, kad jei tarp liepsnos ir odos nėra nei kokio izoliuojančio daikto, tai oda turi degti.[62]

---

[60] Joseph de Bonniot (1831–1889).

[61] Visai to neparodyta. Pasakyta tik, kad fakyras nesutikęs duotis palaidoti anglų karininkų įrengtame grabe. Eksperimentas tegal pasisekti, jei visos jo sąlygos išpildytos. Tas gi sąlygas tegal žinoti vien tikras žinovas, o ne profanas. *Red.*

[62] Garsus fizikas O. Chvolsonas [Orest Danilovič Chvolson, 1852–1934], kalbėdamas apie sferoidišką skysčio stovį, tarp kitko sako: „Сюда же относится извѣстный фактъ, что можно безъ вреда опустить руку, не много влажную вслѣдствіе испарины или смоченную эфиромъ въ расплавленный свинецъ и даже въ расплавленную бронзу". [Čia priklauso ir žinomas faktas, kad galima nepakenkiant įmerkti ranką, šiek tiek drėgną dėl prakaito arba sudrėkintą eteriu į išlydytą švinį ir netgi į išlydytą bronzą.] Sk. Курсъ физики. T. III, стр. 458. *Red.* [Tai vad. Leidenfrosto efektas: skystis virsta garais, kurie trumpam apsaugo ranką nuo nudegimo kitame skystyje, pvz., išlydytame metale. Šis pavyzdys visiškai netinka Bernadetos atveju, nes ranka ilgą laiką lietė karštas dujas.]

Turint faktą, kad nedegė, turime taip pat aiškų išvedimą, kad buvo koks nors izoliuojantis daiktas. Jeigu nepripažįstame buvimo nematerialinių daiktų, tai turime pripažinti, kad tas daiktas, kurs izoliavo Bernadetės pirštus nuo ugnies, turėjo būti materialinis. Kaipo toks, jis negalėjo pats atsirasti ant jos pirštų netyčia, o kas nors turėjo jį uždėti. Be Bernadetės žinios galima buvo uždėti, bet niekas nedėjo, nes uždėjimas be žinios būtų likęs nereikalingas, jei mergiotė nebūtų užtaikius rankos ant liepsnos. Tokiuo būdu, kas Bernadetės žvakės stebuklą stato į trečią fakyrizmo faktų eilę, tuomi pačiu ją stato ir į antrą, būtent, į tarpą prigavimų.

Prigavimo, t. y. izoliuojančio daikto, hipotezė atėjo pirmamjam to stebuklo liudininkui, būtent D-rui Dozous. Kaip tik regėjimas pasibaigė, gydytojas prisitaikė prikišti tą pačią liepsną prie to paties daikto, kuomet mergiotė, kalbėdama su moterimis, visai nesitikėjo ir nematė, ką gydytojas daro. Ji pajuto skaudėjimą, ūmai atitraukė ranką ir sušuko „Vous me brulez!" [Jūs deginat mane].

Lourdes'o policijos viršininkas Jacomet, Tarbes'o prefektas Massy, prokuratorius, tyrinėtojas ir teisėjas, visi keturi iš pradžių buvo šalininkais prigavimo hipotezės. Faktai juos privertė atsisakyti nuo tos hipotezės. Šičia tų faktų neatkartosiu. Mano knygose jie surašyti nuo pradžios iki 194 puslapio. Atmetus prigavimo hipotezę, atsimeta podraug ir materialinės izoliacijos hipotezė. Ir priešingai, atmetus materialinę izoliaciją, atsimeta prigavimas.

Krikščioniui, žinančiam, kad yra ir dvasių pasaulis, lieka dar vienas rankos nedegimo išaiškinimas. Juk odą nuo liepsnos galėjo apginti ne medžiaginė izoliacija, o dvasios galia. Ne visos dvasios yra vienokios. Gali būti dvasių, turinčių galią didesnę negu žmogaus, yra ir Visagalinčiojo Dvasia – Dievas. Mes neturime pamato sakyti, kad būtinai Dievas, o ne koki kita žemesnė už Jį dvasia sulaikė liepsnos įtekmę ant Bernadetės rankos odos.[63] Todėl stebuklą su žvake mes priskaitome prie atsitikimų, esančių aukščiaus už medžiaginio pasaulio teises, bet ne aukščiaus už dvasiško pasaulio galybę. Šitame atsitikime aš nematau pasidarymo medžiagos iš nemedžiagos, taigi nematau fakto, kurs reikalauja visagalinčios priežasties. Atsitikimai, aukštesnieji už medžiaginę gamtą, bet nereikalaujantieji visagalinčios priežasties, lotyniškoje teologijos terminologijoje vadinasi *prodigia* [nepaprastas reiškinys]. Jie yra atskiriami nuo stebuklų, kurie vadinasi *miracula*. Bernadetės rankos nedegintas yra geras *prodigium*, nes naudą daro. Tą stebuklą tegalėjo padaryti tik geradaringa dvasia. Jog nėra priparodymų, kad gerosios dvasios veikia fakyrizme, todėl nėra nei pamatų gretinti Lourdes'iškį žvakės stebuklą prie fakyrizmo.

Tas stebuklas neišaiškinamas nei fakyrizmu, nei iliuzija. Bet jei kas panorėtų jį priskaityti prie ūmų išgijimų, negalima būtų nieko turėti prieš tai. Juk galima sakyti, kad odos sugedimas ir išgijimas buvo taip ūmi, kad nebuvo matyti kaip iš sveikatos darėsi nesveikata ir iš nesveikatos vėl darėsi ūmai sveikata. Nors toks aiškinimas yra tolimas nuo natūrališkumo, bet juomi galima

[63] Ir be dvasios tą įtekmę galėjo sulaikyti paprasčiausias vėjas, nes liepsna, anot patiės kun. B., plevėsavo. *Red.*

buvo naudotis, norint suvesti visus Lourdes'o stebuklus į vieną išgijimų rūšį. Tokį protavimą, taip pat kaip ir ūmus išgijimus, Jakštas būtų galėjęs lygiai ir vienaip statyti ant pertraukiamybės principo.

VI. Pertraukiamybės teorijos nepagrįstumas

Paskutinį Jakšto tezės priparodymą išskiriu į savystovį paragrafą, nes be pertraukiamybės principo nepastovi pirmieji tezės patvirtinimai. Be pertraukiamybės principo ūmi išgijimai žaizdų yra priešingi gamtos dėsniams, taigi yra stebuklais. Įvedus pertraukiamybės principą, išnyksta gamtos dėsnių nuolatus vienodumas, išnyksta jų stiprybė ir galėjimas juos žinoti. Be gamtos dėsnių žinojimo negalima nei pradėti kalbėti apie stebuklo priparodymus. Pertraukiamybės principas, logiškai protaujant, išlaisvina ne vien nuo Lourdes'o stebuklų, bet nuo visų stebuklų.[64] Dėl šitos principialinės pertraukiamybės principo svarbos reikia pirmiausiai perrašyti žodis į žodį, ką Jakštas apie jį parašė, o paskui pažiūrėti, kiek yra tame moksliškos tiesos.

Ant 439 puslapio № 48 „Draugijos" randame:[65]

> „Tiesa, mokslas šiandiena daugiausiai užsiima *neūmais* procesais, bet jis žino ne vieną ir ūmą gamtoj procesą. Užteks čia paminėjus kad ir sprogimus, ūmą kristalizaciją, ūmą pražilimą nuo išgąsčio ir t. t. Tie įvairūs naturališki procesai parodo, kad tūloms sąlygoms susibėgus – gali susyk įvykti tūlas rezultatas, kurs prie kitų sąlygų įvyksta tik palengvėl po ilgam laikui, arba ir visai neįvyksta. Taigi matome, jog moksle veikia du principu: 1) *nepertraukiamybės* (непрерывности, continuité), įvestas Descartes'o ir Leibniz'o ir 2) *pertraukiamybės* (прерывности, discontinuité), kurio skelbėju buvo geniališkas rusų matematikas Bugajevas. Kaipo matematikas jis iliustravo tuodu principu matematiškomis funkcijomis. Nepertraukiamoji funkcija mainos palengvėl – *begaliniai mažomis permainomis*; pertraukiamoji gi – daro *ūmus, didelius peršokimus*. Jeigu mokslas turėtų išsidirbęs teoriją pertraukiamųjų funkcijų, jis, mažindamas jose kaskart labyn ūmus peršokimus, galėtų išvesti iš jų ir nepertraukiamųjų funkcijų dėsnius. Tuo tarpu iš nepertraukiamųjų funkcijų teorijos išvesti pertraukiamųjų niekaip negalima. Todėl pertraukiamybės principas maž dar moksle teprasiplatinęs; viešpataujančiu tebėra pirmasis. Tas nepertraukiamybės principas viešpatauja nūn ne vien matematikoje, bet ir biologijoje, istorijoje ir kituose moksluose. Ant jo remiasi darvinizmas, evolucionizmas, modernizmas ir kitos šios gadynės minties srovės. Tyrinėjimai Bugajevo matematikoj, de Vries'o botanikoj, tūli išradimai chemijoj, Lourdes'o reiškiniai – atkreipia

[64] Visai ne. Kas kita Evangelijų stebuklai, kas kita Lourdes'iškiai. Suplakimas vienon rūšin – būtų nusidėjimas prieš mokslo metodą. *Red.*

[65] Labai atsiprašau skaitytojų už atsikartojimą. Geriaus man būti nuobodžiu, negu nors kiek įžeisti gerbiamo kritiko mintį nepaduodant jo ištisai. – Aut. past.

akis į kitą, labai plačią, vos tepradėtą tyrinėti faktų sritį, kur viešpatauja *antrasis didysis pertraukiamybės bei šuolingumo principas*[66]. Ta sritis, be abejo, slepia savyje daug naujų reiškinių. Todėl taip ūmo pražilimo nuo baimės nieks nevadina stebuklu, taip ir ūmų Lourdes'o išgijimų katalikas tur teisę irgi prie stebuklų nepriskaityti, bent iki tol, kol Bažnyčia viešai neištars tame dalyke savo galutino žodžio" („Draugija", № 48, p. 439 ir 440).

Žinoma, katalikas turi teisę tikėti į Lourdes'o atsitikimų stebuklingumą ir netikėti, bet nei vienas žmogus neturi teisės dėl Lourdes'o stebuklų nepripažinimo laužyti pačias stambiąsias mokslo tiesas ir į jų vietą statyti pranašystes apie būsianti principą, į kurio būsiantį viešpatavimą tikima be rimtų pamatų.

Jakštas toli gražu nepilnai išdėsto, kas yra tas pertraukiamybės principais, tepaminėdamas tik vieną skirtumą tarp jo ir nepertraukiamybės principo, būtent ūmumą. Bet jei Jakštui rodosi, kad Descartes'as arba Leibniz'as iš nepertraukiamybės principo išmetė ūmuosius faktus, tai gerbiamasis kritikas stambiai klysta.

Nepertraukiamybės idėją pirmiausiai formulavo Aristotelis. Lietuvių kalba neturi žodžio atsakančio graikiškam συνεχές, lotyniškam *continuum*. Daiktą, nesusidedantį iš aktuališkų dalių, lietuviai vadina vienlenčiu[67]. Tas žodis, rasi, arčiausiai išreiškia Stagyros filosofo idėją. Jam rodėsi, kad kūnai nesudėti iš atomų, o yra vienlenčiais ir galima juos dalyti be pabaigos. Leibniz'as tą idėją nuo kūnų prigimties perkėlė ant pasaulio ir sakė, kad pasaulyje nėra tarpų tarp atsitikimų. „Gamta niekuomet nešoka šuoliais."[68]

Šuolių nėra dėl to, kad vienas atsitikimas kyla iš kito kaipo pasekmė iš priežasties, jogei negali būti pasekmės, kur nėra priežasties, todėl negali būti daiktų atsirandančių ūmai. Aišku, kad ūmumas šitoje prasmėje visai nereiškia greitumo. Taigi Leibniz'as, statydamas gamtos nepertraukiamybės principą, visai neišmeta iš jos greitų fenomenų, turinčių savo priežastis. Visas šiandieninis mokslas stovi ant nepertraukiamybės principo tik dėl to, kad pripažįsta priežastingumo principą.

---

[66] Prieraše pasakyta, kad pertraukiamybės principo galybę parodo ir mano pažiūrų permainos greitumas. 1907 metais aš peikiau vieną raštininką už prancūziškų pavardžių lietuvinimą, o 1909 metais pats sulietuvinau pavardes visų prancūzų, minėtų mano knygose. Šitas priparodymas man rodosi pašiepimu, bet kai kam gal rodytis rimtu argumentu ne silpnesniu už kitus pertraukiamybės priparodymus, todėl rimtai atsakau. Mano nuomonė vis da tebėra ta pati, kad svetimų pavardžių inteligentams skirtuose raštuose nedera lietuvinti. Neketinau aš jų lietuvinti nei savo knygose apie Lourdes'ą, nors jas skyriau nėjusiems mokslų žmonėms. Bet nusiuntęs rankraštį į spaustuvę, gavau žinią, kad mano motina mirė. Išvažiuodamas į šermenis prašiau draugo prižiūrėti spaudą. Sugrįžęs iš šermenų gavau keturis lankus, visai atspaustus. Ant tų 64 puslapių buvo nors kartą paminėta dauguma pačių žymiausiųjų visos Lourdes'o istorijos veikėjų. Jeigu būčiau toliaus jų pavardes palikęs prancūziškomis, tai skaitytojai būtų susipainiojęs, nežinodami, ar tuos pačius ėmiau kitaip vadinti, ar kitus aprašau. Negalėdamas reikalauti, kad šešta dalis veikalo taptų naujai atspausta, turėjau laikytis metodo, kurio nepagyriau ir nepagiriu. – Aut. past.

[67] Vientisu.

[68] „La nature ne fuis de sauts" [t. y. La nature ne fait pas de sauts]. Žiūr. Nouveaux Essays. Préface. Cituota iš Eisler, Philosophisches Wörterbuch, 2 t., p. 433. – Aut. past.

Aš pasakiau „visas šiandieninis mokslas", bet nesakiau „visi šių dienų mokslininkai". Nenoriu iš mokslininkų tarpo išmesti nei Jakšto, nei Bugajev'o, nei kurio kito pertraukiamybės skelbėjo. Tiktai pažymiu, kad prieš jiems atsirasiant, pirma dar atsirado pažvalga, tiesiaus sakant, klaida, būk priežastingumo principas nėra objektyvine tiesa. J. St. Mill išsitarė, jog priežastingumo principas *tėra tik žemiausia stadija instinktyvinės žmogaus proto filosofijos.*[69] Dviem puslapiais aukščiaus Anglijos filosofas priežastingumo aksiomą pavadino fetišizmu. Nesistebiu, kad tokiuos žodžius ištardavo didieji pozityvistai, įsikarščiavę kovoje su metafizika. Nieko nėra keista, kad kai kurie rusai mokslininkai, tarp tų ir Bugajevas, galėjo užsikrėsti pozityvistų klaidomis, kol jos buvo jaunos ir jie jauni.[70] Tik nesuprantu, kodėl Jakštas nepasakė aiškiai, ar nepertraukiamybės principą jis supranta kaipo priežastingumo atmetimą, ar, rasi, kaip kitaip.[71] Tiktai prasmėje, priešingoje priežastingumo principui, pertraukiamybė turi logišką teisę stovėti Jakšto argumentų eilėje, nes priėmus priežastingumą ir priparodžius, kad gamtoje priežasčių Lourdes'o išgijimams nėra, reikia prieiti prie Dievo. Pripažinus, kad priežastingumas nereikalingas, nereikia ieškoti nei priežasčių tiems išgijimams. Pats žodis „pertraukiamybė" reiškia pertrauką. Bet ką nuo ko jis atitraukia? Pasekmę nuo priežasties! Prasmėje, priešingoje priežastingumui, Jakšto pertraukiamybę suprato ir p. Voldemaras, kad „Viltyje" (№ 24 str. „Tikėjimo klausimas") tą pertraukiamybę pavadino moksliška „erezija".[72] Jeigu Jakštas moka sutaikyti pertraukiamybę su priežastingumu, tai tegul pasako tą mums viešai; man tas sutaikymas išrodo negalimu. Formališkai aš turiu pilną teisę atmesti visą nepertraukiamybę už nepilną ir neaiškų jos išdėjimą, bet aš nenoriu pasinaudoti formališkąja teise.

Todėl, kritikuodamas pertraukiamybę, aš ją imsiu prasmėje nesutinkančioje su priežastingumo (rationis sufficientis) [pakankamo pagrindo] principu. Toje prasmėje aš būtinai turiu imti pertraukiamybę dar ir dėl to, kad Lourdes'o atsitikimų stebuklingumą priparodau priežastingumo principu. Jeigu pertraukiamybė pripažintų priežastingumą, tai ji pripažintų mano

---

[69] [John Stuart Mill, 1806–1873.] This is the instinctive philosophy of the human mind in its earliest stady. – Žiūr. System of logic ratiocinative and inductive, 8 ed. London, Longmans 1872, t. I, p. 415. – Aut. past.

[70] Spėjimas visai neteisingas. Sulyg. Бугаевъ, Учение о числовыхъ произведныхъ. Москва, 1873, IV, стр. 46–51. *Red.*

[71] Rodos gan aiškiai buvo pasakyta, kad mokslas žino dvi gamtinių, procesų rūši: 1) procesai paprasti, palengvėl einantieji ir 2) procesai ūmi. Pirmieji ištirti, antrieji – ne. Pirmieji turi savo dėsnius ir priežastis, antrieji savo. Ūmiųjų procesų dėsniai kitoki negu neūmiųjų. Pertrankiamybės bei *šuolingumo* principas, dėl to kad principas, turįs savo dėsnius, negal būt suprastas kaipo antitezė priežastingumo principui. Mums net įstabu, kad kun. Bučys ir p. Voldemaras to nesuprato. *Red.*

[72] „Ne mano dalykas kišties į polemiką dėl svetimos knygos. Bet gi turiu pastebėti, kad p. A. Jakšto išrastieji ir siūlomieji gamtos mokslams principai, kaip antai pertraukimo principas, yra tikra moksliška erezija. Numanau, kad p. A. Jakštui brangus moksliškumo principas ir jo vardan jis nenori intikėti į aprašytuosius stebuklus. Tik man stebėtinas truputį jo skeptiškumas" (Augustinas Voldemaras (1883–1942), „Tikėjimo klausimas", *Viltis*, 1911.02.27, Nr. 24, p. 1).

prirodymų pamatą. Pripažinus pamatą, ji turėtu pripažinti pasekmę, būtent, kad Lourdes'o išgijimų priežastim yra Dievas.[73]

Pati pertraukiamybė nėra daiktų priežastis, nes ji nėra daiktas (res), o būdas (modus). Būdas tegali būti priežasčia tik būdo, o ne daikto. Trys centimetrai kaulo de Rudderio kojoje yra daiktas, todėl tiktai daiktas tegali būti jų priežasčia. To daikto nebuvo Rudder'io kūne, nebuvo gamtoje,[74] todėl tegalėjo būti tik gamtos šaltinyje – Dievuje.

Jakštas sako, kad Bugajevas pertraukiamybės principą iliustravo matematiškomis funkcijomis. Iliustravimas nėra priparodymu. Todėl aš nei nesirūpinau patirti, kokios tos funkcijos. Aš nemoku matematikos, bet pridėjęs darbo, rasi, būčiau supratęs tas funkcijas, taip kaip supratau matematiškas formules, antspaustas ant 434 p. № 48 „Draugijoje".

Neskaitant matematiškų funkcijų iliustracijos, pertraukiamybės principą Jakštas remia ant šitų prirodymų: 1) sprogimai 2) ūmi kristalizacija, 3) ūmas pražilimas, 4) tūli išradimai chemijoje ir 5) de Vries'o išradimai botanikoje.

Iš tų penkių priparodymų pirmiausiai reikia išmesti *tūlus išradimus chemijoje*. Negi galiu aš pripažinti priparodymo vertę neminėtiems daiktams. Taip pat atmetu de Vries'o išradimus botanikoje. Würzburgo profesorius išrado mutacijos teoriją. Bet ta „teorija" tebėra hipoteze, o jos tikslas yra palengvinti tikėjimą į darvinišką evoliucionizmą.[75] Jei Hugo de Vries'o hipotezė ūmo naujų organų išsprogimo būtų faktu, tai nereikėtų ieškoti zoologiškosios evoliucijos retežyje grandinių, jungiančių žmogų su žemesnėmis gyvulių veislėmis, ir galima būtų tikėti, kad žmogus kilęs stačiai iš beždžionės. Bet mutacijų teorija moksle dar nepriparodyta. Tie keli ūmo naujų dalių atsiradimo augaluose atsitikimai, ant kurių remiasi de Vries, yra iššaukti arba dirbtiniu būdu, arba tėra tik apsireiškimu, ūmai išeinančiu aikštėn iš priežasčių, kurių apsireiškimas buvo ilgai trukdomas pašalinėmis įtekmėmis. Tokiu būdu mutacijų teorija nepatvirtina nepertrauktamybės 1) dėl to, kad pati mutacijų teorija dar nėra priparodyta, o 2) dėl to, kad jos ištirtieji faktai tėra tik paprasto priežastingumo vaisiais.

Sprogimas yra tai greitas chemiškas reakcijos procesas. Kaip visi tokie procesai, taip ir ji yra išėjimu gamtinių pasekmių iš gamtinių priežasčių. Tie patys elementai kartais jungiasi greitai, kartais pamaži, kartais visai nesijungia. Nesijungia kuomet nėra reikalingos šilumos; jungiasi palengva, kuomet maža šilumos, ir jungiasi ūmai, kuomet šilumos pradėtas reakcijai tinkančių elementų sujungimas pats gauna šilumą. Tokį ūmą sujungimą, prie kurio būva žymus oro sujudinimas, paprastai vadiname sprogimu. Sprogimas tik profanų akyse

---

[73] Dievas kaipo pasaulio sutvertojas yra nustatytojas visų gamtos dėsnių, ar jie valdo nepertraukiamybės, ar šuolingumo procesus. *Red.*

[74] Tai didelis klausimas. Tamsta skelbi drąsiai, kad nebuvo Rudder'io kūne, nebuvo gamtoje, p. Jakštas mano, kad *buvo*, arba bent kad *galėjo būti*. *Red.*

[75] Genetinės mutacijos netrukus buvo įrodytos. Mutacionizmas genetikoje, šuolių teorija (saltacionizmas) paleontologijoje kaip tik tapo rimtu argumentu prieš ortodoksinį darvinizmą, tik vėliau imtas su juo derinti. Žinoma, staigios mutacijos nėra momentiniai įvykiai matematiškos pertraukiamumo teorijos prasme.

esenciališkai skiriasi nuo chemiško susijungimo. Daiktų skirtumo tarp įjdviejų nėra, o yra tik būdo skirtumas. O ir tas būdas turi savo priežastį. Pridedi šilumą, būva sprogimas, nepridedi šilumos, nebūva sprogimo. Tuose atsitikimuose, kur sprogimas darosi be kibirkšties, šiluma atsiranda arba iš sujudimo, arba iš vidujinės chemiškos reakcijos, pasiekiančios ribinį laipsnį viename iš paskirtų sujungimui daiktų. Tokiu būdu sprogime nėra pertraukiamybės, nes joje pasekmė visuomet susijungusi su priežasčia.

Kristalizacija negali būti pertraukiamybės prirodymu dėl to, kad ji nors ūmiausia, visgi neapseina be kelių sekundžių laiko. Bet ne tos sekundės svarbu, o susikabinimas gamtinės priežasties su gamtine pasekme. Vokietis mokslininkas Tammann[76] parodė, kad kristalizacijos greitumas priklauso, viena, nuo šilumos aukštumo tų centrų, apie kuriuos vienijasi molekulės.

Pats skirtumas tarp tų kūnų, kurie gali kristalizuotis – *kristaloidų*, – ir kūnų, kurie nesikristalizuoja, – *koloidų*, – yra tik tame, kad pirmųjų perėjimas iš skystumo į kietumą aiškiai patiriamas, o antrųjų sukietėjimas darosi taip lėtu procesu, kad žmogus negali pažymėti paskutinį momentą prieš sukietėjimą ir pirmutinį po sukietėjimo.

Taigi eksplozija ir ūma kristalizacija terodo tik tą, kad prie chemiško proceso prisidėjo arba temperatūra, arba kitoki kiekviename atsitikime ypatinga gamtinė pagreitinimo priežastis. Priešingai, ūmi žaizdų išgijimai parodo, kad to atsitikimo priežasties gamtoje nėra.[77]

Bet Jakštas sako, kad plaukų pražilimas taipgi yra žmogaus kūno fiziologinis procesas, jis paprastose aplinkybėse taipgi kaip ir gamtinis žaizdų išgijimas darosi palengvėl. Todėl išeitų, kad ūmas pražilimas turi skaitytis stebuklu, kaip ir ūmas žaizdos išgijimas. O jogei ūmo pražilimo niekas neskaito stebuklu, todėl reikia sakyti, kad artimiausioji jo priežastis nėra Dievas. Tą priežastį vadinsime pertraukiamybe. Pripažinus, kad yra pertraukiamybė, nėra pamato nepripažinti, jog ji yra taip pat priežastimi ūmų išgijimų, kaip ir ūmo pražilimo.

Šitaip sustatyta argumentacija gali išrodyti stipri, bet tiktai tiems, kurie nežino fiziologinių priežasčių, padarančių pražilimą. Plauko steverys susideda iš dviejų, o storuose plaukuose iš trijų eilių aukštyn kylančių epitelio akyčių. Viršutinėj eilėje akytės numirusios ir pavirtusios į ragą (cuticula), antroje eilėj akytės pailgos, susiglaudusios arti prie kita kitos, jų branduoliai pailgi. Tarpe antrosios plauko eilės akyčių ir jose pilna varsotų[78] grūdelių (pigmentum). Tų grūdelių varsa daro plauko varsą. Kad žmogus ima senti, varsotieji grūdeliai nyksta, nes juos iš plauko išneša klaidančios akytės *chromofagai*. Toks yra rezultatas Mečnikovo[79] tyrinėjimų, apgarsintų 1906 metais. Chromofagų veiklu-

---

[76] Gustav Heinrich Tammann (1861–1938).

[77] Parodytų, jei būtų vieni tik nepertraukiamybės dėsniai; bet daleidžiant pertraukiamybės principą su kitokiais dėsniais, kuriuosna gal įeiti ūma kristalizacija, pagreitintas akyčių veikimas ir t. t., jau nebegalima kategoriškai sakyti, kad to atsitikimo priežasties nėra. *Red.*

[78] Spalvotų.

[79] Ilja Iljič Mečnikov (1845–1916).

mas priklauso nuo nervų sistemos. Jei išgąstis ar kita koki smarki psichologiška priežastis, tam tikru būdu sujudina nervus, tai chromofagų pulkai puola į plaukus ir žmogus greitu laiku pražyla.

Taigi iš visų Jakšto minėtų faktų nei vienas nepriparodo pertraukiamybės principą, imamą prasmėje fenomeno be priežasties. Bet, rasi, Jakštas ne tokioje prasmėje ima pertraukiamybės principą; rasi mano kritikas tą principą sutaiko su priežastingumo principu. Tokiame atvejyje ką gi reikštu pertraukiamybės principas?

Nieko naujo reikšti negalėtų, nes teliktų jame tik vienas proceso greitumas, o greitumas yra persenęs daiktas. Greitumo prasmėje imama pertraukiamybė nesumažina Lourdes'o išgijimų stebuklingumo. Stebuklu ten ne tas vadinama kas greita, o tas kas neturi priežasties gamtoje. Ūmas stabo išgijimas yra vienas labiausiai žinomų ir staigiausių išgijimų. Tačiau jo niekas Lourdes'e neskaito stebuklu. Stabo priežastis gana dažnai būva idėjose. Kuomet žmogus netenka fiziologiško pilnumo vaikščiojimo idėjai, tuomet jis nepajudina kojų. Laiminga mintis gali sugrąžinti žmogui tą fiziologinį vaikščiojimo idėjos pilnumą, ir tada stabu ištiktasis žmogus vaikščios.

Ne visų stabo ligų priežastis būva funkcijinė. Todėl tų stabo išgijimų, kurių organiška priežastis nebuvo aiškiai priparodyta, aš neminėjau tarp stebuklų. Paminėjau Garhamo išgijimą dėl to, kad jo stabas buvo pasidaręs iš įlūžimo nugarkaulio, kurs prispaudė nugarkaulio smegenis ir tokiuo būdu atėmė kojų valdymą.

VII. Stebuklai - ne folkloras

Galop dar vienas žodis. P. Jakštas penkis mano knygos puslapius (181–135) prilygino prie folkloriškų pasakų. Šis prikišimas turi ne vien asmeninę, bet ir principialinę vertę. Apie Jakšto toną, pažeidžiantį mane, nėra reikalo rašyti viešai. Bet svarbu būtų žinoti, dėl ko Jakštas iš visos mano knygos tik penkiems puslapiams nepripažįsta istoriškos vertės? Atsakymą duoda pats Jakštas. Basanavičia užrašė pasakas apie vėles ir velnius, ir aš rašiau apie piktosios dvasios darbus. Jei šita argumentacija tinka prie logikos taisyklių, tai joje entymematiškai[80] suprantamas tvirtinimas: visoki pasakojimai apie piktosios dvasios darbus yra naiviškomis pasakomis, priklausančiomis į folkloro, o ne į istorijos sritį.

Bet klausimas, kodėl gi visi pasakojimai apie piktosios dvasios darbus yra pasakomis? Jakštas atsakymo nedavė. Aš neieškosiu to atsakymo, bet išreiškiu, jog tikiu, kad ne visi angelai išbuvo geri, o kai kurie nusidėjo Dievui ir nuodėmė juos padarė piktomis dvasiomis. Kaip gerosios, taip ir piktosios dvasios retose, bet atsitinkančiose aplinkybėse, apreiškia savo jėgą darbais.

Kaip negreitas esmi pripažinti stebuklus, taip pat nesiskubinu pripažinti ir piktosios dvasios darbų faktiškumą. Kad apsirinkau „davatkišką" savo kny-

[80] Aristotelio logikoje *enthymema* – sutrauktas į trumpesnę formą silogizmas.

goms temą apie Lourdes'o stebuklus, man reikėjo perkentėti gana sunkų pažeminimą savo literatiškos garbės. Bet apsirinkdamas tą temą ir labiaus negu įpusėjęs darbą, aš dar nesitikėjau, kad man reikės padaryti stambesnę auką: rašyti apie velnio darbus. Tik bebaigdamas rašymą užtikau, kad piktosios dvasios darbai Lourdes'e yra istoriškai neabejotinais faktais.

Tada man užėjo pagunda praleisti tuos faktus neaprašius, juk ir be jų knygos būtų knygomis, juk ir gerųjų atsitikimų visų niekaip negalėjau sutalpinti į savo raštą. Tada atsiminiau Cicerono žodžius, kuriuos citavo Leonas XIII atidarydamas mokslui Vatikano archyvus: „Šiukštu tegu istorija niekad nedrįsta rašyti netiesos, bet tegu šiukštu niekad nepabūgsta parašyti tiesos."[81] Tais žodžiais pasidrąsinęs, aukščiau pastačiau savo istorišką sąžiningumą už savo raštininkišką garbingumą. Nors kiti mane dar labiaus išjuoktų už Jakštą, aš bet gi nesigailėčiau to, ką parašiau ant anų penkių puslapių, nes tai yra faktai.

Jei kas tiems faktams netikėtų dėl to, kad dabar ne mada tikėti į piktos dvasios darbus ant žemės arba dėl kokių nors aukštesnių priežasčių, tam primenu M. Drogomirovo žodžius, parašytus žmonėms, nepripažįstantiems faktų, netinkančių į jų teorijas. Garsusis rusų generolas, tarp kito ko rašė ir apie Joaną d'Arc. Jis netikėjo į stebuklus, bet Joanos stebuklingą pašaukimą ir gyvenimą pripažino ir dar pridėjo: „Jei nebūtu likę tikrų žinių apie jos gyvenimą, ypač jei būtų žuvę protokolai teismo Rouen'e ir teismo priparodžiusio dievišką Joanos pasiuntinybę ir teisingumą, tai jiji seniai bebūtų priskaityta prie pasakų."[82]

Baigdamas šitą ilgą savo pasiteisinimą, išreiškiu širdingą ačiui gerbiamam savo kritikui. Jei ne jis, vargu būtų kas paminėjęs mano raštą „Draugijoje". Per jį pasidarė, kad mano knygą paminėjo ir „Lietuvos Ūkininkas", ir „Lietuvos žinios", ir „Viltis". Kiekvienas tą padarė taip kaip sugebėjo. Dar vieno daikto labai trokštu, kad mano knygų kritika lietuvių laikraštijoje neužsibaigtų šituo straipsniu, kad aš turėčiau progą išdėstyti viešai tuos daiktus, kurie į populiarų raštą netiko. P. Voldemaras „Viltyje" aiškiai ir protingai pastatė tikėjimo klausimą Lietuvoje. Būčiau laimingas, kad galėčiau dar prisidėti prie ramaus ir protingo jo išrišimo.

Kun. Pr. Bučys.

Peterburge 11 Kovo 1911 m.

---

[81] Historia ne quid falsi dicere audeat, ne quid veri non audeat. – Aut. past. [Marcus Tullius Cicero, *De oratore*, II, 15, 62: *„Quis nescit primam esse historiae legem, ne quid falsi dicere audeat? Deinde ne quid veri non audeat?*].

[82] [Citata rusų k.] Žiūr. М. Драгомировъ [Michail Ivanovič Dragomirov, 1830–1905], Очерки. Кіевъ, Оглоблинъ 1898, p. 190. – Aut. past.

A. Jakštas

Subjektyvizmas apologetikoje

(Atsakymas kun. Bučiui)[83]

Judaei signa petunt, et Graeci sapientiam
[Žydai reikalauja stebuklų, graikai ieško išminties].
S. Paulus (1 Cor. I, 20).

I. Subjektyvus įsitikinimas - dar ne įrodymas

Rašydamas kritiką kun. Bučio veikalų apie Lourdes'ą, aš stengiausi išreikšti savo mintį kuo aiškiausiai. Bet, deja, man tai, matomai, ne visai tepasisekė, nes gerb. mano oponentas vienoj savo replikos vietoj kategoriškai klausia:

> Už ką gi tat Jakštas mane bara? Ar jam nepatinka, kad tą pačią tiesą primenu žmonėms ne tais pačiais žodžiais? Aš pripažįstu, kad Jakšto minėtasis kosmologiškasis Dievo buvimo priparodymas moksle yra svarbesnis už taumaturgiškąjį. Bet man valia rašyti ir apie tuos daiktus, kurie mažiau turi svarbos ir mažiau žinomi žmonėms.

Kad kun. Bučiui valia rašyti apie ką jis nori, aš tai pilnai pripažįstu, nors asmeniškai laikausi tos nuomonės, kad rašytojas pirmučiausia privalo rašyti apie tuos daiktus, kurie turi *daugiau svarbos*, o žmonėms yra visai nežinomi. Todėl esu giliai įsitikrinęs, jog daug daugiau naudos būtų padaręs kun. Bučys parašydamas trumputį apologetikos rankvedėlį, negu yra padaręs išleisdamas plačią Lourdes'o monografiją. Bet tai jau jo asmeniškas dalykas, į kurį joks kritikas netur teisės kištis. Todėl ir aš, jei bariau gerb. profesorių, tai visai ne už tai, kad jis Dievo buvimą užsimanė Lourdes'o stebuklais priparodinėti,[84] bet už tai, kad jis tam priparodymui pripažino *tokią vertę, kokios tas priparodymas visai neturi.*

Mat, įsimylėjusiam į Lourdes'ą kun. Bučiui pasirodė, būk

> 1) simplex historica eventuum lurdensium narratio adaptata est *ex sua natura omni mentis culturae* omnique intellectus gradui [paprastas istorinis įvykių Lurde atpasakojimas yra savo prigimtimi pritaikytas kiekvienam išsilavinimui ir kiekvienam intelekto laipsniui];
> 2) vis autem *persuasiva tanta est*, ut eam subeant etiam *homines opinionis praeconceptae* [jų įtikinimo galia tokia, kad jai pasiduoda net iš anksto prieš nusistatę žmonės];

[83] *Draugija*, 1911.04, Nr. 52, p. 351–368.

[84] Nors moksle, tiesą pasakius, stebuklais priparodinėjama *apreiškimo tikrenybė, o ne Dievo buvimas*. Šį pastarąjį priparodo *filosofija*, o apreiškimo tikrenybe užsiima *fundamentalinė teologija*. Nereiktų tų dvejų mokslo sričių painioti. – Aut. past.

3) hoc *apologiae genus*, mihi videtur, esse *maxime conveniens tum nostris regionibus tum nostris temporibus* [tokios rūšies apologija, man atrodo, labiausiai tinkama mūsų kraštuose ir mūsų laikams].[85]

Visi tie trys tvirtinimai apskelbti tapo *ex cathedra* įžanginėje kun. Bučio prelekcijoje. Jos klausė daugiausiai jauni studentai teologai, nepratę kritiškai atsinešti į profesoriais žodžius. – Ne vienas iš jų, ypač iš linkusiųjų *jurare in verba magistri* [prisiekti ištikimybę mokytojo žodžiams], galėjo šventai įtikėti gerb. profesoriaus tvirtinimams ir priimti juos kaipo naujausią apologetikos rezultatą. Tokie studentėliai, tapę ilgainiui teologijos profesoriais, mėgsta paprastai kartoti tai, ką akademijoje yra išgirdę. Taigi galimas daiktas, jog ne vienas atkartos saviems klausytojams ir aukščiau padėtąsias tris kun. Bučio tezes. O tuo tarpu jos visos trys yra aiškios stambios klaidos, tiesa, ne teologiškos, nes čia teologija nieko nekalta, tik kun. Bučio asmeniškos, plaukiančios iš *subjektyviškojo įsitikrinimo* (mihi videtur), kurį jis nori kitiems antmesti, įkalbinėdamas, būk prastas apie Lourdes'o stebuklus pasakojimas turįs kažkokią *universališką vertę*, tinkąs *sulig savo prigimties* (ex natura sua) *visiems žmonėms*, kokios jie nebūtų kultūros ir proto išlavinimo (omni mentis culturae omniquae intelectus gradui), galop kad ta *nauja* apologijos rūšis (hoc apologiae genus), paremta ant Lourdes'o stebuklų, yra tinkamiausia (maxime conveniens) *mūsų kraštui ir šiai gadynei* (tum nostris regionibus tum nostris temporibus). Visa tai kun. B. drąsiai profesoriškai tvirtina. Dėl ko? O gi vien dėl to, kad jam taip pasirodė – *mihi videtur*. Tuo tarpu moksle jokio asmeniško *videtur* neprivalo būti – čia viskas turi tvarkytis sulig evangelijos principo *est-est, ne-ne*, ir tiek. Nes jei įleisime mokslo šventyklon vieną *videtur*, tai nėra racijos neįleisti jon kito jam priešingo. Tuomet šalia dešiniojo kun. B. su jo Lourdes'u tuojaus iškils kairiausis Renanas su savo *il semble* [atrodo] ir moderniškiausis Loisy[86] su savo *peut-être* [gal]. Iš tradicijinės, objektyviškai moksliškos šv. Tomo Akviniečio apologetikos nebeliks nieko. – Ji vargšė bus visų paniekinta ir kertėn nustumta. Nes, kaip žinome, kairieji modernistai à la Loisy – peikia ją kaipo silpną, neišlaikančią kritikos, reikalaudami jos atnaujinimo, pritaikinimo prie dabartinės apšviestuolių psichikos ir ideologijos. Dešinieji katalikų apologetai à la kun. Bučys nesimato irgi, kad ją užvis brangintų.[87] Nes jei *seną* taumaturgiškąjį argumentą bando sumodernizuoti *naujais* Lourdes'o

[85] Sk[aityk] lot. kun. Bučio brošiūrėlę: *De B. Mariae V. in oppido Lourdes apparitionum valore*, p. 2. Pabraukimai mano. *A. J.* – Aut. past.

[86] Ernest Renan (1823–1892), Alfred Loisy (1857–1940).

[87] Tiesa, kun. B. pripažįsta, jog ir be Lourdes'o yra „optima ad probandum ordinem supernaturalem argumenta" [puikiausių argumentų įrodyti antgamtinę tvarką], bet jais nesinaudoja, nes, girdi, „demonstratio scientifica, ut persuasionem generet, exigit duas conditiones: insignem veritatis amorem et satis altam mentis culturam intellectualem" [mokslinis įrodymas, kad būtų įtikinamas, reikalauja dviejų sąlygų: didelės tiesos meilės ir pakankamai aukštos intelektualinės kultūros]. Ir, matomai, abejodamas, kad pas mus lietuvius gali atsirasti „insignis veritatis amor" ir „satis alta mentis cultura intellectualis" vietoj „demonstratio scientifica" pakiša jos surogatą bei paliatyvą – Lourdes'ą, pripažindamas jam kažkokią stačiai magišką *vim persuasivam*, kurios katalikas nelurdistas visai nemato. – Aut. past.

stebuklais, tai matomai dėl to, kad yra po įspūdžiu daromojo šiandien užmetimo, būk senoviniai stebuklai, ant kurių remias tradicijinė apologetika, nėra užtektinai priparodyti nei priparodomi.[88]

Tuo tarpu tai yra viena iš didžiausių šios gadynės klaidų. Koks nors naujas Lourdes'e išgijimas nei kiek neturi didesnės apologetiškos svarbos už įvairius Kristaus stebuklus, o ypač Jo iš numirusių prisikėlimą. Todėl nėra jokio reikalo tradicijinę apologetiką „lurdinti"[89] nei „renaninti". Nes ir dešinieji „lurdologai", ir kairieji renanistai yra lygūs nukrypėliai nuo vidujinio vienatiniai moksliško, tradicijinės šv. Tomo Akviniečio apologetikos kelio. *Habemus Doctorem Angelicum, sequamur thomismum et sufficit nobis* [Turime Angeliškąjį Mokytoją, sekime tomizmą, ir mums užteks]. Lurdizmą ir loysizmą palikim prancūzams – tesižino su jais! Loysizmas yra katalikystei kenksmingas kaipo *nuodai*, lurdizmas – nenaudingas kaipo bejėgis paliatyvas[90]. Peikdamas platinimą loysizmo, negaliu pagirti ir lurdizmo platintojų, o juo labiau tokių kaip kun. Bučys, kurs drįsta net barti tuos žmones, kurie „Bernadetei netiki". Skaitydamas netikinčius Bernadetei bartinais, gerb. mano oponentas, matomai, pripažįsta visai Lourdes'o apsireiškimų istorijai absoliutišką tikrenybę. Žinoma, yra tai asmeniška kun. Bučio nuomonė. Ir jei jis būtų tuo užsiganėdinęs, aš jam nei žodelio nebūčiau sakęs. Bet kun. B. eina toliau: jis deda tą istoriją savo apologijos pamatan. Todėl nors savo lietuviškame veikale ir sako, kad visiems katalikams valia į tuos stebuklus tikėti arba netekėti, bet savo lotyniškoje prelekcijoje, garsindamas pasakojimą apie Lourdes'o stebuklus kaipo *tinkamiausią mūsų kraštui ir gadynei argumentą, eo ipso* [tuo pačiu] *verčia* arba *nori visus priversti* tikėti į Lourdes'o stebuklus. Nes jei Lourdes'o stebuklai vartojami kaipo *moksliškas* argumentas, tai tas argumentas tik tuomet bus geras ir tikras, kada jis turės savyje objektyvišką vertę visai nepriklausomai nuo subjektyviško įsitikrinimo. O jeigu kun. B. leidžia man į Lourdes'o stebuklus tikėti arba netikėti *pagal mano norą*, tai į ką gi virsta visa jo apologetika? Subjektyvizmas apologetikoj yra dar didesnė klaida, negu vertimas visų tikėti į Lourdes'o stebuklus. Žinodamas gerai, jog kun. B. kaipo katalikų apologetas negal pripažinti subjektyvizmo apologetikoje, aš ir buvau įsitikrinęs, kad Lourdes'o istorija išrodo kun. B. tikėtina jei ne *fide divina* [dieviškuoju tikėjimu], tai bent *fide ecclesiastica* [bažnytiniu tikėjimu] ir kaipo tokia visiems jo primetama. Dabar kun. B.

---

[88] Contra prodigia antiqua id obiici potest quod non sunt descripta ea cum plenitudine quae necessaria est ad perfectam eorum naturae cognitionem. [Seniesiems stebuklingiems ženklams galima prikišti, kad jie nebuvo aprašyti taip pilnai, kaip to reikalautų tobulas jų prigimties pažinimas]. Cfr. Bučys, op. c. p. 2. – Aut. past.

[89] Kreipimas tradicijinės apologetikos į „lurdologiją" reikštų nedovanotiną iš metodiško atžvilgio suplakimą vienon kategorijon dviejų suvis skirtingų ir nelygios vertės dalykų, būtent Kristaus stebuklų iš vienos pusės ir Lourdes'o reiškinių – iš kitos. Sakyti, kad Kristaus iš numirusių prisikėlimas tur tokią pat arba net mažesnę apologetišką vertę negu P. Rudder'io išgijimas būtų toki pat klaida, kaip pasakius, kad Evangelijos žodžiai ir Bernadetės apreiškimai yra vienokios rūšies ir svarbos. – Aut. past.

[90] Palengvinanti priemonė.

paaiškino, kad netikintieji į Lourdes'ą nusideda tik *prieš tiesą, o ne prieš Bažnyčią*. Jei taip, tai kam reikėjo bartis prieš netikinčius Bernadetei? Juk jei imsime rūgoti ant tų, kurie nusideda prieš tiesą, nenusidėdami prieš Bažnyčią, tai ir galo nebus. Prisieis bartis kasdien ir ant kiekvieno žingsnio. Galop kovoti su nusidedančiais prieš šiaip sau tiesą - tai darbas mokslininkų specialistų, o ne teologų bei apologetų. Šiems pastariems nėr ko čia kištis. Tai viena. O antra - Dievo buvimo priparodymų - nėr ko ieškoti kažkur toli naujais keliais klaidžiojant. Vietoj Lourdes'o ir jo istorijos turim juk gamtą ir jos istoriją. Joje užrašytas geriausis Dievo buvimo priparodymas, juo labiau platintinas, nes rekomenduojamas aiškiai ir paties šv. Rašto (Išm 13, 1. 4. 5; Rom 1, 20), ir pačios Bažnyčias (Const[itutio] Conc[ilii] Vatic[ani] De revel[atione], § 1). Kam gi čia tas noras būti gudresniais už šv. Raštą ir Bažnyčią?! Juo laidau, kad ir pats kun. Bučys pripažįsta, jog mano minėtasis „kosmologiškasis Dievo buvimo priparodymas moksle yra svarbesnis už taumaturgiškąjį". Ir tai pilnai suprantama: Dangus ir žemė kur kas geriau išreiškia Dievo garbę negu smirdantys „baltieji" Lourdes'o traukiniai ir pilnos bjaurių srutų Lourdes'o „piscinos"[91] tvenkiniai. Ir ne tik dangus ir žemė, bet ir kiekvienas menkiausis gyvis šaukte šaukia: „Dievas, aukščiausia Išmintis, yra mano atsiradimo priežastis." Jei aš netikėčiau į Dievą, bet žinočiau matematiką, tai man Dievo buvimui priparodyti pilnai užtektų paprastos mūsų bitės arba ir dar už ją mažesnio blizgančio vabaliuko, beržo dramblučio (*Rhynchites betulae*). Nes kaip visiems žinoma, korių akytės savo geometriškąja forma aiškiai parodo, jog bitės išrišo svarbų matematiškąjį uždavinį apie *maxima* ir *minima*, kadangi tų akyčių forma yra toki, kad jose gali *daugiausiai* patilpti medaus, o jų padirbimui *mažiausia* reikia vaško.[92] O beržo dramblutis, vos 4 milimetrų ilgio vabalėlis, padarymui sau lizdo iš beržo lapo prakanda jį dvejose vietose sulig tokių kreivų linijų (evolutų), kurių teoriją aukštoji matematika vos tik XVIII amž. tesurado.[93] Kadangi nei bitė, nei *Rhynchites betulae* jokio supratimo apie matematiką netur, tai man visai aišku, jog tiems sutvėrimėliams jų matematiškąjį instinktą įkvėpti tegalėjo vien tik tas, apie kurį jau tūlas graikų filosofas yra išsitaręs: Ἀει ὁ θεός γεωμετρεί [Dievas nuolat užsiima geometrija].[94]

O jei kas dar tam prieštarautų, drąsiai jam pasakyčiau: atkaklusis žmogel, užuot ginčytis, ištirk bent savo *akį*, o pamatysi, kiek ten yra visų aukščiausio mokslo ir išminties stebuklų[95], kuo aiškiausiai parodančių Dievo rankos prisidėjimą akies sustatyme. O jei ir to nenori, tai pasiklausk nors mūsų varnos ar žvirblio, kas juos nuo pat pasaulio pradžios taip gerai išmokė *aviacijos*, kad jie toli tame dalyke pralenkia narsiausius šio amžiaus Wright'us, Blerioť'us, Farman'us ir t. t., po orą skraidytojus.

---

[91] Maudyklės.

[92] Sk. E. И. Игнатьевъ, Въ царстве смекалки. Книга II, С.-Пб 1909, стр. 244–246. – Aut. past.

[93] Cfr. E. И. Игнатьевъ, op. c., p. 246–250. – Aut. past.

[94] Šį posakį Plutarchas (*Convivialium disputationum* l. 8, 2) priskiria Platonui.

[95] Sk. Drs. L. et P. Murat, L'argument classique de la finalité : Les merveilles de l'oeil. Paris, Bloud. 1911, p. 60. – Aut. past.

Žodžiu sakant, – gamtoje galima rasti ant kiekvieno žingsnio nesuskaitomą daugybę Dievo buvimo priparodymų; reikia tik turėti akys, sveikas protas ir bent kiek mokslo. Lourdes'as gi nei vieno iš tų priparodymų negali užstot nei pakeisti. Jei kun. Bučys kitaip mano, tai jis tame drūčiai klysta. O kadangi jis da ir kitus paskui save bando klaidon traukti, todėl jis užtai man ir pasirodė vertas pabarimo.

II. Galimas kitoks Lurdo reiškinių aiškinimas

Kaip galima spėti iš lotyniškos kun. Bučio prelekcijos, jis griebės Lourdes'o daugiausiai dėl to, kad tradicijinės apologetikos sunkenybės jam išrodė esą mūsų kraštui ir mūsų gadynei per didelės. Jis ieškojo lengvesnio kelio viršgamtinės tvarkos buvimui priparodyti – ir manė tą kelią radęs Lourdes'e. Bet iš tikrųjų tai toli ne taip. Čia, galima sakyti, išsipildė ant kun. B. patarlė: bėgo jis nuo vilko, pasitiko mešką. Toji apologetiškoji meška – tai Lourdes'o stebuklų klausimas. Kun. Bučio nuopelnas, kad jis tą klausimą pajudino, bet klaida tame, kad jis konkretiškuose Lourdes'o reiškiniuose mano radęs galutiną taumaturgiškojo klausimo išrišimą. Tai toli ne tiesa. Nes Lourdes'o reiškiniai *per natura sua* [savo prigimtimi] – tai tik pliki faktai, daugiau nieko. Kolei tat kun. Bučys juos aprašinėja su visomis smulkmenomis, mes tikėdami jo sąžiningumui neturim jokios priežasties tų faktų nepriimti. Bet kada gerb. profesorius, aprašęs Lourdes'o reiškinius, sako, kad *tai stebuklai*, tai mes turim teisę pasiklausti: 1) ką jis vadina stebuklu ir 2) iš kur jis žino, kad tai stebuklai? Tuo būdu nuo faktų prieiname prie *principų* Lourdes'o klausime.

Lietuviškoje savo monografijoje kun. B. stebuklu vadino „gamtos teisių persikeitimą vienam kartui". Mums papeikus tą definiciją, dabar gerb. profesorius duoda kitą, sulig kurios stebuklas tai faktas, „kurį galima patirti eksperimentaliniu būdu ir priparodyti, jog tas faktas neturi priežasties gamtoje, o yra padarytas paties Dievo galia". Nors ta definicija ir yra gerėlesnė už aną pirmutinę, bet ir šiai antrajai galima ne vienas dalykas prikišti. Sulig teologų, esama juk stebuklų, kuriuos daro ne tik Dievas, bet ir angelai, Dievui leidžiant. Ale tai mažmožis. – Daug svarbesnis yra visiškas prašalinimas iš stebuklo gamtinių priežasčių; tame kiti teologai nėra taip kategoriški.[96] Galop ir rėmimas stebuklo vien tik ant „Dievo galios" irgi ne pilnai teišreiškia stebuklo esybę. Kas tiki į Dievą, tas be abejo pripažįsta, jog viskas šiame pasaulyje yra Dievo

[96] *Dr. E. Donneri*, Prawa natury, przypadek i Opatrzność. Głosy na czasie, № 14. Poznań 1908. Toje brošiūroje tarp kitko skaitome: „Cud... jest to pozorne przełamanie praw przyrody... Często powstaje on przez spotkanie się różnych szeregów przyczynowych, których związku nie możemy poznać i dla tego uważamy owo zdarzenie za cud." [Stebuklas... tai regimas gamtos dėsnių sulaužymas... Jis dažnai kyla susitinkant skirtingoms priežasčių eilėms, kurių ryšio negalime pažinti ir todėl laikome tą įvykį stebuklu.] op. c. p. 54–55. Ir toliau priduria, jog stebukle yra ne gamtos teisių laužymas, bet „tu chodzi tylko o kierowanie i prowadzenie zjawisk przyrody – i to za pomocą istniejących sił i praw." [Kalbame čia tik apie gamtos reiškinių nukreipimą ir vedimą, ir tai jau esančių jėgų ir dėsnių pagalba.] Ib. Tokį stebuklo supratimą, man matos, pripažins kiekvienas rimtas mokslininkas. – Aut. past.

galia laikoma. Jei ta galia paliautų veikus tik vieną minutę, tuoj viskas grįžtų į nebuvimą. Ji tat veikia ir Lourdes'o reiškiniuose. Visas klausimas tik tame, *kokiuo būdu*? Man išrodo, kad ji veikia *paprastu* būdu sulig tam tikrų gamtos dėsnių. Kun. Bučiui matos, kad čia esama *nepaprasto* Dievo veikimo – stebuklo. Kilsta tat naujas klausimas: iš kur kun. Bučys tai žino? Sulig kokio principo jis skirsto Dievo veikimus į paprastuosius ir nepaprastuosius? Dėl ko jis vieną išgijimą vadina *natūrališku*, o kitą *stebuklingu*? – Deja, tų taip svarbių[97] principialinių klausimų kun. B. niekur aiškiai nestato ir aiškaus atsakymo į juos neduoda. Jis užsiganėdina vien nurodymu, jog tyrinėdamas Lourdes'o išgijimus naudojosi Duval'o *Cours de physiologie*, VIII ed. 1897 m. To fiziologo rankvedžiu pasiremdamas, gerb. mano oponentas priparodinėja, kad, pvz., P. Rudderio koja, sutriuškinta 16 vasario 1867 m., negalėjusi natūrališkai sugyti, ir todėl jos ūmas išgijimas 7 balandžio 1875 m. reikia skaityti stebuklu. Aš ne fiziologas ir Duvalio veikalo neturiu, bet turiu kitą, daug naujesnę, nes tik pernai teišleistą knygą: *La vérité sur Lourdes*. Paris, Nourry, 1910, in-8, 319 p. Jos autorius D-ras Rouby[98] – irgi mokytas vyras. Jis pasiryžo ištirti kritiškai Lourdes'o išgijimus. Daugelį jų jis pripažįsta tikrais, bet perskyrime, įvardintame: *Des fractures à Lourdes* – jis štai ką rašo:

> Les fractures et les luxations sont classées parmi les maladies les plus fréquentes de la chirurgie; cependant, chose extraordinaire, il se trouve que la Vierge de Lourdes ne guérit ni fractures ni luxations. J'ai cherché un cas de guérison de cet ordre dans les ouvrages de Jaserre, dans ceux de Boissarie, dans le 160 guérisons citées par Georges Bertrin, dans plusieurs années du Journal de la Grotte, et je n'ai trouvé nulle part, une jambe ou un bras cassés, qui, trempés dans la piscine, en soient sortis avec leurs os soudés.
>
> [Lūžiai ir išnirimai yra klasifikuojami tarp dažniausiai pasitaikančių ligų chirurgijoje; vis dėlto, o tai neįprasta, kad Lurdo Mergelė neišgydo nei lūžių, nei išnirimų.
>
> Aš ieškojau šios rūšies išgydymo atvejo Jaserre, Boissarie veikaluose, 160 gydomųjų, kuriuos cituoja Georges Bertrin, liudijimuose per kelerius *Journal de la Grotte* metus, ir neradau nė vieno atvejo, kad lūžusios kojos ar rankos, pamirkytos baseine, būtų ištrauktos su sveikais kaulais.][99]

---

[97] Vadinu tuos klausimus *svarbiais*, nes stebuklų priešininkai ne tiek patį stebuklą neguoja. kiek *galimumą* atskirti *stebuklą* nuo *nestebuklo*. Jei kun. B. ketina plačiau stebuklo klausimą gvildenti, tai galiu tame dalyke jam rekomenduoti plačią monografiją Saintyves'o [Pierre Saintyves, tikr. Émile Nourry, 1870–1935], Le Discernement du Miracle, ou le Miracle et les quatre Critiques. Paris, Nourry. 1911. in-8, 367 p. – Aut. past. [Tai, kad A. Jakštas autoritetu laiko racionalistą Saintyves, Švč. M. Mergelės ir šventųjų gerbimą laikantį mitologijos liekana, rodo paties Jakšto racionalistinį nusistatymą.]

[98] Hippolyte Rouby (1860–1920), kairysis respublikonas, savo paskviliuose įrodinėjęs, jog daugelis šventųjų mistikių buvo isterikės.

[99] Dr. Rouby, op. c., p. 123. – Aut. past.

O kadangi lurdistai iš Rudder'io išgijimo daro didelį daiktą, todėl autorius pašvenčia tam atsitikimui net pusšešto puslapio (124–129), pažymėdamas:

1) kad tas tariamasis stebuklas buvo ne Lourdes'e, bet Oostaeckere (netoli Gando Belgijoj), kur yra padarytas Lourdes'o olos panašumas, ir

2) kad tas išgijimas skaityti stebuklingu nėra rimtų pamatų.[100]

Jei kun. B. nori pažinti plačiau tą D-ro Rouby aiškinimą, gali rasti jį nurodytoje vietoje. Tyrinėti, katras iš dvejų artimesnis tiesai: ar d-ras Duval'is, ar d-ras Rouby – ne mano dalykas. Man užtenka konstatuoti faktas, jog yra daktarų, kurie mano, būk Rudderio koja sugijo viršgamtiniu būdu, ir yra daktarų, tvirtinančių, kad tas išgijimas buvęs visai natūralis. Taigi vienų medicinos autoritetų atskyrimui stebuklingų išgijimų nuo nestebuklingų neužtenka.

Rašydamas prieš mano tvirtinimą, kad Lourdes'o stebuklai vienokios rūšies – vien *ūmi išgijimai*, kun. B. nurodo, kad tų išgijimų Bertrin'as priskaitęs net 19 kategorijų, ir kad jie esą labai įvairūs. Aš tai pilnai pripažįstu. Paskirstymas išgijimų į kategorijas yra didelė pažanga ir turi didelę svarbą aiškinime Lourdes'o reiškinių. Nes klasifikacija išgijusiųjų Lourdes'e parodo, *kokios ligos Lourdes'e yra išgydomos, o kokios ne*. Bertrin'as padarė pradžią. D-ras Rouby eina toliau. Jis, sulyginęs visus skaitomus stebuklingais Lourdes'o išgijimus, rado, kad visos ten išgydytos ligos turi sąryšį su *isterijos ligomis* (hystérose). Tuo pasiremdamas jis savo veikale ant 66 p. paduoda net sąrašą *ligų, išgydomų stebuklais* (Tableau des Maladies curables par Miracles). Rekomenduojame kun. Bučiui atidžiai peržiūrėti tą sąrašą. Jin įeina 30 su viršum įvairių ligų, nuo kurių, anot D-ro Rouby, galima tikėtis Lourdes'e išgyti. Taigi dabar lurdologams atsiranda naujas uždavinys išparodyti, kad Lourdes'e esama išgijimų, nepramatytų D-ro Rouby ir todėl turinčių svarbą ne vien tokiems Lourdes'o entuziastams kaip kun. Bučys, bet ir tokiems šaltiems pozityvistams, kaip autorius veikalo „La verité sur Lourdes".

III. Lurdo ir jansenistų stebuklai

Šv. Rašte stebuklai labai retai tevadinami žodžiu *miraculum*. Dažniausiai jie yra minimi arba kaipo *mirabilia* [nuostabūs dalykai], arba kaipo *signa* [ženklai]. Katruo gi vardu reiktų pavadinti Lourdes'o stebuklai? Ar jie yra tik *mirabilia*, ar draug ir *signa*? Sulig kun. Bučio, Lourdes'ą Dievus davęs tam, kad netikėliai prancūzai ir kiti aiškiai išvystų *ordinis supernaturalis existentiam* [antgamtinės tvarkos egzistavimą] ir katalikystės tikrenybę. Todėl į klausimą: ar yra stebuklų *nekatalikų tikėjimuose*, kun. B., kaip matyt iš jo polemikos su Kubilium „Vadove", yra linkęs atsakyti negatyviškai.[101] Tuo tarpu istorija faktiškai nurodo, jog stebuklų, panašių į lurdiškius, tikrai būta ir pas nekatalikus. Kun. B. nenori tikėti Sarovo stebuklams dėl to, kad jie neužrašyti. Imkim tat

[100] Paduodu *mintį*, ne žodžius. – Aut. past.

[101] Kaip tik kun. Būčys linkęs atsakyti teigiamai.

jansenistų stebuklus. Jie užsiliko ne tamsios liaudies pasakose, bet surašyti tapo mokyčiausių vyrų. Jei kun. B. tiki kažkokiam provincialiniam daktarui Dozous, tai aš turiu pilną teisę tikėti tokiam genialiam vyrui kaip Pascal'is[102], nors ir užsikrėtusiam jansenizmu. O jei kun. B. nori rasti daugiau medžiagos tame dalyke, tai tegu peržiūri didžiulį *Carré de Montgeron'o* veikalą: La verité des miracles operés par l'intercession de M. de Pâris demontrée contre M. l'archevêque de Sens. Utrecht 1731–1734, du tomu in-4. Antru atveju tas pats veikalas, tik žymiai padidintas išėjo 1745 m. net trejuose tomuose in-4. Mokytas ir sąžiningas autorius aprašomiems stebuklams nesigaili vietos, kiekvienam iš jų skiria po 50 pusl. su viršum, paduodamas draug įvairius stebuklų tikrenybę paliudijančius dokumentus ir t. t. Abejoti tat apie stebuklingus išgijimus, įvykusius ant jansenistų šventojo kapo, dar mažiau tegalima negu apie lurdiškius. O jei ten tų išgijimų buvo mažiau negu Lourdes'e, tai tame kaltas ne jansenistų šventasis diakonas Pâris, bet karališkoji valdžia, uždraudusi žmonėms lankyti tą stebuklų vietą. Minios įnirtimas dėlei to uždraudimo buvo toks, kad tūlas jansenistas nepabijojo net viešai išniekinti patį karalių, padėdamas ant mūro Šv. Medardo kapinių, kur Pâris buvo palaidotas, šias pajuokiančias eilutės:

De par le roi, defense à Dieu
De faire miracle en ce lieu.
[Ogi karalius gina Dievą,
Kam jis darė stebuklų šioje vietoje.]

Taigi matomai nestigo ir tuomet tikinčių prancūzų, ieškojusių sveikatos prie grabo jansenistų šventojo ir ją ten radusių. Ir jei mes sulyginsime laiką, per kurį buvo leista žmonėms lankyt grabas diakono Pâris su laiku, nuo kurio pradėta lankyti Lourdes'as kaipo stebuklų vieta, tai kas žin, ar tų stebuklingų išgijimų Lourdes'e, proporcionališkai imant, nebus mažiau kaip pas jansenistus. Interesinga būtų tas apskaitymas padaryti, o draug paskirstyti jansenistų stebuklus į kategorijas ir jas sulyginti su 19 kategorijomis lurdiškių išgijimų. Ir man matos, kad ir ten, ir čia kategorijos bene bus tik tos pačios.

Apie jansenistų stebuklus aš čia tyčia paminėjau, kad kun. Bučys pamatytų, jog priparodymui, kad tasai ar kitas išgijimas yra stebuklingas, *neužtenka jį su smulkmenomis aprašyti ir jo nepaprastumą nurodyti.* Nebuvo Lourdes'o, o jau tokie aprašymai buvo Montgerono knygose. Jei faktai Montgerono veikale paduotieji kun. Bučiui neišrodo stebuklais – tai *quo jure* [kokia teise] jis visai panašiems Lourdes'o faktams pripažįsta stebuklingumo žymę? Aš tą klausimą statau dėl to, kad nematau jokio skirtumo tarp metodo kun. Bučio ir Montgerono. Juodu abudu faktų neišmislinėjo, ėmė juos iš gyvenimo, tyrinėjo kritiškai, surašė sąžiningai ir abudu lygiai tiki į jų stebuklingumą. Bet ar Montgerono faktai stebuklai? Aš sakau, kad ne. Dėl ko? Dėl to, kad pas Montgeroną, nors ir ne mažiau kritiškumo negu pas kun. Bučį, tačiau tasai jo kritiškumas yra *elementariškas*, nukreiptas vien į *faktų konstatavimą*, į atskyrimą to, kas

[102] *Pascal* [Blaise Pascal, 1623–1662], Response à un écrit sur les miracles de Port-Royal, dans les *Oeuvres complètes*. Ed. Hachette, 1851, t. II, p. 301. – Aut. past.

buvo, nuo to, ko nebuvo, bet galutinos esybės to, kas buvo, visai nepasiekiąs. Pas Montgeroną yra vien *pirmoji* iš keturių kritikos rūšių, būtent *istoriškoji*; bet nėra ten nei kritikos moksliškos, nei kritikos filosofiškos, nei galop teologiškos.

Tas pats ir pas kun. Bučį. Jam nemalonu, kad aš jo veikalą nepripažįstu pilnai kritišku. Bet argi tai mano kaltė, kad taip iš tikrųjų yra? Kiekvienas mokslas prasideda nuo faktų aprašymo. Žmonės pirma pastebėjo žvaigždžių ant dangaus judėjimą, paskui jo išaiškinimui sutvėrė netikrą Ptolemėjaus hipotezę ir tik vos XVI amž. tepriėjo prie tikros Koperniko sistemos. Faktų aprašymas yra visų lengviausias darbas – yra tai pirmoji tyrinėjimo fazė. Daug sunkiaus gerai faktus suklasifikuoti, o dar sunkiau juos kritiškai išaiškinti. Faktų klasifikacija – tai atroji tyrinėjimo fazė, o jų išaiškinimas – tai trečioji ir paskutinė. Kurion gi iš tų trijų tyrinėjimo fazių priguli kun. Bučio veikalas apie Lourdes'ą? Aišku, jog pirmon, pradinėn, elementariškon. Nes kun. B. nepaduoda nei lurdiškių išgijimų klasifikacijos, nei jų išaiškinimo. Jis tik dogmatiškai tvirtina, kad tai stebuklai, daromi Dievo galia, ir tiek. Tokio tvirtinimo nieks *mokslišku* išaiškinimu nepripažins. Nes klausimas ne tame, ar Dievas gali stebuklus daryti (apie tai nei vienas krikščionis pripažįstąs Dievą visagalinčiu nei kiek neabejoja), bet tame, *ar Dievas Lourdes'e iš tikrųjų stebuklus daro*? To gi ištyrimo pas kun. B. nerandame. Jis radęs by kokį šiek tiek keistesnį faktą, tuojau apskelbia jį stebuklu. Pvz., d-ras Dozous pasakojo, kad jis matęs, jog žvakės liepsna, palietus Bernadetės pirštus, nepadariusi ant jų jokios nudegimo žymės. Kun. B. tą faktą skaito aiškiu stebuklu dėl to, kad čia negalėjo būti nei fakyriškų monų, nei optiškos iliuzijos; d-ras Dozous, girdi, pats savo akimis tą stebuklą matęs, ir net iš netikėlio ačiū tam stebuklui tikinčiu tapęs. O be to ir kiti ten buvusieji tą stebuklą matę. Todėl gerb. mano oponentas reikalauja, idant aš, išpildydamas moksliško sąžiningumo reikalavimą, priparodyčiau, kad D-ro Dozous liudijimas neatsako istoriškos kritikos reikalavimams. Norėdamas užganėdinti kun. Bučį tame dalyke, aš bandžiau padaryti eksperimentą: paėmiau tokio pat amžiaus mergaitę kaip Bernadetė, paklupdžiau ją, įdaviau jai uždegtą žvakę į ranką, liepiau vieną pirštą laikyti anapus liepsnos kiek galima arčiau. Šviesa krito ant mergaitės ir žvakės iš lango. Aš kokį žingsnį stovėjau mergaitės užpakalyj. Na ir ką gi? Man taip pat, kaip ir D-rui Dozous pasirodė, kad *mergaitės pirštas laikosi žvakės liepsnoje*. Bet, žinoma, tai buvo iliuzija, o ne stebuklas. Jei kun. B. yra tuo mano eksperimentu neužganėdintas, tai aš apsiimu padaryti kitą tobulesnį, bet tam aš prašyčiau suteikti man šias žinias:

1) kokioj valandoj d-ro Dozous aprašytas stebuklas įvyko? Kun. Bučys sako, kad tai buvo 18 vasario 1858 m. iš ryto, ir tiek.

2) koki buvo ta diena: giedri ar ūkanota? ar buvo tuomet ant dangaus saulė?

3) iš katros pusės krito šviesa ant Bernadetės: iš priešakio, iš šono ar iš užpakalio?

4) kur stovėjo d-ras Dozous: prieš Bernadetą ar jos užpakalyje, ar iš šono?

5) ant kokio fono jis matė žvakės liepsną: ar tuo fonu buvo dangus, ar Masabielio uolos, ar žemė, ar kas kitas?

6) kokio didumo buvo žvakė ir jos liepsna?

7) kaip plačiai išskėtus pirštus laikė Bernadetė ir kokiame padėjime buvo tie pirštai liepsnai siekiant?

8) kiek sekundžių tęsės atskiri liepsnos plevėsavimai nuo vėjo?

9) kokias akis turėjo d-ras Dozous? Ar jis buvo tolregis, ar apyžlibis?

10) ar vartojo akinius ir kokiuos? Tamsius ar paprastus? Kokio numerio buvo jo akinių stiklai? ir t. t.

Visi tie klausimai – tai ne tuščias mano žingeidumas – jie tur nemažą faktišką svarbą. Nes nuo sąlygų, juose išreikštų, priguli reginio aiškumas. Kas gi nežino, jog juo skaisčiau saulė šviečia, juo sunkiau žvakės liepsna lauke užmatyti.[103] Taip pat ir su akimis – juo jos silpnesnės, juo jos mažiau pamato. Taigi plikas d-ro Dozous pasakymas, kad jam liepsna pasirodė nedaranti jokio nudegimo Bernadetės pirštų – maž tereiškia; ką kiti matė, mes irgi nežinom, nes d-ras Dozous nepasakė nei kas tie kiti buvo. Tiesa, naujausieji Lourdes'e tyrinėtojai kaip d-ras Rouby faktą d-ro Dozous aprašytąjį priima be protestų, bet irgi jokio stebuklo tame nemato. Anot Rouby, Bernadetė turėjus histerozę, kurioje odos nejautrumas – paprasčiausis dalykas. Jei kun. B. bevelija tikėti d-rui Rouby negu man – aš nieko prieš tai neturiu. O jeigu ir autoriui „La vérité sur Lourdes" netiki, tai tegu moksliškai sumuša jo argumentus kas link histerozės pas Bernadetą.

IV. Liaudiško tikėjimo reikšmė

Kun. Bučys sako, kad Lourdes'o negalima vadinti produktu *foi de charbonnier* nei išdava minių psichologijos. Aš apie tai plačiau nesiginčysiu. Patariu tik skaitytojams atkreipti savo domą į aukščiau šiame n-je paduotąjį Patrimpo straipsnį[104], o iš kun. Bučio „Liurdo" perskaityti perskyrimą įvardintą „Kalnakalių darbininkų maištas" (152–155 p.). Iš šio pastarojo sužinos, jog kada policija buvo užgynusi žmonėms lankyti Lourdes'o urvą, minia buvo baisiai sujudus.

> Darbininkai pasidarė pikti kaip ugnis. Jie šnekėjo: Kad taip, tai dabar jau ne policija, ale mes eisim saugoti švento urvo. Tegul pabando kas nors mus iš ten atstatyti; mes tą pačiupinėsime.[105]

O kitoje vietoje autorius pasakoja apie kareivius, patarnavusius Bernadetei, iš kurių vienas kitam iškilmingai taręs:

> Tegu tik pabando kas ką mudviem sakyti kazermėse[106], kad apsireiškimai niekis; aš tokiam parodyčiau.[107]

---

[103] Dalyvaudamas Dievo Kūno procesijoje kun. B., be abejo, ir pats yra pastebėjęs tą gamtos reiškinį. – Aut. past.

[104] Patrimpas [Antanas Kaupas, 1870–1913], „Visuomenės Psychologija. (Studijus Ross'o naujos kningos)", *Draugija*, 1911.04, Nr. 52, p. 313–324.

[105] *Kun. Bučys*, Šv. Pan. Apsireiškimai Liurde, p. 153. – Aut. past.

[106] Kareivinėse.

[107] *Kun. Bučys*, op. c., p. 85. – Aut. past.

Na, kas gi tai yra, jei ne minios psichologijos apsireiškimas? Lourdes'o minios nori stebuklų, tiki į juos, *yra pasiryžusios net muštis su netikėliais*, neįstabu tat, jog tose Lourdes'o miniose ir atsiranda *la foi qui guérit* [gydantis tikėjimas].

Kaip su tikėjimu į Lourdes'o stebuklus, taip lygiai yra ir su tikėjimu į velnio šposus Lourdes'e. Jei aš kun. Bučio pasakojimus apie tą dalyką priskaičiau prie folkloro, tai visai ne dėl to, kad aš netikėčiau į velnio buvimą; anaiptol – aš rodos ne sykį sakiau net pačiam gerb. mano oponentui, jog man velnio veikimas istorijoje yra visai aiškus; aš pilnai tikiu, jog velnias veikia ne vien Lourdes'e, bet ir Peterburge, ir Paryžiuje, ir pačioje Romoje. Ir jei abejoju apie kun. Bučio pasakas apie velnius (op. c., p. 133–136), tai vien dėl to, kad ten velniai pasirodo veikiančiais *visai kvailai*; o tuo tarpu iš prigimimo jie, kaipo angelai, nors ir nupuolusieji, visgi turi savotišką gudrybę ir savo veikime tikslingumą. Man sunku tikėti, kad žmonėms nuolat einant gudryn, kultūringyn, velniai per XIX šimtmečių nieko nebūtų išmokę ir eitų nuolat kvailyn. Jei tat artistams neišpuola teplioti velnius juodesniais negu jie yra, tai juo labiau apologetams, tiesos apgynėjams, neišpultų rodyti velnius kvailesniais negu jų iš tikro esama. Visiems reikia atiduoti *suum cuique* [kiekvienam savo], net ir patiems velniams. Todėl aš ir manau, kad pasakojimai apie Lourdes'o velnius, paduoti kun. B. knygoje, yra produktas vien minių fantazijos, o ne ko kito. Tą tvirtinimą aš remiu paties kun. Bučio žodžiais, kursai sako, jog

> Švenč. Panelės apsireiškimai Liurde labai sujudino žmonėms smegenis Tarbių vyskupijoje, o dar labiau pačiame Liurde. Tokiame visuomenės sujudime vis atsiranda asmenų, kurie tą sujudimą pajunta labiaus už visus. Jiems ima rodytis akyse tai, apie ką visi kalba. Taip turėjo būti ir buvo Liurde.[108]

Na, jei taip turėjo būti ir buvo, anot paties kun. Bučio, tai reiktų nurodyti kriterijus, sulig kurio vieni velnio apsireiškimai Lourdes'e reikia pripažinti tikrais, o kiti melagingais arba iš ligos paeinančiais. Bet mano oponentas tų kriterijų nepaduoda nei savo veikale, nei savo replikoje. Jis vien dogmatiškai tvirtina, kad Lourdes'e būta ir tikrų velnio apsireiškimų. Jei kun. B. turi tame dalyke kokį apreiškimą iš aukšto, aš, žinoma, esu pasiryžęs jam įtikėti, bet įsitikrinti tame iš jo veikalų ir replikos aš jokiu būdu negaliu, nes matau tame vien *subjektyvišką* mano oponento nuomonę, prieš kurią nusilenki neturiu nei noro, nei teisės, nes, kaip jau aukščiau pažymėjau, subjektyvizmo moksle nepripažįstu dar labiau, negu kun. B. imanentizmo.

V. Pertraukiamybės principo pagrįstumas

Pasilieka dar pertraukiamybės principas. Sunkus tai dalykas – ir nežinau, ar aš sugebėsiu užtektinai aiškiai išreikšti savo minti. Bet pabandysiu.

---

[108] *Kun. Bučys*, op. c., p. 136. – Aut. past.

įsivaizduokim sau geometriškąjį cilindrą (pvz., kibiro pavidale). Jo didumas prigulės nuo dugno diametro (kurs tebūnie = 2x) ir nuo aukščio (kurs tebūnie = y). Matematiškai to cilindro didumas galima bus išreikšti formule: $V=\pi x^2y$... (1) Antroji pusė form. (1) duoda mums vieną iš funkcijų, turinčių *nepertraukiamybės* ypatybę. Nes jei mes x, y išreikšime tam tikromis realinėmis skaitlinėmis, visados į klausimą: kokio didumo yra cilindras, gausime griežtą konkretišką atsakymą. Pvz., jei tas cilindras bus kibiras, visados galėsime griežtai atsakyti, kiek jame tilps stiklinių ar gorčių vandens, jei tik žinosime jo diametrą ir aukštį. Bet suvis bus kas kita, jeigu kas užklaus mus: kiek į tą kibirą sutilps vienokio didumo bulbių ar obuolių, ar net ir grynai geometriškų tūlo didumo kamuolėlių. Matematiškai tą klausimą galima irgi išrišti, bet čia jau susitiksime su funkcijomis, turinčiomis *pertraukiamybės* ypatybes. Čia jau atsakymas prigulės ne vien nuo kibiro diametro ir aukštumo ir nuo kamuoliukų didumo, bet ir nuo jų *sudėstymo būdo*. Ant to remiasi žinomas, net evangelijoj paminėtas faktas, apie *mensura bona conferta... et coagitata* [„saiką gerą, prikimštą, sukratytą", Lk 6, 38]. Pripylei grūdų pūrą: rodos, jis pilnas; *pakratyk* ir pasirodys nepilnas, nuslūgęs. Dėl ko? Dėl to, kad grūdai *kitaip susiglaudė*.

Dabar nuo grūdų pereikim prie dar mažesnių dalykų. Tokiais, sulig dabartinio mokslo, yra atomai ir organiškos akytės[109], iš kurių susideda mūsų kūnas. Akytės sudaro organus, o akytes atomai. Ir akylės, ir atomai yra kūne susijungę, susiglaudę, bet nenustoja savo individuališkumo. Jungias tarp savęs, bet nesusilieja neatskirtinai. Tuo žvilgsniu mūsų kūnas yra lyg anas pūras su grūdais. Padaryk grūduose pirštu skylę, – ji tuojaus užsipildys, kaip tik pirštą ištrauksi. Padaryk kūne mažą žaizdelę, ji gan greit savaimi užgis, užsipildys. Tai daros sulig gamtos dėsnių ir nieks tame nieko stebėtino nemato. Pradeda stebėtis tik tuomet, kada koki didesnė žaizda ūmu laiku užgyja, arba sutriuškintas kaulas, kurio keletas šmotų išėjo lauk, ūmai suauga. Tai jau vadina stebuklu. Ar teisingai? Apskritai čia atsakyti negalima. Kiekvieną panašų atsitikimą reiktų atskirai ištirti. Kun. Bučys vieną tokį atsilikimą – būtent p. Rudderio sulūžusios kojos sugijimą, sakosi ištyręs ir skelbia, kad tai įvyko vien Dievo galia, kad gamtoj panašios galios nėra ir negali būti. Aš tokių kategoriškų tvirtinimų nedrįstu statyti. Kad ta koja nesugijo paprastu gijimo procesu – tas gal būt; bet kad gamtoje būtų vieni tik paprasti gijimo procesai, o kitokių nepaprastų visai nebūtu, tai man toli neaišku. Gamtoje be abejo yra ne mažesnis procesų įvairumas negu Lourdes'e. Ten priskaityta 19 kategorijų išgijimų. Gamtoj jų gali būti kur kas daugiau. Jai yra išgijimai įvykstantieji pamažėli, iš palengvo, dėl ko negali būti išgijimai greiti, ūmi, pasidarantieji ačiū tūlam psicho-fiziologiškam žmogaus *sukratymui*, kaip pas Rudderį. Kun. Bučys sako, kad Rudderio kojoje trūko kaulo trijų centimetrų ilgio. Tas *tarpas* tapęs ūmai užpildytas. To fakto turėjo būti tam tikra priežastis; jos kun. B. ieško vien Dievuje, nes, girdi, Rudderio kūne ji negalėjusi būti. Bet kodėl? Nepasakė. Man gi matos, kad ji galėjusi būti ir Rudderio kūne. Jis juk, kaip ir pas kitus žmones, buvo sudėtas iš akyčių ir atomų. Per ilgą laiką po kojos sulūžimui tie atomai ir akytės buvo

[109] Ląstelės.

vienaip susiglaudę, bet štai jam atėjus į Oostaeckerį ir karščiau pasimeldus į šv. Panelę įvyko jo kūne tūlas psicho-fiziologiškas sukratymas, atomai ir akytės ėmė kitaip glaustis prie kits kito, kaulai per tai pasidarė bent kiek ilgesni, tarpas užsipildė, ir žaizda užgijo. Tiesa, mokslas nežino ūmo kaulų prasitęsimo[110], bet gerai žino gyvo sidabro prasitęsimą nuo karščio termometre. Jei paprastas karštis daro tai su visais metalais, dėl ko tikėjimo karštis negal padaryti panašaus dalyko su gyvo žmogaus kaulu, pvz., Rudderio kūne?! Aš netvirtinu, kad tikrai taip buvo, bet statau hipotezę, kad taip *galėjo būti*. To galimumo, tariuos, ir kun. Bučys neatmes. O jeigu taip galėjo būti, tai stebuklo galėjo čia ir nebūti bent toje prasmėj, kaip jį kun. Bučys supranta. Toje hipotezeje aš nematau jokio nusidėjimo ne tik prieš Bažnyčią, bet ir prieš tiesą. Jei gali būti ūmas pražilimas, ūmi kristalizacija, tai aš nematau dėl ko negalėtų būti ūmas kaulų suaugimas natūrališku, nors ir nepaprastu būdu.[111] Jei Mečnikovas vos 1906 metais tesurado ūmo žilimo priežastį *chromofaguose*, tai dėl ko aš negaliu tikėti, jog kitas koks natūralistas neišras tūlų *bionų*[112], kurie „smarkios psichologiškos priežasties" pajudinti gali ūmai atlikti kauluose kristalizacijos procesą ir pagaminti organišką jų sujungimą. Ikšiol fizikai skaitė atomus vienlentėmis[113] nepadalinamomis esybėmis. Bet išrastas tapo radijus – ir pasirodė, kad atomai – labai sukomplikuotos smulkesnių medžiagos dalelyčių sistemos. Kas atsitiko su atomu – turės būtinai atsitikti ir su organiška akyte. Aukščiau minėtieji *bionai* – tai ne mano išmislas. Apie juos kalba ir rimti biologai. Kun. B. mano, jog stebėtinų Lourdes'e išgijimų negalime kitaip išaiškinti, kaip tik Dievo galia. Aš gi manau, kad mums nepridera versti viso ko ant Dievo. Dievas yra, tai tiesa, bet yra ir chromofagai, ir bionai, ir daug kitokių akia[114] nematomų esybių. Dievas jas sutvėręs gali per jas ir veikti. Sulig kun. Bučio – užtenka pasakyti, kad Lourdes'o reiškiniai – stebuklai, ir mokslui nebėr čia vietos. Aš gi manau, – kad neatmetant Dievo mokslininkas privalo naudotis ir *elektronais*, ir *bionais*, ir kitokiais naujo mokslo išradimais, kaip paprastame gamtos tyrinėjime, taip ir Lourdes'o stebuklų aiškinime. Jei scholastikai teisingai tvirtino, kad *entia non sunt multiplicanda* [nedera dauginti būčių], tai dar teisingiau bus pasakius – *non sunt multiplicanda miracula*. Ypač apologetai tame dalyke privalėtų būti atsargūs, nes būtų didelė gėda pripažinti šiandieną stebuklą tame, kame rytoj mokslas gali išparodyti visai natūralų

[110] Neūmas naujo kaulo atsiradimais vietoj sulūžusiojo ar sugedusiojo šiandien moksle konstatuotas. Priešingą nuomonę, būk „on pe peut remplacer par des os nouveaux, les os déjà dertruits", d-ras Rouby vadina stačiai „veritable héresie chirurgicale" [Kad negalime pažeistų kaulų pakeisti naujais, yra tikra chirurginė erezija]. Sk. Rouby, op. c., p. 120. – Aut. past.

[111] D-ras Rouby net ir to ūmumo nepripažįsta. Nuo 18 vasario 1867 m., kad Rudderio koja sutriuškinta tapo, iki 7 balandžio 1876 m., kada ji išgijo, rodos, užtektinai praėjo laiko. Kaulas galėjo užaugti ne tik ant 3 cm, bet ir daugiau, jei to būt reikėję. – Aut. past.

[112] Hipotetinės biologinės energijos dalelės, postuluotos, norint gyvybės paslaptį įminti taikant to meto kvantinės fizikos pasiekimus. Neaišku, kur Jakštas perskaitė šį terminą. Jį vėliau išpopuliarino psichoanalitikas Wilhelm Reich (1897–1957).

[113] Vientisomis.

[114] Akimi.

gamtos reiškinį. Kad Duval'is negali natūraliu būdu išaiškinti Rudderio išgijimo, tai da nereiškia, kad fiziologija to padaryti negali ir negalės. D-ras Rouby, kaip minėjom, jau padarė bandymą tame dalyke. Jo pėdomis, be abejo, eis kiti, ieškodami natūralės ūmų išgijimų priežasties ir sąlygų ir be abejo jas ras. Tuomet ir paaiškės pilniau, kas tai yra pertraukiamybės bei *šuolingumo* principas. Gal aš jį negerai esu pavadinęs, blogai suformulavęs – tame dalyke nesiginčysiu. Bet jis nėra moksle joks išmislas. Gamtoj yra procesai ūmi ir palengvėl įvykstantieji. Ir vieni, ir kiti, be abejo, turi savo priežastis ir principus. Skirtumas tik tame, kad neūmi procesai, kaipo paprasti, yra geriau moksle ištirti, o ūmi – kaipo rečiau atsikartojantieji, tebėra dar ir *neaprašyti* kaip reikiant, ir *nesuklasifikuoti*, ir *neišaiškinti*. Neįstabu tat, jog pertraukiamybės principas, ant kurio šie pastarieji remias, išrodo kai kam „moksliška erezija". Bet tokių „erezijų" moksle rasime labai daug, be jų jis nei žingsnio tolyn pažengti negali. Nežinau, ar būtų geras istorikas, kurs viešpatijų besiplėtojime matytų vien *evoliucijos* principus, o *revoliucijos* principų buvimą visai neguotų. Jei toks istorikas ir atsirastų, gamtininkas negalėtų imti iš jo pavyzdį. Nes gamtininkui, kurs nenori stovėti ant pirmojo tyrinėjimo laipsnio, užsiimdamas vien faktų aprašinėjimu, būtinai reikalingi kits kitą papildantieji principai: k[aip] a[na] principas *inercijos* ir principas *energijos*, principas *diferenciacijos* ir principas *integracijos* ir t. t. Todėl ir šalip visų pripažintojo *nepertraukiamybės* principo, jam būtinai reikia priimti ir *pertraukiamybės* bei šuolingumo principas. To principo ignoravimas ypač biologijoj daro moksle dideles spragas. Kun. B. sako, kad mokslas jau žino tūlus ūmus procesus, pvz., ūmą stabo išgijimą, kurio tačiau Lourdes'e niekas stebuklu neskaito. Labai gerai. Bet jei šis vienas ūmas išgijimas neskaitomas stebuklu, dėl ko kitiems ūmiems išgijimams[115] pripažįstama stebuklingumo dėmė? *Kur yra tie kriterijai, sulig kurių drąsiai be klaidos galima būtų skirstyti ūmi išgijimai į stebuklingus ir nestebuklingus?* Tokių kriterijų kun. B. neparodė, ir todėl mums matos, kad vienatinis jo kriterijus yra čia ne kas kita, tik jo asmeniška nuomonė, arba *subjektyvizmo* principas. Kun. B. *tiki* į stebuklus – jis ir mato daugelyje ūmių išgijimų stebuklus. D-ras Rouby regimai *netiki* į stebuklus, jis ir nemato Lourdes'e jokių stebuklų. Aišku, jog čia daug kas priguli *nuo tokio ar kitokio tikėjimo*. O kadangi tikro tikėjimo mokytoja yra Bažnyčia, tai ji viena ir tegali galutinai išrišti klausimą: ar Lourdes'e buvo stebuklų, ar ne? Kolei Bažnyčia to klausinio kategoriškai nestato, nematau ir aš jokio reikalo plačiau užsiimti tyrinėjimu, kaip ten Lourdes'e Dievas veikia: *paprastu ar nepaprastu būdu*? Aš tikrai žinau, *kad Jis veikia*, ir man to pilnai užtenka.

Todėl vieloj ilgų ginčų apie Lourdes'ą kun. Bučys tepagamina velyk[116] „Draugijai" mokslišką straipsnį apie *stebuklų klausimą apskritai*, kaip jis šiandien stebuklų priešininkų moksle yra statomas ir kaip yra gvildenamas katalikų apologetikoje. Tai skaitytojams atneš, be abejo, kur kas daugiau naudos, negu ilgos polemikos siauroje lurdologijos srityje.

---

[115] D-ras Rouby randa labai daug natūrališkų ūmių išgijimų. – Aut. past.

[116] Verčiau.

* * *

Tuomi ir baigiu šį straipsnį. Deja, jisai išėjo žymiai ilgesnis negu norėjau ir tikėjausi. Todėl bijodamas, kad skaitytojai nesuprastų jo savaip, pabandysiu pats jį sutrumpinti, sutraukdamas į keletą paaiškinančių mano mintį tezių, į kurias norėčiau skaitytojų domą atkreipti. Štai tos tezės:

1) Apologetikoje ne vieta subjektyvizmui. Apologetas privalo branginti argumentus sulig jų moksliškos vertės, o ne sulig savo asmeniško įsimylėjimo į juos. Pvz., man labiau patinka *Rhynchites betulae*, kun. Bučiui Lourdes'as. Bet nei aš, nei jis neturim teisės daryt sau iš jų mylimų arkliukų ir ant jų vienų tejodinėti.

2) Lietuviškoji kun. Bučio monografija apie Lourdes'ą – nors plati ir sąžininga, tačiau neužganėdina tikrų mokslo reikalavimų. Ji aprašo vien Lourdes'o reiškinius, bet nepaduoda nei jų klasifikacijos, nei moksliško jų išaiškinimo. Ten tvirtinama tik dogmatiškai, kad Lourdes'o reiškiniai – tai stebuklai, bet nėra paduota jokio moksliško kriterijaus, kuomi skiriasi stebuklas nuo paprasto atsitikimo. Šis pastarasis klausimas užsienio literatūroj šiandien labai plačiai statomas (kaip tai matyti iš aukščiaus minėto Saintyves'o veikalo), pas kun. Bučį nei nepalytėtas. Net ir nauja stebuklo definicija jo replikoje paduota neišlaiko kritikos.

3) Moksliškas Lourdes'o reiškinių tyrinėjimas vis da tebėra pirmoje elementariškų aprašinėjimų fazėje. Bet pradedama jau žengti antrojon – klasifikacijos fazėn. Sk. aukščiau minėtus Bertrin'o ir d-ro Rouby veikalus. Lurdiškas „konstatavimų biuras" tame dalyke maž tegal padėti, nes jo rolė, anot teisingų Le Roy žodžių – yra „police de miracles, non pas étude" [stebuklų policija, ne jų studijų įstaiga].

4) Lourdes'o reiškiniai turi daug panašumų į jansenistų stebuklus, istoriškai konstatuotus ir moksliškai aprašytus plačiose Montgeron'o knygose.

5) Stebuklingas Bernadetės pirštų žvakės liepsnoje nenudegimas – papasakotas d-ro Dozous labai nepilnai ir nekritiškai. Skaityti tą faktą stebuklu nėra jokios racijos. Buvo tai paprasčiausia optiška iliuzija arba natūrališkas isteriškas odos nejautrumas.

6) Kad Lourdes'e veikė minių psichologija, parodo tai net paties kun. Bučio veikalas (perskyrime „Kalnakalių darbininkų maištas" *et alibi passim* [ir toliau įv. vietose]). Velnių apsireiškimai – taip pat išaiškinami sujudintomis žmonių lurdiečių smegenimis.

7) Pertraukiamybės principas tikrai veikia gamtoje ir nei kiek nesipriešina priežastingumo principui.

8) Stebuklų klausime daug sveria tikėjimas. Galutinas nutarimas, kur yra stebuklų, o kur jų nėra – priklauso Bažnyčiai. Atskiri žmonės gali tame suklysti, kaip, pvz., suklydo jansenistai savo stebuklus skelbdami.

9) Naujų stebuklų ieškojimas ir troškimas yra žymė labiau žydiška negu krikščioniška: *Generatio mala et adultera signum quaerit* (Matt. XII, 39) [Pikta ir neištikima karta reikalauja ženklo].

Reiktų taipogi naujų stebuklų mėgėjams neužmiršti ir šių Kristaus žodžių: „pseudochristi dabunt *signa magna*" (Matt. XXIV, 24) [Netikri mesijai... darys

didelių ženklų], kurie aiškiai parodo, jog apologetiška *naujų stebuklų* svarba nėra absoliutiška; ji priklauso nuo tūlų kriterijų ir tam tikrų sąlygų, kurių, deja, kun. B. neišparodė.[117]

A. Jakštas.

[117] Prie šios progos skubinamės atitaisyti spaudos klaidą. „Dr." 48 n-je 435 psl. kur atspausta: „Sukta apgavikė būtų galėjusi pasakymą: „Aš esmi Nekaltas Pradėjimas" – reikia: „aš esmi nekaltai pradėta" ir „niekas nepramano daikto, kurio", reikia – „niekas nepramano daiktų, kurių". Taipogi ant 433 ps. vietoj: *Antychryst* skaityk: *Dziwy Antychrysta. Red.*

J. Kubilius, kun. P. Būčys

KATALIKYSTĖ IR TIESA KELI LAIŠKAI APIE TIKĖJIMO KLAUSIMUS

[*Vadovas*, 1911.01, Nr. 29, p. 47–54.]

J. Kubilius, Pirmosios V. Dūmos Atstovas,
ir Kun. **P. Būčys**, Dvasiškosios Akad. Profesorius.

Katalikystė ir tiesa

Vilnius, 5 Geguž. 1910 m.

Gerbiamasis Kun. Profesoriau!

Beskaitant Tamstos parašytą knygą „Šv. Pan. Apsireiškimai Liurde"[1], man atėjo šitokie abejojimai.

Pernai metais man teko Peterburge susitikti su viena ruse, kuri papasakojo apie stebuklingus išgijimus, įvykusius Sarove prie Serafimo kūno[2]. Ji rodė knygeles su aprašymais staigių išgijimų nebeišgydomų ligų; buvo įdėtos išgijusių fotografijos, nurodytos vietos ir pavardės. Taigi kyla klausimas, ar yra stebuklų pas pravoslavus ir apskritai pas kitatikius? Katalikų Bažnyčia pravoslavų stebuklų nepripažįsta; bet, nepripažindama, ar nepasielgia jinai taip, kaip tie netikėliai, kuriems katalikiškieji raštininkai užmeta rūpinimąsi daugiaus savo išgalvotomis doktrinomis negu tiesa ir iš viršaus nenorėjimą pripažinti faktų. Jeigu iš tikrųjų yra stebuklų ir pas pravoslavus, tada jau vargiai begalima tvirtinti, kad tik pas katalikus tikras tikėjimas ir kad vienoje katalikų Bažnyčioje išganymas. Matyt, kad Dievui ir pravoslavų tikėjimas geras, jeigu jiems suteikia stebuklų. Gal Dievas žiūri *tik* į žmogaus subjektyviškus įsitikinimus ir į gyvenimą sulig tų įsitikinimų.

Tiesa, ir katalikai sako, kad kitatikis galės būti išganytas, jeigu be abejojimo tikės į savo tikybos mokslą ir sulig jo gyvens; bet jei tik ims abejoti apie savo tikybą, tai jau bus kaltas, kad neprieis prie katalikų tikybos. Kilus abejojimams kitatikis privalo ieškoti tikybinės tiesos, o tikrai ieškodamas visuomet prieis

[1] *Švenčiausiosios Panelės apsireiškimai Liurde* / parašė Pranciškus Būčys..., [Kaunas]: apšvietimo d-jos „Saulės" išleidimas, 1909.

[2] Stačiatikių šventasis Serafimas Sarovskis (1754–1833), buvęs palaidotas Sarove (dab. Nižnij Novgorodo sr.).

prie pažinimo katalikų tikybos kaipo tiesos. Bet kokiu gi būdu pažinsi, kad katalikų tikyba yra tiesa? Kiekviena gi tikyba sakosi, kad ji tikra. Jeigu katalikui užeina abejojimai apie kokią nors tikėjimo tiesą, tai jam patariama varyti šalin tuos abejojimus kaipo pagundą, ieškoti abejojamosios teisybės išaiškinimo tam tikrose knygose, klaustis sumaningų žmonių patarimo, neskaityti raštų, galinčių sukelti dar daugiaus abejojimų, melstis, kad Dievas atitolintų abejojimus. Bet jeigu tų katalikiškų patarmių laikytųsi kiekvienas kitatikis sulig savo tikybos, tai jis visuomet prieitų tik prie savo tikybos susitvirtinimo, o ne prie tiesos pažinimo. Reikalauti, kad tose pačiose sąlygose katalikas elgtųsi vienaip, o kitatikis kitaip – vienas skaitytų pagunda tą pat, ką kitas turi vadinti malone, man regis, būtų neteisinga.

Taip pat man išrodo, kad ir kituose dalykuose katalikai, ką pas save skaito geru, kitiems tą patį verčia blogu. Štai, pavyzdžiui, Rusijoje geras katalikas visuomet stovi už tikybų laisvę, pripažįsta ir reikalauja, kad būtų panaikinti įstatymai, varžantieji tikybų propagandas. Grynai katalikiškose viešpatijose katalikai tuomi pačiu laiku stovi už tos laisvės varžymą. Katalikai šaukia ant Prancūzų vyriausybės, už ką nori panaikinti katalikiškas mokyklas, tuo tarpu Ispanijoje vyskupas kreipiasi prie valdžios, kad uždengtų Ferrer'o[3] mokyklas. Tai skaičiau viename katalikiškame laikraštyje. Rusams katalikai prikiša, kad jie savo tikybą palaiko su policijos pagalba, o katalikiškų valstijų vyriausybėms skaitoma geru, kad jos teremia *tik vieną* katalikų tikybą.

Taigi mane ima abejojimas apie katalikų tikybos tikrumą. Kas kita Kristaus mokslas, o kas kita katalikų Bažnyčia. Katalikai apsiėjime su kitatikiais nesilaiko pamatinio krikščionystės principo: nedaryk kitiems to, ko nenori, kad tau būtų daroma.

Labai būčiau dėkingas gerb. profesoriui, jei man paaiškintum šituos dalykus, arba nors parodytum tam tikrą literatūrą. Prašom dovanoti, jei kokį žodelį perdėjau: aš tai dariau, norėdamas vaizdžiau išreikšti savo abejojimus, kad geriau būčiau suprastas. Turiu ir daugiaus abejojimų, bet nebedrįstu jais gerb. profesorių varginti.

Su pagarba *J. Kubilius.*

Peterburge (Vas[iljevskij] Ostr[ov] 1 lin[ija] 52) 12 Gegužio 1910 m.

Jo Malonybei P. J. Kubiliui Vilniuje

Gerbiamasis Tautieti!

Jau kelios dienos kai gavau malonų Tamstos laišką, bet negalėjau ūmai atsakyti dėl to, kad jame pajudinti svarbūs daiktai. Tamsta gryna širdžia ieškai tiesos; džiaugiuosi, bet nepajėgiu viename laiške ją sutalpinti. Iki šiol man atsieidavo koresponduoti apie tikėjimo klausimus su kai kuriais rimtais žmonė-

[3] Francesc Ferrer i Guàrdia (1859–1909), katalonų anarchistas. Barselonoje steigęs laisvamaniškas mokyklas.

mis svetimtaučiais; „Šaltinio" skaitytojai uždavinėdavo man klausimus, kylančius neinteligentų dvasiose. Pasitaikydavo abejonių, kurių negalima būdavo išgvildenti sodiečiams paskirtame laikraštyje; taigi dabar man linksma ir miela, gaunant progą persikeisti mintimis apie brangiausius man daiktus su tautiečiu inteligentu. Jeigu atsieitų ir ilgoką korespondenciją su Tamsta vesti, aš apsiimčiau ją mielai.

Tamstos laiške pakelti keturi klausimai: 1-o apie nekatalikiškų tikėjimų stebuklus, 2-o apie tikėjimo subjektyviškumą, 3-o apie abejojimus tikėjime ir katalikystės pažiūrą į juos, 4-o apie egoistišką katalikystės apsiėjimą su laisvės idealais.

Man išrodo, kad naudingiaus kiekvieną dalyką gvildenti skyrium, nes ištyrimas galėtų būti ir platesnis, ir gilesnis. Baugu, žinoma, skirstyti krūvon suaugusius dalykus, nes kapojant klausimus gali susikapoti argumentacija, o argumentaciją sukapojus darosi sofizmas. Juk tokiu bildu prirodoma, kad Achilas, dešimtsyk greitesnis už akmeninę varlę, negali jos pavyti. Taigi, vengdamas sofizmų, šiame laiške aš labiausiai noriu įžiūrėti į protinį ryšį Tamstos minėtųjų faktų su galutinu išvedimu iš jų. Suimdamas Tamstos argumentaciją, rūpinausi kuo sistematiškiausiai, kuo teisingiausiai ir kuo aiškiausiai atkartoti Tamstos mintį. Suklysti, žinoma, visgi galėjau, bet rūpinausi klaidos išvengti. Tam tikslui ir atkartoju Tamstos mintį, kad kuo geriausiai susiprastuva vienas kitą. Nesusiprantant, negalima susikalbėti, o norint gerai susiprasti, labai naudinga prieš vienas kitą kits kito mintis savais žodžiais atkartoti.

Sulig Tamstos, katalikystė savo stebuklus pripažįsta, o pravoslavijos ir kitų tikėjimų stebuklus atmeta. Katalikui, abejojančiam apie tikėjimą, ji liepia abejonę atmesti kaipo pagundą ir nuodėmę, kitatikiui, tą pat jaučiančiam, pataria dar labinus abejoti. Iš to aišku, kad ji nori sulaikyti savuosius, o iš svetimų tikėjimų pritraukti prie savęs kuo daugiausia žmonių. Kur katalikų viršus viešpatijoje, ten vyskupai ir kunigai neleidžia laisvės kitiems tikėjimams; o ten, kur katalikų mažuma, jie visi stoja už visų tikėjimų laisvę. Taigi matyt, kad katalikystė trokšta laisvės sau, o nelaisvės kitiems. Jėzus gi mokino, kad žmogus nedarytų kitam ko pats sau nenori, o trys minėtieji pavyzdžiai rodo, kad katalikystė to įsakymo nepildo ir mokina nepildyti; todėl aišku, kad ji nėra tikras Kristaus tikėjimas. Bet už katalikystę, rasi, ne geresnės ir kitos krikščionių bažnyčios; taigi išeina, kad Kristaus ir Dievo tikėjimas nebuvo bažnytinis tikėjimas, turintis formą objektyvinės tiesų sistemos, tik buvo ir yra veiklaus subjektyviškas širdies įtikėjimas į tiesą ir sulig tos tiesos gyvenimas. Vienaip tiesą supranta katalikai, kitaip pravoslavai; o Dievas stebuklus daro ir katalikams Liurde, ir pravoslavams Sarove. Ne tų dviejų vienų tikėjimų, bet visų viso pasaulio religijų žmonės Dievui mylimi vaikeliai. Jų ginčų ir kovų Jis nepagiria, bet įsitikinimą laimina, todėl visiems ištenka Jo malonės.

Nors saviškai sustačiau Tamstos laiško turinį, bet visgi drįstu sakyti, kad šita argumentacija yra Tamstos. Pati svarbiausia vieta joje yra mintis, *kad katalikystė nėra Kristaus tikėjimu, nes neužlaiko vieno svarbiausiųjų Jo įsakymų*, būtent meilės. Tas tvirtinimas paremtas ant neišreikšto, bet neabejotinai teisingo pamato, būtent, kad tiktai ta Bažnyčia tegalėtų būti tikru Jėzaus tikėjimu,

kuri užlaikytų ir mokintų *visą* Jo mokslą, ypač pačias svarbiausias doros taisykles, meilę pirm visko.

Taigi visas išvedimo teisingumas priguli nuo teisingumo tų faktų, kuriais išrodoma, kad katalikystė neužlaiko artimo meilės taip, kaip Jėzus mokino, ir dargi kartais liepia tikėti į daiktus, tam meilės įsakymui priešingus. Tamsta pirmame savo laiške minėjai tris faktus, tolesniuose gal paminėsi dauginus. Šiandien visų trijų aš nesuskubsiu išgvildenti: pasitenkinsiu tik vienu.

I. Apie stebuklus nekatalikiškuose tikėjimuose

Daugeliui žmonių išrodo, būk katalikystė pripažįsta didelę svarbą faktams, kuomet kalba apie savo stebuklus, o atmeta faktų vertę, kaip tik išeina aikštėn kitų tikėjimų stebuklai. Bet katalikystė to nedaro, ji nesako, kad pravoslavijoje arba kitame kokiame tikėjime negali būti stebuklų. Kas kita yra vien savo tikėjimo stebuklus skelbti, o kas kita yra sakyti, būk svetur jų nėra. Dar ir kitą distinkciją reikia turėti omenyje, būtent: kas kita yra katalikas ir kunigas, o kas kita yra katalikų Bažnyčia. Aš esmi katalikas ir kunigas; parašiau knygas apie Liurdo stebuklus. Kelios dešimtys kitų katalikų pirma manęs tą padarė. Bet katalikų Bažnyčia iki šiol dar neištarė savo žodžio, ar yra Liurde stebuklų, ar ne. Kaip viešpatijoje bet kokios partijos, kad ir galingiausios, programa neturi tos vertės, kaip veikiantieji viešpatijoje įstatymai, taip ir katalikystėje minčių srovės su jų taktikomis nereiškia Bažnyčios dvasios, kol nevirsta jos dogmomis. O dogmomis tėra tik stebuklai, užrašytieji Šventajame Rašte. Iš to aišku, kad katalikystė, kaipo Kristaus mokinių organizacija, ne per labai skubinasi skelbti savo stebuklus.

Katalikystėje niekuomet nėra buvę dogmos, tvirtinančios, būk svetimuose tikėjimuose nėra stebuklų. Kiek mano spėjimas išneša, tiek aš drįstu sakyti, kad tokios dogmos niekados ir nebus. Tarp katalikiškų teologų yra raštininkų, pozityviškai tvirtinančių, kad pravoslavijoje yra buvę tikrų stebuklų. Tą nuomonę randame veikaluose labai rimtų jėzuitų istorikų kuopos, vadinamos Bollandistais[4] ir tyrinėjančios šventųjų gyvenimus. Tie teologai šitaip protauja: Žmogus, būdamas klaidingame tikėjime, gali nežinoti savo klaidos, ir tada jis nekaltas prieš Dievą. Pravoslavas, skaitydamas Šv. Raštą, mintydamas apie V. Jėzaus kentėjimus ir Jo pavyzdį sekdamas, naudodamasis tokių didžių šventųjų veikalais, kaip Kirilo, Bazilijaus, Jono Auksaburnio ir kitų, gali, be abejo, dideliai ištobulinti savo dvasią ir tapti tikru šventuoju. Visai nesistebėčiau, jei kada nors popiežius pripažintų šventu Maskvos metropolitą Pilypą, kurį užsmaugė Miliuta Skuratov'as, Jono IV liepiamas[5], už drąsų priminimą Evangelijos ir Dievo teismo carui. Tokie žmonės kaip Pilypas galėjo smarkiai pykti ant

[4] Société des Bollandistes – jėzuitų filologų ir Bažnyčios istorikų draugija, įsteigta flamando Jean Bolland, SJ (1596–1665), 1643–1940 m. leidusi daugiatomį kritišką šventųjų gyvenimų sąvadą *Acta Sanctorum*.

[5] Maliuta Skuratovas (m. 1573), caro Ivano Rūsčiojo įsteigtos opričninos vienas iš vadų.

katalikystės, nesižinodami ką darą, ir galėjo būti tikrais šventaisiais, galėjo daryti tikrus stebuklus.

Ar darė, tai kitas klausimas. Aš labai abejoju, bet ne dėl to, kad aš katalikas, tik dėl to, kad man neteko nei vieno pravoslavijos stebuklo užtenkamai ištirti. Nors į Sarovą iš Peterburgo daug arčiaus negu į Liurdą, tačiau aš rašiau apie Liurdo, o ne apie Serafimo (Saroviškio) stebuklus dėl to, kad man daug lengviaus buvo įeiti į Liurdo archyvus negu šv. Sinodo Peterburge. Negana, ką man neteko dokumentų turėti, prirodančių pravoslavų stebuklus, bet negavau nei knygynuose matyti, nei bibliografijos šaltiniuose rasti, nei spaudinių parodose užeiti nei vieno rimto veikalo, kritiškai apsvarstančio pravoslavijos stebuklus. Prancūzų, vokiečių kalbose turime gausią literatūrą apie šv. Bernardo, šv. Januarijaus, apie Trier'o ir Lourdes'o stebuklus. Apie tuos faktus yra veikalų, išėjusių iš po katalikų plunksnos, yra ir raštų, apšviečiančių klausimą iš stačiai priešingos pusės. Liurde nei vieno stebuklo neužrašoma, kol jo neperžiūri gydytojų, medicinos daktarų komisija, o ir užrašytuosius ne visus vadinama stebuklais. Bandymai ir tyrinėjimai tęsiasi metais ir dešimtimis metų. Prieš katalikų šventųjų kanonizacijas stebuklų tyrinėjimas taip smarkus, kad iš keleto šimtų atsitikimų, kuriuos šiaip žmonės vadina stebuklais, telieka pripažintas tik vienas arba du, dažnai nei vieno. Pas mane ant stalo guli aštuoni dideli tomai veikalo: „De servorum Dei beatificatione et beatorum canonizatione"[6]. Kad Tamsta pamatytum, kaip aštrios tame oficialiame rankvedyje surašytos stebuklų tyrinėjimo taisyklės, tai suprastum, kodėl stebuklų tyrinėtojus italai pravardžiuoja „velnio advokatais". Mat ne sykį miestas daug ir ilgai rūpindavosi, kad dievobaimingumu garsus jo pilietis taptų šventuoju, o čia visi rūpesčiai ir triūsai ir išdėtieji pinigai nueidavo niekais dėl to, kad kanonizacijinio teismo prokuratorius, oficialiai *promotor fidei*, ir stebuklus išaiškindavo gamtiniu būdu, ir Dievo tarno gyvenime išrasdavo peiktinų darbų. Apie Saroviškio Serafimo stebuklų tyrinėjimą nieko panašaus negirdėjau. Nežinau, ar skelbė ką nors spaudoje ta komisija, kuri jo stebuklus tyrinėjo, ar nieko neskelbė. Didžiausias Rusijoje bažnytinių knygų pirklys Tuzov'as[7] Peterburge kas metai spausdina storą tikybinių raštų katalogą, bet tame kataloge neradau nei vienais metais apskelbta nei jokio oficialaus tyrinėjimo apie naujo šventojo stebuklus. Iš to lengva numanyti, kodėl kiti katalikų raštininkai, ir aš tarp jų, nerašiau apie pravoslavijos stebuklus, tik apie katalikiškuosius.

Pravoslavijos stebuklų faktiškumo prirodymai lig šiol man išrodo silpnoki. Tamsta matei brošiūrą su portretais stebuklingai išgijusių pravoslavų, kalbėjai su ruse, kuri pažino žmones, stebuklingai išgijusius per Saroviškio Serafimo užtarymą. Būtų nuodėmė prieš mokslo objektyviškumą sakyti, kad tat visa yra

---

1569 jis pasmaugė nuverstąjį Maskvos ir visos Rusios metropolitą Filipą II (1507–1569). Filipas II paskelbtas šventuoju 1652 m.

[6] Pop. Benediktas XIV, *De servorum Dei beatificatione et beatificatorum canonizatione*, pirmoji 4tomų laida: Bononiae 1734–1738.

[7] Ignatij Lukjanovič Tuzov (1851–1916).

melas ir nieko daugiaus nereiškia. Negalima nieko vadinti melagium, kol neprirodei melo. Bet minėtųjų stebuklingumo prirodymų mokslui neužtenka.

Mano knygų prakalboje (VII p.) Tamsta radai prisipažinimą, kad tiktai keturis iš aprašytųjų atsitikimus aš ištyriau iki dugnui. Keturių stebuklingai išgijusių asmenų portretų aš neįdėjau į knygas, nes tų žmonių išgijimo teliko tik dokumentai, o fotografijų niekas nenuėmė[8] 1858 metais. Apie kitus septynis, kurių portretai paduoti, aš neabejoju, kad tikrai stebuklingai jie išgiję, bet pridėjau aiškiai, kad tyrinėjimą galima būtų gilyn vesti. Aš nevedžiau dėl minėtų knygoje priežasčių, bet kiti žmonės, vyskupų paskirtosios komisijos, veda. Iš tų komisijų darbų tik pasitvirtina mano spėjimas, kad pirmutinių tyrinėtojų darbas buvo sąžiningai atliktas.

Liurde aš mačiau vienuolę, stebuklingai išgijusią iš neišgydomos ligos. Keletą kartų su ta vienuole kalbėjau, bet apie ją savo knygose neminėjau nei žodžio dėl to, kad jos ligą ir išgijimą težinojau tik iš jos pačios ir gydytojo Dr. Boissarie. Gilesnio tyrinėjimo negalėjau atlikti. Keturiasdešimt dviejuose tomuose laikraščio „Annales de Notre-Dame de Lourdes" paduota daugelis fotografijų su smulkiausiais išgijimų aprašymais, sustatytais čia pat Lourdes'e, dažniausiai pačioje išgijimo dienoje, iš pačių išgijėlių lūpų. Tačiau didumą tos medžiagos palikau neišnaudojęs. Nors melo joje nėra, bet ne vienas melas istorijai kenkia. Keikia kiekvieną faktą skyrium kuo smulkiausiai ištirti, reikia išgijėliams ir džiaugsmingiems išgijimo liudininkams duoti ataušti. Kartais niekieno neužtėmyta[9] pirmoje valandoje smulkmena visą atsitikimą, kurs rodėsi esąs stebuklas, gamtiškai išaiškina ir dargi lengvai. Be galo daug atsieina padėti triūso, kol vieną faktą taip ištiri, kad toms smulkmenoms nebelieka vietos.

Trumpai sakant, pripažįstu, kad pravoslavijoje gali būti stebuklų, bet nežinau, ar jų yra. Tatai yra mano nuomonė, o ne katalikystės mokslas. Katalikystė savo nuomonės apie pravoslavijos stebuklus visai neišreiškė. Bažnyčios vardu kunigai tegali kalbėti tik tuomet, kada skelbia dogmatiškai suformuluotą jos mokslą. Taigi šitame klausime tiek aš, tiek kitas kunigas ar vyskupas tegali turėti tik savo pažiūrą, o ne oficialią ir bažnytinę. Jei tad Tamstai teks girdėti kunigą, tvirtinantį, jog pravoslavijoje negali būti stebuklų, tai atsakymą už tą tvirtinimą turės duoti pats jo autorius, o ne katalikystė.

Bet Tamstai išrodys negalimas daiktas sutaikyti šitame laiške išreikštas mintis su tuo, ką rašiau savo knygoje apie Lourdes'o stebuklus. Ten prakalboje VI puslapyje parašyta: „Jeigu tad yra stebuklų, tai tikėjimas yra tiesa." Kai kas gali pridėti: „Pravoslavijoje yra stebuklų, pravoslavija yra tiesa." Nuo savo sakinio aš neatsisakau, nors, pripažindamas pravoslavijai stebuklus, nepripažįstu jos tikru tikėjimu. Savo sakinyje žodį „tikėjimas" aš ėmiau plačiau negu katalikystė ir pravoslavija, ir net plačiau negu krikščionystė. Mano knygas rengiant, man rūpėjo klausimas, ar yra stebuklų, o nerūpėjo kur jie yra.

---

[8] Nepadarė.

[9] Nepastebėta.

Šiandien, schematiškai dalinant pasaulio pažiūras, reikia sakyti, kad jis perskilęs į dvi dali: vienoje ateistiškas monizmas, kitoje teistiškas spiritualizmas, dažnai vadinamas dualizmu.[10] Materialistiškasis monizmas kuo labiausiai praplitęs tarp pasaulinės lietuvių inteligentijos. Jo prisilaikė ir a. a. D-ras V. Kudirka. Kaip visi senesnėsės[11] kartos materialistiškieji monistai, jis vadinosi pozityvistu. Pozityvizme aš atskiriu metodą nuo turinio. Metodą pripažįstu ir naudojuosi, o turinyje randu klaidą. Pamatinį materialistiškojo monizmo tvirtinimą, tai yra, kad tėra tik viena būtis – medžiaga, aš atmetu. Ji nėra pozityvinio metodo vaisius, tik apriorinės teorijos svajonė. Pozityviškai tyrinėjant faktus, randame tarp jų tokių, kurie vadinasi stebuklais. Tie neišaiškinami gamtos nei medžiagos spėkomis[12], jie rodo, kad gamta eina iš aukštesnio už save šaltinio. Jeigu monizmas būtų teisingas, stebuklų neturėtų būti. Stebuklų yra, tad aišku, kad materialistiškas monizmas yra klaidinga hipotezė, nes neaiškina kai kurių faktų, dargi priešingai, verčia nepripažinti jų faktiškumo. Dėl precizijos pridedu, kad stebuklus aš nenorėčiau vartoti kaipo prirodymą, jog Dievas yra, tat būtų vienas iš silpniausiųjų, retai kieno tevartojamų, argumentų. Stebuklus aš vartoju vien kaip argumentą, prirodantį materializmo siaurumą.

Tikėjimo sistemoj stebuklai turi dar kitą paskirtą sau vietą. Jie patvirtina, jog Kristus ne iš savo žmogiškos išminties pramanė tą tikėjimą, kurį skelbė, bet iš Dievo. Juokinga būtų, jei kas Lourdes'o arba Sarov'o stebuklais tvirtintų Kristaus pasiuntinybės dieviškumą. Idant stebuklas galėtų būti kokio nors mokslo patvirtinimu, reikia kad taptų padarytas tam tikslui, t. y. kad būtų logikos ryšys tarp fakto ir mokslo. Kuomet žmogus, skelbiantis kokį nors sakinį Dievo vardu, žada, kad to sakinio teisingumą Dievas patvirtins stebuklu, tuomet, jei stebuklas tikrai įvyksta, reikia tikėti, jog sakinys iš tiesų yra Dievo patvirtintas.

Stebuklas tai yra kūno jautuliais[13] patiriamas faktas, neturintis savo priežasties gamtoje. Kritiškai ir neabejotinai kūno jautuliais patirtintasis daiktas turi būti faktu. Jeigu mes netikėtume kritiška ir neabejotina (evidentiška) jautulių (sensuum) percepcija, tai mokslas ir tiesa paliautų buvę. Kiekvienas faktas turi turėti savo priežastį. Ex nihilo nihil [Iš nieko neatsiranda nieko], tai aksioma. Jeigu tad: 1-o prirodyta fakto reališkumas ir 2-o kad tas faktas neturi priežasčių gamtoje, tai tegalima tik viena jo priežastis – Dievas, nes šalia gamtos ir Dievo daugiau nieko nėra. Viskas, kas sutverta, tat yra gamta.

Tikint, kad tiktai vienas Dievas tegali daryti stebuklus, lengvai suprantama, kad negali būti stebuklo, patvirtinančio melą arba klaidą. Dievas gerojo, rasi

---

[10] Dualizmo vardas filosofijos istorijoje buvo įgijęs labai negražią garbę, nes buvo įsikūnijęs į Manichejizmą ir į kai kurias kultūrai priešingas viduramžio protų sroves. Nežinia dėl ko krikščioniškosios pasauliažvalgos priešininkai XIX šimtmetyje ėmė krikščionystę pravardžiuoti dualizmu. Tiesa, krikščionystė pripažįsta esencialinį skirtumą tarp Dievo ir pasaulio, tarp dvasios ir medžiagos, bet dualizmu negali vadintis dėl to, kad priima tiktai vieną būties šaltinį, būtent Dievą. – Aut. past.

[11] Senesniosios.

[12] Galiomis.

[13] Juslėmis, pojūčiais.

šventojo, žmogaus, klaidoje esančio, prašomas gali padaryti stebuklą, kad kiti jo dorybės pavyzdžiu geresni taptų. Bet negalima yra, kad Dievas padarytų stebuklą gerojo žmogaus klaidai patvirtinti.

Spėju, kad Tamsta čia pasakysi: „Kam reikėjo taip ilgą laišką rašyti, visokių suktų išvedžiojimų rezgines priregzti, jei ant galo priėjai prie to, kas buvo mano tvirtinta pradžioje, jog klaidinguose moksluose, sulig katalikų, nėra stebuklų. Juk visgi galų gale išeina, kad jeigu pravoslavas pasakytų, kad popiežiaus valdžia tai uzurpacija, ir tai pasakęs padarytų stebuklą, tai visi katalikai pripažintų tą stebuklą negalimu ir faktą atmestų dėl savo teorijos."

Atsakau. Jei taip kada nors atsitiktų, kaip sakyta, t. y. jei pravoslavas tikru stebuklu patvirtintų vieną iš pravoslavijos nuomonių, priešingų katalikystės dogmai, tai aš tapčiau pravoslavu. Bet ar tai bus, tai kitas klausimas. Pavyzdin paimtoji hipotezė pravoslavui išrodo labai galima, man ji išrodo taip pat chimeriška, kaip saulės tekėjimas iš vakarų, abejojančiam žmogui ji gali išrodyti abejotina. Taigi klausimą apie tai, ką padarytų katalikai, jei atsirastų pravoslavijai patvirtinti padarytas stebuklas, reikia atidėti tam laikui, kuomet tokis stebuklas įvyks. Lig šiol dar jo nebuvo. Pravoslavijos mokslas lig šiol dar nepristatė užtenkamų prirodymų tiems stebuklams, kuriuos mes pripažįstame, kad yra galimi; tai dar toli šaukia iki prirodys tokį faktą, kurs mums išrodo negalimas. Stebuklas, padarytas pravoslavijai patvirtinti prieš katalikystę, mums išrodo negalimas dėl to, kad negali būti tiesa pati sau priešinga. Tokiu būdu mes nenusidedame pagarbai, prigulinčiai faktams. Juk matematikas nenusideda savo mokslui, jei netiki į būsiantį faktą, kurs parodys, kad 2 × 2 = 5 arba 3.

Baigiu be galo ilgą savo laišką. Tamsta leisi suimti jo rezultatus. 1-o. Katalikystė netvirtina, kad pravoslavijoje stebuklai negalimi. 2-o. Mokslas neturi užtenkamai stiprių prirodymų liudijančių stebuklingumą kai kurių brošiūrėlėse skelbiamų pravoslaviškų stebuklų. 3-o. Katalikystė būtų neteisinga, jei pasidarytų tikras stebuklas, patvirtinantis pravoslavijos nuomonę, priešingą katalikų dogmai. 4-o. Ką tik minėtoji hipotezė yra chimeriška iš katalikiško atžvilgio. 5-o. Tas chimeriškumo pripažinimas jai anaiptol nemažina pagarbos faktams.

Iš šitų penkių sakinių aš darau vieną bendrą išvedimą, kad pirmasis iš trijų faktų, ant kurių buvo remiamas katalikystės egoistiškumo prirodymas, yra toli ne tokis, kaip iš tolo išrodė. Katalikystė stebuklų klausime visai nesilaiko vienų taisyklių sau, kitų kitiems. Ji tik džiaugiasi tuo, kad pozityviniai faktai, mokslo ištirtieji, prieš ją nieko neliudija, dar priešingai, veikiau jai garbę atneša.

Lauksiu Tamstos atsakymo, kad galėčiau paaiškinti abejojimus, jei jie kils iš šito laiško. Jei nesulauksiu per kelias dienas Tamstos rašto, tai imsiu gvildenti antrąjį faktą ir siųsiu tuo pačiu adresu.

Su pagarba Kun. *P. Būčys*

[*Vadovas*, 1911.02, Nr. 30, p. 145–151.]

II. Katalikų ir kitatikių abejojimai apie tikėjimą

Pirmąjį laišką Tamsta man rašei 5 gegužio. Per penkis mėnesius galima buvo užmiršti, kas tuomet buvo rašyta. Taigi dabar mano atsakymas galėtų kartais išeiti nesuprantamas, jei aš neatkartočiau Tamstos žodžių.

Pavasaryje Tamsta rašei: „Tiesa, ir katalikai sako, kad ir kitatikis galės būti išganytas, jeigu tik be abejonės tikės į savo tikybos mokslą ir sulig to mokslo gyvens. Bet jei tik ims abejoti apie savo tikybą, tai jau jis bus kaltas, jei neprieis prie katalikų tikybos. Kilus abejojimams jis privalo ieškoti tikybinės tiesos, o tikrai ieškodamas visuomet prieis prie pažinimo katalikų tikybos kaipo tiesos. Bet kokiu gi būdu pažinsi, kad katalikų tikyba yra tiesa? Kiekviena gi tikyba sakosi, kad ji tiesa. Jeigu katalikui užeina abejojimai apie kokią nors tikėjimo tiesą, tai jam patariama varyti šalin tuos abejojimus kaipo pagundą, ieškoti išaiškinimo abejojamosios tiesos tam tikrose knygose, klaustis patarimo sumaningų žmonių, neskaityti raštų, kurie dar daugiaus gali sukelti abejojimų, melstis, kad Dievas atitolintų tuos abejojimus. Bet jeigu tų katalikiškųjų patarimų laikysis kiekvienas kitatikis sulig savo tikybos, tai jis visuomet prieis tik prie sutvirtinimo savo tikybos, bet ne prie tiesos pažinimo. Reikalauti gi, kad tose pačiose sąlygose katalikas elgtųsi vienaip, o kitatikis kitaip – vienas skaitytų pagunda, o kitas taip pat mylista[14], man regis, būtų neteisinga."

Šitais žodžiais Tamsta sukėlei ne vieną klausimą, bet jų virtines. Kiekvienas tų klausimų iškerojęs į įvairias puses ir susipynęs su kitų šakomis. Nelengvas daiktas juos išskirstyti ir sistematiškai išaiškinti taip, kad būtų trumpa ir nespecialistams prieinama.

Šitą atsakymą paskirstysiu į tris dalis: I Apie abejojančių kitatikių kaltę; II Apie vienokį padėjimą abejojančių kitatikių ir katalikų ir III Apie abejojimų priežastis ir kovą su jomis. Kiekvieną dalį galėčiau padalinti dar smulkiau, bet tuos smulkesnius skyrius težymėsiu tik trečioje, ilgiausioje dalyje.

1. Apie abejojančių kitatikių kaltę

Yra buvę laikų, kuomet daugelis katalikų raštininkų nežinojo skirtumo objektyvinės ir subjektyvinės kaltės. Atsitikimuose, kur objektyvinė kaltė būdavo neabejotina, tie raštininkai skaudžiai pasmerkdavo nusidėjėlius, nemanydami, kad gali būti žmogus drauge kaltas ir nekaltas. Šiandien kiekvienas teologijos mokinys jau žino objektyvinės ir subjektyvinės kaltės skirtumą, bet ne taip yra su pasaulio žmonėmis. Jie, to skirtumo nežinodami, skaitydami katalikų teologų raštus, dažnai juos klaidingai supranta.

Objektyvinė kaltė yra tuomet, kada žmogus daro blogą daiktą, o subjektyvinė yra tuomet, kada žmogus jaučiasi bloga daręs. Dažniausiai objektyvinė

[14] Malone.

kaltė su subjektyvine eina išvien: bet labai daugelyje atvejų jiedvi būna skyrium. Kas pripažįsta žmogui objektyvinę kaltę, tas papeikia jo darbą; kas pripažįsta subjektyvinį nusidėjimą, tas papeikia asmenį. Sulig katalikų teologų mokslo bausmės Dievo teisme bus ne už objektyvinius prasižengimus, tik už subjektyvines kaltes.

Vienas mano draugas, smarkiai nuvargęs per daktarato egzaminus, baisiai nusilpo ir ilgai negalėjo atsigriebti. Sugrįžęs į Lietuvą nuvažiavo Kaunan pas tautietį gydytoją. Tas jam liepi gerti arseno, pradedant nuo 13 lašų per dieną, kasdien po viena lašą dauginti iki neprisipratins prie 20 lašų. Nusipirkęs vaistų draugas parvažiavo namon, bet pabūgo taip daug gerti susyk kaip buvo liepta, tik pradėjo nuo mažo skaitliaus. Kaip priėjo iki 6 lašų, tai pasirodė užnuodijimo ženklai. Juos pametęs, draugas liovėsi gėręs vaistus.

Objektyvinė gydytojo kaltė baisi – žmogžudystė. Jis davė žmogui nuodų ir liepė juos gerti kaipo vaistus tokiu būdu, kad mirtis būtų užpuolusi po pirmam jų išgėrimui, jei kunigas būtų pilnai paklausęs gydytojo. Tačiau to gydytojo mes negalime vadinti žmogžudžiu, nei apsieiti su juo taip, kaip apsieinama su žmogžudžiais, nes subjektyvinė jo kaltė, be abejo, mažesnė. Jei jisai parašė klaidingą receptą dėl to, kad neprigulinčiai ištyrė ligonį, tai subjektyvinė jo kaltė visgi stambi. Jeigu jisai tą dieną buvo nuvargęs betarnaudamas ligoniams ir iš nuvargimo nepasijuto padėjęs ant recepto per didelį arseno procentą, tai subjektyvinės kaltės nėra nei kiek.

Kaip tam gydytojui su vaistais, taip kiekvienam žmogui gali pasitaikyti su tikėjimo klausimais. Jeigu gydytojai turėtų panašią į dvasiškijos organizaciją, tai tam gydytojui už savo receptą atsieitų pagirdėti labai nemeilių žodžių iš vyresniojo, nors tas vyresnysis žinotų, kad subjektyvinės kaltės gydytojas nepadarė.

Organizacija, kaipo organizacija, su objektyviniais nusikaltėliais turi taip apsieiti, kaip būtų teisinga, jei subjektyvinė kaltė nesiskirtų nuo objektyvinės. Organizacija nedali įžiūrėti į žmogaus širdį ir matyti tikrą jo subjektyvinę kaltybę ar nekaltybę. Objektyvinis nusikaltimas subjektyviškai nekaltam žmogui yra nelaimė, kurios pasekmes jis pats turi nukentėti, o ne suversti ant visuomenės.

Šiais paskutiniais laikais tarp kataliką šita paskutinė taisyklė buvo daug kartų nepildoma. Objektyviniai nusikaltėliai likdavo nebausti dėl to, kad vyresnieji įtikėdavo į subjektyvinę jų nekaltybę. Tokiu būdu piktadariams, mokantiems gražiai pramanyti subjektyvinius pasiteisinimus, pasidarė lengva gyventi tarp katalikų. Man per daug skaudu minėti tam tikrus pavyzdžius: Tamsta ir be manęs juos gerai žinai. Man rodos, kad katalikystės istorija bus dėkinga Pijui X, kad objektyviniams nusikaltėliams neduoda jis teisintis subjektyvišku nekaltumu.[15]

Šitoje prasmėje katalikystė kaltina ne tik abejojančius, bet ir stipriai į savo tikėjimą tikinčius kitatikius. Ji juos kaltina už neklausymą Dievo pamokymo, už nepildymą Jo įsakymų, už mylėjimą klaidos. Bet, kaltindama kitatikius už

[15] Plg. šv. Pijaus X encikliką prieš modernizmą *Pascendi dominici gregis* (1907).

klaidas, katalikystė tekalba tik apie objektyvinę kaltę, ne apie subjektyvinę. Subjektyvinės kaltės sužinojimą Bažnyčia palieka Dievui. Jos taisyklė: *De internis Ecclesia non iudicat* (Viduriniai dvasios dalykai, t. y. sąžinė nepriklauso Bažnyčios teismui).

Šituo principu pasiremdama katalikystė niekuomet neišduoda oficialių ištarmių apie subjektyvinę kaltę tų žmonių, kurie nuo jos skiriasi tikėjimu. Aštriausius ir karščiausius Bažnyčios nusprendimo žodžius, pasakytus kitatikiams, reikia imti objektyvinės kaltės prasmėje.

Pijus X labai skaudžiai papeikė modernistus. Tarp jų buvo anglas jėzuitas Jurgis Tyrell[16]. Popiežius jį išvardijo[17], ekskomunikuodamas naujosios tikybinės klaidos sumanytojus ir platintojus. Bet 1909 metais tas pats Popiežius išsitarė, kad neteisiąs Tyrell'io sąžinės. Moksliškai imant, turėčiau cituoti šaltinį, prirodantį, kad Pijus X tikrai taip išsitarė, bet to šaltinio aš neturiu, o atsieitų kelias valandas sugaišti beieškant ir radus būtų maža nauda, nes šitas Popiežiaus išsitarimas išreiškė kiekvienam teologui seniai žinomą daiktą.

Gana lengva istoriškais prirodymais išdėti, kad anglas, viešpataujančios bažnyčios pastorius Keble[18], įsitikinęs krikščionis ir poetas, ne sykį abejojo apie savo tikėjimo teisingumą ir apie tai, kad katalikystė rasi yra tiesa. Bet Keble mirė 1866 metais protestantu.

Lygia dalia be abejojimų apie savo tikėjimą neapsiėjo ir Oksfordo universiteto profesorius Pusey[19]. Jis savo įtekme daugelį anglų pastūmė į katalikystę, o pats betgi mirė protestantu 1882 metais.

Daugelis katalikų rašė apie oksfordiškę pakraipą Anglijos gyvenime, bet man neteko užeiti nei vieno, kurs būtų pasmerkęs Keblę arba Pusey'ų. Objektyvinę kaltę ir aš matau juodviejų gyvenime; o kas drįstų tvirtinti, kad juodu buvo subjektyviškai kaltu, tas pats sau vienas imtų atsakomybę už savo tvirtinimą: katalikystė to tvirtinimo nepridengtų savo autoritetu.

Jeigu kitatikis, pradėjęs abejoti apie savo tikėjimą, prieina prie įsitikinimo, kad katalikystė yra tiesa, bet kataliku netampa, tai tas žmogus nusideda prieš tiesą ir Dievą. Tada yra ne vien objektyvinė kaltė, bet ir subjektyvinė. Tokis žmogus negali būti išganytas.

Bet gali kartais atsieiti ne taip aiškus atsitikimas. Kitatikis paabejoja apie savo tikėjimo teisingumą, o paabejojęs supranta, kad abejojimus išaiškinus paaiškės ir katalikystės tiesa, o tada ateis sunkus reikalas atsižadėti savo tikėjimo ir pereiti į katalikus. Jei žmogus tyčia pasiliks netyrinėjęs abejojimų tik dėl to, kad nenori sunkių tiesos pažinimo pasekmių, tai tada jis bus kaltas subjektyvine kalte. Tarp protestantų gali atsirasti labai daug tokių abejonių, nes jų tikėjimas paremtas yra ant privatinio įsitikinimo, nedraudžia abejojimų ir vienatinį prieš tuos abejojimus teturi vaistą, būtent tyrinėjimą.

---

[16] George Tyrrell, SJ (1861–1909), airis kunigas modernistas.

[17] Pasmerkė.

[18] John Keble (1792–1866), vienas iš Oksfordo judėjimo anglikonų bažnyčioje vadovų.

[19] Edward Bouverie Pusey (1800–1882).

Visai kitoks yra pravoslavo sąžinės stovis. Pravoslavija turi dogmų, nepriklausančių nuo atskiro žmogaus ištyrimo; tokių dogmų, kurias turi pripažinti visi žmonės, prigulintieji prie pravoslavijos. Užėjus abejojimams, pravoslavas gali juos skaityti pagundomis, nes jis gali ir turi tikėti, kad jo bažnyčia genaus už jį pažįsta tikėjimo tiesą. Visus savo tikybinius abejojimus pravoslavas gali naikinti savo įtikėjimu į pravoslavijos neklaidingumą. Taip apsieidamas pravoslavas daro objektyvinę klaidą ir kaltę, bet subjektyviškai lieka nekaltas.

Kada pravoslavui pasitaiko paabejoti apie patį pravoslavijos neklaidingumą, dar ir tuomet jis liks subjektyviškai nekaltas, jei savo tikėjimą statys aukščiau už save. Žmogus, statantis savo abejojimus žemiau už savo tikėjimą, kurio klaidingumo nežino, gerą darbą daro, o už gerus darbus Dievas suteikia malonių. Dievo malonė sąmojinga: ji išranda patogiausius kelius žmonėms iš klaidos į tiesą nuvesti. Bet nors žmogus, pastatęs savo klaidingą tikėjimą aukščiau už save, liktųsi tuo žygiu klaidoje, nejusdamas jos, tai jojo kaltė tebūtų tiktai objektyvinė, o ne subjektyvinė. Ji netrukdo žmogui pasiekti net labai aukštą tobulybės laipsnį.

Nereikia užmiršti ir to, kad ne visi tikėjimai lygiai aukštai stato savo neklaidingumo principą. Protestantizmas jo beveik visai principiališkai išsižadėjo, pravoslavija principiališkai pasilaikė, bet faktiškai silpnai teskelbia. Taigi abejojantieji pravoslavai faktiškai ir labai retai tesinaudoja savo tikėjimo autoritetu abejojimams atitolinti. Todėl pravoslavams, neturintiems laiko ir negalintiems savo abejojimus nuodugniai tyrinėti, telieka tik žemesnieji įrankiai kovai su abejojimais.

Tą funkciją, kurią katalikystėje atlieka aukštai iškeltas ir smarkiai skelbiamas Bažnyčios neklaidingumo principas, kai kuriose pravoslaviškose viešpatijose lieka pasaulinių įstatymų drausmė. Lietuvoje ir Lenkuose pravoslavas, pajutęs tikėjimo pagundas, varo jas šalin nuo savęs, nes žino, jog pasirodžius pravoslavijos klaidingumui, reikėtų arba įsitikrinimai laužyti, arba išsižadėti pelningos vietos ir galybės. Šitokia kova su abejojimais gadina žmones. Kitados net „С.-Петербургскія Вѣдомости" pripažino, kad rusai, patenkantieji į Lenkiją ir Lietuvą puola doroje. Dienraščiui rodėsi, kad tą doros nupuolimą daro privilegijos, bet galima sakyti, kad prie to iš dalies prisideda ir nedoras abejojimą naikinimo būdas, kylantis iš aplinkybių. Taigi faktiškai pravoslavai beveik taip dažnai kaip ir protestantai padaro tiesos nenorėjimo kaltę; vieni dėl to, kad Bažnyčios mokinančio autoriteto principiališkai nepripažįsta, o antri dėl to, kad jo faktiškai neatmena. Abeji gi neturi tiek laiko ir mokslo, kiek to reikėtų tikėjimo problemoms pašvęsti, norint savo tyrinėjimais paremti tų problemų išrišimą. Žinoma, kad čia kalbu ne apie teologus, tik apie žmones, gyvenančius žemės reikalų aprūpinimu. Svietiškieji[20] katalikai, lyg anų dviejų tikėjimų žmonės, negali užsiimti tyrinėjimais, bet, turėdami aiškiai ir stipriai skelbiamą Bažnyčios neklaidingumo principą, turi kilnų ginklą abejojimams

[20] Pasauliečiai.

pašalinti. Vieno tik daikto reikėtų, kad mūs krašte bent inteligentai geriau žinotų protinius Bažnytinio neklaidingumo pamatus. Tų pamatų nežinodami, kartais sunkokai tegali patį principą pripažinti.

Tikybinių abejojimų psichologija yra taip įvairi, kad niekaip negalima jos trumpai ir teisingai išdėti. Stovėdamas, ant to pamato, kad katalikystė yra teisinga, o pravoslavija su protestantizmu klaidingi, parodžiau, jog yra kaltės skirtumas tarp abejojančių pravoslavų ir protestantų, išeinantis iš principų skirtingumo tuose dviejuose tikėjimuose. Tas principų skirtingumas tarp katalikystės ir kitų tikėjimų taip pat daro didelį subjektyvinės kaltės skirtumą tarp abejojančių katalikų ir kitatikių.

Bet ne visi žmonės savo tikėjimų principus taip žino, kaip teologai. Protestantas teologas, abejojimų užpultas, tik tyrinėjimu tegali gintis nuo jų, bet protestantas sodietis dažniausiai nežino to, kad protestantizme nėra mokinančio autoriteto. Evangeliškojo tikėjimo lietuviai, tarp katalikų gyvendami, taip pat tiki pastorium, kaip katalikai kunigu. Taigi evangelikai lietuviai, atmesdami tikybinius savo abejojimus dėl pastoriaus autoriteto, yra nekalti prieš Dievą, nors nusideda ir prieš tiesą, ir prieš savo tikėjimo principus, nes nežino nei tų principų, nei tiesos. Suprantama, kad jie nekalti tiktai subjektyviškai. Būtų didelė klaida pavadinti juos objektyviškai nekaltais.

Šitas tikybinės psichologijos faktas gan greit[21] yra daug platesnis negu protestantizmas Lietuvoje arba kitose katalikiškose šalyse. Mat, katalikystė savo neklaidingumo principą taip smarkiai yra pažymėjusi, kad tą žino visi civilizuotojo pasaulio neteologai; tas neklaidingumo principas taip yra natūralus kiekvienam tikėjimui, kad kitatikių neteologai dažniausiai mano jį beturį savo tikėjime tokioje formoje, kokioje jis yra katalikystėje. Dar dažniaus būva, kad kitatikis, abejojimų užpultas, negalvoja apie principus, tik instinktyviškai prisilaiko to metodo, kuris katalikystėje yra įsigyvenęs principiališkai.

Šių laikų inteligentas, matydamas daugelį tikėjimą ant žemės, labai yra linkęs statyti visus tikėjimus vienon eilėn. Tikėjimą lygybės pažvalgą[22] dar sustiprina neabejotinas tautų lygybės principas. Labai daug žmonių tautą ir tikėjimą suveda į vieną socialinių organizmų rūšį. Bet daiktų prigimtys nepriguli nuo žmonių pažvalgų. Tikėjimas nuo tautos skiriasi tuo, kad jame vienijantis veiksnys yra tiesa. Nors dabartiniam inteligentui visi tikėjimai išrodytų vienokios vertės, tačiau faktas visgi liksis faktu, kad tiesos turtas ne visuose tikėjimuose lygus.

Nors pravoslavas gali į savo pravoslavijos teisingumą stipriaus tikėti negu vienas ar kitas katalikas į savo katalikystę; nors protestantas ir žydas gali pasitaikyti gryniaus tikįs į savo tikėjimą negu pravoslavas su kataliku, tačiau amžinos Dievo akys visgi mato, kad tik vienas iš tų keturių tikėjimų tėra teisingas, o trys suklydę. Dievui rūpi kas darosi žmogaus dvasioje su tikėjimu ir tiesa.

Būdamas visagalingiausias, Dievas, žinoma, pajėgtų visada apginti tiesą ir tikrąjį tikėjimą kiekvieno žmogaus dvasioje, bet Dievas niekuomet nesistato

[21] Greičiausiai.
[22] Požiūrį.

šeimininku[23] mūs sielose. Ką mes norime, tą darome su tikėjimu ir tiesa, bet visur esanti Amžinojo Tėvo ranka yra visuomet šalia mūs. Jeigu žmogus yra papratęs naudotis Dangiškojo Tėvo pagalba savo dvasios reikaluose, tai tas Tėvas nelaukia, kol vaikas Jo šauksis, tik ima daryti savo įtekmę, kaip tik pamato reikalą.

Nors ne visi tikėjimai teisingi, bet tarp visų tikėjimų Dievas turi Savo vaikų, įsileidžiančių Jo įtekmę į širdį ir dvasią. Negalimas daiktas, kad Dievas vienaip apsieitų su dviem Savo vaikais, kurių vienas abejoja apie tikro tikėjimo teisingumą, o kitas apie netikro. Aišku, kad pirmojo dvasioje Dievo įtekmė stabdys abejojimų priežastis, nes jos atitolina žmogų nuo tiesos, o antrame atvejyje ta pati Dievo pagalba prisidės prie priežasčių, abejojimus sukėlusių, idant mylimasis Dievo žmogus veikiaus prieitų prie tikrosios tiesos.

Nei geriausieji ir protingiausieji žmonės ne visada aiškiai pažįsta tai, kas darosi jų sielose. Kad doras klaidatikis jaučia savo dvasioje kylant abejojimus smarkesnius už tas priežastis, kurias jis suranda, tai nestebėtina, jog jis piktąją dvasią įtaria už tų abejojimų padauginimą, kuomet tas padaryta ne piktosios dvasios, o Dievo malonės.

Dievo įtekmę vadinti piktosios dvasios darbais yra viena didžiausių nuodėmių, bet Dievas nepasižeidžia už ją, kuomet klaidatikis padaro tą objektyvinę nuodėmę nesižinodamas, o besigindamas nuo tikybinių pagundų, kurios jam išrodo atitolinimu nuo tiesos ir nuo Dievo.

Žmonės, iš mažens papratę Dievą ir tiesą mylėti labiaus už viską, galutinai nenuklimpsta klaidoje. Nors ir jiems pasitaiko Dievo malonę pavadinti piktos dvasios darbu, nors ir jie tikrąjį tikėjimą kartais skaudžiaus už kitus papeikia; tačiau Dievo įtekmė jų sielose darosi kaskart stipresnė ir aiškesnė iki galutinai neima taip spindėti, kad negalima jos nepažinti.

Pažinę, kad abejojimai juose susistiprina ne vien iš blogų priežasčių, o ir iš Dievo įtekmės, tokie žmonės dar užtrunka kokį laiką, kol atranda tikrąjį tikėjimą, bet nesiliauja jo ieškoję, todėl dvasioje jam visada priklauso.

Tas Dievo įtekmės atskyrimas nuo blogų priežasčių, tas tikrojo tikėjimo suradimas tarp nesuskaitomos klaidingųjų daugybės kartais trunka ne vienus metus. Vieni žmonės suskumba atrasti tikrąjį tikėjimą ant žemės, kiti numiršta nepriėję prie galo arba kartais ne į pusę to kelio, bet jie visgi Dievui tenka.

Tamstai, kaipo mylimam broliui Kristuje, patariu mylėti tiesą labiaus negu Patį Save. Kas myli tiesą labiaus neg save, to dvasia pasidaro neapsakomai skaisti. Ji lengvai pajunta Dievą, o Dievas pasiekia ją ir stiprina ir aukštyn kelia, kur yra visi kilniausieji protai nurimę laimingoje tiesos šviesoje ir nesiliaujantieji dar vis ėję tobulyn ir šviesyn.

---

[23] Dievas visų daiktų, taigi ir sielų, yra tikras Viešpats. Sakydamas, kad Dievas nesistato šeimininku mūs sielose, aš norėjau pažymėti, kad Dievo įtekmės pasekmingumas mumyse visgi galutinai priguli nuo mūs liuosos valios. – Aut. past.

[*Vadovas*, 1911.03, Nr. 31, p. 250–260.]

2. Katalikų ir kitatikių nelygybė tikėjime ir abejojime

Prieš Kristui užgimsiant, Senojo Įstatymo žmonės nepripažindavo lygybės tarp stabmeldžių ir Izraelio sūnų. Lygia dalia graikai aukštinosi save, visą kitą negraikišką pasaulį vadindami pažeminančiu barbarų vardu. Visose kultūringose ir nekultūringose tautose moteries prigimtis skaitėsi daug žemesnė už vyro lytį. Skirtumas tarp vergo ir laisvojo visur ir visada būdavo taip didis, kad didžiausieji filosofai aiškiai skelbė vergijos priklausomybės principą.

Krikščionija į tas pažiūras įnešė naują tiesą, būtent, kad kiekvienas žmogus, be tikėjimo, tautos, lyties ir luomo skirtumo, turi vieną niekuomet nemirštančią sielą, ir kad tos sielos vertė yra taip didelė, jog visi kiti daiktai, kuriuose gali apsireikšti skirtumai, nieko nestovi prieš sielos brangumą. Iš krikščioniškųjų dogmų, jog yra siela ir jog ta siela nesulyginamai brangesnė už visus žmonių turtus, kilo žmonių lygybės principas.

Tuodvi krikščionijos dogmos padarė naują protų pakraipą: pirma žmonės labai rūpestingai pažymėdavo skirtumus tarp žmonių, dabar gi ėmė kaskart labyn lygybę garbinti. Mūs laikais jau turime asmenų, pakeliančių lygybę į absoliutą ir skelbiančių visuotinę lygybę visko visame kame.

Krikščionija to nedaro. Pripažinusi visų žmonių lygybę dėl jų sielų, krikščionija neskelbė žmonių ir galvijų[24] lygybės, nes galvijams nepripažino tokios sielos, kaip žmonėms. Lygia dalia krikščionija neskelbė žmogaus ir Dievo lygybės, nes, tvirtindama didelę sielos brangenybę, dar stipriaus ir galingiaus tvirtino visagalinčiojo amžino Dievo absoliutišką esybę. Taigi krikščionija tik tų daiktų lygybę tetvirtina, kurių lygybės pamatus randa jų prigimtyje.

Tvirtinti daiktų lygybę tik dėl to, kad jie yra daiktai, neatsižiūrint, ar yra, ar nėra jų prigimtyse pamatų tai lygybei, būtų neprotinga, neteisinga ir negalima. Juk negalima yra universitete duoti lygias teises nieko nemokančiam ir viską mokančiam studentui. Mokslas ūmai žūtų, jei visi norintieji turėtų teisę laikyti prelekcijas, studentus egzaminuoti ir pripažinti jiems gydytojų, inžinierių, advokatų ir mokytųjų diplomus. Politiškosios teisės gali būti lygios visoms moterims ir vyrams, bet didžiausia būtų neteisybė statyti lygiomis doroje pasileidėlį, vagį ir girtuoklį su mergina, visą savo amžių tarnavusia ligoniams ir našlaitėms ir neėmusia iš jų kitokio užmokesčio, tik menką valgį ir prastą sau dėvėti rūbą. Negalima yra lygybė tiesos ir melo, gero ir blogo, būties ir nebūties.

Padori mergaitė, supykusi už tatai, kad ją begėdis pastatė vienon eilėn su girtuokle-vagim, anaiptol nėra lygybės priešininkė, nors neapsiima pripažinti pilnos lygybės tarp savęs ir niekšės. Iš to matome, kad yra atsitikimų, kuriuose lygybės nepripažinimas nėra nusidėjimu prieš lygybę. Kiekvienam valia sakytis kas iš tikro jis yra, o ypač ta teisė priklauso geriausiems. Ant grynos tiesos paremtas skirtumo tvirtinimas nekenkia lygybei.

[24] Gyvūnų.

Jogei lygybė turi būti paremta ant tiesos, todėl taip plačiai eina lygybė, kaip platus yra jos pamatas. Tas pats asmuo, žiūrint į jį iš įvairių punktų, gali turėti įvairius lygybės plotus. Aš esmi lygus su visais žmonėmis Dievo teisme, ir nesmi nei per mažiausią plauką aukštesnis už paskutinį pasaulyje vaikpalaikį. Tai svarbiausias lygybės punktas. Tačiau nė labiausiai gerbiamam pasaulyje mokslininkui negaliu pripažinti lygios teisės su savim laikyti Mišias, jei jis nėra kunigu. Būdamas kunigystėje, lygus su visais kunigais ir žemesnis už visus vyskupus, aš, nežiūrint į tai, nė švenčiausiam vyskupui negaliu pripažinti lygios teisės su savim balsuoti Akademijos posėdyje, kuomet svarstoma, ar pripažinti, ar nepripažinti mokslo laipsnį autoriui disertacijos, įteiktos Akademijai. Akademijos posėdžiuose esmi lygus su visais jos profesoriais. Iš tų kelių pavyzdžių matome, kad lygybė tėra gera tik savo srityje.

Šitą ilgoką išvedžiojimą apie lygybę padėjau tuo tikslu, kad būtų matyt, jog katalikų Bažnyčia nieko blogo nedaro, kuomet tiesos srityje nesistato save lygiomis su kitais tikėjimais. Ji aiškiai žino savo pradžią turint nuo to paties V. Jėzaus, Kurs nuostabia iškalba visą Palestiną sujudino, širdis prie Dievo pakėlė, Savo žodžius kryžiumi patvirtino, pasaulį atnaujino. Bažnyčia aiškiai atsimena viena tebuvusi tuomet, kada Jėzus pas Tėvą į dangų grįžo. Ji viena buvo, kuomet už tiesą reikėjo baisius persekiojimus kentėti. Bažnyčia jaučiasi esant ant tos uolos pastatyta, kurios pragaro vartai nepergali. Ji džiaugiasi esant Jėzaus sužieduotinė (Ef 5, 25) ir Jo kūnas (1 Kor 12, 27). Ilgai gyvendama ant žemės, ji visokių dienų matė. Skaudūs buvo persekiojimai, bet dar skaudesnės užeidavo nelaimės, kada į ją pačią įsiskverbdavo nedorų žmonių daugybės. Ir visuomet, kada tik kokioje nors Bažnyčios dalyje prisirinkdavo daug sugedimo, netrukus tuoj iš tos vietos kildavo naujas tikėjimo mokslas, kurs senąją Bažnyčią vadindavo Babilonijos paleistuve, o popiežių antikristu. Taip apšmeižę Bažnyčią ir užgynę jos paėjimą nuo Kristaus, naujieji tikėjimai patys sau dėdavosi ant galvos Kristaus sužiedotinės vainiką, o ją stumdavo į paniekinimą. Krūvos melo augdavo stebėtinai. Ir šią dieną žmonės nesiliauja melu kovoję prieš Bažnyčią ir geriausius josios tarnus.

Mokame paguosti nekaltai apkalbamą moteriškę, reikėtų mokėti permainyti ir Bažnyčios širdį, kad ji nesistato ir negali statytis lygiomis su erezija tikėjimo ir tiesos srityje. Nors Bažnyčia ne atskiras asmuo, gyvenantis jausmais, bet jinai turi savo sąmonę, kaip visos didėsės[25] ir gerai įsigyvenusios draugijos. Juk ir Lietuva ne atskiras asmuo, tik draugija ir jinai turi savo sąmonę. Kas Lietuvą įtaria, tas įžeidžia milijoną širdžių. Per devyniolika šimtų metų įvairiausiais būdais įvairios erezijos žeidė Bažnyčiai širdį. Kai kurios erezijos tebėra senos, kitos visai neseniai atsiradusios, diduma gi jų, skaudžiai įkandusi Bažnyčiai, seniai jau žuvo.

Bet ne dėl to Bažnyčia nesistato save lygiomis su erezijomis, kad jinai daug nuo jų kentėjo, tik dėl to, kad ji žino beturint savo tikėjimą iš Kristaus, o anas matė klaida gemant iš sugedimo. Iš šalies stovinčiam gali nelengva būti matyti Bažnyčios teisingumas, bet ji pati negali nesižinoti jo. Kuomet Bažnyčia ne

[25] Didžiosios.

priešais tiesą, tik su tiesa tvirtina savo teisingumą ir erezijos klaidingumą tikėjimo srityje, tai jinai nenusideda lygybei, kaip nenusideda tas, kuris tiesos srityje nestato vienon eilėn tiesą ir klaidą, o doros srityje nepripažįsta lygybės dorybei ir nuodėmei.

Tas skirtumas, kurį Bažnyčia tvirtina tarp savęs ir erezijos tiesos ir tikėjimo srityje, taip pat atsimuša ir tikybinių abejojimų psichologiją. Katalikų Bažnyčia sako, kad yra skirtumas tarp abejojančio kataliko ir abejojančio kitatikio. Kitatikis abejojantis apie katalikystės teisingumą turi teisę to teisingumo nepripažinti tol, kol nesusirinks užtenkamai prirodymų, persveriančių jo abejojimus į katalikystės teisingumo pripažinimą. Katalikas gi negali katalikystės teisingumo pripažinimą atidėti lig tol, kol jo abejojimai neišsisklaidys. Abejojantis kitatikis ir abejojantis katalikas abudu lygiai privalo tyrinėti katalikystės teisingumo prirodymus, tiktai kitatikis tuos prirodymus tyrinėja, neturėdamas tikėjimo širdyje, o katalikas privalo turėti tikėjimą. Tas kataliko tikėjimas abejojimų laiku būna paremtas ne ant prirodymų, o ant Bažnyčios meilės arba autoriteto.

Visuotinoji Vatikano Santaryba trečioje sesijoje 24 (12) balandžio 1870 m. apskelbė šitokią ištarmę: „Jeigu kas sakytų, kad vienokis padėjimas yra katalikų ir tų, kurie dar nepriėjo prie vienatinio tikrojo tikėjimo pažinimo, taip kad katalikai galį turėti užtektiną priežastį abejoti apie tikėjimą, iš Bažnyčios mokinimo patirtą, sulaikydami tam kartui savo proto pritarimą, kol neatras moksliško prirodymo, jog verta ir protinga tikėti savo tikėjimo tiesomis, tas tegul bus atmestas."[26]

Pirmoje šito rašto dalyje parodžiau, kad nevienoki yra kitų tikėjimų principai, todėl ne vienaip prilygsta savo tikėjimus abejojantieji kitatikiai. Šitoje Vatikano Santarybos ištarmėje pažymėtas kitatikio ir kataliko skirtumas abejojimuose, bet ne prietikyje prie *savo* tikėjimo[27], tik prietikyje *prie to paties katalikiškojo tikėjimo*. Vatikano ištarmė visai nekalba apie tai, ar valia yra pravoslavui nesulaikyti savo proto pritarimo tam dalykui, kurį tvirtina pravoslavų mokslas, lig jo teisingumas neišaiškins, ar ne. Šitos problemos Vatikano ištarmė visai nejudina.

Taigi Vatikano ištarmė neliepia kitatikiui vadinti malone tą patį daiktą, kurį katalikas turi priskaityti prie pagundų. Ta ištarmė tiktai reikalauja, kad katalikai dalyvautų tame savo tiesos ir teisingumo susipratime, kurį turi Bažnyčia, o nuo kitatikių, kad ir pradėjusių atspėti katalikystės teisingumą, minėtoji ištarmė nereikalauja to, ko nori nuo savo vaikų.

Įtikėjimas į pilną savo teisingumą Bažnyčioje gimdo dar vieną tolesnę pasekmę apsėjime su abejojančiais. Bažnyčia abejojančiam katalikui uždraudžia skaityti katalikystei priešingas knygas, o abejojančiam kitatikiui tyčia duoda

[26] Si quis dixerit, parem esse conditionem fidelium atque eorum, qui ad fidem unice veram nondum pervenerunt, ita ut catholici iustam causam habere possint, fidem, quam sub Ecclesiae magisterio iam susceperunt, assensu suspenso in dubium vocandi, donec demonstrationem scientificam credibilitatis et veritatis fidei suae absolverint; anathema sit. (Const[itutio] Conc[ilii] Vaticani Sess[io] III, De fide, can. 6. Danzinger, ed. X, nº 1815).

[27] Savo tikėjimo atveju.

katalikiškų veikalų, nors aiškiai žino, kad tos knygos dar labiau kitatikį susilpnins jo tikėjime. Tą darydama, katalikystė neslepia savo noro, kad kitatikis visai išsižadėtų savojo tikėjimo ir taptų kataliku.

Prieš šitokį katalikystės apsiėjimą galima pasakyti tris dalykus: 1-a. Jeigu katalikystė būtų klaida, tai uždrausdama skaityti nekatalikiškas knygas, ji tik tvirtintų žmones klaidoje. 2-a. Visi tikėjimai turi teisę taip apsieiti, kaip vienas apsieina. Jei visi draustų savo abejojantiems skaityti ne savo tikėjimo knygas, tai visi klaidingųjų tikėjimų abejojantieji tesusitvirtintų savo klaidose ir niekas nepereitų į teisingąjį. 3-ia. Geriausias tiesos pažinimo būdas yra abejojimas, išklausantis dviejų priešingų pusių tvirtinimus. Jeigu katalikystė yra tiesa, tegu ji leidžia kiekvienam apie save abejoti, skaityti katalikiškus ir jiems priešingus raštus, o iš to skaitymo pats abejojantis ras tiesą. Jei ji bus katalikų pusėje, jis taps kataliku.

Pirmam iš tų trijų užmetimų trumpas atsakymas. Katalikystė nėra klaida, tik tiesa, todėl sustiprinimas žmogaus katalikystėje yra susistiprinimas jo tiesoje. Į šitą raštą negalima sutraukti visų prirodymų, kodėl iš visų tikėjimų viena krikščionija teisinga ir iš visų krikščioniškųjų bažnyčių viena katalikystė tėra gryna. Užteks pažymėjus, kad savo teisingumo susipratimą katalikystė ne ant oro remia, o ant labai stiprių pamatų. Aš svajoju kada nors lietuviškai parašyti fundamentalinės teologijos kursą; ten būtų išdėti tie prirodymai pilnai ir sistematiškai.

Antrąjį užmetimą taipgi trumpai paaiškinsiu. Pirmiausia nei vienas klaidingas tikėjimas neturi teisės vadintis teisingu nei apsieiti taip, kaip gali apsieiti teisingasis. Antra, nors klaidingas tikėjimas kažin kaip draustų saviems abejojantiems skaityti nesavas knygas, tai dar tuomi nepanaikintų visų abejojančių iš savo tarpo. Žemiaus bus paminėta, kad žmogus kuo giliau ištiria klaidingo tikėjimo mokslą, tuo aiškiau pamato jo klaidingumą. Tiesa, ne visi kitatikiai turi tiek mokslo, kad savo tikėjimo klaidingumą galėtų pastebėti, bet pasitaiko galinčių. Jau aukščiaus minėta, kad tikėjimo dalykuose Dievo pagalba daug daro. Ji yra pervedusi iš klaidingo tikėjimo į teisingąjį daugybes žmonių, kurie prieš pereisiant buvo neskaitę tikro tikėjimo knygų.

Svarbiausias trečiasis užmetimas, kad katalikystė savo absoliutiškos tiesos tvirtinimu trukdo žmogui metodišką priėjimą prie tiesos. Aš esmi karštas šalininkas metodiško darbo moksliškame tiesos tyrinėjime, savo klausytojams lig įgrystant atkartoju perspėjimus, kad įprastų vartoti mokslo metodus. Tačiau negalima nepripažinti, kad tiesos pažinimo metodas negali būti svarbesnis už pačią tiesą.

Daugelis inteligentų visą tiesos pažinimo metodą suveda į vieną taisyklę: skaityti viską. Tat yra naivu, nes apie mažiausią tikėjimo problemą, pvz., Biblijos ir Babilono santykius, yra tiek prirašyta, kad vienas žmogus nesuskubtų perskaityti per visą savo amžių, nors ilgiausia gyventų.[28] Moksliško tyrinėjimo

[28] Šešiais paskutiniais metais 1904–1909 ginčas apie tą klausimą žymiai aptilo, tačiau metiniuose teologiškosios literatūros surašuose Biblijos ir Babelio klausimas nuo 1904 iki 1909 m. užima 24 puslapius spaudos. Žiūr. paskutinius šešis tomus „Theolog[ischer] Jahresbericht". –

metodas labai dažnai turi uždavinį parodyti, kaip galima viską žinoti ne viską perskaičius. Atskiri mokslai išsidirbo sau atskirus labai painius ir labai sunkius tyrinėjimo metodus. Jais tegali naudotis tiktai tų mokslų specialistai. Kartais juokinga, tarpais gaila žiūrėti į žmones, neturinčius supratimo apie mokslišką darbą, tačiau kėsinančiusi metodiškai ištirti painiausių tikybinių problemų daugybes.

Dar reikia pridėti, kad visi mokslišku tyrinėjimų metodai toli nuo tobulybės. Vienas iš geriausiai apdirbtų yra istoriško tyrinėjimo metodas. Tačiau beveik nei vienas istorikas, kurs savo mokslą žymiai turtingesniu yra padaręs, negalėjo apsieiti neatsitraukęs nuo kai kurių labai pripažintų metodikos reikalavimų.

Ne visi mokslai ir turi užtenkamai išdirbtus savo tyrinėjimo metodus; seniaus dar buvo blogiaus, o Bažnyčiai visuomet tebebuvo tas pats reikalas rodyti žmonėms tiesą. Ką berodžius[29] tikybinę tiesą per tamsius metodiško tyrinėjimo krūmus, Bažnyčia remdavo savo neklaidingumu, iš V. Jėzaus gautu, ir rodydavo tiesą žmonėms stačiai. Diduma žmonių, pvz., tokis protestantų kunigas Wilfrid Ward[30], būdavo jai užtatai dėkingi, nes, kreipdamiesi prie jos su savo abejojimais, jie neieškodavo metodo, tik tiesos.

Katalikystė betgi ne visas knygas draudžia ir ne visiems abejojantiems. Specialistui geologui, kurs geologiją betyrinėdamas netikėtai užėjo ant abejonės, katalikystė labai pataria ištirti abejojamąjį klausimą iki dugnui, perskaityti, jei galima, visas apie abejojamąjį dalyką parašytas visų pakraipų geologiškąsias knygas. Bažnyčia žino, kad specialistas savo šakoje gali apimti vieno klausimo literatūrą ir padaryti teisingą išvedimą. Neapribotą gi skaitymą Bažnyčia draudžia nespecialistams, nemokantiems kritiškai suimti nuomonių įvairybės ir apsvarstyti jų argumentų vertės.

Bandysiu suimti šitos dalies turinį į trumpus sakinius:

1-o. Katalikystė taip plačiai tiesia lygybę, kaip siekia jos pamatai.

2-o. Katalikystė nepripažįsta tikram ir netikram tikėjimui lygybės, nes jai nėra pamato tiesoje.

3-o. Katalikystė tvirtina absoliutišką tikybinį savo teisingumą, todėl ji nepripažįsta kitiems tikėjimams lygybės su savimi tikėjimo ir tiesos srityje.

4-o. Tuo įsitikinimu persiėmusi, katalikystė reikalauja, kad ir jos vaikai dalyvautų tame jos įsitikinime nors tokiu būdu, kad nepaliautų faktiškai tikėję, abejojimams užėjus.

5-o. Abejojančius savo vaikus ir prie jos kreipiančiuosi kitatikius ji nemokina metodiško tiesos tyrinėjimo, o stačiai mokina tiesos.

Aut. past. [Ginčą, vadintą *Babel-Bibel-Streit*, sukėlė vokiečio liuterono asiriologo Friedricho Delitzscho (1850–1922) 1902 m. skaityta paskaita *Babel und Bibel*. Joje teigiama, kad visas Senasis Testamentas remiasi Babilonijos mitologija.]

[29] Užuot rodžiusi.

[30] William George Ward (1812–1882). Autorius jį painioja su jo sūnumi Wilfrid Philip Ward (1856–1916), kuris jau gimė kataliku.

3. Tikybinių abejojimų priežastys

Tamstai rodos, kad visi žmonės, gyvenantieji klaidinguose tikėjimuose ir abejojantieji apie juos, liktųsi juose, jei laikytųsi tų pačių taisyklių, kurių katalikystė pataria laikytis saviems žmonėms, abejojimų ištiktiems. Prie Tamstos žodžių kitas dar pridėtų, kad katalikystė, pripažindama sau pilną tikybinę tiesą, sulig to drausdama katalikams abejojimus apie save ir neduodama jiems abejojimus tyrinėti iš visų pusių, galutinai laikosi tos taktikos, kuri labiausiai tinka tikslui sulaikyti žmones klaidoje.

Šitas užmetimas nevisai būtų tuščias, jei katalikystė, kovodama su katalikų abejojimais, tesilaikytų tiktai vienos trumpos taisyklės: uždrausti nekatalikiškas knygas. Bet su abejojimais ji kovoja, rūpindamosi pažinti jų priežastis ir pašalinti jas. Aš negaliu girtis žinąs visas abejojimų priežastis, bet paminėsiu keturias ir išdėsiu, kaip katalikai kunigai su jomis turi apsieiti, o Tamsta pamatysi, ar tas apsiėjimas rodo norą sulaikyti žmones klaidoje.

Pirmutinis kunigo uždavinys yra duoti išsipasakoti abejojančiam žmogui visa, kas jam guli sieloje. Be kantraus išklausymo negalima yra pažinti abejojimų priežastis. Išsipasakojimas dar naudingas ir tuo, kad abejojantis žmogus šnekoje dažniausiai pamini ir pašalinių dalykų, galinčių būti naudingais kovoje su abejojimais.

a) *Sugestyviškumas.*

Dažnių dažniausia abejojimų priežastis, kiek aš galiu numanyti, būna tokia žmogaus silpnybė, kad kiekviena smarkiai atsimušanti į jį idėja giliai įstringa į dvasią. Tokis abejotojas niekuo nesugeba paremti savo abejojimų. Ilgós ir karštós jo kalbós atidžiai klausant per ištisą valandą arba dvi, nesusilauki nė vieno šiek tiek pastovinčio užmetimo prieš katalikystės mokslą apskritai arba prieš vieną atskirą jos dogmą.

Pradėjęs kalbėti apie savo abejojimus tikėjime, toks žmogus nesijusdamas nukrypsta į šalį. Jei jis jaunas, tai dažniausiai ima kalbėti apie negerus kunigų darbus, apie skriaudas, kurių yra patyręs iš kunigų. Senas žmogus nusiskundžia savo vaikais, kad į niekus išėjo. Merginos nuo tikybinių savo abejojimų nuklysta ant to, kad yra vargo ir nelaimių ant žemės, kad negalima žmonėmis tikėti. Motina sakosi ėmusi abejoti apie Dievą dėl to, kad jos duktė numirė, ir pasakoja plačiai išdėdama mirusiosios gerumus.

Tos motinos ūmai pripažįsta, kad kūdikių mirimas nėra Dievo blogybės prirodymas, jaunikaičiai patys, nelaukdami kol kunigas pasakys, pažymi žiną skirtumų tarp tikėjimo tiesos ir kunigo apsiėjimo, kiti abejotojai taip pat greitai pripažįsta, kad abejoję ir pirma, kol dar vaikai nebuvo ištvirkę, arba merginos, kol nebuvo girdėjusios apie nelaimes. Bet abejoja ir gana, nors žino, kad tarp abejojimų ir tarp dogmų nėra protinio sąryšio. Dažniausiai tie abejotojai nežino, kas tai yra logikos sąryšis ir nesupranta kunigo, aiškinančio, kad reikia idant dogma logiškai rištųsi su priežastimi abejojimo apie ją.

Gana dažnai bešnekant kunigui su abejojančiu žmogum pasirodo, kad šis apimtas silpnybės, kylančios iš nervų sugedimo. Jo šnekoje ligūstas abejojimas

apie prasčiausius ir svarbiausius daiktus matyt ir iš žodžių ir iš rankų drebėjimo ir iš pilno neįsitikėjimo savim. Tie žmonės abejoja ne tik apie tikėjimą, bet ir apie tai, ar nėra padarę kokio nors baisaus darbo.

Šitos rūšies žmonės neabejotų apie tikėjimą, jei jie gyventų tikybinės ramybės laikais. Tų žmonių dvasia silpna arba iš prigimties, arba iš nelaimės. Stiprios, tikėjimui priešingos idėjos, neturinčios nieko bendra su jų protu, smarkiai įsminga į jautrią jų dvasią ir jie nesižino kaip atrasti ramybę. Jie būna laimingi, jei kas lygiai stipru žodžiu, be nesuprantamų jiems arba varginančių protinių išvedžiojimų išplaka lauk iš dvasios tą svetimą mintį, ant kurios buvo susitelkusi visa jų doma[31].

Kaip tik kunigas, supratęs jų sugestyviškumą, ima protingai bet stipriai daryti į juos priešingą abejojimams sugestiją[32], jie džiaugiasi, nes papratę būti po svetima įtekme, o jaučia, kad šita įtekmė jiems atneša ramybę. Dėkingi kunigui, linksmai atsisveikina su juo ir tikisi niekuomet daugiau neabejosią. Bet už kelių dienų iš jų įtikėjimo jau vėl esti nieko nelikę, abejojimai jau vėl sugrįžę ir dar niekesni, nes prie jų prisidėjęs liūdnas patyrimas, kad būsiančios ramybės viltis greit išnyko. Ne visi ir drįsta antru syk grįžti pas kunigą. Kiti, netyčia su juo susitikę, gėdisi patįs nežinia ko ir padaro kunigui nemandagumą.

Protingas kunigas, norėdamas atvesti tokius tvarkon, turėtų juos išmokyti gintis nuo sugestijų. Tas darbas sunkus ir ne visada pasiseka, nes reikia žmogų išmokyti kritiškai ir ramiai apsieiti su tuo, ką skaito arba girdi.

Sugestyviškais gali būti mokinčiausieji žmonės. Tokiame atsitikime labai būna sunku pažinti tikrą abejojimų priežastį. Kunigui nepareina į galvą, kad žmogus, papratęs kuo kritiškiausiai svarstyti istorijos šaltinius, yra naiviai sugestyviškas tikėjimo ir šiaip gyvenimo dalykuose, nepriklausančiuose prie jo speciališkumo. Kalbėdamas apie savo abejojimus, tokis inteligentas nešokinėja nuo daikto ant daikto ir sustato logiškai surištą protavimų eilę, bet ta eilė pasidariusi jo dvasioje jau po abejojimų, iš gryno papratimo turėti argumentaciją savo hipotezėms. Tačiau ne abejojimai kilę iš argumentacijos, o argumentacija iš abejojimų; abejojimai gi atsiradę taip, kaip ir menko proto žmonėse iš įsibrovimo smarkios pašalinės idėjos.

Šituose žmonėse tikrą abejojimų priežastį galima tada pažinti, kada pasirodo, jog tikybiniame jų išlavinime nėra stokos ir jog jų valia nesugedusi. Jie, kaip ir menko išlavinimo žmonės, greitai duodasi įtikrinti, kad katalikystė yra tiesa ir vėl greitai atkrinta į savo abejojimus. Kunigas, greitai nuraminęs abejojantį, tegu pasirūpina su juo susieiti už kelių dienų ar poros savaičių ir tegu rengiasi antrą kartą dar jį įtikrinti. Tokius žmones ne tiek reikia įtikrinti, kiek išmokyti gintis nuo sugestijų.

---

[31] Dėmesys.

[32] Tiesą sakant, tai neturi būti sugestija, o aiškus, stiprus iš gilumos širdies išeinantis savo tikėjimo išreiškimas. Jis padaro tas pačias pasekmes, ką ir sugestija, imamoji geroje to žodžio prasmėje. Kunigui nepridera užsiiminėti sugestijų davinėjimu žmonėms. – Aut. past.

b) *Valios sugedimas.*

Kovą su abejojimais visuomet galima pradėti nuo jiems priešingos sugestijos. Tiems, kurių abejojimai iš sugestijos kilę, ji susyk naudinga; kitiems nekenkia, o prisideda prie parodymo priežasties.

Kuomet kunigas, meilingai išklausęs abejojančio, su didele meile ir dideliu stiprumu ima tvirtinti amžiną katalikystės teisingumą, kuomet aiškiai išreiškia gilų savo įtikėjimą į Bažnyčios tiesą, tai kartais pasitaiko, kad abejojantis pasidaro nekantrus. Jis nepratęs pasiduoti sugestijoms, todėl jame kyla prieštaravimas.

Tas prieštaravimas gali apsireikšti dvejaip. Jei jis apsireiškia nekantrumu, tai ženklas, kad abejojantis nekenčia gilaus ir gryno įtikėjimo į katalikystės tiesą. To nekantrumo jis neturėtų, jei tesirūpintų tik tiesos pažinimu. Nekantrumas yra ženklas, kad abejojančio valioje yra mažiaus arba daugiaus sugedusi tiesos meilė. Jeigu kunigas tik apsimeta mylinčiu savo katalikystę, norėdamas smarkiais žodžiais uždengti savo dvasios tuštumą, tai klausančiojo nekantrumas, priešingai, gali būti tiesos meilės ženklu. Todėl kunigams, negyvenantiems stipriu dvasišku gyvenimu, nesiseka kovoti su žmonių abejojimais apie tikėjimą. Toki kunigai turi pasitaisyti gyvenimą pirma, negu ims stiprinti žmonių tikėjimą.

Kitas apsireiškimas prieštaravimo sugestijai, paleidžiančiai tikėjimo išreiškimą visoje samplatoje, būna tokis, kad abejojantis žmogus ima prirodinėti taip skaisčiai išreikšto tikėjimo neprotingumą. Šitasai prieštaravimas rodo, kad abejojimai kilę iš protinių priežasčių. Apie jas bus kalba toliaus. Dabar grįžtame prie valios sugedimo kaipo abejojimų priežasties.

Kunigui, mokytesniam už abejojantį žmogų, lengva esti pasakyti ligi šiol jo negirdėtą tiesą. Sveikos valios žmogus tuoj pajunta tą tiesą ir linksmai ją įsidomi. Pro sugedusios valios ausis ji praskamba be pasekmių.

Sugedusios valios žmonės, ginčydamiesi apie tikėjimo dalykus, visuomet prisilaiko negatyvinės problemos pusės, nes jos nereikia prirodinėti. Kuo geriausieji pozityvinės pusės prirodymai jiems išrodo per maža stiprūs. Sveikos valios žmogus, pripažinęs argumentą neįtikrinančiu, pasako dėl ko jį atmetąs; sugedusios valios abejotojas atsargus: jis tik pasako, kad kunigo argumentai jo neįtikrina, o dėl ko neįtikrina – tesižinie pats kunigas. Kaip kada kunigas, turintis ne niekiausius dialektikos gabumus, tokį abejotoją, anot tos pasakos, užspeičia į kampą. Tada abejotojas pripažįsta kunigo tvirtinimą, ale saviškai jį formuluodamas, moka palikti spragelę, kad nereiktų kokio nors praktikinio išvedimo padaryti iš pripažintos tiesos.

Sugedusios valios abejotojai, jei jie be to dar protą turi nepratusį dirbti, šokinėja nuo vienos dogmos ant kitos, bet vis pataiko abejoti apie tas dogmas, iš kurių išeina praktikiniai išvedimai, priešingi abejojančio nuodėmėms.

Pavyzdys. Pas kunigą ateina žmogus ir sakosi abejojąs apie pragarą. Kunigas pasako keletą paprasčiausių prirodymų, ir abejojantis nežino ką atsakyti. Kad šneka nenutrūktų, jis užmeta, būk Bažnyčia užstojanti didžturčius, o varginanti darbo žmones: turtai turį priklausyti dirbantiems, o ne savininkams. Po kelių kunigo sakinių, abejojantis vėl nieko prieš juos nestato, ale matyt, kad

kunigo žodžiai neįtilpo abejojančiam į širdį. Po valandžiukės jis sako, kam reikalinga esanti išpažintis ir visokios atgailos. Tai tik tuščios ceremonijos, o jis jų nemėgstąs.

Rodosi, kad tarp pragaro, nuosavybės ir išpažinties nėra nė mažiausio sąryšio. Ir tikrai, abstrakcijinio sąryšio nėra. Bet tie visi trys daiktai praktiškai rišasi sąžinėje žmogaus, neteisingai tarnavusio pas didelį savininką ir užvylusio jo pasitikėjimą. Prityrimo turįs kunigas iš šitokių abejojimų spalvos dažnai gali pažinti, kuomi yra sugedusi abejojančiojo sąžinė.

Čia paminėjau keturis ženklus, iš kurių galima pažinti, kad abejojimai yra kilę iš valios arba sąžinės sugedimo. Ne visada jie esti taip aiškūs žmoguje, kaip rašte. Iš vieno ženklo spręsti apie artimo sąžinės sugedimą būtų pavojinga ir krikščioniškai meilei priešinga. Reikia rūpintis tik tada teformuluoti galutiną savo nuomonę, kada keletas ženklų tą patį rodo. Suformulavus, dar reikia tik sau vienam žinoti, o ne kitiems. Neprotinga ir kenksminga būtų sakyti pačiam abejojančiam į akis. Tos kaltės jis nesijaučia ir atsakytų atėjęs apie tikėjimo tiesas pasišnekėti, o ne klausyti pažeminančių prikaišiojimų.

Ypač dėl to reikia rinkti daugiaus ženklų į krūvą, kad pavieniai gali turėti ir kitokią priežastį negu valios sugedimas. Apie nekantrumą pasakiau pirma, kad jis gali turėti dvi priežasti. Taip pat ir prisilaikymas negatyvinių pusių problemose. Žmogus ilgą laiką, ypač jaunais metais, gyvenęs tarp tikėjimo priešininkų, atmosferoje, nepratusioje pozityviniai protu dirbti, o neliaujančioje kritikuoti pozityvinius tiesos veikėjus, ilgainiui taip papranta prie negatyvinio mintijimo, kad jam būna sunku pozityviniai protauti.

Atsargiai pažinus abejojimų priežastį ir radus, kad ji yra sąžinės sugedime, reikia pasirūpinti tą priežastį pašalinti, kad išnyktų abejojimai. Čia dažnai telieka tik viena liūdna mintis: sugedusi sąžinė nelengvai atitaisoma. Kaip čia atitaisyti užveizdo[33] sąžinę, kurs apdriskęs atėjo į dvarą, protu ir dora įgijo užsitikėjimą, ale vedęs pačią, pamaži ėmė sau dėtis dvarininko įeigas, užaugino vaikus, sūnus padarė inžinieriais, dukterims dideles davė dalis ir sau senatvei susikrovė stambų kapitalą, o dvarą įvarė į skolas lig ausų? Kaip atitaisyti sąžinę moteriškei, kuri, našlaičių prieglaudoje užaugus, per geradėjų pripiršimą ištekėjo už pasiturinčio amatininko, ale jam nuolat nenamieje besant, prilygo silpnos valios studentą ir, vyrui mirus, tapo buvusiojo studento, dabar žymaus veikėjo gulove? Ji eitų išpažinties, ji būtų karšta katalikė ir dievobaiminga, pasišvenčianti žmona, jei jos generolas ją vestų.

Šituodu pavyzdžiu paminėjau dėl to, kad tokių atsitikimų būna daug. Atsitikimus gi su per daug ypatingomis žymėmis negalima skleisti kitiems: kunigas turi juos pasilaikyti sau vienam žinoti.

Liūdna, kad taip daug yra sąžinės sugedimų. Jų apstybės priežastis yra ta, kad auklėjimas jaunuomenės neatsako savo tikslui, tinkamai neišdirba priaugančiuose žmonėse dvasios stiprumo, kad galėtų apsiginti nuo didžių pagundų. Tos pagundos ir didelės, ir skaitlingos, nes visuomenė gyvendama nepaiso sąžinės. Todėl abejojimų, kylančių iš sąžinės sugedimo, yra labai daug.

[33] Prievaizdo.

jie dažniausiai būna neišgydomi toje prasmėje, kad abejojantis galutinai atsitraukia nuo tikėjimo.

Bet ne visi sąžinės sugedimai lygiai giliai siekia. Žmogus, gyvenantis visuomenėje, nepripažįstančioje tikėjimo tiesų nei jo doros, apsiėjime padaro tai, ką tikėjimas vadina nuodėme. Po tokios nuodėmės netikinčio žmogaus sąžinė rami, nes jis nesijaučia sulaužęs pripažintą principą; bet nuodėmės faktas padaro savo pasekmes sieloje. Tos pasekmės kartais labai blėdingos[34] psichologiškos doros sveikatai. Juk daugelį daiktų tikėjimas tik dėl to ir priskaitė prie nuodėmių, kad žinojo jog jie gadina žmogaus dvasią. Šitokis sąžinės susigadinimo būdas, arba įtikėjimas į neaukštus doros principus yra daug mažiau blėdingas, negu tas, kad žmogus pripažinęs aukštus doros principus, laužo juos žinodamasis ką daręs. Taigi žmonės, kurių sąžinės sugedimas pasidaręs iš pripažinimo žemų doros principų, gali tapti grynai tikinčiais krikščionimis. Jie pamažėli gali prie savųjų pridėdinėti po vieną aukštesnį principą; jame lavintis ligi susitvirtinant; po to pridėti antrą; tame susitvirtinus – trečią, ir taip toliaus.

Kunigas būtų neprotingas, jei su šitokių žmonių abejojimais kovotų, liepdamas skaityti knygas. Nors abejojantis perskaitytų knygų marias, abejojimai nesusimažintų. Prieš tokius abejojimus doros pakilimas yra vienatinis vaistas. Kunigo uždavinys yra patarti ir padėti. Kunigas, negyvenantis asketišku gyvenimu, t. y. nelaikantis meditacijų, sąžinės sąskaitų, neatliekantis tankių išpažinčių, nemėgstantis dvasiško ir moksliško skaitymo, neišgydys nė vieno šitos rūšies abejotojo. Bet nė pats šventasis neatitaisys tokio abejotojo, kurs nenori pakilti doroje, kuomet iš žemo doros stovio yra kilę jo abejojimai. Dažniausiai tuos abejotojus aptemdo puikybė: jie nepakenčia minties, kad jų dora iš tikro esanti žema. Kas neturi drąsos aiškiai atsimerkęs dirstelti į savo sąžinės veidrodį, tas yra žuvęs tikėjimui, nors būtų jo skelbėju.

Nedoriausieji žmonės virstų gerais, karščiausieji tikėjimo priešininkai galėtų tapti karštais Kristaus pasekėjais, jei galėtų įgyti drąsą aiškiai dirstelėti i savo sąžinę. Kristus, prieš pradėsiant skelbti savo mokslą, turėjo pranokėją, skelbiantį atgailą. Atgailos dvasia (spiritus poenitentiae) – tai mokėjimas drąsiai žiūrėti į savo sąžinę. Ta dvasia yra drauge ir sąžinės sveikatos ženklas. Tikriesiems nusikaltėliams ji atitaiso sugedusios dvasios dalis; nekaltiesiems ji duoda tikrybę, kad blogybė yra nuolatai šluojama laukan iš jų sąžinių. Dažnai pasitaiko, kad abejojantis apie tikėjimą žmogus viena valanda netenka visų abejojimų, kaip tik išpažintį atlieka.

Po išpažinčiai turi prasidėti sistematiškas dvasios tobulinimo darbas. Tas darbas nelengvas ir nelinksmas. Mūs dvasia, lyg akmuo gerų jausmų sviedžiama aukštyn, netrukus apsisuka atgal ir, smarkiai nupuolusi, įsminga į žemę. Jei pataiko į purvą, tai visai nugrimzta jame. Tik sunkus, nuobodus ir ilgas sistematiškas darbas pakelia žmogų prie idealo. Laimingi, kurie tą žodį supranta!

[34] Žalingos.

[*Vadovas*, 1911.04, Nr. 32, p. 351–359.]

c) Mokslo nelygybė.

Yra buvę tokių laikų, kuomet abejojimai apie tikėjimą būdavo labai reti. Teologai tada nematydavo abejojimų, sukylančių iš sugestyviškumo, nes nebuvo kam daryti sugestijų, priešingų tikėjimui. Tada teologai tikėdavo, kad tegalimi tik abejojimai, kylantieji iš valios sugedimo. Tuomet kiekvieną ereziją ir būdavo persekiojama kaipo valios sugedimą. Dar ir šiandien kiaurai katalikiškų tautų viduryje atsiranda žmonių, kurių protas taip pilnai tikėjimo apimtas, jog jie nesupranta, kaip galima abejoti apie tikėjimą dėl protinių priežasčių.

Iš didelio įsitikinimo į katalikystės teisingumą ir protingumą tie žmonės nemato užčiuopiamų faktų, pasitaikančių labai arti ir labai dažnai. Tokių žmonių būdavo labai daug, kol visuomenės protuose Europoje teviešpatavo viena katalikystė. Jos viešpatavimui besimažinant, sumažėjo ir tų žmonių skaitlius. Drauge su jų sumažėjimu ir su augimu kitatikiškos arba visai netikinčios įtekmės į civilizuotosios visuomenės nuomones pasidaugino skaitlius žmonių, nesuprantančių, kaip galima prisilaikyti katalikystės dėl protinių priežasčių.

Žodžiu kalbant, psichologijinė vertė žmonėse nepasidaugino, tik persimainė jos išvaizda. Kokie pirma nesuprasdavo kitatikių, tokie šiandien nesupranta katalikų. Abejų nesupratimo viena priežastis, būtent, kad nesuprantančio protas visas susitelkia savo pažvalgoje ir pritrūksta spėkų, kuriomis galėtų priešininką suprasti.

Lengva būtų pasakyti, kad tai proto siaurumo pasekmė. Arčiaus gi įsižiūrint, pasirodo pavojus siaurapročiais pavadinti specialistus. Žmogaus gabumas žinoti yra apribotas. Juk galima yra turėti labai daug žinių ir labai siauram protui. Tada protinis žmogaus turtas būva gilus, bet siauras. Bendros to siaurojo proto ypatybės tuo aiškiau žymu specialisto mintyse, kuo gilesnis jis yra savo specialybėje. Bet specializavimosi ribos nevienodos. Paprastai specialistais mes vadiname mokslininkus, apsirenkančius savo tyrinėjimams kokią nors siaurą mokslo dalelę. Nevadiname specialistais tų, kurie graibo žinias iš visokių mokslų, bet vis tik iš savo pasauliažvalgos: katalikai iš katalikiškos, ateistai iš a ateistiškos.

Taigi lengva suprasti, dėl ko šiais laikais daugelis nespecialistų moksle yra specialistais ateizme. Dar aiškiau suprantama, dėl ko šiandien daugelis mokslininkų specialistų nesupranta katalikystės protingumo. Per savo dalinį arba pilnąjį speciališkumą jie negali sutalpinti galvoje tų protinių dalykų, ant kurių pastatyta katalikystė. Šitą psichologijinį apsireiškimą aš vadinu protinės lygsvaros stoka.

Kuriuose ta lygsvara galutinai sulaužyta, tie nebeabejoja apie tikėjimą. Jie tikėjimo arba katalikystės nesupranta. Bet yra žmonių, stovinčių tarpe tųdviejų galutinių pakraipų ir neapimančių protu abiejų. Šitie žmonės svyruoja.

Lietuvis, išėjęs valdišką gimnaziją ir baigęs rusišką aukštąją mokyklą, taip būva vienpusiškai įsmigęs į priešingą tikėjimui pažvalgą, kad tikybiniai abejojimai net nesukyla jo galvoje. Jis tiki į katalikystės neprotingumą taip stipriai, kaip viduramžinis miestelėnas į eretikų tarybas su velniu.

Juk mūsų gimnazijose katalikų tikėjimo teįleista tik tiek, kad kapelionas, nors uoliausias ir protingiausias, negali išpildyti savo uždavinio. Mokiniai nesugeba suformuluoti, bet jaučia tą jeibę[35]. Kapeliono, jei jis geras, nekaltina. Jie kaltina tikėjimą, nežinodami, kad pašalinės kliūtys neduoda kunigui atlikti savo uždavinio.

Universitete katalikiško tikėjimo nėra iš ko pažinti. Studentai naudojasi bibliotekomis ir skaityklomis. Aš pažinau Peterburgo bibliotekas, kuriose negalima gauti nė klasiškiausių katalikiškų veikalų. Prieš jėzuitus galima rasti kiek nori raštų. Vienąsyk vienam rimčiausiosios Peterburge įstaigos bibliotekoriui patariau parsisiųsdinti kuo rimčiausią veikalą už jėzuitus. Atsakė, kad per daug speciališkas.

Man reikėjo turėti nebekatalikišką, o tik teologišką „Theologisher Jahresbericht". Per trejus metus vaikščiojau į didžiausią Peterburgo knygyną, prašydamas, kad išrašytų tą leidinį iš Berlyno ir paduodamas adresą. Nors visada tam knygynui tąjiek užmokėdavau už knygas, tačiau „Theologischer Jahresberichto" tegavau tik kelis sąsiuvinius be tvarkos, o tomų iš jų sustatyti nebegalėjau. Tik per pažintis paskui susidūriau su Leipzigo firma Voss' Sortiment, kuri, pristatydama Peterburgo Mokslų Akademijai knygas, apsiėmė pristatinėti jas ir man. Dabar turiu „Theologischer Jahresbericht'ą" kaip reikia. Jeigu man reikėjo šitiek privargti, kol gavau protestantišką veikalą, kalbantį apie teologiškus dalykus, tai suprantama, kaip sunku studentui susipažinti su katalikišku mokslu. Juk studentas nė noro, nė reikalo, nė pinigų tiek neturi, kad galėtų siekti į užrubežius[36]. Studentas nesijaučia, kokios protinės vergijos jungą nešiojasi ant savo dvasios. Jis perka tas knygas, kurias randa knygyno kataloge arba ant lango padėtas; jis skaito tai, ką bibliotekoje gauna be sunkenybių.

I rusų kalbą verčiama begalės knygų iš svetimųjų Vakarinės Europos kalbų. Tačiau žymiausieji katalikų mokslininkų veikalai Rusijoje nežinomi. Štai pavyzdys. E. Wassmann yra didžiausias pasaulyje žinotojas mirmikofilų ir termitofilų[37]. Porą jo veikalų išvertė Vladimir Karavajev rusiškai. Patariu pasiskaityti vertėjo prakalbą, ypač p. VI, kame matyt, kaip Rusijoje leidėjai apsieina su katalikiškų veikalų rankraščiais. Nė vienas leidėjas neapsiėmė Karavajev'o vertimo spausdinti. Vieni nieko neatsakė, kiti atsakė negalį leisti pasaulin, nes Wassmann'as būk nesilaikąs evoliucijinės pakraipos.[38] Karavajev'as galutinai rado pinigų spaudai ir rado knygyną, kurs apsiėmė pardavinėti išspausdintas knygas. Pereitą pavasarį didžiuose Peterburgo knygynuose nė pirkti tos knygos nebuvo galima gauti. Didelis skaitlius vertėjų nepergali tų kliūčių, kurias pergalėjo Karavajev'as. Kiti, žinodami jas, nė nepradeda versti. Lietuvos ir Rusijos jaunuomenė dar ilgai nešiosis vienpusiškumo vergijos jungą ant savo protų.

---

[35] Trūkumą.

[36] Užsienius.

[37] Kun. Eric Wasmann (1859–1931), tyręs nariuotakojus, gyvenančius su skruzdėlėmis ir termitais.

[38] Э. Васманъ, Итоги сравнительной психологіи. Переводъ съ нѣмецкаго Вл. Карава - ева. [...], pusl. VI.

Tatai išaiškina, dėl ko Lietuvos ir Rusijos inteligentija atmeta tikėjimą. Nuo paprastos inteligentijos skiriasi mokslininkų psichologija. Mokslininkas taip pat žmogus. Jei jisai tėra pažinęs tiktai nuolat atsikartojančius gamtos įstatymų apsireiškimus, jeigu jis tėra matęs tiktai neišvengiamą jų vienodumą ir negailestingai gniaužiančius gyvybę aklų gamtos pajėgų kataklizmus, tai aišku, kad jo prote darosi galingas gamtos aklumo įspūdis. Tas įspūdis tol auga, kol mokslininkas tokius apsireiškimus tyrinėja. Jeigu mokslininkas būtų filosofas, tai atskirtų įspūdį nuo nuomonės, bet gamtininkas ne filosofas. Jei gamtininkas tyrinėtų krikščionijos istoriją ir turėtų laiko giliai ištirti tokius pavienius faktus, kaip Jėzaus kėlimasis iš numirusių, šv. Povilo atvirtimas į krikščioniją, šv. Bernardo pamokslai antrąją Kryžiaus karę rengiant, atsitikimai buvusieji Paryžiuje, karaliui Liudvikui IX mirus, dabartinio Lourdes'o istorija ir šv. Januarijaus kraujas Neapolyje, tai matytų, kad šalia aklųjų gamtos pajėgų yra dar šis tas, kas pasidaro be gamtos pajėgų. Bet neteologai tų daiktų netyrinėja, nė nežino. Jie išsidirbdami savo pažvalgas neima tų faktų domon[39]. Todėl jų pasauliažvalgos susideda iš pažvalgų, praleidžiančių svarbią faktų rūšį.

Tatai yra neabejojančių tikėjimo priešininkų psichologija. Abejojimai gi gali kilti iš dviejų pusių. Kai kada katalikas susiduria su faktais, kurių jis pirma nežinojo, o iš kurių išeina išvedimas, katalikystei priešingas. Taip pat abejojimų atsiranda, kuomet ramus ateistas susiduria su faktais, prirodančiais katalikystės teisingumą. Šičionai tekalbėsim tiktai apie abejojimus, kylančius kataliko dvasioje prieš katalikystę iš protinių priežasčių.

Kada katalikas nežino gerai dalykų, prirodančių jo tikėjimo teisingumą, tuomet, susitinkant su faktais, ant kurių remiasi ateistiškoji pasauliažvalga, jo prote lengvai pakyla apibendrinimas, tikėjimui priešingas. Iš pradžių tokis žmogus tiktai kelis faktus gauna patirti, todėl abejojimas apie katalikystės teisingumą būva silpnas. Ilgainiui abejojantis gauna patirti daugiaus tos pačios rūšies faktų ir abejojimas eina stipryn. Kuomet kataliko doma visa susitelkia ant tos rūšies faktų, tuomet jis liaujasi buvęs kataliku. Jo abejojimai pasibaigia, nes jis virsta ateistu.

Jeigu šitokis abejotojas, tebeabejodamas arba jau padaręs tikėjimui priešingą apibendrinimą, ateina pas kunigą klaustis patarties, tuomet kunigo uždavinys yra papildyti to žmogaus mokslą atkreipimu domos į faktus, prirodančius katalikystės teisingumą. Gaila, kad lietuvių kalboje nėra tam tikrų knygų. Lenkiškai patarčiau du veikalu: M. Morawski'o „Celowość w naturze" ir „Wieczory nad Lemanem".[40] Abudu galima gauti Varšavoje pas Szczepkowskį (Nowogrodzka № 23). „Wieczory nad Lemanem" versta ir lietuviškai, bet taip sugadinta kalba, kad stačiai nepaskaitoma. Iš rusiškų knygų patarčiau:

[39] Domėn.

[40] Marian Ignacy Morawski, SJ (1845–1901), *Celowość w naturze. Studjum przyrodniczo-filozoficzne*, Kraków, 1887; idem, *Wieczory nad Lemanem*, „Przegląd Powszechny", 1893–1896.

Е. Аквилоновъ – „Теологическое доказательство бытія Божія".[41] С. Петербургъ. Тузовъ. Гостинный Дворъ № 45, ir Шмицъ, „Краткая апологетика". Переводъ Арцишевской. С. Петербургъ.[42] Католическій книжный магазинъ. Невскій пр. № 34. Vokiškų ir prancūziškų knygų yra užtenkamai ir labai gerų.

Antra abejojančių katalikų rūšis nesusiduria su faktais, iš kurių galima padaryti priešingus katalikystei išvedimus, o abejojimus kenčia dėl to, kad patyrė neabejotinus mokslo rezultatus ir mano, būk tie rezultatai priešingi tikėjimui. Pavyzdys. Gamtininkas zoologas priėjo prie to, kad viena gyvulių veislė[43] kilusi iš kitos. Dėl šito neabejotino fakto jis abejoja apie tikėjimą, nes jam rodosi, būk katalikui neleidžiama tikėti į vienos veislės paėjimą iš kitos. Tokiam abejotojui reikia pirmiausiai išaiškinti, kad evoliucionizmas zoologijoje nesipriešina katalikų tikėjimui, kad veislių vienodumo teorija nėra dogma. Idant abejotojas nepakliūtų į abejojimus dėl kokios nors kitos priežasties, reikia jam duoti protingų katalikiškų dogmų išguldymą.

Labai peiktinas yra kai kurių katalikiškų rašytojų paprotys mylimąsias savo pažiūras vadinti katalikystės dogmomis. Vieni tokių nebūtų dogmų pridirba gamtos moksluose, kiti sociologijoje, treti filosofijoje arba istorijoje. Išlavintas inteligentas turėtų mokėti tokių rašytojų „definicijas" atskirti nuo Bažnyčios dogmų.

Knygų, išaiškinančių katalikystės mokslą, labai daug ir tikrai gerų yra lotynų kalboje. Vokiečiai, prancūzai, anglai ir italai taip pat jų turi. Iš lenkiškų patarčiau: Bougaud, „Chrystyanizm i czasy obecne". 4 tomai pas tą patį Szczepkowski. [44] Taip pat sugadintą vertimą P. Schanz, „Apologia Chrześcijaństwa". Warszawa. Biblioteka dzieł chrześcijańskich. Podwale 27.[45] Rusiškai neturiu ką patarti ir lietuviškai taip pat nėra inteligentui tinkančio pilno katalikystės dogmų išguldymo.

Nuo protinių tikėjimo abejojimų turėtų žmones apsergėti geras auklėjimas. Jis turėtų duoti a) stiprų katalikystės tikėjimo pamatų pažinimą, b) pilną jos dogmų išaiškinimą ir c) mokėjimą katalikiškoje literatūroje rasti platesnį arba gilesnį dalyko apšvietimą, užėjus abejojimams dėl netikėtų priežasčių tada, kada žmogaus jau perauges mokyklą.

Šituos tris reikalavimus katalikiškas auklėjimas gali lengvai išpildyti tenai, kur jo įtekmė į mokyklų programą yra laisva. Ten gi, kur mokyklų programos politika katalikystei priešinga, mūsų tikėjimas rūpinasi įdirbti savamokslių sistemą. Bet Lietuvoje šiame atvejyje dar nieko nėra padaryta.

---

[41] Евгений Петрович Аквилонов (1861–1911), *О физико-телеологическом доказательстве бытия Божия*. СПб., 1905.

[42] Йозеф Шмитц (Josef Schmitz), *Краткая апологетика*, пер. с нем., СПб., 1910.

[43] Gyvūnų rūšis.

[44] Vysk. Louis-Emile Bougaud (1824–1888), *Chrystyanizm i czasy obecne*, Warszawa, 1906.

[45] Paweł Schanz (Paul von Schanz, 1841–1905), *Apologia Chrześcijaństwa*, Warszawa, 1905.

4. Tikėjimo klaidingumas

Kalbėdamas apie tris pirmąsias tikėjimo abejojimų priežastis, bandžiau išdėti ženklus, ant kurių jas galima pažinti, šaltinius, iš kurių jos kyla, ir būdus, kaip kovoti su jomis. Nors rašydamas pirmiausiai atsižiūrėjau į tuos tų priežasčių apsireiškimus, kurie labiausiai matyt katalikystėje ir Lietuvoje, kaipo vietose man labiausiai rūpimose, tačiau tie ženklai, tie šaltiniai ir tie kovos metodai gali būti visuose tikėjimuose. Juk visuose tikėjimuose gali kilti abejojimų iš sugestyviškumo, valios sugedimo ir stokos harmonijos tarp protinių žinių.

Visi tie ilgieji mano išvedžiojimai rodė, kad aš myliu katalikystę ir jos reikalais rūpinuosi daugiaus negu kitų tikėjimų, ale neparodė, kad žmogus nesiliks klaidingame tikėjime, jei jo kunigas laikysis katalikiškųjų būdų kovos su abejojimais.

Iš tikro. Jeigu tikėjimo abejojimai yra kilę iš trijų minėtųjų priežasčių, tai žmogus, kovodamas su tomis priežastimis ir su išeinančiais iš jų abejojimais, gali likti klaidingame tikėjime. Pergalėjimas ligūsto sugestyviškumo jau yra naudingas daiktas žmogaus dvasioje ir žingsnis artyn prie tobulybės. Dar žymesnis ir naudingesnis žingsnis yra proto nelygybės pašalinimas, o už abudu pelningesnis valios išgydymas. Ne visi žmonės, einantieji prie tobulybės, prieina prie galo. Jei klaidatikis susistiprina savo tikėjime, o prie tikrojo tikėjimo neprieina, tai betgi yra nauda, nes tikintis klaidatikis yra tobulesnis už abejojantį klaidatikį, jei tie abejojimai kyla iš jo kūno (sugestyviškumas), proto (nelygsvara) arba valios nesveikatos. Tiktai tas abejojantis klaidatikis už neabejojantį yra geresnis, kurio abejojimai yra kilę iš tikėjimo klaidingumo.

Yra tokių tikėjimo abejojimų, kur sunku sužinoti jų priežastis, bet yra atsitikimų, kur tat labai lengva. Imkim iš istorijos pavyzdį. John Henry Newmann buvo Oksfordo universiteto bažnyčios klebonu, taigi gerai išsilavinusiu viešpataujančios Anglijoje bažnyčios teologu. Jo pamokslų minties ramumas ir gilumas, jo įtikėjimas į Anglijos bažnyčią, jo stiliaus gražumas buvo toki, kad „University sermons"[46] visuomet liks Anglijos literatūros istorijoje. Teologiškas jo išsilavinimas buvo taip didelis, kad mokslo harmonijos stoka niekuomet negalėjo būti priežastimi jo abejojimų apie Anglijos viešpataujančio tikėjimo teisingumą.

Be to, Newman'as yra didis veikėjas Anglijos bažnyčioje. Jis tarp dvasiškijos sukėlė naują srovę, kreipiančią protus prie Kristaus, o širdis prie dorybės. Sugedusios valios žmonės gali nusiduoti dorais, bet negali padaryti atgaivinančių srovių visuomenėse. Todėl iš valios sugedimo jame abejojimai prieš tikėjimą nė negalėjo kilti.

[46] Šv. John Henry Newman (1801–1890), anglikonų kunigas, vėliau konvertitas, kardinolas, kanonizuotas 2019 m. *Oxford University Sermons*, 1843.

Apie sugestyviškumą žmogaus, kurs turi didelę įtekmę į labiausiai išlavintos dalies Anglijos inteligentiją[47], negali būti nė kalbos. Bet jeigu jau būtinai norėtume statyti tą hipotezę, tai tegalėtume padaryti išvedimą, kad XIX šimtmečio pradžioje tebūtų galėjęs padaryti sugestiją į Newman'ą tik ateizmas. Newman'as nedaug senesnis už Ch. Darwin'ą. Katalikystė gi Anglijoje taip buvo silpna ir visuomenės niekinama, kad nė į silpniausią žmogų nebūtų galėjusi padaryti sugestijos. Be to, Newman'as smarkiai nekentė katalikystės ir šalinosi nuo jos.

Abejojimai Newman'ui atėjo iš jo mylimosios anglų bažnyčios. Tuos abejojimus jis atmetė, kaip kad doras žmogus atmeta baisią pagundą. Jis pažino ir perskaitė visa tai, kas galėjo jį sustiprinti jo tikėjime, bet nuo to abejojimai nesimažino, tik dauginosi. Kuo geriaus jis ištyrė senąją krikščioniją, tuo daugiaus rado skirtumų tarp jos ir tarp anglų bažnyčios.

Kol Oksfordo vyskupas trukdė Newman'ui atnaujinti Anglijoje senovės krikščioniją, Newman'as žinojo skirtumą tarp visos bažnyčios ir vieno vyskupo. Kada aukščiausioji bažnytinė Anglijos vyriausybė padarė sutartį su Prūsų protestantais, pripažįstančiais pažvalgas, kuo smarkiausiai pasmerktas senųjų krikščionių, Newman'as nuliūdo, bet dar pasitikėjo bažnytine visuomene Anglijoje. Bet kada ir ta visuomenė pripažino, jog Jeruzalėje vyskupas bus paeiliu anglikonas ir Prūsų skiriamas protestantas, tuomet jau Newman'as negalėjo apsiginti nuo abejojimų, nes Prūsų protestantai viešai prisipažindavo nepripažįstą senosios krikščionystės, o iš sutarties išeina, kad Anglijos bažnyčia nemato skirtumo tarp savęs ir tarp Prūsų protestantizmo.

Newman'as taip smarkiai gynėsi nuo pagundų prieš savo tikėjimą, jog po šito atsitikimo jis dar nedarė išvedimo, kad Anglijos bažnyčia klaidinga. Jis tik matė, kad ji išsižada vienybės su senąja krikščionyste. Jį trukdė klausimas, kur gi dingo krikščionystė, jei Anglijos bažnyčia nėra ta pati, kuria yra buvusi senoji Bažnyčia Jeruzalėje, Aleksandrijoje, Antiochijoje, Romoje?

Newman'as netikėjo, kad katalikystė gali būti ta pati, ką ir senovės krikščionystė, nes katalikystėje buvo naujų dogmų. Newman'as gerai žinojo krikščionystės teisingumo prirodymus, todėl negalėjo krikščionystės išsižadėti visai. Jis neabejojo ir negalėjo abejoti, kad yra Dievas ir kad Dievas žadėjo, jog krikščionystė nežus amžinai (Pragaro vartai nepergalės jos. Mt 16, 17). Todėl jis ėmė juo uoliau tyrinėti, kuris iš dabartinių tikėjimų yra Jėzaus įkurtoji krikščionystė?

Atsisakęs nuo klebonijos, persikėlė su keliais savo draugais į mažą vietą Littlemore, atsiskyrė nuo viso pasaulio ir ėmė vienų vieną darbą dirbti, būtent ieškoti krikščionystės. Katalikų kunigai pajuto tragediją Newman'o sieloje ir panorėjo padėti jam rasti tiesą. Vienas atvažiavo į Littlemore pasimatyti su pragarsėjusiu rašytoju. Bet Newman'as gana nemandagiai jį atstatė: neapsiėmė nė pasikalbėti, nė susieiti. Jis dar buvo baisiai rūstus ant katalikų.

---

[47] Tat visų gama seniai pripažinta, kad Anglijos dvasiškija yra labiausiai išlavinta už visus savo tautos luomus. Tai daro trys priežastys: turi daug laiko, turto ir ideališkos pakraipos gyvenime. – Aut. past.

Užsidaręs sau vienas skaitė Evangelijas ir mąstė, tyrinėjo krikščionijos istoriją. Tame mokslo darbe, nuo kurio priklausė taip didžios praktiškos pasekmės, Newman'ui atėjo hipotezė, kad naujų dogmų būdavo ir senoje krikščionijoje, ir kad tos dogmos, tiesą pasakius, buvo ne naujos, kad jas veiklaus reikia vadinti augalais, krikščionių protuose užaugusiais iš tų tiesos grūdų, kuriuos Viešpats Jėzus buvo įsėjęs. Išganytojas juk pasakė: „Panaši yra dangaus karalystė į garstyčios grūdą, kurį ėmęs žmogus pasėjo į savo dirvą, kurs, tiesa, yra mažiausias tarp visų sėklų, kada gi išauga, yra didesnis už visas daržo žoles ir darosi medis taip, jog dangaus paukščiai atlekia ir gyvena jo šakose" (Mt 13, 31. 32).

Pradėdamas tyrinėti šitą hipotezę, Newman'as nesitikėjo, kad ištyrimo vaisius bus jam skaudus. Jau daugelis jo priešininkų užmetinėjo jam pirma, kad jis galutinai liksiąs kataliku, o jis gynėsi nuo to kaip nuo skaudžiausio apšmeižimo. Jis tikėjosi parodysiąs visam pasauliui, kad nieks karščiau už jį nemyli Anglijos bažnyčią.

Tačiau kuo sąžiningiausiai darbą atlikus, kuo giliausiai senosios krikščionystės ir dabartinės katalikystės dogmas ištyrus, pasirodė, kad nė vienoje, nė antroje nebuvo naujų dogmų, tik įsigilinimas Bažnyčios proto į Jėzaus skelbtąją tiesą. Peržiūrėjęs, permąstęs, patikrinęs kiekvieną savo protavimą ir suvartotos mokslinės medžiagos dalelę. Newman'as vis rado tą patį išvedimą, kad katalikystė su savo dogmomis yra medis, išaugęs iš Kristaus, o Anglijos bažnyčia, kuomet skyrėsi nuo popiežiaus, atplyšo lyg šaka nuo kamieno.

Visi Newman'o biografai, katalikai ir nekatalikai, vienaip pripažįsta, kad jo būdą geriausiai išreiškia žodžiai: „Nunquam peccavi contra lucem" (Niekuomet nenusidėjau šviesai), kuriuos jis ištarė klejodamas sunkioje ligoje. Ta grynoji liesos meilė apsireiškė ir šitame tragiškame atsitikime. Nors pačiam katalikystė išrodė nemaloni, nors pereidamas į ją žinojosi patvirtinąs skaudžiausius savo priešų įtarimus, tačiau nė tuo žygiu nenusidėjo šviesai. Ant dviejų metų veikalo parašė titulą: „An essay on the development of christian doctrine" (Studija apie krikščioniškojo mokslo augimą), parsikvietė iš Oksfordo katalikų kunigą, atliko išpažintį ir virto kataliku 9 spalių 1845 m.[48]

Šitas pavyzdys mums parodo du daiktu. Pirma, jog žmogus nekatalikiškame tikėjime, kovodamas katalikišku būdu su pagundomis, savo prigimtam tikėjimui priešingomis, kartais prieina prie to, kad savojo tikėjimo išsižada, o pereina į katalikus. Antra, iš to pavyzdžio mes matome, kad tikėjimo silpnybė tuo aiškiams pasirodo, kuo giliaus ją žmogus tyrinėja, jei tat yra tikroji silpnybė.

Grynai ieškančioje tiesos, o priklausančioje prie klaidingo tikėjimo sieloje, sąžinės balsas, šaukiantis į tiesos tikėjimą, atsiliepia ne tamsiais viduriniais

[48] Geriausioji Newman'o biografija yra Prancūzų Akademijos nario Paul Thueran-Dangin'o [t. y. Paul Thureau-Dangin, 1837–1913] veikalas „La renaissance du catholicisme en Angleterre", 3 tomai [t. y. *La Renaissance catholique en Angleterre au XIXe siècle*, 1899. Aš čia trumpai persakiau I-jo tomo svarbiausią faktą.

jausmais, o aiškiais tyrinėjimų rezultatais ir dar aiškesniais už juos tokiais atsitikimais, kaip Anglijos ir Prūsijos sutartis apie protestantišką Jeruzalės vyskupą, verste priverčiančiais žmogų padaryti sunkią auką, o eiti paskui tiesą.

Iš visos tikybinių permainų istorijos aš nežinau nė vieno atsitikimo, kame žmogus, taip grynai ieškantis tiesos kaip Newmanas, taip žinantis savo tikėjimą, kaip jis anglikanizmą, taip stiprus dvasioje, traktarianizmo tėvas, būtų perėjęs iš katalikystės į kitą tikėjimą.

Didieji perėjėliai iš katalikystės kitur, kaip Fotijus, Liuteris, Calvin'as, Giordano Bruno, Renanas ir kiti man žinomieji perėjimo laiku ir vėliaus nebuvo pakrypę tobulybėn. Jų biografijos yra iki gana[49] istoriškai ištirtos ir mokslo literatūroje nuomonės apie tų veikėjų psichologijas nesiskiria arba mažu kuo skiriasi, nors biografai tų žmonių darbus stačiai priešingai apsvarsto, vieni girdami, kiti peikdami.

Tarp gyvųjų rašytojų taip pat yra žmonių, perėjusių iš katalikystės. Bet literatiškoji etika neleidžia apsvarstinėti jų darbų motyvus. Ta etika šiuo žygiu man ant nenaudos išeina, nes turiu liktis neprirodęs, kad ir gyvųjų man žinomų veikėjų, kurie iš katalikystės yra perėję į kitus tikėjimus, psichologija esenciališkai skiriasi nuo Newman'o psichologijos.

Priešingai, iš katalikiškų konvertitų literatūros galima būtų pririnkti daug pavyzdžių psichologiško panašumo, nors išlavinimo laipsnis ir proto galybė retai kieno buvo tokia didelė, kaip Newman'o. Tą patį psichologijos procesą matyti Maning'o biografijoje. Taip pat F. Brunetière tapo kataliku, besigilindamas kaskart labiaus į pozityvizmo filosofiją ir bedidindamas savyje tiesos troškimą.[50] Newman, Maning, Brunetière – tai proto milžinai. Juos, o ne smulkesniuosius, primenu, nes aišku, kad trys pradžioje minėtosios priežastys negalėjo sukelti juose abejojimų apie teisingumą tų pažiūrų, kurias jie išpažino prieš tapsiant katalikais.

Kalbėdamas apie kitas tikybinių abejojimų priežastis, aš pridėdavau savo nuomones, kaip gintis nuo jų. Nuo abejojimų, paeinančių iš tikėjimo netiesingumo, nėra ką gintis. Reikia pažinti tiesą ir eiti paskui ją, nors tat būtų sunku ir skaudu. Žmogus, kurs nepaeina paskui tiesą grubiu ir akmenuotu erškėčių keliu, visgi nėra žmogum pilnoje ir aukštoje to žodžio prasmėje.

Šiandien, ačiū Dievui, aš jau seniai nebeturiu pagundų prieš katalikystę. Jau neberandu nekatalikiškose knygose užmetimų prieš katalikystę, kurių branduolio nežinočiau. Bandžiau lysti į netikinčių inteligentų tarpą, ieškodamas man nežinomų faktų, galinčių būti prirodymais prieš katalikystę, ir nieko nepelniau. Taigi stipriai esmi įsitikinęs, kad tik tame atvejyje tegalėčiau pradėti abejoti apie katalikystės teisingumą, kada mano valia sugestų, kada į niekus išeičiau, arba protu apsirgčiau. Ale turiu viltį Dievuje, kad tųdviejų nelaimių su manim nebus.

Visą savo rašymą apie tikybinius abejojimus bandysiu suimti į keturis tvirtinimus, kad aiškiaus būtų matyti bendroji mintis.

---

[49] Pakankamai.

[50] Kard. Henry Edward Manning (1808–1892); Ferdinand Brunetière (1849–1906).

1-o. Jei kitatikis, savo tikėjimo teisingumu pasiremdamas ir jo principus pildydamas, atmeta pagundą, traukiančią jį katalikystėn, tai jis tuomi padaro tik objektyvinę, o ne subjektyvinę kaltę ir neužsitraukia Dievo bausmės.

2-o. Katalikystė nenusideda tiesai, nei lygybei, nors tvirtina savo teisingumą, o kitų tikėjimų klaidingumą tiesos srityje, ir dėl to abejojantį kataliką sustiprina katalikystėje, o abejojantį kitatikį tiesiog traukia prie savęs, nevesdama nė kataliko, nė kitatikio gnoseologiškos metodikos takais.

3-o. Trys yra visiems tikėjimams bendros abejojimų priežastys. Jas pašalinti naudinga yra net ir tąsyk, kada to pašalinimo vaisius nepasibaigia vieno tikrojo tikėjimo pažinimu, o tik sąžinės, proto ar sveikatos atitaisymu klaidingame tikėjime, prie kurio priguli abejotojas.

4-o. Yra tikėjimų, kuriuose abejojimai kyla iš jų turinio silpnybės. Tuomet kovos būdai, gera valia vartojami prieš tris pirmąsias abejojimų priežastis, nesutrukdo tiesos patinimo, o žmones, grynai ir stipriai ieškančius tiesos, atveda į katalikystę. Katalikystėje nėra šitos ketvirtosios tikybinių abejojimų pažasties.

Iš šitų keturių tvirtinimų darau vieną bendrą išvedimą, kad katalikystės apsiėjimas su abejojančiais anaiptol nerodo, būk jinai neužlaikanti Kristaus įsakytos meilės ir lygybės.

Dar likosi ištirti trečias faktas, būtent, ar katalikystės apsiėjimas su katalikais politikos gyvenime nerodo, kad ji myli labiau save negu tiesą, Dievą ir artimą? To klausimo ištyrimą atidedu truputį vėlesniam laikui.

Kun. P. Būčys.

Peterburge 4 (17) Lapkričio 1910 m.

[*Vadovas*, 1911.07, Nr. 35, p. 243–251.]

III. Kelios žinios iš tolerancijos istorijos teisdavystėje[51]

Pirmame savo laiške (5 gegužio 1910) Tamsta rašei, kad viešpatijose, kur katalikų mažuma, jie, dalyvaudami teisdavystėje, stoja už laisvę platinti visokius tikėjimus, o ten, kur valdžia pačių katalikų rankose, jie tą laisvę varžą. Kai kurioms viešpatijoms katalikai primetinėja tikėjimo platinimą su policijos pagalba, o katalikiškoms valstijoms skaito per gera, kad jos tešelpia tik katalikų Bažnyčią. Kaipo pavyzdį Tamsta paminėjai, kad katalikai peikia Prancūzijos vyriausybę, norinčią panaikinti katalikų mokyklas, o Ispanijoje vienas vyskupas reikalauja, kad svietiškoji jo tėvynės valdžia uždarytų Ferrer'o mokyklą. (Žiūr. „Vadovas", 1 Sausio 1911 m. № 29, p. 48; atskiroji laida p. 2).

13 birželio 1910 m. Tamsta dar pridėjai:

Prie klausimo apie egoistišką katalikystės apsiėjimą su laisvės idealais aš norėčiau dar vieną pavyzdį privesti. Teisingai Tamsta formulavai mano mintį, kad katalikystė nėra Kristaus tikėjimu, nes neužlaiko vieno svarbiausių Jo įsa-

[51] Legislatūroje, įstatymų leidyboje.

kymų, būtent meilės. Aš gi dar pridėčiau - gal *ir teisybės*. Patvirtinimui tos minties paimu žinelę iš „Myśl Katolicka", kur chronikoje taip parašyta: *„Šv. Sosto protestas*. Ispanijoj konstitucija ir tos viešpatijos konkordatas draudžia visokią [ne]katalikiško tikėjimo manifestaciją. Karaliaus dekretas 1870 išaiškina, kokius dalykus reikia vadinti nekatalikams uždraustomis manifestacijomis (antrašai, emblematai, apgarsinimai ir kt.). Dabar gi „Oficialus dienraštis" Madride apgarsino naują karaliaus dekretą, kuriuo pripažinta, kad tie daiktai nėra manifestacijomis ir nedraudžiami. Apskritai tas dekretas nekatalikų tikėjimus stato beveik lygiomis su viešpataujančiu katalikų tikėjimu. „Osservatore Romano" praneša, kad Šv. Sostas įteikęs Ispanijos vyriausybei formalį protestą prieš tą dekretą, kaip prieš daiktą priešingą konkordatui."[52] - Iš tos žinelės, taip pat ir iš straipsnio „Ispanija i Vatikan" (Rieč № 158) man aišku, kad Ispanijoje yra įstatymu, draudžiančių kitatikiams viešai su iškilme išpažinti savo tikėjimus. Kokia yra žmonėms tikybinė skriauda prie tokio viešpatijos įstatymo, gali gerai suprasti... ypač lenkai ir lietuviai... Kad taip elgiasi pasaulinės vyriausybės, tai nėra ko stebėtis: jos laikosi principo: „Kieno galybė, to ir teisybė." Bet svarbiausia, jog Katalikų Bažnyčia įrašo į konkordatą, kad toksai Ispanijos įstatymas būtų pildomas. Ir kada vyriausybė nori sušvelninti tą įstatymą, tai popiežius, vietoje džiaugtis, kad mažiau bus neteisybių, protestuoja, kad nėra pildomas neteisingas įstatymas."

Nors Tamsta parinkai gana gerus pavyzdžius, reiškiančius katalikystės nusikaltimą laisvės ir lygybės teisėms, tačiau teisingą nuomonę apie katalikų toleranciją tegalima turėti tiktai peržiūrėjus tikybinės politikos teisdavybes katalikiškose ir nekatalikiškose viešpatijose.

Šiandien pasaulyje tėra tik dvi pilni savavaldi viešpatiji, kuriuodviejose valdžia yra katalikų rankose. Tiedvi viešpatiji yra Vatikano teritorija ir Belgijos karalija. Nei Prancūzijoje, nei Ispanijoje, nei Portugalijoje, nei Italijoje, nei Austrijoje valdžia nėra katalikų rankose, nes tose viešpatijose savo tikėjimu gyvenantieji katalikai neturi parlamentuose savo atstovų daugumos, todėl ir ministerijų darbų apyskaitos duodamos ne katalikams. Minėtąsias šalis galima vadinti katalikiškomis tautomis, bet ne katalikiškomis viešpatijomis. O ir tautomis nežinia ar galima jas vadinti. Jų parlamentuose viešpataujanti pakraipa savo pažiūromis daugiaus skiriasi nuo katalikystės negu protestantizmas ir pravoslavija.

Vatikano teritorijoj tikybinės politikos teisdavystėje nėra, nes ta teritorija teapima tik rūmą, bažnyčią ir sodną. Belgijoje katalikai parlamente turi daugumą nuo 1884 metų. Nė vienas katalikystės priešininkas negali pasiskųsti ant Belgijos teisių netolerantiškumo šiais dvidešimt šešeriais metais.

Pirm poros metų laikraščiuose buvo pakilęs ginčas apie šitokį atsitikimą. Vienas iš visų pusių nedoras laikraštis siuntė savo kolporterius[53] pardavinėti atskirus numerius geležinkelio stotyje. Stoties viršininkas išvarė kolporterį.

---

[52] P. Kubilius šitą vietą iš „Myśl Katolicka" citavo originale, už lietuvišką vertimą aš imuosi atsakymą. *Būčys*. – Aut. past.

[53] Platintojus.

Tada laikraštis apskundė stoties viršininką ministrui. Ministras, kaip ir visi jo draugai, Belgijoje yra tikėjimą pildantis katalikas. Jis įsakė stoties viršininkui leisti nedorojo laikraščio kolporterį į stotį. Daugelis peikė ministrą už tokį pasielgimą, nes laikraštis buvo priešingas ne vienai katalikystei. Ministras teisingai aiškino, kad kaipo katalikas jis privalo pildyti savo viešpatijos konstituciją, kurioje spaudos laisvė užtikrinta.

Šalia Belgijos Prancūzijoje tikėjimų tolerancijos istorija teisdavystėje ilga ir įvairi. Šešioliktame šimtmetyje Prancūzija dar tebebuvo iš tikro katalikiška. 13 balandžio 1598 m. Henrikas IV išdavė Nantes'o ediktą, kuriuo protestantai gavo pilną tikėjimo laisvę. Nepilnai šimtui metų praėjus, Liudvikas XIV tą ediktą atšaukė 18 spalių 1685 m. Po to atšaukimo protestantų padėjimas Prancūzijoje pasidarė beveik taip pat sunkus, kaip katalikų padėjimas protestantiškose šalyse. Liudviko XIV apsiėjimas nebuvo kilęs iš katalikiškos pasaulėžvalgos. Tas galingasis prancūzų karalius šelpė nekatalikišką galikanizmo srovę prancūzų dvasiškojoje, o savo naminiame gyvenime taip aiškiai laužė Dievo įsakymus, kad piktino Paryžių ir visą viešpatiją.

Gale XVIII šimtmečio, lapkrityje 1787 m. Liudvikas XVI vėl davė laisvę protestantams. Didėji[54] revoliucija 3 lapkr. 1789 m. apskelbė „visų tikėjimų laisvę". Tačiau tapo išleista civiliškoji dvasiškijos konstitucija, priešinga katalikų dogmoms. Dvasiškija tos konstitucijos nepriėmė, todėl daugelis kunigų gavo išbėgti iš Prancūzijos, kai kuriems galvos nukirsta. Revoliucija taip pat konfiskavo visus Bažnyčios turtus.

Napoleonas sugrąžino Bažnyčiai turtus su sąlyga, sugrąžino ir didumą laisvių, bet uždėjo sunkų konkordatą 1801 m. Įvairiose politikos pervartose įvairus buvo ir Bažnyčios likimas. Nuo 1870 m. bažnytinė Prancūzijos politika taip aiškiai pakrypo prieš katalikystę, kad Napoleono konkordatas, kurs pirma buvo nepakenčiamas, pradėjo išrodyti lyg laimė. Waldeck-Rousseau (1901 m.) suvaržė, o Combes'as (1904) panaikino vienuolijas. Briand (1906)[55] sulaužė konkordatą ir popiežiaus nuncijaus (ambasadoriaus) bute padarė kratą, laužydamas pamatinę tarptautinę teisę, būtent pasiuntinio nepaliečiamybę. Bažnyčios turtai buvo užgrobti ir išmėtyti. Prieš konfiskaciją pradėsiant, jų vertė buvo 411 milijonų frankų, o konfiskacijai pasibaigus, viešpatijos iždas apsiskaitė tegavęs tik 20 milijonų. Daugelį valdininkų, dariusių likvidaciją, atsiėjo areštuoti. Vienuolius ir vienuoles išvaikius, užsidarė daugybė mokyklų ir ligonbučių. Oficiali statistika nepaduoda, kiek vaikų liko be mokytojų ir kiek ligonių be priežiūros. Viena tiktai „Krikščioniškųjų mokyklų Brolija" 1900 metais turėjo 15,060 vienuolių-mokytojų, 4400 prisirengiančių, 1934 mokyklas ir jose 322,376 mokinius.

Bažnyčios ir viešpatijos santykiai Prancūzijoje oficialiai vadinasi gana geru vardu, būtent *persiskyrimu*. Tačiau tas juridiškas terminas Prancūzijoje toli ne

[54] Didžioji.

[55] Pierre Waldeck-Rousseau (1846–1904); Émile Combes (1835–1921); Aristide Briand (1862–1932).

tai reiškia, ką Suvienytose Amerikos valstijose. 1907 m. vasarą, būdamas Prancūzijoje, iš arti gavau patirti, kad vienas vyskupas užmokėjo 500 frankų už tai, kad palaimino moterystės sužiedojimą dviejų jaunų asmenų, kuriuodu dar nebuvo susižiedoję civilinėmis jungtuvėmis. 1910 m. vienas kunigas bažnyčioje aiškino vaikams, kad ne taip yra buvęs istorijos faktas, kaip kad mokykloje jiems pasakojo katalikystės neapkenčiantis mokytojas. Mat, žmonių švietimo ministerija užtvirtino tokius istorijos rankvedžius[56] mokykloms, kuriuose yra neteisingai pasakojama daug atsitikimų, išniekinančiųjų katalikystę.[57] Mokytojas apskundė kunigą į teismą už tai, kad mokina istorijos, neturėdamas leidimo atidaryti mokyklos. Teisme už neleistos mokyklos laikymą kunigas buvo nubaustas. Garsiausias Prancūzu literatūros mokslininkas ir kritikas, Prancūzų Akademijos narys Ferdinand Brunetierre[58] mirė negavęs profesūros mokykloje Collège de France dėl to, kad po 1895 m. perėjo į katalikus. Jūreivijoje, kareivijoje ir civilėje administracijoje valdininkai, nesislepiantieji su katalikystės pildymu, negauna paaukštinimų tarnystėje ir dėl maža ko netenka jos visai. Karininkai ir kareiviai, dalyvaujantieji su munduru bažnytinėse apeigose, būva baudžiami už munduro suteršimą.

Iš Prancūzijos kovojantis netolerantiškas antiklerikalizmas plinta į pietus: Pirėnų pusiausalyje protestantizmas neįsigyveno nė tiek, kaip Prancūzijoje. Nuo XVI šimtmečio lig šiai dienai buvo ir yra žymus skaitlius tikrų prancūzų protestantų. Ispanijoje ir Portugalijoje tebuvo tik iš kitur atkeliavusieji protestantai. Sulig paskutinės oficialios statistikos Portugalijoje yra 5.423.132 gyventojų. Iš tų prisipažino esą katalikais 5.416.204. Maždaug tokie patys tikybiniai santykiai yra ir Ispanijoje.

Ispanija – kovų, karių, nelaimių ir karžygių šalis. Nuo 711 lig 1031 m. arabų galybė kaskart augo ir kaskart labiau slėgė katalikus ispanus. Nuo XI lig viduramžio galui tęsėsi ispanų kova su arabais, arba maurais. Granadą ispanai atsiėmė 1492 m. Milžinišku ištvermingumu išsikovojus tautos laisvę ir nepriklausomybę, Ispanija atsilygino maurams už priespaudą ir žydams už maurų šelpimą. Dvasiškija padėjo kovoti už laisvę, padėjo dar kovoti su pergalėtais maurais bei žydais. Bažnytinė inkvizicija virto tautinės politikos draugininke ir įrankiu. Tautai visa kas buvo dovanota, Bažnyčia dar ir šiandien viena tebekenčia apkaltinimus už inkvizicijos nuožmumus. Inkvizicija viešpatavo lig galui XVIII šimtmečio. Protestantizmas negavo įleisti šaknų Ispanijoje. Nė prancūzų revoliucija jos nesujudino.

Tik Napoleonui pavergus Ispaniją, senieji laisvę varžantieji įstatymai išnyko. Nepoleonui žlugus ir karaliui Ferdinandui VII vėl apėmus Ispanijos sostą 1814 m., sugrįžo absoliutizmas, aristokratijos bei dvasiškijos privilegijos ir net

---

[56] Vadovėlius.

[57] Prof. J. Guirand [t. y. Jean Guiraud, 1866–1953] parašė garsų veikalą „Histoire partiale – histoire vraie, Paris, Beauchesne" [4 tomai, 1911–1917], kame išrodinėja, kaip smarkiai oficiali rankvedžių istorija nesutinka su tikrąja istorija. – Aut. past.

[58] Ferdinand Brunetière (1849–1906).

inkvizicija, bet šioji tik ant popieriaus. Sulig konkordato 1851 m. katalikų tikėjimas likosi viešpatijos tikėjimu ir tik jis vienas iš tikėjimų teturėjo viešos manifestacijos teisę. 1859 m. prie to konkordato buvo pridėtu nauju 22 paragrafu. Sulig tų konkordatų karaliai turėjo teisę skirti vyskupus; bažnytinis turtas buvo pasaulinės valdžios globoje. Nors katalikystė turėjo daug garbės ir viršutinio spindėjimo, tačiau vyskupų paskyrimo priklausomybė nuo karaliaus varžė jai rankas. Juk karaliaus vardu vyskupus skirdavo žmonės, ne visada žiūrėjusieji Bažnyčios naudos.

Po daugelio sumišimų, kilusių iš politiškų priežasčių, dabartinė Ispanijos tvarka įsigalėjo prie Alfonso XII. 15 vasario 1876 m. tas geras išmintingas karalius apskelbė konstituciją su protingai liberališka pakraipa. Konstitucijos užtikrintomis laisvėmis galėjo naudotis visi tikėjimai. Tiktai viešos manifestacijos jiems tebuvo uždraustos.

Politikiniame Ispanijos gyvenime žymi dvi partijų pakraipi: konservatorių ir liberalų. Tiedvi pakraipi viena po kitai paima valdžią į savo rankas. Neseniai galybę turėjo protingai konservatyviškoji partija. Dabartinis ministrų pirmininkas pridera prie radikališkųjų liberalų ir remiasi ant kairėsės parlamento (kortezų) dalies. Jis žada sumažinti laisvę katalikams.

8 Gegužio 1911 m. Madrido laikraščiai išspausdino Bažnytinės teisdavybės projektą, p. Canalejas'o[59] sustatytą. Projekte yra 31 paragrafas. Sulig to projekto viešpatija ignoruoja vienuolių prižadą[60], o tepripažįsta tik vienuolių draugijas. Kad vienuolių draugija būtų pripažinta, ji turi ne tik pristatyti pasaulinei valdžiai savo įstatus, bet ir pilną turto inventorių. Vienuolijos, užsiimančios mokinimu ir labdarybe, turi kas pusė metų įteikti pasaulinei valdžiai smulkią įeigų ir išlaidų apyskaitą. Visos kitos vienuolijos tas apyskaitas pristato po sykį per metus. Apie vienuolijų susirinkimus ir posėdžius turi būti iš aukšto pranešama pasaulinei valdžiai ir drauge su pranešimu turi būti raštu pilnai išdėta tarybų medžiaga. § 12 paduoda, kaip ir kokiu bodu gali boti daromi vienuolių susirinkimai. § 14 susiaurina turtų įgijimo teises ir jas paduoda valdininkų nuožiūrai. § 15 užgina kontraktus, perleidžiančius vienuolijų turtą arba teisę ant jo pasauliniams žmonėms. § 18 leidžia valdininkams kiekvieną valandą daryti vienuolijų revizijas. § 24 išduoda įstatus, kokiose triobose[61] gali būti vienuolių kliauzūra, o kokiose ne. § 29 tik tiems svetimtaučiams leidžia būti Ispanijoje vienuoliais, kurie jau yra Ispanijos pavaldiniais. Iš atžvilgio į konkordatą 1851 m. iš minėtųjų teisių išlaisvinti lazaristai, oratorijonai, šv. Pranciškaus misionieriai, siunčiantieji vienuolius į Maroko, Marijos Širdies Pasiuntinės, dirbančios Afrikos kolonijose, Gailestingosios Seserys ir Koncepcionistės.

Iš inventoriaus ir apyskaitų reikalavimo matytis, kad rengiama vienuolijų turtų konfiskacija, kaip tat buvo padaryta Prancūzijoje. Uždraudimas perleisti

[59] José Canalejas y Méndez (1854–1912), Ispanijos premjeras.
[60] Įžadus.
[61] Pastatuose.

teises ant vienuolijų turto pasauliniams žmonėms iš aukšto užkerta kelią gelbėtis nuo konfiskacijos su pagalba ištikimų ir vienuolijoms prijaučiančių pasaulinių katalikų. Svetimtaučiai prieš tapsiant vienuoliais verčiami tapti Ispanijos pavaldiniais ne be tikslo. Matyt, ketinama vienuoliams padaryti didelę skriaudą ir nenorima turėti svetimų viešpatijų įsikišimo. Paskutiniais laikais Ispanijos dvasiškija labai rūpinosi mokyklų gerinimu ir dauginimu. Madride net įkurė katalikišką laisvą universitetą šalia valdiškojo. Taigi Canalejas, nors valdžios pinigų vienuolijoms neskiria, bet uždeda apyskaitų apynasrius ant jų, kad turėtų progą tankiai darbą trukdyti. Nors nemokančių rašto Ispanijoje gana daug, bet vienuolijoms, nemokinančioms vaikų, padaryti lengvesni įstatai negu toms, kurios užsiima mokinimu. Prižadų nepripažįsta, bet padariusiems juos sumažina konstitucijinių laisvių teises: kratas vienuolijose daryti leidžiama be teismo.

Ir „Rieč", ir „Myśl Katolicka" aš skaitau laikraščiais neužtenkamai bešališkais, kad galėtume iš jų imti žinias apie popiežiaus darbus. Tačiau, neturėdamas kitų šaltinių, aš imu visą atsitikimą su popiežiaus protestu prieš Alfonso XIII dekretą taip, kaip į aprašyta Tamstos paduotoje citatoje. Norėdami suprasti tą popiežiaus apsiėjimą, mes turime atsiminti, kad kardinolas Mery del Val[62] turi vesti derybas su p. Canalejas. Kuomet Ispanijos ministrų pirmininkas naudojasi juridiškomis priekabėmis ir medžiagine savo viešpatijos galybe dvasiškijai suvaržyti, tad nenuostabu nei nepeiktina, kad popiežiaus diplomatai vartoja smarkią protesto formą, pažymėdami juridiškus savo priešininkų prasižengimus. Kardinolui nesvarbu, kad protestantams būtų draudžiamos iškabos ir emblematai. Juk protestantai nuo seniai turėjo teisę Ispanijoje statyti bažnyčias, įkurti savo mokyklas, telktis į draugijas, organizuotis, platinti savo tikėjimą žodžiu, laikraščiu ir knyga; bet svarbu, kad Ispanijos valdžia sau viena nelaužytų tarptautinių aktų, ant kurių yra pasirašę ir popiežiaus atstovai. Jei popiežiaus diplomatai prisilaikytų kitokios taktikos, tai katalikams dar blogiaus būtų.

Labai noromis tikiu, kad vienas ar kitas vyskupas reikalavo iš valdžios uždaryti Ferrer'o mokyklą. Reikalavimo priežastis ne ta, kad Ferrer'o mokyklos buvo nekatalikiškos, tik ta, kad jos buvo anarchistiškos. Pats Ferrer'as rašė laiške, kad jo mokyklų tikslas yra išauginti drąsius anarchistus, darbu vykdančius savo idėjas.[63] Praktikon įvedamąjį anarchizmą daugelis žmonių skaito vienokios rūšies kriminaliniu nusikaltimu kaip ir žmogžudystę. Tarp kunigų yra nuomonė, kad kovoje su alkoholizmu ir prostitucija galima šauktis policijos pagalbos, kad uždarytų slaptąsias smukles ir vaisių išnuodijimo įstaigas. Nors ne visi kunigai tos pažiūros laikosi, tačiau negalima peikti už jos įvykdinimą vieno ar daugiaus Ispanijos vyskupų. Beveik visose Europos viešpatijose,

---

[62] Rafael Merry del Val y Zulueta, OL (1865–1930).

[63] Ispanijos vyriausybė išspausdino visus dokumentus, priderančius prie Ferrer'o bylos. Dvi spaustuvi dieną ir naktį dirbo skubindamos. Darbas buvo pabaigtas apie vidurį vasario mėnesio šių 1911 metų. Aktai apima dešimtį tomų spaudos, kiekvienas apie 1000 puslapių. Aš nepirkau to veikalo. Ferrer'o laišką čia paminėjau iš atminties, nes vokišką jo vertimą skaičiau dviejuose vokiškuose laikraščiuose. – Aut. past.

kur žodžio ir mokslo laisvė neveidmainingai užlaikoma, anarchizmo platinimas mokykloje ir spaudoje uždraustas. Prie tų šalių priklauso ir Ispanija. Ne vienas juristas laikosi pažiūros, kad reikia gaudyti ir naikinti vagystės mokyklas, o anarchizmas už ją pavojingesnis visuomenei. Absoliutiška mokslo ir žodžio laisvė negalima.

Portugalijoje naujuosiuose amžiuose tolerancijos klausimo nebuvo, nes visoje šalyje tebuvo tik vienas tikėjimas. Kuomet antichristijanizmas pradėjo platintis po Europą ir pasiekė Portugaliją, nebuvo jai laiko užsiimti tikėjimo klausimais. Beveik visas XIX šimtmetis perėjo karėse tarp įvairių pretendentų į karalius. Dažniausiai tose karėse dalyvaudavo svetimos viešpatijos, užstodamos katrą nors pretendentą. Nenuostabu, kad šalis neteko kolonijų, jos ekonomija smuko ir dora sugedo.

Dvidešimtame šimtmetyje tikybinė teisdavybė Portugalijoje smarkiai krypsta prieš katalikystę. Ministras Hintre-Ribeiro[64] balandžio m. 1901 m. pradėjo persekioti vienuolijas, 13 rugpjūčio tų pačių metų jis išdavė rinkimų įstatus, priešingus Bažnyčiai.

Respublika neatnešė laisvės nei ramybės Portugalijos katalikams. Čia tik apskritai tepaminėsiu, ką padarė Bažnyčiai naujoji valdžia nuo spalių mėnesio 1910 lig gegužės 1911 metų. Kitur, jei Dievas duos, plačiau aprašysiu.

Portugalijos prezidentu yra socialistas Braga[65], kurs netiki į Dievą. Dabartinių Portugalijos ministrų pažiūros tikėjimo dalykuose nesiskiria nuo prezidento pažiūrų. Kuomet aiškiausiais ateizmo priešininkais yra katalikų vienuoliai, tad Portugalijos valdžia pirmiausia apniko juos. Vienuolius ji padalino į jėzuitus ir nejėzuitus. Jėzuitus valdžia suėmė ir išgabeno iš tėvynės. Jiems uždrausta grįžti į Portugaliją net ir tame atvejyje, jei kuris jų išstotų iš jėzuitų draugijos. Eksjėzuitas tegali grįžti į Portugaliją tik 20 metų praslinkus nuo išstojimo, bet nė tada negali pildyti kunigiškų priedermių. Pačioje pradžioje 1911 metų oficialus respublikos laikraštis apskelbė vardus 148 jėzuitų, kurie amžinai ištremti iš Portugalijos. Teismo ant jų nebuvo. Jėzuitų provincijos viršininkas Gonzaga Gabral surinko visus Portugalijos ir ne Portugalijos laikraščiuose paminėtuosius gyvųjų Portugalijos jėzuitų apkaltinimus, išrodė tų apkaltinimų klaidingumą ir visa ką apskelbė brošiūroje. Tą brošiūrą Portugalijos respublika persekioja kaipo didįjį savo priešininką.

Visi nejėzuitai vienuoliai išvaikyti. Visi jų, kaip ir jėzuitų, turtai konfiskuoti. Nejėzuitams vienuoliams, atsitraukusiems iš draugijų, leidžiama grįžti pas gimines, bet neleidžiama būti mokytojais nei davinėti privatinių lekcijų. Vienuolėms uždraustas rankų darbo ir fortepijono skambinimo mokinimas. Tai padaryta šalyje, kur oficiali statistika 1900 metų parodė 78,6% nemokančių rašyti-skaityti.

Už valdžios kritikavimą tapo sudaužytos redakcijos šitų laikraščių: „Correio da Manha", „Liberal", „Palavra", „Povo da Aveiro", „O Journal", „Nuovo

[64] Ernesto Hintze Ribeiro (1849–1907).
[65] Teófilo Braga (1843–1924).

Mundo" ir „Diario Illustrado". Šitam paskutiniam valdžios šalininkų apsilankymas padarė blėdies[66] apie 55 tūkstančius rublių.

Trijų Karalių vakare Evoros provincijos gubernatorius Estavas Pimentel su savo broliu aktorium, su vienu civiliškai apsirengusiu karininku ir dviem valdininkais įsiveržė į Šv. Panelės Loretiškės bažnyčią, užsilipo ant didžiojo altoriaus, nutėškė kryžių ant grindų, sudaužė kanonus[67] ir bažnyčią priteršė. Kaltininkai buvo sugriebti bedirbant savo darbą, nes bažnyčią priklausė Italų kolonijai ir buvo po jų ambasadoriaus globa.

Kūčioje (24-XII) 1910 vyskupai sustatė bendrą ganytojišką laišką, kame pasakyta, kad valdymo formai persimainius, reikia klausyti dabartinės respublikos, paskui paminėta gerieji naujosios respublikos darbai, bet toliaus išskaityti ir jos blogieji tikėjimui ir Bažnyčiai priešingi veikalai. To laiško skaitymą respublikos vyriausybė persekioja kaipo didžiausią nusikaltimą. Į keletą vietų tapo pasiųsta kariuomenė neduot kunigams laiško perskaityti prie žmonių per pamokslą. Oporto[68] mieste ir kitur kunigai betgi perskaitė. Oporto vyskupą senelį valdžia pašaukė į Lisaboną, davė ant jo užpulti vidudienyje piktadariams: tie sudaužė vyskupo vežimą, patį vyskupą kumščiomis mušė. Policija negynė. Ministerija vyskupą areštavo ir pasodino kalėti Misijų mokykloje.

Lisabonoje kasmet 7 vasario būdavo labai populiari procesija su Šv. Sebastijono stovyla. Šiemet respublikos valdžia tą procesiją uždraudė. Kuomet žmonės, uždraudimo nežiūrėdami, susirinko ir procesiją pradėjo, ministerijos šalininkai užpuolė ant ramiai einaičių žmonių, juos apkūlė ir stovylą sudaužė. Taip pat buvo sudaužyta artistiška, pirm keleto amžių gražiai padaryta šv. Lauryno stovyla, kuri puošė gubernatoriaus namą ant Madeiros salos.

Ministerijos šalininkai spalių mėnesyje 1910 m. nužudė vienuolį lazaristą Barucą Comes. To vienuolio brolio sūnus rašė privatinį laišką į užsienį ir papeikė dabartinę valdžią. Užtatai jaunikaitis tapo ištremtas iš Portugalijos į 24 valandas, nes privatinė korespondencija plėšiama ir skaitoma. Italijos liberalų dienraštis „Corriere della serra" sako, kad nei viena absoliutiškoji valdžia, nei vienas vyriausiasis štabas karės metu nebuvo įvedęs tokios sloginančios ir slopinančios cenzūros, kaip kad dabartinė Portugalijos respublika. Minėtojo dienraščio korespondentas Lisabonoje p. Barzini gavo perspėjimą, kad liautųsi rašinėjęs savo korespondencijas. – Ministrų laikraštis „Seculo" 10 vasario 1911 m. padavė žinią, kad du kunigu mieste Chabes tapo areštuotu už valdžios kritikavimą ir atgabentu Lisabonon.

Velykų metu Portugalijos respublika apgarsino Bažnyčios atidalinimą nuo viešpatijos. Dekrete yra 196 paragrafai. Visų, žinoma, negaliu paminėti. Dekretas ne tik nepripažįsta visą Portugaliją apimančios Katalikų Bažnyčios, kuri yra visuotiniosios Bažnyčios dalimi, bet nepripažįsta nė vyskupijų, nė parapijų. Sulig dekreto, žmonės, norėdami susitelkti draugijon tikslu atlikinėti ti-

[66] Žalos.

[67] Lenteles, iš kurių kunigas skaito Mišių Kanono maldas.

[68] Su artikeliu: „O Porto".

kybines apeigas, negali tverti grynai tikybinių draugijų. Bet jiems yra leidžiama susitelkti į labdarybės draugijas, kurios antruoju savo tikslu gali turėti pamaldų atlikimą.

Iš pinigų, kuriuos tos draugijos sąnariai sudeda tikybinėms apeigoms atlikti, mažiausiai trečia dalis tari būti skiriama labdarybei. Visos triobos[69], kurias labdariškai-tikybinės draugijos pasistatys, po 99 metų dykai virsta viešpatijos nuosavybėn. Jei kas mirdamas testamentu užrašytų tokiai draugijai kokį nors turtą, tai draugija turėtų jį perrašyti nuosavybėn tautiškos komisijos, kuriai paliktas vardas „parapijinės". Į tą „parapijinę" komisiją, taip pat ir į jos prižiūrimos labdariškai-tikybinės komisijos valdymą, vedimą, aprūpinimą, Dieve saugok, negali prigulėti nė vienas kunigas.

Portugalui, gavusiam mokslišką laipsnį iš teologijos, bažnytinės filosofijos ar teisės Romoje, yra uždrausta atlikti bent kokias tikybines apeigas Portugalijoje. Seminarijos profesorius skirs respublikos valdžia, o ne vyskupai. Visos likusios seminarijos bus po smarkia pasaulinės valdžios priežiūra. Kunigams valia pačios vesti. Jiems mirus, jų vaikai ir našlės bus užlaikomi viešpatijos lėšomis ir naudosis numirusių savo „vyrų", respektive[70] tėvų, turtais.

Dekretas Portugalijos Bažnyčią atidalina ne tik nuo viešpatijos, bet ir nuo popiežiaus, nes jo raštus, neperėjusius per respublikos cenzūrą, draudžia skelbti Portugalijoje. Bažnyčios nuo viešpatijos atidalinimo įstatymas pasako, kada ir kiek leidžiama skambinti varpais, nes varpai, kaip ir visi bažnyčios turtai, priklauso viešpatijai.

Surengę šitokį Bažnyčios „atskyrimo" projektą, Portugalijos ministrai važinėjo į įvairius miestus, agituodami paskaitomis. Projekto sustatytojas „teisių" ministras Alfonso Costa atvelykio pirmadienį laikė dvi paskaiti: vieną mieste Oporto, kitą mieste Braga. Ministeris paaiškino, kad ne be reikalo prijungęs apeigų pildymą prie labdarybės. Dėl labdarybės įstos į tikybines draugijas ir tie, kuriems tikėjimas nebrangus. Balsų daugumu jie skirs ne trečią dalį pinigų labdarybei, tik daug daugiau. Tokiu būdu pirma, negu pereis dvi gentkarti[71], tikėjimas ir jo apeigos išnyks iš Portugalijos.

Italijoje taip pat nerandame skriaudos nė protestantams, nė žydams, nė ateistams. Bet randame daug nemalonumų katalikams. Kuomet vokiečių tautai, paskirstytai į daug viešpatijų, reikėjo susivienyti, tai tam tikslui buvo išrastas federacijos principas, nepažeidžiantis atskirų karalių teisių nei jų teritorijų. Kuomet gi reikėjo Italijai vienytis, nors tat buvo vienu laiku su Vokietija, federacijos principas buvo paniekintas, autonomijos sumindžiotos, popiežiaus sostinė užimta, visuotinasis vyskupų susirinkimas sutrukdytas, vienuolijų turtai konfiskuoti. Tarp kito ko, buvo konfiskuotas ir didelis jėzuitų universitetas Romoje su astronomiškąja observatorija ir jos moksliniais prietaisais. Italijos valdžia konfiskavo net vieno didžiausių XIX šimtmečio astronomų Angelo

[69] Pastatai.
[70] Atitinkamai.
[71] Kartos.

Secchi teleskopus, nes jis buvo jėzuitas. Jis gavo bėgti iš Italijos ir dirbo Paryžiuje ir kitur, kol Leonas XIII nepastatė jam observatorijos Vatikano sodne.

[*Vadovas*, 1911.08, Nr. 36, p. 356–368.]

Protestantiškoji Šveicarija yra laisvių šalis. Tačiau jos konstitucijoje 1848 m. yra įrašyti ir lig šiol užsilikę šitie katalikiškų teisių susiaurinimai: a) Nors katalikų skaitlius nuolat auga, vienok uždrausta dauginti katalikiškųjų vyskupijų skaitlius. Genevos vyskupą Mermillodą[72], kad tapo šeštu vyskupu Šveicarijoje, ištremta iš tėvynės, nors jos konstitucija aiškiai draudžia šveicarą ištremti. b) Nors visi kantonai Šveicarijoje skaitosi suvereniškomis respublikomis, tačiau katalikų kantonų valdžia negali leisti ant savo teritorijos statyti naujų vienuolynų. c) Katalikų bažnyčių varpai turi dalyvauti protestantų šermenyse, skambindami laidojant. Protestantai turi teisę būti palaidoti ant katalikų kapinių, nes uždrausta turėti grynai katalikiškos kapinės. d) Jėzuitams uždrausta apsigyventi Šveicarijoje. – Prieš žydų tikėjimą yra, kiek žinau, vienas įstatymas, būtent, neleidžiantis pjauti gyvulius sulig žydų ritualo. Taigi mėsą „košer" žydai į Šveicariją turi vežtis iš kitur.

Katalikiškoje Austrijoje protestantai lig antrajai XVIII šimtmečio pusei buvo persekiojami maždaug taip kaip katalikai protestantų viešpatijose. Tolerancija prasideda nuo Juozapo II. Jis iš pradžių buvo ketinęs palikti teises prieš protestantus, o tiktai faktiškai jų nepildyti, bet ciesoriaus taryba patarė išduoti viešą protestantų sunkenybių paliuosavimą. 13 spalių 1781 Juozapas II išdavė patentą, kuriuo pripažino laisvę evangelikams, reformatams ir pravoslavams, bet nepripažino čekų sektoms nei žydams. Tačiau valdininkams buvo įsakyta, kad minkščiau apsieitų ir su tais tikėjimais.

Juozapo II patentas dar toli nedavė pilnos tikėjimų laisvės. Tolerancijos teisdavybė Austrijoje užsibaigė ciesoriaus Pranciškaus Juozapo patentu 8 balandžio 1861 m., kuris paliko katalikystę kaipo viešpatijos tikėjimą, o piliečio teises davė visiems tikėjimams lygias su katalikiškuoju. Pastorius Brausenwetter dienraštyje „Tag" (23. IV. 1911) rašo, kad 1861 metų patentas panaikinęs „visus susiaurinimus, kurie pirma to trukdė laisvės ir lygybės pilnumą evangelikų Bažnyčiai Austrijoje". Taigi nekatalikai Austrijoje šiandien turi nebe toleranciją, o daugiau už ją, būtent paritetiškumo (lygybės) teisdavybę.

Pripažinimas vieno tikėjimo viešpataujančiu nekenkia paritetiškumui ir lygybei, nes gali apsireikšti ne susiaurinimu teisių neviešpataujantiems tikėjimams, tik pozityviniu būdu. Taip, Austrijoje katalikų tikėjimo viešpatavimas apsireiškia tuo, kad kelios žymesnėsės vyskupijos, tarp tų Krokuva ir Olomuncas, turi kunigaikštijų titulus ir teises. Kardinolus ir vyskupus-kunigaikščius Austrijos kariuomenė saliutuoja kaip generolus. Austrijos ciesorius dalyvauja su visa dvaro iškilmybe katalikiškoje Dievo Kūno procesijoje, o nedalyvauja kitų tikėjimų iškilmėse.

[72] Kard. Gaspard Mermillod (1824–1892).

Vokietija susideda iš didelės daugybės karalijų ir kunigaikštijų. Kiekviena turi savo teisdavybės ir savo tolerancijos atskirą istoriją. Protestantų rašytojas Mejer sako, kad tolerancijos įvedime Prūsija žengusi kitų vokiškųjų protestantiškų šalių priešakyje (Realenzyklopädie für protestantische Theologie und Kirche. XVIII tomas, Leipzig, 1888 m., straipsnis *Toleranz* p. 386).

Kurfiurstas Jonas Zigmuntas Brandeburgietis po 1686 m. leido prūsuose apsigyventi reformatams, nors jie nepripažino liuteriškosios Augsburgo konfesijos. Paskui Frydrichas Didysis (1740–1786) leido laisvę mennonitams, unitarijams, arijonams, švenkfeldiečiams ir kitoms mažoms sektoms. Tačiau tos laisvės tebuvo tik praktika įvykdamos, o juridiško laisvės pripažinimo Frydrichas Didysis neišdavė. Tiktai 1788 metais ir 1794 tepasirodė ediktas, įtrauktas i bendrą viešpatijos įstatymų knygą, kuriuo katalikystei buvo pripažinta pilna laisvė Prūsuose.

Kuomet Prūsija tapo pirmutine tarp Vokietijos valstijų, o prūsų karalius tapo drauge ciesorium, katalikų Bažnyčiai teko pergyventi keletą sunkių metų. 1871 m. buvo panaikintas katalikiškasis skyrius prūsų tikėjimų ministerijoje. Bismarck'as turėjo projektą atitraukti Vokietijos katalikus nuo paklusnybės popiežiui ir tokiu būdu sutverti tautinį vokišką katalikų tikėjimėlį, priklausantį nuo viešpatijos. Tuo tikslu buvo pervesta per parlamentą eilė įstatymų, kuriais administracija suvaržė Bažnyčios įtekmę į mokyklą, kunigų paskyrimą į parapijas, bažnytinio turto valdymą, disciplinos užlaikymą dvasiškijoje, vienuolijas. Prūsų konstitucijos paragrafai 15, 16 ir 18, kuriais buvo pripažinta katalikų tikėjimo laisvė, buvo pakeisti 1873 metais, o 1875 visai panaikinti. Kunigai ir vyskupai, kurie nepaklausė naujųjų įstatymų, buvo skaudžiai baudžiami. Visiems neteisingų „įstatymų" nepripažinusiems kunigams buvo atimtu alga. Septyni vyskupai pateko į kalėjimą. Ištremtas Kolonijos (Köln) arkivyskupas valdė savo archidiecezija iš Nyderlandų. Mokyklose, seminarijose, parapijose, diecezijose ir kitur pasidarė pilnas suirimas. Katalikų dvasiškiją persekiojant, reikėjo sulaužyti susirinkimų laisvę ir laisvę rinkimų į parlamentą. Taigi kilo pavojus konstitucijai. Bet katalikai stipriai išlaikė vienybę, sudarė galingą partiją parlamente (centrum)[73], ir persekiojimas aptilo. Galutinai 1887 metais persekiojimų įstatymai buvo panaikinti, tvarka į Bažnyčios ir viešpatijos gyvenimą sugrįžo. Bet minėtieji trys paragrafai, garantavusieji katalikų teises, nebuvo iš naujo įrašyti į konstituciją. Likosi taip pat paragrafai, draudžiantieji jėzuitams grįžti į Vokietiją. Katalikų kovos laikai su Bismarck'u vadinasi Kulturkampfu (t. y. kultūros kova).

Po kulturkampfui Vokietijos katalikai nesiskundžia savo juridišku padėjimu. Tik valdininkai Vokietijoje turi daug teisių, o nuo žmogaus širdies priklauso jo teisių vartojimo būdas. Apie mažųjų valdininkėlių nemalonę, parodomą „ultramontanams" (vokiečių protestantai mėgsta taip pravardžiuoti katalikus) nekalbėsime. Nuo mažųjų valdininkėlių negalima norėti bešališkumo ir tolerancijos supratimo. Taigi dirstelėsime tik į tai, kaip savo administ-

[73] Deutsche Zentrumspartei, įst. 1870 m.

ratyvišką galybę suvartoja tie, nuo kurių priklauso pavieto viršininkų (lantrotų[74]) ir gimnazijos mokytojų bei direktorių skyrimas. Čia reikės truputį naudotis statistika.

Sulig 1905 m. sąskaitos Prūsų karalijoje buvo 13.352.444 katalikai ir 23.341.502 protestantų. Karalija padalinta į 487 pavietus. Iš tų katalikiška gyventojų dauguma yra 172 pavietuose, o protestantiška 315. Lantrotų (viršininkių) 1911 m. yra 484, nes trys vietos neužimtos. Iš esančių lantrotų 419 protestantų, o 65 katalikai. Katalikų pavietų skaičius 107-iais didesnis negu katalikų lantrotų. Visuomenės gyvenime – tai ne mažmožis.

Buvo laikų, kad katalikų retas tesirengdavo į mokytojus, nes maža buvo viltis likti gimnazijos mokytoju. Po kulturkampfui teisybės jausmas Prūsų administracijoje ėjo kaskart didyn ir katalikų jaunuomenė kaskart tankiau ėmė rengtis į mokytojus. Iš viso skaitliaus jaunų vyrų, turinčių viešpatijos pripažintas kvalifikacijas, mokytojams reikalingas, o negavusių dar mokytojauti ir laukiančių vietos 1908 metais buvo 44,3 procentai, 1909 m. – 48,2, o paskutiniais 1910 metais – 48,1. Iš to matome, kad turinčių kvalifikacijas, o negaunančių vietos katalikų mokytojų skaitlius auga. Tuo pačiu laiku iš tarpo mokytojų, kurie gavo paskyrimą 1908 metais, buvo 31,8%[75], 1909 metais – 28,9%, o paskutiniais 1910 metais tiktai 26,3%. Iš to matome, kad katalikų paskyrimų procentų skaitlius mažinasi, kuomet vietos laukiančių mokytojų reliatyvus skaitlius didinasi. Protestantams mažinosi laukiančiųjų procentas, o didinasi paskiriamųjų. Negalima būtų skųstis, jei katalikų mokytojų procentas būtų didesnis negu mokinių, bet yra stačiai priešingas faktas. Iš mokytojų, kuriuos vyriausybė paskyrė direktoriais 1908 metais, katalikų buvo 25,1%, paskui 1909 m. – 25%, o 1910 metais 24%. Taigi ir čia paskyrimų procentas ėjo mažyn, nors jis būtų turėjęs augti, idant direktorių procentas atsakytų mokytojų procentui, o mokytojų procentas – mokinių nuošimčiui. Tas nuolat aštresnis smailinimas aukštesnės mokslo hierarchijos labai negerus duoda vaisius: katalikų visuomenėje mažinasi noras leisti vaikus mokslan, nes ne visi nori pavesti kūdikį svetimiems, žinant, kad jį ten ne tik draugai, bet ir mokytojai vadins „ultramontanu". Taigi nenuostabu, kad katalikai mažiau vaikų leidžia į vidutines[76] mokyklas negu protestantai. Tam yra daug priežasčių, apie kurias, man rodos, atsieis kitukart kalbėti. Tuo tarpu turiu pažymėti, kad, nežiūrint į minėtąsias smulkmenas, katalikai Vokietijoje laimingai gyvena. Dieve duok, kad visur jie turėtų tiek laisvės ir teisybės, kaip Vokietijoje!

Senaisiais laikas, XVI ir XVII šimtmečiais Anglijos netolerancija ne mažiau už Ispanijos inkviziciją nužudė žmonių. Airių tauta už prisirišimą prie katalikystės buvo sunaikinta, vietiniai žmonės neteko žemės: valdžia savo neteisingais „įstatymais" ją perkirto protestantams lordams. Persekiojimuose tautos

---

[74] Vok. Landrat.

[75] Čia procentai apskaitomi nuo 1000, ne nuo šimto. Protestantų skaitlius tame 1000 išneša 68,2%. – Aut. past.

[76] Vidurines.

būdas sugedo ir diduma airių bėgo iš tėvynės svetur. Bet tie dalykai jau seniai praėję. Jų atminimas tik istorijoje teliko.

Anglijos karalius Karolis II (1660–1685) panaikino kelis baisiuosius įstatymus, išduotus prieš katalikus. Jis leido katalikams privatiniu būdu atlikti savo tikėjimo apeigas. Pirma Anglijos žemėj buvo uždrausta laikyti Mišios. Opozicija pasinaudojo karaliaus tolerantiškumu ir sukėlė visuomenę prieš Karolį. 1673 metais parlamentas išdavė vadinamąjį *Test-Act*, t. y. priesaiką, kurią turėjo atlikti kiekvienas valdininkas prieš apimsiant valdžios vietą. Priesaikoje buvo išniekintos katalikų dogmos. Negalėdami priimti *Test-Act'o*, katalikai negalėjo būti valdininkais Anglijoje.

Karolio įpėdinis Jokūbas II pats buvo katalikas, bet taip neišmintingai šelpė katalikystę ir taip nemokėjo permanyti be galo sunkaus savo padėjimo, kad buvo išvytas iš Anglijos. Į jo vietą Anglai pasikvietė Oranijos Vilhelmą (Trečiąjį). Jokūbas bandė atgriebti savo sostą su prancūzų pagalba; prancūzai buvo katalikai, tad Jokūbo bandymamš nepasisekus, Anglijos katalikai pergyveno baisius pagiežos laikus.

Pačiame Anglijos protestantizme XVII šimtmetyje įsigalėjo jam priešinga srovė, būtent deizmas, nepripažįstąs V. Jėzaus ir paėjimo krikščioniško tikėjimo nuo Dievo. Deistams rodėsi esant neprotinga ir nedora persekioti katalikus už tai, kad jie kitaip mano, negu protestantai. Tolerancijos principus išreiškė filosofas Locke[77]. Nors jis katalikystei buvo labai priešingas, bet Anglijoje ne viena katalikystė buvo persekiojama.

Kuomet, XVIII amžiui besibaigiant, Prancūziją ištiko didėji revoliucija, tolerancijos principai Anglijoje jau buvo žymiai praplitę ir įsigalėję. Daugybė prancūzų, stačiusių savo įsitikinimus aukščiau už visokią žemišką naudą, išbėgo į Angliją ir buvo priimti. Aukšta ištremtųjų dora, jų kilnus protas ir kitos asmeninės ypatybės padarė įspūdį į anglų visuomenę: ji ėmė gerbti katalikus.

Trečiame XIX amžiaus dešimtmetyje, kuomet naminės politikinio gyvenimo priežastys pagimdė Anglijoje kovą už visuotinąją parlamentan rinkimų teisę, drauge iškilo ir katalikų lygybės klausimas. Liberalai užstojo už katalikų teisių lygybę. Ypač tame pasidarbavo genijališkas vyras Jurgis Canning[78].

1828 metais buvo panaikintas *Test-Act*'as, 1829 katalikai gavo teisę ne tik rinkti, bet ir būti išrinkti parlamentan ir užimti valdžios vietas. Politikinis katalikų darbas savaime susirišo su liberalų partija, ir ta sąjunga išbuvo lig XX amžiaus, t. y. kol Askvit'as[79] nepadarė sumanymo kovoti su tikybinėmis mokyklomis.

Po 1829 metų, jau turėdami piliečių teises, katalikai Anglijoje dar vis mokėjo dešimtines viešpatijos bažnyčiai. Episkopalė, arba Anglikonų skaitėsi viešpatijos bažnyčia ne tik protestantiškoje Anglijoje, bet ir katalikiškoje Airių žemėje (Irlandijoje). Kuomet airiai atsisakė mokėti dešimtines episkopalei

[77] John Locke (1632–1704).
[78] George Canning (1770–1827).
[79] Herbert Henry Asquith (1852–1928).

bažnyčiai, ministras Peel[80] per parlamentą išleido prievartos bilių. Tada airiai ėmė kovoti iš paskutinosios. Jiems sekėsi, nes iš jų tarpo kilo didžiavyris O'Connel[81].

Karalienei Viktorijai viešpataujant, Anglijos katalikai susilaukė pilnos laisvės. Eidama 18 metus Viktorija liko karaliene 1837 m. Dvylikai metų praėjus, 1850 metais buvo suorganizuota katalikų Bažnyčios hierarchija Anglijoje. 1878 metais taip pat įvyko Bažnyčios organizacija Škotų žemėje. 1869 metais buvo pripažinta, kad episkopalė bažnyčia neturi viešpataujančios religijos privilegijų katalikiškoje Airių žemėje.

Viktorijai mirus, 1902 m. liko karalium jos sūnus Edvardas VII. Jis turėjo prisiekti ištikimybę konstitucijai, o toje priesaikoje buvo žodžių išniekinančių Mišias ir Švenčiausiąjį Sakramentą. Tuos žodžius Edvardas ištarė ką tik girdimu balsu, pažymėdamas tokiu būdu, kad nenori pažeisti katalikų. Nepersenia tie žodžiai liko išbraukti iš konstitucijinės Anglijos karalių priesaikos. Jurgiui V jau nebereikėjo jų tarti.

Dabar katalikams Anglijoje nereikia kovoti su valdžia, nors gali tekti kovoti su partijomis. Tačiau viešpataujančia Anglijos bažnyčia, kaip buvo, taip ir tebėra, episkopalė, paprastai vadinama Aukštąja Bažnyčia (High Church). Jos viešpatavimas apsireiškia tuo, kad lordų bute[82] sąnariais yra 2 Aukštosios Bažnyčios arkivyskupu ir 24 vyskupai, ir tuo, kad viešpatijos iždas, sudėtas iš visų tikėjimų mokesčių, dalyvauja Aukštosios Bažnyčios išlaidų aprūpinime. Bet ta piniginė pašalpa, kurią viešpataujančioji bažnyčia gauna iš Anglijos iždo, neapsunkina piliečių, todėl niekas ant to ir nesiskundžia. Kol anglai tiki, kad Aukštoji Bažnyčia yra tikras Kristaus tikėjimas, tol jie sulig sąžinės elgiasi, viešpataujančios bažnyčios teises pripažindami Aukštajai, ne Katalikų Bažnyčiai.

Šitą Europos viešpatijų tolerancijos peržvalgą ketinu užbaigti Švedais. Norrköping'e išduotasis 1604 metais ediktas ištrėmė katalikų bažnyčią visai. Kaip Ispanija ir Portugalija ačiū inkvizicijai lig galo XVIII šimtmečio išliko grynai katalikiškomis, taip Švedija su Norvegija ir Finliandija ačiū savo įstatymams iki tam pačiam laikui pasidarė grynai protestantiškomis. Gustavas III 1781 metais leido katalikams laikyti privatines pamaldas, bet iki Karoliui XV liko ištrėmimo bausmė kiekvienam švedui, išsižadančiam Liuterio tikėjimo. Karolis XV tą įstatymą panaikino 1860 m. Tikėjimo laisvė buvo truputį padauginta 1873 m., bet perėjimas į katalikus buvo apstatytas sunkiais formališkumais. Valdininkas, pereinantis į katalikus, netekdavo vietos. Aukštosios valdvietės katalikams likosi užgintos. Katalikų Bažnyčiai nevalia pirkti žemės nei vienuolijų įkurti. Antroje pusėje XIX amž. Švedijoje katalikystė pradėjo atgimti. Buvo paskirtas apaštališkasis vikaras, t. y. provizoriškas vyskupas. Sulig sąskaitos 1905 m. iš 5,136,814 švedų buvo 2,538 katalikai. Jie yra valdžioje ap.

[80] Robert Peel (1788–1850).
[81] Daniel O'Connell (1775–1847).
[82] Rūmuose.

vik. vyskupo Bitter'io nuo 1886 m., kuris turi 12 kunigų, išsiskirsčiusių į 8 vietas.

Lig šiol katalikiškųjų kunigų sustatyti gimimo, mirimo, susižiedojimo aktai buvo skaitomi oficialiais aktais ir turėjo juri[dinę] vertę. 23 gruodžio 1910 m. išėjo naujas įstatymas, kuris įsigalėjo balandyje 1911 m., kad katalikų aktai turi būti rašomi protestantų parapijose. Tasai įstatymas labai keblus katalikams, nes jie tokiu būdu priverstinai turi būti protestantų parapijų sąnariais. Bet tai mažmožis, sulyginant su antrąja pasekme. Moterystės aktai bus rašomi sulig protestantų bažnyčios įstatų, o ne sulig katalikų. Negalima sakyti, kad naujasis Švedų karaliaus aktas yra persekiojimo pradžia. Kuomet katalikų Švedijoje yra maža, tad norėta išvengti painiavos dėl jų, ir todėl išleistas juridiškai neapgalvotas įstatymas. Katalikai kreipėsi prie karaliaus, kad atmainytu tą įsakymą, bet neatmainė.

* * *

Nebūdamas juristas, aš negalėjau sustatyti pilnos ir nuodugnios tolerancijos istorijas įvairių Europos viešpatijų teisdavybėse. Parašiau tik tai, ką atsiminiau ir ką savo knygose galėjau rasti. Iš to menko dirstelėjimo į tikybinį Europos gyvenimą, man rodos, galime matyti, kad katalikiškos šalys ir katalikai žmonės nėra daugiaus už nekatalikus nusidėję tolerancijos, meilės ir teisybės reikalavimams tikybinės politikos srityje.

Dar toli šaukia, lig kol žmonės mokės atskirti klaidą nuo klystančio. Paskutiniu laiku katalikų ir protestantų viešpatijose nematyti linkimo į tolerancijai priešingą pusę. Bet šalyse, kur dechristianizacija viešpatauja (Prancūzija, Portugalija) arba rengiasi viešpatauti (Ispanija, Italija), ten tolerancijos ateitis labai liūdnai išrodo. Šiuo tarpu aš nedarysiu tolesnių išvedžiojimų iš tos nelygios tikinčių ir netikinčių žmonių pažiūros į toleranciją. Bet noriu suimti krūvon Tamstos pastatytą klausimą ir mano išdrykusius atsakymus į tris laiškus.

Diskusijos suėmimas krūvon

Tamstos mintis 5 gegužio 1910 m. buvo, kad katalikystė, rasi, ir nėra tikras Kristaus tikėjimas, nes nepildo pamatinės Jo mokslo dalies: meilės, gal ir teisybės. Tą mintį Tamsta pastatei ant trijų išparodymų[83]: 1) kad katalikystė garbina katalikų stebuklus, o nepripažįsta pravoslaviškų; 2) kad nekatalikų abejojimus apie tikėjimą skaito Dievo malonėmis, o katalikų abejojimus nuodėmėmis, ir 3) kad sąžinės laisvę katalikai pripažįsta ten, kur jų rankose yra galybė.

Pirmame rašte aš atsakiau, kad stebuklus katalikystė gerbia visur, nes visur jie yra Dievo darbais; bet katalikų rašytojai tekalba tik apie katalikų stebuklus, nes nekatalikiškieji toli ne taip kritiškai ištirti ir ne taip prieinami tyrinėjantiems, kaip katalikiškieji.

[83] Įrodymų.

Antrame rašte išdėjau, kad daug yra įvairių priežasčių, gimdančių abejojimus prieš katalikų ir nekatalikų tikėjimus. Abejojimus, kylančius iš valios sugedimo, nervų silpnumo arba per mažo tikybinio išlavinimo katalikų teologai neskaito Dievo malonėmis. Dievo malonėmis skaito tik abejojimus, kylančius iš tikėjimo turinio silpnumo. Bet šitos abejojimų priežasties katalikų tikėjime nėra, todėl kataliko abejojimai apie jo tikėjimų niekuomet negali būti Dievo malonės vaisiumi.

Galop šitame paskutiniame atsakyme, man rodos, užtenkamai daviau medžiagos, parodančios, kad Katalikų Bažnyčia, tikėdama esant vienintelė tikra Kristaus Bažnyčia ir vienintelė Dievo apreikšta religija, skelbia savo teisę būti viešpataujančia religija visose viešpatijose. Bet būti viešpataujančia religija visai nereiškia policijos pagalba silpninti kitus tikėjimus, nei nereiškia naudotis mokesčiais visų dedamais į bendrą viešpatijos iždą. Gyvendamas tarp katalikų, Tamsta gali būti liudininku, kad jie nesiskundžia ant dabartinio savo padėjimo Šveicarijoje, Vokietijoje, Anglijoje ir Švedijoje, nors jų religija ne viešpataujanti. Taigi ir tikėjimų laisvės klausimuose katalikystė nesilaiko dviejų nelygių saikų: vieno sau, kito kitiems.

Sąžiningai peržiūrėjęs tris Tamstos paduotus išparodymus, aš su didesniu įsitikėjimu ir meile dabar atkartoju Tamstos pernykščiai minčiai priešingą tvirtinimą, būtent, kad tarp Kristaus mokslo ir Katalikų Bažnyčios nėra jokio skirtumo. Ta pati Dievo, artimo, tiesos ir teisybės meilė, kurią Jėzus paliko savo mokiniams, tebedega Katalikų Bažnyčios širdyje.

Kristus kentė žmonių neapykantą, apkalbas ir smūgius lig mirštant ant kryžiaus. Prieš baisiąją Savo kančią, atsisveikindamas su mylimaisiais mokiniais, Viešpats Jėzus jiems kalbėjo: „Jei pasaulis jūsų neapkenčia, žinokite, jog manęs pirm jūsų neapkentė. Jei būtumėte iš pasaulio, pasaulis savuosius mylėtų: kadangi nesate iš pasaulio, bet Aš jus išrinkau iš pasaulio, todėl pasaulis jūsų neapkenčia. Atsiminkite mano žodžius, kuriuos jums kalbėjau: tarnas nėra didesnis už savo poną. Jei mane persekiojo, ir jus persekios" (Šv. Jono Evangelija, 15, 18–20). Šitais žodžiais pasiguodžia Prancūzijos ir Portugalijos katalikai.

Buvo laikų, kad katalikystė Europoje viešpatavo, bet ilgame Bažnyčios gyvenime tie laikai buvo trumpi. Užtat kentėjimų laikai kraujais aptaškė didelę Bažnyčios istorijos dalį, kentėti Bažnyčiai atsieidavo ir didžiausio jos viešpatavimo tarpais. Vienas draugas, kuriam aš perskaičiau šį straipsnį prieš leisiant į spaustuvę, man priminė čia padėtus V. Jėzaus žodžius ir sakė: Ar ne nuostabu, kaip tie žodžiai pildosi?! Nė viešpatijos, nė dienraščiai taip baisiai neužpuldinėja ant kitų krikščioniškų tikėjimų, kaip ant katalikystės. Kuomet senkatalikiai, ar marijavitai, ar kiti kokie atsiskiria nuo Bažnyčios, tuoj juos užtaria valdininkai ir liberalai. Jiems valia vienuolijas tverti ir vyskupų šventintis kiek tik nori. Ištvirkusioms sektoms plati laisvė. Vienai katalikų Bažnyčiai skirta kentėti. Tas nuolatinis kentėjimo likimas – tai ženklas, kuriuo Viešpats Jėzus parodo tiesą mylintiems žmonėms, katra yra tikroji Jo Bažnyčia.

Vilniuje 14 gegužio 1910 m. P. Kubiliaus laiškas.

Apie stebuklų pažinimą

Gerbiamasis Kunige Profesoriau!

Širdingai ačiū už taip malonų laišką. Niekuomet nesitikėjau susilaukti tokio plataus išaiškinimo mano tikybinių abejojimų. Labai džiaugiuosi, kad ir toliaus Tamsta būsi malonus su manim susirašinėti. Tikybos dalykai man rūpi ir aš norėčiau juos sau kaip reikiant išaiškinti. Dabar esu pilnas visokių tikybos abejojimą, viskas lyg kokioj migloje. Negaliu dargi tų savo abejojimų gerai suformuluoti, išdėti tvarkoje. Užtai prašau Tamstą man dovanoti. Kitų abejojimų šiame laiške aš dar nerašysiu: lauksiu išaiškinant visa to, kas buvo mano rašyta pirmajame laiške. Beaiškinant tuos dalykus, gal paaiškės ir atsimes kai kurie kiti dalykai, apie kuriuos aš dabar abejoju. Iš pirmojo Tamstos laiško sužinojau vis tik man nežinomų dalykų. Aš tikrai maniau, kad katalikų Bažnyčia užgina kitatikių stebuklus. Klausiau vieno kunigo; jis man griežtai pasakė, kad katalikų Bažnyčia nepripažįstantį pravoslavų stebuklų.

Bet Tamstos aiškinimas vis tik man dar galutinai nepašalino abejojimų apie stebuklus. Tiesa, pripažįstant gyvą Dievo Esybę, reikia pripažinti, kad toji Esybė gali daryti stebuklus, bet klausimas, ar iš tikrųjų Jinai daro stebuklus, o jei ir daro, ar galima visus tuos atsitikimus, kuriuos katalikų Bažnyčia pripažino stebuklais, pavadinti stebuklingais tikroje to žodžio prasmėje?

Nors ir aštriausios yra stebuklų tyrinėjimo taisyklės, bet vis tik tyrinėja tuos stebuklus žmonės ir jie vis tik gali apsirikti. Juo labiau, kad seniau ir tie visi stebuklų tyrinėjimo metodai negalėjo būti žinomi; ir tos visos taisyklės susidėjo tik amžiais, iš palengvėlio. Seniau, kol dar nebuvo ištirta gamtos pajėgos, kol nebuvo žinomos įvairios nervų ligų rūšys, iš tikrųjų kitaip negalima buvo aiškinti daug dalykų, kaip tik stebuklu.

Tie visi Tamstos aprašomi Lourdes'e išgijimai tikrai *dabar* yra stebuklingi, bet ar visuomet jie tokie pasiliks? Tamsta gi savo laiške rašai: „Kartais pirmoje valandoje niekieno nepastebėta smulkmena visą atsitikimą, kurs rodėsi stebuklu, gamtiškai išaiškina dargi lengvai" („Vadovas" № 29; VIII tomas. Sausio 1911 m., p. 52; atskira laida p. 6). Gal ilgainiui, kad mokslas ištirs geriau gamtos pajėgas, pasirodys tokių dabar nežinomų smulkmenų, kurios gamtiškai išaiškins daugelį dabar pripažintų stebuklų.

Neseniai skaičiau „Tyg[odnik] Illustrowany" № 8 B. Prus'o[84] aprašytą vieną spiritistišką seansą. Spiritistai gal kartais daug ir niekų pripliauškia, bet tokiuo Prusu galima pasitikėti, kad nemeluoja. Taigi jis rašo, kad jie buvę viename kambaryje trys žmonės: Prus'as, Ochorowicz ir medium. Ochorowicz užmigdė medium. Prus'as padėjo ant stalo paišelį ir sidabrinį rublį. Mediumo rankos bent per kelis colius nuo padėtųjų daiktų. Jis pakrutino rankas, rublis savimi pasikėlė, o paišelis užsigulė ant rublio. Prus'ui prašant, kad paišelis užeitų ant rankos, paišelis iš lengvo atsikėlė ir užsirito Prus'ui ant atstatyto delno.

[84] Bolesław Prus (1847–1912).

To atsitikimo, žinoma, nepaskaitysi stebuklu dėl vienų tų aplinkybių, kuriose jis įvyko, bet jo neišaiškinsi jokiais dabar žinomais gamtos įstatymais. Matyt, kad gamtoje yra tokių pajėgų, apie kurias mokslas dar ir svajote nesvajoja.

Mano sesuo sirgo nuomariu; prieš apsilpstant koki dvi valandi tąsydavosi, kledėdavo, susidraskydavo drabužius. Apsilpdavo kasdien. Gydytojai nieko negelbėjo. Kaszin kas patarė nuvežti pas burtininką latvį į Dvinską[85]. Nuvažiavo. Paprastas senis latvis persižegnojo, sukalbėjo kaszin kokias maldas, paskum nusivedė miškan, nukirpo truputį plaukų ir, išgrįžęs medyje skylę, užkalė tuos plaukus. Patarė parvažiavus kokius metus nevaikščioti bažnyčion, šalintis žmonių minių, nedainuoti ir neklausyti muzikos. Nuo to bus jau šešti metai. Per tą laiką mano sesuo daugiau nei kartą nebesilpo.

Čia, žinoma, gamtiškai išaiškinsi hipnoze. Bet kodėl kiti patentuoti ir nepatentuoti gydytojai nieko negelbėjo, bet tas senis, nemokytas latvis *staiga* pagydė. Matyt, tas žmogus turi tokius įgimtus privalumus, kuriais veikia ant kito žmogaus lyg kokiuo stebuklu. Ar negali būti ko nors panašaus ir daugelyje kitų pripažintų stebuklų?

Ir tie senovės šventieji, kuriuos Bažnyčia dabar garbina, prie kurių meldžias... Galėjo atsitikti, kad jie šventais ir nebuvo. Štai ir Tamsta savo knygoje: „Św. Stanisław" išrodei, kad nėra pamatų tikėti i Piotrovino prikėlimo stebuklą, o lig šiol visi katalikai gryna tiesa tai laikė. Gerai pasikuisus ir ištyrinėjus, gal ir kitų šventųjų stebuklai, kuriais seniau remdavosi kanonizacija, pasirodys nebuvę, arba dabar jau gamtiškai išaiškinami.

Tai tiek aš turėjau pasakyti sulig stebuklų. Apie kitus dalykus parašysiu pradėjus svarstyti kitus abejojimus. Dabar lauksiu iš Tamstos tolimesnių laiškų.

Su pagarba

J. Kubilius.

ATSAKYMAS

1. Stebuklų tikrybė

Tamsta teisingai rašai, kad visuose, nors rūpestingiausiuose žmogaus tyrinėjimuose gali būti paklydimų. Tą mintį pritaikydamas prie stebuklų, labai smarkiai ir aiškiai sako J. J. Rousseau savo veikale „Vicaire de Savoie"[86]: „Kur randame stebuklus? Knygose. Kas tas knygas parašė? Žmonės. Kas tuos stebuklus matė? Žmonės. Kas juos papasakojo ir paliudijo? Žmonės. Taigi vien tik žmonių liudijimai ir žmonių pasakojimai apie žmonių pasakojimus. Ir tokiais grynai žmogiškais liudijimais aš turėčiau pasitenkinti, kuomet atsieina stebuklą priimti? Ne, tat negalima. Tokiuose atsitikimuose reikia stipresnių priparodymų negu žmogiški liudijimai. Juk visi žmonės liudydami gali klysti."

---

[85] Dab. Daugpilis.

[86] Jean-Jacques Rousseau (1712–1778), *La Profession de foi du vicaire savoyard* (ištrauka iš knygos *Émile, ou De l'éducation*), 1762.

Nors Genevos filosofo žodžiuose yra ta pati mintis, ką ir Tamstos laiške, tačiau kiekvienas skaitytojas jaučia dvasios skirtumą tarp judviejų. Pas Tamstą nėra deklamacijos, kreipiančios mintį į tą pusę, kurioje ji virsta aiškia klaida. Žmogaus protas iš tikro silpnas, bet nejaugi jis taip menkas, kad negalėtų paliudyti nei fakto? Kiekvienas istorikas tegyvena tik žmonių liudijimų tyrinėjimais ir iš jų išveda moksliškai neabejotinus istorijos faktus. Žmonės, ne angelai, stato tiltus ant gilių upių, tiesia geležinkelius per pavojingiausias vietas. Kaip liudijimuose, taip ir matematikos apskaitymuose žmogaus protas gali apsirikti, o to apsirikimo pasekme gali būti tilto sugriuvimas ir traukinio susidaužymas. Tačiau mes drįstame eiti per tiltus ir važiuoti geležinkeliu. Sugriuvimas su tiltu į upę būtų mums skaudesnė nelaimė negu įtikėjimas į vieną stebuklą be reikalo. Jeigu tat pasitikime žmonių protu istorijos, architektūros ir kitų mokslų srityje, tai turime pasitikėti ir stebuklų klausime.

Rousseau žino, kad katalikai didžiai aukština visus Dievo darbus, tarp jų ir stebuklus. Visa kas žmogiška kataliko akyse yra taip mažas daiktas, kad negali pradėti nei lygintis su tuo kas dieviška. Genevos filosofas labai sumaningai atitraukia savo skaitytojo atydą nuo paprasčiausios tiesos, kad visa ką žmogus pažįsta tegali pažinti tik žmogaus protu. Taigi savo žmogišku protu pažįstame mažus kasdieninius niekniekius, žmogišku protu aprūpiname svarbius visuomenės reikalus, žmogišku protu ištiriame rimtus mokslo klausimus ir žmogišku protu pakylame lig amžinųjų Dievo tiesų patyrimo. Kasdieniniai niekniekiai savo mažumu yra artimi žmogiškai mūsų mažybei, bet jų pažinimas nėra stipresnė tiesa negu rimtieji mokslo vaisiai, kurie savo didybe jau ne taip artimi mūsų mažybei, kaip kasdieninės duonos kąsnis. Iš to matome, kad protiško pažinimo tvirtybė nepriklauso nuo objekto kilnybės. Stebuklai, nors tai yra Dievo darbai, taip pat yra žmogaus pažinimo objektai, kaip kad ir visa kas.

Gana nuostabu, kad stebuklų priešininkai labai dažnai atsiliepia liūdnai, abejodami apie žmogaus protą. Didžiausias hipnotizmo tyrinėtojas D-ras Bernheim[87], Nancy'o universiteto profesorius, bandė hipnotizmu išaiškinti keletą Lourdes'o išgijimų, kuriuos aprašė H. Lasserre savo knygoje „Notre Dame de Lourdes"[88]. Kad tie atsitikimai tilptų į hipnotizmo ribas, Bernheimas turėjo Lasserre'o aprašymus, statytus sulig dokumentų, truputį pertaisyti savaip.[89] Kituose atsitikimuose pertaisymų būtų reikėję daryti taip daug, kad būtų nieko nelikę. Tų Bernheim'as visai neminėjo. Bet baigdamas savo veikalą „Hypnotisme, suggestion, psychothèrapie", šitaip atsisveikina su skaitytojais:

[87] Hippolyte Bernheim (1840–1919).

[88] Henri Lasserre (1828–1900), *Notre-Dame de Lourdes*, 1868.

[89] Sulygink H. Lasserre, Notre Dame de Lourdes, 20-e éd. Muétre. Paris Vaublataque 1908, pp. 435–454 ir H. Bernheim, Hypnotisme, Suggestion, Psychothèrapie. Paris. Octave Doin 1891, pp. 50–54. Kada aš lyginau Bernheimą su Lasserre, tai turėjau seną prieš 1890 metus spausdintą Lasserre'o veikalo leidimą. Dabar turiu tik naujesnį, todėl jį ir cituoju. Lasserre'ui mirus, jo tekste permainų nebuvo. – Aut. past.

„Jūs matėte, kaip silpnas tas vargšelis mūs protas, kuriuo mes taip didžiuojamės, kaip greitai mes visi pasiduodame sugestijoms, haliucinacijoms ir, kad ateina tam tikros aplinkybės, beveik automatais virstame."[90]

Kiti stebuklų priešininkai ne taip plačiai skleidžia žmogaus proto silpnumą, tik sako, kad medicinos srityje nieko tikra negalima susekti. Garsusis E. Zola rašo: „Jei nori žinoti tiesą, tai nesiklausk medicinos... Kuo daugiau gydytojų, tuo didesnis diagnozių skirtumas, tuo smarkesnė kovą už gydymo metodą, tuo mažiau gali paaiškėti tiesa. Jeigu jie sutaria apie iš viršaus matomą žaizdą, tai nesitikėk sutarties vidujinio sugedimo klausime, kurį vieni pripažins, kiti ne... Tik paklausyk valandėlę, kaip tie ponai šneka, tai pasidžiaugsi: pilnas pažiūrų sumišimas, visos nuomonės viena kitai priešingos! Ar dar reikia gražesnio daikto! Bet sakysime, kad ten būtų pilna mokslo precizija. Mylimasis vaikeli, tu būtum naivus, jei tikėtum, kad iš to galėtų pasidaryti pilnas tiesos nušvitimas visiems. Klaida yra įsišaknijusi žmoguje ir nėra sunkesnio darbo, kaip atrasti ir išparodyti nors mažutėlę tieselę."[91] Atmetus medicinos mokslo tvirtumą, atsimeta visi stebuklai, įvykusieji medicinos srityje. Į tą sritį priklauso visi išgijimai ir iš numirusių prisikėlimai, o beveik visi stebuklai – tai išgijimai, arba atgijimai.

Šiandien aš [ne]išparodinėsiu, kad visuotinasis skepticizmas yra klaida: tat užimtų per daug laiko ir vietos. Nors žmogus dažnai suklysta, bet visgi šį tą gali patirti neabejotinai. Juk neabejojame, kad dusyk du yra keturi, kad yra Londonas, Paryžius, Berlynas, Kaunas, Vilnius ir t. t. Abejotinosios tiesos nė kiek nekenkia neabejotinų tiesų tvirtumui. Spėju, kad rytoj bus gražus oras: tat yra abejotina tiesa. Bet ji nei kiek nemažina visai abejotino fakto tikrybės, kad šiandien lig pietų Peterburge buvo giedri, saulėta diena.

Nors medicinoje abejotinų tiesų procentas gali būti didesnis negu matematikoje, tai dar neišeina, kad medicinoje viskas abejotina. Būva ir medicinoje tokių tiesų, kurių stiprumas galingesnis už visa ką. Skirta žmogui kartą mirti. Numirėlis neatgyja. Nukirsta koja neatauga. Žaizda neužgyja, kol fiziologijinės akytės[92] besidaugindamos neužima jos vietos; džiova iš krūtinės neišnyksta, kol bacilų dauginimasis nepradeda silpnėti. Tokių neabejotinų medicinos tiesų galima priskaityti daugybes.

Žinant, kad medicinoje, kaip ir visose mokslo šakose, gali būti tikrai patirtų tiesų, abejotinų dalykų ir klaidų, reikia tuo žinojimu naudoties ir būti atsargiam. Kas nuo stebuklų bėga slėptis į apskritąjį arba nors medicinos skepticizmą, tas nei sau, nei protui naudos nepadaro, o ir tiesos pažinimo negali norėti.

---

[90] Bernheim, Hypnot. Sugg. Psychoth. p. 501. – Aut. past.

[91] E. Zola, Lourdes, [Émile Zola (1840–1902), *Lourdes*, Charpentier et Fasquelle, Paris, 1894], pp. 198 ir 199. Cituoju iš egzemplioriaus, priklausančio Viešajai Peterburgo Bibliotekai. To egzempl. pirmutinis lapas nuplėštas, todėl negaliu pažymėti nei kur, nei kada veikalas išspausdintas. – Aut. past.

[92] Ląstelės.

Tyrinėdami stebuklus galime gana gerai apsiginti pažinę, nuo kokių sąlygų priklauso stebuklo susekimo tvirtumas. Tų sąlygų tėra tik dvi: fakto konstatavimas ir gamtos teisių pažinimas. Pirmosios sąlygos išpildymas vadinasi istorišku stebuklo išparodymu[93]. Tą darbą atlikdamas, mokslininkas teprivalo tik žiūrėti, kad patį atsitikimą kuo pilniausiai pažintų iš kuo tikriausių šaltinių. Tame darbe neprivalo rūpėti, ar konstatuojama stebuklas, ar ne stebuklas, teprivalo rūpėti tik vienas istoriškas tikrumas. Kuo labiau tyrinėtojas atideda į šalį stebuklingumo klausimą, tuo lengviau išpildo istoriško bešališkumo uždavinį.

Kuomet faktas yra jau aiškiai, pilnai ir neabejotinai konstatuotas, tuomet reikia pažinti jam tinkamą gamtos įstatymą. Gamtos įstatymai skiriasi nuo faktų, kad jie, kartą įvykę, neišnyksta, tik liekasi nuolatai. Jie buvo prieš faktui įvyksiant, tebėra ir tebebus, kol gamta stovės. Jie galėjo būti pilnai ištirti ir pažinti pirma negu faktas įvyko. Gamtininkas, išgirdęs faktą, gali pasakyti, kokios pajėgos yra jį pagaminusios. Stebuklu jis jį pavadins tik tada, kada faktas bus stačiai ir aiškiai priešingas neabejotinam gamtos įstatymui.

Dažniausiai prie stebuklų tebūva priskaitomi tik faktai, priešingi tiems gamtos įstatymams, kuriuos visi žmonės žino, pvz., ūmus senos žaizdos išgijimas, vandens į vyną permainymas, audros sustabdymas žodžiu, vandens viršum vaikščiojimas, iš numirusių prisikėlimas. Knygose, aprašančiose stebuklus, tebūva tiktai istoriško tyrinėjimo išdėjimas, nes antrąją sąlygą, būtent gamtos įstatymų pažinimą jau turi pats skaitytojas.

Be galo nuobodu būtų, jei prie kiekvieno stebuklingo aprašymo būtų pridėti aprašinėjimai visiems žinomų gamtos įstatymų ir išdėliojimai visiems matomo priešingumo tarp faktų ir įstatymų. Tie aprašinėjimai turėtų būti ilgi, o tie išdėliojimai nuobodūs. Bet mokslui tikras gamtos įstatymų konstatavimas yra nė kiek ne mažiau svarbus už fakto konstatavimą.

Fakto konstatavimas ir gamtos įstatymų pripažinimas kartais būva lengvi, bet kartais būva darbai, susidedą iš labai daugelio painių dalelių. Tiek vienoje, tiek antroje darbo dalyje gali pasitaikyti mažesnių arba didesnių klaidų. Iš jų kyla visi neabejotini stebuklai. Kas nori pilnai patirti, kaip ginasi nuo tų klaidų Apeigų Kongregacija, tyrinėdama stebuklus prieš pripažinsiant kokį nors žmogų šventuoju, tas turėtų perskaityti Benedikto XIV-jo (Lambertini) veikalą „De servorum Dei beatificatione et beatorum canonisatione" 7 tomai in folio.

Konstatavus faktą be klaidos ir be klaidos pažinus gamtos įstatymą, jau savaime pasirodo fakto prilygimas prie įstatymo. Jei tat yra priešingumo prilygimas, t. y. jei neabejotinas faktas, neabejotinai priklauso į neabejotiną gamtos įstatymų sritį ir yra neabejotinai jiems priešingas, tai negali būti abejonės, jog tai yra stebuklas.

Jogei stebuklo tyrinėjimas yra žmogiško tyrinėjimo dalykas, o ne Dievo apreikšta tiesa, todėl ir to tyrinėjimo vaisius negali būti stipresnis už kiekvieną žmogaus mokslo vaisių. Todėl šv. Bernardo stebuklai nėra stipresnė istorijos

[93] Įrodymu.

tiesa už antrosios kryžiaus karės faktiškumą ir už ciesoriaus Liotaro viešpatavimą ar Eugenijaus III popiežiavimą. Lourdes'o stebuklai nėra mažiau abejotini už Vokiečių karę su Prancūzais 1779–1871 metais, už Edvardo VII karaliavimą Anglijoje, už spaudos grąžinimą lietuviams Rusijoje.

Jogei daugelis plačiai žinomų arba įtekmingų rašytojų yra rašę, būk stebuklų negalima esą išparodyti, todėl pasirūpinsiu čia peržiūrėti jų argumentus ir iš savo pusės išdėti, kad galima yra pažinti istorišką stebuklo faktiškumą ir priparodyti to fakto priešingumą gamtos įstatymams.

Kun. P. Būčys.

[*Vadovas*, 1911.09, Nr. 37, p. 43–52.]

2. Istoriškas stebuklų tikrumas

Pirma dvidešimties metų Rusijos gimnazistai tepripažindavo, kad tik protas ir akių matymas gali pažinti tiesą, o liudijimą neatskirdavo nuo autoriteto ir atmesdavo. Jauniems vaikams nė į galvą nepareidavo, kad tokiu būdu reikėtų atmesti visą istoriją ir užkirsti kelią gamtos mokslams. Dabartiniai gimnazistai, rasi, jau protingesni.

Istorija visuomet buvo rimtas mokslas, o XIX šimtmetyje ypač virto galinga. Šiandien nėra abejonės, kad liudijimas, tas vienatinis istorijos šaltinis, yra taip pat geras tiesos pažinimo šaltinis, kaip kad protas ir akių matymas. Apsirinka liudininkai, bet apsirinka ir protas, ir akys, ir ausys, ir kiti jautuliai. Kaip optikos mokslas padeda apsiginti nuo akių apsirikimo, logika sumažina proto klaidas, taip istorijos kritika išsijoja liudijimo klaidas. Negaišinsim laiko ginčais su tais, kurie istorijos rimtumo nepripažįsta: jie atsilikę nuo savo amžiaus. Mums svarbu nors paviršium pažinti tas nuomones, kurios sakydavo, kad stebuklų istorijoje nėra, arba kad istorija negalėtų jų pažinti, jei jų ir butų.

Anglų filosofas David Hume 1748 metais išleido Londone tyrinėjimą apie žmogaus protą „Enquiry concerning human understanding". Dešimtame to rašto skyrime kalbama apie stebuklus.

Kas pats būtų matęs stebuklą, tas, anot Hume's, galėtų jį pripažinti, bet kas pats stebuklo nematė, tas jokiu būdu negali jo sužinoti. Nuolat pasitaikantieji atsitikimai mažo tereikalauja liudijimo, kad galėtume juos priimti kaipo tiesą. Kuo atsitikimas yra retesnis, tuo stipresnių jam reikia prirodymų. Jog Indijose visuomet šilta ir vanduo niekad neužšąla, tos šalies kunigaikštis nenorėjo tikėti pasakojančiais, kad yra kraštų, kur žiemą galima upių viršum vaikščioti ir važinėti. Kasdieniniame gyvenime visi taip apsieiname, kaip tas kunigaikštis. Senovės Romoje buvo patarlė: „Nors Cato man tą pasakotų, netikėčiau." Tuo priežodžiu romėnai išreikšdavo paprastą tiesą, kad juo kokis atsitikimas yra retesnis ir keistesnis, tuo didesnė turi būti liudijimo svarba. Kad tai yra protinga paprastame gyvenime, tai dar labiaus privalome prisilaikyti tos taisyklės istorijos moksle. Istorijos mokslas taip ir daro: dusyk ir trissyk smarkesnių liudijimų reikalauja tiems faktams, kurie retai arba kuo rečiausiai pasitaiko.

Nuolat pasitaikantieji dalykai savyje turi vidurinį tikėtinumą. To tikėtinumo maža jiems tereik iš lauko. Ligonio išgydymas paliepimu arba numirėlių prikėlimas niekuomet gyvenime nepasitaiko, todėl savyje neturi jokio pamato, kad jais įtikėtume, todėl žmogaus paliudijimas niekuomet negali jiems pridėti tiek svarbos, kad galėtume tokius atsitikimus priimti į tiesų skaitlių. Lig šiol nėra nė vieno tokio stebuklingo atsitikimo, taip svarbiais liudijimais apstatyto, kad reikėtų į jį tikėti. Niekada tokio apsakymo apie stebuklą nė nebus, nes žmogaus liudijimas niekuomet negalės atsverti to, ką gamtos įstatymai liudija prieš stebuklą. Žmonėms įgimta stebuklo meilė. Kiekvienam malonu pasakoti stebuklingus daiktus, todėl kelionių aprašymuose yra didelė daugybė nebūtų daiktų pripasakota. O kur prie stebuklingumo prisipina dar tikėjimo nauda, ten sveiko žmogaus proto įtekmė nyksta visai.

Tose aplinkybėse žmogaus liudijimas virsta visai niekam netikusiu. Visos religijos remiasi ant stebuklų, o daugelis iš tų stebuklų tyčia pramanyti. Tat ir yra vienas išparodymas viršaus prieš stebuklų faktiškumą. Juk jansenistai ilgą laiką prigaudinėjo žmones Paris'o šventumu[94]. Jo stebuklai juk geriaus istoriškai išparodyti negu visi Šventojo Rašto stebuklai krūvon suimti. Prie to viso Hume prideda: „Jei pasitaikytų stebuklų, tai yra gamtos atsitraukimų nuo jos taisyklių dalykuose, neturinčiuose ryšio su tikėjimu, tai toki atsitikimai galėtų būti žmogaus liudijimo išparodomi. Tačiau tokio atsitikimo turbūt nėra nė vieno visuose istorijos paminkluose."[95]

Iš paskutinių Dovydo Hume žodžių matyt, kad jis Kristų ir Barabą ne vienu teismu teisė: apsiėmė pripažinti žmonių paliudytą stebuklą, neturintį ryšio su tikėjimu, o atmetė buvusius ir būsiančius liudijimus stebuklų, turinčių ryšį su tikėjimu.

Monachijos (München) universiteto profesorius A. v. Schmidt (1825 m. † 1910) parodė, kad Hume's teorijoje yra du principu. Pirmas liepia tuo atsargiau tyrinėti faktą, kuo jis retesnis. Antras atsisako pripažinti žmogaus liudijimo teisingumą, kuomet jis pasakoja faktą, priešingą gamtos įstatymams. Pirmasis principas teisingas, nes kritiškas, antrasis klaidingas, nes hiperkritiškas.[96]

Antrojo principo klaidingumas matyt iš to, kad liudininkas tomis pačiomis akimis mato stebuklingą ir nestebuklingą atsitikimą, tomis pačiomis ausimis girdi stebuklingą ir nestebuklingą žodį. Tos pačios lūpos ištaria, tos pačios rankos užrašo nestebuklingą ir stebuklingą liudijimą. Ne visada liudininkai, stebuklą liudijantieji, žino, kad jie stebuklą liudija. Štai pavyzdys. Gydytojas išduoda ligoniui raštelį, kad ligonis turi neišgydomą ligą, būtent, kojų nevaldo

[94] François de Pâris (1690–1727), prancūzų diakonas, jansenizmo šalininkas. Ant jo kapo Saint-Médard kapinėse Paryžiuje nuo 1731 m. esą pradėjo vykti išgijimo stebuklai, lankytojams kildavo konvulsijos (iš to kilo jansenistų *convulsionnaires* judėjimas).

[95] D. Hume, Untersuchung über den menschlichen Verstand, übersetzt von Tennemann, Jena 1793, p. 300, cituota iš D. Alois v. Schinid [t. y. Alois von Schmid, 1825–1910], Apologetik als spekulative Grundlegung der Theologie. Freiburg i. Br. 1900, p. 295. – Aut. past.

[96] Dr. Schmidt [t. y. Schmid], Apologetik, p. 294. – Aut. past.

todėl, kad nugarkaulis įlūždamas suspaudė nugaros smegenis. Antras gydytojas, labai trumpai po to apžiūrėjęs tą patį žmogų, randa jo nugarkaulį atsitiesusį, įlūžimo vietą užgijusią, kojas sveikas, blauzdų raumenis dar silpnus, nes besergant jie buvo sunykę. Kuomet antrasai liudijimas išduotas labai trumpu laiku po pirmojo, todėl iš juodviejų išeina, kad ligonis išgijo stebuklingai. Gydytojai to nesakė, nes pirmasis nematė išgijimo ir jo nesitikėjo, antrasis nebuvo matęs ligos, tik jos liekanas ir sveikatą.

D. Hume's protavimą prieš stebuklus kritikavo vėlesnysis ir ne mažiaus garsus anglas filosofas J. St. Mill (1806 m. † 1873) savo veikalėlyje „Nature, the utility of religion and theism". Hume's protavime Mill randa du silpnumu: viena, kad yra faktų, kurie taip pat išrodė priešingi prityrimui, kaip kad stebuklai, o paskui pasirodė esą neabejotini. Antra, Hume's argumentas išparodytų, jog ateityje stebuklai nebus galimi, jei jau būtų išparodyta, kad jų nėra buvę praeityje.[97] Bet ant to stebuklų nebuvimo praeityje negalima remtis, nes apie tai eina ginčai.

Pats Mill'is stebuklų nepripažįsta. Jis rašo: „Bet reikia pažymėti, kad tie stebuklai, kurie buvo oficialiai užrašyti, labai retai arba niekad nebuvo išbandyti."[98] Anglijos filosofas, matyt, nebuvo manęs apie stebuklų tyrinėjimus kanonizacijos procesuose ir apie tuos bandymus, kuriuos daro paskutinių dvejų amžių katalikai su naujai įvykstančiais stebuklais.

XVIII šimtmečio pradžioje jansenistai Prancūzijoje ėmė žymiai silpnėti. Bet tarp jų buvo diakonas Pranciškus de Paris, kuris buvo karštai persiėmęs tikėjimu ir karštas katalikų priešininkas. Iš dievobaimingumo jis užsidėdavo sau baisius kankinimus ir buvo dideliai labdaringas. Kada jis mirė 1727 metais ir buvo palaidotas šv. Medardo kapinyne, tai pasklido gandas, būk ant jo kapo daręsi stebuklų. Darbštūs jansenistai platino tuos stebuklų paskalus, o žmonės pradėjo keliauti pas garbingąjį kapą. Jansenistai žodžiu ir raštais skelbė, kad stebuklais Dievas patvirtina, jog jansenistų tikėjimas teisingas, o popiežius ir jo šalininkai yra klaidoje. Atsirado labai daug knygų apie Pranciškaus de Paris'o stebuklus. Carré de Montgeron[99] prirašė keletą tomų.

Paryžiaus arkivyskupas Kasparas Vintimille de Luc[100] įsakė tuos stebuklus tyrinėti. Pasirodė, kad didelė tų stebuklų dauguma buvo išaugusi žmonių lūpose. Taigi 1731 ir paskui 1734 metais arkivyskupas išdavė raštus, kviesdamas žmones netikėti tais stebuklais. Bet ne viskas buvo pramanyta. Kai kurie žmonės pas Paris'o kapą įpuldavo į ekstazę. Vieni pastirdavo, kitiems imdavo sąnarius traukyti. Todėl ta jansenistų dalis, kuri labai gerbdavo de Paris'o stebuklus, buvo praminta konvulsionistais. Bonniot rašo, kad konvulsijos kartais

---

[97] J. St. Mill [John Stuart Mill], Nature, the utility of religion and theism. London, Watts et Co 1904, p. 93. Cituoju ne žodžius, bet mintį taip, kaip ją supratau. – Aut. past.

[98] L. c. p. 97: „But it is worthy remark that recorded miracles were seldom or never put to this test". – Aut. past.

[99] Louis Basile Carré de Montgeron (1686–1754).

[100] Gaspard de Vintimille du Luc (1655–1746).

būdavo ne tik šlykščios, bet ir nepadorios.[101] Tai gali būti, nes didelė jansenistų dalis atsimetė nuo konvulsionistų ir vienas iš atsimetusiųjų, kunigas Reynaud, parašė „Mystère d'iniquité" (Nedorybės paslaptis)[102], peikdamas šv. Medardo kapinyno stebuklus. Iš konvulsijų numanu, kad tai buvo smarkiai ligūsti nervų sujudimai.

Tačiau ne viską galima suversti ant nervų. Kai kurie konvulsionistai duodavosi deginti ir nejusdavo ugnies, duriami ir smarkiai mušami nejausdavo dūrimo, nei smūgių, keldavo sunkenybes taip dideles, kad pasirodydavo nežmogiška pajėga. Kada 1732 m. karalius Liudvikas XV įsakė šv. Medardo kapinyną užrakinti, tolygūs atsitikimai darydavosi ir šiaip pas jansenistus. Jie slapčia parsiveždavo žemės nuo de Paris'o kapo ir prie tos žemės darydavosi tokie patys dalykai, kaip kad prie kapo. Carré de Montgeron tuos „stebuklus" surinko ir aprašęs išleido su dokumentais 1739 m.

Dokumentuoti yra aštuoni ūmi išgijimai: trys stabo ligos, du akių, vienas vėžio, vienas vandeninės ir vienas šiaip painios ligos ūmus išgijimas, kurią ilgai truktų aprašyti. Kaip visus užtenkamai istoriškai paliudytus faktus, taip ir šituos ūmius išgijimus katalikų rašytojai pripažįsta. Skirtumas tarp jansenistų-konvulsionistų ir katalikų tėra tiktai protiniuose išvedimuose, daromuose iš tų faktų.

Jansenistai sako, būk tie faktai parodą jansenizmo tiesą, o katalikystės klaidingumą. Katalikai to išvedimo nepripažįsta, nes nemato logiško ryšio tarp tų faktų turinio ir tarp pamatinio Jansenijaus[103] tvirtinimo, būtent, kad ne visiems žmonėms Dievas skyrė išganymą, ne visus V. Jėzus atpirko mirdamas. Tiems ūmiems išgijimams besidarant taip pat nebuvo skelbiama, kad jie įvyks jansenizmui patvirtinti. Taigi nors tie išgijimai būtų stebuklai, jie jansenizmo nepatvirtintų.

Toliau, penkiuose iš aštuonių atsitikimų trūksta išparodymų, kad ligos buvo anatomiškos rūšies. Juk stabo liga ir neregėjimas labai dažnai esti iš nervų nevaldymo, nors šiaip visos kūno dalys sveikos. Vienu akies mirksniu nervai gali atitikti savo funkcijas, ir žmogus staiga darosi sveikas. Mušimo ir dūrimo nejautimas yra paprasti dalykai hipnotizmo praktikoje. Apskritai medicinoje juos vadinama anestezija.

Trijų likusių ligų priežastis buvo kenksmingi dalykai, esantieji kūne. Tik užpernai radiografija tepradėjo bandyti užmušti nematomais spinduliais tas kenksmingas akytes (celiules), kurios daro vėžio ligą, bet tat dar nesiseka. Aštuonioliktojo šimtmečio pradžioje ūmas vėžio ir vandeninės ligos išgijimas be abejo medicinai buvo nepasiekiamas. Taigi trijuose išgijimuose, apie kuriuos čia kalbame, buvo galybė didesnė už žmogišką.

---

[101] [Joseph de Bonniot, 1831–1889], Miracle et ses contrefaçons. Paris, Retaux 1895, p. 226. – Aut. past.

[102] Marc-Antoine Reynaud (1717–1796), *Le mystère d'iniquité dévoilé par l'exposition fidèle du schisme, des hérésies, des crimes & des opérations diaboliques qui ont eu lieu dans l'oeuvre des convulsions...*, 1788.

[103] Cornelius Jansen (1585–1638).

Be visagalinčios Dievo pajėgos sergančiame kūne negali atsirasti nauja dalis vietoje sugedusios išlūžusios ar iškritusios. Kenksmingiems gi daiktams pašalinti iš žmogaus kūno užtenka kiekvienos grynai dvasiškos pajėgos, šiek tiek sumaningesnės už dabartinį žmonių medicinos mokslą.

Deginimo nejautimas gali būti dvejopas: kad nuo ugnies sugenda deginamoji kūno vieta, o žmogus to nejaučia, arba kad deginamoji vieta nesugenda. Pirmasis ugnies nejautimas yra paprastoji gamtinė anestezija. Antrasis tegali būti tik tada, kad tarp kūno ir ugnies yra izoliuojanti pajėga. Ta izoliacija gali būti gamtinė, pvz., garai, arba negamtinė. Negamtinę izoliaciją nuo ugnies gali padaryti dvasios, aukštesnės už žmogų. Jei jansenizmo „stebukluose" buvo odos nedegimas nuo ugnies, tai tą atsitikimą reikia priskaityti prie anų trijų išgijimų per pašalinimą kenksmingų dalykų iš kūno. Tuos dalykus galėjo padaryti dvasios, kurioms jansenizmas labiau patiko už katalikystę, ir kurios nesibjaurėjo konvulsionistų ir konvulsionisčių žargymaisis kapinyne. Tat nebuvo gerosios dvasios, tarnaujančios tiesai.

Hume's ir vėlesniųjų rašytojų naudojimasis jansenizmo „stebuklais" kovai su tikraisiais stebuklais nepasiekia tikslo, nes antgamtinių faktų iš istorijos išmesti nepajėgia.

Garsiausias ir šiandien mokyčiausias racionalistas A. Harnack Berlyno univ. prof., apie stebuklus dvejopai rašo. Kol buvo jaunesnis, savo veikale „Dogmengeschichte" nepripažino istoriškos vertės stebuklams. Jam rodėsi, kad kiekvienas stebuklas, skyrium imamas, ne visai buvo abejonei neįgriebiamas. Nors stebuklų yra daug, bet jogei kiekvienas skyrium yra abejotinas, tai ir jų visų sudėjimas nelieka be abejonės.[104]

Šitas protavimas dvilinkai klaidingas. Nors pavieniai stebuklai būtų abejotini, tai jie galėtų būti argumentacijos dalimis. Argumentacijoje dažnai taip esti, kad išparodymai skyrium imami mažą turi vertę, o sudėti į krūvą panaikina abejojimą. Kiekvienas liudininkas yra abejotinas atsitikimo išparodymas, bet dešimts įvairių liudininkų abejonę pašalina. Vienas mėnesio užtemimas neparodo, kad žemė sukasi apie saulę, bet drauge su kitais prie to priklausančiais faktais padaro tai, kad bėgimas žemės apie saulę virsta neabejotina tiesa.

Antra minėtos Harnack'o nuomonės klaida yra tame, kad istorijos šaltiniuose turime visai neabejotinų faktų, kurių prigimtis neabejotinai stebuklinga.

Kada šv. Bernardas 1146 ir 1147 metais keliavo išilgai Reino, sakydamas pamokslus ir kviesdamas žmones Kryžiaus karėn, drauge su šventuoju keliavo Konstancijos vyskupas Hermanas, jo kapelionas Ebrardas, kunigai Frowinas ir Baldvinas, vienuoliai Gerardas ir Godfridas, Leodijos archidiakonas Pilypas, Kolonijos kanauninkas Aleksandras ir du raštininku, Otonas ir Frankonas.

Ta dešimtis liudininkų, kaip sako istorikas Vacandard, nuolat laikėsi rašto prietaisus rankose ir tąjiek užrašinėdavo, ką matydavo. Jie buvo žadėję viską

---

[104] [Adolf von Harnack (1851–1930), *Lehrbuch der Dogmengeschichte*, 3 tomai, 1894–1898]. Vėlesniąją Harnack'o nuomonę apie stebuklus išdėsiu kitoje šio straipsnio dalyje, nes ji stebuklų faktiškumą jau beveik pripažįsta, tik aiškina juos savaip. – Aut. past.

pranešti karaliaus Liudviko Jaunojo broliui, kurs tuomet buvo vienuoliu. 3 sausio 1147 m. visus užrašus sudėjo į krūvą ir įdavė pasiuntiniui, kurs iš Speier'o juos nunešė į Clairvaux.

Kada Bernardas keliavo iš Speier'o į Liege (Leodium), jo draugai toliaus užrašinėjo jo darbus. 18 sausio Leodijoje jie iš savo užrašų sustatė vieną ištisą apsakymą stebuklų, įvykusių per paskutini dvi savaiti.

Kada Bernardas keliavo iš Leodijos į Clairvaux, iš Clairvaux į Etampes ir vėl atgal į Clairvaux, kelionės draugai vėl aprašė ne vieną stebuklą, padarytą pakeliui.

Visus tuos trejopus liudininkų užrašus Leodijos Pilypas suvienijo ir nusiuntė Reimso arkivyskupui Samsonui. Tą raštą šiandien visi istorikai žino vardu: „Historia miraculorum in itinere germanico patratorum" [Istorija stebuklų, atliktų kelionės per Vokietiją metu].[105]

Dėl šito istorijos šaltinio Vokietijos universitetuose tarp istoriškos kritikos profesorių pasidarė dvi pakraipi. Viena pripažįsta pačių atsitikimų tikrumą, kita sako, kad kritikui pasiekiamas tiktai šaltinio teisingumas, bet ne patys faktai. Pirmosios pakraipos atstovas yra Ernst Bernheim[106], o antrosios – buvęs Jenos universiteto profesorius Ottokar Lorenz[107]. Juodu abudu netiki į stebuklus, bet „Historia miraculorum" taip pilnai patenkina visus istoriškos kritikos reikalavimus, kad abudu profesoriu tai pripažįsta. Taigi Lorenz, sumušinėdamas Bernheimo teoriją, pripažįstančią gerųjų šaltinių aprašytus faktus (die Thatsächlichkeit der Erreignisse selbst) ir tvirtindamas, kad pripažinus šaltinio grynumą, nereikia pripažinti faktų, esančių jame, stato dilemą. Jeigu, sako, Bernheimo teorija būtų teisinga, tai reikėtų pripažinti, kad arba „Historia miraculorum" netinka kritikos reikalavimams, arba kad joje aprašytieji stebuklai yra tikrai buvę faktai. Kuomet Bernheimas nėra tikintis katalikas ir stebuklų nepripažįsta ir kuomet jis pats pripažįsta, kad „Historia miraculorum" tikrai tinka visiems istoriškos kritikos reikalavimams, tai iš to išeina, kad tegali būti teisinga tik antroji teorija, vadinamoji *der Thatsächlichkeit der Quellen*, nepripažįstanti kai kurių faktų, nors juos liudijantieji šaltiniai būtų gryniausi.[108]

„Historia miraculorum" taip tvirtai atlaiko istorijos kritiką, kad Bernheim'as nė ginčuose už savo mylimą ir teisingą teoriją nebando mažinti kritiškos to šaltinio vertės. Rimtasis mokslinikas aiškiai papeikia A. von Drüffel'į[109], kuris bandė abejoti apie to šaltinio autentiškumą.

---

[105] Cfr. Vacandard [Elphège Vacandard, 1849–1927], Vie de S. Bernard, abbé de Clairvaux, t. I, Paris, Lecoffre 1895, pp. XXVII ir tolimesni. – Aut. past.

[106] Aukščiau minėjau medicinos profesorių, Prancūzijos žydą Bernheim'ą. Prof. E. Bernheim'as [1850–1942] yra vokietis, istoriškos kritikos profesorius Greifswaldo universitete. – Aut. past.

[107] Gyv. 1832–1904.

[108] Lorenz'o pažiūrą aš truputį minėjau „Draugijoje", 1907 m. II tomas, 148 p. Šičia perpasakoju mintį, necituodamas žodžių. – Aut. past.

[109] August von Druffel (1841–1891).

Savo teoriją su stebuklų nepripažinimu Bernheimas sutaiko, sakydamas, kad Lorenz'o dilema – tai jokia dilema, nes pripažįstant faktą galima nepripažinti, kad jis yra stebuklas: „Apie šv. Bernardo darbų faktiškumą ir apie šimtus kitų tokių atsitikimų nėra ką abejoti ir niekas negali norėti apie tai abejoti, kas geidžia viduramžį suprasti. Tik apie vieną daiktą abejoti galima, būtent, apie tų faktų supratimą ir pripažinimą jų stebuklais."[110]

Šituose ginčuose be abejo tiesos pusėje stovi Bernheim'as, nes Lorenz'o principas nepripažinti faktus iš kritiką išlaikančių šaltinių tik todėl, kad tie faktai nepatinka mūs laike viešpataujančioms pažiūroms, yra stačiai priešingas protui. Juk ne faktai laikosi prie mūs pažiūrų, tik mūs pažiūros turi būti tokios, kad nebūtų priešingos faktams. Jenos universitete, matyt, dar turi svarbą argumentas, gąsdinantis katalikyste. Net rimtas Bernheim'as tą argumentą tiek gerbia, kad jo neatmeta. Tačiau tas argumentas tik tai terodo, kad XIX ir XX amž. ant šviesiausių protų didumos guli kaszin kokia sloga, neįleidžianti į juos to, kas širdžiai nepatinka, kas žmogui Dievą primena.

Kaipo istorikas Bernheim'as gerai daro, kad konstatavęs istorišką faktą apsistoja ir nesako, ar jis buvo gamtinis ar stebuklas. Bet žmogus negali būti tik istoriku. Juk konstatavus atsikėlimą ar prikėlimą iš numirusių, negalima sustabdyti proto ir pasakyti, kad rasi tat buvo stebuklas, o rasi ne. Tokis proto sustabdymas ir proto, ir žmogaus prigimčiai būtų priešingas. Bernheim'as nė nenori tokios kankynės daryti žmogaus dvasiai. Kalbėdamas apie stebuklus apskritai, jis išreiškia įtikėjimą į psichologiją ir gamtos mokslus, kad jie gamtos veiksniais išaiškins visa tai, ką senovė pripažindavo stebuklais. Apie tą įtikėjimą pasikalbėsime kitoje šio straipsnio dalyje.

Pozityvinis Lorenz'o teorijos argumentas yra tas, kad žmogus nėra kaip fotografijos aparatas ir, pamatęs kokį nors daiktą, perpasakoja jį savaip. Jeigu liudininkai koks daiktas išrodė stebuklu, tai perpasakodamas atsitikimą liudininkas įveda į jį tokias daleles, kurios paskui priverčia ir istoriką pripažinti tą atsitikimą stebuklu. Bet šitas Lorenz'o protavimas tol geras, kol nepritaikytas prie atskirų faktų, ypač prie tų, kur vienas liudininkas parodo ligą ir jos smarkumą, pažymėdamas laiką, o antras liudininkas, taip pat pažymėdamas laiką, konstatuoja sveikatą. Dviejų liudijimų suvedimą daro jau trečias. Įvedimas stebuklingo žvilgsnio į atsitikimo apsakymą tokiu būdu visai negalimas. Daugelio liudijimų apie stebuklus turinys yra tokis, kad jie arba visai pramanyti, arba visai teisingi, nes matyt, kad įvedimo iš šalies nėra nė kiek.

Pavyzdys: Petras de Rudder.

Šv. Bernardo „Historia miraculorum in itinere germanico patratorum" tėra tik viena iš daugelio senovės raštų, liudijančių stebuklus ir išlaikančių kuo nemaloningiausią istorijos kritiką. Kanonizacijų aktuose Romoje, kapitulų, vyskupijų ir vienuolijų archyvuose ir bibliotekose tokių šaltinių yra daugybės. Vienu iš daugelio tų šaltinių yra šv. Liudviko IX, Prancūzų karaliaus, notarinis

[110] E. Bernheim, Lehrbuch der historischen Methode und der Geschichtsphilosophie, 3 & 4. Auflage. Leipzig, Duncker und Humbolt, 1903, pusl. 298. – Aut. past.

stebuklų sąrašas. Notariškai tie stebuklai buvo konstatuojami dėl to, kad pradėjus jiems darytis prie karaliaus kapo, vienas anglas, gyvenantis Paryžiuje, nenorėjo tikėti, tvirtindamas, kad tiktai anglai tegali turėti šventų karalių. Taip pat ir Joanos d'Arc visas gyvenimas stebuklingas, o jo niekaip negalima išbraukti iš istorijos, nes, viena, dviejų teismų dokumentai likosi lig šiai dienai, antra, be Joanos nebūtų galima Anglijos ir Prancūzijos prietykių[111] istorija XV šimtmetyje.

Nors senovėje visi tikėjo, kad stebuklai galimi ir kad jų esama, tačiau atskiri stebuklai vis kam nors nepatikdavo ir todėl turėdavo pereiti kritikos ugnį. Tautos pavydėdavo stebuklų tautoms, miestai miestams, vienuolijos vienuolijoms ir kritikuodavo priešininkų stebuklus, kartais skaudžiau juos paniekindami, negu dabartiniai ateistai, nes tuomet švelnumo žmonėse buvo mažiau. Tos kritikos priversdavo gintis ir sukeldavo ginčus. Tie ginčai kartais mums išrodo labai negražiai, bet jie nedavė įsivyrauti pramanytoms pasakoms bažnytinėse senovės pažiūrose. Viešai būdavo pripažinti tik tie stebuklai, kurių priešininkus patsai tiesos aiškumas priversdavo nutilti.

Paminėjęs, kad savo disertacijoje aš išrodžiau, jog nėra pamatų tikėti, būk šv. Stanislovas prikėlęs iš numirusių bajorą Petrą, Tamsta pridėjai: „Gerai pasiknisus ir ištyrinėjus, gal ir kitų šventųjų stebuklai, ant kurių seniau remdavosi kanonizacija, pasirodys nebuvusiais, arba gamtiškai išaiškinamais."

Apie gamtišką išaiškinimą kalbėsiu vėliaus, o kad istoriškai rimtas yra tvirtumas tų stebuklų, ant kurių remiasi kanonizacija, tai matyt iš to paties Piotrovino stebuklo. Jis neminėtas kanonizacijos bulėje, jo nėra nė protokole to tyrinėjimo, kurį prieš kanonizaciją darė Jokūbas iš Velletri, popiežiaus atsiųstas į Lenkus, kad peržiūrėtų, ar vietinė komisija iš patriotizmo ne per silpnai sijojo stebuklus.

Nors tie oficialūs Bažnyčios šaltiniai, į kuriuos surašomi kanonizuojamųjų šventųjų stebuklai nėra tikėjimo šaltiniai ir nereikalauja, kad be kritikos priimtume juose užrašytus stebuklus, tačiau jie yra labai rimti kaipo istorijos dokumentai. Nuo jų reikia atskirti pasakas ir legendas, pasklidusias tautose. Vienos legendos gražesnės ir patriotiškesnės, kitos ne taip gražios ir ne taip tinka tautos savimeilei; vienos labiau praplitusios, kitos mažiau. Man rodosi, kad Piotrovino stebuklas yra viena tų labai gražių ir labai praplitusių legendų. Du autorių ją praplatino: „Vita minor" ir Długosz.

Populiariuose šventųjų gyvenimuose taip pat būdavo rašoma labai daug istoriškai nebūtų daiktų. Tiek Skargos „Żywoty Świętych", tiek lietuviškieji „Wisu metu giwenimai szwentuju" pilni istoriškai klaidingų pasakojimų. Už tuos raštus atsakymą ima ne Bažnyčia, o literatūra, prie kurios jie priklauso. Dabar katalikiškoje raštijoje daug dirbama, kad ir populiarieji šventųjų gyvenimai būtų išvalyti. Tas darbas nelengvas, nes šventųjų yra daug ir prie kiekvieno reikia daug darbo padėti. Apie neteisinguosius stebuklus aš kitąsyk buvau parašęs į „Šaltinį", bet redakcija negalėjo visko sutalpinti, ir gerai padarė.

[111] Santykių.

[*Vadovas*, 1912.08, Nr. 48, p. 352–364.]

(Tąsa).[112]

3. Filosofijinis stebuklų tikrumas

Pirmoje šio straipsnio dalyje pasakyta, kad stebuklo pažinimas susideda iš dviejų dalių: pirma reikia pažinti, kad faktas tikrai buvo, paskui – parodyti, kad to fakto priežastis yra Dievuje, o ne gamtoje. Fakto priežasties iškėlimas iš gamtos, o radimas Dievuje turi ypatingą savo vardą: teologijos terminologijoje tatai vadinama filosofijiniu stebuklų tikrumo parodymu.

Ketinant kalbėti apie faktų stebuklingumo parodymą, reikia aiškiai žinoti, ką turime vadinti stebuklu, kitaip sakant, reikia susitarti apie stebuklo definiciją. Neseniai miręs profesorius Schanz 1901 m. rašė, kad stebuklo idėja apima tris dalis: jautuliais patiriamą daiktą, negamtinę to daikto priežastį ir ypatingą jo tikslą. Pats profesorius pripažįsta, kad trečioji dalis ne visuomet reikalinga.[113] Taigi stebuklas – tai faktas, įvykęs gamtoje, bet neturįs gamtoje savo priežasties.

Gamtą mes matome akimis, girdime ausimis, užčiuopiame palytėjimu, trumpai sakant, pažįstame jautuliais. Taigi visi jautulių patyrimui prieinamieji faktai nesiskiria nuo gamtos faktų, todėl aš juos ir vadinu gamtos faktais. Lotyniškoje teologų terminologijoje tie faktai vadinama *sensibilia*, t. y. jautuliams prieinami. Taigi stebuklo definicija išeina: Žmogaus jautulių patyrimui prieinamas, arba gamtos faktas, neturįs priežasties gamtoje, vadinama stebuklu.

Šitame stebuklo aptarime gali išrodyti nereikalingi žodžiai „žmogaus jautulių patyrimui prieinamas, arba gamtos". Trumpiau išeitų pasakius: „faktas, neturįs gamtoje priežasties, vadinama stebuklu. Tačiau teologai negali priimti taip sutrumpintos definicijos, nes jie tiki, kad antgamtiniai proto nušvitimai maldoje, Šventosios Dvasios įkvėpimai, suteikimai stiprumo pergalėti pagundas – yra arba gali būti faktai, ir dargi faktai, teturį priežastį tiktai Dievuje, bet visgi dėl to vadinti jų stebuklais negalime, nes jie penkiems patiriamiesiems žmogaus jautuliams neprieinami, nei negali būti priskaityti prie gamtos faktų. Filosofai, nepripažįstą nei Dievo, nei dvasios, nepripažįsta nė tik ką paminėtų faktų. Šitie filosofai galėtų pavadinti stebuklą faktu, neturinčiu savo priežasties gamtoje. Bet jei jie pripažintų tokių faktų tikrumą, tai turėtų atsisakyti nuo pamatinės savo pažiūros ir pripažinti, jog yra Kas nors anapus gamtos.

---

[112] Žiūrėk „Vadovo" № 37. – Aut. past.

[113] [Paul von Schanz, 1841–1905.] Zum Wunder in christlichem Sinne gehören drei Momente: eine sinnlich wahrnehmbare Sache, eine klar von den natürlichen Ursachen verschiedene Ursache und ein besonderer Zweck; doch wird letzteres Moment nicht überall in den Begriff aufgenommen (Kirchenlexikon, t. XII, Zweite Aufl.). [Heinrich Joseph Wetzer, Benedikt Welte, *Wetzer und Welte's Kirchenlexikon oder Encyklopädie der katholischen Theologie und ihrer Hilfswissenschaften*, 2. Auflage, ed. Joseph Hergenröther und Franz Philip Kaulen, 1882–1903.] – Aut. past.

Pasidarius aiškią stebuklo definiciją, gana lengva susistatyti neabejotiną protavimų eilę taip, kad ji atskirtų stebuklingą faktą nuo nestebuklingo. Štai toji protavimų eilė. 1) Žmogus gali pažinti kai kuriuos gamtos įstatymus. Jeigu faktas, įvykstąs neabejotinai ir pilnai ištirto gamtos įstatymo srityje yra tam įstatymui priešingas, tai aišku, kad jo priežastis nėra gamtoje. 2) Kuomet negali būti faktų be priežasčių, todėl faktas, gamtos įstatymui priešingas, turi priežastį, bet ne gamtoje, o anapus jos. 3) Anapus gamtos tėra tik vienas Dievas, taigi tik Dievas tegali būti priežastimi fakto, įvykstančio gamtoje ir priešingo jos įstatymui.

Šitą protavimą padalinau į tris dalis ir visas jas pažymėjau skaitlinėmis, nes apie kiekvieną reikės pasikalbėti skyrium. Sugriovus vieną tų protavimo dalį, griūva visa eilė. Jau keli šimtai metų, kaip žmonės tas dalis griauja, vieni vienas, kiti kitas. Norint žinoti tiesą, reikia išklausyti visų, taigi teologai tąjiek sužino protavimus vyrų, bandančių parodyti, kad negalima atskirti stebuklingo nuo nestebuklingo fakto. Šičionai nėra vietos nei laiko visos tikybiniai-filosofijinės kovos istorijai išdėstinėti. Tepaminėsiu tik vienus svarbiausiuosius tos kovos sukeltus argumentus.

1. *Žmogaus protas, gamtos įstatymai ir faktai.* Genialus Nyderlandų žydas, Baruchas Spinoza, 1670 m. Amsterdame[114] išspausdino veikalą: „Tractatus theologico-politicus", t. y. tikybiniai-politikinis traktatas. Šeštame to rašto skyrime Spinoza kalba apie stebuklus. Anot jo, žmogus, priskaitydamas kokį nors atsitikimą prie stebuklų, visuomet daro logikos klaidą, nes kiekvienas, kad ir priešingiausias žinomam gamtos įstatymui faktas, gali turėti savo priežastį bet kokiame mums nežinomame gamtos dėsnyje, nes nei vienas žmogus nežino visų gamtos dėsnių.

Spinozos protavimą atkartojo E. Rénan[115] ir daugelis kitų. Spinozos mintis pasirodė teisinga kai kuriems katalikams. Jie, ją priėmę, neatmetė stebuklų ir maždaug šitaip protavo: „Žmogus pažįsta ne visą gamtą, todėl niekuomet negali nei apie vieną faktą sakyti, kad jis neturi savo priežasčių gamtoje. Bet Dievas žino visus gamtos įstatymus, todėl Dievas gali žmonėms pranešti, kad tyrinėjamasis faktas yra antgamtinis. Taip Dievas paliudijo stebuklingumą daugelio faktų, Šventame Rašte paminėtų. Dievas davė Katalikų Bažnyčiai antgamtinį antgamtinių dalykų apreiškimą, todėl Bažnyčiai apskelbus kokio-nors fakto stebuklingumą, nelieka abejonės, kad tas faktas neturi gamtoje priežasčių. Be Bažnyčios autoriteto nė vienas žmogus negali atskirti stebuklo nuo nestebuklo."[116]

Spinoza suklydo, nes reikalavo, kad vieno gamtos įstatymo pažinimas prigulėtų nuo pažinimo visų gamtos įstatymų. Jeigu tas reikalavimas būtų teisingas, tai niekuomet negalėtų būti gamtos mokslų, nes jie tik po vieną tiesą tegali

[114] [Gyv. 1632–1677.] Ant veikalo neteisingai padėta Hamburgo miesto paminėjimas vietoje Amsterdamo. – Aut. past.

[115] Joseph Ernest Renan (1823–1892).

[116] Tarp katalikų teologų spinozistų yra maža, tarp fundamentalės teologijos specialistų nežinau nė vieno. Spinozistų pažiūros nesutinka su aiškiausiais katalikybės principais. – Aut. past.

pažinti. Juk iš nežinomos priežasties gali kilti ne tik faktai, priešingi gamtos įstatymams, bet ir sutinką su jais. Juk radęs palėpėje kiaušinį nežinomų priežasčių garbintojas turi tokią pat teisę sakyti, kad kiaušinį padėjo višta, kaip ir priskirti jį nežinomai priežasčiai.

Su nežinomųjų priežasčių hipoteze reikia apsieiti atsargiai. Nežinomose gamtos srityse yra protinga prisipažinti, kad pažinę faktą nepažinome jo priežasties. Bet yra sričių, kurių įstatymus žmogaus mokslas pažino ir pažino, kad gamtoje nėra pajėgos, galinčios pagaminti faktą, tiems įstatymams priešingą. Štai pavyzdys: kiekvienas gyvulys ar žmogus, pagyvenęs kokį laiką, turi numirti. Kiek yra pagaišusių gyvulių ir numirusių žmonių, tiek yra patyrimų, konstatavusių tą gamtos įstatymą. Kiek yra numirėlių, tebesančių numirėliais, tiek yra faktų, konstatuojančių, kad gamtoje nėra pajėgos numirėliui prikelti. Dabar imkime faktą. Prieš atiduosiant nužudyto Jėzaus kūną Juozapui ir Nikodemui, kareivis taip perskrodė numirėlio šoną, kad mokiniai-pasekėjai negalėtų atgaivinti to, kurį teismas buvo pasmerkęs mirtim. Trečią dieną Jėzus kėlėsi iš numirusių, pastatyti pas jo kapą kareiviai nusigandę pabėgo, o atgijęs numirėlis gyveno su mokiniais keturiasdešimt dienų drauge. Štai antras pavyzdys. Petro de Rudderio[117] koją medis užgulė ir nulaužė. Blauzdakaulis sutrupėjo ir atšaižėlės per žaizdą ilgu laiku išslinko laukan. Nulūžusieji blauzdakaulio galai viršutinis su apatiniu nesusisiekė 3 centimetrais. Liga taip tęsėsi 8 metus, 7 savaites ir 3 dienas. 7 Balandžio 1875 m. trumpos valandos laiku Petro žaizda užgijo, nulūžusieji blauzdakaulio galai sugijo, nes tarp jų atsirado ūmai trys centimetrai naujo kaulo.

Kol kalba eina abstrakcijomis, tol galima remtis nežinomomis gamtos pajėgomis. Bet perkėlus tyrinėjimą į konkretinių faktų sritį, patsai atsitikimų aiškumas atmeta tamsią nežinomų priežasčių hipotezę. Daug ramiau jaučiasi žmogus, išrodinėjantis, kad čia minėtų faktų nėra buvę, negu žmogus, skiriantis juodviem nežinomas gamtos priežastis.

Prikelti numirėlis, ūmu laiku sugydyti nulūžęs kaulas – tai ne mažmožis. Be pozityvių ir dargi stiprių parodymų negalima sakyti, kad tokia pajėga yra gamtoje. Jeigu tokia pajėga arba tokių pajėgų gamtoje būtų, tai jos apsireikštų paprastu gamtos pajėgoms periodiškumu. Juk indukcija gamtos mokslams tetinka tik dėl to, kad gamtos įstatymai periodiški ir negali nei išnykti, nei pirma nebuvę atsirasti. Platesnės, ilgesnės ir pilnesnės indukcijos negu ta, kad mirties įstatymas yra galingiausias, nėra visuose gamtos moksluose Jeigu sulig Spinozos ir kitų pripažintume, kad nežinomoji gamtos pajėga galėjo atgaivinti numirėlį, tai iš gamtos mokslų metodo tektų išmesti indukcija. Išmetus gi indukciją, neliktų ir pačių mokslų. Jeigu Spinoza savo pažiūrą būtų išreiškęs ne teologijos srityje, tik gamtos moksle, tai būtų sugadinęs genialųjį Francis Bacon'o[118] darbą, parodytą 1620 metais. Spinozos ir Bacon'o protai buvo taip smarkiai skirtingi, jog nenuostabu, kad Nyderlandų filosofas nepersiėmė tuo, ką prieš penkiasdešimt metų jau buvo skelbęs Anglijos gamtininkų tėvas.

---

[117] Flamandas Pieter De Rudder (1822–1898), stebuklingai išgijęs Lurde.

[118] Francis Bacon (1561–1626).

Nežinomosios priežastys turi savo vertę moksle. Nuo jų būtinai reikia pradėti, kuomet faktas įveda mus į neištirtą arba nežinomą gamtos sritį. Bet reikia visuomet laikyti mintyje, kad stebuklo išrodinėjimas tegali būti tiktai žinomų ir gerai ištirtų gamtos įstatymų srityje. Todėl protingai vartojamas nežinomų priežasčių metodas negali kenkti moksliškai išparodomų stebuklų tikrumui.

Ne visos gamtos įstatymai taip aiškūs, kaip kad mirtis arba nors kaip kaulo augimo įstatymas. Šalia aiškiausių ir neišvengiamiausių yra gana daug kitų painesnių ir mažiau žinomų. Šitie įstatymai taip pat ne visi vienodi. Kai kurie gamtininkams taip aiškūs ir neabejotini, kaip profanams mirties įstatymas, kiti gi neaiškūs ir geriausiems specialistams. Mokslui einant tobulyn, ištirtų gamtos teisių skaičius eina didyn. Su juo auga ir plotas, kuriame galima neabejotinai parodyti stebuklą. Kol nebuvo žinoma tikroji džiovos priežastis, tol ūmas šitos ligos išgijimas tegalėjo vadintis nuostabiu daiktu; kurie tą išgijimą vadino stebuklu, tie rėmėsi vien indukcija, kad džiova neišgydoma liga. Dabartinė medicina pažįsta džiovą ant plaučių šlamėjimų, randa skrepliuose Kocho bacilų, yra ištyrusi tų mikrobų veisimosi ir dvėsimo įstatymus. Taigi dabar ir teologas jau daug drąsiau gali parodinėti ūmo džiovos išgijimo stebuklingumą, jei tik liga ir išgijimas buvo ištirti su visu dabartinės medicinos aiškumu.

Protingas teologas, rengdamasis išrodinėti nepaprasto fakto stebuklingumą, pirmiausia klausiasi gamtos mokslo, ar ištirta ta gamtos sritis, kurioje yra įvykęs faktas. Stebuklingumo parodymo stiprumas negali būti didesnis gamtos stiprumo. Kol gamtos įstatymas tebėra neištirtas, tol ir joje įvykęs faktas negali būti ištirtu stebuklu. Jei gamtos įstatymas yra abejotinas, tai jo srityje negali būti neabejotinų stebuklų.

Gamtinių hipotezių abejotinumas arba tamsumas nekenkia galutinai ištirtų mokslo vaisių tikrumui ir stiprumui. Vieno dalyko nežinojimas nėra priežastimi abejoti apie kitą žinomą. Nėra žinios, kuriais metais yra gimęs ir miręs Vincentas Liriniškis[119], bet neabejotina, kad savo *Commonitorium* jis yra parašęs 434 metais. Mokslas nuolatos maino savo pažiūras į abejotinus ir negalutiniai ištirtus dalykus, bet stipriai laikosi aiškių ir galutinių savo darbo vaisių. Žmonių dvasia lyg Nemunas: kas pavasaris kitur ardo iš krantų smiltis ir kitur supila salas, bet niekuomet nejudina Veliuonos bažnyčios ir nepaliečia Narkūnų piliakalnio.

Esti ir teologų per karštų: išgirdę gamtininkų naujai apskelbtą įstatymą ir konstatavę jam priešingą faktą jo srityje, greitieji teologai greitai skelbia stebuklą. Po kiek laiko pasirodo, kad faktas buvo konstatuotas gerai, bet gamtos įstatymas buvo formuluotas blogai, ir žūva stebuklingumo tvirtinimas. Tuo būdu daugelis faktų, pirma buvusių abejotinais arba negana ištirtais „stebuklais", liko išaiškintu gamtiniu būdu. Žmonės, nenorintieji stebuklų, iš to daro išvedimą, kad ilgainiui neliks nei vieno neišaiškinto stebuklo, vienok tas išvedimas priešingas ir kūdikio protui, ir mokslo metodui.

Vieno mokslinio tvirtinimo klaidingumas nereiškia, kad tokis jau yra ir antras, taip pat kaip vieno pinigo melagingumas nereiškia, jog ir antras pinigas

[119] Vincent de Lérins, V a. vienuolis.

melagingas. Atsimenu vieną mažmožį iš vaikystės dienų. Vienas pradedamosios mokyklos mokinys 1882 m. gavo iš vieno kunigo pilną saują lenkiškų dešimtukų su parašu „10 groszy". Džiaugsmo pilnas vaikas, pasigriebęs vieną pinigytį, nubėgo pirktis popieriaus. Žydas pinigyčio nepriėmė, nes ant jo nebuvo atmušta metų, o metų vietoje stovėjo raidės „pols".[120] Nusiminęs vaikas parėjo namon ir ėmė peržiūrinėti visus gautuosius pinigyčius skyrium. Ant visų buvo „pols", tik ant vieno buvo metai. Berniokas už tą vieną nusipirko popieriaus, o kitus subėrė į šulinį. Mažas berniokas turėjo sveiką protą: nebėrė visų pinigyčių į šulinį, neperžiūrėjęs kiekvieno skyrium.

Mokslo metodas yra ne kas daugiau, kaip naudojimasis sveiku protu painioms ir painiausioms tiesoms susekti. Istorijos mokslas žino daugelį melagingų metraščių, bet nesako, kad visi metraščiai melagingi, tik ištiria kiekvieną skyrium. Gamtos moksluose buvo daugelis klaidingų teorijų ir nuolatos kokia nors teorija pasirodo buvusi klaidinga, bet nei vienas protingas žmogus negali rimtai kalbėti arba spėti, kad visos gamtininkų teorijos klaidingos. Negalima norėti, kad faktų stebuklingumo klausimas žmogaus protui būtų lengvesnis kitų klausimų. Kaip kituose dalykuose, taip ir stebuklų pažinime pasitaiko klaidų. Kaip kitose mokslo srityse viena klaida nedaro blėdies[121] visai sričiai, taip ir stebuklų klausime vieno fakto klaidingas pavadinimas stebuklu neduoda teisės protauti, kad visur stebuklai buvo klaidingai pažinti. Kaip kituose moksluose, taip ir šitame reikia kiekvieną dalyką ištirti skyrium ir paskui apie jį kalbėti.

Šičia aš kalbėjau, schematiškai sakydamas, kad vieno, arba vienos tiesos, arba vienos teorijos klaidingumas nereiškia klaidingumą visos srities. Prie to pridedu, kad vieno tvirtinimo klaidingumas nereiškia antrojo tvirtinimo klaidingumą, ir atkartoju pamatinį mokslo metodo reikalavimą: kiekvieną klausimą ištirti skyrium. Jei žmonės dažniau šitą reikalavimą atsimintų, tai mažiau kalbėtų, būk stebuklų nuo nestebuklų atskirti esą negalima.

Nežinomųjų gamtos priežasčių hipotezę savotiškai 1878 ir 1879 m. išreiškė C. P. Zöllner (1834 † 1882)[122], astrofizikos profesorius Leipzigo universitete. Prof. Zöllner su keliais savo draugais, gamtininkais-profesoriais, tyrinėjo Euzapijos Paladino [123] spiritistiškas produkcijas. Apie spiritizmą kalbėsime toliau. Čia reikia pridėti, kad profesoriai įsitikrino, jog faktai, kuriuos jie matė, neišaiškinami įstatymais, esančiais gamtos mokslų objektu. Tiems faktams aiškinti Zöllner ir sustatė vadinamą *ketvirtojo matavimo* hipotezę.

Iš geometrijos žinome, kad taškas (punktas) visai nematuojamas, linija jau turi ilgį, tai yra, vienaip matuojama, plotas jau turi du matavimu: ilgi ir plotį; kūnas turi tris matavimus: ilgį, plotį ir storį. Zöllneriui pasirodė, kad gali būti

[120] Tokios monetos kaltos iki 1831 m., tad Būčio vaikystės metais jau nebegaliojo.

[121] Žalos.

[122] Karl Friedrich Zöllner (1834–1882), fizikas ir spiritistas.

[123] Eusapia Palladino (1854–1918), italė spiritizmo mediumė, tirta daugelio mokslininkų, daugybę kartų pagauta atliekant manipuliacijas. Jos 1893 m. seansai Varšuvoje įkvėpė spiritistines scenas Bolesławo Pruso romane *Faraon*, 1895–1896.

daiktų ir keturiais matavimais, kad mes ketvirtojo matavimo nežinome, nes jis aukštesnis už mus, ir kad to ketvirtojo matavimo apsireiškimai išaiškina visus mums, trijų matavimų daiktams, nesuprantamus atsitikimus. Šita Zöllner'io hipotezė turi dvi silpnybi. 1) Trys matavimai išsemia ne vien kūnų prigimtį, bet visą abstraktinę geometriją. Pačioje erdvės idėjoje negalime rasti vietos daugiau kaip trims pakraipoms. Vesk kokį nori matavimą iš kokios nori vietos, tai jis vis bus arba į aukštį, ilgį ar plotį. 2) Zöllner'io hipotezė nėra nei kiek aiškesnė to atsitikimo, kurį ji bando aiškinti. Pasakyti, jog fakto priežastis yra ketvirtame matavime, reiškia tiek pat, ką pasakyti, kad tos priežasties iš gamtos iškėlimas, daug aiškesnės, negu Zöllner'io forma.

2. *Priežastis ir stebuklai.* Devynioliktame šimte metų gamtos mokslai labai užaugo. Gamtininkai, pastebėję faktą, stengdavosi rasti jo priežastį. Tas priežasčių ieškojimas davė daug medžiagos ir šviesos gamtos mokslams. Istorijos mokslui priežasčių ieškojimas taip pat daug naudos padarė. Genetiškasis istorijos metodas tuo skiriasi nuo senesniųjų, kad suveda atsitikimus su jų priežastimis. Tuo būdu istorija išrodo lyg vienas retežis[124], kuriame kiekvienas ratelis yra pasekme ir priežastim. Visa istorija tokiu būdu labiau suprantama ir labiau naudinga, negu tat būdavo pirma.

Nors priežasčių sužinojimas padarė tik naudos didžiausiems šių laikų mokslams, tačiau tame pačiame 19-tame šimtmetyje iš klaidingos vokiečių idealistiškos filosofijos išdygo tvirtinimas, būk priežastingumo tvirtinimas nebe aksioma, tik tuščias žmogaus minties įprotis sujungti vėlybesnį daiktą su ankstybesniu. Arturas Schopenhauer 1813 m. parašė tam tikrą veikalą apie ketveriopą užtektinosios priežasties sakinio šaknį.[125] Paskutiniame, t. y. aštuntame to rašto skyrime pats autorius, suimdamas savo mintis krūvon, atkartoja ką pirma plačiau buvo išvedžiojęs, būtent, kad visos keturios priežastingumo rūšys tesančios tiktai a priori; kitaip sakant, jos tesančios tiktai protavimo srityje ir negalima esą jų perkelti į esančiųjų daiktų sritį, taigi negalima esą sakyti, kad pasaulis turįs savo priežastį. Jei sakytume, kad pasaulio negali būti be priežasties, tai atkartotume kosmologijinį Dievo buvimo parodymą[126], o apie tą parodymą Schopenhauer'is kitame savo veikale sako, būk esąs nenuoseklus ir esąs panašus į sūnų, kuris užmuša savo tėvą.[127]

Schopenhauerio pažvalga labai praplito XIX amžiuje. E. Mach'as[128], turbūt J. St. Mill'ių sekdamas, tvirtino, buk priežasties pripažinimas dalimi esąs panašus į fetišišką tikėjimą. Tait'as[129] priežastį pavadino protui priešingu principu.

---

[124] Grandinė.

[125] [Arthur Schopenhauer, 1788–1860], Ueber die vierfache Wurzel des Satzes vom zureichenden Grunde. [1813.] – Aut. past.

[126] Cfr. A. Schopenhauers Sämtliche Werke in sechs Bänden herausgegeben von E. Griesbach. Bd. III, Leipzig, Reclam inn., p. 175. Aš čia necitavau Schopenhauerio žodžio, tik jo mintis. – Aut. past.

[127] Die Welt als Wille und Vorstellung (Schopenhauers Sämtliche Werke, Bd. II, p. 57, ta pati E. Griesbacho laida). – Aut. past.

[128] Ernst Mach (1838–1916).

[129] Peter Guthrie Tait (1831–1901).

Nuostabios tų vyrų pažvalgos pamatą išreiškė Max Kaufmann, rašydamas: „Laiko srityje kiekvienas daiktas gali turėti dvi ribi, nes gali turėti pradžią ir pabaigą. Daiktai, ribojantieji kitų daiktų pradžią, vadinama priežastimis, o ribojantieji pabaigą, vadinama pasekmėmis."[130] Kaufmann'as neatkreipė akies į tai, kad sąryšis tarp pasekmės ir priežasties skiriasi nuo laiko sąryšio. Nors vandenys Lietuvoje užšąla po Visų Šventųjų, bet ne Visų Šventųjų diena yra vandenų užšalimo priežastimi. Kaufmann'as norėjo pasakyti, kad priežastyje ir pasekmėje yra tas pats daiktas, kitaip tariant, kad priežastis virsta pasekme. Tai tiesa, bet ne pilna, nes yra skirtumas tarp priežasties ir pasekmės. Šaltkalvis dėl pelno kaimyno skryniai padaro raktą iš plieno. Raktas čia pasekmė, o kalvis priežastis. Nors priežastimis pavadintume dar medžiagą ir tikslą, tai visgi būtų matomas skirtumas tarp priežasčių ir jų pasekmės. Sakydami, jog negali būti pasekmės be priežasties, mes tvirtiname, kad niekas negali atsirasti iš tuščio nieko. Taigi priežastingumo principas yra savaip išreikšta aksioma ex nihilo nihil [iš nieko neatsiranda niekas]. Jeigu iš nieko galėtų pasidaryti šis tas, tai nesąs daiktas savaime taptų esančiu, tai žūtų skirtumas tarp būti ir nebūti. Tam skirtumui žuvus, išnyktų aiškių aiškiausioji aksioma, be kurios žmogus negali nė pradėti protauti. Priežastingumo principą atmetus, neišvengiamoji logika iš pamatų išgriauja visą protą, o proto griovimas negali būti protingas. Katalikų teologija visomis pajėgomis gina priežastingumo principą. Ji nuosekliai protauja, kad gamtos faktas, neturįs priežasties gamtoje, turi ją turėti anapus gamtos.

3. *Pirmoji priežastis.* Trečioji aukščiaus padėtojo protavimo dalis šitokia: Anapus gamtos tėra tiktai Dievas, taigi tik Jis tegali būti priežastimi gamtos fakto, neturinčio gamtoje priežasčių.

Pirmiausia reikia žinoti, kad žodį *gamta* ne visi vienaip supranta, kurie jį vartoja. Materialistai tiki, kad tėra tik medžiaga su savo pajėga, o daugiaus nėra nieko. Taigi materialistų kalboje gamta reiškia visa tai, kas yra. Spiritualistai pripažįsta, kad šalia pajėgingos medžiagos yra ir dvasinių esybių. Vieni spiritualistai tas dvasines esybes stato šalia gamtos, kiti jas pristato prie gamtos, treti išranda, kad vienos dvasios, kaip ana žmogaus siela, yra gamtoje, kitos gi, kaip ana grynosios dvasios, yra šalia gamtos. Taigi žodį *gamta* vieni spiritualistai ima toje prasmėje, kaip kad materialistai, skirdamiesi nuo jų tik tuo, kad gamtos nevadina daiktų visata. Antrieji ir tretieji spiritualistai įveda į gamtos idėją tokį elementą, kokio materialistai nepripažįsta. Materialistai gamtoje tepripažįsta tiktai medžiagą ir pajėgą, o spiritualistai pripažįsta dar ir dvasias.[131] Tretieji spiritualistai negana to, ką priskaito kai kurias dvasias prie gamtos, bet dar tvirtina, jog yra dvasių visai be medžiagos. Šitoj trečioje spiritualistų dalyje yra visi krikščionys filosofai ir teologai. Jie vienaip su žydų ir

[130] Max Kaufmann [t. y. Max Kauffmann, † 1896], Fundamente der Erkenntnistheorie und Wissenschaftslehre, 1890, p. 19. Cituoju iš Tilmann Pesch [1836–1899], Die Grossen Welträtsel. [1884.] – Aut. past.

[131] Spiritualistai tačiau vienaip su materialistais sako, kad šalia gamtos nieko nėra. Todėl spiritualistai yra taip pat monistai, kaip kad materialistai. – Aut. past.

kitų monoteistų tikėjimais pripažįsta, kad dvasios, esančios šalia gamtos, ne visos vienodos, nes šalia gamtos yra Dievas, t. y. gamtos ir visatos Šaltinis-Absoliutas, ir yra sutvertų grynų dvasių.

Nors grynųjų neabsoliučių dvasių (angelų ir velnių) buvimą mes gauname neabejotinai patirti tiktai iš teologijos, tačiau ir apie filosofijinio stebuklų tikrumo sužinojimą kalbėdami, neprivalome jų nutylėti. Juk filosofijos žvilgsniu grynų neabsoliučių dvasių buvimas yra galimas, o tyrinėjant faktus reikia turėti atmintyje visa tai, kas galima, nes visi galimieji daiktai gali tapti įvykusiais ir faktai parodo, kaip iš galimų tampa buvusiais.

Sulig gamtos įstatymų naktyje turi būti tamsu. Bet štai žmogus užsidega žiburį. Tas žmogaus darbas gali išrodyti gamtos įstatymams priešingas, tačiau tai tėra tik gamtos įstatymų sunaudojimas. Lygia dalia grynosios dvasios gali pasinaudoti gamtos įstatymais ir padaryti faktą, tarsi priešingą gamtai. Žmogus gali pakelti nuo žemės kelis pūdus; kokią sunkenybę gali pakelti nematomoji dvasia, to nežinome. Jeigu matytame, kad didelis kuoras pakyla nuo žemės ir ilgai laikosi ore, tai žinotame, jog to negali padaryti fiziškai gamtinė priežastis, bet negalėtume sakyti, kad tai Dievo darbas, nes grynosios dvasios nematomos, o jos gali turėti užtenkamai pajėgų kuorams kilnoti. Taigi bokšto kybojimas ore, akmens plaukimas viršum vandens ir kiti tolygūs dalykai, nors išrodytų labai nuostabūs, dar nebūtų stebuklais. Jų priežasties, tiesa, nebūtų fiziškoje gamtoje, bet ji galima grynųjų neabsoliučių dvasių srityje. Todėl nėra logiško pamato sakyti, kad tokių atsitikimų priežastis tėra tik Dievuje.

Stebuklu negalima vadinti grynosios neabsoliučios dvasios darbo dėl daugelio priežasčių, kurių stambiausios šitiedvi. Jei žmogus grynųjų dvasių darbus vadintų stebuklais, tai gyvuliams būtų stebuklu knygų rašymas, geležinkelių tiesimas, orlaivių dirbimas ir kiti tolygūs žmogaus darbai. Tokiu pat būdu gyvulių vaikščiojimas ir jautuliai būtų stebuklais augalams, o augimas ir veisimasis būtų stebuklu mineralams. Vienas didžiausiųjų stebuklo tikslų yra patvirtinti Dievo apreiškimą žmonėms. Faktas, apreiškiantis žmonėms esybę, nors kiek mažesnę už Dievą, jau nebeapreiškia Dievo ir negali būti Sutvertojo aktu, patvirtinančiu mokslą, Dievo vardu skelbiamą.

Jeigu materialistai į gamtos idėją įtraukia ne tik vieną medžiagos, bet ir antrąjį pajėgos elementą, jeigu spiritualistai prie to prideda trečiąjį, būtent dvasios elementą, tai mes nenusidėsime protui, sakydami, kad į gamtos idėją reikia įtraukti visą neabsoliutą esybių esimą. Krikščionims bus labai lengva suprasti tokis visatos padalinimas: iš vienos pusės yra Dievas, iš antros – sutvėrimas. Sutvėrimas vadinama gamta.

Aukščiau sakyta, kad stebuklu vadinama faktas, negalįs turėti savo priežasties gamtoje. Dabar tą sakinį dar aiškiau atkartosime: stebuklu tegalima vadinti tik faktas, kurio priežasties negali būti nei fizikinėje, nei dvasinėje gamtoje; faktas, kurio negali padaryti nei negyvosios, nei gyvosios pajėgos, nei žmonės, nei blogieji ar gerieji angelai. Trumpai sakant, stebuklu tegali būti paties Dievo veikalas, padarytasis medžiaginės gamtos srityje. Tą mintį XIII amžiuje išreiškė genijų genijus Tomas Akvinietis.

Jis rašė: „Imant stebuklą tikroje prasmėje (reikia sakyti, kad) nei piktosios dvasios, nei kitas kokis sutvėrimas negali stebuklų padaryti, tik vienas Dievas; nes stebuklu tikroje prasmėje vadinama kas pasidaro šalia visos sutvertosios gamtos, kurios srityje apimtos visos sutvertosios pajėgos." – Taigi drauge su šventuoju Tomu Akviniečiu žodį *gamta* šitame straipsnyje vartojame prasmėje visa to, kas sutverta. Ta prasmė skiriasi nuo visų aukščiau minėtųjų to žodžio prasmių. Toje prasmėje žodis gamta yra aiškus, su precizija.

Stebuklu tevadinant tik tai, ką vienas Dievas tegali padaryti ir norint stebuklą rasti, reikia turėti ženklą, atskiriantį Sutvertojo veikalą nuo sutvėrimų darbų. Tuo ženklu tegali būti tiktai daiktas, rodąs Dievo esmę, t. y. absoliutą, Jo galybę arba visagalinčią pajėgą. Tiktai absoliutas iš nieko gali padaryti medžiagą arba pajėgą, pats jos nenustodamas. Mažiau filosofiškai ir daugiau suprantamai kalbant, tatai šitaip išreikšim. Pasaulio sutvėrimas iš nieko buvo visagalinčio Dievo darbas; Savo visagalinčią pajėgą Dievas parodo kiekvieną kartą, kada iš nieko sutveria nors mažą medžiagos ar pajėgos trupinėlį medžiaginės, žmonėms prieinamos gamtos srityje. Taigi stebuklo branduolys yra sutvėrime iš nieko, lotyniškas techniškas terminas to bus *actus creationis*.

Taigi filosofijinis stebuklo parodymas yra tai pat, ką parodymas, jog Dievas šį tą naujai sutvėrė. Čia kyla dvi abejonė: 1-o ar sutvėrimo darbas gali atsikartoti? ir 2-o jei gali, tai ar galima jis pažinti?

Pirmasis abejojimas greitai pašalinamas. Juk Dievas tebėra tokis, kokis buvo visados. Jis laiko pradžioje sutvėrė pasaulį, tai gali dabar taip pat sutverti pasaulių daugybes begalinėje erdvėje, gali sutverti ir mažesnių daiktų mūsų pasaulio srityje. Dievas tebeturi galybę sutverti, o naujiems Jo sutvėrimams yra užtenkamai vietos.

Iš to, kad Dievas gali sutverti naujų daiktų medžiaginės gamtos srityje, dar neišeina, kad Jis sutveria. Tuos naujuosius sutvėrimus reikia parodyti. Mes matėme, kad istorija žino faktų, neturinčių savo priežasties gamtoje. Peržiūrėję kelis spiritistiškus ir hipnotiškus atsitikimus pamatysime, kad gana lengvai parodoma, jog juose nėra sutvėrimo galybės. Iš to bus matyt, kad tikrieji stebuklai, kuriuose yra sutvėrimo aktas, gana lengvai atskiriami nuo nuostabių, bet ne stebuklingų atsitikimų.

Tamsta paminėjai lenkų rašytojo, B. Prus'o, aprašytąjį atsitikimą, kad sidabrinis rublis, gulėdamas ant stalo, pakilo. Paskui paišelis taip pat savaime užsigulė ant rublio. Pagalios, Prusui prašant, paišelis palengvėle atsikėlė ir užsirito jam ant atstatyto delno[132]. A. N. Aksakov'as, pasinaudodamas Reimers'o[133] laišku ir jo straipsniais laikraštyje „Psychologische Studien", 1877 m. aprašo šitokį atsitikimą, įvykusį 30 sausio 1876 m. Manchester'o mieste Anglijoje. Reimers'o kambaryje buvo sutukusi moteriškė – medium. Prieš seansą Reimers'as ją įkišo į mezginių maišą ir tą maišą užrišo taip, kad ir kojos, ir rankos buvo maiše. Taip aptaisytą moteriškę pasodino į kambario kampą, kur niekas negalėjo pasislėpti nei iš užpakalio ką nors moteriškei pagelbėti.

---

[132] „Vadovas", № 36, p. 363 ir 364; atskiroji laida p. 53 ir 54. – Aut. past.

[133] Christian Reimers (1827–1889).

Šalia moteriškės – Reimers'as pastatė kibirą su karštu vandeniu, paskui pasvėręs parafiną (stearinos miltai), įbėrė jį į kibirą ant vandens. Parafinas tuoj ištirpo. Reimers'as kibirą pastatė ant kėdės pas mediumą. Uždengęs užklode Reimers'as atsisėdo ties juo ir pamatė, kad ta moteriškė įpuolė į vadinamąjį transą, t. y. užmigo mediumo miegu. Nematomas balsas ištarė: „Pasisekė; paimk pamažėle kvarmą[134], ji dar tebėr šilta, bet nežadink mediumo." Reimers tuoj atidengė uždangalą ir šalia moteriškės pamatė žmogaus pavidalą, bet tas pavidalas ūmai išnyko, palikdamas pirštinę, pasidariusią ant jo rankos, kada jis ją įkišo į ištirpusį parafiną. Reimers'as atlaisvino mediumo-moteriškės ranką ir taip pat liepė įkišus į karštą parafiną pasidaryti pirštinę. Moteriškė išpildė. Kad abidvi pirštini ataušo ir sustingo, Reimers'as sudėjo jiedvi ant svarsčių, šalia padėjo parafiną, likusį kibire ir pasvėręs rado mažą truputėlį mažiau parafino negu kad buvo įberta, nes kibire likosi šiek tiek parafino prilipusio prie kibiro šonų.[135]

Nedarysime istorijinio išparodinėjimo tų faktų, kuriuos B. Prus ir A. Aksakov aprašė; trumpumo dėlei sakysime, kad jie taip yra įvykę, kaip aprašyti. Juk iš tikro spiritizmo istorijoje yra tolygių faktų, pilnai išlaikančių istorijos ir gamtos kritiką. Abudu čia aprašytu faktu išrodo neturinčiu savo priežasčių gamtoje ir abudu yra tokiu, kad negalima juodviejų priskirti Dievui, Pirmajai Visų Daiktų Pradžiai. Taigi išrodo, kad tuodu faktu liudija, būk tarp gamtos ir Dievo dar yra kokia nors priežastis, galinti padaryti nuostabių daiktų. Bet aš ką tik pasakiau, kad visos nors galingiausios pajėgos, nesančios absoliutu, priklauso prie gamtos ir kad tik vienas Dievas nėra gamta, jis vienas tegali sutverti ką nors ir kad sutvėrimas yra tikrasis stebuklo ženklas. Mano teorija žūtų, jei galima būtų parodyti faktą, tikrai nepaeinantį nuo Dievo ir tikrai turintį savyje sutvėrimo aktą.

Kaip B. Pruso, taip ir Aksakovo aprašytuose faktuose, pripažinus istorijinį jų tikrumą, negalima rasti sutvėrimo akto. Prus'as minėjo rublį, paišelį, stalą ir žmones. Kokie tie daiktai buvo prieš seansą, tokie liko ir po seanso. Nuostabumo turinys tėra tik rublio ir paišelio atsikėlimas iš vietos. Tuodu dalyku neturi pajėgos, atsispiriančios gravitacijai, arba žemės pritraukimui. Priežastis, kuri juodu pakėlė, buvo nematoma, bet nėra nei mažiausio pamato sakyti, kad tai buvo Dievas. Taip pat ir Aksakovo aprašytame atsitikime nėra stebuklingo turinio, nes nėra naujos medžiagos sutvėrimo.

Vidurinių amžių mokslininkai nežinojo nei hipnotizmo, nei spiritizmo, bet jie tikėjo, kad yra *grynų dvasių*, turinčių pajėgą didesnę negu žmogaus, todėl ir viduramžio mokslas ne daugiau tepripažindavo tikrųjų stebuklų, kaip kad mes dabar pripažįstame. Neišmanančių žmonių mūsų dienose yra daugelis, daug jų buvo ir viduriniuose amžiuose. Neišmanantieji žmonės pripliauškia dabar visokių nesąmonių apie mokslo išradimus, o viduriniuose amžiuose pripliaukšdavo apie stebuklus. Protingas žmogus negali kaltinti mūsų amžių už

---

[134] Formą.

[135] А. Н. Аксаковъ [Александр Николаевич Аксаков, 1832–1903], Анимизмъ и Спиритизмъ. С.-Петербургъ 1901 г., p. 156–158. – Aut. past.

neprotingųjų mokslo gyrėjų nesąmones; taip pat negalima kaltinti ir vidurinius amžius už anų laikų neišmanėlių plepalus.

[*Vadovas*, 1912.09, Nr. 49, p. 61–66.]

Viduramžio mokslininkai, žinodami iš krikščionybės, kad grynosios dvasios vienos yra geros, kitos blogos, ir nuostabiuosius atsitikimus, didesnius už žmogaus galybę, o nereikalaujančius Visagalinčio Sutvertojo priežasties, skirdavo į dvi rūši; geruosius priskirdavo šventiems angelams, bloguosius piktiems velniams. Moksliškai imant, ir geruosius, ir bloguosius reikėjo vadinti vienu vardu *prodigia* (nuostabūs atsitikimai), kad atskirti nuo *miracula* (tikrieji Dievo stebuklai). Bet viduramžio teologų didžiuma protaudavo, kad angelai patys nedaro nuostabių dalykų gamtos srityje. Jei kada žmogų išgelbi iš nelaimės arba sulaiko naikinančias gamtos pajėgas, tai daro tai Dievui liepiant. Todėl angelų darbai gamtoje buvo skaitomi pervien su Dievo darbais. Tokiu būdu terminas *prodigia* teologijoje dažniausia reikšdavo tik piktos dvasios darbus.

Faktai, kuriuos viduramžio teologai konstatavo, buvo gerai konstatuojami. Vakarų Europos miestuose yra daug archyvų, o juose daug patikimiausių dokumentų. Tuos dokumentus surašė ir sudėjo teismai. Iš tų dokumentų bepartyviausias arba net priešingai partyvus kritiškiausias istorikas negali nekonstatuoti faktų, kurių priežastis nematoma, protinga, galingesnė už žmogų ir pikta.

Dabartiniai mokslininkai, nepripažįstą dvasių esimo, pripažindami tuos faktus, ne vienaip juos aiškina. Ketvirtojo matavimo ir nežinomųjų gamtos pajėgų hipotezes jau minėjome ir matėme, kad jomis negalima naudotis. Lieka dar specifiškoji spiritizmo pajėga ir prigavimo galybė.

Prigavimas iš tikro specializuojasi ir tobulinasi. Eusapia Paladino, kuri darė savo spiritistiškus seansus, bežiūrint šešiems Leipzigo universiteto profesoriams-gamtininkams, ir nesusigriebdino, paskui tapo sugauta beapgaudinėjant. Negalima pasakyti, kaip aukštai gali pasiekti suktumas, bet galima pažymėti, kad jokis suktumas negali sutverti nei mažiausio medžiagos gabalėlio iš nieko. Visi profesoriai iš Eusapijos to nei nereikalavo. Jie nedavė mikrobų suėsto organo, kad vienu palytėjimu užgydytų pūvantį nugarkaulį, atitiestų kuprą, užgydytų žaizdas ant šonų, kaip tat pasidarė ne per seniai Joannai Tulasne.[136]

Spiritizmas labai painus mokslininkams dalykas, nes jie pratę tyrinėti teisingą gamtą, o šiaip srityje užeina kuo labiausia ištobulintą ir kuo kruopščiausiai vartojamą prigavimą. Nors sunku susekti be galo įvairias prigavimo rūšis, tačiau galima. juk ir teismuose prigavimas vartojamas ne mažiaus kaip spiritizme. Daugel kartų teisėjus kaltininkai prigauna, bet teismų ištarmių rimtu-

[136] Žiūr. prof. Georges Bertrin, Un miracle d'aujourd'hui. Paris, Thequi 1909. [Jeanne Tulasne iš Tours, Lurde pagydyta nuo Potto ligos 1897 m. rugsėjo 8 d.] – Aut. past.

mas liekasi gerbtinas. Spiritizmo suktumai niekuomet negali padaryti melagingo stebuklo, nes niekuomet negali padaryti melagingo medžiagos sutvėrimo.

Atmetus prigavimą, spiritizme dar lieka tam tikra spiritistiškoji pajėga. Ji lig šiol neištirta. raštinės medžiagos apie spiritizmą prirašyta daugybės, bet ta medžiaga pilna įvairių šlamštų, o kritiškai apdirbtų faktų labai maža. Iš to, kas apdirbta, nėra nei vieno fakto, reikalaujančio didesnės už grynos dvasios galybę. Didžiausieji spiritizmo darbai – tai dvasių materializacija, daroma fotografavimu, rašymu, palytėjimu, pirštinių lipinimu. Proto srityje pasakojama du nuostabiu atsitikimu. Vienas visai nemokytas mediumas parašė geriausią šiaurių Amerikos geografijos vadovėlį. Kitas mediumas pasišaukė mirusio Dickens'o dvasią, kad ji padiktuotų pabaigą apysakos, kurią Dickens'as mirdamas paliko neužbaigtą. Numirėlio dvasia pabaigą padiktavo, o kritikai toje pabaigoje rado visas Dickens'o literatiškas ypatybes.

Rašymai ir palytėjimai dažniausia buvo suktumo vainikais. Dvasių fotografavimas dažnai esti netikėtas nemalonumas. Man besimokant Friburgo universitete, vienas draugas turėjo fotografijos aparatą. Tas draugas vienukart fotografavo mane savo erdviame ir šviesiame kambaryje. Mudu abu labai nustebova, kad ant fotografijos pasirodė paveikslėlio dugnas lapotas, o kambarys buvo išlipintas dryžais popieriais. Lapai buvo atsimušę su dryžiais drauge. Besifotografuojant jokių lapų kambaryje nebuvo ir negalėjo būti šeštame aukšte. Visas dalykas labai lengvai suprantamas. Jautriųjų klišių fabrikantai perka senas klišes, nuo jų nuvalo senąją jautriąją masę, ant kurios jau būta atsimušusio paveikslo, paskui aptepa nauja jautria mase. Jei pirmoji masė nebūva pilnai nuskusta nuo stiklo, tai, antrąjį paveikslėlį nuimant, ir pirmasis atsimuša truputį silpniaus už antrąjį. Taip ne sykį yra pasitaikę, kad ant sėdinčios gyvo žmogaus fotografijos atsimuša neaiškus kokio nors mirusio asmens paveikslas. Nei čia stebuklas, nei čia dvasios darbas, tik fabriko darbininko nesąžiningumo pasekmė.

Parafininių pirštinių nuėmimas, apysakų pabaigimas, jei tikrai yra buvę, tai nepadaromi žmogaus galybe, bet nepereina aukštesnių už žmogų dvasių galybės. Dvasia gali duoti parafinui tokią pat atspirtį, kaip ir žmogaus ranka. Tik žmogaus rankos, parafinu aplipintos, negalima ištraukti iš parafino, nesulaužius jo. Dvasia gali liautis darius atspirtį tada, kada parafinas ataušęs, ir liekasi pirštinė.

Dickens'as buvo žmogus. Jo apysaką gali pabaigti kiekvienas asmuo, turįs visas jo ypatybes. Taip pat ir Amerikos geografijos rankvedžio parašymas, jei tikrai yra buvęs, nereikalauja antgamtinės priežasties.

Apie spiritizmo stebuklus tik tie tegali kalbėti, kurie nežino, kad tikros prasmės stebukle turi būti sutvėrimo aktas, padaręs medžiagą iš nebūties.

Su spiritizmu dažnai eina drauge *hipnotizmas*. Tas dar toliaus spiritizmo nuo tikrųjų stebuklų. Hipnotizmas jau gerokai mokslo ištirtas ir jame mažiaus vartojamas apgaudinėjimas. Hipnotizmas – tai susimetimas visų, arba bemaž

visų kilnojamųjų organizmo pajėgų į vieną vietą po minties įtekme. Jei tas pajėgas suvaro į paskirtą vietą pats organizmo asmuo, tai vadinama autosugestija. Jei jas suvaro mintis, įbrukta iš šalies, tai vadinama tiesiog sugestija.

Hipnotizmas tegalimas tiktai organizmuose, sugebančiuose mąstyti arba turėti minties pavidalą, būtent gyvuliuose ir žmonėse. Hipnotizmas susiduria su stebuklu tada, kada atsitinka ūmus aukštojo organizmo ligos išgijimas. Bažnyčios pripažintųjų stebuklų didžiuma yra ūmūs žmonių išgijimai. Hipnotizmas taip pat pajėgia ūmai išgydyti įsisenėjusią žmogaus ligą. Taigi vienas išgijimo ūmumas dar nereiškia, kad to išgijimo priežastimi tegali būti tik Viena Pirmoji Priežastis, arba Dievas. Stebuklais tegalime vadinti tik tuos išgijimus, kuriuose yra dalykų, negalinčių būti hipnotizmo pasekmėse.

Hipnotizmas, kaip sakiau, yra ypatingas organizmo pajėgų susimetimas į vieną daiktą. Jisai pats vienas nėra pajėga, tačiau gali išrodyti pajėga ir dargi labai didelė. Žinia, kad žmogaus širdis, bevarydama kraują į gyslas, per dieną suvartoja 20 tūkstančių kilogramometrų energijos. Kitaip sakant, tos energijos užtektų vienam kilogramui atkelti į 20 kilometrų aukštį, arba 20.000 kilogramų pakelti lig vieno metro aukščio. Šalia širdies plakimo energijos dar yra žmoguje daug kitų energijų. Vienos nepridera nuo žmogaus valios, kitos visuomet yra po valios valdžia, o trečios tik nepaprastose, hipnotinėse arba kitose aplinkybėse patenka po minties valdžia, ir tuokart gali padaryti nuostabių daiktų.

Silpna ir ligūsta mergina, išėjus iš proto, gali kartais surinkti i savo rankas visas savo organizmo energijas pati nežinodama kaip tik įtikėdama į savo galybę. Tuomet ji gali sutraukyti gana storas virves ir išblaškyti į šalis kelis stiprius vyrus. Nors paprasto vyro organizme yra daugiau pajėgų, bet jis, būdamas sveiko proto, negali tų savo energijų sutelkti į vieną daiktą. Klejojančių žmonių stiprumas juo esti didesnis, kuo labiau jie klejoja, kuo pilniau sutelkia į krūvą visas savo organizmo pajėgas. Tokis pajėgų sutelkimas žmogui labai kenksmingas, nes nuo sutelkimo pajėgos nesidaugina, o susinaikina bekovodamos. Todėl po tokių didelių pajėgos susitelkimų žmogus greitai miršta.

Tie didieji organizmo pajėgų susitelkimai negali padaryti, kad žaizda greičiaus užgytų. Žaizda tuomet užgyja, kada vieton sugadintųjų organizmo celiulių[137] priauga naujos. Celiulių gi priaugimas organizme yra didelės daugybės organizmo funkcijų vaisius: pilvo ir žarnų darbo, plaučių kvėpavimo, širdies plakimo ir daugelio kitų. Atsiradus žaizdai kokiame nors organizmo daikte, pats skaudėjimas ten sukviečia daugelį laisvos organiškos medžiagos, bet kad žaizda užgytų, reikia, kad toji medžiaga pereitų į sužeistojo organo audinius. Per didelis tos medžiagos sutelkimas, padaręs per didelį organo uždegimą, kartais esti puvimo priežastim, o iš puvimo gali pasidaryti kraujo sugedimas ir mirtis.

Teresės Rouchelienės veide buvo pasidariusi skylė tokio didumo, kad galima buvo per ją įkišti mažąjį pirštą. Ta skylė viena valanda užgijo 5 rugsėjo

[137] Ląstelių.

1903 metų.[138] Šitame atsitikime aišku, kad nebuvo hipnotiško pajėgų susitelkimo į vieną vietą ir kad tas susitelkimas nebūtų galėjęs taip trumpu laiku pagaminti tokios daugybės įvairios rūšies sveikų celiulių, užėmusių išpuvusios skylės vietą. Visas citologijos mokslas[139] liudija, kad tos naujosios celiulės atsirado Rouchelienės veide ne iš jos organizmo. Gamta skyrium celiulių negamina ir neįstato jų į gyvą organizmą, taigi ne gamta sulopė Rouchelienės veidą. Nei spiritizmo pajėga, nei blogosios ar gerosios dvasios negali padaryti gyvų celiulių ir įstatyti jas į gyvą organizmą. Taigi Rouchelienės veido išgijime matome gana dikto[140] skaitliaus celiulių sutvėrimą, o sutverti medžiagą tegali tik viena Pirmoji Priežastis, todėl Rouchelienės išgijimą vadiname stebuklu.

Kaip šitame atsitikime, taip ir visuose ūmiuose organiškų sužeidimų išgijimuose gana lengva parodyti medžiagos atsiradimas be gamtinių priežasčių. Todėl tokius išgijimus katalikų teologai priskaito Pirmajai Priežasčiai ir vadina stebuklais.

Bet yra visa labai skaitlinga rūšis ligų be anatomiško organų sugedimo, vadinamų funkcijos ligų. Kartais koją pritraukia, kartais ranka nebemoka sugniaužti kumščios arba sutraukti alkūnės nervų. Tų ligų priežastis pareina iš minties susimetimo. Po įtekme minties, pakištos iš šalies, arba atsiradusios iš kokio nors smarkaus jausmo, kaip ana baimė, mintis atitinka savo prideramą bėgį, ir žmogus pradeda valdyti nudžiūvusią ranką, ištiesia pritrauktą koją. Tamstos seseries liga greičiausia buvo nerviškas nuomaris. Todėl burtininkas latvis Dvinske ją taip lengvai išgydė. Žegnojimas, malda, plaukų kirpimas ir užkalimas medyje nebuvo vaistai, tik sugestijos priemonės. (Žiūr. p. 54; „Vadove" № 86, p. 364). Katalikų rašytojai nevadina stebuklu nei visuotinio stabo ūmaus išgijimo, kol nėra parodyta, kad to stabo priežastis buvo anatomiškas nervų judėjimo sugedimas.

Metas mums suimti šitą išvedžiojimą krūvon ir pasakyti, kad nei prigavimas, nei grynosios dvasios, nei spiritizmas su hipnotizmu niekuomet negali kėsintis ir niekuomet nesikėsė sutverti medžiagą arba padaryti išgydymą, kuriam reikia medžiagos sutvėrimo.[141] Šitame išvedžiojime minėjau kelis labiausia panašius į stebuklus atsitikimus, kuriuos gali padaryti grynosios dvasios, spiritizmas arba hipnotizmas.

Iš tos peržvalgos pasitvirtina, kad niekas negirdėjo apie medžiagos sutvėrimą nei gamtoje, nei spiritizme, nei hipnotizme. Taip aukštai nesiekė nė apgavikų pasikėsinimai. Iš spiritizmo, hipnotizmo, gamtiško buklumo[142] ir apgavimo kai kurie žmonės sudarė didelę okultizmo sritį. Bet visas okultizmas tik

---

[138] Plačiau aprašyta mano knygoje „Šv. Pan. Apsireiškimai Liurde". Seinai 1909 m., p. 317–325. [Thérèse Rouchel Lurde 1903 m. pagydyta nuo *tuberculosus lupus* veide.] – Aut. past.

[139] Mokslas apie celiules [ląsteles]. – Aut. past.

[140] Stambaus.

[141] Dar galima būtų paminėti fakirizmą, bet apie jį jau šiek tiek rašiau „Draugijoje" 1911 m. № 52, p. 338–340. Minėti gi čia nenoriu, nes, padarius fakirizmo analizę, visi jo faktai pasidalina į čia minėtąsias dalis: prigavimą, spiritizmą, hipnotizmą. Abejotina, ar fakirizmas yra grynų dvasių veikimas. – Aut. past.

[142] Gudrumo.

tiems išrodo stebuklų virtinė, kurie nežino, jog iš stebuklo reikalaujama, kad būtų parodyta sutvėrimas.

Atsikėlime iš numirusių yra gyvybės sutvėrimas, ūmiame žaizdos išgijime yra celiulių sutvėrimas be citogenetiškų[143] organizmo priėmimų. Abiejuose atsitikimuose yra atsiradimas daikto iš nieko, kitaip sakant, yra sutvėrimo aktas, arba peržengimas iš nebuvimo į būtį. Tai tegali padaryti tik viena absoliutė Pirmoji visų daiktų Priežastis, arba Dievas.

Filosofiško stebuklų tikrumo išrodinėjimas sunkiausias visame stebuklų ištyrime. Dėl aiškumo kartais buvau per ilgas, dėl trumpumo nebeišdėjau visa ko pilnai, dėl nepilnumo vietomis prapuolė aiškumas. Netikėtai pasidauginę darbai sutrukdė nuo rašymo ir suvėlino straipsnį. Turiu atiduoti jį spaudon neapdirbęs kaip reikėtų.

Kun. P. Būčys.

[*Vadovas*, 1913.02, Nr. 54, p. 187–197.]

Reliatyvi stebuklų tikrybė
arba kritika nuomonių, nepripažįstančių stebuklo naudingumo tikėjimo teorijai

Katalikai, pravoslavai ir protestantai-ortodoksai visi vienaip mintija, kad stebuklai naudingi tikėjimui, nes iš jų galima pažinti, kuris tiesos apreiškimas tikrai nuo Dievo paeina. Bet yra ir priešinga pažiūra, kad stebuklai visai neatneša tikėjimui naudos, Jo teisingumo neprirodo ir negali prirodyti. Šitos antrosios pažiūros prisilaiko panteistai, racionalistai ir modernistai.

Sakant, kad stebuklai tikėjimui naudingi, reikia žinoti, kuomi rėmėsi nepripažinusiejie to naudingumo. Visų viso pasaulio raštininkų nuomonių į vieną straipsni nesuvesiu, todėl tepasirenku tik tris: B. Spinozą, O. von Pfleiderer'į ir A. Harnack'ą. Spinoza yra labai gilus ir įtakus filosofas; stebuklų priešininkai daugumą savo minčių ima iš jo raštų. Pfleiderer'is geras tuomi, kad išmėtytus įvairių raštininkų argumentus sutraukė į krūvą; vargu rasis argumentas vartotas prieš stebuklų naudingumą prieš Pfleiderer'iui rašant, ką būtų jo neminėtas. Harnack'as iki šiol tebėra gyvas. Jei nors kada iš vieno žmogaus galima gauti nuomonę apie kurią pakraipą, tai iš Harnack'o galima pažinti racionalizmą. Atsižiūrėdami į Harnack'o nuomones, atsižiūrime į pačias naujausias ir pačias rimtesniąsias racionalizmo pažvalgas[144] ir jų prirodymus[145]. Modernistų neimu peržiūrėti nė vieno, nes jų raštuose man neteko užeiti argumento, nebuvusio jau Spinozos arba racionalistų veikaluose.

[143] Ląsteles gimdančių.
[144] Požiūrius.
[145] Įrodymus.

1. Spinozos nuomonė apie stebuklų nenaudingumą ir jos kritika

Rašydamas apie istorišką ir filosofišką stebuklų tikrybę, turėjau Spinozos veikalų, todėl jo nuomones tegalėjau išdėti tik sulig žinių, rastų pas kitus autorius. Dabar man teko perskaityti pačiam Spinozos teologiškai-politiškąjį traktatą.

Spinozos pažvalga į stebuklų nenaudingumą. Savo pažvalgą į stebuklų nenaudingumą Spinoza šiaip formuluoja: „Prirodysim, kad iš stebuklų nei Dievo prigimties, nei Jo buvimo, nei apvaizdos negalime pažinti, o daug geriaus tai visa patiriame iš tvirtos ir nemainomos tvarkos Gamtoje."[146]

Jog mes kalbame apie stebuklus kaipo apie Dievo apreiškimo kriterijų, o Spinoza sako, kad iš stebuklų negalima esą pažinti Dievo prigimties, nei buvimo, nei apvaizdos, tai gali rodyties, kad neturėsime bendro objekto su Spinoza. Tačiau tas bendras objektas yra. Apreiškimas yra apvaizdos dalis. Jei iš stebuklų niekuomet negalėtume pažinti apvaizdos, tai negalėtume pažinti ir apreiškimo. Be to, stebuklu mes vadiname faktą, neturintį priežasties gamtoje. Radę tokį faktą mes sakome, kad jo priežastimi tegalėjo būti tik Dievas. Tai yra, mes sakome, kad tarp stebuklo ir Dievo yra pasekmės ir priežasties ryšys. Spinoza pripažino, kad iš pasekmės galima pažinti priežastį, taigi jo pasakymas, kad iš stebuklo negalima pripažinti Dievo buvimo, reiškia, kad tarp stebuklo ir Dievo nėra priežastinio ryšio.

Savo tvirtinimą, kad iš stebuklo negalima pažinti Dievas, Spinoza remia penkiais priparodymais. Čia juos paduodame trumpai suėmę. 1) Dievo buvimo tiesa neprieinama mums tiesiog, todėl ją galime patirti tiktai iš neabejotinų tiesų, kurių niekas permainyti nepajėgia. Jeigu kas nors galėtų permainyti idėjas, vartojamas Dievui pažinti, tai jos pasidarytų abejotinos, o iš abejotinų tvirtinimų tik abejotinas tegali būti išvedimas, taigi abejotinas pasirodytų galutinai Dievo buvimas. 2) Žinome, kad kas sutinka su neabejotinais principais, tas sutinka su gamta. Jeigu tad kas nors galėtų pasidaryti priešinga gamtai, tai pasidarytų priešinga tiems tvirtiemsiems principams, tai yra pasidarytų absurdas, kurs patrauktų į abejojimą ne vien Dievo buvimą, bet ištisai viską. 3) Sakysime, kad stebuklu yra tai, kas negali būti išaiškinta gamtos priežastimis: a) arba dėl to, kad faktas, vadinamas stebuklingu, tari gamtoje savo priežastį, tik mes jos nežinome, arba b) jis visai tos priežasties neturi. Abejuose atvejuose stebuklas būtų nesuprantamas daiktas, o nesuprantamu daiktu nė jokios tiesos prieiti negalime. 4) Nors iš stebuklo ir galėtume šį tą patirti, tai niekuomet nepatirtume Dievo buvimo. Stebuklas yra apribotas daiktas, todėl ir priežasties jam užtenka apribotos. Taigi iš stebuklo negalime sakyti, kad jo priežastim yra begalinis esmuo. 5) Jeigu stebuklą imtume prasmėje fakto, naikinančio arba nors stabdančio gamtos dėsnius, tai iš jo tik suirtų Dievo pažinimas mumyse. Čia negelbės skirtumas tarp fakto priešingo gamtos dėsniams ir fakto

[146] Tractatus theologico politicus (Benedicti de Spinoza Opera quotquot reperta sunt recognoverunt J. Van Vloten et I. P. N. Land, vol. I), Hagae Comitum apud Martinum Nijhoff, 1882, p. 447. – Aut. past.

aukštesnio už juos. Juk stebuklas nesideda toli nuo gamtos, o pačioje gamtoje. Jeigu kas nors gamtoje pasidarytų ne taip, kaip jos dėsniai reikalauja, tai tad būtų priešinga tiems dėsniams, tad sukeltų abejonę apie visa ką ir vestų į ateizmą.

Šituos prirodymus Spinoza baigia žodžiais: „Iš to viso dar kartą galime išvesti, kad stebuklai, tiek priešingieji Gamtai, tiek aukštesnieji už Ją, yra tikrais absurdais."[147]

Spinozos pažvalgos kritika. Pirmasis ir penktasis Spinozos priparodymu turi bendrą dalį, todėl juodu reikės greta svarstyti. Tuodu priparodymu sako, būk stebuklų pripažinimas vedąs ateizman, o nutyli apie tai, kad pačioje stebuklo prasmėje yra jau Dievo idėja. Kas sako stebuklą, tas sako Dievo veikalą, tas sako veikiantį Dievą. Taigi stebuklo pripažintojų gąsdinimas ateizmu yra gana gudri polemikos priemonė, bet ne moksliškas prirodymas.

Toliau Spinoza sako, kad tai visa kas darosi gamtoje ne taip, kaip jos dėsniai rodo, yra priešinga jiems. Bet dirstelkime į faktus. Gamtoje yra dėsnis, kad kiekvienas daiktas, sunkesnis už orą, iš aukštai krinta žemyn. Tačiau knyga, padėta ant stalo, nekrinta ant grindų. Jeigu knygai stalas neduoda kristi, nedarydamas priešingumo gravitacijos dėsniui, tai taip pat knygą gali palaikyti žmogus, angelas ir Dievas, nieko nekenkdami gravitacijos dėsniui. Jeigu knygą palaiko iškėlęs žmogus ar angelas, tai nėra stebuklo, nes juodu yra gamtoje. Jei prirodytume, kad kokią nors knygą Dievas palaikytų ore, tai būtų prigimtas stebuklas. Juk stebuklais vadiname betarpinius Dievo veikalus gamtoje. Kaip stalas ar žmogus gali sulaikyti gravitacijos dėsnį, jam nekenkdami, taip Dievas gali sulaikyti mirties dėsnį, jam nekenkdamas. Žmogaus išgijimas tokiose aplinkybėse, kuriose tik Dievas tegalėjo išlaikyti gyvybę nuo prapuolimo, jau yra stebuklas, bet mirties dėsniui visai nesipriešina. Prieštaravimas tėra tik tada, kada apie lyginai tą patį objektą tariamas tvirtinimas ir užgynimas, sakoma taip ir ne. Sakau *tariama*, nes *padaryti* kontradikcijos negalima. Sakydami, kad yra stebuklų gamtoje, jos dėsniams neprieštaraujančių, visai nesakome kontradikcijos. Nes gamtos dėsniai išreiškia tik tai, kas darosi tuomet, kuomet veikia vienos tik gamtinės jėgos, o stebuklas sako tai, kas darosi, kuomet prie gamtos jėgų prisideda Dievo galybė. Stebuklas nemaino formos, išreiškiančios gamtos dėsnius, todėl jei tos formos reikalingos yra Dievui pažinti, tai jos liekasi vienaip stiprios, kaip esant stebuklams, taip ir jų nesant.

Ant paklaidos, aiškiai išdėtos penktame argumente, Spinoza remia protavimą pirmojo prirodymo. Sugriuvus penktajam, griūva ir pirmasis.

Antrame argumente Spinoza sako, kad gamtos dėsniai sugimę su pamatiniais principais, bet tame daikte Spinoza neaiškus. Jis sakosi prirodąs gamtos dėsnius „cum *istis* principiis convenire" [sutinkant su tais principais], bet visame VI perskyrime, kuriame tie žodžiai parašyta, nėra kalbos apie minėtuosius principus. Taigi tik spėte spėjame, kad Spinoza čia kalba apie pamatinius žmogaus pažinimo principus. Kaipo panteistas Spinoza taip ir tikėjo, bet tai

[147] Ex quibus de novo concludere possumus miraculum sive contra Naturam, sive supra naturam merum esse absurdum. Op. et loco citato, p. 449. – Aut. past.

vien tebuvo jojo tikėjimas. Nė jokiu pamatiniu principu niekas niekuomet neprirodys, kad žemės stipinas negalėjo būti viena mylia ilgesnis arba trumpesnis, kad vanduo turi užšalt prie 0° R, o ne prie – 5 arba + 5.

Taigi antrame Spinozos priparodyme yra didelė paklaida, tvirtinanti, būk gamtos dėsniai yra neišvengiamomis pamatinių ontologijos principų pasekmėmis.

Trečią Spinozos priparodymą gvildendami, susyk pažymime, kad fakto, kurio priežasties nežinome, nevadiname stebuklu. Šituo vardu tevadiname tik gamtos faktą, neturintį gamtoje priežasties, o tegalintį ją turėti tik bendroje visos buities Priežastyje – Dievuje. Faktą, neturintį priežasties gamtoje, Spinoza vadina nesuprantamu ir tvirtina, kad iš nesuprantamo ne tik Dievo pažinti negalima, bet visai nieko.

Didis filosofas nepažymėjo, kad apie stebuklą ne viskas mums nesuprantama, nes mažiausiai du svarbiu daiktu apie jį žinome: viena, kad yra, ir antra, kad neturi savo priežasties gamtoje. Tik ant to, ką žinome, remiame tolesnį savo protavimą. Jog yra, tai negalėjo savaime atsirasti iš nebuvimo. Jog neatsirado iš gamtos, tai turėjo atsirasti iš antgamtinio šaltinio, o antgamtinis šaltinis tėra tik vienas – Dievas. Tokiu būdu stebuklas prirodo, kad yra Dievas.

Negana to, žinome apie stebuklą ir jo turinį, pvz., Kristus atsikėlė iš numirusių, aklam sugrąžino regėjimą, raupuotus vienu žodžiu išgydė, jūros audrą nutildė. Žinome, kokiose aplinkybėse tie atsitikimai įvykę: kad juos padarė Jėzus, kad tai jie buvo pirm 19 šimtų metų, kad jie atsitiko Palestinos žemėje, kad daugelis juos regėjo, kad Jėzus sakydavosi tais stebuklais norįs ne vargą mažinti, o tikėjimą dauginti, ir t. t.

Taigi pasakymas, būk stebuklas esąs nesuprantamas daiktas ir kaipo tokis negali būti papėde nė kokiam tolesnės tiesos pažinimui, nesutinka su faktais ir, paimtas protavimo pamatan, nuveda į paklaidą.

Ant galo, Spinoza sako, kad stebuklas, nors ir galėtų šį tą prirodyti, tai negalėtų prirodyti, jog yra Dievas, nes nė viena apribota pasekmė nereikalauja neapribotai begalinės priežasties. – Tas Spinozos protavimas dvilinkai neteisingas. Viena, yra skirtumas tarp Dievo buvimo ir Jo absoliutiškumo. Kaip iš pėdų ant sniego tegalime žinoti, jog žmogaus, o ne gyvulio eita, bet negalime įspėti, ar gero, ar blogo būta žmogaus, taip ir iš stebuklo mums tereikia žinoti, kad Dievo esama priežastim fakto, o nereikia sužinoti visas Dievo ypatybes.

Ketvirtame priparodyme Spinoza neėmė domon, kad stebuklu mes vadiname tokį faktą, kuriame yra atsiradimas substancijos, t. y. medžiagos arba jėgos iš nebuvimo. Jogei žingsnis iš substancialio nebuvimo į substancialį buvimą yra begalinis, todėl jo priežastimi tegali būti tiktai Absoliutas. Tokiu būdu, kur yra stebuklas, ten yra visagalis Dievas. Jog Dievas negali meluoti ne tik žodžiu, bet nė darbu, o Jis yra padaręs stebuklų, kuomet to reikalavo žmogus, mokslą Jo vardu skelbiantis, todėl stebuklas yra patvirtinimu Dievo apreiškimo. Bet apie tai vėliaus.

2. Harnack'o nuomonė apie stebuklus ir jos kritika

Harnack'o pažvalga į stebuklus. Nors Harnack'as jaunesnis už Pfleiderer'į, tačiau Berlyno universiteto profesoriaus nuomones dedu pirmiaus. Šiaip po Tiubingeniečio profesoriaus sistemos negalėčiau jų išdėstinėdamas išvengti atsikartojimų. Harnack'as savo nuomones apie stebuklus, beveik pripažindamas jų buvimą, tik nepripažindamas jų naudingumo, išdėjo savo paskaitose apie krikščionystės ypatybę, išleistose pirmą kartą Leipzige pas Hinrichs'ą 1900 metais.[148] Aš cituosiu vėlesnę to veikalo laidą, išėjusią ten pat 1913 metais.

Pirmiausia Harnack'as pažymi, kad yra didelis skirtumas tarp dabartinių pažiūrų į stebuklą ir tarp pažvalgų, viešpatavusių Evangelijoms atsirandant. Dabar tik vieni spiritistai, ir tai ne visi terandą stebuklus skyrium nuo tikėjimo. Anuomet žmonės anaiptol nerišdavę stebuklų su tikėjimu kaip dabar, o pripažindavę, kad stebuklus galį daryti dievai kiekvienas sau ir savaip, o nuo dievų stebuklingosios jėgos galėtų pagriebti raganiai ir apgavikai. Tuomet žmonėse dar nebuvę išmanymo, kad gamtos spėka nesulaikoma, o be pripažinimo gamtos dėsnių tvirtybės negalėjo būti aiškios tų dėsnių sulaužymo minties, todėl nebuvę nei aiškiai išdirbtos stebuklo idėjos.[149] Stebuklu tuomet vadinęsi visa kas reta, kas stebėtina, o skirtumo tarp to, kas galima ir kas negalima, žmonės nežinoję. Evangelistai gyveno tais laikais, kuomet stebuklai buvo skaitomi kasdieniniais daiktais.

Toliaus Harnack'as konstatuoja, jog dabar jau yra žinoma, kad pasakojimai apie didžiųjų žmonių padarytuosius stebuklus, tiems žmonėms mirus, atsiradę taip greitai, jog, galima sakyti, ant rytojaus. Jeigu esą mes tarp stebuklingų pasakojimų atsiradimo ir didžiųjų tikėjimo žmonių minties dėtume ilgus laiko pertarpus, tai prisilaikytume pasenusių, neturinčių pamato nuomonių.

Trečią Harnack'o pažiūrų dalį paduodu jo paties žodžiais, tik lietuviškai išverčiu: „Mes esame labai stipriai įsitikinę, kad visa tai, kas dedasi erdvėje ir laike, turi pildyti visuotinąsias įvykimo taisykles, taigi toje prasmėje stebuklo kaipo susikabinusių gamtos jėgų sulaužymo ir perdalinimo negali būti. Bet mes žinome taipgi, kad tikėjimo pilnas žmogus, – jei tik religija yra tikrai jį perėmusi, o ne tat, kad jis tiki į kitų religiją, – tai tokiam žmogui neabejotina, kad jis nėra įrakintas į aklą ir brutalų gamtos bėgio ritulį, o kad pats tasai gamtos bėgis tarnauja aukštesniems tikslams; kad, tarp kitko, prieš tą gamtos bėgimo srovę galima yra pastatyti vidujinę dievišką jėgą, ir kad tokiu būdu viskas turi imti tarnauti tam kas gera. Tat yra vidujinis dvasios prityrimas, kurį aš malonėčiau pavadinti išsilaisvinimu iš medžiaginio pasaulio vergijos. Tas vidujinis dvasios prityrimas, atsikartodamas ne sykį, daro ant žmonių stebuklo įspūdį.

---

[148] Adolf von Harnack (1851–1930), *Das Wesen des Christentums*, Leipzig, 1900.

[149] Du Boys Reymond sako [Emil du Bois-Reymond (1818 –1896), *Die sieben Welträtsel*, 1880], kad krikščionija išmokino žmones suprasti gamtos jėgų stiprybę bemokindama, kad gamtą sutvėrė dievas ir jai davė dėsnius, kurių nė ji pati negali permainyti. – Aut. past.

Nė vienas aukštesnysis tikėjimas neapsieina be tokių prityrimų. Tikėjimas turėtų sugriūti, jei šito stebuklingo dvasios prityrimo išsižadėtų. Tas prityrimas lygiai svarbus pavienio žmogaus gyvenime, kaip ir dideliame visos žmonių istorijos ėjime. Kaip tvirtas ir aiškus turi būti religijingo žmogaus protas, kad galėtų išlikti neišsižadėjęs minties, jog ir atsitikimų, įvykstančių erdvėje ir laike, atsiradimo dėsniai yra bet gi nesulaužomi! Kas gi gali stebėtis, kad patys didžiausieji protai negana aiškiai atskyrė tiedvi sriti vieną nuo kitos? Mes visi pirmiausia gyvename pažvalgomis, o ne mintimis, ir naudojamės kalbos paveikslingumu[150], taigi suprantama, kad tai, kas dieviška ir laisvėn veda, mes negalime kitaip įsivaizdinti, kaip pavidale galingos jėgos, pagriebiančios pačias stipriausias gamtos spėkas, laužančios jas arba sustabdančios. Nors šita pažiūra tėra tik iš fantazijos kilusi ir gimė iš kalbos paveikslingumo, tačiau jijė, rodos, neišnyks toliai, koliai bebus ant žemės religijų."[151]

Paskučiausia Harnack'as sako, kad gamtos dėsniai nesulaužomi, bet kad joje vienos spėkos turi įtaką į kitas, o mums dar toli šaukia iki jas visas sužinant. Medžiaginės jėgos dar toli ne visos ištirtos, o dvasios spėkų nei tiek nežinome. Bet mes visgi matome, kad stipri valia ir galingas tikėjimas daro didelę įtaką į kūną. Iš tos įtakos pasidaro tokių atsitikimų, kad jie mums išrodo stebuklais. Niekas nežino, kaip toli eina toji dvasios įtaka į kūną; kas gi gali sakyti, kad stebėtiniejie tos srities įvykimai tėra tik prigavimai ir paklaidos? Stebuklų be abejo nėra, bet stebėtinų ir neišaiškinamų daiktų yra iki valiai. Todėl mes atsargiai turime apsieiti su likusiais senovės pasakojimais apie stebuklus. Netikime, kad būtų žemė sustojus suktis, kad asilas būtų kalbėjęs, kad audra dėl žodžio būtų nurimus, ale mes negalime taip greitai atmesti, kad raiši vaikščiojo, akli regėjo, kurti girdėjo.

Taikant, anot Harnack'o, šitas taisykles prie pavienių atsitikimų, aprašytų Evangelijose, gali pasidaryti kliūčių ir keblumų; bet Evangelijų aprašytuosius stebuklus galima suvesti į penkias rūšis: 1° stebuklai atsiradusiejie iš sustiprėjimo tos gamtos apsireiškimų, kurie ir šiaip daro didelį ant žmonių įspūdį; 2° atsitikimų, kuriuos Jėzus apsakė kaipo pavyzdžius sustatydamas savo palyginimus (paraboles), o klausytojai suprato kaipo įvykusius faktus. Prie tos rūšies priklauso ir tie atsitikimai, ką darosi viduje žmogaus, o jam rodosi, kad įvykę lauke; 3° pasakojimai, atsiradusiejie iš to, kad Jėzaus mokytiniai, radę pranašystę Sename Įstatyme, neabejojo, jog Jėzus ją išpildė ir tikėjo į tokio fakto istoriškumą; 4° tikri ligonių išgijimai, padaryti Jėzaus dvasios didžiąją galybe, ir, ant galo, 5° nepermanomi atsitikimai arba aprašymai.

„Labai tėmytina[152], – rašo Harnack'as, – kad pats Jėzus savo stebuklams nepripažindavo tokios didelės svarbos, kokią juose jau matė evangelistas Mor-

[150] Vaizdingumu.

[151] Harnack'o kalbą labai sunku išversti lietuviškai, todėl jo žodžius čia perrašau vokiškai: [...] – Das Wesen des Christentums, 45 bis 50 Tausend. Leipzig, Hinrichs 1903, pp. 17, 18. – Aut. past.

[152] Įsidėmėtina.

kus ir visi kiti. Skųsdamasis ir peikdamas jis tarė: „Jei neregėsite ženklų ir stebuklų, netikite" (Jn 4, 48). Kas tokius žodžius tarė, tas negalėjo mintyti, kad tikėjimas į jo stebuklus yra tikrasis, arba net vienui vienas tiltas įeiti į jo asmens ir pasiuntinybės pripažinimą; taigi jo nuomonė apie tą dalyką turėjo būti stačiai ne tokia, kaip jo evangelistų mintis. Gana stebėtinas daiktas, kad tie patys evangelistai, nežinodami viso svarbumo, užrašė, kad Nazarete Jėzus negalėjo padaryti stebuklų, nes tenai žmonės netikėjo. Taigi tas faktas dar ir iš antros pusės parodo, kaip mes turime būti atsargus imdami stebuklingų atsitikimų aprašymus ir svarstant, į kurią vietą privalome juos dėti."[153]

Harnack'as baigia sakydamas, kad stebuklai neturi būti apkasu, trukdančiu mums pasiekti Evangelijos turinį, nes ir iš stebuklų tankiai esą tekanti realybė (die Wirklichkeit).[154]

Harnack'o pažvalgos kritika. Harnack'ą skaitant, vietomis norisi ištarti: „Kas taip rašo, tas pripažįsta stebuklus." Bet čia pat randame dar aiškiaus: „Stebuklų be abejo nėra." Greitai ištarmes išdavinėjant, galima būtų sakyti, kad platus stebuklų pripažinimas ne Harnack'o rašytas, arba kad tas profesorius nė keturių puslapių neparašė neprieštaravęs pats sau. Tačiau tiesa anaiptol ne tame. Malonu jaustis savo protu išvengus pavojų, kurių neišvengė nei patys didžiausiosios dvasios žmonės. Prie to jausmo Harnack'as, man rodos, papratęs; ale tas paprotys ne visuomet būva išvien su papročiu nuosekliai krauti teorijas iš aiškių minčių.

Aiškumo ieškodami, turime pradėti nuo pamatinių Harnack'o teorijoje minčių. Pirma, kad gamtos bėgis yra nesulaužomas, ir antra, kad dvasia yra jėga, galinti padaryti savo įtaką į medžiaginę sritį. Toliaus Harnack'as sako, kad V. Jėzus nematydavęs naudos tikėjimui iš savo stebuklų ir, ant galo, kad Išganytojui nesisekdavę daryti stebuklų jo gimtinės mieste, kur žmonės netikėjo.

Tris pirmąsias Harnack'o mintis rasime toliaus pas Pfleiderer'į, iš kurio jos paimtos, o apie ketvirtąją, t. y. nesisekimą V. Jėzui daryti stebuklų Nazarete, šičionai pakalbėsime. Evangelistai apie nesisekimą nekalba, o tik sako, kad Jėzus Nazarete mažai stebuklų tepadarė. Harnack'as, matomai, remiasi šv. Morkaus žodžių forma: „Ir negalėjo padaryti tenai nė jokio stebuklo, tiktai uždėdamas rankas išgydė nedaug ligonių ir stebėjosi dėl jų netikėjimo" (Mk 6, 5. 6). Negalėjimas būva dvejopas: nepajėgimas, paeinantis iš jėgos neturėjimo, ir nenorėjimas naudotis jėga, paeinantis iš doros atžvilgių. Klausimas, kokis buvo Jėzaus negalėjimas? Juk Jėzus išgydė tenai nors vieną arba du ligoniu, žodžiu sakant, „nedaug", anot šv. Morkaus. Harnack'as tvirtina, kad ir kitur Jėzus kitokių stebuklų nedarydavęs, kaip tik ligonių gydymus. Taigi Jėzus pajėgė Nazarete padaryti tai pat, ką darydavo kitur. Tačiau tarp Jėzaus ir nazaretiečių kilo didelis nesutikimas. Jis stebėjosi jų netikėjimu, o jie jį išmetė iš sinagogos, išvedė iš miesto, nugabeno ant kalno ir norėjo užmušti nustumdami žemyn, bet nazaretiečiai jo nuo kalno nenumetė, nes „Jis gi, perėjęs tarpo jų, nuėjo sau"

---

[153] [Citata vokiečių k.] – Op. cit. p. 19. – Aut. past.

[154] Adolf Harnack, Das Wesen des Christentums, 45 bis 50 Tausend. Leipzig, Hinrichs 1903, pp. 16–19. – Aut. past.

(Lk 4, 16–30). Harnack'o nuomonės prisilaikant, negalima būtų suprasti, kodėl nazaretiečiai nuvedė Jėzų iki kalno, o galutinai nenustūmė. Evangelistas duoda suprasti, kad Jėzus stebuklingai išvengė įpykusios minios įniršimo. Šv. Lukas duoda mums suprasti to nesutikimo priežastį, aprašydamas, kaip Jėzus privedžiojo[155] savo miesto žmonėms, kad Elijo laikais buvo daug neturtingų našlių, o tik vieną sareptietę Dievas stebuklingai temaitino, ir Eliziejaus laikais buvo daug raupuotų, o tik vieną Sirą Naamaną stebuklingai teišgydė. Iš to aišku, kad stebuklai ne tam yra, idant žemišką vargą mažintų.

Klauskime, kam Jėzus nazaretiečiams kalba apie tikrąjį stebuklo tikslą. Atsakymą rasime atsiminę, kad Jėzus į tėviškę sugrįžo iš Kafarnaumo, o Kafarnaume vieną šabo dieną pereitą šeštadienį buvo išgydęs sinagogoje piktos dvasios pristotąjį žmogų, paskui Simono namuose sveikatą ir jėgą susyk pilnai sugrąžinęs jo uošvei, sunkia karštlige sirgusiai, ant galo po saulėleidai išgydęs visus, kiek tik buvo Kafarnaume, ligonius ir vargšus (Mt 8, 14–16; Mk 1, 21–34; Lk 4, 16–44).

Nazaretiečiai nebuvo kilnesni ir doresni už paprastą savo laiko ir šalies liaudį. Patyrę, ką jų pilietis padarė kaimynų mieste, jie turėjo tikėtis, kad Jėzui sugrįžus namon, Nazaretas taps stebuklų šaltiniu ir visa Žydų žemė keliaus į jį, nešdama savo aukas. Kol Jėzus meldėsi tyruose, kol jis parėjo į Nazaretą, žmonės jau suskubo sumaterializuoti savo nuomones apie stebuklų darymą ir paversti jį ekonomijos veiksniu. Tokis žemas stebuklų apkainojimas dar ir šiandien darosi kai kuriose garsiose stebuklų vietose. Tai negalėjo Jėzui patikti. Tą nazaretiečių norėjimą medžiaginės naudos iš stebuklo Jėzus vadina netikėjimu.

Kad jie išvydo stebuklų neragausią, tai išnyko ir pasistebėjimas Jėzaus iškalbingumu, o atsirado apmauda ir noras Jėzų nužudyti. Jį išstūmė iš sinagogos, išgabeno iš miesto, atvedė ant kalno briaunos ir ketino nustumti, kad užsimuštų. Jėzus davėsi nuvesti iki pavojingai vietai, o iš tenai ištruko nei jėgos neparodęs.

Tas minios nesusigriebimas paskutinėje valandoje, tai psichologijos faktas; ir jis turi priežastį – Jėzaus įtakoje į minią. O įtakos visai būna be ženklo, be žodžio. Evangelistams išrodė, kad tai stebuklas. Šv. Jonas aprašė dar du panašiu Jėzaus ištrūkimu iš minios, būtent, lauke, kad žmonės norėjo Jėzų padaryti karalium (Jn 6, 15) ir Jeruzalėje, kad norėjo jį akmenimis užmušti (Jn 10, 89).

Kitas tris pamatines Harnack'o mintis apie stebuklų nenaudingumą kol kas paliksiu negvildenąs, nes jas aiškiau ir stipriau išdėjo Tiubingeno universiteto profesorius von Pfleiderer'is.

[155] Aiškino, pasakojo.

[*Vadovas*, 1913.03, Nr. 55, p. 286–300.]

3. Pfleiderer'io nuomonė apie stebuklus ir jos kritika

Pfleiderer'io nuomonė. Veikale „Das Wesen der Religion" Pfleiderer'is rašo: „Jeigu stebuklą imame kaipo gamtos ir istorijos gyvenimo bėgio fenomeną, kurio nepajėgia apriboti produktyvi apribotos būties spėka, o kuris savo priežastį teturi tik naujai sutveriančiame Dievo veikime, tai stebuklai iš teistiško atžvilgio ne tik galimi, bet toje pasauliažvalgoje jie dargi reikalingi. Juk šitoje prasmėje stebuklu yra kiekvienas atsiradimas aukštesnės gyvenimo formos ant žemės; taigi augalas yra stebuklu akmeniui, gyvulys augalui, žmogus gyvuliui ir ant galo atpirktasis žmogus paprastamjam žmogui."[156]

Kad žmogus ką viršaus padaro už gyvulį, o gyvulys už augalą, tai niekas tuomi nesistebi. Stebėties imame, kad dvasia apsireiškia aukščiau medžiagos. Todėl toki didiejie dvasios faktai kaip krikščionijos atsiradimas ir yra patys didiejie ir patįs tikriejie stebuklai. Tiktai jie nelabai puola į akis, nes dvasios srities atsitikimai ne taip ryškūs kaip kūniniai. Jog siela rišasi su kūnu, todėl ji daro į jį įtaką, ir su didžiausiais dvasios faktais eina drauge gana daug kūninių stebuklų. Krikščionijai atsirandant ir pradedant plisti, buvo daug kūno ligų išgijimų. Juos padarė galinga dvasios įtaka. Nors dvasios ir kūno susidūrimo sritis neištirta, bet žinia, kad nepaprastų išgijimų, panašių į jaunos krikščionijos stebuklus, pasitaiko taipgi kitų tikėjimų ir netikėjimų istorijoje. Žmonės, savo akimis mačiusiejie tuos stebuklingus išgijimus, per juos pažino nematomus ir didžiuosius tuomet įvykusius dvasios faktus. Bet kaip augalų gyvenimas tobulesnis už akmenų buvimą, o gyvulių už augalų – yra taisyklinių visagalinčios Dievo jėgos veikimu, taip lygiai ir tie pastebėtiniejie išgijimai, kuriuos galinga tapusi dvasia padaro žmonių kūnuose. Nors retai pasitaiko toki galingi dvasios faktai, bet jie visgi priklauso į gamtą, kaipo dalys nuolatinės taisyklės[157] Dievo visagalybės, nuolatai veikiančios pasaulyje. Dėl tų galingų dvasios faktų, arba stebuklų retumo ir nepaprastumo mes neturime sakyti, kad jie nesutinka su gamtos tvarka ir teisėmis, arba kad toms teisėms yra priešingi.[158]

Šita Pfleiderer'io pažvalga įpina stebuklus į didžiąją gamtos faktų eilę ir, atimdama nuo jų antgamtybę, padaro, kad jie negali būti tikėjimo prirodymais. Kaip putino žydėjimas negali akmenims patvirtinti Dievo apsireiškimo arba kaip žmonių ugniakuras negali būti Dievo žodžių ženklu gyvuliams, taip nei Kristaus stebuklai negalėtų būti stebuklais žmonėms, jei priklausytų į tą pačią kaskart aukštyn kylančią gamtą.

---

[156] [Citata vokiečių k.] – Otto von Pfleiderer [1839–1908], Das Wesen der Religion, I Buch, 2 Auflage. Leipzig, Fues 1878, p. 393. NB: Ta mintis pareina iš Hegel'io. – Aut. past.

[157] Taisyklingos, reguliarios.

[158] Das Wesen der Religion, II Aufl. Leipzig, Fues 1878, p. 393–395. – Aut. past.

Pfleiderer'is, raupų gydymą ir neregiams matymo grąžinimą paskaitęs prie aukštesnės už kūną gamtinių faktų rūšies, pastatė klausimą, ar gali tie stebuklai tvirtinti krikščionijos teisingumą, ir atsakė, kad ne. Atsakymą gi patvirtina devyniais prirodymais.

Pfleiderer'io pažvalgos prirodymai ir jų kritika. Pats Pfleiderer'is tų argumentų skyriais, skaitliais nepažymėjo, tik aš tai padariau, nes man rodėsi, kad taip bus aiškiau. Diduma tų prirodymų jau yra senesniųjų autorių minėta. Kiek žinodamas, aš pasakysiu ir kas pirma Pfleiderer'io kokį jo argumentą buvo vartojęs. Tuos devynis prirodymus galima suskirstyti į dvi rūši. Vienus pavadinsime filosofiškais dėl to, kad jie remiasi protu, o kitus teologiškais, nes jie šaukiasi Dievo arba V. Jėzaus autoritetą.

Čia trumpai surašau abiejų rūšių prirodymus: 1° iš pačios stebuklų prigimties, 2° iš to, kad lengviau yra priimti jeib kokį[159] tikėjimą, negu pripažinti stebuklą. 3° Stebuklai – kūniški daiktai, taigi ant jų tegalėtų remtis tik kūniškas tikėjimas. 4° Lessing'as[160] pasakė, kad proto tiesų negalima remti ant istorijos faktų, galinčių būti ir nebūti. 5° Hegel'is[161] pridėjo, kad kūniškas daiktas negali tvirtinti dvasiškojo daikto.

Be to, 6° jei Dievas būtų norėjęs krikščioniją stebuklais tvirtinti, tai būtų padaręs taip aiškius ženklus, kad nebūtų likę abejonei nei vietos. 7° Kaip Jonas Krikštytojas sutraukė prie savęs žmones be stebuklų, taip ir Jėzus būtų apsiėjęs be stebuklų reklamos. 8° Išganytojas dargi aiškiai barė tuos, kurie norėjo, kad Jis savo mokslą stebuklais patvirtintų. 9° Jėzus gydė ligonius, bet gydymas nėra viena iš krikščionijos įvykimo dalių.

Svarbiausias už visus Pfleiderer'io prirodymus pirmutinis, imtasis iš pačios stebuklo prigimties. Nors pats tasai argumentas likosi neformuluotas, bet Pfleiderer'is ant jo stato visą prirodinėjimą, jame visa rašto tvirtybė.

1° Teisinga yra Pfleiderer'io definicija, kad stebuklas yra tokis gamtos arba istorijos atsitikimas, kurį tegalėjo padaryti tiktai naujai sutveriantis Dievo veikimas. Teisinga taipgi mintis, kad stebuklas nėra stebėtinas Dievui, o tik žmonėms. Teisinga taipgi, kad stebuklas yra aukštesnėsės jėgos apsireiškimas žemesnėje srityje. Bet neteisinga, kad kiekvienas aukštesnėsės jėgos apsireiškimas žemesnėje yra stebuklu. Juk kiekvienas Petras yra žmogus, bet ne kiekvienas žmogus Petru vardu. Todėl žmogus nėra stebuklu gyvuliui, nei gyvulys augalui, nei augalas akmeniui.

Negaliu sakyti, ar Pfleiderer'is pasijuto ar nepasijuto, kad davė dvi stebuklo definiciji: vieną platesnę, kitą siauresnę. Siauresniąją stebuklo definiciją, – kad jis yra naujai sutveriančios Dievo jėgos vaisius gamtos arba istorijos bėgyje, – priimu pilnai ir aš. Plačiąją, – kad stebuklu yra kiekvienas aukštesnėsės jėgos įsikišimas į žemesniąją, – reikia atmesti. Juk jeigu mes stebuklais vadintume avies bliovimą lankoje arba žolės augimą šalia akmens, tai būtų visai nauja prasmė tam žodžiui *stebuklas*. Žmonės sutarė stebuklais tevadinti tiktai vieno

[159] Bet kokį.
[160] Gotthold Ephraim Lessing (1729–1781).
[161] Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770–1831).

Dievo darbus, ir tai ne visus. Nei pasaulio sutvėrimas nėra stebuklas, nei Šventosios Dvasios įkvėpimas nėra stebuklas, o tik tuos Dievo darbus vadiname stebuklais, kurie prieinami eksperimentaliam žmogaus prityrimui. Šitoje prasmėje imamas stebuklas turi savo aiškiai apribotą prasmę. Be aiškiai apribotos prasmės nė vienas žodis negali būti techniškų mokslo terminu. Todėl labai gaila, kad Pfleiderer'is pametė pirmąją stebuklo definiciją, o tolimesniame savo protavime teatsižiūrėjo tik į antrąją, platesniąją. Iš to išėjo gana nemalonus daiktas, kad mokslininkas ir pripažįsta stebuklus, ir jų nepripažįsta; vienoje vietoje sako, kad jie būtinai reikalingi teistiškoje pasauliažvalgoje, o paskui devyniais argumentais prirodinėja, kad jie tikėjimui nereikalingi, ir dargi negalimi. Atmesdami antrąją Pfleiderer'io stebuklų definiciją, mes drauge atmetame ir pirmąjį stebuklų nenaudingumo prirodymą.

2° Tikėjimą, anot Pfleiderer'io, žmogus jaučia savo širdyje, todėl gauna jį pažinti tiesiog, o stebuklas, imamas dogmatiškoje prasmėje, t. y. taip kaip katalikų teologija jį ima, anaiptol nėra vienu iš tiesiog patiriamų daiktų. Dargi priešingai, visai nesutinka su tuo, ką mes gauname patys žinoti. Taigi stebuklui reikia daugiau patvirtinimų negu tikėjimui, todėl jis negali būti tikėjimo patvirtinimu.[162]

Pfleiderer'is, matomai, priklausė prie tų aukštos dvasios žmonių, kurie širdyje jaučia smarkų idealo troškimą ir tą idealą randa tikėjime. Jiems rodosi, kad tasai troškimas negali būti klaidingas, todėl jie lygioms jį stato su tuo, ką akys mato, ausys girdi. Kaip akių-ausų regėjimą-girdėjimą, taip ir dvasios vidujinį troškimą jie vadina tiesioginiu prityrimu (unmittelbar gewisse Erfahrung). Bet yra žmonių visai nejaučiančių tikėjimo grožės nei idealo reikalo. Klausimas, ką daryti su tais žmonėmis? Pfleiderer'io ir kitų subjektyvistų tikėjimas jais nesirūpina. Bet plačiai apimantis tikėjimas trokšta ir sugedusius žmones atgaivinti, ataušusius sušildyti, įteikti tiesos troškimą neturintiems jo.

Tvirtindamas tikėjimą vidujiniu prityrimu, Pfleiderer'is neatsižiūri į mūsų vidujinių procesų klaidingumą. Kasdien sąžinė mus nuteisina, nors esame kalti. Ne rečiau pasitaiko mums mylimas klaidas branginti labiaus už nemalonią tiesą. Vidujinis prityrimas niekuomet negali būti tikėjimo kriterijum, nes jis mums patinkančią sistemą vadins gera, o nepatinkančią pripažins bloga. Šitaip būdu išsirinktas tikėjimas nebūtų žmogaus tarnavimas Dievui, o būtų žmogaus geidulių nuteisimas ir jų pridengimas tikėjimo autoritetu. Juk žinome tikėjimų, kur visi žmogaus jausmų sugedimai turėjo savo užtarėjus – pramanytus dievus.

Tikėjimas yra tai santykis žmogaus su Dievu. Jog žmogus nepajėgia pats išrasti ir pasidaryti prigulinčių su Dievu santykių, kaip tai parodo faktų daugybė[163], todėl tikrąjį tikėjimą, tikrųjų savo santykių su Dievu pažinimą žmogus tegali gauti tik iš Dievo. Daugelis tikėjimų giriasi esą nuo Dievo, bet prieštara-

---

[162] [Citata vokiečių k.] (op. cit. p. 396). Tekste padaviau tik mintį šitų žodžių, o ne vertimą. – Aut. past.

[163] Tų faktų čia neminiu, nes jie išdėstomi kitur. – Aut. past.

vimai parodo, kad tat netiesa. Todėl reikia objektyvaus kriterijaus, galinčio neabejotinai parodyti tikėjimo kilimą iš Dievo. Lapojimas nėra stebuklas, tik augimo apsireiškimas ir prirodymas. Regėjimas ar girdėjimas nėra stebuklas, tik gyvulio buvimo prirodymas ir gyvybės apsireiškimas. Mintyjimas tokiu pat būdu yra žmogybės apsireiškimas ir prirodymas. Lygia dalimi faktas, kurio nepajėgia padaryti jokia gamtinė jėga, t. y. nei negyvosios, nei gyvosios jėgos, nei dvasios; faktas, kurį tegali padaryti tik naujai sutveriančioji Dievo galybė, yra be abejo Dievo apsireiškimas ir prirodymas. Jei tas faktas yra susirišęs vidujiniu arba nors viršutiniu ryšiu su tikėjimu, tai tada rodo ir tikėjimo dieviškumą.

Ką besaką „faktas, kurį tegali padaryti tik naujai sutveriančioji Dievo jėga", sakysime trumpai „stebuklas", tai bus lengviau kalbėti. Taigi stebuklas, vidujiniu arba viršutiniu ryšiu suaugęs su tikėjimu, gali rodyti, kad tame tikėjime yra dieviškų daiktų.

Tie terminai „vidujinis ar viršutinis ryšys" ne visiems suprantami, todėl paaiškinu juos pavyzdžiais. Kad Mozė apskelbė Izraelio tautai, jog Dievas liepė kunigų priedermes pildyti tik vienam Aaronui ir jo vaikams, trys vyrai: Korė, Datan ir Abiron netikėjo, kad tai būtų Dievo pasakymas. Paskirtoje dienoje jie ir 250 kitų buvo pasirengę kunigauti, nežiūrėdami Mozės žodžių, kurs visiems tautiečiams liepė pasitraukti tolyn nuo maištininkų. Kaip tik Mozė liovėsi kalbėjęs, perplyšo žemė po jų kojomis ir išsižiodama prarijo juos su jų būdomis ir visu turtu ir nugarmėjo prapultin, žemės užgriūti... Ir ugnis, išėjus iš Viešpaties, užmušė 250 vyrų, kurie buvo tądien aukavę smilkymą.

Šitą atsitikimą papasakojau iš antrosios Mozės knygos (Iš 16, 1–40). Jo istoriškos vertės prirodinėjimas atitrauktų mus nuo tikslo. Užteks pažymėjus, kad tarp Mozės pasakymo, jog tik viena Aarono giminė tegali pildyti kunigiškus darbus – iš vienos pusės, ir stebuklingo žuvimo bandžiusių kunigauti neaaronitų – iš kitos pusės, yra vidujinis turinio ryšys – nelaimingas neaaronitų ir laimingas aaronitų aukojimas.

Viršutinis ryšys tarp stebuklo ir skelbiamosios tiesos būva tada, kada įjudviejų turinyje nėra nieko bendra, o kada tiesos skelbėjas sako padarysiąs stebuklą tiesai patvirtinti. Šv. Matas aprašo, kad vienąkart Jėzus ligoniui dovanojo nuodėmes. Fariziejai, žinodami, kad tik Dievas tegali nuodėmes atleidinėti, o netikėdami į Jėzaus dievybę, mintijo tarp savęs, kad Jėzus piktažodžiauja. O Jėzus jų užklausė, kas lengviau, ar nuodėmes atleidinėti, ar stebuklai daryti, ir pridėjo: *Idant gi žinotumėte, jog Sūnus žmogaus turi ant žemės galybę atleisti nusidėjimus, tarė tuomet stabu ištiktamjam: kelkis, imk savo lovą ir eik į savo namus! Ir atsikėlė, ir ėjo į savo namus* (Mt 9, 6–7). Ligonio išgijime ir tiesoje, kad Jėzus turi teisę atleidinėti nuodėmes, nėra nieko bendra. Vienatinis ryšys tėra tik Kristaus pasakymas: „Idant žinotumėte, jog Sūnus žmogaus turi ant žemės galybę atleisti nusidėjimus." – Šitą atsitikimą ne pro šalį bus palaikyti domoje. Jį aprašo trys Evangelistai: Matas, Morkus ir Lukas. Iš to atsitikimo taipgi matytis, kaip Kristus žiūrėjo į stebuklų naudingumą tikėjimo tiesoms tvirtinti.

Žodis yra minties ženklas. Ištartas žodis visai nepanėši į parašytą žodį, tačiau ir raštas taip pat reiškia mintį, kaip ir garsas. Ištariant žodį, lūpos dirba,

rašant žodį, rankos dirba. Ne tik tiedvi darbo rūši gali reikšti mintį, o ir kiti apsiėjimai. Juk kepurės pakylėjimas reiškia pagarbos jausmą, galvos linktelėjimas – pritarimą, purtymas – nepritarimą. Kaip tariamų ir rašomų žodžių, taip ir apsiėjimų reikšmė priklauso nuo žmonių sutarties. Ta sutartis padarė ir antspaudo reikšmę. Kas deda ant prirašyto popieriaus savo antspaudą, tas ima atsakomybę ant savęs už jo rašto turinį. Antspaudas tai yra ženklas, kurio niekas kitas negali dėti, kaip tas, kieno ant jo parašas. Kaip antspaudo reikšmę padarė žmonės, taip ir stebuklo reikšmę padarė tie patys žmonės, tardami, kad jei Dievas daro stebuklą tada, kada žmogus šaukiasi stebuklo, skelbdamas Dievo vardu kokį nors mokslą, tai tas mokslas yra tikrai nuo Dievo.

Žmonių protavimas, darantis šitą reikšmę stebuklams, yra protingas. Juk stebuklas gamtai niekuomet nebuvo reikalingas: jai užtenka jos jėgų. Šalia gamtos nėra kas priverčia Dievą daryti stebuklą nenoromis. Niekas kitas kaip Dievas stebuklo padaryti negali, todėl stebuklas yra kuo aiškiausiai tiktai vieno Dievo veiksmas, priklausantis nuo Jo laisvės. Mums, žmonėms, dora neleidžia daryti laisvo darbo, kuomet kitiems, protingai mindantiems, tas darbas galėtų būti paklaidos priežastimi. Dievo dora geresnė už mūsiškę. Jis negali tapti paklaidos priežastimi, todėl negali daryti stebuklo, kad kas nors ką nors iš savęs skelbdamas šaukiasi stebuklo, savo žodžius pakišdamas neteisingai Dievui.

Šita stebuklo reikšmė yra iš žmonių sutarties taip pat, kaip žodžių reikšmė. Jeigu Dievas, kalbėdamas su žmonėmis, vartotų žodžius ne tokioje prasmėje, kokia žmonių sutarta, tai Dievas klaidintų žmones. Jis to nedaro ir negali daryti. Taip pat Dievas negali vartoti nei veiksmų, turinčių žmonių sutartą prasmę kitokioje negu sutartoje prasmėje.

Spinozai ir racionalistams rodosi, būk sunkiau esąs patirti stebuklas negu tikėjimas. Tačiau visi žino, kad tikėjimas, ypač krikščionių, yra turtinga sistema, supinta iš didelės daugybės abstraktinių tiesų ir doros mokslo tvirtinimų. Kėsinantis pažinti pačią krikščionystę tiesiog, reikėtų kiekvieną teoretiškąjį dogmatą ir kiekvieną doros mokslo prisakymą prirodinėti skyrium, kad teisingas. Juk negalima ranka mostelėti į blaivaus kritiškumo reikalavimus. Nors yra buvę bandymų prirodinėti kiekvieną tikėjimo dalį skyrium, bet tie bandymai tik parodė, kad sumanymo būta klaidingo. Abstraktinės tiesos sunkiau prirodomos už konkretines, o krikščionijos tvirtinimai tolimesni nuo žmogaus prityrimo įrankių negu pačios abstraktiškosios tiesos. Pfleiderer'is mini krikščionijos mokslą apie žmonių atpirkimą. Ta viena tiesa sunkiau prirodoma už visus filosofų tvirtinimus. Sakykim tiesiog: jos prirodyti negalima. Tokių negalimų prirodyti tiesų krikščionijoje yra daug, todėl tiesioginio krikščionijos teisingumo pažinimas yra daug kartų sunkesnis už patį negalimą daiktą.

Stebuklas gi yra konkretinis faktas. Žmogaus prityrimui jis taip pat prieinamas, taip pat lengvai ar sunkiai pažįstamas, kaip ir visi konkretiniai istorijos faktai. Stebuklų tyrinėjime prisideda tik viena sunkenybė, būtent, filosofiškas stebuklingumo prirodymas. Bet šisai priklauso į gamtos mokslų sritį. Kaip sunku ar lengva gamtininkams klasifikuoti gamtiškus jau patirtus faktus, taip

sunku ar lengva patirti fakto stebuklingumą arba ne. Žmogus gali patirti istorijos faktus ir gali juos apsvarstyti gamtos mokslo šviesoje. Tųdviejų darbų atlikimas vieno po kitam yra daug lengvesnis negu vienos doriškos taisyklės gerumo prirodymas. Taigi stebuklas daug lengviau pažinti negu krikščionijos teisingumas. Apie krikščioniją čia kalbėjome kaip apie pavyzdį. Jog visų tikėjimų sistemos turi susidėti iš daugelio teoretiškų arba doriškų tvirtinimų, todėl visi tikėjimai sunkiau prieinami žmogaus pažinimui už stebuklus.

Tiesa, mūsų laikais yra žmonių, bandančių kelti nepakeliamą naštą, kad tik nereiktų pripažinti stebuklo. Bet ir mūsų laikų žmonės tebėra žmonėmis, o žmonės visuomet turėdavo viešpataujančių prietarų, tai turisi jųjų ir dabartiniai laikai. Kitados viešoji opinija tikėdavo į raganų galingumą, dabar viešoji opinija bijosi stebuklo labiaus, negu seniejie raganų. Mokslas turi stovėti aukščiaus už savo laiko prietarus.

3° Čia mes džiaugėmės, kad stebuklas lengvai prieinamas pažįstantiems žmogaus jausmams, o kaip tik čionai Pfleiderer'is ir atranda stebuklo silpnybę. Jis rašo: „Tokis kūno prieinamais būdais sukeltas tikėjimas tebūtų tiktai kūniškas. Tai būtų tikėjimas ne į nuodėmių Atleistoją, o į išgelbėtoją iš kūno vargų, tokį, kokio žydai troško ir laukė Mesijo."[164]

Jau aukščiau matėme, kad Kristui savo mokslą beskelbiant buvo žmonių, norėjusių, kad V. Jėzus stebuklais panaikintų laikiną žmonių vargą, ypač ligas. Nazareto žmonės iš tiesų tik kūniškos naudos tenorėjo iš stebuklų, užtatai V. Jėzus subarė juos už netikėjimą. Bet į stebuklus galima žiūrėti ir kitaip. Nors jie yra konkretiniais faktais, bet gero žmogaus širdis nuo konkretinių faktų gali pakilti aukštyn. Juk konkretiniai daiktai yra – žolių žydėjimas lankoje, varpų nokimas ant lauko, medžių šlamėjimas miške, žvaigždučių mirgėjimas ant dangaus. Nuo tų visų daiktų širdis ir mintis gero žmogaus pakyla prie Dievo ir garbina Dangaus Tėvą. „Dangus skelbia Dievo garbę, o jo rankų darbai garbina tvirtybę. Diena dienai perduoda žodį ir naktis nakčiai parodo išmintį" (Ps 18, 2–3). Garsusis astronomas J. Kepler'is tyrinėjo tik medžiagos gabalus, vadinamus žvaigždėmis ir planetomis, bet per juos pakilo prie amžinojo Dvasios Tėvo ir savo didįjį veikalą „Mysterium Cosmographicum" užbaigė gražia maldinga giesme.[165]

Stebuklas ne mažiau už gamtinius Dievo veikalus yra tėviškos Sutvertojo meilės ir išminties vaisius. Visi mokslai iš pasekmių gauna pažinti priežastis, taip ir tikėjimas iš stebuklo gali pasiekti Dievo dvasišką gerumą. Juk ir žmogaus parašytoji knyga taipgi konkretinis veikalas. Kūno akimis ją skaitydami gauname pažinti autoriaus dvasios kilnybę. Apsieikime taip pat su stebuklais; o mūsų tikėjimas dėl jų konkretiškumo nepasidarys kūniškesnis.

---

[164] [Citata vokiečių k.] Op. cit. p. 398. – Aut. past.

[165] [Johannes Kepler, 1571–1630.] Joannis Kepleri astronomi, Prodromus dissertationum cosmographicarum seu Mysterium Cosmographicum. (Opera Omnia, edidit Ch. Frisch. Frankofurti a. M. et Erlangae, Neyder et Zimmer 1858, p. 185, 186. – Aut. past.

4° Lessingas pasakė, kad amžinųjų ir būtinųjų tiesų negalima remti ant istorijos faktų, galėjusių būti arba nebūti.[166] Tie žodžiai labai gražūs iš literatiško atžvilgio, bet juose yra daug netiesos. Tik pažiūrėkime kritiškai į juos. Pirmiausia matome, kad skirtumas tarp istoriškos ir protiškos tiesos nežinia iš kur atsiradęs. Juk visoki tiesa, jei ji tikrai tiesa, tegali būti prote. Taigi visos tiesos protiškos. Istorijos faktus, kaip ir kitokius daiktus, protas pažįsta. Galima tiesų objektus skirstyti į konkretinius ir abstraktinius, bet tiesos vis lieka tiesomis ir tegyvena prote.

Istorijos faktus Lessingas vadina galėjusiais būti ir nebūti (Zufällige). Bet kuomet faktas yra jau įvykęs, jis negali atgal tapti neįvykusiu. Galėjo Julijus Cezaris gimti arba negimti, galėjo vadintis Cezariu arba nesivadinti, galėjo nuveikti Pompėjų arba nenuveikti, galėjo tapti Romos diktatorium arba netapti, galėjo jį Brutus nudurti arba nenudurti. Bet Julijus užgimė, Cezariu vadinosi, Pompėjų pergalėjo, diktatorium tapo, Brutus jį nudūrė, ir tie istorijos faktai visuomet liks amžinomis tiesomis.

Pradedančiam filosofijos mokinties žinoma, kad silogizmas darosi iš didėsės ir mažosios premisos. Istorijos faktai, kaip visi faktai, gali būti nors mažomsiomis premisomis. O visos premisos veda prie trečiosios tiesos, t. y. konkliuzijos pažinimo.

Pats Lessingas kalba apie Dievą ir dargi išreiškia didžią pagarbą, žadėdamas pulti Dievui po kojų ir melsti, kad pilnąją tiesą pasilaikytų Sau.[167] O Dievo buvimo juk nėra iš ko pažinti, kaip tik iš pasaulio. Pasaulis gi taip pat galėjo būti ir nebūti kaip kiekvienas istorijos faktas. Kas iš galinčio būti ir nebūti sutvėrimo pažįsta amžiną Sutvertojo buvimo tiesą, tas ir iš stebuklo turi pažinti gamtos Viešpatį.

5° Hegel'is atkartoja tą pačią Lessing'o mintį savais žodžiais: „Dvasišką negalima prirodinėti nedvasišku, viršutiniu, bet dvasiškas pats savyje turi turėti savo tiesos pamatą; tikrojo tikėjimo turinyje negali būti nei vienos neamžinos dalies, nes tikėjime tėra tik Dievo liudijimas apie save kaipo Dvasios Dvasioje."[168]

Ta Spinozos mintis nei Hegel'io, nei Lessingo laikais jau nebuvo jauna. Schellingas, Schleiermacher'is, Pfleiderer'is, Hamack'as ir daugelis kitų ją atkartojo kiekvienas saviškai, bet protinio turinio joje dėl to nepasidarė daugiaus. Stebuklas žmogaus pažintas yra tiesa, o visos tiesos yra vienaip žmogaus dvasioje ir visos viena kitą gali atvesti į žmogaus pažinimą. Hegelis sako, kad stebuklas yra nedvasiškas daiktas. Tai pripažinus dar greičiaus reikia pripažinti,

---

[166] Zufällige Geschichtswarheiten können der Beweis von nothwendigen Vernunftwahrheiten nie werden. – Ueber den Beweis des Geistes und der Kraft. Sämmtliche Werke. Herausgegeben von K. Lachmann, 3-te Auflage von F. Muncker. Leipzig, Goeschen, Bd. XIII, 1897, p. 5. – Aut. past.

[167] Duplik 1778 m. Žiūr. Gotthold Ephraim Lessings Sämmtliche Schriften, herausgegeben von K. Lachmann, dritte Auflage besorgt von F. Muncker, XIII Bd. Leipzig, Göschen, 1897, p. 24. – Aut. past.

[168] [Citata vokiečių k.] Vorlesungen über die Philosophie der Religion. Herausgegeben von Dr. Ph. Marheineke, II Th. Berlin, 1840, p. 201. – Aut. past.

kad Kristaus prikalimas prie kryžiaus taipgi buvo nedvasiškas daiktas. Tačiau kantrybė yra grynai dvasiškas daiktas, nes ji yra žmogaus sielos dorybė. Visiems aišku, kad iš Kristaus prikalimo prie kryžiaus galima ir reikia mokintis kantrybės.

Berašant šitą straipsnį man atsiėjo minėti keletą garbingų vardų. Minėtėjie žmonės turėjo didelius protus, bet už jų autoritetą visgi daugiau sveria šičia išdėtiejie prirodymai, kad protu pažintasis daiktas tampa tiesa ir gali vesti prie kitos tiesos pažinimo. Todėl stebuklingas faktas, protu pažintas, gali būti tikėjimo prirodymu. Jis juomi ir būva, kaip tat minėjau gvildendamas antrąjį Pfleiderer'io užmetimą.

6° „Jeigu Dievas būtų išradęs, kad stebuklai tam tikslui (t. y. tikėjimui patvirtinti) yra naudingi, tai jis būtų tokių stebuklų padaręs, kad iš tiesų ir neklaidingai jie būtų sukėlę tikėjimą nors didelėje daugumoje (žmonių). To reikia tikėtis iš Dievo protingumo", rašo Pfleiderer'is.[169] – Mes truputį kitaip mintijame, kad būtent tikėjimo dalykų pasisekimas priklauso ne vien nuo Dievo priemonių gerumo, o taipgi ir nuo žmonių noro. Iš teorijos ir iš prityrimo žinome, kad nenorimo labai aiškaus daikto žmonės moka nematyti. Prancūzai ir patarlę sustatė, kad nesą aklesnio už nenorintį matyti, nei kurtesnio už nenorintį klausyti.[170]

Tikėjimas, skelbiantis žmonėms atsižadėjimą nuodėmių ir dvasios pataisymo reikalą, daugeliui žmonių nenorimas. Dievas galėtų ir nenorą pergalėti evidencijos galybe, bet tada žmogui nebeliktų laisvės, o Dievas be abejo nori, kad žmonės laisvai Jį mylėtų. Racionalistai, prirodinėdami stebuklų nenaudingumą tikėjimui, moka naudotis ir V. Jėzaus žodžiais. O V. Jėzus gerai žinojo, ką gali nenoras, nes kalbėjo: „Jei (kas) neklauso Mozės ir pranašų, netikės, nors kas iš numirusių prisikeltų" (Lk 16, 31). Stebuklai daromi ne tiems, kurie nenori tiesos, o tiems, kurie jos trokšta, tik be stebuklo negali atskirti, kur Dievo apreiškimas ir kur žmonių prasimanymas. Techniškai sakant, stebuklai yra apreiškimo kriterijus, o ne tikėjimo motyvas. – Kas sakytų, kad didelė dauguma žmonių laisvai trokšta Dievo tiesos, neatsižiūrėdama į jos malonumą ir nemalonumą jausmams, tas skaudžiai klystų. Didėji dauguma yra minia, o minia trokšta to, kas jai patinka. Išsižadėjimo ir persigalėjimo savęs ji nesupranta ir nenori. Ji nenori tikėjimo, kilnesnio už jos nusiteikimą, nenori nei stebuklų, esančių to tikėjimo kriterijum.

7° Pfleiderer'is su kitais racionalistais mintija, buk V. Jėzus nepripažinęs stebuklų naudingumo tikėjimui ir tą savo nuomonę tvirtina dviem prirodymais: 1) Rodosi, kad Jėzaus laikais žydai prisilaikė pažiūros, kad galingi stebuklai būtinai reikalingi. Nes daugelyje vietų yra parašyta (Mt 12, 38 sq. ir 16, 1 sq.), kad jie reikalaudavo nuo Jėzaus ženklo, vienąkart ženklo iš dangaus, taigi labai šviesaus stebuklo, statydami tai kaipo sąlygą savo tikėjimui į Jėzų.

---

[169] [Citata vokiečių k.] Pfleiderer, Wesen der Religion p. 357. – Aut. past.

[170] Il n'y a pas de plus aveugle que celui qui ne veut pas voir, ni plus sourd que celui qui ne veut pas écouter. – Aut. past.

Bet jisai anaiptol nepripažino jų reikalavimo, o dar subarė už stebuklų pageidavimą, vadindamas juos „pikta ir svetimoteriaujančia gimine" (Mt 12, 39). Vietoje matomų stebuklų Jėzus jiems žada Jonos pranašo ženklą, t. y. skelbiamojo žodžio galybę, kaip tat aiškiai matytis iš to, kaip šitą atsilikimą aprašo šv. Lukas (11, 29–32); 2) Iš to lengvai esą suprantama, dėl ko Jėzus drausdavo skelbti nepaprastus atsitikimus, kuriuos liaudis vadino stebuklais. Jeigu Jėzus būtų mintijęs, kad stebuklai iš tiesų gali sukelti tikėjimą, tai aišku, kad būtų galėjęs tenorėti, kad žinia apie juos kuo plačiausiai pasklistų.[171]

Pasistatykime gi aiškiai klausimą, ar pripažino Jėzus stebuklų naudingumą tikėjimui, ar ne? Pasistatę tą klausimą, suveskime istorišką medžiagą, galinčią duoti pamatus tam klausimui išaiškinti. Tat yra vienatinis moksliško apsėjimo būdas. Nors jis ilgas ir nuobodus, bet tiesa negali be jo apsieiti.

Pfleiderer'is teima tik tris istorijos šaltinius, kuriuose liko užrašyti V. Jėzaus žodžiai, būtent, tris pirmąsias Evangelijas: Matą, Morkų ir Luką. Kad šv. Jokūbo laiškas evidentiškai prieštaravo Liuterio teorijai apie nuteisinimą nusidėjėlių, Liuteris tą laišką liovėsi skaitęs tarp Šv. Rašto knygų. Kad šv. Jono evangelijoje sutalpinti aiškūs Jėzaus dievybės prirodymai nieku geru nesutaikomi su racionalistų teorijomis, racionalistai tos Evangelijos nepripažįsta istorišku veikalu. Pfleiderer'is eina savo drangų pramintuoju taku, atmeta ketvirtąjį istorijos šaltinį, todėl savo istoriško tyrinėjimo vaisius stato į didį paklaidos pavojų.

Ketvirtoje Evangelijoje V. Jėzus aiškiai kalba: „Aš gi turiu liudijimą didesnį kaip Jono (krikštytojo), nes darbai, kuriuos man davė Tėvas, kad juos išpildyčiau, patys darbai, kuriuos aš darau, duoda apie mane liudijimą, jog Tėvas mane siuntė" (5, 36). „Jei nedarau mano Tėvo darbų, netikėkite man. Jeigu darau, ir jei man nenorite tikėti, tikėkite darbams, idant pažintumėt ir tikėtumėt, jog Tėvas yra manyje ir aš Tėvuje" (ib. 10, 37. 38). „Jei nebūčiau daręs tarp jų (žydų) darbų, kurių niekas kitas nedarė, neturėtų nusidėjimo: dabar gi ir regėjo, ir neapkentė ir manęs, ir mano Tėvo" (ib. 15, 24).

Atmetus taip gausų istorijos šaltinį kaip šv. Jono evangelija, dar galima būtų paklaidos išvengti mums rūpimame klausime, bet užtatai reikėtų atidžiai naudotis pirmomis trimis evangelijomis. Aure minėjau šv. Mato aprašytąjį atsitikimą, kad Jėzus stebuklu mokina fariziejus, jog turi dievišką teisę atleidinėti nuodėmes žmonėms (Mat. 9, 6. 7). Šv. Lukas aprašo kitą atsitikimą. Jonas Krikštytojas, būdamas kalinyje[172], gauna patirti V. Jėzaus darbus ir pamokslus; patyręs siunčia du mokintiniu pas Jėzų klausti, ar Jis yra Mesijas ar ne. Vietoje atsakymo *toje pačioje gi valandoje išgydė daug nuo ligų ir negalių, ir piktų dvasių, ir daugeliui aklųjų dovanojo regėjimą. Ir atsakydamas tari jiem: „Nuėję apsakykite Jonui, ką girdėjota ir regėjota: jog akliejie mato, raišiejie vaikščioja, raupuotiejie yra apvalomi, kurtiniai girdi, numirėliai keliasi iš numirusių, neturtėliams yra apsakoma Evangelija"* (Lk 7, 21 – 23).

Tuomi atsakymu V. Jėzus priminė Krikštytojui pranašo Izaijo žodžius, kur pasakyta, kad pats Dievas ateis išgelbėti žmones, ir „tada atsidarys aklųjų akys

---

[171] Sulygink Wesen der Religion, p. 397, 398. – Aut. past.

[172] Kalėjime.

ir ausys kurčiųjų girdės, tada šlubis šokinės kaip briedis ir laisvas bus nebylių liežuvis" (Iz 35, 5. 6). Visas Senasis Įstatymas pilnas tos minties, kad Dievo siųstąjį žmogų galima pažinti iš stebuklų. Jėzaus laikų žydai tą mintį buvo iš Senojo Įstatymo paėmę. Kristus tos minties nepapeikė, o priešingai, Senąjį Įstatymą patvirtino. „Iš tiesų sakau jums: iki praeis dangus ir žemė, viena jota, arba viena žymelė neatsimainys Įstatyme, iki viskas išsipildys" (Mt 5, 18).

Mums, katalikams lengva suprasti, kad nusižeminimas yra dorybė ir kad kilnioms širdims ji patinka, patraukdama jų jausmus. Jėzaus širdis, be abejo, buvo kilniausia, taigi lengvai suprantame tos širdies apsireiškimus, draudžiančius žmonėms skelbti garbinguosius darbus, stebuklus. Mūsų pačių širdies palinkimas prie garbės troškimo mums sunkina permanyti Jėzaus širdies kilnybę, todėl suprantame garbingus universitetų profesorius, nesuprantančius, dėl ko Jėzus gana dažnai išreiškė nenorą, kad jo stebuklai būtų skelbiami. Jis taip išsitarė tik apie keletą stebuklų, atskyrium, kad juos neskelbtų, bet niekuomet neišdavė taisyklės užtylėti visus stebuklus. Kristaus doros sistemoje nėra stebuklų užtylėjimo principo, o yra nusižeminimo principas, principas nesikišimo aikštėn su geraisiais savo darbais.

8° Kai kurie stebuklų reikalingumo apgynėjai sakydavo, kad stebuklai atkreipė visuomenės atidžią ant Jėzaus. Pfleiderer'is atsako, kad visuomenės atidžia atsikreipė ant šv. Jono Krikštytojo, nors tas stebuklų nedarė. Taip pat be stebuklų ji būtų galėjusi atsikreipti į Jėzaus pusę. Jėzui nereikėjo reklamos priemonių.

Nepagiriu Pfleiderer'io, už ką pervarydamas savo pažvalgą stebuklus priskaitė prie reklamų, įbjurusių mums dėl nepatogaus dabartinių pirklių apsiėjimo. Ne visus žmonių atidžios atkreipimus galime vadinti reklamomis, o mažiausiai už viską stebuklus. Bet ir Pfleiderer'io pasakyme, kad Jėzus ne dėl reklamos darė stebuklus, yra branduolys tiesos. Atidžią galima atkreipti ir be stebuklo; ne tas atkreipimas yra stebuklų tikslas. Jau aukščiau pasakyta, kad stebuklas yra apreiškimo kriterijum. Prieš tą tvirtinimą Pfleiderer'is nieko nepasakė. Racionalistai rūpestingai surenka Spinozos, Lessing'o, Kanto, Hegel'io ir kitų filosofų nuomones, o katalikiškosios teologijos giliai apmintytos ir nuosekliai sustatytos sistemos nesupranta, nei jos argumentacijos neima atidžion rašydami savo veikalus. Vienpusiškumas labai tankiai viešpatauja tuose veikaluose.

9° Ant galo savo žodžiais suimu paskutinę Pfleiderer'io mintį prieš stebuklus. Anot jo, Kristaus stebuklai tai vieni ligonių gydymai, bet ligonių gydymas nėra krikščionybės sistemos, nei jos tikslo dalis, todėl stebuklai nereikalingi.

Tiesa, kad Kristaus atėjimo tikslas nėra ligonių gydymas; tiesa, kad terapija nėra krikščionijos sistemos dalis. Bet stebuklai turi savo atskirą tikslą – iš jų pažįstame, kad Jėzus tarėjo jėgą, didesnę už gamtą, kad jis tikrai buvo Dievas. Kristui liepiant, stabu ištiktasis atsikėlė, ir iš to pažinome, kad Jėzus turėjo galybę atleidinėti nuodėmes. Tokiu pat būdu iš vandens pavertimo į vyną žinome, kad Marijos užtarimas daug reiškia krikščionių prietikiuose [173] su

[173] Santykiuose.

Jėzum. Iš audros nutildymo žodžiais žinome, kad Jėzaus stebuklai buvo ne vieni ligonių gydymai. Iš Jėzaus atsikėlimo iš numirusių žinome, kad Jėzus išpildė, ką buvo fariziejams žadėjęs, jog duos didesnį negu Jonos pranašo stebuklą. „Nes kaip buvo Jona didžuvies pilve tris dienas ir tris naktis, taip bus Sūnus Žmogaus žemės širdyje tris dienas ir tris naktis. Vyrai niniviečiai kelsis ant teismo su ta gimine ir pasmerks ją, nes jie darė atgailą dėl Jonos apsakinėjimo, ir štai čionai daugiaus nekaip Jona" (Mt 12, 40. 41).

* * *

Taigi trumpai ir sistematiškai suimdami krūvon iki šiol apsvarstytąją medžiagą, turėsime mūsų laikams atsakančią nuomonę apie stebuklų naudingumą tikėjimui.

Stebuklas tai yra faktas, kurio nepajėgia padaryti nei dvasios, nei istorijos, nei gamtos jėgos, nes jį tegali padaryti tiktai viena Dievo visagalybė.

Kaip žodžiai, antspaudai ir kai kurie kiti konkretiniai apsiėjimai turi savo reikšmę iš žmonių sutarties, taip ją turi ir stebuklai.

Dievas gali daryti stebuklų įvairiems Sau žinomiems tikslams. Tikėjimo kriterijum jie tebūva tik tada, kada būva sugiję su skelbiamais tikėjimo sakiniais.

Stebuklai gali būti vidujiniai arba viršutiniai sugiję su tikėjimo tvirtinimais ir abiejuose tuodviejuose atsitikimuose iš žmonių sutarties jie turi reikšmę, patvirtinančią sugijusių su jais tikėjiminių sakinių dieviškumą.

Kaip negali Dievas kalbėdamas žmonėms vartoti jų žodžius prasmėje sutartajai priešingoje, taip ir darydamas stebuklus negali neatsižiūrėti į jų reikšmę ir daryti stebuklą tada, kada jis išeitų paklaidos patvirtinimu.

Stebuklai yra tikėjimo kriterijum, užtenkančiu kritiškiems žmonėms, ieškantiems tikro skirtumo tarp Dievo apreikštosios tiesos ir žmonių prasimanymo. Bet stebuklai neturi jėgos priversi tikėti nenorinčius.

Nei atidžios atkreipimas prie Dievo žmogaus, nei ligos ir vargo naikinimas nėra pirmasis stebuklo tikslas, kuomet Dievas ligonių gydymu liudija savo pasiuntinio teisingumą.

Kristus pripažino, kad stebuklai yra objektyvūs Jo dieviškos pasiuntinybės ženklai, bet Jisai nedarė stebuklų tiems, kurie jų tetroško tik dėl žemiškos naudos, nei tiems, kurių širdys buvo apjakusios, nors lūpos reikalavo stebuklo, nemylėdamos tiesos ir papratusios ją ardyti.

Viešpats Jėzus nesigarsindavo nei stebuklais, nei kitais savo geraisiais darbais. Jis ieškojo naudos dvasiai ir nusižeminimo dorybės visuomet mokino žodžiais ir apsiėjimu net ir tada, kada stebuklais Savo apreiškimą tvirtino.

_ * _

Parodymas stebuklų sąryšio su tikėjimo sakiniu techniškoje teologų kalboje vadinasi reliatyvios stebuklo vertės ištyrimu. Žodis *reliatyvus* čia vartojamas prasmėje sąryšio (relatio) tarp stebuklo ir skelbiamosios tiesos. Tas sąryšis, kuomet jis iš tiesų yra, labai lengvai ir trumpai parodomas, todėl nėra ką kalbėti apie reliatyvios stebuklų tikrybės metodiką.

[*Vadovas*, 1913.04, Nr. 56, p. 392–402.]

Įvairūs klausimai

Ar neabejotinas Dievo buvimas?

10. VIII. 1910 m. Vilnius.
Sievernyj Bank, Georg[ijevskij] pr[ospekt]

Gerbiamasis Kun. Profesoriau!

Dovanokite, kad aš su savo laiškais neduosiu Tamstai ramumo ir poilsio laike. Taip mane dabar tikybos dalykai interesuoja, kad aš neiškenčiu su Tamsta nesiteiravęs. Tuo tarpu nuliekamame laike nuo savo kasdieninių darbų vis aš skaitinėju apie dalykus, kurie ar šiokiu, ar tokiu būdu paliečia tikybą. Tik vargas, kad aš tos literatūros mažai tegaliu gauti. Juo labiau, kad svetimų kalbų nepažįstu, tegaliu naudoties tik lietuviška, lenkiška ir rusiška literatūra. Taip pat nežinau nuo ko ir kaip pradėti: griebiuosi vieno dalyko, griebiuosi kito, bet išeina tik mišinys. Mėginau susistematizuoti visus savo abejojimus sulig tikybos, kad suradus pamatinius principus, ant kurių jie remiasi, bet ir tai negalėjau padaryti. Perskaičiau dabar visa, kas Tamstos buvo parašyta „Šaltinyj" ir „Draugijoj". Šis tas paaiškėjo, bet tai tik detaliai: vis tai gerai, jeigu kiti dalykai nepajudinami. Svarbiausi man Tamstos raštai, kuriuos bent po kelis sykius atskaičiau, tai „Tiesos ieškojimas" ir „Tikėjimas, jausmai ir protas". Norėčiau ir aš tikybą tyrinėjant sulyg nurodytų taisyklių pasielgti, bet kai reikia tas taisykles prie savęs taikint, tai ir nežinau kaip čia pritaikinus. Taigi šitame laiškelyj pasirengiau aprašyti visus savo abejojimus, kurie kyla man galvojant apie tikybą. Gal Tamsta geriau galėsi susekti patį branduolį visų mano abejojimų ir būsi malonus man nurodyti kelią, kaip pažinti tikybinę teisybę, nuo ko pradėti etc. Man dabar rūpi ypač du dalyku, kaip čia pažinus tikybinę teisybę ir kaip čia sutvarkius savo gyvenimą sulig tos teisybės. Aš matau, kad tai svarbiausias žmogaus gyvenime dalykas, nuo to pridera visa jo veikimo pakraipa.

Taigi pradėsiu nuo pat pradžios, nuo Dievo.

Ar neabejotinas Dievo buvimas?

Abejojimai apie Dievo buvimą pradėjo mane varginti nuo 17 metų (o dabar 31 m.). Tų abejojimų buvo visokios rūšies, sunku ir beprisiminti. Bet ypač man būdavo sunku sutaikinti Dievo visažinojimas su Jo teisingumu, mielaširdingumu. Nors tie abejojimai nuolat mane kankindavo, bet niekuomet nedrįsau tvirtinti, kad Dievo nėra, jei bent tyčioms besiginčydamas su kuo. Mano gyvenime nebuvo momento, kad būčiau norėjęs, kad Dievo nebūtų. Aš visuomet skaitydamas knygas ieškodavau prirodymų, kad Dievas yra. Ir dabar jau taip

mano protas susidėjęs, kad kitaip negaliu ir manyti. Bet tas Dievas dėl manęs yra lyg kokia abstrakcija, tarytum negyva Esybė, kuri neturi jokio ryšio su mano gyvenimu. Aš vis tik nesu taip į Dievą įsitikinęs, kaip va: kad yra buvęs Napoleonas, kad kur ten yra Amerika, kad mano tėvas, mano sesuo iš tikrųjų yra mano tėvas, mano sesuo. Apie Dievo buvimą galvojant man ateina tokios mintys: Man išrodo, kad Dievas yra dėl to, jog aš visuomet norėjau, kad Dievas būtų, aš visuomet ieškodavau prirodymų Dievo buvimo, bet žinau žmones, kurie ieško prirodymų, kad Dievo nėra. Ir ant galo kažin kuri nuomonė atsako objektyviai teisybei. Be to, sakysime, mano protui užtenka ir tų argumentų, kuriuos Tamsta privedi savo knygelėje apie Dievo buvimą, bet didesniam, daugiau išlavintam protui jau tų argumentų nebeužteks. Taigi tūla argumentacija patenkina protą ne dėl to, kad ji būtų iš tikrųjų teisinga, bet kad ji tik tau išrodo teisinga: nepermatai jos silpnųjų pusių. Tokiam Kantui nepatenkina proto joki kiti argumentai, kaip tik morališkas; Kantą seka daug kitų tikinčiųjų ir netikinčiųjų filosofų. Tamstos paminėtieji Jacobi, Fries, Schleiermacher statė tikėjimą ant jausmų turbūt dėl to, kad jiems visoki kiti protiški argumentai išrodė per silpni, nors jie ir buvo užinteresuoti suieškoti tokius argumentus: jie gi norėjo Dievo ir tikėjimo. Taigi pasirodo, kad yra žmonių, kurių proto joki argumentai apie Dievo buvimą nepatenkina, nors to jie ir norėtų. Todėl tas Bažnyčios tvirtinimas, kad kiekvienas žmogus gali pažinti Dievą savo protu, vargiai atsako teisybei. Ar ne tikriau bus pasakius: nežinau.

ATSAKYMAS

Tamsta nepyksi, kad šitą protavimą suvesiu į sistematišką eilę, idant skaitantiems mudviejų susirašinėjimą lengviau būt atsiminti mudviejų gvildenamuosius daiktus. Tamstos mintis, man rodos, šitokia. Keturios priežastys sukelia abejonę, ar Tamstos įtikėjimas į Dievą yra objektyvi tiesa. Juk 1) kaip kiti nenorėdami Dievo pripažinti galutinai įtiki į Jo nebuvimą, taip Tamsta benorėdamas, kad Dievas būtų, įtikėjai į Jo buvimą. 2) Nors Tamsta taip tiki į Dievą, kad kitaip ir manyti negali, tačiau Dievas Tamstai išrodo lyg kokia abstrakcija, toli ne taip aiški, kaip buvimas Amerikos arba kitas kokis artimosios tiesos pavyzdys. 3) Matyt, kad Dievo buvimo prirodymai silpni, jei toki rimti filosofai, kaip Kant ir daugelis kitų nerado užtektinos vertės tuose prirodymuose. Jacobi ir daugelis kitų norėjo pripažinti Dievą ir pripažino, bet prirodymus išrado neužtenkančiais kritiškam protui. Ant galo, 4) jei Dievas yra, tai turi būti geras ir visagalis, per tat neturėtų būti nelaimių ant žemės.

Apie ketvirtąją Tamstos abejojimų priežastį dabar nerašysiu, nes jau „Šaltinyje" 1906 m.[174] buvo spausta mano filosofiška apysakaitė „Ateik Karalystė Tavo", kurioje išreiškiau savo mintis, kad nelaimės ant žemės kyla iš žmonių nuodėmių, o nuodėmės iš laisvės, ir kad Dievas išrado būdą nelaimėms panaikinti, laisvės nuo mūsų neatimdamas, tik mes negreitai paprantame tą būdą vartoti.

[174] № № 7–10, pp. 103–108, 119–123, 133–135, 151–154. – Aut. past.

Trys pirmosios abejojimų priežastys sueina į tris klausimus, būtent: a) noro ir nenoro įtaką į tiesos pažinimą, b) autoriteto vertę tiesos pažinime ir c) tiesos aiškumą objektyvų ir emocijinį.

Noras ir nenoras tiesos pažinime daug daro, bet ne viską. Žmogus, eidamas iš tiesos į tiesą, daugina savo žinojimą. Kartais užtenka dviejų aiškiai žinomų tiesų, kad pamatytume trečiąją, o kartais reikia šimtus žinomų tiesų suvesti krūvon ir sutvarkyti, kad gautume pažinti tikrumą naujos, pirma nežinotos, nes toliaus nuo mūsų patyrimo esančios tiesos.

Žinodamas, kad esmi žmogum, turiu pirmą tiesą. Turiu ir antrą, kad visi žmonės miršta. Sudėdamas tiedvi tiesi krūvon randu trečią dar neįvykusią ir labai man nemalonią, tačiau neabejotiną, kad ir aš kada nors numirsiu. Šitame pavyzdyje protavimas taip trumpas, patyrimo kelias į nemaloniąją tiesą taip netolimas, kad nenorui nelieka nei laiko, nei vietos, kur nukreipti protą nuo tiesos.

Visai kitaip darosi tuose atvejuose, kur prie ieškomosios tiesos reikia eiti per šimtus artimesniųjų tiesų. Noras ir nenoru gali sustabdyti atidžią prie vienų tiesų, o pravilkti ją visai pro šalį kitų. Tokiu būdu darosi vienpusiškumas protinės medžiagos, prirengtos galutinamjam išvedimui. Išvedimas, padarytas iš vienpusiškai surinktos medžiagos, turi būti vienpusis. Visos medžiagos suėmimas atidžion yra pirmutinė neabejotinos objektyvios tiesos pažinimo sąlyga. Tos sąlygos neišpildžius, išvedimas tik netyčia gali būti teisingas, bet jis neturi nei kokios savo teisingumo tikrybės. Prie minėtosios sąlygos išvedimo tikrybei dar reikalingos dvi, būtent, kad iš surinktosios medžiagos išvedimai būtų daromi logiškai ir kad tiems išvedimams būtų vartojami tikrieji kriterijai.

Didėji žmonių dauguma telaiko savo atidžią tiktai ant patinkamų daiktų bei tiesų ir tik iš jų tekrauja protavimus, darydama išvedimus. Bet yra ir tokių, kurių atidžia neišvengiamai prikimba prie skaudžiųjų daiktų ir tiesų. Taigi žmonių diduma savo pasauliažvalgą susikrauja sulig savo norų, o ligūstojo būdo asmenys tik juodai temintija.

Nors abiejų šitų dviejų rūšių žmonės savo pažiūras susikrauja ne sulig tiesos, o sulig noro ir nenoro, tačiau jie nesijunta padavę protą valiai vergauti. Pirmoji rūšis nepripažįsta proto vergijos dėl to, kad tos vergijos pripažinimas būtų labai nemaloni tiesa, o priešingai, malonu tikėti į savo minties laisvę. Dar stiprinus įtiki žmogus į savo minties laisvę, kada priima išvedimus, priešingus nuomonėms, reikalaujančioms sunkaus ir kantraus prirodinėjimo tiesoms, kad atmeta varžančias laisvę doros taisykles. Visa toji minties laisvė ne kas daugiau yra kaip apsidūmimas savo proto akių kvepiančiais dūmais.

Antrosios rūšies žmonės, nors visai nepanėši į pirmuosius, tačiau jų skirtumas nuo anų tik paviršutinis. Žmogui, papratusiam sulaikyti atidžią prie malonių tiesų, kartais pasitaiko trumpu laiku kelios didžios nelaimės. To užtenka, kad žmogus įtikėtų į didį savo nelaimingumą. Įtikėjęs į jį jautrus asmuo nelaimingume jaučia savo didybę ir tampa pesimistu. Atsiminęs ilgą pergyventųjų nelaimių eilę, pesimistas nesiliauja ilginęs tą eilę naujais vargais, paliauja jų vengęs, nors lengvai galėtų, susigadina nervus ir kaskart brenda gilyn klaidingoje savo minčių pakraipoje.

Rečių rečiausia trečioji žmonių rūšis, kurių protai taip laisvi, kad noras ir nenoras visai nesipainioja jiems mintijant, o atidžia tesustoja tik prie logiško tiesos turinio. Šitiems žmonėms pasitaiko klysti dėl nepilnumo surinktosios medžiagos, dėl negalėjimo ją visą surinkti arba apimti, bet jie klysta, sulyginant, labai retai. Jie išvengia klaidos net ir nepilną medžiagą turėdami, nes ta medžiaga ne vienpusiška, todėl ir išvedimas ne vienpusiškas. Šitos rūšies žmonių taip maža, kad ir tarp pačių didžiausių mokslininkų jų beveik nėra. Tai šventi genijai, tik retkarčiais tepasirodantieji ant žemės. Nei Tamsta, nei aš nepriklausova prie jų skaitliaus; ką gi turiva daryti, kad galėtuva prieiti prie grynos objektyvios tiesos ir žinotis priėję?

Atsakyti lengva, tik išpildyti sunku. Pradėti auklėti savo valią iš mažens, pripratinant ją prie išsižadėjimo savęs ir pilno abejingumo, negalimas daiktas. Nikodemas ne be reikalo pasakė V. Jėzui: „Kaip gi gali žmogus užgimti senas būdamas? Ar gi gali antrą kartą įeiti į savo motinos įsčių ir atgimti?" (Jn 3, 4). Bet žmogus gali žinoti savo palinkimus, t. y. savo norus-nenorus ir gali saugotis, kad jie nedarytų įtakos į jo protavimus, ypač tada, kada atsieina gvildenti mokslo klausimas, susipynęs su noru ir nenoru.

Kiekvienas kunigas, iš tarnavimo Bažnyčiai duoną valgantis, gali žinoti, kad medžiaginė jo priegulmė nuo tikėjimo, be abejo, yra dėsniu, sukeliančiu norą prirodyti, kad yra Dievas. Nejaugi tad reikia pirma išsižadėti kunigystės, o paskui imti tyrinėti, ar yra Dievas? Anaiptol. Beatsižadėdami visa tai, kas mus daro vienpusiškais, turėtume pirma atmesti vieną savo pusę, o paskui antrą, ir neliktų kam moksliškus klausimus gvildenti. Geresnis pozityvus kelias: vienus pusiškumus atverti kitais pusiškumais.

Katalikystė ant savo kunigų uždėjo gana sunkią naštą: brevijorių, celibatą, paklusnybę. Ta našta užtektinai atsveria luominį užsiinteresavimą tikėjimo tvirtinimais. Juk jiję dar labiaus traukia žmogų nepripažinti Dievą, negu duonos valgymas iš Bažnyčios skatina pripažinti. Nei vienas žmogus, mūsų laikais išsižadėjęs kunigystės ir tikėjimo, badu nenumirė, o daugelis įgijo turtus, pačią ir iš pradžių džiaugėsi laikraščių pagyrimais, jei tiktai sąžinė netrukdė to džiaugsmo. Taigi ir aš, tikėdamas į Dievo buvimą, žinau, kad tas mano tikėjimas nėra vienpusišku vaisium luominių norų.

Fénelon'as XVII šimtmetyje prirodinėjo, kad Dievas yra, Kant'as[175] XVIII amžiuje Dievo buvimo prirodymus kritikavo. Juodu abudu buvo didelio proto vyrai. Šiandien kiekvienas paprastasis darbininkas, išmanantis mokslo metodą, Dievo buvimo klausimą gali ištirti geriau už tuodu geniju, nes gali suimti krūvon įvairiųjų abiejų prirodymus. 1853 m. prancūzas Gratry išleido du tomu veikalo „De la connaissance de Dieu"[176], kame suveda pažiūras pačių didžiųjų filosofų apie Dievą nuo senovės iki XVII šimtmečiui. Kas trūksta Gratry'o veikale, tą galima atpildyti iš filosofijos istorijos. Juk šiais laikais nemaža yra filosofijos istorijų, suvedančių visus visų tautų ir laikų išminčius su jų pažiūromis

[175] Arkiv. François Fénelon (1651–1715); Immanuel Kant (1724–1804).

[176] Joseph Gratry (1805–1872), *De la connaissance de Dieu*, 1853.

ir tų pažiūrų prirodymais. Iš filosofijos istorijų lengva sužinoti visus žymesnius žmones, kurie rašė apie Dievo buvimą. Didesniuose kultūros centruose lengva prieiti ir pačių tų raštininkų veikalus. Taigi galimas daiktas surinkti jų visų prirodinėjimus ir sustatyti juos krūvon. Šitą darbą atlikęs mokslininkas žinosi nesąs savo noro ir nenoro vergijoje, o turįs po akių visa tai, ką galėjo išrasti į priešingas puses pakreiptieji norai protingiausių žmonių.

Bešališkai ir pilnai surinktąją medžiagą dar reikia logiškai apdirbti, tai yra padaryti iš jos protinius išvedžiojimus. Logiką turi visi žmonės, bet ne visi vienaip teisingai moka ją vartoti. Juk visi turime rankas ir galime kirvį pasiimti, bet ne visi vienaip mokame nei prastas malkas kirsti. Taip ir protavimo vaisingas teisingumas pareina nuo įpročio. Vidutinė[177] mokykla turėtų įpratinti visus jaunuosius mikliai ir teisingai protauti, bet ne visada ji savo uždavinį išpildo. Daugelis baigia universitetą, o proto nenuvaldo, kaip kūdikis kirvio. Tai yra antra priežastis, dėl kurios inteligentų visuomenėje yra daug įvairių nuomonių apie tikrai patiriamąsias svarbiąsias tiesas.

Ant filosofų negalima sakyti, kad jie proto nenuvaldytų, tačiau apie Dievo buvimą ir jie nesutinka: vieni pripažįsta, kiti nepripažįsta. Dar neseni laikai, kuomet visi filosofai pripažindavo Dievo buvimą, o dabar ne visi. Tas skirtumas pasidarė tuomet, kuomet pasidarė labai dideli skirtumai pažiūrose į tiesos kriterijų. Tiesos kriterijais reikia vadinti tuos tvirtinimus, apie kurių teisingumą išminčius neabejoja ir kuriuos jis vartoja kaipo ženklą, duodantį išskirti tiesą nuo netiesos tyrinėjamame dalyke. Kaip mūrininkas, norėdamas išvesti sieną stačiai aukštyn, vartoja liudę[178] ir taiko prie jos savo dedamąsias plytas, taip ir išminčius, norėdamas apsiginti nuo klaidų, turi vartoti tiesos kriterijų ir taikyti prie jo visus savo tvirtinimus.

Kant'as pats įtikėjo ir daugelį kitų įtikino, būk žmogus negalįs prieiti pačios objekto tiesos (Das Ding an sich, arba noumenon), o tegalįs patirti tik objekto apsireiškimą arba fenomeną.[179] Šitą savo įtikėjimą Kant'as vartojo kaipo tiesos kriterijų, todėl ir sakė, būk žmogus negalįs pažinti gamtos, o tik jos apsireiškimus Sulig Kant'o, žinia, kad yra gamtos fenomenų, o nežinia ar yra tų fenomenų pamatas pasaulis. Nežinant pasaulio buvimo, negalima daryti išvedimo, kad yra Dievas, to pasaulio priežastis.

Taigi pripažinus Kant'o kriterijus, reikia atmesti Dievo buvimo prirodymus, nors ir nenorėtum. Didelė žmonių daugybė XIX amžiuje ir dabar pripažino Kant'o kriterijus. Juos pripažinę, turėjo atmesti Dievo buvimo prirodymus, nors ir labai norėjo pripažinti, jog Dievas yra. Taigi klausimas, ar tie Kant'o vartojami tiesos kriterijai yra geri, ar su jais galima pažinti tiesa? Pridėkime tą kriterijų prie neabejotinų tiesų, tai pamatysime. Štai aš matau žmogų, su juo kalbu ir pasisveikinu. Tai, ką matau, girdžiu, užčiuopiu, tai tik

---

[177] Vidurinė.

[178] Gulsčiuką.

[179] Įvairių yra nuomonių, kaip iš tikrųjų reikia suprasti pamatines Kanto filosofijos mintis; tarp jų labiausiai pakol kas išsiplatinusi šičia gerb. autoriaus paduodamoji. *Red.*

fenomenai, tai dar ne pats daiktas. Kant'o kriterijų prisilaikydamas, matęs, kalbėjęs ir pasisveikinęs su draugu, aš neturiu tiesos sakyti, kad jis yra. Iš Kant'o mokinių atsirado vokiečių idealizmas, kurs sakėsi nežinąs, ar yra žmogus ir pasaulis, nes Kant'o kriterijus vartojant negalima buvo prirodyti, kad yra.

Iš Kant'o minčių Schoppenhauer'is išvedė, būk priežastingumo principas esąs klaida.[180] Atmetus tą principą, jau nebegalima Dievo buvimą prirodyti. Lygia dalia be priežastingumo principo negalima prirodyti, kad užgimęs žmogus turėjo tėvą ir motiną, kad Mesinos triobų sugriovimo priežastis buvo žemės drebėjimas, nes sugriūti jos galėjo ir be priežasties, viso pasaulio seismografai taipgi galėjo krustelėti be priežasties. Jeigu gamtininkai ir istorikai prisilaikytų šitų kriterijų, tai negalėtume džiaugties istorijos ir gamtos mokslų pažanga. Laimė, kad gamtininkai, nors kartais teoretiškai pripažįsta čia kritikuotuosius kriterijus, tačiau savo speciališkume jų neprisilaiko. Štai Hollemann'as neorganiškosios chemijos rankvedžio įžangoje išreiškia abejonę ar yra ta medžiaga, apie kurios ypatybes rašysiąs.[181] Teologai labai rūpinasi savo mokslo nuoseklumu, todėl nepripažįsta kriterijų, jei mato, kad jų negalima prisilaikyti tiesos ieškojime.

Specialistų autoritetas. Kuomet tyrinėjamasis klausimas mažas ir jaunas, tuomet lengva pačiam surinkti visą jo medžiagą, peržiūrėti kriterijus ir padaryti išvedimus. Bet jaunų klausimų, ypač gyvenimo, filosofijos ir tikėjimo srityje labai nedaug. O senieji klausimai, nors maži, tai darosi dideliais, nes jų istorija ilga ir daug buvo apie juos kalbėta, daug prigaminta medžiagos. Tos medžiagos surinkimas ir kriterijų peržiūrėjimas atima be galo daug laiko ir reikalinga sunkaus darbo. Nedaugelis žmonių gali ištesėti tuos klausimus savaimi gvildenti. Diduomenė visokiais praktikos, šeimynos, ūkio ir kitais tokiais reikalais užsiėmusi negali nei sapnuoti savais nuodugniais tyrinėjimais prieiti prie objektyvios tiesos aukštų tikėjimo ar filosofijos klausimų išrišime. Visuomenė būtinai turi vaduoties specialistais proto reikaluose, kaip ir ligose.

Lengva būtų vaduotis specialistais, jei jie visi sutiktų vienaip. Dabar gi vienas sako yra Dievas, kitas – nėra Dievo, ir nežinia, kurio klausyti. Taigi yra abejotinų autoritetų, kaip yra abejotinų tiesų ir abejotinų prirodymų. Mums svarbu žinoti, ar abejotina yra Dievo buvimo tiesa, ar tik abejotina vertė to buvimo prirodymų, ar abejotinas mokslininkų autoritetas kaipo tiesos pažinimo priemonė Dievo buvimo klausime.

Didelė filosofų daugybė, rašiusi apie Dievo buvimą, negali būti geru autoritetu, t. y. negali būti tiesos pažinimo priemone[182] Dievo buvimo klausime, nes

---

[180] [Arthur Schopenhauer, 1788–1860.] Savotiškai suprastą priežastingumo principą randame ir pas Schoppenhauer; bet ne šitokį jo priežastingumą šičia gerb. autorius turi omenėje. *Red.*

[181] [Citata rusų k.] Abudu klausimai palikti be atsakymo. Žiūr. Проф. А. Голлеманнъ [Arnold Frederik Holleman, 1859–1953], Учебникъ неорганической химіи для студентовъ. Переводъ съ нѣмецкаго Л. В. Николаева. 2-ое изд. Кіевъ „Сотрудникъ", 1910, стр. 1. – Aut. past.

[182] Trumpai primenu, kad yra trys priemonės tiesai patirti: a) jausmai, t. y. akys, ausys etc., b) protas ir c) liudijimas, arba autoritetas, t. y. kitų pasakymas. – Aut. past.

vieni filosofai rašė, kad Dievas yra, o kiti, kad nėra. Bet mes patįs padarytume neprotingą daiktą, jei visus mokslininkus, rašiusius apie Dievo buvimą, statytume vienon eilėn: ir Aristotelį, ir Šliūpą[183]. Ūkininkas niekoja[184] grūdus prieš malsiant; taip ir mes turime žiūrėti, ką vadiname mokslininkais.

Jeigu kokis raštininkas nėra vartojęs užtektinų priemonių savo protui apginti nuo vienpusiškos noro ir nenoro įtakos, jei jis nėra gerai teoretiškai ir praktiškai išsilavinęs nuosekliai mintyti, jei vartoja nepritaikomus kriterijus prie neabejotinų daiktų, tai toksai raštininkas, nors būtų šiaip labai žymus mokslo istorijoje, negali būti autoritetu, parodančiu taką į objektyvią tiesą. Mokslo istorija garbina ne tik tuos, kurie tiesą atrado ar parodė, bet ir tuos, kurių klaidos žymios.

Inteligentas žmogus su pagalba čia minėtųjų trijų žymių gana lengvai gali atrasti rimtą specialistą autoritetą. Nei Kant'as, nei diduma prie jo linkstančių XIX šimtmečio filosofų negali būti tuo autoritetu, parodančiu kelią į objektyvią tiesą Dievo buvimo klausime. Nėkalbant apie kitką, aš nežinau nei vieno jų tarpe, kurs būtų Dievo buvimo klausimą gvildenęs istoriškai, t. y. suvedęs krūvon visus visų įvairių pažiūrų prirodymus.

Pasakysiu Tamstai ką mano širdis jaučia, kad krikščionija, per devyniolika šimtų metų kovojusi už tiesą, kartais savo kraujo nesigailėjusi dėl jos, krikščionija, pagimdžiusi daugybę genialių mokslininkų, įkūrusi visus senuosius Europos universitetus, suorganizavusi pustrečio šimto milijonų žmonių, kad jie tarnautų tiesai, ta krikščionija man išrodo užtektinai, ir viršaus negu užtektinai rimtu autoritetu tuose religijos klausimuose, kurių aš pats negalėjau nuodugniai ištirti. O tuose, kur aš pats ištyriau, mažiau pasitikiu savo mokslu negu Bažnyčios mokinimu.

Dievo buvimas Tamstai išrodo ne taip aiškus kaip Amerikos buvimas dėl keleto labai aiškių ir gana lengvai įspėjamų priežasčių. Tamsta nesi teologas specialistas: Dievo buvimą niekuomet netyrinėjai taip atsidėjęs, kaip mokslui reikėtų. Kaip visi nespecialistai, taip ir Tamsta Dievo buvimą žinai iš kitų pasakymo. Taip pat ir Amerikoje Tamsta nebuvai, todėl ir jos buvimą težinai tik iš kitų pasakymo. Tamsta stebiesi, kodėl Amerikos buvimą junti kaipo aiškią tvirtą tiesą, o Dievo buvimą lyg kokį tolimą sunkiai išmatomą daiktą.

Man tas lengvai suprantama. Niekas Tamstai netvirtino iš tikrųjų, būk Amerikos nesą, o daug kartų esi girdėjęs sakant, būk Dievo nesą. Taigi autoritetas apie Amerikos buvimą sakančių yra neabejotinas dėl stokos priešininkų, o apie Dievo buvimą sakančių autoritetas yra abejotinas. Jeigu Tamsta būtum atsiminęs, kokius reikalavimus reikia statyti mokslininkams juos pripažįstant specialistais-autoritetais, tai būtum išvydęs, kad tie autoritetai taipgi visi tvirtina, jog Dievas yra, tai yra, kad jų autoritetas neabejotinas. Nors Tamsta tebūtum skaitęs tik vieno kurio veikalą, bet aiškybė būtų ėjusi šviesyn. Skaitydamas to raštininko prirodymus, Tamsta būtum žinojęs, kad jie objektyvūs, todėl kiekvienas puslapis būtų didinęs Tamstos širdyje ramybės ir tikrybės jausmą.

---

[183] Jonas Šliūpas (1861–1944).

[184] Vėto.

Juk drauge su mūsų protu veikia mumyse ir jausmai. Mes ne visada juos atskiriame vienus nuo kitų. Mintį, su kuria drauge pasidaro aiškios ramybės jausmas, arba emocija, mes vadiname aiškesne ir tikresne, o mintį, nesukėlusią to jausmo, vadiname silpnesne ir tamsesne.

Jausmus, kylančius greta su mintimis prie protinio darbo ir duodančius mintims aiškumą, pavadinsime emocijomis. Tos emocijos turi savo atsiradimo priežastis, skyrium nuo protinio minčių turinio. Imkime tą patį autorių ir du visai vienokiu skaitytoju, jei tik galima. Vienas skaitytojas yra pasirinkęs tą autorių kaipo autoritetą-specialistą, o kitas tik netyčiomis jį nusitvėręs. Pirmasis turės nuolat ramybės ir aiškybės emocijas. Antrasis tuos pačius žodžius skaitydamas jaus neramumo ir abejonės emocijas. – Jaunikaitis, patyręs tėvą mirus, dar gerai nežino ar mirė, ar nemirė, o jau gailisi, nerimsta ir nuliūsta. Tas pats žmogus, jau nebe jaunikaitis, nes dvidešimts metų vėliaus, beveik nieko nejaučia emocijų, atsiminęs savo tėvo mirtį. Tačiau jo tėvo mirties tiesa antrame atvejyje kur kas tvirtesnė jo prote negu pirmame.

Dievo buvimas Tamstai išrodo lyg abstrakcija. Tikrai, abstrakcijos mažiau emocijų sukelia už konkretines tiesas, bet visos aksiomos ir pamatinės žinojimo tiesos yra abstrakcijomis. Nors 1234 × 1234 = 1522756 yra tiesa taip tikra ir neabejotina, kaip 2 × 2 = 4, tačiau antrame atvejyje aiškumo emociją turime, o pirmame ją be darbo neįgyjame. Nors žmogus imtų Dievo buvimo prirodymus iš kuo geriausio autoriteto, nors juos patsai tiesiog ištirtų sulig visų mokslo reikalavimų, tai visgi ir tada Dievo buvimo tiesa mažai emocijų tam žmogui tesukeltų, nes ji liktųsi visgi abstraktine tiesa.

Bet kada žmogus pradeda Dievu gyventi, Jo įsakymus pildyti, save tobulyn varyti, iš Dievo meilės dirbti, tada Dievas tokiam žmogui pasidaro konkretiškas, gyvenime turintis savo vietą dalykas, tada ir ima sukelti emocijas. Kuo žmogus eina tobulyn, tuo daugyn darosi tų emocijų. Yra tvirtinančių, kad šv. Stanislovas Kostka miręs ne iš ligos, o iš Dievo meilės. Labai gali būti. Emocijų daugybė galėjo toje idealinėje širdyje pasidaryti taip didelė, kad nei jaunas organizmas nebetvėrė.

Kiekvienas galime eksperimentališkai įsitikinti, kad Dievo buvimo tiesa tuo daugiau sukelia emocijų, kuo labiaus Dievu gyvename. Imkime kokį nors laiką karščiau pildyti savo priedermes, daugiau patarnauti žmonėms, labiaus išsižadėti savęs, tankiau melstis, o išvysime, kad Dievo buvimo tiesa mumyse pradės skaisčiau spindėti. Tik retkarčiais šitas eksperimentas nepasiseka dėl ypatingų psichologijinių priežasčių, kurių dabar neminėsiu, o kurios padaro, kad Dievo pažinimo tamsybė dvasioje būva išvien su didžiausia tobulybe. Apie tai plačiai kalbama mistiškoje teologijoje.

[*Vadovas*, 1913.07, Nr. 59, p. 249–262.][185]

Žmogus ir gyvulys

Iš p. Kubiliaus laiško

Ar turi žmogus sielą[186]? Jeigu būtų tvirtinama, kad ir gyvuliai[187] turi sielą, tai man būtų lengviau į tai tikėti.

Vienok yra labai didelis klausimas, ar tarp žmogaus ir šiaip gyvulio yra esencialinis skirtumas, ar tik laipsninis.

Iš fiziško žmogaus organizmo to esencialinio skirtumo nematyti. Tai, rodos, pripažįsta visi mokslo vyrai nežiūrint į jų tikybinius įsitikinimus. Žmogaus organizmas taip skiriasi nuo gyvulio, kaip vienos rūšies gyvulys skiriasi nuo kitos. Lieka tik klausimas sulig esencialinio skirtumo tarp žmogaus ir gyvulio psichikos, Čia jau vieni vienaip tvirtina, kiti – kitaip. Tas nurodymas, kad tarp psichikos kokio nors kirmėliuko, infuzorijos ir aukščiausiai išsilavinusio gyvulio, sakysim, beždžionės, yra didesnis skirtumas negu tarp beždžionės ir laukinio žmogaus, man rodos, nemažas gali būti argumentas prieš esencialinį skirtumą tarp žmogaus ir gyvulio. Daugiausia tasai skirtumas argumentuojama kultūriško žmogaus psichikos apsireiškimais.

Nors dar ir nėra tiesių prirodymų, bet beveik visi mokslininkai laikosi tos nuomonės, kad žmogus per evoliuciją yra išsilavinęs[188] iš žemesnės rūšies gyvulių.

Matyti, kad pažiūra ta turi stiprių argumentų, kad dargi kai kurie katalikai gamtininkai prisilaiko tos pažiūros. Tik jie, žinoma sako, kad Dievas ant tam tikro laipsnio išsilavinimo įkvėpęs žmogui sielą.

Tik aš nebežinau, kaip čia jie tesutaikina Biblijos papasakojimą apie laimingąjį stovį Adomo ir Ievos Rojuj. Bene atsikartos ilgainiui ta pati istorija kaip ir su žemės sukimosi: prisieis iš naujo versti-aiškinti Biblijos tekstą.

Jeigu pasirodytų, kad tai tiesa, jog žmogus paeina nuo žemesnės rūšies gyvulio, tai, man rodos, jau tada būtų sunku beužlaikyti tikybą.

ATSAKYMAS

Tamsta sukėlei keturis klausimus: 1-as, ar gyvulys neturi sielos, 2-as, ar žmogaus kūnas nėra gimęs iš gyvulio, 3-ias, ar žmogus turi sielą, ir 4-tas, ar gyvulio ir žmogaus skirtumas yra esencialinis. Tuos klausimus tyčia sustačiau taip į eilę, kad vienų išaiškinimas išeitų ant naudos ir kitiems vėlesniesiems.

---

[185] Publikuodama susirašinėjimo tęsinį, *Vadovo* redakcija toliau nurodo: „**J. Kubilius**, Pirmosios V. Dūmos Atstovas, ir **Kun. P. Būčys**, Dvasiškosios Akad. Profesorius“, tačiau nebededa bendros antraštės: „**Katalikystė ir tiesa. Keli laiškai apie tikėjimo klausimus**“.

[186] Orig. dūšią.

[187] Gyvūnai.

[188] Išsivystęs.

1. *Apie gyvulių sielą* kalbant, galima tą pačią mintį išreikšti dviem visai priešingais sakiniais, nes galima, nuomonės nemainant, pasakyti, kad gyvuliai ir turi sielą ir jos neturi. Visa priklauso nuo to, ką vadiname siela. Jei siela tevadiname tiktai dvasišką, nemirtingą substanciją, galinčią gyventi be kūno, tai išeis, kad gyvuliai neturi sielos, nes niekuomi jos neparodo. Bet jei augimo, maitinimosi, dauginimosi ir jausmo jėgą vadinsime siela, tai reikės sakyti, kad gyvuliai turi sielą.

Senovės mokslas visus kūninius daiktus dalindavo dvejaip: į gyvus ir negyvus; gyvuosius vėl skirstydamas į tris dalis: augalus, gyvulius ir žmones. Naujaisiais laikais gana galinga pasidarė nuomonė, būk skirtumas tarp žmogaus ir gyvulio, tarp gyvulio ir augalo, tarp augalo ir chemiško negyvo proceso yra tik viršutinis akių prigavimas, o neturintis tikro pamato.

Žemiausi gyvybės apsireiškimai matomi augaluose: maitinimasis, augimas ir gimdymas sau panašių. Aukštesnis gyvybės apsireiškimas yra jautimas, arba galėjimas reaguoti ir nereaguoti kai kuriose aplinkybėse, kaip tat matoma gyvuliuose. Senieji mokslininkai sakydavo, kad trys augalų gyvybės apsireiškimai kyla iš tam tikros nemedžiaginės jėgos, kurią jie vadindavo *augalų siela* (anima vegetativa). Jie matydavo tikrą esencialį skirtumą tarp augalų ir gyvulių, tvirtindami, kad šiuose yra daug tobulesnė jėga, galinti atlikti visus tris augalinio gyvenimo darbus ir dar ketvirtą, būtent jautimą. Šitą tobulesniąją jėgą senieji vadindavo *gyvulių siela* (anima sensitiva).

Tikėjimą nei šildo nei šaldo tvirtinimas skirtumo tarp augalų ir gyvulių, todėl mes nei negaišinsime laiko tuo dalyku. Šiandien manoma, kad tikėjimas smarkiai surištas su tvirtinimu, kad gyvybė skiriasi nuo negyvybės, kitaip sakant, kad priežastis apsireiškimų, matomų gyvuose kūnuose, visai ne ta pati, ką jėga matoma fizikos ir chemijos procesuose, mainančiuose negyvųjų kūnų išvaizdą ir turinį.

Fizikos ir chemijos fenomenų priežastis yra pati persimainančių negyvų kūnų, iš negyvos medžiagos sudėtų, ypatybė. Juk kartais keleto negyvų elementų sudėjimas į krūvą padaro fenomeną, kurio nei dalimis negalėjo padaryti sudėtieji elementai, kol jie buvo skyrium; tai tat nereiškia, kad prie jų prisidėjo nauja jėga, o tai tik reiškia, kad juose jau buvo ypatybių, negalėjusių apsireikšti be susidėjimo su kitais. Jeigu visi gyvieji kūnai sudėti iš didelės daugybės negyvų elementų, kuo įvairiausiai susijungusių, tai kyla klausimas, ar gyvybės apsireiškimai nėra vien tik apsireiškimais elementų susidėjimo.

Mechanistai drįsta tvirtinti, kad taip ir yra. Svarbiausias jų tvirtinimo pamatas yra tas, kad negyvų elementų sudėjimas krūvon gali apreikšti tokias jų ypatybes, kokių niekad negalima buvo susekti atskiruose. Prie to svarbiausiojo mechanistų prirodymo prisideda dar ir antras, kad visuose gyvenimo kūnuose tėra tik tų pačių medžiagos elementų, kurie šiaip žinomi negyvoje medžiagoje, o tam tikros gyvos medžiagos nėra. Gyvieji kūnai daugiausia turi savyje elemento, vadinamo carboneum[189]. Lietuviškai jį, jei neklystu, a. a. Kudirka „Varpe" vadindavo degiu. Rusiškai углевод, vokiškai Kohlenstoff. Taigi

[189] Anglis.

išeitų, kad gyvybė būtų vien tik apsireiškimu ypatybių negyvojo degio elemento, susijungiančio su kitais elementais.

Mechanistų pažvalga[190] silpna dėl to, kad ji sako, jog gali taip būti, kaip jie aiškina, o neprirodo, kad taip yra, kaip jie tvirtina. Žingsnis iš „galėti" į „būti" yra taip didelis, kad protas jo nežengia, neturėdamas kuomi remtis.

Neturėdami prirodymų kaip yra, kartais mokslininkai vaduojasi vien galėjimu, t. y. hipoteze, bet taip daro tik tada, kada galėjimas tinka visiems žinomiems faktams. Mechanistų nuomonė nėra mokslui tinkanti hipotezė, nes ji ne su visais žinomais faktais sutaikoma.

Jeigu nebūtų skirtumo tarp gyvybės ir negyvybės, tai nors kada iš negyvybės pasidarytų gyvybė. Tačiau aiškiai ištirta gamtoje, kad gyvas daiktas teatsiranda tik iš gyvo. 1651 m. anglas gamtininkas W. Harvey[191] ištarė dėsnį „omne vivum ex ovo" (visi gyviai iš kiaušinių). Devynioliktame šimte metų tapo atrastas didžiai svarbus daiktas, kad visi gyvieji daiktai (organizmai) sudėti iš mažyčių gyvų dalelių, vadinamų cellulae (akytės)[192]. Rudolfas Virchow 1858 m. išleido veikalą apie celiulių ligas ir jame prirodė, kad kiekviena celiulė gema tiktai iš celiulės. Jis taipgi formulavo savo dėsnį: „Omnis cellula e cellula."[193] Kiekvienoje celiulėje yra branduolys, o apie jį sukasi visa celiulės gyvybė. Vienas mokyčiausių dabartinių biologų Oskaras Hertwig'as prirodė, kad kiekvienas celiulės branduolys tegali atsirasti tik iš branduolio. Jis ir rašo: „Omnis nucleus e nucleo."[194] Iki antrai pusei XIX amžiaus būdavo spėjančių, kad yra mažų gyvių, atsirandančių iš vandens. Bet Pasteur'as[195] 1861 m. prirodė, kad ir tie atsiranda vien iš tėvų. Iš to matoma, kad gyvybės negalima išvesti iš negyvybės. Gyvame daikte eina chemijos ir fizikos procesai, jame ta pati medžiaga, ką ir negyvame, bet jėgą maitintis ir daugintis gyvoji celiulė turi vien iš tėvų, tai yra iš gyvo šaltinio. Gyvame daikte yra šis tas daugiau kaip negyvame. Jeigu tad negyvąją medžiagą pavadinsime algebros ženklu a, tai gyvoji medžiaga bus: a + x. Jeigu gyvąją medžiagą pavadinsime b, tai negyvoji bus: b – x. Daugelis gamtininkų šiandien gyvybės jėgą ženklina nežinojimo raide x, nes jos prigimtis neištirta, bet žinia, kad tas x, toji gyvybės jėga, yra tikra būtis, o ne vien tik būties įvaizdas.

Negalime sakyti ko gyvame daikte yra daugiau: ar gyvos jėgos, ar negyvos medžiagos. Sakysime, kad negyvos dusyk daugiau, tai visgi skirtumas tarp gyvo ir negyvo daikto bus kaip skirtumas tarp 3 ir 2.

---

[190] Požiūris.

[191] William Harvey (1578–1657).

[192] Ląstelės.

[193] R. Virchow [1821–1902], Zellularpathologie in ihrer Begründung auf physiologische und pathologische Gewebelehre. [1859.] Cituota iš Hertwig'o ir Pesch'o. – Aut. past.

[194] О. Гертвигъ, Общая біологія. Клетка и ткани. 3-е русское издание С.-Петербургъ. Риккеръ 1911 г. p. 251. [Oscar Hertwig (1849–1922), *Allgemeine Biologie. Zweite Auflage des Lehrbuchs „Die Zelle und die Gewebe"*, Jena, 1906.] – Aut. past.

[195] Louis Pasteur (1822–1895).

Ar mes gyvybę pavadinsime x, ar anima vegetativa, tai bus tik žodžiai nevienoki, o turinys vis tas pats, nes reikš, kad gyvybė yra jėga įveikianti negyvąją medžiagą.

Pripažinę augalams jėgą, skiriančią juos nuo negyvybės, turime pripažinti, kad gyvuliuose tos jėgos yra daugiau negu augaluose. Gyvybės jėga gyvuliuose nuolatai ta pati, nors jos veikimai mainosi. Šunytis vieną kart piktas, kitą kart linksmas. Abudu tuodu jausmu turi bendrą šaltinį – šunyčio sąmonę. Sąmonės nuolatybė gyvuliuose rodo, jog jų siela yra substancija. Tik ta substancija neturi nei vieno veiksmo be kūno, todėl gyvulių siela tėra tik viena substancija drauge su savo kūnu. Daugelis sako, kad ji nepilna substancija, nes be kūno visai negali tverti.[196]

Didelė yra gyvulių veislių[197] įvairybė. Gamtininkai ją sustatė į eilę, dėdami menkiausias apačioje, o tobuliausias viršuje. Kuo tobulesnė gyvulio veislė, tuo jis vadinasi aukštesnis, nes didesnė jame gyvybės jėga. Jeigu tat augalų gyvybės jėgą vadindavo vegetacijos siela, tai daug turiningesnieji gyvulių jėga turi teisę vadintis gyvuline siela.

Pripažinę gyvuliams ir augalams po sielą, neturime užmiršti skirtumų. Augalų siela pasirodo tuomi, kad maitinasi, auga ir dauginasi – prie gyvulių prisideda dar jausmas. Neapsakoma tolybė nuo menkiausio gyvulio iki tobuliausiam, nuo slieko, sakysime, iki drambliui. Taipgi dideli skirtumai augalų srityje. Bet ir pačiam tobuliausiam augalui, nors akims išrodytų gražiausias, toli šaukia iki pačiam niekiausiam gyvulių, visai akių paniekintam. Nuo pačių tobuliausių gyvulių taipgi toli šaukia iki žmogaus.

2. *Žmogaus ir gyvulio kūnas.* Lygiai žmogaus, kaip ir gyvulio kūne yra medžiaga ir yra gyvybė. Tais daiktais juodu nesiskiria. Darvinistai-gamtininkai sako, būk nei kitais daiktais žmogus nėra viršesnis už gyvulį, nes žmogaus kūnas yra vaisius evoliucijos, einančios nuolatai tobulyn per visas gyvulių veisles.

Pačioje pradžioje XIX šimtmečio prancūzas Lamarck[198] išreiškė nuomonę, kad senovėje ant žemės buvo mažiau gyvulių veislių negu dabar ir kad ilgainiui jų skaitlius padidėjo ir prigimtis išsitobulino. Įvairūs gamtininkai, pripažįstantieji veislių permainas, įvairiai aiškina jų priežastis. Evoliucionizme kilo

---

[196] Skirtumą tarp substancijos ir akcidencijos į filosofiją įvedė Aristotelis. Jį aiškino šituo pavyzdžiu. Sokratas iš Atėnų nuėjo į Pirėjų. Kol filosofas buvo Atėnuose, reikėjo apie jį sakyti, kad jis Atėnuose, o kaip nuėjo į Pirėjų – tai jau reikėjo sakyti, kad Pirėjuje. Buvimas Atėnuose ir buvimas Pirėjuje – du skirtingu drauge negalimu daiktu, tačiau juodu sakome apie tą patį Sokratą. Iš to matyti, kad yra dvejopų ypatybių, kurių vienos mainosi, kitos nesimaino. Nesimainančioji savystovė [t. y. savarankiška] ypatybė vadinasi substancija. O ypatybė tegalinti būti tiktai kitoje, vadinasi akcidencija. Šitas Aristotelio mokslas ir šiandien neprastojo savo vertės. Kad mes sakome, jog yra esencialis skirtumas tarp gyvybės ir negyvos medžiagos, tai mes mintijame, jog šalia tų medžiaginių substancijų, kurias chemija vadina elementais ir šalia kitų fizikai žinomų jėginių [t. y. aktualių] substancijų, yra dar nors viena substancija – gyvybė. – Aut. past.

[197] Rūšių.

[198] Jean-Baptiste de Lamarck (1744–1829).

daugybė hipotezių, o tarp tų garsiausia pasidarė anglo Charles Darvin'o[199] hipotezė, trumpai vadinama darvinizmu.

Moksle žinomasis darvinizmas yra ne kas daugiau kaip viena daugelio evoliucionizmo hipotezių, spėjanti, būk gyvulių veislės kilo iš vieno kamieno dėl to, kad gamtoje ant visų organizmų yra neišvengiamas dėsnis, verčiąs juos kovoti dėl būvio. Ta kova gyvybės neišnaikino, nes gyvybėje yra gabumas reikale įgyti naudingą kūno dalį. Taigi bekovodami dėl būvio vieni gyviai įgijo vienas ypatybes, kiti kitas. Gyviai neturintieji tų ypatybių kovoje žuvo ir pasiliko tik gyviai tobulesnieji. Jų skaitlius ėjo didyn dar ir dėl to, kad patinui turinčiam kovoje naudingą ypatybę labiau patikdavo pataitė taipgi turinti tą ypatybę. Kad juodu susidėjo krūvon, jųdviejų vaikai taipgi gimė su tąja ypatybe. Taip ilgainiui gyvuliams įgyjant kaskart naujas ypatybes, kaskart didesnis darėsi veislių skaitlius ir kaskart tos veislės ėjo tobulyn, nes silpnesnis žuvo kovoje. Bekylant veislėms iš veislių, atsirado beždžionės, ir, ant galo, tobulesnis už jąsias žmogus.

Kas kita yra evoliucionizmas, o kas kita yra darvinizmas. Nors ir evoliucionizmas iki šiai dienai nėra pilnai prirodytas, bet diduma kuo rimčiausių gamtininkų pripažįsta, kad iš tiesų veislės kyla iš veislių dažniausiai eidamos tobulyn. Daugelis faktų tą evoliucijos dėsnį stiprinte stiprina, bet visgi dar yra daiktų, sunkiai su ja sutaikomų. Gamtininkai gauna matyti mažų atmainų atsiradimą, o didieji veislių skirtumai kad ir atsirado, tai tas atsiradimas buvo taip seniai ir darėsi taip palengvėle, kad tai tegalima tik spėti, o ne matyti. Kur nėra matymo arba metodiškos observacijos, tenai gamtininkai negali būti drąsūs.

Pats mokslingiausias darvinizmas negali būti drąsesnis už evoliucionizmą. Pripažinus veislių ėjimą tobulyn, galima nepripažinti, kad to ėjimo priežastis buvo kova dėl būvio ir gamtinis stipriųjų išrinkimas. Todėl šalia darvinizmo evoliucionizme yra daugelis kitokių hipotezių, todėl daugelis, ypač rimčiausių gamtininkų darvinizmo neprisilaiko.

Pripažinus kovą dėl būvio ir gamtinį išsirinkimą tik tobulesniųjų ir stipresniųjų gyvių, reikėtų tikėtis, kad gamtoje tėra likę tik patys stipresnieji ir tobulesnieji esmens[200] ir veislės. Tačiau tobulybė labai retas daiktas ant žemės. Gyvuose organizmuose šalia instinkto užlaikyti gyvybę, keliančią kovą dėl būvio, yra dar meilės ir pasišventimo instinktų; juk motinos nebijo mirties gindamos priešus. Yra buvę žmonių, mylėjusių dorą ir tiesą labiau už gyvybę. Tas neabejotinas faktas visai nesutinka su darvinizmu, nedarančiu skirtumo tarp gyvulio ir žmogaus.

Pati silpniausioji darvinizmo vieta – tai tvirtinimas, būk žmogus gimęs iš beždžionės. Beždžionių išvaizda tikrai panaši į žmogaus išvaizdą. Tačiau anatomijiniai kūno skirtumai tarp žmonių ir beždžionių labai dideli. Žmogus neturi ir neturėjo uodegos. Keletas kaulelių apaugusių mėsa, o skelete išrodančių lyg uodega, tai ne uodega. Tik žmogus teturi po vieną porą rankų ir kojų, tik

[199] Charles Darwin (1809–1882).
[200] Būtybės, individai.

įisai tevaikščioja stačias. Nors žmogaus ir kai kurių beždžionių ūgis nedaug tesiskiria, tačiau žmogus turi dukart daugiau smegenų. Anatomijiniai žmogaus ir beždžionės skirtumai daug didesni negu kitų artimųjų veislių. Visos gyvulių veislės rišasi vienos su kitomis tarpinėmis atmainomis, o tarp žmogaus ir beždžionės tarpinių atmainų nėra.

Šiandien žemė jau taip ištirta, kad ant jos nėra žymių nežinomų plotų, kur galėtų gyventi dar nežinomos veislės žymiai nepanašios į žinomąsias. Zoologai dar gali atrasti ir atranda mažų nežinomų atmainų, bet pusiau žmogaus ir pusiau beždžionės, taip vadinamo antropopiteko arba beždžionžmogio, jau nėra kur atrasti.[201] Taigi, norint tikėti į žmogaus gimimą iš beždžionės, reikia statyti hipotezę, kad antropopitekai išmirę. Ta hipotezė, sulig dabartinio mokslo, kybo ore. Juk seniau buvusios veislės mirdamos likosi žemėje; daugelis, tiesa, supuvo, bet ne vienas sudžiūvo, ne vienas suakmenėjo. Antropopitekų, arba beždžionžmogių, veislė, jei ji buvo, tai buvo jaunesnė už visokius ichtiozaurus ir pleziozaurus. Žemėje liko kaulai visokių senovės baidyklių, tai turėjo liktis kur nors suakmenėję ir beždžionžmogių kaulai. Mokslininkai pereitame šimtmetyje daug ieškojo ir dabar tebeieško. Nors daug ko rado, bet beždžionžmogio nerado. 1901 metais Berlyne buvo zoologų tarptautinis suvažiavimas. Tame suvažiavime apie žmogaus atsiradimą kalbėjo profesorius Wilhelm Branca[202], geologijos ir paleontologijos berlyniškio instituto direktorius. Suvesdamas krūvon dabarties mokslo vaisius, tas garsusis paleontologijos specialistas tarė: „Mūsų veislė stoja mums į akis netikėtai diliuvijo[203] laikais be protėvių, kaip tikras homo novus [naujas žmogus]."[204] Kaip parvenijus[205] tarp aristokratų, taip žmogus tarp gyvulių, negali parodyti savo protėvių surašo.

Nors nepripažįstame mokslingojo darvinizmo, už ką jis ne iki gana sutinka su faktais, bet jį gerbiame kaip kiekvieną rimtą hipotezę. Bet šalia mokslingojo yra populiarusis darvinizmas. Tasai jau nebesivadina savęs hipoteze, o drąsiai skelbia tvirtinimus vadindamas paikšais ar melagiais visus kitaip mintijančius. Tasai nedaro skirtumo tarp savęs ir evoliucionizmo ir nežino savo vietos moksle, ir dargi save stato išvien su pačiu mokslu. Populiarusis darvinizmas prie Ch. Darwin'o hipotezių prideda dar keletą grynai tuščių tvirtinimų, būk medžiaga tėra vienatė substancija, būk gyvybė ne substancija, o tik chemijos ir fizikos judėjimų susipynimas, būk žmogus neturi sielos, o Dievo nėra, ir tikėjimas tik melas ar paklaida. Su šituo „darvinizmu" šlykštu ginčytis. Arba jis nesižino kas esąs, arba nenori žinotis. Paskui jį negalima pasekti, kaip jis ima

---

[201] „Vilniaus Žinios" 1908 m. № 240 apskelbė, būk jau atrastas Australijoje pusiau žmogus, pusiau beždžionė. Bet tokių apskelbimų jau ne sykį būta, tik jie visi pasirodydavo klaidingi. Pono Z. Aleksos tikėjimas pavyzdingai stiprus. Bepigu, kad katalikai taip lengvai tikėtų į dogmatus! – Aut. past.

[202] Wilhelm von Branca (1844–1928).

[203] Tvano.

[204] Ahnenlos, ein warer homo novus, steht unsere Gattung plötzlich vor uns da in diluvialer Zelt (Verhandlungen des V Internationalen Zoologenkongress zu Berlin. 1902, p. 237). Cituota iš Stimmen aus Maria Laach, Bd. 80, S. 184. – Aut. past.

[205] Išsišokėlis.

berti nieku neremtus ir nerimtus tvirtinimus. Šitas „darvinizmas" neturi nieko bendra su Ch. Darwin'u. Populiariojo darvinizmo skelbėjas yra B. Haeckel'is[206]. Jo nuopelnai moksle mažai žinomi ir sunkiai išmatomi, bet jo agitacija priešinga krikščionijai visiems akis veria. Haeckel'io darvinizmas niekuomet nesutaikomas su krikščionybe.

Šiaip yra buvę katalikų, kurie, Ch. Darwin'o hipotezę sekdami, spėjo, būk žmogaus kūnas tikrai yra atsiradęs iš beždžionės ar šiaip kokio gyvulio, o Dievas tik sutvėręs žmogui sielą ir tuomi padaręs esencialinį skirtumą tarp žmogaus ir gyvulio. Nei popiežiai, nei visuotinis Vatikano susirinkimas tos nuomonės nepasmerkė.

Šv. Rašte apsakyta, kaip Dievas žmogų sutvėrė (Pr 1; 2). Ten paminėta, kad Dievas iš molio padarė žmogui kūną. Molis (lotyniškai *limus*, graikiškai χους, žydiškai עפר), labai norint galima imti prasmėje organizuotos gyvos medžiagos, taigi ta vieta Šv. Rašto neišrodo priešinga krikščioniškam darvinizmui. Bet toliau yra aprašytas moteriškės sutvėrimas. Tas jau visai netinka prie darvinizmo. Tiesa, mes turime atsargiai apsieiti su Šventuoju Raštu tuose daiktuose, kur tikėjimas susiduria su gamtos mokslais ir veikiau jaisiais aiškinti Šventąjį Raštą, negu juosius Šventuoju Raštu. Bet darvinizmas dar toli ne mokslas. Taigi dėl darvinizmo neprotinga ir negalima varginti Šv. Rašto tekstą, laužiant jį iš prigimtosios prasmės. Kai kurie katalikai mintijo, būk Ievos sutvėrimo aprašymas – ne istorija, o tik Adomo regėjimas. Po 1909 metų sunku tos pažvalgos prisilaikyti, nes Biblijos Komisija 30 Birželio išdavė ištarmę, kad pirmieji trys perskyrimai Gimimų[207] Knygoje yra istorija.

Gali kam rodytis, kad evoliucijos nuoseklumo užtenka protui, kad pripažintų žmogaus kūno atsiradimą iš gyvulio. Juk evoliucija labai didelė, ilga ir nuosekli. Ji sujungia patį mažiausią kivyną[208] su bangžuve ir drambliu, akims nematomą pelėsį su stipriausiu ąžuolu ir uosiu, neduodama aiškiai pažymėti ribos tarp gyvulių ir augalų.

Tai tiesa, bet evoliucija turi galą ir kraštą. Iš tuščio nieko negalėjo atsirasti, nei pirmoji dulkė, ir iš vienos negyvos dulkės negalėjo pasidaryti dvi jai lygios. Tai pamatinė proto tiesa. Ji parodo, kad visa pasaulio medžiaga turi savo buvimo šaltinį Amžiname Asmenyje. Iš negyvosios medžiagos neatsirado gyvybė. Tai rimtas gamtos mokslų žodis. Gyvybė ant žemės turėjo atsirasti be evoliucijos iš šalies. Taigi turime dviejose vietose evoliucijos pertrauką: iš nebuvimo į buvimą, iš medžiagos į gyvybę. Jei prie to pridėsime, kad evoliucija dar ir trečią kartą tapo pertraukta įsikišimu iš šalies, būtent, einant iš gyvulio į žmogų, tai kaip tik bus nuoseklumas, apsireiškiantis įsikišimuose, padedančiuose evoliucijai.

Ir šiaip, ir taip imant, neturime stiprių pamatų sakyti žmogaus kūno ėjimą iš gyvulio, o daugiau yra daiktų, verčiančių tikėti, kad žmogaus ir gyvulio skirtumas siekia jųdviejų kūnų pradžios.

---

[206] Ernst Haeckel (1834–1919).

[207] Pradžios.

[208] Infuzorija ar uodo vikšras.

3. *Žmogus turi sielą.* Jeigu žodį *siela* imtume prasmėje gyvosios jėgos, esančios augaluose arba jaučiančios gyvuliuose, tai būtų aišku, kad žmonės turi sielą. Augaluose gyvybė nesijaučia savęs. Gyvulių siela aukštesnė už jų ne tik apsireiškimų įvairumu, bet labiausiai sąmone. Žmonėse prie sąmonės yra dar ir protas.

Aplinkui mus esantieji daiktai sukelia mumyse jautimą. Šviesa įeina per akis į mūsų sąmonę daugumu įvairių spalvų, oro judėjimas per ausis padaro balso girdėjimą ir t. t. Nėra nei mažiausio abejo, kad gyvuliai, taip pat kaip ir žmonės, jaučia dažų [209] skirtumus, užuodžia kvapus. Iš gyvulių apsiėjimo lengva matyti, ar jiems šilta, ar šalta, ar minkšta, ar kieta.

Jautulių[210] įspūdžiai žmonėse nelieka toki, koki būva atėję iš lauko. Žmogus lygina ne tik įvairius regėtuosius daiktus, bet ir to paties įspūdžio dalis vienas su kitomis, atrasdamas jose tai kas svarbu ir kas mažmožis. Tokiu būdu žmonėse atsiranda dvejopų prityrimų: jautulių paveikslai (species sensibiles) ir sampročiai[211] (ideae). Samprotis turi bendrą objektą su paveikslu, bet jųdviejų gimtis visai kitokia. Kai kurie prisilaiko nuomonės, kad ir gyvuliai taip gi moka daryti sampročius iš jausmais gautųjų paveikslų. Bet ta nuomonė tesiremia tik vienu žmogaus ir gyvulio panašumu. Nėra nei kokių ją patvirtinančių faktų. Zoologijoje ji vadinasi antropomorfizmu.

Jeigu gyvuliai galėtų daryti sampročius iš paveikslų, tai jie galėtų daryti ir ženklus daiktams. Juk ženklui ir sampročiui daryti tereikia tų pačių psichologijinių veiksmų, būtent lyginančio sudėjimo ir atskyrimo. Nemokėjimas kalbėti reiškia, kad gyvuliai negali pasidaryti sampročiams ženklų. Kai kurių paukščių liežuvis gana miklus žodžiams tarti, ale minties tie paukščiai bet gi neišmoksta. Kurių gyvulių liežuvis per sunkus, tie išrastų kitokius ženklus, jei tik sampročių turėtų. Išradę sampročiams ženklus, jie galėtų suteikti vieni kitiems prityrimus ir tarp jų darytųsi pažanga.

Iš to, kad gyvuliai nepajėgia pažangos numanu, jog juose nėra jėgos, perdirbančios jausmų įgijimus. Tą jėgą žmonėse mes vadiname protu.

Žmogus vartoja protą pirmiausia savo naudai. Sujungia keletą įvairių priežasčių taip, kad iš jų išeitų viena jam naudinga pasekmė. Tas vadinasi tikslingu darbu. Žiūrint į gyvulių apsiėjimą, kartais išrodo, kad ir jie moka tikslingai dirbti. Juk voverė rūpestingai renka riešutus žiemai. Tas darbas, be abejo, tikslingas, bet jis nerodo voverės proto. Ketveriopą žinau tikslingumo rūšį: transcendentinį, instinktyvinį, atmintinį ir protinį. Transcedentinis tikslingumas yra mašinoje, kuri protingai dirba nežinodama tikslo nei nesižinodama ką daro. Instinktyvinis nežino tikslo, nežino dėl ko jis vartoja priemones, ale jaučiasi ką daręs. Kūdikis žinda motinos krūtį nežinodamas, kad naudojasi Toricelli'o atrastomis fizikos teisėmis[212] ir kad žindymo tikslas yra gyventi. Piemenukas, vydamas botagą, naudojasi dideliu skaitlium gamtos teisių, kurių jis

---

[209] Spalvų.

[210] Juslių, pojūčių.

[211] Sąvokos.

[212] Evangelista Torricelli (1608–1647), 1643 atradęs Toričelio dėsnį skysčių dinamikoje.

niekad neištyrė nei teoretiškai, nei praktiškai. Bet piemenukas žino, kam drožia kuolelį, kam daro užbarzdį[213] ant jo, kam pirma susuka kilpą, o paskui daro vielas ir galutinai iš vielų jau suka botagą sistematiškai. Tačiau piemenukas negali nuvyti botago, kol neišmoksta iš kito. Botago vijime dirba daugiau atmintis, o išrodo, būk dirba protas. Tik genialus piemenukas moka padaryti botago vijime ką nors tikslingiau negu buvo išmokąs, ir tame pagerinimo įvedime tiktai apsireiškia protas šalia atminties.

Gyvulių instinktas apsireiškia formoje, priklausančioje nuo faktų, kuriuos gyvulys gauna patirti jautuliais. Gyvuliai turi atmintį, užlaikančią faktus. Ir jais instinktas taip pat naudojasi, kaip ir naujai patirtaisiais. Žmonės taipgi daugiau vaduojasi instinktu ir atmintimi negu protu. Todėl gyvulių apsiėjimai smarkiai panėši į mūsiškius. Mokslas viršutiniais panašumais negali vaduotis. Paskutiniais laikais, perėjusiame šimtmetyje ir dabar, mokslininkai visaip rūpinosi pastatyti gyvulius tokiose aplinkybėse, kad jie nors mažiausią proto faktą parodytų. Tie bandymai daug kartų buvo neišmintingai statomi, nes neatitolindavo instinktinio ir atmintinio tikslingumo. Tais bandymais antropomorfistų tikėjimas susistiprindavo. Kuomet bandymai būdavo protingai surengti, tuomet ir tikslingumo neapsireikšdavo. Ypač gražus pavyzdžiai garsaus entomologo Fabre'o veikale „Les souvenirs entomologiques"[214] (žiūr. I dalį straipsnį: Ignorance de l'instincte).

Nesant rimtų pamatų tvirtinti, kad gyvuliai turi protą, reikia pripažinti, kad žmogaus siela aukštesnė už gyvulius protu.

Tamsta ir be manęs žinojai, kad gyvuliai nesilygina protu su žmonėmis. Apie sielą, ar žmonės ją turi, klausei dėl to, kad matei, jog vieni kalba apie neapsakomą žmogaus sielos brangumą, kiti iš tiesų rūpinasi savąja siela ir sielomis artimų žmonių, o ne gyvulių. Vienas protingumas dar neišaiškina to didelio skirtumo, kuris matyti krikščionijos apsiėjime su žmonėmis ir gyvuliais.

To skirtumo priežastis yra krikščionijos tikėjime, kad žmogaus siela yra dvasia ir kad ji niekuomet nemiršta, o kūnui mirus būva amžinai laiminga arba nelaiminga, sulig to, kaip pati užsipelno. Šitų trijų krikščionijos dogmatų nei psichologija, nei gamtos mokslai negali patvirtinti taip aiškiai, kaip norėtume, nes tie mokslai nesiekia į grynos dvasios sritį.

Nors ne vienas rimtas mokslininkas yra bandęs gamtiniais prirodymais išvesti sielos dvasingumą ir nemarumą, tačiau tikroji priežastis, dėl kurios aš į tuodu daiktu ir amžinąjį atlyginimą tikiu, yra V. Jėzaus autoritetas. Išganytojas taip mokino, todėl negali kitaip būti. V. Jėzus ne pirmas atnešė tą mokslą ant žemės. Seniausioje Šventojo Rašto knygoje, antrame perskyrime buvo pasakyta, kad Dievas, sutvėręs žmogaus kūną iš žemės, „įkvėpė jam į veidą gyvybės kvapą, ir žmogus tapo gyva siela".[215] Jogei Dievas yra dvasia, todėl ir įkvėptasis

---

[213] Užkarpą, atsikišimą.

[214] Jean-Henri Fabre (1823–1915), *Souvenirs entomologiques : études sur l'instinct et les moeurs des insectes*, 1879–1900.

[215] Juogei aš verčiu tik mintį, todėl paduodu ir originalį tekstą: [tekstas hebrajų k.] (Pr 2, 7). – Aut. past.

į žmogaus kūną Sutvertojo kvapas taipgi dvasia. Ji sujungta su kūnu, ji taipgi dėl nuodėmės kenčia kūno įtaką, bet visgi turi kitokią prigimtį negu kūnas. Viena naujesniųjų Senojo Įstatymo dalių, būtent Išminties Knyga, rašo: „Žmonių galvojimai baukštūs ir neturi tikrybės nei mūs pačių būsiantiems reikalams atspėti, nes puvimo kąsnis kūnas apsunkina sielą ir reikalas gyventi iš žemės padarytame gyvenime apsunkina daug protaujančią mintį."[216] Kitoje vietoje tas pats raštininkas išreiškia tikėjimą į sielos nemarumą: „Teisiųjų sielos Dievo rankoje yra ir jų nepalytės mirties kančia. Paikoms akims išrodė, būk jie miršta; nors mintyta, būk jų pabaigos skaudžiai vargingos būta, tačiau jie besą ramybėje. Nors žmonėms matant jie tapo užkankinti, tačiau jų viltis amžinybėje išsipildė. Mažame kankinimus kentė, didžiame laimingi tapo."[217]

Iš V. Jėzaus lūpų žinome, kad Senojo Įstatymo knygose amžinoji tiesa, nes jas rašė Dievo įkvėptieji žmonės. Jėzui tikime, nes turime Jo dievybės prirodymų, kuriuos, jei būsiu sveikas, išdėsiu vėliau.

Pats V. Jėzus, patvirtindamas Senojo Įstatymo skelbtąsias apie sielą tiesas, dažniausiai kalbėdavo, kad ją reikia branginti labiausia už viską. Dėl sielos Jis liepia išsižadėti tėvo ir motinos, ir moteries, ir vaikų, ir brolių, ir seserų, ir dargi savo gyvasties.[218]

Nei pasaulio pelnymas neatstoja sielos pragaišties.[219] Jei sielai kenktų akis, tai reikėtų ją išlupti.[220] Nereikia bijotis žmogžudžių, o to, kas gali sielą pražudyti pragare.[221] Jėzus sako palyginimą apie nedorą didžturtį ir pavargėlį Lozorių, aiškiai pažymėdamas, kad lygiai blogosios, kaip ir gerosios sielos nemiršta kūnui numirus, o kad abejos atsiima laimę arba nelaimę, kaip buvo užsipelniusios.[222]

Mes, krikščionys šitaip protuojame. Istorija kuo stipriausiai prirodo tuos faktus, iš kurių protas negali neišvesti kuo aiškiausios pasekmės, kad V. Jėzus buvo Dievas. Nei gamtos, nei šiaip kokiuose moksluose nėra nei mažiausio daikto tiems faktams ir tam išvedimui priešingo. Taigi protingai tikime, kad V. Jėzus buvo Dievu. Dievas negali pasakyti paklaidos, o V. Jėzus sakė, kad žmogaus siela yra amžinai nemirštančioji dvasia, kūnui mirus atsiimančioji savo užsipelnytą laimę arba nelaimę, tai tas pasakymas negali būti paklaida. Taigi apie tris psichologiškuosius krikščionijos dogmatus protingai galime abejoti tik tada, kada Jėzaus dievybės prirodymai būtų abejotini ir kada gamtos moksluose būtų neabejotinai prirodyta: kad siela miršta ir kad ji nėra dvasia.

Bet gamtos moksluose ne tik tokių prirodymų nėra, o yra gan rimtų dalykų verčiančių spėti į tą pusę, kur dogmatai rodo. Tegul kai kuriems tų spėjimų

---

[216] [Tekstas graikų k.] (Išm 9, 14. 15). – Aut. past.

[217] [Tekstas graikų k.] (Išm 3, 1–5). – Aut. past.

[218] Lk 14, 26. Čia originalo necituoju, nes Naujamjam Įstatymui vartoju kun. Skvirecko. – Aut. past.

[219] Mt 16, 26. – Aut. past.

[220] Mt 5, 26. – Aut. past.

[221] Mt 10, 28. – Aut. past.

[222] Lk 16, 19–31. – Aut. past.

neužtenka, bet dėl to Jėzaus dievybės prirodymai lieka pilnoje savo tvirtumoje ir jėgoje. Jie išrodo silpni tik tiems, kurie jų nežino.

Kas pripažįsta amžiną sielos laimę ir nelaimę, tam rūpi žmonių sielų likimas. Dėl to vieni rūpinasi savo sielomis, kiti darbuojasi apie savo ir artimų išganymą.

4. *Žmogaus ir gyvulio skirtumas.* Gyvulių sielomis krikščionys nesirūpina, nes neturi priežasčių tikėti, kad jos yra dvasios ir pergyvena kūnus. Juk nei Senasis, nei Naujasis Įstatymas to nesakė, žmonių mokslai taipgi tam neturi nei kokių prirodymų. Kas tiki į gyvulių sielos amžinumą, tas tiki be pamatų, o tikėjimas be pamatų vadinasi prietaru.

Kai kurie žmonės šitaip protauja. Žmogus turi amžiną sielą, o gyvulys panėši į žmogų, tai ir gyvulys turi turėti sielą. Kiekvienam lengva matyti to protavimo silpnumai. Panašumas toli nereiškia vienodumo. Juk portretas panėši į žmogų, bet negali kalbėti kaip žmogus. Giliau įsižiūrėję į gyvulių ir žmonių panašumus, negalima per daug juos skelbti. Nei vienas žmogus nenori būti per daug panašus į galviją dėl to, kad žmoguje turi būti tokių gerų ypatybių, kokių galvijai negali turėti.

Žemesnėji ypatybė, kaskart eidama tobulyn, gali taip iškilti, kad mažu kuo išrodys menkesnė už aukštąją ypatybę, esančią mažame laipsnyje. Torpedos šūvis greičiau ir sumaningiau plaukia vandenim už daugelį vandens gyvulių. Tačiau yra esencialinis skirtumas tarp torpedos šūvio ir žuvies. Paikiausioji žuvis aukštesnė už tobuliausią torpedą dėl to, kad žuvis turi šiokius tokius jautulius, o torpedoje jautuliai užstojami labai tobulais mechanizmais.

Taip ir instinktas, atėjęs iki aukštam išsilavinimui, gali labai panėšėti į protą: vietomis gali išrodyti išmintingesnis už jį. Todėl mums rodosi, būk skirtumas tarp vabalo ir beždžionės psichikos yra didesnis negu tarp labiausiai išlavinto gyvulio ir puspročio žmogaus. Esencialinį skirtumą daro tai, kad pusprotis žmogus mintija sampročiais, t. y. turi protą, o sumaningiausias gyvulys tejaučia tik įspūdžius.

Nėra iš ko spėti, kad ateityje taps prirodytas protas gyvuliuose. Bet sakykime, kad įvyks netikėtas daiktas ir gyvuliams protą reikės pripažinti. Tada esencialinis skirtumas tarp gyvulio ir žmogaus neišnyktų, nes liktųsi tarp jųdviejų labai didelė ypatybė – amžinai nemirštančioji dvasia, žmoguje sujungta su kūnu.

[*Vadovas*, 1913.10, Nr. 62, p. 151–158.]

Ar Senasis Įstatymas vien žmogiškas veikalas?

Iš p. Kubiliaus laiško

Pripažįstant Dievą ir sielą, kyla klausimas, kaip reikia žiūrėti į Šventą Raštą: ar iš tikrųjų jame išreikšta žmonėms Dievo valia, ar tai yra veikalas grynai žmogiškas – žydų tautos tvarinys.

Didelis mane ima abejojimas, kad tai Dievas būtų ar šiokiu, ar tokiu būdu dalyvavęs prie surašymo šitų knygų. Jeigu genijus parašo kokią knygą, tai kaip ji skiriasi nuo kitų paprastų knygų savo turiningumu, prakilnumu ir minčių gilumu, tai ką jau besakyti apie tokią knygą, prie kurios sustatymo ir surašymo yra prisidėjusi begalinė Išmintis. Kaip ji būtų nepanaši į visas kitas knygas! O dabar ką gi matome: Senojo Įstatymo Dievas išrodo kitoks negu Dievas kaip Jį mes dabar suprantame: Jis barasi, pyksta, gailisi, tarytum koks žmogus. Iš to atžvilgio Jis daug daugiau panašus į stabmeldžių dievus negu į mūsų Dievą. Tiesa, kai kuriose vietose yra pasakyta, kad Dievas – dvasia, bet tai jau bus prieštaravimas, nenuoseklumas. Tokių prieštaravimų, nenuoseklumų Šv. Rašte rasis nemaža, ant kurių egzegetai laužo galvas, kaip čia išparodžius, kad nebūtų jokio prieštaravimo.

Sunku daleisti, kad Dievas savo įkvėptame veikale būtų tokius dalykus prileidęs. Juo labiau, kad Dievas žinojo, jog tie prieštaravimai atstums daugelį nuo tikybos.

Žydų etika taip pat buvo daugiau panaši į stabmeldžių etiką negu į mūsų laikų etiką. Kiekvienas dabar doras žmogus jokiu būdu nedrįs padaryti to, ką Dievas leisdavo arba liepdavo padaryti žydams.

Pagieža, visoki nuožmumai, kai kurie lytiški santykiai patys per save yra nedori dalykai ir Dievas jų toleruoti arba dar įsakyti negi galėjo.

Yra tokio Šv. Rašto, kurio į rankas nesubrendusiam žmogui nepatogu ir duoti. Kai kurie dalykai, rodos, negali turėti jokio ir ryšio su tikyba, kaip va Saliamono giesmės.

Tai vienas iš poetiškiausių romanų, pilnai atsakąs autoriaus charakteriui, bet kaip čia jam dirbtinai bepriduoti kokią nors kitą, aukštesnę reikšmę. Sunku daleisti, kad Begalinė Skaistybė, kurią tik žmonės grynos širdies regės, imtų iš tos srities kokius simbolius. Yra ir tokių dalykų, kurie kiekvienam rimtam žmogui išrodys nei šis, nei tas, kaip va: Jokūbo su angelu ristynės.

Taigi šie ir kiti panašūs dalykai ir duoda progą manyti, kad Šv. Raštas, ypač Senasai Įstatymas, yra grynai žmogiškas veikalas, kuriame atspindi žydų tautos dvasia su visomis jos ypatybėmis. Žydai, kaip ir visos kitos tautos, turėjo savotišką mitologiją, savotišką tikybą, kuri vargiai galėjo atsakyti kokiai nors objektyviškai teisybei.

ATSAKYMAS

Jeigu Dievas eitų lenktyn su žmonėmis, kas gražesnę knygą parašys, tai tikrai Jis parašytų neapsakomai išmintingą ir gražų veikalą. Bet Šventosios Knygos rašytos kitokiu tikslu, todėl kitokią turi ir išvaizdą. Nepajėgiu visą katalikų mokslą apie Šv. Raštą sutalpinti į ne per didoką straipsnį, todėl šitame atsakyme padarysiu tik penkias dalis, kad jose būtų išaiškinta, ką Tamsta pajudinai ir kas reikia dėl pilnybės.

1. *Senasis Įstatymas ir dora.* Labiausiai Tamsta kalbėjai, būk Šv. Rašto, ypač Senojo Įstatymo dora esanti žema, beveik stabmeldiška. „Pagieža, visoki nuožmumai, kai kurie lytiški santykiai patys per save yra nedori dalykai ir Dievas

jų toleruoti arba dar įsakyti negalėjo." Prie to Tamsta pridedi, kad Šv. Rašte yra tokių vietų, kurių negalima duoti skaityti nesubrendusiems žmonėms.

Pripažįstu, kad Šv. Rašte tikrai yra vietų, netinkančių jauniems skaitytojams, bet į tiesą žiūrėkime nesikarščiuodami: Šventame Rašte pornografijos nėra. Kas sako, kad visos Šv. Rašto vietos vienaip naudingos skaityti visiems, tas klysta. Kaip įvairus žmonių gyvenimas, taip įvairus to gyvenimo reikalai paminėti Šventose Knygose, kad pasidarytų geresni. Gimimų knyga[223] apsako Onano kaltę[224]. Tas aprašymas nedera skaityti mergaitėms, bet jis naudingas moterystėje esantiems. Jį skaitydavo tikintieji žydai senovėje, jį jie skaito ir dabar, todėl tikinčiųjų žydų šeimynose visuomet daug būva vaikų, todėl žydai turi labai daug pinigų, nes skaitlingos šeimynos yra tautos turtingumo sąlyga.

Giesmių Giesmėje nėra nei vieno nepadoraus žodžio. Imant tą veikalą toje prasmėje, kurią sudaro pirmutinė jos žodžių reikšmė, randame aprašytą kilnią vyro ir moteries meilę. Nuo moterystės niekuomet nebūva toli pavojus pavirsti į gyvuliškų jausmų numaldymą ir pasidavimą jiems. Senovės skaitytojai, kurie imdavo tą knygą raidine prasme, būdami vedę, jau tą naudą turėjo, kad rasdavo aukštesnės ir kilnesnės meilės pavyzdį. Jų mintys ir jausmai kildavo aukštyn, jų apsiėjime su moterim atsirasdavo daugiau meilės, mažiau gyvuliškumo. Taigi žemoje savo prasmėje Giesmių Giesmė atnešė savo naudą senais laikais.

Akrostichai, alegorijos, mįslės ir daugelis šiaip sumaningųjų sakinių turi dvi prasmi: vieną susyk permanome, kaip tik sakinį išgirstame, antrąją susekame tik giliau įsimintiję. Giesmių Giesmė yra iš tos veikalų draugės, kurioje gilesnėji prasmė užima pirmąją vietą. Dievas, duodamas tos knygos autoriui įkvėpimą, turėjo aukštesnį tikslą už moterystės jausmų valymą. Tikroji Giesmių Giesmės prasmė kalba apie išrinktosios dūšios santykius su Dievu. Tie santykiai išreikšti paveikslais, imtais iš moterystės, bet tiktai iš padoriųjų ir kilniųjų jos dalių. Patariu paskaityti 86 švento Bernardo pamokslus apie Giesmių Giesmę, tai bus matyti, kaip daug toje knygoje yra kilnių minčių ir jausmų.

Dievas Sename Įstatyme nelaikė blogu Abraomui, kad su keliomis moterimis tuo pačiu laiku gyveno. Rebeka nemintijo blogai darant, kad sūnų Jokūbą išmokino tėvą prigauti. Visa žydų tauta karėse su priešais prisilaikydavo tokių taisyklių, kokių šiandien niekam nevalia prisilaikyti. Šv. Povilas nepeikė Filemono, už ką turėjo vergų, dargi pats jam sugrąžino pabėgusį Onezimą. Vėliau šv. Monikai valia buvo ištekėti už stabmeldžio, o šiandien be šventvagystės to negalėtų padaryti nei viena katalikė. Iš tų visų pavyzdžių matome, kad Dievas veda pasaulį tobulyn ir to vedimo pėdos žymu Šventame Rašte. Dorai nuolatai kylant aukštyn, vėlesniems paprastiems žmonėms jau nevalia taip elgtis, kaip valia būdavo seniesiems patiems garsiausiems asmenims. Jeigu Šliūpas būtų žinojęs šitą abėcėlinį daiktelį, tai būtų likęs nerašęs savo netikusio straipsnio apie Šv. Raštą ir dorą „Laisvoje Mintyje".

[223] Pradžios knyga.
[224] Pr 38, 8–10.

Šliūpas dar sako, būk Šv. Raštas pripažįstąs vagystę, nes Antroje Mozės knygoje Dievas kalba: „Duosiu šitai tautai (žydams) malonę pas Egiptiečius, ir kad keliausite iš ten (iš Egipto), neišeisite tušti. Bet moteriškė pasiprašys savo kaimynės ir savo šeimininkės sidabrinių ir auksinių indų ir rūbų, ir užkrausite tai ant savo sūnų ir savo dukterų ir apgriebsite egiptiečius" (Iš 3, 21. 22). Žydai taip ir padarė: prisiskolino brangių daiktų, išėjo iš Egipto ir negrįžo (Iš 12, 85. 86).

Norint, kiekvieną atsitikimą galimu kreipti blogon pusėn. Žydai Egipte gyveno 480 metų (Iš 12, 40), gana ilgą laiką jie gavo dirbti priverstiną vergų darbą, o užmokesčio už tai jiems nieku nedavė. Už ilgus sunkius darbus Dievas leido žydams pasiimu tiek naudos, kiek jie galėjo pasiskolinti nuo savo pažįstamų ir kiek vaikai galėjo nešte panešti ilgoje kelionėje. Aišku, kad tume atsitikime Egiptas neprastojo daugiau už žydus.

Iš šito atsitikimo anaiptol negalima spėti, būk Senasis Įstatymas pripažindavęs vagystę geru daiktu. Toje pačioje knygoje surašyta Dešimts Dievo Prisakymų su aiškiu uždraudimu „Nevok" (Iš 20, 15). O kiek žemiau pridėta ir bausmė už vogimą: „Jei kas pavogtų jautį ar avį ir papjautų arba parduotų, tai penkis jaučius turi atiduoti už vieną jautį ir keturias avis už vieną avį" (Iš 22, 1).

Kaip visos tautos, taip ir žydai buvo linkę prie nuožmybės. Šv. Raštas tą nuožmybę mažino. Iš pradžių drausdavo virti ožiuką jo motinos piene (Iš 28, 19), paskui neleido Dovydui statyti bažnyčios dėl to, kad karėse buvo išliejęs daug kraujo (1 Krn 18, 3). Pranašai taipgi nuolatai švelnino Izraelitų būdą iki, ant galo, neatėjo Tas, Kuris meilės prisakymą padėjo į Savo mokslo pamatų.

Turėdavo ir žydai vergų, bet Izraelio tautoje vergai turėjo teisių ir tarp jų buvo aiškus įsakymas, kad šešerius metus ištarnavęs vergas septintą metą tapdavo laisvas (Iš 21, 2).

Izaijo pranašystėje viename daikte šitaip parašyta: „Tuos, kurie tave pasmerkė, aš pasmerksiu, o tavo vaikus išgelbėsiu. Ir tavo priešus papenėsiu jų pačių kūnais, ir jie bus girti nuo savo kraujo, kaip nuo jauno vyno" (Iz 49, 26). Jeremijo pranašystėje atkartota maždaug tas pats: „Aš papenėsiu juos jų vaikų mėsa ir jų dukterų mėsa ir kiekvienas valgys savo draugo kūną apgulime ir suspaudime, į kurį juos uždarys jų priešai ir ieškantieji jų gyvybės" (Jer 19, 9). Iš tų dviejų vietų Šliūpas išveda, kad Šventas Raštas pripažįstąs žmogėdystę. Kas tiedvi vieti yra skaitęs pačiame Šv. Rašte, tas ir matė, kad tenai pranašai baugina teisybės priešus būsiančiomis taip didelėmis nelaimėmis, jog žmonės žmones valgys. Aš neapsiimu išaiškinti, kokiu būdu p. Šliūpas to nesuprato. Be netikusio aiškinimo negalima rasti Sename Įstatyme prirodymų, būk jo dora netikusi.

2. Šv. *Raštai ir nesąmonės.* Kai kuriems žmonėms išrodo, būk Šventame Rašte, ypač Sename Įstatyme, esą protui priešingų daiktų arba nesąmonių. Vienos jos išrodo lyg pasakos, kitos priešingos mokslo tiesoms, o trečios stačiai priešingos paties Senojo Įstatymo kitoms vietoms. Nesąmonių prikaišiojimas Šventam Raštai labai senas ir turi labai ilgą istoriją. Stabmeldis Celsus antrame

šimte metų bandė tai prirodyti, iš tarpo krikščionių alogai[225], paskui gnostikai, po tų manichėjai, o naujaisiais laikais panteistai, racionalistai, antisemitai ir modernistai. Beveik visi, kas norėjo prirodyti krikščionijos klaidingumą, puldavo ieškoti Šventame Rašte nesąmonių. Nors tų ieškotojų buvo daug, tačiau jie nerado nesąmonės nei prieštaravimo. Iš ieškojimų būdavo ir naudos, nes priešams bekeliant ginčus, Šventojo Rašto apgynėjai giliau ir geriau ištirdavo jo turinį. Kas norėtų sužinoti tuos daiktus, apie kuriuos buvo keliami ginčai ir dėl kokių priežasčių jie kibdavo, tai tegu perskaito prancūzo Jono Mancebon'o (mirė 1680 m.) veikalą: „Discordiae concordes", susidedanti iš 18 tomų.[226] Amžinų dieną neketinu varginti skaitytoją gvildenimais ir sumušinėjimais visų nesuskaitomų užmėtinėjimų, viena, dėl to kad jų buvo labai daug, o antra, dėl to, kad apie tai gali naudingiau rašyti Švento Rašto specialistai.

Tamstai išrodo nesąmone Jokūbo imtynės su angelu. Jos aprašytas Giminių knygoje (Pr 82, 24–29). Dar nėra tikros žinios, ar tos imtynės nebuvo tik sapne, nors aprašymo tekstas labiau tinką budėjimui kaip sapnui. Bet svarba tų imtynių ne jų faktiškume, o jų reikšmėje: Jokūbas tampa Izraeliu, t. y. Dievo tvirtybe. Mums dabar nėra nei mažiausio abejo, kad dvasios ir Dievo tvirtybė yra geresnė ir brangesnė už visas žemės tvirtybes ir turtus, bet toji pažiūra ne susyk žmonėse įsigyveno. Jokūbo imtynės su angelu labai daug tam padėjo.

Rytiečiai, ypač žydai ypatingai mėgdavo svarbiąsias reikalingąsias tiesas išreikšti apsiėjimais[227], kad jos smarkiau ir giliau įsmigtų žmonėms į atmintį. Taip pranašas Ozėjas veda paleistuvę pačią, kad parodytų tautiečiams, jog jų šalis pasidarė nebeištikima Dievui, kaip nedora pati savo vyrui (Oz 1, 2). Tas pats pranašas darė ir daugelį kitų keistų daiktų, o jų visų buvo vienas tikslas: darbais išreikšti tą tiesą, kurios žmonės neklausė, kol ji tebuvo sakoma tik žodžiais.

Įsižiūrėkime į savo papročius, tai pamatysime, kad padavimas rankos pasisveikinant, kepurės pakylėjimas ir kiti toki daiktai yra ne kas daugiau, kaip minčių išreiškimai apsiėjimais. Šitą taisyklę atsimenant, daugelis Senojo Įstatymo apsakymų įgyja aukštą ir svarbią tikėjiminę reikšmę. Tokiu būdu mąžta taip vadinamų „nesąmonių" skaitlius.

Prieštaravimų tarp mokslo ir Šv. Rašto nėra. Jų pavidalai atsiranda tuomet, kada klaidingos hipotezės ima vadintis mokslo vardu, arba tuomet, kada Šv. Rašto garbintojai, jo nesuprasdami pradeda juomi išrišinėti gamtos klausimus. Pirmosios rūšies prieštaravimo pavyzdys yra Haeckel'io ir kitų tokių

---

[225] Alogai (gr. *alogoi* – atmetantieji mokymą apie *Logos* – Dievo Žodį), II a. pab. sekta Mažojoje Azijoje, nepriimanti Evangelijos pagal Joną ir Apreiškimo knygos, nes jos esą parašytos ne apaštalo Jono, o gnostiko Kerinto. Neatrodo, kad jie būtų atmetę ir Senąjį Testamentą.

[226] Naujesnieji veikalai: F. Vigouroux, Les Livres Saints et la critique rationaliste. Paris, 3-e ed. 1891 – penki tomai. – L. Fonck, Der Kampf um die Wahrhelt der heiligen Schrift seit 25 Jahren. Innsbruck, Raubh 1905. – Ypač patarčiau A. Durand'o straipsnį „Critique biblique" enciklopedijoje „Dictionnaire apologetique de la foi catholique", t. 1, Paris, 1911, p. 760–819. – Aut. past.

[227] Poelgiais, veiksmais.

tvirtinimas, būk nesą Dievo; antrosios rūšies prieštaravimas pasitaikė, kuomet žmonės geocentriškąją hipotezę bandė stiprinti Šventuoju Raštu.

Man teko užeiti du daiktu Šv. Rašte, kur rodosi, būk pats Senasis Įstatymas nesutinka su savim. Pirmoji vieta – tai Juditos knygos pradžia (1, 5), kur pasakyta, kad Asirijos karalius Nabuchodonosoras viešpatavęs Ninevės mieste. Iš daugelio kitų Švento Rašto vietų aiškiai matytis, kad Nabuchodonosoras buvo Babilono karalium ir Babilone gyveno. Kai kurie egzegetai dėl to prieštaravimo bandė statyti hipotezę, būk Juditos knyga nėra istorija, o tiktai pamokinimui sustatytas apsakymėlis su grynai dorišku ir tikėjimišku turiniu. Bet man išrodo, kad ta hipotezė muses šaudo iš armotų.

Juk žinia, kad Šv. Raštą žmonės perrašinėjo neapsakomą daugybę kartų, perrašinėtojai dažniausiai klysta skaitlinėse ir varduose. Varduose klaidos darosi dėl to, kad jie dažniausiai buvo trumpai rašomi, t. y. praleidžiant raides. Šiandien sunku įspėti, kokio Ninevės karaliaus sutrumpintasis vardas galėjo panėšėti į sutrumpintą Nabuchodonosoro vardą, žydiškai parašytą. Vardai, eidami iš tautos į tautą, taip persikeičia, kad mes lietuviai iki šiai dienai nežinome, kaip reikia lietuviškai tarti lietuvių kunigaikščių vardus. Nestebėtina tat, kad žydai perkreipdavo asiriečių vardus ir supainiodavo juos su babiloniečių vardais. Tarp Asirijos ir Babilono kalbų buvo didelis panašumas. Šventojo Rašto turinys dėl to visai nepasidarė menkesnis, kad vienas ar daugiau vardų tapo nesuprantami arba klaidingai perrašyta. Dievas neklaidingumą duodavo įkvėptiesiems, o perrašinėjimą saugojo tik nuo tikėjimo klaidų.

Didžiausias, kiek man teko girdėti, prieštaravimo pavyzdys esąs dvilinkas Antiocho III Epifano, Sirijos karaliaus, mirties aprašymas. Pirmą kartą ta mirtis aprašyta I Makabiejų knygoje 6, 8–16, o antrą kartą antroje tų pačių Makabiejų knygoje 9, 7–28. Truputi per ilgu tuodu tekstu, dėl to nesustatau jųdviejų greta kitas kito. Skirtumas yra tame, kad pirmame aprašyme ligos ir mirties priežastis yra nusiminimas dėl atėjusių žinių, jog žydai pergalėjo Sirijos kariuomenę, o antrame paminėti dideli vidurių sopuliai ir iškritimas iš vežimo, besiskubinant važiuoti po praloštų kovų. Aš tame nematau prieštaravimo, tik pilnesnį aprašymą antrame tekste negu pirmame. Abiejuose aprašymuose pažymėta, kad ligos pradžia – tai Sirijos kariuomenės nepasisekimas Palestinoje. Abiejuose aprašymuose randame Antiocho gailestį dėl skriaudų, padarytų Žydų tautai. Antrame aprašyme pridėta dar ir Antiocho laiškas žydams, pagiriantis juos ir prašantis pripažinti karalium mirštančiojo valdono sūnų. Neabejotinas tuose aprašymuose skirtumas yra tik tame, kad pirmame jaučiamas lyg pasigailėjimas nelaimingo, antrame lyg pasidžiaugimas Dievo teisingumu. Tas skirtumas be abejo rodo, kad du aprašymu dviejų žmonių sustatytu ir kad tuodu žmogu, rašydamu tą patį dalyką, turėjo nevienokius jausmus. Skirtingumas jausmų – tai ne priešingumas tvirtinimų. Pasidžiaugimas Dievo teisingumu nėra priešingas pasigailėjimui.

Žmogaus mintis niekuomet neapima to viso, kas yra objekte, žodis dažnai nepilnai išreiškia mintį, o raštas beveik niekuomet nebūva taip gyvas, kaip žodis. Dėl to pasidaro, kad visi aprašymieji daiktai tegali būti aprašyti tik iš dalies. Viename aprašyme vieni objekto atžvilgiai, kitame kiti labiau pažymėti.

Mokslininkai, nuolatai vartojantieji raštų tekstus, nuolatai papildo vienus aprašymus kitais. O su Šventuoju Raštu žmonės daro kaip tik priešingai: įvairius to paties objekto atžvilgius skaito priešingomis žymėmis ir objekto skirtingumo prirodymais. Tokis apsiėjimas neturi nieko bendro su mokslu. Šventasis Raštas žmonių žodžiais rašytas, todėl ir žmogiškojo žodžio ypatybės ant jo turi būti.

Visuose aprašymuose paminėtųjų objekto atžvilgių[228] procentas daug mažesnis už neminėtųjų. Jeigu knyga kalba apie žinomus daiktus, tai minėjimas didelio atžvilgių procento daro ją nuobodžia. Naujuose raštuose kalbama apie mums žinomus daiktus, todėl mes naujuosius raštus lengvai suprantame, nors juose tik mažas atžvilgių procentas teminėtas. Neminėtuosius atžvilgius turime patyrę iš kitur. Skaitydami du aprašymu mums žinomo daikto, nematome priešingumo, nors randame minėtus visai skirtingus atžvilgius: žinomieji mums, o abiejų aprašymų praleistieji atžvilgiai suvienija aprašymų skirtumus. Kuomet turime du aprašymu apie mums nežinomą daiktą, tuomet neturime to vienijančio skirtingus atžvilgius prietaiso prote, todėl nežinomų mums daiktų aprašyme ūmai randame priešingumus. Bet tie priešingumai tik teišrodo priešingumais. Iš tiesų jie yra papildymais. Senuose raštuose daugiau minėjami mažiau mums žinomieji daiktai, todėl senuose raštuose veikiau atrandame netikrų priešingumų. Kuo senesnė Švento Rašto knyga, tuo daugiau joje priešingumų žmonėms, nesimokinusiems apie anų laikų ir anų tautų santykius.

Dievas žinojo, kad tie manomieji priešingumai ne vienam susilpnins tikėjimą, ale tie, kurių tikėjimas silpsta, vis-gi privalytų pirma patyrinėti Šv. Raštą nors tol, kol neišsemtų visko, ką dabartinis mokslas yra susistematizavęs. Taip darydami patirtų, kad Šv. Rašte manomųjų priešingumų istorija ilga, o tikrojo nei vieno. Tas faktas be abejo sustiprintų tikėjimą norinčiojo tiesos sieloje.

Dievas galėjo padaryti, kad Šventojo Rašto knygose nebūtų nei pavidalo prieštaravimo, galėjo padaryti, kad kiekvienam skaitančiam susyk viskas būtų aišku, bet to nepadarė. Dievas taip pat nepadarė, kad galutinai pagaminti gardūs valgiai atsirastų žmogau burnoje, kuomet jis truputį išalksta. Dievas mums davė medžiagą ir jėgas, o mūsų kūnui ir protui reikalingą maistą turime pasigaminti mes patys. Matyt, Dievo norėta, kad mes dirbtumėm. Dirbdami mes einame geryn. Noras išvengti darbo tikėjimo srityje yra taip pat netikęs, kaip ir noras valgyti duoną be darbo.

[*Vadovas*, 1913.11, Nr. 63, p. 266–274.]

Dievo idėja Senąme Įstatyme. Šventasis Raštas Tamstai išrodo žmogišku žydų tautos veikalu dėl to, kad Dievas Senąme Įstatyme taip aprašytas, jog labai panėši į stabmeldiškus dievus: „Jis barasi, pyksta, gailisi tarytum koks žmogus."

Pirmiausia noriu pažymėti, kad ne visi stabmeldžiai klaidingai mintijo apie Dievą. Sokratas, Platonas, Aristotelis labai protingai kalbėjo apie Aukščiausiąjį

[228] Aspektų.

Asmenį, senose Kinų knygose, Indijos giesmėse, kur kalbama apie Dievą, ir krikščionis maža ką tepataisytų. Australijoje ir Afrikos pietuose yra pusiau laukinių tautelių, žinančių, kad yra vienas Dievas nei kokiais paveikslais neišreiškiamas, amžinas ir visagalis, dorybės užtarėjas. - Šitą dalyką aš tik taip sau čia paminėjau, o dabar grįžkime prie Tamstos užmetimo.

Sakai, kad Sename Įstatyme Dievas neužtektinai panėši į tikrąjį Dievą, nes turi žmogui panašių jausmų. Tas Tamstos išsitarimas atsirado dėl to, kad niekuomet nesuvedei į krūvą ir nesudėjai į tvarką tas visas Senojo Įstatymo vietas, kur paminėtos Dievo ypatybės, arba Jo veiksmai. Pačiam nei nereikėjo tą darbą daryti, nes jis jau seniai atliktas. Yra tam tikras mokslas, vadinamas Senojo Testamento teologija. Pažiūrėjus į to mokslo rankvedį, skyriuje „Dievas" randame visą medžiagą surinktą ir sutvarkytą.

Pačioje Senojo Įstatymo pradžioje Dievas aprašytas kaipo amžinas, visagalis Sutvertojas dangaus ir žemės. Ką jis daro, daro gerai. Jis myli žmones, suteikia jiems laimę ir apsieina su jais kaip tėvas su vaikais. Žmonės sulaužo Jo prisakymus, o Jis už tatai juos baudžia, ale bausdamas duoda viltį geresnės ateities. Nuodėmės žmonėse eina didyn, žmonės liauja Dievą pripažinę. Dievas juos persergi per šimtą metų, o žmonės neklauso ir žūva tvane. Dievas išgelbi aštuonetą asmenų, kurie dar prisilaikė tiesos ir doros. Ilgainiui Dievas vis rūpinasi tais, kurie doros ir tiesos neužmiršta: Abraomu, Izaoku, Jokūbu ir Jokūbo vaikais. Šiems Egipto nelaisvėje vargstant, Dievas išrenka vieną iš jų, tam pasisako savo vardą יהוה, tai yra *turįs savo būties šaltinį savyje* (sum qui sum), išveda žydus iš Egipto ir rūpinasi jų tauta iki paskutinių Senojo Įstatymo dienų. Visame Sename Įstatyme terandame tik vieną Dievo supykimo priežastį - žmonių nuodėmes. Dievo ranka baudžia niekšus, laimina doruosius. Jis mato ateitį, iš aukšto pasako kas bus: tankiai Jo siųstieji žmonės skelbia būsiančias nelaimes už nuodėmes, tankiai taipgi pranašauja, kad ateis didis Mokytojas, kurs išgelbės iš visų nelaimių. Tas pats Senasis Įstatymas smarkiai pažymi, kad Dievas nepanėši į žmogų, neturi nei rankų, nei kojų, todėl nevalia daryti nei paveikslo, nei stovylos. Anot Senojo Įstatymo, nėra nuodėmės didesnės už stabmeldystę, kuri sako, kad Dievas panėši į žmogų ir kad yra daugiau Dievų negu vienas.

Trumpai suimdami Senojo Įstatymo mokslą apie Dievą, še ką randame: Dievas yra vienas, amžinas, visagalis visų daiktų Sutvertojas, turįs savo pradžią savyje, t. y. neturįs pradžios visai. Jis yra dvasia neišreiškiama paveikslais, neturinti kūno, nei jo dalių. Jis laimina už gerą, plaka nelaimėmis už nedorą apsiėjimą. Jis yra ypatingas Žydų tautos globėjas.

Sulyginę šitą Senojo Įstatymo idėją su krikščioniškąja Dievo idėja, šitoje pastaroje randame tris skirtumus, būtent: 1-o Tris Asmenis vienoje Dievo prigimtyje; 2-o meilę atperkančią žmones iš nuodėmių Antrojo Asmens krauju ir 3-o tėviška Dievo meilė ne mažiau kaip ant žydų praplinta ant visų tautų. Tie trys daiktai tai ne skirtumai, o tik trys naujai pasirodžiusios tiesos, turinčios savo šaknis Sename Įstatyme.

Paviršiumi skaitant Senąjį Įstatymą lieka įspūdis, būk Dievas rūstus, nes daugelyje atsitikimų paminėtos skaudžios bausmės už nedorybes. Bet Dievas

pasaulį veda iš blogo geryn. Kol žmonės buvo labai sugedę ir nejautė aukštųjų doros motyvų, Dievas juos bausmėmis priversdavo gerai daryti. Kad tos bausmės pakėlė žmones šiek tiek aukštyn, Dievas Naujame Įstatyme ėmė tankiaus vartoti kilniąsias tobulinimo priemones.

Toki išsitarimai kaip „Dievas pyksta", arba „Dievas plaka", ar „gailisi", niekados nei vieno nesuklaidino. Juk metaforas vartoja žmonės mokantieji ir nemokantieji nei rašyti nei skaityti. Metaforų vartojimas yra žmogaus ir jo kalbos prigimtyje. Juk visi sako „saulutė šypsosi", nors visi žino, kad ji neturi lūpų ir neturi kuo šypsotis. Kad ūkininko triobos sudega, jis graudžiai prisipažįsta: „Dievo rykštelė mane skaudžiai nuplakė", gerai žinodamas, kad ne karklas jį palytėjo, o nelaimė. Metaforų vartojimas niekuomet nebuvo nei nebus priešingumo arba paklaidos prirodymu.

4. *Žydų tautos ypatybė.* Šiandien kai kuriems visgi keista išrodo, kodėl gi Dievas, anot Senojo Įstatymo, labiau rūpinasi žydais negu kitomis tautomis? Ar tat nėra veikiau žydų patriotizmo prasimanymas negu Dievo apreikštoji tiesa?

Prieš atsakinėsiant pažiūrėkime į faktus. Žydų tauta Senojo Įstatymo laikais buvo mažytė, o gyveno tarp keleto galingiausių didelių civilizuotųjų tautų: Egipto, Mesopotamijos, Persijos, Finikijos, Aleksandro Didžiojo viešpatijos, galutinai pateko po Romos valdžia. Visos tos didžiosios civilizacijos, su kuriomis žydams atsiėjo susidurti, proto, turtų, dailės ir pramonės žvilgsniais buvo daug aukštesnės už žydų tautą. Visos jos pačiame savo galingume buvo politeistiškomis ir tiktai politeizmo įtaką tedarė ant žydų. Tačiau žydai visą savo istoriją perbuvo monoteistais. Istorijoje tai vienatinis faktas, kad mažiukė, menkos civilizacijos tautelė išliko nepersiėmusi didžiųjų ir galingųjų labai civilizuotų kaimynių pažiūromis. Taigi monoteizmas tai tikroji žydų tautos ypatybė.

Dabar pažiūrėkime, kaip ta ypatybė išliko. Žydai pradėjo būti tauta Egipte pradžioje antrojo tūkstančio metų prieš Kristų. Egiptas tuomet jau buvo politeistiškas ir galingas. Egipto įtaka pasiekė žydus: kad jie išėjo į tyrus, tuoj sau pasidarė jautį iš aukso ir ėmė jį garbinti kaipo Dievą, nes Egipte buvo garbinamas *Apis*. Tik Mozės dvasios galybė išgelbėjo tuokart izraelitus nuo stabmeldystės, o Dievas, tuomet duodamas dešimtį savo prisakymų, pažymėjo pradžioje: „Aš esmi Viešpats tavo Dievas, kuris tave išvedžiau iš Egipto žemės, iš vergijos namų. Neturėsi svetimų dievų prieš mane." Mozės žodžiai buvo pasekmingi dėl to, kad paskui juos ėjo Dievo visagalingos rankos daromieji atsitikimai: perėjimas per jūrą, manos birimas iš dangaus, ugniniai žalčiai ir varinis vaistas nuo jų, šventvagių bausmė, atsiradimas vandens iš uolos sausumoje ir t. t. Mozė tebuvo tik skelbėjas to, ką Dievu darė ir liepė žydams daryti. Iš politeistiškos Egipto įtakos žydus išgelbėjo Dievas.

Tas pats Dievo įsikišimas per žmones atsikartodavo žydų istorijoje visuomet, kada tiktai pavojus pasidarydavo izraelitams netekti monoteizmo. Štai vienas pavyzdys, išimtas iš trečiosios Karalių knygos. Tuomet pavojus buvo atėjęs iš Mesopotamijos:

Karalius Achabas pasiuntė pas visus Izraelio vaikus ir liepė susirinkti pranašams ant Karmelio kalno. O Elijas (pranašas) tarė visiems žmonėms: kaip

ilgai šlubuosite į abi pusi? Jeigu Viešpats yra Dievu, tai eikite paskui Jį, o jeigu Baalis, tai eikite paskui šitą. O žmonės neatsakė jam nei žodžio. Ir vėl Elijas tarė žmonėms: Jau tik aš vienas telikau Viešpaties pranašas, o Baalio pranašų keturi šimtai penktos dešimtys vyrų. Duokite mums du jaučiu; tegu jie pasiskirta sau vieną jautį ir sukapoję smulkiai tegu sudeda ant malkų, ale tegu ugnies nededa. Ir aš priruošiu antrąjį jautį ir sudėsiu ant malkų, ale ugnies nepadėsiu po juomi. Šaukitės savuosius dievus vardais, o aš ištarsiu manojo Dievo vardą, o kuris Dievas išklausymą parodys ugnimi, tai tas tegu liksis Dievu. Ir visi žmonės atsakydami tarė: Kuo geriausiai sumanyta. – Taigi Elijas tarė Baalio pranašams: rinkitės sau jautį ir ruoškite jūs pirma, nes jūsų yra daug, ir šaukite savo dievus vardais ir nedėkite ugnies. Jie, pasiėmę jiems duotą jautį, padarė [taip] ir šaukė Baalį vardu nuo ryto iki vidudieniui, sakydami: Baali, išklausyk mus. Ir nebuvo balso, nei kam atsakyti. Šokinėjo per savo padarytąjį aukurą. – Vidudieniui atėjus Elijas ėmė tyčiotis, sakė: garsiau šaukite, juk jis dievas; rasi šnekasi su kuo nors, ar viešbutin užėjęs, ar keliauja, ar rasi miega, kad pabustų. Taigi jie smarkiai šaukė ir pjaustėsi save peiliais ir durtuvėliais, sulig savo apeigų, iki kraujais apsiliejant. – Vidudieniui praslinkus ir taip jiems bepranašaujant, atėjo aukų daromasis laikas. Ir vis dar nebuvo girdėti balso ir niekas jiems neatsakė nei neklausė jų maldų. Tuomet Elijas tarė visiems žmonėms: eikite šen pas mane. Žmonėms atėjus sukrovė altorių, kurs buvo sugriautas, ir paėmė dvylika akmenų sulig dvylikos giminių Jokūbo vaikų, nes jam buvo sakytas Dievo žodis: tavo vardas bus Izraelis. Ir Dievo vardu iš tų akmenų sukrovė altorių, ir padarė perkasą kokių dviejų vagų aplinkui altorių, ir sukrovė malkas, ir sukapojo jautį į dalis, ir padėjo ant malkų ir tarė: prisemkite keturis kibirus vandens ir pilkite ant aukos ir ant malkų. Ir vėl tarė: dar kartą taip padarykite. Antrą kartą padarius tarė: dar ir trečiusyk atkartokite. Padarė ir trečiusyk, ir vanduo bėgo aplink altorių, ir perkasas pasidarė pilnas. O kad visai atėjo aukuojamas laikas, Elijas pranašas, žengęs artyn, tarė: Viešpatie, Abraomo, Izaoko ir Izraelio Dieve! parodyk, kad Tu esi izraelitų Dievas, o aš Tavo tarnas, ir kad Tavo liepiamas šitą visa padariau. Išklausyk manęs, Viešpatie, išklausyk manęs, idant šitie žmonės gautų žinoti, kad Tu esi Viešpats Dievas ir Tu vėl atkreipei jų širdis! – Ir nukrito Viešpaties ugnis, ir prarijo auką, malkas, akmenis, net ir dulkes, ir laižydama vandenį perkase išdžiovino. – Tai pamatę žmonės visi parpuolė ant veidų ir tarė: Tas Viešpats yra tikras Dievas, Viešpats yra tikras Dievas!" (1 Kar 18, 20–39).

Kas nenorėtų pripažinti čion minėtų ir tiems panašių stebuklų, buvusių žydų tautos istorijoje, tas turėtų arba atsižadėti logikos, arba pripažinti daug didesnį ir platesnį nuolatinį stebuklą, kad maža menkiau civilizuota tauta išlaikė vienatinę teisingą pažiūrą į Dievą, visoms įtakoms iš visų pusių smarkiai traukiant į klaidingą pusę per du tūkstančiu metų.

Istorijos šaltiniuose rasdami, kad pranašai sulaikė žydus nuo politeizmo, turime tiems šaltiniams tikėti. Pranašai buvo tos pačios tautos vaikai. Savomis jėgomis ir jie būtų patekę po visuomenės įtaka. Bet štai Mozė ir Elijas aiškiai parodo, kad jųdviejų drąsa ir galybė buvo iš Dievo. Tą patį prisipažinimą at-

kartojo kiti pranašai. Dievas jiems apreikšdavo, ką jie turi daryti ir sakyti. Dievas tankiai jiems paliepdavo ir užrašyti. Štai vienas pavyzdys: „Ir atsitiko ketvirtais Jozijaus, Joakimo sūnaus, Judėjos karaliaus, metais, kad šitas Dievo žodis teko Jeremijui tardamas: „Imk knygos ritulį ir rašyk į jį visus žodžius, kuriuos tau sakiau priešais Izraelį ir Judą ir priešais visas tautas nuo dienos, kada prabilau tau Jozijos metu iki šiai dienai" (Jer 36, 1. 2). Panašius paliepimus užrašyti Dievo paskirtus daiktus randame ir keletoje kitų vietų: Iš 17, 14; 34, 28; Įst 31, 19; Iz 8, 1; 30, 8; 34, 16; Jer 30, 2; Hab 2, 2. Taigi žydų literatūroje turime sakinių, tvirtinančių, nors apie kai kurias knygas, kad jos tapo parašytos Dievui liepiant.

Žydų tautoje grynas tikėjimas į vieną Dievą išliko per nuostabią dvasios jėgą pranašų ir kitų Dievo parinktų žmonių. Jų darbai ir iš apreiškimo ar įkvėpimo gautasis mokslas tapo užrašyti Dievui liepiant. Tai tas ir yra Šventasis Raštas Senojo Įstatymo.

Mums gali kilti klausimas, kodėl gi Dievas tikėjiminę tiesą saugojo nuo pražuvimo Žydų tautoje, o nesaugojo kitur? To priežastį nesunku įspėti. Juk tik ir tebuvo galima arba visas tautas apsaugoti nuo tikėjiminio išklydimo, arba vieną. Dievas išrinko antrąjį uždavinį; tik vienos tautos tikėjimą gynė nuo pražūties. Be stebuklų apginti nebuvo galima, o Dievas stebuklų tedaro kuo- mažiausia, kiek tikslui reikia.

Žydų tautai ta malonė teko ne tiek dėl jos, kiek dėl visos žmonių giminės. Kartais karalius dovanoja vėliavą savo kariuomenės pulkui. Vėliavą paima iš karaliaus rankų tik vienas kareivis, tačiau dovana duota ne jam, o visam pulkui, gal keletai tūkstančių vyrų, kuriems ta vėliava reikalinga kovoje, kad vienybę užlaikytų. Kaip kareiviai nepavydi vėliavos nešiotojui, taip ir mes turime suprasti, kad Dievo apreiškimas, konkretiniu tapdamas, turėjo ateiti per kurią nors vieną tautą, kol nebuvo bendro tautų gyvenimo.

Bendrai pasaulis gyveno, kol maža buvo žmonių, kol nebuvo tautų. Tada dar ir pirmutinės šviesos užteko tikėjimui ir dvasios reikalams. Dabar jau vėl pasaulis pradeda sueiti į bendrą gyvenimą, nes krikščionijos mokslas lygybės ir meilės prisakymais daug naudos padaro. Bet krikščionija yra taip tobula, kad susyk nepasidarė: Senasis Įstatymas ją prirengė. Pirm negu atsirado krikščionija visoms tautoms, jos prirengimas ėjo vienoje tautoje. Iš to, kad monoteizmas išliko tarp žydų, šiandien turi naudų visi žmonės.

5. *Katalikų mokslas apie Šventąjį Raštą.* Vatikano susirinkimas 1870 apgarsino dogmatą: „Minėtosios Seno ir Naujo Įstatymo knygos, visos su visomis jų dalimis, kaip jos yra išvardytos to paties (Tridento) susirinkimo nusprendime ir randamos sename lotyniškame vulgatos išleidime, turi būti pripažintos šventomis ir kanoniškomis. O šventomis ir kanoniškomis Bažnyčia jas laiko ne dėl to, lyg jos būtų vien žmonių menu sustatytos ir paskui Bažnyčios autoritetu patvirtintos, nei dėl to, kad apreiškimas jose be klaidos išdėtas, bet dėl to, kad

Šventajai Dvasiai įkvepiant tos knygos tapo parašytos ir Dievas yra jų autorius, ir kaipo tokios jos Bažnyčiai įteiktos tapo."[229]

Šitas katalikų dogmatas modernistams išrodė perdaug naivus. Visur išmėtytas ir neaiškiai išreiškiamas, veikiau insinuojamas, jų pažiūras formulavo Oficijų Kongregacija 1907 m. šiais žodžiais: „Per daug prasti ir tamsūs tie, kurie tiki, būk Dievas tikrai Šventojo Rašto autorius."[230] Anot modernistų: „Senojo įstatymo knygų įkvėpimas yra tame, kad žydai raštininkai tikėjimo mokslą išdėstinėjo ypatingu arba visai stabmeldžiams nežinomu, arba mažai težinomu būdu."[231] Abudu tuodu modernistų sakiniu tapo smerktu 3 Liepos 1907 m.

Modernistų klaida šitame daikte kilo turbūt iš to, kad jie per daug paviršium žiūrėjo į reikšmę žodžio *autorius*. Jiems turbūt rodėsi, kad autorium yra tas, kuris sėda ir savo ranka visą veikalą parašo. Katalikai gi pripažįsta autorium tą, kas yra pirmutinė ir tikroji veikalo priežastis.

Pažiūrėkime, kokia daugybė žmonių sudeda savo darbus knygai atsirandant. Jau nekalbėsim apie tuos, ką popierių ir rašalą daro, o tik minėsime raidžių sustatytoją, mašinistą atmušantį raides ant popieriaus, knygrišį, susiuvantį lapus. Tie visi nieko bendra neturi su autorium, nes jie padaro tik knygos medžiagą, o ne turinį josios. Prie knygos turinio taipgi gali prisidėti ne vienas žmogus, ir dar ne jis bus jos autorium. Sakysime, mokslininkas pats jau nepajėgia rašyti ir diktuoja savo mintis perrašinėtojui. Perrašinėtojas padarė, kad knyga tapo parašyta, bet jos autorium yra tas, kuris diktavo, nors nei vienos raidės neparašė.

Apysakos turinį jos autorius ima visą iš savo galvos. Su rimtesnėmis knygomis dažniausia būva kitaip: jų turinys reikia surankioti iš įvairių vietų ir gerai protu apdirbti. Kaip diktuojantis autorius, mechanišką rašymo darbą pavesdamas kitam, nei kiek neprastoja autorystės, taip ir žmogus, paliepiantis kitam atlikti taipgi mechanišką surankiojimo darbą, visgi lieka autorium, jei jis pamokina kaip rankioti, kaip surinktąją medžiagą sutvarkyti ir kokiomis mintimis ją sukrauti į vieną veikalą. Ne sykį vyskupas ar ministras tokiu būdu paveda darbą atlikti savo pagalbininkams. Nors tie pagalbininkai surenka medžiagą, bet vyskupo paliepimas buvo rankiojimo priežastis, sulig vyskupo parodymų ta medžiaga tapo sutvarkyta, kad pasiektų vyskupo užmanytąjį tikslą. Kuomet darbas galutinai atliktas, vyskupas po juo pasirašo, imdamas už jį atsakomybę, ir yra jau vienatinis to darbo autorius.

Lygiai taip pat yra su Šv. Raštu. Dievas raidžių nevadžiojo ant pergamento. Ne visada Dievas nei žodžius diktavo. Antrosios Makabiejų knygos autoriui Dievas tik pajudino valią, kad sutrauktų į vieną trumpą raštą penkis Jasono

---

[229] [Citata lotynų k.] (Con[cilium] Vatican[um], c. 2, De revelatione. Denzinger-Bannwart, X ed., n. 1787). – Aut. past.

[230] [Citata lotynų k.] (Lamentabili, 3–VII–1907. Denzinger-Bannwart, X ed., n. 2009). – Aut. past.

[231] [Citata lotynų k.] (ibid. n. 2010). – Aut. past.

Kirėniečio tomus. Dievo įtaka pristovėjo prie sutrumpintojo dvasios, parodydama ką paminėti ir ką praleisti. Autorius įvargo, naktimis nemigo tą knygą rašydamas; tačiau ne jis, o Dievas yra tos knygos autorius. Tyčia paėmiau šitą pavyzdį, kur žmogus daugiausia pasidarbavo, idant būtų matyti, juog Dievas autorium yra vien dėl to, kad Jisai yra tikroji minčių užrašymo priežastis. Vieni, kaip Antrosios Makabiejų knygos raštininkas, ėmė mintis iš kitų veikalų, kiti įkvėptieji autoriai jas sėmė iš savosios atminties, ale vis Dievas prie kiekvienos minties tą padarė, kad ji tapo parinkta, o kitos praleistos. Minčių išreiškimas žodžiais, jų sudėjimas į tvarką, gražesnis arba mažiau gražus apdirbimas, tai vis žmogaus dalykai. Dievas jais nesirūpino; dėl to Šventame Rašte ne žodžiai yra įkvėpti, o mintys. Dėl to taipgi jame yra didelė stiliaus įvairybė; pasitaiko ir gramatikos klaidų.

Dievo įtaka į įkvėptą žmogų apsireiškia dviem daiktais: valios pajudinimu – kad rašytų, ir proto apšvietimu – ką rašyti. Kartais Dievas gali žmogaus protą vesti tiktai per žinomąsias jam tiesas. Tuomet būva vien tik įkvėpimas. Kartais Dievas gali žmogui iš įkvėpimo rašančiam apreikšti naują tiesą. Tuomet žmogus jau gauna dvi įvairi Dievo įtaki: įkvėpimą ir apreiškimą. Nors tuodu du daiktu labai tankiai yra buvę drauge, tačiau tarp jųdviejų yra skirtumas ir neretai juodu gali būti skyrium.

Kada Dievas veda žmogaus mintis per tiesas, idant jas užrašytų, tada, žinoma, negali būti rašte klaidos. Todėl įkvėpimo be neklaidingumo negali būti. Bet gali būti neklaidingumas be įkvėpimo. Juk gali pasitaikyti, kad ne Dievas sukelia žmogaus mintį apsvarstinėti kokį nors daiktą, o žemės priežastys tą padaro. Sakysime, pakyla kokis nors didelis tikėjiminis klausimas, atsiranda erezija, reikia žinoti kur tiesa, kur netiesa. Tuomet visi rūpinasi sukeltuoju klausimu. Dievas tada gali duoti kam nors neklaidingumą, kad be abejo išaiškintų, kur tiesa. Mes, katalikai tikime, kad tokią neklaidingumo dovaną gauna visuotinis vyskupų surinkimas ir Šv. Tėvas popiežius, kuomet išrišinėja tikėjiminį klausimą. Visuotinių surinkimų ir popiežių ištarmės tikėjimo dalykuose yra neklaidingos, bet jose nėra įkvėpimo, todėl jos nei nepriklauso prie Šv. Rašto.

Apreiškimas yra tuomet, kad Dievas duoda žmogui patirti naują tiesą; įkvėpimas būva, kad Dievas pajudina žmogaus valią rašyti ir parodo protui ką rašyti, neklaidingumas būva tada, kada žmogus iš savo priežasčių pradėjęs apsvarstinėti tikėjimo dalyką, nuo Dievo gauna galybę pažinti tikrąją tiesą.

Visą šitą savo atsakymą malonėčiau šitaip trumpai atkartoti. Šventasis Raštas Senojo Įstatymo nemokina blogos doros ir nėra jame nesąmonių arba klaidų. Dievo idėja Sename Įstatyme nėra taip pilna kaip krikščionijoje, bet visame teisinga ir kilni. Be stebuklingos pagalbos žydai nebūtų išlaikę tos Dievo idėjos istoriškose savo aplinkybėse. Pagalbą tikrai tikėjimo tiesai išlaikyti Dievas davė per pranašus ir kitus Savo parinktuosius žmones. Jų mokslas ir darbai taipgi su Dievo pagalba užrašyti, Dievui liepiant ir pristovint, sudaro Šv. Raštą, už kurio teisingumą Dievas ima atsakymą, kaip autorius už savo veikalą. Nors Šventasis Raštas atsirado žydų tautoje, bet jisai yra Dievo dovana, paskirta ir duota visam pasauliui. Vienoje tautoje Dievo apreiškimas tebuvo tik tol, kol

buvo rengiamas, o kuomet tapo užbaigtas, tai pasidarė dvasišku turtu visos žmonių giminės.

[*Vadovas*, 1913.12, Nr. 64, p. 369–384.]

V. Jėzaus dievybė

Iš p. Kubiliaus laiško

Perėjus prie Naujojo Įstatymo, pirmiausia kyla klausimas, ar Kristus buvo Dievas ir žmogus, ar tik žmogus. Stebuklai, kai kurie Evangelijų išsitarimai rodo, kad Kristus buvo daugiau kaip žmogus, bet vėl kada Kristus meldžias, kada ant kryžiaus šaukia: „Dieve mano, Dieve mano, kodėl mane apleidai?", tai čia jau pasirodo didelis prieštaravimas. Pats būdamas Dievu, šaukias prie Dievo.

Man rodos, kad Apaštalų laikais ir pirmaisiais amžiais Kristaus Dievybė ne taip buvo akcentuojama kaip dabar. Vargiai pirmųjų amžių krikščionys manė, kad Kristaus dievybė yra identiška Dievo Tėvo dievybei. Ir Evangelijos labai dažnai pabrėžia, kad Kristus buvo žmogaus Sūnus, bet apie Jo dievybę kalba labai retai ir miglotai. Rodos kaip tik atbulai turėtų būti: Kristaus dievybę reiktų daugiaus pabrėžti. Argi begali būti kas nors daugiaus nepermanoma, kaip Dievo įsikūnijimas?

Bet, jeigu Kristus būtų buvęs tik žmogus, tada Jo mokslas mano nuomone, nebeturėtų jokios reikšmės. Ir tokio Tolstojaus aš jokiu būdu negaliu suprasti.

ATSAKYMAS

Kas nori suprasti istorijos asmenį, tas neturi jo atplėšti nuo tų laikų ir tų žmonių, tarp kurių anas asmuo yra gyvenęs. Pereitame straipsnyje minėjau, kad monoteizmo išlikimas žydų tautoje yra sugijęs krūvon su Šventojo Rašto atsiradimu. Dabar turiu pridėti, kad toje krūvoje sugijusių į vieną daiktą yra ir Mesianizmas. Jėzaus dievybės klausimo negalima aiškiai suprasti be Mesianizmo, o Mesianizmas yra svarbiausias Senojo Įstatymo turinys.

Lotyniškas žodis Messias yra kilęs iš žydiško מָשִׁיחַ (skaityk Mašiach) ir reiškia pateptąjį, nuo žodžio מָשַׁח – glostė, aliejum tepė, kunigu, pranašu arba karalium pastatė. Mašiah graikiškai verčiant išeina Χριστός; iš to mūsiškai Kristus.

Šiandien kiekvienas tikįs žydelis kasdien kalba maldoje: „Stipriai tikiu į ateinantį Mesiją, ir nors jisai vėlintis teikiasi, aš bet gi kasdien laukiu jo ateinant." [232] Tie žodžiai yra iš žydų tikėjimo surašo, randamo Maimonido

[232] Žiūr. maldaknygą išspausdintą Glogave 1839 m., Arnheimo išleistą Leipzige. – Aut. past.

raštuose, Mišnos paaiškinime.[233] To tvirto ir aiškaus žydų tikėjimo į Mesiją šaltinis yra Sename Įstatyme.

Mozė žydus, iš vergijos išvesdamas, padarė, kad jie tapo tauta. Per jį Dievas su jais sandorą sutarė. Jisai parašė pirmutines ir svarbiausias žydų kalboje knygas. Jisai sutalpino tose knygose amžinųjų tiesų pamokinimą ir davė teisių kodeksą, sutvarkantį visą tautos gyvenimą. Jis apskelbė tikėjimo mokslą ir organizavo apeigas su kunigija. Jisai buvo pranašas: dažnai kalbėjo su Dievu ir Dievo valią skelbė žmonėms, reikale pasakydamas ir ateitį. Vėliau daugel buvo pranašų Izraelyje, ale niekas nedrįso nei vieną iš jų nors iš tolo lyginti su Moze. Tačiau žydai tiki, jog bus pranašas nemažesnis už Mozę, nes pats Mozė savo tautai yra pasakęs: „Viešpats tavo Dievas pažadins tau iš tavo giminės ir iš tavo brolių pranašą kaip mane; jo tu klausysi" (Įst 18, 15). Mozė čia pat pasisako tą žinią gavęs iš Dievo, kurs sakė: „Aš jiems pažadinsiu iš jų brolių tarpo pranašą, panašų į tave, ir įdėsiu savo žodžius į jo burną, ir jis jums kalbės visa, ką jam būsiu įsakęs. Kas gi nenorės klausyti jo žodžių, kuriuos jis kalbės mano vardu, tam aš atkeršysiu" (Įst 18, 18. 19).

Mozės didybė buvo tame, kad per jį Dievas padarė sandorą su žydų tauta. O Jeremijas pranašas skelbė: „Štai ateis dienos, taip sako Viešpats, ir padarysiu naują sandorą su Izraelio namais ir Judo buveine. Ne tokia bus ana sandora, kaip toji, kurią sutariau su jų tėvais tuomet, kada, pagriebęs juos už rankos, išvedžiau juos iš Egipto žemės. Tą sandorą jie niekais palaikė, o aš gi viešpatauju ant jų, sako Viešpats" (Jer 31, 31. 32). Iš šitų Senojo Įstatymo žodžių susidarė žydų įsitikinimas, kad Mesijas padarys naują sandorą žmonių su Dievu ir bus taip didis, kaip Mozė.

Iš kai kurių Šv. Rašto vietų matyt, kad Mesijas bus didesnis už Mozę. 109 psalmė aprašo Dievo pasikalbėjimą su Mesiju ir ji vadina tuo pačiu Viešpaties vardu, kaip ir Dievą (Ps 109, 1). Antroji psalmė mini Dievo žodžius ištartus Mesijui: „Tu esi mano sūnus: aš šiandien pagimdžiau tave" (Ps 2, 7). Pranašas Izaijas, išskaitydamas busimojo Mesijo vardus, nuostabiai išsitaria, patalpindamas tarp jų ir Dievo vardą (Iz 9, 6). O veikalo viduje tas pats pranašas, kalbėdamas apie Mesiją palinksmintoją, rašo: „Praneškite baugštiesiems: būkite stiprūs, anaiptol nesibijokite: štai jūsų Dievas atves atmonijimo kerštą: pats Dievas ateis ir išgelbės jus. Tada praregės aklųjų akys ir kurčiųjų ausys atkurs. Tada šlubis šokinės kaip briedis ir nebylių liežuvis bus laisvas" (Iz 35, 4–6).

V. Jėzui bepradedant viešo mokytojo darbą ir bedarant stebuklus, žmonėms užėjo mintis, ar ne Jis yra tasai didesnysis už Mozę pranašas, Dievo žadėtasis ir atsiųstasis naujai sandorai padaryti Mesijas. Jonas Krikštytojas, būdamas Macheros tvirtovės kalinyje[234], nusiuntė du savo mokiniu paklausti: „Ar tu esi, kursai turi ateiti[235], ar kito laukiame?" – Jėzus palaikė pasiuntinius pas save, padarė jiems matant daug stebuklų ir, siųsdamas atgal pas Joną, tarė:

---

[233] Sanhedrin 19 § 1. – Aut. past.

[234] Kalėjime.

[235] Jonas nemini Mesijo vardo: visi žinojo, kas yra tasai, kurs turi ateiti. Tuo pačiu ateisiančiojo vardu Mesijas paminėtas Jokūbo pranašystėje Pr 49, 10. – Aut. past.

„Nuėję apsakykite Jonui, ką girdėjote ir regėjote: aklieji mato, raišieji vaikščioja, raupuotieji yra apvalomi, kurtiniai girdi, numirėliai keliasi iš numirusių, neturtėliams yra apsakinėjama Evangelija“ (Mt 11, 2–5). Visiems Seną Įstatymą žinantiems buvo aišku, kad Jėzus pasivadino save Mesiju.

Kitą kartą Jėzus paklausė savo Apaštalų, ką žmonės mano apie Jį. Apaštalai pasakė kelias keistas pažiūras. Tada Jėzus paklausė: „Jūs gi kuo sakote mane esant? Atsakydamas Simonas Petras tarė: Tu esi Kristus, gyvojo Dievo Sūnus“ (Mt 15, 15. 16). Atsiminkime, kad Jėzus su Apaštalais kalbėjo aramėjiškai, taigi Petro žodžiai buvo: „Tu esi *Mesijas*, gyvojo Dievo Sūnus.“ – Jėzus pagyrė Petrą už mesianiškumo išreiškimą, tą išreiškimą patvirtino ir tuo pat prisipažino esąs Mesijas.

Kuomet vyriausybės tarnai Jėzų, sugavę ir surišę, atvedė į aukščiausiąjį žydų teismą, vyriausiasis kunigas, kaipo teismo pirmininkas, tarė: „Prisiekinu Tave per gyvąjį Dievą, kad mums pasakytumei, jei Tu esi Mesijas, Dievo Sūnus. Sako jam Jėzus: tu pasakei“ (Mt 26, 63. 64). Imdamas šitą tekstą iš kun. Skvirecko vertimo, aš išdrįsau padėti žodį *Mesijas*, vietoje *Kristus*, nes teismas ėjo žydiškai ir žydiškus, o ne graikiškus vardus vartojo. Žodis „Tu pasakei“ žydų kalboje visuomet reiškia stiprų patvirtinimą. Tad yra sutrumpintas sakinys: „Taip yra, kaip tu pasakei.“ – Taigi prieš aukščiausiąjį bažnytinį ir civilį savo tautos teismą Jėzus iškilmingai pasisakė esąs Mesijas. Po to pasisakymo vyriausiasis kunigas „perplėšė savo rūbus, sakydamas: piktažodžiavo prieš Dievą. Kam dar reikalaujame liudininkų?“ (Mt 26, 65). Kas neteisingai pranašu arba šventuoju pasivadina, tas puikybės ir melo nuodėmes padaro, bet tai dar ne piktažodžiavimas. Piktažodžiavimas, graikiškai pasakyta βλασφημία, yra kuomet žmogus tiesiog Dievo garbę įžeidžia, arba keikdamas Jį, arba statydamasis lygiomis su Juo. Vyriausiasis kunigas tikėjo arba apsimetė tikįs, būk Jėzus Dievą žemina, vadindamasis Mesiju, nes Mesijas Dievui lygus. Ta lygybė buvo pabrėžta Jėzaus atsakyme. Prisipažinęs Mesiju, Jis buvo pridėjęs: „Regėsite Sūnų Žmogaus po dešinės Dievo galybės ir ateinantį ant dangaus debesių“ (Mt 26, 64).

Nesant abejo, kad Jėzus vadindavosi Mesiju, mums nesvarbu, ar dažnai, ar retai Jis savo mesianiškumą pažymėdavo. Jei buvo doras žmogus, tai nei vieną kartą negalėjo pasivadinti Dievu, žinodamas, jog tai netiesa. Kad buvo doras – tai aišku. Su tais gabumais, kuriuos Jis turėjo, būtų galėjęs įgyti ir garbę, ir turtą, ir galybę, jei tiktai jų būtų troškęs. Pagalvokime, ką padarytų ambicijos pilnas žmogus, jei jis galėtų vandenį padaryti vynu, penkiomis duonomis 5000 žmonių privalgydinti, vienu paliepimu audrą sustabdyti, ligonius išgydyti ir numirėlius prikelti. Tačiau Jėzus numirė prikaltas prie kryžiaus, pasakęs tai pirma laiko, ir dar nuteisindamas savo budelius. Iš to supraskime, kokios aukštos būta Jo doros, jei tik mūs protas pajėgia pakilti taip aukštai, kaip ta Jo dora buvo pakilusi.

Bepročiams dora netrukdo įtikėti į savo dievybę ir ją skelbti. Bet Jėzus nebuvo beprotis. Niekas bepročių negaudo [dėl] žodžių taip, kaip kad fariziejai jį gaudydavo. Vieną kartą jie susitarė su Erodo šalininkais ir pasiuntė savo ir šių atstovus drauge viešai prie minios paklausti, ar pridera mokėti duoklė Romos

ciesoriui? Gundytojai teisingai galvojo, kad į tokį klausimą tegali būti vienas iš dviejų atsakymų: arba duoti, arba neduoti. Jei Jėzus pasakys duoti – patriotų rankose esančioji minia paniekins Jį; jei atsakys neduoti – Erodo šalininkai paduos pasaulio vyriausybei į rankas. Jėzus suprato kilpą, liepė parodyti duoklės pinigą, pažymėjo, kad ant to pinigo paraša bei paveikslas yra ciesoriaus, ir pridėjo: „Atiduokite tad ciesoriui, kas yra ciesoriaus, ir Dievui, kas yra Dievo" (Mt 22, 15–21).

Kada fariziejai sugavo moteriškę besvetimoteriaujant ir atvedė ją pas Jėzų, primindami Mozės įstatymą, baudžiantį tokias kaltes mirtimi, Jėzus turėjo arba Mozės įstatymą užgauti, arba atsisakyti nuo savo teoretiško ir praktiško meilingumo. Tačiau Jėzus ištarė daugiau negu genialų žodį: „Kas iš jūsų yra be nusidėjimo, temeta pirmas į ją akmenį" (Jn 8, 7).

Kada Jėzus pasiliko bažnyčioje tarp mokslininkų, nors tuomet tebuvo tik 12 metų, tačiau stebėjosi visi, kurie Jį girdėjo „iš Jo išminties ir Jo atsakymų" (Lk 2, 47). Taigi nuostabią Jėzaus išmintį randame Jo gyvenime įvairiais laikais ir įvairiuose atsitikimuose.

Šv. Matas apsakinėja, kad Jisai, atleidęs nuodėmes stabu ištiktajam, įspėjo buvusių tenai fariziejų mintis (Mt 9, 1–8). Morkus liudija, kad Jėzus žinojo išdavėjo Judo sutartį su Jėzaus priešininkais fariziejais ir būsimą išdavimo nedorybę (Mk 14, 17–21). Lukas aprašo, kaip Jėzus nusikaltėlę moteriškę, verkiančią prie Jo kojų, apgynė nuo užmėtinėjimų[236], neišreikštų žodžiais ir tesudarytų tik mintyse (Lk 7, 36–50). Jonas aprašo, kad Jėzus, pirmu kart susitikęs su Samariete, pasakė jai jos slapčiausias kaltybes (Jn 4, 1–42). Evangelistai, tuos dalykus aprašydami, stebisi dieviškąją Jėzaus išminties šviesybe. Kas nepaseka paskui evangelistus, tas bet gi turi pripažinti, kad Jėzaus proto šviesybė buvo, be abejo, nuostabiai didelė.

Tą išminties didybę išmanantiems liudija Jėzaus gyvenimo ir darbavimosi vaisius. Toki daiktai, kaip krikščionija, neišdygsta iš bepročių galvų.

Nebūdamas beprotis, Jėzus žinojosi kas esąs. Būdamas aukštos doros, Jis teisingai apie save kalbėjo ir pasisakė esąs Mesijas, tai yra Dievo siųstasis žmogus, kad žmones Dievo vardu pamokytų to, ko žmonėms reikia. Dievo siųstaisiais žmonėmis privalome tikėti ir priimti kaipo tiesą visa tai, ką jie skelbė. Jėzus skelbė Dievo vardu, kad esąs Mesijas, todėl mes turime priedermę priimti tai kaipo Dievo apreikštąją tiesą.

Aukščiau matėme, kad, pranašų nuomone, Mesijas turėjo būti didesnis už Mozę. Minėjome keturias vietas, kur Jis beveik aiškiai pavadintas Dievu. Jėzus, nors nemėgdavo vartoti savo garbingųjų vardų, tačiau negalėjo užsiginti, kas esąs. Trys Evangelistai: Matas, Morkus ir Lukas aprašo, kad vieną kartą žmonės atnešė Jėzui stabu ištiktą ligonį. Nepritilpdami per minią, jie per lubas ant virvių nuleido jį ties Jėzum. Išganytojas atleido ligoniui jo nuodėmes. Fariziejai pasipiktino, nes nuodėmė yra Dievo įžeidimas ir tik Dievas tegali ją atleisti. Jėzus jiems tarė: „Idant žinotumėte, jog Žmogaus Sūnus turi ant žemės galybę atleisti nusidėjimus, tuomet tarė stabu ištiktajam: kelkis, imk savo lovą ir eik į

[236] Priekaištų.

savo namus" (Mt 9, 6. Palyginkime Mk 2, 10. 11 ir Lk 5, 23. 24). Vieną kartą priešininkai reikalavo iš Jėzaus, kad padarytų stebuklą. Jėzus matė, kad jie vis tiek neįtikės nei į stebuklus, todėl jų noro neišpildė, bet prižadėjo jiems atkartoti Jonos pranašo ženklą. Kaip buvo Jona didžiažuvės pilve tris dienas ir tris naktis, taip buvo Žmogaus Sūnus žemės širdyje tris dienas ir tris naktis. Vyrai Niniviečiai kels ant teismo su ta gimine ir paskandins ją, nes jie darė atgailą dėl Jonos apsakinėjimo; ir *štai čionai daugiaus ne kaip Jona*" (Mt 12, 40–41). Juk aišku, kad Jėzus manė apie savo dievybę, kuomet statėsi didesniu už pranašus. Bent taip rodėsi evangelistui Matui, kurs aprašo dar ir kitą atsitikimą. Jėzui atėjus į Kafarnaumą, ten buvo renkami mokesčiai Jeruzalės bažnyčiai. Reikėjo mokėti dvi drachmi, arba didrachma. Rinkėjai klausė Petro, ar Jėzus duos tą mokestį, ar ne? Petras, žinodamas Jėzaus dievotumą, pasakė, kad mokės. Jėzus užmokėjo stebuklingai įgytu pinigu, bet prieš užmokėsiant pažymėjo, klausdamas: „Kaip tau regisi, Simone! Žemės karaliai nuo ko ima duoklę arba mokesčius, nuo sūnų, ar nuo svetimųjų? Ir jis (Simonas) tarė: nuo svetimų. Tarė jam Jėzus: todėl laisvi yra sūnus" (Mt 17, 25). Tuomi apsiėjimu Jėzus išreiškė, kad Jis yra ypatinguose santykiuose su Dievu, ne pavaldinys, kaip kiti žmonės, o savas, kaip sūnus. Visai greta Dievo Tėvo V. Jėzus save pastatė, kada kalbėjo: „Niekas nepažįsta Sūnaus, kaip tiktai Tėvas, nei Tėvą kas pažįsta, tiktai Sūnus ir kam Sūnus norėtų apreikšti" (Mt 11, 27). – Vieną kartą Apaštalas Pilypas panorėjo, kad Jėzus parodytų Savo Tėvą, apie kurį taip daug buvo kalbėjęs. Jėzus atsakė: „Pilypai, kas mane mato, tas mano Tėvą mato" (Jn 11, 8).

Taigi Jėzus nedarė skirtumo tarp Dievo Tėvo ir Savęs. Pagalios Jis tai aiškiai pasakė: „Aš ir Tėvas tas pats" (Jn 10, 30).

Tamsta sakai, kad Apaštalų laikais Jėzaus dievybė nebuvo taip akcentuojama kaip dabar. Aš tyčia terinkau ištraukas tik iš Mato ir Jono. Juodu buvo Apaštalu ir juodu ne savo, tik Jėzaus žodžiais išreiškia Jo dievybę. Iš minėtų šičionai vietų Tamsta matai, kad Mato ir Jono nuomonės apie šitą dalyką nesiskyrė vienos nuo kitų ir kad mes nieko viršaus netvirtiname, kaip juodu tvirtino.

Jeigu Apaštalai nebūtų tikėję į Jėzaus dievybę, tai nebūtų aprašinėję, kad Jam užgemant angelai giedojo ir išminčiai iš tolimo krašto atnešė dovanas, stebulingos žvaigždės vedami.

Apaštalai buvo gimę ir užaugę žydų tautoje, stipriai tikėdami, kad Dievas tėra tik vienas. Jie įtikėjo į Jėzaus dievybę – tai faktas, matomas iš Evangelijų, kurias juodu yra parašę. Tas faktas negali būti be priežasčių. Pačios Evangelijos parodo, jog Apaštalų tikėjimo priežastis yra ta, kad Jėzus vadinosi Dievu.

Lieka klausimas, ar galime Jėzum tikėti? Jei Jis tikrai buvo Dievo siųstasis Mokytojas, tai turime tikėti į visa tai, ką Jis sakė, o sakėsi esąs Dievas, tai turime tikėti, kad Dievas.

Bet Jėzus negana ką pasisakė esąs Dievas. Jis savo žodžius patvirtino stebuklais. Apie Jėzaus stebuklus aš 1912 m. rašiau „Vadove" (t. XI, № 41, p. 11–17), todėl dabar nenoriu atkartoti. Už visus stebuklus didžiausias prisikėlimas

iš numirusių. Apie jį 1907 m. buvau rašęs „Vilniaus Kalendoriuje", o dabar knygutėje „Tikėjimo Dalykai" (p. 86–44).[237] Kiekvienas stebuklas, padarytas mokslui patvirtinti, yra teisingumo neabejotinas ženklas (žiūrėk aukščiau 81-101 p.). Taigi Jėzaus dievybės tvirtinimas yra neabejotina tiesa.

Abejojantiems apie tai, ar Jėzaus būta Mesijo, Jis pats pasakė: „Tyrinėjate raštus, nes jūs manote, jog juose turite amžiną gyvenimą. Ir jie tai yra, kurie duoda apie mane liudijimą" (Jn 5, 39). „Raštais" V. Jėzus vadindavo Senąjį Įstatymą. Prisikėlimo dienoje du mokiniu ėjo iš Jeruzalės į Emmaus. Juodu buvo nusiminę dėl Jėzaus mirties, sukėlusios juodviejų ir kitų mokinių širdyje mintį, jog Jėzus nebūtų miręs, jei būtų buvęs Mesijas. Ypač Dievas būtų negalėjęs mirti. Jėzus prisiartino prie mokinių „ir pradėjęs nuo Mozės ir visų pranašų, išguldinėjo jiems iš visų raštų, kas buvo apie Jį" (Lk 24, 27). Matyt, Jėzus tikėjo, kad Senasis Įstatymas parodo Jo žodžių teisingumą. Šv. Lukas neminėjo V. Jėzaus cituotąsias vietas, bet mes patys galime jas rasti Sename Įstatyme. Tų vietų yra gana daug ir mokslingų veikalų apie jas rašyta bemaž begalės. Šitame straipsnyje tegalime minėti tik stambieji bruožai to, ką pranašai buvo pasakę apie būsimąjį Mesiją.[238] Tas pranašystes mes čion padalinsime į tris rūšis: genealogiškąsias, nes jose apsakoma, kokioje giminėje turi užgimti Mesijas, biografiškąsias, t. y. apsakančias Mesijo veikalus ir jo gyvenimo atsitikimus ir, pagalios, chronologiškąsias, iš kurių numanu jo atėjimo laikas.

Giminių knygoje[239] aprašyta, kaip pasidarė pirmoji nuodėmė ant žemės ir kokia nelaimė už ją ištiko žmones, pralaimėjusius kovą su piktąją dvasia. Bausdamas tą dvasią, V. Dievas duoda žinoti Ievai, kad jos sėkla sutreikš galvą žalčiui, t. y. piktajai gundytojai dvasiai (Pr 3, 15). Taigi pirmieji tėvai gavo žinoti, kad iš žmonių bus nuodėmės pergalėtojas, atimantis jai gyvybę. Iš Adomo ir Ievos gimė visi žmonės, todėl pirmoji pranašystė teduoda tik pergalėjimo viltį, bet neparodo, iš kurios giminės bus pergalėtojas.

Pergalėjimo viltis išlieka lig Nojaus laikų. Visi žmonės tuomet paskendo. Žmonių giminė pradėjo antrukart platintis iš vieno Nojaus trijų vaikų. Nojus, Dievo dvasios įkvėptas, pasako savo vaikams, kad Semo giminėje neišnyks

---

[237] Kun. P. Būčys, „Pamokslas Antram Sekmadieniui po Trijų Karalių: Apie V. Jėzaus stebūklus", *Vadovas*, 1912.01, Nr. 41, p. 11–17; Kunigas P. Būčys, „Kristaus atsikėlimas iš numirusių", *Vilniaus kalendorius 1908 metams*, 1907, p. 2; *Tikėjimo dalykai* / parašė Pranciškus Būčys, Kaunas: Šv. Kazimiero d-ja, 1913.

[238] Protestantas E. W. Hengstenberg parašė tris tomus keturiomis knygomis „Christologie des Alten Testamentes und Commentar über die messianischen Weissagungen". 2 Aufl. Berlin 1854–1857. Katalikas L. Reinke parašė daug monografijų apie pavienes pranašystes, tilpusių veikale „Beiträge zur Erklärung des Alten Testamentes". Münster 1851 – Giesen 1872, aštuoni tomai. Prie tų pridėjo devintą apie pranašą Michėją ir 5 tomus veikalo „Die messianischen Weissagungen bei den grossen und kleinen Propheten des Alten Testamentes". Giessen 1859–1862 ir dar eilė mažesnių monografijėlių. Naujesniaisiais laikais apie tai rašė M.-J. Lagrange, L'Idée messianique chez les juifs. A. v. Hosnacker, Les douze petits prophètes. Paris. Lecoffre 1908. Kas nori turėti trumpai suimtą gausius to dalyko literatūros vaisius, tegul skaito J. Touzard, L'argument prophétique, laikraštyje Révue pratique de l'apologétique, 1908, t. V, p. 757–772, t. VI, p. 906–933, t. VII, p. 81–116; 731–750. – Aut. past.

[239] Pradžios knygoje.

sąryšis su Dievu. Jogei nuodėmės pergalėjimas yra tai pat, ką atitraukimas žmogaus nuo Dievo, todėl Semui tėvas pasakė, kad nuodėmės pergalėjimas įvyks jo giminėje (Pr 9, 25–27).

Šv. Raštas toliau kalba, kaip žmonės padaugėjo, kaip Semo giminėje beveik visi stabmeldžiais virto, Dievą užmiršo, tik vienas Abraomas iš Semo giminės ir iš visos žmonių veislės teliko begarbinąs Dievą. Taigi Abraomui Dievas pažada, kad jo giminėje būsiąs tas, per kurį palaiminimas ateis visoms žmonių giminėms (Pr 12, 3). Šitas Abraomui duotasis pažadėjimas parodo, kad nuodėmės pergalėtojas atsiras vienoje mažoje semitų dalelėje. Bet ta dalelė visgi apima kelias tautas. Abraomo sūnus Izaokas turi du sūnu, o iš juodviejų prasideda dvi tauti. Prieš mirsiant Izaokas gautąjį nuo tėvo palaiminimą perleidžia jaunesniam dvyniui Jokūbui (Pr 26, 4). Vyresnysis už tai taip supyksta, jog nori brolį užmušti (Pr 26 ir 27), nes mesijinis palaiminimas buvo laikomas didžiausiu giminės turtu. Jokūbas tarėjo 12 sūnų, o iš jų prasidėjo 12 žydų tautos šakų. Brangųjį palaiminimą Jokūbas neduoda pirmiesiems trims sūnums, nes jie buvo nusikaltę, tik perleidžia ketvirtajam Judui (Pr 49, 10). Judo šakoje per 400 metų pasidarė daug šeimynų. Pranašas išrinko vieną Jesės šeimyną ir joje patį jauniausią vaiką Dovydą. Jam, karalium tapus, teko brangieji mesijiniai pažadėjimai (2 Sam 7, 16). Iš didelės daugybės Dovydo vaikų pranašas išrinko Saliamoną. Jam gavus prižadą, kad iš jo vaikų bus amžinasis Izraelio karalius (1 Kar 6, 11. 12), pasibaigia genealogiškosios pranašystės maždaug apie tūkstantį metą prieš Jėzui užgimsiant. Per visą laiką nuo žilosios senovės lig Kristui mirsiant žydai kuo rūpestingiausiai vedė genealogiškuosius užrašus beturčių ir turtingųjų giminėse. Tai buvo tikėjimo priedermė, išeinanti iš mesijinės dogmos. Kristui užgemant, darant pasaulio surašą, tais užrašais viešpatija naudojosi, tvarkydama statistikos darbus, todėl šv. Juozapui su Marija teko keliauti iš Nazareto į Betliejų. Jėzui viešai veikiant, Jo mokiniai turėjo Jo genealogijos surašus, ir dvi išraši iš tų surašą likosi amžinai įtrauktos į šv. Mato ir šv. Luko evangelijas. Tiedvi išraši nedaryti viena iš kitos, o iš platesnių oficialių šaltinių, nes ne tie patys Jėzaus pranokėjai[240] praleisti betrumpinant.

Biografiškąsias pranašystes apie Mesiją sustatysiu ne į jų atsiradimo, o į jų išsipildymo chronologišką eilę. Malachijas rašė, kad, prieš Mesijui ateisiant, bus atsiųstas pranokėjas jam kelio prirengti (Mal 3, 1). Izaijas pasakė, kad Mesiją pagimdys motina mergaitė (Iz 7, 14), Michėjas pridėjo, kad Mesijas gims Betliejuje (Mch 5, 2). Minėtasis Izaijas skelbė, kad naujoji Mesijo tiesa iš Jeruzalės pasklis po visą pasaulį ir išmokys visus žmones gero apsiėjimo ir teisingų teisių (Iz 2, 2). Aukščiau minėta šitame straipsnyje, kaip Izaijas aprašo būsimojo Mesijo stebuklus (Iz 35, 5. 6). Zacharijas aprašė būsimąjį Mesijo įjojimą į sostinę su karališkąja iškilme ir pažymi, kad tas karalius jos raitas ant asilo-pataitės ir asilaičio (Zch 9, 9). Izaijas prideda, kad ant Mesijo pečių bus viešpatavimas, o pats Mesijas bus nuostabus, patarmių davėjas, Dievas, galingas, būsimojo amžiaus tėvas, santaikos kunigaikštis (Iz 9, 6. 7). Jo kareivija bus kunigai, ir jis pats bus kunigas Melchizedeko apeigose (Ps 109), t. y. aukos

[240] Protėviai.

duoną ir vyną. Malachijas prideda, kad ta skaisčioji auka bus daroma visose vietose nuo rytų į vakarus (Mal 1, 11). Tačiau tas garbingasis kunigas, pranašas ir karalius turės kentėti taip, kad jo veido bus nežymu, jis bus sumindžiotas lyg kirminas, nuo viršugalvio lig padų nebus Jame sveikos vietos, kankinamas Jis tylės lyg avinėlis vedamas pjauti; mūsų piktųjų darbų naštą Jis imsis ant savęs ir ne už savo kaltes, tik už mūsų nuodėmes bus nužudytas (Iz 53). Anot Dovydo, Mesijo priešininkai kaip baisūs buliai, lyg šunų gauja apniks Jį, perdurs Jam rankas ir kojas, suskaitys visus Jo kaulus, burnas paleidę šaipysis iš Jo ir linguodami galvas tyčiosis, kad pasitikėjo Dievu. Jo rūbus pasidalins, o kam turi apvilkalas tekti – trauks burtą (Ps 21). Danielius trumpai pasako: Mesijas bus nužudytas ir tauta nebebus Jo. Ateis (kita) tauta su vadu ir sugriaus miestą bei bažnyčią[241]. Po to baisus išnaikinimas liks amžinai, aukos pasiliaus, o bažnyčioje bus griuvėsių bjaurumas, bet (Dievo) sandora bus padaryta su daugybe (kitų tautų) (Dan 9, 26. 27).

Tas pats pranašas Danielius pasako ir laiką, kuomet turi įvykti jo minėtieji atsitikimai, būtent: už 70 savaičių, susidedančių ne iš dienų, o iš metų, nuo to laiko, kaip bus išduotas leidimas atstatyti žydų sostinę ir bažnyčią, kurias buvo sugriovęs Nabuchodonosoras (Dan 9, 24). Danielius savo pranašystę rašė tebebūdamas Babilono nelaisvėje. Neužilgo žydai sugrįžo į tėvynę, pasistatė Jeruzalę ir bažnyčią, bet pamatė, kad toji bažnyčia menkutė ir neturtinga, sulyginus su sugriautąja senąja bažnyčia. Tuomet Agėjus pranašas palinksmino tautiečius, kad šioji bažnyčia bus už senąją garbingesnė, nes į ją ateis tas, kurio trokšta visos tautos (Ag 2, 7–10). Jokūbas taip pat buvo minėjęs tą, kurio laukiančios visos tautos, ir buvo pridėjęs, kad Judo dinastija lig tam laikui neišsibaigs (Pr 49, 10).

Jėzus yra paskutinis žmogus iš Judo dinastijos, nes tiktai Dovydo dinastija buvo iš Judo giminės ir Jėzus buvo paskutinis žmogus, kurs turėjo oficialią genealogiją, rodančią Jo ėjimą iš Dovydo per Saliamoną, per kitus teisinguosius žydų karalius. Jėzus buvo antroje žydų bažnyčioje, kurioje Agėjus pranašavo. Jėzus gyveno apie 490 metus nuo išėjimo karališkųjų dekretų, leidžiančių žydams statyti bažnyčią.

Žmonės gėrisi stebuklais, o aš gėriuosi pranašystėmis. Jos yra kiekvienam prieinamas stebuklas proto srityje. Šiandien žydai tebegarbina tas Šventąsias Knygas, kuriose parašytas mūsų Viešpaties portretas. Tą portretą rašė kelios dešimtys žmonių, per kelis tūkstančius metų. Kiekvienas pranašas tik po vieną ar kelis brūkšnius tedėjo, vienas kito darbo nesuprasdami. Jauniausiasis iš visų pranašų Malachijas mirė 401 metais prieš Jėzaus užgimsiant. Jėzus atėjo, pranašų veikalas tapo suprantamas: tai buvo Jėzaus portretas. Tokį darbą, tokiuo būdu tik Dievas tegali padaryti. Dievas Tėvas pirma atsiuntė žmonėms Savo Sūnaus portretą, o paskui patį Sūnų, kad žmonės žinotų ko klausyti. Ant Taboro kalno nušvito Jėzaus veidas kaip saulė, ir rūbai spindėjo kaip sniegas šviesoje, o Dievas Tėvas tarė: „Šitas yra mano mylimasis Sūnus; Jo klausykite"

[241] Šventyklą.

(Mt 17, 5). Visi katalikai, ir aš menkutis jų tarpe, klausome ir klausysime amžinai.

Jėzaus teisingumas, pripažįstančio Save Dievu, pasitvirtino dar tuo, kad vėliaus išsipildė Jo pranašautieji daiktai. Juk ne vien kiti apie Jėzų pranašavo, bet ir Jis pats pranašavo būsimus daiktus.[242]

Hettingeris[243] Jėzaus pranašystes suskirsto į tris rūšis: a) kuriose pranašauta paties Jėzaus gyvenimo būsimieji ir neįspėjami atsitikimai, b) krikščionijos ateitis ir c) būsimos nelaimės žydams bei Jeruzalei.

Iš pirmosios pranašysčių rūšies paminėsiu, kad Jėzus įspėjo, jog Petras Jo išsigins (Mt 26, 34. 35). Tas įspėjimas tuo labiau nuostabus, kad Petrui buvo pasakytas, o visgi dėl to išsipildė, nors Petras galėjo ir norėjo neužsiginti. Labai genialis ir didei šventas žmogus ir be pranašystės būtų galėjęs įspėti, kad gaus skaudžiai kentėti nuo galingų priešininkų, bet Jėzus įspėjo, kad Jam spjaudys į veidą ir plaks rykštėmis (Mk 10, 33. 34).

Apie krikščioniją Jėzus pasakė, kad ji, nežiūrint į persekiojimus, praplis (Mt 13, 31. 33. 35; 16, 18; Jn 10, 16; 12, 82), kad Evangelija bus skelbiama visam pasauliui (Mt 24, 14; 26, 13; Mk 13, 10; Lk 13, 29). Apaštalams pasakė, kad juos žydai persekios (Mt 24, 9; 10, 17; Lk 12, 11; 21, 12; Jn 15, 26; 18, 2), kad dangaus karalystė teks stabmeldžiams (Mt 21, 43; Mk 12, 9; Lk 20, 16), kad Bažnyčios nei pragaras neapgalės (Mt 16, 18). Daug visokių pasaulėžvalgų žlugo per 19 šimtų metų, ne viena ir galinga viešpatija išnyko, o krikščionija stovi ir auga. Ir ne tai nuostabu, kad auga, tik kad jos įsteigėjas visgi matė per būsiančius amžius ir priešininkų daugybes ir savo veikalo amžiną gajumą, nežiūrint į mažytę ir silpnutę išvaizdą.

Visi žinome, kaip Jėzus verkdamas pranašavo būsimos savo tėvynės nelaimes ir Jeruzalės išgriovimą (Lk 19, 41–44) ir pasakė, jog tatai bus vienai gentkartei nesuskubus išmirti (Mt 24, 34). Girdėjome taip pat, kaip baisiai ta pranašystė išsipildė Vespasiano laikais, t. y. 70 metais krikščionių eros. Stabmeldys Tacitus rašo, kad tai buvo laikai, pilni nelaimių, baisūs kovomis, sukilimų ir nesantaikų kupini ir kraugeringi net santaikai užėjus.[244] Nenuostabu: apie milijonas žmonių žuvo kovose arba iš bado, apie 90 tūkstančių buvo parduota vergauti, visas miestas buvo sugriautas, tik trys bokštai likosi styroti tarp griuvėsių. Tai istorijos paaiškinimas prie Jėzaus pranašystės.

Ciesorius Julijonas, atpuolęs stabmeldijon nuo krikščionių tikėjimo, norėjo tyčia padaryti, kad Jėzaus pranašystė būtų klaidinga, ir 361 metais pasiuntė architektus sugriautos žydų bažnyčios statyti. Daugelis žino, kad jam nepasisekė: 363 metais jis mirė. Bet retas kas težino, jog stabmeldys Ammianus Mar-

---

[242] Apie Kristaus pranašystes yra tam tikras veikalas F. Schmid, Christus als Prophet nach den Evangelien dargestellt. Brixen, Katholischer Pressverein, 1892, p. IV+196, kaina 2 M 40. – Aut. past.

[243] [Franz Hettinger, 1819–1890], Lehrbuch der Fundamentaltheologie, 3 Aufl. von S. Weber. Freiburg i. B. Herder, 1913, p. 326–329. – Aut. past.

[244] ... opium casibus, atrox proeliis, discors seditionibus, ipsa etiam pace saeva (tempus)". – Histor. 1, 2. – Aut. past.

cellinus tą nepasisekimą šitaip aprašo: „Taip smarkiai besidarbuojant tam Alipijui (architektų vyresniajam) ir padedant provincijos valdytojui, baisūs ugnies kamuoliai ėmė nuolat verstis iš žemės šalia pamatų ir, kelissyk apdeginę darbininkus, padarė, kad negalima buvo prieiti prie tos vietos. Taip nesiliaujant gaivalui eiti, liautasi dirbus pradėtąjį darbą."[245] Amijonas žinojo vulkanus ir žinojo, kad ne vulkano ten būta. Juk vulkano ir nebuvo Jeruzalėje 361 metais, o buvo tik stebuklas, kurį aprašė taip pat ir krikščionis Kirilas, Jeruzalės vyskupas. Tuo stebuklu Dievas parodė, kad Jam rūpi krikščionijos laimė ir nelaimė.

Šiandien Dievas nelaisto stebuklais krikščionijos, nes ji jau nebe jaunas medelis ir savo pajėgomis pastovi. Tačiau jos istorijoje yra buvę įvairių laikų. Istorikai užeina atsitikimų, kad krikščionijai priešingos pajėgos buvo didesnės už jos pajėgas. Tada iš netikėtų, istorikams nesusekamų šaltinių atsirasdavo krikščionijoje tiek stiprumo, kad išeidavo iš nelaimės sveika ir pilna gyvybės. Ne vienas istorikas tuos atsitikimus vadina stebuklingais, Dievo apvaizdos darbais, parodančiais, kad Dievui rūpi krikščionijos išlikimas ant žemės. Nerūpėtų, jei ji nebūtų Dievo darbas.

Kristaus Dievybės parodymas iš Jėzaus veikimo istorijoje užimtų labai daug vietos, jei pasikėsinčiau bent kiek išplėtoti. Todėl tą išparodymą praleidžiu visai. Jei kas norėtų be didelio darbo šiek tiek jį pažinti, tai patarsiu paskaityti istorijos profesoriaus J. P. Kirsch'o straipsnį „Bažnyčios istorija liudija, jog krikščionija iš dangaus siųsta".[246]

Suimdamas krūvon, ką rašiau lig šiol, pakartoju. Į Kristaus Dievybę mes tikime, nes Jėzus, būdamas sveiko proto ir aukštos doros žmogus, pasivadino Save Dievu ir tą Savo pasivadinimą patvirtino dviem parodymais: 1) mesijinių pranašysčių išpildymu ir 5) stebuklais. Nors pats Jėzus tik tuodu parodymu teminėjo, tačiau mes randame dar du Jo dievybės patvirtinimu, būtent 3) Jo pranašautųjų daiktų įvykimą, ir 4) stebuklingą Dievo globą, matomą Kristaus įkurtos Bažnyčios istorijoje.

Bet, anot Tamstos, Kristaus Dievybė nesutinka su šitais trimis laktais. 1) Evangelijos Jėzų vadina ir Jis pats nuolatai Save vadinasi nebe Dievu, tik žmogaus sūnum; 2) Jis melsdavosi į Dievą, o malda tereikalinga tik sutvėrimams, ne Dievui. 3) Prie kryžiaus prikaltas Jėzus šaukėsi nusiskųsdamas, kad Dievas Jį apleidęs.

Iš pat senų senovės žmonės, skaitydami Evangelijas, rasdavo šituos faktus ir galvodavo apie juos. Daugumai krikščionių tie faktai išrodė nepriešingi Kristaus dievybei. Bet Kerintas I amžiaus pabaigoje, kiek žinome, pirmutinis ėmė skelbti krikščioniją be Kristaus dievybės. Kerinto raštų nebeliko, todėl nežinome, kokiais parodymais jis remdavosi. Spėju, kad trimis minėtaisiais faktais.

---

[245] [Citata lotynų k.] (Amm. Marcel. Rerum gestarum lib. 23, 1). – Aut. past.

[246] [Johann Peter Kirsch, 1861–1941], Die Geschichte der Kirche, ein Zeugniss ihrer höheren Sendung. Tas straipsnis tilpęs 3-čiame tome veikalo Religion, Christentum, Kirche. 1912 pas Kösel. Kempten, 3 tomas, p. 1–164. Patariu pasiskaityti atvirtusio į katalikus protestanto istorijos profesoriaus Halle's universitete A. von Ruville [Albert von Ruville, 1855–1934] veikalėlį „Der Goldgrund der Weltgeschichte". Freiburg i. Br. 1912, p. XIV+236. – Aut. past.

Daug vėlesnis už Kerintą Arijus III ir IV šimtmetyje drauge su savo pasekėjais manė, kad pripažinus Kristų Dievu reikia pripažinti, jog Dievas tapo žmogum, t. y. kad Dievas tapo kūnu. Dievo įsikūnijimas yra žmogaus protu nepermanomas daiktas, o vieno įsikūnijimo negana pripažinti. Jeigu Dievas įsikūnijo, kad atlygintų už žmonių nuodėmes, tai turėjo būti kam atlyginti, tai yra turėjo liktis ir neįsikūnijęs Dievas. Pripažįstant, jog vienas tėra įsikūnijęs ir neįsikūnijęs Dievas, reikia pripažinti vieną Dievo prigimtį, o ne vieną Asmenį. Tat yra Trejybės dogma, o ta dar neprieinamesnė už įsikūnijimą. Per keturis amžius krikščionys ginčijosi, ar Kristus buvo Dievas, ar ne Dievas: vieni turėjo aiškių parodymų, kad Jo Dievo būta, kiti neabejotinai matė Jo žmogišką prigimtį su žmogiškais darbais. Aukščiau už visus tuos ginčus stovėjo katalikų Bažnyčios dogma, kad Kristus turi vieną Dievo Asmenį, bet dvi prigimti: Dievo ir žmogaus. Kristus yra vienas asmuo, viena ypata, bet Jis yra žmogus su pilna žmogaus prigimtimi, su jos kūnu, su siela, su kaulais, raumenimis ir nervais, taip pat jaučiančiais įspūdžius iš viršaus, kaip ir visi kiti žmonės juos jaučia. Vienkart jis yra visagalis ir visažinis Dievas, visiškai laimingas ir visokios laimės šaltinis.

Dvi Kristaus prigimti nesusimaišė nei nesusiliejo į vieną. Juodviejų susiėjimas tėra tik asmenyje. Tikrą asmens idėją galima trumpai aprašyti filosofiškame aptarime, bet tą aptarimą suprasti tegali tik mokinys, mokytojo vedamas per daugelį pavyzdžių. Asmens aptarimas lietuviškai sunku parašyti, bet sakysime, kad asmuo yra tada, kada protingas realis daiktas savaime esti.

Dievas negali būti ne savaime, todėl Dievo prigimtis negali būti be savo asmens. Žmogus gali būti arba nebūti: jo atsiradimas ne nuo jo pridera. Gaudamas esimą, žmogus gali negauti savaimybės. Tos savaimybės Dievas nedavė žmogiškai Jėzaus prigimčiai, tik paliko ją priklausomybėje nuo Savo dieviškojo asmens.

Kaip dvi ranki žmoguje nėra viena ranka, taip dvi prigimti Kristuje nėra viena prigimtis. Kaip abiejų rankų ypatybės laikosi atskiros, taip ir dviejų Kristaus prigimčių ypatybės likosi atskiros.

Žmogaus prigimtis labai apribota. Daugelio daiktų nė nenorime, nes jų įgyti negalime, neturime pajėgų. Dažnai kenčiame todėl, kad reikalingo daikto netenkame, nes jį išveržia arba sunaikina galingesnė už mus pajėga, kuriai neturime kuo atsispirti. Dievo prigimtis be ribų, nes ji absoliutė tobulybė.

Kad Dievo ir žmogaus prigimtis turi vieną asmenį, tai nereiškia, jog visus žmogaus prigimties troškimus atpildo Dievo prigimtis Savo ištekliais. Todėl Jėzui nuvargus bedirbant, kad Jo žmogiškoje fiziologijoje išsisemdavo pajėgos, tai Jis užmigdavo. Prastosios pajėgos atsinaujindavo tais pačiais fiziologijos keliais, kaip ir visuose žmonėse. Dievybė neužstodavo Jėzui reikalo kojas kilnoti einant ir valgyti išalkus. Kad budeliai kalė Išganytojui vinis į rankas, mėsos ir gyslos plyšo nuo geležies. Dievybė nestabdė geležies kietumo nei aštrumo. Žmogiškoji Jėzaus prigimtis gyveno savo žmogiškaisiais ištekliais.

Žmogiškoji Jėzaus prigimtis apima ne vieną kūną, bet ir sielą. Toji taip pat gyveno žmogiškais ištekliais. Kaip kiekvieno gerai augančio žmogaus siela eina geryn, taip ir Jėzus, augdamas, „augo išmintimi ir metais, ir malone pas

Dievą ir žmones" (Lk 2, 52). Kaskart didyn einant žmogui, dauginasi dvasios reikalai, o tie reikalai be Dievo pagalbos neaprūpinami. Kiekvienam žmogui Dievas duoda tą pagalbą. Kaip kiekvienas žmogus, taip ir Jėzaus žmogiškoji prigimtis savo dvasios reikalams gaudavo daugybes antgamtinių pagalbų iš Dievo. Kaip kitų žmonių žmogiškosios prigimtys dėl tų pagalbų nepaliauja būti žmogiškomis prigimtimis, atskiromis nuo Dievo, taip ir Jėzaus žmogiškoji prigimtis pasiliko nesusiliejus su dieviškąją, nors tų pagalbų turėdavo ypatinai daug. Šiuo žvilgsniu nebuvo esencialio skirtumo tarp Jėzaus ir žmogaus.

Visiems žmonėms skirta įstatymas, kad jų dvasiai reikiamos pagalbos ateina nuo Dievo dažnai per maldą. Malda yra žmogaus dvasios priedermė. Jėzaus prigimtis taip pat buvo po visais žmogaus prigimties įstatymais: Jo kūnas buvo po fiziologijos ir fizikos įstatymais, Jo apsiėjimai po Senojo Įstatymo Sandoros teisėmis, todėl užaugęs kas metai vaikščiodavo į Jeruzalės bažnyčią drauge su visais izraelitais. Todėl gi ir Jo dvasia buvo po bendru visiems sutvėrimams maldos įstatymu. Jis privalė melstis, nes turėjo žmogaus prigimtį. Ne kaipo Dievas meldėsi Jisai, tik kaipo žmogus.

Žmogaus dvasia yra taip gili, kad visiems mūsų mokslams toli šaukia lig ją ištirsiant. Tą sritį, kur žmogiškoji Jėzaus dvasia susiartino su Asmens Dievybe, dar yra sunkiau ištirti, todėl tenai gali ir turi būti daug kas neaišku. Dievo ir žmogaus prigimčių susijungimas viename Asmenyje galėjo turėti palinksminančią įtaką į žmogiškuosius Jėzaus jausmus, bet galėjo ir neturėti jos. Kuomet Jėzaus veidas žibėjo kaip saulė, o rūbai žvilgėjo kaip sniegas (Mt 17, 2), tai ta įtaka buvo; o kuomet Jėzus krauju prakaitavo arba su mirtimi kovojo, tai tos įtakos nebuvo, nors siela Dievo veidą regėjo. Žmogiškoje Jėzaus sieloje tuomet darėsi tie patys dalykai, kurie būtų daręsi kiekvieno kito teisingo žmogaus sieloje. Abidvi prigimti tebuvo susivienijusi [su] Asmenimi savaimybėje, bet žmogiškosios prigimties trūkumai nebuvo atpildomi dieviškos pilnybės gausumu. Žmogiškoji prigimtis turėjo tiek pajėgų, kad galėjo smarkiai pajusti stoką dieviškos įtakos į save; taigi smarkiai kreipėsi į Dievą, šaukdama: „Mano Dieve, mano Dieve, kodėl mane apleidai?" (Mt 27, 46).

Kristaus gyvenimo istorija rodo, kad Jisai buvo ne tik Dievas, bet drauge ir žmogus; turėjo dvi prigimti viename Asmenyje. Lygiai tie, kurie pripažįsta tik vieną žmogišką prigimtį, kaip ir tie, kurie tenori žinoti tik vieną dievybę, turi paniekinti po kelis stambius faktus. Kas abidvi prigimti sulieja į vieną, tas nesutinka su Evangelijų aprašymu. Evangelijos pasidaro aiškios tik žinantiems dvi Jėzaus prigimti viename Asmenyje.

Jėzus retai vadindavosi Dievu, o dažnai žmogaus sūnum. Kristus nei vieną kartą nebūtų pasivadinęs Dievu, jei tat nebūtų buvę tiesa. Kilnaus būdo žmonės, ypač jei jie yra persiėmę Jėzaus mokslu, nemėgsta aukštųjų savo vardų vartoti. Turėdamas lygią teisę vadintis Dievu ir žmogum, Jėzus, kol gyveno tarp žmonių, mėgdavo žmogum vadintis. Dievu tepasivadino tik vieną antrą kartą, t. y. tiek, kiek to reikėjo.[247]

[247] Kitą priežastį, dėl kurios Jėzus labiau mėgdavo Žmogaus Sūnaus vardą, paminėjau rašydamas apie Švč. Panelės Apsireiškimus Liurde, p. 121. – Aut. past.

Kristaus dievybė šv. Jono Evangelijoje taip aiškiai ir smarkiai išreiškiama, kad aiškiau išreikšti ir nebegalima. Ta Evangelija, Apaštalo Jono parašyta, pažvalgoje į Kristaus dievybę nesiskiria nuo Jono. Kiti Apaštalai Evangelijų nerašė, bet ne mažiau už draugus evangelistus Jėzaus dievybę skelbė. Todėl ir Apaštalų laikais Jėzaus dievybė buvo taip pat akcentuojama, kaip ir dabarto Tamsta nesupranti Tolstojaus.[248] Nei aš visiškai jo nesuprantu. Žinau, kad jis buvo genialus rašytojas, bet teologijos srityje jis buvo diletantas. Diletantai tuo skiriasi nuo mokslininkų, kad neperėję sistematiškai mokslo, nebeturi nuoseklumo.

[*Vadovas*, 1914.01, Nr. 65, p. 6–18.]

Ar Katalikų Bažnyčia užtenkamai dora, kad galėtų būti tikrąją Jėzaus Bažnyčia?

Iš p. Kubiliaus laiško

Pripažinus Kristaus Dievybę, daugiausia man kyla abejojimų, kad Katalikų Bažnyčia, – kokia dabar ji yra ir kokia ji buvo, – iš tikro yra Kristaus įstaiga. Kaip Tamsta sakai, tik ta Bažnyčia tegalėtų būti tikru Jėzaus tikėjimu, kuri užlaikytų ir mokytų visą Jo mokslą, ypač pačias svarbiausias doros taisykles, meilę pirma visko. Taigi man ir išrodo, kad Katalikų Bažnyčia toli gražu nėra vykintoja Kristaus mokslo.

Tik čia turiu pažymėti, kad kai Bažnyčiai esti prikišami kokie nors negeri dalykai, tai kai kurie Bažnyčios apgynėjai, negalėdami jų užginti, suverčia visą bėdą ar ant atskirų asmenų, ar ant pasaulietinės vyriausybės, tuo tarpu gerus dalykus vieno ar kelių bažnytinių asmenų išplečia ant visos Bažnyčios. Gal tai lengvas būdas atsikratyti nuo užmetinėjimų, bet tai vis tik dar tiesos neparodo: dar daugiau sukelia abejojimų.

ATSAKYMAS

Nesuskaitoma daugybė katalikų inteligentų tiki, kad jų Bažnyčia V. Jėzaus įkurta, neišnyko lig šiol ir dar tebeturi Išganytojo suteiktąsias ypatybes, nei kiek nepasidariusi blogesnė per 19 šimtų metų. Tam savo tikėjimui paremti katalikai turi svarbių argumentų. Sistematiškai gvildenant mokslą apie Bažnyčią, reikėtų perkratyti tuos argumentus, kitaip sakant, sugriauti katalikiškojo įsitikinimo pamatus, o paskui jau imti pozityvinį darbą, suvedimą krūvon faktų, parodančių, būk katalikystė nesanti Jėzaus įsteigtąja brolija.

Pozityviai katalikų Bažnyčios teisingumo išparodymai galima rasti kiekviename fundamentalės teologijos rankvedyje[249]. Mielu noru juos atkartočiau, jei

[248] Lev Nikolaevič Tolstoj (1828–1910) neigė Kristaus dievystę.

[249] Vadovėlyje.

turėčiau vietos. Labai norėčiau, kad Tamsta sau vienas persiskaitytum kokio nors teologo traktatą apie Bažnyčią. Be to, sunku bus mudviem susikalbėti, nes mano atsakymas bus sunkiai suprantamas nemokantiems to traktato. Jame išparodytuosius[250] daiktus aš laikysiu išparodytais. Dėl aiškumo čia juos paimsiu neišparodinėdamas.

Kristus, išmokinęs žmones doros ir tiesos, skaudžia mirtimi užbaigė gyvenimą, bet trečią dieną kėlėsi iš numirusių. Jis žinojo, kad žmonėms negana doros įsakymus žinoti, bet dar reikia pajėgos jiems išpildyti, o tos pajėgos trūksta visiems. V. Jėzus, būdamas Dievu, iš antgamtinių Savo šaltinių suteikė žmonėms pajėgos. Techniškas jos vardas yra *malonė*. Bet Jisai sunaudojo taip pat visas gamtines priemones, galinčias palengvinti žmonėms visiškąją dorą pildyti ir apreikštąją tiesą pažinti. Vienas žmogus, prisiklausęs gražių idealų, neilgai juos tebeišlaiko, patekęs į tarpą daugelio kitų, kitokios dvasios žmonių. Visuomenės įtakai šiek tiek atsispiria susivienijusi vienokių pažiūrų ir jausmų kuopelė. Juo ji didesnė, juo lengviau jai išlaikyti savo dvasią. Todėl kiekvienas reformatorius vienija savo pasekėjus, jei tik jo darbo tikslas ne žeminti, tik kelti idealus žmonėse. Kristus nepaliko savo pasekėjų pakrikusių, tik telkė juos krūvon. Jis sakė: kur du arba trys susirinkę mano vardu, ten ir aš tarp jų (Mt 18, 20). Ne palaidų sueigų Jėzus troško, tik organizuotos vienybės, nes Jis tvėrė draugijai organus. Per visą naktį pasimeldęs Jėzus iš didžios savo mokinių daugybės išrinko 12 vyrų ir juos apaštalais pavadino. Evangelistai išvardina juos vardais: pažymi, kad nemažas buvo tos dvylikos uždavinys (Lk 6, 12–16; Mt 10, 1–4).

Tai dvylikai Jėzus įvairiais laikais uždeda tris priedermes: platinti Jėzaus mokslą ir krikštyti (Mt 28, 20), teisti brolius, t. y. įkuriamosios draugijos narius ir juos valdyti (Mt 18, 17. 18), atleidinėti nuodėmes Dievo vardu (Jn 20, 23), maitinti žmones Jėzaus Kūnu ir Krauju taip, kaip Jis Pats jiems buvo padaręs prieš Kančią (Lk 22, 19). Trumpai sakant, Jėzus apaštalams pavedė priedermes mokyti, valdyti, sakramentus dalinti. Taip organizuotą draugiją Jėzus sucentralizavo, duodamas jai vieną aukščiausią ganytoją (Jn 21, 15–17), o tam ganytojui paduodamas Dangaus Karalystės raktus, valdžios pilnumą ir uolos stiprumą, kad pastatytos ant jo Bažnyčios nė pragaro pajėgos neapgalėtų (Mt 16–18).

Sudaręs organizaciją iš Savo mokinių, V. Jėzus pasižadėjo būsiąs su ja amžinai (Mt 28, 20). Be to buvimo jinai negalėtų išlaikyti Jo mokslo be klaidų, o be neklaidingumo negalėtų išlikti nei pati. Tikroji Jėzaus įkurtoji Bažnyčia turėjo liktis lig šiol, nes Dievo žodis negali mainytis. Nors pragaro galybės Kristaus Bažnyčion tiek prisėjo nuodėmių, kad jinai kartais rodosi lyg kad būtų ne Jo, vienok apgalėti jos nepajėgia. Juk Jėzaus Bažnyčia tam ir yra įsteigta, kad jinai palengvintų žmonėms įgyti išganymą. Kol tad yra žmonių ant žemės, tol reikalinga Bažnyčia, tol jinai ir turi būti.

Tamsta gal sutinki su manim, kad tikroji Jėzaus Bažnyčia išnykti negalėjo, tik sakai, kad „išrodo, jog Katalikų Bažnyčia toli gražu nėra vykintoja Kristaus

[250] Įrodytus.

mokslo", nes „tik ta Bažnyčia tegalėtų būti tikru Jėzaus tikėjimu, kuri užlaikytų ir mokytų visą Jo mokslą, ypač pačias svarbiausias doros taisykles; meilę pirm visko".

Visiškai pritariu, į ką tikiu, kad tikrasis Kristaus tikėjimas turi užlaikyti visą Jo mokslą ir vykinti visus Jo doros įsakymus, ypač meilę. Tai pripažinęs, visgi turiu pažymėti, kad reikėtų mums atskirti tikrojo Jėzaus tikėjimo priedermes nuo ypatybių, ant kurių to tikėjimo tikrumą galime pažinti. Gamtininkai pasakoja, kad tikrasis deimantas ugnyje skyląs ir degąs, o dirbtinasis, iš stiklo padarytasai tirpstąs, bet nedegąs. Skilti ugnyje – tai tikrojo deimanto ypatybė, bet ta jo ypatybe mes negalime naudotis, kad atskirtume tikrąjį nuo dirbtinojo: pažinotume tikrumą tada, kada jau nebeturėtume deimanto. Taigi tikrieji nuo dirbtinųjų deimantų atskiriami kitomis ypatybėmis. Mums čia ne deimantai svarbu, tik ta tiesa, kad tikrųjų daiktų ypatybės gali būti dvejopos: vienos tokios, kad iš jų pamatomas tikrumas, o kitos tokios, kad jos tėra tiktai tikruose daiktuose, bet pirma reikia pažinoti daikto tikrumą, o paskui tegalima matyti ieškomoji jo ypatybė.

Kai kurie protestantai protauja taip, kad tikroji Jėzaus Bažnyčia negali klaidingai skelbti tikėjimo, o katalikystė skelbia jį klaidingai, todėl katalikystė negali būti tikroji Jėzaus Bažnyčia. Bet katalikai taip pat gali kaltinti protestantus už klaidingo tikėjimo skelbimą. Taigi pirma reikia turėti priemonė tikram tikėjimui pažinti, o paskui vieni kitiems neteisingumą prikaišioti. Teisingojo tikėjimo tegali mokyti tiktai ta Bažnyčia, kuri neklaidingumą yra gavusi iš V. Jėzaus. Ne ant tikėjimo galima pažinti Bažnyčios tikrumas, tik iš Bažnyčios tikrumo reikia mokytis teisingojo tikėjimo.

Kaip tikėjimas, taip ir meilės įsakymo pildymas negali būti žyme, parodančia tikrąją Jėzaus Bažnyčią, nes jos tikrumą reikia pirma žinoti, kad galima būtų mokytis, kaip meilės įsakymas reikia pildyti. Ne visa tatai auksas, kas žėri, ir ne visa tatai meilė, kas tuo vardu vadinasi. Kad sukčius vaišina degtine girtuoklį, laikydamas prirengtą pasirašyti dvilinkos skolos pripažinimą, tai visai nebe meilė. Kad chirurgas pjauja ligoniui gangrenuojamą koją, tai meilė. Šituose dviejuose pavyzdžiuose skirtumas tarp meilės išvaizdos ir turinio lengvai matomas, o gyvenime yra begalės atsitikimų, kame tas skirtumas sunku pamatyti. Rusų poetas tą tiesą išreiškė pasakoje apie gaidį, katiną ir mažą peliuką. Nesuskaitomoje daugybėje atvejų be antgamtinės pagalbos visai negalima sužinoti, kame meilė ir kame meilės sulaužymas. Aš pažinojau merginą A. R., kuri lig gyvos galvos ketino pašvęsti savo mokslą, laiką ir darbą neturtingoms mergaitėms lavinti. Jos motina išrado, kad duktė esanti be galo kietos širdies, jei jinai svetimas mergaites stato aukščiau už tikrąją savo motiną našlę. Kas yra matęs žmonių taip kenčiant vidujinę kovą, kaip anoji mergina kad kentė, tam aišku, jog meilės pildymas arba nepildymas sunkiai matomas dalykas pavieniuose žmonėse, dar sunkiau didelėse draugijose, kaip katalikų Bažnyčia. Juk joje yra apie 250.000.000 žmonių: gerų ir negerų. Imant tai visa atidon, negalima sakyti, kad katalikų Bažnyčia meilės įsakymo nepildo.

Bet, sakysime, Tamsta turi atsitikimų, kad katalikai sulaužė meilės turinį ir išvaizdą. Tamsta imi atidon tik atsitikimus, kuriuose abejonės negali būti nei

lašo, ir Tamsta tik tada užmėtinėji Bažnyčiai meilės nepildymą, kada tų atsitikimų turi dideles daugybes. Juk Aleksandras VI, Liudvikas XI, Macoch'as[251] buvo katalikai. Prie jų pridėjus nesuskaitomą daugybę niekšų katalikų, kuriuos plačiame pasaulyje kasdien pasmerkia teismai, tai pasirodo tokis katalikų piktadarbių kalnas, kad plaukai stoja ant galvos.

Kiek tik kas nori, tiek galima pripažinti katalikų piktadarbių. Bet iš to liūdno ir didelio skaitliaus negalima išvesti, būk katalikų Bažnyčia nėra tikroji Kristaus Bažnyčia. Kristaus Bažnyčia išnykti negalėjo, o juk nėra krikščionių tikėjimo, kuriame nebūtų piktadarbių arba kad jų procentas būtų mažesnis, negu katalikystėje. Juk jaunesniuose krikščioniškuose tikėjimuose karalienės Elzbietos, Henriko VIII dukters apsiėjimas nesiskaito ypatingu daiktu, o josios tėtušis tiek tejautė sąžinės graužimo, kapodamas galvas savo pačioms, kaip ir katalikų kunigams.

Buvo bandymų išrodinėti, būk katalikų piktadarbių skaičius procentiškai didesnis už nekatalikų. Bet tie bandymai nuėjo niekais, ne tiek dėlto, kad skaičiai nebuvo didesni, kiek dėl to, kad kriminalinė statistika nerodo tautos doros aukštumo arba žemumo. Iš pavyzdžio tatai aiškiai matyti. Šalia bažnyčios gyvena arkliavagių vyresnysis. Jam reikia gyventi netoli Dievo namų ir turėti karčiamą, kad vagys, susieidami pas jį, galėtų turėti gražų tankaus užėjimo nusiteisinimą. Pats vadas niekuomet neina vogti, todėl jo niekuomet nesugaunama bevagiant. Bet jisai pamažėli ištvirkina jaunimą, kad būtų iš ko užstoti vietas pražūvančių arba sugaunamų vagių; jis susižino su vogtųjų arklių priėmėjais, pamokydamas vagis, kur nujoti, kad žmonės nesugautų; jis parūpina paskirtame nuo vogimo vietos tolume antrą jojiką, kad pirmasis galėtų sugrįžti pirma, negu apvogtieji pasijus. Vienam, antram jo „darbininkui" susigriebdinus, jisai stovi karčemos tarpduryje, rankas į kelnių kišenius susikišęs, ir kalba, kad vagys ir peštukai tik vieni katalikai, o protestantų ir žydų tarp jų negirdėti. Tokiam arkliavagių organizatoriui sąžinė neišmėtinėja vagysčių nei garbės nuplėšimo svetimam tikėjimui. Bet klauskime, kokie santykiai tos sąžinės su josios tikėjimu? Atsakymas lengvas: jinai dėkinga savo tikėjimui už ramumą, kad gali blogai daryti ir graužimo neturėti. Kataliko piktadarbio širdyje niekuomet nėra to dėkingumo, nes katalikų tikėjimas niekuomet nepalieka sąžinės už piktuosius darbus ramios. Todėl katalikai piktadarbiai fanatiškai nekenčia arba visos katalikų Bažnyčios, arba nors asmenų katalikystę pildančių. Šitas antrasis atsitikimas labiausiai būva tada, kada piktadarbiui nepatogu kovoti su pačia Bažnyčia. Todėl nedorieji kunigai neapsakomai smarkiai neapkenčia gerųjų kunigų ir kuo skaudžiausiai juos kankina, jei tik gali. Todėl tikėjimui priešingosios partijos katalikų šalyse kur kas fanatiškesnės už tokias pačias protestantų partijas. Tas pats sąžinės neramumas padaro, kad katalikai, išdrįsę savo sąžinės neklausyti, daug žemiau už nekatalikus nupuola į nedorybes. Todėl katalikiškose šalyse pasidaro ir didžiausių pasišventimo veikalų, ir

[251] Aleksandras VI (1431–1503), amoralus Renesanso laikų popiežius. Louis XI (1423–1483), klastingumu garsėjęs Prancūzijos karalius. Damazy Macoch (1874–1916), lenkas vienuolis, tapęs žmogžudžiu.

didžiausių niekšiškų baisybių. Lėkštai žiūrinčiam gali pasirodyti katalikystės kaltė tame, būk jinai, erzindama sąžines, padaro žmones niekšais. Bet tai nėra erzinimas, tik kliūtis, neduodanti žmonėms nurimti blogume. Ramumo blogume katalikystė neduoda ne tik vienam kam, bet visam pasauliui. Juk protestantai šiandien negalėtų, jei ir norėtų, pildyti savo negatyvių doros principų, nes yra katalikų, kurie juos mirtinai užpeiktų. Reikalas atsižiūrėti į katalikiškąją opiniją įveda išganingą nenuoseklumą į protestantų sistemą, priversdamas juos gyvenime branginti teorijoje atmetamus geruosius darbus. Tai katalikiškosios opinijos įtakai pasiduoda taip pat ir ateistai, kuomet pripažįsta skirtumą tarp to, kas doroje gera ir bloga. Jų pasaulėžvalgoje tokiam skirtumui nėra protinių pamatų.

Garsusis sociologas Le Play 1855 m. veikale „Les ouvriers européens" (Europos darbininkai)[252] sutalpino begales pastebėjimų, surinktų ilgai, sąžiningai, bešališkai tyrinėjant įvairių tautų ir tikėjimų darbininkus. Iš tos gausios pastebėjimų medžiagos matyt vienas daiktas, būtent, kad katalikų ir protestantų šeimynos arba visai nėra doresnės vienos už kitas, arba taip mažai, kad to skirtumo negalima matyti. Le Play'o pastaba virto beveik dogmatu visuomenės moksluose.

Tas doros vienodumas tarp vidutinių katalikų ir protestantų įvairiose vakarų Europos tautose turi savo priežastį pačioje doros prigimtyje. Doras apsiėjimas esti tada, kada žmogus apsieina sulig principų, o kuomet jis pasiduoda neprotingiems jausmams (iš lotyniško: impulsams), tuomet esti nedora. Taigi principai yra doros branduolys. Žmogus savo dorinius principus išreiškia arba žodžiais, arba apsiėjimais. Kiti žmonės tą išreiškimą mato ir girdi. Todėl doriniai principai nesilaiko tik vienoje galvoje, bet turi ypatybę plisti. Plinta gerieji principai ir plinta blogieji. Plitimą nesulaiko tikėjimų skirtumai, nes galvoti, kalbėti, klausyti, žiūrėti ir apsieiti taip pat turi katalikai, kaip ir protestantai, pravoslavai ir kiti žmonės. Dora, lyg kad vanduo: viršuje visur lygus.

Visa daugybė dorinių principų, įsigyvenusių vakarų Europoje, susidėjo ne viena diena, o šimtais metų. Nuo to laiko, kaip anglai, keltai, frankai ir germanai yra civilizuotomis tautomis lig šešioliktojo šimtmečio pradžiai, visa Vakarų Europa yra buvusi katalikiška, o nuo XVI amž. pradžios lig XVII jinai yra buvusi katalikiška ir protestantiška, nuo XVIII šimtmečio prisidėjo trečioji idėjų rūšis - postchristianizmas. Tos trys principų sistemos neliko neįnešusios kiekviena šio to į dabartinės Vakarų Europos bendrąją dorą.

Nuo tautų kelionės laikų lig XVI amžiui buvo Europos augimo amžius, o su XVI amž. prasideda dvasios skilimo periodas. Per 1000 metų savo augimo laiku Vakarų Europa tėra tik po vienos katalikystės įtaka. Per paskutinius 400 metų katalikystė nepasilieka dyka, bet šalia jos veikia kiti dvi pajėgi.

---

[252] Pierre Guillaume Frédéric Le Play (1806–1882), *Ouvriers européens : Études sur les travaux, la vie domestique et la condition morale des populations ouvrières de l'Europe*, Paris, Imprimerie impériale, 1855, 6 tomai.

Bendroje Vakarų Europos pildomoje doroje yra gerų taisyklių, bet yra ir blogų. Prie šių paskutinių pridera dvikova, vienas iš baisiausių, meilei priešingų apsireiškimų. Šita taisyklė, be abejo, nėra kilusi iš katalikystės nei iš protestantizmo. Ji buvo pirma negu postchristianizmas atsirado. Jo pradžia matoma būtent germanų burte, būk dvikovoje dievai padedą teisingajam kovotojui. Iš istorijos žinome, ką katalikų Bažnyčia yra dariusi, kad toji taisyklė išnyktų. Ne tik kovotojai su savo sekundantais, bet ir liudininkai su netyčia atklydusiais į dvikovą pažiopsoti žmonėmis užsitraukia popiežiaus teišrišamąją ekskomuniką, nors tai būtų karaliai ar ciesoriai. Žmogus dvikovoje sužeistas, nors prieš mirsiant suskumba atlikti išpažintį, negali būti palaidotas šventoje vietoje.[253] Tačiau dvikova neišnyko. Iš to matyti, kad žmonėse esama pajėgų, pasekmingai trukdančių dideles Bažnyčios pastangas, vedančias visuomenę doroje aukštyn.

Ne mažiau kaip su dvikovomis katalikystė kovoja su girtuokliavimu, pornografija, paleistuvyste. Tačiau karčiamų, paleistuvių namų buvo ir yra visuose katalikų ir nekatalikų kraštuose. Bjaurių paveikslų ir raštų gaminimas eina sparčiai visur. Tokių pavyzdžių galima pririnkti ir daugiau. Nesvarbu jų dauguma, tik svarbu tatai, kad kova už idealus ne visuomet pasiseka. Lietuvos paprūsėje daug katalikių kas metai pavasariais išeina uždarbiauti į Prūsus, o rudeniais grįžta be vainikų. Kunigai barasi ant merginų, einančių tarnauti protestantams, žydams ir kitiems nekatalikams. Tas barimas – tai ne kas daugiau, kaip tik kova su vainikų taršymu. Protestantizmas nesipelno sau fanatiko vardo tokiomis kovomis: jis tyli. Skaičiau knygose ir girdėjau iš patyrusių, kad Prūsuose administracija supranta, kaip didelė nelaimė mergaitei patekti į toleruojamąjį paleistuvybės urvą, todėl „lex Heinze"[254] visaip gina vokietes nuo ištvirkimo, bet urvų visgi yra, o administracija savo tėvynės meilę parodo tuo, kad tuose urvuose vergauja daugiausia svetimos, ne vokietės. Kaip tatai patinka mums, vokiečių kaimynams, apie tai nekalbu. Man rūpi pažymėti, kad trukdymas išeivybės į užsienį ir į didžiuosius miestus, tai taip pat meilės įsakymo pildymas.

Ištvirkusioji moteriškė gražiai žino, kad ištvirkimas blogas daiktas; girtuoklis pats mato, kad girtybėje nelaimių šaltinis, o visgi jis nesiliauja gėręs, ji – nesusivaldo. Daug geresnis daiktas neduoti rankai nulūžti, negu nulaužtą gydyti. Todėl pajunkėliai guli savo pajunkimuose[255], nes jie nebeturi užtenkamai stiprių dvasios pajėgų, kad galėtų suvaldyti įsivyravusius kūno norus. Katalikystė nuosekliai rūpinasi doros pakilimu, todėl jinai daro ką gali, kad žmonės iš mažens įgytų tiek daug dvasios pajėgų, kad galėtų užtekti lig gyvos galvos. Pasninkas įvestas tuo tikslu, kad žmogus valios pajėgomis nepavojinguose dalykuose paprastų suvaldyti savo kūno norus. Papratęs valdyti valgymo norą,

[253] Senesniuosius to turinio įstatymus atnaujino Tridento surinkimas, paskui Benediktas XIV, pagalios Pijus IX spalių 12 dieną 1869 m. – Aut. past.

[254] 1900 m. Vokietijoje įvestas įstatymas, ginantis viešąją moralę. Taip pavadintas nuo 1887 m. nuteisto sutenerio Gotthilf Heinze.

[255] Priklausomybėse.

žmogus suvaldo ir kitus negeruosius norus. Protestantizmas nepermanė pasninko naudos ir jį panaikino. Pornografija paskutiniais keturiais šimtmečiais Vakarų Europoje padidėjo. Postchristianizmas nepripažįsta reikalo valdyti neproporcionališkai mūsų prigimtyje įsigalėjusį lyties gašlumą, todėl kūdikiai įgyja prigimčiai priešingų, jų sveikatą ardančių papročių. Ne vienas lietuvis, pabaigęs gimnaziją, iš proto išėjo ir jaunas mirė, nes mažas būdamas, prisiklausė vyresniųjų draugų ir per jaunas pradėjo „lytimi gyventi". Dėl tos pačios priežasties daugelis negalėjo mokslų baigti ir žuvo. Taigi kas kovoja su per greitu „lyties susipratimu", kas pasninką skelbia, tas taip pat meilės įsakymą pildo. Tą meilės įsakymą pildė vyskupas Valančius, jį pildo ir kun. Marma[256], kad blaivybę platina.

Visokis gerosios doros platinimas yra meilės įsakymo pildymas. Dorybės negali būti be įpročio išsižadėti savo dabar jaučiamų norų dėl aukštesnių principų. Išsižadėjimas be įpratimo tepadaro nepatveriančią dorybę, o dorybė be ištvermės - tai tiktai geras ūpas, ne dorybė. Įpratimas išsižadėti savo norų - tai tikroji dorybė ir tikroji artimo meilė. Katalikų moksle išsižadėjimas atsikartoja bemaž visur. Protestantizmas išsižadėjimo principą atmetė. Kai kurie kiti krikščionių tikėjimai to principo neatmetė, bet jį užmiršo. Užmiršimas dar blogesnis daiktas negu atmetimas. Atmetus išsižadėjimo principą, lieka nors taisyklė, kad reikia šiokių tokių principų laikytis; juk tik todėl ir kovojama prieš principą, kad nereiktų jo laikytis. O kur principas pasilikta, tik nepripažinta reikalas jo laikytis, ten visai atimta vertė principams ir dora negali pastovėti. Tenai beveik visi einantieji universitetą esti revoliucionistai, visi baigusieji virsta absoliutistais. Nuomones pamainyti iš krašto į kraštą tenai tiek tetrunka, kiek mokslus pabaigus diplomą iš kanceliarijos pasiimti, priemenioje kaliošais apsiauti. Kankinių šventes švęsdama, katalikų Bažnyčia primena saviesiems principų brangumą. Tai pat ji atkartoja tvirtindama, kad tėra tik viena tiesa ir vienas tiesos tikėjimas.

Protestantizmas ir postchristianizmas visus tikėjimus lygiai stato, nors apie tuos pačius daiktus vienas tikėjimas sako taip, kitas kitaip. Abudu pasakymu pastačius lygioms, tiesa turi nusmukti lig paprastos nuomonės vertės. Sumažinant tiesos vertę, negali liktis principo brangenybė. Juk principas tiek tėra vertas, kiek jame yra tiesos. Taigi katalikystė, skelbdama tiesos absoliutizmą, tvirtina principų vertę, duoda patikimus pamatus dorai, rūpinasi dvasių prirengimu, kad galėtų kovoti su pagundomis, nuosekliai veda doros tobulinimo darbą. Doros aprūpinimas apsaugoja visuomenę nuo betvarkės. Genialis Guizot rašė: „Tikroji priežastis, dėl kurios darbininkams labai patinka klaidingos ir visuomenei pavojingos mintys, yra tame, kad miestų darbininkai žemą teužlaiko dorą ir gyvena kaip betvarkiai."[257] Taigi katalikystė, keldama dorą ir pamokslais, ir išpažintimis, ir apeigomis, ir sakramentais, ir visais kitais

[256] Kun. Kazimieras Marma (1878–1949).

[257] [Citata prancūzų k.] (François Guizot [1787–1874], Méditations sur la religion chrétienne. 1864. Préface, p. XXXII). – Aut. past.

būdais, saugoja visuomenės tvarką, gydo jos ligas, sustabdo nelaimes, tuo būdu pildo meilės įsakymą.

Galėčiau pririnkti didelę daugybę atsitikimų, kame meilė buvo ir yra pildoma savo kasdieniniame pavidale. Bet Tamsta pripažįsti, kad tokių pavyzdžių yra. Man telieka tik pridėti, jog jų katalikystėje yra kaipo vandens Nemune. Nei plačiausia monografija negalėtų visa ko surašyti. Paminėsiu tiktai kelių vardus. Eidami per Alpes žmonės žūdavo tarpkalniuose, pusnims užėjus. Bernardas iš miestelio Menthon, garsus Sabaudijoje Aostos pamokslininkas, neapsakomai dideliu pasišventimu ėmė tarnauti keleiviams. Pačiose pavojingose vietose pastatė dvi prieglaudi ir pats jose tarnavo keleiviams. Jo darbas tebėra lig šiol, nes iš katalikų vis atsiranda niekam nežinomų žmonių, kurie, tapę vienuoliais, toliau dirba Šventojo pradėtąjį darbą. Tiedvi prieglaudi viena vadinasi Didžiuoju šv. Bernardu, kita Mažuoju. Aprūpinęs prieglaudas vienuoliais, Bernardas vėl grįžo sakyti pamokslų ir mirė Navarroje 1081 metais.[258]

Jonas de Matha[259] suprato, kaip baisiai kenčia žmonės, vergijon paimti, ir visą savo gyvybę pašventė jų nelaimėms mažinti. Dievo vardu Jonas sušaukė prie savęs daugelį tokių pat nuoseklių katalikų ir su jais sutarė išsižadėti turtų, savo valios, moterystės ir, reikalui atėjus, pačiam likti vergu, kad artimą išpirkus. Nuo 1198 lig 1622 metų 7215 žmonių iš šv. Jono de Matha brolijos žuvo baisiai kankinami už vergus. Septyni tūkstančiai du šimtu penkiolika vyrų! Man rodos, jų užtenka Macochui atsverti! Kaip apie juos viešoji spauda nieko nežino, taip yra ir šiandien tokių pat nežinomų didžiavyrių.

Juodveidžių negrų likimas buvo baisus: pirkliai juos gaudydavo, o sugavę pardavinėdavo lyg gyvulius ir kankindavo baisiau negu gyvulius. Kun. Petrui Claver'ui[260] jų gailėjo, bet negrų pirklybos jis sustabdyti negalėjo. Jis padarė prižadą kol gyvas juos šelpti, jų vargus lengvinti ir per 40 metų tą prižadą bepildydamas, 300.000 varguolių priglaudė. Klaveras mirė 8 rugsėjo 1654 m. Jėzuitai jo darbą vedė toliau ir Paragvajuje įkūrė garsiąsias redukcijas, kur žmonės bemaž nežinojo, kas vargas, kol neatėjo postchristianiškų pažiūrų pilni ir galingi valdininkai iš Europos ir neišvaikė jėzuitus. Leonas XIII 15 sausio 1888 metais Petrą Klavarą apskelbė šventuoju.

Ne viena tik senove katalikų Bažnyčia garbinga. Ant Ceilono salos daugybė raupuotų žmonių. Jų kūnai, gyvi tebebūdami, pūva. Niekas nenori patarnauti tiems žmonėms, kad neužsikrėstų. Kun. Damian'as[261] laisvai pašventė jiems savo gyvybę, su jais gyveno, apsirgo ir numirė mūsų dienose. Kun. Bejzym[262] taip pat apsigyveno tarp raupuotųjų Madagaskare ir mirė. Antananarive raupuotoms moterims tarnauja seserys Pranciškonės, ir niekas neišranda, kad būtų kuo stebėtis, nors vienuolė, pastodama į tą prieglaudą, turi būti pasiren-

---

[258] [San Bernardo di Mentone, CRSA, apie 1020–1081.] Žiūr. A. J. M. Hamon, Vie de S. François de Sales. Paris, Gabalda 1909, t. II, p. 138. – Aut. past.

[259] Šv. Jean de Matha, O.SS.T (1160–1213), trinitorių ordino steigėjas.

[260] Šv. Pere Claver i Corberó, SJ (1580–1654), katalonas jėzuitas.

[261] Šv. Damiaan De Veuster, SS.CC. (1840–1889), dirbo ne Ceilone, o Havajų salose.

[262] Pal. Jan Beyzym, SJ (1850–1912), lenkų misionierius.

gusi mirti. Prancūzų Akademija, dalindama savo dovaną už nematomą ir nežinomą dorybę, matė tokių gražių jos pavyzdžių Paryžiaus liaudyje, kad de Vogue[263], paskutinį kartą tas dovanas dalindamas, skundėsi ant Bažnyčios, kodėl ji tų žmonių nepripažįstanti šventais. Akademikas neatsižiūrėjo, kad gyvų žmonių negalima šventais paskaityti.

Tamsta tuos ir tokius faktus noromis pripažįsti, tik sakai, kad Bažnyčia blogai daro girdamosi jaisiais, o atstumdama nuo savęs piktadarbių niekšystes. Tokiam užmetimui daugelis šitaip atsako: kiekvienas tikėjimas teatsako tik už tuos apsiėjimus, kurie sutinka su jo mokslu. Nedorų katalikų apsiėjimas nesutinka su jų tikėjimu, neišeina iš to tikėjimo principų. Katalikystė aiškiai mokina, kad kiekvienas, svarbiame dalyke laužąs jos įstatymus, dvasia miršta, nes nuodėmė yra dvasios mirtis. Pirma negu žmogus padaro blogą darbą, tas darbas jau yra jos viešųjų įstatymų ir dogmų papeiktas. Kada karalius deleguoja pavaldinį į kitą viešpatiją, tai teatsako tik už tuos delegato darbus, kuriems jį buvo delegavęs. Už visus kitus, ypač už priešingus, atsako pats deleguotasis. Jeigu ūkininkas siunčia berną nuvežti javus į miestą pirkliui, bernas negali arklių parduoti ir jei parduotų, ūkininkas turi pilną teisę atsiimti nuo pirkiko. Nėra priežasties kitaip protauti Bažnyčios reikaluose.

Galima tik sakyti, jog Bažnyčia per silpna, kad jinai lig šiol nemokėjo suvaldyti savo vaikų, kad jie daro tai, ko ji nenori, o tie nenaudieji kartais taip aukštai pakyla, kaip Aleksandras VI. – Bet supraskime ir čia V. Jėzaus darbą. Jis neatsivedė su savim angelų iš dangaus, kad jie, atpirkimo nereikalaudami, pagundų nejusdami, neturėdami nuodėmių, tik vieną darbą tedirbtų – mus nusikaltėlius ant gero vestų. Jėzus mums uždėjo savitarpinės pagalbos priedermę. Mes visi turime vienas kitą stiprinti ir patys save saugoti nuo nuodėmių. „Kiekvienas vyriausias kunigas yra paimtas iš žmonių, yra statomas žmonėms jų reikaluose pas Dievą, idant atnašautų aukas ir dovanas už nusidėjimus, kuris galėtų pasigailėti nežinančių ir klystančių, kuomet ir jis pats yra silpnybės apsiaustas, ir todėl jis turi, kaip už žmones, taip ir už save patį atnašauti aukas už nusidėjimus“ (Šv. Povilas Žydams 5, 1–3).

Bažnyčioje yra du gaivalu: dieviškasis, kuris apima visa tai, ką V. Jėzus yra atnešęs žmonėms iš dangaus, ir žemiškasis, t. y. žmonės su visomis savo silpnybėmis. Išganytojas aiškiai pasakė, kad dieviškasis atgaivinimo, pataisymo ir tobulinimo elementas ne susyk viską permainys ir padarys kaip reikiant, o ilgai ir pamažėle: „Panaši yra dangaus karalystė į raugą, kurį ėmusi moteriškė įmaišė į tris miltų saikus, kol visa surūgo“ (Mt 13, 38). V. Jėzus paaiškino, kad toji dangaus rūgštis ne visus žmones perims, o kad bus priešingas gaivalas, kuris išliks lig pasaulio pabaigos. „Palyginta yra dangaus karalystė žmogui, sėjančiam gerą sėklą ant savo dirvos. Žmonėms gi bemiegant, atėjo jo priešininkas ir pasėjo kūkalius[264] tarp kviečių ir nuėjo. Kuomet paaugo želmuo ir užmezgė vaisių, tuomet pasirodė ir kūkaliai. Priėję gi šeimynos tėvo tarnai tarė

[263] Eugène-Melchior de Vogüé (1848–1910), prancūzų politikas.
[264] Rauges.

jam: Viešpatie! argi ne gerą sėklą pasėjai ant savo dirvos, iš kurgi tad turi kūkalius? Ir tarė jiems: Žmogus priešininkas tai padarė. Tarnai gi tarė jam: ar nori, kad eitumėm ir surinktumėm juos. Ir tarė: ne, idant kartais rinkdami kūkalius neišrautumėte drauge su jais ir kviečių. Leiskite abejiems augti iki pjūties; ir pjūties laiku pasakysiu pjovėjams: surinkite pirma kūkalius ir suriškite juos į pėdelius sudeginti, kviečius gi surinkkite į mano kluoną" (Mt 13, 24–80). Šitas V. Jėzaus palyginimas pamokina žmones, ieškančius tikrosios Bažnyčios, kad nesibaidytų, pamatę joje kūkalių.

Atidą turime kreipti ne į kūkalių pusę, tik ten, iš kur ateina pagalba būti geriems. Patyrimas mus mokina, kad gyvuliškųjų palinkimų mumyse yra devynios dalys, o žmogiškoji proto šviesėlė, kibirkštėlė pelenų krūvoje. Blogieji palinkimai visuomet ima viršų, kada žmogus negauna iš šalies sustiprinimo, kad galėtų gera padaryti. Garsusis Brunetière[265] tatai smarkiai išreiškia, sakydamas, jog žmogaus gyslose tebebėgioja orangutango kraujas. Krikščionija ne be reikalo skelbia dogmą, kad žmogaus prigimtį yra sugadinusi pirmoji nuodėmė. Kai kurie postchristianiniai psichologai yra sustatę hipotezę apie apsigimėlius piktadarbius ir tą hipotezę rodinėja faktais, galinčiais liudyti, kaip yra silpna savaime žmogaus prigimtis. Jeigu tad yra žmonėse milžiniškų dorybių darbų, tai katalikai pripažįsta tatai ne savo įgimtajam stiprumui, tik tam antgamtiniui gaivalui, kurį V. Jėzus yra palikęs Bažnyčiai. Ačiū to antgamtinio gaivalo įtakai šv. Pranciškus Asyžietis, šv. Vincentas a Paulo ir kiti darė nuostabius ir stebuklingus darbus. Rasi ir mes padarytume, jei taip rūpestingai naudotumėsi mums duodamąja antgamtine pajėga, kurios neapsakomą gausybę turime Švenčiausiame Sakramente. Kad katalikai katalikystei priskiria savo didžiavyrių nuopelnus, tai taip daro todėl, jog tiki į žmogaus valios silpnumą ir į didelį pasekmingumą dvasiškojo turto, kurį Viešpats Jėzus yra atsiuntęs. Tai ne suktosios apologetikos nesąžininga priemonė.

Kaip tik atsirado suskilimas tarp krikščionių, tai Jėzaus mokslo mylėtojai suprato reikalą ženklų, kad jais būtų galima atskirti tikrąją Jėzaus Bažnyčią nuo kitų. Kol dar nebuvo skirtumo tarp pravoslavų ir katalikų, kol protestantų nebebuvo nei šaknies, visuotinasai krikščionijos susirinkimas Konstantinopolyje 381 metais suminėjo šituos keturis tikrosios Jėzaus Bažnyčios ženklus, liepdamas tikėti į *vieną šventą, visuotinąją, apaštališką Bažnyčią*. Graikiškas tuomet sustatyto simbolio, giedamo lig šiol kas šventadienį bažnyčiose, tekstas skamba: Πιστεύο... εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν.

Tos keturios ypatybės tėra visos pilnai tiktai vienoje katalikų Bažnyčioje. Ji tikrai *Katholike* Ekklesia, t. y. visuotinoji Bažnyčia, nes nesusijungusi nei su viena tauta, o praplitusi visur. Jos vienos narių skaičius išneša bemaž tiek, kiek dviejų didžiausių krikščionių tikėjimų drauge.

Nei viename kitame krikščionių tikėjime nėra tokio dogmų vienodumo, kaip katalikystėje. Visa jos valdžia laipsniais sueina į vieno aukščiausiojo ganytojo vyriausybę. O tas ganytojas yra vienatinis apaštališkasis vyskupas.

[265] Ferdinand Brunetière (1849–1906), literatūros istorikas.

Buvo apaštalas vyskupu Efeze ir Jeruzalėje ir kitur. Tų apaštalų įpėdiniai ilgus metus vienas kitam paduodavo valdžią: pranokėjas įpėdiniui; bet atėjo sunkūs laikai ir apaštališkieji Efezo, Jeruzalės, Antiochijos sostai sugriuvo, vieniems vyskupams į klaidas pereinant, kitiems po turkų valdžia patekus. Vienų vienas tiktai šv. Petro Apaštalo sostas teišbuvo lig šiol ir teisėto valdžios išlaikymo dokumentus tebeturi. Naujai įkuriamieji, arba atsinaujinantieji senieji savo ganytojišką valdžią ima iš apaštališkojo šaltinio ir duoda valdiniams kunigams. Katalikų Bažnyčioje nėra valdžios, ne iš apaštalų einančios, todėl katalikų Bažnyčia yra apaštališka. Yra pastatyta ant apaštalų kunigaikščio šv. Petro, lyg ant uolos, anot V. Jėzaus žodžių. Aukščiau išrodžiau, kad katalikystė, brangindama principus, lavindama būdus, saugoja ir stiprina dorą žmonėse, pildydama Dievo ir artimo meilės įsakymą. Taigi katalikų Bažnyčia šventa. Taigi todėl aš tikiu ir tame tikėjime noriu mirti, kad viena, šventa, katalikiškoji ir apaštališkoji Bažnyčia yra ta pati Dangaus Karalystė, kurią V. Jėzus yra įkūręs. Ant dieviškojo jos elemento nesilaiko nė rūdis, nė dulkė, o mano širdies troškimas, kad toji dieviškoji Bažnyčios pajėga apimtų visą mano dvasią, ir kad galėčiau sunaudoti visas savo pajėgas tai dieviškajai Bažnyčios dvasiai sukelti visų brolių širdyse.

[*Vadovas*, 1914.02, Nr. 66, p. 67–72.]

Katalikystė ir inkvizicija

Iš p. Kubiliaus laiško

Nesenai „Vadove" buvau pradėjęs skaityti apologetišką straipsni apie Inkviziciją, bet neištvėriau; mečiau skaitęs: per daug jau juodai pradėjo man rodytis Katalikų bažnyčia.

ATSAKYMAS

Prieš rašydamas šitą atsakymą aš atsidėjęs perskaičiau Meškaus straipsni apie inkviziciją „Vadove" 1910 m. t. V, p. 55–64 ir 162–171.[266] Ieškodamas, kas galėjo Tamstai nepatikti, radau pradžioje sutrauktus į krūvą Naujojo Įstatymo žodžius, išreiškiančius didį pasibjaurėjimą tais, kurie tikėjimą ardė. Toliau straipsnyje paduota daug gražių žinių apie tai, kad klaidatikių baudimas kūnui skaudžiomis priemonėmis yra likęs iš stabmeldžių teisdavybės, o ne išdygęs iš Kristaus dvasios nei iš Bažnyčios mokslo.

Nesistebiu Tamstos pasipiktinimu. Gyvenimas toli ne taip gražus, kaip turėtų būti. Kiekvienas gražusis medelis turi savo išvirkščiąją pusę. Balta gailestingos karalienės ranka, bekopdama varguolių purvus, pati susiteršia. Patys

[266] Meškus [kun. Justinas Staugaitis, 1866–1943], „Inkvizicija", *Vadovas*, 1910, Nr. 17, p. 55–64; 1910, Nr. 18, p. 162–171.

aukščiausiųjų idealų nešiotojai ir vykintojai negali ilgai apsieiti be prozaiškos duonos.

Kristus atėjo iš dangaus ir iš tenai atnešė savo šventą ir skaistų mokslą, bet atnešė jį žmonėms ant žemės į purvus. Ir Kristus, ir jo mokslas būtų galėję nesusipurvinti, jei nebūtų panorėję su purvu susidurti. Bet Išganytojui išrodė geriau esą susiteršus purvą pamažinti, negu, toli nuo skretulių besant, išlaikyti bergždžią skaistybę.

Kristaus mokslas buvo išganymas žmonėms, bet iš žmonių tarpo atsirado asmenų, gadinančių tą mokslą. Tai buvo eretikai. Tais pačiais laikais buvo ir kitų žmonių, kurie tikėjo, jog Kristaus mokslas tik tuomet yra išganingas, kuomet jį visą nesugedusį išlaiko žmonių visuomenė. Šitos antrosios, eretikams priešingos pažvalgos žmonės tikėjo, kad negalima leisti nė mažame daiktelyje perkeisti Kristaus mokslą, nes iš mažųjų dalelių susideda didėsės, o iš dalių susideda visata. Vienam žmogui leidus perkeisti Kristaus mokslą viename daikte, kitam reikia leisti perkeisti kitame, trečiam trečiame, nes visų lygios teisės. Todėl, davus erezijoms laisvę, leidžiama naikinti Kristaus mokslas ir nyksta jo pasekmė – išganymas.

Mums svarbu permanyti šitos antrosios pakraipos mintys ir jausmai, nes turime suprasti psichologiją tų, kurie inkviziciją yra įkūrę. Juk, nesupratę apkaltintojo psichologijos, neprivalome jo teisti. Kad didelis miestas parsitraukia sau vandenį storais latakais iš tolimų kalnų, tai nepalieka tų latakų neapstatęs sargais. Kas bando nors mažytę skylę pragręžęs latake į jį įberti nors saują šiukšlių arba pasiimti sau vandens lašelį, tą miesto valdyba labai smarkiai baudžia. Ta pati valdyba maža tesibara už neteisėtą prisisavinimą kelių didelių statinių to paties vandens, išbėgusio iš latako jo pabaigoje mieste, arba už suteršimą to vandens. Viduramžio visuomenė galvojo, kad Kristaus mokslas – tai gyvybę duodantis vanduo, Bažnyčia latakas, o eretikai – latako gadintojai.

Taigi kova tarp katalikiškos visuomenės ir tarp eretikų turėjo būti. Man rodos, Tamsta nepeiksi katalikų, kad jie kovojo su eretikais, tik peiksi už tatai, kad viduramžio katalikai toje kovoje vartojo kūnui skaudžiąsias bausmes, nepasitenkindami vienomis įtikrinimo priemonėmis.

Meškaus straipsnyje Tamsta galėjai rasti faktų, kad kūniškosios prievartos priemones kovai su kitatikiais pradėjo vartoti ne vyskupai, ne šv. Ambraziejus, ne šv. Martynas iš Tours, tik ciesorius Justinijonas Didysis, Friderikas Barbarossa, Ispanijos karaliai ir kiti. Tie faktai aiškiai rodo, kad ne tie ėmė naudotis prievartos įrankiais, kurie protu ir jausmais buvo Bažnyčiai artimiausi, tik tie, kurie mažiau už vyskupus buvo gavę Bažnyčios dvasios.

Bažnyčia, sakysime, kalta, kam ji paklausė tos blogosios pasaulio žmonių nuovokos, kam jos nesustabdė, nepataisė, neišnaikino. – Bet prieš kaltinsiant Bažnyčią atsiminkime, jog Justinijono, Barbarossos ir Ispanijos karalių nuomonė anais laikais buvo tų laikų dvasia. Atsiminkime, ką mes šiandien kalbame ant Bažnyčios, kad jinai nepripažįsta mūsų laikų dvasios. Mes savųjų laikų dvasią skaitome amžinosios tiesos įsikūnijimu, taip pat savo laikų dvasią brangino anie senesnieji. Bažnyčia niekuomet neniekindavo nei vienų laikų

dvasios, todėl niekuomet lengva širdimi neatmesdavo josios, o visuomet žiūrėdavo, kokias pasekmes toji dvasia atveda, kada ja žmonės naudojasi gyvenime. Ant vaisių Bažnyčia pažįsta laiko dvasios naudingumą ir nenaudingumą, jos sutikimą su Kristaus mokslu arba priešingumą.

Šiandien mums išrodo labai aišku, kad eretikų kankinimas nesutinka su Kristaus mokslu. Bet atsiminkime, kad XX ir XII amžiaus tarpe yra aštuoni šimtai metų. Mums rodosi, būk mes savo proto aiškumu matome savo pažiūrų teisingumą, nes ne visi tesame apsvarstę, kiek yra prisidėjusi praeitis prie išdirbimo tų pažiūrų, kuriomis tikime. Dvyliktasis amžius neturėjo tiek praeities, kiek dvidešimtasis, todėl galėjo visai nematyti mums aiškių dalykų.

Mums rodosi, būk, vieną kartą perskaičius Evangelijas, negalima nematyti kiaurai per jas visas einančio meilės įsakymo, o juk su tuo aiškiai nesutinka eretikų kankinimas. – Tiesa, bet tose pačiose Evangelijose lygiai aiškiai išdėta, kad siela neapsakomai brangesnė už kūną, kad geriau yra netekti akies, rankos ir kojos, negu sielą pražudyti, o sielą pražudo, kas nors vieną raidę permaino iš Kristaus mokslo, kuriuo kas netiki, tas bus pasmerktas (Mk 16, 16). Šiandien mes visomis proto ir širdies pajėgomis įsmigę į meilės mokslą, o seniau žmonės labiau už mus brangino sielą, tikėjimą, amžinumos dogmą. Mes mylime žmones labiau už tiesą, senieji labiau mylėjo tiesą negu žmones. Nežiūrėkime iš aukšto į senesnius už save, tik rūpinkimės, kad ateitis būtų tobulesnė už mus, kad mokėtų suvienyti tiesos ir žmonių meilę be skriaudos abejiem.

Tos dviejų būtinai reikalingų meilų suvedimas, nors išrodo lengvas, yra taip sunkus, kad jo mes nesulauksime. Ilgai truko kol žmonių meilė šiek tiek nors teorijoje įsigyveno. Ilgai truks, kol tiesos meilė atgims. V. Jėzus Savo mokslą palygino su mielėmis, o žmones su tešla. Nesusyk mielės iškelia tešlą, nesusyk nei Kristaus mokslas įvyksta žmonėse. Vieną kartą viename daikte jis kyla, kitame smunka. Išganytojas pasakė, kad galų gale visa žmonių giminė taps perimta dangiškojo mokslo mielėmis, bet nepasakė, už kiek metų tai bus. Jo idealo įvykimas mūsų širdyse daug prigulės nuo mūsų uolumo. Mums dar daug trūksta lig įkūnijimo Kristaus mokslo mūsų pačių asmenin ir mūsų visuomenės gyveniman, ko gi stebimės, kad prieš kelis šimtus metų taip pat ne visa ko būta kaip reikia?

Žinantiems aišku, kad Meškus atskiria Bažnyčios inkviziciją nuo Ispanijos inkvizicijos, bet neteologams skaitytojams tas skirtumas ne gana aiškiai išdėtas. Aš pasirūpinsiu tą skirtumą pažymėti trumpais bruožais, paimtais iš paties Meškaus straipsnio.

Kad grynasis Kristaus mokslas pasijuto pavojuje nuo klaidatikių, mėgstančių veidmainingai apsimesti katalikais, kad pasaulio valdžios agentai, nemokėdami teologijos ir negalėdami gerai atskirti eretiko nuo kataliko, daug kartų visai nekaltus žmones baisiai nuskaudė, Bažnyčia įkūrė tam tikrą organą, kad jis kompetentiškai atskirtų eretikus nuo katalikų. Tas organas tapo pavadintas Šventoji Romos ir viso pasaulio eretikiškojo sugedimo inkvizicija (Sacra romana et universalis inquisitio haereticae pravitatis). Nevertęs palieku žodį inkviziciją. Jo etimologija reiškia suieškojimą.

Inkvizicijos uždavinys buvo pačiai ieškoti viešų ir slaptųjų eretikų, podraug ir žmonių, veidmainingai apsimetančių katalikais. Apologetams lengva būtų ginti inkviziciją, jei jinai tebūtų pildžiusi tik eksperto priedermes, tetyrinėdama tiktai asmenis, pasaulinės valdžios paduotus. Bet Bažnyčia norėjo, kad pasaulio valdininkai visai nesikištų į tikybinių pažiūrų klausimus. Pavedant pasaulio valdininkams pirmutinį įžanginį ištyrimą, negalima buvo jo apsaugoti nuo politikos. O politika tikėjimo ir sąžinės dalykuose – tai be galo didelė nelaimė.

Romos inkvizicija tebėra ir dabar, niekam nieko bloga nedarydama. Ji vadinasi Congregatio Sacri Officii. Ne per seniai vienoje viešpatijoje moksleiviai katalikai buvo verste verčiami būti per pamaldas nekatalikų tikėjimo bažnyčiose. Dabartinė inkvizicija užtarė moksleivius, ir prievarta pasibaigė.

Ispanijos inkvizicija buvo tautinė dalis anos ką tik paminėtosios Romos ir visuotinosios inkvizicijos. Bažnyčia savo organams dažnai duoda pridėtinių įstatymų, kad prisitaikytų prie tautos ir vietos reikalų. Tokių atskirų vietinių ypatybių Ispanijos inkvizicija turėjo gana daug. Katalikiškoji ispanų tauta nežmoniškai dideliu vargu, milžiniškomis pastangomis išsirito iš po maurų jungo galutinai tik XV šimtmečio pabaigoje. Neseniai prislėgtieji ispanai katalikai liko laisvi ir galingi, o jų prispaudėjai maurai ir šių paskutinių draugai žydai liko valdiniais.

Atgijusios tautos priešininkai, nebegalėdami kenkti priespaudomis, kenkė jai ardydami ją iš vidaus, apsimesdami katalikais ir ispanais. Ispanai matė tą pavojų, ir kova nesiliovė. Jų patriotizmas reikalavo, kad maurų ir žydų neliktų nė ženklo. Šešioliktame šimtmetyje maurai ir žydai pritardavo protestantams, o ispanai pajuto, kad protestantizmas gali sustiprinti tautos priešininkų pajėgas ir pražudyti tėvynę. Tėvynės meilės vardu tauta reikalavo mirtinosios kovos su visais Bažnyčios ir tikėjimo priešininkais.

Dvasiškija turėjo galingą įrankį – inkviziciją. Tauta reikalavo, kad kunigai juo uoliai naudotųsi. Dvasiškiai priderėjo atsakyti: „Gerai, kovosime, bet tik vienais protinio įtikrinimo ginklais." Ispanams tokis atsakymas išrodė lyg pasityčiojimas. Meilės įsakymu dvasiškija nedaug tegalėjo dangstytis, nes tautininkai lengvai galėjo atšauti: „Bemylėdami maurus su žydais ir eretikais, jūs pražudysite tėvynę. Jums mylimesni prispaudėjai už brolius. Tai tautos išgamų meilė!"

Ispanų dvasiškija nebuvo pakilusi taip aukštai, neturėjo taip stipraus tikėjimo, kad būtų galėjusi ir pati savo tautos ateitį statyti į pavojų dėl krikščionybės idealų išpildymo, ir nepriteko drąsos, kad savo tautiečiams įkalbėtų priešininko meilės įsakymą pildyti, pasitikint, kad stebuklas neduos pražūti tėvynei už pildymą vienos aukščiausiųjų Kristaus dorybių. Ispanų dvasiškija išdrįso paklausyti tautininkų, pastatyti tėvynės meilę aukščiau už Evangelijos žodį. Šiandien ispanų inkvizicija visas pasaulis šmagoja[267] visiems katalikams per akis. Tai mums, lietuviams, pamokinimas, kad prieš pradėdami pildyti iš

[267] Mosuoja, pliauškina.

šalies atnešamas patriotizmo programas, pirma atsidėję apžiūrėtume jas Evangelijos šviesoje.

Iš ispanų inkvizicijos matome, kad kartais dvasiškija, pati nesijusdama, virsta savo tautiečių politikos įrankiu. Tai dar nereiškia, kad Bažnyčia taptų bloga. V. Jėzus neatsivedė su Savim žmonių iš dangaus, tik atsinešė dievišką mokslą ir neapsakomą antgamtinės pajėgos daugybę. Visa tai, ką Jėzus atsinešė iš dangaus, Jis pavedė dvasiškijai, kad kunigai ir patys dvasia atgimtų, ir brolius atgaivintų. Kartais vienas kunigas gali blogai suvartoti jam įteiktąją Dievo dovaną, kartais visos tautos dvasiškija gali apsieiti ne taip, kaip Jėzaus norėta. Buvo atsitikimų, kad kelios tautos trumpu laiku pamynė po kojų Jėzaus mokslą ir Jo Sakramentus. Tai buvo liūdna, bet Bažnyčia dėl to neišnyko. Jos Įkūrėjas pasakė, kad visa Bažnyčia niekuomet neišnyks, vienok to prižadėjimo nedavė nei vienos tautos dvasiškijai. Ispanijos dvasiškija mažiau bloga padarė, kad maurų, žydų ir eretikų nemylėjo, negu Vokietijos, Anglijos, Danijos, Švedijos ir Norvegijos dvasiškija, kad tikėjimo išsižadėjo.

Nors taip didelė nelaimė pasidarė dvasiškijoje, tačiau nepražuvo Jėzaus atneštasis mokslas ir antgamtinis išganymo įrengimas. Visoms tiesos ir doros trokštančioms širdims vis yra kur apsišviesti ir susišildyti. Tos širdys visuomet spiesdavosi ir tebesispiečia apie apaštalų įpėdinius, apie šv. Petro uolą, ir tatai yra Bažnyčia. Kuo labiau mūsų širdis trokšta idealo, tuo stipriau glaudžiasi prie Bažnyčios, tuo skaudžiau nuliūsta nuodėmei pasidarius dvasiškijoje, tuo uoliau ima dirbti, kad papiktinimą atitaisius. Ir mums geriau pritiktų atsidėjus vykinti Kristaus mokslą, negu ginčytis apie inkviziciją.

[*Vadovas*, 1914.03, Nr. 67, p. 137–152.]

Katalikystė ir pasaulio valdžia

Iš p. Kubiliaus laiško

Žodžiu katalikų Bažnyčia aš suprantu tokią organizaciją, kuri išduoda ne tik dogmatines definicijas, bet ir visokius kitus parėdymus[268], neturinčius neatmainomos reikšmės.

Juk dažnai gyvenime kokie nors vyskupo parėdymai esti vadinami Bažnyčios parėdymais. Pradedant galvoti apie katalikų Bažnyčią, pirmiausia ateina mintis, kad katalikų Bažnyčia buvo ir yra tik ramstis visokių vyriausybių, visokių galiūnų.

Tas užmetimas, paimtas iš pirmeivių ir socialistų knygų, yra visiškai teisingas. Ar šiaip, ar taip kalbėsime, visgi Bažnyčios taip, kaip kad Kristaus, negalime jokiu būdu pavadinti užtarytoja vargdienių, nuskaustųjų.

Jei išeina konfliktas tarp kokių nors vyriausybių ir valdinių, jei prasideda kokia nors revoliucija, sukilimas, tai visuomet pasaulietinė vyriausybė eina

[268] Nutarimus, įsakymus.

malšinti ginklais, o dvasiškoji gi malšina savo papeikimais, pabarimais, o kartais gal ir iškeikimais. Gal tai dar nieko bloga ir nebūtų iš dvasiškos vyriausybės pusės, jei jinai taip elgtųsi ir sulig visokių didžiūnų, kurie daro kokią nors nuoskaudą žmonėms.

O dabar išeina, kad ji paturi tik visokių vyriausybių interesus. Jei atsitinka kame nors kokių riaušių, tai aišku, kad ten kas nors yra nebegera, daroma žmonėms kokia nors neteisybė, nuoskauda.

Žmonės pradeda į tai savaip reaguoti – sukyla. Tai jei Bažnyčiai, kaip Kristui, iš tikrųjų rūpėtų žmonių vargas, tai jinai taip pat jaustų daromąją žmonėms nuoskaudą, neteisybę, kaip ir patys žmonės ir dar daugiau.

Ir pirma, negu nuskaustieji pradėtų reaguoti, jau jinai keltų savo balsą prieš daromąsias nuoskaudas, neteisybes – protestuotų. Visa, ką tik gali, kad tik tos nuoskaudos būtų pašalintos.

Gal tada būtų buvę daug išvengta kraujo praliejimo, gal šiandien nebūtų ir tų Bažnyčios priešininkų – socialistų, į kuriuos ar šiaip, ar taip žiūrėsi, bet vieno dalyko negalima jiems prikišti: kad jiems nerūpi nuskaustųjų reikalai.

ATSAKYMAS

Šitame savo laiško tarpe Tamsta pajudinai keturis dalykus: 1-a, kad Bažnyčioje šalia dogmų yra ir kitokių parėdymų, neturinčių neatmainomos reikšmės; 2-a, kad kai kuriuos atmainomuosius vyskupų parėdymus visgi turime vadinti Bažnyčios parėdymais ir jinai turi priimti už juos atsakomybę; 3-ia, kad Bažnyčia, nors ne dogmatiniais savo ištarimais, tai atmainomaisiais savo hierarchų parėdymais veda politiką, pataikaudama pasaulio valdžiai ir šiaip galingiesiems; 4-a, taigi socialistai daug geresni už Bažnyčią, nes jie visa širdimi rūpinasi nuskaustųjų reikalais.

Tamstos žodžiai nėra taip skaudūs, kaip manasis jų atkartojimas, bet aš tikiuosi neiškreipęs Tamstos minties, kad suvedžiau jos dalis į vienybę.

Ketvirtame tvirtinime Tamsta sakai, kad socialistai geresni už katalikų Bažnyčią. To pasakymo teisingumą palieku Tamstai išrodinėti. Aš nenoriu ieškinėti socializmo raštuose, dvasioje ir darbuose dalykų, parodančių jo blogumą. Žinausi kodėl tikįs, kad katalikų Bažnyčia yra skaistybės ir gerumo židinys, ją myliu kaip geriausią motiną, josios vaikai man broliai. To man užtenka. Taigi šitame straipsnyje tekalbėsiu tik apie tris pirmuosius Tamstos tvirtinimus.

Pirmuoju du yra teisingu. Bažnyčioje yra rimtų ir svarbių dalykų, nesančių dogmomis. Tie dalykai labai įvairūs: vieni, kaip šventųjų garbinimas, tai protingos Kristaus mokslo pasekmės; kiti išlavintos ir rūpestingai užaugintos Kristaus spinduliuose žmogaus dvasios žiedai; pavyzdys – vienuolijos. Treti nedogmatiniai dalykai – tai priemonės kilniam Bažnyčios tikslui pasiekti. Dvasiškijos celibatas – ne dogma, o vienok liko įvestas, kad kunigai naudingiau ir laisviau dirbtų krikščionių civilizacijos darbą. Visi Bažnyčios įstatymų leidimai, nors jie seni ir dideli, tai ant dogmų pasirėmęs mainomas dalykas, tiek rimtesnis už pasaulio valstijų įstatymų leidimą, kiek Bažnyčia yra kilnesnė už

valstiją. Visų nedogmatinių Bažnyčios dalykų nesuskaitysi. Tik norėčiau stiprokai tarti, kad ne vienos dogmos yra gerbtinos, bet ir visa daugybė įvairių nedogmatinių Bažnyčios dalykų. Nors dabartinė arnoto forma yra gerbtina, tačiau jinai nėra taip svarbus dalykas, kaip kad Bažnyčios įstatymų kodeksas. Iš to mažo pavyzdžio matome, kad ne visi nedogmatiniai Bažnyčios dalykai lygiais laikomi.

Taip pat tiesa, kad vyskupų parėdymai esti vadinami Bažnyčios parėdymais. Jos parėdymais yra taip pat dekanų, klebonų, rektorių ir šiaip kunigų darbai, bet ne visi, tik oficialūs. Už privatinius apsiėjimus ir žodžius visi Bažnyčios valdyme dalyvaujantieji asmenys, pradedant nuo mažiausiųjų ir baigiant Šventuoju Tėvu, atsako kaipo privatiniai žmonės. Visi didieji mokslingojo Benedikto XIV veikalai – tai asmens veikalai. Iš atbulosios pusės taip pat netrūksta pavyzdžių. Vagonininkas turi teisę pakabinti ant durų parašą: „Nevalia lipti prie vargonų." Toji vargonininko ištarmė vadinsis Bažnyčios ištarme. Esmi matęs parašą: „Šventojo Tėvo paliepimu šitoje bažnyčioje nevalia spjaudyti į aslą." Nors tą parašą būtų padėjęs bažnyčios šlavėjas, nei klebono neliepiamas, tačiau parašas būtų teisingas, ir Bažnyčia už jį imtų atsakymą, kaip už visus oficialius savo tarnų aktus, priklausančius prie jų priedermių srities, sutinkančius su Bažnyčios principais.

Jei vyskupas padėtų parašą, kad į katedrą nevalia įeiti žmonėms be naujų rūbų arba nenusipirkus tam tikro bilieto, tai Bažnyčia neimtų nei mažiausios atsakomybės už tokį parašą, nes jis priešingas Bažnyčios principams, išreikštiems viešuose jos aktuose.

Pasaulio organizacijos taip pat neima atsakymo už oficialių savo asmenų apsiėjimus, nesutinkančiais su jos principais. Prieš kelerius metus Peterburge profesoriaus Le-Bourdais žmona laikė mergaičių pensiją, įsisamdžiusi vienuose dideliuose namuose. Tos įstaigos vedėja patyrė, kad tuose pačiuose namuose prie tų pačių laiptų įsisamdė šokių mokykla su savo linksmąja draugija. Gerai auklėjamoms mergaitėms pasidarė bjauru išeiti iš savo mokyklos ir sunku į ją įeiti. P. Le-Bourdais skundėsi miesto viršininkui. Nei namų savininkas, nei šokių mokykla nenorėjo dalyko užbaigti gražumu. Miesto viršininkas šokių mokyklą uždarė, bet jos savininkas apskundė viršininką teisman. Teismas pripažino, kad miesto viršininko apsiėjimas nesutinka su Rusijos įstatymų principais. Už viršininko apsiėjimo pasekmes reikėjo atsakyti pačiam viršininkui, kaipo privatiniam asmeniui. Jis gavo grąžinti mokyklos vedėjui 35.000 rublių nuostolių.

Visuose rimtuose teisių mokslo rankvedžiuose, katalikų, protestantų ar netikinčių rašytuose, vienaip atkartojamas principas, kad organizacija atsako už savo oficialių asmenų apsiėjimus, tiktai jų priedermių srityje padarytus, sulig jos taisyklių. Išskiriami iš to geležinkelininkai. Jų draugijos atsako keleiviams už nuostolius per geležinkelio tarnų kaltę padarytuosius. Ta geležinkelių draugijų atsakomybė išeina ne iš teisių principų, o iš kontrakto tų draugijų su valstija, aprūpinančia keleivių gyvybę.

Trečiasis Tamstos tvirtinimas svarbių svarbiausias: „Bažnyčia buvo ir yra ramstis visokių vyriausybių, visokių galiūnų." Tą žodį Tamsta patvirtinai šitais

parodymais: 1) kad Bažnyčia peikianti revoliuciją, o 2) neprotestuojanti prieš valdžios kaltybes, sukėlusias tą revoliuciją ir 3) nepadedanti nuskaustiesiems.

Revoliucija kovoja su valdžia, o kovoti su ja galima daugeliu būdų. Principinis nepripažinimas nei kokios valdžios ir naikinimas jos visais būdais vadinasi anarchizmu. Jei anarchizmas iš savo teorijų daro išvedimus apsiėjimais ir valdžią naikina, žudydamas valdžios asmenis su įstaigomis, tai tuomet yra teroristiškoji anarchizmo rūšis. Bažnyčia baisisi teroristiškuoju anarchizmu labiau negu žmogžudyste, nes pakėlimas nuodėmės į principą yra nedoresnis už nusidėjimą principui.

Nėra ko pasakoti, koki buvo santykiai tarp katalikų Bažnyčios ir Rusijos, Aleksandrui II viešpataujant. Tačiau, kada teroristai nužudė Rusijos Ciesorių, Leonas XIII rašė: „Cohorruit tota nuper Europa ad potentissimi Imperatoris infandam necem: attonitisque adhuc prae sceleris magnitudine animis, non verentur perditi homines in ceteros Europae principes minos terroresque vulgo iactare."[269] Enciklika „Diuturnum illud"[270], iš kurios išėmiau šituos žodžius, nemažai parėmė pasaulio valdžios autoritetą. Bažnyčia pripažįsta pasaulio valdžios reikalą, žinodama, kad žmonių organizacija negalima be valdžios, o be organizacijos negalima pažanga. Geras yra dalykas pažanga, gera ir valdžia – tos pažangos sąlyga.

Sulig vienos svarbiausių krikščionijos dogmų visa, kas yra, iš Dievo yra. Dievas sutvėrė vandenis ir akmenis, žoles ir gyvulius, žmones ir valdžią. Pripažindama sutvėrimo dogmą ir valdžios naudingumą, krikščionybė nuosekliai skelbia tos pačios dogmos dalį, kad valdžia yra iš Dievo. Čia plačiai nekalbėsiu apie įvairias teorijas, aiškinančias, kokiu būdu Dievas, sutvėręs valdžią, davė ją žmonėms. Bažnyčios pažiūros į pasaulio valdžią kuo geriausiai išdėtos dviejose Leono XIII enciklikose: minėtoje „Diuturnum illud"[271] ir „Immortale Dei", išleistoje 1 lapkričio 1885 m.[272] Smulkesniųjų neminėsiu.

Bažnyčia savo mokslu ir savo skelbiamais doros įstatymais gina žmogaus gyvybę nuo užmušimo. Lygia dalimi ji gina ir valdžią nuo tų, kurie nenori jos pripažinti. Bet skelbimas, kad žmogaus gyvybė yra Dievo sutverta, dar nereiškia, kad visa, ką gyvas žmogus daro, yra gera. Taip pat ir principinis valdžios užtarimas nereiškia, kad Bažnyčia laikytų visus valdančių darbus gerais. Kas yra perėjęs katalikų teologijos mokslą apie valdžią ir jos vartojimą ir skaitęs minėtas dvi popiežiaus enciklikas, tas žino, kad katalikystė skelbia ne vieną valdžios paėjimą nuo Dievo, bet ir jos priedermes tarnauti visuomenei.

Žmonių pažiūrose į valdžią Kristus padarė principinę permainą. Pirma Jo valdžia buvo laikoma valdančio nuosavybe. Žmonės, buvusieji valdžioje, buvo taip pat ir valdančiojo nuosavybe. Jie galėjo turėti teisių prieš vaidininką,

---

[269] Neseniai visa Europa nustebo, kad labai galingas imperatorius tapo bjauriai nužudytas, o dabar, kad žmonių mintys pašiurpusios dėl piktadarybės baisumo, nenaudėliai žmonės nesidrovi keršyt ir kitų Europos valdovų bauginti. – Aut. past.

[270] 20 Birželio 1881 m. – Aut. past.

[271] Žiūr. Leonis Papae XIII allocutiones, epistolae, constitutiones aliaque acta praecipua. Vol. I (1878–1882). Bruges, Desclee 1887, p. 210–222. – Aut. past.

[272] Ib. II tomas (1883–1877), p. 146–168. – Aut. past.

neturintį pilnos valdžios, bet prieš suverenišką respubliką, prieš imperatorių, faraoną ar kitokį, jie neturėjo nei kokių teisių. Kristus žinojosi turįs pilną valdžią danguje ir ant žemės (Mt 28, 18), tačiau mokiniams sakė: „Žinote, kad stabmeldiškųjų tautų valdovai viešpatauja ant jų ir didžiuma naudojasi valdžia ant jų. Ne taip turi būti tarp jūsų, bet kuris nori tapti didis tarp jūsų, tegu tarnauja jums, ir jeigu kas nori būti pirmutinis, tegu tampa jums tarnas. Kaip Žmogaus Sūnus neatėjo, kad jam (kiti) tarnautų, bet kad jis tarnautų (kitiems) ir savo sielą duotų daugeliui atpirkti"[273]. Daugelis žmonių skaito Naująjį Įstatymą, o retas tepastebi, kad šitais žodžiais Jėzus padarė radikalę permainą pažiūrose į valdžią. Ta permaina pakeitė valdančių ir valdomų vietomis. Pirma valdančių naudai tarnaudavo valdomieji, o Jėzus padarė, kad valdomųjų nauda tapo valdžios tikslu. Krikščionijoje vartojimas valdžios valdinių nenaudai, o savo naudai yra nuodėmė prieš valdinius ir prieš Evangeliją, prieš Dievą, jos apreiškėją. Kaip plačiai ir kaip giliai krikščionybė savo pažiūromis įsigyveno žmonėse, taip plačios ir didžios pasidarė pasekmės iš paminėtų pažiūrų į valdžią ir jos tikslą.

Yra revoliucionistų, pripažįstančių valdžios reikalą, o sukylančių ir sukeliančių kitus prieš ją tuomet, kada valdžios nešiotojai pradeda ją sunaudoti saviems, kartais blogiems tikslams su didele valdinių nuoskauda. Bažnyčia nepripažįsta kruvinosios revoliucijos nė tame atvejyje. Nedrausdama karių[274], nedrausdama mirties bausmės, Bažnyčia draudžia revoliucijų skerdynes. Kaip Tamstai, taip ir daugeliui kitų užeina mintis, kad čia yra Bažnyčios nenuoseklumas, ir kad draudimo priežastis tėra tik pataikavimas galingiesiems, nesigailėjimas nuskaustųjų.

Tiesa, Bažnyčia nedraudžia karių nei mirties bausmių, nesidžiaugdama jomis, o draudžia revoliucijas. Juk tarp mirties bausmių ir karių iš vienos pusės, o revoliucijų iš kitos yra labai didelis skirtumas. Savo doros taisykles Bažnyčia ne deklamuoja, tik vykina gyveniman. Tai daro nuosekliai, pamažėle keldama visuomenės dorą kaskart aukštyn. Kitą kartą, jei Dievas duos, pakalbėsime apie tai, kodėl Bažnyčia mūsų laikais nedraudžia ir seniau nedrausdavo karių bei mirties bausmių. Šiandien svarbu sužinoti, ar revoliucija nėra blogesnis daiktas už karę ir mirties bausmę. Iš aukšto pasakau savo nuomonę, kad karė yra blogesnė už mirties bausmę, o revoliucija blogesnė už karę. Jei kada nors ateis laikas, kad Bažnyčia uždraus kruvinąją karę, kaip šiandien draudžia kruvinąją revoliuciją, tai nebus nenuoseklumo, nors dar liksis mirties bausmė neuždrausta.

Įstatymų leidėjai arba didelė leidėjų kolegija, kartais susidedanti iš dviejų rūmų, žino žmogaus gyvybės vertę ir pasveria josios naudą žmogui ir visuomenei, kada rengia mirties bausmės projektą už bet kokį nusikaltimą. Tą projektą priima tuomet, kada įsitikina, jog nusikaltimas daug blogesnis už gyvybės atėmimą. Bausmės projektą, apsvarstinėjant įstatymų leidėjų kolegijoje,

---

[273] Mt 20, 25–28. Šitą vietą verčiau tiesiog iš graikiškojo originalo, nes lietuviškieji vertimai šitoje vietoje man išrodė truputį per daug prisilaiką žodžių, o per mažai minties. – Aut. past.

[274] Karų.

asmeniniai žvilgsniai esti toli, nes nebūva žinios, kuriems asmenims mirties bausmė atims gyvybę, jei taps įstatymu. Projektą priėmus ir kaltei pasidarius, teisėjai, skundėjų ir gynėjų padedami, gvildena, ar nusikaltėlis užsipelnė mirtį, ar ne. Teismo ištarmė pereina per tris įvairių teisėjų instancijas. Jei galų gale gyvybė tampa atimta, tai to atėmimo priežastis taip rimtai apsvarstyta, kaip tik žmonės gali apsvarstyti. Kuo rimtesnėmis ištyrimo sąlygomis esti apstatytas mirties bausmės įstatymas ir į nusikaltėlį taikantis teismas, tuo mažiau tasai įstatymas yra panašus į žmogžudystę, tuo mažiau yra jame bloga. Ir priešingai, kuo greitesnis teismas, kuo gausesnis mirtimis bausmių kodeksas, tuo artimesnė ta bausmė žmogžudystei ir tuo blogesnė.

Daug baisesnė yra karė, kame žmonės žūva tūkstančiais be naudos žmonių giminei, tik kad apgynus savo šalį nuo nelaimės, pareinančios iš kaimyną. Karėje tautos arba valstijos nauda pastatyta aukščiau už didelės daugybės jos žmonių gyvybę. Gyvybė žūva karėse, bet vis gi ne be tikslo ir ne dėl mažo tikslo.[275] Visa karo vadų hierarchija, pradedant nuo generalissimo ir baigiant žemiausiu jefreiteriu, pirmutinę turi priedermę apgalėti priešininką ir antrą – apsaugoti savąją gyvybę. Tuodviem tikslais dirba labai didelė protinės energijos daugybė abiejose armijose, stengdamosi svetimus žudyti, savuosius gelbėti. Ir svetimus kare nežudo be tikslo, todėl nešaudo į ligonbučius, bibliotekas, neskerdžiu suimtųjų nelaisvėn, nenaikina mokslo ir dailės įstaigų bei veikalų.

Revoliucija, kovodama su valdžia, naikina jos įstaigas. Nedisciplinuota minia aklais pagiežos jausmais puola ir ant priešininkų, ir ant tų, kurie rodosi priešininkais. Proto netekusi žmonių srovė patenka į nagus nesąžiningiems, nežinomiems, nesantiems po atsakomybe vadams. Tos visos aplinkybės padaro, kad revoliucijoje betikslis žmonių ir civilizacijos daiktų žuvimas yra daug didesnis, negu karėse.

Archimedas ramiai dirbo savo didžiai mokslingą darbą Sirakūzuose, kuomet 212 metais į tą miestą įsiveržė Romos kareiviai. Kareivis nežiūrėjo Archimedo mokslo ir didelės pasaulio naudos; užmušė beginklį matematiką. Krikščionybė nemaža padėjo darbo ir rūpesčio, kol padarė, kad Europos tautos ėmė laikytis ribų karėse, kad paliovė žudyti nekareivius. Revoliuciją negalima suimti į ribas, nes sukilėliai ne armija, jų vadai nuo niekieno neima valdžios ant tų, kuriuos veda, prieš nieką neturi atsakomybės. Dabartinės chemijos tėvas Lavoisier[276] žuvo dviem tūkstančiais metų vėliau po Archimedo, ne karėje, tik revoliucijoje. Karės Lavoisier'o laikais jau nebuvo betvarkiais žudymo įsiutimais. Krikščionybė pripažintų tuos betvarkius žudymo įsiutimus, jei pripažintų revoliuciją. Nenorėkime, kad kas išsižadėtų sunkiai įgytų ilgo darbo vaisių, ir nereikalaukime, kad Bažnyčia lengva širdimi pripažintų revoliuciją.

Iš didelio revoliucijų skaitliaus tik kelios tėra pasisekusios. Prieš revoliuciją buvo vargas, po revoliucijai dar didesnis pasidaro, o per revoliuciją žūva

[275] Karę be tikslo arba su neužtenkamai dideliu tikslu Bažnyčia pasmerkia kaipo žmogžudystę, tiek sykių pakartotą, kiek žūva gyvybių toje karėje abiejose kareivijose. – Aut. past.

[276] Antoine Laurent de Lavoisier (1743–1794), giljotinuotas revoliucionierių.

didelė daugybė žmonių. Visose nepasisekusiose revoliucijose visi gyvybių žuvimai yra grynai be tikslo. Kas revoliuciją kelia, tas nori palengvinti širdžiai, vargų prislėgtai, ale palengvinimas lieka nepasiektas, o besotė mirtis pripunta žmonių. Prancūzams, turkams, portugalams revoliucijos pasisekė. Bet po revoliucijų tos šalys nepasidarė laimingesnės. Prancūzijoje nė Liudviko XIV laikais nebuvo taip sunku hugenotams, kaip šiandien sunku katalikams savo tėvynėje. Vietoje dora gendančių aristokratų stojo sugedusieji buržujai ir spaudė žmones labiau negu anie. Kada valdžia pateko prancūzų proletarams, visa valstija virto kapitalo verge. Tai trijų pasisekusių Prancūzijos revoliucijų vaisius. Spaudė Turkiją Abdul-Hamidas, bet jaunaturkiai pasirodė ne meilesni už jį. Portugalijoje prie karalių niekuomet nebuvo tiek konfiskacijų, karės teismų, valdžios netolerantiškumo jos politikos priešininkams, kiek jauniausiajai revoliucijai pasisekus. Dar ir daugiau galima pririnkti faktų, parodančių, kad pasisekusioji revoliucija, žudydama daugelį žmonių, nužudo ir vieną tironą, o jo vieton ant sosto pasodina kitą taip pat tironą.

Gražūs revoliucijos idealai ir šviesūs jos vilties prižadai. Bet ta viltis neišsipildo nė revoliucijai pasisekus, o jos darbai yra baisūs. Kilniausieji ir ramiausieji gaivalai nė nepasijunta, kaip iškrypsta į bloga, o revoliucija juk tik su tais tegali bičiuliauti, kurie nesibijo matyti žmogaus kraujo ant savo rankų. Besąžiniams sukčiams, veidmainingiems agitatoriams revoliucija esti patogiausias laikas pakreipti įniršusias neprotaujančias minias, kad jos savo laimės šaltinius susiardytų. Tamsta geriau už mane žinai, jog revoliucija nėra skaisti ir nekalta, nes arčiau už mane susidūrei su išvirkščiąja revoliucijos puse.

Rasi, Tamsta nepeiktum Bažnyčios, jei ji, revoliucijos nepripažindama, nors užtartų nuskaustuosius. Valdžiai ir galingiems blogai apsieinant, nuskaustieji, anot Tamstos, dvilinkai skaudžiami, kad ir Bažnyčia papeikia sukilimą. „Pasaulietinė vyriausybė eina (revoliucijos) malšinti ginklais, o dvasiškija gi malšina savo papeikimais, pabarimais, o kartais gal ir iškeikimais."

Kunigai, be abejo, ramina žmones revoliucijos metu, bet apie iškeikimus man neteko girdėti. Tamsta, turbūt, ekskomuniką vadini iškeikimu, bet ji tėra tiktai išskyrimu iš Bažnyčios. Pijaus IX išleistame rezervuotųjų ekskomunikų surašė nėra ekskomunikos už revoliuciją, tik už žmogžudystę. Kunigai, be abejo, dažnai pasibara už negerus apsiėjimus. Bet revoliuciją malšina dažniau, geriau ir pasekmingiau įkalbinėjimais ir įtikrinimais. Kaip kitiems blogiems apsiėjimams mažinti, taip ir revoliucijai malšinti kunigai vartoja visas pastoracijos priemones. Nenuostabu, kad maloniąsias priemones žmonės užsimiršta, o pastebi tiktai aštriąsias. Silpnų nervų kunigai tokį žmonių apsiėjimą vadina neteisingumu. Bet tai tėra tik paprastas žmonių psichologijos apsireiškimas.

Kada Anglija rengėsi užkariauti būrus, Leonas XIII užtarė nelaimingąją Afrikos respubliką. „Pirmeivių" laikraščiai šaipėsi iš to užtarimo, primindami, kad tik tada gali skaudžiamąjį užtarti, kuomet esi užtenkamai galingas skriaudėją suvaldyti. Bažnyčia neturi materialės pajėgos, todėl retai tesikilnija[277]

[277] Tedrįsta.

skriaudžiamuosius užtarti, nes retai esti nors mažutėlės vilties, kad užtarimas neliks tuščias. Leonas XIII žinojo Viktorijos kilnų būdą ir tikėjosi, kad Anglija savo karalienės nuomonę gerbs daugiau negu ministrų keliamą valstijos egoizmo reikalą. Tas pats popiežius mylimesnės už būrus Ispanijos neužtarė prieš Šiaurės Amerikos Suvienytąsias Valstijas, nes neturėjo nė trupučio vilties.

Popiežius negali dažnai statytis juokams platoniškais užtarimais arba protestais. Žemesni už jį Bažnyčios asmenys dažnai kišasi į nuskaustųjų dalykus ir dažnai lieka pajuokti. Lietuvoje sunku kunigams su dvarininkais ne tiktai dėl skirtumo tautos reikalų supratime, bet ir todėl, kad kunigai neiškenčia neužtarę skriaudžiamų kumečių ir antrininkų[278]. Iš tikriausių šaltinių žinau, kad kai kuriems labai aukštiems ir labai įtekmingiems Peterburgo valdininkams žmonės prišneka, būk bemaž visi Lietuvos kunigai esą socialistai. Tą apkaltinimą mūsų priešininkai tvirtina faktais, kad kunigai užtaria laukų ir miestų darbininkus.

Kunigai, tiesa, užtaria nuskaustuosius, bet socialistais nėra, nes nepripažįsta skaudžiųjų socializmo priemonių nei gyvuliškos kovos luomų su luomais, nei nesvajoja įkurti dangų ant žemės.

Daugiau negu protestai ir užtarimai skriaudžiamiesiems atneša naudos artimo meilės pildymas, vargstančių priglaudimas. Kartaginos vyskupas Kiprijonas († 258) imdavo nuo turtingų, o duodavo beturčiams ir ligoniams. Galintiems dirbti krikščionims parūpindavo uždarbį, pakeleivius vaišindavo, bet, jei jie ilgiau Kartaginoje užtrukdavo, vyskupas juos versdavo dirbti, o nenorinčius dirbti vadindavo melagingais broliais. Kaip Kartaginoje, maždaug taip būdavo visose krikščionių bažnyčiose prieš Milano ediktą.

Po edikto Bažnyčia su laisve įgijo ir turtų daugybę. Į krikščionių draugijas prisirašė tiek žmonių, kad negalima buvo atskirti tikro pavargėlio nuo netikro. Kai kuriose vyskupijose būdavo per 100.000 žmonių. Tačiau nelaimingųjų aprūpinimas nepasiliovė. Jonas Auksaburnis IV amžiaus pabaigoje maitino 3000 našlių ir našlaičių. Jonas Gailestangasis, Aleksandrijos vyskupas, aprūpindavo 7800 pavargėlių. Roma ir kiti didieji miestai buvo padalinti į apskričius, kame buvo įkurtos vargdieniams šelpti įstaigos. Protestantas sociologas G. Uhlhorn sako: „Bažnyčia tuomet iš tikro padarė nuostabiai daug naudos."[279] Pradėjus barbarų tautoms plaukte plaukti iš žiemių į Italiją, ėmus joms pakelyje visa ką deginti ir žudyti, vargšų skaitlius žymiai padidėjo. Vyskupai pardavinėdavo brangiuosius šventus indus ir šelpdavo pavargėlius, bet visų sušelpti nepajėgė. Organizuotasis jų šelpimas nenoromis turėjo pasiliauti. Bažnyčia nors tiek gelbėjo nelaiminguosius, kad pasiturintiems sistematiškai ir smarkiai skelbė priedermę šelpti vargstančius.

---

[278] Kumečio samdomų darbininkų.

[279] [Gerhard Uhlhorn, 1826–1901.] Was die Kirche damals geleistet, ist in der That grossartig (Geschichte der öffentlichen Armenpflege. Handwörterbuch der Staatswissenschaften, herausgegeben von Conrad, Elster, Lexis, Loeming. Jena 1898. Bd. I, p. 1059). – Aut. past.

Tautų kelionėms pasiliovus, Bažnyčia ėmė organizuotis parapijomis: parapijos įgijo turtų. Nors feodalai mokėjo ir ant parapijų turto uždėti savo sunkiąją ranką, tačiau organizuotasis pavargėlių šelpimas pradėjo atgimti. Tuo klausimu užsiėmė nuolatiniai vyskupų susirinkimai. Jie išdavė įstatymą, kad kiekviena diecezija aprūpintų savuosius pavargėlius. Karolis Didysis padėjo Bažnyčiai. Jam įsikišant, žymi bažnytinės dešimtinės dalis galėjo tekti ir teko pavargėliams. Jis taip pat suvaldė ir feodalus tiek, kad ir jie turėjo pridėti savo turtų prie pavargėlių šelpimo. „Kiekvienas turi šelpti savuosius kiek galėdamas ir savo javus ne per brangiai pardavinėti", skelbia 805 metų įstatymas. Karoliui mirus, išnyko jo organizuotasis vargdienių aprūpinimas. Feodalizmas, paskirstydamas valstiją į smulkias daleles, taip pat atmušė savo ženklą ir ant visuomenės gyvenimo. Viduramžio žmonės būdavo labai duosnūs: dalindavo pavargėliams daug visa ko, ypač per pamaldas už sielas. Prie daugybės vienuolijų maitindavosi vargdienių pulkai. Bet kiekvienas aukotojas ir kiekviena vienuolija savo gerąjį darbą dirbo skyrium. Atsirado žmonių, kurie, gerai prisipenėję pas vieną labdarį, eidavo pas kitą vilioti pašalpos, o išvilioję, apversdavo blogiems tikslams. Tokiu būdu atgijo elgetų amatas. Bažnyčia kovojo su tuo skelbdama, kad nuodėmė yra duoti išmaldą elgetai, galinčiam užsidirbti duoną: bet ta kova elgetų nepanaikino. Juk sunku buvo sužinoti, kas gali, kas negali dirbti. Penkioliktame šimtmetyje pirmiausia Prancūzija, paskui Anglija ir Vokietija ėmė išleidinėti įstatymus, draudžiančius arba tvarkančius elgetavimą.

Miestų valdybos, gaudydamos melagius elgetas, pradėjo rūpintis tikrųjų pavargėlių priglaudimu. Frankfurte ant Maino 1437 m. tapo įkurtas pirmasis elgetnamis, o Kelne 1450 ir Antverpene 1458 m. Taip Bažnyčios skelbiamoji pavargėlių aprūpinimo priedermė įsikūnijo miestų savivaldų dvasioje ir tebėra joje lig šiol. Bažnyčia turi kuo džiaugtis, kad jos ilgų amžių pamokslai nenuskambėjo be pasekmės.

Aprūpinus pavaikščiojančius vargdienius, dar ne visos nudžiūvo žmonių ašaros. Liga neturtėliui mieste baisus daiktas. Šiandien miestų savivaldybės skiria daug pinigų ligoninėms, bet ne visi žino, kad ligoninių idėją Vakarų Europos miestuose įgyvendino katalikių vienuolis, Dievo Jonu vadinamas, miręs 1556 m.[280] Jis sudarė tam tikrą Gailestingųjų Brolių bendriją, kad ligoniams tarnautų. Jo darbą dirbo tolyn katalikų kunigas Vincentas a Paulo[281], kuris įsteigė visam pasauliui žinomą Gailestingųjų Seserų draugiją. Jis mirė 1660 m. Abudu tuodu kunigu dirbo Bažnyčios vardu, įkūnydamu jos principus. Tą darbą juodu laisva valia buvo užsidėjusiu sau priederme. Bažnyčia juodu už tuos darbus taip pagyrė, kad abudu apskelbė šventaisiais.

Bažnyčios padedamu juodu savo dvasią įkvėpė ne vienam šimtui, tūkstančiui vyrų ir merginų, įstojusių į juodviejų įsteigtas vienuolijas. Tų įstojančiųjų širdys nebūtų išgirdusios aukšto pašaukimo balso, jei Bažnyčios mokslas ir dora nebūtų iš mažens prirengę. Ligoniams tarnaujančių vienuolijų Katalikų

[280] Šv. João de Deus, OH (1495–1550).

[281] Šv. Vincent de Paul, CM (1581–1660).

Bažnyčioje yra didelė daugybė. Vienos teturi tik tą vieną tikslą, kitos šalę jo turi ir daugiau tikslų.

Didžiajai revoliucijai užeinant, 1790 m. vienoje Prancūzijoje buvo 2185 ligoninės, kurioms katalikų visuomenė sudėdavo 38 milijonus frankų. Revoliucija atėmė bažnyčių ir ligoninių turtus, suardė Bažnyčios organizaciją, ligoninėse tarnaujančias ir visas kitas vienuolijas išblaškė, o ligoniams aprūpinti suteikė kelis milijonus frankų asignacijomis. 1790 m. asignacijos teturėjo vertę tik 3% nuo parašytosios kainos, t. y. 100 frankų reiškė 3 frankus. 1796 metais asignatų kaina nusmuko dar žemiau, nes šimtas frankų obligacijomis stovėjo lygiai su $33^1/_3$ centimais, t. y. $^1/_3$ procento. Ligoniai negalėjo maitintis popieriais, o ir tų buvo maža. 1795 m. atsiėjo grąžinti senąją ligoninių sistemą. Napoleonas parkvietė atgal ir vienuolijas, padėdamas joms atstatyti iširusias organizacijas. Ne po ilgam Prancūzijoje pavargėliai ir ligoniai vėl buvo kuo geriausiai aprūpinami.

Neturtingoje darbininkų šeimynoje atsitinka moteriškei numirti. Našlys turi išeiti į fabriką dirbti, o namieje nėra kam iššluoti aslos nei nuprausti vaikų. 1840 m. Prancūzijoje tam tikslui atsirado nauja vienuolija, vadinama Vargšų Seselėmis (Petites soeurs des pauvres). Vyrams našliams išėjus į darbą, jos dovanai aptriūsia jų namus, nuprausia, sušukuoja, apskalbia, pavalgydina vaikus, nuveda juos į dienos prieglaudą ir vakare parveda pas tėvą. Prieš dvejus metus dabartinė „pirmeivių" valdžia Prancūzijoje, naikindama visas vienuolijas, užkabino ir Pavargėlių Seseles. Paryžiuje ir apylinkėje kilo darbininkų sumišimas, ir valdžia tam sykiui liovėsi pildžiusi savo nedorą sumanymą.

Prancūzą valstijos rūpestis nelaimingaisiais ir nuskaustaisiais šiandien tėra tik šešėlis, sulyginus su tuo, ką toje šalyje daro Bažnyčios dvasia gyvenantieji katalikai, šelpdami vargšus.

Ne pro šalį bus pridėjus šį tą iš katalikų labdarybės statistikos Vokietijoje. Merginų vienuolių joje 1912 m. buvo 72.256, iš jų 27.677 tarnavo ligoniams, užlaikydamos 5351 ligoninę, o tose ligoninėse gydėsi 1.200.000 ligonių. Kitos vienuolės laikė 428 įstaigas vaikams ir jose priglaudė 30.314 našlaičių kūdikių. Vienuolės Vokietijoje vedė 989 mokyklas, kuriose mokinosi 141.549 mergaitės. Toliau katalikų vienuolės laikė 2138 vadinamas „ėdeles"[282], t. y. namus. kur neturtingi gimdytojai, išeidami į darbą, suveda savo vaikus pasaugotų. Tose „ėdelėse" vienuolės vienais metais išsaugojo 162.589 kūdikius. Jos turėjo įkūrusios 133 pigiąsias virtuves ir išdalino pusdykiai 3.788.751 porciją pavargėliams. Pagalios jos vedė 428 prieglaudas persenusiems ir persenusioms.

Vyrų vienuolijos daugiau dirba kunigų ir mokslo darbą, bet ir jos Vokietijoje turi 10 organizacijų, pasišventusių nelaimingiems. valdo 110 namų, kuriuose 2069 broliai 1910 metais sargino daugiau negu 30.000 gulinčių ir 3600 pavaikščiojančių ligonių.

Pasaulio žmonės katalikai Vokietijoje taip pat neužmiršta nelaimingųjų. Vyrai tuo tikslu yra susitelkę į šv. Vincento Draugiją, kuri nuo 1912 ligi 1913

[282] Lopšelius.

m. vasarai išdalino pavargėliams daugiau negu milijoną markių. Moterys katalikės susitelkusios į Šv. Elzbietos draugiją. Jos neturi sutvarkytos statistikos, bet vargšes šelpia ne mažiau kaip vyrai. Šv. Elzbietos draugijos didumą galima numanyti iš to, kad ji turi 500 skyrių. Platesnę, smulkesnę ir pilnoką šitų dalykų statistiką galima rasti veikale H. A. Krose, Kirchliches Handbuch, išeinančiame kasmet nuo 1909 vasaros.[283]

Už visus nelaiminguosius nelaimingesnės tos, kurios patenka į paleistuvystės namus. Vyrų ištvirkimas naudojasi jų nuodėmingumu, o visuomenės sugedimas taip sudarė jų gyvenimą, kad, panorėjusios liautis savo niekšišką amatą, neturi kuo maitintis. Bažnyčios dvasia gyveną žmonės pasigailėjo ir jų. Kunigas Domininkas a Jesu Maria[284] 1615 m. Romoje įkūrė pirmutinę prieglaudą „baltosioms vergėms", bėgančioms iš paleistuvavimo. Kanauninkas [Claude] Laborieux 1666 m. Klermonte organizavo tam tikrą merginų vienuoliją tokiems kaip minėtasis prieglaudos namams aptarnauti. Antrą tos rūšies vienuoliją įkūrė Marija Magdelena de la Combé 1692 m., bet ją suardė Prancūzų Revoliucija. Tačiau nelaimingųjų gelbėjimo mintis nežuvo: 1824 m. tapo įkurta kita tokia vienuolija; ta iš Prancūzijos pasklido ir Vokietijon, kame dabar turi 20 įstaigų. Visos kongresų, kovojančių su prostitucija, deklamacijos nieko nereiškia prieš tą naudą, kurią padaro šitos rūšies vienuolijos.

Tamstai, rasi, ne tiek rūpi Bažnyčios labdaringumo istorija su jos statistika, kiek klausimas, ar Bažnyčia drįsta reikale pasakyti tiesą į akis šio pasaulio galiūnams. Taigi dirstelkime truputį į Bažnyčios istoriją. Smulkių, retai kam žinomų faktų neminėsiu. Ir stambiųjų visų pasakyti negalima, nes jų yra betgi labai daug. Lig 312 metų Bažnyčia mokėjo ir turėjo drąsos priminti Romos imperatoriams, kad jie neturi teisės vadintis dievais. Tą tiesą Bažnyčia skelbė savo geriausiųjų sūnų krauju. Ir tie sūnus žuvo tūkstančiais.

Imperijai priėmus krikščionybę, ciesorius Teodozijus 390 metais, užpykęs ant Tesalonikiečių, liepė juos išpjauti, o po kiek laiko po to ėjo į katalikų bažnyčią Milane. Vyskupas Ambraziejus stojo tarpdurėje ir neleido imperatoriaus į vidų, reikalaudamas skaudžios atgailos. Galingas Teodozijus nusileido prieš teisingą vyskupą.

Pusei amžiaus praslinkus Atila su savo kareiviais traukė Rymo žudyti. Sostinės gyventojai neturėjo kuo gintis nuo baisios hunų karaliaus pajėgos. Bet Romoje gyveno popiežius Leonas I. Jis išėjo baisaus galiūno pasitikti. Kas nori, gali tikėti, kad tuomet pasidarė stebuklas; kas nori, gali apsieiti be stebuklo, bet faktas lieka faktu, kad Atila grįžo Romos neišgriovęs. Mums nesvarbu stebuklingumo klausimas, tik tai, kad dėl Leono I drąsos Romos gyventojai išvengė nelaimės.

Vokiečių ciesorius Henrikas IV-sis 1070 metais numetė nuo sosto Saksų hercogą Otoną von Nordheimą. Prie to sosto teises turėjo kunigaikštis Magnus. Henrikas jį sugavo, įmetė į kalėjimą ir vertė atsisakyti teisių, o Saksų šalį apkrovė nepakeliamais mokesčiais, jų miestus pripildė savo kareiviais. Henriko

[283] [Hermann A. Krose, SJ, 1867–1949.] Freiburg i. Br., Herder. – Aut. past.
[284] Domingo de Jésus María, OCD (1559–1630).

IV absoliutizmas nežinojo nei gailestingumo, nei nuožmumas ribų. Saksai neiškentė ir 1073 m. sukilo prieš ciesorių. Iš pradžių jiems sekėsi. 2 vasario 1074 m. jie privertė ciesorių padaryti jiems naudingą sutartį. Bet neilgai tesidžiaugė. 1075 metais Henrikas sustiprėjo, Birželio mėnesyje jis smarkiai sumušė ties Hohenburgu ir taip apsiėjo su pavergtaisiais, kad rodėsi norįs juos galutinai išnaikinti. Už pinigus jis skirdavo nedorėlius vyskupais. Popiežius Grigalius VII jau seniai matė negražų ciesoriaus apsiėjimą, ypač nepakęsdamas to, kad Henrikas paleistuvius kunigus šelpdavo. Galop gruodžio mėnesyje pasiuntė ciesoriui legatus. Popiežiaus legatai prieš pačias Kalėdas 1075 m. atkeliavo į Goslarą pas Henriką. Ciesorius juos išniekino ir visai begėdiškai ėmė bičiuliautis su ištvirkėliais kunigais ir vyskupais. Tada legatai apskelbė ekskomuniką Henrikui IV. Ciesorius pasijuto be valdinių ir be pajėgos, iš pradžių baisiai pyko, paskui ėjo į Kanosą darytų atgailos. Tarp atleidimo sąlygų popiežius pastatė ir gerą apsiėjimą su Saksonais. Grigalius VII teisingumu jie išliko nežuvę, o istorijos rankvedžiai peikia tą didįjį popiežių.

1079 m. lenkų karalius Boleslovas nužudė Krokuvos vyskupą Stanislovą. Nors nužudymo priežastis mažai paminėta šaltiniuose, bet nėra nei mažiausio abejojimo, kad kanonizacijos priežastis buvo ta, jog Stanislovas drįso užstoti už negalingus žmones, kuriuos karalius vargino.

29 Gruodžio 1170 metų mieste Canterbury Anglijoje keturi vyrai užmušė arkivyskupą Tomą a Becket'ą[285], už ką jis drąsiais savo žodžiais neduodavo nurimti karaliaus Henriko II sąžinei. Bažnyčia Tomą Becketą garbina šventuoju.

Toje pačioje Anglijoje karalius Henrikas VIII buvo tiek naudos padaręs Bažnyčiai, kad popiežiai jam davė „tikėjimo gynėjo" titulą (defensor fidei). Bet Henrikas mėgo absoliutizmą ir jaunesnes už savo pačią moteris. 1527 metais jis panorėjo skirtis su savo moterimi Aragonijos Katarina. Popiežius Klemensas VII tiesą statė aukščiau už galingo karaliaus užsimanymą. Kada Henrikas savo nelaimingąją pačią atstatė, Klemensas išskyrė jį iš Bažnyčios 11 Liepos 1533 m. Henrikas atitraukė nuo katalikų tikėjimo visą Angliją, o daugeliui ir gyvybę atėmė. Gerieji katalikai, kaip Tomas Morus ir kardinolas Fisher'is[286], dėl karaliaus malonės nemainė savo nuomonių. Fisher'is tapo nužudytas 22 Birželio, o Morus 6 Liepos 1535 metų.

Septynioliktame šimtmetyje aristokratai pradėjo nepripažinti nė kokios bažnyčios. Lordas E. H. of Cherbery († 1648)[287], skelbdamas deizmą, mokėjo jam parinkti idėjines priežastis taip pat, kaip ir Henrikas VIII, kad, norėdamas Oną Boleyniutę vesti, sakosi sąžinės neramumus kenčiąs dėl negerumo savo moterystės su Katarina[288]. Deizmas mūsų krašte labiausiai plito tarp dvarininkų, kurie bažnyčiose negalėdavo klausyti evangelijos apie didžturtį ir Lozorių, nes blogai apsieidavo su baudžiauninkais.

---

[285] Šv. Thomas à Becket (apie 1119–1170).

[286] Šv. Thomas More (1478–1535), šv. John Fisher (1469–1535).

[287] Edward Herbert, Baron of Cherbury (1582–1648).

[288] Anne Boleyn (apie 1501–1536), Catherine of Aragon (1485–1536).

Kada prancūzų revoliucija pasidarė galingesnė už karalių, Katalikų Bažnyčia nepradėjo lankstytis tiems, kurie žmonių lygybę vykina giljotina kirsdami aukštesniąsias galvas. Nesuskaitoma daugybė kunigų supuvo kalėjimuose, kiti vargo svetimuose kraštuose, ne vienam šimtui ir galvas nukirto, tačiau Prancūzijos dvasiškija nepriėmė civilės kunigų konstitucijos, priešingos tam, į ką ta dvasiškija tikėjo.

Neilgai trukus, iš revoliucijos išdygo Napoleonas. Karaliai su savo kareivijomis pasidavė jam, o Katalikų Bažnyčia nepasidavė. Antroje pereito šimtmečio pusėje Bismarck'as visą Europą purtė. Prancūzus baisiai sumušė, apgalėjo Austriją ir pažemino ją, o nelaimingąją Daniją beveik sumindžiojo. Jausdamas savo galybę, tas geležinis kancleris norėjo, kad vokiečiai katalikai liautųsi gerbę nuvargusį, nuskaustą ir nusilpnintą senelį Pijų IX. Pasirodė, ko Bismarck'as buvo nematęs: vyskupai ir kunigai davėsi sodinti į kalėjimus, neteko turtų, buvo visaip niekinami, bet galingos pasaulio valdžios neklausydami, pasiliko su savo principais prie savo dvasios ganytojo, popiežiaus. Pagalios pats Bismarck'as pamatė, jog popiežius yra tikrai galingas katalikų dvasios stiprumu.

Visus čia mano paminėtus atsitikimus Tamsta žinojai be manęs: juos perskaitęs atsiminei daugelį kitų panašių, kurių aš neturiu laiko minėti. Tačiau Tamsta parašei, kad Katalikų Bažnyčia buvo ir yra tik ramstis visokių vyriausybių ir galiūnų. Tokis sakinys negali savaime atsirasti mintyje žmogaus, žinančio Europos istoriją. Tamsta tą sakinį paėmei iš socialistų raštų. Socialistai nuolat kalte kala tą sakinį visiems, o apie kunigą A. Kolpingą, kanauninką Moufangą, vyskupą Ketteler'į[289] ir daugybes kitų oficialių Bažnyčios asmenų, sulig Bažnyčios principų dirbusių ir tebedirbančių darbininkų ir nuskaustųjų naudai, tylu laikraščiuose tų, kurie rūpinasi darbininkais ir nuskaustaisiais.

Nebekalbant apie svetimus, juk mūsų Lietuvoje vyskupas Valančius ir kunigas Tumas visai nepanėši į vyriausybės ramsčius. Kunigui Tumui kartais tekdavo skaudžiai pakentėti nuo jo vyresniųjų, bet paklauskime jo paties, ką mano apie a. a. vyskupą Paliulionį, ar buvo galiūnų ramstis ir vyriausybės pataikautojas tas, kuris bemaž visą savo vyskupavimo laiką išbuvo be pilnos algos. Šičia ištektų medžiagos karštam ir vaizdingam rašymui, bet aš geriau patylėsiu.

Rūpėjo, kad šitas atsakymas ne per daug ištįstų, bet tikiuosi jame sutalpinęs nors trumpuosius parodymus šitiems mano įsitikrinimams: 1) kad Katalikų Bažnyčia gerbia pasaulio valdžią kaipo naudingą ir reikalingą Dievo sutvėrimą; 2) kad toji Bažnyčia nepripažįsta revoliucijos, žmonių žudymu einančios prie savo tikslų; 3) kad Bažnyčia neužtaria nuskaustųjų tol, kol žinosi užtarimu nepadarysianti jiems naudos; 4) kad Bažnyčia mažina nelaimingųjų vargus, pildydama ir liepdama pildyti meilės įsakymą; ir 5) kad Bažnyčia ne sykį skaudžiai kovojo su galiūnais už tiesą ir teisybę.

---

[289] Adolph Kolping (1813–1865), Christoph Moufang (1817–1890), Wilhelm Emmanuel von Ketteler (1811–1877).

Tas Tamstos pasakymas, apie kurį šiame straipsnyje daugiausia kalbėjau, man buvo smarkiai skaudus ir labai turėjau saugotis, kad nepasakyčiau lygiai skaudaus žodžio.

Peterburge
7 (20) Gruodžio 1913.

IŠ FUNDAMENTINĖS TEOLOGIJOS PASKAITŲ

Didelę savo gyvenimo dalį Būčys pašventė fundamentinės teologijos (apologetikos) dėstymui. Deja, per tuos metus neparengė autorinio vadovėlio. Studentai didelę jo paskaitų dalį užrašė, rankraščių rinkiniai buvo spaustuvėje dauginami litografiniu būdu ir įrišami.

Pavyko rasti keletą tokių rinkinių: 1910–1911 m. *Fundamentinės teologijos paskaitų konspektą* (lenkų k., St. Peterburgas), 1911–1912 m. *Fundamentinės teologijos paskaitas* (apologetikos istorija, lot. k., St. Peterburgas), 1914–1915 m. *Paskaitų apie Romos Pontifiką konspektą* (lot. k., St. Peterburgas) ir 1928 m. *Fundamentalinę teologiją* (liet. k., Kaunas). Publikuojame dvi įdomesnes ištraukas iš pirmojo ir paskutiniojo rinkinio. Iš šių tekstų galime įvertinti aukštą prof. Būčio paskaitų lygį. Profesorius rėmėsi naujausiais to meto moksliniais darbais apologetikos tema, atliko puikią sudėtingos medžiagos sintezę, įterpdavo savo įžvalgų, įtraukė daug kultūrinės antropologijos (religijotyros) duomenų, kas buvo naujovė to meto apologetikoje.

Stengėmės išsaugoti autentišką teksto struktūrą. Pabraukimą visur keičiame pastorintu šriftu. Lotyniškas citatas ir veikalų pavadinimus išskiriame kursyvu.

Conspectus praelectionum ex Theologia fundamentali (ištrauka)[1]

Iš lenkų k. vertė E. Naujokaitis

Apie Šv. Raštą kaip teologinį šaltinį

1. Šių laikų moksliniai ginčai apie įkvėpimą.

a) Literatūra šiam ginčui pažinti: α) Hummelauer, *Exegetisches zur Inspirationslehre.* 1904.[2] β) Fonk, *Der Kampf um die Warheit der Hl. Schrift.* 1905.[3] γ) Chr. Pesch, *De Inspiratione S. Scripturae.*[4]

---

[1] *Conspectus praelectionum ex Theologia fundamentali, Petropoli 1910–1911*, St. Peterburg, 1911.05. – Lektorius: Dr F. Buczys, užrašytojas nenurodytas. – Šapirografuotas rankraštis. P. 188–215.

[2] Franz von Hummelauer, SJ (1842–1914), *Exegetisches zur Inspirationsfrage: mit besonderer Rücksicht auf das Alte Testament*, Freiburg i. B., Herder 1904.

[3] Leopold Fonck, SJ (1865–1930), *Der Kampf um die Wahrheit der heiligen Schrift seit 25 Jahren: Beiträge zur Geschichte und Kritik der modernen Exegese*, Innsbruck, Rauch 1905.

[4] Christian Pesch, SJ (1853–1925), *De inspiratione Sacrae Scripturae*, Freiburg i. B., Herder 1906.

b) Hummelauer: α) daug duomenų iš N. Testamento; β) priklausomybė vien nuo katalikų rašytojų, be modernistinių; γ) *„Exeget. zur Inspir."* nebuvo antrąkart išleista, nors jau seniai išpirkta. Nėra pasmerkta ar [Uždraustų knygų] indekse.

c) Fonk: α) daug bibliografinės-istorinės medžiagos iš laikotarpio nuo Vatikano susirinkimo iki 1905 m.; β) analizė ne visuomet siekia klausimo dugno.

d) Pesch: α) visa bibliografinė-istorinė medžiaga nuo seniausių laikų iki XX a.; β) mažiau atsižvelgta į naujausius rašytojus. Jį papildo Fonkas, nors Pescho veikalas vėlesnis; γ) Pesch taip pat rašė *„Stimme aus Maria Laach"* 1906 m. (t. LXX, p. 21, 144, 285), jau su antrašte *„Zur Inspirationslehre"*; δ) *„Zur Inspirationslehre"* yra Pescho lotyniško veikalo santrauka; ε) ir lotyniškas veikalas, ir vokiška brošiūra dar nesiekia klausimo dugno ir galutinai neišsprendžia klausimo; ζ) iš vadovėlių tuo klausimu geriausias yra Pescho, nes jis įdėjo daugiausia darbo klausimo pažinimui.

e) Nejėzuitų literatūra pakeista geriausiuose jėzuitų darbuose.

f) Šiandien jėzuitai nustatė savo pažiūras Fonko ir Pescho dvasioje. Dominikonai mokslininkai nėra vienodų pažiūrų.

2. Temos padalinimas: a) įkvėpimo faktas, b) jo prigimtis, c) jo apimtis, d) įkvėpimo kriterijai.

Apie įkvėpimo faktą

1. Įkvėpimo sąvokos užrašymas:

a) Mozė: Iš 17, 14; 34, 27; Įst 31, 19.

b) Pranašai: α) Izaijas 8, 1; 30, 8; 34, 16; β) Jeremias 30, 2; 36, 1. 2; γ) Habakukas 2, 2.

2. Žydų (talmudinis) požiūris į Šv. Raštą.

a) Rašto mokytojų istorija: α) Karaliaus Ezechijo laikais, VII a. pr. Kr. β) Rašto aiškintojai Nehemijo laikais, V a. pr. Kr. γ) *Collegium Hasmonaei*, 165 m. pr. Kr.[5]

b) Įkvėptų knygų skaičius: α) Noerso teorija – visos knygos apie dieviškus dalykus būdavo priskaitomos prie Šv. Rašto (*Loci quidam historici ... Vet[eris] Test[amenti] illustrati*, Vratislaviae 1842, p. 17)[6]; β) šios teorijos klaidingumas: 1º knygų skaičius 24 arba 22 atitinka hebrajiškojo alfabeto raidžių skaičių, 2º Saliamono psalmės, nors rašo apie dieviškus dalykus, nepriskaitomos prie Šv. Rašto, 3º Kanono sąrašas išsaugotas [Juozapo] Flavijaus.

c) Šv. Rašto savybės: α) *„inquinat manus"* [tesudrėkina rankas] – t. y. palietus Šv. Raštą, prieš pereinant prie pasaulietinių užsiėmimų, reikia nusiplauti

[5] 165 m. pr. Kr. įvyko Makabiejų sukilimas Judėjoje. Rašto aiškintojų kolegija gyvavo kraštą valdant etnarchų, karalių ir aukštųjų kunigų Hasmonėjų dinastijai (142–36 m. pr. Kr.).

[6] Franz Karl Movers (1806–1856), *Loci quidam historiae canonis Veteris Testamenti illustrati*, Vratislaviae, Ferdinand Hirt, 1842.

rankas; β) [Šv. Raštą] galima išnešti iš gaisro net šeštadienį; γ) už nuomonę skirtingą nuo Šv. Rašto reikia bausti rykštėmis.

d) Įvairios įkvėpimo rūšys įvairiose knygose: α) Tora 1º Mozės gauta betarpiškai iš Dievo, apima apreiškimą, 2º ji yra kriterijumi kitoms Knygoms (Esteros, Giesmių Giesmei); β) pranašai gavo 1º pranašišką dvasią, bet ši nebuvo naujų tiesų apreiškimas, o tik Toros turinio supratimas; γ) po pranašų mirties liovėsi pranašiška dvasia, bet liko *Bath-qol* (*filia vocis*) [balso dukra].

3. Viešpats Kristus apie žydų pažiūras į Šv. Raštą.

a) Išganytojas pripažįsta Šv. Rašto kodeksą ir jį vadina: α) ἡ γραφή [Raštas] - Jn 7, 38, β) αι γραφαι [Raštai] - Mt 21, 42; γ) Lk 16, 17.

b) Pripažįsta Šv. Rašto žodžiams vertę lemiamo argumento: Mt 4, 4; Jn 5, 39; 10, 34; Mt 22, 41 seqq.

c) Dažnai juos cituoja: Mt 5, 17. 18; Lk 24, 27.

d) Pabrėžia jų absoliutų teisingumą: 1º *Donec transeat coelum et terra iota unum aut unus apex non praeteribit a lege, donec omnia fiunt* [Kol dangus ir žemė nepraeis, nė viena raidelė ir nė vienas brūkšnelis neišnyks iš Įstatymo, viskas išsipildys] Mt 5, 18; 2º *Necesse est impleri omnia quae scripta sunt de me* [Turi išsipildyti visa, kas parašyta apie mane] Lk 24, 44; 3º *Non potest solvi scriptura* [Raštas negali būti panaikintas] Jn 10, 35.

4. Apaštalai aiškiai pažymi, kad Šv. Dvasia yra kalbėjusi įkvėptųjų lūpomis.

a) Apaštalas Petras: α) *„Spiritus S. per os David"* [Šventoji Dvasia pranašingai ištarė Dovydo lūpomis] Apd 1, 16; β) *„Spiritus S. inspirati locuti sunt sancti Dei homines"* [Šventosios Dvasios paakinti žmonės kalbėjo Dievo vardu] 2 Pt 1, 20. 21.

b) Paulius labai dažnai: α) plg. *Epist. ad Hebraeos* [Laiškas žydams]; β) Gal 3, 8; γ) 2 Tim 3, 15. 16; δ) mokomi [Šv. Dvasios], Apd 4, 24.

5. Išvada. Kadangi kai kurių knygų autoriai teigė, kad rašė Dievui liepus; kadangi tas teiginys buvo įrodytas Izraelio tautai, pilnai pagarbos toms knygoms; kadangi Kristus toms knygoms pripažindavo dievišką vertę, kaip tai matome iš Jo žodžių, iš Jo mokinių įsitikinimo; kadangi Kristus buvo Dievas, tad turime dievišku autoritetu patvirtintą faktą, kad yra knygų, parašytų Dievui įkvėpus, ir tos knygos sudaro rinkinį, vadinamą Senuoju Testamentu.

6. Šv. Raštas ir Krikščionių Bažnyčia.

a) Teoriniai T[ėvų] liudijimai: α) Clemens Romanus, *I ad Cor[intios]*, 45, 2: *„Spiritus S. vera sunt oracula"* [Šv. Dvasios ištarmės yra teisingos]; β) Irenaeus, *Adv[ersus] Haer[eses]*, 4, 2 et 3: *„Moysi litterae verba sunt Christi"* [Mozės raštai yra Kristaus žodžiai]; γ) Cyprianus, *Praef[atio] in V[eterem] Test[amentum]*: *„Deus per Scr[ipturam] S. erudire et instruere dignatus est"* [Dievas per Šv. Raštą teikėsi auklėti ir mokyti]; δ) Ambrosius, *De Spir[itu] S.*, 3, 16, Nr. 112: *„Unde et Scrip[tura] divina θεόπνευστος omnis dicitur ex hoc, quod Deus inspiret, quae locutus est Spiritus"* [Todėl dieviškasis Raštas visas vadinamas Dievo

įkvėptu, nes Dievas įkvėpė tai, ką kalbėjo Dvasia]; ε) Augustinus, *De civitate Dei*, II, 3: *„Deus... etiam Scripturam condidit"* [Dievas sutvėrė ir Raštą]; ζ) Gregorius M[agnus], *In Job praefatio*: *„Ideo quis haec scripsit valde supervacue quaeritur, cum tamen auctor libri Spiritus S. fideliter credatur"* [Tad visai be reikalo klausiama, kas tai parašė, nes ištikimai tikime, kad knygos autorius yra Šv. Dvasia].

b) Šv. Rašto reikšmė krikščionių gyvenime: α) liturgijoje 1º skaitymas, 2º komentavimas, 3º priėmimas; β) protiniame gyvenime 1º kova dėl teisingo [aiškinimo] prieš eretikus, 2º atskyrimas nuo apokrifų; γ) asmeniniame gyvenime 1º perrašinėjimas, katedros, menas, 2º iškentimas kankinystės dėl tų knygų; δ) Susirinkimų definicijos: Damazas, Gelazijus, Florencijos, Tridento, Vatikano sus.

c) Įrodymo iš krikščionijos gyvenimo vertė. Įsitikinimas dieviška Šv. Rašto kilme nėra trumpalaike mokyklų nuomone, bet tikėjimu, turinčiu savo aiškią ir žinomą pradžią. Dievas įsakė tam tikriems žmonėms užrašyti tam tikras tiesas į knygas. Dievas-Žmogus labai aiškiai pažymėjo ir mokė, kad Šv. Raštas kyla iš Dievo. Neklystamas Bažnyčios Mokymas gyveno ir gyvena ta tiesa, kad Šv. Raštas yra dieviška knyga. Didesnio tikrumo negali būti.

7. Įkvėpimas ir protas.

a) Pats prigimtinis protas negali tiksliai įrodyti įkvėpimo, nes jis peržengia jo pažintines galias.

b) Bet ir jis turi kai kurių nuorodų: α) religinės poezijos sunkumas ir psalmių grožis; β) protinis, dorovinis ir religinis Šv. Rašto pranašumas lyginant su nežydų tautų religinėmis poemomis semitiniuose pasakojimuose; γ) Šv. Rašto reikšmė išsaugant monoteizmą.

8. Įkvėpimo fakto įrodymas neišsprendžia klausimo, kokias knygas reikia priskaityti prie Šv. Rašto. a) Senasis Test. patvirtintas Kristaus. b) Naujasis Test. – neklystamo Bažnyčios Mokymo. (M. B.)

Apie įkvėpimo esmę

1. Seminarijos kurso prisiminimas.

a) Skirtumas tarp įkvėpimo, apreiškimo, neklystamumo.

b) Įkvėpimo sąvoka apima tris [kitas] sąvokas: α) proto apšvietimą ypatingu antgamtiniu būdu, β) įtaką valiai ypatingu antgamtiniu būdu, γ) taip parašytos knygos įteikimą Bažnyčiai.

2. Sunkumas moksliškai išsemti įkvėpimo esmės klausimą. a) Sunkumo priežastys. b) Iš to sunkumo kyla patarimas laikytis bažnytinių definicijų.

3. Definicijos. a) Vatikano Sus., Denz[inger][7], ed. X, 1787. b) *„Lamentabili"*, Denz., ed. X, 2009.

4. Dievas yra įkvėptųjų knygų autorius.

a) Franzelin[8] tai padaro išeities tašku.

b) Zanecchio, Lagrange, Poels, F. Pral[9] laiko tai metodine klaida, α) nes įkvėpimas yra ankstesnis nei autorystė; β) nes teiginys: Dievo autorystė yra išvada iš įkvėpimo.

c) Aš pridėčiau prie jų trečią požiūrį: tarp autorystės ir įkvėpimo yra lyginamasis [t. y. analogiškas], o ne tapatybės santykis.

5. Chr. Pesch („Zur neuesten Geschichte der katholischen Inspirationslehre", *Theol[ogischen] Zeitfragen*, III Folge, Freiburg, Herder, 1902, p. 8 sqq.) paremia Franzelino metodą, a) nes iš pasekmių pažįstame priežastį ir iš išvados prielaidą; b) nes susirinkimų apibrėžimai yra visiškai pakankamas išeities taškas teologui. c) Tačiau Pesch pripažįsta, kad įkvėpimas ir autorystė yra palyginimas [t. y. analogija]. d) Pažymi, kad čia kalbama apie autorystę, kuri pasinaudoja sekretoriumi.

6. Rezultatas: Bažnyčios apibrėžimas, tiesa, dar palieka vieną tamsų punktą dogmoje, bet vienas punktas jame apšviestas – Dievas yra įkvėptų knygų autorius ir tiek jų pirmoji, tiek betarpiška priežastis. Tas punktas turi būti išeities tašku [196] teologui.

7. Įkvėpimas ir įkvėptojo protas.

a) Šv. Tomas: *duplex lumen propheticum* [dvejopa pranašiška šviesa]: α) *novae res* [nauji dalykai]; β) *de cognitis iudicium supernaturale* [antgamtinis sprendimas apie pažintuosius dalykus].

b) Paprastai *iudicium supernaturale* nepakanka. Pavyzdys: teologas *in statu gratiae* [malonės būklėje], rašantis populiarų straipsnį apie aiškią ir žinomą dogmą.

c) Chauvin (*L'inspiration de divines Ecritures*. Paris 1897, p. 39 sqq.)[10]: α) reikalauja didesnio žmogaus proto persiėmimo dieviška mintimi; β) neapibrėžia aiškiau, kas yra tas persiėmimas.

---

[7] Heinrich Denzinger, Clement Bannwarth SJ, *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum*, Freiburg i. B., 1908.

[8] Johannes Baptist Franzelin, SJ (1816–1886), *Tractatus de divina Traditione et Scriptura*, Romae, Marietti 1870.

[9] Domenico Zanecchia, OP († 1933), *Divina inspiratio Sacrarum Scripturarum ad mentem S. Thomae Aquinatis*, Romae, F. Pustet, 1898. Marie-Joseph Lagrange, OP (1855–1938), *La méthode historique surtout à propos de l'Ancien Testament*, Paris, Lecoffre, 1903. Henricus Andreas (Henri) Poels (1868–1948), vėliau modernistinių pažiūrų. F. Pral (?).

[10] Vysk.Constantin Chauvin (1859–1930), *L'Inspiration des Divines Ecritures d'apres l'enseignement traditionnel et l'encyclique „Providentissimus Deus": Essai theologique et critique*, Paris, P. Lethielleux, 1896.

d) Mc Nabb[11] (*The American Ecclesiast[ical] Review*, January 1901, p. 16): dieviškos įtakos tautai pajautimas, kylantis iš betarpiško ar tarpiško apreiškimo.

e) Pesch (op. cit.): α) prikiša Chauvin'ui aiškumo trūkumą; β) prieš Mc Nabbą pateikia šv. Augustino pavyzdį, kuris rašo *„De civitate Dei"* jausdamas dievišką įtaką žmonijai, tačiau be įkvėpimo. [197]

f) Įkvėptojo protas turi būti betarpiškai skatinamas Dievo, kad rašytų.

g) Nebūtina gauti naują apreiškimą: 2 Mak.

h) Nei praturtėti naujomis žiniomis: Apd 21, 1.

i) Nepraranda jutimų (rašantysis). Montanistai manė, kad įkvėpimas sukelia laikiną jutimų praradimą. Prieš montanistus Athanasius, *Contra Arianos orat[io] 3*, Nr. 47; Chrysost[omus], *In Ps. 44*, Nr. 1; Epiph[anius], *[Adversus] haer[eses]*, 48, Nr. 4; Hieronymus, *Prolog[us] in Is[aiam], in Habacuc, in Nahum.* 1º Nes to reikalauja įkvėpto žmogaus orumas; 2º įkvėpimą duodančio Dievo kilnumas; 3º tai rodo faktai: Paulius ramiai atsakinėja į korintiečių užduotus klausimus I laiške jiems; Lukas renka medžiagą kaip kiekvienas rašytojas; Morkus rašo Evangeliją romiečių prašymu.

8. [Įkvėptasis] nepraranda laisvės. (Skirtumas tarp tomizmo ir molinizmo. Pirmasis čia taiko *praemotionem physicam quae necessario impellet voluntatem, non auferendo libertatem* [išankstinį fizinį pajudinimą, kuris būtinai priverčia valią, neatimdamas iš jos laisvės]; antrasis neturi parengtos teorijos, bet nesiremia *praemotio physica*, nes ją laiko pernelyg tamsia.

9. Ko trūksta įkvėpimo sąvokai.

a) Jahn'o[12] teorija – Dievo įtaka, sauganti nuo klaidos – yra klaidinga, nes: α) susirinkimų nutarimai formuluojami toje įtakoje, bet nėra įkvėpti; β) terminas θεοπνευστία [dieviškasis įkvėpimas] turi savyje pozityvios Dievo įtakos įkvėptam autoriui mintį, o ne tik pasyvią kontrolę; γ) peržiūrėjimas, saugantis nuo klaidų, nesuteikia teisės į knygos autorystę, o Šv. Rašto autoriumi yra Dievas dėka įkvėpimo.

b) Bonfrerius'o[13] teorija: α) trejopas Dievo santykis su rašytoju: *antecedenter* [prieš veiksmą] – kai Dievas aktyviai sukelia knygos atsiradimą; *concomitanter* [kartu su veiksmu] – kai knygą, pradėtą žmogaus iniciatyva, rašymo metu saugo nuo klaidos; *subsequenter* [po veiksmo] – kai iš žmogaus iniciatyvos parašytą be klaidos patvirtina savo autoritetu; β) Bonfrerius pats matė Šv. Rašte pirmąjį įkvėpimo būdą, tačiau kiti manė, jog galima būtų pasitenkinti trečiu (Haneberg)[14]; γ) tas paskutinis požiūris pasmerktas Vatikano Susirin-

---

[11] Vincent McNabb, OP (1868–1943).

[12] Johann Jahn, O. Praem (1750–1816), *Einleitung in die göttlichen Schriften des Alten Bundes*, Wien, Wappler 1793.

[13] Jacques Bonfrère, SJ (1573–1642).

[14] Daniel Bonifazius von Haneberg, OSB (1816–1876), *Geschichte der biblischen Offenbarung*, Regensburg 1850.

kime (Denz[inger], 1787), nors ne tiesiogiai: 1º Susirinkime buvo aiškiai pažymėta, kad tuo dekretu nesprendžiamas Šv. Rašto knygų atsiradimo klausimas; 2º bet žodžiuose esama minties, kad be *subsequens approbatio* [po to sekančio patvirtinimo] įkvėpimo sąvokai reikia dar kažko daugiau.

c) F. Lenormant teorija (*Origines de l'historie d'après la Bible*,[15] 3 tomai, Paryžiuje 1880–1884): α) vystoma remiantis Mozės kosmogonijos pavyzdžiu, kuri priskaitoma prie įprastų Rytų semitų mitologinių pasakojimų. Tie pasakojimai dėka antgamtinio poveikio buvę apvalyti nuo politeistinio elemento ir žemo moralinio jausmo, bet pripildyti monoteistine idėja ir kilnia religine-moraline nuotaika. Tas pagerinimas ir esąs įkvėpimas; β) Lenormant yra Indekse ir Mgr. d'Hulst'o brošiūroje *„La question Biblique"*. Paris 1893 (perspausdinimas iš žurnalo *Correspondant*).[16]

1º Mgr. d'Hulst įrodinėja, kad įtraukimas į Indeksą neįrodo Lenormant'o mokymo klaidingumo.

2º D'Hulst teigia, kad F. L. teorija nėra Bažnyčioje didesnė naujovė nei buvo naujove šv. Augustino pažiūros į Hexameroną V a. pradžioje.

3º Tos naujovės pagrindas – nauji dokumentai, leidžiantys pažinti biblinio pasakojimo šaltinius (Mesopotamijos tautų mitologijos, atrastos XIX a.).

4º Tiesa, Lenormant'o teorija moko, kad Biblijoje esama klaidų, bet nemoko, kad yra klaidų įkvėpime. Tereikia nustatyti įkvėpimo Biblijoje ribas.

5º Dievas neatsako už įkvėpto autoriaus klaidas, nes žinoma, kad esama gramatinių ir stilistinių klaidų Šv. R. Kai kam tos klaidos yra blogesnis dalykas nei istorinė klaida.

6º Žinoma, kad gamtiniuose dalykuose Biblija nėra vadovas, tad nėra pagrindo ją laikyti vadovu ir istoriniuose klausimuose.

7º Vadovu Biblija yra tikėjimo ir moralės dalykuose: kaip neklystamas Bažnyčios Mokymas, kaip neklystantis popiežius, nes sargo neklystamumas negali būti ribotesnis už saugomo lobio neklystamumą.

γ) Lenormant'o teorijos klaidingumas:

1º Pirmieji trys įrodymai neparodo jos teisingumo, o tik parodo, kad ji dar nėra pasmerkta.

2º Ketvirtas įrodymas yra priešingas dogmai, kad visas Šv. Raštas yra neklystamas, nes visas yra įkvėptas. Išskyrimas tarp įkvėptų ir neįkvėptų vietų Šv. R. nėra katalikiškas. Klausimas apie įkvėpimo apimtį negali būti apribotas į plotį. Tas klausimas iš esmės tėra Šv. Rašto supratimo klausimu ir tik kaip toks gali būti keliamas kataliko.

3º Penktas ir šeštas įrodymai paremti analogijomis, be to, yra iš prigimties silpni. Be to, tos analogijos blogai sudarytos: x) negalima knygoje su tokiu religiniu turiniu kaip Šv. R. formą ir turinį statyti į vieną lygmenį ir iš formos netobulumo fakto daryti išvadą, kad ir turinys netobulas; xx) negalima statyti į

---

[15] François Lenormant (1837–1883), *Les origines de l'histoire d'après la Bible et les traditions des peuples orientaux*.

[16] Mons. Maurice d'Hulst (1841–1896), „La question biblique", *Le Correspondant*, t. CLXX, 1893, p. 201–251.

vieną lygmenį istorijos ir gamtos mokslų, nes gamtiniai klausimai neturi loginio sąryšio su tikėjimo sistema, gi priešingai, pirmykščio žmogaus nuopuolio faktas yra fundamentalus visai krikščioniškai pasaulėžiūrai.

4º Bažnyčios Mokymo neklystamumo apribojimas tikėjimo ir moralės dalykais neturi susiaurinančios prasmės, tik reikšmę, nurodančią veikimo sferą. Už tos sferos Mokymas nenustoja būti neklystamas, tačiau neperžengia jos ribų.

10. Išvada: žinome, kas nepriklauso įkvėpimo esmei, taip pat žinome, ko nepakanka įkvėpimo esmei (*divina determinatio voluntatis ad scribendum, causatio iudicii de libro scribendo, assistentia in scribendo ita ut Deus sit auctor libri*) [dieviškas valios nukreipimas rašyti, sukėlimas nutarimo laisvai rašyti, pagalba rašant taip, kad Dievas būtų knygos autorius], bet ne viską.

Apie įkvėpimo apimtį

1. Ta tema apima daug pavienių klausimų: apie žodžių įkvėpimą, apie tarp kitko pasakytus žodžius, apie aiškias ir nenurodytas svetimų sakinių citatas, apie istorinius ir gamtinius dalykus Biblijoje.

2. Apie žodžių įkvėpimą:

a) Senesnės pažiūros: α) Bažnyčios Tėvai: 1º Klemensas Aleks[andrietis]: joks kirčio ženklas nedings iš įkvėpto skiemens, 2 Tim., 3, 15. Cf. Denzinger, *Vier Bücher*, t. 2, p. 181.[17] 2º Jonas Chriz[ostomas], *In Genesim hom[ilia]* 15. β) Abatas Fredegizas[18] IX a., *Epistola de nihilo et tenebris ad proceres palatii* (Migne, P. L.[19] 105, 751): gramatinės klaidos Šv. R. turi dvasinę reikšmę. γ) Báñez O.P., *Scholastica commentaria in I p[artem] Ang[elici] Doctoris*, q. 1, a. 3, dub[ium] 3.[20] δ) Suárez S.J., *De fide*, disp[utatio] 5, sect[io] 3, 4 ir 5.[21]

b) Ortodoks[iniai] protest[antai] laikosi to paties.

c) Dabartinis visuotinis katalikų požiūris nepripažįsta visų pavienių žodžių įkvėpimo, bet nesiskiria mokyme nuo ankstesnių amžių: α) visų – nes kai kurie žodžiai yra įkvėpti; β) B. Tėvai irgi nepripažino visų pavienių žodžių įkvėpimo. 1º Tas pats šv. Jonas Chr., *Hom[ilia] I in Matth[aeum]* (Migne, P. L. 57, 16] aiškina skirtumus tarp 4-ių evangelistų aprašant tą patį įvykį tuo, kad įkvėpti yra ne žodžiai, o dalykai. 2º Šv. Jeronimas, *Epist[ola ad] Pammach[ium]*, n. 6 (Migne, P. L. 22, 572): *„Alii syllabas occupantur et litteras, tu quaere sententias"*

[17] Heinrich Denzinger (1819–1883), *Vier Bücher von der religiösen Erkenntniss*, 2 tomai, Würzburg, 1856–1857.

[18] Frédegis de Tours, OSB († 834).

[19] Jacques Paul Migne (1800–1875), *Patrologiae cursus completus: Series latina*, 221 tomas, 1841–1865.

[20] Domingo Báñez, OP (1528–1604), *Scholastica commentaria in D. Thomam*, 1586.

[21] Francisco Suárez, SJ (1548–1617), *De fide, spe et charitate*, 1622.

[Kai kurie užsiėmę skiemenimis ir raidėmis, o tu ieškok prasmių]. γ) Prieš Fredegizą Liono vysk.Agobardas parašė *Liber contra Fredegisii*[22] ir priekaištavo, kad Fredegizas pranašus ir įkvėptus rašytojus stato į vieną lygmenį su Balaamo asile, kurios liežuvį valdęs angelas. δ) Teologai ir kitose vietose aiškiau išreiškia savo nuomones ir įkvėpimą apriboja turiniu, o ne žodžiais, pvz., Suárez, op. c., 2 sect., 5, n. 4.

d) Dabar vyraujančios pažiūros įrodymai: α) įkvėptų autorių stilių skirtumai (Jeron.), β) stiliaus netobulumas ir suklydimai, γ) faktas, kad vertimai taip pat yra Šv. Raštas, kaip ir originalas, δ) patys įkvėptieji autoriai sau priskiria išraiškos būdą (2 Mak 15, 39. 40; 2 Kor 2, 6), ε) Dievas moko ne žodžių, o tiesų.

3. Tarp kitko pasakyti žodžiai [lot. *obiter dicta*].

a) Teorijos autorius – Newman.[23] Dingstis jai: Jdt 1, 7: *Nabuchodonozor rex Ninivae*[24], ir 2 Tim 4, 13 apie Troadėje paliktą apsiaustą. Kiti dar prideda Tob 11, 9: *canis... blandimento suae caudae gaudebat* [šuo... vizgindamas uodegą džiaugėsi]. Asmeniniai jausmai: džiaugsmas, liūdesys.

b) Tos teorijos pavojus tas, kad neįmanoma nurodyti ribos tarp *obiter dicta* ir *expressa intenta* [tarp kitko pasakytų ir aiškiai ketintų žodžių] (August., *Ep. 82*, c. 1, n. 3; Migne, [P. L.] 33, 277).

c) Teorija prieštarauja dogmai, kad visas Šventasis Raštas yra įkvėptas.

d) Nedidelė 2 Tim 4, 13 ir Tob 11, 9 reikšmė nesumenkina įkvėpimo vertės, nes Dievui ir dideli, ir maži žmogiški rūpesčiai yra Jo vaikų rūpesčiai.

e) Norint išvengti Jdt 1, 7 egzegetinio sunkumo, reikia ieškoti mažiau pavojingų kelių, jei šie įmanomi. Jeigu būtų neįmanomi, tektų tik daryti tokią prielaidą, bet be žalos Šv. R.

f) „Obiter dictorum" teorijos pavojingumas atsiskleidžia pas Chrismaną (*Regul. fidei cath.*, § 51, n. 5)[25], kuris Poncijų Pilotą laikė *obiter dictum*, nors tai yra *dogma fidei* [tikėjimo dogma].

4. Citatos.

a) Yra dviejų rūšių: *explicitae* ir *implicitae* [išskirtos ir neišskirtos].

b) *Explicitae* kartais yra patvirtinamos, kartais paprasčiausiai perteikiamos, o kartais smerkiamos.

c) Patvirtintosios tampa įkvėptomis per tą patvirtinimą, ne savo šaltinyje. Pvz., šv. Pauliaus citatos iš pagonių rašytojų.

d) Nepatvirtintos citatos tampa įkvėptomis tik tiek, kad patvirtinamas jų panaudojimas.

---

[22] Šv. Agobard de Lyon (769?–840), *Contra obiectiones Fredigisi*.

[23] Šv. kard. John Henry Newman (1801–1890).

[24] Jdt 1, 5 Vulg.: „Nebukadnezaro, valdžiusio asirus didžiajame Ninevės mieste". Iš tiesų Nebukadnezaras buvo Babilonijos karalius. Pasak Newmano, nuoroda į Asiriją ir Ninivę tėra *obiter dicta*, neįkvėpti istoriškai klaidingi žodžiai.

[25] Philipp Neri Chrismann, OFM (1751–1810), *Regula fidei catholicae*, Kempten 1792, 1869 m. įtraukta į Indeksą.

e) Smerkiamas posakis gali būti įkvėptas, bet kita prasme, nei jį pavartojo kalbėtojas. Pvz., Joannes 11, 49–51 [Kajafo žodžiai].

f) Kadangi už nepagirtas citatas Šv. Dvasia neprisiima atsakomybės ir kadangi senais laikais viešpatavo metodas neminėti cituojamų autorių, todėl atsirado teorija, kad sunkiai su neklystamumu suderinamos Šv. R. vietos tėra neišskirtos citatos.

g) Ta teorija nepasiekia savo tikslo, nes ankstesniais amžiais tik tiek būdavo cituojamos vietos be išskyrimo, kiek cituojamos vietos būdavo priimtinos, todėl visos *implicitae* citatos tuo pačiu yra giriamos dėl savo turinio, tad ir įkvėptos.

h) *Implicitae* citatų neįkvėptumo teorija, taip kaip ir *obiter dictorum* neįkvėpimo teorija, yra pražūtingos Šventojo Rašto neklaidingumo dogmai.

5. Apie dalykus, minimus Šv. R. pagal jų išorinę išvaizdą: *iuxta apparentiam dicta*.

a) Galilėjaus byla turi katalikų hermeneutikai didelę reikšmę. α) Vieta Jozuė 10, 12 dėl paties teksto, T[ėvų] ir teologų autoriteto buvo laikoma geocentrinės teorijos įrodymu. Plg. kard. Bellarmino laišką Ant. Foscarino, 12.V.1615.[26] β) Gamtos mokslai įrodė, kad geocentrinė teorija klaidinga, todėl biblinėje hermeneutikoje iškilo principas, kad gamtiniai reiškiniai Šv. R, nėra parašyti *iuxta essentiam, sed iuxta apparitionem* [ne pagal esmę, o pagal išvaizdą]. γ) Tas principas patvirtintas Leono XIII enciklikoje *„Providentissimus Deus"*, 18.XI.1893. δ) Šio principo pagrindas yra tai, kad Šv. R. nemoko (Baronius)[27] *quomodo coelum eat, sed quomodo ad coelum eatur* [kaip eina dangus, bet kaip einama į dangų]. Cfr. šv. Augustinas: „Evangelija nerašo, kad Kristus būtų sakęs: Siunčiu jums Guodėją, kad jis jus išmokytų Saulės ir Mėnulio kelių. Norėjo juos padaryti krikščionimis, o ne astronomais." *De actis cum Felice Manichaeo*, Migne, [P. L.] 42, 525.

b) Taikant šį principą, ne viskas yra aišku. α) Neaišku, ar ją galima taikyti **visuomet**, ar tik **dauguma** atvejų, t. y. ar nesama iš prigimties gamtinių dalykų, kurie Šv. R. yra dogmos. Rasti toje srityje pavyzdžių ne taip lengva, kaip istorijos srityje. β) Žinoma, kad gamtiniais klausimai galima atsitraukti nuo vieningos Tėvų nuomonės, tačiau nežinia, ar taip galima elgtis, kai **visi** Tėvai **tvirtai** pripažįsta, kad tas gamtos dalykas yra tikėjimo objektas. Rucker ir Hummelauer sako taip, kiti – ne. γ) Žinoma, kad tas principas taikytinas įkvėptų autorių kalbėsenos (*Provid. Deus*), bet neaišku, ar taikytinas jų mąstysenai (Hummelauer).

c) Principo įrodymai: α) Iš pradžių žmonija turėjo netikslią vaizdingą kalbą. Kaip raštuose pirmiausia buvo rašoma žvaigždutė vietoje žodžio „dangus", taip ir kalba vienus dalykus išreikšdavo kitų pagalba (Hummelauer, p. 55). β) Kalbėjimas ir rašymas pagal išorinę išvaizdą nėra klaidinimas, kaip juo nėra

[26] Šv. Roberto Bellarmino, SJ (1542–1621), Paolo Antonio Foscarini, O.Carm (c. 1565–1616).

[27] Garb. kard. Cesare Baronio, Cong. Orat. (1538–1607).

pasakymas, jog mėnulis didesnis už žvaigždes, kad saulė teka ar leidžiasi. Net astronomijos profesorius nepadaro klaidos taip sakydamas, nes turi teisę nenaudoti savo žinių siekdamas aiškiau kalbėti. γ) Nėra klaidos, kad vienas žvaigždynas vadinamas Dvyniais, o kitas – Skorpionu, tai tik vienintelis įmanomas būdas priminti tuos žvaigždynus klausytojams. Kas norėtų pavadinime „Dvyniai" įžvelgti teiginį, kad jie gimę iš vienos motinos vieną dieną, padarytų didelę klaidą.

d) Principo perkėlimas į istorijos sritį. α) Hummelauer remiasi enc. *„Prov. Deus"* žodžiais: *„Haec ipsa deinde ad cognatas disciplinas, ad historiam praesertim, iuvabit transferri"* [Tad (egzegetas) tą patį panorės perkelti į gimininges disciplinas, ypač į istoriją]. β) Istoriniai šaltiniai yra įvykių atvaizdai (*fontes historiae sunt apparentiae factorum*), p. 58. γ) Istoriniai įvykiai taip atsispindi tautos atmintyje, kaip astronominiai reiškiniai akyse. Jeigu gamtos dalykus aiškiname pagal tai, kaip jie atsispindėjo žiūrovo stebėjime, tai pagal tą patį principą ir istorinius įvykius, minimus Šv. R., turėtume laikyti aprašymu įvykio ne koks jis buvo pats savyje, bet kaip jis įsispaudė tautos atmintyje. Kad taip yra, rodo nesuderinami Antiocho mirties aprašymai Makabiejų kn. δ) Hummelauer peržvelgia atskirus istorinius šaltinius (atmintis, istoriniai ir rašytiniai paminklai), po to istorines [Šv. Rašto] knygas ir atskiriems istoriniams pasakojimams taiko savo principą. ε) Fonk, *Der Kampf...*, pripažįsta, kad istorijoje esama posakių *iuxta apparitionem*. 1º Klaidingas pranašas kartais pavadinamas tiesiog **pranašu**, 2º šv. Juozapas pavadintas V. Jėzaus tėvu, 3º tą principą žinojo jau šv. Jeronimas. ζ) Negalima to panašumo ištęsti toliau, nes esama esminio skirtumo tarp istorijos ir gamtos mokslų: 1º žvelgiant į materiją: istorija – tai paties žmogaus veiksmų seka, gi gamtos reiškinių atžvilgiu žmogus tėra žiūrovas; 2º žvelgiant į pasekmes: gamtos reiškiniai lieka visuomet ir visada galima juos kontroliuoti, tad Šv. R. Autorius nėra įpareigotas supažindinti su jų esme. Tuo tarpu istoriniai reiškiniai, kartą įvykę, jau nepasikartoja. Jei norima juos perduoti palikuonims, būtina juos papasakoti taip, kaip jie įvyko. 3º Žvelgiant į skirtingą santykį su tikėjimu, istorija svarbesnė už gamtos mokslus. Nėra knygos išskirtinai gamtinės, tačiau ne viena knyga yra išimtinai istorinė. Nauj. Test. istoriniai užrašai mums perteikia Jėzaus žodžius, Dievo apreiškimo žodžius. Jeigu tie žodžiai neturi dieviškos vertės, o tik žmogiško įspūdžio vertę, tai griūva visas krikščioniškos dogmatikos rūmas. η) T. Lagrange ir Hummelauer argumentuoja žodžiais *„iuvabit transferri"* remdamiesi klaidingu enciklikos žodžių vertimu (J. Götteberger[28], *Bibl[ische] Zeitschrift*, t. III, 1905, p. 245; Fonk, *Der Kampf u. d. Wahrheit*, p. 182 sq.). 1º Bendroji enciklikos tendencija – prieš naujos mokyklos liberal[izmą]. 2º Betarpiškas kontekstas įspėja saugotis pernelyg skubotų klaidingų išvadų iš biblinių duomenų tiek gamtos, tiek istorijos mokslų srityse. Tai dar nėra įgaliojimas, leidžiantis perkelti principą *apparenter dictorum* į istoriją ta apimtimi, iki kurios prieina t. Hummelauer.

[28] Johann Baptist Götteberger (1868–1958).

e) Taigi šiandien žinoma, kad: α) *Apparenter dictorum* klausimas dar nėra ištirtas iki galo. β) Istorijoje principas *apparenter dictorum* negali būti taip plačiai taikomas kaip gamtos moksluose. γ) Net ir gamtos moksluose pozityvi klaida negali būti priskiriama Dievui kaip knygų autoriui. δ) Klaidingas yra metodas, leidžiantis *„quasi, non quidem primario auctori, sed scriptoribus inspiratis quidpiam falsi elabi potuerit"* [lyg ne pirmajam Autoriui, bet įkvėptiems autoriams galėtų išsprūsti kas nors klaidingo] (*Prov. Deus*) tiek istoriniuose, tiek ir gamtiniuose ir religiniuose dalykuose. ε) Negalimumas teigti klaidą Šv. R. nereiškia to paties kaip negalimumas nuspėti, jog autorius, kuriuo naudojosi Šv. Dvasia, laikėsi kokios nors gamtinės, istorinės ar kitos klaidos.

Apie įkvėpimo kriterijus

1. Įkvėpimo kriterijumi vadiname būdą, kurio galime išsiaiškinti, ar tam tikra knyga yra įkvėpta, ar ne.

2. Racionalistiniame protestantizme nebėra kalbos apie įkvėpimo kriterijus, nes nepripažįstamas pats įkvėpimas. Ortodoksiniame gi yra dvi mokyklos:

a) Vidinis kriterijus, t. y. Šv. Rašto dieviški požymiai: α) stebuklingi pasakojimai turinyje, β) religinis objektas, γ) pakili nuotaika.

b) Išorinis kriterijus, t. y. apaštalinė knygos kilmė.

3. Vidinio kriterijaus kritika.

a) Žmogaus protas negali suvokti iš knygos pozityvių dieviškumo įrodymų.

b) Išvardintieji požymiai randami daugelyje Bažnyčios T[ėvų] veikalų, kurių negalime priskaityti prie Šv. R.

c) Šv. Raštas yra dieviškos tiesos apreiškimas, bet ne visos knygos, kalbančios apie Dievą ir religiją, yra iš Dievo kylanti tiesa, pvz., mahometonų Koranas, indų Vedos ir t. t. Turinio stebuklingumas labai dažnai tėra fantazijos vaisius.

4. Tikrojo kriterijaus įrodymai:

a) protestantiškieji kyla iš protestantų religijos prielaidų: α) apaštalai asmeniškai ir kiekvienas atskirai esantys apreikštojo tikėjimo mokytojai,[29] β) apaštalai buvo neklystantys visuomet, ir tik jie vieni. Tas neklystamumas nebuvo apribotas žodiniu pasakojimu.

b) katalikiški: α) Šv. Tėvai kiekvieną apaštalo raštą ir jo laišką laikė įkvėptu. β) Įkvėpimo sąvoka nebūtinai apima išankstinį postūmį (*inspiratio antecedens*), o antgamtinė pagalba būtinai veikė rašančiame apaštale. Taip atsirado šv. Jono 2 ir 3 laiškai, kurių privatus pobūdis įrodo *inspiratio antecedens* nebuvimą.

5. Skirtumas tarp protestantų ir katalikų požiūrio į apaštališkumą kaip į Naujojo Testamento knygų įkvėpimo kriterijų.

---

[29] O ne kaip Kristaus įgalioti Bažnyčios vadovai, sudarantys kolegiją, vadovaujamą šv. Petro.

a) Protestantai mano, kad yra du kriterijai, skirtingi dviem Testamentams: [jį cituojančio] Kristaus autoritetas Senajam ir apaštalinė autorystė Naujajam. - Katalikai gi laikosi vienodo kriterijaus abiem Testamentams.

b) Naujajame Testamente protestantai apaštalinę autorystę laiko vieninteliu kriterijumi, katalikai – pagalbiniu.

6. Išorinio kriterijaus kritika.

a) Protestantiška prielaida klaidinga, tad negali būti įrodymu.

b) Apaštalai buvo neklystami, bet iš to neseka, kad buvo įkvėpti. Patys protestantai ilgai manė, kad Apaštalų tikybos išpažinimas yra apaštalų parašytas, tačiau neįtraukė jo į Naujojo Testamento kanoną.

c) Yra knygų, parašytų ne apaštalų, o priklausančių N. T.: α) Morkaus ir Luko evangelijos, β) šv. Paulius yra vėlesnio pašaukimo apaštalas. Taikant apaštališkumo kriterijų, kyla svarbios formalios abejonės. γ) Jeigu „apaštališkumą" išplėstume plačiau nei „dvylikos" ribose, tai ir Barnabas, ir daugelis kitų galėtų būti vadinami apaštalais, tuomet N. T. išaugtų iki neriboto dydžio. δ) Bažnyčios Tėvai iš apaštalinės autorystės galėjo daryti išvadą apie knygos priklausymą kanonui, jei žinojo faktą, jog visi apaštalų raštai yra iš esmės įkvėpti. ε) Dviejų šv. Jono laiškų privatus pobūdis nėra įrodymas, kad čia nebūta *inspirationis antecedentis*, kaip nėra *inspirationis* nebuvimo įrodymu ir užuomina apie apsiaustą, paliktą Troadėje, ir t. t.

7. Tėvų ir visos Katalikų Bažnyčios mokymas yra tas, kad vieninteliu įkvėpimo kriterijumi yra *infallibile Magisterium Ecclesiae* [neklystantis Bažnyčios Mokymas].

a) Nes mokymo neklystamumas apima visą tikėjimo sritį, o įkvėpimo klausimas yra svarbiausias šioje srityje.

b) Nes kito kriterijaus negali būti iš esmės, kaip tai įrodė įvairių teorijų apie kriterijų apžvalga.

Apie Tradicijos santykį su Šv. Raštu

1. Tas klausimas yra svarbus Rusijoje, nes katalikų ir pravoslavų požiūriai skiriasi.

2. Katalikai tiki, kad Šv. R. reikia taip suprasti, kaip jį supranta Bažnyčios T[ėvai] ir Tradicija.

3. Pravoslavai su tuo sutinka, bet daro išlygą, kad tik tos tradicijos gali būti laikomos šventomis, kurios sutaria su Šv. Raštu.

4. Ta išlyga reiškia, kad Tradicijos kriterijumi tampa Šv. Raštas. - Филарет Черниг[овский][30] net teigia, kad vėlesnė Tradicija turi būti patikrinta pagal senesnę, o senesnioji – pagal Šv. R.

[30] Filaret (Gumilevskij) (1805–1866), Černigovo ir Nežino arkivyskupas.

5. Tokios išlygos pagrindas yra dvi protestantų klaidos: a) kad Šv. R. yra toks aiškus, jog nereikalauja autentiško išaiškinimo, b) kad gyvas mokymas neturi neklystamo mokymo charizmos.

[Konspekto pabaiga.]

Fundamentalinė teologija (ištrauka)[31]

§ 3. Nuomonės apie pirmykštę religiją

Religijų tyrinėjimo mokslas labai nesenai tepradėjo laikytis mokslingojo sistematingumo ir bešališkų metodų, todėl jame dar daug ko trūksta iki tikrybei. Todėl jame per daug dygsta asmeninių pažiūrų, į kurias įsibruka grynai subjektyvių spėliojimų.

Minėtieji trūkumai labai ryškiai pasirodo svarstant pirmykštės religijos klausimą, nes jis siekia žiliausios senovės laikus, kuriems ištirti trūksta ir šaltinių. Tuos trūkumus mokslininkai papildo įvairiausiomis analogijomis, dažniausiai prikimšdami į savo sudaromąsias sistemas daugiausiai medžiagos kiekvienas iš savo specialybės.

Taigi nuomonių apie pirmykštę religiją yra daug, bet jų visų vertė yra maža. Dedamoji į šį paragrafą tų nuomonių pažvalga yra tyčia kuo labiausiai trumpinta ir dėl to nepilna. Sistematizuodamas tas nuomones bandau jas suskirstyti į tris rūšis: **evoliucionistines, degeneracines** ir **istoriškai etnologines.**

Į evoliucionistines įskaitome ir Hegelio († 1831) ir Comte († 1857) pažiūras. Nes šitose dviejose dar nematyti biologinio evoliucionizmo, kuriuomi remėsi vėlesniųjų evoliucionistų pažiūros, bet jiedvi su anomis turi bendrą pamatinį posakį, kad pradžios religija buvo bloga, kad vėlesnės buvo geresnės.

Degeneracijos teorija tebuvo viena, bet turėjo gana daug žymesnių ir smulkesnių sekėjų. Jos pagrindinis principas buvo imtas iš krikščionių dogmatikos, kad pirmiausią religiją Dievas apreiškė žmonėms. Ta pažiūra sąryšyje su daugybe nedorų religijų sudarė degeneracijos spėlionę.

Istoriškai etnologinė pažiūra yra naujausia. Ją pradėjo Andrew Lang ir ištobulino W. Schmidt.

Evoliucionistinės nuomonės

Evoliucionizmas įsigalėjusis nuo Charles Darwino laikų pagamino daugybę įvairiausių pažiūrų ne vien savoje gamtos mokslų srityje, bet ir kitose, net ir

[31] *Fundamentalinė teologija* / Prof. Dr. Kun. P. Būčys, III pataisytas ir papildytas leidimas, Kaunas: išleido Lietuvos universiteto Teol.-filos. fakulteto Teol. skyriaus, Bendrojo ruožo studentai, 1928. – Litografuotas rankraštis. P. 252–311.

religijų kilmės klausime. Bendrieji tų pažiūrų metmens yra hipotezė, kad pradžioje religijos buvusios menkos, o vėliau pasidariusios geresnės. Dėl tų pažiūrų daugybės negalima čia dėstyti visų, o reikia tenkintis kai kuriomis.

Hegeliui († 1831) rodosi, kad pirmiausios buvo religijos neskiriančios Dievo nuo gamtos, bet imančios tiedvi sąvoki pervien. Tada dar žmonės nesupratę skirtumo tarp begalinio asmens ir riboto daikto. Toliau ėjusios tos religijos, kurios individualizavę savo dvasią. Taip įvykę dėl to, kad mintis padarė skirtumą tarp savęs ir daiktų, juos statydama žemiau už save. Taip susidarė Senojo Įstatymo žydų religija, sudarydama aukštos Dievo Galybės sąvoką. Graikuose išmintis, pareikšdama savo skirtumą nuo daiktų, pagaminusi grožės religiją. Romoj tuo pačiu būdu atsirado tikslingumo, arba naudingumo religija.

Ši pažiūra yra aprioristinė, kaip visa Hegelio sistema. Toje sistemoje viską gamina mintis (*das Denken*), todėl iš minties išvedamos ir religijos. Bet idealizmo filosofijai atgyvenus savo amžių ir mums jos nebesilaikant net filosofinių klausimų srityje, nenuoseklu būtų laikytis Hegelio pažiūrų kalbant apie pirmykštę religiją.

Vokiečių idealizmo klaidos susilaukė reakcijos iš Prancūzų pusės. Auguste Comte († 1857) sudarė pozityvizmą ir tarp kitko pažiūrą į žmonių giminės tobulėjimą. Comte'ui rodėsi, kad buvę trys periodai vienas po kito, kaskart geresni. Pirmas, blogiausias buvęs teologizmas, antras, šiek tiek geresnis – metafizikos viešpatavimas, ir galutinai tobulas trečias – pozityvizmas.

Nors Comte'as kovojo su Vokietijos aprioriniu idealizmu, arba metafizivizmu, tačiau jis tebebuvo dar taip arti prie to metafizivizmo, kad ir tris stambiausius periodus paėmė ne iš tikrosios praeities, nes iš istorijos šaltinių ar gamtinio prityrimo, o sugalvojo a priori iš savo sistemos pradų, kurių nei pats, nei kiti nepatikrino.

Ir Max Müller († 1900), didysis kalbotyros mokslininkas, Indijos kalbų ir tikybos žinovas, mintijo, kad religijos, kaip ir kalbos, praplitusios pasaulyje iš Indijos, kame jos atsiradusios bežiūrint į plačius Okeano vandenis, nes tas žiūrėjimas sukėlęs žmonėse begalybės sąvoką, Dievo ir dievų įvairiausių idėjų pagrindą.

Max Müllerio pažiūroje matyti jo specialybė – Indo-europinių kalbų ištyrimas. Max Mülleris taip kalbėjo, kaip tarsi viso pasaulio kalbos ir religijos būtų kilusios iš Indijos. Tačiau mūsų laikais jau žinoma, kad mongolų ir semitų kalbos bei kultūros su jų religijomis išdygo ir užaugo savitai, kad vietomis buvo kultūrų senesnių už Indijos kultūrą, kad primityvių tautų religinės pažiūros atsirado nepriklausomai nuo Indijos. Tose gi pažiūrose yra gana gryna Dievo sąvoka be begalybės sąvokos.

Ed[uard] von Hartmann († 1906) spėja, kad pirmykštė religija buvusi kažin kokis gamtos garbinimas. Žmonės įsivaizduodavę, kad gamtos jėgos esančios gyvos, kad jų reikią bijotis arba ją gerbti. Kadangi visoje gamtoje matyta viena esybė dvasinė, tai ta religijos rūšis reikia vadinti: **henoteizmas** (ἑν – vienas, θεός – dievas). Henoteizmą Hartmann'as skiria nuo monoteizmo dėl to,

kad pastarasis Dievą tiki esant amžiną, visagalį, tobuliausią dvasią, kuomet henoteizmas įsivaizdina Dievybę su visomis žmogaus savybėmis. Nuo politeizmo šis henoteizmas skiriasi tuomi, kad vieną tegarbina dievą, o ne daugelį, bet abudu vienaip įsivaizdina tą dievybę lyg žmogystą.

Hartmann'as žodį „henoteizmas" ne taip supranta, kaip Max Müller ir kiti, sulig kurių henoteizmas reiškia tautos įtikėjimą į apribotą dievybę, kurią kokia nors tauta tik vieną tegarbina, tikėdama, kad kitos tautos turi tokią pat teisę garbinti kitas – savąsias dievybes.

Anot Hartmanno, iš henoteizmo pasidarė politeizmas, kurio sugedimas galutinai pagamino **fetišizmą**.

Sveikesnioji politeizmo dalis, eidama tobulyn, virto **spiritualizmu**. Prie spiritualistinių religijų Hartmann priskaito senovės graikų, romiečių ir germanų religijas. Jam rodosi, kad aukščiau už tas stovėjo tos religijos, kurios sakosi iš apreiškimo gavusios savo turinį, kaip antai: Egipto, persų ir kitos. Iš to kilo **supranatūralizmas** (antgamtinės religijos sąvoka). Aukščiausia jo rūšis yra **antropomorfinis** žydų **monoteizmas**. Iš šito išdygo krikščionių **teizmas**. Hartmann'as randa trūkumų krikščionijoje ir turi vilties, kad juos pašalins susidėjimas su abstraktinių Indijos religijų (braminizmo bei budizmo) **monizmu**. Tada įvyksiąs **panmonoteizmas**, arba konkretusis monizmas.

Hartmann'o hipotezė gana lengva kritikuoti, nes ji suvedama į porą pagrindinių pažiūrų, kuriedvi niekuomi neprirodomos. Pirmoji pagrindinė pažiūra yra, būk religijos vis ėjusios tobulyn. Istorijos faktai tam priešingi. Ir Egipto, ir Graikų, ir Romos, ir daugelio kitų tautų religijos tam tikrais laikais ėmė griūti, sutrūnėjo ir išnyko. Ir mes gyvenam tokiais laikais, kad sunku tikėti, o dar sunkiau mokyti religijos tobulėjimą ir stiprėjimą. Aiškiai istoriniais laikais bekultūrinė žydų tautelė turėjo gryną monoteizmą. Tam prisiėjo kovoti su neapsakomai galinga politeizmo įtaka, besiveržusia Palestinon iš kaimynų. Nors monoteizmas laimėjo kovą, bet tas laimėjimas yra faktas, neturįs savo priežasčių nei gamtoje, nei psichologijoje, nei sociologijoje.

Antrasis Hartmanno hipotezės pagrindas, kad pirmykštė religija buvusi natūralizmas, yra grynai apriorinis, nei kokiais istorijos faktais neparemtas. Vėliau, svarstydami A. Lango ir W. Schmidto pažiūras, matysime, kad faktai tai pirmykščio natūralizmo hipotezei yra priešingi. Nei seniausiuose religijos šaltiniuose, nei dabartinėse primityviose tautose, gal geriausiai išlaikiusiose pirmykštes žmonių pažiūras, to natūralizmo nėra.

Hartmanno hipotezėje yra gerų pastabų, yra atsižvelgimo į naujųjų laikų surinktą medžiagą, naudingą religijoms tirti. Bet toje hipotezėje yra nenuoseklumų. Tikėdamas į pažangą, Hartmannas ją išveda iš nieko ir galų gale panmonoteizmą suveda į nirvaną, kurios sąvoka yra neigimas.

J[ohn] Lubbock[32] († 1913) mintijo, kad pirmiausiai žmonės buvę visai be religijos. Ateizmas tad buvęs religinės plėtotės pradžia. Pirmieji jos vaisiai

[32] *The Origin of Civilisation and the Primitive Condition of Mankind*, 1870 m. London. – Aut. past.

buvę taip menki, kaipo fetišizmas. Betobulėjant žmogaus proto ir rankų padarams, fetišizmas virto: **totemizmu**, **šamanizmu** ir **politeizmu**; politeizmas, pataisęs savo klaidas, tapo **monoteizmu**. Bet ne šitam tik ateizmui Lubbock tepripažįsta tiesos vertę.

[William] Robertson Smith († 1894) veikaluose *Kinship and Marriage in Early Arabia* (Cambridge, University Press 1885) ir *Lectures on the Religion of the Semits* (Edinburgh, Black 1889) nuo Lubbocko skyrėsi tiek, kad vietoje fetišizmo pradžion padėjo totemizmą.

Herbert Spencer († 1909) veikale *[The] Principles of Sociology* pradžion padėjo mirusiųjų (lotyniškai - *manes*) garbinimą, mintydamas, kad ir gamtos garbinimas yra kilęs iš mirusiųjų garbinimo, nes abiejuose yra bendrų bruožų. Spencerio pažiūra vadinasi **manizmu**.

E. Clodd brošiūroje *Animizm the Seld of Religion* (London 1905)[33] tiki, kad žmonių protėvis buvęs **pitekantropas** (beždžionžmogis), kad tas pagimdęs bekalbį žmogų (*homo alalus*), kurs su kitais tokiais susižinodavęs tik riksmu ir riaumojimu, prie kurių dviejų prisidėdavo susiraukimas ir gestai. Tokių bekalbių, anot Clodd, esą ir dabar Ceilone tarp kilčių, vadinamų Vaddhai.

Bekalbis žmogus buvęs be religijos, bet supratęs gamtos galybę, viešpataujančią visur, ir ją garbinęs. Kada bekalbis tapo tikru žmogum (*homo sapiens*), atsirado animizmas. Cloddo svajonę galime pavadinti **preanimizmu**.

Visų keturių čia minėtų pažiūrų yra bendras pagrindas, būtent esą yra buvę žmonių be religijos. E. Tylor, apie kurį mums teks veikiai kalbėti skyrium, aiškiai išrodė, kad tai yra klaida. Visas antrasis šio perskyrimo paragrafas parodo, kad visos tautos visuomet turėdavo religiją. Tyloro tezę patvirtina vėlesnieji faktai pačių rimčiausių mokslininkų surinkti ir patikrinti. Ir Cloddo minėtieji Vaddhai pasirodė esą žmonės kaip ir visi, nors mažo ūgio (P. Sarasin in: *Verhandlungen des II Internationalen Kongress für allgemeine Religionswissenschaft*, Basel 1905, Bd. II; C. G. Seligmann, *The Veddas*, Cambridge 1911).[34]

Antras bendrasis šios teorijos pagrindas yra nuomonė, būk anksčiau buvę netobulos religijos, toliau jos tobulėjusios. Šito pagrindo silpnumas jau iš to pasirodė, kad Lubbocko pėdomis einantieji mokslininkai kiekvienas ne taip sustatė religijų tobulybės kopėčias. Lubbockui rodėsi, būk fetišizmas esąs žemiausias, Robertsonui Smithui - būk totemizmas, Spenceriui - būk monoteizmas, o Cloddas išrado, būk tie visi dar per geri pradžiai.

Kalbant apie kiekvieną čia minėtą žemąją religiją, reikia pažymėti, kad **fetišizmas** yra sugedęs padaras. Antropomorfinis politeizmas, nesugebąs pasigaminti sau gražių stabų, tenkinosi kaskart blogesniais, visi galų gale priprato tenkintis pirmu puolusiu į akis menkniekiu. Le Roy savo veikale „*La Religion des primitifs*"[35] teisingai pastebi, kad fetišizmo nėra tose afrikiečių tautelėse,

---

[33] Edward Clodd (1840–1930), *Animism: the Seed of Religion*. London, Constable 1905.

[34] Paul Benedict Sarasin (1856–1929), Charles Gabriel Seligman (1873–1940).

[35] Arkivysk. Alexandre Le Roy, C.S.Sp. (1854–1938), *La religion des primitifs*. Paris, G. Beauchesne, 1925.

kuriose nežymu išsigimimo. Sugedęs daiktas visuomet buvo vėlesnis už sveikąjį. Dėl to pirma fetišizmo turėjo būti skulptūrinio politeizmo.

Totemizmas taipgi nebuvo pirmykštė religija, nes žodis „*totem*" (ar *tuteim*, ar *odadem*, ar kitaip) iškilo į mokslininkų pasaulio dėmesį iš mažos raudonųjų amerikiečių kilties Ojibway (skaitosi „Odžibve"), kurioje jis reiškia tos kilties giminystę su tam tikrais daiktais. Odžibviai savo totemizmą ypatingai gerbia apsiėjimu. Tą pirmasis pastebėjo J. Long 1791 metais.[36] Kiti tyrinėtojai kitur pastebėjo kitų šiek tiek panašių dalykų ir priskyrė totemizmui. Kaip daug ir kaip gražių daiktų ilgainiui tapo sutalpinta po totemizmo vardu, matyt iš E. Durkheim veikalo „*Les formes elementaires de la vie religieuse*".[37] V. Zapletal[38] veikale „*Der Totemismus und die Religion Israels*" (Freiburg i. d. Schweiz 1901) išrodė, kad net rimtai Robertson Smith totemizmo atrado Izraelio religijoje, kur jojo visai nėra. Mc Lennon[39] straipsnyje *The Worship of Animals and Plants*, tilpusiam laikraštyje „*Fortnightley Review*" (1869 v. XII, p. 407–424; 1870, t. XIII, p. 194–216) įrodinėjo, bene totemizmas esąs dugne visų religijų, garbinančių gyvulius ar žvaigždes. Kadangi vietomis gyvulį totemą papjaunama su religinėmis apeigomis ir valgoma jo mėsa, tai Robertson Smith mintijo, būk iš to kilęs ir aukų įprotis (*Lectures on the Religion of Semites*, Edinburgh 1889, p. 226).

Spėlionė, būk totemizmas buvęs pirmykštė religija, sustiprėjo pasirodžius, kad totemizmas visai nėra bendras primityvioms religijoms dabartyje ir nebuvo visur praplitęs senovėje. Anot Frazerio[40] žemėlapių, totemizmo yra Šiaurės Amerikoje, Australijoje, Centralinės Afrikos pakraščiuose, bet nėra ir nebuvo visai nei Azijoje, nei Europoje, nei Šiaurės Afrikoje, nei Pietų Amerikoje (žiūr. Frazer, *Totemism and Exogamy*, London, Macmillon 1910, 1911, priedai prie IV-jo tomo).

Toliau, totemizmas nėra viena sistema. Įvairūs mokslininkai bandė išreikšti jo turinį. Geriausiai pasisekė Van Gennepui[41] (*Tabou et totémisme à Madagascar*. Paris, Larouse 1904. *Totémisme et méthode comparative*, laikraštyje *Revue de l'Histoire des Religions*, 1908 m. t. VIII, p. 55). Bet 1912 metais jisai jau sakė, kad yra ne „***un** totémisme, mais **des** totémismes*" (ne vienas totemizmas, bet keletas totemizmų) (*Rev. de l'Histoire des Religions*, 1912, t. XV, p. 369).

Negana to, yra rimtų priežasčių abejoti, ar totemizmas yra religija. Štai Frazer rašo: „Jeigu mes teisingai mintijame, kad religijoje tas, kuris jos laikosi, turi pripažinti, jog jo garbinamasis yra aukštesnis už garbintoją, tai tiesą sakant,

---

[36] John Long, *Voyages and Travels of an Indian Interpreter and Trader, Describing the Manners and Customs of the North American Indians*, London, 1791.

[37] [Émile Durkheim (1858–1917), *Les Formes élémentaires de la vie religieuse: le système totémique en Australie*. Paris, Presses universitaires de France, 1912.] Šiaip Durkheimo išvados yra klaidingos, bet gerai jis surinko medžiagą apie totemizmą. – Aut. past.

[38] Vincenz Zapletal, OP (1867–1938).

[39] John Ferguson McLennan (1827–1881).

[40] James George Frazer (1854–1941).

[41] Arnold van Gennep (1873–1957).

totemizme negalima matyti religijos, nes žmogus į savo totemą žiūri kaip į sau lygų ir savo draugą, o visai ne kaip į savo viršininką, dar mažiau jis jį gali pripažinti dievu... Taigi klysta, kas apie totemizmą kalba kaip apie religiją. Kadangi aš pats esu įpuolęs į tą klaidą pirmąsyk berašydamas apie tą dalyką, kadangi bijausi, kad mano pavyzdys ir kitus nesuklaidintų, tai mano pareiga yra pripažinti savo klaidą ir persergėti nuo jos savo skaitytojus" (*Totemism and Exogamy*, t. IV, p. 76, 81). Išeina, kad totemizmas yra veikiau socialė negu religinė tam tikra forma. Negalima sakyti, kad cituotoji Frazer'io pažiūra jau būtų galutina, bet visgi ji yra tiek rimta, kad neduoda mokslininkui teisės skaityti totemizmą religijos pradžioje.

Mokslininkai tad ginčijasi, ar totemizmas yra pirmykštis, religijos ar sociologijos reiškinys. Neigiančiųjų pastabos išrodo tvirtesnės, nes etnologai pas totemistus dažnai randa Didžiojo Dievo arba didžiųjų dievų sąvoką. Sulyginus tuos didžiuosius dievus su totemizmu, pasirodo, kad abu sudaro įvairias vieno kultūros ar kulto rato dalis ir kitame rate didžiųjų dievų sąvoka yra ankstybesnė už totemizmo praktikas. Totemizme matyti sąryšio su medžiokle. Taip bent mintija W. Schmidt[42] (*Semaine d'ethnologie religieuse*, p. 261. *Revue des Sciences Philosophiques et Théologiques*, 1913, t. VII, p. 235).

Manizmas. Jį gana skaudžiai kritikuoja W. Schmidt veikale *Der Ursprung der Gottesidee*, Münster, Jh. 1912, p. 18, 19, sakydamas, kad Spenceris ne pats tai teorijai surinko etnologinę medžiagą, o tik pasinaudojo tarpininkų patarnavimu, gi rinko įrodymus iš aukšto apriorinial pastatytoms pažiūroms. Tokiu būdu pats Spenceris negalėjo tiesiog atremti priekaištų, daromų faktams, kuriuos tarpininkai jam surinko. Jei pats būtų rinkęs faktus ir juos pamatęs, tai gal būtų savo nuomonę pakeitęs.

Visa manizmo pažiūra įėjo į E. B. Tyloro sistemą, apie kurią reikia kalbėti kiek žemiau. Čia pastebima tik tiek, kad mirusiųjų, arba manų garbinimas jau ir Tylorui išrodė ne pirmutinė religijos pradžia, tik šiek tiek vėlesnė stadija.

Šamanizmas. Vakarų Europos mokslininkai rūpinasi mažiau šamanizmu negu rytiečiai. Jį labiausiai ištyrė rusai, ypač Radlow.[43] Šamanizmas geriausiai išliko Sibire tarp jakutų ir gana įvairiose vietose toli nuo Sibiro, pvz., Pietų Afrikoje ir Pietų Amerikoje. Todėl sakoma, kad šamanizmas buvęs pirmykštė religijos forma.

Boncarov sako, kad šamanizmo vardas kilęs iš mandžiūrų žodžio „*saman*", sujudęs žmogus. Gennep ir Keane[44] spėją, kad tai tungusų žodis. Turaniškosios tautos tiki, jog dievas **Tengere** tam tyčia sutvėręs šamanus, kad jie kovotų su blogomis dvasiomis ir saugotų nuo jų žmones. Mongolai tvirtina, būk šamanai esą susitarę su visų piktųjų dvasių vyriausiuoju **Odokil** ir kad tas nekenkiąs toms kiltims, kurios pildo jo nurodymus.

---

[42] Wilhelm Schmidt, SVD (1868–1954).

[43] Friedrich Wilhelm Radloff (vėliau Vasilij Vasiljevič Radlov, 1837–1918), *Das Schamanemtum und seine Kultus*, Leipzig, 1885.

[44] Augustus Henry Keane (1833–1912).

Kuriose religijose tikima, kad kiekvienas gyvas ir negyvas daiktas turi savo dvasią, ten lengvai įtikima, juog kas nors gali žmogų apdengti savo globa nuo tų dvasių kenksmingumo. Toki yra šamanai. Eskimai tiki, kad visos dvasios yra valdžioje didžiosios dvasios Tung Ak (*mirtis*), ir kad tik šamanai težino, kaip suvaldyti Tung Aką ir jo dvasias. Kamčiatkos gyventojai tų dvasių mato kiekvienoje vietoje ir vietelėje ir jų bijosi labiau negu Dievo.

Šamanai moka ir parkviesti dvasias, ir nuvyti jas šalin. Jie prašalina ligas, nuvydami blogąsias susirgimo dvasias; jie gali padaryti lietaus ir giedros, gali rasti pamestus daiktus. Dakotos (Suv. Valst. Amerikoje) indai tiki, kad jų šamanai, kuriuos jie vadina gydytojais, miege susikalba su dvasiomis, pataria ateitį, sukelia audras arba jas nuramina, valdo žaibus. kartais šamano sąvoka reiškia kažkokią nežmogišką esybę. Bet dažniausiai šamanai yra žmonės. Ir buvo šamanų abiejų lyčių. Ne kiekvienas gali šamanu tapti – tik tas ar ta, kas gimė su tam tikrais gabumais. Sakoma, kad epileptiškumas yra sąlyga gauti šamano pašaukimą. Prie to dar einà kelių laipsnių lavinimasis su kaskart gilesniu įsileidimu į pasaulio slėpinius. Lavinimai buvo aštrūs ir ne visiems pakeliami. Kartais šamano pašaukimas iš tėvo tenka vaikams, bet ne visada. Ir ne šamanų giminės žmonės gali tapti šamanais.

Jakutai tiki, kad šamanai žmonės turi kiekvienas savo dvasią globėją. Šitos dvasios galybė yra šamano galybė. Šamanui mirus, jo dvasia įsikūnija į kitą žmogų, kuris savo laiku tampa šamanas. Nors ir šiaip žmonės turi savo dvasių, bet šamanų dvasios yra visai kitokios rūšies.

Sibiro šamanų ypatingai svarbios priedermės. Jie įpuolę į epileptinį transą sugauna pažemiose dvasias ir atgabena jas kur reikia; jie gydo ligas; jie atranda didžiųjų prasižengimų slaptuosius kaltininkus; jie tvarko religijos apeigas, šventina namus ir valgius, dažnai jie yra visos kilties vadai ir valdytojai.

Šamanai savo uždavinius pildo ir tikslus pasiekia tam tikrais užvardijimais[45]. Jakutų užvardijimai labai šykštūs. Kartais jie gieda, kad suvaldytų dvasias. Užvardydami šamanai mėgdžioja gamtos balsus, vėjo ošimą ar švilpimą, meškos riaumojimą, pelėdos riksmą. Prie žodžių ir garsų prisideda šokis, būgno mušimo ir kitokio triukšmo. Daržo vaismedžių derlingumą šamanai daro sukraudami ant žemės daug akmenų, žalos darytoją jie baudžia perdurdami jo pavyzdį padarytą iš ko nors. Kartais tose apeigose vartojama žalčių ir net gyvačių.

Rūbai buvo keisti. Dažnai vyrai šamanai turi dėvėti moteriškos rūšies rūbus ir tuos dar apkabinėja virvutėmis, kankailinkais, skambučiais, dirželiais, kartais ir kirmėlėmis. Jie visada vartoja būbną, kartais su įvairiais paveikslais ir piešiniais ant jo, kartais be tų. Sibiro šamanai dažnai vartoja meškos kojų pirštines su aštriais nagais, kad geriaus išlaikytų sugautąsias požemėse dvasias.

Šamanizmo rasta labai tolimose ir labai įvairiose vietose ir kiltyse. Sibiro jakutuose jis iki šiol yra gyviausias ir pilniausias, bet neabejotinas taipgi Suvienytose Valstijose Amerikoje tarp indų Navajo, gyvenančių išilgai Ramiojo

[45] Užkalbėjimais.

Vandenyno ir tarp Dakotos indų. Šamanizmu gyveno senoji Suomių religija. Jo yra aiškiai matyti tarp Aliaskos tungar'ų, tarp Grenlandijos eskimų, tarp pietinės Amerikos indų, tarp fetišistų Afrikoje, tarp įvairių kilčių Polinezijoje ir Australijoje. Maorkai ir Samoa gyventojai yra šamanistai. Naujosios Zelandijos šamanų burtai vadinosi Karakias. Tik gal visa [tai] nereiškia šamanizmo visuotinumą, nes daug yra plačių vietų, kur jo nėra nei pėdsako.

Šamanišką žaizdų gydymą giesmėmis minėjo Homeras Odisėjoje, bliauzijo[46] misterijose magiški balsai darydavę šamaniškai smarkias pasekmes. Maspero[47] tvirtina, kad senajame Egipte dievai turėdavę ir nenoromis klausyti ištariančių jų vardą: tai taipgi šamaniškas bruožas. Šamaniškų žavėjimo formų rasta Medų raštuose Suzoje.

Iš to ir kilo mintis, kad šamanizmas gal buvęs pirmoji religija, kadangi jis taip plačiai paplitęs ir siekęs į taip įvairias religijas. Bet reikia pastebėti, kad šamanizmas yra tik fundamentaliai maginė religijos dalis. Egipto, Graikų ir kitų senovės religijų šamanizmas yra veikiau spėjamas, negu įrodytas. Bet jo paplitimas visuose kontinentuose rodo, kad ta religijos dalis yra labai sena. Ji nėra seniausia, nes surogatas visuomet buvo vėlesnis už tą, ką jis ketina atstoti, todėl ir magija yra vėlesnė už religiją. Kadangi šamanizme daug yra magijos, todėl jo negalima dėti visokios religijos pradžioje.

Dabar prieina paminėti ne visos, bet kelios teorijos, netvirtinančios pirmykščio žmonių ateizmo.

Tylor (Edward Burnett, † 1917), leisdamas savo veikalą *Primitive Culture* 1871 m., aiškiai pažymėjo, kad nėra betikybinių tautų. Jeigu kas ir buvo priešingai mintijęs, tai tik dėl to, kad religijos vardui reikalaudavęs per aukšto daikto (O. c., t. I, p. 417).

Anot Tyloro, pirmykštis žmogus iš sapno, klejos ir kitų tokių nuotykių įsivaizdinęs, kad žmoguje yra ne vien kūnas, bet dar šis tas, ką geriausiai pavadinti siela. Žmogus pastebėjęs, kad gyvybėje ir budėjime daug geriau viskas eina negu mirtyje ir miege. Tą skirtumą pirmykštis žmogus išvesdavęs iš sielos gabumų būti žmoguje, laikinai iš jo išeiti ir visiškai nuo jo atsiskirti mirtyje. Šmėklos užtektinai įtikindavo pirmykštį žmogų, kad nekūninė jo dalis gali būti savyje visai be kūno. Iš to kilo įtikėjimas į sielos gyvenimą kūnams numirus.

Susidaręs savo sielos sąvoką, žmogus mintijo, kad siela yra gyvuliuose, toliau jie pamatė gyvybės ir sielos ženklą augaluose, pagaliaus ir visuose kituose daiktuose. Tai buvo animizmas.

Iš animizmo išdygo dvi atšakos: mirusiųjų-protėvių garbinimas, arba manizmas, ir įtikėjimas į visų daiktų giminingumą. Tas dar nėra totemizmas, bet totemizmui pamatas. begarbindamas mirusius, jau nebeturinčius kūno, žmogus susidarė sąvoką asmenų, niekuomet neturėjusių mėsos nei kaulų. Taip kilo grynųjų dvasių sąvoka. Tos dvasios, žinoma, galėjo būti ar geros, ar blogos.

---

[46] Eleusino.

[47] Gaston Maspero (1846–1916).

Jos galėjo kartais ilgesniam, kartais trumpesniam laikui įeiti į žmonių kūnus. Taip buvo aiškinami dvasių pristojimai. Tuomi nenaudingų dvasių veikimu į žmogaus kūną buvo aiškinamos ir ligos, ir mirtis. Bet dvasios gali įeiti į paprasčiausią strampą ar akmenį, kurį paskui jau reikia garbinti. Tas ir yra fetišizmas.

Tokį strampą kiek pakapojus, padrožus ir dažais ištepus ir susidaro stabas. Dvasių daugybė išaiškina daugybę stabmeldijos dievų.

Kadangi dvasios gali įeiti ir į didesnes gamtos dalis: upes, miškus, debesis, žvaigždes ir kitus tokius, tai ir susidaro gamtos garbinimo religija. Kuomet ne atskiras gyvulys ar medis tampa dievu, o visa veislė, tai tada tik pasidaro totemizmas.

Stabmeldijos kyla, tobulėja ir įvairėja sulig tautos kultūros kilimo ir įvairumo. Puskultūrinėse tautose atsiranda dievai: dangaus, griausmo, lietaus, vėjo, žemės, vandens, saulės, mėnulio. Kitoje kryptyje politeizmas daugina savo dievus, skirdamas juos gimdymui, žemdirbijai, karui, mirčiai ir t. t.

Gero ir blogo skirtumo sąvoka pasirodo net ir žemuose religijos laipsniuose, o blogumas [reiškia] kenksmingumą. Doros sąvokos dar nėra. gerą reiškia šviesa, o blogą – tamsa.

Monoteizmas atsiranda įvairiais būdais. Kartais vienas politeistų dievas tampa taip smarkiai iškeltas aukštyn, kad visus kitus nustelbia ir panaikina. Kartais į vieno kurio nors dievo asmenį suvedamos visų kitų dievų savybės. Kartais atsiranda pažiūrų, kad visa didžioji gamta sudaro vienetą ir toji turi vieną savo pasaulio dvasią – *anima mundi*. Tam įvykus, atsiranda du keliu: arba visas dievų savybes priskirti vienam Asmeniui, arba viską atskirti taip, kad susidaro tik viena ūksminga ramybė, plūduriuojanti anapus kūnų pasaulio.

„Tose (žemosiose) žmonių rasėse vieno aukščiausiojo Dievo sąvoka yra aiški ir nuosekli animizmo pasekmė ir drauge ji yra taip pat nuoseklus politeistinės religijos ištobulinimas“, rašo Tylor (*Primitive Culture*, II t., p. 337).

Tarp netikinčių sulyginamosios religijų istorijos mokslininkų Tyloro pažvalga turėjo daug sekėjų Europoje ir Amerikoje, kai kurį laiką nustelbdama beveik visai kitas hipotezes. Tylorui sekėsi Anglijoje, Belgijoje, Prancūzijoje, Olandijoje ir Vokietijoje. Šioje pastarojoje Bastian[48] kiek pirma Tyloro jau buvo išreiškęs kelias mintis, atitinkančias Tyloro sistemos dalims. Vieni tos hipotezės šalininkai vienaip pakeisdavo kokią nors jos dalį, kiti kitaip, bet hipotezės visuma likdavosi.

Kultūriniai-antropologinės teorijos

Tylor mintys labai patiko škotui Andrew Lang († 1912), kurio veikalai [t. y. kuris savo veikaluose] *Custom and Myth* (London 1884) ir *Modern Mythology* [1897] uoliai skelbė animizmą, tikėdamas, kad monoteizmas pirmykštėse bekultūrėse kiltyse atsirado iš animizmo.

[48] Adolf Bastian (1826–1905).

Uoliai rinkdamas medžiagą savo tyrinėjimams, Lang perskaitė benediktinų misionierių raportą iš Naujosios Nursijos[49], esančios Australijoje vakarų pakraštyje. Rašydami apie tenykščių primityvių religiją, benediktinai paminėjo faktų, nesuderinamų su Lango įsitikinimu ir Tyloro animizmu. Mintydamas, kad misionieriai prasilenkė su tiesa, Lang tyrinėjo dalyką toliau ir atrado, kad faktai yra tikri: Naujoje Nursijoje yra primityvio monoteizmo, neišdygusio nei iš animizmo, nei iš vėlesnių už jį formų. Lango tyrinėjimai ir jo pažiūrų pasikeitimas pasirodė veikale *„The Making of Religion"* (London 1898). Į vienuolika metų tas veikalas tapo trissyk perspausdintas. Naująsias savo pažiūras Lang dėstė ir tolesniuose savo veikaluose: *Magic and Religion*, 1901; *Myth, Ritual and Religion*, 1901; *Social Origins*, 1903; *Customs and Myth*, 1904; *The Secret of the Totem*, 1905.[50] Be to, jis dar rašė ir straipsnius į laikraščius.

Pagrindinė Lango mintis buvo ta, kad Tyloro hipotezė stovi ant evoliucionizmo dogmato, kad iš to dogmato būtinai išeina išvada – monoteizmo kilimas iš animizmo, bet faktai priešingi yra ir tai išvadai, ir pačiam dogmatui, tat reikia atsižadėti abiejų.

Du vokiečių mokslininku Graebner ir Ankermann[51] 1904 m. Berlyno Antropologijos Draugijai patiekė naują pažiūrą, kuri tyrėjo maždaug šituos tris pagrindus: 1º religijos pradžiai, kaip ir visiems primityvės kultūros padarams išaiškinti reikia naudotis antropologine medžiaga, 2º tą medžiagą reikia apdirbti istorinės kritikos metodais, ir 3º tą galima vartoti pavartojus pirmiau visas tris aiškesniąsias tiesos susekimo priemones.

Šios pažiūros šaknis buvo antrame jos pagrinde. Antropologinės medžiagos istoriškai-kritiškas apdirbimas reiškė reikalavimą susekti tokias žymes, kurios nepriklauso nuo gyvenimo ar tikslo reikalų ir dėl to dviejose vietose arba dviem laikais neatsiranda vienokios. Radus tas žymes vienoje ir kitoje kiltyje, yra rimto pamato spėti, kad abi kiltys turėjo bendrų kultūros gėrybių. Juo daugiau tokių bendrumų randama kokiose nors srityse arba tautose, juo stipriau galima sakyti, kad tos žymės yra kilusios iš bendro šaltinio. belyginant tuos bendruosius žymių šaltinius, galima labai giliai siekti į praeitį.

Iš pradžių tik vienas Foy Koetn [?], etnologijos muziejaus direktorius, tepritarė Graebnerio ir Ankermanno metodui. Ilgainiui atsirado daugiau šalininkų. To metodo gerumas tame, kad vieton apriorinio evoliucionizmo stato objektyvią tyrinėjimo ir suskirstymo taisyklę. Jųdviejų metodą perėmė tėvas Wil. Schmidt[52] ir ją pritaikė stebėtinai didžiai antropologinės ir etnografinės medžiagos daugybei, kurią turėjo surinkęs ir neliovė dauginęs. Graebnerio ir Ankermanno metodas buvo labai brangus ir naudingas Lango minčių papildymas. Langas buvo teisingai pastebėjęs, kad evoliucinis animizmas nesiderina su faktais. Tai buvo negatyvė darbo dalis: parodymas, kaip nereikia daryti.

---

[49] New Norcia.

[50] Iš tiesų *Custom and Myth* išleista dar 1884 m., *Myth, Ritual and Religion* – 1887 m.

[51] Robert Fritz Graebner (1877–1934) ir Bernhard Ankermann (1859–1943), kultūrinių ratų teorijos (*Kulturkreislehre*) pradininkai.

[52] Wilhelm Schmidt, SVD (1868–1954), vokietis vienuolis verbistas, Vienos etnologijos mokyklos kūrėjas, pirmykščio monoteizmo tezės pagrindėjas.

Graebnerio ir Ankermanno darbas buvo pozityvė dalis, parodanti, kokiomis priemonėmis reikia imtis kultūros – pridėsim: ir religijos pradžią reikia tyrinėti. Kol visa dar tebebuvo teorija, W. Schmidt tuos teoretinius principus pavartojo darban savo veikale: *Der Ursprung der Gottesidee*, Münster in W[estfalen], 1912 m.[53]

W. Schmidt'as ištyrė mažo ūgio tauteles, vadinamus **pigmėjus** ir **pigmoidus**. Pasirodė, kad jų kultūros seniausios dalys yra monoteizmas ir monogamija. Graebneris su Ankermannu buvo radę tą patį kituose dviejuose primityvės civilizacijos ratuose, būtent Tasmanijoje ir bumerango civilizacijoje. Bendrosios tasmanų, bumeranginių ir pigmėjų civilizacijos žymės, turinčios aukščiau minėtų ženklų, būtent, tokių daiktų, kurių išradimas nesikartoja[54], davė galimybės ir reikalo daryti išvadą, kad tai yra pradinės kultūros padarai arba turtai.

Tyrinėdamas bekultūrius totorius, indoeuropiečius ir semito-chamitus, W. Schmidtas įsitikino, kad totemizmas neturi nieko bendro su gyvulių veisimo ūkiu, nes čia minėtosios tautos buvo kaip tik nomadai, o totemizmo nežinojo, nors gyvulių veisimą labiausiai gerbė.

Tą betyrinėdamas, Schmidtas atrado ir šituose pirmykštės kultūros žymių. Ji galėjo stoti šalia trijų pirmiau minėtųjų primityvių kultūrų: pigmėjų, tasmanų, bumeranginių. Kas joms bendra, tas veikiausiai buvo pirmykštė žmonių kultūra. Toje gi pirmykštėje kultūroje pasirodo ir monoteizmas, ir monogamija. Šitos išvados nesitikėjo Graebner ir Ankermann. Graebner, minėdamas t. Schmidto išvadas, pareiškė šiek tiek nervingumo (žiūr. Graebner, *Methode der Ethnologie*, [1911], p. 12, p. 167).

A. Lango, Graebnerio ir Ankermanno darbai padarė tiek naudos, kad religijų pradžios ieškojime pastatė objektyvų ir bešalį metodą į vietą subjektyviško apriorizmo, kuriuomi gyveno evoliucionistai. Tėvo W. Schmidto darbai iš to metodo padarė jos natūralią išvadą parodymu, kad seniausia mums prieinama pažinti religijos bei šeimynos išvaizda buvo monoteizmas ir monogamija.

Paskiausiai minėtųjų keturių mokslininkų kryptį galima vadinti istoriškai-kultūrine. Schmidto pažiūrą galime vadinti teorija, nes ji duoda atsakymą pirmykštės religijos išvaizdos klausimui. Tas atsakymas žymiai priartina mus prie degeneracionistų pažiūros, kurią mums tenka paminėti praleidus daugelį kitų pažiūrų, kaip ana **panbabilonistų, psichologistų** ir kitų.

---

[53] Iki 1955 m. išėjo 12 tomų.

[54] Panašių kultūros elementų daugkartinio nepriklausomo išradimo neigimas yra silpnoji kultūrinių ratų teorijos (ir kartu W. Schmidto mokyklos) silpnoji vieta. Perdedant difuzijos (plitimo iš vienų centrų į kitus) reikšmę, dirbtinai susiejamos tikrai jokio ryšio neturinčios kultūros. W. Schmidto surinkta medžiaga neginčijamai įrodo pirmykštį monoteizmą, bet jį galima išvesti iš žmogaus protingos prigimties (logiškai atrandančios vieną Kūrėją jo darbuose), o ne iš pirmykščio apreiškimo, perduodamo iš vieno centro visoms pasaulio tautoms difuzijos keliu.

Degeneracijos teorija

Degeneracionistų mokyklos žymiausias asmuo buvo Mgr de Harlez († 1899)[55]. Jis tyrinėjo Azijos rytų religijas ir statė tezę, kad žmonijos pradžioje buvo viena Dievo apreikštoji monoteistinė religija ir kad ji tik ilgainiui sugedo, iškrypdama į įvairių įvairiausias formas. Harlez'as savo pažiūras tvirtino senais Kinijos, Egipto ir kitų kitais [t. y. faktais].

De Harlez savo pažiūras išdėstydavo savo redaguojamame laikraštyje „Muséon", kuris išeidavo nuo 1887 m. Jo veikalai buvo: *Védisme, brahmanisme et christianisme*, Bruxelles, 1881; *Le texte originaire du Yih-King*, [1887]; *Études éraniennes*, Paris, 1880; *La Bible dans l'Inde*, Paris, 1882. Jo pėdomis ėjo De Broglie[56] veikale *Problèmes et conclusions de l'histoire des religions*, Paris, 1886, ir Chr. Pesch, *Gott und Götter*, Freiburg i. Br., 1890.

Šios krypties pagrindinis posakis, kad pirmieji žmonės garbino vieną tikrąjį Dievą, krikščionims dogmatikos žvilgsniu yra neabejotina tiesa. Etnologijos ir paleoistorijos jėgomis galima įrodyti, kad tas posakis turi pamatą. „*La certitude dogmatique de la révélation originelle et sa probabilité scientifique, marque une reduction critique évident*" [Pirmykščio apreiškimo dogmatiškas tikrumas ir jo mokslinis tikėtinumas žymi akivaizdų kritišką atitaisymą], rašo H. Pinard de la Boulloy[57] veikale „*Étude comparée des religions*", Paris, 1922, t. I, p. 474.

Degeneracijos teorija. Iš naujausių laikų minėtinas šalininkas teologas Emilis Dorsch S.J.[58] (veikale *Institutiones theologiae fundamentalis*, 1916 m., vol. I, p. 292–237). Sulig šio pastarojo paduodu čia tos pažiūros santrauką, pažymėdamas, kad Dorsch degeneracijos teorijai įrodyti naudoja daugelį istoriniai-kultūrinės teorijos davinių.

Degeneracijos teorija sako, jog monoteizmas yra senesnis už politeizmą. Tuo pastaruoju vardu apimamos visos žemutinės religijų išvaizdos, nors jos nepanėši į politeizmą tiek, kiek politeizmas nepanėši į monoteizmą.

Šis tvirtinimas aiškiausiai įrodomas Šv. Raštu, kuriame pasakyta, kad pirmasis žmogus pažinojo Dievą, vienatinį visų daiktų Sutvėrėją, ir džiaugėsi savo santykiais su Juomi kaip kūdikis su tėvu. Tą patvirtina apriorinis žvilgsnis, kad pirmasis žmogus, turėdamas proto ir išminties, negalėjo nepažinti pačios svarbiosios ir pačios stambiosios tiesos, jog yra Dievas, žmogaus ir visų daiktų pradžia, visos doros saugotojas ir šaltinis.

Tas pats matyt ir iš istorijos. Joje tiesioginių liudijimų sunku surasti, bet visgi yra nemaža nurodymų, kad daugelyje tautų monoteizmo būta pirma politeizmo. Kinų religijos pradžioje buvo garbinamas *Ti* (Viešpats) arba *Sang Ti* (Aukščiausias Viešpats). Tą patį asmenį kinai metonimiškai vadindavo *Tien*

---

[55] Mons. Charles-Joseph de Harlez de Deulin (1832–1899), valonas orientalistas.
[56] Paul de Broglie (1834–1895).
[57] Henry Pinard de la Boullaye, SJ (1874–1958).
[58] Emil Dorsch, SJ (1867–1934).

(dangus), bet Dievo ir materialio dangaus sąvokas skirdavo. Ilgainiui kinų religijoje atsirado ir dabar yra begalės visokių dievų. Tai visa tvirtinama autoritetais V. Ghakss und Torney[59] (*Essays zur allgemeinen Religionswissenschaft*, [1879]), Orelli[60] (*Allgemeine Religionsgeschichte*, [1899]), Harlez (*Les religions de la Chine*, [1891]).

Irano religijoje, kaip ji pasirodo Zaratustros veikale, yra trys elementai, bet pagrindinis jų tarpe yra Ahura Mazda garbinimas. Iš jo turėjo išdygti kitu du tos religijos elementu. Todėl Windschmann (*Zoroastrische Studien*)[61] ir sako, kad zoroastrizmas yra artimesnis mozaizmui negu kuri nors kita senovės religija. Ahura reiškia Viešpatį, esantį tyrąjį. Mazda reiškia visažinantį ir visaišmintingiausią.

Indų Rig Vedose monoteizmas jau labiau sudrumstas negu Irano religijoje. Bet Max Müller sako: „Juo giliau siekiame į senovę, juo grynesnę randame dievybės sąvoką" (*Wissenschaft der Sprache*, t. II, p. 395)[62]. Dabar toje pat Indijoje garbinama jau ne vien dievų daugybes, bet ir šventąsias karves, ir šventąsias beždžiones: aiškus religijos sunykimas.

Romos ir Graikų religijos buvo gryniausi politeizmo pavyzdžiai. Tų religijų ir jų senovės žinovas Varronas mintijo, kad senovėje vieną tegarbinta Dievą kaipo pasaulio sielą ir nesidaryta stabų. Varrono veikalas yra žuvęs.[63] Jo mintį mums pakartojo šv. Augustinas (*De civitate Dei*, lib. IV, c. 31, n. 2; Migne, P. L. 41, 138). Jupiteris vadinosi *optimus maximus* [geriausias didžiausias], taipgi primena monoteistines tikrojo Dievo savybes. Graikuose, kol buvo dievo Chrono periodas, tol religija garbindavo jį vieną, dangaus ir žemės viešpatį. Taigi, graikų religija tąsyk buvo netolima nuo monoteizmo. Apie germanus Tacitas rašė, kad jie garbinę Dievą: *„secretum illud qua sola reverentia videt"* (*Germania*, l. III).[64] Keltų ir Slavų religijose taipgi galima užtikti monoteizmo pėdsakų.

Renaras[65] tikėjo, kad semitų tautose buvę monoteistinio instinkto. Jis, žinoma, klydo: jokio atskiro monoteistinio instinkto semitai neturėjo ir ne mažiau už kitus buvo **sugarmėję** į politeizmą, vienus tik žydus išskiriant.

---

[59] Viktor von Strauß und Torney (1809–1899).

[60] Hans Conrad von Orelli (1846–1912).

[61] Kun. Friedrich Windischmann (1811–1861), *Zoroastrische Studien: Abhandlungen zur Mythologie und Sagengeschichte des alten Iran*, Berlin, 1863.

[62] Friedrich Max Müller (1823–1900), *Vorlesungen über die Wissenschaft der Sprache*, 2 tomai, Leipzig: Mayer, 1863–1866.

[63] Marcus Terentius Varro (116–27 m. pr. Kr.), *Antiquitates rerum humanarum et divinarum.*

[64] *„Ceterum nec cohibere parietibus deos, neque in ullam humani oris speciem assimulare, ex magnitudine coelestium arbitrantur: lucos ac nemora consecrant, deorumque nominibus appellant secretum illud, quod sola reverentia vident"* – „Šiaip jau jie (germanai) dėl dangaus didybės mano, jog nevalia dievų nei uždaryti sienomis, nei vaizduoti panašius į kokio nors žmogaus veidą. Jie pašventina giraites ir miškelius, o dievų vardais vadina tą slėpinį, kurį regi vien garbindami". Publius Cornelius Tacitus (c. 56 – c. 120 m. po Kr.), *De origine et situ germanorum.*

[65] Ernest Renan (1823–1892).

Bel Movers[66] sako, kad Hebrajų Dievas buvo aukščiausias dievas tiek fanamikams [t. y. finikiečiams], tiek kitoms semitų kiltims, nors jie garbindavo savo Baal'į, El'į ar kitą (*Die Phoenizier*, t. I, p. 168, 175). Babilonijoje labiausiai išdilę monoteizmo ženklai, bet ir tenai atgailos psalmėse pasitaiko nepoliteistinių sakinių. Ne be reikšmės yra ir tas faktas, kad Babilono valstybėje įvairūs miestai garbindavo įvairius dievus, bet tik po vieną.

Dėl Egipto pirmykštės religijos yra daug ginčų, bet ne vienas egiptologas tiki, kad Nilo paupiais kultūros pradžioje buvo garbinamas tik vienas Dievas. Taip ***mimanu***[67] iš Numirėlių knygos, kurioje Amžinasis Karalius yra visų dievų galva, pasaulio Kūrėjas. *Papyrus Prisse*[68] yra daug senesnis už Mozę, betgi nėra originalas, tik nuorašas nuo originalo, užrašančio ne savo laiko, tik senovės pažiūras. Tas papirusas minėdamas Dievą, kalba tik vienaskaitoje. Žodžio *„Nutar"* (dievas) daugiskaitos tas papirusas nežino.[69] Todėl De Rouge neabejoja, kad pirmykštė Egipto religija buvęs monoteizmas (žiūr. *Etudes sur le rituel funéraire*[70], p. 8, ir *Annales de la philosophie chrétienne*, t. XX, p. 527). Panašiai mintija Robiou[71] (*Histoire ancienne des peuples de l'Orient*, [1862], p. 163).

Tą išvadą patvirtina kalbotyros faktas, kad beveik visų indoeuropinių tautų Dievo vardas kilęs iš tos pačios šaknies *div*. Matyt, prieš išsiskirstant arijams po pasaulį, tik tą vieną Dievą tegarbindami, jie tuo pačiu vardu Jį vadindavo. Taip pat bendras kamienas Dievo vardui yra ir semitų kalbose: *El* (pl. *Allah*). Ugro-finų kalbose žodžiai *Jubmel* (Dievas), *Jummal, Juma* yra taipgi bendros kilmės.

Gangreit pats svarbiausias dalykas yra, kad primityvės tautos, nors visu kuo skiriasi vienos nuo kitų, nors neturi pažangos žymių, betgi įvairiausiose vietose garbino vieną, nematomą, amžiną, visagalintį, teisingą Dievą.

Išdėsčius degeneracijos teorijos įrodymus, reikia padaryti jos kritišką įvertinimą. Tas įvertinimas žymiai skiriasi sulig to, kokioje teologijos vietoje mes ketintume išdėtąja teoriją naudotis. Nematau kokiu būdu dogmatikai galėtų abejoti apie pagrindinį teorijos tvirtinimą apie Adomo ir Ievos monoteizmą. Jis ganėtinai aiškiai yra išreikštas Šv. Rašte. Fundamentalinei teologijai nevalia naudotis Šv. Rašto neklaidingumu prieš įrodant Kristaus dievybę. Bet fundamentalinėje teologijoje pirmykštės religijos klausimas stovi pirma traktato apie Kristų, todėl fundamentalinei teologijai šią teoriją tenka apvertinti sulig istorinių ir etnologinių jos argumentų. Tie visgi yra daug mažesni už dogmatinį. Su tokia jau medžiaga, remiančia [t. y. remiama] kitos teorijos, susyk

---

[66] Kun. Franz Karl Movers (1806–1856), *Die Phönizier*, 4 tomai, 1841–1856.

[67] Gal turimas omeny dievas Khnemu, vadinamas „žmonių darytoju, dievų kūrėju, tėvu nuo pradžių".

[68] Publ. Émile Prisse d'Avennes (1807–1879), *Fac-similé d'un papyrus égyptien en caractères hiératiques trouvé à Thèbes*, Paris: Lemercier, 1847.

[69] Kt. tekstuose visur yra *neter* – dievas ir *neteru* – dievai.

[70] Emmanuel de Rougé (1811–1872), *Rituel funéraire des anciens égyptiens*, 1861–1863.

[71] Félix Robiou (1818–1894).

matyt, kad degeneracijos teorija turi ne mažiau pozityvių įrodymų negu visos evoliucionistinės teorijos ir kad ji kitaip apriorinė, kaip anos.

Nuo istoriniai-kultūrinės degeneracinė teorija skiriasi tuomi, kad pažymi degeneracijos faktą. Kuomet anoji daugiau domės kreipia į stagnaciją, nurodydama, kad daugelis bekultūrinių tautelių nėra nusmukėlės, tik labai mažai, vos žymiai pakilusios kultūroje. Gvildenant tad klausimą, kokia buvo pirmučiausia religija, mes turime tris pažiūras, stovinčias ant trijų pagrindų: evoliucijos, degeneracijos ir stagnacijos. Atsižadėję šituo atveju svarstyti degeneracinės teorijos dogminių įrodymų svarbą ir manydami vien apie gamtinius visų minėtųjų teorijų argumentus, matome, kad evoliucionizmas yra iš šalies prisiplakęs šiam klausimui žvilgsnis, leidžiąs mokslo spindulius per savotiškos spalvos tikslus ir tąja nudažąs gvildenamąjį objektą. Tyloro dažų gražumas nepašalina jų subjektyvumo. Stagnacijos teorija neturi tos silpnybės, bet pats stagnacijos faktas dar nėra pakankamai įrodytas. Jai ne visai klaidingai rodosi, kad jai ir nė nereikia įrodymų, nes stagnacija yra tik nebuvimas nei pažangos, nei gedimo. Kuomet neįrodyta ar atmesta evoliucija, kuomet neįrodyta ar atmesta degeneracija, tuomet belieka viena tik stagnacija. Tačiau būti evoliucijos visgi buvo, jei ne pradžioje, tai nors vėlesniais laikais, jei ne visur, tai nors daugelyje vietų. tai yra gana aiški istorijos tiesa. Taip jau aiški yra ir kita istorijos tiesa, kad dažnai ir ne vienoje vietoje būdavo ir kultūros, ir mokslo, ir religijos smukimo žemyn. W. Schmidto ir kitų veikalai nebandė įrodyti visuotinės stagnacijos, bet nors keletoje primityvių genčių beveik užtenkamai įrodė, kad jos nebuvo nei pakilusios, nei nusmukusios, ir tose tautose randamoji religijos forma pripažįsta vieną antgamtinį Asmenį, doros sargą, garbina Jį, tiki į žmogaus sielos nemarybę ir doros reikalą. Ta primityvė forma tiek skirias nuo monoteizmo, kiek visos bekultūrių žmonių sąvokos skirias nuo tų pačių sąvokų, žibančių kultūringose galvose. Šita brangioji stagnacinės teorijos dalis labai gerai patarnauja degeneracijos teorijai, arba geriau sakant, jos pagrindinei tezei, jog pirmoji žmonių religija buvo monoteizmas. Stagnacinė teorija tos tezės nestato, bet visu savo turiniu ją paremia, nes visa faktų gausybė į tą pusę rodo. Nesakau, kad degeneracijos teorija yra teisinga, man rodos, ji žymiai modifikuosis ir veikiausiai susilies su stagnacijos teorija, persiimdama tobulesniu jos metodu, gausesne informacija ir pasilaikydama savo pagrindinį teiginį – pirmykštį monoteizmą.

Galutinosios išvados yra šitokios: 1º Nesinaudodami dogmatinio apreiškimo pagarba, vienomis tik gamtinio mokslo priemonėmis negalima tikrai susekti, kokia buvo pirmykštė žmonių religija. 2º Rinkdamasis iš spėlionių tik tą, kuri rodosi tikėtiniausia, drįstu sakyti, kad pradžioje buvo religija panaši į monoteizmą, kiek nesuskubusio pasigaminti kultūros žmogaus pažiūros panėši į tokias pačias pažiūras, išsiplėtojusias kultūros šviesoje. 3º Bereliginės tautos nei dabartyje, nei praeityje nerandame.

Išvados

1. Yra žmonių be rankų ir kojų, bet nėra tautos be rankų ar kojų. Žmogus, tiesa, gali gyvuoti be rankų arba kojų, bet šitie sąnariai yra integralė žmogaus dalis. Taip ir su religija. Yra pavienių žmonių be religijos, bet nėra tautos be religijos, nes religija, kaip rankos ar kojos, yra integralė žmogaus dalis.

2. Dauguma religijų yra priešingos viena kitai, todėl visos religijos negali būti geros, nes tiesa tėra viena, o ne daug tiesų.

3. Žmogus daug klysta, todėl paties žmogaus sudaryta religija negali būti gera. Žmogaus proto tikslas – pažinti kas yra arti, todėl jis gali pažinti tik tai, kad yra Dievas, o toliau jis siekti negali. Kad sužinoti daugiau, reikia kitokio būdo.

4. Žmogaus prigimtyje yra jėga, kreipianti jį į antgamtinius dalykus. Ta jėga įgimta yra ir labai galinga. Tie, kurie atsižada religijos, dažniausiai pasidaro kokį nors jos užstovą, religijos surogatą. XIX amžiuje, kada netikėjimas labiausiai buvo madoje, prasidėjo garbinimas mokslo. Mokslo begalę išidealizavo ir pripažino jam tokius privalumus, kurių jis neturi. Buvo sakyta mokslą esant visagaliu, visą žinančiu, neklaidingu, dorinančiu ir t. t. Kiti garbino meną. Treti sakydavo teisybe esant jų idealą, kuriam visi privalo tarnauti.

Tokiu būdu inteligentija vietoje medinių stabų pradėjo daryti idėjinius stabus ir garbinti juos kaip savo dievus.

August Comte, pozityvizmo tėvas, savo sistemoje visai atsižada tikybos ir vadina ją kenksminga klaida. Bet savo sistemos gale sako, kad reikia garbinti visą žmoniją. Anot jo, ši žmonijos garbinimo religija privalo turėti centrą. Tuo centru esanti ponia Comtienė.[72] Save jis pastatė naujosios religijos popiežium. Comte'o religijoje buvo ir tam tikrų apeigų filosofo žmonai, žmonijos atstovei pagerbti. Jai mirus, Comte'as savo religines apeigas atlikinėdavo apie tą krasę, kurioje kitados sėdėdavo p. Comtienė. Comte ne pirmutinis iš ateistų tapo stabmeldžiu. Buvo daugybė panašių faktų su kitais. Taip Prancūzijos revoliucijos metu buvo uždraustas tikėjimas. Gražiausia Paryžiaus bažnyčia *„Notre Dame"* tapo paversta naujo kulto šventykla. Ant altoriaus tapo pasodinta nuoga moteriškė, kurią paryžiečiai garbino kaipo gryno proto deivę.

Socializmas griežtai neigia tikybą, bet iš socialistų tarpo paskutiniais laikais kaskart dažniaus ir kaskart aiškiau girdėti kalbų apie reikalą paversti socializmą religija. Bolševikai jau pasigamino taip vadinamą „Gyvąją bažnyčią" (*Živaja* cerkvė)[73].

Iš tų faktų galime daryti išvadą, kad žmogus nebūva be religijos jausmo. Jei jis eidamas prieš prigimtį atsižada religijos, tai jis įpuola į šlykščias klaidas.

---

[72] Iš tiesų Clotilde de Vaux (née Clotilde Marie, 1815–1846) buvo savo vyro Amédée de Vaux palikta moteris, platoniška Comte'o meilė. Clotilde buvo uoli katalikė, neturėjusi nieko bendro su Comte idėjomis. Tik jai mirus nuo tuberkuliozės, Comte paskelbė ją savo *Religion de l'Humanité* deive. Būtent Clotildės religingumas paskatino Comte'ą savo pozityvizmo filosofiją paversti nauja religija.

[73] 1922–1936 metais Sovietų Rusijoje gyvavusi stačiatikių atskala, dar vadinti „atsinaujintojais" (*obnovlenčestvo*).

Yra tikybos priešininkų, kurie su nepaprastu užsidegimu, su nepaprasta ištverme griauna religiją ir jos neapkenčia. Gerai apie juos pasakė Ferdinand Brunetière[74], kad ateizmo antireliginis fanatizmas yra tas pats tikybinis jausmas, tik išvirkščiai. Paaiškinkim tą pavyzdžiu. Garo jėga varo garvežį priekin, bet ta pati jėga varo jį ir atgal. Taip ir žmonėse, ta pati religijos instinkto jėga, eidama natūralia kryptim, pirmyn traukia žmones prie kilnaus pasiaukojimo, o pakreipta atbulai, sudaro nerimo bei kerštо ir dega, trokšdama naikinti tikybos idealus. Jei tos religinio instinkto jėgos nebūtų, tai neturėtume fakto, kad religija yra visuotinė, mažiau matome [t. y. matytume] tikro religinio pasiaukojimo ir nebūtų asmenų, smarkiai nekentančių tikybos.

Esant žmogaus prigimtyje religiniam instinktui, suprantama, kad ir neprivalom jo panaikinti, bet tobulėti [t. y. tobulinti] ir auklėti.

Iš fakto, kad žmogus nesugebėjo sudaryti sau religijos kaip reikiant, kai kurie ir išveda, kad nei vienos religijos nėra geros, visos religijos esančios atmestinos, nereikalingos. Bet didelis yra religinis jausmas žmoguje. To jausmo yra tiek daug, kad žmogus nebegalėtų atsisakyti nuo religijos, kaip tą parodo Prancūzų revoliucija, Comte ir kiti faktai. Be to, logiškai einant, vis tik negalima iš daugybės klaidingų religijų daryti išvados, kad ir visos jos yra klaidingos. Šimtai ir tūkstančiai gali būti klaidingų, o viena gali būti teisinga.

Juo daiktas brangesnis, juo daugiau yra pridaroma panašių melagingų pamėgdžiojimų. Plytų nei vandens niekas melagingų nedaro, o deimantų yra gal tūkstantį sykių daugiaus melagingų negu tikrų.[75] Jei daug religijų yra klaidingų, tai reiškia, kad tikroji religija yra labai brangi ir mes turime ją rasti.

[74] Gyv. 1849–1906 m.

[75] Tikras deimantas rėžia stiklą, o netikras nerėžia, bet yra padarytas akmenukas kur rėžia stiklą, bet jis ugny nedega, o deimantas dega ugny. Auksas tikras nuo netikro galima atskirti užpilant lašelį „sieros rūgšties" ant žiedo. Jei auksinis, tai nieko jam nekenkia, o jei metalinis, tai pažaliuoja, o jei nemetalinis, tai pajuoduoja. – Aut. past.

IŠ ŽURNALO *TIESOS KELIAS*

Religijos kilmė[1]

Yra buvę bandymų sakyti, kad religija esanti senesnė už žmogų. Evoliucionizmas tiki, kad tarp šuns ir žmogaus turėjęs būti nemažas kaitalionių laikotarpis. Nors šunes, kūno žvilgsniu, gal nesą tiesioginiai žmonių protėviai, bet jie savo išvaizdą visgi gavę pirmiau negu žmogus savąją. Taigi šunų veislė esanti senesnė už žmonių veislę. Kai kurie anglų mokslininkai yra sakę, kad šunys jau turį religiją. Pagrindas tam tvirtinimui yra tas: kai išskėstą lietsargį bedžiovinant, vėjas jį truputį pajudino pūstelėjęs, šuo, pamatęs lietsargio krustelėjimą, nežinodamas to priežasties, išreiškęs nusistebėjimą, analoginį tam, kokis matyt žmonėse, pagautuose tikybinio jausmo.

Rimtai žiūrėdami į šitą išvedžiojimą, galintį kam nors sukelti juoko, mes pažymime, kad šuns nusistebėjimas ir žmonių religinio jausmo išraiškos panašumas yra toli neįrodytas. Tą panašumą konstatavo žmogus, pats neturįs religinių jausmų. Tas žmogus ir šuns psichologiją gal ne geriau buvo pergyvenęs, kaip ir religinių žmonių psichologiją. Todėl jis darė išvadą, panaudodamas du toli nepilnai jam žinomu objektu. Taip sudarytosios išvados dažniausiai būva klaidingos.

Šuns nusistebėjimas judančiu lietsargiu buvo, be abejonės, baimė. Ar ji buvo stipri ir pastovi, ar tik vienos akimirkos klaida, to mes nežinome. Religiniai jausmai dažniausiai būva pastovūs ir nuolatiniai. Taigi mums tenka neigti šunų religiją.

Varnos nuliūdusios karkia, kuomet jų draugė negyva be numanomos priežasties krinta žemėn. Galvijai baubia radę papjauto draugo kraują kieme. Bet tų faktų taipgi dar negalime vadinti religija, nes tai yra tik išreiškimas liūdno jausmo, kurį mirtis sukelia gyvuliams. Nė vienu tais atvejais neapsireiškia sąvoka asmens aukštesnio už gamtą, t. y. nepasireiškia dievybės sąvoka, o be tos religija negali būti.

Gyvuliuose paprastai konstatuojami tik jausmai, o ne sąvokos, ypač ne abstraktinės; todėl gyvuliuose nėra religijos tikrąja to žodžio prasme.

Pripažindami, kad religiją sudaro šiokia ar tokia dievybės sąvoka ir jos sukeltieji jausmai bei viršujinė sąvokų ir jausmų išraiška, nors kiek sutampanti su dievybe, mes turime pripažinti, kad visoje gyvūnų įvairybėje, išskiriant vien žmones, niekur nėra pilnai konstatuota religijos buvimas.

---

[1] Prof. P. Būčys, „Religijos kilmė", *Tiesos kelias*, 1925.04.02, Nr. 4, p. 197–205.

Atidedami į šalį veislių kaitalionės klausimą, mes čionai tik tvirtiname, kad neabejotinų religijos ženklų pastebėta yra tiktai žmonėse. Priėmus tai, kaipo duomenį, galima klausti, iš ko žmoguje išdygo religija.

Šitam klausimui žmonės labai įvairiai atsako. Mes čionai svarstysime tik tas nuomones, kurių yra bendras pagrindas, būtent, kad žmogus ilgą laiką tebuvo tik gyvulys ir religijos neturėjo visai, kol jos nesusidarė iš klaidų ar silpnybių, ar abiejų drauge.

Naiviosios spėlionės viena sako, kad religiją išmanė *kunigai*, arba šiaip dvasiškija. Šita pažiūra dėl to yra naivi, kad jos reiškėjai nesupranta, jog pirma religija negalėjo būti kunigų. Juk jie nebūtų turėję kam tarnauti. Senųjų religijų istorijose matyt periodų, kada religija jau buvo, dvasiškijos nebuvo. Senojo Įstatymo patriarchai labai religingai garbindavo Dievą, bet dvasiškijos tada nebuvo visai. Ji atsirado tik Mozės laikais. Istorijos šaltiniai gana aiškiai tai liudija, ypač Mozės pirmosios knygos: Genezis, Išėjimas ir Levitų knyga.

Yra nemaža religijų visai be dvasiškijos. Keltai ir germanai garbindavo savo dievus be kunigijos pagalbos. Pietų Afrikos primityvios tautos gana religingos ir gana gerą turi Dievo sąvoką, bet dvasiškijos ten nesama visai. Kai kurie mokslininkai abejoja, ar lietuvių stabmeldžių religija turėjo dvasiškijos.

Kadangi religijos sąvoka yra pirmesnė už kunigijos sąvoką, kadangi yra ir buvo religijos be kunigų, kadangi religijų istorija parodo, jog pirmiau atsirado religija negu dvasiškija, tai negalima nei kalbėti, būk kunigai pramanę religiją.

Kiti sako, būk religiją pramanę *karaliai* ar šiaip politikai, norėjusieji suvaržyti žmonių sielas taip, kaip valstybė varžo žmonių kūnus. Šitą pažiūrą priskaitau prie naiviųjų dėl to, kad ji neskiria naudotojo nuo gamintojo. Kas kita yra religiją panaudoti valstybės tikslams, kas kita ją jiems išrasti. Valstybė be abejonės naudojasi medžiais, gyvuliais ir žmonėmis, bet dėl to dar negalima sakyti, kad valstybių rūpintojai, politikai ar karaliai, būtų išradę medžius, gyvulius ir žmones.

Buvo ir būva atsitikimų, kad valstybė arba jos vedėjai panaudoja religiją savo tikslams, bet tas naudojimas nėra visuotinis ir būtinas. Istorija mums rodo kovų tarp valstybės ir religijos. Užteks paminėjus Grigaliaus VII kovą su Henriku IV ir Rusijos Petro I kovą su pravoslavijos patriarchatu.

Daugelis išmintingų valstybės gyvenimo ir istorijos žinovų džiaugiasi bažnyčios ir monarchijos kova, nes ta kova mažinusi imperatorių absoliutiškumą ir lengvinusi jų priespaudą.

Daug ko valstybės tarnautojai išranda jos tikslams, bet tik tie išradimai lieka pastovūs, kurie būna ne iš melo ir apgaulės. Dažnai valstybė statydavo sau tikslą panaikinti religiją. Taip norėjo padaryti Diokletianas krikščionims IV amžiaus pradžioje, taip norėjo padaryti Prancūzija katalikybei 1875–1914 metais, taip bando daryti Sovietų Rusija visoms religijoms nuo 1918 m. Tie bandymai tik parodė, kad religija yra nepanaikinama, kaip nepanaikinama yra kiekviena reali pirmykštė būtis gamtoje.

Naivią religijos iš politikos kilimo hipotezę sumokslino E. Durkheim[2] (La definition des phénomènes religieux, 1899). Jisai sako, kad religijos normos ir praktikos yra privalomos, o kas privaloma, tai yra kilę iš visuomenės, nes privalomybė tegali kilti iš įsakymo, įsakymą tegali duoti tik aukštesnis asmuo, už žmogų aukštesnis tėra tik visuomenė. Durkheim ir sako, kad totem'as yra visuomenės ženklas, tikėdamas, būk iš totemizmo išsivystė visos religijos. – Durkheimo protavimo pirmoji spraga yra ta, kad privalomybę ima pervien su religijos esme; tačiau religinės privalomybės šaltinis yra įsitikinimas, arba tiesos teigimas. Antra spraga yra ta, kad sako, būk tik visuomenė tegali sudaryti privalomybę. Visos religijos, kurios tą privalomybę pripažįsta, ne dėl visuomenės ją pripažįsta, o dėl kito, aukštesnio už žmogų asmens, būtent dėl Dievo. Dievo esimo įrodymų Durkheim'as netyrinėjo, tik dogmatiškai įtikėjo, kad jie neganėtini esą. Mes esame tų įrodymų tiesą pažinę ir įsitikinę, kad Dievas yra; dėl to skiriamės nuo Durkheimo. Jo hipotezėje yra dar ir kitų silpnybių, kurias čia praleidžiame, nes hipotezių peržvalgą trumpiname.

Mokslingųjų teorijų, bandančių išvesti religiją iš nereliginių psichologijos ar šiaip gyvenimo dėsnių, yra gana daug ir jos yra įvairios. Pats didelis jų įvairumas įspėja mus, kad jose didelė dalis asmeninių subjektyvių elementų, o maža kas objektyvu.

Lubock'ui[3] rodėsi, kad *baimė* pagimdžiusi religiją.[4] Kadangi yra religijų, kuriose baimė sudaro bemaž ko visą jų turinį, kadangi ir kultūrinėse religijose baimė daug reiškia, grasindama amžinomis bausmėmis, tai baimės hipotezė galėjo kai kam patikti. Lubock'as, pastebėjęs šunį, nusigandusį dėl to, kad išskėstas lietsargis, nejaučiamo vėjelio papūstas sujudėjo, tarėsi gavęs pamato mintyti, kad baimė yra primityviausias, dar nei ne žmonių, bet šunų religijos branduolys.

Tačiaus šita pažiūra nėra ir negali būti įrodyta, nes yra religijų, visai neturinčių baimės savyje, pavyzdžiui, senovės graikų religija arba tikyba tautų, gyvenančių pas Gulbių upę Australijoje. Ten žmonės nesibijo gerojo Dievo dėl to, kad Jis nerangus, ir nebijo blogojo dėl to, kad Jis nedoras ir nevertas bijotis. Kultūringos krikščionijos pamokslininkai kai kuriais laikais gana smarkiai ir dažnai primindavo pragaro dogmą, bet toji dogma sudaro tik mažytę jos turinio dalį ir nerodo, kad visa krikščionija būtų iš tos dogmos atsiradus; dar mažiau teisės yra iš tos dogmos stengti išvesti visas pasaulio religijas.

Baimė religijose, kuriose jos yra, visuomet yra priklausoma nuo Dievo sąvokos. Kiekvienoje žinomoje religijoje, kur yra bausmių baimės, tos bausmės sąvoka visuomet būva vėlybesnė ir priklausoma nuo ankstybesnės Dievo ir dievybės sąvokos. Pati baimės prigimtis yra tokia, kad nesančio daikto arba

---

[2] Émile Durkheim (1858–1917).

[3] John Lubbock (1834–1913).

[4] Veikaluose „Prehistoric Times, as Illustrated by Ancient Remains and the Manners and Customs of Modern Savages". London 1865, VII-ji laida 1913; taipgi „The Origin of Civilization and the Primitive Condition of Man". London, 1870. Baimių hipotezė išdėta antrame veikale. Kaip baimė gimdo religiją šunyje, minėta aukščiaus. – Aut. past.

nesančio asmens negalima bijotis, todėl Dievo ar dievybės sąvoka yra senesnė už bausmių ir baimės sąvokas.

Fr. Max Müller'is veikale „Essays" (London, 1856)[5] sako, kad religija atsiradusi iš žmogaus *gabumo pastebėti gamtos veiksmus ir sujungti juos su begalybės sąvoka*. Tą spėjimą Max Müller patvirtina Indijos Vedų analize, sustiprinta kalbotyros žiniomis. Indijos dievų vardai: Dyaus (šviesus), Agni (ugnis), Varūna (dangus) reiškia didžiuosius ir gražiuosius gamtos daiktus. Kaip kalbos kilo iš sanskrito, taip religijos plito iš Indijos, todėl daugumos tautų dievų vardai yra kilę iš Indijos dievų vardų: Jupiter iš Dyauspitar (šviesusis tėvas), Zeus iš Dyaus etc.

Max Müller'is spėja, kad begalybės sąvoką indai gavę bežiūrėdami į beribę jūrą, kad pradžioje jie garbinę tik vieną dievą, bet tai buvęs henoteizmas, ne monoteizmas,[6] kad žmogaus gabumus prie begalybės sąvokos vedęs *sensus numinis*, t. y. dievybės instinktas.

Müller'is teisingai įvedė į savo hipotezę *sensum numinis*, nes kitos jo minėtosios priežastys nebūtų sudariusios religijos. Religijų visatinumas laikuose ir vietose rodo, kad žmonėse iš tiesų yra kažin kokia įgimta jėga, kreipianti mus į antgamtinį pasaulį. Ką Max Müller vadina sensus numinis, mes pavadintume religijos instinktu.

To instinkto pajustam Dievui pavadinti žmonės neturėjo grynai tinkamo žodžio. Nenuostabu, kad jie naudojosi metaforomis, kaip antai Šviesusis Tėvas, Dangus ir kitomis. Patyrimas, jūros beribė, žaibo ir griausmo smarkumai galėjo pagelbėti tam sensus numinis atlikti jo uždavinį.

Tą *sensus numinis*, arba religijos instinktą reikia skirti nuo ontologistų skelbiamos įgimtosios Dievo idėjos. Instinktas nebuvo ir nėra idėja, bet yra visas pluoštas įvairių prigimties duomenų, kreipiančių žmogaus mintis ir jausmus aukštyn, saugojančių religingumą nuo išnykimo.

Pripažinti religijos instinktą dar nereiškia pripažinti, kad tas instinktas faktinai pirmasis pagimdė Dievo sąvoką ar religiją. Dievybės sąvoka galėjo tekti žmonėms iš šalies ir pirmiau, negu instinktas parodė savo jėgos sėkmingumą. Po daugelio religingo gyvenimo amžių dar ir šiandien ne visi žmonės pastebi savyje religijos instinktą. Iš to matyti, kad jo nėra tarp pačių stipriausių mūs instinktų. Silpnieji žmonių prigimties instinktai veikia ne visuose žmonėse ir savo vaisių susilaukia negreit. Religijos instinktas yra šitų instinktų draugėje.

Gamtos išmintį, veikiančią tikslingai, mes matėme aukščiau. Tikslingumo žiūrint į religijos instinktą matyt, kad jis veikiau tinka religijai nuo išnykimo apsaugoti, negu pozityviai ją sukurti. Šiaip nebūtų įvykę tokio didelio religijų įvairumo, tiek prieštaravimų ir tiek sugedimo žymių jose. Taigi Max Müller'io

[5] Friedrich Max Müller (1823–1900), *Comparative Mythology: An Essay*, London, 1856.

[6] Max Müller'is įvedė į mokslą tą žodį „henoteizmą". Jis reiškia žmonių atsidavimą vienam, bet ne vienatiniam Dievui. Monoteizmas tiki, kad yra vienui vienas Dievas, viso pasaulio Kūrėjas; henoteizmas žino tik vieną dievą, bet tik sau, apie kitus nemintydamas, jų neteigdamas nei neneigdamas. – Aut. past.

teisingai pastebėta, kad žmonėse yra religinio instinkto, bet neteisingai mintyta apie to instinkto veiksmą ir neteisingai nudėta tas instinktas po kitų religiją tveriančių veiksmų, kuomet jį reikėjo padėti pirma jų. O klausimas, ar nebuvo ko aukščiau paties instinkto, belieka tiek atviras, kad iki šiol nežinome, kas buvo, nors žinome, kad buvo.

Čia nesvarbu išrodinėti, kad Max Müller'is ir kalbotyroje dar nebuvo surinkęs visos medžiagos Dievo vardams išaiškinti indoeuropiečių kalbose. Pictet veikale „Les origines indoeuropéenes"[7] (III t., p. 426 ir 428) sako: „Įvairūs Dievo vardai, kuriuos mes gvildenome, neturi nė vienos žymės, rišančios juos su gamtos veiksmais."

Panbabilonizmo šalininkams rodosi, kad religija pasklido iš Babilono mokslininkų astronomijos. Sakoma, kad 3000 metų prieš Kristų Babilone saulės, mėnulio, aušrinės, zodiako ir sietyno tyrinėjimai buvo jau taip tobuli, kad ir tada žinota saulės precesija (t. y. kad dienos-nakties lygtis šiek tiek pranokstama; dabar ji būva Žuvų žvaigždyne, o kitados būdavo Avino žvaigždyne). Prie to didžiojo astronomijos mokslo babiloniečiai prikergdavę filosofijos, kurios pagrindas buvęs, kad dangus valdąs žemės įvykius. Tai buvo astrologijos pagrindas, jos tuomet neskirdavo nuo astronomijos. Mokslininkai žinoję, kad žvaigždės nėra dievai, bet liaudžiai astronomijos išdavos buvo tiekiamos su apeigomis, garbinančiomis dangaus kūnus. Todėl žmonės ir tikėjo juos dievais esant. Nepaprastoji šio mokslo jėga prislėgė artimiausias kaimynų tautas, ypač Palestiną, gamindama jos Šventąjį Raštą, atsiliepė ir toliau: Egipte, Graikijoje, Romoj ir kitur, siekdama net į vėlybąjį viduramžį. Visas pasaulis iš Babilono išmoko garbinti dievus ar Dievą, nes Babilono mokslo, technikos ir militarinės jėgos spaudimas buvo labai smarkus.

Panbabilonizmo pažiūrų laikėsi H. Winkler (Geschichte Israels. Leipzig 1900), E. Stucken (Astralmythen der Hebräer, Babylonier und Aegypter. Leipzig 1907), B. Baentsch (Altorientalischer und israelitischer Monotheismus, Tübingen 1906), A. Jeremias (Das Alter der babilonischen Astronomie. Leipzig 1908), Ehrenreich[8] (Die allgemeine Mythologie, Leipzig 1910). Panbabilonizmo klaidingumą išrodė Fr. X. Kugler[9] (Auf den Trümmern des Panbabilonismus, laikraštyje Anthropos 1909 m. ir veikale Im Bannkreise Babels, 1910, taipgi Sternkunde und Sterndienst in Babel, 1907 ir 1909).

Winkler'io, Stucken'o ir kitų panbabilonistų nuomonės stovėjo ant bendro pagrindo, kad 3000 m. prieš Kristų Babilono mokslininkai kalendorių darydavo sulig pavasarinio susilyginimo dienos su naktim. Savo kalendoriaus reformą babiloniečiai padarę, kuomet to susilyginimo metu saulė buvusi Zodiake, Jaučio ženkle. Tai buvo 2800 m. prieš Kristų. Bet šitas svarbiausias

[7] Adolphe Pictet (1799–1875), *Les origines indo-européennes, ou Les Aryas primitifs: essai de paléontologie linguistique*, Paris: J. Cherbuliez, 1859.

[8] Hugo Winckler (1863–1913), Eduard Stucken (1865–1936), Bruno Baentsch (1859–1908), Alfred Jeremias (1864–1935), Paul Ehrenreich (1855–1914).

[9] Franz Xaver Kugler, SJ (1862–1929).

panbabilonizmo įrodymas sugriuvo, kuomet Kugler'is įrodė (Im Bannkreis Babels), kad Babilono kalendoriuje skaičiavimai buvo ne sulig solsticijų (dienos ir nakties lygumo), bet sulig gamtos augalų atgijimo.

Toliau Kugler'is įrodė, kad Babilone astronomijos mokslas iš tiesų tapo rimtas apie vidurį VIII šimtmečio, ir kad kitos tautos ėmė semti iš Babilono astronominių šaltinių ne anksčiau V šimtmečio, kad saulės precesiją babiloniečiai patyrė vos II amžiuje prieš Kristų.

Juo kokia hipotezė nuosekliau sudaryta, juo labiau ji sugriūva pasirodžius, kad jos pagrindas buvo klaida. Taip pasidarė ir su panbabilonizmu. Japonijos ir Kinų religijos jau buvo užaugusios, kuomet Babilono mokslininkų įtaką pajuto artimesnės Mesopotamijai tautos. O ir tolumas visgi daug reiškia. Panbabilonizmu negalima taipgi bandyti aiškinti Meksikos arba Peru religijų atsiradimą.

Iš ligos religijos kilmę vedė visa eilė prancūzų neurologų. Charcot ir Pierre Janet pagamino tai pažiūrai prirengiamosios medžiagos, o suformulavo ją Murisier (Les maladies du sentiment religieux. Paris, Alcan 1901; III-ji laida 1919). Tuo pačiu taku ėjo Binet-Sanglé (Les prophètes juifs. Paris 1905), Ribot (Psychologie des sentiments, Paris, Alcan, 1908), J. Moses[10] (Pathological Aspects of Religions. Worcester Mass., 1906) ir kiti.

Murisier mano randąs iš tikrųjų ekstazės ir fanatizmo tik nervais sergančiuose žmonėse. Tai yra faktinoji hipotezės medžiaga. Prie to pridedama, kad ekstazė ir fanatizmas sudaro visą religijos turinį. Iš to eina išvada, būk religija esanti liguistas žmonių gyvenimo padaras.

Pinard[11] (L'Étude comparée des religions, 11. p. 414) teisingai pastebi, kad dalinoji analogija nereiškia pilnos tapatybės, kad teologai iš senų senovės vis pažymėdavo tris labai skirtingas ekstazių rūšis: gamtinę, pragarinę ir antgamtinę. Mes stebėtumėmės ir peiktume tuos, kurie neatskiria sveikosios meilės nuo liguistų jos sugedimų, tai panašiai negalime painioti sveikos ir liguistos ekstazės.

Klaida yra suvesti visos religijos turinį į ekstazę ir fanatizmą. Fanatizmas, nors ir siūlosi religijai tarnauti, betgi jai yra svetimas. Tikybos priešai turi fanatizmo dažniau ir daugiau už tikinčiuosius. Fanatizmas tad yra ta liguista dvasios lytis, į kurią lygiai įstringa viena kitai priešingos minčių ir jausmų kryptys: tikinčios ir tikėjimo nekenčiančios.

Įrodę, kad religinis fenomenas yra visatinis žmonių giminėje, mes negalime lengvai tikėti blogai formuluotais įrodymais, būk religija esanti ligos padaras, nes išeitų, kad visa žmonija protu serga. Kai kuriems siaurokiems psichiatrams kartais taip rodosi ir tūlas nei nesijuto, kaip ta kryptimi eidamas pats proto neteko.

---

[10] Jean-Martin Charcot (1825–1893), Pierre Janet (1859–1947), Ernest Murisier (1867–1903), Charles Binet-Sanglé (1868–1941), Théodule-Armand Ribot (1839–1916), Josiah Morse (Moses, 1879–1946).

[11] Henry Pinard de la Boullaye, SJ (1874–1958).

Religijoje yra daug didelių ne tik sveikų, bet ir laimingų daiktų. Krikščionijos istorija nėra ligos istorija, bet pažangos į tobulybę. Jei kuri hipotezė to nemato, tai sunku sakyti, kad ji gerbia faktus.

Schleiermacher'is (Über die Religion. Berlin 1799) ir Ritcchl (Die christliche Lehre von der Rechtfertigung und Versöhnung, [1870]) skelbė, kad krikščionijos turinys esąs *jausmas*. Auguste Sabatier[12] (Esquise d'une philosophie de la religion. Paris, Fischbacher [1897]), anądviejų mintį išplėtęs, pasakė, būk *visokia religija tebegyvena jausmais*. Vacherot[13] (La Religion, 1869), pažymėjęs tos pažiūros vienpusiškumą, sakė, kad religiją gamina ne vieni jausmai, bet prie to prisidedąs ir protas, nes žmoguje veikia viskas drauge. Ed. von Hartmann[14] (Die Philosophie des Unbewussten, [1884]) prie to pridėjo, kad besąmoningumas (das Unbewusste), žinodamas, ko nori, bet nežinodamas, kad nori, daugiausia pagamina religiją ir ją palaiko. Mirties, vargų, nelaimių, nuodėmių, nedorybių faktai verčia trokšti geresnės padėties. Jos neturėdamas šiame pasaulyje, žmogus įsivaizduoja geresnį pasaulį po mirties, ir tai yra jo religija. Leopold Schroeder'is (Altarische Religion)[15], pažymėjęs, kad natūralizmas ir animizmas, t. y. gamtos jėgų garbinimas ir dvasių bijojimas, neišaiškina viso religijos turinio, prie jų prideda Aukščiausiojo Gero Asmens nujautimą.

Jausminės religijų kilmės hipotezė silpna tuomi, kad iš tiesų ne visą religiją išaiškina, o tik jos dalį, ir tai ne pačią svarbiausiąją. Gamtos garbinimą, įtikėjimą į dvasias sunku išaiškinti vien tiktai nesijaučiančiu savo norų pageidavimu. Religijose, kuriose tų dviejų daiktų pastebima, turėjo veikti taipgi ir mintis, protuojanti apie gamtos veiksnius ir kitką. Bet ir sociologinė hipotezė, nors daugumoje klydo, tačiau gerai buvo pastebėjusi, kad daugelyje pačių geriausių religijų yra priedermių, arba įsakymų formulavimas. Prie to reikia pridėti sąžinę ir visą dideliai svarbią jos reikšmę religijoje. To jausmai nebeišaiškina, ypač kad religijų dora dažniausiai būva jausmams priešinga. Pats jausmingumo hipotezės išvaizdų įvairumas, stoka susiklausymo tarp tų, kurie jos laikosi, negali patikti rimtų, pamatuotų, pastovių ir aiškių pažiūrų ieškančiam žmogui.

Ontologizmas, sekdamas Malebranche'o [16] (La Recherche de la vérité, [1674]) pėdomis, mintijo, būk visos bendrosios idėjos esančios savaime ir būk mūs dvasia reginti jas tiesiog, nors to nejaučianti. Gioberti[17] (Introduzzione alla studio della filosofia, 1840) smarkiai tvirtina, kad vienatinis tikro pažinimo objektas esąs Dievas, ir kad mokslinga filosofija, turėdama eiti ontologijos, arba daiktų tvarkos keliu, nuo Jo turi pradėti visą savo kelionę. Nors ontologistai nesirūpino religijos kilmės klausimu, bet jų filosofija jam duoda aiškų

---

[12] Friedrich Schleiermacher (1768–1834), Albrecht Ritschl (1822–1889), Louis Auguste Sabatier (1839–1901).

[13] Étienne Vacherot (1809–1897).

[14] Eduard von Hartmann (1842–1906).

[15] Leopold von Schroeder (1851–1920), *Arische Religion*, 2 tomai, 1914.

[16] Nicolas Malebranche, Congr. Orat. (1638–1715).

[17] Vincenzo Gioberti (1801–1852).

atsakymą, kad religija esanti pirmasis patiriamas daiktas ir visokio mokslo kriterijus.

Deja, tas atsakymas yra klaida. To būtino tarp žmogaus dvasios ir Dievo ryšio, kurį ontologistai teigė, nėra. Besąmoningumas (insconscium – das Unbewusste) negalėtų jo paslėpti nuo mūs, kuomet atsidėję jo ieškome. Visa religijos ir religijų istorija ne taip eina, kaip ontologizmui reikėtų. Taigi reikia pripažinti, kad jis yra sistema, priešinga patyrimui. Įsižiūrėdami į tikrąsias tiesos patyrimo priemones ir į tą, ką žmonių mokslas iki šiol yra sužinojęs, aiškiai matome, kad mūs gabumai patirti ką nors nepritaikinti teognozijai (Dievo patyrimui). Jie lengvai patiria medžiagą, sunkiai dvasią, sunkiausiai ir mažiausiai Dievą. Ne taip būtų, jei Dievas būtų viso patyrimo pradžia ir pirmutinis tikriausias objektas. Taigi ontologizmas yra klaida. Nuo jo šiame klausime tradicionalizmas tesiskiria tik tuo, kad kalba apie tiesos perteikimo būdus ir priemonę.

Pagaliau didelė ir stipri pažiūra yra toji, kuri sako, kad pats Dievas apreiškė žmonėms save ir savo religiją. Tai yra *apreiškimo* hipotezė religijos kilmės klausime. Krikščionių ir žydų įsitikinimu, šita yra nebe hipotezė, o Dievo apreikštoji tiesa, nes ji aiškiai pažymėta Šv. Rašte.

Kas Šv. Raštą skaito ir supranta tiesiog jo žodžius, tas turi pripažinti, jog iš tiesų jame yra parašyta, kad Dievas apsireiškė pirmiesiems žmonėms, suteikė jiems didelių teisių medžiaginiame pasaulyje ir uždėjo pareigų. Tat ir sudaro religiją.

Kaip straipsnyje apie pirmykštę religijų išvaizdą[18], taip ir šitame mes dar nesame priėję prie šv. Rašto autoriteto, dėl to negalime nei naudotis juomi toje Fundamentalinės Teologijos dalyje, kuriai priklauso mūs gvildenamasis objektas. Kol kas tenka visas išdėtąsias religijų kilmės aiškinimo hipotezes svarstyti vien gamtinio proto svarstyklėmis. Bet tas protas jau yra pažinęs, kad Dievas yra, ir turi teisės šita tiesa naudotis.

Dirstelėję į ilgą keliolikos čia minėtų hipotezių eilę, matome, kad, išskyrus dvi pastarąsias, visos kitos Dievo esimo neima dėmesin ir beveik tyčia to vengia, vienos smarkiau, kitos lėčiau. Šitokią eigą aš skaitau nelemta. Mokslininkui nedera nesinaudoti jau įrodyta tiesa, jei tik tuomi jis nesudaro sau sofizmo, panaudojančio išvadą vietoje įrodymo, iš kurio ji turėtų išeiti.

Mes Dievo esimą įrodome prieš pradėsiant svarstyti religijas ir įrodinėdami nesinaudojame religijų autoritetu. Taigi mes išvengiame sofizmo. Priešingai, nė sofizmas nėra tiesai kenksmingesnis už išbraukimą premisos iš silogizmo, turinčio įrodyti tiesą.

Išvados. Iš šitos ilgos, tačiau nepilnos pažiūrų peržvalgos matyt, kad žmonės 1) sugeba pasistatyti klausimą, iš ko religija yra kilus, kad 2) gali sugalvoti daug įvairių hipotezių, bet negali įrodyti nė vienos savo sugalvotosios spėlionės.

---

[18] Kun. P. Būčys, „Degeneracijos teorija religijų kilmės klausime", *Tiesos kelias*, 1925.02, Nr. 2, p. 69–72.

Pats klausimo svarbumas verčia trokšti, kad nors iš apreiškimo ateitų mums žinia, kada ir kaip religija prasidėjo. Kaip religijų kilmę, taip ir kitų keletą labai svarbių įgimtam protui ir jo mokslui neįmanomų, tačiau labai svarbių dalykų žmonėms tepaaiškina tik antgamtinis apreiškimas. Nesiremdami tad nepatenkinančiomis spėlionėmis ir nesitenkindami trūkumų pilnomis hipotezėmis, turime nuoširdžiai pripažinti, kad religijų kilmę galime sužinoti vien iš antgamtinio apreiškimo. Taip buvo iki šiol, taip turbūt bus dar ilgai, veikiausiai visuomet.

Katalikybė ir tautų pažanga[19]

Keletas bruožų iš tos problemos istorijos

Lietuviai, kurie trokšta geresnės ateities savo tėvynei, šiandien negali nematyti katalikybės ir negali nežinoti, kad ji turės didelės įtakos Lietuvos ateičiai. Viena mūs inteligentų dalis vienaip mintija apie katalikybę, kita kitaip. „Lietuvos Žinios", supykusios ant „Šaltinio", 1910 metais kvietė Lietuvos visuomenę lyg vieną žmogų susiburti kovai su kunigų dora, „tuo didžiausiu kultūros ir pirmyneigos priešu".[20]

Šešiolikai metų praėjus, „Lietuvos Žinios" jau buvo mūs ministrų kabineto neoficialus organas. Ministrai gi oficialiais raštais skelbė, kad nesą vyskupų Lietuvoje ir kad vyskupijos neturi juridinio asmens teisių. Vyriausybės oficiozas „Lietuva" 19 ir 20 lapkričio tais pačiais 1926 m. paskelbė Ministrų Kabineto sustatytą ir Seimui patiektą vestuvių tvarkymo projektą, griežtai priešingą kunigų skelbiamai ir Kristaus apreikštai dorai.

Man atrodo, kad p. Sleževičiaus[21] kabinetas manė gerai daręs; bet aš abejoju, ar jis buvo gerai ištyręs tą kelią, kuriuo jis vedė Lietuvą. Man baugu darosi, kada drąsūs diletantai ima daryti pavojingus bandymus ant tėvynės galvos. Norėčiau, kad šalį visuomet valdytų valstybiškai nusistatę vyrai.

Neketindamas duoti naujų išradimų mokslui, aš šiame rašte noriu paduoti keletą žinių iš istorijos to ginčo, kuris sukinėjasi apie tikybos, krikščionybės ir katalikybės naudingumą tautoms, valstybėms, jų civilizacijai ir kultūrai. Universitetinio mokslo metodika reikalauti reikalauja, kad studentas žinotų gvildenamosios problemos istoriją, nes tik tuomet išvengiama vienpusiškumo ir klaidų. Veikėjas, kuris ima vykinti problemingą dalyką gyveniman, turi dar labiau saugotis klaidų ir dėl to jo pareiga reikalauja gerai susipažinti su pačia problema ir jos istorija.

Pirmojo amžiaus gale Tacitas rašė savo garsiuosius Metraščius (Annales); jie amžinai liks geriausiu šaltiniu Romos istorijai pažinti. Tacitas, kalbėdamas

---

[19] Kun. P. Būčys, „Katalikybė ir tautų pažanga", *Tiesos kelias*, 1927.04.04, Nr. 4, p. 223–239; 1927.05.04, Nr. 5, p. 295–299; 1927.06.04, Nr. 6, p. 337–354.

[20] „Lietuvos Žinios", 1910 m. spalių 13 (26) d., Nr. 81. – Aut. past.

[21] Mykolas Sleževičius (1882–1939).

apie Neroną ir sostinės gaisrą 64 metais, sako, kad kraugerys imperatorius kaltę už miesto padegimą primetęs krikščionims. Apie krikščionis tas pats Tacitas sako, kad tikrai žinoma esą, jog jie Romos nepadegę, tačiau žmonių giminės nekenčią.[22]

Istorininkui neatėjo nė į galvą, kad jis žmonių giminės neapykantą primeta Kristui,[23] kurs meilę dėjo į savo tikybos pagrindą,[24] kurs širdingiausiai meldėsi už žmones, prikalusius jo rankas ir kojas vinimis prie kryžiaus. Tacitas nežinojo, kad Kristaus mokinys šv. Povilas jau buvo parašęs: „Jei aš kalbėčiau žmonių ir angelų kalbomis, bet neturėčiau meilės, aš būčiau kaip žvangantis varis ir skambančios kanklės. Jei turėčiau pranašystės dovaną, žinočiau visas paslaptis ir visokį mokslą; jei turėčiau visą tikėjimą, taip kad galėčiau perkelti kalnus, neturėčiau gi meilės, aš esu niekas. Jei išdalinčiau visą mano lobį beturčiams valgydinti ir jei išduočiau savo kūną sudeginti, bet neturėčiau meilės, nieko man nepadeda."[25]

Dar labiau už krikščionių žodžius širdingumą ir meilę reiškė jų elgesys su vergais, ligoniais ir vargdieniais. Jau daug rečiau rimtesnieji raštininkai teklysta kaip Tacitas, kuris krikščionims primetinėjo žmonių giminės neapykantą.

Kiek vėliau, antrojo amžiaus viduryje, už didįjį istorininką jau buvo daromas kitas priekaištas – krikščionių nenaudingumo. Tarp žmonių, ypač tarp tų, kurie rūpinosi visuomenės reikalais, buvo pasklidę gandai, kad krikščionys griaują valstybę, kuri reikalinga visuomenės labui. Tie raštai yra žuvę, bet kad priekaištas yra buvęs, žinome iš šv. Justino kank. rašto, vadinamo pirmąja Apologija. 17 perskyrime Justinas įrodinėja, kad krikščionys ne tik nekenksmingi valstybei, bet dargi naudingi, nes jų tikyba liepia klausyti imperatoriaus ir jiems mokesčius mokėti.[26]

Gale antrojo amžiaus, t. y. 197 m., krikščionių apgynėjas Tertulijonas rašo savo „Apologeticum", kame be kitko skundžiasi: „Dar vieną skriaudą mums daro sakydami, kad mes esą žemiškuose rūpesčiuose nevaisingi."[27] Tertulijonas įrodinėja to priekaišto neteisingumą, išskaičiuodamas, kad krikščionys drauge su savo priešais dirba įvairius darbus, kurių vaisiais leidžia naudotis net ir savo priešams. „Bet prisipažįstu", rašo Tertulijonas, „kad jei kas gal skųstis mūsų nevaisingumu, tai pirmiausiai paleistuvybės namų laikytojai, apgavikai (gyvojo tavoro[28] pirkliai), vandenininkai (tarnaują paleistuvingose pir-

[22] Haud perinde in crimine incendii, quam odio generis humani convicti sunt (Annales, l. V, c. 44). – Aut. past.

[23] Ib. truputį aukščiau. – Aut. past.

[24] Mt 22, 37–38 ir Jn 13, 34–35. – Aut. past.

[25] 1 Kor 13, 1–3. – Aut. past.

[26] De Otto [Johann Karl Theodor von Otto, 1816–1897], Corpus apologetarum christianorum saeculi secundi, tom. I, Jenae 1876, p. 54–56. – Aut. past.

[27] Sed alio quoque iniurium titulo premimur, et infructuosi in negotii dicimur (Apologeticum, c. 42, Migne, Patr[ologia] Lat[ina], 1, 490). – Aut. past.

[28] Prekių.

tyse), žmogžudžiai, nunuodytojai, žavėtojai, raganiai ir gimdymo trukdytojai, iš to gi labiausia mūs naudingumas matytis, kad šitiems nenaudingi esame."[29]

Penkto amžiaus pradžioje bekultūrės, bet galingos tautos užpuolė atgyvenusią Rymo imperiją, užėmė jos provincijas, sudegino ir išgriovė sostinę, o daug gyventojų iššudė. Tuomet dar neišnykusioji stabmeldija kaltę dėl visų tų nelaimių primetė krikščionims. Ji tvirtino, kad dievai leidę žmonėms tas baisias rykštes todėl, kad jie nustojo garbinti Jupiterį ir kitus stabmeldiškos Romos apgynėjus.

Šitas priekaištas davė progos šv. Augustinui parašyti veikalą „Apie Dievo Miestą" („De civitate Dei"), kuris yra pirmasis istoriosofijos veikalas. Dėl savo minčių gilumo ir turtingumo jis liks amžinai pasaulio literatūroje. Augustinas šį savo puikų ir stilingą lotynišką veikalą, apimantį 22 knygas, kuriame yra daug daugiau problemų negu iškelia šitas priekaištas, rašė 13 metų (nuo 413 iki 426).

Priekaištui atremti būtų užtekę vienos pirmosios knygos, kame Augustinas primena, jog gotai nenužudė Romoje tų žmonių, kurie buvo pasislėpę krikščionių bažnyčiose. „Tokiu būdu išliko gyvi daugelis, kurie dabar krikščionijos laikus kaltina ir visuomenės iškentėtąsias nelaimes Kristui primeta", rašo Hiponos vyskupas.[30]

Toliau jis įrodinėja, kad nelaimių visuomet būdavo ir kad pati krikščionybė nežada žmones išvaduoti iš žemės vargų, tačiau negalima laikytis klaidingo tikėjimo, nors jis ir atneštų laimės šiam gyvenimui. Be to, šv. Augustinas įrodinėja, kad viskas, kas yra gera valstybių ir atskirų žmonių gyvenime, pareina ne nuo Jupiterio, bet nuo Dievo.

Tokių milžinų kaip šv. Augustinas griaujama stabmeldybė galutinai žuvo. Jai išnykus, nebuvo kam primetinėti katalikybei jos nenaudingumo ar kenksmingumo žemiškai žmonių laimei. Nuo šv. Augustino laikų iki šešiolikto amžiaus krikščionijos raštininkai daug kalba apie dorybes ir jų reikalingumą žmonių gyvenime.

Tiesa, jie dažnai primena, kad žemiškų turtų troškimas yra blogas, o jų išsižadėjimas yra didelė dorybė. Kas norėtų tvirtinti, kad toji pakraipa trukdė medžiaginę pažangą, tegul atsimena, jog visuomenė tada tampa turtinga, kada atskiri jos nariai mažai konsumuoja, o daug produkuoja, mažai pravalgo-prageria, daug dirba.

Tikrai, katalikiškame kultūros periode vakarų Europoje, be mokinimo atsižadėti žemės turtų, buvo pratinami žmonės prie darbštumo ir tarnavimo artimiesiems. Tuose pačiuose raštuose, kur kalbama apie pasaulio paniekinimą, įrodinėjama taip pat, jog tingėjimas yra visų nuodėmių tėvas, o artimo šelpimas yra šelpimas paties Kristaus bei geriausias būdas užsipelnyti amžinąją laimę. Todėl tame tikrai katalikiškame kultūros periode atsirado pačios svar-

[29] Apologeticus, I, c. 43, ibique P. L., 1, p. 495. – Aut. past.

[30] De civitate Dei, l. 1, c. 1. Migne, Patr. Lat., 41 tomas, p. 15. – Aut. past.

biausios kultūrinio gyvenimo įstaigos, kaip vienuolijos, kurios perrašinėjo senovės mokslo ir meno veikalus, mokyklos, universitetai, prieglaudos su ligoninėmis, kelių ir tiltų nacionalizacija.

Šešioliktame amžiuje daugelis tautų atmetė katalikybę ir priėmė protestantizmą. Kova tarp katalikybės ir protestantizmo iš karto pasidarė labai smarki; priešininkai pradėjo išmetinėti[31] vienas kitam visas tikrąsias silpnybes, kartais pridėdami prie jų nebūtų daiktų.

Judrus ir neramus buvo Motiejus Flaccius, dažnai vadinamas Illyricus.[32] Iš pradžios uolus protestantas, bet susipykęs su didžiausiais protestantų vadais Liuteriu ir Melanchtonu, Motiejus bandė susiartinti su naujuoju Vokietijos imperatorium Maksimilijonu ir tam tikslui parašė veikalą „Apie Romos imperijos perkėlimą iš Graikų į Frankus".[33] Čia Motiejus įrodinėja, kad katalikybė esanti kenksminga šio pasaulio viešpačiams, o protestantizmas atnešiąs jiems daug naudos. Iš religijos monarchai šešioliktame amžiuje turėjo tokią pat naudą, kokią šiandien iš jos turi valstybė, civilizacija ir kultūra, nes tuomet monarcho neskirdavo nuo valstybės, kuri rūpindavosi visais šios žemės reikalais.

Prieš Flaccijų stojo genialusis Robertas Bellarmin († 1621), parašęs veikalą: „Apie Romos imperijos perkėlimą iš Graikų į Frankus priešais Motiejų Flaccijų Illyriką".[34] Vėliau šitas Bellarmin'o raštas buvo įtrauktas į jo didįjį veikalą „Apie Krikščionių Tikybos Ginčus".[35] Bellarminas visus minėtuosius Flacciaus katalikybės blėdingumo[36] įrodymus gvildena kiekvieną atskirai, paskui paduoda ištrauką iš imperatoriaus Karolio V Worms'o dekreto (decretum Wormatiense), kuriame yra išreikštas Liuterio klaidų kenksmingumas valstybei, ir penkiais faktais įrodinėja dekreto posakio teisingumą. Slavui skelbiant vokiečių protestantų pažiūras, italui jas kritikuojant, ginčas pasidarė tarptautinis.

Į ginčą įsimaišė ir Prancūzai. Prancūzija, nors pati buvo katalikiška ir protestantizmui plėtotis draudė, tačiau, norėdama susilpninti Vokietiją, slapčiomis šelpė jos protestantus. Taip darydama Prancūzų vyriausybė visai nemanė, kad protestantai būtų naudingi valstybei, juoba, kad persekiojami prancūzų protestantai kreipėsi į Angliją, su kuria Prancūzija iš senų senovės nesugyveno. Nors Prancūzijos katalikai neturėjo aiškių įrodymų, kad prancūzai protestantai susideda su Anglija, tačiau drąsiai primetė tą kaltę savo tautiečiams, kurie išpažino tą patį tikėjimą, kuriam Vokietijoj platintis padėjo pati vyriausybė.

---

[31] Prikaišioti.

[32] Tikroji jo pavardė buvusi Vlačič, arba, kaip kiti spėja, Frankovič. Kilęs jis buvo iš Jugoslavijos. Mirė 1575 m. – Aut. past.

[33] De Translatione Imperii Romani a Graecis ad Francos. – Aut. past.

[34] De Transl. Imp. Rom. a Graecis ad Francos adversus Mathiam Flaccium Illyricum. – Aut. past.

[35] De controversiis Christianae Fidei, t. I prie galo. Aš naudojuosi Prahos leidimu, išėjusiu 1721 m. – Aut. past.

[36] Žalingumo.

Meldų (de Meau) vyskupas J. B. Bossuet'as († 1704) buvo artimuose santykiuose su prancūzų karaliumi ir ne vieną politikos paslaptį žinojo. Besiginčydamas su protestantais, jis parašė protestantizmo permainų istoriją ir atspausdino ją Paryžiuje 1658 m. dviejuose tomuose.[37] Tame veikale išmetinėja protestantams, kad jie, remdamiesi savo religijos principais, kelia maištus prieš karalių ir naminius karus tautiečių tarpe.

Bossuet'o balsas anuomet daug reiškė, nors ir iki šiai dienai jis yra skaitomas didžiausiu prancūzų rašytoju. Be to, Vokietijos ir Anglijos protestantai buvo daugiausia globojami ir remiami kunigaikščių ir karalių. Bossuet'ui atsakė patys žymiausi protestantų teologai.

Prancūzas Jurieu ėmė išleidinėti laiškus vieną po kito, sumušinėdamas Bossuet'o apkaltinimus. Tų laiškų rinkinys pavadintas „Reformacijos apgynimas".[38] 15-tame tos apologijos skyriuje Jurieu įrodinėja, kad protestantai nesipriešiną karaliams ir neardą tvarkos valstybėje.

Bossuet'as neatsisakė nuo savo pareikštųjų nuomonių ir netylėjo. Nesutikdamas su Jurieu, jis parašė „Protestantams perspėjimą dėl pastoriaus Jurieu laiškų".[39] Penktasis Bossuet'o „perspėjimas" kalba tik apie protestantų religijos kenksmingumą tėvynei. Šituo atveju Bossuet'as beveik penkis kartus daugiau paveda vietos tam klausimui ir dar stipriau įrodinėja savo posakių teisingumą.

Vėliau prie ginčo prisidėjo garsusis protestantizmo mokytojas Jokūbas Basnage iš Rotterdamo. Jis parašė „Religijos istorija reformuotose bažnyčiose"[40] ir „Bažnyčios istorija nuo Jėzaus Kristaus iki šiai dienai".[41]

Bossuet'as gerbė kilnų Basnagijaus pobūdį, įvertino jo darbą ir jam atsakė raštu „Protestantiškų Bažnyčių permainų istorijos apgynimas".[42] Šio veikalo šeštąją dalį vėl paskiria protestantizmo kenksmingumo įrodinėjimui, o kitose dalyse polemizuoja kitais ginčytinais klausimais.

Kai prancūzų karalius Liudvikas XIV 1685 metais atšaukė savo pranokėjo Henriko IV 1598 m. išleistąjį Nantes'o ediktą ir tuo panaikino kalvinistų teisių lygybę bei pilną jų tikėjimo laisvę Prancūzijoje, pietinėje Prancūzijos dalyje reformatai pakėlė dideles riaušes, kurios žinomos Cevennes'ų sukilimo vardu. Kalvinistų dalis, tikrai nežinia dėl ko vadinama Camissard'ais, degino bažnyčias, žudė žmones ir griovė namus. Prancūzų kariuomenė tą sukilimą numalšino, o minėtas Jokūbas Basnage 1720 m. parašė apie jį veikalą „Ganytojaus

---

[37] [Jacques-Bénigne Bossuet, 1627–1704], Histoire des variations des Églises protestantes, [1688]. Aš naudojausi leidiniu: Oeuvres de Bossuet. Versailles, Lebel 1816 m., t. XX, p. 24–63. – Aut. past.

[38] [Pierre Jurieu, 1637–1713], Apologie de la Reformation [t. y. *Préservatif contre le changement de religion*, 1680]. – Aut. past.

[39] Avertissement aux protestants sur les lettres du ministre Jurieu, [6 dalys, 1689–1691]. – Aut. past.

[40] [Jacques Basnage de Beauval, 1653–1723], Histoire de la religion des églises réformées, Rotterdam 1690. – Aut. past.

[41] Histoire de l'Église depuis Jésus-Christ, jusqu'à présent, Rotterdam 1699. – Aut. past.

[42] Défense de l'Histoire des variations des Églises protestantes, 1691. – Aut. past.

pamokinimai Prancūzijos reformatams apie paklusnybę, priklausančią pasaulio vyriausybei".[43] Tame reikale Basnagijus smerkia Cevennes'ų sukilimą ir Camisardų žiaurumus.

Prieš Bossuet'ą rašė taip pat ir anglas Gilbert Burnet († 1715), kurio veikalas pavadintas „Kritika protestantų Bažnyčių permainų istorijos".[44]

Iš keleto čia paduotų bruožų matyti, kad septynioliktame ir pradžioje aštuonioliktojo amžiaus katalikai puldavo, o protestantai tik gindavosi.

Katalikus pulti šitame klausime pradėjo XVIII amžiuje Göttingeno Universiteto kancleris, vienas iš žymiausių protestantų teologų J. L. Mosheim († 1755. IX. 9). Pats svarbiausias jo veikalas yra „Senosios ir naujosios Bažnyčios istorijos mokslas".[45] Nors Mosheim'as pirmutinis iškėlė reikalą rašyti Bažnyčios istoriją be polemiško tikslo, tačiau pats prie kiekvieno amžiaus atsitikimų prideda perskyrimą „Apie dvasiškijos nedorybes". Iš medžiagos, tilpusios tuose perskyrimuose išeina viena bendra mintis, kad katalikų dvasiškija daug pakenkė žmonijai. Bet jei katalikybė remiasi dvasiškija, tai suprantama, kad ir katalikybė kenksminga žmonių giminei.

Mosheim'ui atsakė katalikų teologas prancūzas N. S. Bergier († 1790), kurs priminė, kad dedant perskyrimą apie kunigijos nuopelnus, tekreipiant dėmesį vien tik į nusikaltimus, ir tai ne kunigijos, bet kunigų, prasikalstančių savo luomo principams, veikalas išeina šališkas.[46]

Pradžioje XIX amžiaus pragarsėjo Paryžiaus mokslininkas ir prancūzų kalbos klasikas Guizot. „Lekcijose apie Europos civilizacijos istoriją"[47] taip nušvietė jis savo šalies praeitį, jog išėjo, kad katalikybė trukdžiusi Prancūzijai pakilti, o protestantizmas atnešęs naudos jį priėmusioms tautoms.

Toji nuomonė labai užgavo rašytojus katalikus. Jokūbas Balmes, didžiausias ispanų filosofas XIX amžiuje ir karštas katalikybės gynėjas, 1842–1844 metais atspausdino Barselonoje 4 tomų veikalą „Protestantizmas ir katalikybė santykiuose su Europos civilizacija",[48] įrodinėdamas, kad katalikybė stumia civilizaciją į priekį, o protestantizmas jai daug kenkia.

1851 metais Guizot išleido savo „Moralinius apmąstymus ir tyrinėjimus",[49] kurių pradžioje labai mandagiai įrodinėja katalikybės kenksmingumą, o protestantizmo naudingumą tautų pažangai. Tuo pirmuoju straipsniu pasipiktino

---

[43] Instruction pastorale aux Réformés de la France sur l'obéissance due au souverain. – Aut. past.

[44] Gilbert Burnet (1643–1715), gal turima omenyje: *A censure of Mr. de Meaux's history of the variations of the protestant churches*, (priedas prie: *A letter to Mr. Thevenot*, 1689, p. 19–57).

[45] Institutionum historiae ecclesiasticae antiquae et recentioris libri quattuor, 1755. – Aut. past.

[46] [Nicolas-Sylvestre Bergier, 1718–1790], Dictionnaire de théologie, [1789], ed. Gousset-Doney, t. 11, p. 19–29. – Aut. past.

[47] Leçons sur la civilisation en Europe. [Iš tiesų: François Guizot (1787–1874), *Histoire générale de la civilisation en Europe*, 1828.] – Aut. past.

[48] [Jaume Llucià Balmes i Urpià, 1810–1848], El protestantismo comparado con el catholicismo en sus relaciones con la civilisation europea. – Aut. past.

[49] *Méditations et études morales.*

Sekvanos[50] teismo pirmininkas Augustas Nicolas ir parašė du tomu „Apie protestantizmą ir visas erezijas jųjų sąryšyje su socializmu".[51] Jame įrodinėjama, kad protestantizmas yra revoliucija tikėjimo srityje, kaip socializmas visuomenės gyvenime; kaipo revoliucija juodu tik griauja ir kenkia, o naudos neatneša.

Nicolas'ui pirmiausia atsakė Strassburgo protestantų laikraštis „La Revue de Théologie". Ginčas pasidarė toks didelis, kad Nicolas'o veikalą žmonės greit išpirko ir 1854 m. išėjo antroji jo laida.

Tais pačiais 1854 m. pastorius Napoléon Rousell išleido taip pat dviejų tomų veikalą apie katalikiškas ir protestantiškas tautas palyginant jas iš atžvilgio į jų gerovę, apšvietą ir dorą.[52] Tame veikale įrodinėjama, būk kalbamais trims atžvilgiais katalikiškos tautos esančios daug žemesnės už protestantiškas. Roussell'iui pasisekė. Po dvylikos metų nuo jo rašto išleidimo, tarytum pati istorija patvirtino jo teigimus dideliais įvykiais, nes protestantiškoji Prūsija skaudžiai sumušė katalikiškąją Austriją ir ją nustūmė į Vokietijos kamputį. Imperatoriaus karūna vos išsilaikė ant Habsburgo galvos.

Anglas H. T. Buckle († 1862) prieš mirdamas parašė Anglijos civilizacijos istoriją. Šis veikalas pasižymėjo nuostabiu turiningumu, minčių originalumu ir skaitytojo širdį patraukiančiu medžiagos išdėstymu. Nors Buckle rašė vienos tik Anglijos civilizacijos istoriją, bet palietė ir kitų tautų įvykius, išreikšdamas apie juos savo nuomonę, kuri plito ir kitų tautų tarpe. Gerosios Buckle veikalo pusės nustelbė jo blogą tendenciją ir drąsą operuoti išgalvotais faktais. Buckle pagrindas buvo liberalizmas, tačiau ir tą jis paaukojo savo antichristianizmui, nes gyrė Oranijos Vilhelmą[53] už panaikinimą taip vadinamų „Convocations", iš kurių buvo išaugęs Anglijos ir kitų valstybių parlamentarizmas. Mat, „Convocations" buvo dvasiškijos sueigos. Pasak Buckle, tikyba esanti civilizacijos padaras, bet ne priežastis, katalikybė gi - barbariškas mišinys stabmeldybės su krikščionybe.[54] Buckle sako, būk viduramžyje katalikų dvasiškija tyčia trukdžiusi apšvietą, stiprinusi lengvatikybę, kad galėtų palaikyti savo įtaką.[55] Šis pastarasis Buckle'o tvirtinimas šiandien jau yra visų pripažintas naiviu ir klaidingu, nes jau 1500 metais Europoje vieni benediktinai turėjo 35.000 mokyklų. Buckle iš dalies galėtų pasiteisinti tuo, kad gyveno pirma negu Denifle išleido savo studijas apie viduramžių universitetus.[56] Tačiau Anglijos civilizacijos istorikui reikėjo žinoti, kad dvasiškija įkūrė bei palaikė Oxfordo univer-

---

[50] Pr. Seine.

[51] [Auguste Nicolas, 1807–1888], Du protestantisme et de toutes les hérésies dans leur rapport avec le socialisme. Paris 1852. – Aut. past.

[52] Les nations catholiques et les nations protestantes: comparées sous le triple rapport du bien-être, des lumières et de la moralité. – Aut. past.

[53] William III (William of Orange) (1650–1702).

[54] History of Civilisation in England. London, t. I 1857, t. II 1861. Aš naudojausi rusiškuoju vertimu. – Aut. past.

[55] Istorija civilizaciji v Anglii. Perevod Buinickavo, S. Peterburg 1895, p. 108. – Aut. past.

[56] Heinrich Suso Denifle, OP (1844–1905), *Die Entstehung der Universitäten des Mittelalters bis 1400*, 1885.

sitetą, kad katalikų vienuolių buvo pastatyta Westminster Abbey ir daug kitų gražiausių ir didžiausių Anglijos architektūros paminklų. Sunku suprasti, kaip Buckle su savo išvedžiojimais suderino faktą, kad pirmasis Anglijos parlamentas posėdžiaudavo vienuolyno salėje, kurios grindis dabartinė Anglija taip gerbia, kad įeinantiems jos pažiūrėti liepia ant kurpių užsimauti tam tikras minkštas šliures. Kultūros istorikas užmiršo paminėti ir įvertinti faktą, kad Anglijos muzika buvo aukštokai pakilus viduramžyje, paskui smuko protestantizmo laikais. Nors tą faktą iškėlė vėlesni istorikai kaip Buckle, tačiau jo pamirštieji faktai daug pamažina jo veikalo vertę.

Tokių žmonių kaip Buckle XIX amžiuje platinamos krikščionybei priešingos nuomonės praplito ir sustiprėjo. Sunku joms visoms duoti vieną vardą, nes jos daug kuo skyrėsi viena nuo kitos, nors visos stojo į kovą su krikščionybe. Tat dėl šios joms bendros ypatybės, dėl sutartino krikščionybės neigimo visos tokios pakraipos neseniai pradėta vadinti postchristianizmu.

Postchristianizmas naudojasi krikščionijos vaisiais ir jos minčių likučiais, niekindamas ją arba neigdamas. Katalikams su protestantais besiginčijant apie tai, katras tikėjimas naudingas ar žalingas civilizacijai, postchristianizmas pagriebė abiejų mintį ir ėmė sakyti, kad krikščionybė ir apskritai visoks tikėjimas esąs kenksmingas tautų pažangai.

Ta nuomonė taip pat nieku neparemta, kaip ir Tacito tvirtinimas, būk krikščionys neapkenčią žmonių giminės. Tačiau toji nuomonė plačiai vaikščiojo po dienraščius ir brošiūras.

Šitai nuomonei moksle padarė galą prancūzas Frédéric Le Play. Šitas sociologas pėsčias apėjo beveik visą Europą ir iki 1854 m. suvaikščiojo 70 tūkstančių prancūziškų mylių t. y. apie 280.000 kilometrus, tyrinėdamas darbininkų šeimynų gyvenimą. Jis surinko labai daug medžiagos įvairiems katalikų ir protestantų darbininkų tipams sulyginti.[57] Le Play daromas priekaištas, kam jis, prisilaikydamas taip objektyvaus metodo, tesirūpino vien observacija ir indukcija. Pagaliau iš to taip sunkiai išpildomo ir nesiduodančio įsitraukti į plačias spekuliacijas metodo paaiškėjo vienas neabejotinas dalykas, kad tautų ir visuomenės socialinė tvarka būtinai turi remtis Dešimtimi Dievo įsakymų ir tikėjimu. Iš to mes galime ir turime padaryti išvadą, kad krikščionybė, ypač katalikybė, yra naudinga visuomenei nors dėl to, kad uoliai skelbia tą Dešimtį Dievo įsakymų, kurie sudaro visuomenės tvarkos pagrindą.

Krikščionybei priešinga pažiūra, nežiūrint Le Play'o darbų, tebevyrauja inteligentų tarpe, tačiau aukščiau minėtasis Guizot sužinojo Le Play'o padarytas išvadas, kurios liečia tuos klausimus, apie kuriuos jis pats buvo rašęs 1868 m. Guizot išleido antrą laidą savo „Apmąstymų apie krikščionijos tikėjimą ir jo prilygimą dabartiniam visuomenės ir dvasios stoviui",[58] kame sako, jog reli-

[57] [Frédéric Le Play, 1806–1882.] Ta medžiaga 1855 metais atspausdinta Paryžiuje viename milžiniškame tome in folio, o šešiais tomais 1877–9 metais mieste Tours, pavadinta „Ouvriers européens". – Aut. past.

[58] Méditations sur la religion chrétienne dans ses rapports avec l'état actuel des sociétés et des esprits. – Aut. past.

gija, ypatingai krikščionybė, ne tik nežalinga, bet labai naudinga tautų pažangai. Prie sociologinės Le Play'o medžiagos Guizot prideda dar kultūriškai-istoriškų argumentų.

Prie gilių, tvirtų ir aiškių Guizot'o minčių, rodančių tikybos ir krikščionybės naudingumą civilizacijai, galima būtų pridėti, kad postchristianizmas, nors mėgsta vadintis pirmeivybe, tačiau ne tik nežengia ateitin, bet atsilieka per visą 1800 metų atgal į tuos laikus, kada pikti žmonės, nepaisydami faktų, skelbė, būk krikščionys padegę Romą, ir sugebėjo įtikinti Tacitą, būk Jėzaus mokiniai nekenčią žmonių.

Amerikietis Draper 1873 metais New Yorke išleido veikalą „Tikybos ir mokslo nesutikimų istorija".[59] Nors ji tiesiogiai šio klausimo neliečia, tačiau ją skaitančių jaunuolių galvose susidarydavo pagrindo visoms pažiūroms, peikiančioms tikybą. Kas tiki į religijos nesantaiką su mokslu, tas negali tikėti katalikybės naudingumu kultūrai. Tendencijos pilnas Draper'io veikalas nebuvo naudingas mokslui, bet jauni skaitytojai to nepastebėjo ir brendo įpratę neigiamai žiūrėti į tikybą.

Vokiečiams 1871 m. skaudžiai sumušus prancūzus, protestantai lengvai apsigindavo nuo priekaišto, kad jų tikyba trukdo valstybėms stiprėti: užtekdavo parodyti Vokietijos galybę ir pridurti, kad protestantizmas ją sukūrė ir joje viešpatauja.

Taigi 1875 m. sausio mėnesyje laikraštis „Revue de Belgique" patalpino garsaus sociologo Emilio Laveley'o straipsnį „Apie katalikiškųjų tautų ateitį",[60] kame įrodinėja, kad katalikiškų tautų ateitis labai tamsi ir nelaiminga.

Nuo to laiko ginčas dėl santykių religijos su civilizacija nesiliovė. Seniau buvo sakoma, kad kultūros žemumas katalikiškose tautose esąs ženklas, jog tas tikėjimas yra klaidingas. Ilgainiui visi šitą nuomonę atmetė. Juk buvo laikų, kuomet arabai ir turkai, islamizmo išpažintojai, buvo galingesni ir mokytesni už krikščionis, tačiau tas nerodė nei islamo teisingumo, nei krikščionybės klaidingumo. Dievas tikėjimą leido ne tam, kad žmonės pralobtų ir ne tam, kad jų kariuomenė būtų galingesnė už kaimynų, bet tam, kad tikintieji galėtų pažinti Dievą, Jį mylėti ir įgyti amžinąją laimę. Kaip islamo civilizacija smarkiai žybtelėjusi greitai užgeso, taip gali būti ir su protestantiškomis šalimis ir tautomis, kurios išsižada tikėjimo. Laveley'o baimė atrodė labai pamatuota 1875 m. Bet vokiečiams protestantams ir rusams pravoslavams 1919 metais nei protestantizmas, nei pravoslavija nebeatrodė jau toki smarkūs stiprybės davėjai, kaip kad jie buvo rodęsi Laveley'ui prieš 44 metus.

Vokietijos susivienijimas ir sustiprėjimas visais atžvilgiais po laimingo jai karo su prancūzais davė daug geros progos tvirtinti, būk katalikiškos šalys atsiliekančios, neturėdamos laisvės, kurią suvaržanti jų tikyba. Taip rašė protes-

[59] [John William Draper, 1811–1882], History of the Conflicts Between Religion and Science. – Aut. past.

[60] [Émile de Laveleye, 1822–1892], De l'avenir des peuples catholiques. – Aut. past.

tantas Gerhard Uhlhorn.[61] Jis bandė katalikybėje atrasti dalykų, kurie trukdytų kultūros ir civilizacijos pažangą. Italas Dr. Pilypas De Matteis į Uhlhorn'o brošiūrą atkreipė dėmesį kun. Enriko Pesch'o.

Tas parašė storoką veikalą „Bažnyčios gabumai socialinėje srityje".[62] Šešiolikoje perskyrimų Pesch'as gvildena 10 priekaištų, daromų katalikybei visuomenės mokslo, ūkio ir kultūros srityse, atsižiūrėdamas į Uhlhorn'o raštą, „Evangelikų Sąjungos"[63] propagandines brošiūras ir į kitokią mokslišką literatūrą. Paskui Pesch'as kalba apie tariamąjį protestantiškų šalių kultūros aukštumą ir katalikiškų žemumą. Veikalą baigia išvedžiodamas, kad pasaulio laimė yra Kristuje.

Pesch'as prakalboje sako, kad jo veikalas neturįs pretenzijų prie mokslišKumo, tačiau tai buvo tikrai moksliškas veikalas, pilnas daugybės geriausių ir pagal mokslinį metodą apdirbtų žinių. Mat Pesch'as rašė šį veikalą, liečiantį teologijos ir sociologijos sritis, kaip gilus tų dalykų, ypač sociologijos, žinovas.

Apie tą laiką tuo pačiu klausimu rašė daugelis kitų katalikų ir protestantų, bet juos visus minėti užimtų perdaug laiko. Praleidžiu tokius kaip von Nostitz-Rieneck,[64] A. Jouny[65] ir kitus.

XIX amžiaus gale kai kurie vokiečiai katalikai prisipažino, kad esą daugeliu atžvilgiu žemesni už protestantus. Taip kunigas Herman Schell († 1906), Würzburgo universiteto profesorius, brošiūroje „Katalikybė kaipo pažangos pradas"[66] iškėlė šituos katalikų atsilikimo įrodymus. Vokietijos statistika 1896 m. liudijo, kad katalikų mokslininkų, gimnazijų mokytojų, studentų ir gimnazistų procentas yra mažesnis kaip protestantų. Antra, katalikai įtikėjo Leo Taxil'io melams,[67] o tas parodo mažą jų kritiškumą. Trečia, apskritai jie mėgsta tikėti stebuklingoms legendoms kaip Rossignol'io raštas apie skaistyklos stebuklus[68] arba Rohling'o knyga apie Salette's apsireiškimų paslaptį.[69]

Schell'is norėjo, kad katalikai, įsitikinę, jog jie yra kultūroje atsilikę, atkreiptų į tai savo dėmesį ir pasistengtų pasitaisyti. Todėl jo raštas bando nurodyti kelius, kuriais galima būtų pavyti ir pralenkti kitokių pasaulėžiūrų

---

[61] [Gerhard Wilhelm Uhlhorn, 1826–1901], Katholizismus und Protestantismus gegenüber der sozialen Frage. Göttingen 1887, II laida. – Aut. past.

[62] [Heinrich Pesch, SJ, 1854–1926], Die soziale Befähigung der Kirche. Berlin 1899 (II laida). – Aut. past.

[63] Ewangelischer Bund. – Aut. past.

[64] [Robert, Graf von Nostitz-Rieneck, 1856–1929], Das Problem der Kultur. Freiburg i. Br. 1888. – Aut. past.

[65] [Alfred Young, 1873–1940], Catholic and Protestant Countries Compared in Civilisation, Popular Happiness, General Intelligence and Morality. New York 1895. – Aut. past.

[66] [Herman Schell, 1850–1906], Der Katholizismus als Prinzip des Fortschritts. – Aut. past.

[67] Antoine Jogand-Pagès (Léo Taxil, 1854–1907), *Les Mystères de la franc-maçonnerie dévoilés*, 1886, ir kt. publikacijos prieš masoneriją.

[68] Jean-Joseph Rossignol de Vallouise, SJ (1726–1815), *Des peines du Purgatoire*, Torino 1808.

[69] Vysk.Salvatore Luigi Zola, CRL (1822–1898), August Rohling (1839–1931), *Die grosse Neuigkeit, oder das Geheimnis von La Salette*, Iglau: Jarosch, 1895.

žmones. Anot Schell'io, katalikybė yra pažangos akstinas, tik reikia mokėti ją sunaudoti.

Kaip H. Schell, taip ir baronas (vėliau grafas) Jurgis von Hertling († 1919)[70], Müncheno universiteto profesorius (vėliau Vokietijos kancleris), viešai išsitarė, pripažindamas faktą, kad Vokietijos katalikai mažiau už protestantus dirba moksle ir kitose aukštesnėse kultūrinio gyvenimo srityse.

Gaila, kad tos pažiūros neišliko moksliško svarstymo lauke. Rašytojai nemokslininkai ėmė daryti katalikybei daugybę visokių priekaištų ir dienraščiai visokiais būdais skelbė pačių katalikų prisipažintąjį atsilikimą kitų tikybų užpakalyje (Rückständigkeit).

Tarp katalikų pasidarė dvi srovės. Viena, neabejodama dėl katalikų atsilikimo, ėmė rūpintis, kokiais būdais katalikybė galėtų atgauti pirmąją vietą, kurią ji yra turėjusi praeityje pasaulio religijų tarpe. Kita kryptis abejojo, ar katalikai ne per greit prisipažino stovį kitų tautų užpakalyje, dirbdami kultūros darbą.

Pirmosios krypties šalininkas buvo Wien'os, paskui Strassburg'o universiteto profesorius A. Ehrhard, kuris parašė garsųjį veikalą „Katalikybė ir XX šimtmetis, bažnytinio naujųjų laikų išsivystymo šviesoje".[71] Per vienus metus išėjo to veikalo dvylika laidų. Autorius pataria katalikybei susitarti su dabartine kultūra, kaip tat yra buvę viduramžyje, ir suprasti mūsų laikų dvasią, kaip ji buvo suprasta prieš penkius-šešius šimtus metų. Ehrhard'ui atrodė, kad dabar reikia atmesti senąją scholastiką, o priimti naująją, mūsų laikais viešpataujančią filosofiją. Nekatalikai Ehrhardą gynė, katalikų gi nuomonės apie jį pasidalino.

Antrąja kryptimi nuėjo Ehrhardo priešininkai Braun, Ecker, Einig, Grisar, Rösler ir ypatingai Šveicarijos Friburgo universiteto profesorius A. M. Weiss († 1925)[72]. Šitie nepripažino fakto, kad katalikybė Vokietijoje būtų mažiau patarnavusi kultūrai už protestantizmą; klaida Ehrhardui skaitė scholastikos neigimą, gi katalikybės stiprėjimo priemones matė visai ne ten, kur Ehrhard'as jas rodė.

Ypatingai Weiss'as savo rašte „Tikybos pavojus"[73] nesutinka, kad katalikybei trūktų kultūros, bet tikrą pavojų mato tame, kad kultūrai trūksta religijos. Pirmais XX amžiaus metais susidariusioji padėtis katalikiškose šalyse buvo bloga, protestantiškose – dar blogesnė. Pavojus yra didelis, bet tikra išsigelbėjimo priemonė yra tik persiėmimas Jėzaus Kristaus dvasia ir Jo sekimas.

Tarpusavis katalikų ginčas užsitęsė. Jis paskatino žmones stropiau rinkti statistinę medžiagą, rūpestingiau nustatyti faktus ir įsigilinti į jų priežastis. Daugelis šios rūšies darbų apsiribojo kokia nors viena siaura didžiosios pro-

---

[70] Georg Friedrich, Graf von Hertling (1843–1919).

[71] [Albert Ehrhard, 1862–1940], Katholizismus und das XX Jahrhundert im Lichte der kirchlichen Entwicklung der Neuzeit. 1902. – Aut. past.

[72] Peter Einig (1852–1908), Hartmann Grisar, SJ (1845–1932), Augustin Rösler (1851–1922), Albert Maria Weiss, OP (1844–1925).

[73] Die religiöse Gefahr. Herder, Freiburg i. Br., II laida, 1904. – Aut. past.

blemos dalimi. Taip Karaliaučiaus universiteto profesorius Loss surinko ir paskelbė žinias apie aukštųjų mokyklų profesorius katalikus Prūsų karalijoje nuo 1870 iki 1895 metų.

Plačiai visą problemą nagrinėjo anglas, Stonyhurst'o kolegijos profesorius sociologas Ch. S. Devas († 1906). Jau 1886 išleistame veikale „Šeimynos gyvenimo tyrinėjimai"[74] jis įrodinėjo, kad krikščionybė yra svarbiausias veiksnys socialinei gerovei sudaryti. Bet pats svarbiausias jo veikalas šituo klausimu yra „Pasaulio pažangos raktas",[75] kurį jis išleido prieš savo mirtį 1906 m. To veikalo vedamoji mintis yra, kad katalikų Bažnyčia yra kultūros ir civilizacijos jėgų šaltinis. Tas veikalas buvo išverstas į daugelį kalbų. Prancūzų vertime šis veikalas įvardintas „Bažnyčia ir pasaulio pažanga",[76] bet šis antraštės pakeitimas tik dar aiškiau išreiškė pagrindinę autoriaus mintį. Ją jis įrodė pavartodamas nuostabią daugybę geriausiai parinktos istorinės bei sociologinės medžiagos.

Iš protestantų pusės 1908 m. pasirodė Bonnos universiteto profesoriaus K. Sell'io knygos „Katalikybė ir Protestantizmas istorijoje, religijoje, politikoje ir kultūroje".[77] To veikalo kalba graži ir autoriaus erudicija pasirodo gana didelė. Tačiau autorius katalikybę čia supranta taip, kaip ją suprato Döllingeris ir Schell'is,[78] tikrąją gi katalikybę pravardžiuoja kurializmu[79]. Savo mėgiamam modernizmui Sell'is paima iš katalikybės tą, kas gera, o likusius blogumus, kilusius iš asmenų arba tautų klaidos, sukrauja katalikybei ir vadina ją kurializmu. Ne per geriausiems protestantizmo darbams Sell'is dažnai moka parinkti idealinius motyvus, „kurializmui" gi tos malonės nedaro.

1909 ir 1910 metais beveik kiekvienas didesnis apologetiškas žurnalas talpindavo straipsnių apie katalikybės santykius su kultūra, civilizacija, pažanga ir t. t. Apie 1912–1914 m. žmonės daugiau susirūpino neseniai pasmerktuoju modernizmu. Tuo laiku mažiau rašyta apie mums rūpimą problemą.

Tačiau nekatalikai, iš to paties Jenos universiteto, kur darbavosi uolusis krikščionybės priešas Haeckel,[80] iškėlė naują pažiūrą, kad svarbiausias kultūros, civilizacijos ir apskritai pažangos veiksnys yra idealizmas. Šitą pažiūrą palaikė profesorius Rudolf Eucken, kuris tuo klausimu parašė veikalą: „Pagrindiniai naujos pasaulėžiūros bruožai",[81] 1911. Eucken'as nepripažįsta daugelio pagrindinių krikščionybės dogmų, bet mato didelę jos jėgą didžiosioms gyvenimo vertybėms sudaryti. Jis mato daugybę prieštaravimų, kuriuose blaškosi

---

[74] [Charles Stanton Devas, 1848–1906], Studies on Family Life. – Aut. past.

[75] The Key to the World's Progress. – Aut. past.

[76] L'Église et le progrès du monde. – Aut. past.

[77] [Karl Sell, 1845–1914], Katholizismus und Protestantismus in Geschichte: Religion, Politik und Kultur. – Aut. past.

[78] Ignaz, Ritter von Döllinger (1799–1890), Herman Schell (1850–1906).

[79] Popiežiaus kurijos ideologija.

[80] Ernst Haeckel (1834–1919).

[81] [Rudolf Eucken, 1846–1926], Grundlinien einer neuen Lebensanschauung, 1911. Į prancūzų kalbą išversta vardu: „Les grands courants de ta pensée européenne. Paris, Aleau 1911. – Aut. past.

mūs laikų žmogaus siela ir pataria kiekvienam kreiptis į vidujinę savo dvasios sritį, kurioje „yra visos realybės branduolys", „kūrimo sintezė".

Veikale „Gyvenimo prasmė ir vertė"[82] Eucken'as sako, kad krikščionybė „sugretina atskirus asmenis ir tautas, ji pažadina iš apsnūdimo nesuskaitomą daugybę sielų ir joms teikia giliai taikios ramybės". Religija ugdo vidujines žmogaus pajėgas, kurios yra svarbiausia „kūrimo sintezė".

Kapucinas Jonas Chr. Schulte, eidamas ta pačia kryptimi kaip ir A. M. Weiss, parašė veikalą „Bažnyčia ir inteligentai".[83] Pagrindinė to veikalo mintis yra ta, kad kunigai gali atgauti įtaką visuomenėje dviem dalykais: doros aukštumu ir savo protiniu išsilavinimu. Be to, nurodoma čia ir būdai, kaip kunigai gali įsigyti šias dvi priemones savo įtakai sutvirtinti.

Prancūzijoje Mgr. Gouraud parašė veikalą „Katalikų Veikimui",[84] pabrėždamas reikalą ir būdus organizuotis, kad būtų galima geriau atlikti savo visuomeninį uždavinį. Paulsen'o, Lexiss'o[85] ir kitų Vokietijos mokslininkų iškeltasis priekaištas, kad Pijaus IX Syllabus[86] trukdo katalikams pažangą, neliko be atbalsio ir Prancūzijoje. Benediktinas Dom Besse 1913 m. išleido veikalą „Syllabus, Bažnyčia ir laisvė".[87] Autorius išdėsto Bažnyčios mokslą apie tikybą, mokyklų, spaudos laisvę. Paskui jis atskleidžia savo pažiūras į tai, kaip turėtų būti sutvarkyti tikybos reikalai Prancūzijoje. Autorius pasirodo per daug didelis monarchizmo šalininkas.

Tarp prancūzų XX amžiuje maža buvo mokslininkų, gvildenusių mums rūpimąjį klausimą. Bet 1914 metais Henri Joly išleido „Civilizacijos istoriją".[88] Veikalas patiko skaitytojams, nors buvo trumpokas. Autorius tiki, kad krikščionybė, ypač katalikybė, buvo labai naudinga civilizacijai.

Jau karui prasidėjus, O. Sortais išleido veikalą „Katalikai akivaizdoje demokratijos ir bendrosios teisės".[89] Jisai skiria demokratiją nuo demofilijos ir pataria kreipti dėmesį į tai, kad Prancūzijoje demokratijos vardu vadinama konkrečioji tos šalies valdymo sistema, kuri toli gražu nėra tobula. Jeigu katalikybė priešinga tiems blogumams, tai nereiškia, kad ji būtų kenksminga civilizacijai.

Nenuostabu, kad per karą šiuo klausimu maža buvo pagaminta literatūros, nes jos sumažėjo visose srityse. Tautos tuomet rūpinosi įveikti savo priešus.

---

[82] Sinn und Wert des Lebens (prancūziškame vertime: Le sens et la valeur de ta Vie. Paris, Aleau 1912). – Aut. past.

[83] [Johannes Chrysostomus Schulte, OFMCap, 1880–1943], Die Kirche und die Gebildeten. Freiburg i. Br. 1913, in 8°, XVI+182 p. – Aut. past.

[84] [Vysk. Alcime Gouraud, 1856–1928], Pour l'action catholique. Paris, Beauchesne, 1913, in 12°, 411 p. – Aut. past.

[85] Friedrich Paulsen (1846–1908), Wilhelm Lexis (1837–1914).

[86] Enciklikos *Quanta cura* (1864.12.08) priedas *Syllabus errorum*.

[87] [Jean-Martial Besse, OSB, 1861–1920], Le Syllabus: l'Eglise et les libertés. Paris, in 16°, VI+258 p. – Aut. past.

[88] [Henri Joly, 1839–1925], Histoire de la civilisation. Paris, Bloud et Gay, in 12°, VIII+312 p. – Aut. past.

[89] [Gaston Sortais, 1852–1926], Les catholiques en face de la démocratie et du droit commun. Paris, Gigord 1914, in 18°, VIII+309 p. – Aut. past.

Tas uždavinys joms rūpėjo daugiau kaip civilizacijos ir kultūros santykiai su religija. Po karo klausimas atgijo gavęs naują varsą.

Praloštas karas, Austrijos žlugimas, imperijų išnykimas, maisto trūkumas, piniginė netvarka, mokslo smukimas, karinės jėgos visiškas netekimas sunku buvo pergyventi vokiečiams. Nusiminė vokiečių visuomenė ir mokslininkai. O. Spengler parašė veikalą „Vakarų žlugimas".[90] Tas veikalas jau buvo parašytas prieš D. Karą, bet iš spaudos išėjo tik karui besibaigiant. Autorius yra didelės erudicijos žmogus, todėl daug geros medžiagos panaudojo savo veikalui, kuris padarė nemaža įtakos. Bet iš katalikų pusės atsirado visa eilė raštų, kurie nesutiko su Spengler'io pažiūromis ir norėjo išblaškyti jo skelbiamą pesimizmą. Tų raštų autoriai pripažino, kad po karo yra bloga, kad yra ir tikrų pavojų, bet tebėra Dievas ir Jo įkurtoji amžinoji Bažnyčia.

Katalikiškų knygų leidimo draugija Bonifatius-Verein ėmė leisti visą eilę veikalų vienu bendru vardu „Katalikiškosios gyvenimo vertybės".[91] Toje eilėje buvo filosofiškų ir teologiškų veikalų, gvildenusių tikybos sąryšį su gyvenimu, pvz., D-ro F. Sawicki'o „Gyvenimo Prasmė",[92] Rademacher'io „Vidujinis Šventųjų Gyvenimas",[93] buvo dalykų, gvildenusių katalikybės santykius su mokslu, kaip O. Willmann'o „Mokslas katalikiškos tiesos atžvilgiu",[94] pagaliau buvo visai mūs temą apimantis Hans Rost'o veikalas „Kultūrinė katalikybės jėga".[95] Pirmieji trys tos knygos perskyrimai kalba apie bendruosius dalykus: apie dabartinės kultūros pobūdį, apie pažangos sąryšį su pasaulėžiūra, apie gyvenimo teigimą katalikybėje. Bendri dalykai taip pat svarstomi paskutiniuose dviejuose perskyrimuose, kuriuodu kalba apie kliūtis ir apie kultūrines katalikybės jėgas. Nuo ketvirto iki keturiolikto perskyrimo imtinai svarstomi atskiri dalykai ir jų sąryšis su kultūra bei katalikybe. Tie dalykai yra: savižudybė, gimimų mažėjimas, neteisėti vaikai, moterystės skyrimas, lyties klausimas, kriminalingumas, socialdemokratija, bažnytinis bei viešasis gyvenimas, ūkis, dvasios gyvenimas, sociali kultūra bei labdarybė. Labai gausūs yra statistikos priedai pabaigoje.

Münsterio universiteto profesorius Dr. Georg Schreiber taip pat ėmė leisti visą eilę nestorų knygučių vienu bendru vardu: „Schriften zur deutschen Poli-

---

[90] [Oswald Spengler, 1880–1936], Der Untergang des Abendlandes. Umrisse einer Morphologie der Weltgeschichte, I Bd. München, Beck 1920, XV+615 p.; II Bd., 1922, VII+635 p. Pirmojo tomo išėjo keturiolika laidų 22.000 egz. nuo 1917 iki 1923 m. Antrojo tomo iš karto išleista penkiolika laidų. Tą pasisekimą sudarė ne vien veikalo turinys, bet ypatingai praloštojo karo įspūdis. – Aut. past.

[91] Katholische Lebenswerte: [Monographien über die Bedeutung des Katholizismus für Welt und Leben]. Paderborn, [1916–1935]. – Aut. past.

[92] [Franz Sawicki, 1877–1952], Der Sinn des Lebens: [Eine katholische Lebensphilosophie]. Paderborn, Bonifatius Drukerei, [1913]. – Aut. past.

[93] [Arnold Rademacher, 1873–1939], Das Seeleleben der Heiligen, ibid., [1916]. – Aut. past.

[94] [Otto Willmann, 1839–1920], Die Wissenschaft vom Gesichtspunkte der katholischen Wahrheit, ib., [1921]. – Aut. past.

[95] [Hans Rost, 1877–1970], Die Kulturkraft des Katholizismus, ibidem 1921. (Aš naudojuosi III laida 1923 m.). – Aut. past.

tik" [Raštai apie vokiečių politiką] ir į tą rinkinį pats parašė du veikalėliu: „Vokiečių kultūrinė politika ir katalikybė"[96] ir „Vokiškumas, liaudies apšvieta ir katalikybė".[97] Vedamoji Schreiber'io mintis yra, kad katalikybė šiandien turi daug santykių su vokiečių kultūrine politika,[98] išreikšta pirmojo veikalėlio įžangoje.

Be to, čia dar nagrinėjami santykiai katalikybės su atskiromis visuomeninio gyvenimo sritimis, kaip: tautos atstatymas, universalizmas, aukštojo mokslo įstaigų reforma, universitetai ir žemės reikalai, Bavarijos licėjai, studentų teisės ir pasaulėžiūros profesoriai, liaudies mokyklos ir mokytojų prirengimas, vidurinės mokyklos. Šitie dalykai nagrinėjami pirmame veikale. Antrajame yra kitų nemažiau svarbių klausimų.

Schreiberis yra įsitikinęs, kad katalikybė yra vienas didžiausių ir galingiausių veiksnių, kurie jau ne vieno amžiaus bėgyje kūrė Vokietijos kultūrinę politiką.[99]

Tai pačiai serijai priklauso profesoriaus Dr. Juozapo Schmidlin veikalas „Pasaulinė katalikų misija ir vokiečių kultūra".[100] Iš knygutės pavadinimo galima būtų spėti, kad autorius dusyk susiaurina savo tikslą, nes kalba tiktai apie misijų bei misionierių naudingumą kultūrai ir domisi vien tik Vokietijos kultūriniais reikalais. Tačiau katalikybė santykiuose su įvairių kraštų kultūromis, nors prisitaiko prie aplinkybių, visgi vykina bendrus ir visuotinus principus, kuriems autorius savo knygutėje skiria nemaža vietos. Misionierių uždaviniai, tiesa, būna specialūs, bet jų darbas yra netikinčius padaryti tikinčiais, apsileidusius - veikliais tikybos šalininkais. Tat iš tikrųjų misijų darbas pasidaro beveik taip platus, kaip ta tikyba, kurią jie platina. Schmidlin'as, kalbėdamas apie misionierius ir pažymėdamas jų darbo naudingumą savo šalies kultūrai, nori įtikinti, kad tikybos ir valstybės atskyrimas yra pavojingas dualizmas. Aptaręs pagrindus, įrodęs misijų darbo naudingumą Vokiečių kultūrai, paminėjęs, kas daroma ir kokių esama postulatų, Schmidlin savo veikalo pabaigoje paduoda programą dabartiniam veikimui.

Po Didžiojo pasaulio karo Suvienytosios Amerikos Valstybės ėmė daug daugiau dirbti mokslo darbo, negu tat būdavo pirma. Katalikai neatsiliko kitų užpakalyje. James J. Walch 1924 m. Boston'e išleido veikalą „Kiek kaltas pasaulis katalikų Bažnyčiai".[101] „Jau tas vienas faktas, kad Katal. Bažnyčia laimingai pergyveno kataklizminius perversmus iš senosios Romos Imperijos per viduramžį ir renesansą iki šių dienų, įrodo, kad ta Bažnyčia yra vienatinė

[96] [Georg Schreiber, 1882–1963], Deutsche Kulturpolitik und Katholizismus, 1922. – Aut. past.

[97] Volksbildung, Deutschtum und Katholizismus. – Aut. past.

[98] Deutsche Kulturpolitik, p. 3. – Aut. past.

[99] Ib. – Aut. past.

[100] [Josef Schmidlin, 1876–1944], Katholische Weltmission und deutsche Kultur, II laida, Freiburg i. Br. 1925. – Aut. past.

[101] [James Joseph Walsh, 1865–1942], The World's Debt to the Catholic Church. Boston Mass. Stratford Co. 1924 m., 319 p. Kovo mėnesyje 1925 m. išėjo trečioji laida. – Aut. past.

pasaulio istorijoje įstaiga."[102] Autorius tuo nepasitenkina. Jis pereina įvairias mokslo ir meno sritis, įrodinėdamas, kad Bažnyčia jose nudirbo didžiausius darbus. Knygos turinį sudaro dvylika perskyrimų: statyba, tapyba, skulptūra, menas ir mašinos, muzika, poezija, auklėjimas, mokslas apie moteris, gamtamokslis, filosofija, etika, labdarybė. Paskutiniai du perskyrimai parodo, kodėl Bažnyčia tose srityse padarė tiek daug naudos. Ji auklėja vidujines žmogaus jėgas, „padėdama žmonėms rasti sau pagalbos savyje" (258–283 pp.). Tai yra dvasios gyvenimas (284–302 pp.). Ir iš tiesų, žmogaus dvasia yra patvaresnė už akmenį ir metalą. Autorius mano, kad didžiausias katalikų Bažnyčios nuopelnas yra mokėjimas įkvėpti žmonėms pareigos jausmą ir pagražinti šios žemės gyvenimą pasišventimu (17 p.). Pareiga ir grožis – du laimės šaltiniai.

Didelio pasisekimo turėjo sociologijos profesoriaus Franz Zach'o veikalas „Modernusis ar katalikiškasis kultūros idealas?".[103] Pastarųjų laikų nelaimės duoda gana daug progos susirūpinti kultūros ateitimi. O. Spengler'is prirašė du tomu įrodinėdamas, kad vakarų kultūra žūva.[104] Zach'o veikalas jau buvo baigiamas spausdinti, kada pasirodė Spenglerio raštas apie Vakarų kultūros žlugimą. Abu minėtieji autoriai nepriklausomai vienas nuo kito pastebėjo pavojaus ženklus. Bet Spengler'is sušunka be vilties, o Zach'as sužadina viltį. Sutikdamas su tuo, kad reikia susirūpinti kultūros ateitimi, Zach'as klausia, kas tai yra kultūra ir kokie jos santykiai su religija. Žvilgsnis į senovės istoriją apima 116 puslapių. Toliau autorius kalba apie kultūros sąvokų ir krypčių pakitėjimą renesanso laikais (117–210 pp.).

Paskui jis ima naujuosius laikus ir iškelia aikštėn, ką darė katalikų Bažnyčia, kai įvyko kultūros ir tikybos suskilimas. Toliau kalba apie bandymus tą suskilimą sugydyti ir prieina prie išvados, kad renesanso kultūrai pateiktieji pagrindai priveda kultūrą prie nykimo (211–364). Pagaliau autorius išveda, kad reikia kurti naują kultūrą, pagrįstą senaisiais katalikybės idealais (365–394 pp.). Veikalas baigiasi projektu reformuoti humanistinį auklėjimą (395–404).

Šio veikalo geroji pusė yra ta, kad jis kultūros uždavinius ima taip plačiai, kaip istoriją.

Naujausias šioje srityje veikalas yra Bonn'os universiteto profesoriaus Dr. Arnoldo Rademacher'io *„Religija ir gyvenimas"*.[105] Šiame veikale skiriama kultūra nuo religijos, nes gali būti blogos kultūros su gera religija vienoje vietoje ir atvirkščiai. Bet jiedvi abi yra jėgos ir naudinga jiedviem dirbti kartu. Bendradarbiavimas turi eiti įtimpos dėsniu. Ypatingai daug naudos kultūrai daro religijos ugdomasis šventumas.

---

[102] O. c., p. III, prakalba. – Aut. past.

[103] [Franz Zach, 1876–1941], Modernes oder katholisches Kulturideal? Pirmoji laida išėjo Vienoje 1924 m. pradžioje, per pirmuosius mėnesius ji tapo išpirkta, II-ji laida buvo išpirkta per metus, o 1925 taip pat Vienoje pas Herder'į išėjo III, žymiai padidintoji laida. – Aut. past.

[104] Untergang des Abendlandes. – Aut. past.

[105] Religion und Leben. Freiburg i. Br., Herder 1926. – Aut. past.

Pats svarbiausias paragrafas kalbamajam klausimui užvardytas „kultūra ir katalikybė".[106] Jame yra pareikštos kelios svarbios mintys. Krikščionybė ir kilnioji žmogybė neprieštarauja viena kitai, bet abi drauge sudaro pilnutinį žmogų. Toks yra santykis taip katalikybės ir pasaulinės kultūros. Katalikiškai nusistačiusiame žmoguje krikščionybė ir kultūra susijungdamos sudaro vidujinę ir neperskiriamą vienybę.[107] Tuo pasireiškia katalikybės visuotinumas, kad ji apima dvasios ir kūno tobulėjimo visumą. Drauge pasireiškia ir jos poliaringumas, kadangi dvasia ir kūnas, krikščionybė ir kultūra sudaro du ne tik skirtingu, bet priešingu tos pačios gyvenimo ašies galu. Nėra specifinės krikščioniškos kultūros, skirtingos ir stovinčios šalia kitų tos rūšies padarų, kilusių iš kitų versmių, bet yra krikščioniškoji kultūra ta prasme, kad krikščionija sužadina žmogaus prigimtyje glūdinčias jėgas, kurios paskui gamina kultūrą.[108] Krikščionys ne iš karto suderina kultūrą ir religiją: dažnai tenka antrusyk užgimti. Katalikybės ir kultūros tokia jau prigimtis, kad jiedvi būtų ir veiktų drauge gyvame žmoguje ir sudarytų jo tobulybę. Antgamtinė malonė, t. y. Dievo įtaka sielai, ir gamta abi retai tepasiekia kiekvieną savo tobulybę viename konkrečiame asmenyje, bet užtat kaip aukštai yra iškilęs tas, kuriame ta dviguba tobulybė įvyksta.

Bendroji Rademacher'io mintis yra, kad krikščionybė, ypatingai katalikybė, yra ne tik naudinga, bet ir būtinai reikalinga žmonių kultūrai.

Iš šitos istorinės apžvalgos matome, kad klausimas apie krikščionybės ir katalikybės naudingumą pasaulio civilizacijai, kultūrai ir pažangai yra labai senas, kad daug ir didelių žmonių buvo susirūpinę juo, kad įvairiais atžvilgiais jį gvildeno ir iš didelės daugybės įvairių sričių ėmė įrodymų savo pažiūroms.

Nors svarbos pažymėjimas dar nėra klausimo išsprendimas, bet jis jau pamokina sąžiningą žmogų netarti neapgalvotų sprendimų apie dalyką, rūpėjusį žmonėms beveik per du tūkstančiu metų ir turintį sąryšio su pačiais svarbiausiais atskirų asmenų, valstybės ir visos žmonijos reikalas.

Atsiminę, kas buvo Europoje, kai Kristus gimė ir mirė, statydami šalia to dabartinę krikščioniškosios civilizacijos padėtį, negalime nematyti, kaip labai viskas pagerėjo. Neužmirštame grynai gamtinio žmonių skaičiaus ir jų darbo daugėjimo, bet žinome taip pat, kad žmonės moka sustabdyti savo veisimąsi ir darbo vaisingumą. Krikščionybė nestabdydavo ir nestabdo nei gimimų, nei darbo. Ji ugdo viską. Ir stabdytojai, ir norintieji sustoti kovodavo su ja. Gyvenimo stiprinimas ir ugdymas yra krikščionybės uždavinys. Krikščionybė šį uždavinį išpildė iki šiol ir buvo naudinga. Senovėje žmonės galėjo nesuprasti to uždavinio ir mažai arba nenoromis prisidėti prie jo; dabar mes turėtume visomis proto pajėgomis ir visa širdimi stoti į tą šventąjį darbą. Čia rašoma ne tam, kad pasigirtume, bet tam, kad veiktume. [Nr. 5, p. 295]

---

[106] Ib. 192–198 pp. – Aut. past.
[107] Ib. 193 p. – Aut. past.
[108] Ib. 196 p. – Aut. past.

Tautų lyginimo sunkumas

Lengva du gabalu geležies pasverti ir sužinoti, katras sunkesnis; du žmogu sulyginti ir pripažinti, kad vieno vertė yra didesnė už kito. Vienas yra stiprus, kitas yra miklus; stiprybę ir miklumą negali vienu matu matuoti, todėl ir tų dviejų žmonių dovanas sulyginti nepigu. Dar sunkesnis darosi lyginimas, kuomet pareina sustatyti dvi įvairi dviejų žmonių dvasios ypatybi, pvz., mokslą ir dorą. Dabar žmonės mokslą dažnai stato aukščiau už viską, bet visgi niekas nedrįsta dideliai mokytą, nieko nerašantį žmogų statyti aukščiau už paprastą sodietį, darantį daug naudos savo kaimui, leidžiantį sūnus į mokslą ir šelpiantį pavargėlius. Ne tik įvairių, bet nei tų pačių dvasios ypatybių negalima vienu mastu atmatuoti dviejuose įvairiuose žmonėse. Imkime du mokslavyriu. Nors juodu abudu vien mokslu pasižymi, bet negalime žinoti katras didesnis, nes vienas yra gamtininkas, o kitas istòrikas.

Jeigu atskirų žmonių lyginimas beveik negalimas, tai lengva suprasti, kaip turi būti sunku sulyginti tautas. Tautos susideda iš pavienių žmonių. Lyginant gi katalikybę su protestantizmu kultūros, sociologijos ar kitokiu atžvilgiu dar sunkiau atsieina, nes lyginama čia ne tautos, o tautų grupės. Tų grupių gyvenimas apima nesuskaitomą daugybę visokių įvairumų.

Du žmogu nepanėši vienas į kitą kaip du vandens lašu. Net ir du vandens lašu anaiptol ne vienokiu. Juo labiau negalima norėti, kad žmonių gyvenimo formos būtų vienokios. Iš įvairybės darosi pasaulio gražybė. Ta tautų įvairybė daro vienas gyvenimo formas vienoje tautoje stipresnes, kitas silpnesnes. Visuomet galima rasti tokią gyvenimo formą, kuri pasirinktoje tautoje yra stipresnė negu jai artimoje. Bet dėl to negalima sakyti, kad parinktoji tauta yra stipresnė už savo kaimynę, nes kaimynė taipgi gali savyje atrasti kitą gyvenimo apsireiškimą, kurios joje bus stipresnės negu anoje pirma parinktoje. Lenkai yra mandagesni už lietuvius, bet dėl to negalima sakyti, kad jie geresni už mus, nes lietuviai, rasi, yra ištvermingesni už lenkus.

Norint sulyginti lietuvius su lenkais, reikėtų sužinoti visas abiejų silpnybes ir visas abiejų dorybes. To niekas iki šiol nepadarė ir niekuomet nepadarys. Nors ir padarytų, tai būtų tiktai sulyginimas dviejų katalikiškų tautų. Po to reikėtų taip pat sužinoti visas geras ir blogas puses visų kitų katalikiškųjų tautų ir tada tebūtų tik pirma pusė darbo, nes liktų da tokį jau suvedimą padaryti nekatalikiškose tautose.

Tokį negalimą darbą dirbant pasirodytų dar naujų kliūčių, nes nėra nei vienos tautos grynai katalikiškos arba grynai nekatalikiškos. Negalima palikti užmirštą mažesniąją ir silpnesniąją žmonių dalį tautoje. Daug sykių yra buvę, kad silpnesnė pavergtoji tauta įteikė savo dvasią pergalėtojams, ir būdama valdinė kūnu, viešpatavo dvasia.

Be to, dar atsitinka, kad tauta nepriima visos katalikybės, tik pasisavina vieną ar antrą jos mokslo dalį. Taigi, prieš lygisiant kultūrinę vertę dviejų tikė-

jimų, reikėtų šitas dalines įtakas išskirti iš abiejų tautinių grupių. Bet išskyrimas negalimas dėl to, kad protestantiškoji, pavyzdin, tauta, vakar pasiskolinusi katalikišką principą, šiandien pasidarė iš jo išvedimus ne grynus, o padarytus su pagalba savo protestantiškų pažiūrų.

Lyginamosios tautos nestovi lyg stabo ištiktos, bet gyvena ir mainosi. Kiekviena šiandien turi tą, ką gavo iš praeities ir ką dabartyje pasigamino. Vienos tautos, kurios dabar skaitosi protestantiškomis, pirma buvo katalikiškos. Kitos, kurios iki paskutinių laikų vadinosi katalikiškomis, šiandien jau nebegali tuo vardu vadintis; trečios taip grįžta į katalikybę, kaip antrosios iš jos traukiasi.

Negalima imti vienos kokios nors dienos iš tautų gyvenimo, nes religijos įtaka negali pasidaryti taip trumpu laiku. Ji apsireiškia visame tautos gyvenime. Šiaip taip galima būtų lyginti jau atgyvenusias savo amžių tautas. Bet tarp tautų, išpažįstančių krikščionybę, katalikiška ji arba protestantiška, nėra iki šiol nė vienos galutinai numirusios. Nors ir būtų, tai lyginimas nepigiai atsieitų.

Asiro-Babilonijos, Egipto ir Romos su Graikija istorija užbaigta. Prie jų kai kuriuo atžvilgiu galime priskaityti Senojo Įstatymo Izraelį. Tačiau jas sulyginti visgi negalima. Tos tautos buvo kiekviena savotiškas civilizacijos tipas. Asiro-Babilonija ir Egiptas pasižymėjo didele medžiagine galybe, Graikija pagamino filosofiją ir meną, Roma politišką organizaciją ir teisdavybę, o Izraelis išsaugojo religiją. Niekaip negalima tuos daiktus suvesti į vieną bendrą lytį ir nėra vieno bendro mato jiems matuoti.

Kitados manyta, kad pinigas gali būti kultūros matas, nes jis yra bevarsis gamybos reiškėjas. Tačiau pasirodė, kad pinigas netinka minėtam tikslui. Juk juo negalima išreikšti dvasios turtus, o tie kultūroje daugiau reiškia už medžiagišką gerovę. Nė tos medžiaginės kultūros negalima pinigu matuoti, nes daugelis tautos turto pinigu nevirsta. Yra tautų, kurios savo gamybą suvartoja nepardavusios. Jos gali vadintis turtingomis dėl to, kad savo gyvenimo reikalus plačiai ir gausiai patenkina. Štai lietuviai užsiaugina meitėlius ir juos suvalgo; lenkų ūkininkai mažiau meitėlių užsiaugina, bet daugiau jų parduoda dėl to, kad menkiau valgo. Sunku pasakyti, be abejonės, kad tas reikštų didesnį lenkų ūkininkų turtingumą už lietuvių.

Toliau, įvairiose šalyse įvairus pinigo reikalas. Šiltuose, sausuose kraštuose nereik sandarių triobų nei malkų joms kurti; visai priešingai pas mus, kur šalta ir drėgna. Tasai vietos ir oro skirtumas daro didelį skirtumą piniguose metų gale.

Nei pats pinigas ne visada vienaip brangus. Politiškos ekonomijos mokslininkai nemažai rūpinasi išrasti priemonių, kad pinigo kaina būtų vienokia, tačiau nepilnai jiems tai pasiseka. Tam tikslui pinigas paremtas auksu, bet ir jo vertė, nors mažiau negu sidabro, visgi svyruoja. Auksas darosi pigesnis, kuomet mažiau iš jo imama daryti pramonės išdirbinių, o daugiau atranda kasyklose arba pramano lengvesnį būdą išimti jį iš žemės. Jis pabrangsta, kada užeina auksinių daiktų mada, kada jo gamyba išsibaigia nors vienoje didelėje kasykloje ir t. t.

Visos tos tautų lyginimo sunkenybės neatbaidė mokslininkų nuo darbo. Negalėdami sudaryti vieno bendro kriterijaus, jie pradeda išdirbti sąrašą tų klausimų, kurių ištyrimas galėtų parodyti kultūrinį tautos aukštumą ir duotų pamato ją lyginti su kita.

Štai tam sykiui padarytas nepilnas sąrašas tų dalykų, kuriuos reikėtų ištirti, lyginant visuomenės organizacijas. 1. a) Gamtiniai šalies turtai: klimatas, dirva, upeliai, kalnai, mineralai, gyventojų skaičius ir etiškos jų ypatybės; b) tų daiktų sunaudojimas: žemdirbystė, pramonė, kasyklos, žvejojimas, laivija, prekyba, susisiekimas; c) gamtinių turtų išmėtymas: girių panaikinimas, kurs daugelį tropikalinių šalių pavertė tuščiais negyvais tyrais, o kuo gražiausiems kitados kalnams ir klonims padarė neatitaisomą žalą, nesunaudojimas vandenų, leidimas į orą visokių garų ir dūmų ir jo supūdymas, upelių priteršimas įvairios rūšies nešvarumais, gamtinių gražybių išnaikinimas. 2. Toliau, a) produkcija: įvairių meno rūšių sutvarkymas pramonėje, kasdieninio darbo sąlygos ir būdas, poilsio ilgumas, tenkantis įvairių sluoksnių žmonėms; b) suvartojimas: daugumas ir gerumas kasdieninio maisto, drabužio, gyvenimo, malkos ir padargų pas turtingus ir mažaturčius, proporcija tarp miestų ir kaimų gyventojų skaičiaus, medikinės ir chirurginės pagalbos lengvumas, pasilinksminimai žmonėms įvairių luomų ir senumo; c) nuosavybės išskirstymas ir sutvarkymas. 3. Politiškoji organizacija labiausiai šituo ketveriopu atžvilgiu: a) gyvybės ir nuosavybės saugumas, b) teismo greitumas, pigumas ir teisingumas, c) mokesčių pritaikymas prie piliečių turto, d) valdžios galingumas. 4. Apšvieta proto ir meno srityse, a) sulig tuo, ar ji prieinama visiems, b) pradinio vidutinio ir aukštojo mokslo sutvarkymas, pakeliantis tautos literatūrą ir meną, platinantis gamtos ir tautos istorijos žinojimą tarp tos šalies gyventojų. 5. Galop, pats sunkiausias ir pats svarbiausias daiktas, nuo kurio pareina tikroji tautos laimė, tai yra jos doros ir tikybos būklė. Nuo to pareina, kokios nuomonės tautoje plinta apie gyvenimą ir mirtį, apie vyro ir moteries sugyvenimą, vaikų ir tėvų santykius, brolių ir seserų sutarimą; čia priklauso aukščiausioji statistika, suskaitanti tautos šeimynas, tuos nekaltybės ir sandaros židinius.[109]

Nors šitas kriterijus labai sunkus vartoti, tačiau ir jis dar nepatenkina visų mokslinės tikslybės reikalavimų; todėl pats Devas jį pavadino provizoriniu ir nepilnu. Iš kitos pusės, iki šiol da nė vienos tautos gyvenimas nėra taip ištirtas, kad galima būtų mokslišku sąžiningumu duoti neabejotiną atsakymą Devas'o kriterijuje pastatytiems klausimams. Tokiu būdu iki šiol tautų sulyginime turime labiau tenkintis spėjamais, o ne mokslo laiduojamais duomenimis.

Juo rimčiau eina to klausimo tyrinėjimai, juo mažiau žmonės drįsta statyti vieną tautą aukščiau už kitą. Minėtasis katalikas sociologas rašo: „Svarsčių pakrypimas vienos tautos arba vieno laiko naudai dažniausiai būva beveik nežymus. Vienatinė teisinga, nors nelabai skambi išvada šitaip išeina: vienais daiktais aukštesnė už kitą tauta pasirodo esanti žemesnė už aną kitais

[109] Charles Stanton Devas, L'Église et te progrès du monde, trad. de l'angl. Paris, Lecoffre, 1909, p. 16–18. Aš tik pridėjau citatoje skaičius ir raides, kad sistematizacija būtų labiau regima. – Aut. past.

žvilgsniais."[110] Taigi tiesą rašo protestantas bažnytinės istorijos profesorius Sell: „Nors nuolat iš naujo bandoma padaryti kultūros balansą tarp katalikybės ir protestantizmo, bet dėl daugelio priežasčių tat išrodo beveik visai negalimu daiktu."[111]

Tačiau daugelis žmonių tiki, būk katalikiškosios tautos atsiliko nuo kultūros ir būk katalikybė trukdo tautoms žengti kultūron. Pats Sell taipgi tą nuomonę išreiškia. Kiti drąsiai to nesako, bet abejoja. Rusijos mokyklose sutvirtėjusieji lietuvių protai ypatingai giliai tą abejonę nešiojasi širdyse. Bet reikėtų į ją žiūrėti kritiškai. [Nr. 6, p. 337]

Katalikybės kenksmingumo kultūrai tariamieji įrodymai

Skaudu katalikui klausyti, kai apie jo tikėjimą kalba, būk trukdąs kultūrą, bet mes neturime žiūrėti savo jausmų, tik privalome atidžiai išklausyti priešininkų šnekos. Juk ir jie taipgi yra žmonės. Jų nuomonė negali turėti tokios vertės, kokią turi mokslo pripažintieji išvedimai, bet ta nuomonė apie katalikybės kenksmingumą civilizacijai turi būti kilusi iš ko nors. Be priežasčių niekas, net klaida neatsiranda.

Mes turime ieškoti tų priežasčių labiausiai dėl to, kad net toki rimti mokslininkai ir labai dori žmonės kaip a. a. Fr. Paulsen ir Wilhelm Lexis tiki, būk katalikybė su kultūros pirmyneiga negalinti susitaikyti.

1 §. „Syllabus"

Lexis pasakė savo nuomonės priežastį. Anot jo, katalikybė nepakenčia reformos. „Protestantizmas tuščiai savo spėkas eikvotų, jei bandytų jai įteikti reformacijos laikų dogmatiką. Lygiai be naudos liksią rūpesčiai ir darbai tų katalikų, kurie dabar jaučia reformos reikalą ir tiki, jog: *„Romos popiežius gali ir turi susitaikyti ir susitarti su pirmyneiga, liberalizmu ir dabartine kultūra."* 1864 metų Siliabus tą sakinį pasmerkė, nes katalikų Bažnyčia neabejoja, kad jos stiprybės apsauga yra ne šiaip kame, tik absoliučiame jos dogmatinės sistemos stamantrume."[112] Pabrauktuosius žodžius Lexis ėmė iš rašto, vadinamo „Syllabus", kurį Pijus IX paskelbė 1854 m. Siliabus yra autoritetingas katalikų mokslo išreiškimas. Kadangi jis aiškiai sako, kad negali būti susitaikymo ir sutarties tarp popiežiaus ir pirmyneigos, Lexis'o išvada rodosi nuosaki, kad ir visa katalikybė primyneigos neapkenčia. Be pirmyneigos negali būti kultūros, todėl katalikybė pati savo popiežiaus lūpomis tarsi pasmerkia save liktis be kultūros.

---

[110] Op. cit., p. 18. – Aut. past.

[111] K. Sell, Katholizismus und Protestantismus in Geschichte: Religion, Politik, Kultur. Leipzig, Quelle u. Meyer 1908, p. 270. – Aut. past.

[112] Kultur der Gegenwart, T[om] I, Abt[eilung] I: Die allgemeinen Grundlagen der Kultur der Gegenwart, I. Das Wesen der Kultur, von Wilh. Lexis. Berlin u. Leipzig, Teubner 1906, p. 49. – Aut. past.

Sell taip pat mintija, kad Siliabus yra kultūros stabdis. Bonn'os universiteto profesorius rašo, kad katalikybėje esanti dvi krypti: viena – ieškanti politiškos galybės, nors tat priešinga Kristaus žodžiams, pirmutinės krikščionijos dvasiai ir bažnyčios esmei;[113] kita – trokštanti pirmyneigos ir santaikos su tuomi, ką atneša kultūra. Ta antroji kryptis yra katalikybės stiprybė, ji tik ir turėtų vadintis katalikybe. Joje tikėjimas į bažnyčią vienijasi su didele proto šviesa ir yra labai galingas. Tos krypties žmonės yra aukštai išlavinti katalikai. Pirmoji kryptis, sulig tiesa, turėtų vadintis kurializmu, nes jos lizdas yra popiežiaus rūmai. Šitoji kryptis nė su nieku nenori santaikos: ji tik savo žiūri; jai rūpi dvasiškuos viešpatavimas visame kame. Ji, norėdama sutrukdyti erezijų atsiradimą, trukdo liaudies apšvietą Ispanijoje; ji negali atsipalaiduoti nuo kapitalistiškos vienuolijų sistemos, eksploatuojančios šalį. [114] Šitoji kryptis savo principus semia iš Siliabo.[115] Ta kryptis buvo tūlą laiką pagriebus valdžią į savo rankas kai kuriose respublikose Centralinėje ir Pietinėje Amerikoje. Iš to, kas jose pasidarė, ir iš to, kas dedasi revoliucijos purtomoje Ispanijoje, galima būtų numanyti, kad katalikybė seniai būtų tapusi atsilikėlių maišytų (Mischlingsrassen), ypač romaniškos kilmės, tautų tikėjimu, jei ne ta sveikoji aukščiau minėtoji antroji kryptis.[116] Tačiau kurializmas nuolat ima viršų ant jos ir virsta duobkasiu specifinei katalikiškai kultūrai.[117]

Sell'io žodžių necitavau, nes norėjau išdėti jo mintį, plačiai išskleistą jo veikale. Žinoma, galėjau apsirikti ją išreikšdamas saviškai, bet vienas yra neabejotina, būtent, kad Sell, Lexis ir daugelis kitų rimtų rašytojų tiki, būk katalikiškas mokslas, ypač tokis, kaip jis išreikštas Siliabe, yra atviras ir pavojingas kultūros priešas. Taigi tą Siliabą turime pažinti arčiau.

Siliabo atsiradimas yra šitokis. XVIII amžiuje buvo praplitę Europoje daug nuomonių, priešingų katalikų tikėjimui, bet katalikybė mažai nuo jų gynėsi, kovodama vien su teologiškomis klaidomis. XIX šimtmetyje civilizuotos visuomenės ėmė išvedžioti praktikines pasekmes iš pereito amžiaus teorijų ir katalikybė pasijuto stumiama iš tų visų vietų, kurias ji buvo užėmusi toje visuomenėje. Tas stūmimas darėsi vardan kai kurių idėjų, platinamų per dienraščius ir kitais būdais. Tų katalikybei kenksmingų idėjų buvo didelė daugybė ir da didesnis jų neaiškumas. Nežinia buvo kas jų autorius ir kas, už jų teisingumą atsakydamas, apsiima stoti į protinę kovą. Tokioje padėlyje vyskupai jautėsi lyg nežiną ką pradėti. Italijos vyskupai, susirinkę sinodan Spoleto mieste 1849 m., kreipėsi į popiežių, kad jis sustatydintų sąrašą tų naujausiųjų klaidų, su kuriomis reikia kovoti.

Popiežius laukė trejus metus. 1852 jis paliepė kard. Ferrari,[118] kad cirkuliaru paklaustų vyskupus, kokias jie yra pastebėję katalikybei priešingas nuo-

---

[113] Sell, Katholizismus und Protestantismus, p. 168–170. – Aut. past.
[114] Ib. p. 190, 191. – Aut. past.
[115] Ib. p. 205. – Aut. past.
[116] Ib. p. 190 ir 191. – Aut. past.
[117] Ib. p. 266. – Aut. past.
[118] Pal. kard. Andrea Carlo Ferrari (1850–1921).

mones, idėjas ir klaidas kiekvienas savo šalyje. Atsakymams sugrįžus, susirinko šiokios tokios medžiagos. Apie tą laiką tapo paskelbta Nekalto Prasidėjimo dogma. Moksliškas prirengiamas prieš tą dogmą apgarsinant darbas buvo pavestas tam tikrai komisijai, kuri po pagarsinimui, t. y. po 8 gruodžio 1854 m. pasidarė nebereikalinga. Tuomet popiežius tuos pačius žmones padarė nariais kitos komisijos ir pavedė jiems apdirbti iš vyskupų surinktąją medžiagą. Bet komisija ilgai nieko neskelbė apie savo darbus.

Perpignan'o (Prancūzijoje) vyskupas Mgr. Gerbet,[119] nesulaukdamas tos komisijos darbų vaisiaus, 23 d. liepos 1860 m. patsai surašė 85 sakinius, kurie jam rodėsi katalikybei priešingi ir pagarsino savo nuomonę oficialiu ganytojišku raštu savo vyskupijoje.

Popiežius, žinoma, gavo tą raštą, bet nepavedė jo senajai komisijai, tik sutelkė lygų skaičių vienuolių ir pasaulinių kunigų ir pavedė jiems ištirti, kiek teisingai formuluotos tikėjimui priešingos klaidos Perpignano vyskupo rašte. Jie ištyrę iš viso surašė 61 sakinį ir visus tuos sakinius pripažino aiškiomis tikėjimui priešingomis klaidomis. Tai buvo 1861 m. Ateinančiais 1862 m. Romon susivažiavo daug vyskupų. Popiežius davė jiems aną sąrašą peržiūrėti. Vyskupai pritarė, kad tai tikrai klaidos, bet ir dienraščiai taipgi nugirdo rengiamo rašto turinį ir paskelbė jį pirma, negu tyrinėjimai tapo baigti.

Pijus IX visą darbą sustabdė, komisiją panaikino, o į kiek laiko, kaip viskas nutilo, padarė kitą komisiją, tarp kurios narių žymiausias buvo mokslininkas Bilis,[120] vėliau kardinolas. Šita paskutinė komisija daugiausia naudojosi Pijaus IX prakalbomis, į savo sąrašą įtraukdama tas klaidingąsias pažiūras, apie kurias pats popiežius jau buvo viešai kalbėjęs, papeikdamas jas. Visame sąraše yra 80 sakinių, išreiškiančių katalikybės priešininkų mintis, vyravusias pirmoje XIX amžiaus pusėje. Tų sakinių viršuje padėtas titulas: *Syllabus complectens praecipuos nostrae aetatis errores qui notantur in allocutionibus consistorialibus, in encyclicis aliisque apostolicis litteris SS. D. N. Pii P. IX.*[121] Prie kiekvieno sakinio pridėtas tos popiežiaus prakalbos arba enciklikos pažymėjimas, kurioje šv. Tėvas plačiai kalba apie klaidą, suformuluotą pasmerkiamame sakinyje. Todėl aišku, kad sakinys pasmerkiamas tik tąja prasme, kuria jį papeikė popiežius.[122]

Kardinolas I. Antonelli[123] tą Siliabų išsiuntinėjo visiems vyskupams 8 gruodžio 1864 m. Jogei popiežius, kalbėdamas savo alokucijas arba rašydamas enciklikas, be abejo, neturėjo minties išleisti dogmatiškas definicijas, ir jogei kard. Antonellio laiške visai neminėta, kad įtraukimas tų sakinių į Siliabų pridėjo jų pasmerkimui didesnės galybės, todėl aišku, kad Siliabo sakiniai nėra dogmos. Lexis ir Sell ir daugelis kitų rimtų protestantų tą žino, todėl ne visą

---

[119] Olympe-Philippe Gerbet (1798–1864).

[120] Luigi Maria Bilio (1826–1884).

[121] Sąrašas, apimantis stambiausias mūs laikų klaidas, pažymėtas Šv. mūsų Tėvo Pijaus IX konsistorialinėse prakalbose, enciklikose ir kituose raštuose. – Aut. past.

[122] Cfr. Denzinger, Enchiridion symbolorum, editio X. Friburgi i. Br., Herder 1908, p. 465, adn[otatio] 2. – Aut. past.

[123] Giacomo Antonelli (1806–1876).

katalikybę kaltina už Siliabo nuomonę, o tą, anot jų, katalikybės kryptį, kuri įsivyravo Vatikane arba arti jo ir kuri ima įkvėpimą iš Siliabo.

Tačiau ir tie geriausieji protestantai Siliabo nesuprato. Juos labiausiai piktina paskutinis jo sakinys: 80. *Romanus Pontifex potest ac debet cum progressu, cum liberalismo et cum recenti civilitate sese reconciliare et componere* (Popiežius gali ir turi susigerinti ir susitaikinti su pirmyneiga, liberalizmu ir naująja kultūra). Prie sakinio pridėta, kad jis imtas iš Pijaus IX prakalbos, laikytos 18 kovo 1861, prasidėjusios žodžiais „Iamdudum cernimus".[124]

Prakalboje, tiesa, Pijus IX peikia tuos, kurie jam liepia taikytis ir tartis su trimis minėtais daiktais. Mes žinome, kaip nevienaip galima suprasti tuos žodžius: pirmyneiga, liberalizmas ir dabartinė kultūra. Kas ką nori tais žodžiais vadina. Pijus IX 1861 m. kovojo su tais žmonėmis, kurie gražiais pirmyneigos, liberalizmo ir civilizacijos žodžiais dangsto blogus daiktus ir nori, kad popiežius jų pažiūras priimtų. Apie 1861 m. gana dažnai pirmyneiga vadinosi Dievo nepripažinimas, liberalizmu iki šiol dangstosi ne viena ekonomiška bei socialinė sistema, nuteisinanti kruviną darbininkų skriaudimą. Neatsižiūrėjimas tiesos ir teisės politikos gyvenime labiausiai žymi dabartinę civilizaciją, ir tos žymės kuo smarkiausiai laikosi valstybių vadai. Kovodamas su tais ir tikrais daiktais, Šv. Tėvas iš tiesų nekenkė pirmyneigai nei kultūrai. Jei jis kenkė liberalizmui, tai tik tokiam, kurs, svetimženkliuose[125] stovėdamas, laisvę naikina. Juk žinome respublikų, kur viešpatauja „liberalizmas" ir viešpataudamas leidžia įkurti girtybės bei paleistuvybės įstaigas, o draudžia merginoms nekaltybę gyvenimu garbinti vienuolijose ir pasišvęsti ligonių slaugymui.

Prof. F. Heiner su skaudama širdimi rašo: „Iš tiesų, kas sako, būk popiežija esanti tikrosios pirmyneigos, tikro ir teisingo liberalizmo, tikros ir teisingos kultūros priešininkė, tas arba nesižino ką kalbąs, nes neatskiria to, kas išrodo esą, tikro daikto nuo jo surogato, nes pervien ima tiesą ir melą, hipotezę ir galutiną mokslo tyrinėjimų vaisių, – arba, jei ne, tai stačia akimi skelbia doram žmogui nepritinkančius žodžius, atkaklų šmeižimą."[126]

Toliau mums teks paminėti ne vieną stambų atsitikimą, kame popiežiai prieš Siliabui pasirodant ne tik tarnavo pirmyneigai, kultūrai ir laisvei, bet dar tuos aukštus daiktus įkvėpė, pradėjo ir išpildė. Po Siliabui Leonas XIII vienu Vatikano archyvų atidarymu patarnavo istorijos mokslui daugiau negu visi karaliai visame XIX šimtmetyje. Jis sužadino apsnūdusį filosofijos mokslą, o jo nuopelnai sociologijoje amžinai liks kultūros istorijoje.

Per ilga būtų visus Siliabo sakinius peržiūrinėti skyrium. Diduma jų tokia, kad visi protingi ir dori žmonės, nežiūrint tikybos skirtumų pasirašytų po tų sakinių pasmerkimu išvien su popiežium ir katalikais. Kai kurie daiktai Siliaboje pasmerktieji tapo pasmerkti visuotiniame Vatikano Susirinkime. Jei dar

---

[124] Denzinger, X, 1780. – Aut. past.

[125] Kabutėse.

[126] Dr. Franz Heiner [1849–1919], Der Syllabus in ultramontaner und antiultramontaner Beleuchtung. Mainz, Kirchheim 1907, p. 361, 362 [Citata vok. kalba]. – Aut. past.

yra vienas-antras, kuris šiek tiek stebina, tai tik dėl to, kad pasmerkia blogus daiktus, prisidengiančius gražiais vardais, kaip minėtasis 80-tasis sakinys.

Jeigu rimtieji protestantų mokslininkai būtų paskaitę nuodugnų Profesoriaus Heiner'io veikalą: „Der Syllabus", jie nebūtų galėję mintyti, būk Siliabus trukdąs kultūrą ir laisvę.

Siliabus pirmais septyniais sakiniais pareiškia, kad yra Dievas, kad žmogaus protas nėra vienatinė priemonė tiesai patirti, kad Kristaus apreiškimas nepriešingas protui, kad šv. Rašto minėtieji stebuklai ir pranašystės nėra pramanyti daiktai ir kad pats Kristus nėra pasakos asmuo. Ne visos religijos yra kilusios iš gamtinių priežasčių ir krikščionija yra tobula religija.

Antrieji septyni sakiniai (nuo 8 iki 14 imtinai) formuluoja šiek tiek švelnesnes klaidas. Pozityviai jie pareiškia, kad yra skirtumo tarp teologijos ir filosofijos, kad žmogaus protas savomis jėgomis negali pasiekti tą viską, ką teikia apreikštosios religijos dogmos, kad filosofai ir filosofija turi pripažinti apreiškimo autoritetą, o Bažnyčia neturi pareigos toleruoti filosofų klaidas, ir popiežiaus ištarmės mokslų pirmyneigos netrukdo. Scholastikų metodas tinka ir mūsų laikams, o filosofija turi paisyti Apreiškimo.

Tolesnieji keturi sakiniai pareiškia, kad ne visos religijos yra geros ir ne visos tinka išganymui, kad reikia susirūpinti išganymu tų, kurie nesilaiko tikrosios tikybos ir protestantizmas nėra lygios katalikybei vertės religija.

Dvidešimt sakinių nuo 19 iki 38 imtinai kalba apie Bažnyčią, kad ji yra nepriklausoma nuo valstybės, nereikalinga jos sankcijų, gali pati galutinai spręsti savo dogmas ir yra visuotinė tikra tikyba, o jos profesoriai ir dėstytojai turi prisilaikyti disciplinos ne vien tik dogmų srityje. Popiežiai ir susirinkimai nėra peržengę savo valdžios ribų, kad Bažnyčia turi nors netiesioginės jurisdikcijos į kai kuriuos šios žemės daiktus, kad vyskupų valdžios dalis nėra kilusi iš valstybės suteikimo ir dėl to negali būti jos atšaukiama. Bažnyčia turi teisės įgyti turto ir valdyti jį ir dėl to negalima, kad popiežių bei visą dvasiškiją atstumtų nuo visų žemės turtų valdymo, ir negalima tuos turtus iš jų atimti. Vyskupai turi teisės skelbti popiežiaus įsakymus, nesiklausę pasaulinės valdžios, ir nėra reikalo, kad valstybė tarpininkautų katalikams, išgaunant jiems iš popiežiaus lengvatų, nenumatytų kanonuose. Kanonuose numatytoji dvasiškuos neliečiamybė nėra kilusi iš pasaulinės valdžios malonės ir dvasiškija turi būti teisiama Bažnyčios teismuose. Dvasiškija turi būti laisva nuo karinės prievolės. Viena tik katalikų Bažnyčia turi tvarkyti katalikų tikybos dėstymą. Popiežius yra nepriklausomas nuo karalių ir jiems lygus asmuo. Yra rimtų kliūčių popiežiaus primatą kelti iš Romos kitur. Tautinės tarybos ištarmė nėra neklaidinga. Tautinės, nuo popiežiaus nepriklausomos, bažnyčios yra smerktinos. Popiežiai nėra kalti už pravoslavijos atsidalinimą nuo katalikybės.

Septyniolika sakinių nuo 39 iki 55 kalba apie santykius tarp Bažnyčios ir valstybės, pareikšdami šitas mintis: Valstybė nėra vienatinis neribotas visų teisių šaltinis, Bažnyčia nepriešinga visuomenės labui. Valstybė neturi teisės reikalauti exequatur [tebūna vykdoma] Bažnyčios parėdymams. Valstybės įstatymas nėra aukštesnis už Bažnyčios įstatymą ir valstybė neturi teisės lau-

žyti teisėtai padarytas su Bažnyčia sutartis. Valstybė neturi kištis į tikybos reikalus, ypač į sakramentų dalinimą. Mokyklos nėra išimtinoje valstybės valdžioje, dvasinių seminarijų mokslo metodai nepriklauso nuo valstybės. Mokyklos neturi būti išimtos iš Bažnyčios valdžios; bloga yra atidalinti mokyklą nuo Bažnyčios. Valstybė neturi teisės trukdyti vyskupams laisvai susižinoti su popiežium nei nurodinėti popiežiui kandidatus į vyskupus, juo labiau prašalinti nepatinkamus jai vyskupus. Taip pat valstybė neturi teisės pakeisti Bažnyčios nustatytą vienuoliškiems apžadams amžių, juo mažiau teisės turi valstybė naikinti vienuolijas, kolegiatus ir kitas bažnyčios įstaigas. Nei karaliai, nei kunigaikščiai nėra aukštesni už Bažnyčią. Jie turi laikytis jos įstatymų. Nenaudingas yra atidalinimas Bažnyčios nuo valstybės.

Devyni sakiniai 56–64 kalba apie dorą. Pirmiausia sakoma, kad dora turi remtis Dievu; valstybės įstatymai ir mokslininkų pažiūros į dorą turi taikytis prie Dievo paskelbtųjų doros dėsnių. Kapitalizmas ir turtų didinimas anaiptol nėra dorovės pagrindas. Žmonių pareigos nėra tuščias žodis. Autoritetas yra daugiau kas, negu materialinės jėgos stiprybė. Faktinoji laisvė dar nėra tikroji teisė. Nesikišimo principas toli gražu ne visuomet būva doras. Revoliucija prieš teisėtųjų valdžią toli ne visuomet būva leistina. Tėvynės meilė nenuteisina nei priesaikos laužymo, nei kitokių nedorų veiksmų.

Dešimts sakinių 65–74 išreiškia šitas mintis: Moterystė yra Sakramentas, kurio esmė nesutelpa viename tik palaiminime, bet sudaro neatidalinamą ir nebeskiriamą ryšį. Bažnyčia turi teisės nustatinėti moterystės ardomąsias kliūtis ir ji pradėjo tą daryti savąja, o ne skolinta iš valstybės valdžia. Tridento susirinkimo kanonai, liečiantieji moterystės dalykus, yra privalomi, kartais jie turi dogmos vertę. Valstybė negali panaikinti kliūties, kurią sudaro moterystei iškilmingasis skaistybės apžadas. Kiekviena krikščionių moterystė yra sakramentas arba jos visai nėra, bet ji negali būti tik pasauliniu kontraktu. Ne viena valstybė turi teisės spręsti sutuoktuvių ir moterystės dalykus.

Du sakiniai 75–76 peikia tuos, kurie darbavosi, kad iš popiežiaus išveržtų valstybę ir bandė tą išveržimą nuteisinti.

Paskutiniai keturi sakiniai apima liberalizmo klaidas, kurių pats didžiausias blogumas yra tas, kad gražiais žodžiais dangsto blogus daiktus. Pirmiausia tat pareiškiama, kad ir šiandien katalikybei pritinka būti vienatine valstybės religija, žinoma ten, kur piliečių didelė dauguma yra katalikai. Toliau pasakyta, kad nėra už ką peikti tos katalikų valstybės, kurios nekatalikams ateiviams rūpinasi pastatydinti jų tikybos maldnamį.[127] Niekuomi neribota nuomonių skelbimo laisvė dažnai daug blogo sudaro žmonėms. Pagaliau yra paskutinis tas sakinys, kuriuomi Lexis labiausiai pasipiktino, o kurio mintį aš šitaip išreikšiu: ne liberalizmas ir mūsų dienų kultūra yra norma, prie kurios turi laikytis popiežius, o amžinosios apreiškimo tiesos parodo tikrąjį kelią pirmyn-

[127] Prasmė priešinga. Nr. 78 pasmerkiama tezė: „Todėl pagirtina, kad kai kuriose katalikiškose šalyse įstatymai nustato, kad čia imigravusiems žmonėms būtų leista viešai atlikti kiekvienam savus kulto veiksmus."

eigai į geriausią visų amžių kultūrą, ir tik tokiu būdu savaime atsiranda daugiausiai sveikos laisvės.

Iš šitos gan smulkios Siliabo turinio peržvalgos pats skaitytojas gali matyti, kad to rašto turinys nėra pavojingas kultūrai, o kaip tik ją labiausiai remia ir sudaro jai sąlygų.

2 §. Klerikalizmas

Kai kurie rašytojai ne per labiausiai Siliabu remiasi, prikišdami katalikybei kultūros trukdymą. Jiems veikiau patinka platesnis užsimojimas: jie neabejoja, kad katalikybė ir klerikalizmas tai vis vien. Klerikalizmas visuomet buvęs ir esąs valstybės kaipo organizacijos priešininkas. Trukdydama valstybėms gyventi, klerikališka katalikybė trukdo ir tautų primyneigą. Tiktai protestantiškoji krikščionijos forma visuomet buvo valstybės draugė, rašo Sell.[128] Rusų gi teologai ir aukštieji valdininkai prieš karą neatsigėrėdavo tos santaikos pavyzdingumu, kuri Europos rytuose viešpatavo tarp pasaulinės valdžios ir pravoslavijos.

Norėdami tiesos, mes turime saugotis visokių neaiškiai suprantamų ir neapribota prasme vartojamų žodžių. Taigi įsižiūrėkime, ką reiškia žodis klerikalizmas, o pamatysime, ar galima juomi vadinti katalikybę. Bet nelengva rasti klerikalizmo reikšmės aptarimą ir ribas. Žodį klerikalizmas visi vartoja, bet jo turinio paaiškinimą retai kur galima rasti.

Labai praplitęs Amerikoje angliškasis žodynas Practical Standard Dictionary of English Language [Praktinis standartinis anglų kalbos žodynas] sako: „Klerikalizmas yra politinė kryptis, turinti savo pagrinde principą, kad dvasiškijai priklausytų aukščiausioji valdžia auklėjimo, moterystės įstatymų, viešosios labdarybės ir kitose srityse."[129] Šitas klerikalizmo aptarimas yra geresnis už neaiškią prasmę, kurią nuolat vartoja laikraštija, bet visgi nėra tobulas, nes paminėjęs tris sritis, prideda „ir kitose", bet nepasako, kad visose. Kadangi tų sričių yra daug ir kadangi dvasiškijos įtaka vienose gali būti plečiama, kitose ne, tai ir klerikalizmo įvertinimas kitėja.

Aiškesnis išrodo aptarimas, kurį randame vokiškame Herderio Konversationslexikon'e [Enciklopedijoje]. Ten sakoma: „Klerikalizmas yra kryptis politikoje, norinti ir daranti, kad viešame gyvenime Bažnyčia turėtų tą įtaką, kurios pageidauja."[130]

Klerikalizmas, šitaip aptariamas, gali būti dvejopos vertės. Jis gali būti niekai, kuomet Bažnyčia pageidauja nepriklausančios jai įtakos arba kuomet tą įtaką palaiko, nors ji viešam gyvenimui kenkia; ir gali būti geras, kuomet Bažnyčia ieško įtakos tik tuose daiktuose, kurie jai priklauso ir kuomet tąja įtaka naudojasi viešam gyvenimui tobulinti ir pirmyn varyti.

---

[128] Op. cit. p. 202. – Aut. past.

[129] Funk and Wognall, laida New York 1927 m., p. 229. – Aut. past.

[130] Freiburg i. Br., Herder 1905, t. IV, skiltis 1666. – Aut. past.

Nuo XVIII šimtmečio pusės klerikalizmo žodis vartojamas beveik vien tik bloga prasme. Tą vienpusiškumą, kiek žinau, įvedė minėtasis protestantas Joh. Lor. Mosheim.[131] Jo veikalas „Institutionum Historicae Ecclesiasticae"[132] atsidėjęs renka katalikų dvasiškijos kaltes. Mosheim'as, patarnaudamas protestantų teologijai, skaudų smūgį kirto katalikų dogmai, kurios protestantizmas nepripažįsta, būtent, kad Jėzus įsteigė kunigiją. Bet istorijos bešališkumas iš Mosheim'o rašto beveik išnyko, nes kunigijos nuopelnų Mosheim'as nežymėjo. Jis nei negalėjo tų nuopelnų minėti, nors jų buvo daugiau ir didesnių už kaltybes, nes tuos nuopelnus paminėjus, būtų pasidariusi išvada protestantų dogmai visai nepalanki.

Mosheim'as buvo gana aukštos doros žmogus; jo erudicija buvo dar didesnė; jo vokiškieji veikalai buvo rašyti gražia kalba. Tos trys priežastys padarė, kad jo įtaka buvo labai didelė. Vienąkart įsigalėjusi vienpusiška jo pažvalga likosi iki šiai dienai tuose protuose, kurie patys krikščionių istorijos netyrinėja, o turinį pažvalgoms ima iš protestantiškų šaltinių.

Prie šitos rūšies žmonių aš priskaitau Rusijos prieškarinę visuomenę ir tuos mūsų inteligentus, kurie, Rusų valstybės mokslo įstaigas baigę, nemokėjo atsipalaiduoti iš jų įtakos. Tarp rusų opinijos ir lietuvių progresistų tas skirtumas, kad anie savo pažiūras semia stačiai iš protestantiškosios vokiečių dalies, o mūsiškiai naudojasi rusų spauda ir mokykla kaipo tarpininkėmis.

Kad vokiečiai prikaišioja katalikybei klerikalizmą, tai tat suprantama. Istorija jiems duoda gana daug progos. Vokietija prieš Didįjį karą buvo Imperatorių šalis, o imperatoriai ne sykį yra kovoję su popiežiais ginklu ir mokslu. Smarkiausia tos kovos vieta – tai Henriko IV ir Grigaliaus VII susikirtimas. Vokiečių patriotizmas rūstybe drebėdavo, atmindamas savo imperatoriaus kelionę Cannossa'n.

Bejausmė istorija ne visada vienais keliais vaikščioja su vokiečių patriotizmu ir su absoliutizmo reikalais. Į keletą šimtų metų prieš pirmai konstitucijai atsirandant, popiežiaus galybė gynė valdinius nuo imperatoriaus absoliutizmo išdykumų. Jei ne Hildebrandas (popiež. Grig[alius] VII), Saksonai būtų žuvę. Monarchų absoliutizmo galybė viduriniais amžiais, rasi, būtų pavertusi Europos civilizaciją niekais, jei popiežių įtaka nebūtų stabdžiusi imperatorių valdžios sauvalybę.

Kaip klebono autoritetas XVII ir pradžioje XVIII šimtmečio Lietuvoje ir Lenkuose suvaldydavo baisią dvarponio ranką ir lengvindavo baudžiauninko dienas, nors ne visada ir ne visur, taip ir popiežių įsikišimas į viešąjį Europos gyvenimą viduriniais amžiais ne sykį yra buvęs visuomenei išganingas.

Šiandien tarptautinė teisė didžiu vargu ir mažais vaisiais baimingai augina Haagos tarptautinį teismą ir Tautų Sąjungą. Praeityje tokio tarptautinio teismo darbą yra ne sykį nudirbę popiežiai. Kolumbui Ameriką atradus, būtų be abejo kilęs baisus karas tarp Ispanijos ir Portugalijos. Kraujo būtų daug pasilieję, nes abi valstybės tuomet buvo labai galingos. Bet karo nebuvo, nes į tą pasaulinį

[131] [Johann Lorenz von Mosheim]. Gimęs 9 spalių 1694, mir. 9 rugsėjo 1755. – Aut. past.
[132] *Institutionum historiae ecclesiasticae antiquae et recentioris libri quatuor*, 1726.

ginčą įsikišo popiežius Aleksandras VI. 4 gegužės 1493 m. jis paskelbė konstituciją *Inter caetera*, paskirstydamas dviejų valstybių teisių ribas naujai atrastame pasaulyje.

Dėl Karolinų salos 1888 m. kilo nesusipratimas tarp Vokietijos ir Ispanijos. Bismarkas tą painų tarptautinės teisės klausimą pavedė išspręsti Leonui XIII. Katalikiškoji Ispanija popiežiaus ištarmę priėmė ir džiaugėsi. Dešimčiai metų praslinkus, kai atsirado diplomatinių nesusipratimų su Jungtinėmis Amerikos Valstijomis, pati Ispanija padavė sumanymą, kad Leonas XIII būtų jos ir jos priešininko teisėjas. Jungtinės Valstijos labiau pasitikėjo savo galybe negu savo teise, taigi sumanymo nepriėmė. Iš to kilo karas. Amerika laimėjo, bet teisės ir teisybės gerbėjai tuomi nesidžiaugia.

Visą istorijos ilgį ir plotį peržiūrint, šalia visuomenei naudingų kunigijos įsikišimų į pasaulinius darbus galima būtų rasti ir žalingų. Laisvė gi į tą pareina, kad nei vienam nedraustų dirbti viešą darbą naudingu būdu, o visi susilaikytų nuo negero viešų darbų atlikimo. Jeigu norime, kad nebūtų įstatymų, draudžiančių pasaulio žmonėms prisidėti prie tikybos darbų, tai lygybė reikalauja ir kunigams laisvės pasauliniame darbe.

Yra viena peiktina klerikalizmo rūšis, būtent: dvasišku autoritetu pasinaudojimas politikos arba asmens tikslams pasiekti. Juo žemesni tie tikslai, juo aukštesni dvasiškieji jiems įgyti suvartojamieji daiktai, juo tas klerikalizmas niekesnis. Nė viena tikyba nekovojo smarkiau už katalikystę prieš šitokį klerikalizmą. Čia galėčiau paminėti keletą atsitikimų, visai artimų tautiniam Lietuvos gyvenimui, o imtų iš nekatalikiško tikėjimo. Tie yra ryškūs piktojo klerikalizmo pavyzdžiai. Bet aš neturiu noro daryti svetimos sąžinės perkratinėjimų, ypač, kad ta tikyba, kurią čia tenka minėti, dabar sunkiai vaitoja bolševizmo neigiama. Kaip piktojo klerikalizmo pavyzdį iš katalikų dvasiškijos pusės galima parodyti žmonių traukimą iš vienos tautos į kitą, panaudojant tikybos priedangą. Pasitaiko ir katalikų kunigams tuomi nusikalsti, bet patys katalikų gi kunigai stoja kovon su ištautintojais. Turėjo Lietuva Straszynskį,[133] bet turėjo ir Valančių.

Prieškarinė „Novoe Vremia" ir kiti ištautintojų laikraščiai nuolat purvais ir nuodais drabsto į katalikų kunigiją, su panieka vadindami mūsų tikėjimą kovojančia katalikyste (voinstvuiušči katolicizm). Žodis ksiondz [kunigas] ten visada buvo brūžuojamas per sukąstus dantis. Tiesa, katalikybė ir jos kunigijos darbštumas imperijos pakraščiais trukdė viską ryjančio panslavizmo darbą. Bet gynimas esančių pavojuje tautų tikybos pagalba, nors tai ir yra klerikalizmas, kitaip sakant, dvasiškijos kišimasis į viešąjį darbą, tačiau tai yra geras klerikalizmas. Tikyba, nemokanti tokiu klerikalizmu nusidėti, temoka tiktai galingųjų pusėje stovėti, kitaip sakant, tai nebe tiesos ir teisybės užtarėja.

Katalikiškoji dvasiškija, padėdama pavergtomsioms tautoms gintis nuo pražūties, nenusideda valstybės principui, nes valstybė ne tiktai gali, bet ir privalo apsieiti be žmonių ištautinimo. Kuomet katalikybė primena valstybėms

[133] Seinų vyskupas Paweł Straszyński (1784–1847).

šitą viešosios doros principą, tuomet valstybinio absoliutizmo šalininkai kaltina katalikybę už klerikalizmą. Tat yra labai suprantama.

Trumpai suimant klerikalizmo klausimą, galima pasakyti, kad klerikalizmu vadinasi du labai įvairiu daiktu: 1) kunigų prisidėjimas prie viešų reikalų ir 2) piktas panaudojimas kunigo arba tikybos autoriteto nedoriems politikos arba asmens tikslams. Antrąja prasme imamasis klerikalizmas visuomet nedoras, bet pati Katalikybė prieš jį smarkiai kovoja. Pirmąja prasme imamas klerikalizmas kartais gali būti naudingas, kartais kenksmingas. Kenksmingumas čia eina ne iš principo, o iš asmenų ir aplinkybių. Nei tautoms, nei valstybėms katalikybė šituo klerikalizmu nėra padariusi žalos daugiau už kitas tikybas arba betikybines organizacijas.

Bet prof. Sell visgi mano, kad protestantizmas valstybėms yra geresnis. Jis rašo, kad protestantų šalyse... „nėra nepriklausomos, aukščiau už valstybę iškilusios bažnyčios, bet valstybė ir bažnyčia liaudies mintyse yra susiliejusios į nedalinamą vienetą. Tokiu būdu lengvai gali atsirasti ir turi vietos kur augti dievobaimingas ištikimumas valstybei. Tokiose aplinkybėse karaliaus, valdžios ir įstatymo garbinimas rišasi su tikybos jausmu, atsiranda daugiau širdies ir meilės tėvynei ir gimtiniam kraštui, nes nėra nepriklausomos tarptautinės bažnyčios, stojančios į konkurenciją su tėvynės reikalais".[134]

Iš Sell'io žodžių išeina, kad katalikai menkesni patriotai už protestantus. Tas būtų reikėję įrodyti ir būtų sunkiai atsiėję. Vienas daiktas teisingas Sell'io sakinyje: katalikai negali su religiniu dievotumu (mit religiöser Andacht verbundene Verehrung) garbinti valstybės valdovo. Rasi dėl to lietuviai apie Marijampolę, Raseinius ir Telšius ne taip greit neteko savo tautystės, kaip apie Įsrutį, Gumbinę, Stalupėnus ir Pilkalnį. Valstybės galvos garbinimas su tikybiniu maldingumu, pervien statymas Bažnyčios ir valstybės, tat ir yra tas klerikalizmas, kurį aukščiau pavadinau kenksmingu tautoms. Sell'is kaltina katalikus, už ką jo neturi.

Jogei katalikų tikyba apima savyje visas tautas, tai jų patriotizmas iš tiesų įgyja ypatingos spalvos. Imsim Vokietiją. Ten katalikų patriotizmas skiriasi nuo patriotizmo nacionalinių liberalų ir konservatorių tuomi, kad nepagiria persekiojimo priemonių prieš Prūsijos lenkus ir Elzaso prancūzus. Nežinia dėl ko kai kurie lenkų laikraščiai prieš karą prikaišiodavo vokiečių katalikams germanizatorišką politiką. Bet nei tas neteisingumas neprivertė centro[135] organams liautis užtarinėjus lenkus. Pavyzdžiui, 1911 m. „Kölnische Volkszeitung" triskart juos užtarė.[136] Centro partijos balsavimai parlamente prieš persekiojimų įstatymus beveik visuomet sukeldavo vokiečių spaudoje priekaištų, kad katalikai nepatriotai. Mes, mažesniųjų tautų žmonės, į patriotizmą turime tokių pažiūrų kaip ir Centras - būtent, kad galima mylėti savo tautą nedarant

[134] [Citata vok. kalba] (Sell, Kathol. und Protestantismus, p. 202). – Aut. past.

[135] Turima omenyje 1870 m. įkurta Vokietijos katalikų partija *Deutsche Zentrumspartei*.

[136] 74 (Mittwoch, 25 Januar) straipsnis „Eine Krisis der Polenpolitik". Cfr. Nr. 56 (Festhalten am Recht) ir Nr. 69 (Jazdzewski'o nekrologas) etc. – Aut. past.

skriaudos kitiems ir kad žmogėdiškas patriotizmas neatneša naudos nei tėvynei, nei kultūrai. Žmogėdiškoji gi pažiūra į patriotizmą nieku geru negali sugyventi su katalikų tikyba dėl to, kad katalikybė yra visų tautų religija ir dėl to, kad teisybė yra ne vien jos teoretiškame moksle, bet ir etikoje. Katalikybėje ne Bažnyčios interesai stoja kovon su tėvynės interesais, bet doros, lygybės ir teisybės reikalavimai neleidžia vienai tautai naikinti kitas. Ne tėvynės reikalai, o besotis šovinizmas patardavo vokiečiams skriausti lenkus. Krikščionies Sell'io kaltinimai katalikybės už trukdymą to „patriotiško" darbo neatnešė naudos kultūrai nei pačiai Vokietijai gero nepadarė.

Nededu nei lenkų sau į antį. Po karui nepriklausomybę atgavę, jie pasijuto didė valstybė ir užgrobė daug nelenkiškų žemių su žmonėmis. Šituos lenkai bando sulenkinti tomis pačiomis priemonėmis, kurias prieš karą vartodavo rusai ir vokiečiai. Kas peiktina vokiečiuose, tas negirtina nei lenkuose.

Funk and Wagnolls žodynas[137] tarsi toli yra nuo tų ginčų, kuriuos čia mums teko minėti, kalbant apie klerikalizmą. Tuo vardu amerikiečiai, vartojantieji minėtąjį žodyną, vadina dvasiškijos norą turėti sprendžiamos įtakos auklėjimui, moterystei, labdarybei ir t. t. Taigi, kas kaltina katalikybę už klerikalizmą, tas pripažįsta, jog ji rūpinasi auklėjimu, moterystės įstatymais ir blaivybe. Jei katalikybei tie daiktai nerūpėtų, tai ji čia nenorėtų nei sprendžiančios įtakos.

Susirūpinimas tais dalykais yra pareiga kiekvieno žmogaus, kuriam brangi yra kultūros ir civilizacijos pirmyneiga. Be auklėjimo kultūra yra neįmanoma. Moterystės įstatymų išmintingas tikslingumas apsaugoja šeimyną, o toji yra visuomenės pagrindas. Labdarybė yra civilizacijos ligų gydymas. Jeigu tat klerikalizmas yra darbuotė šitose trijose srityse, tai jis nepeiktinas.

Bet mūsų minėtasis žodynas sako, kad klerikalizmas nori tų trijų sričių kontrolę pavesti dvasiškijai. Aš čia turėčiau pasakyti, kad katalikybė nereikalauja sau išimtinų teisių šitose trijose srityse. Ji minėtojo Siliabo 55-uoju sakiniu reikalauja, kad valstybė nebūtų atidalinta nuo Bažnyčios, tat reiškia, kad Bažnyčia ir valstybė abi susitardamos tvarkytų ir aprūpintų šitas sritis: auklėjimą, moterystę ir labdarybę. Antiklerikalizmas nori dvasiškijai tas tris sritis padaryti neprieinamas. Bet tas prašalinimas yra neteisingas, nes dvasiškija yra piliečiai ir turi teisės dirbti visus viešuosius darbus, kaip ir kiti. Prašalinimas čia yra kenksmingas kultūrai, nes sumažina jos darbuotojų skaičių, ir tai tų darbuotojų, kuriems šios sritys yra artimiausios. Auklėjimas yra dvasinių žmogaus jėgų ugdymas. Nustūmus dvasiškius nuo to darbo, nustumiama žmones, jam pašventusius visą savo gyvenimą. Labdarybė yra artimo meilės vykdymas, o tas yra pagal svarbiausiąjį Dievo įsakymą, kurį vykdyti turi dvasiškija. Nors pati dvasiškija yra nevedusi, bet dėl to vyro ir moteries teisių svarstyme kaip tik dėl savo viengungybės yra bešališkesnė už tuos, kurie yra vyrai arba moters porose. Pašalinus tat dvasiškiją iš šitų trijų sričių, pasišalintų iš jų patys gerieji darbuotojai. Antiklerikalizmas, reikalaudamas tokio pašalinimo, tiesiog reikalauja kenksmingo kultūros pirmyneigai daikto. Taigi jai

[137] *A Standard Dictionary of the English Language*, New York: Funk & Wagnalls, 1 leid. 1893–1895.

yra kenksmingas antiklerikalizmas, ir į tai reikėtų kreipti daugiau dėmesio, negu buvo kreipiama iki šiol.

Norėdamas kiek galima pilniau susipažinti su klerikalizmo kritikais, aš ėmiau skaityti A. Czako veikalą „Protestantizmo ateitis",[138] kuriame dvidešimt puslapių pašvęsta klerikalizmui peikti. Peikėjas yra buvęs katalikų vienuolis kunigas ir pedagogijos instituto mokytojas Budapešte, paskui protestantų dvasiškis, pagalios socializmo garbintojas, taigi, rodėsi, geriausiai galįs žinoti klerikalizmo kaltes. Jis, perėjęs į kvakerius, parodė noro peikti klerikalizmą ir už jį smerkti Katalikų Bažnyčią. Tačiau p. Czako nematė reikalo duoti klerikalizmo aptarimą. Jis neišmetinėjo dvasiškių nuodėmių kaip Mosheim'as, bet pareiškė, kad religija turi būti be dvasiškijos, kaip kvakerių bendruomenė. Jis peikė katalikiją, protestantų ir žydų religijas, kam jose yra dvasiškių, reikšdamas pageidavimo, kad socializmas būtų religija be dvasiškijos.

Ginčas už tai, ar religija turi būti su dvasiškija, ar be dvasiškijos, yra dogmatinės teologijos ginčas. Dogmatinių klausimų rimtumą pilnai brangindamas, aš visgi nesiimu jų gvildenti šitame rašte.

Czako sakė, kad dvasiškija yra pirmyneigos priešininkė dėl to, kad ji skelbia dogmas, naujuosius pirmyneigos reikalus matuodama senų dogmų mastu.[139] Autorius užmiršo, kad yra ir dogmų evoliucija, kad jų skelbimas nėra naujos tiesos trukdymas, bet klaidos atskyrimas nuo tiesos su pagalba jau žinomų tiesų. Taip ir matematika daugina savo turtą, atmesdama visus tuos apskaičiavimus, kurie neatitinka seniai žinomą dauginimų lentelę.

Man rodosi, kad klerikalizmo, t. y. dvasiškijos spraudimosi į jai netinkamą pasaulinio gyvenimo sritį, nors ir pasitaiko, bet vienok ne daugiau, kaip kitų gyvenimo klaidų. Bet klerikalizmas šmėkšo lyg didelė baidyklė antiklerikalų vaizduotėje. Priešingai, antiklerikalizmas yra visai tikrai reali politinė kryptis, norinti panaikinti dvasiškiją. Tas antiklerikalizmas yra dvejopas. Vienas yra švelnesnis ir tenai [t. y. ketina] prašalinti dvasiškiją tik iš auklėjimo, moterystės tvarkymo, viešos labdarybės ir kai kurių kitų viešojo veikimo sričių. Aršesnėji antiklerikalizmo rūšis nori prašalinti dvasiškiją ir iš tikybos srities. Jeigu man tektų rašyti apie antiklerikalizmo naudingumą kultūrai, abejoju, ar galėčiau apsiimti tą uždavinį, nes p. Czako su savo religija be dvasiškijos siūlo mums grįžti į primityvinės religijos amžius, buvusius seniau už Mozę. Aš nelabai norėčiau, kad mūsų kultūra grįžtų kelis tūkstančius metų atgal. Kunigams, pametusiems savo kunigavimą, tas gal ir patiktų, bet tiems, kurie savo pašaukimo pareigą eina rimtai, tokis grįžimas yra neįmanomas.

---

[138] Ambrose Czako (Czakó Ambró Lajos, O.Cist., 1887–1974), *The Future of Protestantism with Special reference to South-Eastern Europe*, London 1925. Czakó 1950 m. grįžo į katalikybę ir iki mirties dirbo kunigu.

[139] The Future of Protestantism. London 1925, p. 92. – Aut. past.

3 §. Draugavimas su socializmu

Lietuviai skaitytojai vokiškose knygose gali rasti stačiai netikėtų ir netikėtinų įrodinėjimų, būk katalikybė trukdanti kultūrą. Tokis man išrodo priekaištas katalikybės draugavimo su socializmu.

Viešpataujančioji vokiečių opinija nesupranta, kaip galima abejoti apie tai, jog socializmas yra kultūros žudytojas. Anot prof. Sellio, protestantizmas, kovodamas su socializmu, „tuomi tesirūpina, kad nebūtų mažu daiktu skaitomi tiedvi gėrybi, kuriedviejų net laisvingiausio pavidalo paniekinimą platina dabartinis socializmas, norėdamas prie savo programos pritraukti kuo daugiausia tamsių žmonių; tiedvi gėrybi, tai tautinis gyvenimas ir tikėjimas. Tiedvi pati brangenybi ir kurializmas mažu kuo stato".[140]

Katalikų Bažnyčia labai užsiima socialiniais klausimais, juos iškelia pirma negu valstybė ir tą daro tikslu priversti valstybę, kad rūpintųsi socialiniais daiktais. Iš to viso tas išeina, kad socializmo įsitikėjimas savimi tik didėja.[141]

Socializmas svajoja kada nors padaryti vienui vieną ūkio bendrumą, o atskiras valstybes taip permainyti, kad jos būtų tiktai įvairiomis tos bendrumos provincijomis. Ta svajonė labai artima giminė pamatinės kurializmo minties apie Bažnyčią, kuri ne šiaip kas esanti, kaip tik paties Dievo įstatytoji tarptautinė laimės draugija.[142]

Šita dvasinė katalikybės (kurializmo) ir socializmo giminystė lengvai išaiškina tą begėdišką kuriališkos politikos draugavimą su socialdemokratija.[143] Prof. Sell pyksta turbūt dėl to, kad 1905 m. centras, sutaręs su socialdemokratais, pravedė Bavarijoje visuotinio, lygaus ir tiesiojo balsavimo įstatymą rinkimams į landtagą. Trumpai po to kovoje dėl Vokietijos finansų reformos katalikiškas Centras išvien su socialistais balsavo prieš kanclerį kunigaikštį von Bülow.[144]

Anot Sell'io, katalikiškose šalyse revoliucijos vis buvo kraujingesnės ir didesnės, nes katalikybė revoliucijai duoda daugiau maisto; priešingai, protestantizmas visuomet būdavęs galingesnis už katalikybę revoliucijos stabdytojas.[145]

Šitoje apkaltinimų rūšyje yra teisingų daiktų, bet jais galima tiktai džiaugtis ir gėrėtis.

Tiesa, katalikybė rūpinasi socialiniais reikalais. Jeigu dėl to nors kiek padidėja socializmo įsitikėjimas savimi, tai ne katalikybė už tai peiktina ar girtina. Nors socializmas tikrai būtų civilizacijos ardytojas, tai ir tuomet nevalia būtų slopinti tikrų socialinių reikalų aprūpinimą. Socialinių reikalų atlikimas yra labai svarbus kultūros darbas. Jį dirbdama katalikybė kultūrai atneša naudos.

---

[140] [Citata vok. kalba] (Kathol. und Protest., p. 223). – Aut. past.

[141] P. 220. – Aut. past.

[142] Ib. – Aut. past.

[143] P. 221 ir 214. – Aut. past.

[144] Bernhard Heinrich, Fürst von Bülow (1849–1929).

[145] Op. cit. p. 215. – Aut. past.

Tą darbą ji atlieka kultūringu būdu. Juo socializmas kur nors būva mažiau kultūringas, juo labiau jis ten nekenčia katalikybės. Vokietijoje, kur mokslas stovi aukštai, ten įvyksta katalikų sutartis su socialistais.

Tačiau nei sutartis politikoje, nei tarptautiškumas idealų srityje nenaikina principialaus skirtumo tarp katalikybės ir socializmo. Stebėtina, kaip galėjo to nematyti universiteto profesorius, rašydamas knygas apie tuos dalykus. Katalikybė socialiniams pagerinimams įvesti nepripažįsta ir skaudžių skaudžiausiai peikdama trukdo kruvinos revoliucijos kėlimą. Tuomi jis užsitraukia socializmo neapykantą, nes toji revoliucija – pats didžiausias socializmo įrankis. Revoliucijos nuteisinimas ir garbinimas yra tikra socializmo kaltė; tuomi jis sunkiai nusideda kultūrai ir civilizacijai. Katalikybė, atrasdama būdus socialinėms ligoms gydyti be revoliucijos, tuomi pačiu dvigubai patarnauja kultūrai.

Du posakiu: a) kad katalikiškose šalyse revoliucija būvanti baisesnė negu protestantiškose ir b) kad katalikybė mažu daiktu stato religiją, aš paliksiu neperkratinėjęs. Iki šiol dar nei vienoje nekatalikiškoje šalyje nėra buvę perversmo, įvykusio taip pigiai, kaip tat pasidarė Lietuvoje 1926 m. gruodžio 17 d. Katalikų kasdieninės maldos, dažnos Komunijos, sekmadienio pareiga, didžiųjų švenčių iškilmės, Eucharistiniai Kongresai ganėtinai liudija, kad prof. - Sell'io du pastarieji priekaištai į spaudą pateko netyčia, per autoriaus ar kieno kito neatsargumą. Apie tai, kad katalikybė moka ir moko tėvynę mylėti, kalbėjau anksčiau.

4 §. Kapitalizmo dvasios stoka

Laikraštyje „Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik", t. XX ir XXI buvo straipsnis „Protestantizmo Etika ir kapitalizmo dvasia".[146] Jo autorius p. Max Weber mini, kad katalikai neturį kapitalizmo dvasios, kuri tautas daro turtingas. Anot Weber'io, kapitalizmo dvasią išreiškia troškimas pelnytis pinigų ir vis daugiau pinigų ir tam vienam tikslui gyventi. Taip pat ir Sell tarp kitų girtinųjų kalvinizmo ypatybių mini labai žymų mokėjimą taupyti... ir priedermėms atsakantį sugebėjimą parūpinti sau kapitalo, kurs nuolatai juda tikslu daryti didžių daiktų Dievo karalystės naudai.[147]

Kaip daugelyje mokslo klausimų, taip ir šitame, tiesa vienu kardo kirčiu neiškertama. Tautos, kuriose kapitalizmo dvasia viešpatavo, susilaukė daugelio stambių kapitalistų. Negalima taipgi nepripažinti, kad katalikybė stato nemaža kliūčių kapitalams augti anapus vidutinių ribų.

Kultūringame pasaulyje šiandien jau tiek galingi daros principai, kad visi lygiai, katalikai, pravoslavai, protestantai ir nekrikščionys teorijoj vienaip pripažįsta, jog pinigas galima pelnytis vienais tik doraisiais būdais. Tik kai tenka

---

[146] Max Weber (1864–1920), „Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus", *Archiv für Sozialwissenschaften und Sozialpolitik*, Bd. XX (*I.: Das Problem*), November 1904; Bd. XXI (*II.: Die Berufsethik des asketischen Protestantismus*), Juni 1905. Perdirbta ir papildyta laida: „Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus", in: *Gesammelte Aufsätze zur Religionssoziologie*, t. 1, Tübingen 1920.

[147] Op. cit. p. 52. – Aut. past.

tarp tų būdų padaryti konkretinį skirtumą, kurie dori, o kurie ne, tepasirodo nuomonių ir dvasios nevienodumas. Katalikybė daug tokių pralobimo būdų vadina nedorais, kurie kitiems tikėjimams neišrodo peiktini.

Ką tik užgimęs protestantizmas pusėtinai pasipelnė konfiskacijomis. Rusė ir pravoslavė O. Z. Balačinskaja rašo: „Skriaudos ir sulaužytos teisybės skaudus jausmas labai smarkiai apėmė mane, apžiūrinėjant Drohntheimo katedrą.[148] Tu jos nematei ir negali įsivaizduoti, kokia tai grožybė. Tą bažnyčią ilgai statė, paskui kelissyk ją naikino gaisrai ir ji vėl buvo atstatoma, ji dabar yra dviejų: romaniškojo ir gotiškojo stilių mišinys. Išėjo gan keista, bet kilniai didinga. Taigi tą katedrą, tą amžiais statytąjį meno paminklą, reformacijos metu protestantai užgrobė sau. Kokią jie turėjo teisę?.."[149]

Bažnyčių paėmimas, kuomet parapijos diduma paliauja buvusi katalikiška, nelaimė ir neteisybė, bet nėra didžiausia, kurios teko pritirti katalikams. Šiandien neabejotina istorijos tiesa, kad noras pagrobti bažnyčių ir vienuolijų turtus žymiai prisidėjo prie protestantizmo praplėtimo Vokietijoje XVI amžiuje.[150] Kuomet Otto von Pack 1528 metais prigavo Hessios Landgrafą Filipą, tasai išplėšė užtatai nuo Moguncijos[151] arkivyskupo ir nuo Mogunucijos bei Bambergo vyskupų viso labo 200.000 guldenų.[152] Priėmę protestantizmą, kunigaikščiai bažnyčias atiduodavo naujo tikėjimo skelbėjams, bet pinigus ir turtus daugelyje atvejų pasilikdavo sau.

Kiek katalikų turtų sumažėjo, o nekatalikų padidėjo Lietuvoje prieš 1918 m., apie tai per skaudu mums šiandien kalbėti.

Peterburgo dienraščiai padavė agencijos telegramą, išleistą iš Paryžiaus 28 (15) kovo 1910 m.: „Senatas patvirtino parlamento priimtąjį įstatymo projektą panaikinti instituciją, paskirtą vienuolijų turtams likviduoti."[153] Ta telegrama mums akyva[154] ne tiek savo turiniu, kiek paties fakto priminimu. „Novoe Vremia" visuomet pilna katalikų neapykantos. 2 (15) kovo 1910 m. Nr. 12202 ji rašė, kad Prancūzų konfiskuotasis 1906–9 metais katalikų Bažnyčios turtas išnešė 411.566.154 frankų. Valstybės iždas iš to pelnė 20 milijonų. Likusieji 391 milijonas pateko privatiems asmenims. Tie asmens nekatalikai, nes pasisavinimas bažnytinio turto yra kaltė, kuri savaime, be kitos priežasties, išskiria

---

[148] 1070–1300 m. pastatyta *Nidaros Domkirke* Trondheimo mieste Norvegijoje, 1537 m. užimta liuteronų.

[149] Iz pisem turistki, laikraštyje „Vera i Žizn", 1909 m. Nr. 12, p. 7. – Aut. past.

[150] Kirsch-Hergenröther [Johann Peter Kirsch, 1861–1941; kard. Joseph Hergenröther, 1824–1890], Handbuch der allgemeinen Kirchengeschichte, 3 Bd., Freiburgi i. Br. 1909, p. 173. – Aut. past.

[151] Mainzo.

[152] Ib. p. 70. [Otto von Pack (c. 1480–1537) apgavo Heseno landgrafą Philippą I dėl Ferdinando Habsburgo planų pulti liuteronus.] – Aut. past.

[153] Birževije Vedomosti. Večerni vipusk, Nr. 11616, vtornik 16 (29) marta 1910 g. – Aut. past.

[154] Aktuali.

žmogų iš katalikų tarpo.[155] Tokiu būdu trumpu laiku, kol likvidacija ėjo, Prancūzijos katalikija tapo 411 milijonų mažiau turtinga, o nekatalikai 391 milijonu turtingesni.

Aprašytasis pavyzdys parodo, kad viešojo gyvenimo doros pažiūrų skirtumas tarp katalikų ir nekatalikų daro skirtumo jų turte. Bet yra skirtumų ir privatinio gyvenimo doros klausimuose, atsiliepiančiuose turte.

Man, tapus tikėjimo mokytoju vienoje pavargėlių mergaičių prieglaudoje,[156] reikėjo pažinti darbo sąlygas, esančias ponių ir vaikų rūbų dirbtuvėse. Katalikės, pildančios savo tikėjimą, negali būti tų dirbtuvių savininkėmis. Mat, ponių rūbai, nors painūs siūti, labai pigūs. Dirbtuvės užsilaiko ir pralobsta tuomi, kad patį didįjį ir patį sunkųjį darbą atlieka mergiotės-mokinės, nieko pelno negaudamos, savo drabužį vilkėdamos, savo namuose nakvodamos ir savo pusryčius valgydamos. Tokias sąlygas sudarė kandidačių daugybė, nes tėvai, norėdami išeiti į dirbtuvę, kiša dukteris kur tik gali.

Kapitalistiškos dvasios savininkė tas mergiotes laiko mokinėmis ketverius ir penkerius metus, neduodama joms išmokti to, kas reikalinga siuvėjos ar skrybelninkės diplomui gauti. Ne sykį mergiotės dirbtuvėje išbūva nuo 9 ryto iki 12 nakties, kaip kada iki 3-čiai po vidurnakčiui. Katalikė savininkė taipgi palaiko mergiotes naminiam darbui, bet neleidžia jų namon vidurnaktyje, atsižiūrėdama aiškių savo tikėjimo reikalavimų. Palaikymas gi mergiočių nakvoti rišasi su nakvynės ir rytmetinių pusryčių išlaidomis. Mergiočių pusryčiai, trumpesnis ir retesnis jų darbas naktimis, greitesnis atleidimas iš mokinių į darbininkes daro gana žymų padauginimą išlaidų ir pelno sumažinimą. Norėdama tas išlaidas uždėti pirkėjoms, katalikė dirbtuvės savininkė turi pakelti rūbų kainas aukščiau negu nekatalikė, nežiūrinti tikėjimo ir doros reikalavimų. Pirkėjos, žinoma, eina pirkti ten, kur yra ta pati išdirbinio vertė, o kaina pigesnė. Todėl katalikių dirbtuvės neišlaiko konkurencijos su nekatalikiškomis.

Dvidešimtojo amžiaus sociologai labai pritaria žmonių susiorganizavimui į draugijas sulig tuo verslu, kurį jie varo. Amatininkų draugijos buvo labai stiprios pirm XVI šimtmečio visose kultūringose Europos šalyse. W. J. Ashley, rašydamas Anglijos ūkio istoriją, sako, kad tas draugijas, kuriomis viduramžis buvo pranokęs XVIII-tąjį ir pradžią XIX šimtmečio, panaikinusi kapitalizmo dvasia.[157]

---

[155] „Tous ceux qui, sans autorisation valable, les (bažnyčios turtus) acqueriaient, de quelque manière que ce soit, pour leur jouissance personnelle, seraient froppés, par la même, de l'excommunication avec toutes ces consequences" [Taigi visi tie, kurie be galiojančio leidimo bet kokiu būdu įsigijo juos (bažnyčios turtus) asmeniniam naudojimui, bus dėl to nubausti ekskomunika su visomis jos pasekmėmis], primena katalikams Tarbes'o Vyskupas pastoraliniu laišku 14 balandžio 1910 m. – Aut. past.

[156] St. Peterburge.

[157] Ashley W. J., Englische Wirtschaftsgeschichte, übersetzt von R. Oppenheim, 1896, Bd. II, p. 49. [William James Ashley (1860–1927), *An Introduction to English Economic History and Theory*, 2 tomai, 1888–1893.] – Aut. past.

Katalikybė negali sakytis turinti kapitalizmo dvasią. Jei kurie katalikai dvasia ir priklauso kapitalizmui, tai jie betgi neturi kuomi prirodyti, kad ir Bažnyčia kapitalizmu gyvena arba nors jį pagiria. K. Marx'as, sustatydamas pirmąjį tarptautinės darbininkų draugijos manifestą, naudojosi oficialia Anglijos statistika ir minėjo kruvinąsias neturtėlių darbininkų kančias, augusias drauge su kapitalų augimu Anglijoje viduryje XIX šimtmečio.[158] Neturėdama kapitalizmo dvasios, katalikybė neturi nė kaltės už visas badaujančių, išnaudojamų darbininkų kančias.

Neaprėžtoji kapitalizmo dvasia gimdo biržų suktybes, nežmonišką palūkų plėšimą, darbininkų skriaudimą dirbtuvėse. Kapitalizmo dvasios pilni miestų pirkliai plėšdami išnaudoja neprityrusį gudrumų sodietį ir visas sodžių ekonomines spėkas iščiulpia į miestus. Mažai savo reikalus išmanąs sodietis tos baisiosios skriaudos nemato, bet jaučia ir šėlsta, o pašėlęs kartais padega pirklių namus, plėšia ir drasko jų turtus, žudo pačias ir vaikus. Kaltas ir nedoras yra riaušininkų žiaurumas, bet kaltas ir kapitalizmas, skriaudomis erzinąs tamsuolius. Kapitalizmo dvasia gamina ne vienus tik žvilgančius turtuolių rūmus, bet ir skriaudos ir pašėlusios minios riaušes, arba pogromus. Ypač pastarieji nepasitarnauja nei kultūrai, nei civilizacijai ir, ačiū Dievui, kad katalikybė neturi dvasios, gaminančios juos.

Peržiūrėjome keturis tariamuosius katalikystės kenksmingumo civilizacijai įrodymus, vartojamus rimtose Vokietijos profesorių knygose, ir galime trumpai suimti išvadas, prie kurių priėjome: 1) Siliabo sakinys, išrodantis pirmyneigai priešingu, reikia imti iš šaltinio ir tuomet jis tereiškia tik ateizmo papeikimą visai nestebėtiną popiežiaus lūpose. 2) Katalikystė blogojo klerikalizmo nepagiria, o geruoju ne sykį yra padarius pirmyneigai naudos. 3) Katalikystė su socializmu tik tada draugauja, kada sutartis su juo atneša kultūrai naudos. Tas katalikystės ir socializmo sėbravimas nekenkia kultūrai. Katalikystė daugiausia už kitus kovoja su bolševizmo revoliucioniškumu. 4) Katalikybė neturi kapitalizmo dvasios, bet tatai yra jos nuopelnas civilizacijai, o ne kenksmingumas.

Šitie keturi katalikybės nenaudingumai kultūrai, nenaudingumo tariamieji įrodymai, man rodosi, mažesni už kitus, todėl juos suvedžiau į vieną straipsnį. Kitiems kai kuriems reikės atskirų straipsnių.

---

[158] Karl Marks, Pervi manifest meždunarodnago tovariščestva rabočich. Izdatelstvo „Proletariat", p. 3–8. [Karl Marx (1818–1883), *Inauguraladresse und Statuten der Internationalen Arbeiter-Assoziation*, London 1864]. Aš atsiprašau p. Šepečio, kad jo sustatytasis „Lietuvos Žiniose" Nr. 20 š. m. 1910 m. Anglijos darbininką turtingumo aprašymas man išrodo naivus. Todėl aš neprirodinėju jo klaidingumo. Jei tat nebūtų buvę lietuviškai parašyta, tai nebūčiau minėjęs. – Aut. past.

Redakcinės pastabos

Rengiant vysk.Pranciškaus Petro Būčio, MIC (1872–1951) tekstų rinktinę, buvo nutarta šiuos raštus padalinti į dvi knygas: *Trumpa apologetika ir kiti raštai* apima labiau populiarius, paprastiems tikintiesiems skirtus veikalus, *Tikėjimo gynėjas. Vyskupo Būčio gyvenimas ir raštai* – akademinius ir diskusinius darbus, pridedant išsamią autoriaus biografiją ir bibliografiją. Stengėmės abiejose knygose pateikti įdomiausius tekstus, sukurtus Būčio kaip apologetikos profesoriaus, laikraščių redaktoriaus, populiarių knygų autoriaus, vyskupo-misionieriaus tarp stačiatikių.

Ieškojome kompromiso tarp autorinio teksto autentiškumo ir jo suprantamumo šiandienos skaitytojui.

Todėl, viena vertus, palikome originalią teksto ir sakinių struktūrą, linksnių vartojimo formas ir kt. gramatines konstrukcijas (jų keitimas reikštų visišką teksto perkūrimą); palikome originalų kursyvo vartojimą teksto išryškinimui (raidžių išretinimą visur pakeitėme į kursyvą), taip pat didžiųjų ir mažųjų raidžių vartojimą; išsaugojome, mūsų nuomone, vertingus teksto elementus: senoviškus lietuviškos kilmės žodžius ir tarmybes, autoriaus įvestus naujadarus (jei reikia, juos paaiškindami išnašose). Šv. Rašto citatas palikome autorines, nes Būčys pabrėžia, jog visuomet pats stengiasi jas versti iš originalo kalbų.

Kita vertus, pakeitėme beveik visas svetimybes, pasenusius tikrinius vardus bei nebevartojamas rašybos formas (pats autorius tų vardų ir formų nevartoja nuosekliai net tame pačiame tekste) – šie pakeitimai surašyti žemiau. Taip pat, vengdami nesusipratimų, pakeitėme kai kuriuos pagrindinius teologinius terminus į šiuolaikinius; nuosekliai taisėme skyrybą; pataisėme (be nuorodų) nedideles korektūros klaidas; papildėme sutrumpintus žodžius ir įterpėme praleistus (laužtiniuose skliaustuose); Šv. Rašto knygų pavadinimų santrumpas (kurias Būčys vartoja nenuosekliai – tai lotyniškas, tai lietuviškas) pakeitėme į dabar vartojamas.

Keičiami žodžiai ir jų formos:

Teologiniai terminai: atsikelti – prisikelti, atsikėlimas – prisikėlimas; mokslija – magisteriumas; Pastiprinimas – Sutvirtinimas (sakramentas); Perdavimas – Tradicija; Santaryba – Susirinkimas.

Svetimybės: aniolas – angelas; dūšia – siela; liuosas – laisvas; nabašninkas – numirėlis, mirusysis, velionis; pavelyti, velyti – leisti; prietelis – draugas, neprietelystė – priešiškumas; prigulmingas – priklausomas, neprigulmybė – nepriklausomybė; subata – šabas, šeštadienis; užrubežis – užsienis, ir kt.

Tarptautiniai žodžiai: aksijomatas, aksiomatas – aksioma; aramajai – aramėjai; ciecorius – ciesorius; farizėjus, parizėjus – fariziejus; formula – formulė; hypotėzė, hypotezis, hipotezis – hipotezė; ministeris – ministras; oficijalis, oficijalinis, oficijališkas – oficialus, ir kt.

Tikriniai vardai: Achillis – Achilas; Aigiptas – Egiptas; Betlejus – Betliejus; Enrikas – Henrikas; Grigorius – Grigalius; Jeruzolima – Jeruzalė; Jieva – Ieva; Kirilius – Kirilas; Rymas – Roma; Tamas, Tamošius – Tomas, ir kt.

Rašymas kartu: antgalo – ant galo; dėlko – dėl ko; išpradžių – iš pradžių; kada-nors – kada nors; kuoaiškiausiai – kuo aiškiausiai, ir kt.

Rašymas atskirai: iš vien – išvien; jų dviejų – jųdviejų; kas kart – kaskart; tai gi – taigi; taip gi, taip-gi – taipgi; tur būt – turbūt, ir kt.

a/ia, ia/a, u/iu, iū: brošura – brošiūra; evolucija – evoliucija; ilustruoti – iliustruoti; izolacija – izoliacija; riaukšlėtis – raukšlėtis, ir kt.

ė/e, e/ė: angėlas – angelas; apologėtika – apologetika; bėsant – besant; del – dėl; gerybė – gėrybė; nėsą – nesą; slėgia – slegia, ir kt.

i/y, y/i: apinasris – apynasris; artymas – artimas; atydžiai – atidžiai; fakiras – fakyras; hypnotizmas – hipnotizmas; nayvus – naivus; ryšis – ryšys; systema, sistematas – sistema, ir kt.

ij/i, i/ij, ji/i: aprijorinis – apriorinis; biblijografija – bibliografija; breviorius – brevijorius; dejizmas – deizmas; dijecezija – diecezija; egojistiškas – egoistiškas, ir kt.

į/y: akįs – akys; dešimtįs – dešimtys; gįsla – gysla; patįs – patys; trįs – trys, ir kt.

in-/į-, į/in: indėti – įdėti; ineiti – įeiti; ingyti – įgyti; pasitenkįti – pasitenkinti; pažįti – pažinti; patvirtįs – patvirtins.

-is/-us, -inis: absoliutis – absoliutinis; brutalis – brutalus; centralis – centrinis; genijalis – genialus; materijalis, materialis – materialus, ir kt.

u/ū, ū/u: ačiu – ačiū; buti – būti; kulturingas – kultūringas; liūdymas – liudijimas; podūkra – podukra; rupestis – rūpestis; rušis, rųšis – rūšis; stebūklas – stebuklas, ir kt.

-ųs/-ūs: reiškųs – ryškūs; skauduųs – skaudūs; svarbųs – svarbūs; tankųs – tankūs.

h tarptautinių žodžių pradžioje: aliucinacija – haliucinacija; elenizmas – helenizmas; ercogas – hercogas; herezis – erezija; hysterija – isterija; imnas – himnas; jerarchija – hierarchija, ir kt.

ch/k, k/ch, c/k: antichristas – antikristas; arcivyskupas – arkivyskupas; patriarkas, patriarcha – patriarchas; skematiškai, šematiškai – schematiškai; teknika – technika.

š/s: apščiai – apsčiai; gulščias – gulsčias; skaiščiau – skaisčiau.

z/s, s/z: atmezdamas – atmesdamas; filozofija – filosofija; gązdinti – gąsdinti; grimsti – grimzti; spauzdinti – spausdinti, ir kt.

Kiti žodžiai ir formos: abejimas – abejojimas; aikvoti – eikvoti; amžis – amžius; apseiti – apsieiti; apsimti – apsiimti; apveizda – apvaizda; atatikti – atitikti; augštas – aukštas; bejiegis – bejėgis; bezdžionė – beždžionė; biaurus –

bjaurus; buitis – būtis (filosofijoje); dvyliką – dvylika; galė – galia; gyvęti – gyventi; iščios – įsčios; išvadžiojimas – išvedžiojimas; išvidinis – vidinis; įąs – jas; jiega – jėga; jogiai, juog – jog; kas-žin – kažin; kninga – knyga; neesu – nesu; pagelba – pagalba; ryto – rytoj, ir kt.

Santrumpos: dras – d-ras; klg. – kg; pav., pvzd. – pvz.; žiur. – žiūr.

PAGRINDINIAI BIOGRAFINIAI ŠALTINIAI

Čia chronologine tvarka išvardijami pagrindiniai tekstai, kuriuose apžvelgiamas visas Būčio gyvenimas ar ilgas jo etapas. Jais remiasi mūsų straipsnis „Vyskupo Būčio gyvenimas ir raštai", tik svarbesnėse vietose nurodant tikslias vietas šiuose šaltiniuose. Kitus šaltinius žr. straipsnio išnašose.

„Dvasiškosios Akad. lietuviai profesoriai", [apie P. Būčį ir J. Matulaitį], *Šaltinis*, 1908.04.15, Nr. 16, p. 250.

Ign. Česaitis [Ignas Česaitis, 1893–1961], „Prie Kun. Prof. Bučio Biografijos Amerikoje", *Draugas*, 1921.07.16, Nr. 166, p. 2. – Kt. leid.: Ign. Česaitis, „Iš Amerikos laikraščių ...", *Laisvė*, 1921.09.01, Nr. 194, p. 2–3. – Toliau: **Česaitis 1921**.

Jonas J. Jakaitis [1883–1963], „Pranciškus Bučys", *Draugas*, 1921.07.11, Nr. 161, p. 2. – Toliau: **Jakaitis 1921**.

Doc. kan. J. Tumas [Juozas Tumas-Vaižgantas, 1869–1933], „Kun. Dr. Pranciškus Būčys M.I.C.", *Tiesos kelias*, 1927, Nr. 1, p. 1–17. – Kt. leid.: „Pranciškus Bučys", in: *Vaižganto raštai* / [Juozas Tumas-Vaižgantas], Kaunas; Vilnius: „Švyturio" bendrovės leidinys, 1922–1938, 19 tomų. T. 14: *Mūsų literatūros istorijai: sekmas būrys veikėjų: publicistai*, Kaunas: Hum. mokslų fakulteto leidinys, 1929, p. 132–138. http://www.epaveldas.lt/recordDescription/LNB/C1B0003734762. – Toliau: **Tumas 1927**.

Dr. J. Totoraitis [Jonas Totoraitis, 1872–1941], „Šiek tiek apie k. P. Būčio veikimą", *Tiesos kelias*, 1927.01, Nr. 1, p. 17–23. – Kt. leid: Prof. Dr. J. Totoraitis, „Šiek tiek apie J. E. vysk.P. Būčio veikimą", *Šaltinis*, 1931.04.25, Nr. 17, p. 219–222; „Šiek tiek apie J. E. vyskupo P. Būčio veikimą", *Draugas*, 1931.06.17, Nr. 142, p. 3–4. Aut. nenurodytas. – Toliau: **Totoraitis 1927**.

Prof. B. Česnys [Blažiejus Česnys, 1884–1944], „Keletas mokinio ir kolegos atsiminimų apie kun. P. Būčį", *Tiesos kelias*, 1927.01, Nr. 1, p. 23–26.

S. G. [?], „L. Krikščionių Demokratų Partijos kūrėjai: Pranciškus Būčys", *Krikščionis Demokratas*, 1927, Nr. 3–5, p. 91–92.

„Vyskupas Bučys italų spaudoje", *Draugas*, 1930.07.25, Nr. 174, p. 2. Aut. nenurodytas. – Apie: [Str. apie Būčį], *L'Osservatore Romano*, 1930.07.10, Nr. 159, p. ?.

J. S. [?], „J. E. Vyskupas Būčys", *Rytas*, 1930.07.21, Nr. 163, p. 3.

Pr. [Juozas Prunskis?], „Pasikalbėjimas su J. E. vysk.Petru Būčiu (Mūsų Romos korespondento)", *Rytas*, 1930.12.10, Nr. 281, p. 3.

Kazys Vidikauskas [Kazimieras Vidikas-Tauras, 1885–1962], „Dr. Prof. P. Pr. Bučys, katalikų vyskupas Rytų apeigoms", *Garsas*, 1931.12.24, Nr. 52, p. 2–3.

Kun. K. Matulaitis, M.I.C. [Kazimieras Aloyzas Matulaitis, 1894–1976], „Jo Ekscelencijai ..."; „Jo Ekscelencija vyskupas Petras Būčys, M.I.C.", in: *Mišių maldos: Lotynų ir Rytų Apeigomis* / [iš lot. ir bažnyt. slavų kalbų vertė K. Matulaitis], Chicago, Ill.: „Draugas" Pub. Co, 1931, p. 4.

Kz. Čib. [Kazimieras Čibiras, 1911–1974], „Kristui ir Bažnyčiai: J. E. vysk.Petro Būčio 40 metų kūrybinio darbo, 1891–1931", *Šaltinis*, 1931.04.25, Nr. 17, p. 217–219. – Kt.

leid.: Kz. Čib., „Šiandien minime J. E. Vysk.Petro Būčio 40 metų kūrybinio darbo", *Draugas*, 1931.06.17, Nr. 142, p. 1–2. – Toliau: **Čibiras 1931.**

Leonardas Šimutis [1892–1975], „J. E. Vyskupo Petro darbai", [L. Šimučio, „Draugo" Red., kalba, pasakyta J. B. Vyskupo Petro Būčio 40 m. kūrybinio darbo sukakties paminėjimo puotoj, Chicagoje], *Draugas*, 1931.06.19, Nr. 144, p. 2.

K. Z-kas [Juozas Užupis, 1894–1941, arba Justinas Staugaitis, 1866–1943, abu pasirašinėję Zanavyko slapyvardžiu], „J. E. Vyskupas Petras Būčys: (60 m. amžiaus sukaktuvių proga)", *Rytas*, 1932.08.25, Nr. 175, p. 3. – Kt. leid.: K. Z-kas, „J. E. Vyskupas Petras Būčys: (60 m. amžiaus sukaktuvių proga)", *Draugas*, 1932.09.10, Nr. 215, p. 2. – Toliau: **Z-kas 1932.**

Dr. V. Mar. [?], „J.E. vysk.P. Būčys: 60 metų amžiaus sukakus", *Šaltinis*, 1932.09.10, Nr. 37, p. 519–520.

Bishop Peter Francis Bucys M.I.C.: Catholic missionary for Russians in America: published on the occasion of the 25th Anniversary of his religious vocation, with the approval of the Ecclesiastical authorities, 1909–1934, Thompson, Conn.: Marianapolis, [1934], 22 p. – Aut. nenurodytas.

„Vysk. P. Būčio sidabrinis jubiliejus", *Draugas*, 1934.07.24, Nr. 173, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Būčiai", in: *Lietuviškoji enciklopedija* / Vacl. Biržiška (vyr. red.), Kaunas: Spaudos fondas, nuo 1931, 118 sąsiuvinių. T. 4, sąs. 7 (43): Bronislava–Bučiavimas, 1935, sklt. 889–896. Aut. nenurodytas. – Kt. publ.: *Būčiai* / Pr. Dovydaitis [Pranas Dovydaitis, 1886–1942], [Kaunas], [1935], 4 p.; „Būčiai", in: *Lietuviškoji enciklopedija* / Vacl. Biržiška – vyriausias redaktorius, Kaune: Spaudos Fondas, 1933–[1944], 10 tomų. T. 4: Bohdanas–Caxias, 1936, sklt. 889–896. Aut. nenurodytas. – Toliau: **Dovydaitis 1935.**

K. J. Prunskis [Juozas Prunskis, 1907–2003], „Nuotykiai iš gyvenimo lietuvio barzdoto vyskupo", *Draugas*, 1942.10.01, Nr. 227, p. 5. – Toliau: **Prunskis 1942.**

Y. [Stasys Yla, 1908–1983], „Sacerdos magnus: 75-jų vysk.Būčio sukaktuvių proga", *Auka*, 1947, Nr. 2, p. 64–66, http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=202571&biRecordId=36514.

Dr. J. Prunskis, „Vysk. Būčiui 75 metai amžiaus", *Draugas*, 1947.08.20, Nr. 193, p. 4.

F. B-us [Feliksas Bartkus, 1894–1973], „Jo Ekscelencija vyskupas Petras Pranciškus Būčys", *Tėvynės sargas*, 1949.02, Nr. 2–3, p. 86–94.

J. Vaišnora, MIC [Juozas Vaišnora, 1905–1987], „Ecce Sacerdos Magnus: J. E. Vyskupo Pr. Bučio 50 metų kunigystės proga", *Aidai*, 1949.10, Nr. 25, p. 149–151. – Toliau: **Vaišnora 1949.**

„J. E. Petras – Pranas Bučys ... šiemet švenčia 50 metų kunigystės jubiliejų", *Ateitis*, 1949, Nr. 3, p. 7. – Aut. nenurodytas.

„A. a. Vyskupas Pranciškus Būčys", [nekrologas], *Draugas*, 1951.10.27, Nr. 253, p. 3. – Aut. nenurodytas.

T. M. [?], „Mirė vysk.P. Bučys", *Margutis*, 1951.11, Nr. 11, p. 19.

„Mirė vysk.Petras Būčys", *Ateitis*, 1951.08, Nr. 8, p. 238. – Aut. nenurodytas.

Pr. [Juozas Prunskis?], „Vysk. Būčio gyvenimo kelias", *Draugas*, 1951.10.29, Nr. 254, p. 4.

Kun. M. Urbanavičius, MIC [Mykolas Urbanavičius, 1890–1973], „Didysis lietuvis – a. a. vysk.Būčys", *Draugas*, 1951.10.30, Nr. 255, p. 5. – Toliau: **Urbanavičius 1951.**

Tėvai Marijonai, „Jo Ekscelencija, Vyskupas Petras Pranciškus Būčys, MIC", [nekrologas], *Draugas*, 1951.10.30, Nr. Nr. 255, p. 7.

J. Sav. [Juozas Vaišnora], „In memoria di Mons. Būčys", [nekrologas], *L'Osservatore Romano*, 1951.12, Nr. 288, p. ?. – Apr. pagal: *Lietuvių Enciklopedija*, 1954, žr. žemiau.

Zenonas Ivinskis [1908–1971], „Vysk. Petras Pranciškus Būčys: žmogus, vienuolis, lietuvis", *Aidai*, 1952.01, Nr. 1, p. 1–17, http://www.aidai.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=5207:pa&catid=332:1-sausis&Itemid=361. – Kt. leid.: „Tautos religintojas

vyskupas Petras Pr. Būčys", *Lux Christi*, 1952.01, Nr. 1 (4), p. 5–?. – Toliau: **Ivinskis 1952**.

„Vysk. Petras-Pranciškus Būčys", *Garsas*, 1952, Nr. 6, p. 3.

„Būčiai", in: *Lietuvių enciklopedija*, Boston, Mass.: Lietuvių enciklopedijos leidykla (J. Kapočius), 1953–1985, 37 tomai. T. 3: Birutė–Chromotipija, 1954, p. 305–307. – Aut. nenurodytas.

Kan. M. Vaitkus [Mykolas Vaitkus, 1883–1973], „Kalėdų senelis", *Draugas*, 1954.12.23, Nr. 300, III dalis, p. 1–2. – Kt. leid.: „Kalėdų senelis: Vyskupas Petras Pranciškus Būčys", in: *Keturi ganytojai: atsiminimai* / Mykolas Vaitkus, Chicago, Ill.: Lietuviškos knygos klubas, 1960, p. 153–180. – Toliau: **Vaitkus 1960**.

Steponas Matulis, M.I.C. [1918–2003], „Vyskupas Pranciškus Petras Būčys, M.I.C. (1872–1951)", *Lietuvių katalikų mokslo akademijos suvažiavimo darbai*, Kaunas: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 1935–1940, nuo 1961. T. 4: *Lietuvių mokslinės problemos naujausių Katalikų Bažnyčios direktyvų šviesoje: IV suvažiavimo darbai: 1957 m. spalio mėn. 2–4 d. Romoje*, (ser. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos leidinys*; Nr. 6), Roma: Pontificia Università Gregoriana sp., 1961, p. 213–217, http://www.prodeoetpatria.lt/files/pdf-straipsniai/Suv-darbai-IV/STEPONAS%20MATULIS%20-%20Vyskupas%20Pranci%C5%A1kus%20B%C5%AB%C4%8Dys,%20M.I.C.pdf. – Kt. leid.: „Vyskupas Pranciškus Petras Būčys, M.I.C. (1872–1951)", in: *Ganytojai ir mokslininkai* / Steponas Matulis, M.I.C., Roma: [LKMA], 1961, p. ?. – Toliau: **Matulis 1961**.

Vysk. P. P. Būčio atsiminimai..., 1966. – Žr. bibliografija. – Toliau: **VBA I, II**.

„15 metų be Pranciškaus Petro Būčio (1872–1951 m.)", *Lietuvių krikščionių demokratų sąjungos vyr. centro komiteto biuletenis*, 1966.12, Nr. 1, p. ?. – Kt. leid.: *Lietuviai krikščionys demokratai išeivijoje: 1946–2008 m.* / sud. Pranas Povilaitis, Audronė Viktorija Škiudaitė, Vilnius: Baltijos kopija, 2013, p. 295.

„Būčys Pranas Petras", in: *Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija* / Lietuvos TSR mokslų akademija, Vilnius: Mintis, 1966–1975, 4 tomai. T. 1: A–J, 1966, p. 272.

„Bučys, Pranciškus, vyskupas", in: *Chicagos lietuvių istorija, 1869–1959* / Aleksas Ambrose [Aleksas Ambrozevičius, 1892–1970], [Chicago, Ill.]: Amerikos lietuvių istorijos draugija, 1967, p. 487–488.

J. V. [Juozas Vaišnora], „Būčys, Pranciškus Petras", in: *Encyclopedia Lituanica* / edited by Simas Sužiedėlis, Boston (Mass.): J. Kapočius, 1970–1978, 6 tomai. Vol. 1: A–C, 1970, p. 422–424.

„Buczys, Franciszek Piotr", in: *Encyklopedia katolicka* / Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski, nuo 1973. T. 2: Bar–Centuriones / pod red. F. Gryglewicza, 1976, kol. 1153–1154. – Kt. leid: 1985, p. ?.

„Būčys Pranciškus Petras", in: *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija* / Vyriausioji enciklopedijų redakcija, Vilnius: Mokslas, 1976–1985, 13 tomų. T. 2: Bangladešas–Demokratinis, 1977, p. 294.

K. J. Duoba [Jonas Duoba, M.I.C., 1922–2014], „Zanavykija – kunigų aruodas" [dalis: „Vysk. Pranciškus P. Būčys"], in: *Zanavykija* / sud. Alicija Rūgytė [1902–1985], 2 tomai. T. 2, Čikaga, 1979, p. 208–210. – Toliau: **Duoba 1979**.

Pr. Gr. [Pranas Grinius], „Vysk. P. Būčio mirties trisdešimtosios metinės", *Draugas*, 1981.10.24, Nr. 248, p. 3.

Stasys Yla, „Flegmatikas, tapęs dinamiku: Vysk.Pr. Būčio mirties 30 metų sukakčiai", *Draugas*, 1981.10.31, Nr. 254 priedas, p. 1–2. – Toliau: **Yla 1981**.

K. B. [?], „Vyskupo Pranciškaus Bučio mirties 30 metų sukaktis", *Tėvynės sargas*, 1982.01, Nr. 1 (51), p. 76–77.

„Bučys Pranciškus Petras", in: *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985–1988, 4 tomai. T. 1: A–Grūdas, 1985, p. 292.

„Mirusiuosius prisimenant: Vyskupas Pranciškus Būčys, 1872.VII.20–1951.X.25", *Tėvynės sargas*, 1986.02, Nr. 2–3 (64–65), p. 118.

Paweł Chudzik MIC [g. 1967], „Religinė skiltelė", [Apie Būčį], *Aušra*, 1990.07, Nr. 7, p. 31–32.

M. Laurinkus [Mečys Laurinkus, g. 1951], A. Vaišvila [Alfonsas Vaišvila, g. 1942], „Bučys Pranciškus Petras", in: *Lietuvos filosofinės minties istorijos šaltiniai* / Lietuvos TSR mokslų akademija. Filosofijos, sociologijos ir teisės institutas; vyr. red. J. Macevičius, Vilnius: Mintis, nuo 1980. T. 2: *XIX a. vidurys – 1940 m.*, 1991, p. 56–59.

Vysk. Pranciškus Petras Būčys = Ad memoriam Bp. Franciszek Piotr Buczys / red. A. P. Sitarski, (ser. *Lenkijos lietuvių muziejaus Punske metraštis*; Nr. 1), Punskas: Aušra, 1992, 61 p.

Kun. Pranas Račiūnas, MIC [1919–1997], „Vyskupas Pranciškus Petras Būčys (1872–1951)", in: Vysk.*Pranciškus Petras Būčys...*, 1992, p. 7–14. – Toliau: **Račiūnas 1992**.

Tadeusz Górski, MIC [g. 1933], „Biskup Franciszek Piotr Buczys", in: Vysk.*Pranciškus Petras Būčys...*, 1992, p. 16–20.

Ses. Ona Mikailaitė [g. 1944], „Pr. Būčio ir J. Matulaičio draugystė", in: Vysk.*Pranciškus Petras Būčys...*, 1992, p. 22–42. – Kt. leid.: „Pr. Būčio ir J. Matulaičio draugystė", *Suvalkija*, 1997.07, Nr. 7, p. 18; 1997.08, Nr. 8, p. 9; „Pal. Jurgio Matulaičio ir Prano Būčio draugystė", *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 2012.10.20–27, Nr. ?, p. ?; 2012.11.03–10, Nr. ?, p. ?.

Žygintas Būčys [g. 1968], „Kun. P. Būčio apmąstymai apie Lietuvos ateitį 1917–1918 metais", in: Vysk.*Pranciškus Petras Būčys...*, 1992, p. 44–47.

[Pranas Račiūnas], „15. Vyskupas Petras Pranciškus Būčys MIC (1872–1951)", in: *Mūsų švyturiai: trumpos biografijos-nekrologai* / Vilkaviškio vyskupijos bažnytinių reikmenų bendrovė „Ardor", Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1992, p. 44–46.

Arūnas Giraitis [g. 1966], „Dvasininkas, politikas, kultūros veikėjas: (Vysk. P. Būčio 120-osioms gimimo metinėms)", *Sūduva*, 1992.08.26, Nr. 143, p. 3.

Kun. Vaclovas Aliulis MIC [1921–2015], „Lietuvis Rytų apeigų vyskupas: Vysk.Pranciškaus Petro Būčio MIC 120-osioms gimimo metinėms", *Katalikų pasaulis*, 1992.10, Nr. 15, p. 5–7. – Kt. leid.: *Žvilgsniai ne tik atgal: [eseistika]* / Vaclovas Aliulis, Vilnius: Katalikų pasaulis, 1994, p. 174.

Aldona Vasiliauskienė [g. 1945], „Netroškęs būti tautos patriarchu: (Vysk. P. P. Būčį prisimenant)", *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, 1994, t. 8, p. 249–286.

Palaimintasis arkivyskupas Jurgis Matulaitis, M.I.C. marijonų gaivintojas, 1909–1927 / Steponas Matulis, Nottingham [i. e. Vilnius]: Šaltinis [i. e. Petro ofsetas], 1996, 272 p. – Toliau: **Matulis 1996**.

Rimvydas S. Butautas [Rimvydas Stanislovas Kazimieras Butautas-Kudirka, g. 1941], „Mokslininkui, vyskupui Pranciškui Petrui Būčiui – 125", *Voruta*, 1997.10.25–31, Nr. 40, p. 5.

Gintautas Ereminas [g. 1974], „Vyskupas Pranciškus Būčys", *Apžvalga*, 1998.05.29–06.04, Nr. 4, p. 6.

Aldona Vasiliauskienė, „Rytų apeigų vyskupo Pranciškaus Petro Būčio MIC veikla", *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, 1998, t. 12, p. 437–446.

„Vysk. Pranciškus Petras Būčys MIC", in: *Novužės krašto vaikai* / Bernardas Aleknavičius [g. 1930], Vincentas Aleknavičius, Marijampolė: Ramona, nuo 1999. T. 1: *XVIII–XIX a. iškilieji zanavykai*, 1999, p. 208.

„Vyskupui Petrui Pranciškui", [eilėraštis]; „Petras Pranciškus Būčys, MIC – vyskupas, teologijos profesorius", in: *Lietuvos dvasios galiūnai: eilėraščiai ir publicistiniai, biografiniai komentarai: knyga skiriama Dievo garbei ir Tėvynei, žengiant į trečiąjį tūkstantmetį* / Leonas Balčiūnas [g. 1932], Kaunas: Raidė, 2000, p. 216–219.

R. Popeniukaitė, *Rytų apeigų vyskupo Pranciškaus Petro Būčio veikla (1930–1939 metais)*, [bakalauro darbas], Vilnius, 2001, mašinraštis, ? p. – Apr. pagal: Vaclovas Aliulis, „Du Bažnyčios šulai...", 2001.

Vaclovas Aliulis, „Du Bažnyčios šulai – sūduviai marijonai: Jurgis Matulaitis (1871–1927), Pranciškus Petras Būčys (1872–1951)", *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 19, 2001, p. 608–615.

Aldona Vasiliauskienė, „Vyskupas Pranciškus Petras Būčys: neskelbti archyviniai dokumentai", *Logos*, 2001, Nr. 24, p. 154–172. – Toliau: **Vasiliauskienė 2001**.

Aldona Vasiliauskienė, R. Popeniukaitė, „Jepiskop obriadov Vostoka Piotr Francisk Bučis", [pranešimas konferencijoje 2001.01.25–26], *Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Humanitārās fakultātes XI Zinātniskie lasījumi*, Daugavpils, 2001, p. ?.

„Kun. prof. dr. Pranciškus Būčys", in: *Amerikos lietuvių kultūros archyvas (ALKA)* / Algimantas Liekis [g. 1943], (ser. *Lietuvių tauta*; Nr. 6), Vilnius: [Indiv. įm. „Lietuvos mokslas"], 2001, p. 14–16.

Angelė Buškevičienė, „Vienas iš didžiojo kunigų daigyno: Minint vyskupo Petro Pranciškaus Būčio, MIC, 50-ąsias išėjimo Amžinybėn metines", *XXI amžius*, 2001.11.02, Nr. 83, http://www.xxiamzius.lt/archyvas/xxiamzius/20011102/atmi_01.html.

Arūnas Streikus [g. 1973], „Būčys Pranciškus Petras", in: *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, nuo 2001. T. 3: Beketeriai–Chakasai, 2003, p. 551–552.

„Pranciškus Petras Būčys MIC", in: *Nenugalėtieji: autografų parodos, skirtos Sibiro tremties 50-mečiui atminti, katalogas* / Stanislovas Sajauskas [g. 1946], Justinas Sajauskas, Kaunas: Naujasis lankas, 2003, p. 56.

„Pranciškus Petras Būčys", in: *Kūrėjų pėdsakais* / Benjaminas Kondratas [g. 1933], Vilnius: Margi raštai, nuo 2004. Kn. 1: *Sūduvos Suvalkija: Kauno pakrašty, Šakių krašte*, 2004, p. 73. – Kt. publ.: Benjaminas Kondratas, „Garsus sūduvis", *Lietuvos aidas*, 2007.08.18, p. 8.

„Bučis Piotr MIC", in: *Biografičeskij spravočnik dejatelej russkogo katoličeskogo apostolstva v emigracii 1917–1991 gg.* / sost. Sergej Vladimirovič Golovanov [g. 1968], Omsk, 2005, https://web.archive.org/web/20060212182002/http://vselenstvo.narod.ru/library/lexicon.htm.

„Būčys Pranciškus Petras", in: *Lietuvos bibliografija* / Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Vilnius: Mintis, nuo 1969. Serija A: *Knygos lietuvių kalba*. T. 3: *1905–1917*. Kn. 1: *Knygos ir autoriniai smulkieji spaudiniai: A–L*, Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2006, p. 226.

„Pranciškus Petras Būčys", in: *Rygiškiečiai – mokslo, meno ir kultūros veikėjai* / Vincas Peckus [1932–2013], Marijampolė: TeleSATpressa, 2008, p. 92.

Audronė V. Škiudaitė [Audronė Viktorija Škiudaitė-Girininkienė, g. 1947], „Pranokęs savąją kartą: Vyskupas Pranciškus Petras Būčys", in: *„Draugui" – 100: už tikėjimą ir lietuvybę* / sud. Marija Bareikaitė-Remienė [g. 1930], Vilnius: Baltijos kopija, 2009, p. 180–184.

Arūnas Streikus, „Būčys Pranciškus Petras", in: *Lietuva: enciklopedija*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2008–2015, 4 tomai. T. 2: *Biografijos: A–I*, 2010, p. 306–307.

„Vyskupas dr. Petras Pranciškus Būčys 1872–1951", in: *Marijampolė: iš praeities į dabartį* / Stanislovas Sajauskas [g. 1946], Kaunas: Naujasis lankas, 2011, p. 101.

Regina Laukaitytė [g. 1959], „Rytų apeigų vyskupo Petro Būčio misija Lietuvoje (1930–1940)", *Istorija*, t. 84 (4), 2011, p. 26, http://archyvas.istorijoszurnalas.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=410&Itemid=406. – Vertimas: Regina Laukaitytė, „Greek Rite Catholicism in Lithuania: The Mission of Bishop Petras Būčys", *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, Vol. 36, Issue 2, 2016.03.02, https://docplayer.net/62481418-Greek-

rite-catholicism-in-lithuania-the-mission-of-bishop-petras-bucys.html. – Toliau: **Laukaitytė 2011**.

Irena Petraitienė [Irena Nijolė Račkauskaitė-Petraitienė, g. 1949], „Palaimintojo J. Matulaičio bendražygis – vysk.P. Būčys", 2012.09.05, http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2012-09-05-irena-petraitiene-vysk-pranciskus-bucys-mudviem-teko-uzdavinys/87529.

Algimantas Katilius [g. 1959], „Kunigo Jono Totoraičio MIC laiškai kunigui Pranciškui Būčiui MIC", *Terra Jatwezenorum*, t. 6, 2014, p. 224.

„Pranciškus Būčys", https://lt.wikipedia.org/wiki/Pranciškus_Būčys

„Piotr Franciszek Buczys", https://pl.wikipedia.org/wiki/Piotr_Franciszek_Buczys

„Bučis, František Piotr", https://ru.wikipedia.org/wiki/Бучис, Франтишек Пётр

„Bishop Petras Pranciskus Bučys, M.I.C. †", http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bbucys.html

„Jepiskop Piotr Bučis", in: *Religioznaja dejatelnost russkogo zarubežja: Biobibliografičeskij spravočnik*, http://zarubezhje.narod.ru/av/b_255.htm.

Rostislav Kolupaev, „Katoličeskie obščiny vizantijskogo obriada i russkaja diaspora", in: *Religioznaja dejatelnost russkogo zarubežja: Biobibliografičeskij spravočnik*, http://zarubezhje.narod.ru/texts/frrostislav302.htm#_ftnref8.

Edmundas Naujokaitis, „Vyskupo Būčio gyvenimas ir raštai", in: *Iš Slavikų krašto praeities* / sudarė Zigmas Naujokaitis, Edmundas Naujokaitis, Kaunas: [E. Naujokaitis], 2019, p. 845–946.

P. P. BŪČIO BIBLIOGRAFIJA

P. P. Būčys nenuilstamai rašė lygiai 60 metų - nuo seminarijos I kurso (1891 m.) iki mirties 1951 m. Būčio biografai pripažįsta, kad mažai vilčių surankioti visas jo publikacijas. Dalies tekstų tikrai neišliko (apie tai keliose atsiminimų vietose užsimena pats Būčys), daugybė publikuota anonimiškai ir niekieno neidentifikuota. Niekas nesudarė archyvuose esančių nepublikuotų tekstų katalogo. Mes peržvelgėme tik pagrindinius periodinius leidinius lietuvių k., tad dar daug Būčio pasirašytų straipsnių glūdi periodikos komplektuose.

Keletą kartų bandyta suskaičiuoti Būčio tekstus. 1912 m. Peterburgo studentai išvardijo 159, 1927 m. J. Tumas - 207. 1921 m. pirmąkart nuskamba siūlymas išleisti Būčio raštų rinkinį - turėtų susidaryti 8 tomai po 320 psl. „Tuos visus raštus kruvon surinkus, išleidus pasidarytų gražiausias pagerbimas už jo dabartinius darbus Amerikoje, o tėvynei Lietuvai ir jos skurstančiai visuomenei butų neapsakoma nauda."[1] 1930 m. rašoma: „Pagal Osservatorio Romano Jo Ekscelencija vyskupas Petras Būčys yra parašęs įvairių spausdintų raštų 216 ir liuosai kalba aštuoniomis kalbomis".[2] Po II pasaulinio karo skaitome: „Laikraštyje [*Draugas*] tekdavo jam rašyti visokiausiais klausimais ir įvairiausių straipsnių. O po jais jis, paprastai, nepasirašinėdavo. Tad jų nė skaičius nežinomas. Vien religinių straipsnių „Drauge" 1917–1921 jis pats skaičiavo apie 750" (Ivinskis 1952). Toli gražu nepilna ir Ivinskio 1966 m. publikuota bibliografija (556 pozicijos) bei mūsų čia atliktas jos papildymas (1164 pozicijos). Būčio bibliografų dar laukia didelis darbas.

Jei kitaip nenurodyta, remiamasi VBA. Prie nuorodos į LB pateikiamas Nr. iš atitinkamų metų tomo. Raidė ē visur keičiama į ė.

Pagrindiniai bibliografijos šaltiniai

[Peterburgo Akademijos studentai, Prof. *Būčio bibliografija iki 1912 m.*, St. Peterburgas, 1912, rankraštis.] - Žr. Tumas 1927, p. 6: „Man pateko iš Marijampolės knygyno raštas trijų Akademijos studentų, sudariusių savo profesoriaus Pranciškaus Būčio beveik pilną raštų sąrašą nuo 1900–1912 metų. Jų surašyta 159 pavadinimai; labai brangus bibliografijai darbas. Sakau, beveik pilnas, nes nepilnas: antai, aš pats viršiau įrašiau

[1] Kun. A. Milukas, „Naujas projektas", *Draugas*, 1921.07.23, Nr. 172, p. 3.
[2] „Vyskupas Bučys italų spaudoje", *Draugas*, 1930.07.25, Nr. 174, p. 2.

dvejetą dalykų, tame sąraše nepavadintų." Tai pirmoji žinoma Būčio bibliografija, ja remiasi Tumas, o Tumu - Ivinskis.

Doc. kan. J. Tumas [Juozas Tumas-Vaižgantas, 1869-1933], „Kun. Dr. Pranciškus Būčys M.I.C.", *Tiesos kelias*, 1927.01, Nr. 1, p. 1-17. - Toliau: **Tumas 1927**.

Lietuvių apologetinės literatūros bibliografija, 1904-1914 / Stasys Yla [1908-1983], Kaunas, 1935. - Atsp. iš: *Tiesos kelias*, 1934.03, Nr. 3-4; 1934.06, Nr. 6-8.

„Vysk. P. Būčio raštai", in: Vysk.*P. P. Būčio atsiminimai*, II dalis: *Darbo baruose* / Pranciškus Petras Būčys; surašė prof. Z. Ivinskis; redagavo J. Vaišnora, MIC, Chicago, Ill.: Lietuviškos knygos klubas, 1966, p. 223-250. - Toliau: **VBA**.

Lietuvos bibliografija / Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka [ir kt.], Vilnius, nuo 1969. Serija C: *Lietuviškų periodinių leidinių publikacijos*, nuo 1991. 1832-1919 metų dalys. - Toliau: **LB**.

„Būčys Pranciškus Petras", in: *Lietuvos bibliografija* / Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Vilnius: Mintis, nuo 1969. Serija A: *Knygos lietuvių kalba*. T. 3: *1905-1917*. Kn. 1: *Knygos ir autoriniai smulkieji spaudiniai: A-L*, Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2006, p. 226-228.

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, *Suvestinis katalogas*, http://www.libis.lt. - Toliau: **LIBIS**.

Virtuali elektroninio paveldo sistema, http://www.epaveldas.lt/home. - Toliau: **epaveldas**.

Periodiniai leidiniai, į kuriuos yra rašęs Būčys

Academia Cæsarea Romano-Catholica Ecclesiastica Petropolitana: anno academico ..., Petropoli: Typ. Frejman, 1885-1913. - Tadeusz Górski, MIC, „Biskup Franciszek Piotr Buczys", in: Vysk.*Pranciškus Petras Būčys...*, 1992, p. 18: Būčys kurį laiką redagavo Peterburgo Akademijos metraštį.

Aidai: lietuvių informacinis leidinys, München: Spaudos darbuotojų kolektyvas, 1945-1991, http://www.epaveldas.lt/vbspi/biSerial.do?biRecordId=136693; http://www.aidai.eu.

Ateitis: nemokamas priedas prie „Draugijos", Kaunas: Šv. Kazimiero draugija, 1911-1940, 1946-1994, 1997, nuo 2000, http://www.epaveldas.lt/vbspi/biSerial.do?biRecordId=35375.

Ateneum kapłańskie: miesięcznik wychodzący pod kierunkiem profesorów Włocławskiego seminaryum duchownego, Włocławek: Seminaryum duchowne, 1909-1913.

Athenaeum: Ephemerides Humanarum Disciplinarum Theologico-Philosophicae Facultatis in Vytauti Magni Universitate: kalbos, literatūros, istorijos ir geografijos žurnalas, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto Teologijos-filosofijos fakulteto Filosofijos skyrius, 1930-1938, http://www.epaveldas.lt/recordDescription/LNB/LNB00449E76.

Birževye vedomosti (vtoroe izdanie), St. Peterburg, 1880-1917. - Apr. pagal: „Vyskupas Bučys italų spaudoje", *Draugas*, 1930.07.25, Nr. 174, p. 2. - Publikacijų nerasta.

Blagovest: Organ russkich katolikov = Bonne Nouvelle, Paryž, 1930-1934.

Dirva: Lithuanian quarterly publication: [žurnalas], Shenandoah, Pa., 1898-1906, http://www.epaveldas.lt/vbspi/biSerial.do?biRecordId=17327. - 1903-1904 m. Lietuvai skirta laida vad. *Dirva-Žinynas*, http://www.epaveldas.lt/vbspi/biSerial.do?biRecordId=38444.

Draugas: laisvojo pasaulio lietuvių savaitraštis, Wilkes Barre, Pa.: Kunigų sąjunga, nuo 1909, http://www.draugas.org/rodykle-index. - VBA: P. Būčys redaktorius 1918.11.01-1921.06.

Draugija: literatūros, mokslo ir politikos mėnesinis laikraštis, Kaunas: [A. Jakštas], 1907–1914, 1919–1923, 1937–1940, http://www.epaveldas.lt/recordDescription/LNB/C10000014305

Dzimtenes Balss: latviešu illustrēts žurnāls, Stockholm, 1946–1966. – Apr. pagal: Ivinskis 1952. Būčys rašė į jį 1951 m. – Publikacijų nerasta.

Katoličeskij vestnik Russkoj jeparchii vizantijsko-slavianskogo obriada v Mančžurii, Charbin [Kinija], 1931–1941, red. kun. P. Portniagin (1931–1935), kun. Vladimir Mažonas (nuo 1936). – Apr. pagal: http://www.emigrantica.ru/item/katolicheskij-vestnik-russkoj-eparhii. – Matulis 1961 nemini. *Klerikalizmas Lietuvoje, 1917–1940* / A. Gaigalaitė [Aldona Gaigalaitė, 1927–2015], Vilnius: Mintis, 1970, p. 256: Būčys, 1934 m. grįžęs į Lietuvą, čia pradėjo leisti *Russicumo* filialui Charbine laikraštį *Katoličeskij vestnik*. – Publikacijų nerasta.

Kauno kalendorius, Kaunas: Šv. Kazimiero draugijos leidinys, 1906–1939.

Knapt (*Visko po biskį*; *Viltis*), Seinų kunigų seminarijos slapto lietuvių klierikų būrelio rankraštinis laikraštėlis, 1891–1898. – *Vardai ir veidai mūsų kultūros istorijoje* / Stasys Yla, Chicago, Ill., 1973, p. 172: *Knapt* leistas 1891–1892, *Visko po biskį* – 1893–1894, *Viltis* – 1894–1898 m. Po 1895 m. *Viltį* redagavo klier. Stanislovas Brusokas, ėjo iki 1898 m. Plg. *Lietuviškų periodinių leidinių bibliografija, 1832–1982* / Julius Tamošiūnas, Kaunas, 1991, Nr. 1009, Nr. 3106. VBA I p. 82: *Knapt* įsteigtas A. Miluko, atrodo, Būčiui studijuojant pirmame kurse, tad gal 1891 m. pradžioje. Redaktorius nuo pat pradžių Būčys. Tumas 1927: P. Būčys buvo *Vilties* redaktorius iki pat 1895 m. – Publikacijų nerasta.

Kosmos: gamtotyros ir jos šalimų mokslų laikraštis, Kaunas: Pr. Dovydaitis, 1920–1940, http://www.epaveldas.lt/recordDescription/LNB/LNB095004A6

Kristaus Karaliaus laivas: Tėvų Marijonų kolegijos rėmėjų savaitraštis, Čikaga: Tėvai Marijonai, 1934–1965, http://www.epaveldas.lt/recordDescription/LNB/LNB010DBED5. Žr. *Laivas*.

Laisvė: visuomenės, politikos ir literatūros laikraštis, Kaunas: E. Draugelis, 1920–1923, http://www.epaveldas.lt/recordDescription/LNB/C1C1B0000658346. – 1921.10–1922.04 redagavo P. Būčys.

Laivas = The ship: religinio ir tautinio gyvenimo savaitraštis, Čikaga: Marijonų vienuolija, 1921–1934, 1966–1990. – Savaitraštį (kaip *Draugo* priedą) 1920 m. lapkritį įsteigė P. Būčys. 1921.07.07 *Laivas* tapo savarankišku leidiniu, jo redagavimą perėmė kun. Vincas Parulis, M.I.C. (19??–1996). 1934–1965 m. vadinosi *Kristaus Karaliaus laivas*.

Lietuva: visuomenės ir politikos dienraštis, Kaunas, 1919–1928. – Apr. pagal: Matulis 1961. – Publikacijų nerasta.

Lietuvių balsas: Latvijos lietuvių visuomeninio ir kultūrinio gyvenimo laikraštis: Latvijos lietuvių bendruomenės leidinys, Riga: Latvijos lietuvių sąjunga, 1931–1940, nuo 1994. – Apr. pagal: Matulis 1961. – Publikacijų nerasta.

Lietuvių darbininkų kalendorius, [So. Boston, Mass.]: išleido Lietuvių darbininkų sąjunga, 1916–1931.

Lietuvių katalikų mokslo akademijos suvažiavimo darbai, Kaunas: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 1935–1940, nuo 1961.

Lietuvių laikraštis, Peterburgas: A. Smilga, 1904–1906, http://www.epaveldas.lt/recordDescription/LNB/C10000558171.

Lux Christi: biuletenis kunigams / ALRK Kunigų vienybė, Putnam, Conn: ALRK Kunigų vienybė, 1951–1973.

Messager du Coeur de Jésus: bulletin mensuel de l'Apostolat de la prière, Paris, 1861–1963.

Metraštis, arba Kalendorjus / išleidžjamas Peterburgo Lietuvių labdariškosjos draugijos, Peterburgas: Lietuvių labdariškoji draugija, 1905–1906 (Peterburgas: Energija). – Dovydaitis 1935: „1905–1906 redagavo Petrapilio Metraštį arba Kalendorių."

Moterų dirva = Women's field: mėnesinis žurnalas, Boston, Mass.: A.L.R.K. Moterų sąjunga, 1916–1991. – Publikacijų nerasta.

Naujasis gyvenimas: religinės kultūros laikraštis, München: Lietuvių katalikų kunigų sąjunga, 1945–1948. – Apr. pagal: Matulis 1961. – Publikacijų nerasta.

Nedėldienio skaitymas: nedėlinis laikraštis, Kaunas: [A. Karosas], 1905–1907, http://www.epaveldas.lt/recordDescription/LNB/C10000257522

New World, Chicago: New World Publishing Co., 1892–1977. – Apr. pagal: Matulis 1961. – Publikacijų nerasta.

Novoe vremia, St. Peterburg, 1868–1917. – Apr. pagal: „Vyskupas Bučys italų spaudoje", *Draugas*, 1930.07.25, Nr. 174, p. 2. – Publikacijų nerasta.

Orzeł Biały: Polska Walcząca na Wschodzie: [tygodnik], Buzuluk [Rusija, Orenburgo sr.], 1941–1959. – Apr. pagal: Ivinskis 1952. Būčys rašė į jį 1944 m. – Publikacijų nerasta.

Pod Znakiem Krzyża, St. Peterburg, 1911–1914. – Apr. pagal: Matulis 1961. – http://www.polskipetersburg.pl/hasla/polska-prasa-katolicka-w-przedrewolucyjnym-petersburgu-piotrogrodzie: P. Būčys buvo redakcijos nariu. – Publikacijų nerasta.

Przegląd Katolicki, Warszawa: Czerwinski i Spólka, nuo 1863. – Tumas 1927: į *Przegląd Katolicki* ir kt. lenkų laikraščius rašė nuo 1893 m.

Reč', [kadetų partijos dienraštis], St. Peterburg, 1906–1918.

Rytas: politikos, ekonomijos ir kultūros dienraštis, Kaunas: „Minties" bendrovė, 1923–1936. – Apr. pagal: Matulis 1961. – Publikacijų nerasta.

Rus', St. Peterburg: A. A. Suvorin, 1903–1905. – Apr. pagal: „Vyskupas Bučys italų spaudoje", *Draugas*, 1930.07.25, Nr. 174, p. 2. – Publikacijų nerasta.

Saulė: [laikraštis], Mahanoy City, Pa.: D. T. Boczkowski, 1888–1959. – Publikacijų nerasta.

Słowo, Wilno: Wydawca Tadeusz Dembowski, 1922–1939. – Apr. pagal: Matulis 1961. – Publikacijų nerasta.

Suvalkija: kultūros žurnalas: Prano Vaičaičio draugijos leidinys, Marijampolė: Ramona, 1997–2015.

Szkoła Chrystusowa: Czasopismo poświęcone zagadnieniom życia wewnętrznego, Lwów: Wydawnictwo oo. Dominikanów, 1930–1939, http://bc.dominikanie.pl/dlibra/publication?id=213&from=&dirids=1&tab=1&lp=3&Ql.

Szviesa: laikrasztis žemaicziu ir Lietuvos mylėtoju iszleidžiamas, Tilžė: E. Veyeris, 1887–1888; 1890. – Nėra pas Matulį, mini VBA II p. 43. – Publikacijų nerasta.

Šaltinis: iliustruotas savaitraštis, skiriamas Lietuvos visuomenei, Seinai: Kazimieras Prapuolianis, 1906–1915, 1926–1940, 1962–1998, http://www.epaveldas.lt/recordDescription/LNB/LNB010DC69D.

Šventųjų bendravimas: Šv. Juozapo mirštantiems gelbėti ir Gyvojo rožančiaus brolijų organas, Kaunas; Marijampolė: Šv. Juozapo brolijos mirštantiems gelbėti centras Lietuvoje – Marijonų vienuolynas, 1930–1934. – Apr. pagal: Matulis 1961. – Publikacijų nerasta.

Tėvynės sargas: mėnesinis laikraštis, Tilžė: (Bitėnuose per Lompėnus: pas M. Jankų), 1896–1904, http://www.epaveldas.lt/vbspi/biSerial.do?biRecordId=40774.

Tėvynės sargas, Stuttgart: Schwabenverlag AG, 1947–2000, http://www.epaveldas.lt/vbspi/biSerial.do?biRecordId=36479.

Tiesos kelias: religijos bei doros mokslo ir visuomenės gyvenimo mėnesinis laikraštis, Kaunas: Pranas Kuraitis, 1925–1940, http://www.epaveldas.lt/recordDescription/LNB/C10000015482.

Tikyba ir Dora = Faith and morality, Chicago, Ill.: Tėvai marijonai, 1914–1918, http://www.epaveldas.lt/recordDescription/LNB/C1C1B0000989063.

Ukinįkas: lietuviszkas laikrasztis, paskirtas reikalams ukinįkų, Ragainė: [Varpininkai], 1890–1905, http://www.epaveldas.lt/recordDescription/LNB/C1C1B0000385335.

Vadovas: mėnesinis laikraštis, skiriamas dvasiškiems lietuvių reikalams, Seinai: K. Prapuolenis, 1908–1914.

Varpas: literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis, Tilžė: [s. n.], 1889–1905, 1913–1914, 1920–1921, 1931–1932, http://www.epaveldas.lt/recordDescription/LNB/LNB0A42B9E7.

Vienybė: savaitinis laikraštis, Kaunas: A. Alekna, 1907–1933. – Apr. pagal: Matulis 1961. – Publikacijų nerasta.

Vienybė lietuvnikų: garsas susivienijimo: the only Lithuanian newspaper, Plymouth, Pa., 1886–1920, http://www.epaveldas.lt/vbspi/biSerial.do?biRecordId=32105.

Vilniaus kalendorius, Vilnius: J. Zavadzkis, 1906–1914.

Vilniaus žinios: pirmasis lietuvių dienraštis, Vilnius: Petras Vileišis, 1904–1909, http://www.epaveldas.lt/vbspi/biSerial.do?biRecordId=145669.

Viltis: visuomenės, literatūros ir politikos laikraštis, Vilnius: A. Smetona, 1907–1915, 1991–1994, http://www.epaveldas.lt/recordDescription/LNB/C1C1B0000077980.

Wiadomości Archidiecezyalne, St. Peterburg, 1909–1911. – Vėliau: *Wiadomości Kościelne.*

Wiadomości Kościelne, St. Peterburg, 1911–1914.

XX amžius: [dienraštis], Kaunas: Akcinė „Žaibo" bendrovė, 1936–1940. – Apr. pagal: Matulis 1961. – Publikacijų nerasta.

Žemaičių prietelius: žemaičių katalikiškųjų organizacijų organas, Telšiai: Telšių katalikų veikimo skyriaus valdyba, 1925–1940, http://www.epaveldas.lt/vbspi/biSerial.do?biRecordId=7949.

Žemaiczių ir Lietuvos apžvalga: katalikiszkas laikraštis, Tilžė: Otto v. Mauderodės, 1889–1896, http://www.epaveldas.lt/recordDescription/LNB/C10000152993.

„Žiburio" kalendorius, Seinai: „Šaltinio" knygynas, 1907–1916.

Židinys: literatūros, mokslo, visuomenės ir akademiško gyvenimo mėnesinis žurnalas, Kaunas: V. Mykolaitis, 1924–1940, http://www.epaveldas.lt/recordDescription/LNB/LNB1E859F4F.

Žinyčia: kvartalinis laikraštis, paskirtas apšviestesniemsiems Lietuviams, Tilžė: Kaštu „Tėvynės Sargo", 1900–1902, http://www.epaveldas.lt/vbspi/biSerial.do?biRecordId=3118.

Žinynas: leidžiamas Šv. Jurgio parapijos reikalams, Cleveland, Ohio: leid. Povilas Šukys, 1919–1925, http://www.epaveldas.lt/vbspi/biSerial.do?biRecordId=96292.

Žvaigždė: savaitinis laikraštis, Brooklyn, N.Y.: V. Varnagiris, 1901–[1944?], http://www.epaveldas.lt/vbspi/biSerial.do?biRecordId=145491.

Kiti periodiniai leidiniai, kuriuose rašyta apie Būčį

Apžvalga: Lietuvos krikščionių demokratų partijos biuletenis, Kaunas: Lietuvos krikščionių demokratų partija, 1989–2004, nuo 2009.

Auka: biuletenis kunigams, Kirchheim-Tech: Šv. Sosto delegatūra, 1947–1949.

Aušra: dvisavaitinis iliustruotas laikraštis, skiriamas darbo žmonėms, Vilnius: Vl. Mironas, 1911–1915, 1919.

Aušra, Kaunas: Tautinė lietuvių studentų korporacija „Neo-Lithuania", 2011.

Aušra: lietuvių visuomeninis kultūros draugijos centro valdybos vienkartinis leidinys, Punskas: Lietuvių visuomeninės kultūros draugijos centro valdyba, nuo 1960.

Garsas: Lietuvių Romos katalikų susivienijimas Amerikoje organas, Brooklyn: Lietuvių Romos katalikų susivienijimas Amerikoje, nuo 1917.

Golos Litovskoj pravoslavnoj jeparchii = Lietuvos stačiatikių eparchijos balsas, Kovno: Litovskij jeparchialnyj sovet, 1924–1940.

Istorija: Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai, Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas; Alma Litera, nuo 1994.

Kitež: Russkij katoličeskij vestnik, Varšava, 1927–1931.
Krikščionis demokratas, Kaunas: L. krikščionių demokratų partijos centro komitetas, 1927–1929, 1989.
L'Osservatore Romano, Città del Vaticano, nuo 1861.
Lietuva: nedelinis laikrasztis: the Lithuanian weekly, Chicago, Ill.: „Lietuva" Publishing Co., 1892–1920.
Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis = Études de l'Académie lituanienne catholique des sciences, Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija, nuo 1965.
Lietuvių krikščionių demokratų sąjungos vyr. centro komiteto biuletenis, Cleveland: Lietuvių krikščionių demokratų sąjunga, 1946–1959, 1964–1994.
Lietuvos balsas, Kaunas: Rašto ir spaudos bendrovė, 1921.
Lietuvos mokykla, Kaunas: P. Dovydaitis, 1918–1940.
Lietuvos ūkininkas: laikraštis skiriamas Lietuvos darbo žmonėms, Vilnius: J. Vileišis, 1905–1915, 1918–1940.
Lietuvos žinios: politikos, visuomenės ir literatūros laikraštis, Vilnius: Jonas Vileišis, 1909–1915, 1922–1940, 1990–1994, nuo 1996.
Lituanistica: istorija, archeologija, kalba, literatūra, tautosaka, etnografija, menas, Vilnius: Mokslas, nuo 1990.
Logos: filosofijos laikraštis Filosofijos mėgėjų būrelio rašomas, Kaunas: [Filosofijos mėgėjų būrelis], 1921–1938, nuo 1990.
Margutis: juoko ir dainų mėnraštis, Chicago, Ill.: Antanas Vanagaitis, 1928–1965.
Metai: literatūros ir kultūros žurnalas, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjunga, nuo 1991.
Novaja zaria: Jedinstvennaja ježednevnaja gazeta na Tichookeanskom poberežje, San-Francisko: G. T. Suchov, 1928–1972.
Occasional Papers on Religion in Eastern Europe, Newberg, OR: George Fox University, nuo 1981.
Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos = Oikos: Lithuanian migration and diaspora studies, Vilnius: Lietuvių išeivijos institutas; Versus aureus, nuo 2006.
Parlamento studijos: mokslo darbai, Vilnius: Valstybės žinios, nuo 2004.
Segodnia: Nezavisimaja demokratičeskaja gazeta, Riga: J. I. Brams, 1919–1940.
Soter: religijos mokslo laikraštis: Ephemerides Sacrarum Disciplinarum Theologicae-Philosophicae Facultis in Universitate Lituana, Kaunas: Lietuvos universiteto Teologijos-filosofijos fakulteto Teologijos skyrius, 1924–1939, nuo 1999.
Sūduva: Marijampolės miesto ir rajono laikraštis, Marijampolė: Anaurė, 1990–1996.
Svet: Organ Russkogo pravoslavnogo obščestva vzaimopomošči, Pensilvanija, 1897–19??.
Šviesa, Vilnius: „Šviesos" b-vė, 1905–1913.
Šviesa: Lietuvių dvasios ir kultūros mėnraštis, Chicago (Ill.): Lietuvių švietimo ir Chicagos traktų draugija, 1922–1934.
Terra Jatwezenorum = Jotvingių kraštas: jotvingių krašto istorijos paveldo metraštis, Punskas: Aušra, nuo 2009.
Tiltai. Priedas: mokslo darbai, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, nuo 2000.
Universitas Vytauti Magni: Vytauto Didžiojo universiteto laikraštis, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 1994–2010.
Vairas: literatūros, dailės, mokslo, visuomenės ir politikos laikraštis, Vilnius: A. Smetona, 1914–1915, 1923–1924, 1929–1940.
Vakarinės naujienos: LKP Vilniaus miesto komiteto ir Vilniaus miesto Darbo žmonių deputatų tarybos organas, Vilnius: LKP Vilniaus miesto komitetas: Vilniaus miesto Darbo žmonių deputatų taryba, 1958–1999.
Veja: literatūros, meno ir kultūros laikraštis, Kaunas: „Vejos" bendrovė, 1919–1920.
Vienybė: Lithuanian semi-weekly, Brooklyn (N.Y.), 1920–1985.
Voruta: istorijos ir publicistikos mėnraštis, Vilnius: J. Vercinkevičius, nuo 1989.

Voskresnoe čtenie: illiustrirovannyj ježednevnik cerkovno-narodnyj, Varšava: Sakovič, 1924–1937.

XXI amžius, Kaunas: Lietuvių katalikų mokslo akademijos Kultūros centras, nuo 1990.

Žarija: savaitinis darbininkų, bežemių ir mažažemių laikraštis, Vilnius: J. Turkevičius, 1907–1908.

Nedatuoti tekstai ir rankraščių komplektai

Apmąstymai marijonams, mašinraštis in 4°, 519 p. – Apr. pagal: Ivinskis 1952; Matulis 1961.

Apmąstymai apie gerą elgesį, mašinraštis in 4°, 597 p., iš viso 121 apmąstymas. – Apr. pagal: Ivinskis 1952; Matulis 1961.

Apmąstymai apie V. Jėzaus stebuklus ir sakytuosius prilyginimus, mašinraštis in 4°, 520 p., iš viso 101 straipsnis. – Apr. pagal: Ivinskis 1952.

Adnotationes variae de rebus praesertim asceticis [pamokslų, rekolekcijų medžiagos ir prakalbų rinkinys]. – Apr. pagal: Ivinskis 1952.

[Dvasinių konferencijų, pamokslų ir prakalbų planų bei santraukų įvairiomis kalbomis rinkinys]. – Apr. pagal: Ivinskis 1952.

[Straipsnių „Apie tikėjimo dalykus" rinkinys]. – Žr. Ivinskis 1952: „„Apie tikėjimo dalykus", iš „Vadovo" ir „Šaltinio" bei kitos periodinės spaudos velionies palikime yra gana storas tomas (per 1000 p. mašinraščio in 4°). Jis buvo vėliau krūvon rūpestingai surinktas."

Švenčiausios Marijos Loretto Litanija, 142 p. mašinraščio. – Apr. pagal: Matulis 1961. Plg. *Kristaus Karaliaus laivas*, 1958–1960.

Būčys, Pranciškus-Petras, vyskupas (1872–1952), Lietuvos centrinis valstybės archyvas, Jungtinis Lietuvos Vienuolių Marijonų fondas, f. 1674, bylos 1–261 iš 1897–1939 metų. – Dalis: P. *Būčio laiškai J. Matulaičiui*: f. 1674, ap. 1, bylos 59 ir 60. – Apr. pagal: *Palaimintasis arkivyskupas Jurgis Matulaitis, M.I.C. marijonų gaivintojas, 1909–1927* / Steponas Matulis [1918–2003], Nottingham [i. e. Vilnius]: Šaltinis [i. e. Petro ofsetas], 1996, p. 245.

P. Būčio laiškai J. Matulaičiui, Marijonų vienuolijos Generalinių namų archyvas Romoje (Archivum Generale Marianorum), byla „Būčys Franciscus, sac. M.I.C. ad Matulevičius Georgium, Archieppum, M.I.C." – Apr. pagal: knyga, 2016, p. 603.

Pranciškaus Petro Būčio MIC fondas / sud. J. Steponaitienė, Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Rankraščių skyrius, F 160, 57 bylos (1895–1939 m.).

[J. Tumo-Vaižganto dialogo kritika, rankraštis.] – Žr. Tumas 1927, p. 6: „Antai, aš Vadakčiukuose būdamas (1901–1905), parašiau vieną menkniekį dialogo forma ir pasigyriau Akademijos profesoriams Al. Dambrauskui ir Pr. Būčiui. Būčys malonėjo man atrašyti ilgiausią 25, kritiką, daugybę naudingų man žinių ir kūrybos technikos dalykų. Šį raštą-paminklą išlaikiau ir dabar padėjau į H. M. F. Rankraščių Muziejų, o kritikuotąjį darbelį numečiau į krepšį, tiek jis nebuvo vertas tokios sąžiningos pr. P. Būčio atidos."

P. B.?, [Juokų pasakos], rankraščiai. – Žr. Tumas 1927, p. 6: „Ir daugiau atmenu [Būčio rašytų] juokų pasakų apie mergą mieguklę, apie išsigandimą, sau ant apyvarų užmynus ir dar kai ką."

P. B.?, „Ant kapinių", grožinis kūrinėlis, publikuotas kažkuriame laikraštyje. – Žr. VBA II, p. 50.

P. B.?, [Pasaka apie mokytojo išgąstį Paežerių ežere], grožinis kūrinėlis, publikuotas kažkuriame laikraštyje. – Žr. VBA II, p. 50.

P. B.?, „Slavikų pašnekesiai apie nepaprastą įsibėgėjimo jėgą", grožinis kūrinėlis, publikuotas kažkuriame laikraštyje. – Žr. VBA II, p. 51.

P. B.?, „Žiotyse" [novelė], *Saulė*, neaišku, kurie metai ir Nr. – Žr. VBA II, p. 51: publikuota anksčiau, *Saulė* perspausdino neklaususi leidimo.

P. B.?, [Novelė apie piemenaitę, turinčią gražų balsą ir tapusią vienuole], publikuota kažkuriame laikraštyje. – Žr. VBA II, p. 51.

1891

B., „Griszkabudis", *Vienybė lietuvnikų*, 1891.01, Nr. 2, p. 17. – Nėra LB. VBA I p. 82 Būčys jo nemini, niekuomet nevartojo inicialo B., tai tikrai ne jo straipsnis. Inicialu B. pasirašinėjo jo brolis kun. Andrius Stanislovas Būčys (1875–1900).

Pulvis, „Žodis i Lietuvos ukininkus", *Ukinįkas*, 1891.08, Nr. 8, p. 338–346. – LB Nr. 256. – VBA I p. 82, II p. 43: tai pirmas jo straipsnis.

1892

„Isz Suvałkų valdybos padanges!", *Žemaiczių ir Lietuvos apžvalga*, 1892.02.15, Nr. 4, p. 32. – Autorius nenurodytas. VBA: Autorius Pulvis. – Nėra LB.

Pulvis, „Apie dainas", *Žemaiczių ir Lietuvos apžvalga*, 1892.08.15, Nr. 16, p. 124–126. – LB Nr. 881.

Pulvis, „Szakiai: Aplinkiniai šio miestelio lietuviai ukinįkai ...", *Vienybė lietuvnikų*, 1892.11.09, Nr. 45, p. 535–536. – LB Nr. 678.

Czernyzina, „Laiškas A. Milukui", 1892, publ. *Žvaigždė*, 1926.07, Nr. 3, p. 133–136. – Šio Nr. nėra epaveldas, apr. pagal VBA. Adresatas: kun. Antanas Milukas (1871–1943). – *Lietuviškieji slapyvardžiai: medžiaga lietuviškųjų slapyvardžių sąvadui* / Lietuvos Respublikos kultūros ministerija [ir kt.], Vilnius: Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka, 1995–2010. T. 1: A–F, 1995: Czernizina.

[Lietuviškas kalendorius 1893 metams], 1892, rengtas Seinų seminarijos klierikų, tarp jų P. Būčio. – Apr. pagal: VBA I p. 100.

1893

Cz., „A. a. Kun. Petras Paulius Lubicz iš Wielkie Wierzbovo Wierzbowski, Seinų Vyskupas", *Vienybė lietuvnikų*, 1893.07.26, Nr. 30, p. 353. – Apie: Seinų vysk.Piotr Paweł Wierzbowski (1818–1893). – Žr. *Žemaiczių ir Lietuvos apžvalga*, 1893. – LB Nr. 379.

„Griszkabudžio (Suvałkų guber.) valsczіaus vaitą Marcinkevyczių ...", *Žemaiczių ir Lietuvos apžvalga*, 1893.08.01, Nr. 15, p. 119. – Autorius nenurodytas. VBA: Autorius Cz. – LB Nr. 693.

„Bajoracziai", *Žemaiczių ir Lietuvos apžvalga*, 1893.08.01, Nr. 15, p. 119. – Autorius nenurodytas. VBA: Autorius Cz. – Nėra LB.

Cz., „A. A. Kun. Petras Paulius Lobicz isz Wielkie Wierzbowo", *Žemaiczių ir Lietuvos apžvalga*, 1893.08.15, Nr. 16, p. 128. – Žr. *Vienybė lietuvnikų*, 1893. – LB Nr. 379.

1894

Pulvis, „Naumiesczio paviete. Neseniai buvo toks atsitikimas ...", *Vienybė lietuvnikų*, 1894.01.25, Nr. 4, p. 42. – LB Nr. 455, 458, 848. – VBA klaidingai nurodo aut.: P. B.

P. B., „Audiatur et altera pars", *Varpas*, 1894.04, Nr. 4, p. 55–56. – Atsakymas į: [Jonas Kriaučiūnas, 1864–1941], „Nauji Metai", *Varpas*, 1894.01, Nr. 1, p. 1. – LB Nr. 807.

Cz., „Isz Suvalkų. Pirmose dienose gegužio mėnesio Suvalkuose kareiviai bekasdami smiltis užtiko lavoną a. a. kunigo Dailidės ...", *Vienybė lietuvnikų*, 1894.06.13, Nr. 24, p. 281–282. – Apie: kun. Jurgis Dailidė (1838–1864), 1863 m. sukilimo dalyvis. – Nėra VBA. LB Nr. 2399.

Kaip mylėti Jėzų: (pagal šv. Povilo žodžius: „Meilė yra kantri, maloninga ir t.t..." I Kor. 13, 4, 5, 6, 7) ir, Kryžiaus kelias / šv. Alfonsas Liguori [Alfonso Maria de Liguori, 1696–1787]; į lenkų kalbą versta kap. T. Prokopo (T. Honorato dvasios tėvo) [Ojciec Prokop (Jan Tomasz Leszczyński), OFM Cap., 1812–1895] Zakročimo tremtyje 1867 m., [S. l.]: [s. n.], [s. a. (VBA: 1894)], 119 lap. – Mašinraštis, Mons. Juozapo Antanavičiaus asmeninė biblioteka. – VBA I p. 100: išvertė pats Būčys 1892 m. – Vasiliauskienė 2001, p. 166 aprašo rankraštį: LNMMB RS, F 160 – 51: *Kaip reikia V. Jėzų mylėti – mokslas paduotas dūšioms, geidžiančioms ir ieškančioms dvasinės tobulybės* / šventas Alfonsas Liquori, 243 p.

Vertėjas, „Prakalba", in: *Pamokslai ir ganytojaus kalbos sodiecziams* / paraszė kun. Karalius Fischer'is Dobrzechovo klebonas [Karol Józef Fischer, 1847–1931]; [iš lenkų kalbos vertė Pranciškus Būčys, kun. Juozas Laukaitis (1873–1952) ir kun. Mykolas Ilgūnas (1871–1951); redagavo Pranciškus Būčys]. – Pirmasis tomas: *Apimąs laiką nuog I Advento nedelios iki Pelenei*, Lietuvoje: atspausta kasztu Juozo Prano, 1894 (Kontrafakcija. Tikrieji išleid. duom.: Tilžė: Juozo Prano [J. Angrabaitis] lėšos, 1894 (Tilžė: O. von Mauderodės sp.)), p. 5. – LIBIS: Prakalbos aut. P. Būčys. Žr. VBA I p. 99: pamokslų vertimas pradėtas 1892 m.

Pamokslai ir ganytojaus kalbos sodiecziams ... (žr. aukščiau), t. 2, rankraštis. – VBA I p. 99: Būčys išvertė 1894 m.

[Naujojo caro Nikolajaus II manifestas], 1894.11, vertimas į lietuvių k. – VBA I p. 106: Skaitytas Seinų vyskupijos parapijose.

1895

P. B., „Keli žodžiai apie vieną dalelę „Tėvynės Varpų" Nr. 7. 1894 m.", *Varpas*, 1895.01, Nr. 1, p. 18–20. – Atsakymas į: [Vincas Kudirka, 1858–1899], „Tėvynės varpai", *Varpas*, 1894.07, Nr. 7, p. 99–101. – LB Nr. 1458. – Žr. VBA I p. 107.

Cz., „Keli žodžiai apie mūsų vargus", *Žemaiczių ir Lietuvos apžvalga*, 1895.01.15, Nr. 2, p. 9–10. – LB Nr. 805.

Cz., „Keli žodžiai apie mūsų vargus ir nelaimes", *Žemaiczių ir Lietuvos apžvalga*, 1895.03.01, Nr. 5, p. 33–36. – LB Nr. 805.

P. B., „Peikiantiems encikliką „Caritatis Providentiaeque"", *Varpas*, 1895.04, Nr. 4, p. 71–73. – Apie: pop.Leonas XIII (1810–1903), *Epistola encyclica* Caritatis Providentiaeque *ad Episcopos Polonos quos laudat pro perpessis persecutionibus favore fidei*, 1894.03.19. – Atsakymas į: Joniškis [Motiejus Lozoraitis, 1866–1907], „Švento Tėvo enciklika", *Varpas*, 1894.10, Nr. 10, p. 145–146. – LB Nr. 1459.

„Keli žodžiai apie kaimiecziu sueigas", *Žemaiczių ir Lietuvos apžvalga*, 1895.12.15, Nr. 24, p. 186–188. – Autorius nenurodytas. VBA: Autorius: Cz. – LB Nr. 1660.

1896

N. B., „Apie piemenų auklėjimą", *Tėvynės sargas*, 1896.02, Nr. 2, p. 38–42; Nr. 3, p. 41–46. – VBA: Autorius: P. B. Autorystė abejotina. Nėra LB.

P. B., „Musų raštai. Krumplių Jonas ...; Kas yra, o kas bus! ...", [recenzija], *Tėvynės sargas*, 1896.12, Nr. 12, p. 35–39. – Apie: *Krumplių Jonas: apysakėlė* / vertė Miškinis [Feliksas

Janušis, 1867–1920], Vilniuje: M. L. D. [Maskvos lietuvių studentų d-ja], 1895, 36 p. (Kontrafakcija. Tikrieji išleid. duom.: Tilžė: J. Schoenkės sp., 1895.); *Kas yra, o kas bus!: žvilgsnis ant šių dienų ir ateitį: [pasikalbėjimas apie konstituciją]* / Stasys Matulaitis [1866–1956], Londone: išleista L.S.D., 1895, 20 p. (Kontrafakcija. Tikrieji išleid. duom.: Tilžė: Lietuvių socialdemokratų grupė, 1895 (Tilžė: J. Schoenkės sp.).) – LB Nr. 3106, 3095.

1897

P. B., „Kalbos dalykai", *Tėvynės sargas*, 1897, Nr. 6, p. 21–22. – Nėra LB.

1898

P. B., „Apie devyzą", *Tėvynės sargas*, 1898, Nr. 4, p. 29–30. – VBA klaidingai: Nr. 6, p. 21–22. LB Nr. 717.

De Papa Honorio et Sexto Concilio Oecumenico, [teologijos kandidato rašinys] / Franciscus Buczys?, Petropoli, 1898, rankraštis. – Apr. pagal VBA, plg. VBA I p. 198. Nėra LIBIS.

1899

P. B., „Iš Suvalkų", *Vienybė lietuvnikų*, 1899, Nr. 24, p. ?. – Apr. pagal VBA. Nėra LB.

De sancto Stanislao, episcopo, martyre, [šv. teologijos magistro disertacija, ginta 1899.06.01] / Franciscus Buczys, Petropoli, 1899, rankraštis. – Nėra LIBIS. Apr. pagal VBA I p. 202.

O nravstvennom elemente v komedijach „Gore ot uma" Griboedova, „Revizor" Gogolia i „Bankrot" Ostrovskago, [šv. teologijos magistro disertacija, ginta 1899.06.01] / Francisk Bučis?, St. Peterburg, 1899, rankraštis. – Apie: Aleksandr Sergeevič Griboedov [1795–1829], *Gore ot uma*, 1824, publ. St. Peterburg, 1833; Nikolaj Vasiljevič Gogol [1809–1852], *Revizor*, St. Peterburg, 1836; Aleksandr Nikolaevič Ostrovskij [1823–1886], *Svoi liudi – sočtiomsia* (*Bankrot*), 1849, publ. *Moskvitianin*, 1850, Nr. 6. – Nėra LIBIS. Apr. pagal: Ks. Józef Łupiński, „Clergy of the diocese of Sejny in the spiritual academy in St. Petersburg in the years 1867–1918", *Studia teologiczne*, 2013, Nr. 31, p. 384, http://studylibpl.com. VBA I p. 202: *O nravstvennom elemente v komedijach Ostrovskago, osobenno v Svoji liudi sočtiomsia.*

1900

P. B., „Kas tai yra civilizacija?", *Žinyčia*, 1900.02, Nr. 2, p. 1–5. – LB Nr. 1.

Marijos mėnuo: [maldos ir religiniai skaitymai] / lenkiszkai sudėstė kunigas Povylas Smolikovskis C.R. [Paweł Smolikowski, C.R., 1849–1926]; lietuviszkai iszguldė C.N.S.B.P.A.V. [klierikai Antanas Civinskas (1867–1913), Jurgis Narjauskas (1876–1943), Jeronimas Šidlauskas, Andrius Stasys Būčys (1875–1901), Juozas Ptašinskas-Paukštelis (1899–1981)]; [redagavo P. Būčys], Vilniuje: spaustuveje Juozapo Zavadzkio, 1900, 152 p. – Kontrafakcija. Tikrieji išleid. duom.: Krokuva: J. Angrabaičio lėšos, 1900 (Tilžė: O. von Mauderodės sp.). http://www.epaveldas.lt/recordDescription/LNB/C10000195807. – Žr. II leid. 1903.

Catalogue des livres Lithuaniens imprimés de 1864 a 1899 hors de Russie ou les impressions Lithuaniennes sont interdites / [Bernys], Paris: Imprimerie Adolphe Reiff, 1900, 28 p. – Aut. nenurodytas. – Plg. VBA, t. 1, p. 236; http://www.lituanus.org/1982_4/82_4_03.htm. „Rūtos" kronikoje rašoma, kad norint prisidėti prie lietuvių dalyvavimo Paryžiaus pasaulinėje parodoje, „Rūta" skyrė lėšų, o jos narys Bernys „per velykines vakacijas 1900 m. skubinosi išverst iš lietuviškos į prancūzišką ir sistematiškai suskirstyt chronologišką surašą lietuviškų knygų, išėjusių užrubežyje po 1864 m." (Cit. pagal: *Katalikų dvasininkijos rengimas Seinų kunigų seminarijoje (XIX a. – XX a. pradžia)* / Algimantas Katilius [g. 1959], Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2009, p. 323.)

1901

P. B., „Viena daina", [apie liaudies dainą „Mano tėvo nauji dvarai"], *Žinyčia*, 1901.03, Nr. 3, p. 22–25; 1902.04, Nr. 4–5, p. 48–49. – LB Nr. 8614.

Studentas, „Lietuviai, statykim Muravjovui paminklą!", *Žinyčia*, 1901.03, Nr. 3, p. 63–68. – LB 6792.

De Sancto Stanislao episcopo, [šv. teologijos daktaro disertacija] / scripsit Franciscus Buczys sacerdos, Friburgi Helvetiorum, MCMI [1901], rankraštis. – Nėra LIBIS. Apr. pagal: Vysk.*Pranciškus Petras Būčys...*, 1992, iliustr. Nr. 5. – Žr. vert. 1902.

1902

P. B., „Viena mano pažįstama", *Žinyčia*, 1902, Nr. 4–5, p. 57–69. – Apr. pagal VBA. LB Nr. 1526.

Św. Stanisław, Biskup Krakowski: rozprawa przedstawiona Fakultetowi Teologicznemu w Uniwersytecie Fryburgskim w Szwajcaryi w celu otrzymania stopnia Doktora teologii / napisał Franciszek Buczys, Kraków: nakładem Autora, 1902, [6], 200 p. – Žr. rankraštis, 1901. – Recenzijos: „Kun. Pr. Bučys, magistras šv. teologijos prof. Dvasiškos akademijos Petrapilėje, papildė lenkišką literatūrą su veikalėliu „Sw. Stanislaw, biskup Krakowski"", *Vienybė lietuvnikų*, 1903.01.21, Nr. 3, p. 29. Aut. nenurodytas. LB 2252; Ukiškis [Andrius Dubinskis, 1868–1945], „Św. Stanisław ...", *Dirva-Žinynas*, 1903.09, Nr. 9, p. 105. LB Nr. 11736.

1903

Marijos menuo: [maldos ir religiniai skaitymai] / lenkiszkai sudėstė kunigas Povylas Smolikowskis C.R.; lietuviszkai iszguldė C.N.S.B.P.A.V.; [redagavo P. Būčys], Tilžėje: kasztu ir spaustuvėje Otto v. Mauderodės, [1903], 152 p. – Žr. I leid. 1900.

F. Buczys? [VBA dažniausiai nenurodo tikslios autoriaus vardo formos, spėjamą formą nuo šiol pateikiame su klaustuku], „Wyjasnienie (antikatolickość uniwersytetu we Fryburgu)", *Przegląd Katolicki*, 1903, Nr. 40, p. 636. – Apr. pagal VBA.

F. Buczys?, „Odpowiedź na „Odpowiedź ks. pralata Gnatowskiego"", *Przegląd Katolicki*, 1903, Nr. 44, p. 696. – Apie: prel. Jan Gnatowski (pseud. Jan Łada) (1855–1925). – Apr. pagal VBA.

1904

P. B., „Jonukas Karklynas ...", [recenzija], *Dirva-Žinynas*, 1904.05, Nr. 2, p. 94–96. – Apie: *Jonukas Karklynas eina Lietuvos pazintu* / parasze Prietelis [Jonas Balvočius, 1842–1915], Shenandoah, Pa.: Lietuviu katalikiszkos bendrijos spaustuveje, 1903 (virš. 1904), 47 p. – LB Nr. 902.

P. B., „Pirmutinis moksliszkas vieno lietuvio veikalas", [recenzija], *Dirva-Žinynas*, 1904.12, Nr. 4, p. 50–58. – Apie: *Doctrina russorum de statu justitiae originalis*, [daktaro disertacija, 1902.07.19] / Georg Matulewicz [Jurgis Matulaitis, 1871–1927], Cracoviae: W.L. Anczyc, 1903. – LB Nr. 885.

„Baur Ferdynand", in: *Podręczna Encyklopedya Kościelna* / opracowana pod kierunkiem Stanisława Galla [1865–1942] ... et al., t. A–B, III–IV, Warszawa: Gebether i Wolff, 1904, p. 155. – Aut. nenurodytas? – Apr. pagal VBA.

„Biblioteka Dzieł Chrześcijańskich", in: *Podręczna Encyklopedya Kościelna* ..., p. 156. – Aut. nenurodytas? – Apr. pagal VBA.

Komitetas Peterburgo Lietuvių Labdarjškosjos Draugijos, „Skaitytojams", *Metraštis, arba Kalendorjus* 1905 metams, Peterburgas, 1905 [t. y. 1904], https://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biRecordId=28982, p. I–II. – Nėra LB.

P. B., „Šoksju ir perplėšsju", *Metraštis, arba Kalendorjus* 1905 metams, Peterburgas, 1905 [t. y. 1904], p. 111–113. – Nėra VBA, LB.

P. B., „Mandžjūrija", *Metraštis, arba Kalendorjus* 1905 metams, Peterburgas, 1905 [t. y. 1904], p. 114–119. – Nėra VBA, LB.

1905

„Redakcija nuo savęs primena Laukesiškiams ...", [prierašas prie: Šalčmiris, „Laukiesos parapija ..."], *Lietuvių laikraštis*, 1905.02.10, Nr. 10, p. 124. – Aut. nenurodytas. – Nėra LB.

„Bažnytinės žinios: Pereitą subatą ...", *Lietuvių laikraštis*, 1905.02.24, Nr. 12, p. 148. – Aut. nenurodytas. – LB Nr. 419.

„Gavome žinią, kad kun. Jurgis Matulaitis, Kelčių dvasiškosios sėminarijos prafesorius, sunkiai serga", *Lietuvių laikraštis*, 1905.02.24, Nr. 12, p. 148. – Aut. nenurodytas. – Apie: Jurgis Matulaitis (1871–1927). – LB Nr. 425.

„Atsakymai: P. Sermėgiui", *Lietuvių laikraštis*, 1905.02.24, Nr. 12, p. 158. – Aut. nenurodytas. – Nėra LB.

„Labai Tamistos meldžiam patalpinti ..." / Peterburgo liet. ir ž. labd. d-jos k-to vardu vicepirm. kun. P. Bučys, *Vilniaus žinios*, 1905.03.13, Nr. 67, p. 3. – Atsakymas į: Žvaginis [Vladas Pauliukonis], „Čia yra daug lietuvių ...", *Vilniaus žinios*, 1905.03.05, Nr. 59, p. 1. – LB Nr. 2293.

P. B., „Kaip aš rengiausi parašyti vieną veikalą, o neparašiau", *Lietuvių laikraštis*, 1905.03.24, Nr. 16, p. 218–219. – LB Nr. 3170.

„Metų užbaiga Dvasiškoje Akademijoje", *Lietuvių laikraštis*, 1905.05.05, Nr. 22, p. 296. – Aut. nenurodytas. – Nėra LB.

„Peterburge 24 balandžio šių metų ... visatinis susirinkimas Lietuvių ir žemaičių Labdariškosios Draugijos ...", *Lietuvių laikraštis*, 1905.05.05, Nr. 22, p. 296. – Aut. nenurodytas. – Nėra LB.

Kun. P. Būčys, „Iš ko nesutikimai Peterburge tarp lietuvių? (atsakymas p. Vl. Pauliukoniui)", *Vilniaus žinios*, 1905.05.07, Nr. 113, p. 2; 1905.05.11, Nr. 116, p. 2. – Atsakymas į: Stud. Vl. Pauliukonis, „Meldžiu Tamistos duoti ...", *Vilniaus žinios*, 1905.03.25, Nr. 77, p. 3. – LB Nr. 2295.

P. B., „Rutkovskis T., Audra giedroje ...", [recenzija], *Vilniaus žinios*, 1905.05.08, Nr. 114, p. 4. – Apie: *Audra giedroje: parsas trijuose aztuose* / T. Rutkovskis [Fadej Viktorovič Rutkovskij, 1868–1927]; iš rusiškosjos vertė lietuviškon Mar. K-lis [Augustinas Voldemaras, 1883–1942], (ser. *Lietuviškas teatrališkasis knygynas*), [Peterburgas]: [K. Būga; A. Voldemaras], 1905 (Peterburgas: Imperatoriškosjos mokslų akademijos sp.), VII, 50 p. – LB Nr. 3433.

Kun. P. Bučys, *Apie kalendorių 1906 metams*, [rankraštis], St. Peterburgas, 1905.06.01, in: *Pranciškaus Petro Būčio MIC fondas...*, F 160 – 57. – Publ.: Aldona Vasiliauskienė [g. 1945], „Vyskupas Pranciškus Petras Būčys: neskelbti archyviniai dokumentai", *Logos*, 2001, Nr. 24, p. 161–165. – Žr. žemiau *Lietuvių laikraštis*.

Kun. P. Bučys, „Apie Kalendorių 1906 metams", *Lietuvių laikraštis*, 1905.06.09, Nr. 27, p. 379–380; 1905.06.16, Nr. 28, p. 390–391. – LB Nr. 191. Žr. aukščiau rankraštis.

Metraščio arba Kalendoriaus Redakcija, „Apie Kalendorių 1906 metams", *Vilniaus žinios*, 1905.06.14, Nr. 144, p. 3–4. – LB Nr. 2278.

Kun. P. Būčys, „Gerbiamas Redaktoriau! Labai meldžiu Tamistos patalpinti šitą mano atsiliepimą", *Lietuvių laikraštis*, 1905.11.23, Nr. 49, p. 697. – Nėra VBA. LB Nr. 1617.

„Mėnulis", *Metraštis, arba Kalendorjus* 1906 metams, Peterburgas, 1906 [t. y. 1905], https://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biRecordId=28983, p. 124–130. – Aut. nenurodytas. – Nėra LB.

P. B., „Aniolas Dievo", *Nedėldienio skaitymas*, 1905.12.29, Nr. 2–3, p. 5. – Nėra VBA. LB Nr. 3169.

1906

P. B., „Maža dovanėlė Lietuvos jaunimui", [recenzija], *Nedėldienio skaitymas*, 1906.02.07, Nr. 8, p. 7. – Apie: *Maža dovanėlė Lietuvos jaunimui* / parasze kunigas S. Narkevyczia [Simonas Norkus, 1842–1913], Vilniuje: Juozapo Zavadzkio sp., 1905, 137, [III] p. – Nėra LB.

P. B., „Knygutę Šventasis Tėvas popiežius Pijus X ...", [recenzija], *Nedėldienio skaitymas*, 1906.02.28, Nr. 11, p. 7–8. – Apie: *Šventasis tėvas popėžius Pijus X* / Juozapas Skvireckas [1873–1959], Kaune: [s. n.], 1906, 38, [1] p. – Nėra LB.

P. B., „A. Garbštas parašė knygutę „Kam aš reikalingas?" ...", [recenzija], *Nedėldienio skaitymas*, 1906.02.28, Nr. 11, p. 8. – Apie: *Kam aš reikalingas?: [apysaka]* / parašė A. Garbštas [Antanas Jaroševičius, 1870–1956], Vilnius; Telšiai: P. Višinskis; A. Jaroševičius, 1905 (Tilžėje: spauda Otto v. Mauderodes), 16 p. – Nėra LB.

P. B., „Ateik karalystė Tavo", *Šaltinis*, 1906.05.03, Nr. 7, p. 103, 106–108; 1906.05.10, Nr. 8, p. 119, 122–123; 1906.05.17, Nr. 9, p. 133–135; 1906.06.06, Nr. 10, p. 151–154. – Nėra VBA. LB Nr. 553.

P. B., „Lietuviai Dūmoje", *Šaltinis*, 1906.05.10, Nr. 8, p. 126–127. – LB Nr. 2745.

F. Buczys?, „Godlewski M. ...", [recenzija], *Przegląd Katolicki*, 1906, Nr. 47, p. 735. – Apie: *Monumenta Ecclesiastica Petropolitana* / Michał Godlewski [1872–1956], 5 tomai, Petropoli, 1906–1912; *Analecta Historica Petropolitana* / Michał Godlewski, Petropoli, 1906. – Apr. pagal VBA. Nėra LB.

P. B., „Slavikų Pašnekos", *Kauno kalendorius* 1907 metams, 1906, https://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biRecordId=28967, p. 16–21. – Nėra LB.

P. B., „Planėtos", *Kauno kalendorius* 1907 metams, 1906, p. 37–46. – Nėra LB.

P. B., „Pienas", *Kauno kalendorius* 1907 metams, 1906, p. 47–52. – Nėra LB.

Prof. Dr. P. Būčys, „Projektų gausybė: atsakymas „Vilniaus Žinioms"", *Šaltinis*, 1906.12.19, Nr. 38, p. 596–597. – Atsakymas į: Kun. J. Tumas [Juozas Tumas-Vaižgantas, 1869–1933], „Apsileidimas ar boikotavimas?", *Vilniaus žinios*, 1906.11.29, Nr. 267, p. 2. – LB Nr. 4918.

1907

„Lietuvių Krikščionių Demokratų susivienijimo programo [sic!] projektas" / Sustatė: Kun. Kanonikas Jonas Mačiulevičė [Jonas Mačiulis-Maironis, 1862–1932], Kun. Aleksandras Dambrauskas [Aleksandras Dambrauskas (Adomas Jakštas), 1860–1938], Kun. Pranciškus Bučys, *Draugija*, 1907.01, Nr. 1, p. 68–80. – Plg. Regina Laukaitytė, „Pirmoji Lietuvos krikščionių demokratų partijos programa", *Lituanistica*, 1993, Nr. 2, p. 21: M. Krupavičiaus ir A. Dambrausko liudijimu, projektą parašė Būčys, Maironis ir Jakštas tik pateikė pastabų ir kartu pasirašė. – LB Nr. 3118.

Kun. Pr. Būčys, „Tikėjimo dalykai: Atsakymas p. Juozui S. [Apie Švento Rašto skaitymą]", *Šaltinis*, 1907.01.31, Nr. 7, p. 106. – LB Nr. 902. – Atsiliepimas į šį str.: K. Sk. [Juozapas Skvireckas, 1873–1959], „Prie klausimo apie Šventojo Rašto skaitymą", *Šaltinis*, 1907.02.14, Nr. 9, p. 2. LB Nr. 903.

P. Bučys, „La Brisure par Pierre l'Ermite ...", [recenzija], *Draugija*, 1907.02, Nr. 2, p. 188–189. – Apie: *La Brisure: Roman* / Pierre l'Ermite [Eugène Edmond Loutil, 1863–1959], Paris: Maison de la Bonne Presse, 1907. – LB Nr. 6682.

Kun. Pr. Būčys, „Tikėjimo dalykai: Atsakymas p. Juozui S. Apie nekatalikų išganymą; Apie šviesą ir augalus be saulės", *Šaltinis*, 1907.02.07, Nr. 8, p. 117–119. – LB Nr. 902. – Šis ir vėlesni šios rubrikos str. publikuoti knyga *Tikėjimo dalykai*, 1913.

Kun. Pr. Būčys, „Tikėjimo dalykai: Ar žydų ar katalikų tikėjimas geresnis?", *Šaltinis*, 1907.02.14, Nr. 9, p. 135–136. – LB Nr. 902.

Kun. prof. P. Bučys, „Tiesos jieškojimas", *Draugija*, 1907.03, Nr. 3, p. 231–238; 1907.04, Nr. 4, p. 342–346. – LB Nr. 900.

Bučys, „Dzieje Akademii Duchownej ...", [recenzija], *Draugija*, 1907.03, Nr. 3, p. 292–293. – Apie: *Dzieje Akademii Duchownej Rzymsko-Katolickiej Warszawskiej: ze źródeł urzędowych i ze wspomnień jej wychowańców zebrane* / przez Ks. Adolfa Pleszyńskiego [1841–1925] przy współudziale kolegów akademickich, mianowicie: Ks. Teofila Matuszewskiego [1842–1914], Ks. Antoniego Chmielowskiego [1841–1918], Warszawa: Gebethner i Wolff, 1907. – Nėra LB.

Kun. Pr. Būčys, „[Tikėjimo dalykai:] Apie tvaną", *Šaltinis*, 1907.03.20, Nr. 12, p. 180–182. – LB Nr. 897.

Kun. P. Būčys, „Valstybės Dūma", *Šaltinis*, 1907.03.27, Nr. 13, p. 203–204. – LB Nr. 3248.

P. Bučys, „Wielkiego księstwa Litewskiego i Żmódzkiego Kronika ...", [recenzija], *Draugija*, 1907.04, Nr. 4, p. 410–411. – Apie: *Wielkiego Księstwa Litewskiego i Żmódzkiego kronika: Kodeks Olszewski Chomińskich: podług rękopisu z roku 1550* / wydał Stanisław Ptaszycki [1853–1933], Wilno: nakładem Aleksandra Chomińskiego: skład główny w księgarni Józefa Zawadzkiego, 1907. – LB Nr. 6737.

P. Bučys, „Theodor Kappstein, Buddha und Christus ...", [recenzija], *Draugija*, 1907.04, Nr. 4, p. 412–414. – Apie: *Buddha und Christus: Religionsgeschichtliche Parallelen* / Theodor Kappstein, Berlin: Hupeden & Merzyn, 1906, pirma laida: Bamberg, 1904. – LB Nr. 6581.

Kun. P. Būčys, „Valstybės Dūma. Lietuvių atstovų darbai", *Šaltinis*, 1907.04.17, Nr. 16, p. 252–253. – LB Nr. 3289.

Kun. prof. P. Bučys, „Tikėjimas, jausmai ir protas", *Draugija*, 1907.05, Nr. 5, p. 50–55; 1907.06.01, Nr. 6, p. 147–151. – LB Nr. 901.

Kun. P. Bučys, „Tikėjimo dalykai: (Atsakymas vienam nepasirašiusiam) [Apie Jėzaus ir kunigų plaukus ir kt.]", *Šaltinis*, 1907.05.21, Nr. 21, p. 325–327. – LB Nr. 899.

Kun. P. Būčys, „Valstybės Dūma. Mųsų atstovų ir Peterburgo lietuvių darbai", *Šaltinis*, 1907.05.28, Nr. 22, p. 348–349. – LB Nr. 3290.

„Šatrijos Ragana. Istorijos pasakos ...", [recenzija], *Draugija*, 1907.07, Nr. 7, p. 273–274. – Autorius nenurodytas. – Apie: *Istorijos pasakos* / Šatrijos Ragana [Marija Pečkauskaitė, 1877–1930], [Kaunas]: [„Motinėlės" draugija], 1907 (Seinai: Laukaičio ir bvės sp.), 54, [1] p. – VBA priskiria Būčiui, LB Nr. 6673: Petrui Bakčiui.

Kun. Pr. Būčys, „Tikėjimo dalykai: Apie velnio apsėstus žmones", *Šaltinis*, 1907.07.16, Nr. 29, p. 452–454. – LB Nr. 898.

Kun. Pr. Būčys, „Tikėjimo dalykai: [Dėlko Popiežius vadinasi „Švenčiausiuoju" Tėvu?]", *Šaltinis*, 1907.07.30, Nr. 31, p. 484–485. – LB Nr. 963. – Atsiliepimas į šį str.: Š-s [?], „Nors „Šaltinyje" nėra Evangelijų su pamokslais ...", *Lietuvos ūkininkas*, 1907.09.12, Nr. 37, p. 553. LB Nr. 964.

Kun. P. Būčys, „[Tikėjimo dalykai:] Apie Dievo buvimą", *Šaltinis*, 1907.08.21, Nr. 36, p. 566–568; 1907.08.27, Nr. 37, p. 579–581; 1907.09.04, Nr. 38, p. 595–597. – Žr. knyga, 1908. Įtraukta į knygą *Tikėjimo dalykai*, 1913. – LB Nr. 893. – Recenzija: A. Jakštas [Aleksandras Dambrauskas (Adomas Jakštas), 1860–1938], „Kun. P. Būčys, Apie Dievo buvimą", *Draugija*, 1907.12, Nr. 12, p. 460. LB Nr. 6591.

„P. S. Leonas. Po povodu agrarnoj reformy v Litve ...", [recenzija], *Draugija*, 1907.09, Nr. 9, p. 85. – Autorius nenurodytas. – Apie: *Po povodu agrarnoj reformy v Litve (vkliučaja i Suvalkskuju guberniju)* / P. S. Leonas [Petras Leonas, 1864–1938], S. Peterburg: tipografija N. N. Klobukova, 1907, 20 p. – Nėra LB.

„Socijalistai ir masonai, ar jie mums priešai?", [recenzija], *Draugija*, 1907.09, Nr. 9, p. 86–87. – Autorius nenurodytas. – Apie: *Socijalistai ir masonai: (ar jie mums priešai?)* / parašė M. [Petras Avižonis, 1875–1939], Vilnius: „Naujosios gadynės" redakcija, 1906, 16 p. – Nėra LB.

P. B., „Kun. M. Moravskis, J. D., Išvakarės gret Lemano Ežero ...", [recenzija], *Draugija*, 1907.09, Nr. 9, p. 87–88. – Apie: *Išvakarės Gret Lemano ežero* / Marijonas Moravskis [Marian Morawski, 1845–1901]; vertė Gerutis [kun. Jonas Balvočius, 1842–1915], Shenandoah, Pa.: kaštu kun. A. Miluko, 1906, 172, [1] p. – LB Nr. 6579.

P. B., „Edgaras, arba nuo ateizmo prie pilnos teisybės ...", [recenzija], *Draugija*, 1907.09, Nr. 9, p. 88–89. – Apie: *Edgaras arba Nuo ateizmo prie pilnos Teisybes* / Pagal L. Hammersteina [Ludwig von Hammerstein, 1832–1905] parasze Kun. Dr. M. Juodyszius [Motiejus Juodišius, 1854–1910], Brooklyn, NY: Žvaigždė, 1902, 214 p. – LB Nr. 6575.

P. Būčys, „Iš mūsų gyvenimo ...", [recenzija], *Draugija*, 1907.09, Nr. 9, p. 89. – Apie: *Iš musu gyvenimo* / paraše Antanas Kapsas [Antanas Civinskas, 1876–1913], Shenandoah, Pa.: Lietuvių katalikų spaudos bendrijos spaustuvėje, 1906, 31 p. Atspauda iš „Žvaigždės". – LB Nr. 6680.

F. Bučis?, „Pismo v Redakciju", *Reč'*, 1907, Nr. 283, p. ?. – Apr. pagal VBA.

Kun. P. Būčys, „[Tikėjimo dalykai:] Apie atlaidus", *Šaltinis*, 1907.09.11, Nr. 39, p. 613–618. – LB Nr. 907.

Kun. Pr. Būčys, „Tikėjimo dalykai: Apie moterų dūšią", *Šaltinis*, 1907.09.25, Nr. 41, p. 643–645. – LB Nr. 894.

P. B., „J. Uosis, Mūsų jaunuomenė ir netikėjimas ...", [recenzija], *Draugija*, 1907.10, Nr. 10, p. 216. – Apie: *Musu jaunuomenė ir netikėjimas* / parašė J. Uosis [Julijonas Jasinskas, 1875–1934], Shenandoah, Pa.: Lietuvių katalikų spaudos bendrijos spaustuvėje, 1905, 76 p. – LB Nr. 6580.

Kun. P. Bučys, „J. K. Huysmans, Les foules de Lourdes ...", [recenzija], *Draugija*, 1907.10, Nr. 10, p. 218–220. – Apie: *Les foules de Lourdes* / Joris-Karl Huysmans [Charles-Marie-Georges Huysmans, 1848–1907], Paris: P.-V. Stock, 1906. – LB Nr. 6578.

Kunigas, „Academia Caesarea Romano catholica Ecclesiastica Petropolitana ...", [recenzija], *Draugija*, 1907.10, Nr. 10, p. 220–221. – Apie: *Academia Caesarea Romano-catholica Ecclesiastica Petropolitana anno academico 1906–1907*, Petropoli, 1907. – Nėra LB.

Kun. P. Būčys, „[Tikėjimo dalykai:] Apie moterų su vyrais lygybę", *Šaltinis*, 1907.10.02, Nr. 42, p. 658–660. – Atsiliepimas į šį str.: „42 numeryje „Šaltinio" tilpo kun. Būčio straipsnis ...", *Viltis*, 1907.10.14, Nr. 6, p. 3. – Aut. nenurodytas. – LB Nr. 894.

Kun. P. Bučys, „Apie auklėtnamius mergaitėms", *Viltis*, 1907.10.21, Nr. 9, p. 3–4; 1907.10.24, Nr. 10, p. 2; 1907.10.26, Nr. 11, p. 2. – Apie: Zofija Kymantaitė [Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė, 1886–1958], „Auklėtinių namai", *Viltis*, 1907.10.10, Nr. 4, p. 2–3. – LB Nr. 4533.

Kun. P. Būčys, „T. Višniauskas, Trįs keleiviai ..., Mylėk savo artymą ...", [recenzija], *Draugija*, 1907.11, Nr. 11, p. 327–329. – Apie: *Trįs keleiviai: krikščionis, žydas ir turkas: pamokinanti apysaka* / T. Višniauckas [Tomasz Wiśniewski]; vertė P. B. [Petras Tumasonis-Brandukas (1875–1947)], 2-oji laida, Chicago, Ill.: turtu ir spauda „Kataliko", 1907, 92, [4] p. Apie: *Mylek savo artymą: [apysaka]* / pagal F. Hoffmann [Franz Hoffmann, 1814–1882]; parašė [vertė] P. B. [Petras Tumasonis-Brandukas], Chicago, Ill.: turtu ir spauda „Kataliko", 1907, 131 p. – Recenzijoje: P. Būčio sprendimas nuo šiol nebenaudoti inicialų P. B. – LB Nr. 6677, 6678.

P. Būčys, „Yra Dievas ...", [recenzija], *Draugija*, 1907.11, Nr. 11, p. 331–333. – Apie: *Yra Dievas* / F. Cozel, jezavita [Feliks Cozel, 1847–1928]; vertė kun. Feliksas Martišius [1879–1955], (ser. Šv. *Kazimiero draugijos leidinys*; Nr. 28), Kaunas: Banaičio sp., 1907, 60 p. – LB Nr. 6582.

P. Būčys, „Vidūnas, Slaptinga žmogaus didybė ...", [recenzija], *Draugija*, 1907.11, Nr. 11, p. 333–336. – Apie: *Slaptinga žmogaus didîbê* / Vydūnas [Vilhelmas Storosta, 1868–1953], Tilžėje: Vilh. Storost, 1907 (Tilzit: O. Mauderodė), [4], 64 p. – LB Nr. 6563.

Kun. P. Būčys, „[Tikėjimo dalykai:] Apie šventųjų gyvenimus", *Šaltinis*, 1907.11.06, Nr. 47, p. 742–744. – LB Nr. 896.

P. Būčys, „Bjernsonas, Vikrus Vaikinas ...", [recenzija], *Viltis*, 1907.11.14, Nr. 18, p. 3. – Apie: *Vikrus vaikinas...* – Plg. *Draugija*, 1907.12. – Nėra VBA. LB Nr. 6679.

De Betae Mariae Virginis in oppido Lourdes apparitionum valore ad vitam christianam renovandam et veritatem catholicam probandam / [Franciscus Buczys], [Petropoli]: Officina typographica C. Birkenfeld, [s. a., VBA ir Matulis 1961: 1907], 14 p.

Kun. P. Būčys, „Musų Dirva, skaitymų kninga liaudies Mokyklai ir Gymnazijai ...", [recenzija], *Draugija*, 1907.12, Nr. 12, p. 462–463. – Apie: *Mūsų dirva: skaitymo kninga liaudies mokyklai [ir gimnazijai]: tretiems metams* / sutaisė M. Vasiliauskas [Mečislovas Vasiliauskas, 1877–1957], ir J. Matulevičius [Jurgis Matulaitis, 1871–1927], (ser. *Švento Kazimiero draugijos išleidimas*; Nr. 31), Kaunas: Švento Kazimiero draugija, 1907, 159 p. – LB Nr. 6639.

K. P. Būčys, „Uida, Ponaitis...", [recenzija], *Draugija*, 1907.12, Nr. 12, p. 464. – Apie: *Ponaitis: apysaka iš anglų vaikų gyvenimo* / Uida [Ouida (Maria Louise Ramé), 1839–1908], Vilnius: Juozapo Zavadzkio spaustuvėje ir jo lėšomis, 1907, 27 p. – LB Nr. 6674.

P. Būčys, „Bjernsonas, Vikrus Vaikinas ...", [recenzija], *Draugija*, 1907.12, Nr. 12, p. 464. – Apie: *Vikrus vaikinas: apysaka iš norvegų gyvenimo* / sekamas Bjernsonas [Bjørnstjerne Martinius Bjørnson, 1832–1910], Vilnius: Juozapo Zavadzkio spaustuvėje ir jo lėšomis, 1907 [virš. 1908], 30 p. – Plg. *Viltis*, 1907.11.14. – LB Nr. 6676.

P. Būčys, „K. Barancevič, Malunas ...", [recenzija], *Draugija*, 1907.12, Nr. 12, p. 464. – Apie: *Malūnas: apysaka* / K. Barancevič [Kazimir Stanislavovič Barancevič, 1851–1927]; pagal rusišką vertė Pranas S-lis [Pranas Paršaitis, 1884–1911], Vilnius: Juozapo Zavadzkio lėšomis ir jo sp., 1908, 23 p. – LB Nr. 6675.

K. P. Būčys, „Rette' Adolphe, Du diable à Dieu ...", [recenzija], *Draugija*, 1907.12, Nr. 12, p. 465. – Apie: *Du Diable à Dieu: histoire d'une conversion* / Adolphe Retté [1863–1930], Paris: Vaniers, 1907. – LB Nr. 6577.

P. Būčys, „Paul Bourget ...", [recenzija], *Draugija*, 1907.12, Nr. 12, p. 465–469. – Apie: *L'Émigré* / Paul Bourget [1852–1935], Paris: Plon, 1907. – LB Nr. 6681.

Kunigas P. Būčys, „Kristaus atsikėlimas iš numirusių", *Vilniaus kalendorius* 1908 metams, 1907, p. 2–7, http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1R0000054230. – Nėra LB.

1908

Kun. P. Būčys, „Tikėjimo dalykai: Pranešimas visiems abejojantiems ...", *Šaltinis*, 1908.01.03, Nr. 1, p. 16. – LB Nr. 699.

Kun. P. Būčys, „Tikėjimo dalykai: Atsakymas p. Jonui Širdaičiui ...", *Šaltinis*, 1908.01.10, Nr. 2, p. 20–21. – LB Nr. 2065.

Kun. P. Būčys, „Tikėjimo dalykai: Apie kryžiaus ženklą; Apie Šventosios Komunijos priėmimą", *Šaltinis*, 1908.01.13, Nr. 3, p. 35–36. – LB Nr. 1346.

P. Būčys, „Kankintinio Sunus ...", [recenzija], *Draugija*, 1908.01.15, Nr. 13, p. 89. – Apie: *Kankintinio sūnus, arba Pirmųjų krikščionių persekiojimas: sutrumpinta iš kardinolo Visemano „Fabiola": su paveikslėliais*, Kaunas, 1908 (Vilniuje: Juozapo Zavadskio spaustuvė), 76 p. Aut.: kard. Nicholas Wiseman (1802–1865). – LB Nr. 1376.

P. Būčys, „Antonus Wyslouch ...", [recenzija], *Draugija*, 1908.01.15, Nr. 13, p. 89–90. – Apie: *Mokytojas iš Nazareto* / Antanas Vyslouch [Izydor Kajetan (Antoni Maria) Wysłouch, 1869–1937]; vertė L. P. [Sofija Ivanauskaitė-Pšibiliauskienė – Lazdynų Pelėda, 1867–1926], Vilniuje: išleista lėšomis knygyno „Lietuva", 1907, 103 p. – LB Nr. 8760.

P. Bučys, „Hypnotismas iszaiszkytas ...", [recenzija], *Draugija*, 1908.01.15, Nr. 13, p. 90–91. – Apie: *Hypnotismas jszaiszkytas* / sudetas originaliszkai kunigo Schłathoelterio [Louis F. Schlathoelter]; versta ant lietuviszko, kunigo Petro Saurusaiczio [Petras Saurusaitis, 1854–1932], Waterbury, Conn.: [Petro Saurusaičio lėšos], 1901, [2], 140 p. – LB Nr. 7095. – Atsiliepimas į šį str.: Kun. P. Saurusaitis [Petras Saurusaitis, 1854–1932], „Trumpas paaiškinimas kritikos", *Žvaigždė*, 1908.03.27, Nr. 13, p. 4. LB Nr. 1161.

P. Bučys, „Vagner Vlad. ...", [recenzija], *Draugija*, 1908.01.15, Nr. 13, p. 93–94. – Apie: Vladimir Aleksandrovič Vagner [1849–1934], „Čem dolžen byt universitet?", *Russkaja mysl*, 1906, Nr. 9; Tas pat, S. Peterburg: Volf, 1907. – LB Nr. 6503.

P. Būčys, „Prof. L. I. Petražickij ...", [recenzija], *Draugija*, 1908.01.15, Nr. 13, p. 94–96. – Apie: *Universitet i nauka: Opyt teorii i techniki universitetskogo dela i naučnogo samoobrazovanija* / Lev Iosifovič Petražickij [1867–1931], S. Peterburg, 1907, 2 tomai. – LB Nr. 6502.

P. Bučys, „Batiffol ...", *Draugija*, 1908.01.15, Nr. 13, p. 96–97. – Apie: *Questions d'enseignement supérieur ecclésiastique* / Pierre Batiffol [1861–1929], Paris: Victor Lecoffre, 1907. – LB Nr. 6501.

P. Būčys, „Herders Konversations Lexicon ...", *Draugija*, 1908.01.15, Nr. 13, p. 97–98. – Apie: *Herders Konversations-Lexikon* / Red. Franz Meister [1847–1933], Dritte Auflage, Freiburg i.B.: Herder, 1902–1907, 8 tomai. – LB Nr. 374.

Kun. P. Būčys, „Gerbiamoji Redakcija!", *Viltis*, 1908.01.27, Nr. 12 (47), p. 4. – Atsiliepimas į: Lietuvis [Pijus Bielskus, 1880–1958], „Laiškai iš Pietinės Prancuzijos", *Viltis*, 1908.01.18, Nr. 8 (43), p. 3. – LB Nr. 9537.

Kun. Pr. Bučys, „Tikėjimo dalykai: Apie amžinasias nusidėjėlių kančias", *Šaltinis*, 1908.01.29, Nr. 5, p. 67–69; 1908.02.05, Nr. 6, p. 83–85. – LB Nr. 1353.

Kun. Pr. Būčys, „Tikėjimo dalykai: Apie stebūklus", *Šaltinis*, 1908.02.12, Nr. 7, p. 99–100; 1908.02.19, Nr. 8, p. 115–116. – LB Nr. 1332.

P. Būčys, „Tarptautinis katalikų mokslui augštyn kelti susivienijimas ir Lietuva", *Draugija*, 1908.02.15, Nr. 14, p. 135–142. – LB Nr. 6. – Atsakymas į šį str.: „Lietuvių Mokslo Draugijos atsiliepimas" / Lietuvių Mokslo Draugijos komitetas, *Draugija*, 1908.05.15, Nr. 17, p. 96–98.

„Balsas apie Lietuvių mokslo draugiją", *Vilniaus žinios*, 1908.02.26, Nr. 47, p. 4. – Aut. nenurodytas. – Žr. *Draugija*, 1908.02.15.

„A. A. Kunigas Kazimieras Jaunius", [telegrama-nekrologas], *Viltis*, 1908.02.27, Nr. 25, p. 1. – Aut. nenurodytas.

[Būčio papildomos žinios apie K. Jaunių], straipsnyje: „Kunigas K. Jaunius", *Viltis*, 1908.02.29, Nr. 26, p. 1.

Kun. P. Būčys, „A. A. Kunigas Kazimieras Jaunius [1848–1908]", *Šaltinis*, 1908.03.04, Nr. 10, p. 147. – LB Nr. 8674.

Kun. P. Būčys, „Pluoštelis atsiminimų apie kunigą Jaunių", *Viltis*, 1908.03.07, Nr. 29, p. 4–5. – LB Nr. 8677.

Kun. Pranciškus Būčys, „Į kun. Jauniaus gimines", *Viltis*, 1908.03.07, Nr. 29, p. 6. – LB Nr. 8675.

Kun. P. Būčys, „Laiškas į Redakciją", [K. Jauniaus palikimo reikalu], *Šaltinis*, 1908.03.11, Nr. 11, p. 175. – LB Nr. 8675.

Kun. Pr. Būčys, „Tikėjimo dalykai: Tiesos pažinimo šaltiniai", *Šaltinis*, 1908.03.18, Nr. 12, p. 180–181; 1908.03.25, Nr. 13, p. 198–199. – LB Nr. 1347.

Kun. P. Būčys, „Tikėjimo dalykai: Tikėjimo pamatai", *Šaltinis*, 1908.03.31, Nr. 14, p. 214–216; 1908.04.08, Nr. 15, p. 229–230. – LB Nr. 1314.

„Dvasiškosios Akad. lietuviai profesoriai", *Šaltinis*, 1908.04.08, Nr. 15, p. 231; 1908.04.15, Nr. 16, p. 250. – Aut. nenurodytas. – Nėra LB.

P. Būčys, „Lembo Ruigis", *Draugija*, 1908.04.15, Nr. 16, p. 357–359. – LB Nr. 9295.

Kun. P. Būčys, „Medžiaga Jauniaus biografijai", *Draugija*, 1908.04.15, Nr. 16, p. 360–375. – LB Nr. 8724. – Atsiliepimas į šį str.: Dr. P. Jaunius, „Prie kun. K. Jauniaus biografijos", *Vilniaus žinios*, 1908.12.14, Nr. 282, p. 2.

Kun. P. Būčys, „Jauniaus taisytasis litanijos vertimas"; „Litanija prie Švenčiausios Jezaus Širdies", *Draugija*, 1908.04.15, Nr. 16, p. 397–406. – LB Nr. 1373.

Stowarzyszenie Pedagogiczne katolickie w Archidyecezyi mohylowskiej: Mowa miana na pierwszem walnem zgromadzeniu dnia 27 marca 1908 r. / Franciszek Buczys, Sejny, 1908 (druk. Łaukajtysa i S-ki), 11 p.

Pranciškus Bučys, „Tautos ir doros reikalai", *Viltis*, 1908.05.02, Nr. 50 (85), p. 3; 1908.05.04, Nr. 51 (86), p. 2. – LB Nr. 1354. – Atsiliepimas į šį str.: [Augustinas Janulaitis, 1878–1950], „P. Bučys piktinas ...", *Žarija*, 1908.05.29, Nr. 19, p. 303. LB Nr. 1355.

Kun. P. Būčys, „Tikėjimo dalykai: Tikėjimo šaltiniai, surašai ir dalįs", *Šaltinis*, 1908.05.06, Nr. 19, p. 291–293; 1908.05.13, Nr. 20, p. 309–311. – LB Nr. 1305.

P. Būčys, „Ferdinand Lot ...", [recenzija], *Draugija*, 1908.05.15, Nr. 17, p. 87–90. – Apie: *De la situation faite a l'enseignement superieur en France* / Ferdinand Lot [1866–1952], Paris: Cahiers de la Quinzaine, 1908. – LB Nr. 6500.

Kun. P. Bučys, „Atsakymas Lietuvių Mokslo Draugijos komitetui", *Draugija*, 1908.05.15, Nr. 17, p. 99–104. – Atsakymas į: „Lietuvių Mokslo Draugijos atsiliepimas" / Lietuvių Mokslo Draugijos komitetas, *Draugija*, 1908.05.15, Nr. 17, p. 96–98. – LB Nr. 9.

Kun. P. Bučys, „Kunigo Jauniaus paminklo komitetui atvirasis laiškas", [dėl velionio skolų atlyginimo], *Viltis*, 1908.05.18, Nr. 57, p. 3. – LB Nr. 8676.

Profanas, „Profano mintys ir įspūdžiai iš antrosios Lietuvių Dailės Parodos Kaune", *Draugija*, 1908.08, Nr. 20, p. 376–386. – Autorystė abejotina, Tumas 1927 ir VBA nepriskiria Būčiui kt. Profano tekstų, pvz., *Draugija*, 1911.06, Nr. 54, p. 183. – Nėra LB.

P. Būčys, „A. L. Pogodin, Počemu ne govoriat žyvotnyja? ...", [recenzija], *Draugija*, 1908.08, Nr. 20, p. 461–462. – Apie: *Počemu ne govoriat životnye: K voprosu o proischoždenii*

jazyka / Aleksandr Lvovič Pogodin [1872–1947], S. Peterburg: M. O. Volf, [1908]. – LB Nr. 8653.

Kun. P. Būčys, „D-r Antoine Imbert-Gourbeyre ...", [recenzija], *Draugija*, 1908.08, Nr. 20, p. 462–465. – Apie: *La stigmatisation, l'extase divine et les miracles de Lourdes: Réponse aux libres-penseurs* / Antoine Imbert Gourbeyre de la Touche [1818–1912], 2-me ed., Clermont-Ferrand: Bellet, 1908, 2 tomai, pirma laida 1894. – LB Nr. 1333.

P. Būčys, „Thamiry, Ed. prof. ...", [recenzija], *Draugija*, 1908.09, Nr. 21, p. 80–82. – Apie: *Les Deux aspects de l'immanence et le problème religieux: études de philosophie et de critique religieuse* / Édouard Thamiry [1871–1941], Paris: Bloud, 1908. – LB Nr. 1334.

Vydūnas, „Prie kritikos Vydūno rašto „Slaptinga žmogaus didybė""; P. Būčys, „Atsakymas", *Draugija*, 1908.09, Nr. 21, p. 88–94. – Vydūnas atsiliepia į: P. Būčys, „Vidūnas, Slaptinga žmogaus didybė ...", [recenzija], *Draugija*, 1907.11. – LB Nr. 927, 928.

„Liurdo stebūklai", *Šaltinis*, 1908.10.14, Nr. 42, p. 660–662; 1908.10.21, Nr. 43, p. 675–676; 1908.11.11, Nr. 46, p. 723–726; 1908.11.18, Nr. 47, p. 738–740; 1908.11.25, Nr. 48, p. 755–756; 1908.12.02, Nr. 49, p. 771; 1908.12.09, Nr. 50, p. 787. – Autorius nenurodytas; II ir VI dalyse: Mok. A. J. Serbent.; dauguma teksto iš rengiamos knygos *Švenčiausiosios Panelės apsireiškimai Liurde*, žr. 1909. – Nėra VBA. LB Nr. 1335.

Apie Dievo buvimą / parašė Pr. Būčys, [S. l.: s. n.], 1908 (Seinai: Laukaičio ir b-vės sp.), 15 p., http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1R0000025695. – Žr. *Šaltinis*, 1907. Įtraukta į knygą *Tikėjimo dalykai*, 1913.

Kun. Pr. Būčys, „Tikėjimo dalykai: Apie Apaštalų Sudėjimą", *Šaltinis*, 1908.11.04, Nr. 45, p. 706–707. – LB Nr. 1368.

Kun. P. Būčys, „Liurdo stebūklai", *„Žiburio" kalendorius* 1909 metams, 1908, p. 33–43. http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1R0000061849. – Nėra LB.

1909

LB nėra 1909 m. tomo.

Švenčiausiosios Panelės apsireiškimai Liurde / parašė Pranciškus Būčys..., [Kaunas]: apšvietimo d-jos „Saulės" išleidimas, 1909 (Seinai: Laukaičio ir b-vės sp.), VIII, 362 p., http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1R0000025716. – Aut. dedikacija tėvams Jonui Būčiui ir Onai Būčienei. – Žr. II laida 1934, III laida 1943. – Recenzijos: „Tik ką išėjo iš spaudos", *Šaltinis*, 1909.05.04, Nr. 17, p. 1; K. J. S. [Justinas Staugaitis, 1866–1943], „Švenčiausiosios Panelės apsireiškimai Liurde", *Vadovas*, 1909, Nr. 10, p. 210; V. [?], „Tokios knygos dar nebuvau skaitęs", *Vienybė*, 1910.01.05, Nr. 1, p. 6–7. LB Nr. 990; A. Voldemaras [Augustinas Voldemaras, 1883–1942], „Tikėjimo klausimas", *Viltis*, 1911.02.27, Nr. 24, p. 1. LB Nr. 981; A. Jakštas, „Musų literatūra apie Lourdes'ą", *Draugija*, 1910.12, Nr. 48, p. 429–440. LB Nr. 974; „Apžvalga... Tame pat „Draugijos" Nr. yra A. Jakšto straipsnis", *Lietuvos žinios*, 1911.01.25, Nr. 10, p. 3. Aut. nenurodytas.

P. Būčys, „Dr Vincent ...", [recenzija], *Draugija*, 1909.01, Nr. 25, p. 79–80. – Apie: *Doit-on fermer Lourdes au nom de l'hygiène?* / Dr E[ugène] Vincent, Paris: H. Oudin, 1906.

F. Buczys?, „Dr Vincent ...", [recenzija], *Wiadomości Archidiecezyalne*, 1909.01, Nr. 1, p. 24. – Apie: žr. aukščiau. – Apr. pagal VBA.

F. Buczys?, „Bertrin Georges ...", [recenzija], *Wiadomości Archidiecezyalne*, 1909.01, Nr. 1, p. 25. – Apie: *Un miracle d'aujourdhui: discussion scientifique* / Georges Bertrin [1851–1924], Paris: Lecoffre, 1909. – Apr. pagal VBA.

P. Būčys, „Bertrin Georges ...", [recenzija], *Draugija*, 1909.02, Nr. 26, p. 189–191. – Apie: žr. aukščiau.

P. Būčys, „Dictionnaire apologétique de la foi catholique", [recenzija], *Draugija*, 1909.02, Nr. 26, p. 191–192. – Apie: *Dictionnaire apologétique de la foi catholique: contenant les preuves de la vérité de la religion et les réponses aux objections tirées des sciences humaines* / Adhémar d' Alès, S.J. [1861–1938], 4-me éd., Paris: Beauchesne, 1909.

P. Būčys, „Luther und Luthertum in der ersten Entwicklung ...", [recenzija], *Draugija*, 1909.03, Nr. 27, p. 278–280. – Apie: *Luther und Luthertum in der ersten Entwicklung* / Quellenmäßig dargestellt von P. Heinrich Denifle O.P. [1844–1905], und P. Albert Maria Weiß O.P. [1844–1925]. – Zweiter Band / Bearbeitet von P. Albert Maria Weiß O.P., Meinz: Verlag von Kirchheim & Co., 1909 (t. 1, 1904).

Kun. P. Būčys, „Ateneum Kapłańskie ...", [recenzija], *Draugija*, 1909.04, Nr. 28, p. 393–394. – Apie: *Ateneum kapłańskie*, 1909–1913.

Kun. Pr. Būčys, „Tikėjimo dalykai: Tikiu į Dievą Tėvą visagalintį, Sutvertoją dangaus ir žemės", *Šaltinis*, 1909.04.21, Nr. 17, p. 259–260; 1909.04.28, Nr. 18, p. 274–275; 1909.05.12, Nr. 20, p. 306–307; 1909.05.19, Nr. 21, p. 323–324... – Nuo III dalies autorius: Paparonis (Antanas Šmulkštys, 1886–1951).

Kun. P. Būčys, „J. Guibert, La formation de la volonté ...", [recenzija], *Draugija*, 1909.05, Nr. 29, p. 106. – Apie: *La formation de la volonté: étude psychologique et morale* / Jean Guibert [1857–1914], 15-me éd., Paris: Bloud, 1909. Pirmas leid. 1901.

Kun. P. Būčys, „Comte Albert de Mun ...", [recenzija], *Draugija*, 1909.05, Nr. 29, p. 107–108. – Apie: *Ma vocation sociale: souvenirs de la fondation de l'Œuvre des cercles catholiques d'ouvriers, 1871–1875* / Comte Albert de Mun [Adrien Albert Marie, comte de Mun, 1841–1914], 4-me éd., Paris: P. Lethielleux, [1909]. Pirmas leid. 1908.

P. Būčys, „C. S. Devas, L'Eglise et le progres du monde ...", [recenzija], *Draugija*, 1909.05, Nr. 29, p. 108–110. – Apie: *L'Eglise et le Progrès du monde* / Charles Stanton Devas [1848–1906], traduit de l'anglais par le dominicain P. J.-D. Folghera, O.P., Paris: Gabalda, 1909.

P. Būčys, „Le retour de Talleyrand à la religion ...", [recenzija], *Draugija*, 1909.05, Nr. 29, p. 110. – Apie: *Le retour de Talleyrand à la religion* / Lettre de Mme la duchesse de Talleyrand [Dorothea von Biron, Prinzessin von Kurland (comtesse de Périgord, duchesse de Dino, de Talleyrand, de Sagan), 1793–1862] à l'Abbé Dupanloup [Félix Dupanloup, 1802–1878], publiee par Mme la Princesse Radziwill [Marie Dorothée Élisabeth de Castellane (princesse Antoine Radziwill), 1840–1915], Paris: Plon-Nourrit et Cie, 1908.

F. Buczys?, „E. Duplessy, Le frère de Matutinaud ...", [recenzija], *Wiadomości Archidiecezyalne*, 1909, Nr. 4, p. 23. – Apie: *Les frères de Matutinaud* / Abbé Eugène Duplessy [1860–1939], Paris: P. Téqui, 1908. – Apr. pagal VBA.

F. Buczys?, „Sprawozdanie z „Draugija" Nr. Nr. 25, 26, 29, 30, 31, 32, 33 i z „Vadovas" Nr. Nr. 5, 6, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 15", *Ateneum kapłańskie*, 1909, Nr. 3, p. 283; Nr. 4, p. 381. – Apr. pagal VBA.

F. Bučis?, „Pismo v Redakciju „Slova" (Gorkim slovam moim posmiejutsia)", *Slovo*, 1909, Nr. 758. – Apr. pagal VBA.

Ks. F. Buczys, „Uwagi redaktora o powyzszym artykule", in: *Newman a modernizm: (Odbitka z „Wiadomości Archidyecezyalnych")* / Fabian Abrantowicz [Fabijan Abrantovič, 1884–1946], Petersburg: Czcionkami „Drukarni Warszawskiej", 1909, p. 29. – VBA: „Opracowana pod kierunkiem Księdza prof. F. Buczysa."

Liber Miraculorum S. Bernardi / Josephus Rancans [Jāzeps Rancāns, 1886–1969], 1909. – Nėra LIBIS. VBA: „Opracowana pod kierunkiem Księdza prof. F. Buczysa."

Przeciwnicy cudów z niedawnej przeszłości / F. Buczys?, S. Petersburg, 1909. – Nėra LIBIS. Apr. pagal VBA.

Kun. P. Būčys, „Bažnyčia ir socïologija", *Draugija*, 1909.07–08, Nr. 31–32, p. 270–281.

Prof. J. Matulevičius [Jurgis Matulaitis, 1871–1927], „Bažnyčia ir nuosavybė", *Draugija*, 1909.07–08, Nr. 31–32, p. 351–366. – VBA: „Iš lotyniško vertė kun. prof. P. Būčys, vertimą taisė pats autorius." – Versta iš: Georgius Matulewicz, „Quid Ecclesia de iure proprietatis statuit?", *Academia Caesarea Romano-Catholica Ecclesiastica Peropolitana*, 1907–1908, p. 14, persp. in: *Scripta academica. Bibliografia bł. Jerzego* / wydali ks. Jan Bukowicz MIC, Tadeusz Górski MIC, Warszawa, 2002, p. 115.

Kun. P. Būčys, „A. a. kunigas Juozas Dailydė", *Viltis*, 1909.09.08, Nr. 104 (289), p. 3. – Apie: Juozas Dailidė (1859–1909).

Kun. P. Būčys, „Bibliothèque de psychologie expérimentale et de methapsychie ...", [recenzija], *Draugija*, 1909.09, Nr. 33, p. 92–95. – Apie: knygų serija *Bibliothèque de psychologie expérimentale et de methapsychie* / directeur Raymond Meunier (1880–19??), Paris: Bloud; serijos knygos: Nr. 1: Nicolae Vaschide (1874–1907), *Les hallucinations télépathiques*, 1908; Nr. 2: Marcel Viollet, *Les spiritisme dans ses rapports avec la folie*, 1908; Auguste Armand Marie (1865–1934), *L'audition morbide*, 1908.

P. Būčys, „P. Thureau Dangin ...", [recenzija], *Draugija*, 1909.09, Nr. 33, p. 95–96. – Apie: *Le catholicisme en Angleterre au XIXe siècle: conférences faites à l'Institut Catholique de Paris* / P. Thureau Dangin [Paul Marie Pierre Thureau-Dangin, 1837–1913], IV ed., Paris: Bloud, 1909.

P. Būčys, „A.-D. Sertillanges ...", [recenzija], *Draugija*, 1909.09, Nr. 33, p. 96–98. – Apie: *Art et apologétique* / A.-D. Sertillanges [Antonin-Dalmace (Antonin-Gilbert) Sertillanges, O.P., 1863–1948], Paris: Bloud, 1909.

P. Būčys, „Princesse Lubomirska ...", [recenzija], *Draugija*, 1909.10, Nr. 34, p. 202–203. – Apie: *Les préjugés sur la folie* / par la princesse Lubomirska [Maria Lubomirska, 1873–1934]; avec une préf. de M. le Dr Jules Voisin [Jules Aristide Voisin, 1844–1920], Paris: Bloud, 1908.

P. Būčys, N. „Vaschide et R. Meunier ...", [recenzija], *Draugija*, 1909.10, Nr. 34, p. 203–204. – Apie: *La Pathologie de l'atention* / Nicolae Vaschide [1874–1907], Raymond Meunier [1880–19??], Paris: Bloud, 1908.

Kun. P. Būčys?, „Aprašymas kun. Jauniaus Dokumentų", *Vadovas*, 1909, Nr. 15, p. 253–?. – Apr. pagal VBA.

Kun. P. Būčys, „Ilinkė: (pasaka)", *„Žiburio" kalendorius* 1910, 1909, p. 83–90, http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1R0000061884. – Nėra VBA.

1910

K. P. B., Išnašos straipsnyje: V. T. [Uladzislau Taločka, 1887–1942], „Apie Dievo esimą", *Draugija*, 1910.02, Nr. 38, p. 103–107.

P. Bučys, „Laures Henry, Les synésthesies ...", [recenzija], *Draugija*, 1910.03, Nr. 39, p. 259. – Apie: *Les synésthesies* / Henry Laures, Paris: Bloud, 1908. – LB Nr. 551.

Kun. prof. Pr. Būčys, „Betlejaus žvaigždelė", *Šaltinis*, 1910.05.04, Nr. 19, p. 290–291; 1910.05.11, Nr. 20, p. 306–308. – LB Nr. 972.

Kun. Pr. Būčys, „Apie atlaidus", *Šaltinis*, 1910.06.22, Nr. 26, p. 402–404; 1910.06.29, Nr. 27, p. 418–419. – LB Nr. 970.

Kun. P. Bučys, „Valentėlis, Kriauniškės kapinaitės ...", [recenzija], *Draugija*, 1910.09, Nr. 45, p. 95–96. – Apie: *Kriauniškės kapinaitės: daina* / parašė Valentėlis [Valentinas Antanavičius, 1875–19??], [Kaunas]: autoriaus leidinys, 1910 (Kaune: Saliam. Banaičio sp.), 34, [2] p. – LB Nr. 6419. – Atsiliepimas į šį str.: K. P. [Kazys Aleksandras Puida, 1883–1945], „Prie „Kriauniškių kapinaičių" kritikos", *Draugija*, 1910.11, Nr. 47, p. 327–328. LB Nr. 6420.

P. Bučys, „A. Szech, Religija ludzkości ...", [recenzija], *Draugija*, 1910.09, Nr. 45, p. 96–97. – Apie: *Religia ludzkości* / Antoni Szech [Izydor Kajetan (Antoni Maria) Wysłouch, 1869–1937], Warszawa: L. Biernacki, 1909. – LB Nr. 911.

P. Bučys, „A. Szech, Dlaczego?", [recenzija], *Draugija*, 1910.09, Nr. 45, p. 98. – Apie: *Dlaczego?* / Antoni Szech [žr. aukščiau], Warszawa: L. Biernacki, 1910. – LB Nr. 910.

Kun. P. Bučys, „Bažnyčios gyvybės jiega", *Draugija*, 1910.10, Nr. 46, p. 116–124; 1910.11, Nr. 47, p. 233–245. – LB Nr. 909.

Kun. Pr. Būčys, „Apie žmonių likimo paskyrimą arba predestinaciją", *Šaltinis*, 1910.12.07, Nr. 50, p. 787. – LB Nr. 971.

F. Buczys?, „Jois et douleur des catholiques", *Messager du Coeur de Jésus*, t. 85, 1910.12, p. ?. – Apr. pagal VBA.

„Kristinas: (legenda, liuosai versta iš prancūzų kalbos)" / [aut. nenurodytas]; [vertė] kun. P. Būčys, *„Žiburio" kalendorius* 1911, 1910, http://www.epaveldas.lt/recordDescription/LNB/C1R0000062004, p. 60–64. – Nėra LB.

1911

„Katalikystė ir tiesa: Keli laiškai apie tikėjimo klausimus" / J. Kubilius [Juozas Kubilius, 1878–1917], Pirmosios V. Dūmos Atstovas, ir Kun. P. Būčys, Dvasiškosios Akad. Profesorius, *Vadovas*, 1911.01, Nr. 29, p. 47–54; 1911.02, Nr. 30, p. 145–151; 1911.03, Nr. 31, p. 250–260; 1911.04, Nr. 32, p. 351–359; 1911.07, Nr. 35, p. 243–251; 1911.08, Nr. 36, p. 356–368; 1911.09, Nr. 37, p. 43–52. – Žr. *Vadovas*, 1912, 1913. – LB Nr. 1051.

Kun. P. Bučys, „Hamon: Vie de saint François de Sales", [recenzija], *Draugija*, 1911.01, Nr. 49, p. 83–87. – Apie: *Vie de saint François de Sales, évêque et prince de Genève, d'après les manuscrits et les auteurs contemporains* / Hamon [André Jean Marie Hamon, P.S.S., 1795–1874], Paris: V. Lecoffre, 1909, 2 tomai. Pirmas leid. 1855. – LB Nr. 7672.

Kun. Pranciškus Būčys, „Laiškas į redakciją", *Viltis*, 1911.02.27, Nr. 24, p. 4. – Atsakymas į: „Apžvalga... Tame pat „Draugijos" Nr. yra A. Jakšto straipsnis", [recenzija], *Lietuvos žinios*, 1911.01.25, Nr. 10, p. 3. Aut. nenurodytas. – Nėra VBA. LB Nr. 104. – Atsiliepimas į šį str.: „Prie Liurdo stebuklų", *Lietuvos žinios*, 1911.02.15, Nr. 19, p. 4. Aut. nenurodytas.

Kun. Pr. Bučys, „Apie Lourdes'o stebuklus (atsakymas kritikui p. Jakštui)", *Draugija*, 1911.04, Nr. 52, p. 325–350. – Atsakymas į: A. Jakštas [prel. Aleksandras Dambrauskas (Adomas Jakštas), 1860–1938], „Musų literatura apie Lourdes'ą", *Draugija*, 1910.12, Nr. 48, p. 429. – LB Nr. 973. – Atsiliepimas į šį str.: A. Jakštas, „Subjektyvizmas apologetikoje (atsakymas kun. Bučiui)", *Draugija*, 1911.04, Nr. 52, p. 351–368. LB Nr. 974.

„Kun. prof. Būčio laiškas" / Kun. P. Būčys, „Šaltinio" raštininkas, *Vadovas*, 1911.04, Nr. 32, p. 398–400. – Nėra VBA. LB Nr. 109. – Atsiliepimas į: „„Draugija" Nr. 48 apie stebuklus", *Lietuvos ūkininkas*, 1911.01.27, Nr. 4, p. 37.

Kun. P. Bučys, „C-te Jean de Beaucorps ...", [recenzija], *Draugija*, 1911.04, Nr. 52, p. 389–390. – Apie: *Lourdes: Les pélérinages* / Jean de Beaucorps [1883–1914], Paris: Bloud, 1911. – LB Nr. 7658.

Conspectus praelectionum ex Theologia fundamentali, Petropoli 1910–1911 [O Kościele; Tractatus de Romano Pontifice (pradžia)], St. Peterburg, 1911.05, 220, XII p. – Lektorius: Dr F. Buczys, užrašytojas nenurodytas. – Šapirografuotas rankraštis.

Kun. P. Būčys, „Apie naująją Portugalijos valdžią", *Šaltinis*, 1911.05.31, Nr. 23, p. 269–270; 1911.06.07, Nr. 24, p. 281–282; 1911.06.14, Nr. 25, p. 294–295; 1911.07.04, N. 26, p. 305–307; 1911.07.11, Nr. 27, p. 318–319; 1911.07.18, Nr. 28, p. 329–330; 1911.07.25, Nr. 29, p. 342–343. – Nėra VBA. LB Nr. 2591.

P. B., „Henryk Merczyng ...", [recenzija], *Draugija*, 1911.06, Nr. 54, p. 185. – Apie: *Zarys obecnych granic poznania natury w przestrzeni i czasie: Rzecz odczytana na zgromadzeniu dorocznym Związku polskiego lekarzy i przyrodników w Petersburgu* / Henryk Merczyng [1860–1916], Odbitka z «Wszechświata», Warszawa: L. Bogusławski, 1911. – Nėra VBA. LB Nr. 7732.

Kun. P. Bučys, „Jos. Aut. Endres ...", [recenzija], *Draugija*, 1911.06, Nr. 54, p. 185–187. – Apie: *Die Zeit der Hochscholastik: Thomas von Aquin* / Joseph Anton Endres [1863–1924], Mainz: Kirchheim und Co., 1910. – LB Nr. 7664.

Kun. P. Bučys, „Pierre Suau, S. J. ...", [recenzija], *Draugija*, 1911.07–08, Nr. 55–56, p. 327–330. – Apie: *Histoire de Saint François de Borgia, troisième général de la Compagnie de Jésus (1510–1572)* / Pierre Suau, S.J. [1861–1916], Paris, 1910. – LB Nr. 7702.

F. Buczys?, „O pamięci", *Wiadomości Kościelne*, 1911, Nr. 6, p. ?; 1911, Nr. 7, p. ?; 1911, Nr. 10, p. ?. – Apr. pagal VBA.

Wpływy zjawienia się chrystyanizmu na sprawę nauczania: Odczyt miany w Katolickiem Stowarzyszeniu Pedagogicznem w Petersburgu / F. Buczys?, St. Petersburg, 1911. – Nėra LIBIS. Apr. pagal VBA.

F. Buczys?, [Paskaita apie mokyklų neturtingiems vaikams steigimą Paryžiuje XVIII a., 1910.12.15], *Pod Znakiem Krzyża*, na 1912 r., 1911, p. 59. – Apr. pagal: *Katoličeskaja blagotvoritelnost v Rossii v 1860–1988 gg.* / Bronislav Čaplickij, Gatčina: SCDB, 2009, p. 45.

1912

Kun. P. Būčys, „Pamokslas Antram Sekmadieniui po Trijų Karalių: Apie V. Jėzaus stebūklus", *Vadovas*, 1912.01, Nr. 41, p. 11–17. – Nėra VBA. LB Nr. 1047.

F. Buczys?, „O entropii", *Wiadomości Kościelne*, 1912, Nr. 9–10, p. 127. – Apr. pagal VBA.

F. Buczys?, „Ród, osoba i dzieło Jezusa", *Wiadomości Kościelne*, 1912, Nr. 22, p. 312. – Apr. pagal VBA.

Kun. Pr. Būčys, „Jauniems studentams žinotina", *Viltis*, 1912.06.20, Nr. 72, p. 3. – Nėra VBA. LB Nr. 4937.

Kun. Pr. Būčys, „Jauniems studentams žinotina", *Šaltinis*, 1912.07.03, Nr. 28, p. 447–448. – LB Nr. 4937.

P. B., „Zoologija. Skiriama sodiečiams ...", [recenzija], *Šaltinis*, 1912.07.16, Nr. 28, p. 448. – Apie: *Zoologija: skiriama sodiečiams* / parašė J. Gerutis [Jonas Balvočius, 1842–1915] pagal Bremo [Alfred Edmund Brehm, 1829–1884], Seinai, 1912–1913, 2 tomai. – Nėra VBA. LB Nr. 7922.

„Katalikystė ir tiesa: Keli laiškai apie tikėjimo klausimus" / J. Kubilius [Juozas Kubilius, 1878–1917], Pirmosios V. Dūmos Atstovas, ir Kun. P. Būčys, Dvasiškosios Akad. Profesorius, *Vadovas*, 1912.08, Nr. 48, p. 352–364; 1912.09, Nr. 49, p. 61–66. – Žr. *Vadovas*, 1911, 1913. – LB Nr. 1172.

Kun. P. B., „Duona ir vynas – konsekracijos materija", *Vadovas*, 1912.08, Nr. 48, p. 352–353. – Nėra VBA.

Kun. Pr. Būčys, „Jauniems studentams žinotina", *Viltis*, 1912.08.29, Nr. 102, p. 2. – Nėra VBA. LB Nr. 4938.

Kunigas Pranciškus Būčys, „Laiškas į Redakciją", *Šaltinis*, 1912.10.30, Nr. 45, p. 720. – LB Nr. 6341.

De Romano Pontifice / F. Buczys?, Petropoli, 1912. – Nėra LIBIS. Apr. pagal VBA. Plg. knyga, 1915. – Pranas Dovydaitis, „Būčiai", in: *Lietuviškoji enciklopedija...*: „De Summo Pontifice (504 p., komentorius prie tuomet akademijos studentams privalomo Hurterio vadovėlio S. Theol. Dogmat. Compendium vol. I; kas apie popiežių yra tame veikale, tas

praleista B. rašte)." – Žr. Hugo Hurter, S.J. (1832–1914), *Theologiae dogmaticae compendium in usum studiosorum theologiae*, Oeniponte [Innsbruck]: Libraria Academica Wagneriana, 1876–1878, 3 tomai.

Theologia fundamentalis: Praelectiones Ill[ustrissimi] D[omi]ni Dr. Fr[ancisci] Buczys de historia apologeticae habitae in Academia Petrop[olitana] an[no] 1911–1912, St. Peterburg, 1912, 815 p. – Užrašytojai nenurodyti. – Šapirografuotas rankraštis. – VBA klaidingai: *Historia apologeticae usque ad Leonem Magnum*, Petropoli, 1912.

1913

Kun. P. Bučys, „Dr. Fr. V. Foerster'is ...", [recenzija], *Draugija*, 1913.02, Nr. 74, p. 194–197. – Apie: *Jaunuomenės auklėjimas: knyga tėvams, mokytojams ir dvasiškiems* / Fridrichas Vilhelmas Fiorsteris [Friedrich Wilhelm Foerster, 1869–1966]; vertė M. Pečkauskaitė [Marija Pečkauskaitė – Šatrijos Ragana, 1877–1930]. T. 1, Seinai, 1912 (Laukaičio ir kt. sp.), 402 p. – LB Nr. 9222.

„Katalikystė ir tiesa: Keli laiškai apie tikėjimo klausimus" / J. Kubilius [Juozas Kubilius, 1878–1917], Pirmosios V. Dūmos Atstovas, ir Kun. P. Būčys, Dvasiškosios Akad. Profesorius, *Vadovas*, 1913.02, Nr. 54, p. 187–197; 1913.03, Nr. 55, p. 286–300; 1913.04, Nr. 56, p. 392–402. – Žr. *Vadovas*, 1911, 1912. – LB Nr. 1349.

Kun. P. Bučys, „A. Brou, Saint François Xavier ...", [recenzija], *Draugija*, 1913.05–06, Nr. 77–78, p. 143–145. – Apie: *Saint François Xavier* / Alexandre Brou [1862–1947], Paris: G. Beauchesne et C-ie, 1912, 2 tomai. – LB Nr. 9160.

Tikėjimo dalykai / parašė Pranciškus Bučys, (ser. Šv. *Kazimiero draugijos leidinys*; Nr. 135), Kaunas: [Šv. Kazimiero d-ja], 1913 (Kaunas: Banaičio sp.), 112 p., http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1R0000025735. – Žr. Straipsniai rubrikoje „Tikėjimo dalykai", *Šaltinis*, 1907–1908. Sk. „Apie Dievo buvimą" žr. *Šaltinis*, 1907.08, knyga 1908. – Dar žr.: Būčys P., *Laiškas Maironiui* [dėl dedikacijos], 1913.08.13, Maironio lietuvių literatūros muziejus, https://www.limis.lt/detali-paieska/perziura/-/exhibit/preview/130000003255182?s_id=SWUc8Z21Bqd9y8DA&s_ind=4&valuable_type=EKSPONATAS. – Recenzijos: Kėkas [?], „Tikėjimo dalykai ...", *Draugija*, 1913, Nr. 82, p. 207–208. LB Nr. 9162; K. Z. [Justinas Staugaitis, 1866–1943], „Tikėjimo dalykai ...", *Vadovas*, 1913, Nr. 63, p. 303–304. LB Nr. 9162; Kun. J. Tumas [Juozas Tumas-Vaižgantas], „Tikėjimo dalykai ...", *Viltis*, 1913.10.25, Nr. 125, p. 4. LB Nr. 9162 (kt. leid.: *Raštai*, T. 19: *Kritika, 1896–1914* / [parengė Vytautas Vanagas], Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008, p. 283); A. J. [Adomas Jakštas], „Tikėjimo dalykai ...", *Ateitis*, 1916, Nr. 3, p. 93–95. LB Nr. 4663, (kt. leid.: *Mūsų naujoji literatūra (1904–1923)* / A. Jakštas, Kaunas: Švietimo ministerijos knygų leidimo komisijos leidinys, 1923, 2 tomai. T. 2: *Mūsų naujoji prozos literatūra (1904–1923)*, p. 236).

„Žmogus ir gyvulys" / J. Kubilius, Pirmosios V. Dūmos Atstovas, ir Kun. P. Būčys, Dvasiškosios Akad. Profesorius, *Vadovas*, 1913.07, Nr. 59, p. 249–262. – LB Nr. 1071.

P. B., „Teatras Nr. 13–15. Pijus Mičiulis ...", [recenzija], *Šaltinis*, 1913.07.30, Nr. 32, p. 512. – Apie: *Erškėčių taku: penkių veiksmų drama* / Pijus Mičiulis [1882–1923]; redaktorius-leidėjas J. Strazdas, (ser. *Teatras*; Nr. 13–15), [Vilnius: J. Strazdas-Jaunutis], 1913, 181, XV, [1] p. – Nėra VBA. LB Nr. 9292.

„Ar Senasis Įstatymas vien žmogiškas veikalas?" / J. Kubilius, Pirmosios V. Dūmos Atstovas, ir Kun. P. Būčys, Dvasiškosios Akad. Profesorius, *Vadovas*, 1913.10, Nr. 62, p. 151–158; 1913.11, Nr. 63, p. 266–274. – LB Nr. 1075.

„V. Jėzaus Dievybė" / J. Kubilius, Pirmosios V. Dūmos Atstovas, ir Kun. P. Būčys, Dvasiškosios Akad. Profesorius, *Vadovas*, 1913.12, Nr. 64, p. 369–384. – LB Nr. 1103.

P. B., „Rusijos ir užsienių gyvenimas 1913 metais", *Šaltinis*, 1913.12.17, Nr. 52, p. 821, 827. – Autorystė abejotina. – Nėra LB.

1914

„Ar katalikų Bažnyčia užtenkamai dora, kad galėtų būti tikraja Jėzaus Bažnyčia?" / J. Kubilius [Juozas Kubilius, 1878–1917], Pirmosios V. Dūmos Atstovas, ir Kun. P. Būčys, Dvasiškosios Akad. Profesorius, *Vadovas*, 1914.01, Nr. 65, p. 6–18. – LB Nr. 1203.

„Katalikystė ir inkvizicija" / J. Kubilius, Pirmosios V. Dūmos Atstovas, ir Kun. P. Būčys, Dvasiškosios Akad. Profesorius, *Vadovas*, 1914.02, Nr. 66, p. 67–72. – LB Nr. 1204.

„Katalikystė ir pasaulio valdžia" / J. Kubilius, Pirmosios V. Dūmos Atstovas, ir Kun. P. Būčys, Dvasiškosios Akad. Profesorius, *Vadovas*, 1914.03, Nr. 67, p. 137–152. – LB Nr. 1205.

Kun. P. Bučys, „Ks. W. Kalinowski, Apologetyka", [recenzija], *Draugija*, 1914.05–06, Nr. 89–90, p. 122–124. – Apie: *Apologetyka: podręcznik szkolny dla klas wyższych* / opracowany przez ks. W. Kalinowskiego [Wacław Kalinowski, 1881–1932], doktora filozofji, Warszawa: M. Szczepkowski, 1913. – LB Nr. 7337.

1915

De Romano Pontifice: Conspectus Praelectionum... an. acad. 1914–15 / quas habuit Dr Franciscus Bučys th. fundamentalis prof. ordin., Petropoli: Tipo-Litografija A. Markova, [1915], 535 p. – Užrašytojai nenurodyti. – Šapirografuotas rankraštis. – Plg. 1912.

„Atsakymai Paklydėliui", *Tikyba ir Dora*, 1915.11.01, Nr. 21, p. 12–14. – Aut. nenurodytas. – Nėra LB.

Kun. P. Bučys, „Liurdo stebuklai", in: *Amerikos lietuvių katalikų metraštis 1916 m.* / tvarkė ir redagavo kun. P. Lapelis [Petras Lapelis, 1889–1950], Chicago, Ill.: Lietuvių katalikų spaudos draugija, [1915], p. 236–241, http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1R0000002682. – VBA klaidingai nurodo: „*Liet. Kat. Spaudos Metraštis.*" – Nėra LB.

Kun. Pr. Būčys, „Aukspirtos velnias", *Petrograd kalendorius, 1916 metai*, Petrogradas: [Lietuvių draugija], 1915, p. 55–60. http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1R0000057713. – Nėra VBA. Nėra LB. Žr. str. 2019.

1916

„Tikyba ir mokslas", *Tikyba ir Dora*, 1916.01.01, Nr. 1, p. 5–7. – Aut. nenurodytas. – Visų str. *Tikyboje ir Doroje* nėra LB.

„Kas yra žmogus", *Tikyba ir Dora*, 1916.01.01, Nr. 1, p. 8–10; 1916.01.15, Nr. 2, p. 4. – Aut. nenurodytas. – Nr. 2 nėra epaveldas, apr. pagal VBA.

„Klausimai: [Jėzaus teisingumas]", *Tikyba ir Dora*, 1916.01.01, Nr. 1, p. 10–11. – Aut. nenurodytas. – VBA: „Atsakymas Paklydėliui – kiekvienam 1916 m. *Tikybos ir Doros* numeryje." Būčiui priskirtini ir atsakymai į klausimus 1915, 1917 bei 1918 m. numeriuose.

„Be tikėjimo nebutų mokslo", *Tikyba ir Dora*, 1916.02.01, Nr. 3, p. 4–6. – Aut. nenurodytas.

„Klausimai: [Geiduliai]", *Tikyba ir Dora*, 1916.02.01, Nr. 3, p. 6–7. – Aut. nenurodytas.

„Tikime, bet nedarome", *Tikyba ir Dora*, 1916.02.15, Nr. 4, p. 4–5. – Aut. nenurodytas.

„Klausimai: [Tradicija apie Kristų]", *Tikyba ir Dora*, 1916.02.15, Nr. 4, p. 12–13. – Aut. nenurodytas.

„Tikėjimas, kaipo dieviškoji dorybė", *Tikyba ir Dora*, 1916.03.01, Nr. 5, p. 4–6. – Aut. nenurodytas.

„Tikėjimo šaltiniai", *Tikyba ir Dora*, 1916.03.15, Nr. 6, p. 4–6. – Aut. nenurodytas.

Pr. B., „Antra tikėjimo versmė", *Tikyba ir Dora*, 1916.04.01, Nr. 7, p. 4–6.

„[Klausimai:] Atsakymas Paklydėliui [apie žmogaus kilmę]", *Tikyba ir Dora*, 1916.04.15, Nr. 8, p. 9–11. – Aut. nenurodytas. – Atsakymas į: „Žmogus, tai ištobulinta bezdžionė, gyvulys kaip kiti gyvūliai ir daugiau nieko" / Sulietuvino Jurgis (Sulyg „Repliques du bon sens" Magniez), *Tikyba ir Dora*, 1916.03.15, Nr. 6, p. 12–13. – Apie: Alphonse Magniez (1862–1931), *Répliques du bon sens aux attaques et objections modernes contre la Religion*, Paris: Maison de la Bonne Presse, 1907.

„Tikinčiam nereikia nusiminti, jei girdi užmėtinėjimus pri[e]š tikėjimą", *Tikyba ir Dora*, 1916.05.01, Nr. 9, p. 4–6. – Aut. nenurodytas.

„[Klausimai:] Atsakymas Paklydėliui [apie demonų išvarymą į kiaules]", *Tikyba ir Dora*, 1916.05.01, Nr. 9, p. 13–15. – Aut. nenurodytas.

„Girdint užmetimus tikėjimui nereikia nusigąsti", *Tikyba ir Dora*, 1916.05.15, Nr. 10, p. 4–5. – Aut. nenurodytas.

„[Klausimai:] Atsakymas Paklydėliui [apie išpažintį]", *Tikyba ir Dora*, 1916.05.15, Nr. 10, p. 9–10. – Aut. nenurodytas.

„Išgirdęs sunkesnius tikėjimui užmetimus, nenusigąsk", *Tikyba ir Dora*, 1916.06.01, Nr. 11, p. 4–5. – Aut. nenurodytas.

„[Klausimai:] Atsakymas Paklydėliui [apie santuoką]", *Tikyba ir Dora*, 1916.06.01, Nr. 11, p. 8–9. – Aut. nenurodytas.

„Katalikams reikia buti apsiginklavusiems", *Tikyba ir Dora*, 1916.06.15, Nr. 12, p. 4–6. – Aut. nenurodytas.

„[Klausimai:] Atsakymas Suvadžiotajam [apie Dievo buvimą]", *Tikyba ir Dora*, 1916.06.15, Nr. 12, p. 15–16; 1916.07.01, Nr. 13, p. 10–14. – Aut. nenurodytas.

„Šeštoji Nedėlia po Sekminių"; „Septinta Nedėlia po Sekminių", *Tikyba ir Dora*, 1916.07.15, Nr. 14, p. 1–6. – Aut. nenurodytas.

„Aštuntoji Nedėlia po Sekminių"; „Devintoji Nedėlia po Sekminių", *Tikyba ir Dora*, 1916.08.01, Nr. 15, p. 1–6. – Aut. nenurodytas.

„Dešimtoji Nedėlia po Sekminių", *Tikyba ir Dora*, 1916.08.15, Nr. 16, p. 1–4. – Aut. nenurodytas.

„Aš tikiu tiktai į tai, ką matau", *Tikyba ir Dora*, 1916.09.01, Nr. 17, p. 12–14; 1916.09.15, Nr. 18, p. 3–5. – Aut. nenurodytas.

„Keturiolikta Nedėlia po Sekminių"; „Penkiolikta Nedėlia po Sekminių", *Tikyba ir Dora*, 1916.09.15, Nr. 18, p. 1–3. – Aut. nenurodytas.

„Šešiolikta Nedėlia po Sekminių"; „Septyniolikta Nedėlia po Sekminių", *Tikyba ir Dora*, 1916.10.01, Nr. 19, p. 1–4. – Aut. nenurodytas.

„Dvidešimts pirma Nedėlia po Sekminių"; „Dvidešimts antra Nedėlia po Sekminių", *Tikyba ir Dora*, 1916.11.01, Nr. 21, p. 1–3. – Aut. nenurodytas. – Nėra VBA.

„Klausymai ir Atsakymai: [Raidės IHS ir kt.]", *Tikyba ir Dora*, 1916.11.01, Nr. 21, p. 12–14. – Aut. nenurodytas.

„Dvidešimts trečia Nedėlia po Sekminių"; „Dvidešimts ketvirta Nedėlia po Sekminių", *Tikyba ir Dora*, 1916.11.15, Nr. 22, p. 1–3. – Aut. nenurodytas. – Nėra VBA.

„Pirma Advento Nedėlia"; „Antra Advento Nedėlia", *Tikyba ir Dora*, 1916.12.01, Nr. 23, p. 1–3. – Aut. nenurodytas. – Nėra VBA.

Kun. Pr. Bučys, „Klausymai ir Atsakymai: [Sutvėrimas]", *Tikyba ir Dora*, 1916.12.01, Nr. 23, p. 9–11.

„Trečia Advento Nedėlia"; „Ketvirta Advento Nedėlia", *Tikyba ir Dora*, 1916.12.15, Nr. 24, p. 1–2. – Aut. nenurodytas. – Nėra VBA.

Kun. Pr. Bučys, „Klausymai ir Atsakymai: [Socijalistų kapinės]", *Tikyba ir Dora*, 1916.12.15, Nr. 24, p. 11–12.

1917

Trečioji skaitymų knyga: skiriama katalikiškoms Amerikos lietuvių mokykloms / surinko K.A.S. [Antanas Staniukynas, 1865–1918], Chicago, Ill.: Šv. Kazimiero seserų lėšomis, [1916–1917], 179 p. – Česaitis 1921: knygą redagavo Būčys.

Ketvirtoji skaitymų knyga: skiriama katalikiškoms Amerikos lietuvių mokykloms / surinko K.A.S. [Antanas Staniukynas], Chicago, Ill.: Šv. Kazimiero seserų lėšomis, [1917], 186 p. – Česaitis 1921: knygą redagavo Būčys.

„Lietuvos ateitis", *Tikyba ir Dora*, 1917.01.01, Nr. 1, p. 1–4; 1917.01.15, Nr. 2, p. 1–4; 1917.02.01, Nr. 3, p. 1–3. – Aut. nenurodytas. – Visų str. *Tikyboje ir Doroje* nėra LB.

„Klausimai ir Atsakymai: Vilniaus Globejai", *Tikyba ir Dora*, 1917.01.01, Nr. 1, p. 11–13. – Aut. nenurodytas.

Kun. Pr. Bučys, „Klausimai ir Atsakymai: Atsakymas p. Paklydėliui [apie kunigų nuodėmes]", *Tikyba ir Dora*, 1917.01.15, Nr. 2, p. 11–13.

„Tautos Gyvenimas, Savyvalda ir Savistovybe", *Tikyba ir Dora*, 1917.02.15, Nr. 4, p. 1–3. – Aut. nenurodytas.

Kun. Pr. Bučys, „Klausimai ir Atsakymai: Tikėjimo tobulinimas ir pirmeivių laikraštija", *Tikyba ir Dora*, 1917.02.15, Nr. 4, p. 9–15.

Kun. Pr. Bučys, „A. A. kunigas J. B. Pranaitis", *Draugas*, 1917.02.15, Nr. 39, p. 2. – Visų str. *Drauge* nėra LB.

Kun. Pr. Bučys, „Nuo Redakcijos", *Draugas*, 1917.02.19, Nr. 42, p. 2. – Plg. 1917.02.17 Nr. 41, p. 1: A. Maliauskis praneša baigiantis redaktoriaus darbą, jį perduoda Būčiui. VBA: „Draugo vedamieji (II.1–VII.31) be parašo." Dedame tik vedamuosius nuo 1917.02.19 iki 07.31.

„Vaikai, Valstija, Arkivyskupas", *Draugas*, 1917.02.19, Nr. 42, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Musų Gentkartė Ir Musų Uždaviniai", *Draugas*, 1917.02.20, Nr. 43, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Musų gentkartė ir Lietuva", *Draugas*, 1917.02.21, Nr. 44, p. 2; 1917.02.22, Nr. 45, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Karių priežastįs", *Draugas*, 1917.02.23, Nr. 46, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Karė ir Tiesa", *Draugas*, 1917.02.24, Nr. 47, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Dvejopas tamsybės platinimas", *Draugas*, 1917.02.26, Nr. 48, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Lietuvos klausimas ir Rusija", *Draugas*, 1917.02.28, Nr. 50, p. 2. – Aut. nenurodytas.

[*Draugo* kovo mėn. numerių nėra www.draugas.org]

„Kun. Ežerskis ir „Naujienos"", *Tikyba ir Dora*, 1917.03.01, Nr. 5–6, p. 1–6. – Aut. nenurodytas.

„Klausimai ir Atsakymai: [Dora]", *Tikyba ir Dora*, 1917.03.01, Nr. 5–6, p. 13–16. – Aut. nenurodytas.

„Tvarka ir betvarke", *Tikyba ir Dora*, 1917.04.01, Nr. 7, p. 1–4. – Aut. nenurodytas.

„[Klausimai ir Atsakymai:] Užmetimas [apie maldą]", *Tikyba ir Dora*, 1917.04.01, Nr. 7, p. 13–14. – Aut. nenurodytas.

„Lietuviška Kolegija", *Draugas*, 1917.04.02, Nr. 78, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Valdininkai ir žmonės", *Draugas*, 1917.04.02, Nr. 78, p. 3. – Aut. nenurodytas.

„Išradėjai", *Draugas*, 1917.04.03, Nr. 79, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Katalikai ir Revoliucija", *Draugas*, 1917.04.04, Nr. 80, p. 2. – Aut. nenurodytas. Būčys minimas trečiuoju asmeniu.

„Nesąžiningumas", *Draugas*, 1917.04.05, Nr. 81, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Jezaus Mirtis", *Draugas*, 1917.04.06, Nr. 82, p. 2. – Aut. nenurodytas. – Žr. *Trumpa apologetika*, 1922.

„Įtikėjimas į Jezaus atsikėlimą iš numirusių", *Draugas*, 1917.04.07, Nr. 83, p. 2; 1917.04.09, Nr. 84, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Nuo „Draugo" redakcijos", [prierašas prie: „Kun. Myk. Strutynskis, Dr. V. J. Sieminovič'ius, „Ukrainiečių atsišaukimas"], *Draugas*, 1917.04.09, Nr. 84, p. 1. – Aut. nenurodytas.

„Skaitymas", *Draugas*, 1917.04.10, Nr. 85, p. 2; 1917.04.11, Nr. 86, p. 3. – Aut. nenurodytas.

„Amerikos Konstitucija ir Lietuva", *Draugas*, 1917.04.11, Nr. 86, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Pragariškosios anglų mašinos", *Draugas*, 1917.04.12, Nr. 87, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Parapija ir Demokratija", *Draugas*, 1917.04.13, Nr. 88, p. 2; 1917.04.14, Nr. 89, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Klausimai ir atsakymai: Išpažintis", *Draugas*, 1917.04.14, Nr. 89, p. 3. – Aut. nenurodytas.

„Suv. Valstijų karė ir katalikai", *Tikyba ir Dora*, 1917.04.15, Nr. 8, p. 1–3. – Aut. nenurodytas.

Kun. Pr. Bučys, „Klausimai ir Atsakymai: Tikras stebuklo supratimas", *Tikyba ir Dora*, 1917.04.15, Nr. 8, p. 6–9.

„Darbas", *Draugas*, 1917.04.16, Nr. 90, p. 2. – Aut. nenurodytas.

K. P. B., „Arkivyskupas Szeptycki's", *Draugas*, 1914.04.17, Nr. 91, p. 2.

„Paminėkime spaudos atgavimo sukaktuves", *Draugas*, 1917.04.18, Nr. 92, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Tingėjimas", *Draugas*, 1917.04.19, Nr. 93, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Senovės pažiuros į fizišką žmogaus jėgą", *Draugas*, 1917.04.19, Nr. 93, p. 3. – Aut. nenurodytas.

„Popežiaus neutralybė", *Draugas*, 1917.04.20, Nr. 94, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Socialistai ir taika", *Draugas*, 1917.04.23, Nr. 96, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Iš spaudos uždraudimo laiko", *Draugas*, 1917.04.24, Nr. 97, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Lietuva ir šita karė", *Draugas*, 1917.04.25, Nr. 98, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Šis-tas apie religiją", *Draugas*, 1917.04.26, Nr. 99, p. 2; 1917.04.27, Nr. 100, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Prancuzų spauda apie Lietuvą", *Draugas*, 1917.04.27, Nr. 100, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Išmintis Gyvoje Gamtoje", *Draugas*, 1917.04.28, Nr. 101, p. 2; 1917.04.30, Nr. 102, p. 3. – Aut. nenurodytas. – Žr. *Trumpa apologetika*, 1922.

„Lenkai nori apimti Lietuvą", *Draugas*, 1917.04.30, Nr. 102, p. 2. – Aut. nenurodytas.

P. Bučys, „Journal d'une expulsée ...", [recenzija], *Ateitis*, 1917.05, Nr. 5, p. 159–160. – Apie: *Journal d'une expulsée* / avec prèface par Fr. Coppèe [François Coppée, 1842–1908], Paris: Lecoffre, 1907. – Nėra VBA. LB Nr. 4676.

„Paklusnybe", *Tikyba ir Dora*, 1917.05.01, Nr. 9, p. 1–4. – Aut. nenurodytas.

„Tikslingumai negyvoje gamtoje", *Draugas*, 1917.05.01, Nr. 103, p. 2. – Aut. nenurodytas. – Žr. *Trumpa apologetika*, 1922.

„Tikslingumas ir mintis", *Draugas*, 1917.05.02, Nr. 104, p. 2; 1917.05.03, Nr. 105, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Disteleologija", *Draugas*, 1917.05.03, Nr. 105, p. 3. – Aut. nenurodytas. – Žr. *Trumpa apologetika*, 1922.

„Bacho Soste, Drebėk!", *Draugas*, 1917.05.04, Nr. 106, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Kuogarsiausiai Teskamba Tautos Himnas", *Draugas*, 1917.05.05, Nr. 107, p. 2. – Aut. nenurodytas.

Mažasis katalikų tikėjimo katekizmas / parašė kun. Jokubas Linden, S.J. [Jakob Linden, 1853–1915]; išvertė kun. A. Staniukynas [Antanas Staniukynas, 1865–1918], Chicago, Ill.: „Draugas" Pub. Co., 1917, 48 p. – Redagavo P. Būčys. Aprobavo cenz. P. P. Būčys ir Čikagos arkivysk. G.W. Mundelein, 1917.02.07.

Didesnysis katalikų tikėjimo katekizmas / parašė kun. Jokūbas Linden, S.J.; išvertė kun. A. Staniukynas, Chicago, Ill.: „Draugas" Pub. Co., 1917, 190 p. – Redagavo P. Būčys. Aprobavo cenz. P. P. Būčys ir Čikagos arkivysk. G.W. Mundelein, 1917.02.07.

„Naujos knygos", [recenzijos], *Draugas*, 1917.05.05, Nr. 107, p. 3. – Aut. nenurodytas. – Apie: *Mažasis katalikų tikėjimo katekizmas* (žr. aukščiau); *Jezus Kristus Švenčiausiame Sakramente yra tikinčiųjų pavyždžiu ir Mokytoju: apmąstymai tikintiesiems* / parašyti

pagal J. Pelčaro [šv. Józef Sebastian Pelczar, 1842–1924]; išvertė P. Meškauskas [Pranciškus Meškauskas, 1869–1947], Boston, Mass.: „Darbininko" spauda, 1917, [6], 205 p.

„Entropija", *Draugas*, 1917.05.07, Nr. 108, p. 2; 1917.05.08, Nr. 109, p. 3. – Aut. nenurodytas. – Žr. *Trumpa apologetika*, 1922.

„Klausimai ir atsakymai: Ar Kristus buvo socialistas?", *Draugas*, 1917.05.07, Nr. 108, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Bažnyčia ir politika", *Draugas*, 1917.05.08, Nr. 109, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Svaigalai ir Laisvė", *Draugas*, 1917.05.09, Nr. 110, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Amerikos lietuv[i]ai ir tikėjimas", *Draugas*, 1917.05.10, Nr. 111, p. 2; 1917.05.11, Nr. 112, p. 3. – Aut. nenurodytas.

„Klausimai ir atsakymai: Prisižadėjimas daugiau nebenusidėti", *Draugas*, 1917.05.10, Nr. 111, p. 3. – Aut. nenurodytas.

„Tautos pažangos Partija", *Draugas*, 1917.05.11, Nr. 112, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Taikos Troškimai", *Draugas*, 1917.05.12, Nr. 113, p. 2. – Aut. nenurodytas.

Kun. Pr. Bučys, „A. A. Juozapas Kubilius", *Draugas*, 1917.05.14, Nr. 114, p. 2. – Apie: Juozas Kubilius (1878–1917).

„Klausimai ir atsakymai: Apie šv. Stanislovą", *Draugas*, 1917.05.14, Nr. 114, p. 3. – Aut. nenurodytas.

K. P. B., „Kunigai Kareiviai", *Draugas*, 1917.05.15, Nr. 115, p. 2.

„Į Dangų V. Jezaus įžengimas", *Tikyba ir Dora*, 1917.05.15, Nr. 10, p. 1–8. – Aut. nenurodytas.

„Tiesos jieškojimas", *Draugas*, 1917.05.16, Nr. 116, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Naujos knigos", [recenzija], *Draugas*, 1917.05.16, Nr. 116, p. 3. – Aut. nenurodytas. – *Apie: Apmąstymai visiems metams ir šventėms* / vokiškai parašė Gerhard Diessel [1845–1907]; išvertė A. Staniukynas [Antanas Staniukynas], Chicago, Ill., 1917, 2 dalys.

„Proto galybe", *Draugas*, 1917.05.17, Nr. 117, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Tiesa, jos šaltiniai ir tikrybe", *Draugas*, 1917.05.18, Nr. 118, p. 2; 1917.05.19, Nr. 119, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Buities Šaltinis", *Draugas*, 1917.05.21, Nr. 120, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Kariškas registravimasis", *Draugas*, 1917.05.22, Nr. 121, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Šv. Tėvo skirtoji lietuviams diena", *Draugas*, 1917.05.23, nr. 122, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„[Klausimai ir atsakymai]: Įvairųs klausimai", *Draugas*, 1917.05.23, nr. 122, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Klausimai ir atsakymai: Apie Kristų ir Jo Motiną", *Draugas*, 1917.05.24, Nr. 123, p. 3. – Aut. nenurodytas.

„Tautiniai Lietuvos uždaviniai", *Draugas*, 1917.05.25, Nr. 124, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Kalbėkime aiškiai", *Draugas*, 1917.05.26, Nr. 125, p. 2; 1917.05.28, Nr. 126, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Inteligentijos trukumai", *Draugas*, 1917.05.26, Nr. 125, p. 2; 1917.05.28, Nr. 126, p. 3. – Aut. nenurodytas.

„Žmonių lavintojai", *Draugas*, 1917.05.28, Nr. 126, p. 2; 1917.05.29, Nr. 127, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Žmonių lavinimo reikalai", *Draugas*, 1917.05.31, Nr. 128, p. 2; 1917.06.01, Nr. 129, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Šventosios Dvasios Atsiuntimo Šventė arba Sekmines", *Tikyba ir Dora*, 1917.06.01, Nr. 11, p. 1. – Aut. nenurodytas.

„Liaudies dora", *Draugas*, 1917.06.05, Nr. 132, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Parapijų reikalai ir Velykinė išpažintis", *Draugas*, 1917.06.07, Nr. 134, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„„Kritiškoji ir Dogmatiškoji Tikyba"", *Draugas*, 1917.06.08, Nr. 135, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Apie burtininkus", *Draugas*, 1917.06.09, Nr. 136, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Lietuvių inteligentų registracija", *Draugas*, 1917.06.11, Nr. 137, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Tautos disciplina", *Draugas*, 1917.06.12, Nr. 138, p. 2. – Aut. nenurodytas.
„Tautos autoritetas", *Draugas*, 1917.06.13, Nr. 139, p. 2. – Aut. nenurodytas.
„Atiduokite badaujantiems jų pinigus!", *Draugas*, 1917.06.14, Nr. 140, p. 2. – Aut. nenurodytas.
„Kibkime į pramoniją ir prekybą ir remkyme savuosius", *Draugas*, 1917.06.15, Nr. 141, p. 2. – Aut. nenurodytas.
„Labdarybė", *Tikyba ir Dora*, 1917.06.15, Nr. 12, p. 1–7. – Aut. nenurodytas.
„Bažnyčios teisės ir Politika", *Draugas*, 1917.06.16, Nr. 142, p. 2; 1917.06.18, Nr. 143, p. 2. – Aut. nenurodytas.
„[Klausimai ir atsakymai]: Žmonių atsikėlimas iš numirusių", *Draugas*, 1917.06.16, Nr. 142, p. 3. – Aut. nenurodytas.
„„Naujienos" apie kunigų slaptybes", *Draugas*, 1917.06.19, Nr. 144, p. 2. – Aut. nenurodytas.
„Fondų Susivienijimas", *Draugas*, 1917.06.21, Nr. 146, p. 2. – Aut. nenurodytas.
„Nezależninkija", *Draugas*, 1917.06.22, Nr. 147, p. 2. – Aut. nenurodytas.
„Kur atrasti neprigulmybę", *Draugas*, 1917.06.23, Nr. 148, p. 2. – Aut. nenurodytas.
„Katalikų ir nezależninkų sakramentai", *Draugas*, 1917.06.25, Nr. 149, p. 2. – Aut. nenurodytas.
„Nauja prieškatalikiška organizacija", *Draugas*, 1917.06.26, Nr. 150, p. 2. – Aut. nenurodytas.
„Nezależninkų Sakramentai", *Draugas*, 1917.06.27, Nr. 151, p. 2. – Aut. nenurodytas.
„Viešas, bendras ir svarbiausis lietuvių reikalas", *Draugas*, 1917.06.28, Nr. 152, p. 2. – Aut. nenurodytas.
„Kunigo pribuvimas prie moterystės", *Draugas*, 1917.06.29, Nr. 153, p. 2; 1917.06.30, Nr. 154, p. 2; 1917.07.03, Nr. 156, p. 3. – Aut. nenurodytas.
Kun. Pr. Bučys, „Bet-gi atiduokite badaujantiems jų pinigus!", *Draugas*, 1917.06.30, Nr. 154, p. 2.
„[Klausimai ir atsakymai]: Apie Dievą ir piktą", *Draugas*, 1917.06.30, Nr. 154, p. 3. – Aut. nenurodytas.
„Visos religijos yra geros", *Tikyba ir Dora*, 1917.07.01, Nr. 13, p. 1–4. – Aut. nenurodytas.
„Lietuvos gyventojai – Lietuvos šeimininkai", *Draugas*, 1917.07.02, Nr. 155, p. 2. – Aut. nenurodytas.
„Šios valandos svarbieji reikalai", *Draugas*, 1917.07.03, Nr. 156, p. 2. – Aut. nenurodytas.
„Nezależninkų mokesčiai", *Draugas*, 1917.07.06, Nr. 158, p. 2. – Aut. nenurodytas.
„[Klausimai ir atsakymai]: Apie moterystę", *Draugas*, 1917.07.06, Nr. 158, p. 2; 1917.07.07, Nr. 159, p. 3; 1917.07.10, Nr. 161, p. 3. – Aut. nenurodytas.
„Rimtai mintikime apie save", *Draugas*, 1917.07.07, Nr. 159, p. 2. – Aut. nenurodytas.
„Nezależninkai, V. Jezus ir Lietuvystė", *Draugas*, 1917.07.09, Nr. 160, p. 2; 1917.07.10, Nr. 161, p. 3. – Aut. nenurodytas.
„Tauta be tėvynės jieško jos", *Draugas*, 1917.07.10, Nr. 161, p. 2. – Aut. nenurodytas.
„Katalikystė ir nezależninkai", *Draugas*, 1917.07.11, Nr. 162, p. 2; 1917.07.12, Nr. 163, p. 4. – Aut. nenurodytas.
„Apie jaunuomenės šelpimą", *Draugas*, 1917.07.13, Nr. 164, p. 2. – Aut. nenurodytas.
„Šis-tas apie letgalius", *Draugas*, 1917.07.14, Nr. 165, p. 2. – Aut. nenurodytas.
„Kas tai yra Švenčiausias Sakramentas", *Tikyba ir Dora*, 1917.07.15, Nr. 14, p. 1; 1917.08.01, Nr. 15, p. 7. – Aut. nenurodytas. – Nr. 14 nėra epaveldas.
„Lietuvos rupeščiai", *Draugas*, 1917.07.16, Nr. 166, p. 2. – Aut. nenurodytas.
„Civilizuotas pasaulis bado prieangyj", *Draugas*, 1917.07.18, Nr. 168, p. 2. – Aut. nenurodytas.
„Lietuvos ateitis talkininkams laimėjus", *Draugas*, 1917.07.19, Nr. 169, p. 2; 1917.07.20, Nr. 170, p. 2. – Aut. nenurodytas.
„Suomija ir kitos Rusijos tautos", *Draugas*, 1917.07.19, Nr. 169, p. 3. – Aut. nenurodytas.

„Karė, Šv. Raštas ir pirmyneiga", *Draugas*, 1917.07.21, Nr. 171, p. 2; 1917.07.23, Nr. 172, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Dar apie karės tikslus", *Draugas*, 1917.07.21, Nr. 171, p. 3. – Aut. nenurodytas.

„Klausimai ir atsakymai: Apie karę", *Draugas*, 1917.07.23, Nr. 172, p. 2; 1917.07.24, Nr. 173, p. 2; 1917.07.26, Nr. 175, p. 4. – Aut. nenurodytas.

„Priverstinas mokslas suaugusiems Italijoj. Reikia jo ir Lietuvoje", *Draugas*, 1917.07.24, Nr. 173, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Pasirupinkime ateitimi", *Draugas*, 1917.07.26, Nr. 175, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Amerikos katalikai lietuviai ir tėvynės vargai", *Draugas*, 1917.07.27, Nr. 176, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Vyskupas Edvardas Ropp'as grįžta Vilniun", *Draugas*, 1917.07.28, Nr. 177, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Tautininkai ir katalikų bažnyčia", *Draugas*, 1917.07.31, Nr. 179, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Apie gerają ir blogają spaudą", *Tikyba ir Dora*, 1917.08.01, Nr. 15, p. 1–7. – Aut. nenurodytas.

„Visatinis mokinimas", *Draugas*, 1917.08.03, Nr. 182, p. 2. – Aut. nenurodytas. – Str. nuo 08.03 iki 08.18 išleisti atskira knygele, žr. 1918.

„Viešpatija ir tautos apšvieta", *Draugas*, 1917.08.04, Nr. 183, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Mokslo Monopolis", *Draugas*, 1917.08.07, Nr. 185, p. 2; 1917.08.08, Nr. 186, p. 3. – Aut. nenurodytas.

„Viešpatijos ir privatinių mokyklų konkurencija", *Draugas*, 1917.08.10, Nr. 188, p. 2; 1917.08.11, Nr. 189, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Privatinė mokykla ir visatinė apšvieta", *Draugas*, 1917.08.13, Nr. 190, p. 2; 1917.08.14, Nr. 191, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Popiežių reikšme žmonijos gyvenime", *Tikyba ir Dora*, 1917.08.15, Nr. 16, p. 1–8. – Aut. nenurodytas.

„Švenč. Marijos mirtis ir į dangų ėmimas", *Tikyba ir Dora*, 1917.08.15, Nr. 16, p. 8–10; 1917.09.01, Nr. 17, p. 8–11; 1917.09.15, Nr. 18, p. 6–11; 1917.10.01, Nr. 19, p. 6–10. – Aut. nenurodytas. – Nr. 18 nėra epaveldas.

„Viešpatijos uždaviniai privatinių mokyklų sistemoje", *Draugas*, 1917.08.15, Nr. 192, p. 2; 1917.08.16, Nr. 193, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Mokyklų programos", *Draugas*, 1917.08.17, Nr. 194, p. 2; 1917.08.18, Nr. 195, p. 2. – Aut. nenurodytas.

„Klausymas: [Tikėjimo privatumas]", *Tikyba ir Dora*, 1917.09.01, Nr. 17, p. 14–15. – Aut. nenurodytas.

„[Klausimai:] Atsakymas Suvadžiotojui [apie Apvaizdą]", *Tikyba ir Dora*, 1917.10.15, Nr. 20, p. 9–11. – Aut. nenurodytas.

„Atlaidai", *Tikyba ir Dora*, 1917.11.15, Nr. 22, p. 1–6; 1917.12.01, Nr. 23, p. 7–10. – Aut. nenurodytas. – Nr. 23 nėra epaveldas.

„Klausimas: [Dievo Apvaizda]", *Tikyba ir Dora*, 1917.11.15, Nr. 22, p. 13–14. – Aut. nenurodytas.

Kun. Pr. Bučys, „Laimingai Ištekėjo", *Lietuvių darbininkų kalendorius* 1918 m., 1918 [i. e. 1917], p. 17–23.
http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1R0000051032. – Nėra VBA. Nėra LB.

1918

LB nėra įrašų apie Būčį 1918 ir 1919 m.

Apie apšvietą / parašė Pr. Bučys, Chicago, Ill.: išleido Uosis [Fabijonas Kemėšis, 1880–1954], 1918 (Chicago, Ill.: „Draugo" spauda), 60 p. – Žr. *Draugas*, 1917.08.03–08.18. Žr. straipsnis, 2016.

„Priedermė mokytis tikėjimo", *Tikyba ir Dora*, 1918.01.01, Nr. 1, p. 4–8. – Aut. nenurodytas. – Šio Nr. nėra epaveldas, apr. pagal VBA.

„Apie tikėjimo surašus arba simbolius", *Tikyba ir Dora*, 1918.01.15, Nr. 2, p. 1–10. – Aut. nenurodytas.

„Pirmasis Apaštalų Sudėjimo skiemuo", *Tikyba ir Dora*, Nr. 3, p. 3–6. – Aut. nenurodytas. – Šio Nr. nėra epaveldas, apr. pagal VBA.

„Apie tikėjimą", *Tikyba ir Dora*, 1918.02.15, Nr. 4, p. 4–7; 1918.03.01, Nr. 5, p. 5–8; 1918.03.15, Nr. 6, p. 3–6; 1918.04.01, Nr. 7, p. 10–13. – Aut. nenurodytas. – Nr. 6 ir 7 nėra epaveldas.

„Klausimai ir Atsakymai: [Švč. Trejybė]", *Tikyba ir Dora*, 1918.03.01, Nr. 5, p. 10–13. – Aut. nenurodytas.

„Viešpaties Jėzaus iš numirusių prisikėlimas", *Tikyba ir Dora*, 1918.04.01, Nr. 7, p. 1–17; 1918.04.15, Nr. 8, p. 1–4. – Aut. nenurodytas. – Šių Nr. nėra epaveldas, apr. pagal VBA.

„Apie Apaštalų Sudėjimą", *Tikyba ir Dora*, 1918.04.15, Nr. 8, p. 5–12. – Aut. nenurodytas. – Šio Nr. nėra epaveldas, apr. pagal VBA.

„Apie nuodėmes priešingas tikėjimo dorybei", *Tikyba ir Dora*, 1918.05.01, Nr. 9, p. 1–8. – Aut. nenurodytas. – Šio Nr. nėra epaveldas, apr. pagal VBA.

„Tikėjimo neprietekliaus nuodėmės", *Tikyba ir Dora*, 1918.05.15, Nr. 10, p. 1–8. – Aut. nenurodytas. – Šio Nr. nėra epaveldas, apr. pagal VBA.

„Tikėjimo pavojai", *Tikyba ir Dora*, 1918.06.01, Nr. 11, p. 1–8; 1918.06.15, Nr. 12, p. 1–4. – Aut. nenurodytas. – Šių Nr. nėra epaveldas, apr. pagal VBA.

„Dievo ypatybės", *Tikyba ir Dora*, 1918.06.15, Nr. 12, p. 5–10; 1918.07.01, Nr. 13, p. 1–4. – Aut. nenurodytas. – Šių Nr. nėra epaveldas, apr. pagal VBA.

„Buitis ir nebuitis", *Tikyba ir Dora*, 1918.07.15, Nr. 14, p. 1–4. – Aut. nenurodytas.

„Kuno ir dvasios skirtumai", *Tikyba ir Dora*, 1918.07.15, Nr. 14, p. 4–10. – Aut. nenurodytas.

„Dievo ypatybių suskirstymas", *Tikyba ir Dora*, 1918.08.01, Nr. 15, p. 1–11. – Aut. nenurodytas. – Šio Nr. nėra epaveldas, apr. pagal VBA.

„Dievo šventybė", *Tikyba ir Dora*, 1918.08.15, Nr. 16, 1–6 p. – Aut. nenurodytas. – Šio Nr. nėra epaveldas, apr. pagal VBA.

„Švenčiausioji Trejybė", *Tikyba ir Dora*, 1918.09.01, Nr. 17, p. 4–12. – Aut. nenurodytas. – Šio Nr. nėra epaveldas, apr. pagal VBA.

„Oficialis Trejybės mokslo išreiškimas", *Tikyba ir Dora*, 1918.10.15, Nr. 20, p. 1–3. – Aut. nenurodytas. – Šio Nr. nėra epaveldas, apr. pagal VBA.

„Pasaulio sutvėrimas ir Šv. Raštas", *Tikyba ir Dora*, 1918.11.15, Nr. 22, p. 1–5; 1918.12.01, Nr. 23, p. 1–4. – Aut. nenurodytas.

Kun. Pranciškus Bučys, „Sveikas Patrijotizmas", *Draugas*, 1918.11.29, Nr. 279, p. 2. – Nėra epaveldas. VBA: „*Draugo* vedamieji (1918.XI.1–1921.VI.) daugiausia su parašu: kun. P. Bučys." Pavyko rasti dalį str., pirmasis – šis.

Kun. Pranciškus Bučys, „Lietuvių Tautos Taryba", *Draugas*, 1918.11.30, Nr. 280, p. 2.

Kun. Pr. Bučys, „Dar apie Mooney", *Draugas*, 1918.12.02, Nr. 281, p. 2. – Apie: Thomas Joseph Mooney (1882–1942).

Kun. Pranciškus Bučys, „Kun. Juozas Tumas", *Draugas*, 1918.12.03, Nr. 282, p. 2. – Apie: Juozas Tumas-Vaižgantas (1869–1933).

Kun. Pranciškus Bučys, „Vilnius", *Draugas*, 1918.12.05, Nr. 284, p. 2.

Kun. Pranciškus Bučys, „Lietuva ir Lenkija", *Draugas*, 1918.12.06, Nr. 285, p. 2; 1918.12.09, Nr. 287, p. 2.

Kun. Pr. Bučys, „Iš Rochesterio Negarbė", *Draugas*, 1918.12.07, Nr. 286, p. 2. – Apie: socialistas Matas Duseika.

Kun. Pranciškus Bučys, „Dar apie Vilnių", *Draugas*, 1918.12.10, Nr. 288, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Lietuviškų pakraipų žymės ir vardai", *Draugas*, 1918.12.12, Nr. 290, p. 2.

Kun. Pr. Bučys, „Uždarbio Pakilimas", *Draugas*, 1918.12.14, Nr. 292, p. 2.

„Gerbiamiejie skaitytojai!" / „Tikybos ir Doros" Leidėjai, *Tikyba ir Dora*, 1918.12.15, Nr. 24, p. 1. – Pranešimas apie *Tikybos ir Doros* leidimo pabaigą, nes pradėtas redaguoti *Draugas*.

„Žmogaus sutvėrimas", *Tikyba ir Dora*, 1918.12.15, Nr. 24, p. 2–7. – Aut. nenurodytas.

Kun. Pr. Bučys, „Moterims", *Draugas*, 1918.12.16, Nr. 293, p. 2.

Kun. Pr. Bučys, „Vyskupas Jurgis Matulevyčius", *Draugas*, 1918.12.17, Nr. 294, p. 2; 1918.12.18, Nr. 295, p. 2. – Apie: Jurgis Matulaitis (1871–1927).

Kun. Pr. Bučys, „A. A. Kunigas Antanas Staniukynas", *Draugas*, 1918.12.19, Nr. 296, p. 2; 1918.12.20, Nr. 297, p. 2. – Apie: Antanas Staniukynas (1865–1918).

Kun. Pr. Bučys, „Profesorius Matulevičius, Vilniaus Vyskupas", *Draugas*, 1918.12.23, Nr. 299, p. 2; 1918.12.24, Nr. 300, p. 2. – Apie: Jurgis Matulaitis (1871–1927).

Kun. Pr. Bučys, „Kun. Staniukyno Dorybės", *Draugas*, 1918.12.26, Nr. 301, p. 2.

Kun. Pr. Bučys, „Vokietijos Ateitis", *Draugas*, 1918.12.27, Nr. 302, p. 2; 1918.12.28, Nr. 303, p. 2.

Kun. Pr. Bučys, „Klausimai ir Atsakymai: Stovylų ir Lavonų Garbinimas", *Draugas*, 1918.12.28, Nr. 303, p. 2; 1918.12.31, Nr. 305, p. 2.

Kun. Pr. Bučys, „Amerikos Prezid. Anglijoje", *Draugas*, 1918.12.30, Nr. 304, p. 2.

Katra neišmane?: (vienos veiksmės vaizdelis teatrui) / parašė K. P. B., (ser. *„Tikybos ir doros" leidinys*; Nr. 8), Chicago, Ill.: spauda laikr. „Tikyba ir dora", 1918, 16 p. – Nėra VBA.

Gerbiamieji broliai kunigai! „Dievo Apveizdos bažnyčios atlaiduose 23 kovo šių metų susirinko dvidešimt su viršum kunigų ...", [kvietimas į suvažiavimą ir jo dienotvarkė] / kun. Pranciškus Bučys, [JAV]: [s. n.], [1918–1921], [1] p.

1919

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir Atsakymai: Apie Ražančių ir Škaplierių", *Draugas*, 1919.01.02, Nr. 1, p. 2.

Kun. Pr. Bučys, „Iš Rusijos Politikų Karės su Katalikyste", *Draugas*, 1919.01.04, Nr. 3, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Vyskupas Matulevičius ir Vienuolijos", *Draugas*, 1919.01.07, Nr. 5, p. 2; 1919.01.10, Nr. 8, p. 2; 1919.01.11, Nr. 9, p. 2; 1919.01.14, Nr. 11, p. 2. – Apie: Jurgis Matulaitis (1871–1927).

Kun. P. Bučys, „Tautų Sąjunga ir Darbininkai", *Draugas*, 1919.01.08, Nr. 6, p. 2.

Kun. Pr. Bučys, „Klausimai ir Atsakymai: Apie Dievo buvimą [ir kt.]", *Draugas*, 1919.01.10, Nr. 8, p. 3.

Kun. P. B., „Naujos knygos", [recenzija], *Draugas*, 1919.01.11, Nr. 9, p. 2; 1919.01.13, Nr. 10, p. 2. – Apie: *Kas slepiasi už žmonių pasakų: gamtos veikmė ir žmonių pažiuros į tai* / K. S. Karpavičius [Kazys S. Karpavičius, 1895–1971], Cleveland, Oh.: spauda ir lėšos „Dirvos", 1918, [5], 148 p.

Kun. Pr. Bučys, „A. a. Fridrikas Briedis", *Draugas*, 1919.01.18, Nr. 15, p. 2. – Apie: Frīdrichs Briedis (1888–1918).

Kun. Pr. Bučys, „Lietuvos aidas", *Draugas*, 1919.01.20, Nr. 16, p. 2.

Kun. Pr. Bučys, „Religijų Pradžia ir Įvairybė", *Draugas*, 1919.01.22, Nr. 18, p. 2; 1919.01.23, Nr. 19, p. 2; 1919.01.30, Nr. 25, p. 2; 1919.01.31, Nr. 26, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir Atsakymai: [Senasis Įstatymas]", *Draugas*, 1919.01.22, Nr. 18, p. 2; 1919.01.24, Nr. 20, p. 2.
Kun. P. Bučys, „Pasaulio Vienybė", *Draugas*, 1919.01.23, Nr. 19, p. 2; 1919.01.24, Nr. 20, p. 2.
Kun. P. Bučys, „Lietuva ir Švedija", *Draugas*, 1919.01.25, Nr. 21, p. 2.
Kun. P. Bučys, „Lietuvos Atstovybė Amerikoje", *Draugas*, 1919.01.27, Nr. 22, p. 2.
Kun. Pr. Bučys, „Popežius ir Amerika", *Draugas*, 1919.01.29, Nr. 24, p. 2.
Kun. Pr. Bučys, „Prie Lietuvos Atgimimo Istorijos", *Draugas*, 1919.01.30, Nr. 25, p. 2.
Kun. P. B., „Bedarbė", *Draugas*, 1919.01.31, Nr. 26, p. 2.
Kun. Pr. Bučys, „Religijų Senumas ir Įvairybė", *Draugas*, 1919.02.01, Nr. 27, p. 2; 1919.02.03, Nr. 28, p. 2; 1919.02.04, Nr. 29, p. 2; 1919.02.05, Nr. 30, p. 2; 1919.02.06, Nr. 31, p. 2.
Kun. Pr. Bučys, „Celibatas", *Draugas*, 1919.02.01, Nr. 27, p. 2.
Kun. P. Bučys, „Lietuvos ir Latvijos Vienybė", *Draugas*, 1919.02.08, Nr. 33, p. 2.
Kun. P. Bučys, „Mažas nesusipratimas", *Draugas*, 1919.02.08, Nr. 33, p. 3. – Apie: Būčio str. žurnale *Moterų dirva*, 1919, Nr. ?.
Kun. P. B., „Liudininkai", *Draugas*, 1919.02.14, Nr. 38, p. 2.
Kun. Pr. Bučys, „Lietuvio priedermės šiais laikais", *Draugas*, 1919.02.17, Nr. 40, p. 2.
Kun. Pr. Bučys, „Elzasas, Religija ir Prancuzija", *Draugas*, 1919.02.19, Nr. 42, p. 2.
Kun. Pr. Bučys, „Kultura ir Pinigas", *Draugas*, 1919.02.21, Nr. 44, p. 2.
Kun. Pr. Bučys, „Tautų Sąjunga", *Draugas*, 1919.02.22, Nr. 45, p. 2.
Kun. Pr. Bučys, „Kardinolo Gibbonso Jubilėjus", *Draugas*, 1919.02.24, Nr. 46, p. 2. – Apie: kard. James Gibbons (1834–1921).
Kun. Pr. Bučys, „Nusiginklavimas", *Draugas*, 1919.02.25, Nr. 47, p. 2.
„Kun. M. Krupavičius", *Draugas*, 1919.03.08, Nr. 57, p. 2. – Aut. nenurodytas. – Apie: kun. Mykolas Krupavičius (1885–1970).
Kun. Pr. Bučys, „Klausimai ir Atsakymai: P.K.B. Aleknai apie Šv. Raštą", *Draugas*, 1919.03.08, Nr. 57; 1919.03.14, Nr. 62, p. 3; 1919.04.01, Nr. 77, p. 2; 1919.04.02, Nr. 78, p. 2; 1919.04.12, Nr. 86, p. 2.
„Ko klausyti", *Draugas*, 1919.04.05, Nr. 81, p. 2; 1919.04.07, Nr. 82, p. 2. – Aut. nenurodytas. Plg. *Ko klausyti?..*, 1919.
Ko klausyti?: arba Trumpas išdėstymas apie autoritetų rūšis ir protingą panaudojimą jomis / parašė Pranciškus Bučys, Chicago, Ill.: „Draugo" b-vė, 1919, [1], 23, [1] p. – Nėra VBA. Plg. „Ko klausyti", *Draugas*, 1919.04.
Kun. P. Bučys, „Seimas ir kerštas", *Draugas*, 1919.05.28, Nr. 125, p. 2.
Kun. P. Bučys, „Klausimai ir Atsakymai: Apie įžadus", *Draugas*, 1919.08.12, Nr. 189, p. 2.
„Ernst Heinrich Haeckel", *Draugas*, 1919.08.15, Nr. 192, p. 2. – Aut. nenurodytas. – Apie: Ernst Heinrich Haeckel (1834–1919).
Kun. P. Bučys, „Klausimai ir Atsakymai: Vagystė ir įžadas; Įžadas ir suktybė", *Draugas*, 1919.08.16, Nr. 193, p. 2.
„Mus Santikiai su Šv. Tėvu", *Draugas*, 1919.08.18, Nr. 194, p. 4. – Aut. nenurodytas.
Kun. P. Bučys, „Klausimai ir Atsakymai: Dievo Visagalybė", *Draugas*, 1919.08.18, Nr. 194, p. 4.
Kun. P. Bučys, „Mokslo teisių sumažėjimas", *Draugas*, 1919.08.25, Nr. 200, p. 2.
Kun. P. Bučys, „Lietuvai Reikia Aukso", *Draugas*, 1919.08.28, Nr. 203, p. 2.
Kun. P. Bučys, „Ar Protestantų Vyskupas Taps Kataliku?", *Draugas*, 1919.09.02, Nr. 206, p. 2. – Apie: Frederick Joseph Kinsman (1868–1944).
Kun. P. Bučys, „Opozicija Lietuvos Valdžiai", *Draugas*, 1919.09.08, Nr. 211, p. 2.
Kun. P. Bučys, „L. K. Federacijos Seimai Angliškoje Amerikos Spaudoje", *Draugas*, 1919.09.10, Nr. 213, p. 2.
Kun. P. Bučys, „Naujos knygos", [recenzija], *Draugas*, 1919.09.11, Nr. 214, p. 2. – Apie: *Meilės galybė* / L. J. Vaughan [Lawrence James Vaughan, 1864–1909]; vertė Jurgis F. Jonaitis [1880–1963], [JAV]: [s. n.], [1919], IX, 78 p.

Kun. P. Bučys, „Kardinolas Mercier", *Draugas*, 1919.09.13, Nr. 216, p. 2. – Apie: kard. Désiré Mercier (1851–1926).

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir Atsakymai: [Socijalistai]", *Draugas*, 1919.10.04, Nr. 234, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir Atsakymai: [Išpažintis]", *Draugas*, 1919.10.18, Nr. 246, p. 3.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir Atsakymai: Apie Lietuvą ir jos ateitį", *Draugas*, 1919.11.13, Nr. 268, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Žmogus ir Beždžionė", *Draugas*, 1919.11.06, Nr. 262, p. 2; 1919.11.07, Nr. 263, p. 2; 1919.11.10, Nr. 265, p. 2; 1919.12.03, Nr. 284, p. 2; 1919.12.04, Nr. 285, p. 2; 1919.12.05, Nr. 286, p. 2; 1919.12.06, Nr. 287, p. 2; 1919.12.08, Nr. 288, p. 2; 1919.12.09, Nr. 289, p. 2. – Žr. knyga, 1920.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai", *Draugas*, 1919.12.05, Nr. 286, p. 3.

Kun. P. Bučys, „Pranešimas Gerbiamiems Labdaringosios Sąjungos kuopų Iždininkams", *Draugas*, 1919.12.06, Nr. 287, p. 6.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Apie vaidinimus", *Draugas*, 1919.12.13, Nr. 293, p. 3.

Kun. P. Bučys, „Kultura ir Gamta", *Draugas*, 1919.12.18, Nr. 297, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [Prašymai Dievui ir kt.]", *Draugas*, 1919.12.27, Nr. 304, p. 3.

Kun. P. Bučys, „Popežius", *Draugas*, 1919.12.26, Nr. 303, p. 2; 1919.12.27, Nr. 304, p. 2; 1919.12.29, Nr. 305, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Lietuva ir Lenkija", *Draugas*, 1919.12.29, Nr. 305, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Katalikų Universitetas", *Draugas*, 1919.12.30, Nr. 306, p. 2.

Šv. Kryžiaus parapijos visuomeniški kursai, Chicago, Ill.: Spauda „Draugas" Publishing Co, 1919. Sk. I: *Konspektas mokslo apie protinius tikėjimo pamatus* / sulyg P. Būčio prelekcijų, 1919, 61 p. – Nėra VBA.

Kun. P. Bučys?, „Amerikos Lietuvių Kunigų uždaviniai artimiausioje ateityje", *Žinynas*, 1919, p. 24–32. – Nėra epaveldas, apr. pagal VBA (klaidingai nurodyti metai: 1918).

Tikėjimo kriterijos / parašė Pranciškus Bučys, Chicago, Ill.: Draugo bendrovė, 1919, [1], 30, [1] p.

1920

Žmogus ir gyvuolys / parašė Pranciškus Bučys, Chicago, Ill.: Spaudos draugijos leidinys, 1920, [1], 59, [4] p.

Žmogus ir beždžionė / Kun. P. Bučys?, Chicago: [s. n.; s. a.], ? p. – Nėra LIBIS. Nėra VBA. Apr. pagal Matulis 1961. – Žr. *Draugas*, 1919.

Kun. P. Bučys, „Angelai", *Draugas*, 1919.12.31, Nr. 306, p. 2; 1920.01.02, Nr. 1, p. 2; 1920.01.09, Nr. 7, p. 2; 1920.01.10, Nr. 8, p. 2; 1920.01.19, Nr. 15, p. 2; 1920.01.20, Nr. 16, p. 2; 1920.01.28, Nr. 23, p. 2; 1920.01.30, Nr. 25, p. 2.

P. B., „A. Palmieri ...", [recenzija], *Draugija*, 1920.01, Nr. 1–2 (109–110), p. 79–80. – Apie: Aurelio Palmieri, OSA [1870–1926], „The Lithuanian Clergy and Literature", *Catholic World*, New York, 1919.11, Nr. 656, p. ?.

Kun. Pr. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [Katalikų vadai lenkai]", *Draugas*, 1920.01.02, Nr. 1, p. 2.

Kun. Pr. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Katalikų santikiai su nekatalikais", *Draugas*, 1920.01.05, Nr. 3, p. 2.

Kun. Pr. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [Katalikiškas pasisveikinimas ir kt.]", *Draugas*, 1920.01.06, Nr. 4, p. 2.

Kun. Pr. Bučys, „Labdarybės turtas", *Draugas*, 1920.01.07, Nr. 5, p. 2; 1920.01.08, Nr. 6, p. 2.

Kun. Pr. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [Ar Dievo Motina buvo lenkė ir kt.]", *Draugas*, 1920.01.09, Nr. 7, p. 3.

Kun. Pr. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Davatkos", *Draugas*, 1920.01.10, Nr. 8, p. 2.
Kun. Pr. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Pamaldos už Tėvynę", *Draugas*, 1920.01.13, Nr. 10, p. 2.
Kun. Pr. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Sicinskis", *Draugas*, 1920.01.16, Nr. 13, p. 2. – Apie: Vladislovas Viktorinas Sicinskis (apie 1615–1672).
Kun. Pr. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Apie pinigus į Lietuvą", *Draugas*, 1920.01.29, Nr. 24, p. 2.
Kun. Pr. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Apie melą ir kt.", *Draugas*, 1920.01.30, Nr. 25, p. 3.
Kun. Pr. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Apie vaidinimus", *Draugas*, 1920.02.02, Nr. 27, p. 3.
Kun. Pr. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Pragaras ir velniai", *Draugas*, 1920.02.07, Nr. 32, p. 2.
Kun. Pr. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Apie Kristaus kryžių", *Draugas*, 1920.02.09, Nr. 33, p. 2.
Kun. P. Bučys, „A. a. kun. Salemonas Oleka", *Draugas*, 1920.03.12, Nr. 61, p. 2. – Apie: kun. Saliamonas Oleka (1835–1920).
Kun. P. Bučys, „Veja", [recenzija], *Draugas*, 1920.03.20, Nr. 68, p. 2. – Apie: *Veja*, 1919–1920.
Kun. Pranciškus Bučys, „Gerbiamieji broliai kunigai!", *Draugas*, 1920.04.01, Nr. 78, p. 2.
Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Popežius Aleksandras Šeštasis", *Draugas*, 1920.04.02, Nr. 79, p. 3; 1920.04.05, Nr. 81, p. 2.
Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Škaplieriai", *Draugas*, 1920.04.08, Nr. 84, p. 2.
Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [Gedeono vilna]", *Draugas*, 1920.04.09, Nr. 85, p. 2.
Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Marija Dievo Motina", *Draugas*, 1920.04.10, Nr. 86, p. 2.
Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [Kur gimė Ablius ir kt.]", *Draugas*, 1920.04.14, Nr. 89, p. 2.
Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Žaltvykšlės", *Draugas*, 1920.04.15, Nr. 90, p. 2.
Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [Lioto pati]", *Draugas*, 1920.04.16, Nr. 91, p. 3.
Kun. P. Bučys, „Naujos knygos", [recenzija], *Draugas*, 1920.04.16, Nr. 91, p. 3. – Apie: *Mano patyrimai Didžiojoj Karėj 1918 ir 1919 metais* / parašė kun. J. F. Jonaitis [Jurgis Jonaitis, 1880–1963], Boston: Lietuvių prekybos bendrovė, 1920, 64 p.
Kun. P. Bučys, „Naujos knygos", [recenzija], *Draugas*, 1920.04.19, Nr. 93, p. 2. – Apie: *Naujos gadynės prieaušryje* / parašė Uosis [Fabijonas Kemėšis, 1880–1954], (ser. *Lietuvių darbininkų sąjungos leidinys*; Nr. 24), So. Boston, Mass.: Lietuvių darbininkų sąjungos leidinys, 1920, 32 p.
Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Bažnyčios įsakymai", *Draugas*, 1920.04.21, Nr. 95, p. 2.
„Bažnyčios Atidalinimą nuo Viešpatijos Oficijalės Ištarmės", *Draugas*, 1920.04.21, Nr. 95, p. 2. – Aut. nenurodytas.
Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Šv. Marijos į Dangų Ėmimas", *Draugas*, 1920.04.23, Nr. 97, p. 2.
Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Tvanas", *Draugas*, 1920.04.24, Nr. 98, p. 4.
„Klausimai ir atsakymai: Lietuvių Tautos Pradžia", *Draugas*, 1920.04.30, Nr. 103, p. 3. – Aut. nenurodytas.
„Protestantų Tarpbažnytinis Pasaulio Judėjimas", *Draugas*, 1920.05.03, Nr. 105, p. 2. – Aut. nenurodytas.
Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Apie teismą", *Draugas*, 1920.05.05, Nr. 107, p. 2.
Kun. Pr. Bučys, „Kristaus Mirties Vieta", *Draugas*, 1920.05.05, Nr. 107, p. 2; 1920.05.06, Nr. 108, p. 2.
K. P. B., „Klausimai ir atsakymai: Sapnai", *Draugas*, 1920.05.08, Nr. 110, p. 2.
Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [Akies traukimas]", *Draugas*, 1920.05.15, Nr. 116, p. 2.

Kun. P. Bučys, kun. A. Maliauskis, „Am. Liet. R. K. Kunigų Sąjungos Konstitucijos Projektas", *Draugas*, 1920.05.18, Nr. 118, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Prierašas [prie Am. Liet. R. K. Kunigų Sąjungos Konstitucijos Projekto]", *Draugas*, 1920.05.19, Nr. 119, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [Priesaika]", *Draugas*, 1920.05.20, Nr. 120, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Chronologija bei Sodoma ir Gomora", *Draugas*, 1920.05.22, Nr. 122, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Seno Įstatymo šventieji", *Draugas*, 1920.06.07, Nr. 134, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Malda prie šv. Marijos Panelės", *Draugas*, 1920.06.14, Nr. 140, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Dangaus amžinatvė", *Draugas*, 1920.06.15, Nr. 141, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [Žmonės ant žvaigždžių]", *Draugas*, 1920.06.23, Nr. 148, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [Meilė]", *Draugas*, 1920.06.28, Nr. 152, p. 3.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Pasninkas", *Draugas*, 1920.06.29, Nr. 153, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Kas Apšviestas?", *Draugas*, 1920.07.08, Nr. 160, p. 2; 1920.07.09, Nr. 161, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Mėnesių pašventimas", *Draugas*, 1920.07.10, Nr. 162, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Užkerėjimas", *Draugas*, 1920.07.24, Nr. 174, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Maldos už dušias", *Draugas*, 1920.07.28, Nr. 177, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Šv. Rašto Skaitymas", *Draugas*, 1920.08.06, Nr. 185, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Apie šv. Raštą", *Draugas*, 1920.08.07, Nr. 186, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Žmogaus Proto Apribojimas", *Draugas*, 1920.08.09, Nr. 187, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Apie veidmainius", *Draugas*, 1920.08.13, Nr. 191, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Konstitucijos projektas, A. L[i]et. R. K. Federacijai", *Draugas*, 1920.08.14, Nr. 192, p. 3. – Žr. knyga, 1920.

Kun. P. Bučys, „Pragiedruliai", *Draugas*, 1920.08.18, Nr. 195, p. 2; 1920.08.19, Nr. 196, p. 2; 1920.08.21, Nr. 197, p. 2. – Apie: *Vaižganto Pragiedruliai: vaizdai kovos del kultūros* / [Juozas Tumas-Vaižgantas, 1869–1933], Vilnius: „Švyturio" b-vės sp., 1918–1920, 2 knygos.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [Skyrybos]", *Draugas*, 1920.08.28, Nr. 203, p. 2.

Amerikos lietuvių R.-k. federacijos konstitucija: priimta visatiname seime rugsėjo 3 d., 1920 m., Waterbury, Conn.: vieniems metams, Chicago, Ill.: [Amerikos lietuvių Romos katalikų federacija], 1920.09, 31 p. – Autorius nenurodytas. – Žr. *Draugas*, 1920.08.14.

Kun. P. Bučys, „[Klausimai ir atsakymai:] Raktai ir Biblijos Studentai", *Draugas*, 1920.09.30, Nr. 230, p. 2; 1920.10.01, Nr. 231, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Budas ir moterystė", *Draugas*, 1920.10.27, Nr. 253, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [Patrijarkas]", *Draugas*, 1920.10.29, Nr. 255, p. 2.

„Klausimai ir atsakymai: [Šv. Raštas]" / Užmėtimus rašo P. Getchas, atsakymus kun. Bučys, *Draugas*, 1920.11.04, Nr. 260, p. 2; 1920.11.05, Nr. 261, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [Ėjimas į nekatalikišką bažnyčią]", *Draugas*, 1920.11.10, Nr. 265, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [Kunigai ir kortos]", *Draugas*, 1920.11.11, Nr. 266, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Nekrikštytų Kudikių Likimas", *Draugas*, 1920.11.15, Nr. 269, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Ararato Kalnas", *Draugas*, 1920.11.18, Nr. 272, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Šv. Tėvas ir Aukos", *Draugas*, 1920.11.20, Nr. 274, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [Senas Rymo Katalikų tikėjimas ir kt.]", *Draugas*, 1920.11.26, Nr. 278, priedas *Laivas*, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [Laidotuvės ir kt.]", *Draugas*, 1920.12.02, Nr. 283, priedas *Laivas*, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Krikštas [ir kt.]", *Draugas*, 1920.12.30, Nr. 306, priedas *Laivas*, p. 2.

1921

Katalikų tikyba sulig apaštalų sudėjimo, arba Dogmatinės katalikų tikybos išdėstymas tokia eile, kokia stambiausios tiesos yra suimtos į Tikiu Dievą Tėvą / parašė Pranciškus Bučys, Chicago, Ill.: Draugas, 1921–1932, t. 1, 1921, [7], 215 p. – Žr. II leid. 1929.

Misijonieriaus užrašai / parašė kun. Richard William Alexander [tikr. Antonia Mercedes Gallagher]; lietuviškai išvertė Broliai Marijonai, Chicago, Ill.: „Draugas" Publishing Company, 1921, 188, [1] p. – Matulis 1961: redagavo P. Būčys.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [X. O. Mockus ir kt.]", *Draugas*, 1921.01.12, Nr. 9, priedas *Laivas*, p. 2. – VBA klaidingai: „„Klausimai ir atsakymai", *Laivas*, Nr. 1, p. 7."

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [Tėvo Korzenewskio pranašystės ir kt.]", *Draugas*, 1921.01.27, Nr. 22, priedas *Laivas*, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [Senosios Užgavėnės ir kt.]", *Draugas*, 1921.02.03, Nr. 28, priedas *Laivas*, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [Žydų šventė Basynamis]", *Draugas*, 1921.02.10, Nr. 34, priedas *Laivas*, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [Neapykanta prieš Lenkus]", *Draugas*, 1921.02.11, Nr. 35, p. 2; 1921.02.12, Nr. 36, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Apie dušias", *Draugas*, 1921.02.24, Nr. 46, priedas *Laivas*, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Gavėnia ir šokiai", *Draugas*, 1921.03.03, Nr. 52, priedas *Laivas*, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [Apokalipsė ir kt.]", *Draugas*, 1921.03.10, Nr. 58, priedas *Laivas*, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [Velykų procesija]", *Draugas*, 1921.03.17, Nr. 64, priedas *Laivas*, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Kada Velykos [ir kt.]", *Draugas*, 1921.03.24, Nr. 70, priedas *Laivas*, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [Velykų apeigos ir kt.]", *Draugas*, 1921.03.31, Nr. 76, priedas *Laivas*, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Šventos Dienos Darbas [ir kt.]", *Draugas*, 1921.04.07, Nr. 82, priedas *Laivas*, p. 2.

„Klausimai ir atsakymai: Šonkaulis [ir kt.]", *Draugas*, 1921.04.14, Nr. 88, priedas *Laivas*, p. 2. – Aut. nenurodytas.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Ilgas Mišių Laikymas [ir kt.]", *Draugas*, 1921.04.21, Nr. 94, priedas *Laivas*, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Moterystės Skirimas [ir kt.]", *Draugas*, 1921.04.28, Nr. 100, priedas *Laivas*, p. 2.

„Klausimai ir atsakymai: Senovės Patrijarkai [ir kt.]", *Draugas*, 1921.05.05, Nr. 106, priedas *Laivas*, p. 2. – Aut. nenurodytas.

Kun. P. Bučys, „Lietuvių Kolegija Ryme", *Draugas*, 1921.05.11, Nr. 111, p. 2; 1921.05.12, Nr. 112, p. 2. – Nėra VBA.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Stacijų Šventinimas [ir kt.]", *Draugas*, 1921.05.12, Nr. 112, priedas *Laivas*, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Moterystė", *Draugas*, 1921.05.19, Nr. 118, priedas *Laivas*, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [Klioštorius Paparčiuose ir kt.]", *Draugas*, 1921.05.26, Nr. 124, priedas *Laivas*, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Mišios ir pinigai", *Draugas*, 1921.06.02, Nr. 129, priedas *Laivas*, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [Mozės ragai ir kt.]", *Draugas*, 1921.06.09, Nr. 135, priedas *Laivas*, p. 2.

„Klausimai ir atsakymai: Velykų laikas", *Draugas*, 1921.06.16, Nr. 141, priedas *Laivas*, p. 2. – Aut. nenurodytas.

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: [Krikštas ir kt.]", *Draugas*, 1921.06.23, Nr. 147, priedas *Laivas*, p. 2.

„Klausimai ir atsakymai: [Atlaidai ir kt.]", *Draugas*, 1921.06.30, Nr. 153, priedas *Laivas*, p. 2. – Aut. nenurodytas.

Kun. P. Bučys, „Universiteto reikalas", *Laisvė*, 1921.10.04, Nr. 222, p. 2. – Straipsnių *Laisvėje* nėra VBA.

Kun. P. Bučys, „Mokslininkai, Mokslinčiai, Mokovai", *Laisvė*, 1921.10.06, Nr. 224, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Nenusigąskime", *Laisvė*, 1921.10.08, Nr. 226, p. 1. – Atsiliepimas į šį str.: Prof.A. Voldemaras [Augustinas Voldemaras, 1883–1942], „Keistas raminimas", *Lietuvos balsas*, 1921.10.11–12, Nr. 72, p. 1.

Kun. P. Bučys, „Suvalkizmas ir jo baimė", *Laisvė*, 1921.10.09, Nr. 227, p. 1.

Kun. P. Bučys, „Egzaminas", *Laisvė*, 1921.10.19, Nr. 235, p. 1. – Atsakymas į: Prof. A. Voldemaras, „Keistas raminimas", *Lietuvos balsas*, 1921.10.11–12, Nr. 72, p. 1.

Kun. Bučys, „Dora ir tauta", *Laisvė*, 1921.10.21, Nr. 237, p. 1.

Kun. P. Bučys, „Prezidentas", *Laisvė*, 1921.10.23, Nr. 239, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Socialistai liaudininkai ir Hymansas", *Laisvė*, 1921.10.26, Nr. 241, p. 1.

Kun. P. Bučys, „Bažnyčios atidalinimas nuo valstybės", *Laisvė*, 1921.10.27, Nr. 242, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Pravoslavija ir Katalikystė", *Laisvė*, 1921.10.28, Nr. 243, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Seserų Kongregacija Šv. Kazimiero Vardu", *Laisvė*, 1921.10.29, Nr. 244, p. 2.

Kun. Pr. Bučys, „Reikšminga Istorija", *Laisvė*, 1921.11.10, Nr. 253, p. 2.

Kun. Pr. Bučys, „Jezuitai ar Melagiai?", *Laisvė*, 1921.11.11, Nr. 254, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Washington'o konferencija", *Laisvė*, 1921.11.11, Nr. 256, p. 1.

Kun. P. Bučys, „Lietuvos lietuviški pinigai", *Laisvė*, 1921.11.11, Nr. 256, p. 2.

Kun. P. Bučys, „Mūsų menas", *Laisvė*, 1921.11.15, Nr. 257, p. 1.

Kun. Pr. Būčys, „Lietuvos Budžetą Perskaičius", *Laisvė*, 1921.11.22, Nr. 263, p. 1.

Kun. P. Būčys, „Didysis tautos uždavinys", *Laisvė*, 1921.11.22, Nr. 263, p. 2.

Kun. P. Būčys, „Valdžia ir Kritika", *Laisvė*, 1921.11.24, Nr. 265, p. 1.

Kun. P. Būčys, „Liudnas Įvykis", *Laisvė*, 1921.11.27, Nr. 268, p. 2. – Apie šį str.: *Draugas*, 1921.12.21, Nr. 296, p. 2.

Kun. P. Būčys, „Politinė žmogžudystė", *Laisvė*, 1921.11.30, Nr. 270, p. 1.

Kun. P. Būčys, „Ar neperdaug laikraščių?", *Laisvė*, 1921.12.01, Nr. 271, p. 1.

Kun. Bučys, „Politinė žmogžudystė", *Vilniaus garsas*, 1921.12.18, Nr. 49, p. 2. – Žr. aukščiau *Laisvė*.

Kun. P. Būčys, „Prancūzija ir Lietuva", *Laisvė*, 1921.12.31, Nr. 294, p. 1.

1922

Trumpa apologetika / kun. Pranciškus Bučys M.I.C., Chicago, Ill.: spauda „Draugas", 1922, 220, [2] p. Žr. II leid. 1923, III leid. 1926. – Dalis skyrių yra straipsniai iš *Draugo*, 1917.04–05. – Recenzijos: Kun. A. T. [?], „Nauji raštai", *Draugas*, 1923.03.05, Nr. 54, p. 2; Vaižgantas [Juozas Tumas-Vaižgantas, 1869–1933], „Bibliografija", *Vairas*, 1923.09.23, Nr. 1, p. 24 (kt. leid.: *Raštai*, t. 21: *Literatūros kritika, 1923–1933* / [parengė Eligijus Daugnora, Ilona Čiužauskaitė], Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2010, p. 58).

Pulvis, „Brangenybė", *Laisvė*, 1922.01.01, Nr. 1, p. 2. – Straipsnių *Laisvėje* nėra VBA.

Kun. P. Bučys, „Laiškas iš Paryžiaus: Pirmas tarptautinis Demokratijos Kongresas", *Draugas*, 1922.01.03, Nr. 1, p. 2.

Kun. P. Būčys, „Vokietija ir Lietuva", *Laisvė*, 1922.01.04, Nr. 3, p. 1.

Kun. P. Būčys, „Katalikai ir Augštasis Mokslas Lietuvoje", *Laisvė*, 1922.01.08, Nr. 6, p. 1.

Kun. Pr. Būčys, „Lietuva ir Lenkija", *Laisvė*, 1922.01.10, Nr. 7, p. 1.

Kun. Pr. Būčys, „A. a. Ko[n]stantinas Avižienis", *Laisvė*, 1922.01.13, Nr. 10, p. 1. – Apie kapitoną K. Avižienį, 1922 m. sausį nužudytą Maskvoje.

Kun. Pr. Būčys, „Ar Bus Mūs Universitas?", *Laisvė*, 1922.01.15, Nr. 12, p. 1.

Kun. Pr. Būčys, „Kabineto Kryzis", *Laisvė*, 1922.01.17, Nr. 13, p. 1.

Kun. Pr. Būčys, „Apie valdžios sugriovimą", *Tėvynės sargas*, 1922.01.23, Nr. 4, p. 36–37. – Žr. *Laisvė*, 1922.01.17.

Pr. Būčys, „Katalikai ir aukštasis mokslas Lietuvoje" [kalbos santrauka ir diskusija su A. Voldemaru], in: „Antrasis Lietuvos katalikų kongresas [Kaune 1922 m. sausio 3–5 d.]", *Tėvynės sargas*, 1922.01.23, Nr. 4, p. 33 (str. pradžia 1922.01.10, Nr. 1, p. 3). – Atsiliepimas į šį str.: Prof. A. Voldemaras [Augustinas Voldemaras, 1883–1942], „Niekinimas mokslo", *Tėvynės balsas*, 1922.02.14–15, Nr. 16, p. 2.

Kun. P. Būčys, „Tarybos priimtasis universito statutas", *Laisvė*, 1922.02.22, Nr. 19, p. 1.

Kun. Pr. Būčys, „Teologijos fakultas ir D-ras Avižonis", *Laisvė*, 1922.02.22, Nr. 19, p. 2. – Apie: prof. Petras Avižonis (1875–1939).

Kun. Pr. Būčys, „Iš mūsų politikos", *Laisvė*, 1922.02.23, Nr. 20, p. 1.

Kun. Pr. Būčys, „Ar broliai, ar priešai?", *Laisvė*, 1922.02.26, Nr. 23, p. 1.

Kun. Pr. Būčys, „Pasimokykim iš prancūzų", *Laisvė*, 1922.02.28, Nr. 24, p. 1.

Kun. P. Būčys, „Iš Bolševikijos", *Laisvė*, 1922.03.01, Nr. 25, p. 2.

Kun. P. Būčys, „Teologija ir Moterys", *Laisvė*, 1922.03.02, Nr. 26, p. 2. – Atsiliepimas į šį str.: A. Samulytė, „Del straipsnio „Teologija ir Moterys"", *Laisvė*, 1922.04.06, Nr. 55, p. 2.

Kun. P. Būčys, „Tikybinė pasaulio padėtis", *Laisvė*, 1922.03.03, Nr. 27, p. 1.

Kun. P. Būčys, „Tikybos Padėtis Lietuvoje", *Laisvė*, 1922.03.04, Nr. 28, p. 1; 1922.03.07, Nr. 29, p. 1.

Kun. P. Būčys, „Popiežius ir Rusija", *Laisvė*, 1922.03.08, Nr. 30, p. 1.

Kunigas Pranciškus Būčys, „Pranciškaus Būčio curriculum vitae", 1922.03.08, rankraštis LVA, F. 391, Ap. 4, B. 763, L. 41–42, publ. *Lietuvos archyvai: straipsnių rinkinys* / Lietuvos TSR centriniai valstybiniai archyvai, Vilnius: Mokslas, 1988–2001, 14 tomų. Kn. 4: *Prie Lietuvos universiteto ištakų* / parengė: Laimutė Breslavskienė, 1992, p. 133–134.

Kun. P. Bučys, „Girtybė ir Blaivybė", *Draugas*, 1922.03.10, Nr. 58, p. 4.

Kun. Pr. Būčys, „Jaunuomenė", *Laisvė*, 1922.03.12, Nr. 34, p. 1.

Kun. Pr. Būčys, „Šv. Tėvo ir Latvijos Konkordatas", *Laisvė*, 1922.03.13, Nr. 35, p. 1.

Kun. Pr. Būčys, „Darbo ir žodžio patrijotizmas", *Laisvė*, 1922.03.15, Nr. 36, p. 1.

Kun. Pr. Būčys, „Klaipėda ir Vilnius", *Laisvė*, 1922.03.17, Nr. 38, p. 1.

Kun. Pr. Būčys, „Ar darysime Konkordatą?", *Laisvė*, 1922.03.18, Nr. 39, p. 1.

Kun. Pr. Būčys, „Šmugelis", *Laisvė*, 1922.03.19, Nr. 40, p. 1.

Kun. Pr. Būčys, „Laikraštininkų Etika", *Laisvė*, 1922.03.22, Nr. 42, p. 1.

Kun. Pr. Būčys, „Tarptautinė Demokratija", *Laisvė*, 1922.03.24, Nr. 44, p. 1.
Kun. Pr. Būčys, „Kultūros kova", *Laisvė*, 1922.04.19, Nr. 63, p. 1.

1923

Fundamentalė teologija: užrašai iš prof. dr. P. Būčio paskaitų 1922–23 m., [Kaunas]: Teol.-fil. fakulteto Bendr. r. studentai, [1923], VII, 456 p. – Užrašytojai nenurodyti. – Litografuotas rankraštis. – VBA: *„Fundamentalinės Teologijos kursas*, tom. I–II, 352, 456 p." 352 p. apimties leidinio nėra LIBIS. – Žr. II leid. 1925, III leid. 1928.

[Prof. P. Būčio fundamentalinės teologijos paskaitos 1922–1923 m.] / užrašė kun. Bronius Masiokas, 1923, 401 l., rankraštis, M. Mažvydo biblioteka, Rankraščių skyrius, F 160 – 13. – Apr. pagal: Vasiliauskienė 2001, p. 167.

P. Būčys, „Amerikos ir Pabaltijos Draugija", *Draugija*, 1923.01, Nr. 1–2, p. 33–35.

P. Būčys, „D-ras Jonas Totoraitis ...", [recenzija], *Draugija*, 1923.01, Nr. 1–2, p. 54–55. – Apie: *Lietuvos atgijimas* / Jonas Totoraitis [1872–1941], Chicago, Ill.: „Draugas" Publ. Company, [1920], 128 p. – P. Būčys nurodo kitus leidimo metus: 1922.

P. Būčys, „Nasz Kalendarz na 1923 rok", [recenzija], *Draugija*, 1923.01, Nr. 1–2, p. 68. – Apie: *Nasz kalendarz*, Wilno: Straży Litwy, 1921–1931.

P. Būčys, „Lietuvos įžengimas į tarptautinę aukštojo mokslo organizaciją", *Draugija*, 1923.03, Nr. 3–4, p. 113–119. – Pranešimas III Lietuvių Katalikų Kongrese Kaune, 1923.04.04.

Kun. P. Būčys, „Šviesa (The Lig[h]t) ...", [recenzija], *Draugija*, 1923.03, Nr. 3–4, p. 134–135. – Apie: *Šviesa*, 1922–1934.

Būčys, „Teodoras Dostojevskis ...", [recenzija], *Draugija*, 1923.03, Nr. 3–4, p. 138–139. – Apie: *Vyriausias inkvizitorius: (iš „Broliai Karamazovai" d. II, knyg. V, persk. V)* / Teodoras Dostojevskis [Fiodor Michajlovič Dostojevskij, 1821–1881]; lietuvių kalbon išvertė Augustinas Janulaitis [1878–1950], (ser. *„Varpo" bendrovės leidinys*), Kaunas: [„Varpo" bendrovė], 1922, 28 p.

Būčys, „Leonidas Andriejevas ...", [recenzija], *Draugija*, 1923.03, Nr. 3–4, p. 139. – Apie: *Krikščionys: apysaka* / Leonidas Andrejevas [Leonid Nikolaevič Andreev, 1871–1919]; lietuvių kalbon išvertė Augustinas Janulaitis, (ser. *„Varpo" bendrovės leidinys*), Kaunas: „Varpo" bendrovės leidinys, 1922, 29 p.

Būčys, „D-ras Viršila ...", [recenzija], *Draugija*, 1923.03, Nr. 3–4, p. 140. – Apie: *Teismo medicina* / Vaclovas Viršila [1871–1929], Kaunas: Švietimo ministerijos Knygų leidimo komisijos leidinys, 1922, 88 p.

Būčys, „D-ras Liasauskis ...", [recenzija], *Draugija*, 1923.03, Nr. 3–4, p. 143–144. – Apie: *Apie tikėjimą* / Liasauskis [Juozapas Lesauskas, 1861–1957], Kaunas: K. Narkevičiaus ir V. Atkočiūno sp., 1923, 164 p.

Pr. Būčys, „Br. A. Orbelis ...", [recenzija], *Draugija*, 1923.03, Nr. 3–4, p. 144–145. – Apie: *R. A. Orbėlio Supratimo raktas. Linkuvos dėdės Gyvi akmens* / [Ruben Abgarovič Orbeli, 1880–1943]; [Karolis Dineika – Linkuvos dėdė, 1898–1980], Kaunas: sp. „Raidė", 1923, 32 p.

Kun. P. Būčys, „IV. Petro Armino laidotuvės", in: „Petro Armino mokinių ir pažįstamų atsiminimai", *Lietuvos mokykla*, 1923.10, Nr. 10, p. 401. – Apie: Petras Arminas-Trupinėlis (1853–1885).

Trumpa apologetika / parašė kun. Pranciškus Būčys, M.I.C., 2-a žymiai padidintoji laid., (ser. Šv. *Kazimiero draugijos leidinys*; Nr. 346), [Kaunas]: Šv. Kazimiero draugijos leidinys, 1923 (Tilžėje: J. Reylaenderio ir sūnaus sp.), 257 p. – Žr. I leid. 1922, III leid. 1926. – Recenzija: Prof. B. Čėsnys [Blažiejus Čėsnys, 1884–1944], „Kun. Pranciškus Būčys, M.I.C., Lietuvos universiteto profesorius. Trumpa Apologetika", *Soter*, 1924, Nr. 1, p. 170–176.

1924

Kun. Prof. Pr. Bučys, „Vienas – Triasmenis", *Laivas*, 1924.06.15, Nr. 24, p. 376–377.

Kun. P. Bučys?, „Šv. Rašto įkvėpimas", *Laivas*, 1924, Nr. 42, p. 880–882. – Šio Nr. nėra M. Mažvydo bibl. Apr. pagal VBA.

Kun. P. Bučys?, „Rojus ir upės", *Laivas*, 1924, Nr. 49, p. 1080–1082. – Šio Nr. nėra M. Mažvydo bibl. Apr. pagal VBA.

1925

Teologijos enciklopedijos kursas / parašė Pranciškus Būčys, Mariampolė: „Šešupės" knygyno sp., 1925, VIII, 246, [1] p.

Kun. P. Būčys, „Laiškas į Redakciją", *Tiesos kelias*, 1925.01.20, Nr. 1, p. 67.

Kun. P. Būčys, „Degeneracijos teorija religijų kilmės klausime", *Tiesos kelias*, 1925.02, Nr. 2, p. 69–72.

Kun. P. Būčys, „Ar kun. Jaunius buvo autodidaktas?", *Tiesos kelias*, 1925.03.14, Nr. 3, p. 158–162. – Apie: kun. Kazimieras Jaunius (1848–1908).

Prof. P. Būčys, „Religijos kilmė", *Tiesos kelias*, 1925.04.02, Nr. 4, p. 197–205.

Kun. P. Būčys, „„Prieškatalikiškoji" krikščionija", *Tiesos kelias*, 1925.05.08, Nr. 5, p. 261–277.

Prof. kun. dr. P. Būčys, „Rekolekcijos Kunigams", *Tiesos kelias*, 1925.09.04, Nr. 8, p. 287–308; 1925.10.10, Nr. 9, p. 333–356; 1925.11.10, Nr. 10, p. 381–400. – Žr. knygą, 1925.

Kun. Pr. Būčys, „Kairiūkštis Juozas, Dvasinės Seminarijos mokytojas", *Lietuvos mokykla*, 1925.10, Nr. 10, p. 401–402. – Apie: Juozas Kairiūkštis (1855–1937).

Rekolekcijos kunigams / Pr. Būčys, Kaunas: „Šviesos" sp., 1925, [2], 72, [1] p. – Žr. *Tiesos kelias*, 1925.09.04 ir toliau.

Fundamentalė teologija: užrašai iš prof. dr. P. Būčio paskaitų 1924–25 m., II-as žymiai pataisytas ir padidintas leid., [Kaunas]: išleido Teol.-fil. fakulteto Bendr. r. studentai, [1925], 418, VI, 211 p. – Užrašytojai nenurodyti. – Litografuotas rankraštis. – LIBIS nurodo leid. metus 1924, VBA: 1926. – Žr. I leid. 1923, III leid. 1928.

1926

Trumpa apologetika / parašė kun. Pranciškus Būčys, M.I.C., 3-ioji patais. laida, Mariampolėje: „Šešupės" knygyno sp., 1926, [2], 192 p. – Žr. I leid. 1922, II leid. 1923. Matulis 1961 mini dar vieną laidą: Kaunas, 1925, 255 p., jos nėra LIBIS.

Kun. P. Būčys, „Pamokslas antrajam Gavėnios sekmadieniui", *Tiesos kelias*, 1926.01.21, Nr. 1, p. 23–30.

Kun. P. Būčys, „Clement Vautel ...", [recenzija], *Tiesos kelias*, 1926.03, Nr. 3, p. 209–213. – Apie: *Mon curé chez les pauvres* / Clément Vautel [1876–1954], Paris: A. Michel, 1925.

Kun. Pranciškus Būčys, „Kardinolas D. J. Mercier vidaus gyvenimo mokytojas ir vykintojas", *Tiesos kelias*, 1926.04, Nr. 4, p. 231–235. – Paskaita skaityta Lietuvos Universitete 1926.03.19. – Apie: kard. Désiré-Joseph Mercier (1851–1926).

Kun. Pr. Būčys, „Klausimai ir atsakymai: Pagundos", *Šaltinis*, 1926.04.02, Nr. 4, p. 34.

Kun. P. Būčys, „Klausimai ir atsakymai: Dangaus Karalystė", *Šaltinis*, 1926.04.09, Nr. 5, p. 44–46.

Pulvis, „Lietuvos Bažnyčia ir jos griovikai", *Rytas*, 1926.04.14, Nr. 82, p. 1. – Nėra VBA.

Kun. P. Būčys, „Klausimai ir atsakymai: Kodėl popiežius atidavė lenkams Vilnių?", *Šaltinis*, 1926.04.29, Nr. 8, p. 76.

Kun. P. Būčys, „Giuseppe Salvatori ...", [recenzija], *Tiesos kelias*, 1926.06, Nr. 6, p. 387–388. – Apie: *L'art rustique et populaire en Lithuanie* / Giuseppe Salvatori, Milano: Grandi adizioni artistiche, 1925.

Kun. P. Būčys, „Klausimai ir atsakymai: Mirties bausmė", *Šaltinis*, 1926.06.03, Nr. 13, p. 151–153.

Czernyzina, „Laiškas A. Milukui", 1892, *Žvaigždė*, 1926.07, Nr. 3, p. 133. – Žr. 1892 m.

Kun. P. Būčys, „Ludwig Preiss und Paul Rohrbach ...", [recenzija], *Tiesos kelias*, 1926.07, Nr. 7–8, p. 74–75. – Apie: *Palästina und das Ostjordanland* / Ludwig Preiss, Paul Rohrbach, Stuttgart: Julius Hoffmann, 1925.

„Arkivysk. J. Matulevičius Amerikoje", *Šaltinis*, 1926.08.04, Nr. 22, p. 290–293; 1926.08.12, Nr. 23, p. 306–309. – Aut. nenurodytas. – Apie: Jurgis Matulaitis (1871–1927).

Kun. Prof. P. Būčys, „Eucharistinis Kongresas Chicagoje", *Tiesos kelias*, 1926.10, Nr. 10, p. 133–153.

Kun. Pr. Būčys, „Pamokslas Šv. Stepono kankinio dienai", *Tiesos kelias*, 1926.11, Nr. 11, p. 367–370; 1926.12, Nr. 12, p. 371–372.

K. P. B., „Kenksmingas sumanymas", *Šaltinis*, 1926.12.09, Nr. 40, p. 553–556.

Kun. P. Būčys, „Moterystės nekrikščionims", *Šaltinis*, 1926.12.16, Nr. 41, p. 569–570.

Kun. P. Būčys, „Gruodžio 17 diena Lietuvoje ...", *Šaltinis*, 1926.12.23, Nr. 42, p. 586–587.

„Savaiminis gimimas, Pasteuras ir teologija" / Par. Kun. Prof. P. Būčys, Kaune, *Kosmos*, 1926.11, Nr. 11–12, p. 469–482. – Apie: Louis Pasteur (1822–1895). – Žr. knyga, 1927. – Nėra VBA.

1927

Savaiminis gimimas, Pasteuras ir teologija / P. Bučys, [S. l.]: [s. n.], 1927, [14] p. – Žr. *Kosmos*, 1926. – Nėra VBA.

Kun. Pr. Būčys, „Mūsų partijos", *Šaltinis*, 1927.01.06, Nr. 2, p. 17–19.

Kun. Pr. Būčys, „Kunigas Apologetas", in: „Iš paskaitų laikytų kunigų kursuose 1926 m. gruodžio 29–31 d.", *Tiesos kelias*, 1927.01.15, Nr. 1, p. 36–42.

Kun. P. Būčys, „Brolių Grimmų Pasakos ...", [recenzija], *Tiesos kelias*, 1927.01.15, Nr. 1, p. 62–63. – Apie: *Brolių Grimmų pasakos* / [Jacob Grimm, 1785–1863]; vertė J. Balčikonis [Juozas Balčikonis, 1885–1969], Kaunas: Akc. „Varpo" b-vės sp., 1925, 2 tomai.

Kun. Pr. Būčys, „Mūsų mokyklos", *Šaltinis*, 1927.01.20, Nr. 4, p. 51–54.

Kun. P. Būčys, „Kaip tautos atitraukiamos nuo tikybos", *Šaltinis*, 1927.01.27, Nr. 5, p. 65–69.

Kun. Prof. P. Būčys, „Religija ir įtampos dėsnis", *Tiesos kelias*, 1927.02.15, Nr. 2, p. 79–98. – Apie: *Religion und Leben: Ein Beitrag zur Lösung des christlichen Kulturproblems* / Arnold Rademacher [1873–1939], Freiburg i.B.: Herder & Co, 1926.

Prof. Kun. Dr. P. Būčys, „Arkivyskupas Matulevičius Bažnyčios darbininkas", *Tiesos kelias*, 1927.02.15, Nr. 2, p. 99–116. – Apie: Jurgis Matulaitis (1871–1927).

Kun. P. Bučys, „Klausimai ir atsakymai: Ar žydų Talmudas teisingai rašo, ar ne?", *Šaltinis*, 1927.03.03, Nr. 10, p. 158.

Kun. P. Būčys, „Šv. Tėvas, Vilnius ir liaudininkai", *Šaltinis*, 1927.03.10, Nr. 11, p. 161–162.

Prof. kun. dr. P. Būčys, „Chwolsonas ir Religija", *Tiesos kelias*, 1927.03.15, Nr. 3, p. 147–154. – Apie: *Das Problem Wissenschaft und Religion* / von O. D. Chwolson [Orest Danilovič Chvolson, 1852–1934], Professor an der Universität in Leningrad, Braunschweig: Kommissionsverlag von Friedr. Vieweg und Sohn Akt. Ges., 1925.

Kun. P. Būčys, „Klausimai ir atsakymai: [Dievo įsakymai]", *Šaltinis*, 1927.03.31, Nr. 14, p. 218.

Kun. P. Būčys, „Katalikybė ir tautų pažanga", *Tiesos kelias*, 1927.04.04, Nr. 4, p. 223–239; 1927.05.04, Nr. 5, p. 295–299; 1927.06.04, Nr. 6, p. 337–354.

Kun. Prof. P. Būčys, „Radio pamokslas iš Kauno stoties 1927.III.20", *Tiesos kelias*, 1927.05.04, Nr. 5, p. 169–172; 1927.06.04, Nr. 6, p. 173–174.

Kun. P. Būčys, „Klausimai ir atsakymai: [Ar Dievas visa žino]", *Šaltinis*, 1927.05.13, Nr. 19, p. 298.

Kun. P. Būčys, „Klausimai ir atsakymai: Dievas visur yra; [Pragaras]", *Šaltinis*, 1927.05.15, Nr. 20, p. 314–315.

Kun. P. Būčys, „Klausimai ir atsakymai: Dievas visagalis", *Šaltinis*, 1927.06.02, Nr. 23, p. 363.

Kun. P. Būčys, „Klausimai ir atsakymai: [Galilėjus]", *Šaltinis*, 1927.06.09, Nr. 24, p. 378–380.

Kun. P. Būčys, „Klausimai ir atsakymai: Viešpaties malda", *Šaltinis*, 1927.06.23, Nr. 26, p. 412.

Kun. Prof. Dr. P. Būčys, „Katalikų kunigija ir kriminalinės kaltės", *Tiesos kelias*, 1927.07.01, Nr. 7–8, p. 401–414.

Kun. P. Būčys, „Klausimai ir atsakymai: Apie velnią; [Krikštas]", *Šaltinis*, 1927.08.25, Nr. 35, p. 553–554.

Kun. Prof. Dr. P. Būčys, „Šv. Tėvas Pijus XI", *Tiesos kelias*, 1927.09.03, Nr. 9, p. 497–501. – Apie: pop.Pijus XI (1857–1939).

Kun. P. Būčys, „Pastabos prie prof. Čepinskio rašto „Izaokas Newtonas"", *Kosmos*, 1927.10, Nr. 10–11, p. 413–417. – Apie: prof. Vincas Čepinskis (1871–1940), „Izaokas Newton'as, 1642–1727–1927", *Kosmos*, 1927.10, Nr. 10–11, p. 361–377. – Žr. knyga, 1927.

Pastabos prie prof. Čepinskio rašto „Izaokas Newtonas" / [P. Būčys], Kaunas: „Šviesos" sp., 1927, [5] p. – Žr. *Kosmos*, 1927.

Prof. Pr. Būčys, „Tėvų teisė ir pareiga auklėti vaikus mokykloje ir namie", *Šaltinis*, 1927.10.20, Nr. 43, p. 675–677; 1927.10.27, Nr. 44, p. 692–695; 1927.11.05, Nr. 45, p. 707–712; 1927.11.12, Nr. 46, p. 723–729. – Paskaita laikyta Rygoje, Pills laukums Nr. 5, 1927 m. rug. 27 d. – Žr. knyga, 1928.

Kun. Prof. Dr. P. Būčys, „Aktualieji pastoracijos rūpesčiai rekolekcijų metmenų pavidale", *Tiesos kelias*, 1927.11.10, Nr. 11, p. 617–632.

Kun. P. Būčys, „Nekaltasis Prasidėjimas ir Liurdas", *Šaltinis*, 1927.12.10, Nr. 50, p. 785–787.

Kun. P. Būčys, „Klausimai ir atsakymai: Saleziečiai [ir kt.]", *Šaltinis*, 1927.12.17, Nr. 51, p. 807.

Kun. P. Būčys, „Klausimai ir atsakymai: [Adomas ir Ieva]", *Šaltinis*, 1927.12.24, Nr. 52, p. 823–824.

Kun. P. Bučys, „Galileo Galilei", *Laivas*, 1927.07.09, Nr. 28, p. 437–439.

1928

Tėvų teisė ir pareiga auklėti vaikus mokykloje ir namie: (paskaita laikyta Rygoje, Pills laukums Nr. 5, 1927 m. rug. 27 d.) / kun. prof. Pr. Būčys, (ser. *„Šaltinio" knygynėlis*; Nr. 4), Marijampolė: [Marijonų vienuolija], 1928, 35, [1] p., http://www.noriuzinoti.lt/lt/veidaknyge/35-dvasininkai/19-bucys-petras-prancis-kus. – Žr. *Šaltinis*, 1927.

Fundamentalinė teologija / Prof. Dr. Kun. P. Būčys, III pataisytas ir papildytas leidimas, Kaunas: išleido Lietuvos universiteto Teol.-filos. fakulteto Teol. skyriaus, Bendrojo ruožo studentai, 1928, [1], 416, [3], V, 885, VII p. – Litografuotas rankraštis. – Nėra VBA.

Kun. Prof. Pr. Būčys, M.I.C., „Kas yra inteligentas ir jo uždaviniai dabar Lietuvoje", *Židinys*, 1928.01, Nr. 1, p. 20–25. – Paskaita, laikyta Ateitininkų Sendraugių Konferencijoj, 1927 m. gruodžio m. 29 d.

Kun. Prof. Pr. Bučys, „Tėvų Dalis Vaikų Auklėjime", *Laivas*, 1928.01.07, Nr. 2, p. 19–20; 1928.01.14, Nr. 3, p. 35–37.

Prof. Kun. P. Būčys, M.I.C., „Alberto Vijuko Kojalavičiaus paminėjimas", *Tiesos kelias*, 1928.01.14, Nr. 1, p. 18–28. – Apie: Albertas Kojalavičius-Vijūkas, S.J. (1609–1677). – Paskaita laikyta Marijampolėje, Rygiškių Jono gimnazijoj 1927-XII-7.

Kun. P. Būčys, „Klausimai ir atsakymai: [Baimė; Žaltvykslės]", *Šaltinis*, 1928.01.20, Nr. 3, p. 43.

K. Pr. B., „A. a. ark. Jurgis Matulevičius visuomenininkas", *Šaltinis*, 1928.01.27, Nr. 4, p. 53–55. – Apie: Jurgis Matulaitis (1871–1927).

Kun. P. Būčys, „Klausimai ir atsakymai: [Gyvūnų kančios; Mergaičių pensionatas]", *Šaltinis*, 1928.02.18, Nr. 7, p. 105–106.

Kun. P. Būčys, „Klausimai ir atsakymai: [Mergaičių vienuolynai; Nuodėmė]", *Šaltinis*, 1928.02.25, Nr. 8, p. 119–120.

Kun. P. Būčys, „Klausimai ir atsakymai: [Vaidenimasis]", *Šaltinis*, 1928.03.04, Nr. 9, p. 139–140.

Kun. P. Būčys, „Klausimai ir atsakymai: [Maldų kortelės]", *Šaltinis*, 1928.03.10, Nr. 10, p. 150.

Kun. P. Būčys, „Klausimai ir atsakymai: [Blogi kunigai]", *Šaltinis*, 1928.03.17, Nr. 11, p. 168–169.

Kun. P. Būčys, „Klausimai ir atsakymai: [Anabaptistai]", *Šaltinis*, 1928.03.31, Nr. 13, p. 201–202.

Kun. P. Būčys, M.I.C., „Dvidešimt Devintasis Tarptautinis Eucharistinis Kongresas", *Tiesos kelias*, 1928.12.01, Nr. 12, p. 701–715.

Kun. P. Būčys?, „Yra buities anapus gamtos ir svarbi yra žmogui antgamtė", *Laivas*, 1928, Nr. 13, p. 199–200. – Šio Nr. nėra M. Mažvydo bibl. Apr. pagal VBA.

Prof. Kun. Pr. Bučys, „XXIX Euchar. Kongresas Sydney'uj Australijoj", *Laivas*, 1928, Nr. 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50. – Šių Nr. nėra M. Mažvydo bibl. Apr. pagal VBA. – Žr. knyga, 1929.

Kun. P. Bučys, M.I.C., „Dvidešimt devintasis Eucharistinis Kongresas Sydney'uje Australijoje", *Draugas*, nuo 1928.08.29, Nr. 205, p. 2, iki 1928.12.08, Nr. 290, p. 2.

Amor patriae, virtus et vitium / F. Bučys, 1928.11, mašinraštis. – Apr. pagal: Vasiliauskienė 2001.

Kun. P. Būčys, „Kun. Prof. P. Būčio Prakalba", in: *Nuolankumas: iš kun. A. Rodriguezo S.J. veik: „Tobulybės kelias" II dalis III traktatas* / [Alonso Rodríguez, S.J., 1538–1616]; vertė kun. A. Petrauskas, M.I.C. [Antanas Petrauskas, 1881–1944]; įžangą parašė prof. P. Būčys, M.I.C., Marijampolė: Marijonų vienuolijos leidinys, 1928, p. III–VI, http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1B0003822527.

1929

Trys pamokslai apie girtybę / kun. prof. Pr. Būčys, (ser. *Katalikų draugijos „Blaivybė" leidinys*; Nr. 61), Kaunas: L. K. blaivybės dr-jos leidinys, 1929, [2], 32 p. http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1B0004031355. – Žr. II leid. 1939 pavadinimu *Pabuskite girtieji*. VBA: tai II laida, nors to nenurodyta knygoje. Pirmoji laida esą buvo 1925 m. (ją mini ir Matulis 1961), jos nėra LIBIS.

Pulvis, „Rapukus kaupiant", *Šaltinis*, 1929.01.05, Nr. 1, p. 2–7; 1929.01.12, Nr. 2, p. 14–20; 1929.01.19, Nr. 3, p. 26–31; 1929.01.26, Nr. 4, p. 38–41; 1929.02.02, Nr. 5, p. 54–59. – Žr. knyga, 1929. Žr. str. 2019.

Kun. P. Būčys, M.I.C., „Klausimai-atsakymai: [Užsakai prieš moterystę], *Šaltinis*, 1929.01.12, Nr. 2, p. 24. – Nėra VBA.

Rapukus kaupiant: Apysaka / Pulvis, (ser. *„Šaltinio" knygynėlis*; Nr. 10), Marijampolė: [„Šaltinio knygynėlio" leidinys], 1929, 52 p. – Žr. *Šaltinis*, 1929.

Kun. P. Būčys M.I.C., „29-is Tarptautinis Eucharistinis Kongresas", *Šaltinis*, 1929.01.26, Nr. 4, p. 46–47; 1929.02.02, Nr. 5, p. 58–60; 1929.02.09, Nr. 6, p. 71.

Pr. Būčys, „Skersai per Ameriką", *Šaltinis*, 1929.01.26, Nr. 4, p. 38; 1929.02.03, Nr. 8, p. 93; 1929.03.02, Nr. 9, p. 110; 1929.03.09, Nr. 10, p. 122; 1929.03.16, Nr. 11, p. 137;

1929.03.30, Nr. 13, p. 161; 1929.04.06, Nr. 14, p. 177; 1929.04.13, Nr. 15, p. 190; 1929.04.20, Nr. 16, p. 200; 1929.04.27, Nr. 17, p. 215; 1929.05.04, Nr. 18, p. 230; 1929.05.11, Nr. 19, p. 242; 1929.05.18, Nr. 20, p. 252; 1929.05.25, Nr. 21, p. 266; 1929.06.01, Nr. 22, p. 277.

XXIX tarptautinis eucharistinis kongresas Sydney, Australijoje / parašė: kun. P. Būčys, M.I.C., Čikaga (Il.): „Draugo" sp., 1929, 244 p. – Žr. *Laivas*, 1928. – Recenzija: Jonas Zabulionis, „Nauja knyga", *Draugas*, 1929.04.19, Nr. 94, p. 2.

Katalikų tikyba sulig apaštalų sudėjimu, arba Dogmatinės katalikų tikybos išdėstymas tokia eile, kokia stambiausios tiesos yra suimtos į „Tikiu į Dievą Tėvą" / parašė Pranciškus Bučys, 2-as leid., Chicago, Ill.: Draugas. – T. 1: *Dievas sutvėrėjas, arba Katalikų tikybos išdėstymas apie Dievą ir pasaulį*, 1929, 215 p. – Žr. I leid. 1921.

Kun. P. Būčys, „[Klausimai ir atsakymai:] Gamtos tikslingumas", *Šaltinis*, 1929.04.13, Nr. 15, p. 193. – Nėra VBA.

Kun. Pr. Būčys M.I.C., „Šv. Tėvo ir Italijos sutartis", *Šaltinis*, 1929.05.11, Nr. 19, p. 238–239; 1929.05.18, Nr. 20, p. 250; 1929.05.25, Nr. 21, p. 264–265.

Kun. P. Būčys M.I.C., „Šv. Tėvo ir Italijos Sutarties įsigalėjimas", *Šaltinis*, 1929.06.22, Nr. 25, p. 316–318.

Kun. Dr. P. Būčys, M.I.C., „Laterano sutartis", *Židinys*, 1929.07, Nr. 7 (55), p. 41–52.

Kun. P. Būčys?, „Švenčiausioji Trejybė", *Laivas*, 1929, Nr. 22, p. 339–340. – Šio Nr. nėra M. Mažvydo bibl. Apr. pagal VBA.

Kun. P. Būčys?, „Trisdešimtasis Eucharistijos Kongresas", *Laivas*, 1929, Nr. 49, p. 774–775. – Šio Nr. nėra M. Mažvydo bibl. Apr. pagal VBA.

Kun. Pr. Būčys M.I.C., „Pasikalbėjimas apie sielą", *Šaltinis*, 1929.09.28, Nr. 39, p. 494; 1929.10.12, Nr. 41, p. 520; 1929.10.19, Nr. 42, p. 534; 1929.10.26, Nr. 43, p. 546; 1929.11.02, Nr. 44, p. 562; 1929.11.09, Nr. 45, p. 574; 1929.11.16, Nr. 46, p. 591; 1929.11.23, Nr. 47, p. 602; 1929.11.30, Nr. 48, p. 618; 1929.12.07, Nr. 49, p. 630; 1929.12.14, Nr. 50, p. 642; 1929.12.24, Nr. 51, p. 658; 1929.12.28, Nr. 52, p. 676. – Žr. knyga, 1930.

K. P. B., „Kartagina", *Šaltinis*, 1929.10.05, Nr. 40, p. 506. – Nėra VBA.

K. P. B., „Trisdešimtasis Eucharistijos kongresas", *Draugas*, 1929.11.23, Nr. 278 priedas, p. 2.

1930

Kun. P. Bučys, M.I.C., „Būsimasis Eucharistijos Kongresas", *Šaltinis*, 1930.01.04, Nr. 1, p. 13; 1930.01.11, Nr. 2, p. 18–19.

Kun. dr. P. Būčys, M.I.C., „Dabartinė spauda ir pasaulėžiūra", *Šaltinis*, 1930.01.18, Nr. 3, p. 30–32.

„Trys jaunos Turburbo [t. y. Tuburbo] kankinės" / [aut. nenurodytas]; išvertė kun. Bučys M.I.C., *Šaltinis*, 1930.02.01, Nr. 5, p. 63–64.

„Šventieji Kartaginos Vaikeliai" / [aut. nenurodytas]; iš prancūzų k. išvertė kun. P. Būčys M.I.C., *Šaltinis*, 1930.02.01, Nr. 5, p. 65.

Katalikų tikyba sulig apaštalų sudėjimo, arba Dogmatinės katalikų tikybos išdėstymas tokia eile, kokia stambiausios tiesos yra suimtos į Tikiu Dievą Tėvą / parašė Pranciškus Bučys, T. 2: *Katalikų tikyba pagal apaštalų sudėjimu ..., Jėzus Kristus, pasaulio išgelbėtojas*, Chicago, Ill.: Draugas, 1930, 514 p. – Žr. t. 1: 1921 ir 1929, t. 3: 1932.

Pasikalbėjimas apie sielą / kun. Pr. Būčys, (ser. *„Šaltinio" knygynėlis*; Nr. 17), Marijampolė: Marijonų sp., 1930, 85, [3] p. – Žr. *Šaltinis*, 1929.

„Enciklika apie krikščionišką jaunuomenės auklėjimą" / Pijus PP XI [pop. Pijus XI, 1857–1939], [vertė Kun. Dr. Pr. Būčys, M.I.C.], *Tiesos kelias*, 1930.03.12, Nr. 3, p. 63–93. – Žr. knyga, 1930.

Pijaus XI enciklika apie krikščionišką jaunuomenės auklėjimą [Divini illius magistri] / [pop. Pijus XI, 1857–1939], [vertė Kun. Dr. Pr. Būčys, M.I.C.], Kaunas: Katalikų veikimo centro leidinys, 1930, 32 p. – Žr. *Tiesos kelias*, 1930.

Kun. Dr. P. Būčys, M.I.C., „Gyvenimo pagrindai", *Tiesos kelias*, 1930.03.12, Nr. 3, p. 164–183; 1930.04.02, Nr. 4, p. 207–224; 1930.05.02, Nr. 5, p. 253–265; 1930.06.02, Nr. 6, p. 317–329; 1930.07, Nr. 7–8, p. 381–399. – Žr. knyga, 1931.

Kun. Pr. Būčys, M.I.C., „Dvi ypatingos moters", *Šaltinis*, 1930.03.15, Nr. 11, p. 137–140.

Šv. Augustinas Tikėjimo Gynėjas, [pranešimas XXX Tarptautiniame Eucharistiniame Kongrese, Kartagina, 1930.05] / Vysk.P. Būčys, 1930, mašinraštis?. – Apr. pagal: *Draugas*, 1931.11.30, Nr. 281, p. 2.

Kun. Pranciškus Bučys M.J.C., „Įvadas", 1930.06.12, in: *Mokslas ir tikėjimas: populiarių apologiškų straipsnių rinkinys* / A. Jakštas [prel. Aleksandras Dambrauskas (Adomas Jakštas), 1860–1938], Kaunas: „Žinijos" b-vė, 1930, p. 5–10.

[Vysk. Būčio laiškas kun. I. Albavičiui], 1930.07.10, in: „Vyskupas P. Būčys Dėkoja Federacijai", *Laivas*, 1930.08.09, Nr. 33, p. 541.

Prof. Pr. Būčys, „Tėvų dalis vaikų auklėjime", *Šaltinis*, 1930.11.15, Nr. 46, p. 580, 582.

P. B., „Planetaras su 2 paveikslais", *Kosmos*, 1930.08, Nr. 8–12, p. 279–284. – Žr. knyga, 1931. – Nėra VBA.

Pr. [Juozas Prunskis?], „Pasikalbėjimas su J. E. vysk.Petru Būčiu (Mūsų Romos korespondento)", *Rytas*, 1930.12.10, Nr. 281, p. 3. – Nėra VBA.

1931

Planetaras: su 2 paveikslais / [P. B.], [Kaunas], [1931], [6] p. – Žr. *Kosmos*, 1930. – Nėra VBA.

Gyvenimo pagrindai: apmąstymai inteligentams / parašė Pranciškus-Petras Būčys, Kaunas, 1930 [t. y. 1931], II, 82, [2] p. – Žr. *Tiesos kelias*, 1930.

Ep. Piotr, „Russkie katoliki i ich patriotizm", *Blagovest*, 1931, Nr. 3, p. 16. – Nėra VBA. Apr. pagal: Rostislav Kolupaev, „Katoličeskie obščiny vizantijskogo obriada i russkaja diaspora", in: *Religioznaja dejatelnost russkogo zarubežja: Biobibliografičeskij spravočnik*, http://zarubezhje.narod.ru/texts/frrostislav302.htm#_ftnref8.

P. Būčys, „Planetaras", *Draugas*, 1931.08.27, Nr. 202, p. 2; 1931.08.28, Nr. 203, p. 2; 1931.08.29, Nr. 204, p. 4; 1931.08.31, Nr. 205, p. 2. – Žr. *Kosmos*, 1930. Nėra VBA.

Memoranda educatoribus et educandis / ep. P. Būčys, Thompson, Conn., 1931, mašinraštis. – Nėra VBA.

1932

Katalikų tikyba sulig apaštalų sudėjimo, arba Dogmatinės katalikų tikybos išdėstymas tokia eile, kokia stambiausios tiesos yra suimtos į Tikiu Dievą Tėvą / parašė Pranciškus Bučys. – T. 3: *Katalikų tikyba pagal apaštalų sudėjimą ..., Šventoji Dvasia, arba Katalikų tikybos išdėstymas apie Šv. Dvasią ir jos veikimą Bažnyčioje*, Marijampolė: Marijonų kongregacijos leidinys, 1932, VIII, 289 p. – Žr. t. 1: 1921 ir 1929, t. 2: 1930.

† Smirennyj Piotr, episkop Olimpolikijskij, „Vmesto predislovija", 1932.04.03, in: *Katoličestvo i sviaščennoe predanie Vostoka* / Sviašč. kn. A. Volkonskij [Aleksandr Michajlovič Volkonskij, 1866–1934], Paryž: Eglise Catholique Russe, 1933, p. 5–6. – Nėra VBA. – Kt. knygos laidos: 1934, 1992.

† Petras Pr. Būčys M.I.C. tit. Olimpo vyskupas, „J. E. Vysk.Petras Pr. Būčys katalikų universiteto reikalais", *Tiesos kelias*, 1932.04, Nr. 4, p. 284. – Tas pat kaip str. *Šaltinis*, 1932.04.09.

† Petras Pr. Būčys M.I.C. tit. Olimpo vyskupas, „Didžiai Gerbiamasis Redaktoriau", *Šaltinis*, 1932.04.09, Nr. 15, p. 217. – Tas pat kaip str. *Tiesos kelias*, 1932.

1933

Vysk. Dr. P. Būčys, „Bažnyčios ir tautos darbininkas", in: *Arkivyskupas Jurgis Matulevičius:* [straipsnių rinkinys] / redaktorius Kazimieras Čibiras [1911–1974], Marijampolėje: Marijonų sp., 1933, p. 14–38. – Apie: Jurgis Matulaitis (1871–1927).

1934

P. B., „Popiežius Leonas Didysis", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1934.04.07, Nr. 14, p. 4–6. – Čia ir žemiau tais metais VBA klaidingai nurodo leid. metus: 1933.

P. B., „Tikyba", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1934.04.14, Nr. 15, p. 2–3.

P. B., „Krikščionija ir žmonių vienybė", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1934.04.21, Nr. 16, p. 5; 1934.04.28, Nr. 17, p. 4–5.

Švenč. Panelės Marijos apsireiškimai Liurde / parašė Petras Būčys, 2-asis leidimas, (ser. *Marijonų vienuolijos leidinys*), Marijampolė: Marijonų sp., 1934, 421 p. – Žr. I laida 1909, III laida 1943.

Vysk. Petras Būčys M.I.C., „Šeimos irimas Lietuvoje", *Tiesos kelias*, 1934.10, Nr. 10, p. 557–565.

Vysk. P. Būčys, „Kun. Dr. A. Maliauskis ...", [recenzija], *Tiesos kelias*, 1934.10, Nr. 10, p. 601–602. – Apie: *Kaip išauklėti krikščioniškai vaikus?* / kun. dr. A. Maliauskis [Antanas Maliauskis, 1877–1941], (ser. Šv. *Kazimiero draugijos leidinys*; Nr. 602), Kaunas: [Šv. Kazimiero draugija], 1934, 107 p.

† Petras Pr. Būčys M.I.C., „Klausimai ir atsakymai: Apie Švč. Sakramento ir paveikslų garbinimą; [Apie kunigų vadinimą tėvu]", *Šaltinis*, 1934.10.20, Nr. 43, p. 185.

Vysk. P. Pr. Būčys M.I.C., „Ko galime išmokti iš Arkivyskupo J. Matulevičiaus", *Šaltinis*, 1934.10.25, Nr. 44, p. 188. – Apie: Jurgis Matulaitis (1871–1927). – Žr. str. 1933. Žr. *Kristaus Karaliaus laivas*, 1934.11.17.

Vysk. P. Pr. Būčys M.I.C., „Ko Galime Išmokti Iš Arkivyskupo Jurgio Matulevičiaus", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1934.11.17, Nr. 46, p. 8–9. – Žr. str. 1933. Žr. *Šaltinis*, 1934.10.25.

† P. Būčys M.I.C., „Klausimai ir atsakymai: [Skaistykla ir dangus]", *Šaltinis*, 1934.11.17, Nr. 47, p. 204.

† Petras Pr. Būčys M.I.C., „Klausimai ir atsakymai: Mokytieji ir dora; Mergaitės ir vienuolynai", *Šaltinis*, 1934.11.24, Nr. 48, p. 208.

† Petras Pr. Būčys M.I.C., „Kardinolas Petras Gasparri", *Židinys*, 1934.12, t. XX, Nr. 12, p. 492–504. – Apie: kard. Pietro Gasparri (1852–1934).

Vysk. P. Būčys M.I.C., „Pirmoji Viešpaties diena Advente", *Šaltinis*, 1934.12.01, Nr. 49, p. 212.

† Petras Būčys M.I.C., „Klausimai ir atsakymai: Vedybos ir išsiskyrimai; [Skirtumas tarp katalikų ir stačiatikių]", *Šaltinis*, 1934.12.01, Nr. 49, p. 218.

Vyskupas Petras Pr. Būčys, M.I.C., „Antrasis Advento sekmadienis", *Šaltinis*, 1934.12, Nr. 50, p. 224–225.

† Petras Pr. Būčys M.I.C., „V. Jėzaus Kraujas ir žmonių atpirkimas", *Šaltinis*, 1934.12, Nr. 50, p. 226–227.

† Petras Pr. Būčys M.I.C., „Kaip pasiruošim Kalėdų šventėms", *Šaltinis*, 1934.12, Nr. 51, p. 236.

† Petras Pr. Būčys M.I.C., „Klausimai ir atsakymai: Ar katalikams leistina lankyti pravoslavų bažnyčias", *Šaltinis*, 1934.12, Nr. 51, p. 242.

† Petras Pr. Būčys M.I.C., „Kalėdos", *Šaltinis*, 1934.12, Nr. 52, p. 248.
† Petras Pr. Būčys M.I.C., „Klausimai ir atsakymai: Ar nuodėmė kalbėti poterius sėdint", *Šaltinis*, 1934.12, Nr. 52, p. 254.

1935

† Petras Pr. Būčys, M.I.C., tit. Olimpo vysk., „Kaip naudotis šia knygute", in: *Štai žmogus: trumpi V. Jėzaus kančios mąstymai* / V. Mrovinskis [Walerian Mrowiński, S.J., 1832–1901]; laisvai vertė O[na] Zaštautaitė, Kaunas: [s. n.], 1935 (Marijampolėje: Marijonų sp.), p. IX–XII. – VBA klaidingi leid. metai: 1937. Žr. II leid. 1946.
† Petras Pr. Būčys, M.I.C., tit. Olimpo vyskupas, „Įvado žodis į D-ro T. Tóth'o vertimą", in: *Jaunos sielos auklėjimas* / Tihamér Tóth [1889–1939]; išvertė Pr. Gaidamavičius, Vyt. Mankeliūnas, (ser. *„Pavasario" knygyno leidinys*; Nr. 6), Kaunas: „Pavasario" knygyno leidinys, 1935 (Ukmergėje: sp. „Knyga"), p. 5. – Nėra VBA.
Vysk. P. Būčys, „Homilija ketvirtajam sekmadieniui po Trijų Karalių", *Tiesos kelias*, 1935.01, Nr. 1, p. 3–6. – Čia ir žemiau žr. knyga *Pamokslai*, 1936. – Visų pamokslų nėra VBA.
Vysk. P. Būčys, „Homilija penktajam sekmadieniui po Trijų Karalių", *Tiesos kelias*, 1935.01, Nr. 1, p. 6–10.
Vysk. P. Būčys, „Homilija Senųjų Užgavėnių sekmadieniui", *Tiesos kelias*, 1935.01, Nr. 1, p. 10–13.
Vysk. P. Būčys, „Homilija sekmadieniui šeštoje prieš Velykas dienų dešimtyje (Sexagesimai)", *Tiesos kelias*, 1935.01, Nr. 1, p. 13–?.
† P. P. Būčys, „Kas buvo jie, kad keliavo iš tolimųjų Rytų", *Šaltinis*, 1935.01.05, Nr. 1, p. 2.
„Klausimai ir atsakymai: [Perėjimas į pravoslaviją; Vaiduokliai]" / Atsakinėja † Petras Pr. Būčys, M.I.C., tit. Olimpo vyskupas, *Šaltinis*, 1935.01.05, Nr. 1, p. 8.
† Pr. P. Būčys, „Šeimynų sekmadienis", *Šaltinis*, 1935.01.12, Nr. 2, p. 14.
† Petras Pr. Būčys, M.I.C., tit. Olimpo vysk., „Klausimai ir atsakymai: [Kodėl pasauly yra daug tikėjimų, ir kt.], *Šaltinis*, 1935.01.12, Nr. 2, p. 18.
P. B., „Dvasinės valdžios laipsnių prasmė", *Šaltinis*, 1935.01.26, Nr. 4, p. 39.
Vysk. P. Būčys, „Homilija Užgavėnių Sekmadieniui", *Tiesos kelias*, 1935.02, Nr. 2, p. 50–53.
Vysk. P. Būčys, „Homilija pirmajam Gavėnios sekmadieniui", *Tiesos kelias*, 1935.02, Nr. 2, p. 54–57.
Vysk. P. Būčys, „Homilija antrajam Gavėnios sekmadieniui", *Tiesos kelias*, 1935.02, Nr. 2, p. 57–61.
Vysk. P. Būčys, „Homilija trečiajam Gavėnios sekmadieniui", *Tiesos kelias*, 1935.02, Nr. 2, p. 61–64.
Vysk. P. Būčys, „Homilija ketvirtam Gavėnios sekmadieniui", *Tiesos kelias*, 1935.02, Nr. 2, p. 65–67.
Pr. B., „Jis norėjo, kad irkluotis padėtų", *Šaltinis*, 1935.02.02, Nr. 5, p. 51.
† Pr. P. Būčys, „Raugių palyginimas – tolerantiškumo evangelija", *Šaltinis*, 1935.02.09, Nr. 6, p. 62.
† Petras Būčys, M.I.C., „Katalikų vardas", *Šaltinis*, 1935.02.09, Nr. 6, p. 64.
„Klausimai ir atsakymai: Maldos į Dievą Tėvą" / Atsakinėja Vysk.P. Pr. Būčys, M.I.C., *Šaltinis*, 1935.02.16, Nr. 7, p. 82.
P. P. B., „Evangelijos dvasia tarp erškėčių", *Šaltinis*, 1935.02.23, Nr. 8, p. 86.
„Klausimai ir atsakymai: [Gyvenimas su kitais]" / Atsakinėja Petras Pr. Būčys M.I.C. tit. Olimpo vyskupas, *Šaltinis*, 1935.02.23, Nr. 8, p. 94.
Vysk. P. Būčys, „Homilija V. Jėzaus Kančios sekmadieniui", *Tiesos kelias*, 1935.03, Nr. 3, p. 136–140.
Vysk. P. Būčys, „Trumpa pamoka Verbų sekmadieniui", *Tiesos kelias*, 1935.03, Nr. 3, p. 140–141.

† P. Pr. Būčys, „Paskutinė Kristaus kelionė į Jeruzalę", *Šaltinis*, 1935.03.02, Nr. 9, p. 98.
„Klausimai ir atsakymai: [Angelas Sargas, ir kt.]" / Atsakinėja Petras Pr. Būčys M.I.C. tit. Olimpo vyskupas, *Šaltinis*, 1935.03.02, Nr. 9, p. 106.
† Petras Pr. Būčys, „Keturiasdešimties dienų pasiruošimas", *Šaltinis*, 1935.03.09, Nr. 10, p. 110.
„Klausimai ir atsakymai: [Žmonės priešingi tikėjimui, ir kt.]" / Atsakinėja Petras Pr. Būčys M.I.C. tit. Olimpo vyskupas, *Šaltinis*, 1935.03.09, Nr. 10, p. 118.
† Petras Pr. Būčys M.I.C., „Apaštalų paruošimas prie savo kančios ir velnių išvarymo paslaptis", *Šaltinis*, 1935.03.16, Nr. 11, p. 122.
† Vysk.Petr. P. Būčys, „Žmogaus dvasios ištuštėjimo priežastys", *Šaltinis*, 1935.03.23, Nr. 12, p. 134.
† Petras P. Būčys MIC, „Tikybinių pareigų prisiminimo pusvalandis", *Šaltinis*, 1935.03.30, Nr. 13, p. 146.
Vysk. P. Būčys, „Pamokslas Velykoms", *Tiesos kelias*, 1935.04, Nr. 4, p. 145–148.
Vysk. P. Būčys, „Homilija antrai Velykų dienai", *Tiesos kelias*, 1935.04, Nr. 4, p. 148–152.
Vysk. P. Būčys, „Homilija Atvelykio sekmadieniui", *Tiesos kelias*, 1935.04, Nr. 4, p. 152–155.
Vysk. P. Būčys, „Homilija antram sekmadieniui po Velykų", *Tiesos kelias*, 1935.04, Nr. 4, p. 156–159.
Vysk. P. Būčys, „Homilija trečiam sekmadieniui po Velykų", *Tiesos kelias*, 1935.04, Nr. 4, p. 159–162.
Vysk. P. Būčys, „Homilija ketvirtam sekmadieniui po Velykų", *Tiesos kelias*, 1935.04, Nr. 4, p. 162–166.
Vysk. P. Būčys, „Homilija penktam sekmadieniui po Velykų", *Tiesos kelias*, 1935.04, Nr. 4, p. 166–170.
† Petras Būčys MIC, „Geras ir blogas savo tikėjimo keitimas", *Šaltinis*, 1935.04.06, Nr. 14, p. 158.
Vysk. P. P. Būčys, „Laisvamanių stiprybė yra tikinčiųjų bailume", *Šaltinis*, 1935.04.13, Nr. 15, p. 170.
Vysk. P. Būčys, „Pamokslas V. Jėzaus Dangun įžengimo šventei", *Tiesos kelias*, 1935.05, Nr. 5, p. 187–193.
Vysk. P. Būčys, „Homilija šeštam sekmadieniui po Velykų", *Tiesos kelias*, 1935.05, Nr. 5, p. 194–198.
Vysk. P. Būčys, „Pamokslas Sekminėms", *Tiesos kelias*, 1935.05, Nr. 5, p. 198–205.
Vysk. P. Būčys, „Pamokslas antrajai Sekminių dienai", *Tiesos kelias*, 1935.05, Nr. 5, p. 206–210.
Vysk. P. Būčys, „Pamokslas Švenčiausios Trejybės dienai", *Tiesos kelias*, 1935.05, Nr. 5, p. 214–218.
Vysk. P. Būčys, „Pamokslas Dievo Kūno šventei", *Tiesos kelias*, 1935.05, Nr. 5, p. 218–223.
† P. P. Būčys, „Moters išaukštinimas motinystėje", *Šaltinis*, 1935.05.04, Nr. 18, p. 168.
„Klausimai ir atsakymai: [Dvasios susnūdimas, ir kt.]" / Atsakinėja Petras Pr. Būčys M.I.C. tit. Olimpo vyskupas, *Šaltinis*, 1935.05.04, Nr. 18, p. 174.
„Klausimai ir atsakymai: [Malda į Šv. Dvasią]" / Atsakinėja Petras Pr. Būčys M.I.C. tit. Olimpo vyskupas, *Šaltinis*, 1935.05.11, Nr. 19, p. 186.
Pr. B., „Paruošimas apaštalų prie savo dangun žengimo", *Šaltinis*, 1935.05.18, Nr. 20, p. 190.
P. Pr. B., „Evangelija maldos ir kryžiaus dienoms", *Šaltinis*, 1935.05.25, Nr. 21, p. 202.
Vysk. P. Būčys, „Homilija antrajam Sekmadieniui po Sekminių", *Tiesos kelias*, 1935.06, Nr. 6, p. 229–234.
Vysk. P. Būčys, „Pamokslas V. Jėzaus Širdies šventei", *Tiesos kelias*, 1935.06, Nr. 6, p. 234–240.
Vysk. P. Būčys, „Pamokslas šv. Jono Krikštytojo Užgimimo šventei", *Tiesos kelias*, 1935.06, Nr. 6, p. 240–247.

Vysk. P. Būčys, „Pamokslas šventųjų Petro ir Povilo iškilmei", *Tiesos kelias*, 1935.06, Nr. 6, p. 248–252.
Vysk. P. Būčys, „Homilija trečiajam Sekmadieniui po Sekminių", *Tiesos kelias*, 1935.06, Nr. 6, p. 253–256.
Vysk. P. Būčys, „Pamokslas Švč. Marijos aplankymo dienai", *Tiesos kelias*, 1935.06, Nr. 6, p. 256–262.
Vysk. P. Būčys, „Homilija ketvirtajam Sekmadieniui po Sekminių", *Tiesos kelias*, 1935.06, Nr. 6, p. 262–267.
Vysk. P. Būčys, „Homilija penktajam Sekmadieniui po Sekminių", *Tiesos kelias*, 1935.06, Nr. 6, p. 267–272.
Vysk. P. Būčys, „Pamokslas Škaplierinės šventei", *Tiesos kelias*, 1935.06, Nr. 6, p. 272–276.
Vysk. P. Būčys, „Homilija šeštam Sekmadieniui po Sekminių", *Tiesos kelias*, 1935.06, Nr. 6, p. 277–280.
Vysk. P. Būčys, „Trys naudingo kunigavimo pagrindai", *Tiesos kelias*, 1935.06, Nr. 6, p. 328–334.
P. Pr. B., „Šv. Dvasia mūsų mokytoja ir gaivintoja", *Šaltinis*, 1935.06.08, Nr. 23, p. 226.
„Klausimai ir atsakymai: [Dievo valia nelaimėje]" / Atsakinėja Vysk.P. Pr. Būčys, *Šaltinis*, 1935.06.22, Nr. 25, p. 256.
† Petras Pr. Būčys M.I.C., „Kariuomenė, Tauta, Žmonių Giminė", *Židinys*, 1935.07, Nr. 7, p. 3.
Vysk. P. Būčys, „Pamokslas Šv. Onos dienai", *Tiesos kelias*, 1935.07, Nr. 7–8, p. 322–326.
Vysk. P. Būčys, „Homilija septintajam Sekmadieniui po Sekminių", *Tiesos kelias*, 1935.07, Nr. 7–8, p. 326–330.
Vysk. P. Būčys, „Homilija aštuntajam Sekmadieniui po Sekminių", *Tiesos kelias*, 1935.07, Nr. 7–8, p. 331–335.
Vysk. P. Būčys, „Pamokslas V. Jėzaus Atsimainymo šventei", *Tiesos kelias*, 1935.07, Nr. 7–8, p. 335–342.
Vysk. P. Būčys, „Pamokslas šv. Lauryno dienai", *Tiesos kelias*, 1935.07, Nr. 7–8, p. 342–345.
Vysk. P. Būčys, „Homilija devintajam Sekmadieniui po Sekminių", *Tiesos kelias*, 1935.07, Nr. 7–8, p. 346–350.
Vysk. P. Būčys, „Pamokslas Šv. Marijos Dangun Ėmimo šventei, arba Žolinei", *Tiesos kelias*, 1935.07, Nr. 7–8, p. 351–356.
Vysk. P. Būčys, „Homilija dešimtajam Sekmadieniui po Sekminių", *Tiesos kelias*, 1935.07, Nr. 7–8, p. 357–362.
Vysk. P. Būčys, „Homilija vienuoliktajam Sekmadieniui po Sekminių", *Tiesos kelias*, 1935.07, Nr. 7–8, p. 362–368.
Vysk. P. Būčys, „Homilija dvyliktajam Sekmadieniui po Sekminių", *Tiesos kelias*, 1935.07, Nr. 7–8, p. 368–375.
Vysk. P. Būčys, „Pamokslas Šv. Marijos Užgimimo šventei", *Tiesos kelias*, 1935.07, Nr. 7–8, p. 376–381.
Vysk. P. Būčys, „Homilija tryliktajam Sekmadieniui po Sekminių", *Tiesos kelias*, 1935.07, Nr. 7–8, p. 381–388.
Vysk. P. Būčys, „Pamokslas V. Jėzaus Kryžiaus Išaukštinimo šventei", *Tiesos kelias*, 1935.07, Nr. 7–8, p. 388–394.
Vysk. P. Būčys, „Homilija keturioliktajam Sekmadieniui po Sekminių", *Tiesos kelias*, 1935.07, Nr. 7–8, p. 395–400.
P. B., „Eucharistinis Kongresas Marijampolėje", *Šaltinis*, 1935.07.06, Nr. 27, p. 280.
P. B., „Romumo ir susivaldymo Evangelija", *Šaltinis*, 1935.07.13, Nr. 28, p. 290.
Vysk. P. Būčys, „Pakeliui į amžinąją tėviškę", *Šaltinis*, 1935.07.20, Nr. 29, p. 302.
„Klausimai ir atsakymai: Šv. Raštas ir sekmadienio šventimas" / Atsakinėja Petras Pr. Būčys MIC tit. Olimpo vyskupas, *Šaltinis*, 1935.08.03, Nr. 31, p. 331.
P. Bč., „Aplankymo valanda", *Šaltinis*, 1935.08.10, Nr. 32, p. 338.
Pr. B., „Pariziejus ir muitininkas", *Šaltinis*, 1935.08.17, Nr. 33, p. 350.

Vysk. P. Būčys, „Homilija penkioliktajam Sekmadieniui po Sekminių", *Tiesos kelias*, 1935.09, Nr. 9, p. 401–406.
Vysk. P. Būčys, „Pamokslas šv. Mykolo Arkangelo šventei", *Tiesos kelias*, 1935.09, Nr. 9, p. 406–412.
Vysk. P. Būčys, „Homilija septynioliktajam Sekmadieniui po Sekminių", *Tiesos kelias*, 1935.09, Nr. 9, p. 412–420.
Vysk. P. Būčys, „Homilija aštuonioliktajam Sekmadieniui po Sekminių", *Tiesos kelias*, 1935.09, Nr. 9, p. 420–425.
Vysk. P. Būčys, „Homilija devynioliktajam Sekmadieniui po Sekminių", *Tiesos kelias*, 1935.09, Nr. 9, p. 425–430.
Vysk. P. Būčys, „Homilija dvidešimtajam Sekmadieniui po Sekminių", *Tiesos kelias*, 1935.09, Nr. 9, p. 430–436.
Vysk. P. Būčys, „Pamokslas šv. Rožančiaus iškilmei", *Tiesos kelias*, 1935.09, Nr. 9, p. 436–442.
Vysk. P. Būčys, „Pamokslas Kristaus Karaliaus šventei", *Tiesos kelias*, 1935.09, Nr. 9, p. 447–448.
„Klausimai ir atsakymai: [Kuris Jėzaus šonas buvo pervertas, ir kt.]" / Atsakinėja vysk.Petras Pr. Būčys M.I.C., *Šaltinis*, 1935.09.14, Nr. 37, p. 404.
Pr. Bč., „Abisinijos apaštalas", *Šaltinis*, 1935.09.21, Nr. 38, p. 412. – Apie: šv. Giustino de Jacobis (1800–1860).
Vysk. P. Būčys, „Pamokslas Visų Šventųjų dienai", *Tiesos kelias*, 1935.10, Nr. 10, p. 455–460.
Vysk. P. Būčys, „Pamokslas Vėlių dienai", *Tiesos kelias*, 1935.10, Nr. 10, p. 460–464.
Vysk. P. Būčys, „Homilija dvidešimt pirmajam sekmadieniui po Sekminių", *Tiesos kelias*, 1935.10, Nr. 10, p. 465–470.
Vysk. P. Būčys, „Homilija dvidešimt antrajam sekmadieniui po Sekminių", *Tiesos kelias*, 1935.10, Nr. 10, p. 471–476.
Vysk. P. Būčys, „Homilija dvidešimt trečiajam sekmadieniui po Sekminių", *Tiesos kelias*, 1935.10, Nr. 10, p. 476–481.
Vysk. P. Būčys, „Homilija dvidešimt ketvirtajam sekmadieniui po Sekminių", *Tiesos kelias*, 1935.10, Nr. 10, p. 481–487.
P. Bč., „Dvasinio stabo pavojus", *Šaltinis*, 1935.10.12, Nr. 41, p. 446.
Vysk. P. Būčys, „Homilija pirmajam Advento sekmadieniui", *Tiesos kelias*, 1935.11, Nr. 11, p. 499–503.
Vysk. P. Būčys, „Homilija antrajam Advento sekmadieniui", *Tiesos kelias*, 1935.11, Nr. 11, p. 503–507.
Vysk. P. Būčys, „Pamokslas Nekaltojo Prasidėjimo šventei", *Tiesos kelias*, 1935.11, Nr. 11, p. 508–514.
Vysk. P. Būčys, „Homilija trečiajam Advento sekmadieniui", *Tiesos kelias*, 1935.11, Nr. 11, p. 515–519.
Vysk. P. Būčys, „Homilija ketvirtajam Advento sekmadieniui", *Tiesos kelias*, 1935.11, Nr. 11, p. 519–523.
Vysk. P. Būčys, „Pamokslas Kalėdoms", *Tiesos kelias*, 1935.11, Nr. 11, p. 524–528.
Vysk. P. Būčys, „Pamokslas šv. Stepono dienai", *Tiesos kelias*, 1935.11, Nr. 11, p. 529–533.
Vysk. P. Būčys, „Homilija tarpkalėdžio Sekmadieniui", *Tiesos kelias*, 1935.11, Nr. 11, p. 533–537.
Pr. B., „Dvi valdžios ir dvi sritys", *Šaltinis*, 1935.11.09, Nr. 45, p. 494.
Vysk. P. Būčys, „Homilija Naujiesiems Metams", *Tiesos kelias*, 1935.12, Nr. 12, p. 541–544.
Vysk. P. Būčys, „Pamokslas V. Jėzaus vardo šventei", *Tiesos kelias*, 1935.12, Nr. 12, p. 544–547.
Vysk. P. Būčys, „Homilija sekmadieniui prieš Tris Karalius", *Tiesos kelias*, 1935.12, Nr. 12, p. 548–551.
Vysk. P. Būčys, „Homilija Trijų Karalių šventei", *Tiesos kelias*, 1935.12, Nr. 12, p. 551–555.

Vysk. P. Būčys, „Homilija pirmajam sekmadieniui po Trijų Karalių", *Tiesos kelias*, 1935.12, Nr. 12, p. 555–558.

Vysk. P. Būčys, „Homilija antrajam sekmadieniui po Trijų Karalių", *Tiesos kelias*, 1935.12, Nr. 12, p. 558–561. – Žr. *Kristaus Karaliaus laivas*, 1936.

Vysk. P. Būčys, „Homilija trečiajam sekmadieniui po Trijų Karalių", *Tiesos kelias*, 1935.12, Nr. 12, p. 562–565. – Žr. *Kristaus Karaliaus laivas*, 1936.

1936

Vysk. Petras Pr. Būčys?, „Homilija 2-jam sekmadieniui po Trijų Karalių", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1936, Nr. 3, p. 2–4. – Žr. *Tiesos kelias*, 1935.12. – Šio Nr. nėra epaveldas. Apr. pagal VBA.

Vysk. Petras Pr. Būčys?, „Homilija 3-jam sekmadieniui po Trijų Karalių", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1936, Nr. 4, p. 2–4. – Žr. *Tiesos kelias*, 1935.12. – Šio Nr. nėra epaveldas. Apr. pagal VBA.

P. Bč., „Verslas ir emigracija", *Šaltinis*, 1936.01.04, Nr. 1, p. 2.

„Kristus tarp daktarų" / Iš V. P. Bč. pam., *Šaltinis*, 1936.01.11, Nr. 2, 14 p.

† Vysk.P. Būčys M.I.C., „[Klausimai ir atsakymai:] Čičinskis, kurio dvaras nuskendo!", *Šaltinis*, 1936.01.11, Nr. 2, p. 20 – Apie: Vladislovas Viktorinas Sicinskis (apie 1615–1672).

Vysk. P. Būčys M.I.C., „Kristus Kanos vestuvėse", *Šaltinis*, 1936.01.18, Nr. 3, p. 26.

Vysk. Petras Pr. Būčys, M.I.C., „Konferencijos inteligentų rekolekcijoms", *Tiesos kelias*, 1936.02, Nr. 2, p. 56–71; 1936.03, Nr. 3, p. 109–124. Žr. knygą *Pamokslai*, 1936.

Pamokslai / vyskupas Petras Būčys, M.I.C., Kaunas: spaudė „Šviesos" sp., 1936, 48 (1–18), 49–393, III p. – Žr. *Tiesos kelias*, 1935, 1936.02.

† Petras Būčys, M.I.C., titulinis Olimpo vyskupas, „Trečiasis Telšių Vyskupijos Eucharistinis Kongresas Kretingoje", *Žemaičių prietelius*, 1936.06.14, Nr. 22, p. 1.

Vysk. P. Būčys, „Klausimai ir atsakymai: [Pragaras]", *Šaltinis*, 1936.07.04, Nr. 27, p. 325.

„De validitate Baptismatis apud Russos Antiquae Professionis in Lithuania" / † Petrus Fr. Būčys, M.I.C. episcopus tit. Olympanus ritus byz. slavi, *Tiesos kelias*, 1936.07, Nr. 7–8, p. 373–380.

Vysk. Petras Pr. Būčys, M.I.C., „Kunigai Gintauto ir Putino romanuose", *Tiesos kelias*, 1936.07, Nr. 7–8, p. 401–414; 1936.09, Nr. 9, p. 498–505; 1936.10, Nr. 10, p. 546–552. – Apie: *Altorių šešėly: romanas* / V. Mykolaitis-Putinas [Vincas Mykolaitis-Putinas, 1893–1967], Kaunas: „Sakalo" b-vės leidinys, 1933, 3 dalys. Apie: *Tiesiu keliu: apysaka iš mūsų atgimimo laikų* / J. Gintautas [Justinas Staugaitis, 1866–1943], Kaunas: [Šv. Kazimiero d-ja], 1934–1935, 3 tomai. – Žr. knyga, 1936.

Kunigai Gintauto ir Putino romanuose / vyskupas Petras Pr. Bučys, Kaunas: „Šviesos" sp., 1936, 36, [1] p. – Žr. *Tiesos kelias*, 1936. – Nėra VBA.

Vysk. Petras Pr. Būčys?, „Pikto naikinimas ir Iljinas", *Židinys*, 1936, t. XXIV, p. 387–401. – Žr. knyga, 1937. – Šių metų nėra epaveldas. Apr. pagal VBA.

Vysk. Petras Būčys M.I.C., „Rusai stačiatikiai ir sentikiai Lietuvoje", 1936.11.01, *Athenaeum*, 1936, t. VII, sąs. 1, p. 65–136. – Žr. knyga, 1936.

Rusai stačiatikiai ir sentikiai Lietuvoje: tikybos ir statistikos studija / vysk.Petras Pr. Būčys, Kaunas: sp. „Viltis", 1936, 72 p. – Žr. *Athenaeum*, 1936; *Lietuvių katalikų mokslo akademijos suvažiavimo darbai*, 1937.

„Reikšdamas Jūsų Malonybei didžią pagarbą, nuoširdžiai linkiu linksmų Kalėdų ir laimingų naujų 1937 metų ..." / titulinis Olimpo vyskupas, Telšiuose, 1936, gruod. 25, [1] p.

1937

Vysk. Petras Pr. Būčys M.I.C., „Su Jakštu per pikto laukus", *Tiesos kelias*, 1937.01, Nr. 1, p. 3–12; 1937.02, Nr. 2, p. 69–80. – Žr. knyga, 1937.

Su Jakštu per pikto laukus; Pikto naikinimas ir Iljinas / Petras Pr. Būčys, Kaunas: spaudė „Šviesos" sp., 1937, 44 p. – Žr. *Tiesos kelias*, 1937; *Židinys*, 1936.

Straipsniai Katalikams Pasiskaityti / parašė Žemaičių Prietelis, Telšiai: Vyskupijos sp., 1937, 337 p.

„Pijaus XI darbai Lietuvai" / Iš J. E. Vyskupo Pr. Būčio MIC nespausdinto rankraščio O. Zaštautaitė, in: *Pijus XI: aktualieji katalikų gyvenimo ir pasaulėžiūros klausimai pagal Pijaus XI gyvenimo ir jo raštų mokslą: 80 amžiaus ir 15-kos m. pontifikato jubiliejų proga: [straipsnių rinkinys]* / [parengė mokytoja Ona Zaštautaitė], Kaunas: išleido Liet. moterų kultūros dr-ja, 1937 (Marijampolėje: spaudė: Marijonų sp.), p. 333–377.

Vysk. Petras Būčys, „Mūsų dorovės atgaivinimo reikalu", in: *Lietuvių katalikų mokslo akademijos suvažiavimo darbai*, t. 2 (1936), 1937, p. 112–124. – Nėra VBA.

P. Būčys, „Rusai stačiatikiai ir sentikiai Lietuvoje", in: *Lietuvių katalikų mokslo akademijos suvažiavimo darbai*, t. 2 (1936), 1937, p. 125–142. – Žr. *Athenaeum*, 1936; knyga, 1936.

Lurdo stebuklas: Petras Ruderis: stebuklingas išgijimas / Petras Būčys, (ser. *Marijonų leidinys*; Nr. 147), Marijampolė: Marijonai, 1937, 31, [1] p. – Kn. taip pat: „Įžangos žodis" / Vk. Šauklys [kun. Viktoras Šauklys, M.I.C., 1908–2003], p. 5. – Apie: Pieter De Rudder (1822–1898). – Nėra VBA.

P. Būčys, „Lietuvos ateitis", in: *Lietuvos nepriklausomybės kryžiaus keliais: kritiškas 1914–1919 m. įvykių ir asmenų įvertinimas* / kun. dr. V. Bartuška [Vincas Bartuška, 1881–1956], Klaipėdoje: akcinės „Ryto" b-vės sp., 1937, p. ? – Žr. *Tikyba ir Dora*, 1917.

1938

Petras Pr. Būčys, M.I.C., „Lietuva ir jaunoji jos karta", *Židinys*, 1938.05, T. 27, Nr. 5–6, p. 645–651.

Vyras šeimoje ir jos atsparumas / [Petras Pr. Būčys, M.I.C.], (ser. *Lietuvos katalikų vyrų sąjungos leidinys*; Nr. 3), 2-oji laida, Kaunas: L. K. vyrų s-gos leidinys, 1938, [4] p. – 1-oji laida – tai str. *Židinyje*.

Vysk. Petras Pr. Būčys M.I.C., „Pamokslas Nepriklausomybės 20 metų paskelbimo sukaktuvėms (1938-II-16)", *Tiesos kelias*, 1938.02, Nr. 2, p. 63–70.

† Petras Pr. Būčys MIC, „Kam abejoti?: Kas krikštijo Tris Karalius? [ir kt.]", *Šaltinis*, 1938.02.26, Nr. 9, p. 148.

Vysk. Petras Pr. Būčys M.I.C., „Nemarumas", *Tiesos kelias*, 1938.06, Nr. 6, p. 393–403. – Paskaita, skaityta Kaune Marijonų salėje 1938.III.10.

† Petras Pr. Būčys, M.I.C., „Gyvosios Dvasios veikla", *Tiesos kelias*, 1938.06, Nr. 6, p. 415–418.

Katalikiškųjų organizacijų draugijų sąjungos „Katalikų veikimo centras" įstatai, Kaunas: [Katalikų veikimo centras], 1938, 14 p. – Išvertė į lietuvių k. vysk.P. Būčys, žr. „207. Kard. G. Pizzardo pastabos Lietuvos ir Šv. Sosto susitikimo projekto daliai, reguliuojančiai Katalikų Akcijos veiklą", 1938.07.09, in: *Lietuva ir Šventasis Sostas (1922–1938): Slaptojo Vatikano archyvo dokumentai* / sud. Arūnas Streikus, Vilnius: LKMA, 2010, p. 619.

Vyskupas P. Būčys MIC, „Šventadienio mintys: Kas yra kaip Dievas?", *Šaltinis*, 1938.09.24, Nr. 39, p. 636.

Vyskupas P. Būčys MIC, „Šventadienio mintys: [Nuodėmių atleidimas]", *Šaltinis*, 1938.10.08, Nr. 41, p. 668.

Vyskupas P. Būčys MIC, „Šventadienio mintys: Vestuvių pokylis", *Šaltinis*, 1938.10.15, Nr. 42, p. 684.

Vyskupas P. Būčys MIC, „Šventadienio mintys: Tikėjimo ligos", *Šaltinis*, 1938.10.22, Nr. 43, p. 700.

Vyskupas P. Būčys MIC, „Šventadienio mintys: Suprask pareigą!", *Šaltinis*, 1938.11.05, Nr. 45, p. 732.

Vyskupas P. Būčys MIC, „Šventadienio mintys: Dievas – gyvybės davėjas", *Šaltinis*, 1938.11.12, Nr. 46, p. 732.

Vyskupas Petras Pr. Būčys M.I.C., „Rusijos krikšto jubiliejus", *Draugija*, 1938.12.05, Nr. 23, p. 833–836.

„Eucharistija ir Bažnyčios vienybė. J. E. vyskupo Petro Būčio Budapešto Kongreso rytų sekcijai kalba", *Draugija*, 1938.12.20, Nr. 24, p. 922–924. – Žr. *Kristaus Karaliaus laivas*, 1939.09.02.

1939

Vysk. P. Pr. Būčys M.I.C., „Pamokslai „Graudiems Verksmams"", *Tiesos kelias*, 1939.02, Nr. 2, p. 71–81; 1939.03, Nr. 3, p. 128–147.

„Ks. Franciszek Łomsargis" / P. F. Buczys M.I.C., Tytularny Biskup Olimpu, *Szkoła Chrystusowa*, 1939, t. XVIII, p. 387–401. – Na podstawie artykułu ks. Arcybiskupa Franciszka Karewicza pod tym samym tytułem, umieszczonego w „Tiesos Kelias" 1926, nr 10, str. 173–178. – Apie: kun. Pranciškus Lomsargis (1860?–1900). – Apie str.: Tit. Arkiv. Pr. Karevičius, Mar. Kongr. [arkivysk. Pranciškus Karevičius, M.I.C., 1861–1945], „Kunigas Pranciškus Lomsargis", *Tiesos kelias*, 1926.10, Nr. 10, p. 173.

Pabuskite girtieji / vysk.prof. P. Pr. Būčys MIC, (ser. *Marijonų leidinys*; Nr. 269), II leid., Marijampolė: Marijonai, 1939, 32 p., http://www.noriuzinoti.lt/lt/veidaknyge/35-dvasininkai/19-bucys-petras-pranciskus. – Žr. I leid. 1929 pavadinimu *Trys pamokslai apie girtybę*.

Vysk. P. Būčys MIC, „Kas yra Marija?", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1939.05.06, Nr. 18, p. 8–9; 1939.05.13, Nr. 19, p. 5–6; 1939.05.20, Nr. 20, p. 8–9.

Vysk. Pr. Būčys M.I.C., „Miegančios Sąžinės Pabuskit!", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1939.08.19, Nr. 33, p. 4–5.

Vyskupas P. Būčys, M.I.C., „Eucharistija Ir Bažnyčios Vienybė", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1939.09.02, Nr. 35, p. 7. – Žr. *Draugija*, 1938.12.20.

1941

Vyskupas P. Būčys, M.I.C.?, „Žodis broliams lietuviams", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1941, Nr. 19, p. 5–6. – Čia ir žemiau: apr. pagal VBA, tų metų daugumos Nr. nėra M. Mažvydo bibl.

Vyskupas P. Būčys, M.I.C.?, „Vienas – Triasmenis", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1941, Nr. 23, p. 2–3.

Vyskupas P. Būčys, M.I.C.?, „Nė diržo, nė bučiavimo neužtenka", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1941, Nr. 28, p. 4–5.

Vyskupas P. Būčys, M.I.C.?, „Viltis ir dvasios stiprybė", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1941, Nr. 29, p. 4–6.

Vyskupas P. Būčys, M.I.C., „Moteris ir Kristaus Tikyba", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1941.07.26, Nr. 30, p. 4–6.

Vyskupas P. Būčys, M.I.C.?, „Marija danguje", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1941, Nr. 32, p. 4–5.

Vyskupas P. Būčys, M.I.C.?, „Dievas, gamta ir šeima", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1941, Nr. 34, p. 6.

Vyskupas P. Būčys, M.I.C.?, „Šeimos galva", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1941, Nr. 35, p. 3–4.

Vyskupas P. Būčys, M.I.C.?, „Vyras ir moteris šeimoje", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1941, Nr. 41, p. 6–7.

[Radijo valandėlių kalbos, skaitytos per Vatikano radiją iki 1941 m. pavasario], 3 tomai, 1941. – Apr. pagal: Ivinskis 1952.

1942

Vysk. P. Būčys, [Studija apie Rytų apeigų rožinį „čiotki"], Roma, 1942, rankraštis. – Apr. pagal: VBA II p. 156.

1943

Švenč. P. Marijos Apsireiškimai Liurde / parašė Vyskupas Petras Būčys, M. I. C., Trečioji sterotipinė laida, South Boston, Mass.: „Darbininko" leidinys, 1943, 510 p. – Žr. I laida 1909, II laida 1934.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C.?, „Raupsuotieji ir Jėzus", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1943, Nr. 4, p. 3–4. – Čia ir žemiau: apr. pagal VBA, tų metų daugumos Nr. nėra M. Mažvydo bibl.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C.?, „Marija yra Švenčiausia", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1943, Nr. 19, p. 2–3.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C.?, „Motina nepalytėtoji, melskis už mus", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1943, Nr. 20, p. 3.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C.?, „Tavo širdį pervers kalavijas", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1943, Nr. 21, p. 3.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C.?, „Kristus angelų Karalius, Marija angelų Karalienė", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1943, Nr. 22, p. 3–4.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C.?, „Skaitlinga šeima", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1943, Nr. 24, p. 9.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C.?, „Kas sudaro gerą žmogų", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1943, Nr. 25, p. 7.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C.?, „Saulius virsta Paulium", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1943, Nr. 27, p. 8–9.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C.?, „Dvasinė gero žmogaus statyba", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1943, Nr. 28, p. 6.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C.?, „Dvasiniai perlai", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1943, Nr. 28, p. 7; 1943, Nr. 29, p. 2.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C.?, „Susituokusiųjų santaika", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1943, Nr. 29, p. 13–14.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C., „Sąžinė tobuliausia žmogaus dalis", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1943.07.31, Nr. 31, p. 11–12.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C.?, „Gilesnioji išmintis", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1943, Nr. 33, p. 4.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C.?, „Reikia pastangų", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1943, Nr. 34, p. 5.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C.?, „Be atgailos nepažinsi Dievo", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1943, Nr. 36, p. 7.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C.?, „Marijos dalis žmonių atpirkime", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1943, Nr. 38, p. 3.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C.?, „Marija tobuliausias žmogus", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1943, Nr. 40, p. 7.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C.?, „Gabrielius ir Marija", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1943, Nr. 41, p. 12–13.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C.?, „Marija ir Elzbieta", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1943, Nr. 44, p. 13.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C.?, „Marija poetų karalienė", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1943, Nr. 46, p. 5.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C.?, „Adventas – pasiruošimas atsinaujinti", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1943, Nr. 49, p. 5–6.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C.?, „Patrijarkų religija", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1943, Nr. 50, p. 3–4.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C., „Marija ir Juozapas", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1943.12.18, Nr. 51, p. 3–4.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C., „Atgailos reikia visiems", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1943.12.18, Nr. 51, p. 5–6.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C.?, „Garbė Dievui aukštybėse", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1943, Nr. 52, p. 4.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C.?, „Kristus laimės", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1943, Nr. 52, p. 10.

1944

Kunigas Justinas Bonaventūra Pranaitis, [monografija], Roma, 1944, 5 dalys, 2426 p. rankraščio. – Apr. pagal: Matulis 1961, p. 217. Ivinskis 1952: „Antrojo D. Karo metu (1942–45) vyskupas Romoje atsidėjęs rašė apie kun. Justiną Pranaitį, plačiai paliesdamas jo ginčus su žydais, duodamas krikštytų žydų sąrašus ir t. t. Viso yra 5 tomai (2118 p.) Prie to rūpestingiausiai surankioti šaltiniai: Pranaičio dienynas (1902–1916 m.), 268 jo laiškai ir 133 atvirlaiškiai, fotografijų albumas, gausus vysk.Bučio susirašinėjimas Pranaičio biografijos reikalu ir kita." – Apie: kun. Justinas Bonaventūra Pranaitis (1861–1917). – Žr. *Suvalkija*, 1997. Žr. knygos, 1966, 1979, 2004, 2008.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C., „Trys Išminčiai", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1944.01.01, Nr. 1, p. 5–6.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C., „Minėtini įvykiai", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1944.01.08, Nr. 2, p. 4–5.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C.?, „Raupsuotieji ir Jėzus", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1944, Nr. 4, p. 3–4. – Čia ir žemiau: apr. pagal VBA, tų metų dalies Nr. nėra M. Mažvydo bibl.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C., „Tavo pačios Širdį pervers kalavijas", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1944.01.29, Nr. 5, p. 3–4.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C., „Evangelija ir bedarbiai", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1944.02.05, Nr. 6, p. 3–4.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C., „Kaip katalikas auga", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1944.02.05, Nr. 6, p. 5.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C., „Vysk. Valančius blaivybės apaštalas", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1944.02.05, Nr. 6, p. 6.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C., „Dvejopa sėkla", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1944.02.12, Nr. 7, p. 3–6.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C., „Jėzus žinojo savo ateitį", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1944.02.19, Nr. 8, p. 3–4.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C., „Jėzus pasninkauja", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1944.02.29, Nr. 9, p. 3.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C., „Pelenų diena", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1944.02.29, Nr. 9, p. 11.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C., „Kristus atsimaino", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1944.03.04, Nr. 10, p. 3.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C.?, „Nebylys kalbėjo", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1944, Nr. 11, p. 3.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C., „Duonos padauginimas", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1944.03.18, Nr. 12, p. 3.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C., „Žydų šmeižtai", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1944.03.25, Nr. 13, p. 3.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C., „Gavėnios mintys", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1944.04.01, Nr. 14, p. 14.

Vysk. P. Būčys, MIC, „Sveika Marija", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1944.05.06, Nr. 19, p. 6; 1944.05.13, Nr. 20, p. 3 (autorius Mrs. Julius J. Mitchell, Jr.); 1944.05.20, Nr. 21, p. 4; 1944.05.27, Nr. 22, p. 3; 1944.06.03, Nr. 23, p. 11; 1944, Nr. 24, p. ?; 1944.06.17, Nr. 25, p. 4; 1944, Nr. 26, p. ?; 1944, Nr. 27, p. ?; 1944, Nr. 28, p. ?.

Vyskupas P. Būčys, M.I.C.?, „Kareiviams pamokymas", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1944.09.09, Nr. 36, p. 3–4.

Vyskupas P. Būčys, M.I.C., „Marija poetų Karalienė", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1944.09.09, Nr. 36, p. 6. – Nėra VBA.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C., „Atgailos reikia ir šviesuoliams", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1944.09.23, Nr. 38, p. 7.

Vyskupas Petras Būčys, M.I.C.?, „Bažnyčios ir tikybos laisvė bedievių šalyje", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1944, Nr. 45, p. 7, 10.

1945

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Melskimės už tėvynę", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1945, Nr. 6, p. 3–4. – Apr. pagal VBA.

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Pats ar jau atlikai Velykinę?...", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1945, Nr. 11, p. 13–14. – Apr. pagal VBA.

Vysk. P. Būčys, M.I.C., „Jėzus ir Penki Šimtai", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1945.05.20, Nr. 20, p. 6. – Nėra VBA.

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Sveikinimai „Laivo" jubiliejaus proga", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1945, Nr. 44, p. 3. – Apr. pagal VBA.

De vulnere Ecclesiae Catholicae in media Europa illato, [S. l. (Matulis 1961: Roma), 1945], 20 p. – Autorius nenurodytas. – VBA klaidingai: „*Lithuania Catholica*, Roma, 1946." – Žr. II leid. 1948 titulu *Lituania catholica*.

1946

„Kaip naudotis šia knygute" / † Petras Pr. Būčys, M.I.C., tit. Olimpo vysk., in: *Štai žmogus: Gavėnios Knygutė: Trumpi V. Jėzaus Kančios Mąstymai* / Tėvas V. Mrovinskis, S.J. [Walerian Mrowiński, S.J., 1832–1901]; T.T. Jėzuitams leidus, laisvai vertė O[na] Zaštautaitė, Boston, Mass.: „Darbininko" spauda, 1946, p. IX–XII. – Žr. I leid. 1935.

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Marija – dangiška mūsų Motina", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1946, Nr. 29, p. 3. – Apr. pagal VBA.

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Aukštesnė ir garbingesnė už angelus", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1946, Nr. 46, p. 7. – Apr. pagal VBA.

„Considerationes de Materiali Adiutorio Collegio Lituanorum Romano a Catholicis Americanis praestando" / Petrus-Franciscus Bučys, M.I.C., Episcopus Titularis Olympenus, 1946, in: *Romos popiežiškoji Šv. Kazimiero Lietuvių Kolegija (1948–1998)* / Ladas Tulaba [1912–2002], Vilnius: Katalikų akademija, 1998, p. 26–29.

1947

† Petras-Pranciškus Bučys, „Prieš senajam „Tėvynės Sargui" užgemant", *Tėvynės sargas*, 1947.08, Nr. 1, p. 2–7. – Publ. VBA I p. 301.

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Klausyti Dievo ar tėvų", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1947, Nr. 2, p. 5. – Čia ir žemiau: apr. pagal VBA, tų metų nėra M. Mažvydo bibl.

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Viešpaties Jėzaus pirmas stebuklas", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1947, Nr. 3, p. 5–6.

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Lietuvos Nepriklausomybės šventė", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1947, Nr. 7, p. 5–6.

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Žmogaus siela nemiršta", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1947, Nr. 10, p. 5–6.

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Pragaras", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1947, Nr. 11, p. 5–6.

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Skaistykla", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1947, Nr. 12, p. 4–5.

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Dangus", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1947, Nr. 13, p. 6–7, 13.

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Apie pasaulio pabaigą", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1947, Nr. 14, p. 6–7.

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Paskutinis teismas", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1947, Nr. 15, p. 7, 11.

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Tikėjimo šaltiniai", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1947, Nr. 17, p. 4; 1947, Nr. 18, p. 10–11.

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Tikėjimo tiesų sąrašai", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1947, Nr. 21, p. 4.

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Bažnyčios tikslas", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1947, Nr. 23, p. 5–6.

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Apaštalų įpėdiniai", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1947, Nr. 26, p. 3.

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Kunigystė", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1947, Nr. 27, p. 4–5.

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Bažnyčia turi teisę atleisti nuodėmes", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1947, Nr. 30, p. 10–11.

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Nuodėmės prieš Šventąją Dvasią", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1947, Nr. 38, p. 3–4.

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Angelai Sargai", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1947, Nr. 41, p. 4–5.

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Ko galime išmokti iš Arkiv. J. Matulevičiaus", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1947, Nr. 45, p. 3–4. – Apie: Jurgis Matulaitis (1871–1927).

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Žmogus Dievo paveikslas", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1947, Nr. 48, p. 11.

Vysk. Petras Pr. Būčys, M.I.C., „Krata", [apie kratą pas studentą J. Matulaitį 1897 m.], *Naujasis gyvenimas*, 1947.11, Nr. 11–12, p. 169–171. – Nėra VBA.

1948

Lituania catholica: libellus pro memoria, Ed. 2-a / Joanne edita, [S. l. (VBA: Roma; Matulis 1961: München)], 1948, 16 p. – Autorius nenurodytas. – Žr. I leid. 1945 antrašte *De vulnere Ecclesiae Catholicae in media Europa illato*.

† Petras-Pranciškus Būčys, M.I.C., „Šį tą prisimenant iš Didžiojo Vilniaus Seimo", *Tėvynės sargas*, 1948.12, Nr. 4, p. 254–257. – Publ. VBA II p. 207.

1949

Petras-Pranciškus Būčys, M.I.C., „Kunigų lietuviškumas ir bedievybė Lietuvoje", *Tėvynės sargas*, 1949.04, Nr. 1 (5), p. 22–45. – Tai Būčio pastabos knygai: *Atsiminimai ir mintys* / K. Grinius [Kazys Grinius, 1866–1950], Tübingen: Patria, 1947–1962, 2 tomai.

[Kanoninių vizitacijų užrašai ir protokolai], 7 tomai (1924, 1931, 1940, 1946, 1949 ir t. t.), 1949? – Apr. pagal: Ivinskis 1952.

1951

Atsiminimai. Surašė Zenonas Ivinskis, 262 p. mašinraščio. – Atsiminimai baigti 1950 m., paskutinis apibendrinantis skyrius pridėtas 1951 m. – Žr. VBA I, II.

Paskutinieji raštai, [Būčio straipsnių periodikoje 1944–1951 m. rinkinys], 1951. – Apr. pagal: Ivinskis 1952.

[Laiškų nuorašų rinkinys], 3 tomai (iš 1939–1951 m.), 1951. – Apr. pagal: Ivinskis 1952.

† Petras-Pranciškus Būčys, M.I.C., „Brangioji ateitininkija", *Ateitis*, 1951, Nr. 2, p. 29.

„Iš vysk.Būčio atsiminimų" / Surašė Zenonas Ivinskis, *Draugas*, 1951.11.15, Nr. 268, p. 3; 1951.11.16, Nr. 269, p. 3; 1951.11.17, Nr. 270, p. 3; 1951.11.19, Nr. 271, p. 3; 1951.11.20, Nr. 272, p. 3; 1951.11.21, Nr. 273, p. 3.

„Atsiminimų ištraukos" / Vysk.P. Bučys, surašė Z. Ivinskis, *Aidai,* 1951.12, Nr. 10, p. 448–451,
http://www.aidai.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=5140:pa&catid=316:10-gruodis&Itemid=358. – Žr. VBA.

1953

Vysk. P. Bučys, „Kun. Pranaičio asmuo", *Lux Christi*, 1953.01, Nr. 1 (8), p. 19. – Nėra VBA.

1958

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Dangaus Vartai", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1958, Nr. 51, p. 7–9. – Apr. pagal VBA. Gal tekstai 1958–1960 m. remiasi *Švenčiausios Marijos Loretto Litanija*, žr. Nedatuoti tekstai ir rankraščių komplektai.

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Aušros žvaigždė", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1958, Nr. 52, p. 4–6. – Apr. pagal VBA.

1959

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Ligonių Sveikata", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1959, Nr. 1, p. 6–7. – Čia ir žemiau: apr. pagal VBA, tų metų nėra M. Mažvydo bibl.

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Nusidėjėlių Gynėja", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1959, Nr. 2, p. 6–8.

Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Nuliūdusiųjų Paguoda", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1959, Nr. 3, p. 6–7.
Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Krikščionių Pagalba", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1959, Nr. 4, p. 5–7.
Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Karalienė Angelų", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1959, Nr. 6, p. 4–6.
Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Karalienė Patriarchų", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1959, Nr. 8, p. 4–6.
Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Karalienė Pranašų", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1959, Nr. 10, p. 4–6.
Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Karalienė Apaštalų", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1959, Nr. 13, p. 6, 11.
Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Karalienė Kankinių", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1959, Nr. 16, p. 4–6.
Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Karalienė Išpažinėjų", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1959, Nr. 19, p. 9–10.
Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Karalienė Panų", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1959, Nr. 24, p. 5–6.
Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Marija ir šventosios moterys", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1959, Nr. 26, p. 7–8; 1959, Nr. 27, p. 7–8.
Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Marija ir sielos skaistykloje", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1959, Nr. 28, p. 4–6.
Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Karalienė visų šventųjų", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1959, Nr. 31, p. 4–6.
Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Karalienė į dangų paimtoji", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1959, Nr. 33, p. 3–5.
Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Pasivedimas Marijos Širdžiai", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1959, Nr. 34, p. 3–5.
Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Karalienė be gimtosios nuodėmės pradėtoji", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1959, Nr. 37, p. 3.
Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Karalienė šventojo Rožančiaus", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1959, Nr. 40, p. 3–4.
Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Šventoji Dievo Gimdytoja", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1959, Nr. 41, p. 4–6.
Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Karalienė Taikos", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1959, Nr. 45, p. 4–6.
Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Dievo Avinėlis", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1959, Nr. 47, p. 4–6.
Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Marija Globėja", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1959, Nr. 48, p. 4–6.
Vysk. P. Būčys, M.I.C.?, „Litanijos užbaiga Adventuose", *Kristaus Karaliaus laivas*, 1959, Nr. 50, p. 4–6.

1960

„Motina Nepalytėtoji" / Iš vyskupo P. P. Būčio raštų, *Kristaus Karaliaus laivas*, 1960.10.15, Nr. ?, p. 3.

1966

„Vyskupo Valančiaus tarnas" / Iš vysk.P. Būčio rankraščių; Parinko J. Vaišnora, MIC, *Draugas*, 1966.03.26, Nr. 72 (priedas), p. 3. – Publ. VBA II, p. 195. Čia Z. Ivinskis klaidingai nurodo: Nr. 79 (12).

Vysk. P. P. Būčio atsiminimai / P. P. Būčys; surašė Z. Ivinskis [prof. Zenonas Ivinskis, 1908–1971]; redagavo J. Vaišnora [kun. Juozas Vaišnora, M.I.C., 1905–1987], Chicago, Ill.: Lietuviškos knygos klubas. D. 1: *Pasiruošimas darbui*, 1966, 320, [3] p.; D. 2: *Darbo baruose*, 1966, 284 p. – Žr. mašinraštis, 1951. Žr. *Aidai*, 1951. Žr. knyga, 2009. Žr. str. 2019. – Šios knygos D. 2, p. 201 yra ištrauka iš rankraščio *Kunigas Justinas Bonaventūra Pranaitis*, žr. 1944. – Recenzijos: Mykolas Vaitkus, „Kalėdų Senelis miręs prakalbėjo: Apie vyskupo Pr. Būčio atsiminimų I tomą", *Draugas*, 1966.05.28, Nr. 125 priedas, p. 1; Alaušius [Juozas Girnius, 1915–1994], „Iš memuarinių knygų, 2.", *Aidai*, 1967.11.09, Nr. 9, p. 415.

1979

Vysk. Petras-Pranciškus Būčys, „Kun. Justino Bonaventūros Pranaičio gimtinė, šeima ir mokslų ėjimas", in: *Zanavykija* / sud. Alicija Rūgytė [1902–1985], t. 2, Čikaga, 1979, p. 59–77. – Ištrauka iš rankraščio *Kunigas Justinas Bonaventūra Pranaitis*, žr. 1944. – Apie: kun. Justinas Bonaventūra Pranaitis (1861–1917).

1980

Pietro Bucys, „Ricordi di ...", in: *Romana seu Kaunen. Canonizationis Servi Dei Georgii Matulaitis seu Matulewicz. Positio super virtutibus*, Romae, 1980, p. 56. – Apr. pagal: *Palaimintasis Jurgis Matulaitis* / Tadeusz Górski; [iš lenkų kalbos išvertė Teresė Danguolė Šniūrevičienė], Kaunas: Marijonų talkininkų centro leidykla, 2009, p. 499. – Apie: Jurgis Matulaitis (1871–1927).

1990

Pranciškus Bučys, „Moralinę teologiją dėstė labai jaunas profesorius...", in: *Literatūra ir kalba* / vyr. redaktorius K. Korsakas, Vilnius: Valstybinė grožinė literatūros leidykla, 1956–1995. T. 21: *Maironis* / redakcinė kolegija: K. Doveika, A. Samulionis, V. Vanagas, 1990, p. 438. – Tai ištrauka iš Būčio *Atsiminimų...*, D. 1, 1966, p. 139.

1996

Ks. Piotr Bučys, „Kolega, przyjaciel, przełożony", in: *Wspomnienia o błogosławionym Jerzym Matulewiczu* / zebrali i opracowali ks. Jan Bukowicz MIC i Tadeusz Górski MIC, (ser. *Fontes Historiae Marianorum*), Warszawa: Wydaw. Księży Marianów, 1996, p. ?.

1997

Petras Pranciškus Būčys, „Sudegęs paveikslėlis", *Suvalkija*, 1997, Nr. 2, p. 20–25. – Ištrauka iš: *Kunigas Justinas Bonaventūra Pranaitis.* Žr. rankraštis, 1944. Žr. *Ilguva amžininkų atsiminimuose*, 2004 ir 2008.

Vyskupas Petras Pranciškus Būčys, „Beilio bylos ekspertas", *Suvalkija*, 1997, Nr. 3, p. 30–33; 1997, Nr. 4, p. 18–24; 1997, Nr. 5, p. 44–47. – Ištrauka iš: *Kunigas Justinas Bonaventūra Pranaitis.* – Žr. rankraštis, 1944. Žr. *Ilguva amžininkų atsiminimuose*, 2004 ir 2008.

Pranciškus Būčys, „Zanavykų vardas", 1930, *Suvalkija*, 1997, Nr. 4, p. 3.

2004

Pranciškus Būčys, „Kunigas Justinas Pranaitis", in: *Ilguva amžininkų atsiminimuose* / sudarė Albinas Vaičiūnas [g. 1933], Vilnius: [Vilniaus universiteto leidykla], 2004, p. 39. – Ištraukos iš *Suvalkija*, žr. 1997. – Žr. III leid. 2008.

2006

Pranciškus Būčys, [Laiškas arkivyskupui Pranciškui Karevičiui], in: *Mano gyvenimo ir atsiminimų bruožai* / Pranciškus Karevičius [1861–1945]; [parengė Aldona Gaigalaitė, Algimantas Katilius], Vilnius: Katalikų akademija, 2006, p. 383.

2008

Pranciškus Būčys, „Kunigas Justinas Pranaitis", in: *Ilguva amžininkų atsiminimuose: [straipsnių rinkinys]* / sudarė Albinas Vaičiūnas, 3-iasis papild. leid., Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008, p. 39. – Žr. I leid. 2004. II leid. nėra LIBIS.

2009

Pranciškus Būčys, „Pirmieji metai Seinų seminarijoje", in: *„Draugui" – 100 : už tikėjimą ir lietuvybę* / Lietuvių katalikų spaudos draugija; sudarytoja Marija Bareikaitė-Remienė [g. 1930], Vilnius: Baltijos kopija, 2009, p. 185–191. – Ištrauka iš: Vysk.*P. P. Būčio atsiminimai* ..., t. 2, žr. 1966.

2013

„Nemelavo: iš vyskupo Pranciškaus Petro Būčio atsiminimų" / Pranciškus Petras Būčys; užrašė Bernardas Aleknavičius [g. 1930], *Šakių kalendorius*, (Šakiai: Šakių viešoji biblioteka, nuo 2000), 2013, p. 56.

2016

Laiškų dialogas / Jurgis Matulaitis [1871–1927], Pranciškus Petras Būčys; sudarytojas Paulius Subačius [g. 1968], (ser. *Fontes Historiae Marianorum*; t. 23), Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2016, X, 788, [1] p. – Žr. Nedatuoti rankraščiai, P. *Būčio laiškai J. Matulaičiui.*

Pranciškus Būčys, „Apie apšvietą", [ištraukos], in: *Lietuva, kurios nebuvo: pilnutinės demokratijos svarstymai ir vertinimai: [straipsnių rinkinys]* / Vilniaus universitetas; [sudarytojai Kęstutis Girnius, Algimantas Jankauskas, Laurynas Peluritis], Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, p. 37–41. – Žr. knyga, 1918.

[P. Būčio laiškai Maironiui; atsiminimai apie Maironį], in: *Maironis: laiškai, atsiminimai* / [sudarytojas Eugenijus Žmuida], Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2016, p. 127, 290.

2019

Pranciškus Petras Būčys, „Atsiminimai apie Šilgalius ir Slavikus", in: *Iš Slavikų krašto praeities* / sudarė Zigmas Naujokaitis, Edmundas Naujokaitis, Kaunas: [E. Naujokaitis], 2019, p. 646–656. – Ištrauka iš: Vysk.*P. P. Būčio atsiminimai* ..., t. 1, 2, žr. 1966.

Vysk. P. Būčys, „Legenda apie Jakaitį-Bosą“, in: *Iš Slavikų krašto praeities* / sudarė Zigmas Naujokaitis, Edmundas Naujokaitis, Kaunas: [E. Naujokaitis], 2019, p. 771–772. – Ištrauka iš: Vysk.*P. P. Būčio atsiminimai* ..., t. 1, žr. 1966.

Pranciškus Petras Būčys, „Rapukus kaupiant“, in: Iš Slavikų krašto praeities / sudarė Zigmas Naujokaitis, Edmundas Naujokaitis, Kaunas: [E. Naujokaitis], 2019, p. 798–815. – Žr. Pulvis, „Rapukus kaupiant“, *Šaltinis*, 1929.

Pranciškus Petras Būčys, „Aukspirtos velnias“, in: Iš Slavikų krašto praeities / sudarė Zigmas Naujokaitis, Edmundas Naujokaitis, Kaunas: [E. Naujokaitis], 2019, p. 815–818. – Žr. Kun. Pr. Būčys, „Aukspirtos velnias“, *Petrograd kalendorius*, 1915.

TURINYS

Kun. Edmundas Naujokaitis
VYSKUPO BŪČIO GYVENIMAS IR RAŠTAI 5

1. Vardas ir pavardė 5

2. Gyvenimas 6
Moksleivis Slavikuose ir Marijampolėje, 1880–1889 6
Seminaristas Seinuose, 1890–1895 8
Studentas Peterburge ir Fribūre, 1895–1901 12
Profesorius marijonas Peterburge, 1902–1915 18
Redaktorius Čikagoje, 1917–1921 37
Profesorius marijonas Kaune, 1921–1927 52
Marijonų generolas ir vyskupas Romoje, 1927–1933 63
Vyskupas Kaune ir Telšiuose, 1934–1939 75
Marijonų generolas Romoje, 1939–1951 83

3. Asmenybė 89

IŠ VYSK. BŪČIO RAŠTŲ

ŠVENČ. P. MARIJOS APSIREIŠKIMAI LIURDE (ištraukos) 97

Pirmojo leidimo prakalba 97
Šaltinio vanduo išgydo pusiau aklų žmogų 100
Mirštančio kūdikio išgijimas 102
Apsireiškusioji pasisako vardą 105
Vaistininkas tiria stebuklingojo šaltinio vandenį 109
Profesoriaus Filiolio šaltinio vandens tyrimas 111
Vyskupas paskiria komisiją stebuklams ištirti 112
Komisijos darbai 113
Henriko Bisketuko išgijimas 116
Julijos Furnijeraites išgijimas 119
Stebuklų priešininkas nedrįsta prisipažinti savo pavardės 122
Labai mokyto profesoriaus apsirikimas 124
Ir kitas medicinos profesorius ima ginčytis 125
Liurdo išgijimai ne iš hipnotizmo 129
Liurdas ir Zolia 134
Keturi didieji išgijimai: Petras Ruderis 142
Prieš pabaigiant 147

DISKUSIJA DĖL KNYGŲ APIE LURDĄ 149

***A. Jakštas*, Mūsų literatūra apie Lourdes'ą** 151
I. Būčio veikalų trūkumai 152
II. Neįrodyta, kad reiškiniai Lurde yra stebuklai 155

***Kun. Pr. Bučys*, Apie Lourdes'o stebuklus** 158
I. Skirtumai tarp stebuklais garsėjančių vietų 159
II. Stebuklai – ne lengvatikės liaudies fantazija 161
III. Įvairios išgijimų rūšys 163
IV. Stebuklai – ne staigūs prigimtiniai procesai 165
V. Stebuklai – ne fakyrų burtai 167
VI. Pertraukiamybės teorijos nepagrįstumas 171
VII. Stebuklai – ne folkloras 176

***A. Jakštas*, Subjektyvizmas apologetikoje** 178
I. Subjektyvus įsitikinimas – dar ne įrodymas 178
II. Galimas kitoks Lurdo reiškinių aiškinimas 182
III. Lurdo ir jansenistų stebuklai 184
IV. Liaudiško tikėjimo reikšmė 187
V. Pertraukiamybės principo pagrįstumas 188

J. Kubilius, kun. P. Būčys
KATALIKYSTĖ IR TIESA. KELI LAIŠKAI APIE TIKĖJIMO KLAUSIMUS ... 194

Katalikystė ir tiesa 194
Gerbiamasis Kun. Profesoriau! 194
Jo Malonybei P. J. Kubiliui Vilniuje 195
I. Apie stebuklus nekatalikiškuose tikėjimuose 197
II. Katalikų ir kitatikių abejojimai apie tikėjimą 202
1. Apie abejojančių kitatikių kaltę 202
2. Katalikų ir kitatikių nelygybė tikėjime ir abejojime 208
3. Tikybinių abejojimų priežastys 213
4. Tikėjimo klaidingumas 222
III. Kelios žinios iš tolerancijos istorijos teisdavystėje 226
Diskusijos suėmimas krūvon 240

Apie stebuklų pažinimą 242
Gerbiamasis Kunige Profesoriau! 242
Atsakymas 243
1. Stebuklų tikrybė 243
2. Istoriškas stebuklų tikrumas 247
3. Filosofijinis stebuklų tikrumas 255
Reliatyvi stebuklų tikrybė 269
1. Spinozos nuomonė apie stebuklų nenaudingumą ir jos kritika 270

2. Harnack'o nuomonė apie stebuklus ir jos kritika 273
3. Pfleiderer'io nuomonė apie stebuklus ir jos kritika 277

Įvairūs klausimai: Ar neabejotinas Dievo buvimas? 288
Gerbiamasis Kun. Profesoriau! 288
Atsakymas 289

Žmogus ir gyvulys 296
Iš p. Kubiliaus laiško 296
Atsakymas 296

Ar Senasis Įstatymas vien žmogiškas veikalas? 306
Iš p. Kubiliaus laiško 306
Atsakymas 307

V. Jėzaus Dievybė 319
Iš p. Kubiliaus laiško 319
Atsakymas 319

Ar Katalikų Bažnyčia užtenkamai dora, kad galėtų būti tikrąja Jėzaus Bažnyčia? 331
Iš p. Kubiliaus laiško 331
Atsakymas 331

Katalikystė ir inkvizicija 341
Iš p. Kubiliaus laiško 341
Atsakymas 341

Katalikystė ir pasaulio valdžia 345
Iš p. Kubiliaus laiško 345
Atsakymas 346

IŠ FUNDAMENTINĖS TEOLOGIJOS PASKAITŲ 359

Conspectus praelectionum ex Theologia fundamentali (ištrauka) 359
Apie Šv. Raštą kaip teologinį šaltinį 359
Apie įkvėpimo faktą 360
Apie įkvėpimo esmę 362
Apie įkvėpimo apimtį 366
Apie įkvėpimo kriterijus 370
Apie Tradicijos santykį su Šv. Raštu 371

Fundamentalinė teologija (ištrauka) 372
§ 3. Nuomonės apie pirmykštę religiją 372

Evoliucionistinės nuomonės 372
Kultūriniai-antropologinės teorijos 380
Degeneracijos teorija 383
Išvados 387

IŠ ŽURNALO *TIESOS KELIAS* 389

Religijos kilmė 389

Katalikybė ir tautų pažanga 397
Keletas bruožų iš tos problemos istorijos 397
Tautų lyginimo sunkumas 414
Katalikybės kenksmingumo kultūrai tariamieji įrodymai 417
1 §. „Syllabus“ 417
2 §. Klerikalizmas 423
3 §. Draugavimas su socializmu 429
4 §. Kapitalizmo dvasios stoka 430

Redakcinės pastabos 434

PAGRINDINIAI BIOGRAFINIAI ŠALTINIAI 437

P. P. BŪČIO BIBLIOGRAFIJA 443

VšĮ „Laetitia“ leidybinio projekto
„Už Tradiciją“ knygos

ROMA IR TRADICIJA: Šv. Pijaus X kunigų brolijos derybos su Vatikanu
2004 metais, 2005, minkštas viršelis, 78 psl.

Šv. Vincentas Lerinietis
PRIMINIMAS
2005, minkštas viršelis, 72 psl.

Arkivysk. Marcel Lefebvre
ATVIRAS LAIŠKAS SUTRIKUSIEMS KATALIKAMS
2005, minkštas viršelis, 160 psl.

Kun. Juozas Lomanas
QUO VADIS, MODERNIOJI EUROPA?, II leid.
2005, minkštas viršelis, 335 psl.

Tėvas Emanuelis
TRAKTATAS APIE BAŽNYČIOS TARNYSTĘ
2006, minkštas viršelis, 52 p.

TRADICINĖS IR NAUJOSIOS MIŠIOS: 1969 m. liturginės reformos problema
2006, minkštas viršelis, 622 psl.

Šveicarijos fondas „UŽ GYVYBĘ“
MIRJAM... KODĖL TU VERKI?: Moterų kančios po aborto
2006, minkštas viršelis, 184 psl.

AUKŠTYN ŠIRDIS: Katalikų maldos ir giesmės
2008, kietas viršelis, 900 psl.

Šv. Liudvikas Marija Grinjonas de Monforas
AUKSINĖ KNYGA
2008, kietas viršelis, 324 psl.

BAŽNYČIOS MOKYMAS, I knyga: Apie Bažnyčią
2010, kietas viršelis, 180 p.

BAŽNYČIOS MOKYMAS, II knyga: Bažnyčia ir liberalizmas
2010, kietas viršelis, 220 p.

BAŽNYČIOS MOKYMAS, III knyga: Apie Santuokos sakramentą ir auklėjimą
2010, kietas viršelis, 240 p.

BAŽNYČIOS MOKYMAS, IV knyga: Modernizmas
2011, kietas viršelis, 332 p.

T. Jean Chapuis S.J.
KIEKVIENOS METŲ DIENOS APMĄSTYMAI
2011, kietas viršelis, 575 p.

Marija Vinovska
MAKSIMILIJONO KOLBĖS PASLAPTIS: Biografija
2011, minkštas viršelis, 144 p.

Kun. Karl Stehlin
MILITIA IMMACULATAE
2011, minkštas viršelis, 32 p.

BAŽNYČIOS MOKYMAS, V knyga: Švč. Mergelė Marija išganymo darbe
2012, kietas viršelis, 239 p.

Kun. Karl Stehlin
NEKALTOJI – MŪSŲ IDEALAS: Nekaltosios riterijos dvasia pagal šv. Maksimilijoną Kolbę
2013, minkštas viršelis, 232 psl.

T. Joseph Schryvers C.SS.R.
ATSIDAVIMAS DIEVUI: Dvasinės ramybės aukštumų vadovas
2013, kietas viršelis, 180 psl.

Prel. dr. Feliksas Bartkus, kan. dr. Pijus Aleksa
DIEVAS IR ŽMOGUS: Tradicinis katalikų katekizmas, III leid.
2014, kietas viršelis, 692 psl.

Kun. Michel Coller
HENRY LA PRAZ. Nukryžiuotas kunigas
2015, minkštas viršelis, 176 psl.

Kard. Alfredo Ottaviani, kard. Antonio Bacci
OTAVIANIO INTERVENCIJA: Trumpas kritinis Naujosios Mišių tvarkos įvertinimas
2015, minkštas viršelis, 80 psl.

Kun. Mykolas Olševskis
BROMA ATWERTA ING WIECZNASTI (Vartai, atverti į amžinybę)
2015, minkštas viršelis, 240 psl.

Arkivysk. Marcel Lefebvre
JIE JĮ NUKARŪNAVO: Nuo liberalizmo prie apostazės. Susirinkimo tragedija
2016, minkštas viršelis, 264 psl.

T. Anthony J. Paone S.J.
MANO KASDIENĖ DUONA: Trumpas dvasinio gyvenimo išdėstymas
2017, kietas viršelis, 464 psl.

Pal. Ona Kotryna Emerich
KARTI MŪSŲ VIEŠPATIES JĖZAUS KRISTAUS KANČIA, II leid.
2018, minkštas viršelis, 355 psl.

T. Demetrius Manousos O.F.M.
PAŽINK SAVO MIŠIAS
2019, minkštas viršelis, 96 psl.

Būčys, Pranciškus Petras
Tikėjimo gynėjas. Vysk. Pranciškaus Petro Būčio, MIC, gyvenimas ir raštai. Kaunas: VšĮ „Laetitia“, 2020. – 516 p.

ISBN 978-9955-670-24-4

Sudarė kun. Edmundas Naujokaitis, FSSPX

Maketavo Kęstutis Choromanskis

Viršelio autorius Audrius Pečiulaitis

Leidybinis projektas „Už Tradiciją“
VšĮ „Laetitia“
Birutės g. 1, LT-45320 Kaunas. www.fsspx.lt
Tiražas 150 egz.
Spausdino spaustuvė „Balto Print“